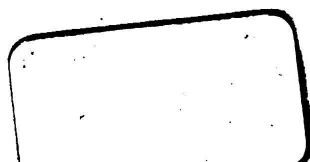

P. CLAUDII LACROIX, S. J.

THEOLOGIA MORALIS

Paris. - Typ. Bonnet. — Bernard-Laborde, rue Vavin, 42.

P. CLAUDII LACROIX, S. J.

THEOLOGIA MORALIS

SEU

EJUSDEM IN H. BUSEMBAUM MEDULLAM COMMENTARIA

A ZACHARIA, S. J. ELUCIDATA ATQUE VINDICATA

EDITIO NOVA

ANNOTANTE P. DION, PRESBYTERO.

TOMUS QUARTUS

PARISIIS

APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM

VIA VULGO DICTA DELAMBRE, 9.

M DCCC LXVII.

P. CLAUDII LACROIX

THEOLOGIA MORALIS

DE MATRIMONIO

LIBER SEXTUS

PARS TERTIA

TRACTATUS IV.

DE MATRIMONIO

1 Priusquam aggrediar materiam hujus tractatus, resolvendæ sunt aliquæ quæstiones velut præliminares.

Quæstio 1. — *Quæ sit genuina significatio aliquorum terminorum, quorum erit frequens usus in his materiis?* R. § 1. Matrimonium significat contractum, quo mas et femina de præsenti tradunt sibi mutuum in sua corpora dominium, ad usum humanæ generationis: hinc a Perez definitur, *conjunctio maritalis.* Dicitur autem *Matrimonium*, vel quia communiter *matres facit*, vel quia est *matris munus*, inquit S. Aug. *lib.* 19, contra Faustum; vel quia est præcipue *matrum onus*, uti habet S. Th. *in sup. q.* 44, *art.* 2: ipsi enim incumbit præcipue fovere, gestare et educare proles. Alio nomine, latinis dicitur connubium, græcis γαμος a γαμω, quod *domare* significat, mutato δ in γ, δαμος γαμος, ideo quia feminas seu potius conjuges domat; Arcudius *de concord. Occid. et Orient. Eccl. lib.* 7, *c.* 1. Et inde sunt nomina, monogamus, bigamus, polygamus; unius, duarum, plurium uxorum vir etc.

§ 2. Matrimonium dicitur *legitimum* sive *legale*, *ratum*, *consummatum*. *Legitimum*, quod conformiter ad leges naturæ perficitur solo consensu contrahentium, quale est apud infideles, fuitque in lege naturæ et Judaica. Et quamvis secundum se exigat perpetuitatem aliquam, tamen ex causis dissolvi potest, uti a n. 402. *Ratum*, quando est Sacramentum, attamen carnali copula necdum consummatum, estque minus solubile quam legale. *Cônsummatum*, quando jam est copula carnali perfectum, et tum est omnino insolubile quoad vinculum, quamvis solubile sit quoad torum.

§ 3. Per sponsalia ordinarie significatur *futurarum nuptiarum promissio*, can. 3, 30, q. 5. *Dicta sunt a spondendo, nam moris fuit veteribus stipulari, et spondere sibi uxores*, L. 2, ff. de spons. Et specialiter hic requiritur ut sponte fiant, atque ideo aliqui putant, sponsalia dici a *sponte* promittendo. Quandoque per sponsalia intelligitur Matrimonium ipsum, et sponsalia de præsenti dicuntur Matrimonium ratum; conjuges autem in Matrimonio, dicuntur sponsi de præsenti, Sanch. *lib.* 1, *d.* 1, *num.* 1. 3

§ 4. Nuptiæ sæpe idem significant quod Matrimonium, hinc *L.* 1, *ff. de ritu nuptiarum*, dicitur: *Nuptiæ sunt conjunctio maris et feminæ, et consortium omnis vitæ, divini et humani* 4

Juris commnnicatio. Dicuntur nuptiæ, eo quod puellæ nupturæ pudoris gratia se velo, quasi nube, obtegebant, *Catech. Rom.* hic *cap.* 1.

5 § 5. Per conjuges significantur mas et femina conjuncti Matrimonio, quod dicitur conjugium a conjungendo, quia uxor cum viro quasi uno jugo adstringitur, *Cat. Rom.* supra. Proprie autem loquendo *uxor et maritus* dicuntur illi qui sunt conjuges in Matrimonio, nihilominus, quando lex in favorabilibus loquitur de sponsis, uxore, marito, per sponsos intelliguntur etiam illi qui sunt in Matrimonio rato, sed nondum consummato ; per uxorem autem et maritum etiam intelliguntur sponsi de futuro. E contra in odiosis, per uxorem et maritum intelliguntur illi soli conjuges qui consummarunt Matrimonium, nisi obstet peculiaris ratio petita ex verbis, vel aliunde, propter quam prudenter judicetur intelligi etiam alios Sanch. *a num.* 2, Gob. *tract.* 10, *a num.* 2.

6 § 6. In antiqua lege, in qua licebat viro habere plures legitimas conjuges, illæ dicebantur uxores, quæ assumebantur ad generationem prolis et gubernationem domus. E contra illæ dicebantur concubinæ, quæ tantum ad generationem prolis assumebantur. In nova lege, et sæpe in Jure canonico apud Krimer, Quæstionum canonicorum *lib.* 4, *a num.* 571, uxores dicuntur, quæ copulantur cum omnibus solemnitatibus ab Ecclesia præscriptis. E contra concubinæ dicuntur, vel quæ vere copulatæ sunt sine accidentalibus solemnitatibus Ecclesiæ, vel quæ sine ullo Matrimonio domi retinentur ad libidinem; et concubinas in hoc secundo sensu nullibi approbant Canones.

7 § 7. *Divortium vel a diversitate mentium dictum est, vel quia in diversas partes eunt, qui distrahunt Matrimonium ;* L. 2, ff. de divort. et repud. vel potius dicitur a *divertendo*, quia ab invicem discedunt. Reliqua per discursum explicabuntur.

8 *Quæst.* 2. — *Quinam sint præcipui hæreticorum errores, et quænam doctrina Scripturæ ac Conciliorum circa Sacramentum Matrimonii ?* Resp. § 1. Multi hæretici, item aliqui politici seu potius athei dicunt Matrimonium non esse necessarium, eo quod licitus sit concubinatus, et pro hoc abutuntur variis textibus Juris, etiam canonici, ubi videtur approbari : sed *num.* 6, dixi, quo sensu accipiatur concubinatus, quando dicitur licitus. De soluto autem concubinatu dicit Trid. *sess.* 24, *de reform. Matrim. cap.* 8 : *Grave peccatum est homines solutos concubinas habere ; gravissimum vero et in hujus magni Sacramenti contemptum admissum, uxoratos quoque in hoc damnationis statu vivere, etc.* Vultque eos omnes excommunicari, et tales mulieres plecti ac proscribi.

§ 2. Simon Magus, Marcion, aliique apud 9
Aversam *hic quæst.* 1, *sect.* 1, negarunt Matrimonium ejusque usum esse licitum, et Apostolus 1, ad Tim. 4, v. 3, prædixit, fore hæresim *prohibentium nubere*, sed error ille confutatur, imprimis ex asserta per Scripturas institutione Matrimonii Genesis 1 et 2, et ex pluribus aliis Scripturis, ex quibus sequitur etiam Matrimonii usum, qui est ejus finis, etiam esse licitum, et ideo Apost. 1, ad Corinth. 7, v. 5, ad vitandam fornicationem commendat Matrimonii usum, patetque idem tum ex necessitate ad propagandum genus humanum, tum ex sensu totius Ecclesiæ.

§ 3. Antiqui hæretici cum Simone Mago ne- 10
garunt Matrimonium esse a Deo institutum ; docebant enim a Deo permitti promiscuum usum cujuscumque feminæ. Luth. Calv. et plerique recentiores hæretici fatentur quidem Matrimonium esse a Deo institutum, sed negant esse elevatum ad causandam gratiam, adeoque volunt non esse Sacramentum, uti fuse refert Bellarm. *tom.* 3, *Controv. lib. de Matrim. cap.* 1 ; sed hæretici antiqui clare convincuntur ex Scriptura, quæ Matth. 19, v. 6, dicit : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Quamvis autem pertinacia recentiorum non possit clare expugnari per solum verbum Dei scriptum, uti constat ex illis quæ adducit Bellarm. *cap.* 2, tamen sufficit nobis verbum Dei traditum ex testimonio tum Ecclesiæ Græcæ et Latinæ, tum antiquissimorum Patrum quos refert Bellarm. *cap.* 3 *et* 4. Et accedit definitio Ecclesiæ per Florentin. *post sess. ult.* in Decreto *Eugen. IV* ad Armenos, ubi ait : *Septimum Sacramentum est Matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, secundum Apostolum dicentem : Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et in Ecclesia.* Trid. autem *sess.* 24, *can.* 1, ait : *Si quis dixerit, Matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis Evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominihus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit.* V. Avers. *quæst.* 1, *sect.* 3. Communior autem sententia Theologorum est Sanch. *lib.* 2, *d.* 4, quod Matrimonium pro lege naturæ institutum sit, Genesis 1, v. 28 : *Masculum et feminam creavit eos, benedixitque illis Deus, et ait : Crescite et multiplicamini, et replete terram.* Pro lege scripta confirmatum est, Deuter. 25, v. 5 :

Quando habitaverint fratres simul, et unus eorum absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui. Pro lege gratiæ evectum est ad rationem Sacramenti, Matth. 19 : *Dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una; itaque jam non sunt duo, sed una caro : quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Vide Kugler. *de Matrim. a num.* 16.

Objicies. Nullum Sacramentum pugnat cum virtute, aut cum alio Sacramento, sed Matrimonium pugnat cum continentia, et cum Sacramento Ordinis sacri, ergo. Resp. n. min. nam imprimis continentia conjugalis convenit Matrimonio, virginalem autem non contemnit, sed prætermittit, quia non est obligatio semper sequendi perfectiora. Deinde de se non excludit Sacramentum Ordinis, nam etiam conjugati ordinantur, sed Ordines sacri propter decentiam majorem postulant abesse Matrimonium, non ratione sui, sed status et usus, qui minus convenit sacris functionibus.

11 § 4. Valentinianus Imperator alioqui Catholicus, ut posset plures simul habere uxores, decrevit polygamiam esse licitam. Errorem illum secutus est Lutherus, apud Bellarm. *supra cap.* 10, dicens id a Deo prohibitum non esse. Idem tenuerunt plures apud Pignat. *in novissimis consult.* 118. Sed Trid. *can.* 2, ita definivit : *Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit.* Ex quo Canone aliisque tum Conciliis, tum Canonibus apud Mendo *in Statera diss.* 14, *num.* 36 : Avers. *quæst.* 14, *sect.* 1; Pignat. *tom.* 1, *cons.* 115, *num.* 6, videtur certum contra Caj. dispensare non posse Papam ut quis habeat plures uxores. Manet tamen controversum, qua lege divina id prohibitum sit. Bellarm. *cap.* 11, putat, lege divina naturali, in qua Deus post diluvium dispensarit pro antiquo testamento cum Hebræis ad multiplicandum fidelem populum, quam concessionem aliqui putant etiam extensam esse ad Gentes, ad propagandum genus humanum diluvio universali imminutum; quæ causæ nunc cessant, ideoque nequidem gentilibus licita nunc est polygamia. Videri potest Aversa, qui dicit Deum eo tempore tantum mutasse materiam Juris naturæ, in quantum uni viro dederat potestatem tradendi et acquirendi dominium corporum respectu plurium uxorum, sicuti cum Hebræis non dispensavit in furto, sed dederat potestatem in bona Ægyptiorum. Videri potest Mastrius num. 53, ubi dicit polygamiam plurium virorum cum una muliere nunquam esse permissam a Deo, attamen permitti posse, si Deus impediret inconvenientia ex ejusmodi copulis alias oritura, v. g. si faceret non impediri generationes per confusionem seminum, sed tot nasci proles quot viri talem mulierem cognoscerent.

§ 5. Luth. Calv. Kemnit. et alii apud Bellarm. cap. 5, docuerunt Matrimonium etiam 12
consummatum, esse quoad vinculum solubile. Alii dixerunt Matrimonium tantummodo ratum non esse solubile, nequidem per professionem religiosam. Alii, quos refert Bellarm. *cap.* 14, dixerunt manente Matrimonio quoad vinculum non posse fieri divortium quoad torum. Sed omnia opposita sunt de fide, nam *Florent.* supra enumerans Matrimonii *tertium* bonum, inquit, *est indivisibilis Matrimonii, propter hoc, quod significat indivisibilem conjunctionem Christi et Ecclesiæ; quamvis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit. Trid. Can.* 5, ait : *Si quis dixerit propter hæresim aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi posse Matrimonii vinculum, anathema sit.* Can. 6 : *Si quis dixerit Matrimonium ratum non consummatum per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.* Can. 7 : *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud Matrimonium contrahere, mœcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit, et eam quæ dimisso adultero alii nupserit, anathema sit.* Can. 8 : *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad torum, seu quoad habitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit.* Et hæ veritates Catholicæ videri possunt ex verbo Dei, SS. Patrum et ratione probatæ apud Bellarm. *cap.* 14 *et seqq.* Et quidem Matrimonium ratum solvi per vota solemnia Religionis, pluribus probat Bellarm. *tom.* 1, *lib.* 2, *de Monachis, cap.* 28. Licere autem conjugibus se toro separare, et ex mutuo consensu vovere continentiam, probat *ibid. cap.* 37. Plura de indissolubilitate addentur postea *a num.* 402.

13 § 6. Luth. Calv. aliique hæretici apud Bellarm. *supra de Monachis cap.* 6, docuerunt, statum Matrimonii esse æque perfectum ac statum virginitatis aut cœlibatus, nec aliquid majoris perfectionis habere consilia, quæ vocamus evangelica; sed damnatur a Scriptura 1 ad Corinth. 7, v. 38 : *Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene facit, et qui non jungit, melius facit;* quod ipsum pluribus ibi asseritur. Hinc Trid. *sess.* 24, *Can.* 10, ait : *Si quis dixerit statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cœlibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cœlibatu, quam jungi Matrimonio, anathema sit.* Potestque hæc veritas catholica videri etiam ex aliis Conciliis, Patribus et ratione probata apud Bellarm. *supra cap.* 7 *et seq.* et speciatim circa professionem status continentiæ *cap.* 22 *et seq.* An autem, si omnes Laici periissent, Religiosi et Clerici tenerentur inire Matrimonium, videri potest Avers. *quæst.* 1, *sect.* 2, § *ult.*

14 § 7. Luth. aliique hæretici, quos refert Bellarm. *supra de Matrim. cap.* 21 *et seqq.* docuerunt, perperam ab Ecclesia constituta esse impedimenta dirimentia Matrimonium, at speciatim aliqua consanguinitatis et affinitatis; item illud de voto solemni; sed damnantur a Trid. Can. 4 : *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Can 3 : *Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus qui Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contrahendum et dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis eorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant, anathema sit.* Can 9 : *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica vel voto, et oppositum nihil aliud esse, quam damnare Matrimonium, possentque omnes contrahere Matrimonium, qui consentiunt se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum, anathema sit, cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari.* Possuntque errores illi videri pluribus confutati apud Bellarm. *supra.*

15 § 8. Calv. et Kemnit. apud Bellarm. *tom.* 3, *de Matr. cap.* 1, reprehendunt Ecclesiam, eo quod observet tempora Matrimonii contrahendi, certas cæremonias et benedictionem in eo contrahendo, sed damnantur a Trid. Can. 11 : *Si qnis dixerit prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam ab ethnicorum superstitione profectam, aut benedictiones et alias cæremonias, quibus Ecclesia in illis utitur, damnaverit, anathema sit.* Et hunc quidem benedictionis usum esse antiquissimum, demonstrat ex Conciliis, et SS. Patribus. Avers. *quæst.* 20, *sect.* 1.

§ 9. Novatiani, Montanistæ, Tertullianus, 16
damnarunt secundas nuptias, sed certum est esse licitas, non tantum secundas, sed et tertias, aliasque plures, quia nullo jure prohibentur, imo et positive permittuntur a Conciliis et SS. Patribus apud Arcud. *lib.* 7, *cap.* 27 et 29. Quod autem in quibusdam Conciliis pœna imponatur sæpius nubenti, ideo est, quia plures nuptiæ plerumque sunt signum incontinentiæ; de cætero Apostolus ad Rom. 7, v. 3, ait : *Si mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Prima ad Corinth. 7, v. 9, loquens de non nuptis, et de viduis : *Quod si non se continent, nubant,* et v. 39 : *Si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat,* 1 ad Timoth. 5, loquens de viduis : *Volo ergo juniores nubere,* si nempe sit periculum incontinentiæ. Et quod viduæ, idem viduo licitum est, quia quoad ista, sunt pares, uti recte Arcud. supra et pluribus *cap.* 20. Videri potest etiam Aversa *quæst.* 14, sect. 2. Quomodo vero secundæ nuptiæ, quamvis prohibitæ non sint, tamen etiam in jure sint odiosæ, ac passim improbentur, adjectis etiam quibusdam quasi pœnis, late habet Tiraquell. *tom.* 4, *tract.* 4, ad L. Boves *a num.* 141, et brevius a Krimer *a num.* 1807. Denique secundas ejusmodi nuptias esse vere Sacramentum, videtur esse de fide, cum sint verissimum Matrimonium inter fideles initum ex intentione Sacramenti. *Nec obstat,* quod tale Matrimonium sive bigamia non repræsentet unionem Christi cum Ecclesia, *nam* secundum se consideratum præsentat, cum sit conjunctio unius cum una, quamvis consideratum respective ad prius conjugium id non præsentet, sed hoc non obstat rationi Sacramenti, cum absolute et secundum se consideratum hanc rationem habeat.

Quæst. 3. — *Quis sit Judex competens in cau-* 17
sis matrimonialibus? Resp. § 1. Causæ de dote, sponsalitia largitate, alimentatione, successionibus, hæredibus, pertinent ad forum civile, sunt enim mere temporales. Bellarm. supra *de Matrim. cap.* 3, Sanch. *lib.* 10, d. 8, *num.* 15, Avers. *quæst.* 9, *sect.* 1. Recte tamen notant multi cum Delb. *de Immun. Eccl. cap.* 10,

d. 6, *sect.* 3, et Sperell. *dec.* 1, *num.* 15, *et dec.* 138, *a num.* 107, Judicem Ecclesiasticum, postquam cognovit principaliter de Matrimonio, posse incidenter et accessorie cognoscere de causa dotis per cap. *de prudentia*, de donatione inter vir. et uxor. Item si causa sit pia, uti si puella sit pauper, et requirat Judicem Ecclesiasticum, cap. *Per Tuas*, Qui filii sint legitimi. Similiter docent cum multis contra alios multos Sperell. *num.* 17, et Delb. *sect.* 5, posse etiam Judicem Ecclesiasticum, si requiratur, causa pietatis cognoscere de alimentatione præstanda spurio. Item *sect.* 7, docet Delb. si hæredes intra annum non exequantur legata etiam profana, posse etiam apud Judicem Ecclesiasticum conveniri ratione pietatis; quia defunctus est persona miserabilis, quæ se juvare non potest. Ex illis quæ habet Sperell. *in dec.* 156 *et* 158, item Pignat. *tom.* 3, *cons.* 24, probatur pupillos, viduas, virgines, item mulieres habentes viros tantum inutiles, posse confugere ad Judices Ecclesiasticos, sunt enim tum causæ piæ.

18 § 2. Si agatur de valore vel invaliditate sponsalium, pertinet ad solum forum Ecclesiasticum, quia ratione finis, qui est Sacramentum Matrimonii, causa est spiritualis; Abb. Rosell. Pallud. Sanch. Sperell. *d.* 1, *num.* 12. De dissolutione sponsalium dicetur num. 215.

19 § 3. Ex cap. *Tuam*, de ordine cognitionum constat, quod causæ circa proclamationes, contractuum valorem, partes Sacramenti Matrimonii, benedictionem Sacerdotalem et similia, pertineant ad Judicem Ecclesiasticum : et de his intelligitur *Trid. sess.* 24, *can.* 12 *: Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Per Judicem autem Ecclesiasticum intelligitur hic Episcopus, vel cui ille committit, nam *Trid. sess.* 24, *de Refor. cap.* 20, ait : *Causæ Matrimoniales non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum judicio, etiam visitando, sed Episcopi tantum examini et jurisdictioni relinquantur.* Hinc si quæratur, an hoc vel illud Matrimonium sit licitum aut validum, id spectat ad Episcopum, ita ut invalida sit decisio aliorum, etiamsi partes in alios compromittant, Covar. Tann. Sperell. *dec.* 9, *num.* 9, *et dec.* 8, *num.* 30 [1].

§ 4. Harum causarum cognitionem potest Episcopus etiam inferioribus Prælatis delegare. Vicarius autem generalis non potest has causas cognoscere sine speciali commissione, Barb. *de Potest. Episc. alleg.* 54, *num.* 94, Krimer *num.* 1508. 20

§ 5. Causæ de gradibus cognationis, divortiis, impedimentis, principaliter pertinent ad Judicem Ecclesiasticum, quamvis, in quantum concernunt naturales contractus, possint etiam pertinere ad sæcularem : Bellarm. supra; sed notat Pignat. *tom.* 8, *cons.* 111, in talibus legem civilem debere cedere Ecclesiasticæ; et ita quamvis Justinianus permiserit conjugia consobrinorum, tamen Canon *Quædam lex* 24, *quæst.* 3, id rejicit, et observari debet Canon ille. 21

§ 6. Putant Anchar. Abb. aliique Juristæ communiter cum Marta, quando agitur de possessorio Matrimonii, laicum posse esse Judicem, quia id Matrimonium de facto fuerit (quod regulariter habetur ex attestatione Parochi) adeoque manuteneri debeat, est res pure facti, quæ Matrimonii valorem non attingit, ideoque omnem possessionem cujuscumque rei spiritualis, v. g. Beneficii, esse aliquid facti, ac pertinere etiam ad Judicem civilem, docent aliqui ex cap. *Cum nostris, de concess. præb.* ubi refert Delb. *cap.* 7, *lib.* 7, *sect.* 1. Addunt aliqui apud Sperell. *dec.* 8, *num.* 3, licet Matrimonium prout est Sacramentum sit res spiritualis, attamen prout est contractus, esse quid civile, ideoque etiam ad Judicem sæcularem pertinere conjuges ad mutuam fidem servandam compellere. Oppositum tenet Covar. Delb. *cap.* 10, *d.* 5, et Canonistæ communiter. Rationem dat Sperell. *dec.* 8, *et* 9, tum quia, ad quem spectat causa principalis, etiam spectat accessoria. *L. Nulli* Cod. de ju- 22

[1] Hic indicandæ veniunt propositiones omnes a Pio IX in *Syllabo* Ency. *Quanta cura* § VIII relatæ. Hic quoque non indicare haud possumus præclarissimum opus P. Martini S. J., et P. Perrone ejusdem societatis quo demonstratur judices ecclesiasticos *solos* judices esse de causis matrimonialibus (Breve Pii VI ad Episc. Motol. 16 Sept. 1788); in Matrimonio christiano, contractum a Sacramento separari non posse; sententiam quæ tenet contrahentes solos esse sacramenti Matrimonii ministros, *esse unice veram*, *imo et Ecclesiæ Catholicæ doctrinam* (Perrone I, 165); oppositum vero placitum a Cano venire (ib. 48-60), quod et *auctoritate et numero scholasticorum* vincitur (Tournely I de Matr. p. 124); Matrimonium *civile* bonis doctrinis aperte repugnare; quæ hodie in clarissima luce posita sunt contra Protestantes, « *Omnes ecclesiasticæ potestatis osores, omnes qui Jansenii sectam secuti sunt aut Janseniano fermento turgebant; omnes qui se curiarum civilium partibus addixerunt, aut quocumque modo assentatores facti sunt politicæ potestatis.* » (Liebem. *de Matr.* c. 11, 0. 2.) (*Edit.*)

diciis, cap. 1, de causa possess. et propriet. tum maxime quia in causa de possessorio semper probari debet titulus saltem coloratus, hujus autem probatio in hac materia, secundum omnes, spectat ad solum Judicem Ecclesiasticum.

23 § 7. Si agatur de aliquo puniendo, v. g. qui clandestine vel sine proclamationibus vel cum impedimento Matrimonium iniit, quamvis ad forum Ecclesiasticum spectet declarare, an clandestinitas intervenerit, tamen supposita aliunde notoria illorum certitudine putant Sanch. Tann. Gob. Loth. Krim. *num.* 1509, et alii, causam punitionis esse fori mixti, et posse præveniri a foro civili, ut fit in aliis contractibus civilibus, quia Matrimonium olim fuit contractus civilis, neque videtur adhuc constare, quod quoad ista desierit esse subjectus Jurisdictioni civili, adeoque forum civile videtur manere in possessione, quamvis contradicant Decius et alii, eo quod ille contractus jam ad rationem Sacramenti sit a Christo elevatus. Putant tamen multi, Judicem sæcularem cogere posse ad servanda sponsalia, uti cogere potest ad servandam fidem aliorum contractuum, quamvis juramento sint confirmati : et universaliter docent Avers. *q.* 6, *sect.* 8, et Pignat. *t.* 8, *cons.* 87, Principes sæculares posse per leges pœnales coadjuvare leges Ecclesiasticas; sic enim videmus per eos constitui pœnas contra blasphemos, perjuros, hæreticos, maxime cum spectet etiam ad gubernationem civilem, ut omnia etiam circa sponsalia et matrimonia rite observentur. Imo posse Judicem sæcularem per censuras compelli ad assistendum Judici Ecclesiastico requirenti, docent Far. Men. Barb. et alii cum Pignat. *t.* 9, *cons.* 130, *n.* 89. Quod si attingatur causa sanguinis, solus laicus est Judex competens, quia Clericis prohibetur, ne attingant causas sanguinis. Quinam sit Judex in causa concubinatus, non convenit inter Doctores. Pignat. *tom.* 9, *cons.* 139, *a num.* 84, putat etiam ad forum civilem pertinere, hinc multi dicunt dari locum præventioni, adeoque esse mixti fori. Videri possunt multa de hoc apud Pignat. tota illa consultatione.

24 § 8. Si laicus in delicto mixti fori sit a Judice Ecclesiastico condemnatus vel absolutus, non potest a Judice laico propter idem delictum molestari, uti late probant Sperell. *dec.* 134, et Pignat. *tom.* 5, *cons.* 44. Hoc tamen non obstante docet cum aliis Sperell. *dec.* 92, *et* 137, *n.* 48, si Judex laicus prævenerit, et pœna temporali punierit, posse Ecclesiasticum adjicere ecclesiasticam, et v. g. excommunicare. Hinc etiam Krimer *num.* 582, et alii dicunt, si Judex laicus mulctarit concubinarium, posse Ecclesiasticum eumdem corrigere, qui licet punitus in uno judicio, non debeat puniri in alio; tamen quando unus Judex tantum agit ad punitionem, uti facit laicus, Judex Ecclesiasticus, qui non tam agit ad punitionem, quam ad correctionem, non ideo debet censeri per præventionem exclusus.

§ 9. Si agatur de divortio, quoad vinculum, 25 solus Ecclesiasticus est Judex. Can. *Sæculares* 35, *q.* 6, Can. *Multorum* 35, *q.* 6, Cap. *Per venerabilem*, Qui sint filii legitimi; Cap. *Tuæ fraternitatis*, de procuratoribus; Cap. *Porro*, et Cap. *De illa*, De Divortiis, ubi dicitur, si etiam parentela esset publica et notoria, absque judicio Ecclesiæ ab ea separari non poterit. Etiam quando agitur de divortio, quoad torum tantum aut habitationem, ratione hæresis vel adulterii, adeundus est solus Judex Ecclesiasticus, Sanch. *lib.* 10, *d.* 8, *n.* 15; Castrop. *d.* 3, *p.* 6, § 5; Gob. *in Quint. tract.* 5, *cap.* 36, nisi alicubi esset consuetudo contraria, sicuti solet Judex laicus se informare de sævitia mariti etc. Et quia secundum ante dicta, si causa principalis spectet ad Judicem Ecclesiasticum, etiam ad eum spectat accessoria, sequitur, si Ecclesiasticus deciderit de valore Matrimonii, ad eum spectare etiam agere de causis divortii, de constituenda vel restituenda dote, Sperell. Gob. Loth. Delb. Crimen polygamiæ spectare ad forum Ecclesiasticum, demonstrat Pignat. *tom* 1, *cons.* 115, *et in novissimis consult.* 118.

§ 10. Quamvis secundum dicta num. 17, 26 causa dotis spectare possit ad Judicem laicum, etiam quando per se et principaliter agitur causa dotis restituendæ post divortium, putat tamen Krimer *num.* 1793, quamdiu lis pendet apud Judicem Ecclesiasticum super causa divortii, non posse laicum se ingerere pro muliere in dotis repetitionem, nisi ab Ecclesiastico prius fuerit decisum, quod mulier juste divertat ob culpam viri, Sanch. *lib.* 9. *d.* 4. De Luca *de Matrim. disc.* 11. Quis Episcopus judicare debeat de divortio, dicam num. 430.

§ 11. Circa clericum conjugatum, an gaudeat 27 privilegio fori Ecclesiastici, videntur tenenda seqq. ex illis, quæ fuse disputat Pignat. *tom.* 1, *cons.* 45, 488. *tom.* 2, *cons.* 42, *tom.* 4, *cons.* 6, *tom.* 5, *cons.* 61, *tom.* 9, *cons.* 21, 36, 39, nempe 1, non gaudet, nisi authentice probet se initiatum Tonsura : se post Matrimonium retinuisse habitum, et Tonsuram, aut Clericatum

reassumpsisse : se duxisse unicam eamque virginem. De variis probationibus Clericatus agit fuse Pignat. *tom.* 9, *cons.* 45. 2, Si quis, postquam fuit judicio laicali ob crimen subjectus, suscipiat Tonsuram, clericatus non prodest ipsi quoad bona, forte nec quoad personam, cum res præventa sit et Clericatus subsecutus non invenerit personam liberam, sed jam affectam tribunali laico. 3, Si habitum et Tonsuram dimiserit, et hæc non reassumpserit, præsertim pluries ab Episcopo monitus, privari potest privilegio Clericali. 4, Si in habitu sæculari, comprehensus sit a Curia sæculari, remanere debet sub potestate sæculari, donec definiatur an gaudeat privilegio fori. Hoc autem definire spectat ad Judicem Ecclesiasticum, citato Judice laicali. 5, Filius clerici conjugati, quamdiu pater vivit, etiam gaudet privilegio fori cum illo, Pignat. *tom.* 1. *cons.* 99 *et* 463, qui cum aliis idem extendit etiam ad uxorem, cum ejus consensu maritus sacrum Ordinem suscipit, sunt enim una caro : et universim ratione Matrimonii mulier sequitur forum viri. L. fin. Cod. de incol. L. *Cum quidam*, ff. de jurisd. omn. Jud. L. *Ea, quæ desponsata*, ff. Ad municip.

28 § 12. Si conjuges sint infideles, causæ matrimoniales eorum spectant ad Judicem sæcularem, quia Ecclesia non judicat de extraneis. Si autem eorum unus convertatur ad fidem Sanch. *lib.* 7, *d.* 3, *n.* 9, putat, si fidelis litem moveat, debere fieri apud Judicem laicum; si infidelis, apud Ecclesiasticum, quia actor debet sequi forum Rei : e contra Pontius *lib.* 6, *cap.* 1, *n.* 6, dicit, quamvis infidelis sit actor contra fidelem, interpellandum judicem laicum, quia tale Matrimonium remanet in ratione puri contractus humani; et hoc verum est, si litigetur de primo valore vel rebus spectantibus ad illum primum contractum : si tamen agatur de dissolutione talis Matrimonii, causa spectabit ad solum Judicem Ecclesiasticum, non ideo, ut vult Avers. *q.* 9, *sect.* 1, quia Matrimonium respectu fidelis transeat in Sacramentum, sed ideo, quia secundum dicenda a num. 405, Christus soli Ecclesiæ in favorem fidelium dedit potestatem tale Matrimonium dissolvendi.

29 § 13. Ad agendum in causis matrimonialibus sufficit si procurator habeat mandatum generale, uti cum aliis contra alios tenet Sperell. *dec.* 25.

30 § 14. Est hic obiter notandum quod Assessor Judicii mixti, in quo tractantur causæ civiles, et ecclesiasticæ, possit esse etiam uxoratus, sic tamen, ut causæ spirituales non committantur laico, sed soli ecclesiastico : et quamvis laici possint consuli aut etiam referre in causa ecclesiastica, ac etiam accedente Episcopi consensu, secundum aliquos auctores, possit in eos simul cum clericis tanquam arbitros compromitti : Cap. *Per tuas* 9. De arbitris, quia consilium dare, aut arbitrium proferre non sunt actus Jurisdictionis spiritualis, Clarus, Mol. Wiestner *Instit. Canon.* 3, *lib.* 1, *tit.* 29, *num.* 29. Item quamvis laicis ab Episcopo delegari possint causæ pecuniariæ, et aliæ similes mere civiles Clericorum et Ecclesiarum, Gloss. in Cap. *Decernimus.* 2, De judiciis, *Abb. Laym. Barbos. Wiestn. n.* 31, tamen Cap. *Decernimus,* expresse dicitur, non debere Prælatos negotia ecclesiastica committere laicis tractanda : hinc Fagnan. in Cap. *Contingit*, de arbitris, *pag.* 609, ait : Laico non potest delegari causa spiritualis, nisi per Papam, et Glossa ad finem, v. *sed in laicum,* idem habet : unde Concil. Chalcedon. relatum Cap. *Si quis*, de foro comp. dicit, quod Episcopi deligere possint alios Judices, intelligit Glossa, ecclesiasticos; Pith. *lib.* 2, *tit.* 2, *sect.* 3, *num.* 71, Fagnan. in cap. *Si quis, n.* 7. Ideoque Clericus non potest sibi constituere Judicem laicum, etiamsi Episcopi et Adversarii consensus accedat, sed ad hoc requiritur auctoritas Papæ; nam inquit *Wagner.* in Cap. *Contingit* Concilium dicit : *Prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum, quia non decet ut laicus in talibus arbitretur, sicut non convenit laicum judicare de spiritualibus, etc.* Quod si contraria est alicubi consuetudo, dicendum videtur, esse ex defectu Ecclesiasticorum qualificatorum, aut accessisse concessionem Papæ.

§ 15. Si Judici ecclesiastico in hac materia controvertatur sua jurisdictio, potest ipsemet de hoc jure suo cognoscere, uti ex jure, auctoritate, et ratione probat Sperell. *dec.* 133. 31

§ 16. Si agatur de valore Matrimonii aliisque similibus, tractari debet summarie, de plano, ac sine strepitu Judicii; si autem agatur de adulterio, sive criminaliter, sive civiliter opus est processu ordinario, uti pluribus Krimer *a num.* 2449. Quandonam dicatur agi criminaliter vel civiliter, dicam *num.* 432. 32

Quæst. 4. — *Quis sit accusator vel testis competens in causis matrimonialibus ?* Resp. 33
§ 1. Qui ob turpem quæstum accusat vel impedire quærit Matrimonium, non auditur, Cap. *Significante*, § Qui Matrim. accusare. Et ratio redditur, quia malitiis hominum non

est indulgendum : quod valet de omni pravo fine : item de illo, qui sciens impedimentum, denuntiavit, nisi probet se tum juste tacuisse, Cap. *Cum in tua*, ibid. Ex quo habetur sufficere, si juret, se primo postea intellexisse; et nunc manifestare non ex malitia.

34 § 2. Si accusatio fiat circa impedimenta, quæ ipsi contrahentes removere, aut soli scire possunt, uti sunt servitus, error, defectus, consensus, impotentia, soli contrahentes sive conjuges accusare possunt; in aliis possunt etiam alii, per se loquendo : cæterum qui scientes et tacentes Matrimonium invalide contraxerunt, non sunt contra illud ulterius audiendi, cap. 1, ibid.

35 § 3. Accusare ad separationem tori competit soli conjugi innocenti. Si maritus noluit uxorem adulteram accusare, admittitur pater adulteræ et cæteri cognati; imo et quandoque externi : non ita facile admittitur uxor accusans virum de adulterio, quam vir uxorem.

36 § 4. Qui Matrimonium contractum accusare possint, admittuntur etiam ut testes contra illud : attamen, per se loquendo, voces præsentes debent exponere de impedimento. Hactenus dicta pluraque alia videri possunt ex jure deducta apud Krimer *a num.* 1485 *et* 1500.

37 *Quæst.* 5. — *Quid notandum sit in materia de Matrimonio circa propositionem* 1. *damnatam ab Innoc. XI.?* Resp. Propositio illa sic habet : *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore.* Circa quam pro materia Matrimonii, notanda sunt sequentia cum communi ex Gob. *tract.* 10, *a n.* 732, et Cardena *in* 2 *crisi diss,* 2, *a num.* 514.

38 § 1. Ex damnatione illius propositionis sequitur, illicitum esse contrahere Matrimonium sequendo opinionem tantum probabilem de illius valore, relicta tutiore, quæ ad valorem præterea requirit aliquid, quod non observatur, nisi accedat aliquid, ex quo valor talis Matrimonii reddatur sufficienter certus : quamvis enim *Filguera* explicans hanc propositionem damnatam putet non prohiberi praxim illius in rebus, quæ non sunt de Jure divino, sed tantum de Jure ecclesiastico, uti sunt multa in materia Matrimonii; sententia tamen illa rejicitur ab omnibus, et ratio est, quia finis damnationis erat, ne Sacramentum exponeretur periculo nullitatis, cui exponitur, quando aliquid omittur, quod ad valorem requiritur, etiam de jure tantum ecclesiastico.

39 § 2. Dubium, quod in his materiis potest occurrere, est vel Juris vel facti; tum est Juris, quando dubitatur de lege, v. g. si dubitetur an detur lex quæ prohibeat Matrimonium clandestinum. Dubium facti est, quando dubitatur de aliquo alio quam de lege, uti si dubitetur, an prior maritus sit mortuus, an hoc vel illud impedimentum sit contractum. Simili modo explicari debet duplex probabilitas vel certitudo, nempe juris aut facti, quando probabile vel certum est dari vel non dari legem; aliquid distinctum a lege vel non esse factum.

§ 3. Qui habet probabilitatem facti vel præ- 40
sumptionem de eo, quod existat impedimentum, nullam autem probabilitatem vel præsumptionem de carentia impedimenti illicite contrahit : similiter qui habet meram probabilitatem facti, nullam autem certitudinem de carentia impedimenti, etiam ordinarie saltem, illicite contrahit, quia agendo, quod est minus tutum, exponit Sacramentum periculo nullitatis. *Dixi,* ordinarie saltem, propter dicenda *num.* 42, 414, 528, 795.

§ 4. Quando in quæstione facti ex conjec- 41
turis utrinque probabilibus resultat purum dubium, si hoc dubium sit vincibile, et illicitum contraherê, donec ita vincatur dubium, ut stet certitudo pro carentia impedimenti, alioquin Sacramentum adhuc exponitur periculo nullitatis, cum aliunde non accedat certitudo de valore. Si autem resultet dubium omnino invincibile, contrahi potest Matrimonium, quia possessio tum est pro libertate, ideoque communiter docent Auctores, quod tale impedimentum tum desinat, uti habet Sanch. *lib.* 8, *d.* 6, *n.* 18. Attamen excipe si sit possessio pro impedimento, v. g. quando dubium est invincibile circa viam prioris conjugis, uti dicetur *a num.* 672.

§ 5. Quando est vera probabilitas Juris, 42
sive, quando circa valorem Matrimonii vel dispensationis sunt opiniones vere probabiles, id est, tales, quæ communiter admittantur a Doctoribus tanquam probabiles, neque in paxi rejiciantur a Curia Romana, vel versentur circa valorem Matrimonii vel dispensationis, cum tali probabilitate licitum est contrahere Matrimonium : v. g. lex est, quod cognatio spiritualis cum matre infantis contrahatur a Patrino, item, quod Matrimonium contrahi debeat coram Parocho et testibus, item, quod debeat esse consensus liber; tamen etiam probabile est, cognationem spiritualem non contrahi, si Baptismus sit privatim collatus ob necessitatem, et periculum vitæ infan-

tis; item probabile est, quod quando Matrimonium initum est coram Parocho invito, aut initum est cum metu reverentiali, sit validum: cum tali probabilitate licitum est, et patrino postea inire Matrimonium cum matre talis baptizati, et contrahere coram Parocho invito, et consummare, quamvis una pars contrahat ex metu reverentiali. Atque idem est de similibus opinionibus; ratio autem est, quia valor certus talibus Matrimoniis accedit ex approbatione aut dispensatione Ecclesiæ, quod convincitur partim ex consuetudine Ecclesiæ, quæ in Tribunalibus suis sæpe declaravit Matrimonium sic contractum esse legitimum, quas declarationes de singulis his exemplis affert Cardenas; consuetudo autem hic secundum dicenda *a n.* 517, habet vim abrogandi leges: partim ex responso *Alex. VII,* quod in materia Matrimoniorum dixit, ubi utrinque essent opiniones probabiles, ut Missionarii sequerentur illas, quæ pro conditione locorum, ac hominum barbarorum essent favorabiliores: sicque innuit sequendo utramque partem talium opinionum non remanere impedimentum. Denique etiam ex eo, quia certum est causam Matrimonii esse favorabilem, certum autem etiam est, quod in dubio semper standum sit pro valore actus favorabilis, ergo certum est, quod in dubio quocumque etiam positivo standum sit pro valore Matrimonii sive contracti, sive contrahendi. Et ideo *lib.* 6, *p.* 1, *a n.* 111, dixi, certum esse quod Ecclesia suppleat in errore communi, *et n.* 117, addidi, etiamsi absit error communis, quod adhuc suppleat, si adsit opinio vere probabilis in materia Juris, ac consuetudo sic operandi, quam non reprobet stylus Curiæ, ubi etiam exempla dedi in hac materia Matrimonii, valentque hæc, quamvis dubitetur de valore propter aliquod requisitum, non tantum ex Jure humano, sed etiam divino vel naturali, quia cum Ecclesia sæpe adhuc decernat Matrimonia sic contracta esse valida, sequitur, quod contrahenda etiam sint futura certo valida, si sic contrahantur: quod enim semel est invalidum, non convalescit manentibus eisdem circumstantiis. Itaque dicimus, quod quando probabile est contractum matrimonialem esse vel fore validum, licet forte reipsa et coram Deo non foret validus, nisi Ecclesia suppleret, tamen Ecclesia tum supplet quæ a Deo habet potestatem faciendi valorem tali contractui, quamvis probabiliter putetur etiam esse invalidus, et sic ex dispositione Ecclesiæ fit certo validus.

§ 6. Ex dictis sequitur eum, qui cum tali dubio speculativo suscipit Matrimonium ex sententia probabili relicta tutiore, non peccare, nec incurrere pœnas per damnationem primæ propositionis intentatas, quia ob dispensationem Ecclesiæ accedit circumstantia, quæ sententiam illam ex directe probabili facit esse reflexe certam, et practice tutam. Hæc generaliter dicta suo loco applicabuntur determinatis materiis. 43

CAPUT PRIMUM.

De Sponsalibus.

DUBIUM I.

Quid sint sponsalia?

« Resp. Sunt promissio voluntaria, deliberata et mutua signo sensibili expressa, futuri Matrimonii, inter personas Jure habiles. 44

» Dicitur I. *Promissio,* quia propositum non sufficit cum non inducat obligationem: unde qui diceret, *volo te accipere, habere aut ducere in uxorem,* non contraheret sponsalia, ut Bon. *t.* 1, *de spons. q.* 1, *p.* 1, docet ex aliis; quia hæc verba non promissionem, sed propositum promissionis tantum significant, nisi tamen ex circumstantiis aliud colligatur.

» Dicitur II. *Voluntaria et deliberata,* scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cum sponsalia sub mortali obligent. Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 273, ex Sanch. Pontio etc. Etsi Bon. *p.* 4, *n.* 4, plures requirat. Unde regulariter non sunt valida ante septennium completum, ut docet Kon. *d.* 21, *art.* 5, Sanch. *lib.* 1, *de Matrim.* 16, nisi malitia et prudentia suppleant ætatem. Dian. *R.* 174, Pontius etc. (quod tamen quidem negant sufficere, cum jus determinarit ætatem) imo nec post septennium, si de usu rationis sufficienti non constet; uti neque si vi, dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundum dicta *de voto et contractibus.*

» Dicitur III. *Mutua.* Unde si Titius promittat nuptias Caiæ, et hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur, quia cum contractus sponsalium sit onerosus et reciprocus, non potest claudicare; involvit enim conditionem, *si tu repromiseris.* Quod si tamen Titii promissio fuisset absoluta ac gratuita, et acceptata a Caia, solus Titius obligaretur non vi sponsa-

lium, sed simplicis promissionis. Ita Sanch. *l.* 3, *d.* 3, contra *Pontium*, apud Dian. *R.* 244.

» Dicitur IV. *Signo expressa:* quia contractus inter homines non fit nisi signo externo. Unde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Caiæ etiam cum consensu interno in promissionem Matrimonii, quod Titius ei promittit. Si tamen pater vel mater pro filio aut filia, aut curator pro eo, cujus curam habet, præsente et non contradicente (dummodo metus absit), contrahat, valida erunt, quia in hoc casu, jus accipit taciturnitatem pro expressione consensus, Sanch. *lib.* 1, *d.* 22, Dian. *R.* 170, imo etiam si pro absente, saltem si his resciens id expresse vel tacite signo aliquo sufficienti ratificet, Sanch. Pont. Dian. *R.* 271, contra quos *Sotus et Henr.* ne hoc quidem requirunt, sed tantum ut resciens non contradicat : Quod *Kon.* admittit: si per ipsos tutores vel parentes iis proponatur, tunc enim si taceant, censeri consentire.

» Dicitur V. *Inter habiles* : id est, qui et ætatem a Jure præscriptam habent, et nullo impedimento prohibentur. *Unde resolves.*

» I. Quando verba vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentioni contrahentium, si de illa constet : in externo autem, communi intelligentia et sensu verborum; ita tamen, ut potius inclinetur in favorem Matrimonii. V. Dian. *R.* 205, Bon. *Tom.* 1, *de Matr. q.* 1, *p.* 1.

» II. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium (cum hoc ex jure positivo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretativa intentione contrahentium, quia actus, quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliori modo quo possunt : sponsalia autem virtute continentur in Matrimonio Laym. *lib.* 3, *tract.* 10, *p.* 1, *cap.* 17.

» III. Ad sponsalia non sufficit. 1. Si dicas : *Non ducam aliam, quam te*, quia sunt verba mere negativa, et potes ducere nullam, Bon. *q.* 1, *p.* 7, *q.* 7, *n.* 13, 2. Dicere : *Contraham tecum, si Papa dispensaverit*, Barbos. et alii 10, cum Dian. *R.* 292, contra *Sanch. Con. et Pont.* ac proinde licitum est utrique contrahenti, ante et post interpretatam a Pontifice dispensationem, altero invito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subnarratio annuli et missio munerum jocalium; nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio, quia potest fieri ex aliis causis. Quod si tamen verba unius præcesserint, tunc immissio annuli et verbum, *Recipio*, operatur Sponsalia, vel etiam Matrimonium, pro ratione promissionis, ut docet *Filliuc.* quia recipiendo sic annulum, tacite consentit : itemque si habito inter amicos tractatu de Matrimonio, sponsus misit arrhas et munera jocalia, eaque sponsa acceptavit, Laym. *cap.* 2, 4. Sponsalia metu gravi contracta, licet juramento firmata sunt invalida, quia juramentum metu extortum, non firmat contractum, imo probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget, Sanch. Barbos. Dian. *R.* 278, *v. supra lib.* 2, *t.* 2, *cap.* 2.

ADDENDA.

Quæst. 6. — *Quid circa naturam et modum sponsalium sit præterea notandum?* Resp. seqq. 45

§ 1. Non est opus ut sponsalia fiant ante Matrimonium quamvis communiter præcedere soleant, Tann. Gob. *t.* 10, *n.* 8. Et possunt esse clandestina, uti dicetur *n.* 52. Debent tamen, secundum dicta *lib.* 3, *p.* 2, *a n.* 654, signo externo manifestari, quia *intentio mente retenta nihil operatur in humanis contractibus*, *L. Non omnis* 15, *ff.* De rebus credit. Hinc licet *Led. Sot. Arriag. Palat.* et alii cum Dian. *p.* 3, *t.* 5, *R.* 116, putent fore valida, si mere interne existentia per Dei manifestationem rescirentur; tamen melius contradicunt Sanch. Pont. Vasq. Less. Tann. Dicast. Avers. *q.* 8, *sect.* 3, quia non adesset modus humanus contrahendi. *Constat etiam absentem desponderi posse, et hoc quotidie fieri, lib.* 4, *ff. de spons. et lib.* 5, *hæc ita si scientibus his, qui absunt, sponsalia fiant, aut si postea ratum habuerint.* Idem repetitur. *lib.* 18, *ibid.*

§ 2. Ad valorem sponsalium non requiritur voluntas ea adimplendi, dummodo adsit voluntas serio se obligandi, uti in simili dictum est de voto *lib.* 3, *p.* 1, *n.* 363, tenentque communiter omnes cum Perez *d.* 2, *sect.* 7, Aversa, Krimer *a n.* 87. Quamvis autem *Vasq.* et alii cum Pontio *lib.* 12, *cap.* 2, putent, volitionem externe proferendi promissionem non esse separabilem sufficiente volitione interna se obligandi, sicuti volitio externe proferendi detractionem separari non potest a volitione interna detrahendi, tamen oppositum dixi *lib.* 3, *p.* 2, *n.* 608, docentque omnes communissime cum Avers. et Krimer *a num.* 91, posse esse intentionem externe tantum et ficte proferendi verba promissoria, nec ideo constitui sponsalia, quæ requirunt intentionem promittendi, cognoscendo, vim promissionis ad obligandum. De 46

detractione non est simile, nam talis externa locutio est ipsamet detractio sive imminutio famæ alienæ, ergo volitio tale quid externe loquendi est intentio detrahendi; e contra potest quis externe promittere sine animo promittendi, sed decipiendi, aut saltem putans se per promissionem suam non obligari, sine hac autem obligatione non stant sponsalia. Reliqua contra hoc soluta sunt *l.* 3, *p.* 2, *n.* 609.

47 § 3. Ad valorem sponsalium requiri deliberatum consensum, qualis requiritur ad peccandum mortaliter, dixi *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 650, et pluribus probat Krimer *a n.* 380. Si quis tamen statim ante copulam promiserit puellæ Matrimonium, communiter præsumi debet habuisse sufficientem libertatem et deliberationem, adeoque obligatur, quia quamvis amor sit quædam species furoris, uti ait *Plato,* tamen communiter non impedit deliberationem requisitam ad mortale, ergo nec requisitam ad obligationem ex promissione Matrimonii. Excipiunt quidem Gob. *n.* 26, Spor. Krim. *a n.* 119, si duæ illæ personæ essent tam disparis conditionis, aut promittens hactenus ita abhorruisset a puella, ut certo nunquam voluisset ei promittere extra furorem libidinis, putant enim tum præsumi posse, quod non habuerit consensum perfecte deliberatum, sed communiter præsumi debet oppositum, quia quamvis cæcus ille amor multum traxerit, non ideo sustulit deliberationem ad valide contrahendum requisitam, uti nec sustulerat sufficientem ad mortaliter peccandum. Quod si in ipsa copula id promiserit, putat Gob. *n.* 26, sæpe fieri posse, ut caruerit deliberatione sufficiente, cum medici scribant, quod copulam actualem comitetur quædam veluti transiens infamia, ideoque si homo talis in confessione examinatus constanter dicat, se non fuisse sibi satis præsentem, putat *Gob.* quod Confessarius possit declarare eum in conscientia non obligari ad Matrimonium : hic tamen casus erit rarissimus; quia si adfuerit libertas ad peccandum mortaliter, ergo etiam ad valide promittendum, hinc semper cogi posset in foro externo ducere, quamvis juraret se non satis fuisse sibi præsentem, quia juramentum tale suppletorium in propria causa non admittitur, maxime, quando est in præjudicium tertii, ut hic ita cum aliis Gob. *sup. n.* 28. Et universum in causis matrimonialibus juramentum suppletorium probationis non admittitur, quamvis in sponsalibus facilius admitti posset, Gob. *n.* 90. Ut tamen etiam in sponsalibus admittatur, adesse debet semiplena probatio, quæ habetur vel per unum testem omni exceptione majorem, vel per famam, vel per præsumptionem vehementem, ita cum aliis Gob. *n.* 93.

§ 4. Quamdiu promissio non est acceptata ab altera parte, quamvis sit jurata, non obligat, sed potest pro libitu revocari, quia ad contractum onerosum requiritur acceptatio mutui consensus, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 650, et in omni promissione subauditur conditio, *si velis, si acceptes,* juramentum autem in hoc sequitur naturam promissionis, uti accessorium principale. Sporer n. 135, Krim. *a n.* 7. Quod si Caius promittat patri, tutori, aut curatori Titiæ San. *l.* 1, *d.* 7, putat posse ab his acceptari nomine Titiæ, quia illam repræsentant, et in aliis contractibus possunt pro ea stipulari; e contra Castr. *d.* 1, *p.* 3, *n.* 6, negat eo quod acceptatio tanti momenti videatur debere esse actio personalis, cum sit res adhærens semper et onerans ipsam personam. Similiter si promissio absenti facta, intimetur huic per aliquem non deputatum ad intimandam promissionem, et ita postea acceptetur pro illa absente, non obligat Sanch. Castrop. Krimer *n.* 33. Posset tamen pater acceptare promissionem de ducenda sua filia, in quantum promissio hæc censeretur illi patri utilis, Krimer *n.* 32, *qui a n.* 63, probat taciturnitatem filiæ in circumstantiis parentum pro filia præsente, cui optime volunt, contrahentium esse sufficientem acceptationem promissionis. 48

§ 5. Vasq. Pontius *l.* 12, *c.* 4, et alii putant te non posse obligari ad contrahendum cum puella, quæ vicissim tibi se non obligat, quia hoc ipso, quod acceptet tuam obligationem, quæ est ad mutuandum corpus, necessario videtur acceptare etiam mutuationem sui corporis, quod fieri non posse videtur sine reciproca obligatione; sed Sanch. *l.* 1, *d.* 5, Castrop de Luca, Krimer *a n.* 19, aliique multi cum Avers. *q.* 8, *s.* 1, contradicunt; licet enim contractus Matrimonii sit mutuus, sic ut impossibile sit te tuum corpus dare Berthæ, nisi hæc vicissim suum det tibi, tamen obligatio contrahendi non necessario est mutua, nam unus sæpe promittit, et alteri relinquit certum tempus deliberandi, potestque puella acceptare tuam obligationem retinendo libertatem se vicissim obligandi si sibi placuerit. Ex quo sequitur, non eo ipso puellam Matrimonium repromittere, quod tuam promissionem acceptet, nam non ideo acceptat Matrimonium absolute futurum, sed sub conditione, *Si sibi placuerit.* An autem ex acceptatione talis promissionis oriatur talis obligatio, ut promittens 49

cogi possit servare promissum, distinguit *Sanch.* dicens, oriri, si promiserit non gratuito; e contra non oriri, si plene gratuito promiserit, sed Pontius et de Luca *de Matr. d.* 8, videntur stare pro non obligatione tanta. Quid autem censendum sit in dubio, an promittens voluerit absolute se obligare, dicetur *n.* 121 et 132.

50 § 6. *A primordio ætatis sponsalia effici possunt, si modo id fieri ab utraque persona intelligatur, id est, si non sint minores, quam septem annis, L.* 14, *ff. de Sponsal.* Et ita etiam per canones expresse declaratur sufficere septennium, *c. Litteris, cap. Accessit, cap. Ad dissolvendum de despons. impub. et c. un. eod. tit. in* 6. Debetque septennium esse completum, Castrop. *d.* 1, *p.* 16, Avers, *s.* 7, Gob. *a n.* 113, Mastrius *n.* 68, partim contra *S. Ant. Gutt. Dia. Rebell.* et alios, qui dicunt non obstare, si desint pauci dies : partim contra Sanch. Con. Pont. Dicast. Sporer, Kugl. *p.* 1, *n.* 79, et alios, qui dicunt non requiri septennium, si malitia suppleat ætatem, quia quamvis etiam ætas sit præscripta ad valorem Matrimonii, tamen *cap. de illis* 2, *de despons. impub.* dicitur sufficere, *si malitia suppleat ætatem.* Item *c. Juvenis.* De sponsalibus, dicitur, quamvis dicta esset puella necdum septennis, contractam esse publicam honestatem, quæ non contrahitur ex sponsalibus invalidis. *Sed contra est,* quia Jus apponit in Matrimonio, non autem in sponsalibus talem exceptionem malitiæ supplentis ætatem. In *cap.* autem *Juvenis,* dubium erat, an completo septennio renovatus esset consensus, hinc prohibetur ducere consobrinam. Itaque ratio nostra est, quia quamvis finis legis videatur cessare in tali casu particulari, tamen non ideo cessat lex, secundum dicta *l.* 1, *n.* 868, imo nec ratio legis cessat, quæ est, quia communiter omnes ante completum septennium sunt immaturi judicii. Putant quidem *Aversa, Mastr. et alii,* cum hæc materia sit favorabilis, sufficere si ultimus dies completi septennii sit inchoatus, cum id etiam observetur alias, ubi completus annus requiritur; sed oppositum videtur probabilius, secundum dicenda *n.* 689. His tamen non obstantibus, si infantes ante septennium habentes plenum usum rationis sibi promittant Matrimonium, probabilius videtur cum Sanch. Con. Avers. Mastr. *num.* 70, Krim. contra *Syl. Bonac.* et alios non peccare. Et quamvis hic contractus non valeat in ratione sponsalium, nec inducat publicam honestatem, tamen valere posset in ratione simplicis promissionis, S. Anton. Sylv. Sanch. *l.* 1, *d.* 6, *n.* 27, Avers. Mastr. supra.

§ 7. Qui sunt simul surdi, muti et cæci, 51
sunt incapaces sponsalium, quia non possunt scire naturam, et finem contractus, nec modum contrahendi, Sanch. *d.* 8, *n.* 30, Gob. *n.* 116, Spor. *n.* 167. Similiter, qui nunquam possunt valide contrahere Matrimonium, invalide contrahunt sponsalia, uti dicetur, *n.* 93, quia non datur medium ad finem impossibilem.

§ 8. Ubi *Trident.* decretum, de assistentia 52
Parochi et testium, receptum est, si ineatur Matrimonium inter puberes sine Parocho et testibus, Navarr. Sanch. *d.* 20, Gob. *num.* 78, aliique plurimi cum Kugler *p.* 1, *n.* 72, dicunt talem contractum non valere, nequidem in vim sponsalium, quod Sanch. *d.* 21, *n.* 2, Less. Castrop. *d.* 1, *p.* 4, *n.* 8, tenent non tantum quando expresse non excluserunt sponsalia, *si Matrimonium non valeret,* sed etiam extendunt ad casum, quo contrahentes habuissent expressum animum se obligandi eo modo, quo possent; tum quia *Trid.* tales contrahentes reddit omnino inhabiles ad contrahendum; tum maxime, quia Ecclesia hunc actum omnino irritat, sponsalia autem debent continere actum externum validum, cum sint contractus inter homines; ergo cum hic actus externus sit omnino nullus, sola intentio interna non potest indicare obligationem ad sponsalia contrahenda requisitam. Oppositum tenent Covarr. Henriq. Rebell. Laym. Spor. *n.* 182, Avers. *q.* 8, *s.* 3, Krimer *a n.* 85, *et* 651, idque probabiliter, fatente *Lessio,* quia soli Matrimonio officit clandestinatas [1], non autem sponsalibus, uti cum communi docent, Avers. *s.* 8, Krim. *a n.* 123, et fatentur Castrop. *d.* 1, *p.* 2, *n.* 15, Spor. *n.* 158, Kugler *p.* 2, *n.* 64, probatque praxis quotidiana. *Trid.* vero non reddidit clam contrahentes Matrimonium, inhabiles ad sponsalia, sed tantum ad Matrimonium, uti agnoscit *Gallem. ad Trid. sess.* 24, *de ref. Matr. c.* 1, *n.* 13, dicens id sæpe resolutum esse; neque *Trid.* irritat actum clandestinum, quominus sit contractus sponsalium, sed tantum quominus sit contractus Matrimonii; ergo licet actus ille externus sit omnino irritus in ratione Matrimonii, non ideo est irritus in ratione sponsalium. *Conf.* nam si sic de præsenti contrahant

1 Idque sæpius statuit S. C. ut anno 1573 et 1596. Verba affert Lambert. T 3, *Edict.* p. 56.

impuberes, valet in ratione sponsalium, quamvis suspensa maneant, ut habetur *c. finali de Despons. impub, etc. un. eod. tit. in* 6, ubi redditur ratio, *quia mens contrahentium censetur esse, ut si actus non valeat quoad omnia, tamen valeat quantum potest,* cum sponsalia includantur in Matrimonium, tanquam imperfectum et inchoatum in perfectiori; ergo idem est in casu, si puberes sic contrahant, quia jus positivum nihil disponit contra hanc obligationem Juri naturali conformem. Putatque idem Gob. *a n.* 11. Episcopum posse pro sua diœcesi irritare sponsalia, quæ posthac clam inirentur; sed hoc incertum est, et saltem non posse inducere impedimenta Matrimonii, dicitur *n.* 514. Certum autem videtur cum *Gallem.* supra, sic contrahentes non ideo fieri inhabiles ad valide contrahendum de novo coram Parocho et testibus.

53 § 9. Si contrahentes sponsalia coram Parocho et testibus utantur verbis de præsenti, v. g. dicant: *accipio te in meam, et ego te in meum*, non ideo erit Matrimonium [1], quia contrahentes non intendunt nisi sponsalia, cum enim sciant sub peccato gravi prærequiri proclamationes ante Matrimonium, non debent præsumi velle Matrimonium ante illas, Nav. Laym. Lolin. Spor. *n.* 38.

54 § 10. Matrimonium raptoris cum rapta necdum restituta libertati est irritum, secundum dicenda *a n.* 630. Putantque *Sanch.* et alii etiam sponsalia inter eos esse invalida, quia est eadem ratio de sponsalibus, quæ est de Matrimonio, nempe ut salva sit libertas raptæ, lex autem etiam correctoria et pœnalis extendi debet, ubi est eadem ratio. 2. Quia sponsalia sunt propter Matrimonium, in subordinatis autem, ratio, quæ afficit unum, etiam afficit alterum. Sed melius contradicunt Perez. Wiestner, Krim. *a n.* 129, quia cum sponsalia maneant rescindibilia, et fiant de Matrimonio post restitutam libertatem ineundo, non requiritur tanta libertas ad illa, quanta ad Matrimonium, ergo non est eadem ratio de sponsalibus et Matrimonio; et sic patet ad rationes oppositas.

55 § 11. Si conjugatus promittat alicubi Matrimonium post mortem suæ conjugis ineundum, Sanch. *l.* 7, *d.* 79, *n.* 40, dicit peccare mortaliter tam promittentem, quam acceptantem talem promissionem, quia datur ansa captandæ mortis conjugis, *c. de eo qui duxit.* Imo promissionem irritam esse tradunt *Abb. Alex. Anchar. Lancellot*, quia similiter non valet promissio vacaturi Beneficii, *c.* 2, *de concess. præb.* quia nempe jus resistit ejusmodi pactis; ne detur ansa captandæ mortis, *L. fin. ff. de pactis.* Eadem habent Fill. *tr.* 10, *p.* 2, *n.* 255, et Perey *d.* 33, *s.* 9, *n.* 9. Hinc Avers. *q.* 8, *s.* 5, § *Rursus,* dicit, si conjugatus promittat mulieri eam ducere, si sua uxor moriatur, non videri habere vim sponsalium mortua uxore, quamvis insinuet posse obligare per modum simplicis promissionis. Hic obiter notandum, quod quando aliquid promittitur sub conditione mortis, intelligatur mors naturalis, et non civilis tantum, *L. Qui hæredi,* § *Mævius, ff. de condit. et demonstr.* mors enim civilis est ficta tantum, et non vera mors.

§ 12. Promissio non ducendi uxorem facta 56
homini, non obligat ex justitia, imo invalida est, si saluti expediat uxorem ducere, sicuti etiam quia jus testandi debet cuique relinqui liberum, invalida est promissio non mutandi testamentum, *Less. in act. v. Matrim. cas.* 21. Si autem talis promissio facta sit Deo poterit habere rationem voti, si sit de meliori bono, uti fuse Krim. *a n.* 45. Quid autem sit dicendum, si dixerit, *non ducam alium, nisi te,* dicam *n.* 127, ubi addam plura de variis dubiis circa sponsalia.

DUBIUM II.

Quæ et quanta obligatio Sponsalium?

« Resp. I. Obligant ad ineundum Matrimo- 57
nium sub peccato mortali, si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando a promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re gravi. Ratio posterioris est, quia id est commune omni debito, Sanch. *l.* 2, *d.* 28, Kon. *d.* 22, *dub.* 1, apud Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 245, *Pontificis;* tamen *ibidem* vult obligari statim post contractum: *Unde resolves:*

» I. Resiliens cogi potest ad Matrimonium, etiam a judice per censuras, quod tamen raro expedit, ob periculum infelicis exitus.

» II. Si Judex secundum allegata et probata cogat ad Matrimonium, licet a parte rei

[1] Et id S. C. Decretis consonat an. 1573 et 1589 quæ recitat Lambert. T. 3. p. 71.

revera coactio sit injusta, valet Matrimonium, *Sanch. et Perez* contra *Texed.* apud Dian. *p.* 9, *t.* 8, *R.* 26.

» III. Fornicatio sponsæ, est circumstantia in confessione exprimenda, quia mutat speciem, et constituit injustitiam, quæ in sponsa gravis, ideoque mortalis habetur, ut si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat : quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cum in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. Sanch. *l.* 1, *d.* 2, Kon. Fagun. Fill. etc. probabiliter contra Laym. Az. etc. v. Lugo *de pœn. d.* 16, *n.* 176.

» IV. Qui simulato animo promisit, per se loquendo, non obligatur ad nuptias, tametsi damnum creatum debeat resarcire. Dixi, *per se,* quia si facta promissione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere, Bon. *q.* 1, *p.* 2. Ubi excipit, si puella esset longe inferioris conditionis, (v. g. quoad nobilitatem vel divitias) tunc enim non teneri ducere (v. g. virum nobilem filiam agricolæ) præsertim si illa fuerit conscia disparis status seu conditionis, eo quod tum decipi potius voluerit, quam decepta sit : unde nec teneri eo casu illam dotare : Secus tamen, si ipsa inæqualitatem status ignoravit, aut si ipse non ficte, sed ex animo Matrimonium promiserit. Ita Bon. *q.* 1, *p.* 3, *n.* 7, *et seq.* ex Vasq. Mol. *d.* 106, Sanch. *lib.* 1, *de Matr. d.* 10, v. Less. *l.* 2, *c.* 10, *d.* 3, Laym. *l.* 2, *t.* 10, *p.* 1, *c.* 1, *n.* 10 et Mart. Perez *d.* 2, *s.* 3.

» V. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi jurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt invalida, *Sanch. et Villal.* tametsi contrarium teneant *Kon. et Pont.* cum Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 210. Matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera est validum, licet injustum, Bon. *p.* 5 *et* 7, Laym. *n.* 5.

» VI. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum iis, qui imparis sunt conditionis, v. g. ignobilis, cum nobili licet peccarint, tamen obligantur; nec a parentibus possunt impediri, quod minus servent fidem datam, Laym. *n.* 11, ex S. Th. etc. nisi scandalum magnum ex Matrimonio timeretur, Dian. *p.* 9, *t.* 7, *R.* 71, ex *Mol. Sanch. etc.*

» VII. Resiliens culpabiliter a sponsalibus perdit suas arrhas, et tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quanti ejus intererat talem contractum impleri.

» Resp. II. Ubi *Trid.* non est receptum, sponsalia jure antiquo transeunt in Matrimonium, per quævis signa externa materiali affectu exhibita, v. g. per copulam. Dico, Ubi *Trid. etc.* quia ubi hoc receptum est, hæc signa non tenent, si sint clandestina; ideoque graviter in illis peccari potest. *Unde sequens casus resolvitur.*

» Sponsis non licent tactus impudici, cum proxime disponant ad copulam et pollutionem ; etsi liceant amplexus et oscula , in signum amoris, Sanch. *l.* 9, *d.* 47, Vid. Dian. *p.* 2, *tr.* 17, *R.* 6, *et tr.* 1, *miscel. R.* 31, *et p.* 4, *tr.* 4, *R.* 131.

ADDENDA.

Quæst. 7. — *Quid præterea sit notandum circa obligationem sponsalium et tempus ineundi Matrimonii?* R. § 1. Si Titius absolute, sed liberaliter promiserit, et Caia acceptarit promissionem, sed non repromiserit, si Titius resiliat, probabile est tantum venialiter peccare, quia secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 772, probabile est virtutem fidelitatis ac veracitatis, obligare tantum sub veniali, et ita docent etiam Gob. *tr.* 10, *n.* 121, Spor. *n.* 260. Si tamen voluisset alteri strictum jus facere, et tum resilire, probabilius est peccaturum graviter contra justitiam, secundum dicta *ibid. n.* 774. 58

§ 2. Si mutuo promittant, Vasq. et Pont. *l.* 2, *c.* 12, dicunt, quod non possint se obligare sub veniali tantum, quamvis vellent eo quod contractus sponsalium ex natura sua obliget graviter, Sanch. *l.* 1, *d.* 9, *n.* 6, dicit, quod possint se obligare tantum venialiter, quia tota obligatio pendet a sola voluntate contrahentium, uti obligatio voti a vovente, vovens autem potest se leviter tantum obligare ad materiam de se gravem , secundum dicta *l.* 3, *p.* 1, *n.* 429, ergo et sponsi ad sponsalia. Et ideo docet etiam Sanch. *d.* 6, *n.* 2, sponsalia posse ex sola fidelitate contrahi. Avers. *q.* 8, *s.* 8, *Tamb. Spor.* probabilius dicunt posse quidem se obligare sub veniali tantum, imo et sub nulla culpa, sed tantum sub pœna amittendi arrham; sed tum non fore proprie dicta sponsalia, quia hæc ex communi sensu Ecclesiæ debent afferre gravem et certam obligationem futuri Matrimonii, alioquin etiam non inducerent impedimentum publicæ honestatis. Semper autem præsumi debent sponsi voluisse se obligare sub mortali, *Gob. n.* 122. 59

§ 3. Tenendum est cum *S. Th. Laym. Busemb.* supra, quod sponsalia obligent, quamvis inita sint etiam in minori ætate, cum impari quoad opes, inconsultis et invitis parentibus, 60

uti dicetur n. 100, ideoque validum esse etiam Matrimonium, quod insciis et invitis parentibus initur, quamvis per hoc peccari possit, uti dicam a n. 569, et universim sponsalia posse esse valida, quamvis peccetur illa ineundo, docent Sanch. *l.* 7, *d.* 2, *n.* 9, Pont. *l.* 6, *c.* 7, *n.* 9, sicuti votum valet, quamvis fiat contra prohibitionem Superioris.

61 § 4. Si tempus non sit præfixum pro ineundo Matrimonio, obligant sponsalia, per se loquendo, quamprimum commode fieri potest, uti colligitur ex *L. in omnibus obligationibus, ff. de Reg. Juris, et L. cum qui. ff. de verb. oblig.* quo enim diutius differtur sine causa, eo plus subtrahitur de debito promissionis. Additur tamen *L. Sæpe. de spons. Sæpe justæ ac necessariæ causæ non solum annum vel biennium, sed etiam triennium et quadrennium trahunt sponsalia, velut valetudo sponsi sponsæque, vel mortes parentum.* Et quamvis v. g. sponsa non moneat sponsum sine causa differentem, si tamen id non faciat ex reverentia, pudore, metu, ne offendat, tenetur ipse sponsus urgere, quia ea dilatio non est voluntaria sponsæ, Sanch. *l.* 1, *d.* 28, *n.* 2, Avers. *s.* 8. Quid dicendum sit, si sponderit pro certo die inire Matrimonium, dicetur *n.* 206.

62 § 5. Sæpe non expedit, ut quis post sponsalia invitus cogatur inire Matrimonium, hinc *Lucius III, Papa* relatus *c.* 17, *de spons.* ait : « Requisivit a nobis tua fraternitas, qua censura mulier compelli debeat, quæ jurisjurandi religione neglecta nubere remisit, cui se nupturam interposito juramento firmavit, ad quod breviter respondemus, quod cum libera debeant esse Matrimonia monenda est potius quam cogenda, cum coactiones difficiles frequenter soleant exitus habere. » Putarunt quidem *S. Th.* et alii, non posse aliquem per Judicem in foro externo compelli ad sponsalia implenda, quia etiam sic videtur statui *c. Præterea* 1, *de spons.* e contra S. Bonav. S. Ant. Henriq. Con. Sanch. *l.* 1, *d.* 19, Pontius, *l.* 12, *c.* 6, aliique dicunt Judicem cogere posse, etiam quando non sunt juramento firmata, sic enim habetur *c. Ex litteris de spons.* ut Episcopus recusantem cogat censuris : et ratio est, quia tenetur ex justitia; ergo ad hoc attineri potest per Judicem : sed Avers. Mastr. Krim. *n.* 177, conciliant sententias, et dicunt, si Judex prævideat jurgia vel alia mala ex Matrimonio, merito debere moderate procedere, aut tantum consulere; si autem non occurrat prudens periculum mali secuturi, merito cogere etiam per pœnas[1].

§ 6. Monendi sunt sponsi, ut post sponsalia non diu differant Matrimonium, hæc enim dilatio est occasio plurimarum turpitudinum, Gob. *n.* 124. Similiter cavendum, ne sponsi tales relinquantur soli, quid autem illis liceat, dicetur *a n.* 151. 63

Quæst. 8. — *Quid addendum sit circa illum, qui ficte promisit vel non cogitat de obligatione?* 64
R. § 1. Quamvis *Led. Nov. Vasq.* et alii cum Avers. *q.* 8, *s.* 2, dicant eum, qui ficte promisit, teneri ducere, tamen recte contradicit cum communi *Busemb.* supra, pro quo dedit rationem *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 608, et solvit, quæ opponuntur. Itaque sufficiet compensare damna, si quæ ideo causata sint. Quod si aliter damna compensare non posset quam ducendo, recte docet Delbene *c.* 8, *d.* 19, *s.* 7, per accidens teneri ducere.

§ 2. Qui ficte promittit ex joco, vel non exigendo, ut pars altera serio repromittat, secluso alio damno, peccat tantum venialiter peccato mendacii, Sanch. Perez, Gob. *tr.* 10, *n.* 36, Spor. *n.* 137. 65

§ 3. Si ille, qui ficte promisit, a Judice interrogetur an promiserit, negare potest, quia promissio ficta non est promissio vera et obligatoria, de qua sola interrogat Judex : si autem fateretur, quamvis diceret se ficte promisisse, posset cogi ad ducendum, quia confitens promissionem probare non posset fictionem, ideoque præsumeretur serio promisisse, et ita sine interno consensu cogeretur ad Matrimonium contra generalem mentem Ecclesiæ volentis Matrimonia esse libera. 66

§ 4. Qui promisit omnino non cogitans de obligatione, adeoque bona fide nec volens nec nolens se obligare, si sciebat, quid esset promittere Matrimonium, aut saltem, si volebat promittere juxta morem communem, quo alii contrahere solent sponsalia, tenetur, quia implicite voluit se obligare. Si autem omnino 67

[1] Hinc aliqua probabili causa suffragante abstinendum esse a coactione reluctantis Sponsi et permittendas nuptias cum alio censuit S. C. in *Senogalliensi Spons.* 1 Sept. 1714 et in *Majorical. Spons.* 24 Apr. 1723, et in *Mediolana Spons. l.* 13 Julii, 1725 et in *Gallipolitana.* 28 *Febr.* 1733, T. 6. *Thes. Resol.* part. 34. Contra vero Juris remediis compellendos esse Sponsos ad contrahendum Matrimonium decrevit S. C. in *Luen. Sarzan. Matrim.* 17 Novemb. 1708, in *Neapolit. Spons.* 19 Sept. 1722, in *Colon. Spons.* 26 Apr. 1732 et in *Bonon. Spons.* 26 Martii 1735, T. 7, *Resol.* p. 37.

nesciebat, de tali obligatione, neque voluit facere quod alii faciunt, sed mere propositum tale concepit et manifestavit (quod tamen in praxi vix fiet, neque est præsumendum) talis non obligaretur. Denique si studiose voluit præscindere, et suspendit voluntatem se obligandi vel non obligandi, processit mala fide, tenebatur enim velle se obligare, unde tenetur ad id, quod ficte promisit.

68 *Quæst.* 9. — *Ad quid teneatur, qui ficta spe, vel sub ficta promissione Matrimonii puellam induxit ad copulam?* R. De hoc dixi multa *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 317, 324, etiam pro casu quo fuit vel postea supervenit impedimentum. Addidi *n.* 330, quid faciendum sit, si deflorator neget se habuisse copulam, et puella juret esse habitam. Ad quid autem teneatur deflorator, qui absque promissione Matrimonii per blanditias vel preces obtinuit copulam, dixi *ibid. n.* 316, et repeto hic cum Delb. *c.* 8, *d.* 19, § 8, contra multos alios, probabiliter ad nihil teneri, quia volenti non fit injuria. Circa eum autem, qui hic ficte promisit vel decepit, addi debent seqq.

69 § 1. Sub mortali tenetur ducere, qui ficte promisit, et sub illa spe virginem defloravit, nec sufficit dotare, tum quia in omnibus contractibus, ubi intervenit, *do ut des,* aut *facio ut facias,* vult justitia, ut cum una pars contractum implevit, impleat et altera, si possit; tum quia esto dotem dando daret æquale pro damno virginitatis aliter in sua specie non reparabilis, at pro injusta deceptione, non est satis, nisi dolum auferat, et verum consensum ad quem ex justitia tenebatur, loco ficti reponat. Nec est verum, quod justitia plus non requirat, quam æquale, quando idem, quod in specie debetur, in specie reddi potest, S. Ant. Adr. Mol. Less. Cov. Delb. *s.* 7, Mastr. n. 76, Sanch. *l.* 1, *d.* 10, aliique multi cum Kugl. *p.* 2, *n.* 40, contra aliquos, quos citat, qui cum Krimer *a n.* 107, putant satis esse dotare.

70 § 2. Probabilius videtur cum Palud. Silv. Delb. *s.* 8, fictum promissorem teneri ducere puellam, quam cognovit, quamvis sciverit eam prius ab alio fuisse corruptam, quia hoc non obstante libere contraxit, nec ut supponitur, est disparitas notabilis inter contrahentes, nec fraus intervenit ex parte feminæ. *San.* tamen et alii non improbabiliter putant teneri, sed satis esse alio modo injuriam compensare, eo quod ducere, videatur esse longe majus, quam copulam habere cum corrupta.

§3. Quamvis puella sciverit defloratorem esse 71
nobilioris conditionis, non ideo hic liber est, quamvis ficte promiserit, quia sæpe fit, ut aliquis nobilior serio promittat, aut etiam ducat viliorem; ergo hæc bona fide inducta, ut idem hic et nunc crederet, non imprudenter id credidit; ergo contractus tenet.

§ 4. Huc pertinet sequens casus. Caius sub 72
ficta promissione Matrimonii imprægnavit Bertham : nata jam prole, renuit illam ducere, eo quod dicat se eam aversari, attamen offert se ad sustentandam prolem. Bertha pergit urgere Matrimonium. *Quæritur,* an licite inducatur Bertha, ut cum damno prolis non legitimandæ acquiescat certa summa pecuniæ, et an Caius, si non acquiescentem ducere renuat, possit absolvi? R. Si ex Matrimonio prudenter timeantur graviora mala, v. g. perpetuæ discordiæ (quæ facile præsumi non debent, postea enim redit affectus, quando se mutuo ligatos advertunt, uti experientia docet), ad hæc cavenda permitti potest illegitimitas prolis, sic enim Judices sæpe statuunt non fieri Matrimonia sed dotem augere, et damna aliter compensari : e contra, si ejusmodi mala non impendeant, non video, cur non sit obligandus Caius, aut cur Bertha esset inducenda, ut cedat, quia cum Caius per fictionem fecerit injuriam ac damnum etiam proli, nec possit hæc tollere, nisi fictione sublata Bertham ducat, videtur ad hoc obligandus, et si nolit, non est dispositus ad absolutionem.

Quæst. 10. — *Quid dicendum sit de sponsali-* 73
bus posterius initis contra fidem priorum? R. § 1. Quamvis posteriora essent jurata, non ideo prævalerent, uti secundum omnes[1] (excepto forte *Innocentio*) certum esse dicit Avers. *q.* 8, *s.* 13, § *Quinto,* quia nempe sunt de re illicita. Vide dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 733, et Krimer *l.* 4, *a n.* 278. Idem est, quamvis posteriora essent solemniter coram Parocho et testibus inita, priora autem clandestine, quia solemnitas nullum addit robur actui de se invalido, nec clandestinitas obest valori priorum, secundum dicta *n.* 52. Si tamen sponsus advertat se ad posteriora compellendum a Judice, eo quod priora probari non possint, licite contrahet cum posteriore, uti docet *Sanch.* contra Burg. *cent.* 1, *Cas.* 57, negatque posse cogi a Judice; sed oppositum est verum, quia Judex procedere

1 Hos inter honoris caussa cense Lambertinum *T.* 3, *Edict. p.* 52.

potest et debet secundum allegata et probata, unde sponsa prior debebit tum esse contenta saltem durante illo Matrimonio, ita etiam Laym. et Spor. *n.* 210.

74 § 2. Si primæ gratuito promiserit, secundæ autem cum defloratione, aut secundam, quamvis fuerit vidua, sub spe vel promissione Matrimonii induxerit ad copulam, *Maj. Palat. Con. Rebell. Dian. Castrop. Regin. Pontius,* dicunt teneri ducere secundam, quia titulus onerosus videtur prævalere gratuito, uti quis promiserit gratuito equum huic tradere et non illi : sed probabilius contradicunt [1] Sot. Navarr. Ledesm. Hurtad. Henriq. Sanch. *l.* 1. *d.* 49, Aver. § 6. Krimer *n.* 275, et alii multi cum Kugler *p.* 3, *n.* 67, quia non ideo tollitur jus prioris, et homines insistunt juri suo, non curando de injuria vel damno quod fit alteri : per prima autem sponsalia debebatur jus strictum, erant enim utrinque onerosa, hinc disparitas est in gratuita promissione et venditione equi, quia promittens gratuito non obligat se ex justitia, vendens obligat se ex justitia, hinc titulus justitiæ prævalet, prima autem sponsalia ex justitia obligant. Si tamen ex violatione priorum sponsalium exiguum incommodum sit obventurum priori sponsæ, secundæ autem grave, aut si magna orirentur scandala, æquitas saltem aliqua ac charitas postularet, ut prior cederet juri suo, potestque tum Judex compellere ad ducendam posteriorem : sicuti enim, si quis post votum contrahat sponsalia, et defloret virginem cum qua contraxit, secundum probabilem sententiam censetur Deus obligationem voti postponere obligationi justitiæ; ita et hic censetur major obligatio cedere minori, *Sanch. Avers. Spor.* supra. Gob. *n.* 325. Hinc etiam docet *Lugo,* si tantum præcessisset gratuita et simplex promissio Matrimonii, quamvis a puella acceptata esset, sed sine repromissione, si cum alia sequantur sponsalia cum copula, hæc prævalere.

75 § 3. Huc refertur sequens casus : Caia iniit sponsalia cum Titio, postmodum impregnatur a Sempronio, qui nunc se offert ad eam ducendam : *Quæritur,* an Caia dissimulatis primis sponsalibus possit Sempronio nubere? R. Posse, nam si Titius resciret constitutionem Caiæ nunc, certo resiliret, et sic prudenter præsumitur consentire ut alteri nubat, habetque Caia nunc justam causam sic tegendi istam suam infamiam.

§ 4. Qui contra sponsionem primæ factam pluribus promittit, si prima moriatur vel remittat obligationem, non ideo tenetur ulli ex posterioribus, quia posteriores contractus ab initio fuerunt invalidi et tempore non convalescunt, Sanch. *l.* 1, *d.* 50, Pont. Burg. *cent.* 1, *cas.* 57, quod aliquid apud Avers. *q.* 8, *s.* 13, tenent etiamsi posterioribus jurasset, in hoc tamen contradicunt *Cov. et Rebel.* quia talis promissio jurata servari potest sine peccato; ergo servari debet. Quod si contractus cum prima non fuisset validus, teneretur de damno causato, Less. Lugo *de Just. d.* 12, *n.* 39. 76

§ 5. Si sponsalia posteriora fuerint inita sub conditione, si altera sponsa nollet, vel moreretur, vel remitteret, sunt valida, Krim. *n.* 273. In dubio autem an fuerint absoluta, an conditionata, præsumi debent fuisse conditionata, quia alioquin deberet præsumi peccasse contra priora sponsalia, delicta autem non præsumuntur, *Tamb. Spor.* supra. Quod si priora fuerint conditionata, et posteriora absoluta, adhuc prævalent prima, quia causabant obligationem expectandi conditionis eventum, uti statim dicetur, et tum ineundi Matrimonium. Sanch. *l.* 5, *d.* 5, *n.* 13, Castrop. *d.* 1, *p.* 16, *n.* 10, Krim. *a n.* 280. 77

Quæst. 11. — *Quid addendum sit circa sponsalia conditionata?* R. § 1. Sponsalia conditionata obligant ad duo : imprimis ad inendum Matrimonium post eventum conditionis [2]; deinde ad expectandum illum eventum : si enim dies sit appositus v. g. *ducam te, si fuerit Pentecoste,* suspenditur contractus usque ad illum diem, quo acceden te contractus fit absolutus, Castrop. *d.* 1, *p.* 16, *n.* 11, Gob. *tr.* 10, *n.* 274, Spor. *de Matr. n.* 183. 78

§ 2. Universaliter supponi debet, quod pro foro conscientiæ standum sit intentioni quam contrahentes sciunt se habuisse in contractu sponsalium, qualiscumque conditio fuerit adjecta, uti probabitur *n.* 240. Si autem dubium sit, qua intentione hæc vel illa conditio sit adjecta, multi dicunt standum esse juri naturali, quia quamvis Jus positivum *n.* 238 referendum disponat, ut conditio turpis vel impossibilis censeatur non esse adjecta Matrimonio, ideoque semper debeat Judex pronuntiare pro valore Matrimonii, tamen cum hæc videatur 79

[1] His adde Lambert. T. 3. *Edict.* p. 53.

[2] Quamobrem nulla adest obligatio, nisi conditione impleta, et sic censuit S. C. in *Wormatiensi Sponsal.* 21 Apr. 1732, T. 5, p. 116, et iterum 28 Julii ejusdem anni ib. p. 156. Vide etiam quæ dicemus ad n. 85, et 86.

esse dispositio odiosa, non videtur esse extendenda ad sponsalia, sed de his dicendum erit secundum præsumptiones ex circumstantiis. Oppositum probabiliter tenent Sanch. *l.* 5, *d.* 17, *n.* 2, et Krim. *a n.* 828, 834. Rationem dant 1. Quia dispositio illa circa Matrimonium non est stricte odiosa, et censetur comprehendere sponsalia, quæ inducunt obligationem Matrimonii. 2. Quia talis conditio censetur adjici, cum reflexione, si non sit turpis vel impossibilis; ergo si fit turpis vel impossibilis, censeri debet non adjecta. Utraque sententia est probabilis, et auctores variant in resolutione casuum circa tales conditiones, uti constabit ex jam dicendis.

80 § 3. Si conditio adjecta sit repugnans Matrimonio, sponsalia sunt invalida, uti si promittam sub conditione, ut unus vel uterque non habeant jus petendi, vel potestatem reddendi debitum, ut Matrimonium duret ad decem tantum annos etc. Et de his iterum dicetur *n.* 158. Licite tamen adjicitur pactum de non petendo vel reddendo debito, quod pluribus declarabitur *n.* 228.

Objic. Substantia Ordinis sacri affert obligationem ad continentiam, item substantia religiosæ professionis affert denudationem a dominio rerum temporalium, et tamen valent Ordo et professio, licet apponatur conditio, ut non sit obligatio ad continentiam, vel ad denudationem illam, uti habetur Can. *Diaconi dist.* 28, *et c. Insinuante* 7, *Qui ejici vel voventes;* ergo. R. *Ad* 1. Statum continentiæ non esse de substantia Ordinis sacri, ut colligitur ex dicendis *a n.* 573. *Ad* 2. Ut valeat professio, debet esse voluntas se abdicandi jure dominii: in *c. Insinuam*, fuit tantum voluntas retinendi usum dominii dependenter a nuptu Prælati. Vid. Krim. *a n.* 779.

Inst. Intentio non servandi fidem conjugalem, vitandi prolem etc. sunt contra substantiam Matrimonii, cum sint bona illius intrinseca, nec tamen ideo invalidantur sponsalia. R. Bonum fidei et prolis est de essentia Matrimonii quoad obligationem tantum, quæ suscipitur, non autem quoad executionem, quam salvo valore Matrimonii possum velle negligere. Vide dicenda *n.* 238.

81 § 4. Si conditio sit impossibilis, v. g. *ducam te, si cras fueris uno cubito major quam jam sis,* communis sententia est cum *Sanch. Dicast. Escob.* et aliis, quod sponsalia valeant, quia conditio censeri debet pro jocose adjecta, adeoque habetur pro non adjecta; sed probabilius contradicunt alii cum Gob. *n.* 149, et Spor. *n.* 189; qui enim talem conditionem apponit, sufficienter significat se nugari, et nolle contrahere.

§ 5. Si conditio sit turpis, v. g. *te ducam si fias Lutherana, si consenseris in copulam*, Sanch. et alii plurimi dicunt esse habendam pro non adjecta, adeoque valere sponsalia: sed Avers. *q.* 4, *s.* 6, Gob. *a n*, 151. Spor. probabilius dicunt standum esse intentioni contrahentium. Sponsalia tamen ante conditionem impletam non obligant, quia conditio poni non debet, cum sit turpis, et nemo possit obligari ad peccandum : tali tamen conditione copula impleta erit obligatio ad Matrimonium, si absque peccato contrahi possit. Quid tenendum sit, si contrahatur sub conditione, *si vivens adhuc conjux suus fuerit mortuus,* dixi *n.* 55. 82

§ 6. In dubio an conditio turpis sit serio, an solum ex joco adjecta, prima sententia *n.* 78 relata dicit, censeri debere quod serio, quia communiter fit ut serio adjiciatur, est autem ex communiter contingentibus prudens præsumptio. Idem putant *Gob. et Spor.* de conditione impossibili, sed oppositum videtur probabilius, quia communius deest verus consensus, uti *n.* 81 dictum est. De Matrimonio illud statuit Jus, uti dicetur *a n.* 238. 83

§ 7. Si spoponderint impediti, sed sub conditione, *si Papa dispenset*, ac sciverint Papam non solere in tali impedimento dispensare, erit veluti impossibilis conditio, nec valebunt sponsalia. Si dispensare soleat in tali impedimento, sed hic non sit causa justa dispensationis, etiam peti non debet, sed dissolvenda sunt sponsalia, ne petatur aliquid quod illicitum est peti et concedi. Si et Papa dispensare soleat, et simul adsit justa causa, Nav. Sot. Henr. Bar. Ricc. Avers. *q.* 8, *s.* 5, de Luca *de Matrim. d.* 7, *n.* 4, Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 290, dicunt sponsalia adhuc esse invalida, ideoque utrumque posse resilire, ante, imo et post obtentam dispensationem, pro qua sententia Gob. *n.* 16 affert plures decisiones Rotæ. Rationem dant : 1. Quia conditio pendens a voluntate Principis censetur impossibilis. 2. Quia tale contrahentes impedimentum, sunt ante dispensationem inhabiles ad contrahendum; ergo ante dispensationem invalide contrahunt; ergo nisi ponatur novus consensus, sponsalia manebunt invalida. 3. Si quis post votum sacrorum Ordinum iniret sponsalia sub conditione, *si Papa dispenset*, nemo coget eum ad dispensationem procurandam, et idem est in similibus impedimentis; ergo signum est sponsalia ab initio non esse valida. E contra 84

Sanch. Pon. Rebel. Comit. Castrop. Gob. *n.* 162, Spor. *a n.* 184, Krim. *a n.* 853, 257, Kugler *p.* 2, *n.* 54, probabilius dicunt esse valida, et posita dispensatione transire in absoluta; sunt enim sub conditione possibili, honesta et relata ad tempus quo sunt habiles, docetque praxis quotidiana sæpe fieri ejusmodi contractus sub conditione ratihabitionis obtinendæ a Principe, cujus voluntas, si adsit causa cur merito ratihabeat, non censetur impossibilis; et quamvis tales sint inhabiles ad contrahendum Matrimonium, nullus tamen textus vel ratio probat esse inhabiles ad contrahenda sponsalia; ergo si contrahant, tenentur. De contractu ipso Matrimonii inito sub conditione, *si Papa dispenset*, etc. dicam *n.* 241.

85 § 8. Si spoponderint impediti, sed sub conditione, *si impedimentum cesset, Victor* et alii *n.* 48, relati [1] dicunt impleta conditione requiri novum consensum, quia prior erat inter inhabiles; ergo nullus : e contra Cov. Angel. Sanch. *l.* 5, *d.* 8, *n.* 10, aliique cum Krim. *n.* 869, probabilius dicunt sufficere, quod prior consensus permaneat habitualiter, quia erat inter habiles sub conditione habilitante, nempe sub conditione cessantis impedimenti; ergo ferebatur in personas pro tali tempore futuro habiles; ergo hac conditione posita et cessante impedimento est jam absolutus consensus, et inter personas habiles. Et universaliter, quod contractus conditionati adveniente conditione sine novo consensu fiant absoluti, dicam *n.* 246.

86 § 9. Quando sponsalia inita sunt sub conditione *si pater consentiat*, tunc si pater non contradicat, sed taceat, censetur consentire, uti et tum, si prius moriatur, quam rogetur, Sanch. *l.* 5, *d.* 7, *n.* 19. Si autem primis petitionibus contradicat, sed postmodum tandem consentiat, conditio videtur esse impleta, et obligant sponsalia. Si ita firmiter dissentiat, ut spes non sit [2] quod consentiet intra breve tempus, non obligant, quia mens contrahentium non censetur fuisse ita diu differri Matrimonium. Si pater primo consentiat, et statim post contradicat, non censetur impleta conditio; quia contradictio statim secuta facit præsumi, quod prior consensus non fuerit moraliter absolutus. Denique si prius consentiat, et diu post contradicat, videtur manere conditio impleta, et sponsalia transisse in absoluta, quia vim acceperunt a priori consensu jam ante absolute posito, Spor. *n.* 186. Avers. *tamen q.* 5, *s.* 6, § 2, et Gob. *n.* 167, recensent plurimas sententias auctorum pro et contra circa hunc casum, et notant attente considerandam esse intentionem contrahentium.

§ 10. Si alter repromiserit sub conditione, sed absque determinatione certi temporis, v. g. repromitto, *si prius facias te promoveri Doctorem,* conditio implenda est, quamprimum moraliter fieri poterit. *L. hæc conditio ff. de cond. et demonstr. Hæc conditio, si in Capitolium ascenderit, sic recipienda est, si cum primum potuerit ascenderit.* 87

§ 11. Si quis cum duabus inierit sponsalia, vel cum utraque conditionate, vel cum prima conditionate, et cum secunda absolute, posteriora sunt invalida, quamvis secunda conditio prius impleatur quam prima, quia hæc secunda sunt contra fidem priorum, et contra jus primæ acquisitum; vi enim priorum sponsalium tenebatur expectare eventum primæ conditionis, ita cum aliis Castrop. *sup. n.* 5, Spor. *n.* 182, 184, contra Laym. *sup. n.* 7, *et alios.* 88

§ 12. Si copula sit secuta post sponsalia conditionata, præsumitur accessisse absolutam promissionem, etiamsi conditio necdum sit impleta, quia credibile non est, vel juvenem petiturum, vel saltem puellam consensuram fuisse, nisi sub spe absoluta et determinata futuri Matrimonii. Perez. Gob. *n.* 276, Spor. *n.* 183. Krim. *n.* 864, contra Sanch. et alios. Si tamen habens copulam noluisset absolute se obligare pro foro conscientiæ, non esset attendenda præsumptio, utpote nitens falso. 89

§ 13. Si Caia fateatur se repromisisse Titio, sed dicat se repromisisse sub conditione aliqua, Titius autem dicat illam absolute repromisisse, aliqui dicunt Caiæ incumbere onus probandi quod conditionem adjecerit, quia affirmanti incumbit probatio, et reus suam exceptionem, vel intentionem in qua se fundat, probare tenetur, cum ordinarie præsumi non possit. E contra *Andreas Gaill.* et alii multi cum Gob. *n.* 189, probabiliter dicunt Titio incumbere probare quod conditio adjecta non fuerit, quia qui acceptat confessionem, debet illam acceptare cum modo, qualificatione et exceptione quam addit ille qui con- 90

1 Et hanc sententiam secuta est S. C. tum in *Brugnat. Spons.* 26 Jan. 1709, T. 9, p. 60, *Resol. select.* ab anno 1700, ad 1718, cum in *Januensi* 12 Dec. 1733, T. 6, *Resol.* p. 177 *et* 178.

2 S. C. in *Mediol. Spons.* 16 Julii 1725, T. 3, *Thes. Resol.* p. 192, censuit, Sponsalia esse dissoluta ob defectum conditionis consensus Patris, sub qua Sponsus juramento affirmaverat, se eadem Sponsalia contrahere.

fitetur, alioquin, si hæc simul non acceptentur, reus censetur potius manere negans, quam esse confitens, valet autem hoc tantum in causis quæ non sunt criminales, et ubi non est præsumptio in oppositum, uti notant iidem Auctores.

91 § 14. Si Bertha affirmet Matrimonium sibi a Caio esse promissum sub conditione copulæ, quam ideo admiserit, Caius autem fateatur copulam, sed neget conditionatam illam promissionem, Berthæ imperari debet silentium, quantum ad sponsalia attinet, et Caius est absolvendus, quia actore non probante absolvitur reus. Neque Bertha aut Caius potest admitti ad juramentum, nisi afferant alias præsumptiones vel indicia facientia pro se semiplenam probationem. Si autem pro utroque essent talia indicia, quæ facerent semiplenam probationem, *Barb.* putat juramentum purgativum esse reo deferendum, actori autem non esse permittendum juramentum in supplementum probationis, quia Judex debet esse propensior ad liberandum quam ad condemnandum : in hoc tamen multum permittitur arbitrio prudentis Judicis, Gob. *n.* 94.

92 § 15. Si alteruter impediat quominus conditio licita et honesta impleatur, talis impediens manet obligatus etiam non impleta conditione; alter autem manet liber, donec impleatur, sic enim habet regula Juris, apud Gob. *n.* 272, et Spor. *n.* 181, quod, quoties per eum cujus interest conditionem non impleri, stat quominus impleatur, perinde fit respectu illius ac si impleta esset; qui autem talem conditionem conatur impedire, æquivalenter frangit fidem datam, et renuntiat sponsalibus, hinc pars altera, si velit, potest resilire, Gob. *n.* 273. Vide Krim. *a n.* 922.

Plura circa consensum et Matrimonium conditionatum addentur *a n.* 238.

93 *Quæst.* 12. — *Quid præterea notandum sit circa promissionem Matrimonii inter consanguineos vel aliter impeditos?* R. § 1. Si promissio fiat absolute, non obligat, quia, vel sunt inhabiles ad Matrimonium, vel promittunt rem illicitam, ad quam non potest esse obligatio, et perinde est sive impedimentum inter illos sit dirimens, sive impediens tantum, uti recte Avers. *q.* 8, *s.* 7, omnia enim dirimunt, id est, impediunt valorem sponsalium absolutorum; quamvis, si sit impedimentum impediens tantum, Matrimonium initum futurum esset validum. Et consequenter invalida sunt absoluta sponsalia eorum qui aut valide aut licite non possunt inire Matrimonium, Gob. *n.* 98. Idem dicunt Sanch. *l.* 5, *d.* 5, *n.* 26, et Gob. *n.* 166, quamvis in mente habuissent petere dispensationem, si hoc exterius non expresserint; quia cum fit contractus inter homines, quæ ex natura non insunt debent exprimi, alioquin non attenduntur, uti ex Jure probat Krim. *n.* 860. Si tamen post promissionem locuti sint, et egerint de impetranda dispensatione, jam expressa est conditio, uti recte Sanch. *n.* 27, nam perseverabant in illa promissione, cui jam sufficienter etiam externe adjecerant conditionem.

§ 2. Si promiserint sub conditione dispensationis obtinendæ, dixi *n.* 84, probabilius videri quod promissio valeat, quamvis autem ante conditionem impletam non sit obligatio in ratione sponsalium (quamdiu enim consensus non est absolutus et perfectus, non sunt stricte sponsalia, ideoque non pariunt impedimentum publicæ honestatis), est tamen obligatio ex promissione simplici, quæ impleta conditione transivit in sponsalia. Et quamvis inhabiles fuerint ad contrahendem pro tunc, tamen non ad contrahendum pro tempore impletæ conditionis, Sanch. *n.* 24. Et ex his inferunt aliqui, si Scholasticus Societatis JESU promiserit Matrimonium sub conditione liberationis a votis suis, solutum ab his teneri, quia, quamvis vota illa dirimant Matrimonium de præsenti, non tamen impediunt valorem promissionis pro statu libero implendæ. 94

§ 3. Sanch. *n.* 36, Laym. Gob. *n.* 164, putant plerumque præsumi debere, quod is qui Matrimonium urget, vel cujus magis refert iniri, tacite se obligarit ad procurandam dispensationem, quamvis contradicat Castrop. nisi per hoc quod dixerit, dispensationem fore facilem, obtinuisset copulam, tum enim subivisset onus illius procurandæ; alioquin sicuti si aliquis promittat aliquid sub conditione si fiat consul, non ideo obligatur specialiter procurare ut fiat consul, ita et hic. Communibus tamen sumptibus procurari debet dispensatio, cum sit causa communis, uti omnes notant cum Sanch. *n.* 37. 95

§ 4. Si fidelis promittat infideli, sub conditione, *si fiat fidelis,* obligare quidem possunt in ratione simplicis promissionis, attamen juxta mentem Ecclesiæ non sunt sponsalia, nec inducunt publicam honestatem, quia Canones tantum loquuntur de sponsalibus inter fideles, Angles, Henriq. Avers. *q.* 8, *s.* 5. 96

Quæst. 13. — *Quid notandum sit circa promissionem Matrimonii disjunctivam vel incertam?* R. § 1. Promissio disjunctiva, uti si quis 97

spondeat ducere *vel Caiam vel Titiam*, non constituit sponsalia proprie dicta, quia hæc debent esse circa determinatam personam : nihilominus si talis promissio acceptata sit ab utraque, inducit obligationem ducendi alterutram. Quod si unam eligat, et illa renuat, non tenetur ducere alteram, quia per ipsum non stat, quominus promissionem impleat, sed stat per illam quæ recusat, quia retinuerat liberam optionem alterius, Sanch. *l.* 1, *d.* 26.

98 § 2. Si quis promiserit Caiæ vel Titiæ ejus sorori, et cum Caia habuerit copulam, præsumi debet se determinasse ad Caiam et absolute voluisse hanc ducere, quia non debet præsumi quod peccare voluerit contra justitiam, contra quam peccasset si absolute noluisset ducere Caiam, quia per copulam cum Caia contraxit affinitatem cum Titia; ergo tenetur ad Caiam. Quod si promisisset Caiæ vel Titiæ non consanguineis, dicunt multi cum Avers. *q.* 8, *s.* 3, non debere ex copula cum Caia præsumi quod determinarit se ad Cajam, nisi aliud dederit signum determinati consensus, quia adhuc posset ducere Titiam; sed oppositum videtur probabilius, quia secundum dicta *n.* 89, credibile non est, vel ipsam consensuram fuisse in copulam, nisi sub promissione saltem tacita contrahendi Matrimonii.

99 § 3. Promissio incerta, uti si quis spondeat accipere *unam e tribus filiabus Titii*, etiam non sunt proprie sponsalia; obligat tamen talis promissio, et tenetur unam accipere, quæ ei placuerit, *Bon. Avers.* supra, Gob. *n.* 136. Similiter si pater jurarit Titio se daturum unam e tribus filiabus suis, potest assignare quam volet, et si Titius unam respuat non tenetur dare aliam; si reliquæ moriantur antequam designarit unam, tenetur dare superstitem. Quod si Titius habeat copulam cum una, pater nullam tenebitur dare : non illam cum qua habuit copulam, quia ad nullam determinate tenebatur; nec aliam, propter impedimentum affinitatis, quod contraxit : Sanch. *supra*, Bon. *de sponsal.* *q.* 1, *p.* 3.

100 *Quæst.* 14. — *Quid dicendum sit de sponsalibus quæ ineuntur insciis vel invitis parentibus?* R. § 1. Multa sunt in utroque Jure, quæ videntur statuere, ut non tantum Matrimonium, sed etiam sponsalia fiant consciis et consentientibus parentibus : sed dicendum est cum Krim. *a num.* 132, et communi, non esse debitum necessitatis ad eam personam quam proponunt parentes, sed ad summum debitum honestatis et decentiæ, attamen teneri consulere parentes, uti pluribus dicam *a n.* 569.

§ 2. Si parentes contradicant sponsalibus 101
initis, putat *Menochius* promittentem hoc ipso non obligari, sed alii cum Gob. *tr.* 10, *n.* 33, melius dicunt obligari, nisi secutura essent gravia incommoda, quia sponsalia fuerunt absoluta, neque hæc præcise est justa causa dissolvendi, secundum dicenda postea.

§ 3. Quamvis parentes minarentur exhæ- 102
redationem, tamen si impraegnaverit sponsam facta sponsione vel spe Matrimonii, tenetur ducere : et quamvis leges quorumdam locorum permittant tales contrahentes exhæredari, hæ tamen sunt correctæ a Jure, non tantum canonico, sed etiam civili, uti dicetur *n.* 571. Quod si timeretur perpetua offensa parentum, *Sanch.* aliique apud Gob. *n.* 335, putant talem sponsum non teneri ducere, sed de hoc dicam *n.* 169. An autem pater possit filiæ contra voluntatem suam nubenti negare dotem, dicetur *n.* 572.

Quæst. 15. — *Ad quid teneatur, qui juravit* 103
se ducturum Titiam et nullam aliam? R. Tenetur ducere Titiam : si autem Titia renuat, potest ducere aliam, quia juramentum erat factum in gratiam Titiæ, quæ jus remittit ; et quod dixerit, *nullam aliam*, intelligebat præ Titia, seu prætermissa Titia, si ipsa vellet, Gob. *tr.* 10, *n.* 134.

Quæst, 16. — ***An sponsalia ex metu injuste*** 104
incusso contracta sint valida, vel saltem obligent ex religione, si accedat juramentum? R. Operæ pretium est scire an valida sint, nam si invalida sunt, inducunt impedimentum publicæ honestatis. Quis autem metus dicatur levis aut gravis, et quotuplex sit, dixi *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 630. Quibus suppositis,

§ 1. Levis metus injuste incussus non in- 105
validat sponsalia, uti colligetur ex dicendis *n.* 649. Attamen talia sponsalia manent infirma in foro conscientiæ, et propria auctoritate metum passis sunt irritabilia, ut dixi *l.* 2, *p.* 2, *n.* 642, ac præter ibi citatos, docent *Bonac. Becan.* nec improbat Avers. *qu.* 8, *s.* 2. Ratio autem est, quia cum pars metum incutiens teneatur relaxare fidem metu injuste extortam, poterit ille qui injuste passus est metum, revocare fidem a se datam. An autem ille saltem qui metum incusserat, obligetur, dubium est : negant Sanch. *l.* 4, *d.* 15, *n.* 5, et Spor. *n.* 150, quia putant in contractu oneroso utrinque obligante ad æqualitatem, qualis est promissio Matrimonii, vel utramque vel neutram

partem esse obligatam, sed oppositum videtur probabilius cum *Aversa*, et constat saltem ex promissione simplici acceptata posse ex una tantum parte esse obligationem.

106 § 2. Probabilius videtur, quod metus gravis etiam ab extrinseco et injuste incussus ab altero etiam contrahente ad extorquendum consensum, spectato Jure naturæ, non invalidet sponsalia, uti nec alios contractus ex natura sua rescindibiles, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 636, ubi auctores affirmantes et negantes retuli, et præter ibi citatos pro parte affirmativa stant *Cov. et Avers.* supra : e contra pro negativa, quæ nostra est, stat acriter Krimer. *a n.* 408. Ratio est, quia quamvis talis metus imminuat, attamen non videtur tollere libertatem ad sponsalia sufficientem, cum relinquat ea simpliciter voluntaria. Et cum hæc injuria maneat reparabilis per rescissionem sponsalium, non est sufficiens ratio dicendi, quod Jure naturæ sunt irrita. Et hæc firmabuntur ex dicendis *n.* 671.

Objic. Talia sponsalia spectato Jure naturæ non poterant obligare ad ineundum Matrimonium; ergo spectato Jure naturæ sunt irrita saltem ratione objecti sui, ad quod obligarent. *Probatur ant.* Tale Matrimonium est ab initio irritum saltem Jure positivo, uti constabit ex dicendis *a n.* 653, implicat autem dari obligationem ad actum initio irritum; ergo. *Conf.* Nam recta ratio dictat non posse dari obligationem ad aliquid illicitum, vel per leges impossibile ; Matrimonium autem tale est illicitum et per leges impossibile; ergo. *R.* Non poterant obligare obligatione inevitabili, c. obligatione evitabili, n. nam metum passus statim posset contractum rescindere, et se ab obligatione illa liberare; si autem nollet rescindere, posset libere et voluntarie contrahere Matrimonium : unde patet responsio ad confirmationem; nam si nolit illa sponsalia rescindere, Matrimonium erit utrinque licitum. Et simile est, si jures latroni dare pecuniam, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 728, nam religio ratione juramenti te obligat ad dationem, quamvis latro eam illicite exigat, et si non velis rescindere illam obligationem petita relaxatione juramenti, teneberis eam nunc libere solvere, quamvis postea post momentaneam solutionem maneat tibi jus repetendi solutum.

Inst. Votum ingrediendi Religionem metu exortum est Jure naturæ irritum, quia professio metu exorta est irrita; ergo similiter sponsalia : sicuti enim ingressus in Religionem est via ad professionem, ita sponsalia ad Matrimonium. *Respondent* 1. multi apud *Busemb.* quem retuli *l.* 3, *p.* 1, *num.* 363, negando consequentiam, eo quod Deus vota extorta non acceptet, homo autem acceptet promissionem extortam. R. 2, *n. ant.* nam si voveat ingredi Novitiatum ad experiendum, retenta libertate postea profitendi vel non profitendi, votum valebit, uti dixi *l.* 4, *n.* 52, et si postea profiteatur, valebit professio, quia jam libere fiet. Si autem coactus sit metu etiam ad vovendum, vel ad professionem, si probat hunc metum intervenisse, professio declarabitur fuisse, saltem Jure positivo, irrita. Reliqua soluta sunt *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 643. Quid autem tenendum sit de ipso contractu Matrimonii ex metu gravi contracto, spectato Jure tam naturali quam positivo, dicetur *a n.* 647.

§ 3. Probabile est, quod sponsalia ita inita 107
ob gravem metum ab altero contrahente injuste incussum, sint Jure positivo invalida, sic enim videtur statui *c. Ex litteris, de spons. impud.* et docent gravissimi auctores cum Covar. Avers. *q.* 4, *s.* 6, Sanch. *l.* 4, *d.* 19, *n.* 3, Kugler *p.* 1, *n.* 34, contra Less. Haun. Wiestn. Krim. *a n.* 462 *et alios*, qui etiam probabiliter contradicunt; sed recte addunt Sanch. *a n.* 5, et Less. *l.* 2, *c.* 17, *n.* 38, quamvis valida essent, posse coactum propria auctoritate ab eis resilire. *Dixi,* ab altero contrahente incussum, nam Krim. *n.* 432, putat, si metus a tertio sit incussus, per *L.* 14, § *In actione, ff. Quod metus causa*, fieri potestatem metum passo, ut sponsalia per Judicem rescindantur, uti etiam in aliis contractibus, notavi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 640.

§ 4. Ejusmodi sponsalia ex gravi metu inita 108
non firmantur juramento, uti patet ex *cit. Cap. Ex litteris*, docentque auctores cum Sanch. *d.* 21, *n.* 3. Nec tale juramentum obligat, quia jus illud ab initio irritat, unde nec opus est relaxatione illius, Azor. *l.* 1, *c.* 11, *q.* 14. E contra si sponsalia ex metu levi valide inita, essent etiam jurata, quamvis non firmarentur juramento, tamen juramentum obligaret ex religione, usque dum relaxaretur ab Episcopo, Sanch. *n.* 4. Quid autem tenendum sit de ipso Matrimonio per metum extorto, si juramentum illi adjiciatur, dicam *n.* 666.

Quæst. 17. — *Quid addendum sit circa sponsalia impuberum?* R. Supponendum est ex 109
dictis *l.* 3, *p.* 2, *n.* 667, masculos esse impuberes, qui annum decimum quartum, femellas autem quæ duodecimum necdum compleverunt, uti habetur *cap. Attestationes de de-*

spons. impub. Et de illorum sponsalibus addenda sunt seqq.

110 § 1. *Cap.* 3, 4, 5, 15, *de despons. impub.* requiritur septennium ad valorem sponsalium, debetque illud esse plene ac physice completum, secundum dicta *n.* 50, dicenda *n.* 689. Addidit tamen hic *n.* 50, non peccare eos qui ante septennium ineunt, quia illud nullo Jure prohibetur, quod enim adducitur ex *c.* 2 *de despons. impub.* dicam *n.* 691, esse intelligendum de Matrimonio. An autem tum valeat, si malitia suppleat ætatem, dixi *n.* 59.

111 § 2. Si impubes contrahat Matrimonium de præsenti, hic contractus est quidem invalidus in ratione Matrimonii, uti dicetur *n.* 689, attamen valet in ratione sponsalium secundum dicta *n.* 52.

112 § 3. Sponsalia ab utroque vel alterutro impubere inita sunt valida, cum per nulla Jura irritentur, imo inducunt impedimentum publicæ honestatis per *c. Litteras*, *c. Accusat. c. Continebat, de despons. impub.* sunt tamen suspensa, quia quamprimum impubes fuerit assecutus annum pubertatis, datur ei optio, vel resiliendi vel approbandi sponsalia, *c. De illis, c. A nobis, ibid.*

113 § 4. *Cap. De illis, ibid.* ita statuitur : *De illis qui infra annos aptos Matrimonio sponsalia contrahunt, sive uterque sive alter reclamet, antequam ad annos Matrimonio aptos pervenerint, et postulent separari, non sunt ullatenus audiendi :* id est, talia sponsalia non possunt sine dispensatione, nequidem mutuo consensu dissolvi, priusquam facti sint puberes : cujus legis causas dant Sanch. *l.* 1, *d.* 51, Gob. *tr.* 9, *n.* 382; sufficit hæc, ne ætas illa ob inconstantiam exponatur nimiis mutationibus. Quod si ante septennium contraxissent, secundum dicta *n.* 50, non essent sponsalia, sed simplex promissio, quæ mutuo consensu revocari posset; Jus enim tantum loquitur de sponsalia contrahentibus, Avers. *q.* 8, *s.* 11, § *sexto*.

114 § 5. Si impubes sponsalia firmasset juramento, *Sanch.* et alii multi cum Avers, § *septimo* dicunt teneri ex motivo religionis, nec posse adepta pubertate resilire, quia *c. Ex litteris*, 2, *De sponsalibus* absolute dicitur, talem impuberem intuitu juramenti debuisse compelli priorem sponsam accipere. E contra Tamb. Pont. *l.* 12, *c.* 9, *n.* 7, absolute negant, eo quod juramentum videatur sequi naturam actus, cui adjicitur, *L. fin. C. de num. pecun.* sponsalia autem imbibunt conditionem, nisi facti puberes resiliamus; ergo cum possunt se expedire ab obligatione contractus, etiam videntur se posse expedire ab obligatione juramenti. Attamen responderi potest pro *Sanch.* quamvis juramentum non firmet actum, cum tamen sine peccato servari possit, reverentia divini Numinis invocati videtur postulare ut observetur, donec dispensetur, uti dictum est *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 726. Fatentur tamen omnes minorem causam sufficere pro talibus sponsalibus et juramentis impuberum dissolvendis.

§ 6. Si sponsi ante pubertatem se carnaliter cognoverint, sponsalia censentur completa, 115
nec datur locus resiliendi, quia, qui habet generandi potentiam, in Jure non reputatur impubes, *cap. A nobis, cap. Puberes, De despons. impub. cap. ult.* De eo qui cognovit consanguineam.

§ 7. Si pubes cum impubere contraxerit, 116
non potest resilire, nisi alter quoque factus pubes ei obligationem remittat, potestas enim resiliendi est concessa soli impuberi in favorem et privilegium status, Krim. *n.* 617. Spor. *n.* 197, cum communi.

§ 8. Qui prius fit pubes, potest statim resi- 117
lire non expectata pubertate alterius, quia *frustra expectatur eventus cujus nullus est effectus, cap. Cum contingat,* 36. *De officio delegati;* et ita docent Abb. Hostiens. Sanch. *lib.* 1, *d.* 51. Con. Dian. Avers. § *Si ergo,* Krim. *n.* 613, contra Gob. Nald. Mastr. *n.* 79, *et alios.*

§ 9. Si parentes pro liberis necdum septen- 118
nibus contrahant, sponsalia invalida sunt, nisi liberi septennio majores approbaverint; communis cum Kugl. *p.* 1, *n.* 98. Similiter si contraxerint pro impuberibus septennio majoribus, etiam invalida sunt, *si aliquo modo non consentit filius.* Et utrumque habetur *c. un. De desp. impub. in* 6. Quando autem *c. Tua nos, de desp. impub.* dicitur, *postquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, omnino debet implere*, to *debet* significat debitum decentiæ, honestatis, pietatis erga Parentes, si non adsit causa in contrarium; de cætero Parentes, qui talia sponsalia contraxerunt pro liberis suis, non tenentur nisi procurare, quantum poterunt, consensum liberorum, quando adoleverint, Krim. *a n.* 606. Attamen talia sponsalia per Parentes contracta, quando voluerunt, rescindere non possent, nisi liberi sint puberes, Sanch. Krim. *n.* 618.

§ 10. Factus pubes debet, per se loquendo, 119
statim resilire, si resilire velit, id est, intra triduum saltem ante vel postquam pubertatem est assecutus; quod enim intra triduum fit dicitur in continenti et statim fieri. *L. fin.*

Cod. de errore advocati, et L. fin. Cod. de Judiciis. Quod si non illico reclamavit, sponsalia sine positiva ratificatione manent completa. Ac sufficeret pro foro conscientiæ reclamationem a pubertatem assecuto esse factam etiam interne tantum, uti habent Sanch. *l.* 1, *d.* 51, *n.* 17, Krimer *n.* 619, *et alii* contra Pontium *l.* 12, *c.* 9, *n.* 5, et Castrop. *d.* 1, *p.* 17, *n.* 5. Et pro foro externo ut Judex pro dissolutione sententiam ferat, sufficit factam esse coram Confessario et testibus : imo sufficit factam esse reclamationem ante annum pubertatis, dummodo pubes eum dissensum non mutet, quia licet impubes non possit invalidere sponsalia, potest tamen, si in dissensu illo persistat pubes factus, per illum ipsum dissensum sic continuatum impedire ne lapsu temporis requisiti videatur illa tacite ratificasse, quia tum pubes censetur in illo dissensu perseverasse, Sanch. *n.* 16, Avers. § *Notant.*

120 *Quæst.* 18. — *Quid dicendum sit in variis dubiis circa valorem et obligationem sponsalium?* R. Aliqua de dubiis circa contractus dixi *l.* 3, *p.* 3, *a n.* 661, quæ etiam huc pertinent, et ibi videri possunt. Hic adde sequentia : § 1. Qui ante septennium inivit sponsalia, et nunc dubitat an tum habuerit usum rationis, illa non tenetur, ex *cap. Accessit, de despons. impub.* Schild. *tr.* 6, *c.* 7, § 1. Unde nec talia sponsalia inducunt publicam honestatem, hoc enim casu tollitur illud impedimentum, vel per hoc quod Ecclesia omnem contractum puerorum septennio minorum invalidet, licet ratione utantur, sicut etiam ex consensu illorum in sponsalia et Matrimonium nolit oriri impedimentum publicæ honestatis, uti docent *Abb. Socinus, Rosella, Brunellus, Carrerius* : vel quia in eo qui minor est septennio concensus fuit nullus, eo quod præsumatur non adfuisse usus rationis; uti docent cum communi Sanch. *l.* 1, *d.* 16, *n.* 9, vel quia Ecclesia omnes actus sponsalitios et Matrimoniales ante septennium initos, quando dubium est an adfuerit usus rationis, invalidat, sub conditione tamen, si postea non innotescat, quod adfuerit usus rationis, vel si nolit de futuro, et Deus videat quod postea non innotescat contrahentem usum ratione, uti vult *Schild.* rejectis duobus aliis sententiis. E contra certus de sponsalibus initis post septennium, et dubius an cum usu rationis, tenetur se gerere ac si sponsalia inivisset; Jus enim tum præsumit adfuisse usum rationis, L. *si infanti Cod. de Jure delib.* Item dicit *Schild.* de eo qui dubitat an sponsalia inierit ante, an post septennium, nam Sanch. *in Dec. l.* 4, *c.* 1, *n.* 14, idem etiam dicit de voto, sponsalia autem et vota communiter non fiunt ante septennium, ergo ex communiter contingentibus præsumitur facta esse post septennium ; sed de hoc videri possunt dicta *lib.* 3, *p.* 1, *n.* 387.

§ 2. Dubitans an vere promiserit, non tenetur, quia libertas est in possessione, communis cum Sanch. *l.* 1, *d.* 9, *n.* 11 ; si autem sciat se promissise, sed nesciat an serio an ficte, Spor. *n.* 139, adhuc putat non teneri, quia necdum certum est promissionem obligatoriam possedisse, sed Sanch. *n.* 12, et alii probabilius dicunt teneri, quia verba promissoria sunt in possessione cum quibus præsumi debet fuisse animum se obligandi, prout verba significabunt, unusquisque enim præsumitur loqui secundum mentem. Unde etiam quando scit se fuisse obligatum promittere, sed non scit an satisfecerit huic obligationi, indicabit se promisisse, quia delicta vel fraudes non præsumuntur, et in dubio probabiliter id factum, quod de Jure erat faciendum. Gob. *tr.* 10, *n.* 136. 121

§ 3. Quamvis verba, *accipiam te in uxorem, ducam te etc.*, de se indifferentia sint ad significandum nudum propositum, vel promissionem, tamen ex communi sensu et interpretatione censentur in hac materia tanquam promissiva et obligatoria, *S. Thom.* et alii communiter cum Avers. *q.* 8, *s.* 3, § *Debet.* Idem est, si juvenis petat, *vis me ducere?* et puella dicat, *ita,* nisi ex circumstantiis colligeretur quod juvenis tantum voluisset explorare mentem puellæ, *Vasq. Avers.* 122

§ 4. Quando dubium est, an per verba significentur sponsalia, an Matrimonium, si omnia adhuc integra sint, standum est pro libertate, et dicendum esse tantum sponsalia, Gob. *n.* 86. Notatque ex aliis multis Barb. *de Diction.* 436, *n.* 14, quod verbum *volo*, junctum alteri verbo infinitivo non importet dispositionem de præsenti , sed voluntatem agendi de futuro, uti si dicam, *volo te ducere in uxorem, et* colligitur ex Gob. *in L. Servi electiones, vers. possumus, ff. de legatis ;* hinc Sanch. *l.* 1, *d.* 18, *an.* 35, docet, per ea fieri sponsalia, sed dubium esse, an Matrimonium fiat : nihilominus per illa verba, *volo te ducere,* fieri non tantum sponsalia, sed etiam Matrimonium volunt alii cum Pontio *l.* 2, *c.* 9, *nu.* 8. Vide Lugo *in Resp. Mor. l.* 3, *d.* 16, *n.* 47. 123

§ 5. Si juvenis coram Parocho et testibus dicat : *ex crastino, seu in crastinum accipio te in uxorem*, et puella respondeat, *et ego te in ma-*

ritum, multi dicunt esse Matrimonium, quia dicunt se de præsenti consentire, quamvis executionem suspendant in crastinum, ut si hodie dem 'equum pro cras utendum. E contra Sanch. et Gob. *n.* 64, dicunt esse tantum sponsalia, quia quamvis loquantur in præsenti, tamen videntur referre ad futurum tempus pro habendo ultimato consensu. Utraque sententia est probabilis; sed prima videtur probabilior. Quod si vir dicat, *accipio te in uxorem*, et puella respondeat, *et ego te accipiam in maritum*, erunt tantum sponsalia, quia licet verba viri significent in præsenti, tamen responsio puellæ transfert utrumque consensum ad futurum, Avers. *q.* 8, *s.* 3, § *Potest*, Spor. *n.* 145. Si dicat, *volo te esse meam, et meum conjugem*, Pontius dicit esse Matrimonium, *Sanch.* sponsalia. Si tamen dicerent, *ex nunc volo*, Avers. fatetur fore Matrimonium.

§ 6. Quando verba, vel signa personæ
125 prius loquentis de sponsalibus, clare significant promissionem, si verba quæ altera pars reponit sint dubia, debent intelligi secundum verba illius qui prius est locutus, censetur enim respondisse ad rem et ad materiam subjectam, Sanch. *l.* 1, *d.* 18, *n.* 4, Gob. *n.* 72, Spor. *n.* 152. E contra, si verba aut signa utriusque sint ita dubia, ut ex iis non possit mens conjici, debet Judex potius interpretari contra sponsalia, Rebell. Perez, Dicast. Gob. *n.* 72, Spor. *n.* 153, contra *Tann. Tamb. et alios.* Ratio est quia standum est pro libertate possidentis illam, nisi Jus aliquid contrarium disponat. Jus autem respectu sponsalium nihil disponit in contrarium quamvis disponat, ut in dubio stetur pro valore jam initi Matrimonii: ubi est diversa ratio, cum e Matrimonio dissoluto nasci possint alia incommoda circa proles vel dotem: hinc, inquit Gob. *n.* 76, cum *Henr. et Tann.* si quis sit dubius de suis sponsalibus, potest pronuntiare pro sua libertate. Favendum tamen est potius feminis quam masculis, quia hi solent sæpius decipere, aut facilius frangere fidem, Henr. Sanch. *n.* 77.

§ 7. Verba certo significantia sponsalia, 126
sunt, *accipiam, vel ducam te ; non aliam sed te ducam : habeas me infidelem, nisi te ducam :* Gob, Spor. *n.* 155. Ratio est, quia hæc et similia ex communi sensu omnium significant saltem implicite promissionem, et voluntatem se obligandi, Sanch. *l.* 1, *d.* 18, *n.* 12; Tamb. Tann. Gob. *a n.* 48. E contra hæc verba dubie significant sponsalia, *te desponsabo ; tecum sponsalia contraham*, quia potest esse promissio sponsalium tantum, et non Matrimonii; item illa: *volo contrahere tecum ; placet te ducere ;* nam multi dicunt per illa significari animum tantum faciendi sponsalia, vel affectum ad Matrimonium, quamvis necdum admittatur obligatio. Similiter per illa: *volo te habere. volo te tenere in uxorem*, item *tu eris mea*, putant multi perfici Matrimonium, alii sola sponsalia. Gob. *n.* 58, dicit apud Germanos nudis illis verbis nihil perfici, nisi aliquid aliud accedat, quia non satis exprimitur obligatio, sed potius declaratur tantum desiderium habendi pro uxore ; per illa autem : *contraham tecum Matrimonium*, significatur tantum propositum, nisi aliud colligeretur ex circumstantiis, Tann. Gob. *n.* 61, Spor. *n.* 159.

§ 8. Hæc verba, *nullam aliam ducam præter*, vel *nisi te*, facere possunt sensum, vel 127
hunc: *ducam te, et nullam aliam ;* vel istum: *si aliquam ducam, te ducam.* Et probabilius videtur cum Sanch. *l.* 2, *d.* 19, Laym. Avers. *q.* 8, *s.* 3, Krim. *n.* 76, contra alios multos, quod faciant posteriorem sensum adeoque non faciant sponsalia, [1] nam nisi alia intentio aliunde constet, sicuti cum dico : *nullam Religionem ingredior, nisi Carthusianam*, significo, si ingrediar aliquam, ingrediar Carthusianam, attamen possum nullam ingredi, ita et hic. Si tamen coram Parocho et testibus diceret : *non duco aliam nisi te*, fieret Matrimonium, quia ex circumstantiis constaret sic debere exponi : *duco te, et nullam aliam.*

§ 9. Si Caius propinans Titiæ dicat, *propino tibi in Matrimonium*, et Titia annuens 128
respondat, *Deus tibi benedicat*, communiter

1 *Hinc in* Ventimil. Spons. *t.* 9, Resol. select. *ab anno* 1700 *ad* 1718, *p.* 61, *quum disceptaretur de Sponsalibus quæ contracta asserebantur sub hisce verbis:* Io infrascritto dico, e prometto di non sposare altra figlia, che la Signora Benedetta Gena; come anche promette lei di non sposare altro giovane, che me : *discussis dubiis I.* An constet de validitate Sponsalium inter Antonium Levame, et Benedictam Genam. *II;* An dictus Antonius Levame sit cogendus, vel potius possit ab eis recedere, contrahendo cum altera ; *die* 1 *Junii* 1709 *rescriptum fuit, ad I:* Ex hactenus deductis non constare de Sponsalibus absolutis ; *ad II:* Negative quoad primam partem, et quoad secundam dilata ; *tum die* 28 *Sept. ejusdem anni dictum Rescriptum confirmatum fuit, additumque*, Antonium posse cum alia muliere matrimonium contrahere.

censeri non debent sponsalia, si de contrahendo antehac nil egerint, quia nec juvenes solent serio talia dicere, bene scientes, quod puellæ non facile soleant ita cito serio repromittere, neque Titia satis significavit repromissionem; si tamen antehac tractassent de sponsalibus et ex circumstantiis judicarentur serio agere, præsumi deberet valere sponsalia, quia tum satis adverteretur esse serius animus in Caio promittente, et mutuus consensus in Titia respondente; sicuti, si cui propinetur sanitas Cæsaris, et ipse dicat : Deus tibi benedicat, censetur consentire in apprecationem pro sanitate Cæsaris; uti e contra, si propinetur ad sanitatem Turcarum, nunquam dicet : Deus benedicat, et sic ostendit dissensum, Gob. *a n.* 31, Spor. *n.* 162.

129 § 10. Hæc verba : *promitto tibi amorem et fidelitatem,* nisi adsint aliæ circumstantiæ, non continent promissionem Matrimonii, quia amor et fidelitas possunt in aliis rebus præstari, Gob. *n.* 65. Si tamen mox sequeretur traditio annuli, vel copula, censerentur contracta sponsalia, quia dubium per talem circumstantiam censeretur sufficienter solutum, *Spor. n.* 161.

130 § 11. Si juvenis dicat : *Do tibi hunc annulum vel hoc stropiolum in ordine ad Matrimonium,* et puella acceptet, quamvis nihil dicat, videntur esse sponsalia, quia acceptatio cum taciturnitate est æquivalenter repromissio, Sanch. Gob. *n.* 67. E contra tamen, si juvenis apprehendat manum puellæ, et dicat : *sub fide mea te ducam,* illa autem nec retrahat manum, nec contradicat, per hoc non censetur repromittere; sed si juvenis diceret : *habes meam manum in signum quod sim te ducturus, si tamen etiam me velis,* et puella vicissim daret manum, forent sponsalia, quamvis illa nihil diceret, quia datio manus est sufficiens signum reciproci consensus, Sanch. Gob. *n.* 66.

131 § 12. Si puella dicat : *tibi nubam, si Deo placuerit,* et juvenis respondeat : *et ego ducam te, si Deus ita disposuerit,* non sunt sponsalia saltem absoluta, quia non est absoluta promissio, nisi ex circumstantiis intelligeretur quod significarent se judicare quod sic sibi expediret ad salutem, et ideo promittere, quia censerent Deo placere et illum ita disponere, Gob. *n.* 169.

§ 13. Si Titius promiserit Matrimonium Caiæ acceptanti promissionem, sed non repromittenti, et dubitetur an Titius voluerit se absolute obligare, an tantum sub conditione si Caia repromitteret, censendum est quod non voluerit se absolute obligare, quia in dubio præsumitur id quod plerumque fieri solet; sponsi autem non solent velle se obligare, nisi dependenter a reciproca repromissione, Bonac. Avers. *q.* 8, *s.* 1, § *ult.* Gob. *n.* 20, Spor. *n.* 135.

§ 14. Si spoponderint pro certo die, v. g. pro festo S. Petri inire Matrimonium, nec addiderint, an dies ille esset pro terminanda, an vero pro urgenda obligatione, si necdum sit festum S. Petri, debet hoc dubium mutuo consensu determinari. Si festum adsit vel præterierit, debet unus alteri proponere executionem promissi, qui si renuat, videtur etiam alter esse liber, nisi aliunde præsumeretur voluisse etiam post illum diem permanere obligationem. Videri possunt Tamb. *l.* 8, *tr.* 3, *c.* 2, § 3; Krim. *a n.* 77 *et* 81; Kugl. *de Matr. a n.* 56, ubi agunt de verbis aut signis dubiis circa sponsalia et Matrimonium. Quomodo autem probari possit, vel unde præterea præsumi debeat contracta esse sponsalia, fuse tradit Gob. *a n.* 89 *et a n.* 91, ubi agit de qualitate testium in hac materia. 133

Quæst. 19. — *Quid notandum sit circa arrhas, sponsalitiam largitatem, donum matutinum?* 134

R. § 1. Arrha sæpe sumitur pro contractu quo traditur pignus pro stabilienda obligatione ad non recedendum a facto contractu sub pœna amittendi tale pignus; Onnate *de cont. t.* 2, *d.* 34, *a sect.* 1. Nos hic per arrham intelligimus hoc, quod post sponsalia datur veluti pignus pro assecuratione Matrimonii futuri, *L. Arrhis, C. de sponsal.* Statuitur autem *L. Si is et L. Mulier, ibid.* si dans arrham sine justa causa resiliat ut eam amittat et alter lucretur; si vero accipiens arrham sine justa causa resiliat, teneatur eamdem restituere, et tantumdem in æquivalenti adjicere, imo etiam triplum, aut quadruplum, nisi esset minor 25 annis, tum enim tenetur restituere solam arrham. Injuste autem resiliens tenetur ante sententiam restituere arrham, sed quod est supra arrham, videtur teneri, saltem si pars altera exigat, uti tenet Avers. *q.* 8, *s.* 10. Alii volunt teneri absolute, alii tantum post sententiam Judicis. E contra, si dans arrham stet promisso, retinet suæ arrhæ dominium, potestque absque omni sententia Judicis statim repetere inito Matrimonio, uti et tum, quando cum justa causa resilit, possuntque etiam parentes sponsorum sub eisdem conditionibus dare et accipere arrhas. Denique probabilius videtur arrhas posse in quacumque quantitate constitui, etiam in rebus immobilibus, etiam

reciproce, quia nihil horum per leges vetatur. Hæc et plura videri possunt apud Sanch. *l.* 6, *d.* 27 *et seqq.* Arr. *d.* 34 *et* 36, Avers. *supra.*

135 § 2. Sponsalitia largitas est donum, quod post sponsalia traditur sponsæ, non velut in arrham, attamen sub conditione saltem tacita, si Matrimonium sequatur, et non fiat fraus in dote; soletque aliis nominibus vocari jocalium, dotalitium, mundus muliebris, donatio ante nuptias, donum sponsalitium. Unde si aliquid detur post sponsalia, et expresse non addatur, quod sit veluti in pignus, et assecurationem, non erit arrha, sed sponsalitia largitas.

136 § 3. De sponsalitia largitate statuitur *L. Cum veterum, et L. Si a sponso, C. De donat. ante nupt.* ut si Matrimonium ex justa causa non sequatur, dominium illius maneat penes dantem; item ut sponsa, quæ post valida sponsalia passa est osculum (et multo magis si copulam) acquirat pro se, et hæredibus suis dominium mediæ partis, quia ruborem istum vel incommodum subiit, et facta est in tantum vilior. Quod etiam post *Trid.* valere docet Sanch. *l.* 6, *d.* 19, *n.* 5, contra Onn. *d.* 36, *n.* 58, quamvis enim osculum et copula illa sint peccata, tamen per ea deterioratur sponsa, ergo lex merito potuit hoc in compensationem damni, vel in pœnam peccati sponsi adjudicare sponsæ. Si autem Matrimonium consummatum fuerit, totum est uxoris quoad dominium et usum, quia est vera donatio transferens plenum jus, nec revocabilis, nisi ex causa ingratitudinis *L. Si mater, L. Si filiæ, C. de donat.* et communis cum Sperell. *decis.* 172. Præterea ille qui absque justa causa resilit, perdit jus ad jocalia, et aliter innocens acquirit dominium.

137 § 4. In dubio an aliquid sit arrha, sponsalitium donum, *Gomez* putat præsumi debere esse arrham, quia semper est ob futurum Matrimonium. *Molin.* vult esse donum, quia est ut sponsa ornatior evadat, aut ut sponsus tanto magis amorem conciliet. Castrop. *d.* 1, *t.* 13, § 1, *n.* 3, cum aliis multis distinguit, et dicit censenda esse dona, si sint res non magni momenti, quales conjux etiam in Matrimonio donare solet conjugi; e contra si sint pretiosa et magni momenti, putat esse velut arrhas. Addit *n.* 4, si alicubi consuetudo sit ut ea quæ sponsus mittit non repetantur, quamvis sint pretiosa, censenda esse dona. Etiam *Sperell.* supra fuse discurrit, quandonam præsumi debeat esse sponsalitia largitas et quandonam quasi dos. Possuntque de sponsalitia largitate plura videri apud Sanch. *l.* 6, *d.* 16, *et seqq.* Onn. *d.* 35, Castrop. *supra.*

§ 5. Si Titius ante sponsalia det Caiæ ali- 138
quid, hoc non est arrha nec sponsalitia largitas, quia hæc debent sequi sponsalia, sed est donum ad conciliandum amorem, cujus dominium potest Caia acquirere sine ullo onere. Et quamvis Caia vicissim redonet aliquid Titio, per hoc non spondet Matrimonium, sed potest tantum velle recognoscere liberalitatem Titii. Si tamen sciretur quod Titius aliter noluisset a se abdicare dominium illius rei, nisi sub conditione secuturi Matrimonii, aut quia putabat esse vera sponsalia quæ assecurare voluisset Caiæ, hæc in conscientia teneretur ei reddere, vel quia defuisset absoluta voluntas donandi, vel quia error circa substantiam dedisset causam donationi.

§ 6. Si sponsalia dissolvantur absque culpa 139
utriusque sponsi, v. g. quia alteruter ingreditur Religionem, moritur, etc. sponsus itemque sponsa, quæ non est passa osculum, vel copulam, debent omnia post sponsalia accepta restituere, quia acceperunt sub spe Matrimonii, et ob illius causam, qua cessante cessat omnis æquitas ad retinendum : e contra si sponsa passa sit osculum vel copulam, retinere potest medietatem ob rationem ante datam : si autem mutuo consensu dissolvantur sponsalia, multi cum *Sanch.* docent, nihil posse retinere, quamvis osculum vel copulam admiserit, quia libere cedit omni priori juri ; sed Castrop. *n.* 17, probabilius dicit retinere posse, quia consentiendo in dissolutionem, tantum cedit priori contractui sponsalium, non autem juri ad illud , quod acquisivit amisso pudore.

§ 7. Qui innocens est, et ob alterius v. g. 140
fornicationem recedit a sponsalibus, acquirit accepta, et juste repetit a se donata, uti ante insinuatum est, et in Jure habetur apud Castrop. *n.* 18.

§ 8. Donum matutinum, seu *morgengeba*, 141
uti vocat Haun. *de just.* *t.* 1, *tr.* 4, *c.* 5, *n.* 330, est donum quod maritus secundo die nuptiarum dat uxori pro pudicitiæ vel virginitatis thesauro sibi credito. In Hispania et Lusitania datur etiam viduis, in Bavaria solis virginibus, aut quæ saltem communi æstimatione, cum nuberent, habebantur virgines. Hujus doni dominium spectat ad uxorem, quæ etiam alienare potest inter viros; sed quamdiu retinet, ususfructus spectat ad maritum, de quo plura videri possunt apud Haun. *a n.* 462. Circa dotalia, contradotalia aliaque

bona conjugum videri possunt dicta l. 3, p. 1, a n. 1017.

142 *Quæst.* 20.—*An sponsalibus addi possint pacta?* R. § 1. Affirmative, et patet ex quotidiana praxi. Inter cætera addi potest pactum, 1. Ut vir perpetuo habitet in domicilio uxoris, Castrop. *tr.* 28, *d.* 1, *p.* 15. 2. Ut vir post mortem uxoris teneatur restituere ejus hæredibus tot nummos in eadem specie, quot accepit, quamvis certo futurum sit ut valor eorum sit tum notabiliter major; quamvis enim hoc non liceat in mutuo, in quo debet manere æqualitas, talis tamen æqualitas non requiritur in pactis dotalibus, sed potest uxor ad onera Matrimonii ferenda dare 1000, et vir libere se obligare ad reddenda 2000, hoc enim faciendo censetur tantum augere dotem uxoris suæ, quod ipsi licitum est, ut probat Lug. *in Resp. mor. l.* 6, *dub.* 23.

143 § 2. Quamvis L. *Si ita stipulatus ff. de verb. obligat.* non valeat pactum, si sponsus dicat sponsæ : *ducam te, si donaveris mihi mille,* quia præsumitur intendere contractum ex libidine et turpi quæstu, tamen si absit præsumptio illa turpitudinis, et petat causa dotis augendæ vel propter inæqualitatem ipsorum, aut ex alia simile causa honesta, valebit: Abb. Onn. *d.* 34, *n.* 19; Delb. *c.* 8, *d.* 19, *s.* 6.

144 § 3. Nobilis habens hæredes ex conjuge mortua licite ducit secundam sub pacto, ut hæc et proles nasciturae abstineant a bonis, titulis, insignibus, et contenti sint certa dote sibi constituenda nam *l.* 2, Feud. *tit.* 29, talia Matrimonia approbantur, et vocantur ad *morganaticam,* de quibus videri potest Krimer *a n.* 556.

145 § 4. Huc spectat solutio sequentis casus : Titius non vult cum Caia Matrimonium inire, nisi addito hoc pacto, quod Caia renunc;iet lucris in Matrimonio faciendis, quæ alioquin Jure communi dividenda essent inter ipsos ; hæc enim lucra vult Titius sibi, et hæredibus suis cedere. Caia contractum init serio, vel ficte. *Quæritur,* 1. Si serio inierit, an non possit rescindere? 2. Si iniit ficte, quid dicendum sit? R. *ad* 1. Si serio iniit, non potest rescindere, non enim apparet quo Jure vel privilegio id posset, nam potuit cedere illo jure per contractum, qui non repugnat Matrimonio, et quem libere fecit acceptavitque Titius, Sanch. *l.* 6, *d.* 5, *n.* 1. Verum quidem est, quod donatio liberalis a conjuge conjugi facta sit semper revocabilis, sed hoc est ex dispositione Juris positivi, et in Matrimonio tantum, ob causas, quas Jus affert, nempe ne ob amorem nimium expoliet unus alterum, etc. Jus autem nihil simile disposuit circa pacta dotalia, neque pro hoc casu eædem sint causæ; imo Sanch. *n.* 5, docet uxorem posse in favorem viri, etiam in Matrimonio, renuntiare lucris acquirendis, quia non ideo censetur alienare aliquid ex proprio patrimonio. Nec inde sequitur conditionem Caiæ fore velut ancillæ, nam gaudet cæteris privilegiis uxorum : licet habeat sortem solito inferiorem, eam habet, quia sic voluit, et quia judicabat sibi melius esse etiam talem habere quam non habere : mortuo autem Titio non erit miserior quam fuerit antequam haberet Titium, imo multam supellectilem aliaque cum bona gratia Titii secum auferet, ergo non habet quod de injuria ulla queratur. R. *ad* 2. Si ficte contraxit, imprimis nihil ipsam juvat fictio, quia ex justitia tenebatur serio contrahere, ergo injuriam fecit ficte contrahendo, ergo tenetur ad resarcienda omnia damna, quæ sequerentur ex fictione, seu ex non posito serio consensu. Si autem prætextu ficti consensus vellet sibi clam partem sublegare, damna illa sequerentur ex fictione, ergo tenetur illa resarcire ; hinc jam obligatur sic agere atque si consensum, uti ex justitia tenebatur, serium posuisset. Deinde si Titius talem intentionem habuit, quod non consentiret in Matrimonium, nisi Caia conditionem illam acceptaret, consensus sic conditione non purificata positus esset nullus, adeoque Matrimonium foret invalidum, nec Caia posset aliquid prætendere ex vi juris per tale Matrimonium acquisiti : teneretur nihilominus Caia etiam nunc serio consentire, ac resignare lucris, et facere ut revalidaretur Matrimonium. Hæc quoad rem habentur apud Lugo *de just. d.* 22, *s.* 4, et Dicast. *de juram. d.* 3, *n.* 339.

§ 5. Huc etiam reducitur solutio sequentis 146
casus : Titius legat Caiæ nepti suæ 100, si nubat nobili de patria. *Quæritur,* si nubat alteri, an legatum perdat? R. Negant aliqui, quia cum hæc conditio faciat quasi pœnam, et obstet libertati Matrimonii, censetur non adjecta. E contra ex illis quæ dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 600, et quæ habet D. Luca *de Matr. disc.* 14, iterumque ad Trid. *disc.* 26, *n.* 26, Caia perdit legatum, quia cum non agatur de pœna qualis esset si poneretur conditio, alioqui careret legitima vel dote, sed agatur de mero lucro obtinendo, si Caia hoc velit, debet conditionem implere. Neque hoc censetur impedire libertatem Matrimonii, cum sit libe-

rum id lucrari vel dimittere, et maneat libertas eligendi unum ex tot nobilibus de patria.

De pactis dotalibus, et aliis quæ adjungi possint sponsalibus, fusissime agit Onn. *d.* 36, qui videri potest.

Quæst. 21. — *An, et quomodo pacta pœnalia sponsalibus adjecta obligent?* R. § 1. Negant obligare S. Th. *in suppl. q.* 43, *ar.* 1, *ad* 4; Beja, *p.* 1, *cas.* 1; Sanch. *l.* 1, *d.* 30, *n.* 2; Tann. *t.* 4, *d.* 8, *q.* 1, *n.* 44; Tamb. *l.* 8, *tr.* 3, § 3; Dicast. *d.* 1, *n.* 36; Onn. *d.* 34, *n.* 15; Tancr. *l.* 1, *d.* 30, *n.* 1; Kugler. *p.* 1, *n.* 24; Avers. *q.* 8, *s.* 9, qui cum Sanch. *d.* 32, et aliis multis id tenet, quamvis adjectum esset juramentum. Rationem dant, 1. quia in Cap. *Gemma* 29, De sponsal. Gregorius IX dicit: *Cum itaque libera Matrimonia esse debeant, et ideo talis stipulatio propter pœnæ interpositionem sit merito improbanda, Mandamus, quatenus si ita est, eumdem B. ut ab extorsione prædicta pœna desistat, Ecclesiastica censura compellat.* 2. L. I Titia 134, ff. de verb. obl. dicitur: *Inhonestum visum est vinculo pœnæ Matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta.* 3. L. fin. Cod. de sponsal. sic habetur: *Extra definitionem autem hujus legis* (quæ erat de arrhis), *si cautio pœnam stipulationis continens fuerit interposita, ex utraque parte nullas vires habebit, cum in contrahendis nuptiis*
148 *libera potestas esse debeat.*

§ 2. Ejusmodi pacta pœnalia adjici posse, et obligare, si quis sine justa causa resiliat, probabilius tenent Suar. Vasq. Con. Laym. Barb. Perez, Engel. Wiestn. Castr. *d.* 1, *p.* 9, *n.* 3; Pont. *l.* 12, *c.* 19; Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 211, Delb. *c.* 8, *d.* 19, *s.* 4; Gob. *tr.* 10, *n.* 172; Haunol. *de just. t.* 1, *tr.* 4, *a n.* 362; Krim. *a n.* 152, et tandem in re videtur consentire Onn. *a n.* 27, ac absolute consentiunt *Mol. et Less.* saltem si juramentum sit adjectum. Ratio est, 1. quia talia pacta pœnalia Jure naturæ honeste adjiciuntur contractibus, uti constat ex dictis l. 3, p. 2, n. 606, nec in sponsalibus Jure positivo reprobantur, nam leges allatæ fundantur in hoc, ne Matrimonii libertas impediatur; sed hæc libertas non ideo impeditur, quia libertas moralis non datur ad resiliendum sine causa, quod enim est inhonestum, hoc secundum leges est impossibile, ergo leges non favent isti libertati, sed tantum volunt non impediri libertatem ad resiliendum sine causa, ergo leges illæ permittunt fieri pacta etiam pœnalia ad non resiliendum sine causa, 2. Per pœnas et censuras Ecclesiasticas absterreri potest aliquis, ut sine causa non resiliat ab ejusmodi sponsalibus, nam Cap. *Ex litteris* 2, De sponsal. de tali resiliente dicitur: *Si non acquieverit monitis, Ecclesiasticis censuris compellas, ut ipsam* (*nisi rationabilis causa obstiterit*) *in uxorem recipiat*: ergo similiter leges allatæ loquuntur tantum in casu, quo quis per pœnas adjectas impediretur resilire cum causa; hanc enim libertatem volunt non impediri, et quidem in Cap. *Gemma* sermo est de sponsalibus inter pueros ante septennium contractis per parentes, uti fatentur omnes cum Sanch. *n.* 3, a quibus, utpote invalidis, non licet argumentari ad sponsalia ab adultis valide contracta. 3. Arrhæ per leges permittuntur, et per leges imponitur earum amissio, si quis sine causa resiliat a sponsalibus, uti patet ex dictis *n.* 134, ergo etiam pacta pœnalia permittuntur contra injuste resilientes. *Si dicas*, communiter fieri pactionem de pœna majore solvenda pro futuro, arrhæ autem, quæ de præsenti dantur communiter sunt minores, ideoque minus impediunt libertatem. *Contra est*: ergo saltem valebunt pacta pœnalia de pœnis modicis et non valebunt arrhæ magni pretii, quorum primum est contra plerosque Adversarios, postremum contra omnes. Hinc recte dicunt Engel. et Delb. *n.* 10, impossibile esse assignare sufficientem rationem disparitatis quoad arrhas et pœnas, cum evidens sit istam arrhæ amittendæ stipulationem habere rationem pœnæ. Et addit Delb. *sect.* 5, cum Krim. *n.* 158, adjici posse sponsalibus pactum de solvenda a marito pœna, si extra casus a Jure concessos vellet uxorem repudiare, aut admittere concubinam, etc. cum id nullatenus impediat libertatem Matrimonii.

Objic. Jus aliter loquitur de arrhis, et prohibet pœna: nos autem similiter loquimur de arrhis et pœnis, nam dicimus neutras valere contra juste resilientem, et utrasque valere contra injuste resilientem; ergo non loquimur conformiter Juri Resp. n. c. nam Jus etiam non permittit arrhas contra juste resilientem, et, uti ostendimus, permittit pœnas contra injuste resilientem; ergo in nullo est nobis difforme, quamvis de pœnis contra injuste resilientem non ita clare expresserit sicuti expressit de arrhis, quod non erat opus, cum satis colligeretur ex dictis de arrhis.

§ 3. Communior sententia est cum *Gutt.* 149
quod non sit obligatio solvendi pœnas conventionales, quæ per leges adjiciuntur pacto sponsalitio, nisi post sententiam Judicis, qui illas attemperare potest secundum delictum, et cir-

cumstantias, quamvis alias pœnæ adjectæ per contractus debeantur ante omnem sententiam, saltem si alter exigat, uti dictum est *l.* 3, *p.* 2, *n.* 606.

Imo *Sanch. et Onn.* supra, licet cum prima sententia dicant pœnam sponsalibus adjectam esse irritam, tamen putant, si soluta sit, non esse obligationem restituendi, quia lex tantum irritat promissionem pœnæ, non autem retentionem, eo quod ille qui dedit præsumatur remittere, si non repetat.

150 § 4. Si pœna solvenda ab injuste resiliente, promissa sit addito juramento, multo magis obligat etiam secundum plerosque Auctores, qui dicunt tale pactum pœnale esse irritum, uti recte probat Onn. *n.* 18, quia adjectio talis pœnæ non est Jure naturæ irrita, nec contra bonos mores naturales, ergo talis contractus firmatur isto juramento, uti dictum est *l.* 3, *p.* 2, *n.* 732. E contra si jurarint solvere pœnam, etiamsi juste resilirent, probabile est non obligare, non ex justitia, quia promissio irritatur per Cap. *Gemma;* neque ex religione, nam cum tale juramentum sit contra libertatem, quam in Matrimonio voluit esse Christus, videtur esse contra bonos mores, ideoque non acceptari a Deo.

Qui plura volet de pactis dotalibus, etiam pœnalibus, consulat Castrop. *d.* 1, *pu.* 9 *et* 15, item Gob. *a n.* 170.

151 *Quæst.* 22. — *Quid liceat sponsis? R.* § 1. *Busemb.* relatus hic *n.* 57, citans pro se *Sanch. et Dian.* dicit illis non licere tactus impudicos, quia proxime disponunt ad effusionem seminis, attamen licere amplexus, et oscula in signum amoris. Relatus *l.* 3, p. 1, *n.* 887, sequens *Sanch. et Bon.* dicit, licere illis tactus pudicos in partibus honestis, si tantum intendant delectationem sensitivam, non autem si veneream. Navarr. Sanch. *l.* 9, *d.* 46, *n.* 47; Gob. *tr.* 10, *n.* 670; Spor. *in Theol. mor. par.* 1, *tr.* 1, *c.* 6, *n.* 41, dicunt oscula, amplexus, et tactus non nimium ex objecto impudicos, et notabiliter non moventes ad libidinem licere illis, ac cohonestari per sponsalia, maxime si fiant ad bonum finem, nempe ad conciliandum, vel contestandum amorem, etiamsi præter intentionem, et secluso periculo consensus aut pollutionis, sequeretur commotio sensibilis, quia habent jus remotum ad copulam, ergo etiam ad illos actus, qui sunt remota dispositio ad copulam. Addunt aliqui apud Mendo *diss.* 5, *n.* 115, quod etiam tenet Gob. *n.* 671, in eo casu, quo sponsi essent habendi pro nimium austeris et inurbanis, nisi darent oscula et amplexus, non fore mortale, quamvis ex tali actu præviderent orituram pollutionem, dummodo illa non intendatur, et absit periculum consensus, quia tunc sufficiens causa est illa ponendi : quod autem ex illis sequatur pollutio, putant esse per accidens. E contra Suar. *de peccat d.* 5, *sect.* 5, *n.* 12; Less. Henriq. Comit. Hurt. et alii cum Mendo probabilius dicunt, ista non aliter licere sponsis, quam aliis omnino solutis; ideo enim non licent solutis, quia illis non licet copula, atqui etiam sponsis non licet copula, ergo nec tactus, oscula, amplexus. Nec refert, quod inituri sint Matrimonium, tum quia etiam alii soluti inire possunt, et forte volunt, tum maxime quia Matrimonium necdum est, quod solum cohonestat talia in conjugibus, eo quod his licita sit copula; sicuti enim ex eo quod aliquis cras futurus sit Judex, non ideo ipsi licitum est hodie obire munus Judicis, ita et hic, et consequenter, sicuti solutis quandoque licent oscula non impudica, v. g. propter morem patriæ, ita et sponsis licebunt in signum mutuæ benevolentiæ. Quod autem *Busemb.* dicit, licere illa sponsis, si tantum intendant delectationem sensitivam, non videtur practice probabile, uti dixi *l.* 3, *q.* 1, *n.* 895 *et l.* 5, *n.* 106, quia ordinarie semper aderit certum periculum consentiendi in delectationem veneream, quæ simul erit conjuncta.

§ 2. Licitum esse sponso delectari de copula in Matrimonio habenda, docuerunt multi 152
apud Moyam *tr.* 3, *disp.* 3, *n.* 68. Idem dixerunt aliqui de delectatione sub conditione si adesset Matrimonium, ut refert Moya *n.* 69; Præterea Sanch. *d.* 47; Dian. *p.* 3, *tr.* 5, *R.* 2; Gob. *n.* 674; Spor. docent licitum esse sponsis consensum in ipsam copulam ut futuram, talis enim consensus saltem implicitus videtur includi in ipso contractu Matrimonii : unde etiam licitum esse dicunt desiderium illius, item gaudium et delectationem rationalem de futura copula, ejusque delectatione capienda; cum enim ex ipsis sponsalibus contractis talis copula et delectatio aliquando futura sit licita, voluntas videtur sequi intellectum repræsentantem eam ut futuram licitam, et hoc nihil est aliud, inquiunt, quam gaudere et delectari de spe boni futuri, quæ spes præsens est et licita. E contra Suar. supra, Castrop. Ovied. *de peccat. cont.* 4, *n.* 50; Dicast. Moya *a n.* 88; Avers. *quæst.* 21, *sect.* 8, § *ult. et alii*, melius contradicunt; quia licet intendat delectationem veneream præsentem, vel desiderii pro præsenti, vel pollutionis, quæ omnia in spon-

sis sunt peccata mortalia. Deinde, non est in potestate nostra sistere in delectatione rationali, sed naturaliter simul oritur delectatio sensitiva, aliæque commotiones pravæ, uti constat ex dictis *l.* 3, *q.* 1, *n.* 910, in has autem facillime consentiet voluntas. Præterea, qui delectatur copula ut futura, ferme necessario delectatibur objecto turpi nunc illicito, et nunc intentionaliter præsente, ut recte notant Carden. et Less. *in auct. v. Luxuria*, ergo; cum secundum dicta in *l.* 3, *p.* 1, *n.* 892, delectatio etiam mere spiritualis in objecto venereo, licet præscindatur a commotione spirituum genitalium, semper sit mortale in homine soluto, talis delectatio, vel desiderium copulæ, ut futuræ, in praxi non licebit. *Nec refert*, quod objectum talis delectationis vel desiderii videatur esse licitum, cum sit copula in Matrimonio, *nam* est licitum conjugato, sed illicitum non conjugato, uti dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 1025. Deinde quamvis objiceretur copula licita, adhuc manet, quod delectatio in illa sit inchoatio copulæ, quæ hic simul est cum commotione spirituum genitalium, et est illicita sponso. Et hinc etiam colligitur, cur forte delectatio simplex comestionis carnium in die jejunii non pugnet cum temperantia, ut tenent auctores aliqui relati *l.* 5, *n.* 81, e contra delectatio sponsi in copula futura pugnet cum castitate, nam disparitatem dant illi auctores, quod talis delectatio comestionis carnium non causet affectum oppositum temperantiæ, quæ adhuc potest continere appetitum intra fines suæ honestatis; oppositum autem est in nostro casu, et ideo ibidem *n.* 80, dixi, quamvis ex parte objecti alicujus nulla esset malitia, attamen delectationem ex parte sui posse habere malitiam, sic enim solutus peccat mortaliter, si morose delectetur de copula, quam licite habent duo conjuges, quamvis copula illa conjugum sit objectum in se omnino licitum.

Objic. Sponsus licite desiderat Matrimonium, et licite delectatur illo tanquam objecto honesto, ergo etiam licite desiderat, et delectatur in copula, quæ est finis, et usus licitus Matrimonii. Resp. Idem argumentum valet de omni etiam soluto non sponso : itaque n. c. nam desiderando Matrimonium, se delectando in ejus honestate, etiam desiderat, et se delectat in statu in quo licita erit copula, jam tamen illicitum est ipsi desiderium vel delectatio immediate de illa copula, cum hæc sit objectum jam ipsi illicitum.

Inst. Saltem sponsus volens Matrimonium, potest etiam efficaciter velle copulam suo tempore futuram, dummodo jam non delectetur in ea, certum enim videtur posse aliquem efficaciter velle aliquod objectum, quamvis in eo non delectetur; reus enim agnoscens se juste condemnatum, potest efficaciter velle patibulum, quamvis in eo non delectetur. R. Hoc speculative tantum dici in materia luxuriæ, nam moraliter impossibile est, quin simul delectetur in copula intentionaliter præsente : sed casu dato, adhuc dico illicite nunc velle eam immediate in se, quia est objectum jam ipsi turpe, et illicitum, non aliter ac cuicumque alteri homini soluto; non item patibulum, supposita condemnatione justa.

§ 3. Quamvis sustineretur, quod delectatio rationalis, vel desiderium rationale copulæ, 153
ut futuræ, licita esset sponsis, tamen id sustineri non posset de delectatione vel desiderio appetitus sensitivi : et disparitatem dat Sanch. *in Decal.* 1, *c.* 2, *a n.* 33; quia quamvis utraque sit de eodem objecto, tamen delectatio voluntatis sequitur cognitionem intellectus, delectatio appetitus sensitivi sequitur imaginationem phantasiæ, jam vero intellectus videtur posse illam copulam proponere nunc sub conditione licitam, v. g. si esset status Matrimonii, ergo voluntas videtur per desiderium, vel per delectationem simpliciter tendere in eam, ut propositam sub tali conditione, per quam separatur ab omni malitia : e contra, phantasia non potest apponere ullam conditionem, tum quia in omni conditionali est quædam illatio, v. g. *si est homo, est animal*, nam æquivalet huic, *est homo, ergo est animal*, hoc autem non convenit phantasiæ; tum etiam quia in ejusmodi conditionalibus est præcisio unius rationis ab alia, si enim quis appetat copulam cum aliqua, si esset sua uxor, hoc ipso quod non sit uxor, et sit appetitus copulæ, debet ratio copulæ præscindi a ratione malitiæ, hoc autem non convenit phantasiæ; ergo delectatio appetitus sensitivi non potest ferri in copulam sub conditione aliqua licita, ergo hoc ipso quod nunc adsit delectatio appetitus sensitivi, sic fertur in copulam absolute, quæ nunc est illicita.

Objic. Ergo etiam peccabit, qui delectationem appetitus sensitivi habet in his objectis, v. g. si laicus imaginetur se Sacerdotem esse, audire confessiones; si privatus imaginetur se esse Judicem, et aliquem juste condemnare ad mortem, etc. deficiente enim conditione sacerdotii, et potestatis publicæ, hæc objecta sunt mala. R. neg. seq. quia aliqua sunt quæ specialem habent turpitudinem, si appe-

titus per delectationem sensitivam in ea feratur, talia sunt copula, vindicta, fraus, et similia; sive est illicitum delectari de his per appetitum sensitivum, quando conditio non subest : e contra alia sunt, quæ secundum se non important turpitudinem, sed potius sonant bonum, et de his etiam sensitive delectari, quamvis non subsit conditio, non censetur malum : tale quid est audire confessiones, esse Judicem, etc. ratio a priori est, quia pro his objicitur aliqua ratio communis abstrahens a licito, et illicito, in aliis non item.

154 § 4. Etiam in sententia eorum qui dicunt sponsis licita esse aliqua, quæ non licent solutis, tenendum est ea non esse licita sponsis inter se consanguineis, aut aliter impeditis, uti nec illis qui sub aliqua conditione iniverunt sponsalia, quia dispensatione non obtenta, aut conditione non impleta, necdum sunt absolute et simpliciter sponsalia, ergo necdum est hoc per quod auctores illi dicunt talia cohonestari, Sanch. *l.* 5, *d. n.* 38 *et* 40; Avers. supra; Gob. *n.* 672; Spor. *n.* 180 *et* 262.

155 § 5. Si sponsus vel sponsa peccet contra fidem in sponsalibus datam, dixi *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1058, probabile esse quod non ideo contrahatur species malitiæ contra justitiam : et hoc etiam absolute tenet Avers. *q.* 8, *s.* 14; Mast. *n.* 73; Krim. *n.* 184. Oppositum tamen dixi etiam esse probabile, quod cum multis tenet Kugler. *p.* 2, *n.* 24, quamvis in rigore non sit adulterium, cum non sit violatio tori sui vel alieni. Addidi *n.* 1075, probabilius videri, quod accedat species incestus, si sponsus cognoscat sororem suæ sponsæ. An autem peccet sponsus, si cum sponsa in peccato mortali constituta contrahat Matrimonium, dixi *l.* 6, *p.* 1, *n.* 147.

DUBIUM III.

Quomodo dissolvantur sponsalia?

156

« R. I. Dissolvuntur seq. casibus, I. Per Matrimonium validum cum alia initum, Bon. *q.* 1, *p.* 7.

» II. Per mutuum consensum, sicut quivis contractus, Laym. *l.* 5, *t.* 10, *p.* 1, *c.* 3.

» III. Si superveniat impedimentum dirimens Matrimonium, Bon. *p.* 8, *n.* 5.

» IV. Per atrox crimen alterius sponsi, solvuntur ex parte innocentis : quale censetur.

» 1. Fornicatio, sive spiritualis, ut hæresis; sive corporalis, tam sponsi quam sponsæ, post sponsalia; et sponsæ etiam ante illa, sed a sponso ignorata, licet per vim facta, Bon. *p.* 8. Imo si sponsa permittat se tangi impudice ab alio per oscula et amplexus, potest sponsus resilire a sponsalibus, sed non vice versa, quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicujus momenti, Regin. Sanch. Dian. *par.* 3, *t.* 4, *Res.* 283. Limitant autem Kon. et Laym. nisi talia oscula, et tactus sint ita frequentes, ut indicent valde propensum sponsi animum in alteram, ut merito timeri possit ne sponsæ non sit fidem servaturus. Si autem uterque sponsus fornicetur post sponsolia, neutrum posse resilire docet *Palaus*, *et Bon.* contra *Kon. Regin. Sanc. Lay. Pont.* qui soli viro id eo casu permittunt, eo quod delicta sint imparia, et longe gravius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis, Dian. *R.* 294.

» 2. Furtum grave, homicidium, etc. vel simile, quod grave damnum vel infamiam pariat, Bon. *p.* 8, *n.* 12.

» V. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si a principio cognita fuisset, a sponsalibus deterruisset; qualis esset v. g.

» 1. Inimicitia, vel odium grave inter sponsos : quo refertur morum asperitas, vel sævitia post sponsalia primum cognita; item justus timor ne ex Matrimonio scandala et gravia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos; Laym. *c.* 1, *n.* 78; Bon. *n.* 8, etc.

» 2. Si alteruter incidat in lepram, paralysim, morbum gallicum, etc. si graviter mutiletur, ut amissione oculi, nasi, vel aliter graviter deformetur, præsertim sponsa, vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium ad sustentationem familiæ necessarium; Dian. *R.* 85, ex Sanch. *l.* 1, *de Matr. d.* 57; Kon. *d.* 23, *n.* 8; Laym. Bon. *ll. cc.* Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamen perniciosas; præsertim si aliquam infamiam habeant adjunctam (v. g. si sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta), dummodo tamen contrarium positive verbo factove non simulet; potestque interrogatus licite dissimulare, et contrahere Matrimonium. Si vero defectus sint perniciosi, v. g. morbus contagiosus, gravis infamia, sive personalis, sive generis, aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur, Con. Pont. Dian. *R.* 287. Ubi ex Con. et Sanch. contra Pont. Nav. etc. infert, sponsam post sponsalia

corruptam posse sponsum, defectus istius occulti ignarum, cogere ad standum sponsalibus, et contrahendum Matrimonium.

» 3. Si magna alterius debita detegantur, vel grave sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis etc. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ, Bon. *l. c.* Quod si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognovisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur gravis ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilire. Sanch. Bon. Tancred. *t.* 1, *l.* 1, *d.* 65, secus, si defectus sit levis, Bardi *l.* 6, *c.* 11, *p.* 7.

» VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam; quia censetur renuntiare suo juri, Laym, *l. c.* Bonac. *p.* 6.

» VII. Si sint inita cum conditione certo tempore contrahendi Matrimonium, liberatur obligatione, is, per quem non stetit, quo minus sit contractum, Laym. *n.* 16.

» VIII. Solvuntur, licet sint jurata, per susceptionem Ordinis sacri, vel ingressum alterius in Religionem, aut votum eam ingrediendi, Laym. *l. c.* Bonac. *p.* 5. Nec obstat, si hic postea ad seculum redeat, ut docet Sanch. *l.* 1, *d.* 24, licet Præpositus, Fill. et alii putent talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, uti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Unde non posset ingredi Religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter quam per Matrimonium posset resarcire damnum. V. Dian. *R.* 207. Bon. *l. c.*

» IX. Probabile est solvi etiam per votum simplex castitatis, ut docent *Suar. Azor.* et alii, cum hoc sit de meliori bono; etsi contrarium doceant *Fill. Sanch. Kon. et alii*, eo quod Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, et in alterius præjudicium. Unde etiam in foro externo talis solet compelli, ut vel fidem servet, vel intret Religionem. Interim post tale votum alteri parti datur jus sponsalia solvendi, eo quod vovens resilierit, et censeatur juri suo renuntiasse. V. Bon. *p.* 5, *n.* 13.

» X. Per Matrimonium validum dissolvuntur saltem quoad eum, qui non contraxit Matrimonium; quoad eum vero, qui contraxit, non extingui obligationem, si alter expectet, sed suspendi, et Matrimonio isto soluto teneri ad implenda sponsalia priora docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omnino dissolvi. V. Dian. *R.* 209.

» XI. Si sponso nova superveniat hæreditas, ita ut illi sponsa jam sit inæqualis, non habet ideo jus resiliendi, quia non est deceptus in conditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hæreditas nova superveniat, Sanch. Kon. Regin. Dian. *R.* 286.

» Resp. II. In supra dictis causis, quando manifestæ sunt, non requiritur auctoritas Judicis ad dissolvenda sponsalia, alioquin requiritur. Quod si sponsus cognito suo jure resiliendi, nihilominus carnaliter cognovit sponsam, censetur, tacite suo juri renuntiasse, et sponsalia ratificasse. Laym. *n.* 23. »

ADDENDA.

Quæst. 23. — *Quid præterea sit notandum circa dissolutionem ex mutuo consensu?* R. § 1. Certum videtur contra paucos apud Avers. *q.* 8, *s.* 11, sponsalia puberum posse dissolvi mutuo consensu, quia per se loquendo, *omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.* Leg. 1. De reg. Jur. Et idem dicitur Cap. 2, De sponsal. singuli enim possunt cedere juri suo. Quod tenet, etiamsi adjectum esset juramentum, aut votum etiam principaliter in honorem Dei, ut, si aliquis ex pietate jurasset ducere hanc pauperem puellam, ne innupta veniret in pericula animæ, sicuti enim in sponsalibus semper imbibitur illa conditio, *nisi ab illo, cui spondeo, remissa fuerit obligatio*, ita et in juramento vel voto illis adjecto. Deinde mutuo consensu tollitur obligatio contracta in gratiam alterius, quæ obligatio est materia juramenti, sublata autem materia juramenti tollitur juramentum: præterea Deus non acceptat, nisi in gratiam sponsæ; ergo si sponsa remittat, absolvitur sponsus, Castrop. *d.* 1, *p.* 17, *n.* 4, Dian. *p.* 9, *tr.* 7, *R. ult.* Avers. § *Quinto,* Gob. *tr.* 10, *n.* 251, Spor. *n.* 196, Krim. *n.* 229, contra alios. *Nec obstat,* 1. quod *n.* 107, dixerim eum, qui sponsalia ex metu levi inita, juravit ex religione teneri observare, donec juramentum dispensetur vel relaxetur; *nam* juramenta sponsalium imbibunt conditionem, si sponsus vel sponsa non remittat, quod in hoc casu non fit, qui enim metu coegit, non remittit, sed pergit urgere, uti supponitur. *Nec obstat,* 2. quod *n.* 114, dixerim, sponsalia impuberum jurata obligare, quamvis pars altera remitteret; *nam* Jus disposuit, ut remittere non possit, secundum dicta *n.* 113. 157

158 § 2. Sponsi, qui sine rationabili causa etiam mutuo consensu dissolvunt sponsalia, præsertim jurata, videntur peccare venialiter, est enim levitas sine causa resilire a fide data, Gob. *num.* 256.

159 § 3. Si unus absque justa causa petat relaxationem sponsalium, potest alter exigere aliquod munus, seu pecuniam in compensationem : si autem ille petat cum justa causa, alter nihil potest exigere, quia ille jus habet ad dissolvendum, nec æquum est, ut emat rem suam, Gob. *n.* 263.

160 § 4. Si alteruter non libere consentiat, sed fraude, metu, vel aliter injuste inductus dissolvat sponsalia, dissolutio est invalida, quia hæc remissio est quædam species donationis, quæ debet esse liberalis, et libera. Avers. et Spor. supra, Gob. *n.* 258. Et ex dictis resolvitur sequens casus.

Titius contraxit sponsalia cum Caia, sed videns sibi affulgere spem connubii cum Sempronia ditiore, abstinuit quidem a sponsalibus cum Sempronia contrahendis, attamen non excurrit, ut solebat, ad Caiam, sed mensibus fere decem ab ejus consortio abstinuit, scriptis quandoque ad eam litteris hinc inde querulis, captans saltem indirecte hac ratione occasionem dissolvendi sponsalia cum Caia, quæ etiam inaudiens quod cum Sempronia familiarius ageret, arrham ei remittit, liberumque relinquit facere quod velit, exprobata durius ei sua infidelitate, desuperque conscientiam gravans. *Quæritur* an Titius peccarit, et sponsalibus sic dissolutis tuto possit inire nova cum Sempronia? Resp. 1. Titius, per se loquendo, peccavit mortaliter, quia egit contra jus magni momenti Caiæ acquisitum per contractum, cujus obligationem, si liceret etiam indirecte ita tollere, vix ulla sponsalia possent manere firma. Nec causa resiliendi sufficiens videtur esse præcise sponsa melior, cum per hoc status primæ non immutetur, neque notabiliter varientur circumstantiæ priorum sponsalium : suppono autem, quod et cum Caia juxta statum suum commode vivere possit, quamvis forte minus commode. 2. Caia dicens se onerare conscientiam Titii videtur significare, quod non cedat juri, sed tantum nolit convenire in foro externo, unde Titius manet obligatus, nisi Caia ob hanc forte offensam libere remittat jus suum; et debet de hoc se certiorare Titius, cum jus Caiæ sit in possessione. 3. Caia acquisivit jus ad arrham quia Titius sine culpa Caiæ resiliit, et sine causa, unde si Caia ideo reddidit, quia putabat se teneri reddere, erravit, et noluit reddere si non tenebatur : ergo cum non teneretur, noluit a se abdicare, unde Titius tenetur ipsi reddere ; sicuti si solvissem pecunias putans me debere, cum non deberem, non exui me dominio, sed alter teneretur mihi restituere. Potuit tamen Caia absolute velle reddere, v. g. ut se generosam ostenderet, nolens aliquid ab illo habere, de qua mente Caiæ tenetur se iterum certiorare Titius, cum jus Caiæ sit in possessione.

Quæst. 24. — *Quid addendum sit circa dissolutionem ob crimen?* Resp. § 1. *Armill.* et alii dicunt sponsalia non rumpi per illatam sponsæ a tertio vim, seu stuprum, quia si essent conjuges, non ideo separarentur toro, nec per hoc violata est fides, nec ideo præsumi potest periculum ejus violandæ. Opposita sententia, quam communiter tenent Theologi et Juristæ cum Sanch. 1 *d.* 55, *n.* 7, Avers. *q.* 8, *s.* 14, Matr. *n.* 84, Krim. *n.* 309, Kugler. *p.* 3, *n.* 83, est probabilior, et colligitur, ex Cap. *Raptor.* 27, *q.* 2. Ratio autem est, quia sponsa per hoc est reddita notabiliter vilior, tum maxime quia sponsus exponeretur periculo alendæ prolis, quod subire non tenetur. Quæ rationes non tenent, si sponsus metu gravi cogeretur fornicari ; hinc communis cum Sanch. *n.* 8, tenet, non ideo posse resilire sponsam. Si tamen hæc propterea horrorem haberet ab hoc sponso, Krim. *n.* 310, dicit non esse cogendam ducere. 161

§ 2. Si uterque post sponsalia fornicetur, quid Auctores dicant, refert Busemb. supra, et plures pro singulis sententiis adducit Avers. § *Porro.* Ratio autem eorum, qui dicunt cum *Bonac.* neutrum posse resilire, est, quia delictum unius compensatur per delictum alterius. *Nec refert* quod delictum sponsæ censeatur gravius, *nam* adulterium uxoris etiam censetur gravius, et tamen, si tam vir quam uxor adulterarint, delicta se compensant, et non fit divortium. Ratio eorum, qui dicunt, solum sponsum posse resilire, est, quia in sponsa est hoc fœdius, quæ fit notabiliter vilior, et quia fit incertum, cujus sit futura proles, Castrop. *d.* 1, *p.* 21, Avers. Krim. *n.* 312, Kugler. *p.* 3, *l.* 89, probabilius dicunt utrumque posse resilire, quia uterque violat fidem ; ergo uterque dat alteri jus resiliendi. Et sponsum posse rejicere sponsam fornicariam non obstante vinculo juramenti, deciditur Cap. *Quæmadmodum* 25, de jurejurando. 16

§ 3. Si adsit sola præsumptio commissæ fornicationis, uti si sponsa frequentaret do- 1

mum illius cum quo scitur peccasse ante sponsalia, Menoch. apud Gob. *nu.* 329, putat hoc sufficere ad dissolvenda sponsalia, sed oppositum est probabilius; nam præsumptio illa fieri non debet, quia delicta non præsumuntur; ergo sponsalia manent in possessione. Poterit tamen suspendi Matrimonium, donec facta sit inquisitio, et, quantum fieri potest, sit comperta veritas.

164 § 4. Si sponsus resciat sponsam admittere ab alio tactus, vel oscula impudica, secundum *Portium* potest resilire, id tamen negat licere sponsæ si sponsus ista faciat : limitat *Laym.* nisi ejusmodi actus essent frequentes, sed *Castrop. et Krim.* dicunt similiter licere sponsæ, quia hi actus denotant levem animum sponsi cum periculo minoris etiam post contractum Matrimonium amoris erga sponsam.

165 § 5. Si unus sponsorum incidat in hæresim, est sufficiens causa resiliendi (imo ordinarie obligatio) si enim sufficiat superveniens deformitas corporis, multo magis animæ, præsertim cum ordinarie habiturus sit periculum perversionis in se vel in prolibus. Krim. *n.* 314.

166 § 6. Solus ille, qui injuriam passus est, potest resilire, non autem alter, Avers. *s.* 4 *et* 14, Krim. 308, et colligitur ex dictis *l.* 2, *p.* 2, *n.* 641. *Nec obstat*, quod sponsalia non possint claudicare, sed vel debeat esse ex utraque, vel ex neutra parte obligatio : *nam* hoc dato, saltem ille, qui injuriam fecit, tenetur ex sua simplici promissione ab altero acceptata.

167 *Quæst.* 25. — *Quid notandum sit circa varias mutationes, quæ forte superveniunt?* R. § 1. Quamvis in aliis contractibus onerosis non admittatur ea regula, quod licitum sit resilire, si superveniat notabilis difficultas, vel causa, quæ si initio prævisa fuisset, contractus non fuisset factus, uti constat ex dictis *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 620, tamen hæc regula ordinarie valet in sponsalibus, quia promissio Matrimonii, quod inducit vinculum indissolubile, requirit majorem libertatem, neque intentio spondentis censetur se extendisse ad casum ita difficilem, Navar. Henr. Sanch. Castrop. *d.* 1, *par.* 28, *n.* 6, Avers. *q.* 8, *sect.* 14, Gob. *tr.* 10, *n.* 310, Sporer. *n.* 215. Notandum tamen est, quod sponsalia communiter non fiant, proprie loquendo, sub hac, vel simili conditione, *si non oriatur mutatio*, nec proprie loquendo imbibunt talem conditionem, sed sunt absoluta, et ab initio valida, ideoque afferunt publicam honestatem, et etiam tribuunt uni jus alterum obligandi cum potestate remittendi eam obligationem, quod non facerent, si ab initio non essent absoluta, et valida : nihilominus semper reservatur facultas illa rescindendi, si aliquid interveniat, vel innotescat, quod communiter habetur pro justa causa dissolutionis : hinc, quando post contracta sponsalia inconveniens aliquod notabile, quod a principio existens impediret ea contrahi, supervenit, præbet justam dissolvendi causam, quia rebus notabiliter mutatis promissio non obligat, etiamsi esset jurata, Cap. *Quemadmodum* 25, De jurejurando, Sanch. *l.* 1, *disp.* 62, *a n.* 3, Avers. § *Tertio*, juramentum enim includit exceptiones, quas includit contractus, cui adjicitur, secundum dicta *n.* 157.

§ 2. Si dubium sit an mutatio sit talis, ut 168
si prævisa fuisset, impedivisset sponsalia, interrogari debet ille, qui resilire vult, an, si eo tempore hoc ipsi dictum fuisset, noluisset contrahere : affirmanti autem vel neganti, maxime si addat juramentum, credi debet, Sanch. *d.* 26, *n.* 9, Fil. Laym. Gob. *a n.* 299, Spor. *n.* 215. Unde, si nihilominus contraxisset, nunc non potest dissolvere post cognitam illam causam, quia quod non dedit causam contractui, nullam facit mutationem respectu consensus, qui ad illam causam non attendebat, Mol. Sanch. *d.* 65, *n.* 2, Castr. *p.* 29, *n.* 2, Tamb. *tr.* 4, *c.* 5, § 9, *n.* 5. Si autem nunc ipsemet dubitas, an contracturus fuisses necne, Leand. apud Tamb. *n.* 3, dicit si defectus sit gravis, præsumi non fuisse contracturus, secus, si levis tantum.

§ 3. Inimicitiæ ortæ inter parentes sponso- 169
rum, sunt causa sufficiens dissolvendi, Gob. *n.* 337, Spor. *n.* 216. Si inter sponsos ipsos sint ortæ, qui fuit causa, tenetur prius adhibere media ordinaria ad pacem reducendam, alioquin esset injusta causa dissolutionis, *Sporer.* Similiter si sit certum periculum et prudens timor ne parentes sponsorum propter Matrimonium fiant inimici, est causa sufficiens dissolvendi, Sanch. *d.* 14, *n.* 3, Tamb. Busemb. Sporer supra. Monent tamen sæpe apprehendi tales timores, ubi non sunt, inito enim Matrimonio sæpe statim cessant omnia. Et recte notant Perez. et Gob. *n.* 130, quando non est certum, sed tantum probabile periculum gravium malorum, aut damna, quæ timentur, non sunt manifeste gravia, manere vim sponsalium, quæ in possessione sunt.

§ 4. Vehemens suspicio morbi gravis, et in- 170
curabilis, item prudens metus exhæredationis,

secundum Pontium, Tamb. Spor. *a n.* 217, sunt causa sufficiens dissolvendi, quia nemo tenetur se immittere in grave onus morbi, vel paupertatis : sed probabilius videtur oppositum, quia, si non sit causa manifeste justa, sponsalia manent in possessione, ergo saltem expectandum, donec metus ille depellatur.

171 § 5. Putant Sanch. Pont. Spor. *n.* 271, quod fœtens halitus sit sufficiens causa dissolvendi sponsalia, quia valde onerosum est illum debere perpetuo tolerare. Docent iidem cum Castr. Ills. Kugl. *p.* 3, *n.* 101, contra Covar. Lop. Gutt. etiam sufficientem causam esse, si sponsa e pulcherrima fiat notabiliter deformis, quia in materia Matrimonii multum æstimatur pulchritudo : hinc *Con.* putat etiam sponsam posse resilire, si sponsus fiat horribiliter deformis. Addit Gob. *n.* 305, causam sufficientem esse, si sponsus, qui laborare deberet, comperitur habere herniam, sed in his aliisque similibus attendi debent circumstantiæ, an non, quamvis hæc fuissent ab initio, illis non obstantibus, fuisset contracturus, uti ante dictum est.

172 § 6. Si uterque sponsus in æqualem paupertatem incidat, docent Bon. Tam. Spor. *n.* 218, utrumque posse resilire, quia est notabilis mutatio, nec dari potest compensatio paupertatis unius cum paupertate alterius, cum neutra aliquid afferat. E contra *Reb. Pont.* et alii dicunt tenere sponsalia, quia manent, ut fuerunt, omnia æqualia : utraque sententia est probabilis, prima tamen videtur probabilior, quia merito posset alteruter sponsorum jam nolle Matrimonium, cujus onera ob paupertatem præsentem sustineri non possent; si tamen alteruter adhuc vellet Matrimonium cum simili persona, teneretur priorem ducere, Avers. § *Quarto.*

173 § 7. Plerique cum Busemb. Krim. *n.* 313, Kugler *p.* 3, *num.* 107, dicunt si unus repente fiat multo ditior vel honoratior, non ideo posse resilire, quia alter per hoc non est factus deterior, sed mansit, qualis erat, et ideo etiam non potest resilire sponsus, etiamsi offeratur ipsi alia ditior. E contra Amic. Hurtad. Ills. et alii apud Gob. *n.* 340, dicunt priorem posse resilire, quia mutatio illa in ipso facta causat inæqualitatem, qualis si fuisset initio, utique non contraxisset. Perez *d. sect.* 11, distinguit, putatque resilire posse, si iniens sponsalia habuit reflexionem ad æqualitatem opum, vel honorum, e contra, si sine reflexione ad ista propter aliam causam contraxerit, quæ etiam nunc maneat, dicit non posse resilire, Tamb. § 8, *n.* 15, et Gob. supra nolunt judicium suum ferre de his sententiis. *Leand. apud Tamb.* simpliciter dicit utramque esse probabilem, Sporer *n.* 218, sapienter ait consulendum esse alteri, ut non multum repugnet dissolutioni ob pericula dissensionum in Matrimonio sic quasi coacto, ideoque potius petat aliquid in compensationem.

§ 8. Si unus sponsorum incipiat, et etiam invitus pergat ita abhorrere ab altero, ut serio 174
et ex judicio conscientiæ dicat se malle quidlibet pati, quam inire illud Matrimonium, Gob. *n.* 337, dicit esse causam sufficientem dissolvendi sponsalia; quia ex tali Matrimonio sequerentur discordiæ : sed magna hic cautela est opus, ne detur cuivis occasio tale quid apprehendendi vel confingendi, et inquirendum initia, et causas talis aversionis; potest enim esse ab inanibus phantasiis, quæ inito Matrimonio statim dissipabuntur, uti experientia sæpe docuit. Quod si esset ex quodam vilipendio sponsæ, quæ admisisset copulam cum sponso, certum est ejusmodi aversionem sponsi non sufficere ad dissolvenda sponsalia.

§ 9. Si sponsa, quæ a sponso non putabatur 175
esse pauper, dotem non afferat, quamvis de hoc non sit facta mentio, erit causa sufficiens dissolvendi sponsalia, quia in omni actione nuptiali includitur promissio dotis, nisi sponsa sciatur esse pauper : receptum enim est, mulierem nubentem omnia bona sua in dotem promittere, quamvis non exprimat, Castrop. *p.* 28, *n.* 3, Gob. *n.* 339, Krim. *n.* 418, contra Mascard. Barb. et alios.

§ 10. Si omnibus consideratis causa dissol- 176
vendi sponsalia maneat dubia, accedere debet judicium, et declaratio Superioris Ecclesiastici, Sanch. *d.* 69. De cætero, pro foro conscientiæ sufficit moralis certitudo, ut dissolvantur etiam propria auctoritate, Sanc. *d.* 63, Castr. Hurt. Tamb. c. 5, § 9, *n.* 7, *et* 8.

Quæst. 26. — *Quid notandum sit circa cau-* 177
sas, vel defectus ignoratos? R. § 1. Causa vel defectus, qui, si fuisset cognitus, impedivisset sponsalia, quamvis antecesserit, si fuit ignoratus, et postea innotescat, adhuc dat jus ea dissolvendi, quia paria censentur non esse, et non apparere, L. *De Lege ff. de contrah. empt.* et ideo etiam paria sunt, aliquid supervenire, et præcedere ignoranter, res enim dicitur fieri, quando primum innotescit, Sanch. *l.* 1, *d.* 63, *n.* 2, Less. *l.* 2, *c.* 42, *dub.* 9, Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 1, *c.* 1, Mastr. *n.* 86, probatque Sanch. *n.* 7, hoc valere, quamvis adjectum sit juramentum, nam secundum ante dicta, consensus

dabatur cum implicito quasi pacto, si mutatio non superveniret, Gob. *n.* 205, Spor. *n.* 219, notatque Sanch. *d.* 67, non esse opus petere dispensationem, vel relaxationem ejusmodi juramenti, quia non impleta hac quasi exceptione non obligat. Et in omnibus consentiunt plures cum Avers. *q.* 8, *s.* 15.

178 § 2. Si sponsus post sponsalia prius intelligat sponsam fore ineptam generationi, voluit autem talem, quæ esset apta, resilire potest, quia defectus notabilis est detectus, Gob. *n.* 344. Porro Aristoteles putat ineptam esse, si sit 50 annorum, Albertus M. si sit 45, sed attendenda est complexio, et naturalis vigor.

179 § 3. Si postea innotescat quod non habeat insignia notabilitatis, quæ habere eam putavit, etiam est notabilis defectus, præsertim in Germania ratione prolium ad certos canonicatus vel comitia admittendarum, ideoque poterit resilire, Gob. *num.* 345.

180 § 4. Si postea innotescat quod sponsus ante sponsalia sit fornicatus, *Navarr.* putat sponsam posse resilire, ut sponsus potest resilire, si innotescat sponsam tum esse fornicatam, uti habet communis cum Mastr. *n.* 84, sed oppositum probabilius tenent Sanch. Avers. *tr.* 8, *s.* 15, Mastr. quia vitium illud est minoris æstimationis in sponso, e contra reddit sponsam longe viliorem. Si tamen sponsus ex fornicatione haberet prolem, sponsa posset resilire, tum quia Matrimonium per hoc redditur notabiliter difficilius propter obligationem alendæ illius prolis, tum quia hoc communiter dat causam discordiarum, Con. Castr. Krim. *n.* 312.

Objic. Cap. *Quemadmodum*, De jurejurando sic habetur : *Si quis juraverit se ducturum aliquam in uxorem, non potest ei opponere fornicationem præcedentem, sed subsequentem, ut illam non ducat in conjugem.* R. Textus loquitur de fornicatione præcedente, et cognita ante sponsalia, uti Gloss. et Doctores ibi notant.

181 § 5. Est obligatio manifestandi talem defectum, propter quem Matrimonium alteri parti futurum esset notabiliter difficilius, alioquin fit illi injuria, dum imponitur onus, in quod non consentit, Gob. *n.* 367, Spor. *n.* 219, merito addens cum Gob. *n.* 474, talem defectum in sponsa esse, si sit imprægnata ab alio, ut dicetur *n.* 183.

182 § 6. Si unus sponsorum laboret vitio occulto non afferente speciale incommodum, quod tamen, si resciretur, daret justam causam dissolvendi sponsalia, uti si sponsa ante vel alteruter post sponsalia fornicatus sit, ordinarie potest tacere, sponsalia contrahere, vel potest contracta alterum cogere ad Matrimonium ; quia, quamvis alter posset ob ejusmodi defectum, aut in pœnam fractæ fidei ei non servare fidem, tamen talem pœnam non tenetur in se exequi, ut praxis probat, nec Confessarii ad hoc obligant, essetque nimis durum obligare ad ita se diffamandum, vel abstinendum a Matrimonio, Sanch. *l.* 1, *d.* 68, *n.* 8, Dicast. Perez, Avers. *s.* 19, Burg. *cent.* 2, *cas.* 20, contra Sotum. Et similiter dicam *n.* 272, adulterum posse tacere, et pergere petere debitum ; quamdiu enim ignoratur talis defectus, injuste negaretur Matrimonium, vel debitum, ergo cum alter non teneatur se manifestare, non peccat petendo hoc, de quo conventum est. *Nec obstat* quod ementi fiat injuria, si reticeatur vitium mercis, quo cognito non fieret emptio, *nam* ex dictis *l.* 3, *p.* 2, *n.* 927, et *a n.* 948, constat non esse opus tale vitium manifestare, si non obstet fini ementis, et specialiter in sponsalibus relinquitur alteri sponso, ut in ejusmodi vitia ipsemet inquirat, nec usus habet, ut altera pars ejusmodi defectus suos detegat, Nav. Con. Dian. Avers. *sup.* Sanc. *l.* 6, *d.* 27, Pont. *l.* 12, *c.* 18. Dixi, ordinarie, nam aliud est, si periculum esset, ne defectus erumperet, et causaret postea graves rixas, etc. An peccet contrahens, et tacens impotentiam temporalem coeundi, dicetur *n.* 797.

§ 7. Huc pertinet resolutio sequentis casus : 183
Titia imprægnata a Sempronio adultero, quærit an possit inire Matrimonium cum Caio proco suo, ut sic vitet infamiam publicam? R. 1. Si Titia absolute possit aliter vitare illam infamiam, v. g. pariendo alibi, non potest, uti per se patet : si autem aliter non possit vitare illam infamiam, antequam ineat Matrimonium, tenetur, quoquomodo occulto potest, cogere Sempronium, ut assignet media sustentationis proli spuriæ nasciture, ne Caio, et prolibus legitimis causetur damnum. Quod si Titia non possit aliter vitare infamiam, neque adducere Sempronium ut damna præcaveat, videri posset Titiam inire posse Matrimonium cum Caio, sub suscepta, in conscientia, strictissima obligatione justitiæ, ut quomodocumque poterit, compenset Caio, et prolibus legitime nascituris damna sustentationis, vel forte participandæ partis hæreditariæ, procurando suo tempore, ut proles spuria ingrediatur Religionem, aut quocumque prætextu, etiam invita, domo ejiciatur ; interim

ipsa conetur ex paraphernalibus, vel extraordinaria industria sua, vel aliunde Caio, et legitimis prolibus compensare dicta damna. Suadetur hoc 1, quia si Titia non posset aliter vitare infamiam istam, quam illam spuriam prolem exponendo ante ostium Caii, non peccaret, si exponeret, dummodo nulla suspicio, vel infamia redundaret in Caium, et Titia esset parata, quantum in se est, compensare damnum causandum Caio ratione prolis alendæ, ergo nec peccaret Titia in talibus circumstantiis imponendo prolem istam in ipsam domum Caii, atqui in substantia, quantum est ratione damni, plus non facit Titia in nostro casu : ergo. 2. Si Titia esset in Matrimonio cum Caio, et conciperet ex alieno, non teneretur cum infamia sua nequidem soli Caio hoc significare, sed tacere posset, et permittere damna Caii, ac prolium legitimarum, ergo similiter Titia in casu nostro ad cavendam infamiam suam publicam. 3. Saltem si post contracta sponsalia supervenit illa imprægnatio, poterit Titia ex jure per sponsalia quæsito pergere ad Matrimonium, tacendo. 4. Ratio horum omnium a priori videtur esse, quia nemo tenetur se infamare publice, ad cavendum ne ex actione sua jam posita, quam infectam reddere nequit, alius patiatur damnum in bonis fortunæ, quæ minoris sunt æstimationis quam famæ, tum enim censetur potius permittere damnum alterius, quam positive inferre : quod magis valet, si incertum sit an hoc damnum fortunæ sit secuturum, uti est in nostro casu, quia incertum est an proles spuria sit nascitura, et supervictura, plurimi enim fœtus emanent, et multi nati emoriuntur. 5. Ratio ulterior etiam a priori est, quia Caius suppositis talibus circumstantiis non videtur rationabiliter invitus ad talia damna fortunæ, vellet enim sibi hoc fieri, si esset loco Titiæ nunc pœnitentis. Hanc sententiam videtur tenere Dicast. *t.* 10, *d.* 1, *n.* 640, quamvis non ex his rationibus, nam universaliter docet sponsum vel sponsam posse reticere defectum graviter perniciosum alteri parti, v. g. lepram, morbum gallicum, etc. sed R. 2. Absolute tenendum est Titiam non posse tacito hoc vitio inire Matrimonium, ita Kon. *d.* 23, *n.* 100, Pont. *l.* 12, *c.* 18, *n.* 6, Perez *d.* 14, *sect.* 2, *n.* 9, Castrop. *d.* 1, *p.* 30, *n.* 5, Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 287, Gob. *tr.* 10, *n.* 367. Ratio est 1, quia peccat contra justitiam qui vendit mercem valde vitiosam, vel noxiam, maxime si hoc vitium occultum ab altero deprehendi non possit, uti de lignis putridis traditur L. Julianus. 13, ff. de actione empti : et L. 1, ff. de ædilit. edicto; hic autem in contractum adducitur merx valde vitiosa et noxia; ergo. 2. Licet Titia firmissime proponat præcavere, aut compensare illa damna Caii, et prolium legitimarum, vix erit, ut possit, quia carebit propriis, et spurius non tenebitur credere se esse spurium, sed dividet hæreditatem cum aliis, imo quia primo gignetur, speciale jus sibi fortasse attribuet; ergo Titia saltem exponit se periculo proximo injuste damnificandi Caium, et proles legitimas; ergo hoc ipso peccat. Ad rationes oppositas facile est respondere. *Ad.* 1, Disparitas est, quia si exponeret ante domum, vel etiam in domo Caii, posset Caius, si vellet, non acceptare, sed vel deponere alibi, vel afferre ad Superiores, quorum esset providere, aut si horum neutrum vellet facere, libere admitteret; in nostro autem casu plane involuntarius est, et cogitur innocens, et nil sciens, damnum injustum subire. *Ad.* 2. Titia tum censeretur se permissive habere ad damnum, quia non posset aliter impedire salvo jure, quod habet ad famam : sed in nostro casu potest omittere Matrimonium; si non omittat, per illud positive inducit damna ista Caio : neque habet jus ad famam cum tali injuria Caii, sed culpæ suæ imputare debet illam infamiam. *Ad* 3, n. aff. quia principalis contractus est Matrimonium adhuc ineundum, ad quod afferret mercem vitiosam, et noxiam; ergo faceret injuriam Caio, si id non manifestaret. *Ad* 4. nego, quod habeat se permissive, sed positive causat Caio illud damnum nunc libere ineundo Matrimonium, ex quo solo redundaret damnum in Caium. *Ad* 5, Caius est rationabiliter invitus, et si esset loco Titiæ, irrationabiliter vellet sibi hoc fieri, uti patet ex dictis.

§ 8. Si sponsa interrogata, dicat se esse vir- [illegible]
ginem, cum tamen non sit, mendacium illud est veniale tantum cum non sit graviter perniciosum, Perez, Gob. *n.* 371, per accidens tamen fieri posset, ut esset mortale, si prudenter timeretur, ne hoc erumperet, et graves inde orirentur discordiæ, tum enim vel esset fatenda veritas, vel non ineunda sponsalia, Castrop. *d.* 1, *p.* 30, *n.* 4, vel defectus arte aliqua tegendus esset in primo congressu maritali, inquit *Avers.* Si autem positive finxerit se virginem, et ita induxerit ad sponsalia, non potest cogere ad Matrimonium, quia sic positive fingendo fecit injuriam, quam continuaret, Castrop. *n.* 3, Gob. *n.* 373.

§ 9. Si putasti virginem, sed postea intelli- [illegible]
gas esse viduam, videtur esse causa sufficiens

dissolvendi sponsalia, tum quia vidua censetur longe vilior, tum quia tu fieres bigamus, et dissoluto conjugio non posses absque dispensatione promoveri ad Ordines, quod videtur esse notabile incommodum, Sanch. Castr. *c.* 29, *n.* 6, Avers. *q.* 8, *sect.* 15, contra Kon.

186 § 10. Si post talem causam supervenientem, aut jam prius cognitam sponsalia antea valida ratificaveris, vel expressis verbis, vel ipso facto, et præsertim secuta copula, non est amplius potestas resiliendi, quia censeris remisisse jus tuum et alteri restituisse jus suum pristinum, Sanch. *d.* 66, *n.* 2, Avers. *sect.* 17, Tamb. § 19, *n.* 4. Aliud est, si nesciveris causam resiliendi, aut si tale quid faciens expresse noluisses ratificare sponsalia, tum enim docent Hurtad. Tamb. Gob. *n.* 384, Spor. *n.* 219, contra Sanch. te in conscientia non teneri, quia non cessisti juri tuo cum copula nequidem implicite includat voluntatem cedendi illi juri, et præsumptio, quæ est in contrarium hic et nunc sciatur niti falso : posset tamen pro foro externo cogi a Judice talem contrarium animum non præsumente. Quod si ratione talis copulæ vel sponsalium causatum esset damnum alteri, hoc compensandum esset, uti certum esse dicit Tamb. *n.* 5.

187 *Quæst.* 27. — *Quid addendum sit circa dissolutionem sponsalium ob ingressum Religionis, votum, Ordines sacros, vel aliud impedimentum superveniens?* Resp. § 1. Si unus sponsorum ingrediatur Novitiatum Ordinis religiosi, docent plurimi apud Sanch. *l.* 1, *d.* 42, *n.* 2, hoc ipso utrinque dissolvi sponsalia, si enim professio unius ob suam perfectionem utrinque dissolvat Matrimonium ratum, Novitiatus, qui similem perfectionem participat, et est via ad professionem, utrinque dissolvet sponsalia : e contra *Caj. Durand. Armil.* et alii dicunt, ex neutra parte dissolvi, donec fiat professio, quia nullo Jure, vel lege probari potest ea dissolutio, et si alter e Novitiatu exeat, possunt adimpleri ; ergo tempore Novitiatus manente, quamvis sint suspensa, Nav. Sylv. Sanch. Tol. Bon. Castr. *d.* 1, *p.* 16, Mastr. *n.* 80, Avers. *q.* 8, *s.* 12, Gob. *n.* 317, Spor. *n.* 203 Kugler. *p.* 3, *n.* 31, probabilius dicunt dissolvi ex parte illius, qui in sæculo remanet: nam ingrediens censetur renuntiare sponsalibus, et fit notabilis mutatio in illo, tum quia gravatur ille, qui remanet (tenebitur enim expectare saltem uno anno) tum quia, qui ingressus est, censetur vilior in ordine ad Matrimonium, quia omnes refugiunt ducere eam, quæ fuit monialis, vel nubere ei, qui fuit monachus. Non dissolvuntur autem ex parte ingressi, uti probabilius tenent Kon. Hurt. Rebell. Laym. Pont. Castrop. *p.* 21, *n.* 4, Avers. Mastr. Krim. *n.* 234, contra Henriq, Sanch. Bonac. Bec. et alios, nam quod per professionem dissolvatur Matrimonium ratum, hoc scimus ex Jure positivo, et est dispar ratio, quia professio est status, a quo nemo potest recedere; non item Novitiatus [1], qui non excludit potestatem ad Matrimonium.

§ 2. Si professio religiosa fieret in fraudem, 188
vel cum damno alterius, v. g. sponsæ, spe Matrimonii data corruptæ, quod damnum aliter reparari non posset, quam per Matrimonium, non solverentur sponsalia, imo professio esset nulla, tam in ratione voti respectu Dei, cum sit de re hic et nunc illicita, quam in ratione contractus respectu Religionis, quæ talem professionem admittere non vult, nec potest, quippe contra jus sponsæ damnificatæ, Avers. § *Tertio,* Spor. *n.* 202.

§ 3. Si votum perpetuæ castitatis fiat post 189
sponsalia, non in fraudem, vel damnum alterius, sed sincere, ob cultum Dei, et salutem animæ, præter citatos a *Busemb.* docent etiam ex parte voventis dimiri sponsalia, Sylv. Angel. Sot. Gonet. Less. *in Auctar. v. Sponsalia, cas.* 6, Gob. *t.* 10, *n.* 312, Pont. *l.* 12, *c.* 12, *n.* 4, Avers. *q.* 8, *s.* 12, § *Votum*, Amic. *d.* 32, *n.* 40, Mastr. *n.* 81, aliique multi, quos referunt Sanch. *d.* 46, *n.* 7, et Castrop. *d.* 1, *punct.* 20, *n.* 5. Et idem videtur velle S. Th. *in* 4, *d.* 38, *q.* 1, *ar.* 3, *q.* 4, putant enim imbibitam fuisse illam conditionem, nisi elegero statum perfectiorem, qualis est status castitatis etiam in cœlibatu. Et hanc sententiam. Sanch. Dicast. *d.* 1, *n.* 461, Verric. *l.* 1, *ar.* 46, *n.* 3, vocant probabilissimam, Busemb. probabilem. E contra Sylv. Nav. Palud. S. Anton. Valent. Kon. Fill. Hurt. Regin. Rebell. Becan. aliique multi cum Sanch. Castrop. Spor. Platel. Krimer *a n.* 256, Kugler. *p.* 3, *a n.* 44, aliique apud Aversam probabilius negant sponsalia per illud dirimi :

1 ***Pro hac sententia facit S. C. in*** Tudertina, ***in qua actum fuit de Sponsa post Sponsalia volente ingredi Religionem. Nam T.*** 1, Resol. *q.* 182, 9, Maii 1719, ***respondit S. C. proposito dubio,*** an constet de validitate Sponsalium , et quatenus affirmative ; an illa sint servanda, ***respondit inquam,*** ad primam dubii partem affirmative ; ad secundum negative (*N B.*) quatenus emittat professionem, et amplius,

nam Cap. *Veniens*, Qui Clerici vel voventes, Papa jubet imponi pœnitentiam ob mentitam fidem mulieri, quæ post sponsalia votum castitatis emiserat; ergo id ei erat illicitum, quia frangebat fidem. Ratio autem est, quod illa conditio non insit ex natura talis contractus, neque ex dispositione Juris positivi, neque ex intentione contrahentium, qui minime cogitant de reservando sibi illo jure, unde, sicuti obligatio solvendi rem debitam alteri non solvitur per votum donandi pauperibus, neque Deus acceptat donationem absolutam rei jam alteri debitæ; ita et hic : deinde delicta non præsumuntur, talis autem vovens peccaret, si absolute voveret castitatem contra jus sponsæ; ergo præsumi debet vovisse sub conditione, si remitteretur, vel cessaret obligatio sponsalium, consequenter obligatur voto, quantum servare potest, id est, tenetur ad continentiam, si sponsa obligationem remittat, vel post contractum Matrimonium moriatur : in Matrimonio autem non potest petere debitum, sed tantum reddere, uti dicetur *n.* 357.

190 § 4. Votum ingrediendi Religionem emissum post sponsalia, per se loquendo est licitum, uti et votum profitendi, Castr. *d.* 1, *p.* 30, *n.* 4, Spor. *n.* 240, votum tamen ingrediendi non dissolvit sponsalia ex parte voventis, quia ingressus ipse non dissolvit, ut jam dictum est. E contra multi cum Laym. Gob. *tr.* 10, *n.* 314, docent per votum profitendi dissolvi sponsalia etiam ex parte voventis, putatque ad hoc acceptari a Deo ob illius excellentiam, et quia obligat ad perpetuo manendum in religione, adeoque ad aliquid incompatibile cum Matrimonio : nihilominus *Castrop. et Spor.* supra probabilius dicunt tantum suspendere sponsalia, cum enim tale votum ante professionem non constituat statum, sed relinquat potestatem implendi sponsalia, non est ratio, cur dicatur obligationem illam extinguere.

191 § 5. Si votum Castitatis vel Religionis præcesserit, et sequantur sponsalia absque copula, et damno alterius, prævalet obligatio voti præcedentis, et impedit obligationem justitiæ ex sponsalibus, quæ reipsa nulla sunt, secundum dicta *n.* 93, unde tum tantum obligabit promissio sequens, si alter injuste pateretur notabile damnum in fama, vel fortunis, Sanch. *l.* 1, *d.* 45, *n.* 5, Pont. *l.* 6, *c.* 12, Jo. Sanch. *d.* 8, *a n.* 13, Lug. *De just. d.* 12, *n.* 4, Pirh. *de spons. n.* 54. Et hoc vult S. Th. *in supplem. q.* 53, *art.* 1, *ad* 1, dicens : *propter votum simplex sunt sponsalia dirimenda*, quod docet etiam S. Anton. quamvis talia sponsalia jurarentur, quia hoc juramentum est de re illicita, seu voto contraria. Quid autem dicendum sit, si post tale votum deflorarit puellam, vel consciam, vel non consciam talis voti, dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 320. Et ibi dictis consentiunt Mastr. *n.* 74, Krim. *a n.* 246, Kugler. *p.* 3, *a n.* 66.

§ 6. Votum perpetuo habitandi in aliquo monasterio sine voluntate profitendi, non dissolvit sponsalia ex parte voventis, uti colligitur ex dictis, attamen dissolvit ex parte alterius, qui hoc vovens censetur jus suum remittere, Gob. 317. 192

§ 7. Si quis juramento firmaverit sponsalia, *Navar. Led. Rebell.* et alii putant, non posse ingredi Religionem nisi prius contraxerit Matrimonium ratum, ut sic impleat juramentum, quod debet, quantum potest, servari, ubi non est dispendium salutis æternæ, et ideo *Sot.* dicit hoc esse consulendum : e contra Sanch. *d.* 43, Castrop. *n.* 5, Avers. *q.* 8, *s.* 12, Spor. *n.* 203, Krim. *n.* 238, aliique multi cum Kugler, *p.* 2, *n.* 48, probabilius dicunt, per se nullam esse obligationem Matrimonii contrahendi, sed posse statim ad Religionem ire, tum quia per sponsalia intendebat constanter inire Matrimonium, ad quod non tenetur volens ingredi Religionem, tum maxime, quia juramentum imbibebat hanc exceptionem, nisi statum religiosum voluero. Testaturque Pignat. *t.* 9, *cons.* 133, *n.* 48, Gregorium XIII declarasse quod mulier etiam post jurata sponsalia libere possit fieri Monialis. *Dixi*, per se, nam si ad cavendum alterius damnum, aut ad legitimandam prolem opus esset prius contrahi Matrimonium, ad hoc esset obligatio ex justitia vel caritate, tumque sine consummatione Matrimonii ingredi deberet Religionem, *Henriq. Sanch.* 193

§ 8. Si alteruter contrahat, habens animum post Matrimonium ratum ingrediendi Religionem, et de hoc non præmonuerit alterum, putat *Præpos.* et alii non peccare, quia utitur jure suo, cum etiam alteri maneat tempus deliberandi ad bimestre; sed Sanch. *n.* 12, aliique cum Castr. *n.* 7, Spor *n.* 252, Avers. supra, probabilius dicunt peccare graviter contra caritatem, quia graviter decipitur sponsa, si enim hoc scivisset, non consensisset, et ille hoc reticendo sine justa causa facit, ut ipsa veniat in suspicionem alicujus defectus, item, ut ad finem Novitiatus expectare debeat, et ideo forte deterius nubat, quæ sunt notabilia contra charitatem; si tamen esset gravis causa, v. g. si aliter non posset vitare scandalum, mortem, infamiam ma- 194

gnam, non peccaret sic ineundo. Quod si cum voto castitatis contraheret Matrimonium eo animo ut ante consummationem transiret ad Religionem, ordinarie loquendo adhuc graviter peccaret, tum ob causas jam datas, tum quia ordinarie loquendo se exponit periculo frangendi votum, Sanch. *n.* 6, Castr. *n.* 7, Krim. *a n.* 248, qui tamen excipiunt casum necessitatis, uti si aliter non posset consulere famæ suæ vel alienæ, evitare carcerem etc. uti *n.* 183 insinuatum est.

195 § 9. Nec prima Tonsura, nec Ordines minores dissolvunt sponsalia : si tamen sponsus inscia vel invita sponsa horum aliquid suscipiat. Gob. *n.* 261, et Spor. *n.* 205, dicunt solvi ex parte sponsæ, quia sponsus ostendit se inconstantem, et per hoc, quod de statu clericali cogitet, videtur remittere jus suum : et hoc dicit esse probabile Krim. *n.* 285, sed Sanch. *l.* 1, *d.* 47, *n.* 1, etiam probabile dicit non solvi, quia cum hoc nullo modo impediat Matrimonium aut ejus usum, et talis maneat liber ad statum religiosum, ad quem forte, aut ad aliquid aliud prodesse possent minores Ordines, videtur jus habere ad illos suscipiendos salvis ex utraque parte sponsalibus, ut his salvis proponere potest ingredi Religionem. An autem licitum sit suscipere sacrum Ordinem invita sponsa, dicam *n.* 200.

196 § 10. Sylv. et alii *n.* 189 relati, qui dicebant per votum Castitatis superveniens solvi sponsalia, putant similiter solvi per votum sacrorum Ordinum, quia etiam hi sunt status perfectior, sed *Navar.* et alii ibidem relati probabilius contradicunt, nam est tantum votum vovendi castitatem ; ergo cum secundum ibi dicta nequidem votum castitatis dissolvat sponsalia, multo minus votum sacri Ordinis : imo illicitum est tali sponso suscipere sacrum Ordinem secundum dicenda *n.* 200. Unde et votum absolutum suscipiendi est ipsi illicitum, valet tamen conditionatum,si sponsa remittat, vel si post Matrimonium moriatur, tale semper præsumi debet esset, ideoque tenebitur talis vovens Ordines sacros tum suscipere.

197 § 11. Si susceptio Ordinis sacri fiat in fraudem vel damnum sponsæ defloratæ vel imprægnatæ quod aliter reparari non possit, quam per Matrimonium, valet quidem Ordo, sed non est obligatio ad castitatem, quia illam vovere, vel suscipere in his circumstantiis, esset vovere vel suscipere illicitum, e contra jus quæsitum alterius ; ergo tale votum obligare non potest, unde talis tenebitur inire Matrimonium, nisi timeantur inde alia mala, vel Ecclesiasticus Judex aliter disponat, Gob. *n.* 320.

§ 12. Si Caius et Titia mutuo promittentes habuerint copulam, et postea prius advertant se habuisse impedimentum, v. g. quia erant consanguinei in tertio gradu, uterque etiam invito altero potest resilire, quia nec obligatur ratione promissionis, cum promissio rei illicitæ non obliget, et sicuti Matrimonium cum tali impedimento est validum, et sponsalia : neque obligatur ratione doli vel injuriæ cum nihil tale intervenerit, Bonac. *de sponsal q.* 1, *tr.* 7, *n.* 7. 198

§ 13. Ad quid teneatur, qui fornicatur cum consanguinea, cui fecit spem vel promissionem Matrimonii, dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 321, Si autem Titius post sponsalia inita cum Bertha fornicetur cum Caia Berthæ sorore, et cum hac ineat novo sponsalia, facit injuriam Berthæ, quia ob contractam affinitatem reddit se inhabilem ad satisfaciendum juri ad rem, quod Bertha habebat in ordine ad futurum Matrimonium. Et quamvis etiam ducere non possit Caiam ob contractam publicam honstatem ex sponsalibus cum Bertha, tamen ducere debet alterutram, et erit prudentum determinare ex circumstantiis cavendi scandali vel damni reparandi, ad quam petita dispensatione potius sit inducendus ; teneri enim ad petendam dispensationem saltem ordinariis et moderatis sumptibus suis, docent Castr. *d.* 1, *p.* 26. Tamb. Spor. *n.* 214, 276, Krim. *n.* 321. et per se loquendo tenetur ad ducendam Bertham, quia tenetur ad reparationem juris, quod Bertha habuit ; deinde, quia sponsalia posteriora contra fidem priorum inita, licet juramentum, et copula accedat, secundum dicta *a n.* 73, sunt invalida ; ergo priora sponsalia manent, ad quæ tenebitur dispensationem petere ; præterea Titius tenebatur se non reddere inhabilem : ergo tenetur etiam tollere inhabilitatem, ut sic injuriam juri Berthæ illatam resarciat, et ita videtur absolute sentire etiam Gob. *p.* 10, *n.* 327, quamvis alii dissentiant. *Si dicas,* tum tantum faciendam esse restitutionem, quando damnificatus habuit jus in te, quia jus ad rem est obnoxium multis casibus ; ergo non potest ex eo violato oriri obligatio restitutionis saltem non ad totum ; *contra est,* quia licet Bertha non habuerit jus ad usum corporis Titii, tamen habuit jus in re, id est, potestatem in jure ad usum corporis ; ergo quamvis Titius non obligetur ad reddendum usum corporis, obligatur tamen 199

ad reddendum jus, quod Bertha habebat ad usum corporis Titii; sicuti, si quis jus habeat ad electionem pro Beneficio quod, jus per injustam alterius intrusionem violatur, non debetur ei quidem restitutio Beneficii, sed tamen debetur redintegratio juris, quod habebat ad electionem pro Beneficio. Quod si Titius renuat ducere Bertham, eo quod forte aliqui auctores sint, qui dicunt illum non obligari ad petendam dispensationem, suadendum Berthæ, ut ipsa petat etiam inscio aut invito Titio, qua obtenta non amplius excusabitur. Satisfieri tamen debebit etiam Caiæ saltem ad vitandas rixas et incommoda alia. Denique licet Titius vellet Bertam, et pro ea ducenda obtinuisset dispensationem, tamen Berta posset eum repellere, quia ob inconstantiam Titii, et ob injuriam sibi illatam habet jus resiliendi ab istis sponsalibus : et ideo S. Cong. 29, Martii 1653, apud Pignat. *t.* 1, *cons.* 367, declaravit sponsalia per talem supervenientem affinitatem dissolvi.

Objic. L. Continuus, § *Cum quis ff. de verb. oblig.* dicitur, *quæ pendent a voluntate principis censeri quasi impossibilia;* ergo Titius non potest obligari ad procurandam talem dispensationem. R. antecedens intelligitur de illis, quæ omnino non, aut rarissime concedi solent; dispensationes autem ejusmodi facile obtinentur; ergo ad eam est obligatio pro resarciendo damno injuste illato.

200 *Quæst.* 28. — *An et quomodo peccet, qui necdum dissolutis sponsalibus, et invita sponsa, ex sincero animo Deo melius serviendi suscipit sacros Ordines?* R. Negant peccare Henriq. Sotus, Merat. Pont. Escob. Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 208. Avers. *q.* 8, *sect.* 12. Pro eadem citantur Nav. Sylv. Cordub. Vega apud Sanch. *l.* 1, *d.* 47, *n.* 1, qui sententiam illam vocat probabilissimam : Verric. *l.* 1, *d.* 47, *n.* 1, vocat satis probabilem; Discast. *d.* 1, *n.* 478, probabilem agnoscit, dum dicit, probabile esse, quod licite voveatur susceptio Ordinis sacri. Eamdem tenet Guttier. apud Castr. *d.* 1, *p.* 19, *n.* 1. Id ipsum a potiori tenebunt illi, qui docent licite posse post sponsalia emitti simplex votum castitatis, quo sponsalia dirimantur, de qua sententia dixi *n.* 189, Laym. *l.* 5, *t.* 10, *p.* 1, *c.* 2, *n.* 7, agens de facultate dissolvendi sponsalia per susceptionem sacri Ordinis, ait, *cum sententia hæc ob gravium Doctorum auctoritatem probabilis sit, in conscientia tutus erit, qui a sponsalibus præsertim clam celebratis, sincero animo amplectendi statum perfectiorem continentiæ resilierit.* Addit : *si ad forum externum causa deferatur, Ecclesiasticus Judex compellere solet ad sponsaliorum fidem servandam, quamvis etiam contentus Judex esse possit sacri Ordinis susceptione.* Æquum tamen esse dicit *n.* 8, uti resarciat damna, quæ ob id sponsa incurrit, quia v. g. expensas in sponsalibus fecit, aut in præparatione ad nuptias. Ratio illius sententiæ est, tum quia sacri Ordines faciunt statum valde perfectum, et includunt solemne castitatis votum, propter quod licitum est post sponsalia inire statum religiosum : tum et præcipue, quia sponsalibus videtur inesse hæc tacita conditio, *nisi voluero ad statum perfectiorem transire.* E contra Palud. Sanchez. Kon. Castrop. Rebell. Perez *d.* 8, *s.* 6, Krim, *n.* 288, dicunt id sub mortali non licere, quia frangitur fides alteri data in materia gravi justitiæ; nec ullo Jure probatur talem conditionem esse imbibitam : quod autem imbibatur conditio, *nisi voluero ingredi Religionem*, inde scimus, quia Ecclesia concedens privilegium ingrediendi Religionem ob excellentiam hujus status facit conditionem illam imbibi : nullibi autem legitur, quod Ecclesia id faciat ob excellentiam sacri Ordinis, neque hic in positivis valet argumentatio a simili, nam etiam Matrimonium ratum solvitur per professionem religiosam, non tamen per susceptionem Ordinis sacri, imo conjugatus non admittitur ad Ordines sacros, ergo argumentatio non valet a statu religioso ad sacros Ordines. *Si dicas*, licitum est mutare votum in melius; ergo etiam licebit mutare obligationem sponsalium in obligationes perfectiores annexas Ordinibus sacris. R. n. cons. nam ideo licitum est mutare votum in melius, quia omnia vota fiunt Deo, satisfit autem, et fit recte, si illi solvatur majus, cui debetur minus; e contra sponsalia obligant homini, votum et Ordo sacer obligat Deo, Deus autem vult, ut cuique jus suum tribuatur; neque enim quisquam dicet me, ex eo quod Deo vel piæ causæ solvam 100 daleros, esse liberatum ab obligatione eos solvendi illi, cui ob emptum pannum illos debeo; ergo nec satisfacio juri sponsæ, licet me Deo obligem ad majora per Ordines sacros. Hinc quamvis Tamb. *t.* 3, *c.* 5, § 3, dicat utramque sententiam sua probabilitate non carere, et Spor. *n.* 205, dicat utramque esse æqualiter probabilem, tamen secunda videtur esse mihi longe probabilior, et tum saltem absolute tenenda, si quis vellet sacros Ordines suscipere, puta, ut se a tali sponsa sibi nunc displicente liberaret.

Quæst. 29. — *Quid notandum sit circa disso-*

lutionem sponsalium per Matrimonium contractam cum alia? R. § 1. Palud. Gabr. Henr. Bonac. Becan. Fill. Villal. Less. Laym. Sanch. *l.* 1, *d.* 48, dicunt ita dissolvi per Matrimonium cum alia initum, ut quamvis hæc uxor moriatur, aut profiteatur in Religione, ipse non teneatur ducere primam, quia superveniens obligatio major Matrimonii videtur extinxisse minorem priorum sponsalium, sicuti professio in strictiore Ordine extinguit professionem in priore Ordine laxiore. E contra Adr. Led. Hurt. Vega, Kon. Pon. Avers. *q.* 8, *s.* 13, Mastr. *n.* 82, Castr. *p.* 21, *n.* 4, Spor. *n.* 208, Krim. *a n.* 262, Kugler, *p.* 3, *n.* 77, probabilius dicunt, quod maneat obligatus primæ, quia superveniens Matrimonium tantum impedit executionem priorum sponsalium, sicut etiam impedit ingressum in Religionem, si antea vovisset Religionem ingredi, non autem tollit illam obligationem. Et disparitas est in profitente Religionem strictiorem, nam professio est vinculum ex se perpetuum, quod sola morte tollitur, hinc facta professione in Ordine strictiore merito censetur extincta professio in minus stricto; Matrimonium autem solvitur, vel morte conjugis vel professione, quo soluto manet in altero aptitudo ad implenda priora sponsalia; ergo etiam obligatio. Quid dicendum sit de sponsalibus initis contra fidem priorum, dixi a n. 73.

302 § 2. Si Matrimonium hoc non fuisset validum, nequidem suspensa fuissent sponsalia, quia, *quod de Jure non habet effectum, non præstat impedimentum*, Cap. *Non præstat.* De reg. Jur. in 6.

303 *Quæst.* 30. — *Quid addendum sit circa dissolutionem ob absentiam sponsi vel nimiam dilationem?* R. § 1. Si sponsus ex juxta causa se alio conferat, v. g. ad studium, ad negotiationem, et redire velit, *L. sæpe ff. De spons.* significatur expectandum esse, donec causa cesset, *l.* 2, *Cod. de repud.* dicitur expectandum ad triennium. *L.* 2, *Cod. de sponsal.* dicitur expectandum ad biennium, si sponsus moretur intra provinciam; si autem extra, ad triennium, putantque multi has leges civiles adhuc obligare : sed alii cum Sanch. *l.* 1, *d.* 54, Castr. *d.* 1, *p.* 23, *n.* 2, Avers. *q.* 8, *s.* 11, Gob. *t.* 10, *n.* 351, Spor. *n.* 201, dicunt Jus civile correctum esse per Jus Canonicum, quod Cap. *De illis*, De spons. expresse, et absolute dicit : *De illis, qui promittunt se aliquas mulieres ducturos, et postea dimittunt terram, se in partes alias transferentes, hoc tibi volumus innotescere, quod liberum erit mulieribus ad alia se vota transferre.* Pirh. et alii cum Krim. *a n.* 294, dicunt Jus civile tantum loqui de expectando tanto tempore, si velit retinere arrhas, et donata a sponso, de cætero potest illis remissis stare dispositioni Juris Canonici, attamen expectandum erit aliquo tempore juxta arbitrium prudentis, uti notant Castr. *n.* 3, Gob. 353, Spor. Et si sciret brevi rediturum, omnino non posset ad alia sponsalia procedere.

§ 2. Si sponsns volens reverti alio profectus esset, et diutius abesse cogeretur ob causam non tantum justam, sed etiam necessariam, v. g. ob mortem parentis, ob morbum vel grave negotium, teneretur sponsa expectare, donec impedimentum illud cessaret, uti habet lex relata *n.* 61, id enim postulat æquitas, cum necessitas non habeat legem. Plures cum Spor. *supra* contra Gob. *n.* 351, et alios. 304

§ 3. Si sponsus inscia vel invita sponsa alio sit profectus animo remanendi, aut jam alibi fixerit domicilium, Sanch. Gutt. Kon. Pont. Laym. Castr. *n.* 1, recte dicunt non teneri vel uno momento eum expectare, quia censetur renuntiasse suo juri, et mutare domicilium est grave onus, cui se non submisit per sponsalia : si tamen velit stare sponsalibus, notat Less. in Auct. v. *sponsalia cas.* 1, debere sequi, et si nolit, etiam sponsum fore liberum. 305

§ 4. Si certo tempore contrahendum fuit Matrimonium, qui in culpa est, quod eo tempore non sit contractum, peccavit mortaliter, et manet obligatus, si alter voluerit, qui solus resilire poterit, Avers. *q.* 8, *s.* 1, Castr. *p.* 24, *n.* 5, Gob. *n.* 357, Spor, *n.* 198. Quod si terminus non sit præfixus ad finiendam obligationem, sed tantum ad finiendam licentiam differendi Matrimonium, uterque manet obligatus. Mastr. *supra.* Si autem dubium sit an terminus sit præfixus ad finiendam obligationem, an ad licentiam differendi, oportet attendere ad causas præfixi termini, et ex iis erit judicandum, Castr. *n.* 3. Si autem dubium permaneat, videntur manere sponsalia, quia sunt in possessione, expedit tamen, ut dubium hoc insinuetur utrique parti, et si velint, dissolvantur mutuo consensu, quia etiam probabile est, quod libertas sit in possessione contra obligationem ulterioris temporis. 306

§ 5. Si sine cujusquam culpa Matrimonium iniri non potuit tempore præfixo, Palud. Sanch. *l.* 1, *d.* 53, Bon. Pon, *l.* 12, *cap.* 16, dicunt non ideo posse dissolvi sponsalia, quia legitime impedito non currit tempus : e contra Navar. Kon. Laym. Castr. *n.* 8, Krim. 302, Kugler *p.* 3, *n.* 93, probabilius dicunt posse dissolvi, 307

nisi aliud constet de mente contrahentium, quia causa dissolvendi non est culpa, sed defectus conditionis requisitæ, quæ apposita erat; leges enim, quæ permittunt dissolvi post elapsum tempus præfixum, non meminerunt de culpa vel non culpa, sed absolute dicunt eum posse resilire, per quem non stetit quominus Matrimonium sit initum tempore præfixo; quod ergo dicitur, tempus non currere legitime impedito, valet tantum in iis contractibus, in quibus Jura sic statuunt, et benigne interpretatur talem voluntatem contrahentium : circa sponsalia autem, et terminum in eis præfixum nil simile statuunt, sed potius oppositum.

208 § 6. Si certum tempus non sit statutum pro contrahendo Matrimonio, *L. Si is, Cod. de spons.* biennio expectare censetur nimium; e contra Cap. *Sicut, de spons.* innuitur, etiam quinquennium non esse nimium : Kon et Krim. *n.* 298, dicunt, non teneri expectare, nisi tempore quo ex communi usu inter tales impleri solent sponsalia : hinc recte dicunt Sanch. *d.* 52, et Avers. *q.* 8, *s.* 1, *n.* 1, spectandas esse circumstatias rerum et personarum [1] : cui autem non erit integrum expectare, tenebitur monere alterum, ut vel impleat, vel non ægre ferat rescindi sponsalia.

210 § 7. Hactenus dicta tenent, quamvis sponsalia essent jurata, quia semper intelligebatur, si altera pars vellet contrahere, et servare fidem, Avers. Mastr. *supra.* Quod si unus promiserit, et alter post factam acceptationem nimis diu differat repromittere, censetur nolle Matrimonium, et alteri obligationem remittere, Spor. *n.* 135.

209 *Quæst.* 31. — *Quid addendum sit circa alias causas absolvendi sponsalia : item circa dispensationem, et sententiam Judicis?* R § 1. Si concurrant plures causæ dissolutionis, quarum nulla seorsim sufficiat, poterunt omnes simul sumptæ sufficere, quia poterunt contractum Matrimonialem reddere notabiliter difficilem. Gob. *tr.* 10, *n.* 341.

211 § 2. Solus Papa tanquam supremus Princeps potest ex gravi causa dispensare in sponsalibus, non autem Episcopus, quia nemo potest jus acquisitum alteri invito auferre, præter supremum Principem, unde sicuti ex communi sententia Episcopus non potest relaxare juramentum præstitum tertio, quia hoc cederet in præjudicium tertii, ita nec sponsalia, Spor. *n.* 193, et alii. Putat autem Less. *in Auct. v. Sponsalia, cas.* 4, causam sufficientem esse, ut dispenset Papa, si parentes nollent consentire, et timerentur gravia incommoda vel scandala, additque in hoc casu potius opus non esse dispensatione, cum videatur esse illitum contrahere Matrimonium.

§ 3. Si sponsalia sint jurata, nequidem 212
Papa potest dispensare sine causa gravissima concernente bonum commune, uti habet communior : Palud. tamen et alii cum Less. supra putant Papam, quando causa legitima subest, posse absolvere a juramento, etiam in præjudicium tertii : Et semper petendam esse relaxationem juramenti, etiamsi causa dissolvendi sit sufficiens si non sit necessaria, docent Sot. Viguer. et alii, quia sic videtur statui Cap. *Si vero,* et Cap. *Verum,* De jurejur. Oppositum tenent Abbas, Innoc. Kon. Sanch. *l.* 1, *d.* 67, Avers. *q.* 8, *s.* 15, et alii, nam Cap. *Quæmadmodum*, dicitur non esse perjurum, qui post sponsalia jurata recedit ob fornicationem sponsæ, idem autem videtur esse de aliis causis; et ratio est, quia sicuti in promissione, ita etiam in juramento imbibitur tacita quasi exceptio, si non occurrat causa in contrarium, capitula autem ante citata loquuntur de juramento adjecto dispositioni non imbibendi talem quasi exceptionem.

§ 4. Ordinarie prærequiri sententiam Judi- 213
cis ad dissolvenda sponsalia, tenuerunt multi, sed recte dicunt Sanch. *d.* 69, Mastr. *n.* 86, Avers. et Busemb. supra, si certum sit adesse justam causam, posse propria auctoritate dissolvi; sic enim habet etiam praxis, potest autem de justitia causæ esse certum, vel Jure, si causa sit in jure expressa, vel facto, si certum sit, causam justam, quæ allegatur, re ipsa dari : Vide Krim. *a n.* 234. Et etiam recte notat Perez *d.* 11, *s.* 2, *n.* 3, non esse opus processu judiciali, si sponsalia dissolvantur per dispositionem, si autem per decla-

1 *Prudens omnino consilium. Cæterum quum Emin. Mediolan. Archiepisc.* 4, *Augusti* 1723, *scripsisset ad S. C. epistolam, quæ T.* 2, Resol. *p.* 376, *describitur, super abusu in Montanis, et Vallibus suæ Diœcesis pervulgato ad plures annos differendi Sponsalium executionem non sine scandalis, inimicitiis, continentiæ jactura, suumque consilium aperuisset pro hujusmodi casibus præfigendi competentem terminum sex vel octo mensium ad contrahendum matrimonium, quibus elapsis liberum foret puellis ad alia vota convolare, minime attentis prioribus Sponsalibus : S. C.* 2 *Octob. ejusdem anni ibid. p.* 378, *respondit*, publicandum esse ab Emin. Archiep. Edictum juxta instructionem, etiam auctoritate S. C. *Quæ porro Instructio fuerit, mihi non constat.*

rationem fiant, esse opus, attamen ex Cap. *Cum in tua.* 27, *de sponsal.* potest Judex de plano inquirere super impedimento, de quo est fama.

214 § 5. Si causa dissolvendi sponsalia sit occulta, quæ Judici aperiri non possit sine infamia alterius, v. g. si sponsa clam sciatur esse fornicata, hæc privatim monenda est, ut remittat sponsalia, si nolit, monendi sunt parentes, vel his deficientibus alius vir prudens, ut ab ea mente avocet : si non acquiescat, licebit a judice petere dissolutionem, sponsus enim licite urget jus suum, quod cum sponsa nolit ei reddere, nisi coacta, imputet sibi, quod diffametur, Avers. § *ult.*

215 § 6. Ut Judex sponsalia etiam jurata dissolvat propter impedimentum aliquod Matrimonii, sufficit testis unicus fide dignus, jurans se illud scire, vel fama impedimenti, non tamen rumor : per hoc autem distinguitur fama a rumore in hac materia quod fama sit vulgaris opinio, et sermo in majori parte communitatis vel viciniæ, rumor autem sit opinio, et sermo minoris partis, v. g. tertiæ vel quartæ. Ut autem Judex dissolvat propter crimen, v. g. ob fornicationem, non sufficit unus testis juratus, quidquid contradicat Avers. *s.* 16, sed requiruntur duo omni exceptione majores quia tum præcipue agitur de præjudicio tertii. Ut vero quis propria auctoritate dissolvat sponsalia etiam jurata, sufficit non tantum fama et quælibet probatio moraliter certa, sed etiam unicus testis fide dignus, qui deponat, de certa scientia, et qui de mendacio non sit suspectus, [1] Sanch. *d.* 73, *n.* 2, Avers. *s.* 16, Gob. *n.* 377, Castrop. *d.* 1, *p.* 32, *a n.* 3, probantes hæc omnia adductis textibus Juris, notantque Sanchez *d.* 69, *n.* 10, et Avers. § *Judex* per Judicem hic intelligi solum Ecclesiasticum, ordinarium vel delegatum, attamen Parochum non venire hic nomine Judicis.

216 § 7. Si uterque contrahens putet adesse causam dissolvendi sponsalia, Judex recte decerni esse dissolvenda, quia licet forte causa non sit, tamen hoc ipso sibi remittunt mutuo obligationem. Castrop. *n.* 2, Krim. *n.* 330.

§ 8. Si omnibus consideratis causa dissolvendi sponsalia sit dubia, non est licitum propria auctoritate dissolvere, quia est possessio pro sponsalibus, et sic dissolvens exponit se periculo faciendi injuriam alteri. Recte tamen notat Sanch. *d.* 69, *nu.* 9, non semper requiri certitudinem, quæ pœnitus excludat omnem oppositam opinionem, quia in moralibus ad operandum in similibus dicitur haberi certitudo, cum adest magna probabilitas, sicque in conscientia potest acquiescere, qui duorum vel trium virorum intelligentium habet judicium de sufficientia causæ ad dissolvenda propria auctoritate sponsalia. 217

Quæst. 42. — *Ad quid teneatur, qui cum vel sine justa causa, resiliat a sponsalibus?* R. 218

§ 1. Si quis excusetur quidem ab ineundo Matrimonio, attamen causa omittendi non sit necessaria, sed ipse libere resiliat, v. g.. quia sponsa sine sua culpa facta est deformis, putant Henr. et Gutt. sponsum teneri compensare sponsæ expensas opportunas factas pro dispositione ad Matrimonium, et resarcire damna causata, quia L. *Si pecuniam, ff. de conditione ex causa data,* dicitur, *si quis alterum conduxit ad iter faciendum, si hoc revocet, teneri servare indemnem de expensis pro itineris præparatione factis.* Oppositum probabilius tenent Sanch. *l.* 5, *d.* 5, *l.* 9, *d.* 36, Less. *in Auct. V. Spons. cas.* 1, Avers. *q.* 8, *s.* 18, Gob. *tr.* 10, *n.* 380, quia hæc est natura sponsalium, ut par sit illorum conditio, et utrique cum causa liceat æqualiter et libere resilire, unde patet disparitas : non enim erat par conditio vel libertas conducentis ad resiliendum.

§ 2. Si quis excusetur a Matrimonio ineundo, ab ipso tamen oriatur, et per eum stet, quod Matrimonium non ineatur, uti, si voveat, vel ingrediatur religionem, Castrop. *d.* 1, *p.* 33, et alii adhuc dicunt non obligari ad expensas vel damna, quia cum juste resiliat, pars altera non habet, quod conqueratur. E contra alii cum Spor. *n.* 207, dicunt obligari, quia nemini licitum est prosequi suum bonum etiam spirituale cum vero et reali damno alterius, 219

1 Hinc fit, Testium fidem, si nutet, ineptam esse ad ejusmodi causas, ut decisum fuit a Sacra Rota in *Amerina* 23, Nov. 1737. et in *Trident. Spons.* 2, Junii 1738, atque a S. C. in *Senogalliensi Sponsal.* 27. Sept. 1739, in qua T. 8, *Resol.* ann. 1738, p. 149, ob exceptiones contra testium fidem, constitutum fuit, non constare de Sponsalibus. Enim vero illud certum esto, exploratumque, quod tradit Sanch. *de Matrim.* l. 1, disp. 15, per tot. et constat ex allegatis Rotæ Romanæ Decisionibus, aliisque, quæ T. 8, *Resolut.* S. C. a. 1738, p. 148, indicantur, debere ab eo, qui Sponsalium executionem postulat, plene adeo et concludenter probari eorum existentiam, ut si vagis tantum, et ambiguis argumentis res agatur pro libertate alterius in judicium vocati, sit pronuntiandum.

et Jura concedentia ingressum Religionis, semper intelligunt, salvis reliquis juribus alterius partis : cum enim dispositio illa, ut pars una cedat jure ad sponsalia, sit præjudiciosa huic parti, sticte interpretanda est, et non extendenda ad præjudicandum aliis juribus; videtur autem Jure naturæ deberi restitutio illorum damnorum et expensarum saltem ex parte, cum ingrediens religionem sit eorum causa. Utraque sententia est probabilis, sed prima ob rationem § 1 datam videtur probabilior.

220 § 3. Si quis sine causa et injuste recedat a sponsalibus *Abb.Syl. Bart.Jason. Alciat. Rosell.* et alii dicunt non teneri compensare expensas et damna, quia Jura annullant omnem oppositionem pœnæ in sponsalibus; hæc autem obligatio induceret hanc pœnam. Oppositum tenet communissima cum Sanch. *l.* 1, *d.* 30, *n.* 15, Avers. *q.* 8, *s.* 18, quia sic resiliens est injusta causa illarum expansarum et damnorum. Nec verum est, quod annulletur appositio pænæ contra injuste resilientem, uti dictum est *n.* 148. Et quamvis annularetur appositio pœnæ, hæc compensatio nec censetur pœna apposita, sed obligatio restituendi de jure naturæ sequens ad injuriam damnosam.

221 § 4. Si quis ab initio inivit sponsalia animo postea etiam ex justa causa recedendi ab eis, v. g. ingrediendi religionem, tenetur ob rationem jam datam alteri compensare expensas et damna, quia per dolosam reticentiam fuit injusta causa illorum, Avers. supra.

222 § 5. Qui sua culpa dat alteri justam causam resiliendi a sponsalibus, v. g. si sponsa sit fornicata, ideoque resiliat sponsus, Sanch. Avers. Gob. *n.* 381, recte dicunt, hanc teneri sponso refundere suas expensas, quia est in justa causa, cur non ineatur Matrimonium, et idem facit, ac si injuste resiliret, quo casu teneretur, uti dictum est. Et hactenus dicta tenent etiam ante sententiam Judicis, si pars altera petat, nec censeatur remittere, Avers. *supra*.

CAPUT II.

De Matrimonio secundum se.

DUBIUM I.

Quid sit, quæ ejus materia, forma et minister?

223 « Resp. Est Sacramentum inter baptizatos, quo vir et mulier mutuo legitime corpora sua tradunt ad perpetuam vitæ societatem, usum prolis suscipiendæ, et remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, et proxima, est mutuus consensus externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis, Suar. *t.* 3, *d.* 2, *s.* 1, *a.* 1. Sanch. Vasq. Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam, et formam. Porro Matrimonium dicitur ratum quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis : consummatum vero dicitur, quando ea secuta est. *Unde resolves.*

» I. Valide et licite contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis et remedio concupiscentiæ. Ratio est, quia non pugnant cum essentia Matrimonii ; et patet exemplo B. Virginis et S. Joseph.

» II. Non videtur licitum contrahere tantum propter voluntatem carnis vel vanitatem, quia finis debet saltem esse honestus, Nav. *c.* 22, *n.* 79, Sanch. *l.* 2, *hic d.* 29, *q.* 3.

» III. Licite contrahitur in remedium concupiscentiæ (nihil aliud intendendo) modo proles positive non impediatur; hoc enim sub mortali non licet, Kon. *d.* 25, *d.* 2, *n.* 16, Pont. *l.* 1, *c.* 21, Hurt. Perez *d.* 18, *s.* 7, *n.* 6, ex 1. Cor. 7. Hinc etiam conjuges possunt abstinere ab usu conjugii et optare, ne plures accipiant liberos quam possint alere, dummodo, ut dixi, positive non impediant, nec abortum procurent, Perez *l. c.* Bonac. *q.* 4, *p.* 1, *n.* 12, Nav. *c.* 16, etc.

» IV. Licite etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos, fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum conjunctio, et conjugum sanctificatio) non contrarios, v. g. ad pacem inter Regna vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conservandum, ita contra Sanch. et Sylv. docent Præp. Pont. Gaspar. Hurt. Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 219, Perez *n.* 7. Ubi cum Dian. *l. c*, etiam permittit, ob divitias et nobilitatem.

» V. Valide sed illicite contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem vel etiam non educandi, mœchandi, etc. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, id est, nisi adjiciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ Matrimonii. Unde invalide contrahit, qui vinculum Matrimonii vult tantum durare per annum, vel reservat sibi potestatem adulterandi vel non reddendi debitum debite exigenti. V. Perez *s.* 6, etc. *ll. cc.*

» VI. Contrahentes, ut non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt, quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant; secus est de procuratore, per quem contrahunt, uti de Sacerdote copulante, quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum; sed tantum ut testis assistit. C. Lugo *de Sacr. d.* 8, *n.* 155.

» VII. Conjux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem generationi adversantem.

» VIII. Requiritur consensus de præsenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus, sufficit tamen exprimere per alium, ut si parentes pro filiis contrahant, his tacentibus. V. Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 272. Sufficit etiam, si alterius consensui præcedenti, et non revocato, alter accedat. Unde si quis coram Parocho non vere consenserit, satisfacit consentiendo postea. V. Dian. R. 262.

» *Quæres.* An sufficiat consensus conditionatus?

» Resp. I. Sufficit conditionatus sub conditione de præterito vel præsenti stante conditione, quia tunc contractus non suspenditur.

» Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v. g. Duco te si cras sol oriatur; Item sub conditione de futuro impossibili, v. g. Si cœlum tetigeris; vel de futuro turpi, modo non repugnet substantiæ Matrimonii et consensus sit absolutus, v. g. Si patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habentur pro non adjectis, Sanch. *l.* 5, *d.* 15, Molf. Fill. Lef. *l.* 2, *c.* 18, *d.* 15, Laym. Bonac. Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v. g. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio patet ex c. fin. De condit. V. Sanch. *d.* 10, Kon. *d.* 26, *dub.* 3, Fill. etc.

286 » Resp. IV. Consensus sub conditione honesta de futuro est contractus sponsalium tantum, et non Matrimonii, quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari Matrimonium sine novo consensu, postquam conditio impleta fuerit, ut Docet D. Th. cum aliis apud Sanch. etsi Fill. Laym. et alii quidem putent contrarium esse probabile, eo quod contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta purificetur. Quod concedit Bon. *quæst.* 2, *p.* 10, *n.* 20, si contrahentes in eodem consensu manserint saltem virtualiter. »

ADDENDA.

Quæst. 33. — *Quid præterea sit notandum circa essentiam, consensum et finem, quo initur Matrimonium?* Resp. § 1. Matrimonium aliud dicitur legitimum, aliud ratum, aliud consummatum, uti dixi *num.* 2. Hic potissimum agimus de Matrimonio inter fideles rato vel consummato, aliqua tamen per decursum dicemus etiam de Matrimonio infidelium. 286

§ 2. Notat Sanch. *lib.* 2, *d.* 1, *n.* 2, septem in Matrimonio intervenire. 1. Est mutuus consensus, 2. Externus contractus, 3. Mutua corporum traditio, 4. Vinculum ortum ex illo contractu, 5. Mutua obligatio ad reddendum debitum, cohabitandum, etc. 6. Jus, quod est in unoquoque ad alterum, 7. Usus et consummatio Matrimonii. Recte autem dicit post Scotum Mastr. *a num.* 4, Matrimonium sumi posse, vel pro vinculo, vel pro contractu, ex quo resultat vinculum, vel pro Sacramento, sive signo sensibi causativo gratiæ, et ideo Matrimonium a variis varie definitur secundum variam acceptationem, attamen secundum communiorem modum loquendi docent Sanch. et alii cum Arcud. *lib.* 7, *cap.* 1, contra multos alios cum Avers. *q.* 2, sect. 1, essentia Matrimonii simpliciter, non debere statui præcise in mutuo consensu, contractu, traditione et acceptatione corporum, sed in vinculo conjugali significante conjunctionem Christi cum Ecclesia, cujus quodammodo causa sit ipse consensus seu contractus, nam Florent. in decreto Eugen. IV. ad Armen. ait: *causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus:* et ideo S. Thom. *in supplem. quæst.* 45, *art.* 1, *ad.* 2, ait: *Dicendum, quod Matrimonium non est ipse consensus, sed quædam unio ordinatorum ad unum, quam consensus facit.* Et Catech. Rom. *hic. cap.* 1, ait: *patet Matrimonii naturam et rationem in vinculo illo consistere.* Et in eum sensum Alex. III. Cap. *Illud.* De præsumpt. et Justinianus Instit. De patr. potest. in principio dicunt: *Matrimonium est maris et feminæ conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens.* Quæ, ut melius explicentur, aliqui addunt: *Matrimonium est conjunctio maritalis viri et feminæ inter legitimas personas, individuam vitæ consuetudinem retinens.* Dicitur autem *conjunctio maritalis,* idest, fundata in mutua traditione corporum: nam in sponsalibus etiam est conjunctio, attamen non maritalis, quia hæc fundatur in sola promissione traditionis corpo-

rum; et additur, *inter legitimas personas*, idest, non habentes impedimentum dirimens. Per *individuam vitæ consuetudinem* intelligitur indissolubilitas, quam Matrimonium affert. Porro allata definitio convenit etiam Matrimonio, quod Sacramentum non est, unde prout est Sacramentum, definiri potest hoc modo : *Sacramentum conjunctionis maritalis*, etc. vel *conjunctio viri et feminæ inter legitimas personas, causativa gratiæ, et individuam vitæ societatem retinens.*

Objic. 1. Theologi docent, solam Eucharistiam esse Sacramentum permanens, reliqua consistere in actione transeunte. Deinde Sacramentum suo usu causat gratiam, sed vinculum suo usu non causat gratiam ; alias quoties conjuges uterentur Matrimonio, acciperent ex opere operato gratiam. Resp. Vinculum physice loquendo includit illam actionem consentiendi et contrahendi physice transeuntem, sicuti relatio paternitatis includit generationem, et ideo etiam Matrimonium dicitur consistere saltem adæquate in actione physice transeunte, et hoc sui usu, sive hac prima physica sui existentia causare gratiam; hoc non obstante Auctores citati defendunt, quod vinculum præter actionem illam includat personas aptas maritaliter, et indissolubiliter connexas, sicuti relatio paternitatis in probabili sententia præter generationem includit entitates fundamenti et termini.

Inst. Christus solam actionem contrahendi elevavit ad causandam gratiam, ergo in illa sola consistit Sacramentum. R. n. cons. cum enim actio illa inclusa in Sacramento, elevetur et causet gratiam, hinc totum Sacramentum denominative dicitur elevari, et causare gratiam, sicuti quia anima inclusa in homine cognoscit, totus homo denominatur cognoscere, sed sicut non ideo sola anima est homo, sic nec sola actio est Sacramentum.

Objic. 2. Matrimonium debet significare indissolubilem unionem Verbi cum natura humana, sed hanc non significat, nisi per copulam conjugalem, nam solum Matrimonium consummatum est indissolubile, non autem Matrimonium ratum; ergo copula debet esse pars illius intrinseca vel essentialis, ut docet Gratian. Cap. *Institutum* 27, *q.* 2. Idem videtur velle Inn. III. Cap. *Debitum* De bigamis; vel saltem integralis, uti docet Bellarm. R. Totam essentiam tam contractus quam Sacramenti, id est, signi causativi gratiæ, haberi pro priori ad copulam per Matrimonium ratum, quod etiam hoc ipso est signum repræsentativum unionis indissolubilis Christi cum anima. Fatendum tamen est, quod Sacramentum illud in ratione signi repræsentativi unionis indissolubilis Verbi cum natura humana, sic partialiter includat etiam copulam : hac enim sola non posita, non est absoluta indissolubilitas. Et in hoc tantum sensu loquuntur Gratian. et Innoc. III.

§ 3. Quando Florent. dicit causam efficientem Matrimonii esse mutuum consensum, videtur per metonymiam ponere effectum pro causa, ita ut sensus sit, quod mutuo consentientes sint causa efficiens Matrimonii, physice eliciendo et efficiendo mutuum consensum tanquam materiam, et verba tanquam formam : ad eum modum, quo dicere solemus, verba esse effectiva Sacramentorum, id est, physice proferentem verba efficere Sacramentum. Unde minus apta est explicatio aliquorum cum Bosco *d.* 1, *s.* 3, *n.* 24, qui dicunt sensum esse quod mutuus consensus sit causa efficiens vinculi sequentis ex Matrimonio, nam mutuus consensus non tam est causa efficiens, quam intrinsecum constitutivum istius vinculi, in quo consistit Matrimonium. Etiam minus apta videtur explicatio eorum, qui cum *Haun.* dicunt sensum esse, quod mutuus consensus sit causa Matrimonii in sensu humano, in quantum mutuus consensus imperat manifestationem per verba, per quæ homines sciunt Matrimonium esse initum, nam Conc. non dicit esse causam efficientem manifestationis, sed Matrimonii ipsius, unde illa explicatio videtur torta : deinde, non ipsemet consensus, sed communiter alia concomitans vel subsequens volitio imperat manifestationem illius consensus, et consequenter Matrimonii. Denique utraque explicatio non videtur esse ad mentem Concilii, cujus finis ibi erat ostendere materiam et formam Matrimonii, uti ostenderat aliorum Sacramentorum.

§ 4. Putant Valent. Arcud. Con. Henr. Avers. *q.* 3, *sect.* 1, Spor. *n.* 227, aliique cum Rayn. *in Heter. tom.* 16, *sect. p.* 14, *n.* 5, contra Sanch. *lib.* 2, *d.* 26, Pontium et alios, si Deus ex supremo Dominio in corpora daret jus viro in feminam, et contra, sicque consociaret mutuo vinculo, illos fore veros conjuges sine celebratione contractus vel traditione mutua, et forte, inquit *Arcud.* sic fecit Deus cum Adamo et Eva. Et hoc forte significare voluit Florent. dicens, causam sufficientem Matrimonii *regulariter* esse mutuum consensum. Quidquid sit de hoc, de facto ponitur Matrimonium solo mutuo consensu, et solus ille

contractus est elevatus a Christo ad rationem Sacramenti, adeoque sine eo consensu non esset Sacramentum, nec in hoc supplere potest Ecclesia, uti habet communis et certa cum Avers. *quæst.* 3, *sect.* 1, et Kugl. *num.* 49, consensus autem ille debet vere interne existere, uti constat ex dictis *lib.* 3, *p.* 2, *a n.* 608. Item debet esse cum intentione se obligandi graviter, secundum dicta ibidem *num.* 611. Item debet esse liber a vi et metu, uti dicitur *a num.* 617. Item debet esse plene deliberatus, qualis requiritur ad peccandum mortaliter, uti colligitur ex dictis *lib.* 3, *p.* 2, *a num.* 6[illegible]0. Debetque esse externe manifestatus, et acceptatus per acceptationem etiam externe manifestatam, uti dictum est ibidem a *num.* 654, 666, docetque pluribus Avers. *qnæst.* 2, *sect.* 2. Notat tamen Mastr. *num.* 27, quamvis ad Matrimonium, prout est contractus inter homines, nunc necessaria sit aliqua manifestatio externa interni consensus, tamen si Deus faceret ut duo sibi invicem loqui possent per conceptus vel volitiones internas, ut fit in Angelis, tales fore aptos contrahere Matrimonium, quod tamen non esset Sacramentum, cum hoc requirat signum sensibile. Præterea debet hic consensus esse liber ab inadvertentia, ignorantia, et errore circa substantiam, uti constat ex dictis *lib.* 3, *p.* 2, *a n.* 612, et de errore iterum dicetur *a n.* 549. Et de plerisque etiam quoad sponsalia notavit Busemb. *num.* 44 relatus. Quid autem dicendum sit in variis dubiis circa contractus dixi *lib.* 3, *p.* 3, *a nm.* 661, quæ ex parte etiam contractui Matrimonii applicari possunt. Et speciatim hic, quid dicendum sit si parentes contrahant filio vel filia præsente, et tacente, dicam *n.* 272.

[illegible] § 5. Consensus ad Matrimonium necessarius debet esse intentio invicem tradendi, et acquirendi dominium corporum in ordine ad copulam, attamen non necessario debet esse intentio copulæ exercendæ, imo nec obligationis proxime ad illam, uti patet in B. V. et S. Josepho, aliisque multis, sed potest stare, ut simul ineant pactum, et obligationem nunquam habendi copulam, non enim tenentur uti illo jure copulæ; ergo licet non possint se abdicare jure remoto, tamen possunt se obligare ad non usum, seu exercitium illius; hæc enim non opponuntur, sed stat simul, velle habere, et retinere jus ad copulam, et velle obligari ad non utendum jure copulæ, uti patet in conjugibus post Matrimonium consummatum professis, Avers. *qu.* 3, *sect.* 3, aliique communissime. Hinc licet *S. Thom. S. Bonav. Sanch.* et plures alii videantur dicere Matrimonium esse invalidum, si contrahatur sub conditione non petendi vel non reddendi debitum, tamen melius contradicunt Vasq. Pont. Bonac. Hurt. Perez. Dicast. Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 2, *c.* 7, *n.* 8, Krim. *a n.* 797, nam traditur dominium in corpus, quod de se utile est, possetque secundum se habere usum.

Dices 1. Jus ad usum equi sine potestate unquam utendi, est inutile; ergo etiam inutile erit jus ad copulam sine potestate copulæ unquam habendæ. R. n. cons. Jus ad usum equi supponitur non esse utile, nisi propter usum equi, e contra jus ad usum copulæ habet alias utilitates adjunctas præter usum copulæ, nempe individuam vitæ societatem, mutuum auxilium in necessitate, et gubernatione familiæ, immunitatem a fornicatione, quæ cum sua non committitur, etc.

Dices 2. S. Aug. contra Faustum *l.* 19, *c.* 26, ait : non ob aliud debet femina nubere, quam ut mater fiat. R. Vel intelligit ordinarie, vel vult nubentem, quæ intendit copulam, non debere excludere intentionem generationis.

Dices 3. qui contrahit sub conditione repugnante fini essentiali Matrimonii, contrahit invalide; sed qui contrahit sub conditione non habendi copulam, contrahit sub conditione repugnante fini essentiali Matrimonii, cum repugnet generationi et bono prolis; ergo. R. n. min. nam secundum dicenda *n.* 236, generatio actualis est tantum finis accidentalis Matrimonii, essentialis autem est mutua traditio corporum, et radicalis obligatio reddendi debitum. Pactum vero illud non reddendi debitum, si fiat cum consensu compartis, non obstat positive vel absolute bono prolis quæ jus non habet, ut generetur, sed quasi conditionate; nam ad summum proles habet jus, ut si fiat copula, non impediatur ejus generatio.

Dices 4. Si conjuges, qui mutuo promiserunt non uti copula, retineant jus ad copulam, utendo copula facient, et non facient sibi mutuo injuriam: facient, quia agent contra pactum : non facient injuriam, quia nemo facit injuriam utendo jure suo. R. Facient iujuriam. Probationem in contrarium dist. nemo facit injuriam utendo jure suo, non vinculato c. vinculato n. patet, si enim unus mercator pacto se obliget ad non vendendam rem suam, nisi ego prius vendiderim meam, vendendo rem suam facit mihi injuriam. Ex his constat multo magis valiturum Matrimonium, si ineatur sub conditione non

reddendi debitum, in casu quo alteri non licebit exigere, uti dicetur *n.* 241.

229 § 6. Abb. Jo. Andr. Anchar. requirunt ad valorem, ut uterque consensus simul existat, quia uterque constituit contractum, estque causa traditionis et acceptationis. *Led.* et *Vega* id tantum requirunt, ubi *Trid.* est receptum, quia aliter constare non potest parocho et testibus de utriusque consensu concurrente ad Matrimonium; sed simultas physica non requiritur ratione Sacramenti, uti patet in Sacramento Pœnitentiæ, nec ratione contractus, cum multa fiant inter absentes per litteras, consensu unius sequente ad consensum alterius, hinc *Nav.* vult sufficere consensum non esse revocatum, etsi alterius consensus multo tempore postea sequatur, et videtur consentire Spor. *n.* 232, sed intelligi non potest, quod sufficiat quantacunque distantia temporis, quia contrahentes non censentur velle semper manere suspensi, et diutissime expectare consensum alterius; hinc Sanch. *l.* 2, *d.* 23, *q.* 2, Pontius *l.* 2, *c.* 16, Mastr. *n.* 31, requirunt simultatem tantum moralem : et idem volunt Castrop. *d.* 2, *p.* 6, Avers. *q.* 3, *s.* 6, Krim. *a n.* 371, nempe sufficere simultatem habitualem, et moralem, id est, quamdiu censetur permanere consensus, præsertim juxta intentionem illius, qui prior consensit.

230 § 7. Secundum ante dicta requiritur, ut consensus interni externe manifestentur et acceptentur, debetque acceptatio consensus esse ex parte utriusque contrahentis, qua posita, hoc ipso valet Matrimonium; hinc si Caius dixerit: *accipio te in meam*, et Bertha responderit: *et ego te in meum*, licet Caius statim post verba Berthæ dicat: ego autem revoco meam voluntatem, nihilominus putant Lugo *in resp. mor. l.* 1, *dub.* 42, Gob. *tr.* 10, *n.* 399, Spor. *n.* 232, Matrimonium illud fore validum, dummodo Caius voluntatem non revocaverit ante expressionem verborum Berthæ completam, quia Caius dicens: *accipio te in meam*, hoc ipso dicit: volo te habere mihi obligatam; obligatio autem Berthæ non est sine acceptatione consensus Berthæ; ergo hoc ipso acceptabat consensum Berthæ, si ipsa illum poneret; ergo hoc ipso, quod sit ille positus, jam purificata est conditio, et consensus est acceptatus; ergo frustra revocat Caius suum consensum. Et acceptationem posse fieri ante promissionem, docet recte Palav. *De Sacram. n.* 61, ex l. 1, *Si quis*, juncta Glossa, *ff. De verb. oblig.*

§ 8. Canus putavit Matrimonia solis nutibus 231
contracta non esse Sacramenta, sed surdos et mutos posse contrahere solis nutibus constat ex Cap. *Tuæ, de sponsal.* certum audem videtur quod tale Matrimonium inter fideles sit Sacramentum, et cum alii contractus fieri possint sine verbis, non est ratio cur non etiam Matrimonium, et forte ideo Florent. dixit consensum *regulariter* exprimi per verba. Putavit quidem *Kon.* saltem in illis, qui loqui possunt, necessario requiri verba, sed oppositum tenet communis cum Mastr. *n.* 29. Mendo *diss.* 12, *n.* 7, nam *c.* 1, *de spons. impub. in* 6, dicitur valere Matrimonium, si parentes exprimant consensum nomine præsentium, et non contradicentium. Attamen docent *Led. Rodriq. Sylv. Avers.* et alii sub mortali requiri verba in illis, qui loqui possunt: *Sanch. Fill.* et alii requirunt sub veniali tantum, sed Pont. Castr. *p.* 7, *n.* 5, Herincx, Tamb. Spor. *n.* 229, Krim, *n.* 377, dicunt per se nullam esse culpam exprimere alio signo, et videtur consentire Mastr. *n.* 29, dummodo absit periculum scandali, et dubii de existentia consensus, debet enim sufficienter exprimi de præsenti mutua traditio juris ad usum corporum.

§ 9. Si in loco, ubi *Trid.* de Parocho, et 232
testibus adhibendis non est receptum, post sponsalia sequatur copula, Ecclesia olim præsumpsit consensum de præsenti, quo actu fieret Matrimonium, quia non debet præsumi delictum fornicationis, Cap. *Veniens* 2. Cap. *Is qui fidem* et C. ult. De sponsal. Si tamen re ipsa abesset consensus, Matrimonium non valeret. Et cum nunc, ubi *Trid.* receptum est, necessario debeat contractus fieri coram Parocho et testibus, si absque his habeatur copula, non sit Matrimonium, ut patet. Et quamvis Ecclesia fecerit, ut consensus sive contractus clandestinus nunc non sufficiat ad valorem Matrimonii, tamen non ideo mutavit formaliter et proxime hoc Sacramentum, prout a Christo institutum est, uti explicavi in l. 6, p. 1, n. 17.

§ 10. Si uterque falso existimet subesse im- 233
pedimentum dirimens, et nihilominus contrahant, an tum valere possit Matrimonium, dicam *n.* 531. Quid autem sit dicendum, si voluerint contractum et non rationem Sacramenti, dicam *n.* 276.

§ 11. Quando Matrimonium contrahitur 234
inter præsentes, præsumitur prior consensisse sub conditione, si alter etiam consentiat durante eodem congressu, quod si tum non con-

sentiat, censetur consensus prioris desiisse : si autem Matrimonium contrahatur inter absentes per procuratorem vel epistolam, censetur durare consensus prioris tanto tempore, quantum humano modo intercedere debet, et solet, usque dum ad alterum perveniat epistola vel procurator, et is data congruente mora consentire possit, ita cum aliis Spor. *n.* 232.

235 § 12. Bonum Matrimonii est tripartitum, fides, proles, Sacramentum. In fide attenditur, ne propter vinculum conjugale cum altera vel altero concumbatur. In prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, et religiose educetur. In Sacramento autem, ut conjugium non separetur, et dimissus aut dimissa, nec causa prolis alteri conjungatur, uti ex S. Aug. refertur can. *Omne q.* 2, *et c. ult. De condit. appos.* Unde *bonum prolis* exigit, ut in usu Matrimonii non impediatur generatio; *bonum fidei*, ut abstineatur ab adulterio ; *bonum Sacramenti* inducit indissolubilitatem. Et quidem ad valorem Matrimonii requiritur consensus saltem implicitus contrahendi obligationes procurandi ista bona, quamvis ad valorem non requiratur consensus obligationes illas exequendi, uti recte explicant Aversa *q.* 3, *s.* 4, et Krim. *a n.* 791.

236 § 13. Matrimonium in statu innocentiæ fuit in officium naturæ ad propagandum genus humanum. In lege naturæ et scripta simul fuit in remedium concupiscentiæ. In lege gratiæ est ad eosdem fines, et præterea ad rationem Sacramenti elevatum est, secundum dicta n. 10. Estque finis ejus essentialis mutua corporum traditio, et radicalis obligatio reddendi debitum; finis accidentalis, sed proprius, et primarius, est generare, et ad Dei cultum educare prolem; secundarius est remedium concupiscentiæ. Fines intrinseci sunt sanitas corporis, mutuum juvamen, pax inter familias, divitiæ, honores, voluptas. Quod si Matrimonium contrahatur ob solos fines extrinsecos non inclusos in institutione Matrimonii, communior est contra Angelum et Covarr. non esse mortale, cum non sit magna deordinatio. Esse tamen veniale putant Sanch. *l.* 2, *d.* 29, Laym. Tamb. quia est deordinatio aliqua, si finis extraneus primo, et principaliter intendatur, videturque esse alienum a natura rationali, quod aliquis operetur absque fine virtutis. Nihilominus nullum esse peccatum dicunt Con. Pont. Spor. *n.* 226, Castr. *d.* 1, *p.* 1, Avers. *q.* 1, *s.* 1, quia cum fines tales sint honesti aut saltem indifferentes, non videtur peccatum esse, si quis honesto medio, quale est Matrimonium, velit illos obtinere : sicuti non peccat, qui lectione Missæ intendit pingue stipendium. Quidquid sit de hac sententia, certe admittenda non est, si intendatur sola voluptas copulæ, uti dicetur *a n.* 294.

§ 14. Si quis præter finem aliquem intrinsecum intendat etiam aliquem extrinsecum, nullo modo peccat, Catech. Rom. *c.* 3, his verbis : *quod si ad eas causas etiam aliæ accedant, quibus homines inducti Matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi præponant, ut hæredis relinquendi desiderium, divitiæ, forma generis splendor, morum similitudo, hujusmodi sane rationes damnandæ non sunt, cum Matrimonii statui non repugnent, neque enim Gen.* 29, *Jacob reprehenditur, quod Rachelem ejus pulchritudine illectus Liæ prætulerit.* 237

Ex quo fine licita sit copula conjugalis, dicetur *a n.* 288.

Quæst. 34. — *Quid addendum sit circa consensum, et Matrimonium conditionatum ?* R. Matrimonium contrahi posse sub conditione, certum est, quamvis, quamdiu conditio, contingens saltem, impleta non est, suspendatur, et secundum dicta l. 6, p. 1, n. 80, ad dicenda hic n. 242, habeat rationem solorum sponsalium, de quibus, quando conditionate contrahuntur, multa dixi a n. 78, quæ etiam Matrimonio applicari possunt, adhuc tamen hic adde sequentia. 238

§ 1. Bonum in Matrimonio est triplex, uti dictum est *n.* 235. Et si conditio adjiciatur opposita uni ex his bonis, Matrimonium est irritum, [1] quia censetur esse contra ejus substantiam, ut definit Greg. IX. *Cap. fin. de condit. oppos.* his verbis : *Si conditiones contra substantiam conjugii inferantur, puta, si alter dicat alteri : contraho tecum, si generationem prolis evites, vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus ditiorem, aut si pro quæstu adulterandam te tradas, matrimonialis contrac-* 239

1 Idque plane cohæret Decisioni S. C. 8 Julii 1724, T. 3, p. 45, in qua pronuntiatum fuit : ***Matrimonium esse nullum in casu,*** Matrimonium, inquam, celebratum paulo post Apochæ confectionem, ejusque notificationem, Parocho et testibus factam, in qua Apocha contrahentes mutue spoponderant sibi non usuros se Matrimonio, nec illud consummaturos. Mulier autem sese obligaverat ad ingrediendam intra quindecim dies Religionem, et ad Regularem emittendam Professionem, elapso Novitiatus anno.

tus, quantocumque sit favorabilis, caret effectu, licet aliæ conditiones appositæ in Matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi. Si itaque ineatur Matrimonium sub conditione, ut sibi liceat copula cum alio, est contra substantiam, nam finis Matrimonii est fides seu obligatio se non commiscendi cum alio, secundum dicta n. 235; si autem ineatur sub conditione, si mecum furari volueris, non est contra substantiam, et censetur non adjecta. An autem idem dici debeat de sponsalibus conditionatis, vide dicta *n.* 82.

240 § 2. Universaliter hic supponi debet, quod in contractu Matrimonii pro foro conscientiæ standum sit intentioni, quam contrahentes sciunt se habuisse, qualiscumque conditio fuerit adjecta, uti statim probabitur. E contra, quando dubium est qua intentione hæc vel illa conditio sit adjecta, standum est dispositioni Juris a n. 238, relatæ. Hinc in dubio an conditio turpis vel impossibilis sit serio vel joco, aut ex errore adjecta, præsumitur adjecta ex joco vel errore, adeoque habetur pro non adjecta, estque validum Matrimonium, tum quia in tali dubio præsumi debent voluisse contrahere secundum mentem Ecclesiæ, quæ vult tales conditiones haberi pro non adjectis, tum etiam, quia in dubio præsumitur pro valore actus. Et est perinde, sive conditio turpis aut impossibilis sit de præsenti vel præterito, sive de futuro, uti probabilius tenet Krim. *a num.* 842, contra Sylv. Item perinde est, sive impossibilitas, et turpido fuerit contrahenti cognita, sive incognita, ut tenent Haun. et Krim. *a num.* 837, 847, contra Sanch. Item perinde est, sive conditio sit ex natura sua, sive tantum per accidens, et de facto impossibilis, Krim. *a num.* 849, Castrop. Et ratio universalis est quia Jus canonicum absolute id dicit, non distinguens inter eas conditiones; ergo nec nos distinguere debemus.

241 § 3. Cum Ecclesia non possit supplere consensum, si sciretur intentionem fuisse expresse restrictam ad talem conditionem suspensivam, nec aliter consensisse, nisi conditio subsisteret, hac non subsistente, consensus esset nullus, ut dixi lib. 3, p. 2, num. 599. *Nec obstat*, quod consentiens sciverit conditionem esse impossibilem, adeoque videbatur nihil voluisse, *nam* ex hoc ipso verum est, consensum illius fuisse nullum. Quomodo autem præterea ab aliis auctoribus explicetur textus Juris relatus *num.* 239, absolute statuens talem conditionem impossibilem vel turpem debere haberi pro non adjecta; item quando talis conditio adjecta, sit vel non sit suspensiva, fuse habet Avers. *qu.* 5, *sect.* 4, *et* 5, possuntque etiam videri, quæ dixi lib. 3, p. 1, n. 588, et a n. 596.

§ 4. Sanch. *lib.* 5, *d.* 11, *n.* 2, putat non 242
valere Matrimonium initum sub conditione non reddendi debitum in casu, quo alteri non licebit exigere, quia hæc conditio videtur esse contra substantiam Matrimonii, cum auferat jus in corpus alterius: sed oppositum est probabilius, non est enim contra substantiam, cum acquirat, et retineat jus remotum ad talem copulam, et privare se possit usu sive exercitio illius juris, secundum dicta *num.* 228, ubi dixi Matrimonium posse iniri sub pacto nunquam petendi vel reddendi debitum. An autem illicite petens copulam, habeat ad hanc jus proximum, et ideo alter ei teneatur reddere debitum, dicetur a num. 352.

§ 5. Si conditio sit de præsenti vel præter- 243
ito, quæ subsistat, Matrimonium hoc ipso statim valet, licet contrahentes nesciant conditionem subsistere, S. Thom. *in* 4, *dist.* 29, *q.* 1, *art.* 3, *q.* 3, Sanch. *lib.* 5, *d.* 6, Laym. *lib.* 5, *tract.* 10, *p.* 2, *cap.* 7, *n.* 1, Fagn. *in* 4, *decret. ad Comp. fin. de condit. appos.* Pirh. *lib.* 4, *tit.* 5, § 2, *n.* 3, Avers. *q.* 5, *sect.* 1, contra Konin. Et sumitur ex lege, *Cum ad præsens* 37, *ff. De rebus creditis* : Leg. *Institutio* 10, *et ff. de condit. et demonstr. Institut. De verb. oblig.* § *Conditio*. Ratio est, quia contractus ex voluntate contrahentium accipit legem et conditionem, unde in cit. leg. *Institutio* dicitur quod nulla sit conditio, quæ in præteritum confertur, vel in præsens, idque propterea, quia non suspendit actum, qui statim valet vel non valet. Suspenditur tamen ejusmodi Matrimonium, quoad usum, donec sciatur, an conditio sit impleta necne. Si autem conditio sit de futuro, Matrimonium suspenditur, etiam quoad suum esse, neque tum adhuc est Matrimonium, sed habetur sola ratio sponsalium, quamvis enim consensus possit esse conditionatus; Matrimonium tamen semper est absolutum, neque est ante positam conditionem; Sanch. Gob. *tract.* 9, *num.* 227.

Objic. Talis modus contrahendi sub conditione ignorata non exprimit determinate consensum tam parum quam si dicas: *duco, vel non duco te.* Ergo etiam valebit si dicas*: duco te, si Deus prævideat fratrem tuum ante te esse moriturum.* Resp. ad 1. *neg. ass.* nam non ha-

bet se indifferenter ad consensum, et dissensum, uti in posteriori casu, sed determinate exprimit consensum, quamvis sub conditione. Ad 2, *neg. seq.* imprimis, quia licet conditio illa sit de præsenti quoad divinam præscientiam, tamen nunc ob intrinsecam connexionem cum eventu futuro naturaliter incognoscibili, est nunc remota a commercio humano, ergo non est apta commercio humano exigenti valorem de præsenti : deinde conditio illa facit valorem contractus illius ponere ab ipsomet eventu futuro, ergo oportet de tali contractu loqui, sicuti si fieret sub conditione de futuro. Quid dicant auctores aliqui, si absolutioni sacramentali addatur hæc conditio : *absolvo te, si Deus cognoscat, quod cras restitues,* dixi lib. 6, p. 1, num. 81.

244 § 6. Potest iniri Matrimonium sub conditione, *si sis virgo,* id est, si explorata a mulieribus peritis judiceris esse virgo. E contra, si sensus conditionis appositæ esset hic, si in prima copula reperero te esse virginem, conditio est turpis, quia provocat ad faciendam potestatem corporis, priusquam sit verum Matrimonium, ita Krim. *n.* 827, cum aliis, Spor. *supra,* Gob. *tract.* 18, *num.* 461, si autem sensus sit, *si re ipsa sis virgo,* quod relinquo tuæ conscientiæ, si sciatur intenta fuisse hæc conditio, et ipsa non sit virgo, Matrimonium secundum dicta num. 240, non valebit [1], si autem dubitetur, an conditio sit serio intenta, necne, Krim. *num.* 852, putat censeri non adjectam, ideoque valere Matrimonium propter dicta num 238, quia est de facto impossibilis, sed vide dicenda *num.* 248, *ad obj.* 2.

245 § 7. Matrimonium ab impeditis initum sub conditione, *si Papa dispenset,* si sit tale impedimentum, in quo Papa juste possit, et soleat dispensare, valet secundum Covarr. Angel. Kon. Pont. Bonac. Dic. Sanch. *lib.* 5, *d.* 8, Krim. *a num.* 853, et alios, et rationes insinuatæ sunt num. 84, ubi dixi de sponsalibus initis sub conditione, si Papa dispenset. Oppositum tenent Inn. Rosell. Vict. Sot. Lugo aliique cum Avers. *q.* 5, *sect.* 2. Rationem dant: 1. Quia personæ tales sunt inhabiles ad omne Matrimonium ; ergo hic eorum consensus in Matrimonium ab initio est nullus ; ergo ut Matrimonium valeat, debet poni novus consensus, 2. Si vir fidelis mulieri infideli dicat : *contraho tecum Matrimonium, si baptizeris,* item si duo fideles dicant : *inimus Matrimonium, si comparuerimus coram Parocho et testibus ;* item, si conjux dicat innuptæ : *duco te, si uxor mea fuerit mortua, etc.* utique nihil faciunt, sed postea impleta conditione requiritur novus consensus, quia nempe in istis circumstantiis sunt omnino inhabiles ad contrahendum tale Matrimonium ; ergo similiter in nostro casu. Utraque sententia est probabilis, sed secunda videtur probabilior, hinc ad rationem *num.* 84, allegatam dico non esse satis consensum contrahentium referri ad tempus, quo habiles erunt, sed debere tum, quando contrahunt, esse habiles ad contrahendum ; tales autem impediti sunt omnino inhabiles ad contrahendum ullo modo Matrimonium, tamen non ideo inhabilitat ad illud promittendum, uti patet in impuberibus, qui valide promittunt pro tempore pubertatis, qua habita requiritur novus eorum consensus.

§ 8. Qui sub conditione de futuro duxit 246
unam, si ante eventum conditionis ducat aliam, illicite agit, sed valide. Si autem duxerit duas sub conditione tali, cum illa valebit, cum qua conditio prius complectitur, ita Sanch. Dicast. Gob. *tract.* 10, *num.* 472, Spor. *supra et num.* 182. Quod si conditio simul impleatur, Pont. dicit prius Matrimonium tenere, *Ledesma* dicit valere secundum, *Sanch. et Spor.* cum aliis probabilius dicunt neutrum valere, quia in Jure Cap. *Ex litteris, de sponsal.* dicitur, quod incertitudo vitiet Matrimonium.

§ 9. Si primus consensus conditionatus fuerit 247
validus, et contrahentes permanserint habiles, seu non impediti, valde probabile est Matrimonium impleta conditione hoc ipso etiam sine novo consensu esse validum, etiamsi tum dormirent sponsi, uti tenent Abb. Inn. Hostien. Palud. Sanch. Lug. Dicast. Castr. *d.* 2, *p.* 11, § 1, *n.* 5, Sylv. Aversa *quæst.* 5, *sect.* 1, Gob. *tract.* 10, *num.* 454, Spor. *n.* 227 *et* 237, Krim. *n.* 483 *et* 866, aliique, quamvis contradicant *Busemb.* et alii, quos refert *Avers.* Ratio est: 1. Quia illi contractus conditionati posita conditione fiunt absoluti sine novo consensu, uti constat ex Jure apud *Aversam,* et dixi cum communi lib. 3, p. 2, num 605, nec aliud disponit Ecclesia circa contractum Matrimonii ;

1 Quod autem S. C. in *Novariensi* 24 Febr. 1720, T. 1, p. 270, pronuntiarit, non constare de nullitate Matrimonii sub ea conditione contracti, *si es Virgo,* inde factum est, quod conditionis istius appositio conjugum dictis tantummodo inniteretur ; non autem, quod S. C. censuerit, validum esse Matrimonium sub ea conditione celebratum, deficiente conditione.

ergo. 2. Ideo id verum est in aliis contractibus, quia conditio suspendit eorum valorem, et conditione posita contractus illi jam sunt absoluti : atqui idem est de contractu Matrimonii; ergo. Hic tamen bene notanda est diversitas inter istos modos contrahendi, quo sponsi dicunt : *accipiam te intra mensem in meum, et meam, si parentes nostri consentiant; et accipio te in meum et meam, si parentes nostri intra mensem consentiant.* Prior modus est per verbum de futuro sub conditione de futuro, qua impleta habentur sola sponsalia, et ut sit Matrimonium, requiritur alius consensus de præsenti. Posterior modus est per verbum de præsenti sub conditione de futuro, ita ut consensus contrahentium sit modo præsens, quamvis consensus Parentum sit conditio, cui substat, qua conditione posita, jam est Matrimonium vi prioris consensus contrahentium. An autem, quando Matrimonium ita contractum est coram Parocho, et testibus sub conditione, postea Parochus, et testes debeant saltem rescire de conditione impleta, dicam n. 762.

248 § 10. Ex dictis colligitur, quid dicendum sit ad hunc casum : Caius contrahit cum Bertha, dum contraheret, nulla conditione apposita, sed paulo ante dixerat audientibus multis se ducturum Bertham, si haberet 10 millia aureorum, aliter non ducturum. Post initum Matrimonium rescit Bertham nihil habere, et ideo abstinet a copula.

Quæritur an Matrimonium censeri debeat validum? Pro parte affirmativa est; 1. Quia conditio non est apposita in contractu; 2. Quia cum non apposuerit conditionem videtur ab ea recessisse; 3. Credi non potest Caio dicenti se in mente habuisse eam restrictionem, nam Cap. *Per Tuas* de probat. dicitur : *nimis indignum est, ut quod sua quisque voce dilucide protestatus est, in eumdem casum propria valeat testimonio infirmare;* 4. Quia in dubiis standum est pro valore Matrimonii. Cap. fin. de sent. et re judic. Oppositum probabilius tenent [1] in simili Sanch. *lib.* 2, *d.* 45, *quæst.* 2, Pont. *lib.* 4, *cap.* 21, *num.* 13, Fill. *tract.* 10, *cap.* 2, Regin. *lib.* 31, *c.* 14, *n.* 93, et in nostris terminis Pignat. *tom.* 9, *cons.* 136. Quia voluntas Caii tam expresse declarata est in possessione, et censetur permansisse; quod a posteriori colligitur, quia ideo noluit habere copulam : unde Resp. *Ad* 1. Satis esse fuisse antea appositam, et non mutatam, censetur enim permansisse virtualiter. *Ad* 2. Contrarium colligitur ex negata copula. *Ad* 3. Hoc intelligitur de nudo testimonio nulla conjectura vel ratione confirmato. *Ad* 4. Regule illa non tenet in casu magnæ disparitatis pro una parte, uti recte Sanch. *lib.* 3, *d.* 5, *num.* 7.

§ 11. Huc etiam pertinet sequens casus : 249
Titius coram Parocho et testibus contrahit cum Caia ignota, sub conditione, si sit honesta id est, honeste semper vixerit; Caia promittit se intra 4 septimanas daturam testimonia honestæ vitæ. Dum hæc expectantur, Titius cognoscit Caiam, de qua postea rescitur, quod antehac honeste non vixerit.

Quæritur, an hoc Matrimonium sit validum? Resp. non valere, quia consensus contrahentium pendens a veritate conditionis de præsenti vel præterito, ab initio nullus est, si non subsistat veritas conditionis : S. Bonav. *in* 4, *dist.* 30, Palud. *ibid. art.* 2, *num.* 9, *concl.* 3, et alii cum Fagnan. *in* 4, *Decretal.* Cap. fin. *De condit. appos.* Hic autem non subsistebat veritas conditionis; ergo.

Objic. 1. Titius per subsecutam copulam videtur recessisse a conditione, et præsumitur adjecisse consensum absolutum. Resp. *n. ass.* quamvis enim id forte possit præsumi, si conditio esset de futuro, tamen ubi conditio est de præsenti aut præterito, non ideo, quod habetur copula, receditur a conditione, uti recte *Fagnan.* supra addens hanc esse communem sententiam, quem sequuntur Anchar. *n.* 3, Abb. *n.* 4, Angel. *V. Matrimonium.* Covarr. *in* 4, *Decret. p.* 2, *cap.* 3, § 1, *n.* 13, ubi ait : *si post defectum conditionis sequitur copula, nil conducit ad conjugii præsumptionem, cum jam promissum Matrimonium omnino defecerit.* Imo etiamsi conditio fuisset de futuro, ex ea præcise nihil efficaciter probaretur, ut recte Gob. *tract.* 10, *n.* 457, ubi ait omnes quos legi docent ex L. *Ita stipulatus, ff. de verb. oblig.* absolute, et sine ulla distinctione inter ratum, et consummatum non impleri contractum Matrimonium, sed permanere suspensum, donec impleatur conditio apposita in Matrimonium : et ita dicendum est re ipsa. Ideoque si Titius mansit in constante voluntate non habendi Caiam pro uxore, si deprehenderetur non

1 Huc spectat causa, quam innuimus n. 239. Nam in ea constat Matrimonium celebratum fuisse sine ulla conditione; quia tamen celebratum fuit paulo post prædictæ Apochæ confectionem, ac deficiebat omnis verisimilitudo recessus a conditione irritante Matrimonium, S. C. censuit nullum esse Matrimonium.

esse honestam, sane licet ante illam deprehensionem decies fuisset commixtus carnaliter cum ea, nullum seu ratum, seu consummatum extitisset Matrimonium.

Instit. Ante *Trid.* censebatur quis per copulam recessisse a conditione, quia Ecclesia, ut excluderet delictum fornicationis, præsumebat accessum esse factum affectu maritali cum consensu puro, uti tenent *Gl. magna.* circa med. in Cap. *Per tuas,* Sylvest. *V. Matrimonium.* Tiraq. *De retractu conv. ad v. ad finem tit.* 1, *num.* 77, Abb. Inn. Collect. Zabarell. Hostien. Alex. *de Nevo*, et alii apud *Barbosam;* ergo idem dicendum est fieri etiam jam post *Trid.* Resp. Ante *Trid.* per copulam censebatur quis recessisse a conditione, quando conditio erat de futuro, c. et hoc conforme est Cap. *Per tuas ;* Quando conditio erat de præterito aut præsenti, uti in nostro casu est, n. cum auctoribus ante citatis.

Objic. 2. Conditiones impossibiles vel turpes adjectæ Matrimonio, et substantiæ illius non adversantes, habentur pro non adjectis, uti habet communis et certa ; sed conditio, *si es honesta,* videtur esse impossibilis respectu corruptæ, cum in præteritum non sit potentia, secundum *Hostiens.* ergo. Resp. Opinionem *Hostiens.* communiter rejici ; quando enim a Matrimonio rejiciuntur conditiones impossibiles, intelliguntur eæ solum, quæ per se sunt tales : uti, *si cœlum digito tetigeris*, non autem, quæ ex se sunt possibiles, et ex accidenti solum impossibiles, qualis est conditio, *si es virgo, si es honesta,* Aret. *Consil.* 82, Palud. *in* 4, *dist.* 29, *quæst.* 2, *art.* 5, Sylv. *V. Matrimonium* 3, *quæst.* 8, et alii apud Covar. *supra* § 2, *num.* 3, Fagn. *supra num.* 20.

250 § 12. Notat Avers. § *ult.* moraliter loquendo non esse licitum contrahere Matrimonium sub conditione, nam si est conditio de præsenti vel præterito in eam potius inquirendum ; si est de futuro, est expectanda, ut absolute contrahi possit, quia iste modus contrahendi sub conditione est subjectus variis perplexitatibus, causatque sæpe multa dissidia et lites.

De modis contrahendi Matrimonii sub variis conditionibus videri potest etiam Avers. *quæst.* 5, *sect.* 6.

251 *Quæst.* 35. — *Quid dicendum sit de Matrimonio quod acatholicus contrahit sub conditione, si conjux maneat fidelis ?* Casus potest sic proponi : Titius ritu Calvinistico contracturus Matrimonium cum Titia, intendit expresse, (quamvis intentione mente reservata, uti solent reformati doctiores) sic contrahere, et non aliter quam sub ea conditione, uti si Titia sibi fidem servaverit, et quamdiu sibi fidem servaverit, velit hanc esse suam ; si fidem non servaverit, neque Titius velit teneri contractu Matrimoniali. Titia postmodum non servat fidem, cujus ubi convicta fuit, Titius per sententiam consistorii declaratur liber a contractu Matrimoniali, daturque facultas ad secunda vota transeundi. *Quæritur* an Titius nunc catholicus possit transire ad secundas nuptias cum catholica ?

§ 1. Negarunt multi Doctores catholici ex his rationibus. 1. Matrimonium ex natura sua est indissolubile, ergo quando Titius voluit Matrimonium, voluit contractum indissolubilem. 2. Titius vel voluit contractum Matrimonialem secundum substantiam, vel non ; si voluit, etiam implicite voluit Sacramentum, vel saltem contractum indissolubilem ; si non voluit, ergo nequidem voluit Matrimonium quod est contra terminos casus. 3. Matrimonium saltem consummatum Jure divino est indissolubile, uti tenent omnes Doctores Catholici, sed Titii Matrimonium est consummatum, quia proles habet, ergo Jure divino est indissolubile. 4. Titius voluit, et intendit Matrimonium validum, ergo potius voluit valorem, quam conditionem repugnantem valori Matrimonii. 5. Titius præsumitur ita animo comparatus, ut si sciret contractum Matrimonialem esse elevatum a Christo ad rationem Sacramenti, esset hoc crediturus, et contracturus conformiter institutione Christi, quæ generalis animi comparatio, et intentio prævalet privato errori. 6. Ex animi comparatione prudenter præsumitur, quod Titius appretiative id malit, quod vult vera Christi Ecclesia, sed hæc vult indissolubilem contractum, ergo et Titius. 7. Habent hæretici generalem intentionem faciendi eo modo contractum, quo Christus instituit, hæc intentio sufficit ad Sacramentum Matrimonii, ergo. 8. Titius habuit duas intentiones contrarias, unam, volo contrahere Matrimonium, sicuti in vera Ecclesia Christus instituit : alteram, volo contrahere dissolubiliter in casu fornicationis, ergo Matrimonium Titii potius fuit indissolubile, quam dissolubile. *Prob. conseq.* Inter duas intentiones illa sortitur effectum, quæ prævalet ; sed prævalet prior, quæ ex suo modo tendendi est magis universalis, ergo. 9. Conditio apposita contra substantiam Matrimonii tunc solum vitiat contractum, quando uterque consentit in appositionem, non autem, si alter contradicat, aut taceat, quia hoc 252

casu perinde se habet, ac si adjecta non fuisset; ita ex Cap. *Aliquando* 32, *quæst.* 2, post *Præpos. Sylv. Covarr. Barbos.* consentiunt *Vincent. Hostiens.* et alii suadentes mulieribus, ut si quando viri ad mulieres alliciendas ostendant se velle cum iis Matrimonium contrahere, et apponant hujusmodi conditiones contra substantiam Matrimonii, ipsæ taceant, secuta enim copula, erit Matrimonium. 10. Conditio turpis habetur in contractu Matrimonii pro non adjecta, Cap. fin. *De condit. appos.* atqui conditio, quæ est contra substantiam Matrimonii, est turpis, cum sine peccato impleri non possit, ergo. 11. Conditio mente retenta nihil operatur in contractibus L. *Cum plures* 60, § *Locator*, *ff. Locati*, ubi Glossa : quis enim est tam stupidus, qui putet tacitam contrahentis cum aliquo voluntatem in contractibus spectandam esse ? Adde, quod conditio hæc ex errore speculativo adjecta, ad valorem vel non valorem actus perinde se habeat, ac si adjecta non fuisset. 12. Confertur Baptismus ab eo, qui non credit Baptismum esse Sacramentum, ergo etiam ministratur Matrimonium ab eo, qui non credit illud esse Sacramentum, Gob. *tract.* 10, *Cas.* 19, 13. Præsumptio fori externi stat contra Titium, eo quod id solum judicabit, quod forinsecus demonstravit, foris autem declaravit Matrimonium, ergo censebitur voluisse Matrimonium contrahere secundum suam naturam, quæ vere insolubilis est, donec sufficienter illum defectum suæ intentionis probaverit. 14. Ex contraria sententia sequetur Matrimonia hæreticorum passim esse dissolubilia, cum maxima confusione Christianitatis, item proles esse spurias, et illegitimas. 15. Sequentur itidem multa inconvenientia, iniquissima divortia fient, polygamia inducetur, hæreticæ mulieres horrebunt connubia. 16. Denique sequitur posse dari contractum matrimonialem pure civilem, et dissolubilem, qui pugnet cum natura Matrimonii, cum hoc necessario versetur circa corpora in perpetuum tradenda : omnis enim Matrimonialis contractus versatur circa corpora indissolubiliter tradenda.

253 § 2. Pro parte affirmativa, *supponendum est* 1. Punctum difficultatis recidere ad hanc quæstionem, an consensus Titii ex prævalente intentione fuerit restrictus ad conditionem illam repugnantem insolubilitati Matrimonii, possetque quæstio habere locum etiam in Catholico, qui ex invincibili ignorantia putaret probabilem esse sententiam, quam dicunt fuisse Cajetani et Catharini docentium Matrimonium etiam consummatum fidelium Catholicorum esse dissolubile quoad vinculum in casu fornicationis, ideoque expresse nollent Matrimonium, nisi ita solubile : de illo similiter quæri posset an hoc Matrimonium esset validum? *Supponendum* 2. Titium et Titiam hæreticos materiales fuisse bene ignaros suæ sectæ illiusque doctrinæ, quod nempe liceret ipsis Matrimonium contrahere sub illa conditione, et si frangeretur fides, transire ad aliud, nempe per legitimam consistorii aut legitimi Superioris decisionem, uti millenis exemplis scimus Matrimonia quoad vinculum esse dissoluta in Anglia, Batavia, Palatinatu, Helvetia. *Supponendum* 3. Prudenter præsumi, nisi aliud constet, quod quisque in agendo velit se conformare moribus gentis suæ, item suæ sectæ ac doctrinæ in illa propositæ, quam invincibiliter putat esse unice veram; hinc præsumimus materialem hæreticum absque scrupulo die Veneris comedere carnes; Calvinistam nolle sumere corpus Christi ; Lutheranum velle sumere corpus Christi, sed cum pane. Pari igitur jure præsumendum est, si duæ sectæ habeant diversa principia circa contractum Matrimonii, quod utriusque sectatores velint illum inire juxta sua principia. His suppositis, putarunt alii Titium posse ducere aliam. Ratio est : 1. Quia prius Matrimonium ab initio fuit nullum, aut si fuit aliquod, per quas causas, et quomodo fuit aliquando contractum, per easdem desiit esse. Quod Matrimonium Titii arbitrio fuerit nullum, ita suadetur : Quicumque contrahit Matrimonium sub conditione pugnante cum substantia Matrimonii acceptata ab altero contrahente, et ex tali intentione efficaci ac prævalente, is contraxit invalide ; atqui Titius contraxit Matrimonium sub conditione pugnante cum substantia Matrimonii acceptata ab altero contrahente, et ex tali intentione efficaci ac prævalente, ergo. *Major* est omnium, et deciditur *Cap. fin. De conditionibus appositis*, nam alioquin intendent, et non intendent Matrimonium. *Minor prob.* Imprimis Titius contraxit sub conditione pugnante, non contrahens sub conditione dissolubilitatis in causa fornicationis, contrahit sub conditione pugnante cum substantia Matrimonii ; Titius contraxit sub ista conditione dissolubilitatis, ergo. *Major* est omnium Catholicorum, et constat ex eodem Cap. fin. *Minor* patet ex terminis casus. Deinde conditio hæc fuit acceptata ab altero contrahente (quamvis id non sit opus, uti contra Fagnan. Covarr. et alios Ca-

nonistas recte ostendunt *Pontius lib.* 3, *cap.* 12, *num.* 8, Perez *d.* 6, *sect.* 5, Hurt. *d.* 7, *diff.* 8, *num.* 30, Dicast. *d.* 5, *dub.* 11, *num.* 148, Bosco *De Sacram. d.* 1, *sect.* 3, ubi dicit, omnes Theologos ita sentire), nam uterque contrahens voluit se alteri obligare more in sua religione usitato, et similem alterius obligationem acceptavit, quam credidit ex suæ religionis instituto, et ex Jure divino non esse absolute perpetuam, sed tantum conditionate, ergo uterque acceptavit conditionem. *Antecedens* est certum ex suppos. 2 et 3. *Consequentia* est per se nota. Denique contractus ille essentialiter conditionatus fuit ex intentione efficaci ac prævalente, nam Titius vel habuit duas intentiones, unam universalem, *volo sic contrahere, sicuti debeo in vera Ecclesia,* et alteram, *volo contrahere dissolubiliter in casibus mihi juxta principia meæ sectæ licitis ;* vel habuit unam tantum, contrahendi posteriori modo ; quidquid dicatur, voluit intentione absoluta et efficaci contrahere sub conditione pugnante cum substantia Matrimonii, quæ necessario affert indissolubilitatem, ergo. *Minor* quoad posteriorem partem patet ex terminis ; quoad priorem, probatur. Inter duas intentiones contrarias illa est de præsenti prævalens, quæ essentialiter est exclusiva alterius, atqui inter istas intentiones posterior est exclusiva prioris, ergo *Major* est certa. *Minor* patet, cum expresse non aliter velit contrahere, nisi excludendo indissolubilitatem, et consequenter Titius non voluit efficaciter Sacramentum Matrimonii, neque contractum matrimonialem distinctum a Sacramento, et insolubilem, cum utraque enim pugnat expressa intentio contrahendi dissolubiliter, imo facile quilibet ex terminis casus deducet, quod nequidem inefficaciter voluerit contractum indissolubilem. *Ratio* 2, est ab auctoritate *Cap. final. de condit. appositis,* et ex omnibus fere doctoribus in illud Caput ; nam expresse dicunt, si apponatur conditio repugnans perpetuitati vel insolubilitati Matrimonii, hoc ipso conditionem haberi pro non adjecta, hoc est, ita vitiari contractum, ut de facto nullus sit. Hinc Pontius *in append. ad tract. de Matrim. lib.* 9, § 2, *n.* 11, quærens, si hæreticus in eo sit errore, ut existimet Matrimonium esse casu dissolubile, et licere libellum repudii, ut olim in lege ante Christum, quid fiet ? Cui quæstioni ita in terminis paulo post respondet : *si vero expressa ita velit contrahere, et non aliter, sive eum animum explicet, sive in mente retineat, nullum est Matrimonium.* Idem ex communissima habet Fagn. *ad Cap. fin. supra :* item Lugo *d.* 8, *sect.* 8, Perez, Dicast. *De Matrim. d.* 2, *dub.* 4, Avendanno *in addit. ad append. p.* 1, § 2, *num.* 481. *Ratio* 3 est, quia Catholicus sine dubio magis censetur velle sic contrahere Matrimonium, sicut vult vera Ecclesia, quam hæreticus : quo non obstante, si Catholicus velit contrahere sub conditione pugnante cum insolubilitate, idque appretiative magis, hoc vitiat contractum, et Matrimonium illius nullum est, ergo.

§ 3. Hæc secunda sententia videtur esse pro- 254
babilior [1] ; quia tamen videtur esse aliqua probabilitas pro valore primi illius Matrimonii, quod est in quadam possessione, putarem saltem propter scandalum non esse procedendum ad aliud Matrimonium, nisi prius obtenta tribunalis alicujus Catholici declaratione de invaliditate prioris.

§ 4. *Ad rationes oppositas,* est facilis respon- 255
sio. *Ad* 1 *et* 2. Titius voluit Matrimonium, et ejus substantiam, non quomodocumque consideratam, sed præcise ut respicientem ritum hæreticorum, id est, ut dissolubilem ex causa fornicationis. *Ad* 3. Matrimonium consummatum est Jure divino insolubile, si sit initum juxta institutionem Christi, qui voluit intendi indissolubilitatem : aliter initum non est indissolubile, uti patet in Matrimoniis infidelium consummatis. *Ad* 4. Intendit Matrimonium validum, sed valore respiciente conditionem dissolubilitatis efficaciter appositam, sic autem volendo valorem, simul voluit conditionem pugnantem cum valore Matrimonii, quæ posterior volitio prævalebat, atque ita exercite excludebat valorem, quem signate tantum volebat. *Ad* 5. Dato Titium sic fuisse comparatum, non ideo hæc comparatio animi prævaluit præsenti volitioni fundatæ in errore privato, quem invincibiliter putabat esse unice verum. *Dixi,* dato, nam multi Catholici fugiunt Matrimonium, quia timent se perpetuo alligandos uxori rixosæ, et forte adulteræ, ergo

[1] *Vide, quæ T.* 5, Resol. *a p* 272, *erudite in simili argumento disputat Card. Lanfredinus in* Eystadiensi Matrimonii. *Sacræ autem Congregationis suffragium accessit sententiæ, quam probabiliorem La-Croixius hic censet, in eadem* Eystadiensi causa, *in qua ibid. p.* 338, *S. C. pronunciavit, constare de nullitate Matrimonii inter Hæreticos contracti sub conditione dissolubilitatis, quatenus uxor Acatholica Orthodoxam religionem non amplecteretur.*

etiam posset id timere acatholicus, et ideo nolle contrahere, si sciret esse pro omni casu indissolubile. *Ad* 6. Præsumitur, quod appretiative id malit, quod facit Ecclesia sua juxta judicium suum invincibiliter erroneum, non autem quod facit vera in se Ecclesia Catholica; actu enim præfert suam Ecclesiam Catholicæ, et ex hoc invincibiliter errante judicio præfert ejus modum contrahendi Matrimonium modo contrahendi catholico : ex illa autem comparatione animi, quam ponit objectio, solum sequitur, quod mallet facere quod facit Ecclesia Catholica, si crederet hanc esse veram, non autem sequitur, quod de facto malit, uti recte notant Pontius, Lug. Dicast. Avendanno supra. *Ad* 7. Qui sic intentionem restringunt, ut casus supponit, habent generalem intentionem eo modo contrahendi, quo Christus juxta suam apprehensionem instituit, nempe dissolubiliter. *Ad* 8. Patet ex dictis; nam prævalet intentio contrahendi dissolubiliter, cum expresse se ad hoc restringat. *Ad* 9. Nego quidquid ibi dicitur, nam imprimis cum uterque contrahens sit minister hujus Sacramenti, et simul suscipiens, si simul unius intentio sit nulla, totum Sacramentum est nullum. Deinde hic utriusque intentio est nulla, cum uterque expresse intendat dissolubilitatem; ergo cum tale Matrimonium ab initio sit nullum nec mutetur intentio, manet nullum, nec validari potest per copulam cum eodem errore positam. *Ad* 10. Cap. illud expresse dicit, si conditiones turpes sint contra substantiam conjugii, puta, *contraho tecum, donec inveniam aliam,* etc. haberi pro non adjecta, et facere Matrimonium esse nullum, talis autem est conditio hæc apposita. *Ad* 11. Lex illa loquitur de foro externo, nam de interno certum est apud omnes conditionem mente retentam, si sit contra substantiam Matrimonii, vitiare contractum, Bosco *loc. cit,* Perez *sect.* 8, *num.* 1 *et* 3. Quod additur de errore speculativo, nihil est, quia error Titii valde practicus fuit, dirigens actionem contrahendi. *Ad* 12. Si baptizans vel suscipiens Baptismum absolute per prævalentem intentionem non aliter vellet Baptismum, quam si non esset Sacramentum, Baptismus non esset validus, uti tenent omnes, et in hoc est paritas cum nostro casu. *Ad* 13. Præsumptio fori externi est pro eo, quod Titius more in sua secta usitato contraxerit, id est, solubiliter. Et tam parum tenetur Titius probare in foro externo, quod habuerit expressam intentionem contrahendi dissolubiliter, quam Catholicus teneatur probare intentionem contrahendi indissolubiliter; id enim debet æqualiter præsumi de utroque in sua religione bene instructo. *Ad* 14. Loquitur de Matrimoniis initis cum intentione ita restricta, prout iniit Titius; an alii ita ineant, nescimus. Quod additur de spuriis, et illegitimis prolibus, nihil est, nam omnes ferme gentes contrahebant dissolubiliter, nec tamen ullus dixerit proles omnes eorum esse illegitimas, quia nempe illegitimus non censetur, qui inter gentes tolerato civiliter Matrimonio nascitur, tales enim, in Imperio et Regnis plerisque, admittuntur ad hæreditates etiam Catholicorum. Adde, quod passim teneant Doctores cum Sanch. *lib.* 8, *d.* 34, *num.* 76, Gob. *in Quint. tract.* 5, *cap.* 37, *num.* 247, prolem natam ex Matrimonio bona fide contracto esse legitimam. *Ad* 15. Non est, quod ista timeantur. Divortium in casu adulterii esset juxtum. Desinente per legitimam Judicis sententiam opinione prioris existimati Matrimonii, alterum superveniret sine polygamia. Hæreticæ absque paranymphis Theologis invenient sponsos, putant enim tam masculi quam feminæ apud eos se esse prædestinatos ad opera carnis, et impossibile esse servare castitatem. *Ad* 16. Sive illud quale Matrimonium nominetur contractus pure civilis, contractus Matrimonialis dissolubilis, vel aliter, ad rem non facit, cum verum maneat, Titium posse transire ad alia vota. De cætero postea dicam a num. 411, contractum de præsenti inter sponsos vel non valere in ratione Matrimonii simpliciter, vel inesse indissolubilem.

§ 5. Hæc dicta non habent locum, si non sciatur, quod alteruter contrahentium habuerit expressam intentionem ita restrictam ad dissolubilitatem, tum enim præsumitur, quod intentio contrahendi secundum institutionem Chrisi prævaluerit, et quod intenderint, ut valeret actus, prout valere potuit, et debuit. Consequenter dicendum est, quod Matrimonia acatholicorum ordinarie censeri non possint invalida, et hoc satis evincunt saltem aliquæ ex rationibus num. 251 allatis, ac ita tenet etiam cum aliis Gob. *in exp. tract.* 10, *num.* 707, dicens oppositum sibi non amplius videri esse probabile. Et quamvis probabile esset, tamen secundum dicenda a num. 527, standum esset Matrimonio, quod in possessione est.

Quæst. 36. — *Quid notandum sit circa illum, qui ficte tantum consentit?* Resp. § 1. Qui fingit se consentire, peccat, imprimis peccato sacrilegii contra reverentiam Sacramenti, in quantum Minister est, et falso absque justa causa

sine intentione adhibet signa Sacramenti, deinde contra justitiam, quia contractu oneroso si unus bona fide ponat partem suam, habet jus ut etiam alter adjiciat suam, et sic ponatur æqualitas; Avers. *quæst.* 3, *sect.* 1, Gob. *tract.* 10, *num.* 411. Quid dicendum sit, si quis metu gravi cogatur inire Matrimonium, quod sit invalidum, dicetur num. 660.

§ 2. Qui ficte contraxit Matrimonium, sive secuta sit copula sive non, regulariter tenetur feminam illam ducere, si hæc non sit usa fraude [1], quia alioqui per injuriam fit ei damnum notabile, tum in fama, tum in fortunis, et conditione vitæ, nam nulli alteri permittetur nubere, cum prius Matrimonium præsumatur fuisse validum, Sanch. Lug. *de Justit. d.* 12, *num.* 36, innuens, contra *Sanch.* raro excusare disparitatem conditionis, nam quando ipse comparebat coram Parocho et testibus, non poterat prudenter præsumi fictio, non enim poterat præsumi velle illudere Ecclesiæ, ergo puella prudenter putavit se per Matrimonium illud elevatam esse ad dignitatem conjugis, a qua deturbari non debet. *Dixi*, regulariter, nam si puellæ nullum sequeretur damnum, eo quod Matrimonium non esset ita publice notum, putant Sanch. *lib.* 1, *d.* 11, *num.* 5, deceptorem non teneri ducere, quod Castrop. et Krim. *num.* 529, reputant probabile, quia uterque manet æqualiter liber ad alias nuptias : imo putant aliqui, quamvis damnum causatum esset puellæ, deceptorem non teneri hoc resarcire, determinate eam ducendo, sed satis esse, si aliter, v. g. augendo dotem. Oppositum probabilius tenent alii cum Pontio *lib.* 2, *cap.* 5, *num.* 5, secundum illa, quæ dixi a num. 69. Et probat pluribus Kugl. *a num.* 72, etiamsi uterque dicat se ficte consensisse, eis non credi pro foro externo, quia præsumitur in favorem Matrimonii et prolium.

Quæst. 37. — *Quid notandum sit circa Matrimonium, quod inter absentes contrahitur?* Resp, § 1. Inter absentes potest contrahi Matrimonium, imprimis per procuratorem, uti constat ex Can. *Honorantur* : 32, quæst. 2 et cap. fin. de procurat. in 6. Deinde per litteras, uti habetur L. *Mulierem* ff. de ritu nuptiar. et L. *Sufficit* ff. de sponsal. nec alibi improbat Jus canonicum, quidquid contradicat de Luca ad Trid. *d.* 26, *num.* 29. Denique per nuntios. Ratio universalis est, quia etiam alii contractus possunt istis modis fieri inter absentes, et in ordine ad contractus *potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum,* item, *qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum ;* Reg. 68 et 72. Jur. in 6.

§ 2. Cap. fin. de procurat. in 6, sic statuitur : *Procurator non aliter censetur idoneus ad Matrimonium contrahendum, quam si ad hoc mandatum habuerit speciale, et quamvis alias, is qui constituitur ad negotia procurator, alium dare possit, in hoc tamen casu non poterit deputare alium, nisi hoc idem specialiter sit commissum.* Unde requiritur imprimis actus ipsius principalis, qui mandet procuratori ut suo nomine contrahat cum certa persona, ut habet communis cum Krim. *num.* 654, quamvis Kon. et Avers. *quæst.* 3, *sect.* 5, putent sufficere, si mandarit etiam generaliter cum illa quam procurator elegerit : nec opus est ut hoc mandatum fiat coram Parocho et testibus. Deinde requiritur actus procuratoris exprimentis coram Parocho et testibus consensum sui principalis per hac vel æquivalentia verba, *Titius accipit Caiam in uxorem mediante me ; Caia accipit Titium in virum mediante me, etc.* Putantque *Ledesm. et Sanch.* sola verba principalis spectare ad essentiam hujus Sacramenti, sed Hurt. Mastr. Pont. *lib.* 1, *cap.* 10, *num.* 6, Avers. supra dicunt etiam verba procuratoris spectare ad essentiam, quia his solis sublatis mandans non censetur sufficienter in ordine ad hunc contractum manifestare suum consensum : nec inde sequitur procuratores esse partiales Ministros, aut debere esse in statu gratiæ, quia non agunt nomine suo, sed principalium, adeoque actus procuratorum reputatur esse actus principalium. 260

§ 3. Si principalis esset factus perpetuo amens eo tempore, quo per procuratorem completur contractus, Pontius, Lugo *de Sacram. d.* 8, *num.* 208, Diana, Aversa *sect.* 6, dicunt Matrimonium fore invalidum, quia sicuti mandatum expirat morte mandantis, ita videtur expirare mandante facto furioso vel amente, uti habetur L. *Qui servum num.* 47, et L. *Si quis alicui* 48, ff. de acquir. hæred. et observat Molin. *De justit. tom.* 2, *d.* 552. E contra Sanch. Henriq. Can. Bonac. Arr. *de Sacram.* 16, *a num.* 34, dicunt valere, sicuti valet Baptismus, et absolutio data lapso in amentiam : nec simile est de morte et amen- 261

[1] *Hinc quum in* Mutinensi *mulier usa fuisset fraude, et simulatione, quæ viro constabat, licet hic speraret feminam post celebrationem Matrimonii a simulatione sua recessuram, statutum fuit a S. C.* 9, *Junii* 1725, T. 2, p. 165, *nullum esse Matrimonium.*

tia, maxime cum amens maneat aptus copulæ, et generationi, qui est finis Matrimonii.

262 § 4. Si principalis etiam interne tantum revocet consensum, antequam procurator officium suum expleverit, Cap. fin. de procur. in 6, sic dicitur : *Sane si procurator, antequam contraxerit, a Domino fuerit revocatus, contractum postmodum Matrimonium ab eodem* (*licet tam ipse, quam ea, cum qua contraxerit, revocationem hujusmodi penitus ignorarent*) *nullius momenti existit, cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequivit.* Et ratio est, quia nec Jus, nec Ecclesia in hoc contractu possunt supplere consensum in traditionem corporum, quorum dominium non habent quamvis possint, et sæpe suppleant in aliis contractibus circa res temporales, quarum dominium altum est apud Principem, vel Rempublicam. Quod si prius volueris postea revoces et iterum consentias, antequam procurator mandatum expleverit, valebit Matrimonium, quia prior consensus moraliter rediit, et adest, quando contrahitur, Sanch. Krim. *num.* 565.

263 § 5. Si ficte consensisti, quando mittebas procuratorem, sed postea serio consentias, quando ille mandatum exequitur, *Henriq. et Sanch.* dicunt valere, quia tum adest consensus requisitus. Kon. Spor. Krim. *num.* 564, probabilius dicunt non valere, quia cum constitutio procuratoris initio fuerit nulla, et ipse ex vi illius agat, agit ex nulla potestate, neque est verus procurator, neque agit nomine alterius, cum non acceperit commissionem. Attamen fatentur, quod per quemcumque consensum consequentem, et actum, quo postea tractat conjugem ut suam, confirmetur Matrimonium.

264 § 6. Procurator potest esse diversi sexus ab illo, nomine cujus contrahit, unde potest femina contrahere pro viro, agit enim non suo, sed alterius nomine, Avers. *sect.* 5, recte addens, nec requiri certam ætatem, quia quamvis Cap. *Qui generaliter,* de procurat. in 6, dicatur procuratores ad negotia debere esse 17, annorum, tamen id non esse de valore, nec requiritur in Matrimonio, in quo non exigitur industria procuratoris, sed tantum manifestatio consensus, hinc nequidem requiritur, ut sit pubes, Sanch. *lib.* 3, *d.* 41, *num.* 8, Krim. *num.* 2185.

265 § 7. Si contrahatur per litteras, sponsus scribere debet, quod se tradat in Matrimonium, et sponsam acceptet in uxorem, sponsa autem coram Parocho et testibus dicere debet vicissim quod eum acceptet in maritum et se tradat in uxorem, sicque erit actuale Matrimonium, etsi ille qui scripsit, tum actu dormiat, Castrop. *d.* 2, *p.* 9, Spor. *num.* 234. Quod si uterque per litteras agat, debet uterque alterius litteras legere coram Parocho et testibus.

§ 8. Per nuntios contrahitur, si hi utriusque mittentis traditionem et acceptationem significent coram Parocho et testibus; debentque eadem observari, quæ de contractu per procuratorem dicta sunt. Per hoc autem distinguuntur modi contrahendi per procuratores et nuntios, quod procuratores repræsentent principales et eorom nomine contrahant, nuntii autem nude significent voluntatem principalium, quod etiam litteræ solum agunt.

Quæst. 38. — *An tale Matrimonium inter absentes contractum, nunc post Trident. habeat rationem Sacramenti?* Resp. § 1. Negant Sylv. Canus, Ledesm. Rebell. Cajet. Vid. Estius aliique. 1. Quia sicuti collatio Sacramenti est actio personalis, ita etiam reacceptio videtur debere esse actio personalis, adeoque nullum Sacramentum videtur confici posse vel recipi, nisi Minister et subjectum sint præsentes. 2. Quia, quamvis sententia judicialis possit ferri circa absentes, tamen absolutio sacramentalis non valet ad absentem. 3. Videtur absurdum dicere quod aliquis dormiens, quando procuratores complent contractum, recipiat gratiam Sacramenti. 4. *Trid.* vult virum et mulierem interrogari de mutuo consensu, ergo vult esse præsentes.

§ 2. Oppositum probabilius tenent Innoc. Covarr. Palud. Scot. Sot. Valent. Navarr. Sanch. *l.* 2, *d.* 11, Pont. *l.* 1, *cap.* 10, Mendo *diss.* 12, *num.* 9, Avers, *qu.* 1, *s.* 5, Mastr. *num.* 14, Krim. *num.* 346 *et* 2460, quam sententiam *Castr.* vocat verissimam, Tann. et Gob. *tr.* 19, *num.* 388, dicunt temeritatis esse damnandum, qui hoc tempore id negaret; ratio est. 1. Quia ratio contractus Matrimonialis inter fideles non est separabilis a ratione Sacramenti, uti dicetur a num. 275; ergo si Matrimonium inter absentes valet in ratione contractus, etiam valet in ratione Sacramenti. 2. Si Matrimonium inter absentes non esset Sacramentum, Ecclesia positive non permitteret, sed potius prohiberet illud sic contrahi, vult enim semper suscipi Sacramentum, quando initur Matrimonium. 3. Si tantum alteruter contrahat per procuratorem, litteras vel nuntium, ponitur Sacramentum, saltem ex parte præsentis, uti plerique etiam ex adversariis fatentur; ergo etiam ex parte alterius,

quia hoc Sacramentum est essentialiter duorum. 4. Quando ita contrahitur, principales censentur contrahere per se, et reipsa per ipsos censetur poni materia, forma et intentio Sacramenti; ergo non est ratio cur non ponatur Sacramentum.

§ 3. Ad 1 rationem oppositam, n. ass. Id enim specialiter convenit Sacramento Matrimonii, quod sequitur rationem contractus. Ad 2. Id rescimus per declarationem Ecclesiæ, secundum dicta l. 6, p. 2, num. 1195, nihil autem simile, sed potius oppositum declaravit de Matrimonio; et ratio disparitatis est, quia secundum ibidem dicta num. 1200, absolutio sacramentalis requirit verba formalia ipsiusmet Ministri, directa ad præsentem; non solemus autem verbis formalibus alloqui absentem; e contra, Matrimonium contrahi potest scripto vel aliis signis significativis consensus, quæ pro absentibus sufficienter poni possunt per alios ad id deputatos; et propterea etiam absolutio a censuris non requirens verba formalia fieri potest scripto ad absentem. Ad 3. n. ass. Nam qui dolens et confessus incidit in amentiam, aut in somnum lethargicum, si in hoc moribundus absolvatur, suscipit Sacramentum, et gratiam Sacramenti, uti omnes fatentur. Ad 4. *Trid.* ibi tantum præscribit hoc pro ordinario modo, quo Matrimonium contrahitur, neque hoc est de essentia, neque *Trid.* in hoc puncto aliquid innovavit diversum ab antiquo Jure Canonico, imo hoc ipsum fieri potest, quando contractus fit per procuratores, nam in ipsis interrogantur et respondent principales; quod etiam faciunt per internuntios et litteras. Attamen Aversa in fine non male addit : *Ad majorem securitatem et ad tollendum illud dubium, quod ex nostra sententia posset oriri, juvabit, si postea contrahentes, quando erunt sibi præsentes iterum privatim inter se repetant mutuum consensum, ut in omni casu perficiatur vera ratio Sacramenti, et ejus fructus indubitanter percipiatur.*

Quæst. 39. — *An Matrimonium semel recte initum et non dissolutum possit inter eosdem sæpius iniri?* R. Affirmat Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *p.* 14, *numer.* 34, ita ut quoties ex rationabili causa renovatur coram Parocho et testibus, toties iterum fiat Sacramentum conferens novam gratiam ex opere operato, ad eum modum, quo repeti sæpius potest confessio ejusdem peccati cum novo Sacramento, et effectu novæ gratiæ : causam rationabilem dicit esse, si longo tempore copulati prolem non susceperint, si hactenus vixerint in jurgiis, et jam renovare velint amorem mutuum, etc. probatque exemplis effectus bonos inde secutos. Avers. Mastr. *num.* 18, *de pœnit. d.* 13, *num.* 83, probabilius contradicunt, quamvis enim posset consensus sæpius renovari, uti renovantur vota professionis religiosæ, attamen sicut non est nova professio, ita nec hic novum Sacramentum; et ratio in utroque est, quia contractus Matrimonii et professio consistunt in introductione possessionis in dominium corporum vel personæ professæ, introductio autem sonat inceptionem traditionis : ergo cum postea non amplius possit poni inceptio traditionis corporum, cum enim sint tradita et acceptata, non amplius sunt sua, ergo nec amplius tradi possunt, ergo nec poterit inter tales repeti contractus aut Sacramentum Matrimonii. Ex quopatet disparitas de iterata confessione ejusdem peccati, hæc enim non significat ejusmodi inceptionem remissionis peccati, cum idem peccatum possit sæpius remitti, secundum dicta l. 6, p. 2, num. 599.

Quæst. 40. — *Quandonam præsumatur, aut quomodo probetur, quod Matrimonium sit initum?* R. Quid sit præsumptio, et quæ communiter regulæ admittantur circa illam, dixi l. 4, a num. 1434. Hic de præsumptione Matrimonii. 270

§ 1. Matrimonium præsumitur, 1. Ex verbis, quibus contractus Matrimonii iniri solet; de quibus fuse habent Gob. *tr.* 10, Spor. *num.* 156, Kugl. *a num.* 56. 2. Ex hoc, quod contractum Matrimonium consummarint, etiamsi unus nunc dicat, se ficte consensisse, quia non debetur ei fides, secundum dicenda num. 307. 3. Ex solemni deductione sponsæ ad domum viri. 4. Ex cohabitatione 10 annorum, quando adest fama viciniæ, quod vir mulierem in lecto et mensa ut uxorem habuerit. Et ita intelligendum videtur Cap. *Ad id.* 21. De spons. et Matr. ubi Clemens III, de aliqua quæ per annum et dimidium permanserat cum viro, dicit videri consensisse, nempe accedentibus aliis signis. De cætero nuda cohabitatio etiam per longum tempus non facit certam præsumptionem Matrimonii ad favorem conjugum, quamvis eam faciat ad favorem prolium, ut censeantur legitimæ, uti Sperel. *decis.* 177, *a num.* 27, ex Jure et Auctoribus. 5. Etiam præsumitur ex publico instrumento coram 3 testibus facto, Schild. *tr.* 6, *c.* 7, § 3. 6. Ex libro Parochi, cui inscripsit, Barb. et alii cum Kug. *num.* 70. Notandum tamen hic est, quod nulla quantum cumque magna præsumptio faciat Matrimonium valere, si

reipsa defuerit consensus, vel aliquid essentialiter requisitum, *quia præsumptio cedit veritati*, arg. L. *Continuus* 137, ff. de verb. oblig. et L. ultim. ff. Quod metus causa : Late *Tusch.* v. *Præsumptio*, concl. 612, et constabit ex dicendis numer. 272, 274.

271 § 2. Si prius Matrimonium sit tantum præsumptive verum, et posterius sit certo initum cum omni solemnitate, docet Schild. § 7, adhuc esse standum pro priore, quia sicut pro primo stat præsumptio valoris, ita pro secundo stat præsumptio nullitatis : sed oppositum tenendum est secundum dicenda num 679.

272 § 3. Quamvis Cap. un. § *Porro*. De despons. imp. in 6, filius vel filia, si præsens sit, dum parens nomine ipsius contrahit (vel etiam absens et postea sciat ac taceat) et omni secluso metu non contradicat, præsumatur consentire ; tamen in foro conscientiæ hæc præsumptio locum non habet, si filius vel filia dicat se non consensisse, sed ob reverentiam parentis tacuisse, quia in foro interno, sicuti creditur dicenti contra se, ita etiam pro se. Regula autem juris 43, in 6, *qui tacet consentire videtur*, recte explicatur per reg. 44, ibid. *qui tacet non fatetur, sed nec utique negare videtur*, cum taciturnitas sit aliquid indifferens ad consensum et dissensum ; pro quo Sanch. *l.* 1, *d.* 5, *n.* 5, *et d.* 6, *n.* 11, Delb. *De immun. Eccles. cap.* 8, *dub.* 19, *num.* 27, et alii dicunt, quod tacens consentire censeatur. 1. Si agatur de ejus commodo et favore ; non, si de incommodo vel præjudicio. 2. Si det signum interni consensus, uti si talis sponsa tacens admitteret annulum a spondente, vel ejus manum acciperet. 3. Si alias negare vel contradicere deberet. An autem talis metus reverentialis impediat valorem consensus, dicam n. 657.

273 § 4. Quando agitur de valore matrimonii, sufficiunt quicumque testes : e contra, quando agitur pro invaliditate illius, quamvis rati tantum, communis sententia est, quod requirantur testes omni exceptione majores, uti habent Jura et Auctores apud Sperel. *dec.* 75, ubi notat sequentia. 1. Si varietas attestationum in substantialibus laceret, et conquasset depositionem, sunt tanquam singulares testes. 2. Etiamsi agatur pro dissolvendo matrimonio, domestici et familiares, si reliqua habeant, non ideo possunt repelli. 3. Etiam hic fieri potest ut numerus testium, si nempe sint ultra tres, suppleat defectum aliquem. 4. Quando agitur de causa dissolvendi matrimonium intra domesticos parietes illata, domestici et familiares habentur tanquam omni exceptione majores, tum quia præsumentur melius scire, quam extranei, tum etiam quia sæpe tales causæ, v. g. metus injectus, verberationes, minæ, non fiunt coram extraneis. 5. Quamvis aliquis fuerit famulus, dum causa dissolvendi posita est, si tamen non amplius sit famulus, dum testatur, non obstat, cum cessarit præsumptio nimiæ reverentiæ vel amoris. 6. Non ideo contraria sunt testimonia, quod unus plus testetur, quam alter. 7. Si causa invaliditatis matrimonii sit plus quam semiplene probata, potest etiam mulieri, contra quam alias nulla est exceptio, injungi juramentum suppletorium. 8. Quamvis quis testetur ex auditu, si Auctores dicti repellantur, etiam repelluntur testes quia plus non creditur copiæ quam originali, plus non creditur referenti quam relato. Hæc omnia fuse deducit et probat *Sperel.* partim l. c, partim dec. 79, num. 46. De testibus plura addam a num. 757.

Quæst. 41. — *An Matrimonium pro foro interno invalidum, possit pro foro externo censeri validum, et quid tum sit agendum ?* R. Constabit ex resolutione sequentis casus. Titius appromisso matrimonio imprægnat Caiam ancillam suam, et quia postea ducere non vult, persuadet Caiæ vicinæ partui, et Dulo servo suo , ut ineant matrimonium, impetratque illis ab Ordinario facultatem contrahendi sine proclamationibus, coram quocumque Parocho quod etiam fit præsentibus testibus. Pro majore elucidatione, *Notandum.* 1. Nec Dulum nec Caiam unquam locutos esse de matrimonio ineundo aut de subeunda ulla obligatione vi hujus actionis, nec ullum unquam carnis tactum ante, vel post ab invicem prætendisse, imo inter ipsos convenisse quod vellent facere in speciem ad placendum Titio, et reportandam ab eo pecuniam. Titius autem hanc comœdiam adornavit mere, ut se Caia expediret, disposito Dulo, ut se patrem prolis mentiretur. 2. Postquam sic dispositi comparuerant coram Parocho et testibus, renovarunt contractum quod vi hujus fabulæ nunquam aliquid prætenderent ab invicem, et sic discesserunt, neque postea ulla cohabitatio, familiaritas, aut correspondentia inter ipsos fuit. 3. Caia postea instructa quod nubere non posset, nisi habita certitudine de morte Duli, de eo nil rescire potest intra decem annos, et quia est in periculo incontinentiæ, *Quæritur*, 1. An alteri nubere possit. 2. An si Dulus casu rediens negaret contractum, de nihil prætendendo ad invicem, Caia posset in

foro externo prohiberi, ne alteri nubat. 3. An etiam posset cogi ad cohabitationem. 4. An etiam ad redditionem debiti. 5. An ut nunc alteri nubat, indigeat dispensatione, vel declaratione de Matrimonii nullitate. 6. An et a quo quibusque modis illam petet ac impetrabit. Respondeo : Tale matrimonium pro foro quidem interno esse invalidum ob defectum consensus, uti definit Innocent. III, Cap. *Tua nos,* De sponsali. et Matrimon. in foro tamen externo haberi validum, cum enim contractum sit in facie Ecclesiæ, est præsumptio et certa possessio pro illo, secundum dicenda numer. 679. Unde ad singulas quæstiones dico, *Ad* 1. Caia quoad forum internum posset cuicumque nubere,adeoque, si forte in Indiis, vel tali loco, ubi non posset constare eam antecedenter matrimonium in facie Ecclesiæ contraxisse, posset secure cum quocumque matrimonium inire, non potest autem in his partibus, uti constat ex dictis. *Ad* 2. Posset in foro externo prohiberi ne alteri nubat, uti et Dulus, ne alteram ducat. *Ad* 3. Posset cogi ad cohabitationem. *Ad* 4. Non ad redditionem debiti ante positum serium consensum mutuum in matrimonium, quia alioqui cogeretur ad fornicationem. *Ad* 5 *et* 6. Indigeret utique pro locis, ubi notum est, vel esse potest, quod ita contraxerint, sed nequidem a Papa obtinendam esse talem declarationem. Dispensatio autem in tali matrimonio veluti rato vix, aut ne vix quidem sperari potest. Ita circa annum 1690, judicavit Illustrissimus Dominus Nuntius Apostolicus, et plures hic Coloniæ Doctores, quibus assentior.

Quæst. 42. — *An ratio Sacramenti sit separabilis a ratione indissolubilis contractus Matrimonialis inter fideles, sive baptizatos?* Respondeo § 1. Multis modis separabilem esse docent multi, quorum præcipuos retuli lib. 6, pag. 1, numer. 73. Plures addit Avers. *quæst.* 1, *sess.* 5, et ex recentioribus putant Merat. Gonet. Platel. Sporer, Krim. *numer.* 340, qui contendunt id fieri posse saltem ratione intentionis conficiendi contractum, et non Sacramentum. Rationes sunt 1. Quia de hac inseparabilitate nihil dicunt Concilia, nec Sanctorum Patrum nec unanimis Doctorum opinio, ergo non est dicendum ex institutione Christi dari inseparabilitatem contractus a ratione Sacramenti. 2. In antiqua lege fuit perfecta ratio contractus matrimonialis separata a ratione Sacramenti, ergo cum non sit ratio præsumendi a Christo factam esse tantam mutationem in hoc contractu, sed fundamentum tantum sit dicendi contractum illum esse elevatum ad rationem Sacramenti, melius dicitur, posse esse naturaliter, et civiliter validum absque ratione Sacramenti. 3. Potest quis velle inire matrimonium sine intentione Sacramenti ministrandi, vel suscipiendi ; atqui sine tali intentione, non fit Sacramentum, uti dictum est lib. 6, pag. 1, numer. 54, validus autem erit contractus, ergo. 4. Si puer et puella hodie baptizati cras ad Turcas deferantur, ibi educentur in infidelitate, et nubant, facient contractum matrimonii validum, non tamen Sacramentum, cum de Sacramento tali nil sciant, et infideles negent nostra Sacramenta. 5. Infideles legitime conjuncti, dum baptizantur, facere non possunt ut contractus præteritus elevetur ad rationem Sacramenti, uti dicetur num. 407, ergo in illis manet ratio contractus jam habitualiter existentis inter fideles, et tamen deest ratio Sacramenti, ergo idem potest esse ab initio.

§ 2. Nullo modo, nequidem per intentionem 276
contrahentium, posse nunc rationem contractus inter fideles separari a ratione Sacramenti, præter citatos ibi lib. 6, docent Bellarmin. Præpos. Avers. supra, Pignat. *tract.* 7, *cons.* 22, *num.* 7, aliique plurimi cum Sperell. *decis.* 9, *numer.* 23, qui dicit hanc esse veram sententiam, et Romæ approbatam ; accedunt ex Scotistis, Hique. Pont. Brancat. Rationes sunt. 1. Auctoritas Innocentii III, cujus verba retuli loco citato lib. 6, videtur enim asserere, quod Baptismus, hoc ipso quod inamissibiliter sit admissus, faciat contractum matrimonii esse Sacramentum, et ideo etiam Concilia, et Sancti Patres communiter dicunt, vel supponunt matrimonia fidelium esse Sacramenta. 2. Certum est, quod Christus ratione validi contractus matrimonialis inter fideles elevarit ad rationem Sacramenti, atque ita instituerit, ut ad rationem contractus accederet ratio Sacramenti, saltem ordinarie, et per se loquendo. Nullum autem est fundamentum dicendi, quod privatis fidelibus reliquerit potestatem separandi unam rationem ab altera, quamvis enim circa instituta a se Sacramenta potestatem aliquam concesserit Ecclesiæ, non tamen ita privatis fidelibus, ergo. *Confirmatur,* nam sicuti Christus non dedit sacerdoti potestatem ferendi sententiam remissivam peccati, nisi intendat rationem Sacramenti, ita et hic. 3. Si ratio contractus separari potest a ratione Sacramenti, ergo prudenter suadebitur hæreticis, aut etiam aliis, qui in mortali sunt nec volunt pœnitere ante matrimonium, ut inten-

dant solum rationem contractus, et non Sacramenti, ne committant sacrilegium : item fieri poterit ut unus intendens contractum et Sacramentum, suscipiat Sacramentum, alter autem intendens solum contractum, non suscipiat Sacramentum, quæ, inquit *Avers.* plane sunt absurda, et præter mentem Ecclesiæ ac existimationem fidelium. Utraque sententia est probabilis, et ideo pro neutra vult se determinare Mastr. *numer.* 24, in utramque partem etiam discurrens de mente *Scot.* omnibus tamen consideratis videtur negativa esse probabilior ; hinc Respondeo *Ad* 1 *et* 2, fundamenta sufficientia esse jam data. *Ad* 3, dico, ex dictis lib. 6, pag. 1, num. 73, si non prævaleat intentio generalis faciendi hoc, quod Christus instituit, sed absolute nolit contractum, nisi separatum a ratione Sacramenti, Matrimonium fore nullum. *Ad* 4, dico idem; si enim non habeant intentionem sufficientem ad valorem Sacramenti, certum est ex dictis ibidem numer. 45, non confici Sacramentum, ergo nec subsisteret valor contractus indissolubilis matrimonii, tam parum quam subsisteret, si isti duo baptizati contraherent, et ignorarent se esse consanguineos, hic enim non juvat ignorantia, uti dicetur numer. 526.

277 *Quæst.* 43. — *An matrimonium inter baptizatum et non baptizatum sit Sacramentum?* Respondeo. Ut quæstio locum habeat, supponi debet quod Ecclesia dispensarit in isto impedimento disparis cultus, ita ut potuerint inire contractum saltem civiliter validum, qualis est inter infideles : hoc supposito, Sot. Cathar. Eckius. Rebel. Avers. *quæst.* 1, *sess.* 6. Ex Scotistis, Hique. Pont. Brancatus defendunt fore Sacramentum ex parte fidelis, putant enim, quod inter conjuges sint duo partialia Sacramenta, quorum unum possit subsistere sine altero, sicuti sæpe in uno causatur gratia, et non in altero. Sed oppositum est tenendum cum Vasq. Henr. Sanc. Kon. Bec. Pont. Mastr. *numer.* 20, Krim. *numer.* 350, quia sicuti est unicus duorum contractus, et unicum vinculum; ita debet esse unicum Sacramentum, ergo cum non baptizatus non sit capax hujus Sacramenti, secundum dicta lib. 6, pag. 1, num. 165, ob hunc defectum deficiet totum Sacramentum.

Objic. Apostolus 2, ad Corinth. 7, v. 14, dicit : *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem*, ergo docet saltem respectu fidelis esse Sacramentum. Respondeo : neg. cons. nam non loquitur de sanctificatione sacramentali, sed morali tantum, in quantum mulier fidelis exemplo et pia conversatione sua virum infidelem adducit ad fidem et gratiam. Matrimonium utriusque infidelis non esse Sacramentum, dixi lib. 6, pag. 1, numer. 165. An autem, quando infideles convertuntur, et renovant consensum, tum saltem fiat Sacramentum, dicetur num. 407.

Quæst. 44. — *Quid notandum sit circa consummationem matrimonii?* Resp. seqq. 278

§ 1. Certum videtur ex Cap. *Veniens*, De sponsalib. contra paucos apud Sanch. *lib.* 2, *d.* 21, *numer.* 12, Matrimonium non consummari per copulam post sponsalia ante Matrimonium habitam, quamvis etiam suscitatæ sint proles, quia talis copula non est matrimonialis, sed fornicaria.

§ 2. In locis, in quibus subsistunt matrimonia clandestina, si post sponsalia sequatur copula, præsumitur fieri Matrimonium de præsenti, et consummatur per illam copulam concomitanter, secundum dicta num. 231; ubi autem non valent Matrimonia clandestina, quamvis copula post sponsalia sequatur, secundum jam dicta, non ideo censebitur consummatum, licet postea contrahatur, Gob. *tract.* 10, *num.* 402, *et* 403. Mos autem in Germania ut procurator catapuractus decumbat cum sponsa, non est consummatio Matrimonii, sed tantum servit ad acquirenda aliqua jura, Gob. *num.* 405. 279

§ 3. Si semen a viro alioquin potente vas penetrare effundatur circa muliebria, et matrix illud ad se attrahat, sufficere ad matrimonii consummationem docent *S. Anton. Cordub. Sot. Croonas de Nevo, Lopez,* quos refert, et sequitur Boudewins *pag.* 2, *quæst.* 19, certum enim videtur ex variis auctoribus, et historiis tali effusione seminis sæpe concepisse et peperisse mulieres; quamvis cum aliis contradicat *Zachias* in quæstionibus medico-legalibus lib. 3, titulo 1, quæst. 8. Imo hoc verum esse, quamvis dæmonis ministerio semen viri in vase debito recipiatur, docent Rosell. Sylv. Tabien. Sanch. *numer.* 2, Bonac. Avers. *quæst.* 2, *sess.* 4, ideoque absque virginis defloratione, aut corporis ejus penetratione hoc fieri posse, nullus, quod sciam, Medicorum dubitat, inquit *Boudew.* An vero tum etiam contrahatur affinitas dicam numer. 695. 280

§ 4. Si vir vas feminæ penetrarit, sed ad illud non venerit, nec attractum sit semen, multi dicunt fore consummationem matrimonii, sed probabilius negat Sanch. *numer.* 5, quia non censentur caro una, nisi sit copula, quæ ad generandum sufficiat, nam etiam per hoc dicuntur una caro, quod commiscendo sua 281

corpora sint principium generans unam carnem, sive prolem quod hic non est.

282 § 5. Si conjugata primo bimestri opprimatur a viro suo, matrimonium consummatur, quia vere fiunt una caro, cum sit copula sufficiens ad generationem unius carnis, attamen talis oppressa adhuc potest ingredi Religionem, uti dicetur numer. 421.

Objic. Talis copula non repræsentat unionem Verbi cum humanitate, quia non fuit voluntaria, ergo non est vera consummatio matrimonii. Respondeo. Repræsentat illam quoad substantiam, cum per hoc fiant una caro, quamvis non repræsentet quoad circumstantiam voluntariæ, quod non opus, uti opus non est ut repræsentet quoad circumstantiam *sanctæ*, cum copula conjugatorum, etiamsi voluntaria sit, possit esse peccaminosa.

283 § 6. Si vir affirmet consummationem esse factam, mulier autem neget, vel contra, si mulier affirmet, et vir neget, secundum Schild. *a numer.* 99, cui consentire videtur Avers. *quæst.* 13, *sect.* 5, § *Quod si*, potius credendum est affirmanti quam neganti, tum quia standum est pro matrimonio, tum ob alias auctoritates, et rationes, quas adducunt Sanch. *lib.* 7, *disp.* 109, et Gob. *tr.* 10, *numer.* 403; ideoque licitum non erit ab eo recedere, uti nec in alio dubio, an matrimonium fuerit consummatum, necne, quia Matrimonium est in possessione, cujus vinculum scitur esse de se absolute insolubile, et necdum esse solutum. An ad consummationem Matrimonii requiratur, ut etiam mulier seminet, dicetur numer. 696.

284 *Quæst.* 45. — *Quid addendum sit circa Ministrum in Sacramento Matrimonii, et Parochum, qui assistit?* R. § 1. Minister hujus Sacramenti non est Parochus, aut Sacerdos, qui benedicit; quia secundum S. Th. in 4, dist. 26, a 1 ad 1, *benedictio Sacerdotis est tantum quoddam Sacramentale* et dist. 28, q. 1, 2, 3, *est tantum de solemnitate Sacramenti, unde si omittatur, verum matrimonium est.* Idem docent Scot. Mastr. *n.* 12. Et contrahentes esse Ministros luculenter ostendunt Bellarm. *t.* 2, *de matr. c.* 6, 7, 8, Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *pu.* 14, *n.* 3, contra Guillelm. Paris. Canum, Estium, Sylv. apud Aversam *q.* 1, *s.* 5, ad quos accedit *Juenin*, quorum sententiam Vasq. Con. Pont. apud Aversam *q.* 2, *s.* 1, vocant improbabilem, *Rebell.* temerariam, sed omissa censura, quod diximus, *Probatur* 1, ex *Florent.* supra, quod dicit mutuum consensum contrahentium esse causam efficientem Matrimonii, ergo contrahentes sunt Ministri, qui enim efficit, sive conficit Sacramentum, ille est ejus Minister. 2. Quia Trid. *sess.* 24, *de Ref. matrimonii c.* 1, docet, clandestina Matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit. *Si dicas*, esse contractus, sed non Sacramenta, *Contra* est, nam ex dictis n. 376, ratio validi contractus non est separabilis a ratione Sacramenti : deinde *Trid.* initio illius sessionis, et canonum immediate antecedentium pro titulo ponit, *De Sacramento matrimonii*, et statim a c. 1, subjungit decreta de illius reformatione, ergo intelligit Sacramentum. Denique contrahentes sunt Ministri contractus, ergo etiam Sacramenti, quia contractus elevatus est ad rationem Sacramenti.

Objic. 1. Multa Conc. Provinc. et Ritual. vocant Parochum Ministrum, sive, dicunt esse illum qui hoc Sacramentum administrat. 2. Dicunt in benedictione Sacerdotis conferri gratiam, ergo per illam intrinsece constituitur Sacramentum. 3. Parochus dicit, *ego vos in matrimonium conjungo*, ergo ipse conficit eorum matrimonium. 4. In aliis Sacramentis Minister distinguitur a suscipiente, ergo et hic. 5. Actio sacramentalis est sacra, ergo pro Ministro requirit personam sacram. R. *Ad* 1, intelligunt esse Ministrum solemnitatis, et cæremoniæ, quæ late dicitur Sacramentum. *Ad* 2. Gratia communiter confertur in benedictione, quia tum perficitur, et completur contractus per consensum conjugum. *Ad* 3. Sensus est, *ego matrimonium vestrum nomine Ecclesiæ ratum habeo. Ad* 4, n. cons. alioquin etiam dicam, in aliis Sacramentis, Minister et suscipiens debent esse sibi pæsentes, ergo etiam hic : oppositum tamen constat, quia secundum dicta a n. 258, potest matrimonium inter absentes contrahi. *Ad.* 5, n. cons. nam etiam Baptismus est actio sacra, id est, a Christo elevata ad causandam gratiam, et tamen valide confertur a laico.

§ 2. Dixi l. 6, p. 1, n. 147, non peccare 285
sponsum, si ex causis justis cum sponsa etiam publice indigna contrahat matrimonium, sicque illi ministret hoc Sacramentum, ubi addidi etiam Parochum teneri assistere, dummodo non deprehendat aliud impedimentum. Et plura de assistentia Parochi addentur a. n. 706. Quamvis autem Trid. habeat, ut Parochus *viro et muliere interrogatis, et eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat : ego vos in matrimonium conjungo in Nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, vel aliis utatur verbis juxta re-*

ceptum uniuscujusque provinciæ ritum, tamen id de valore non est, et quamvis Parochus nil prorsus dicat, sed tantum sit testis, Matrimonium valet, uti cum communi docet, et inter declarationes S. Congreg. refert Gallem. supra n. 5 et 6. Quale autem sit peccatum illa omittere, referam sententias num. 505.

286 *Quæst.* 36. — *Quinam sint speciales effectus matrimonii ?* R. Præter indissolubilitatem et obligationem reddendi debitum, de quibus aliqua dicta sunt, et plura per decursum dicentur, præcipui sunt sequentes : 1. Communicatio quædam bonorum, et honorum, de qua Avers. *qu.* 21, *s.* 1. Quænam autem sint bona conjugum, tum propria, tum communia, et quid circa omnia illa possint maritus et uxor, dixi l. 3, p. 1, a. n. 1017. 2. Libertas a servitute, si dominus tradat nuptui, vel ipsemet ducat personam servituti subjectam. Item jus, ut neuter possit saltem licite absque alterius consensu se in servitutem vendere, *Aversa* supra. 3. Nullitas quarumdam donationum inter conjuges, dequo aliquid dixi l. 3, p. 2, n. 806, et plurima habet Sanch. *l.* 6. 4. Potestas mutuo irritandi, vel suspendendi vota, in quantum præjudicant juri conjugum, de qua Busemb. relatus l. 3, p. 1, n. 482 et 503, quibus aliqua addidi ibid. a n. 493 et n. 504. 5. Obligatio cohabitandi, cum id postulet obligatio reddendi debitum, Gob. *tr.* 10, *n.* 750, 766, Avers. 3, ubi explicat, quandonam possint habitatione separari, et *Busemb.* hic referendus n. 401, in fine breviter notat, quandonam uxor teneatur sequi virum, quoad habitationem. 6. Obligatio præstandi alimenta, aut sibi mutuo succurrendi, de qua Avers. *s.* 4, et etiam dixi l. 3, p. 1, a n. 709, 714, 719, 731. 7. Legitimatio prolis illegitime conceptæ, aut etiam natæ, de qua Avers. *s.* 2, et etiam dixi l. 4, a n. 751, 757.

DUBIUM II.

De usu Matrimonii.

ARTICULUS I.

287 *An usus Matrimonii, sive actus conjugalis sit licitus?*

« Resp. Per se est licitus et honestus. Quod est de fide, et patet ex 1, *Cor.* 2. *Uxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

» I. Si Matrimonium a parte rei sit nullum : quod tamen si uterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si uterque vel alter id certo sciat, non potest, quocumque etiam periculo proposito, uti Matrimonio. Unde si non potest sine periculo vitæ aut famæ detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi Religionem (si necdum consummavit) vel sugere, vel petere divortium, ob conjugis sævitiam v. g. vel adulterium, si tale sit vel certe omnia incommoda patienter sustinere, Bonac. *q.* 8, *p.* 8, *n.* 16.

» II. Si Matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum, reddere tamen tenetur, cum alter habeat jus petendi. Si uterque dubia fide contraxit, vel dubitat de ejus valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indagationem, Vasq. Sanch. Dian. Bardi, *d.* 6, *c.* 11, *p.* 7, § 3, secus post eam, Bon. *q.* 4, *p.* 4, *supra l.* 1, *tr.* 1, *c.* 2, *d.* 3.

» III. Si fiat cum gravi periculo vitæ aut sanitatis. Nisi tamen sit causa gravis, cui damnum coporale videatur postponendum, v. g. periculum incontinentiæ in se vel comparte, Bon. *p.* 6, *n.* 8, M. Perez *d.* 50, *s.* 4, *n.* 5.

» IV. Si fiat pravo fine, v. g. tantum voluptatis causa. Quod tamen Doct. communiter, ut Sanch. *l.* 9, *d.* 1, Bon. *q.* 4, *p.* 6, censent esse tantum veniale, contra *Pontium*, qui vult esse nullum : nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. Sanch. *d.* 11, *etc.* Vide etiam Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 216, Bon. *p.* 6, Perez *d.* 49, *s.* 2, *n.* 6.

» V. Si exerceatur mente adultera, ut si dum accedit ad suam, imaginetur aliam, ut animum pascat, quod est mortale, Sanch. Bon.

» VI. Si fiat modo indebito, v. g. si non servetur vas naturale : quod multi docent esse veram sodomiam : alii esse grave peccatum contra naturam. *Vid.* 6, *præcept.* 2. Si sine justa causa situs sit innaturalis, præposterus, etc. quod aliqui dicunt esse mortale, alii, secluso periculo effusionis seminis, veniale tantum, etsi grave, et graviter increpandum, Dian. *R.* 204, 3. Si alter conjugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat : quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actus conjugalis, scilicet generatio, impeditur ; quidam tamen ut *Præp. et Sanch.* dicunt in femina nullum esse. V. Bon. *p.* 6, *n.* 15, *et p.* 1.

» VII. Si loco indebito, v. g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

» VIII. Si absque urgente causa fiat tempore indebito : 1. In magna solemnitate, ut Paschæ, vel pridie Communionis. V. Perez *d.* 49, *s.* 3. 2. Quando uxor est gravida, saltem si sit periculum abortus, Navar. Sylv. Sanch. Kon. Filliuc. *tr.* 10, *p.* 1, *nu.* 337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale : quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Unde Dian. *R.* 204, et Kon. *d.* 34, *dub.* 9, nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando uxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *Azor.* docent Sanch. *d.* 21, *n.* 2. Imo aliqui apud Dian. *l. c.* ut Pontius *l.* 10, *c.* 11 *et c.* 14, *n.* 5 *et* 6, docent nec veniale esse, si periculum urgeat, quod Sanch. *l. c.* docet esse probabile, additque *Perez*, si ob finem honestum fiat, nullum esse, et teneri reddere uxorem, si maritus exigat. *V. d.* 49, *s.* 3.

» Ex dictis casibus consequenter resolvitur, licitum esse uti Matrimonio. 1. Prolis causa, etsi hæc non necessario debeat intendi, dum exercetur, dummodo positive non impediatur : imo etiam aliquando simplici affectu licite excludatur, v. g. a paupere, ne nimium prolibus gravetur. 2. Ad vitandum periculum incontinentiæ, in se, vel comparte, Perez *d.* 40, *s.* 2, ex Kon. Pont. Hurt. etc. contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos : quia honestum ex natura sua, et relatum ad unum finem, licite refertur ad alium isti non repugnantem, ut docent Sanch. Kon. Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 3, *cap.* 1, Perez *d.* 49, *sect.* 2, *nu.* 4, V. Dian. *R.* 218. Solius tamen sanitatis causa uti, probabile est esse veniale, ut docent S. Thom. Henr. Laym. *l. c.* contra Perez etc. *ll. cc.*

» *Quæres.* An, et quando liceant tactus, aspectus, verba turpia inter conjuges?

Resp. Tales actus per se iis licent, quia cui licitus est finis, etiam licent media ; et cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Unde licite talibus naturam excitant ad copulam. Quod si vero separatim, sine ordine ad copulam, v. g. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata, eo quod ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant jus ad illos, nisi tamen, ut sæpe contingit, sint conjuncti cum periculo pollutionis ; aut conjuges habeant votum castitatis : tunc enim sunt mortalia, ut dictum *supra l.* 3, *tr.* 4, *c.* 2, *dub.* 4, Dian. *R.* 204 *et* 216. *Unde resolves.*

» I. Conjux venialiter tantum peccat. 1. Tangendo se ipsum ex voluptate, et tactum non ita expresse referendo ad copulam, ut contra *Vasq.* et alios probabiliter docent Sanch. *d.* 44. 2. Oblectando se veneree, sine periculo pollutionis, de actu conjugali, dum abest compars, vel actus exerceri non potest, Fill. Laym. Tann. Mald. cum Dian. *R.* 224, contra Nav. Azor. etc.

» II. Peccant graviter: I. Vidua, quæ se veneree oblectat de copula olim habita, qui est illi illicita per statum. II. Bigamus, qui in actu conjugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, et de ea carnaliter delectatur ; quia est permixtio cum aliena, Laym. *v. sup. l.* 3, *tr.* 4, *c.* 2, *et l.* 5, c. 1, *d.* 2, *ar.* 1.

ADDENDA.

Quæst. 47. — *Ex quo fine usus Matrimonii sit licitus?* R. § 1. Usus Matrimonii communiter fit, vel ob bonum prolis, qui est finis illius primarius ; vel ob redditionem debiti conjugalis ; vel ob remedium concupiscentiæ alienæ, aut propriæ, qui sunt fines secundarii ; vel ob sanitatem corporis, aut voluptatem, qui sunt fines extranei, secundum dicta n. 236. 288

§ 2. Si fiat ob bonum prolis generandæ, et ad cultum Dei educandæ, est licitus, et meritorius, uti omnes fatentur, sic enim est actus religionis, uti expresse S. Thom. *in c.* 7, Epistolæ 1 ad Corinth. et in sup. q. 41, art. 4. Si autem primario quidem ordinetur ad generandam prolem, sed præcise pro suo commodo, v. g. ut habeat successorem, propaget familiam, etc. et nullo modo, nequidem virtualiter, referatur ad glorificandum Deum, putant S. Thom. aliique cum Sanch. *l.* 9, *d.* 8, *n.* 2, fore veniale, quia sistendo in fine creato agitur contra finem Sacramenti ad Dei honorem instituti. Ad hoc tamen, ut dicatur virtualiter referre, satis est, si conjuges ab initio Matrimonium inierint propter hunc finem, nec intentionem in ipso actu contrariam habeant. Unde etiam deducit Sanch. *n.* 4, conjugem non peccare, qui actum conjugalem habet omnino immemor illius finis ; hoc ipso enim, quod finem contrarium non habeat, censetur manere in eo fine, quem initio habuit, et ad quem actus ille ex natura sua intendit. 289

§ 3. Si fiat propter fidem Matrimonii, et ad implendam obligationem ex justitia reddendi debitum, etiam est licitus et meritorius : sic 290

enim est actus justitiæ, uti iterum expresse S. Thom. aliique supra, et per hoc virtualiter tenditur etiam in primarium finem.

291 § 4. Si fiat præcise ad vitandam incontinentiam in altero conjuge, etiam est licitus, et meritorius, quia est redditio debiti, adeoque actus justitiæ, et propterea charitatis, de se sufficienter tendens in finem suum primarium.

292 § 5. Si fiat præcise ad vitandam incontinentiam propriam, S. Aug. Ans. Bonav. Thom. *in supp. q.* 49, *art.* 5, et speciatim S. Greg. relatus can. *Nervi*, 2, *dist.* 13, videntur dicere esse veniale, et consentit Carden. *in* 2 *Crisi d.* 7, *n.* 50, quia talis actus aberrat a fine suo primario, ad quem a Deo est ordinatus. Palud. Sot. Henriq. Sanch. et alii dicunt tum tantum non fore peccatum, si reliqua media incontinentiæ vitandæ non juvent. S. Anton. et alii putant in circumstantiis, in quibus est spes prolis, fore veniale, si finis hic omittatur. Denique alii plurimi Theologi, et Juristæ cum Duar. Caj. Medin. Navar. Almain. Caspens. Laym. Kon. Robell. Hurt. Herincx, Pont. *l.* 1, *c.* 21, Mastr. *n.* 125, Avers. *q.* 21, *s.* 4, probabilissime dicunt nullum fore peccatum præcise intendere vitationem concupiscentiæ, et remedium sui peccati, dummodo positive non excludatur finis primarius. *Probant*, imprimis ex Apostolo; nam dicitur, 1, ad Corin. 7, v. 2. *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat. v.* 5, *revertimini in ipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram, hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium :* quod autem lex tali modo indulget, non videtur posse esse peccatum, nam est permissio moralis, similis illi, qua Apostolus ib. v. 28, permittit virginibus nubere, dicens, *ego autem parco vobis*, id est indulgeo. Deinde probant ex ipso S. Th. nam *in supplem. q.* 42, *ar.* 2, *in O.* docet Matrimonium post peccatum institutum esse, secundum quod remedium præbet contra vulnus peccati, et ad 2, addit, esse etiam in remedium contra peccatum, et *q.* 54, *ar.* 3, *in O.* ait : finis Matrimonii secundarius, per se, est concupiscentiæ repressio, atque usurpare medium ex fine, ex quo a Deo institutum est, non potest esse inordinatum, vel illicitum. Et ideo idem S. Th. *q.* 51, *art.* 5, *ad.* 3, ait : *quamvis senes non habeant caliditatem sufficientem ad generandum, tamen habent caliditatem sufficientem ad carnalem copulam, et ideo conceditur eis Matrimonium, secundum quod est in remedium, quamvis non competat eis, secundum quod est in officium naturæ.* Rationes sunt. 1. Quia hic finis est honestus, nec ullo modo opponitur fini primario, qui non necessario semper intenditur, uti patet in senibus, et sterilibus, maxime cum non sit obligatio semper operandi ex fine honestissimo, sed satis sit ex honesto de se non excludente honestiorem, ex quo patet ad rationem in oppositum : inordinatum enim non est operari ex fine honesto minus perfecto, quando positive non excluditur perfectior. 2. Secundum dicta n. 291, licita est copula ad sedandam concupiscentiam in altero, ergo etiam in se ipso, quia charitas, quæ est regula omnium virtutum, magis respicit se ipsum, quam alterum, maxime pro subsidio animæ. 3. Alioquin regulariter illicita esset copula, et consequenter etiam cohabitatio illis, qui non habent spem gignendi proles, quales sunt senes et steriles, hoc autem nemo dicit; ergo Sanctiss. Patres in oppositum citatos intelligunt aliqui de usu ad voluptatem, vel concupiscentiam tantum explendam.

§ 6. Si fiat precise ob sanitatem corporis, 293
S. Th. *q.* 49, *art.* 5, *ad.* 4, aliique cum Carden. *n.* 52, dicunt fore veniale, quia omittitur finis primarius, Limitat *Sanch.* nisi deessent alia media obtinendæ sanitatis. Alii multi cum *Avers.* supra dicunt nullum esse peccatum, quamvis alia adessent media, dummodo non excludatur finis primarius, quia non tenemur semper positive agere ex fine intento a Deo vel legislatore, sed satis est si actus noster referatur ad finem honestum, et non excludatur relatio ad finem a lege intentum, maxime in hoc casu, in quo sanitas juvabit ad gignendam prolem, ergo quod refertur ad sanitatem, virtuatiter refertur ad gignendam prolem.

§ 7. Non est licitum exercere actum conju- 294
galem ob solam voluptatem, nam Innoc. XI, damnavit hanc 9, propos. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.* Hinc oppositum, quod antehac tenuerunt plures, nunc sustineri non potest. Tum autem exercetur ob solam voluptatem, quando voluptas intenditur, et in ea sistitur. Tum in ea sistitur, quando intendens non refert eam neque ad primarium, vel secundarium Matrimonii finem, neque ad alium de se bonum et honestum. An autem sensus damnationis sit, quod sit saltem veniale, si sistatur in sola voluptate, id est, si intendatur voluptas ex natura sua tendens ad generationem prolis, jam tamen actu, et positive non referatur ad finem illum, quamvis hic finis

etiam positive non excludatur, neque de illo incidat cogitatio ; an vero tum tantum sit saltem veniale, si sistatur in sola voluptate, ita ut to *sola* significet excludi alterum finem, de quo incidit cogitatio, et tamen ad eum non refertur, an, inquam, sensus damnatæ propositionis sit hic, vel ille, non est meum definire, sed tantum dico propositionem damnatam in uno sensu per verba proprie significato esse falsam, et contradictoriam ipsius in opposito sensu esse veram. Ratio autem damnandi eam, saltem in secundo sensu, est, quia est inordinatum positive velle sistere in eo, quod Deus et natura voluerunt tantum haberi tanquam medium ad aliud, voluptatem autem illam voluerunt haberi tantum velut medium ad magis alliciendum ad generationem prolis, eamque facilitandam, aut ad remedium concupiscentiæ ; ergo quærere voluptatem, et non referre ad eum finem, quando de eo incidit cogitatio, est inordinatum, et ita docent Sanctiss. Patres, apud Rayn. in *Heter. t.* 16, *s.* 1, *p.* 14, *a n.* 38, S. Aug. *l. de bono conjug. cap.* 6, ait : *Conjugalis concubitus generandi causa non habet culpam, concupiscentiæ vero satiandæ, tamen cum conjuge, veniale.* S. Th. 4, *contra gentes c.* 87, *n.* 5, *et in supplem. q.* 40, *art.* 6, dicit inordinatum esse venereis uti propter solam delectationem, quæ omnia confirmantur ex dictis l. 5, a n. 312, ubi ostendi, si quis comedat, bibat, audiat musicam, olfaciat flores, positive sistendo in voluptate, quam inde habet, peccare venialiter, ex quo intuli n. 313, probabilius videri, quod non dentur actus humani in individuo indifferentes.

295 § 8. Aliqui apud *Aversam* putarunt esse mortale, si conjuges habeant copulam ob voluptatem, sed ex *S. Aug. S. Th.* et aliis communissime satis certum est, per se loquendo, esse veniale tantum.

296 § 9. Si actus conjugalis fiat propter voluptatem tanquam propter finem primario fini Matrimonii subordinatum, id est, si velint actum conjugalem propter voluptatem in ordine ad generandam prolem, ita ut non sistant in voluptate, sed hanc habeant pro fine intermedio relato ad generationem prolis tanquam ad finem ulteriorem, et primarium, nullo modo peccant, quia Deus et natura voluptatem illam conjugum destinarunt ad generationem prolis, ergo quærunt illam ad finem a Deo et natura illi propositum, ergo ordinate et licite : neque damnatur propositio dicens opus conjugii ob voluptatem exercitum carere culpa, sed ob solam voluptatem exercitum, et ideo etiam dixi l. 5, n. 312, si quis voluptatem, quæ capitur ex cibo vel potu, referat ad honestum finem, nullo modo peccare.

Quæst. 38. — *Quid agendum sit, si post contractum Matrimonium, suboriatur dubium de illius valore?* R. Caram. *in Theolog. fund. num.* 1424, negat dari posse prudens dubium de valore Matrimonii bona fide contracti, quia possessio, quam non elidit dubium, est et manet motivum grave pro valore. Opinionem illam fuse confutat Carden. *in* 1, *crisi d.* 6, *a n.* 169, et posse prudens dubium suboriri, constabit ex dicendis. Itaque in dubio de valore Matrimonii videntur tenenda sequentia. 297

§ 1. In dubio circa valorem Matrimonii, standum est in utroque foro potius valore, quam invaliditate ipsius, Sanch. *l.* 1, *d.* 18, *a n.* 5, ideoque etiam singularis opinio unius Doctoris stantis pro valore Matrimonii, si probabili ratione nitatur, præferri debet sententiæ plurium, valorem oppugnantium, Boss. Sperell. Sanch. *n.* 7, Gob. *in Quint. tr.* 1, *n.* 195, Delb. *c.* 8, *d.* 20, *s.* 1, *a n.* 16. Ratio est, quia Matrimonium est causa favorabilis, pro qua standum, *cap. Ex litteris, de prob.* et universim, *actus in dubio debet interpretari validus, L. Quoties, de rebus dubiis*, Barbosa *axiom.* 12, *n.* 7, quia præsumitur pro validitate actus, donec de invaliditate constiterit, Menoch. *de præsumpt. l.* 6, *præs.* 4, Tusch. *v. præsumptio concl.* 620. 298

§ 2. Qui probabiliter putat Matrimonium esse validum licite petit debitum, tum quia est possessio pro illo, tum etiam, quia aliquis potest hic, et alibi sequi sententiam probabilem et ita tenent communissime omnes cum Schild. *de conscientia, tr.* 2, *n.* 126, additque recte Aver. *q.* 21, *s.* 2, § *ult.* etiamsi opinio pro invaliditate esset probabilior. Et hoc est conforme dictis l. 1, a. n. 268, de licito usu opinionis probabilis. 299

§ 3. Si quis probabiliter putet Matrimonium esse nullum, nec habeat probabilem rationem pro valore, dicunt *S. Ant. Sylv. Rodriq. Schild.* nequidem posse debitum petenti reddere, licet petens opinetur Matrimonium subsistere, quia tenetur sibi formare conscientiam ex sua, et non ex aliena opinione. Contradicunt probabilius Sanch. *l.* 2, *d.* 44, Bress. Merolla, Carden. *in* 2 *Crisi. d.* 19, *n.* 106, et dicunt debere reddere, nisi de nullitate sit certus, quia possessio est pro valore Matrimonii, et consequenter pro jure petentis. Atque id videtur decidi *cap. Inquisit. de sent. excomm.* uti dicam n. 302. 300

301 § 4. Talis habens rationes probabiles pro nullitate Matrimonii, et nullas pro valore, si habeat spem obtinendi majorem certitudinem, non potest petere debitum; quia tum tale debitum censetur vincibile, quo stante non licet operari, Carden. *a num.* 113.

302 § 5. Si Matrimonio bona fide contracto superveniat dubium de valore et post inquisitionem nil resciri, nec dubium deponi possit, *prima sententia*, quam tenent S. Thom. S. Bonav. S. Ant. P. Sot. Ledesm. Val. Vasq. Azor. Rebell. Pont. Hurt. Turr. Arr. Avers. *q.* 21, *s.* 2, et alii 17, cum Schild. *tract.* 7, *c.* 7, §4, dicit posse quidem reddere debitum, sed non petere, quia ita videtur esse decisum *cap. Inquisit. de sentent. excomm.* ubi dicitur, *cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili et discreta, quamvis non evidenti et manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam.* Rationem dat *Schild.* quia licet is, qui bona fide accepit possessionem bonorum fortunæ, dubio superveniente, retinere et eis frui possit, quia scilicet potestas Superioris, translato per jus altum dominio, aufert a tali dubio possessore malitiam, quæ forte esset in detentione rei, si fuit vel sit aliena, tamen cum nemo tollere possit malitiam a fornicatione, dubio superveniente, non videtur posse peti debitum, sicuti qui est in possessione bonæ fidei quoad Sacerdotium, superveniente prudente dubio de valore Ordinationis, nemo potest ei dare licentiam, ut celebret, quia nemo facere potest per concessionem suam, ut Ordinatio, si forte non valuit valida fiat. Addit, quod possessio in matrimonio non acquiratur per contractum, sed per usum corporis, et cohabitationem, uti possessio beneficii non est ex donatione, sed ex usu; at ille, qui bona fide accessit ad non suam, non potest petere debitum, uti concedunt omnes, ergo multo minus, qui solum bona fide contraxit. Hinc infert *Schilder* nec conjugem posse petere debitum, si dubitare incipiat an matrimonium sit invalidum, ob metum : nec in casu, quo adulter promisit matrimonium adulteræ post mortem conjugis suæ, et postea dubitat an uxor sua vixerit tempore promissionis, aut si dubitet, an adulterium cum tali promissione commissum sit : nec in casu, quo quis prius contraxit cum una coram simplici Sacerdote, qui forte licentiam assistendi non acceperat a Parocho, et postea etiam bona fide cum altera contraxerit coram Parocho, atque ita dubitet, utra sit uxor; si tamen Parochus rationabiliter judicetur consensisse, ut simplex Sacerdos assisteret, putat posse adhærere primæ. *Secunda sententia* quam tenent D. Sot. Veracrux, Vict. Lopez, Suar. Kon. Laym. Bonac, Regin. Less. Lorca, Bress. Lug. Boss. Bardi, Sanch. *l.* 2, *d.* 41, Dian. *p.* 4, *tr.* 3, *R.* 15, Dicast. *de restit. d.* 5, *a n.* 221, Terill. *de cons. q.* 23, *n.* 66, Card. *n.* 107, dicunt posse etiam petere debitum. 1. Quia præmissa sufficienti diligentia conjuges habent invincibilem ignorantiam de invaliditate, ergo manet possessio pro validitate, ergo pergere possunt supponentes valere. 2. Durissimum est compellere homines culpæ immunes, ut vitam cælibem ducant, ad hoc autem compellerentur, si uti non possent matrimonio. 3. Id videtur sufficienter decisum a Ducio III, Cap. *Dominus*, uti referam n. 672, ibi enim supponit, si secundo matrimonio bona fide contracto superveniat dubium de morte prioris conjugis, posse eum, quia bona fide contraxit petere debitum, et alterum, etiamsi mala fide contraxerit, posse reddere. Similiter Cap. *Laudabilem de frigid. et malef.* dicitur; superveniente dubio de impotentia, utrumque posse ad triennium reddere, et petere debitum. Ad Cap. *Inquisit.* respondent aliqui, ibi tantum dici, quod non liceat petere ante majorem inquisitionem. Lugo *de just. d.* 17, *n.* 88, dicit ex contextu constare, quod Pontifex ibi loquatur de casu, in quo conjux habet judicium probabile de sola nullitate Matrimonii, et nullum habet probabile motivum pro valore, ac tum non posse petere, sed tantum reddere, nisi aliunde sibi formet conscientiam secundum dicta n. 300. Si autem sit dubium vel utrinque negativum, dicit cum *Terillo* et aliis etiam licite posse petere ; tum enim est possessio pro valore, adeoque etiam pro licito usu Matrimonii. Ad rationem in oppositum patet responsio ex dictis. Nec est simile de dubie ordinato, nam cum per nullam concessionem, vel opinionem fieri possit, ut Ordinatio, si forte non valuit, valida fiat, Sacramenta certo exponerentur periculo nullitatis, hinc relicta etiam probabiliori ibi sequendum est tutius, secundum dicta l. 6, p. 1, a. n. 104, e contra certum est aliquando licitum esse se exponere periculo materialis fornicationis, uti constabit ex dicendis n. 672 et 803. Atque hæc secunda sententia videtur, saltem spectata ratione, esse probabilior.

§ 6. Docet consequenter prima sententia 303
cum *Schilder*, § 5, ejusmodi dubitantem non posse reddere debitum, quando non tenetur

reddere, ut primo bimestri. Item si deprecando possit alterum avertere a petitione debiti. Item quando potest alteri non dubitanti detegere suum dubium sine summo suo incommodo, si enim in his casibus potest alter, secundum illam primam sententiam petet illicite, ergo poterit negare. Addit etiam tum non posse reddere, quando intra breve tempus veritatem assequi potest, vel petere dispensationem, aut quando Matrimonium non est adhuc consummatum, et movetur lis de nullitate, aut quando alter commisit adulterium, incestum, etc. illis enim casibus non tenetur reddere. Sed secunda sententia, quamvis ista omnia suadeat, ut vitetur periculum etiam materialis tantum fornicationis, de rigore tamen ad illa non obligat. Et fatetur etiam *Schild.* talem non teneri cum summo suo incommodo. v. g. cum periculo gravissimi mali aperire dubium conjugi, licet sciat inde oriturum esse dubium, et sic non petendum debitum, sed posse tum reddere; nec teneri ante consummationem ingredi Religionem, ut se perplexitate liberet; nec pro majori securitate teneri de novo contrahere, si v. g. dubitet de servitute uxoris, de metu in contrahendo, etc. quia causa, ex qua immediate sequuntur effectus tum malus, tum bonus bonitate sua elidens malitiam alterius, licite poterit poni ex intentione obtinendi effectum bonum, dummodo non intendatur effetus malus prævisus. Similiter licite permittitur, seu non aufertur causa, ex qua sequitur similis effectus bonus intentus, si non intendatur malus : hoc autem fit, quando permittitur dubium de impedimento dirimente, intenditur enim evitatio gravissimi damni incurrendi per veritatis inquisitionem, aut dubii detectionem, et tantum permittitur perplexitas, quod licitum est facere, ne vita humana exponatur innumeris anxietatibus. Hinc, inquit *Schild.* licitum est acquiescere sententiæ probabili, quando evidens nonnisi cum gravibus incommodis haberi potest.

304 § 7. Sic dubitans, si dubium suum detegere non teneatur, nec possit conjugem divertere a petitione, tenetur ei bona fide petenti reddere debitum, uti tenet utraque sententia cum *Sanch.* supra, contra quosdam dicentes tum reddere non posse, et contra *Hom.* dicentem posse, at non teneri: sed ratio est, quia in perplexitate pars habens minus, aut minoris peccati periculum est amplectenda, erit autem gravius negare contra jus, quam reddere, licet absit jus. Quod si ex redditione esset periculum majoris peccati, v. g. sacrilegii, eo quod dubitaretur an in ordinibus fuisset, putant *Schild. et Arr.* tum non licere, sed secunda sententia dicit absolute licere, ideoque etiam in hoc casu.

§ 8. Si conjux dubitet an alter sit manci- 305
pium, adulter, incestuosus etc. tenetur reddere debitum bona fide petenti, quia prævalet hujus jus et possessio, *Sanch. Vasq. Avers. Hurt.* et alii cum *Schild.* supra contra alios. Similiter si conjux dubitet de valore matrimonii consummati, tenetur reddere, etiam postquam de nullitate Matrimonii agere cœpit, modo non habeat probationes in continenti paratas. S. Anton. Palud. Sanch. *l.* 1, *d.* 41, *n.* 40, *Boss. Schil.* probantque ex Jure et ratione, negando enim exponit se periculo majoris peccati, quam sit fornicatio.

§ 9. Si duo petant debitum a muliere, eo 306
quod dubium sit de valore Matrimonii cum utroque successive initi reddere non potest, nisi primo, quia possessio est pro valore primi Matrimonii et primi conjugis, uti colligitur ex dictis a n. 298.

§ 10. Conjux ordinarie, nisi essent circum- 307
stantiæ moralem certitudinem facientes, non tenetur credere conjugi afferenti se non consensisse in Matrimonium initum aut dicenti, se post Matrimonium initum invenisse impedimentum dirimens, Nav. Valent. Rebell. Sanch. Bonac. Dicast. Avers. *q.* 21, *s.* 2, Burgh. *cent.* 3, *cas.* 75, et alii cum Schild. contra Tabien. quia semper est præsumptio pro consensu, qui adesse debuit, et pro valore actus, qui positus est. Attamen, licet proprie non dubitetur, debet inquirere in circumstantias, v. g. an conjux sit fide dignus, et sine passione loqui videatur ac juret, tum enim videtur prudenter dubitari posse. Quid agendum sit, si Matrimonio contracto superveniat dubium de valore ob impedimentum impotentiæ, dicetur a n. 787. Quid autem dicendum, si Matrimonium sit adhuc contrahendum, et dubium oriatur de impotentia, de impedimento dirimente, de futura forte invaliditate Matrimonii contrahendi, dicitur a n. 40, 533, 706.

Quæst. 49. — *Quid liceat conjugi, si post* 308
initum secundum Matrimonium incipiat dubitare de vita prioris conjugis? Casus potest sic proponi : Caius Titiam conjugem ante annos 16, clam deseruit, Titia ante annos 10, audiit Caium adhuc vivere, et ante 9 annos, cum nihil amplius audiret de Caio, duxit Sempronium, neque scit an vivat Caius, an non, nec potest jam quamvis diligentissime

inquisiverit, id rescire. *Quæritur*, quid liceat his conjugibus, Titiæ et Sempronio? R. § 1. Pontius *l.* 6, *c.* 53, *n.* 5, Marchant. et alii putant, quamvis mortuus esset Caius, Matrimonium cum Sempronio esse nullum, adeoque illis nihil licere, quia Clemens III, referendus n. 672, dicit non posse contrahere aliud Matrimonium, donec certus nuntius afferatur de morte prioris mariti, adeoque videtur illam reddere inhabilem ad aliud Matrimonium. Oppositum longe probabilius docent Avers. Spor. *n.* 51, Mastr. *n.* 110, et alii communiter; et clare colligitur ex Cap. *Dominus,* quod referam, n. 312. Verba autem illa, *non possunt,* non significant Matrimonium ideo fore irritum, si mortuus sit prior conjux, sed tantum illicitum, nam et vere dico eum, qui vovit continentiam, non posse Matrimonium contrahere, quia quod est illicitum, censetur impossibile; attamen si contrahatur, valet. Sed præscindendo ab hoc, an vivat, vel non vivat.

309 § 2. Si uterque mala fide processerit certissimum est, inquit Sanch. *l.* 2, *d.* 42, *n.* 8, neutrum posse petere aut reddere debitum, quia non est possessio pro Matrimonio, sed pro sexto præcepto copulam inter eos prohibente, nec alterutro favet possessio Juris pro petendo debito, cum possessio Juris inchoari non possit cum mala fide. Quod si eorum tantum unus mala fide contraxerit, hic non potest petere debitum ob rationem jam datam.

310 § 3. Pignat. *tom.* 4, *cons.* 189, *a n.* 3, putat bonam fidem hic esse amplius non posse, si contrahatur absque certitudine mortis alterius conjugis, quia jura proohibentia sunt clara, et ignorantia Juris non excusat. Oppositum tenet *Simanc. Gutt.* et alii, nam imprimis potest bonam fidem habere, qui nescit alterum fuisse conjugatum; deinde potest fieri, ut etiam alter ex probabilibus argumentis bona fide judicet priorem suam conjugem obiisse, nec sciat requiri de hoc pleniorem certitudinem; unde etiam ille dicitur hic bona fide Matrimonium contraxisse, qui inculpabiliter judicavit sibi licere etiam stante tali dubio, et in circumstantiis casus propositi matrimonium contrahere, tametsi universaliter sciverit, superstite altero conjuge non licere ad secundas nuptias transire : e contra si processerit cum dubio, formidine, aut remorsu, ne peccaret sic contrahendo, non processsit bona, sed mala fide.

311 § 4. Quamvis bona fide processerit, putarunt aliqui debere nihilhominus separari, nec posse vivere ut conjuges : 1. Quia nullum habetur probabile argumentum de valore secundi Matrimonii : cum enim Caius abierit clam, signum est habuisse aversionem a Titia, et noluisse sciri ubi esset, ne Titia sequeretur vel ipse cogeretur ad eam redire : ergo quamvis jam emaneret ad 30 annos, imo et ad 100, inquit Pignat. *n.* 1, non ideo prudenter præsumi poterit obiisse, tam enim parum prudenter potest Titia ratione illius absentiæ præsumere Caium esse mortuum, quam parum Caius, si alicubi esset, ubi de Titia nil rescire posset præsumere posset Titiam esse mortuam. 2. Cum Titia et Sempronius contraxerint uno circiter vel altero anno, postquam nuntiatum erat Caium adhuc vivere, præsumi debet Caium tum vixisse, ergo Matrimonium præsumi debet ab initio fuisse invalidum, tempore autem convalescere non potest, neque nunc licitum est de novo contrahere, cum non habeatur certitudo de morte Caii. 3. Primum Matrimonium est in certa possessione valoris, nec probabile est illud primum Matrimonium desiisse, cum desit omne prudens argumentum pro morte Caii, imo pro ejus vita fuerit testimonium uno anno ante initum secundum Matrimonium; ergo non est probabile, quod secundum Matrimonium sit validum, bona autem fides contrahentium non juvat ad inchoandum vel continuandum saltem usum Matrimonii, nisi tum, quando dubium oritur, adsit saltem probabilitas de valore, si enim improbabile sit esse validum, ergo non erit probabile jus ad usum, cum jus ad usum fundetur in valore.

§ 5. Si saltem unus eorum bona fide contraxerit, et adhibita diligenti inquisitione nil resciri possit de vita vel morte Caii, possunt permanere simul et uti conjugio, nam Lucius III. *Cap. Dominus, de secundis nuptiis,* ait : *super Matrimoniis, quæ quidam ex vobis nondum habita obeuntis conjugis certitudine contraxerunt, id vobis respondemus, ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet quod ab hac vita migraverit conjux : si vero aliquis, vel aliqua id hactenus non servaverit, et de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum; ei quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti, quod a se tamen noverit nullatenus exigendum : quod si post hoc de prioris conjugis vita constiterit : relictis adulterinis complexibus ad priorem conjugem revertatur*, unde tales adhuc tenentur ulterius inquirere, si sit modus resciendi de vita prioris conjugis. *Nec obstat*, quod Pignat. *t.* 4, 312

consult. 189, *n.* 4, dicat, responsum illud Lucii III, cum dicat de illis, qui *hactenus* id non servaverunt, non valere pro his temporibus, eo quod jam non possit esse bona fides, sed tantum ita disposuisse de Matrimoniis eo tempore præteritis; *nam contra est*, quod ejusmodi dispositiones Juris, licet dicantur fieri pro tali tempore, tamen secundum Auctores passim sunt regula communis etiam pro futuris temporibus, nisi aliud expresse dicatur : posse autem etiam jam esse bonam fidem, dixi *n.* 310, Ex dictis.

313 § 6. Sequitur 1. Quod in dubio de morte alterius conjugis, etiam ubi unus mala fide processit, non necessario debeat dissolvi Matrimonium, sed quod ille, qui bona fide processit, sit in possessione juris, ut etiam petat debitum, et consequenter alter sit in obligatione, ut reddat, et consequenter, quod possessio juris ad usum secundi matrimonii possit esse, quamvis sit certa possessio valoris pro primo Matrimonio; et non sit certum sed dubium, quod illud primum Matrimonium desierit. 2. Multo magis si uterque bona fide processerit, erit possessio juris pro utroque ad petendum et reddendum debitum. 3. Possessio juris pro licito usu Matrimonii non necessario fundatur in positiva probabilitate de valore, nam *cap. Dominus,* dicitur mansisse dubium de morte prioris mariti, unde gratis dicitur quod bona fides in hac materia non juvet, nisi ubi est talis positiva probabilitas pro valore, nam jus ad usum hic fundatur in secundo Matrimonio bona fide inito, et existimato valere.

314 § 7. Ad rationes in oppositum allatas patet responsio, nam est latum discrimen inter Matrimonium contrahendum, quod ante habitam certitudinem de morte prioris conjugis illicite contrahitur, ut patet ex *cap. Dominus.* Et quamvis primum Matrimonium sit in certa possessione valoris, et nullum sit positivum probabile argumentum pro valore secundi, est tamen pro illo secundo bona fide inito, et tamdiu continuato possessio, quantum est necesse in ordine ad licitum ejus usum.

315 *Quæst.* 50. — *An usus Matrimonii ex metu gravissimæ infamiæ vel mortis sit licitus conjugi, qui scienter, vel saltem ignoranter contraxerit Matrimonium cum impedimento dirimente quod tam cito removeri non potest?* Affirmant Magister, Hugo a S. Victore, Hostiens. Idem dixerunt Henr. et alii, saltem tum si Judex compellat ad reddendum debitum, quia tum videtur tolli impedimentum : sed oppositum est certum, uti tenent reliqui cum Avers. *q.* 11, *s.* 3. Et ratio est, quia cum Matrimonium sit nullum, copula certo erit fornicaria, nec ignorantia impedimenti, aut metus mortis, qui tunc est, eum possunt reddere habilem ad contrahendum, uti constabit ex dicendis n. 526. Nec judex dispensat, sed tantum ex errore sibi invincibili supponit abesse impedimentum.

Quæst. 51. — *An steriles, item illi, qui post Matrimonium facti sunt eunuchi, aut impotentes licite tentent usum Matrimonii, tagant se etc.?* 316
R. § 1. Quoad steriles, affirmat cum communi *Busemb.* quia capaces sunt copulæ feminalis, et per accidens est, quod non sequatur generatio. Et idem de senibus decrepitis dicam n. 791. Potestque de sterelitate feminarum videri Zacchias, *l.* 3, *tit.* 1, *q.* 7.

§ 2. Si quis post Matrimonium sit factus eunuchus, docent Tol. Perez. Sanch. *l.* 7, *d.* 102, *n.* 16, Gob. *n.* 606, Krim. *n.* 1280, et alii licitum esse illi reddere, et petere debitum, quia jus habet ad actum conjugalem, uti et tum quando scit se esse sterilem, aut uxorem ita gravidam ut non sit conceptura : copula autem illa adhuc servit illi ad remedium concupiscentiæ, qui est finis secundarius Matrimonii, et per accidens est, quod non emittat semen prolificum. Oppositum tenent *Ledesm. et Dicast.* quia cum non emittat verum semen, copula illa non est apta generationi, ergo illicita, secundum dicenda n. 789. 317

§ 3. Quando post Matrimonium supervenit impotentia seminandi intra vas, illicitum est tentare copulam, si autem sit spes, licitum est, etiam ad quoscunque annos, quamdiu spes manet, et quamvis semen per accidens communiter effundatur, Sanch. *l.* 9, *d.* 17, *a n.* 18, Gob. *tr.* 10, *n.* 691, Spor. *n,* 122. Esse autem licitum tentare copulam, etiam usque ad triennium, quando dubium est de impotentia vel antecedente, vel subsecuta post Matrimonium, dicetur a n. 787. 318

§ 4. Si alterutri conjugi superveniat impotentia sine spe copulæ, putant Sanch. *l.* 9, *d.* 17, *n.* 21, et Avers. *q.* 21, *s.* 8, licere illis tactus, sed quid tenendum sit colligitur ex dicendis a n. 339, est enim duplex sententia satis probabilis circa hoc. 319

Quæst. 52. — *An sint aliqua tempora, quibus actus conjugalis specialiter sit illicitus?* R. Colligetur ex seqq. § 1. Specialiter prohiberi die, quo conjuges benedictionem Matrimonii susceperunt, videntur asserere aliqua Concilia particularia apud Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, 320

p. 14, *n.* 35, quia reverentia videtur exigere, ut quo die corpora benedicta sunt, non dehonestentur eo actu. Oppositum probabilius tenet cum communi *Rayn.* actus enim ille est honestus, et potest esse meritorius : benedictio autem physice transiit, et sicut moraliter tantum existens cras non impediet illum usum, ita nec hodie.

321 § 2. Per se loquendo licitum esse die Communionis habere usum Matrimonii, dictum est l. 6, p. 1, n. 550, R. 1. Et ea, quæ can. 1, et seqq. caus. 33, qu. 4, referunt ex Hier. de abstinendo die Communionis ; ex S. Aug. S. Th. *in supp. q.* 64, *art.* 5, aliique apud Tir. *ad l.* 15, *connub. a n.* 112, de abstinendo diebus festorum, et processionem ; ex S. Ambr. diebus jejuniorum etc. Scot. Navar. Henriq. Sanch. Kon. aliique plurimi cum Avers. *q.* 21, *s.* 6, dicunt esse consilii, et talia, quæ *sub forma prohibitionis dissuadeantur,* uti in simili notat Glossa *ad cap. Ad ejus,* 4, *dist.* 5, vel dicendum est per accidens ideo peccari, si pietas debita per hoc impediatur, v. Rayn. *n.* 140, *in fine.*

322 § 3. Tempore fluxus, qui omni mense regulariter accidit feminis, illicitam esse copulam, docent S. Th. Gabr. Turrec. et alii, nam *cap. fin. dist.* 5, dicitur : *cum in consuetis menstruis detinentur uxores, viris suis misceri prohibentur.* Et id prohiberi sub mortali, tenent *Scot. S. Bonav. Rosell.* sub veniali. *S. Ant. Caj. Sot. Bonac.* quia teste Boudevv. *p.* 2, *q.* 15, est periculum aliquod infectionis viri, et prolis monstruosæ gignendæ. Attamen occurente justa causa, v. g. ob periculum incontinentiæ, nullum, per se loquendo, esse peccatum, docent Nav. Sanch. Pont. Kon. et alii cum Aversa *q.* 21, *s.* 6, nam supra *cap. fin.* tantum refertur prohibitio antiquæ legis, quæ nunc non obligat, periculum autem infectionis vel monstruositatis rarum est. Et huic proli simpliciter melius est esse, quam non esse. Imo Ludov. Guyon. *in variis lection. l.* 3, *c.* 22, fuse contendit sanguinem menstruarum nihil maligni habere ; Deum autem prohibuisse coitum cum menstruata, eo quod sanguis menstruus nimium crudus, et frigidus, esset in matrice impediturus generationem. Suadendum tamen omnino est expectari post menstrua, quod tempus Medici notant esse aptissimum generationi, ob expurgatum, et reclusum uterum, ideoque difficulter concipientibus suadent tum coitum.

323 § 4. Quando alteruter conjux laborat gonorrhœa, id est, profluvio seminis, quod effluit involuntarie et sine ulla imaginatione, soletque in mulieribus esse fluor albus, tunc tenentur abstinere, quia sunt in proximo periculo tabis et mortis, nisi sistant profluvium, ergo peccant magis irritando, *Boudew.* supra. Si tamen morbus diu duraret et esset proximum periculum incontinentiæ, præstaret mederi animæ quam corpori : quod magis admittit Sanch. *n.* 9, si vir fluxum seminis patiatur.

§ 5. Quamvis absit periculum abortus, quod communiter abest, tamen copulam esse illicitam, quando mulier est gravida, videntur docere SS. Ambros. Aug. Isid. apud Sanch. *l.* 9, *d.* 22, *n.* 2, et apud Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *p.* 14, *n.* 40, speciatim S. Hier. relatus *cap. Orig.* 5, *causa* 32, *q.* 4. Attamen non esse mortale docent S. Th. Alb. M. et Doctores omnes teste Sanch. *n.* 3. Esse autem veniale tenent plerique, sed Sanch. *n.* 6, et Avers. *q.* 2, *s.* 6, concludunt cum aliis, per se loquendo nequidem veniale esse, quia Matrimonium etiam est in remedium concupiscentiæ, cum autem uxores magna temporis parte gravidæ sint, nimis periculosum esset sub peccato obligari tanto tempore abstinere. 324

§ 6. Statim post partum coire, antequam mulier physice purgata sit, putant aliqui cum *Boudew.* supra esse mortale, quia vel non concipiet, sed solvetur vis retentrix omnis cum gravissimo periculo uxoris, vel concipiet, et constrictus uterus pessimos humores continebit, erupturos in gravissima incommoda. Alii dicunt esse veniale tantum, quia non credunt subesse tanta incommoda. Sanch. *n.* 11, et alii cum Avers. *q.* 21, *s.* 6, concludunt, si nullum mulieri immineat grave incommodum, nullum fore peccatum, quod enim communiter additur ex *cap. fin. dist.* 5. *Nisi purgationis tempus prius transierit, mulieres viris suis non debent admisceri;* id consilii esse notant *Avers.* et alii. Attamen plane dissuadendum est, et credendum Medicis in sua arte peritis, quod inde eveniant incommoda uxori. 325

§ 7. Dum mulier lactat, copulam sub mortali illicitam putarunt aliqui, sed etiam tum licitam esse, habet communis cum Sanch. 15, Pont. Avers. supra, nisi per hoc redderetur impotens lactare, nec posset aliter nutrire prolem, nam quod habetur *c. Ad ejus* 4, *dist.* 5, ut abstineant a concubitu mulieris, quamdiu lactat, censendum est esse consilii ; hinc *Glossa* ibidem etiam notat aliquos exponere, quod talia sub forma prohibitionis dissuadeantur. Attamen quia plures Medici di- 326

cunt lac per hoc fieri perniciosum proli, merito dissuadentur; et ideo etiam nobiles, qui petunt nutrices pro prolibus suis, solent quærere viduas, aut si admittant uxoratas, monere solent, ut abstineant a commerciis maritorum.

§ 8. Notat Sanch. *l.* 9, *d.* 24, *n.* 4, statim post prandium habere copulam, nocere valetudini, retulitque Medicus virum in phthisim incidisse, quia solitus erat post prandium convenire uxorem : quod si ita est, uti illicitum est sibi accersere morbum lethalem, ita et habere usum conjugalem, qui talis morbi sit causa.

Quæst. 53. — *Quid præterea sit notandum circa peccata conjugum?* R. De his multa habet Busemb. relatus *l.* 3, *p.* 1, *n.* 708, et præter hoc usque dicta adde sequentia.

§ 1. An peccet ille, qui cum constituta in peccato contrahit Matrimonium, dixi *l.* 6, *p.* 1, *n.* 147. Qui autem Matrimonium contrahit in statu peccati mortalis, peccat duplici novo mortali, uno, quia indignus ministrat hoc Sacramentum, altero, quia indignus suscipit, uti explicavi *l.* 6, *p.* 1, *n.* 93, *et p.* 2, *n.* 1119, quidquid contradicant Rayn. *in Heter.* t. 16, *s.* 1, *p.* 14, *n.* 4, aliique cum Avers. *q.* 2, *s.* 2. Quod valet, quamvis per procuratorem, litteras vel nuntium contraheret. An vero ille, qui scienter contrahit matrimonium invalide, v. g. propter impedimentum dirimens, peccet peccato sacrilegii, vel alterius speciei, dicam n. 532. Quamvis autem fideles adulteri committant irreverentiam in Sacramentum, tamen *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1120, dixi hoc peccatum proprie non esse sacrilegium, et satisfacere confitentem, si accuset se de adulterio. Venialiter tantum peccare conjuges, si ob solam voluptatem habeant actum conjugalem, dixi n. 295.

§ 2. Peccat mortaliter conjux, qui in actu conjugali cum sua, vel desiderat aliam, vel etiam tantum imaginatur, morose se delectando in alia quasi præsente, et carnaliter dilecta : si autem imaginatio et delectatio versetur circa aliam personam, non ut carnaliter dilectam, id est, sine ullo affectu turpi, sed solum ut naturaliter delectantem ob naturalem pulchritudinem, aut formam amabilem, idque ob honestum finem sese provocandi, aut ut proles formosior concipiatur, per se loquendo nullum saltem mortale peccatum agnoscit Sanch. *l.* 9, *d.* 17, *n.* 6, etsi merito fateatur rem esse plenam periculi, nec facile permittendam, et cautissime consulendum, potius enim permittendæ sunt imagines, attamen non sacræ, nam has adhibere foret gravis irreverentia. Videri debent dicta *l.* 6, *p.* 2, *num.* 1052.

§ 3. Ex dictis *l.* 6, *p.* 2, *a n.* 1053, certum 330
est committi adulterium, si conjux etiam consentiente suo conjuge peccet cum tertio. Ibidem dixi a n. 1055, si conjugatus peccet cum conjugata, esse duplex adulterium. Item si vir etiam cum propria uxore exerceat sodomiam etc. contrahi novam speciem explicandam in confessione. Quandonam autem peccetur per copulam conjugalem in loco sacro factam, dixi ibid. in 1071, potestque videri Sanch. *l.* 9, *d.* 15.

§ 4. Arr. *de pecc. d.* 47, *n.* 16, quamvis dicat 331
oppositum esse probabilius, tamen putat valde probabile esse, quod conjugato licita sit delectatio morosa de cogitata copula etiam cum aliena : sed tenendum est oppositum ex jam dictis, maxime cum copula cum aliena sit objectum etiam respectu talis conjugati intrinsece malum. V. dicta *l.* 5, *n.* 82.

§ 5. Quamvis Sanch. *d.* 16, aliique multi 332
cum Avers. *q.* 21, *s.* 5, dicant non esse mortale, si conjuges non servent situm, vel naturalem modum coeundi, v. g. si vir cognoscat mulierem a tergo, si vir sit succubus, et mulier incuba, tamen alii gravissimi Auctores dicunt istos duos modos esse mortalia, tum quia videntur graviter repugnare naturali honestati, tum etiam, quia communiter erit periculum dispergendi seminis : saltem fatetur *Sanch.* esse grave veniale, ideoque conjuges ita coeuntes esse graviter increpandos. An autem sit obligatio reddendi debitum conjugi sic petenti, dicam n. 356. Hoc notat Boudew. *p.* 2, *q.* 15, *et alii*, si coitus fiat stando vel ex latere, rarius esse periculum effundendi seminis, eo quod non tam per influxum recipiatur in uterum, quam per attractionem matricis, quæ se protrudat antrorsum, et sæpe avidius attrahat, quando est situs alius coeuntibus magis placens, unde si adsit aliqua justa causa, dicunt fieri posse sine ullo peccato, ideoque sterilibus quandoque suaderi a Medicis.

§ 6. Si conjuges habeant ordinariam com- 333
mixtionem corporum, sed studiose contineant semen, *Sylv.* et alii putant peccare, sed Sanch. Dian. et alii cum Gob. *tr.* 10, *n.* 592, Avers. *q.* 21, *s.* 5, dicunt, si ab utroque absit periculum effundendi seminis, hoc se habere tanquam merum tactum, de quo postea dicetur.

§ 7. Si viro in copula seminante, uxor studiose contineat semen suum, *S. Anton. Cajet. Palud. Henriq. Bonac.* et alii cum *Avers.* supra

dicunt peccare mortaliter, quia semen mulieris vel requiritur ad generationem, vel saltem est utilissimum. Sed dubitant alii saltem de mortali, et *Gob.* supra negat esse mortale, dummodo per hoc non intendat impedire generationem, nam sententia satis communis est, semen uxoris non esse necessarium, neque statim mortale est omittere aliquid, quod ad generationem magis conduceret.

335 § 8. Docent Zanard. Bonac. *d.* 4, *p.* 6, *n.* 15, Dicast. *d.* 9, *n.* 9, Homob. Sanch. Less. aliique, quos referunt Mendo *diss.* 5, *q.* 18, et Dian. *p.* 2, *tr.* 17, *R.* 38, feminam post copulam conjugalem quam ipsa non consummaverat, posse per tactus se ipsam provocare, ut seminet : addit *Baucius* etiam in eo casu licere viro eam provocare per tactus in uxore, ut semen emittat, quia hoc est copulam consummare, semen enim muliebre multum conducit saltem ad meliorem formationem fœtus. Oppositum melius tenent Texeda, Dian. Castr. Mendo *supra* Burgh. *cent.* 2, *cap.* 46, qui addit, in operibus *Sanch.* contrariam opinionem deletam esse *l.* 9, *d.* 17, *n.* 9 *et* 10. Lessium quoque ita habere solum in editione Parisiensi, non Antwerpiensi, Baucii sententiam cœpisse male olere apud *S. Congreg.* Indicis : ratio est, tum quia seminatio mulieris non est necessaria ad generationem, tum etiam, quia fieret ob voluptatem post completum actum generationis, ergo esset mortaliter illicita. *Antecedens probatur,* quia si necdum censetur generatio completa, ergo soluta, quæ post copulam cum adolescente se ita provocaret et seminaret, non peccaret peccato distincto a copula, quod dicere non audent contrariæ sententiæ auctores.

336 § 9. Peccat mortaliter uxor si post copulam habeat talem motum vel situm corporis, ex quo scit oriri, ut semen e matrice effluat, Sanch. *l.* 9, *d.* 20, *n.* 3. An autem unquam liceat procurare expulsionem fœtus saltem inanimati, dictum est *l.* 3, *p.* 1, *a n.* 823. Et recte docet Laym. et Gob. *tr.* 10, *n.* 618, nunquam esse licitum sumere pharmacum ad impediendam conceptionem prolis, etiamsi tantum ideo sumeretur, ut uxor posset marito reddere debitum.

337 § 10. Nav. Sylv. Lop. Corduba, Sa. Rodriq. Vega et alii, ad quos inclinat *Pont.* putant mortaliter peccare conjugem, si quando non est occasio vel voluntas habendæ copulæ cum sua conjuge, morose delectetur de hac copula habita vel habenda : 1. Quia venerea delectatio non esse illi licita, nisi in ordine ad copulam, quam tum habere non vult, vel non potest. 2. Quia tendit ad effusionem seminis extra vas. 3. Quia ob similes causas etiam illicitum est conjugi se ipsum delectare in tactibus proprii corporis, uti *n.* 339, dicetur. E contra non esse mortale probabilius tenent S. Th. S. Anton. Gers. Med. Suar. *de Pecc. d.* 5, *s.* 7, *n.* 9, Vasq. Laym. Sanch. et alii plurimi cum Dian. *p.* 3, *s.* 4, Res. 224, quia actus et delectatio sunt ejusdem rationis, ergo cum actus sit eis licitus, et de objecto secundum se tali conjugi licito, quamvis tum non sit illi possibile, non ideo delectatio erit graviter illicita, maxime cum non adsit periculum effundendi seminis, uti supponitur. Nec simile est de tactibus proprii corporis, uti intelligetur ex dicendis *n.* 339. Et quamvis Dian. *p.* 2, *tr.* 17, *Res.* 36, dicat ejusmodi delectationem morosam esse conjugi licitam, tamen multi cum Avers. *q.* 21, *s.* 8, dicunt esse veniale, vel ob ordinationem aliam, vel saltem ob defectum justi finis.

§ 11. Conjux, qui ante vel in Matrimonio castitatem vovit, peccat, si incipiat tactus secum vel cum conjuge ; item, si delectetur de copula licite habita vel habenda, quia hæc sunt vel initium copulæ, vel saltem contra votum, Castrop. Avers. § *Sexto.* Docent tamen Castrop. Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 224, et alii apud Mendo *n.* 150, delectationem de copula cum sua per accidens tantum illicita, v. g. ob periculum abortus, vel ob affinitatem, quæ supervenit, licere conjugi, quia talis delectatio videtur de se pertinere ad hoc conjugium : sed videtur loquendum secundum jam dicenda. 338

§ 12. Sanch. Busemb. et alii apud Mendo 339
num. 150, negant esse mortale, si conjux nolens coire, se ipsum tangat propter voluptatem, absque periculo pollutionis. E contra S. Anton. Sylv. Nav. Vasq. Salas, Sanctius, Armill. Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 215; Avers. *q.* 21, *s.* 8. § *Tertio,* dicunt esse mortale quia conjux non habet jus sic utendi corpore in ordine ad voluptatem secum, excluso altero conjuge, explendam, sed tantum habet jus in ordine ad copulam, vel saltem communicando cum conjuge, ergo hic actus non excusatur per conjugium, ergo manet de se mortaliter malus, sicuti esset extra conjugium, et sicuti corporis, ita istorum membrorum et spirituum usus non videtur esse licitus conjugi in præjudicium Matrimonii et alterius conjugis, ad quem ejusmodi tactus non referuntur, sed potius ex natura sua proxime, et vehemen-

ter tendunt ad effusionem seminis extra vas.

340 § 13. Ex dictis inferunt multi, hoc solum videri esse licitum conjugibus, quod referri potest ad actum conjugalem, si enim eo referri non possit, putant ab omni peccato per conjugium non excusari, quamvis a mortali sæpe videatur excusari posse. Hoc autem solum dicunt referri posse ad actum conjugii, quod ad illum de proximo habendum aliquo modo conducit, uti conducunt ostensio amoris mutui, dispositio naturæ ad actum conjugalem. Et ideo Tann. *de Pecc. d.* 4, *q.* 7, *n.* 140, Herincx *de Pecc. d.* 7, *n.* 36, aliique dicunt tales tactus vel delectationes extra occasionem copulæ esse saltem venialia defectu justi finis, qui si absit fatetur etiam Sanch. *l.* 9, *d.* 44, *n.* 21, esse venialia.

341 § 14. Huc pertinet, quod Taberna *p.* 2, *tr.* 1, *c.* 5, § 1, *q.* 5, *res.* 1, docuit : nempe, si actus conjugalis sit illicitus conjugibus ob aliquam circumstantiam extrinsecam, v. g. ob morbum, periculum abortus, quamvis alii actus Venerei tum exerciti sint veniales, dum illis deest debitus finis, tam non ideo præcise esse illis mortaliter illicitos. Et idem dicendum putavit in casu impotentiæ supervenientis Matrimonio. Hanc propositionem damnavit quidem Episcopus Atrebatensis 5 Maii 1703, attamen eam etiam docent Cajet. Sotus, Lopez, Tolet. Med. Ochag. Rodr. Zanard. Angel. Ledesm. Angles, Fagund. Victor. Marchant. Graff. Rosell. Bon. Sylvius, Uviggers, Manigart, Mastr. Alvar. Vivald. Sanch. Hurtad. Kon. Avers. Bass. Fill. Dicast. Spor. Loth. Kellis. Herincx. Salmant. Dian. quos omnes et alios plures adductis locis refert *Vindex Tabernæ in Collectaneis pag.* 47, dicuntque multi ex his auctoribus, si actus tales sint in conjugibus semper peccata mortalia, Matrimonium fore proximam ac perpetuam occasionem damnationis æternæ, ideoque conjugibus illicitam fore omnem societatem conjugalem, utpote afferentem periculum proximum ejusmodi actuum, consequenter illos nunquam absolvi posse, cum occasiones illas proximas non sint parati deserere : atque ex dictis colligitur omnino probabile esse, actus tales in conjugibus de se non esse mortaliter malos.

Objic. Status Matrimonii illos tantum actus cohonestat, qui hic et nunc censeri possunt usus conjugii, sed talis tactus vel delectatio non potest censeri usus conjugii, cum ad eum, utpote hic et nunc impossibilem ordinari non possit, ergo. R. n. maj. alioqui nec licerent illis ulla oscula vel aspectus, ni actu cogitarent coire, ergo omnino probabile est statum Matrimonii etiam cohonestare tales actus, quamvis non sint primarius usus Matrimonii, cum sint saltem secundarius. Et etiam probabiliter dicit Avers. *q.* 21, *s.* 8, ejusmodi tactus de se reipsa ordinari ad copulam, non quasi non liceant, nisi inter eos, qui volunt et possunt habere copulam, sed quia non licent, nisi inter eos, quibus est licita copula, etiamsi habere nolint, aut hic et nunc habere non possint.

§ 15. Si ob delictum vel impedimentum conjugi in pœnam prohibitum sit petere debitum, putant *Sanch. et Dian.* licite petere tactus, quia pœna talis non debet extendi. Sed contradicit Avers. *s.* 5, putans in ejusmodi dispositionibus cum copula simul intelligi tactus de se ad copulam ordinatos. 342

§ 16. Si ad tactus inter conjuges prævideatur secutura pollutio, Doctores omnes, teste Sanch. *l.* 9, *d.* 45, *n.* 33, dicunt esse mortale, atque idem est de osculis hujusmodi pollutiones causantibus. Putant quidem Sanch. Fill. Zanard. apud Dian. *p.* 3, *n.* 4, *R.* 217, conjuges per tales tactus et oscula non peccare mortaliter in his casibus ; imprimis si pollutio accidat patienti tactum vel osculum, deinde etiam petenti, si intendat copulam, et interim prius erumpat pollutio, denique etiam, quando fit ad excitandum aut conservandum amorem ; rationem dant, quia sic dant operam rei licitæ, et pollutio sequitur præter intentionem. Sed sententiam illam merito rejicit Avers. § *Verum.* Cum enim illæ actiones sint in materia venerea, et per se vehementer tendant ad effusionem seminis, si quis eas velit prævidens secuturam pollutionem, censetur etiam velle ipsam pollutionem. 343

§ 17. Si conjuges per aspectus exponant se periculo distillationis, Medin. Curiel. Zumel. Verricelli, Villal. Sanch. *l.* 9, *d.* 45, *n.* 41, Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 226, dicunt non esse mortale, quia humor ille non est semen, et delectatio illa honestatur per conjugium, potestque ordinari ad copulam : sed oppositum est probabilius; nam censetur intendi distillatio, quam intendere est mortale, cum effundatur semen inchoatum, et reipsa talis distillatio sit inchoata pollutio, uti fatetur Sanch. *n.* 31. 344

§ 18. Si conjugati perfricent verenda circa vas præposterum absque periculo pollutionis, docent Auctores 5, apud Mendo *n.* 127, non 344

esse mortale, qui consequenter dicunt, uti refert Mendo *n.* 144, si vir inciperet aut tentaret copulam in vase præpostero absque periculo pollutionis, et absque animo consummandi eam sodomitice, non esse mortale, quia sunt meri tactus, qui inter conjuges non sunt mortalia; item, si absit periculum pollutionis, putant multi apud eumdem Mendo *n.* 135, non esse mortale, si conjux membrum virile immittat in os uxoris, quia etiam hic est merus tactus, quem a culpa mortali videtur excusare status; sed primum esse mortale etiam in conjugibus docent Sanch. *l.* 9, *d.* 17, *n.* 5, Fagund. Castr. Mendo *n.* 128, et alii, quia graviter repugnat honestati, et per se non tendit, nisi ad copulam illicitam. Secundum autem dicit Mendo *n.* 137, etiam esse mortale, quia illa immissio in os est actio inchoativa copulæ, hanc autem inchoare in vase indebito est mortale. Et in praxi semper resolvendum est pro his sententiis rigidioribus, ne usus Matrimonii declinet tandem in abusus plus quam bestiales.

346 § 19. Docent Fill. Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 225, Mendo *n.* 134, et alii, oscula verendorum in conjugibus excusari a mortali : sed *Palud. Sylv. Rodrig.* merito contradicunt, eo quod hoc videatur notabiliter repugnare honestati naturali, uti et alia, de quibus dixi, *l.* 7, *p.* 2, *n.* 1038.

347 § 20. Si conjux consentiente conjuge abrumpat cœptam copulam, dummodo absit in utroque periculum pollutionis, Sanch. *l.* 9, *d.* 19, *n.* 3, Laym. et Dian. *R.* 227, dicunt non esse mortale, esse tamen veniale, si fiat sine causa, et addit *Sanch.* frequenter esse mortale ob periculum dispergendi ab alterutro seminis.

348 § 21. Gravius est, si conjugata cognoscat duos solutos, quam si conjugatus duas solutas. 1. Quia ordinarie impeditur generatio ex confusione duplicis seminis. 2. Quia vergit in præjudicium prolis, cum sit incertum cui sit assignanda. 3. Quia majora sequuntur incommoda, v. g. ratione alimentationis vel hæreditatis, quæ si præberetur simul spurio, fit injuria legitimis, Azor. Fill. Bonac. *q.* 4, *punct.* 15, *n.*

349 § 22. Ad evitanda multa peccata juvabit, si vir consideret illa, quæ notat Petr. Greg. Tholosanus *in Syntaxi artis mirabilis l.* 23, *n.* 3, *p.* 3, *nempe* 1. Meminerit uxorem suam sibi sociam a Deo datam, ut non vilius ut ancillam habeat, non magnificentius ut dominam, siquidem ex latere, non capite facta. 2. Servet uterque tori fidem. 3. Sit uxori et liberis vivendi exemplum. 4. Nunquam metum incutiat uxori sine verecundia et aliqua reverentia, peccata modica ignoscendo, nam pati sine verecundia ad meretrices pertinet, et metus cum odio tyrannum potius in domo, quam maritum facit. 5. Ea præsens vir faciat et dicat, quæ eodem absente uxorem moneant multo sibi commodiorem virum præsentem absente. 6. Tria semper abscondat ab uxore maritus, thesaurum vel ejus finem, Veneris postremæ impotentiam, consilia rerum non domesticarum. Bene dixit Inn. III Papa *de contemptu mundi l.* 1, *c.* 6, tria sunt, quæ non sinunt hominem in domo permanere, fumus et stillicidium et mala uxor. *Ennius* eas fere feminas ait incolumi pudicitia esse, quæ stata, id est, media quadam forma essent, Aulus Gellius *in noct. Atticis, l.* 5. *c.* 11.

Quandonam peccet uxor, si in necessitate non subveniat conjugi, colligitur ex dictis *l.* 3, *p.* 1, *a n.* 719 *et* 731. An vir peccet percutiendo uxorem, dixi *ibid. n.* 734. Quandonam peccet conjux usurpando vel male utendo bonis alterius conjugis, aut etiam communibus, quæ vel ad Matrimonium contulerunt, vel in eo acquisiverunt, dixi *ibid. a n.* 1017. Plura circa usum licitum aut illicitum Matrimonii addentur *a n.* 352, 391, ubi plura addentur de redditione et petione debiti.

Quæst. 54. — *Quid addendum sit circa peccata viduarum?* R. § 1. Viduis illicita est delectatio venerea, aut etiam sensibilis de copula præterita, ad eum modum, quo *n.* 151, dixi sponsis illicitam esse delectationem in copula futura. Et ratio est eadem, quia actualis copula est illis nunc illicita, ergo etiam delectatio venerea vel sensibilis in illa intentionaliter præsente, cum hæc delectatio sit non tantum de objecto illis nunc illicito, sed etiam per commotiones venereas naturaliter concomitantes sit quædam inchoatio copulæ actualis, quæ viduis illicita est, Nav. Suar. *de pecc. d.* 5, *s.* 7, *n.* 12, Vasq. Sanchez *l.* 9, *d.* 47, *n.* 7, Spor. *n.* 42.

§ 2. Si in viduis sit tantum rationalis approbatio copulæ habitæ, vel rationalis complacentia, sive gaudium de aliquo honesto effectu ex illa secuto, v, g. de tali prole genita, nullum est peccatum, non enim tenentur reprobare vel detestari tales causas licite positas, aut effectus bonos ex iis secutos; neque hi actus manentes in superiore parte animæ per se loquendo, solent commovere spiritus venereos, aut ad copulam tendere. *Dixi,* si etc. nam licet talis delectatio rationalis, quæ

consistit in tali volitione approbativa absolute possit esse sine delectatione sensitiva, tamen homini ad delectationes venereas prono etiam tales cogitationes vel delectationes rationales plerumque periculosæ erunt, uti notant Auctores cum Gob. *t.* 10, *n.* 675.

ARTICULUS II.

An actus conjugalis sit præceptus et debitus?

« Resp. I. Etsi conjuges nulla lege obligentur ad usum Matrimonii, tenentur tamen per se ex justitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expresse vel tacite, verecundia scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenentur uti suo jure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui. S. Th. *in* 4, *d.* 32, *q.* 1, *art.* 2, *et c.* 3. *communiter ex* 2, *Cor.* 7. *Unde resolves :*

» I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex charitate v. g. ad avertendum periculum incontinentiæ imminens conjugi, Perez *d.* 50, *l.* 2, *n.* 4 *et* 5, vel ex justitia legali, eo quod salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

» II. Conjuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero invito diutius abesse sine necessitate : quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum, Sanch. *l.* 9, *d.* 4, Kon. *d.* 34, *d.* 2, *n.* 19, Perez *d.* 50, *s.* 2.

» III. Peccat mortaliter, qui conjugi serio et instanter petenti debitum negat, quia est res gravis, et debetur ex justitia : intellige, nisi petens precibus aut alia ratione honesta averti possit, et petitio non sit immoderata, nam si sæpe petenti semel vel bis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale, ob levitatem materiæ; et aliquando, si nimis immoderate et justo sæpius petat, nullum, secundum Perez *s.* 4, (nec sit alia justa causa negandi, Bon. *q.* 4, *p.* 1, ex Sanch. Fill. etc.) justam autem (secluso periculo incontinentiæ utriusque) esse censet Perez *n.* 6, si plures nascantur filii, quam possint alere.

» IV. Peccat graviter vir vel mulier, si se impotentem reddat, etiam mediis alias licitis, v. g. jejuniis, etc. invita comparte; imo si aliter non possit reddere debitum, licite non observet jejunia Ecclesiæ, sicut et uxor, si notabiliter fiat deformior, Bonac. *l. c.* Sanch. *d.* 5, *n.* 11, Regin. Kon. Fill. *num.* 306, etc. Perez *sect.* 2.

» V. Conjux tenetur reddere debitum, quamvis illicite petenti, si redditio hic et nunc non sit illicita, v. g. petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto, vel die festo, etc. Vid. Sanch. *d.* 6; Pont. *l.* 9, *c.* 2; Kon. *dub.* 6, Perez *sect.* 5, quia malitia alterius non dat illi jus negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine gravi causa, modo innaturali, vel loco publico, vel sacro, etc.

» VI. Non tenetur reddere 1. Si alter alteri debitum remiserit, v. g. si consensu mutuo voverint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint divortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax usus dominii, nec petit cum ratione et humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen ut petere, ita et reddere liceat tam ebrio, quam amenti, nisi esset periculum fœtus enecandi, Nav. *c.* 16, Sylv. Laym. *l.* 5, *t.* 10, *p.* 3, *c.* 1, *n.* 9. Si alter mœchatus sit : quia frangenti fidem, fides frangitur eidem : nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterii.

» VII. Etsi is qui Matrimonio contracto sciens prudens voluntarie cognovit consanguineam uxoris in primo vel secundo gradu, non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui inscia comparte vovit castitatem, post Matrimonium consummatum. Si tamen ante vovisset videtur obligari ad ingressum Religionis, saltem primo bimestri, (nisi tamen Matrimonium consummaverit), imo etiam post, si uxor consentiat, de quo plura vid. Laym. n. 10.

» Resp. II. Conjux non tenetur reddere debitum, si inde grave damnum vel periculum sibi vel proli merito timeat, Perez *sect.* 4. *Unde non tenetur sequentibus casibus.*

» I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v. g. gallico, lepra, etc. (nisi tamen hæc ante Matrimonium fuerit cognita et non sit nimis gravis) Bon. *q.* 4, *p.* 1, *n.* 8, Perez, Sanch. *d.* 14, Laym. *cap.* 1.

» II. Si petat ab uxore laborante febri vel alio morbo, cui copula noceret, Bon. *n.* 4, ex Sanc. etc. Item Perez *l. c.* aut, ut quidam volunt, tempore menstrui, Bon. *p.* 3, *n.* 11 *et p.* 6, *n.* 10, contra Sanch. Hurt. Perez *d.* 49, *s.* 3, aut cum uxor est gravida, et ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli jam conceptæ. Imo tunc nec petere, nec reddere licitum est, ut per se patet, ait Laym. *n.* 7, et esse mortale dicit Perez *s.* 3, (addens ex *Sanch. Kon. Hurtad.* cessante

periculo prolis, usum Matrimonii licitum esse) aut si non possit uxor edere fœtum, nisi mortuum, Bon. *p.* 1 *et* 2, *n.* 14; Laym. tamen *c.* 7, *n.* 7, dicit eo casu licere reddere, imo et petere : quod Bon. *l. c.* concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ, aut non possit edere, nisi cum præsenti periculo vitæ, Bon. *n.* 7, Laym. *n.* 6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia gravi ex causa, eam posse permittere et debitum reddere insinuat Laym. *l. c.* ex Sanch. *l.* 7, *d.* 102, *n.* 11. Denique propter grave periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partus) potest conjux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ, Sanch. Præp. Palaus, Dian. *p.* 6, *t.* 7, *R.* 64, *et p.* 9, *t.* 7, *R.* 4.

» III. Si alter debitum exigat innaturali modo ; nisi tamen ex negatione timeantur graviora mala, v. g. rixæ, odium, incontinentia.

» *Quæres.* An aliquando liceat impedire prolis generationem?

» *Resp.* Possunt quidem conjuges ex gravi causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis, peccant tamen, si in usu Matrimonii, vel post usum, faciant aliquid quo impediatur conceptio, aut semen conceptum rejiciatur. Ratio prioris est quia non impeditur generatio, nequidem indirecte, sed tantum permittitur, ut non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem et finem principalem Matrimonii : unde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Unde resolves.*

» I. Licite interrumpitur actus conjugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodo sit justa causa interrumpendi, v. g. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alios interveniat. V. Perez *d.* 49, *sect.* 9.

» II. Peccat probabiliter femina quæ in usu Matrimonii animum alio distrahit, ne natura excitetur; venialiter tamen ut Perez *num.* 7, docet Sanch.

ADDENDA.

352 *Quæst.* 55. — *Quandonam debitum licite reddatur conjugi illicite petenti?* Resp. Hic varie loquuntur Auctores, uti refert Avers. *quæst.* 21, *sect.* 7, § *Septimo,* et constabit ex jam dicendis.

§ 1. Quando petens tantum venialiter peccat, Sanch. *lib.* 9, *d.* 6, *num.* 6, absolute dicit alterum sine peccato reddere, si alias esset offensurus, quia hæc causa excusaret cooptantem : quod verum videtur si posset aliter licite petere, uti si petat ob voluptatem, ad cavendam offensam reddere potest, quia posset ex alio fine honesto petere.

§ 2. Quando petere est mortale tenens se ex parte petentis, uti si petens habeat votum castitatis, vel aliud novum impedimentum alterum posse et teneri reddere docent Andr. S. Anton. Henriq. Sanch. *lib.* 5, *d.* 11, *n.* 2, Castrop. Perez, Busemb. *Relatus lib.* 2, *n.* 250, Viva *ad prop.* 9, *Inn. XI*, *n.* 14, quia sicuti si quis contra votum suum repetat depositum, teneor reddere, quia malitia petentis non tollit jus quod habet ad rem aliunde suam, ita etiam hic, cum actus ille secundum se sit licitus, et tantum illicitus ex circumstantia petentis, ergo videtur retinere jus suum, secundum Regulam de cooperatione *lib.* 2, *n.* 250, explicatam, quod ille non peccet, qui ex justa causa cooperatur actui quem alter ex sua tantum culpa facit male. E contra nec teneri nec posse in tali circumstantia reddere docent Rich. Sylv. Comit. Pontius *lib.* 10, *cap.* 3, Krim. *a num.* 819, et alii, quia petens hic et nunc non potest talem actum licite facere, et per votum vel novum impedimentum amisit usum sui juris, cum non possit habere jus ad peccandum, ergo non est licitum illi cooperari. Regula enim de cooperatione *lib.* 2, *a* 255, *et lib.* 6, *p.* 1, *a num.* 209 explicata tantum dicit licite fieri cooperationem quando alter hic et nunc posset modo licito ponere talem, cui cooperor. Et hæc secunda sententia videtur probabilior; suadet autem recte Aversa *quæst.* 10, *sect.* 4, ut ille, qui prævidet petendum, petet ipsemet, et tum poterit uterque licite talem actum habere.

§ 3. Si petens per suam culpam amiserit jus petendi, quia v. g. per incestum contraxit affinitatem cum conjuge, conjux non tenetur reddere, Sanch. *num.* 8, imo *S. Th.* aliique gravissimi Auctores quos refert Sanch. *n.* 11, docent peccare innocentem, si reddat, quia cum juste negare possit, secundum dicenda num. 375, si non negat, videtur non tantum consentire in peccatum ipsius, sed etiam cum impedimento per novam affinitatem contracto, sine ulla necessitate coire, quod videtur illicitum. Oppositum tenent Sanch. *num.* 12, Dian. *p.* 9, *tract.* 8, *R.* 32, quia quamvis negare posset, tamen si reddat, per hoc non videtur formaliter cooperari peccato, vel illicitæ peti-

tioni alterius, sed tantum actui de se licito, ad quem jus habet, et cujus usu privari non debet ob crimen alterius, et ideo *cap. Transmissæ et cap. Tuæ de eo, qui cognov. consang.* dicitur, quod affinitas post Matrimonium contracta ei conjugi officere non debeat, qui iniquitatis particeps non fuit, officeret autem si peccaret reddendo, et sic semper teneretur primus petere. Utraque sententia est probabilis, sed prima videtur probabilior. Avers. tamen *quæst.* 17, *sect.* 3, tenet cum secunda, si postquam innocens monuit nocentem ut abstineat, non possit sine gravi suo incommodo id illi persuadere ; tumque iterum recte suadet ut ipsemet innocens petat debitum, quia nocens poterit sine peccato reddere.

[illegible] §4. Quando petere est mortale ob circumstantiam tenentem se ex parte ipsius actus copulæ, uti si petatur in loco sacro, vel cum periculo pollutionis, abortus etc., tum etiam reddere est mortale, quia tum fit formalis cooperatio ad actum de se malum, Sanch. *n.* 16, Spor. *supra.*

§ 5. Si conjux ob majorem voluptatem, quæ secundum dicta *num.* 295, sit venialiter mala, petat debitum situ vel modo non consueto, Armill. Palat. et alii apud Sanch. *num.* 1, dicunt alterum conjugem non teneri reddere, tum quia non petitur modo debito et naturali, tum etiam quia non habet jus ad peccandum secundum dicta *num.* 353. Contradicunt tamen Pontius, Escob. Sanch. *lib.* 9, *d.* 16, *num,* 8; quia cum secundum dicta *num.* 352, licite possit reddere, videtur teneri, si bonis verbis non possit adducere ad abstinendum, vel ad aliter coeundum, nec censebitur formaliter cooperari ejus peccato, quia posset hic et nunc aliter licite petere. Et secundum regulam jam datam putarunt aliqui, si vir nolit seminare nisi extra vas, uxorem non teneri quidem, attamen posse admittere talem imperfectam ejus copulam, quia habet jus ad copulam : quod autem vir non faciat, uti deberet et posset, est ejus solius culpa, ad quam non censetur uxor nisi materialiter cooperari, eo modo quo petens Sacramentum ab alio qui ex sua culpa ministrabit indigne, non censetur *ejus peccato* formaliter cooperari, secundum *dicta lib. 9, p. 1, a num.* 111. Opponunt quidem priores Auctores, *non esse annuendum, sed resistendum desiderio peccantis, cap. Negligere,* 2, *quæst.* 7, *cap. Animæ,* 22, *quæst.* 5, nam petenti etiam rem suam in grave damnum corporale proprium vel alienum, non est annuendum, ergo multo minus in spirituale damnum, ergo etiamsi posset aliter petere, si aliter non petat, negandum est illi. Sed Auctores illi respondent ex textibus illis Juris tantum probari, quod si posset commode adhiberi correctio fraterna, et impediri peccatum petentis, ad hoc esset obligatio, secundum dicta *lib.* 2, *a num.* 208, et notat Sanchez *n.* 5. De cætero, ubi impediri non potest sine incommodo, offensa, rixa, periculo incontinentiæ in petente, permitti potest peccatum, et cooperatio erit materialis tantum, aut fieri debet, quod suadet *Avers.* Ad rationem in contrarium disparitatem dat Sanchez *n.* 17, quod nemo habeat dominium corporis proprii vel alieni : e contra Deus homini requirit dominium morale circa bona animæ, quam reliquit in manu consilii ejus.

Quæst. 56. — *Quid specialiter sit notandum circa illum, qui ante, vel in Matrimonio vovit castitatem, virginitatem, cœlibatum, Religionem, sacros Ordines?* Resp. 1, § 1, Gloss. Angel. et 357
alii, quos referunt Sanch. *lib.* 9, *d.* 33 et Mendo *diss.* 5, *num.* 167, dicunt eum qui vovit castitatem, peccare mortaliter in sola prima petitione debiti, quod probabile esse dicunt alii 6 Auctores cum Sa. Imo aliqui cum Tann. et Gob. *t.* 10, *num.* 628, putant eum, qui ante Matrimonium vovit castitatem, nequidem in prima petitione peccare mortaliter, saltem si petat post primum bimestre, quia votum videtur suspendi per Matrimonium initum : talis enim tenetur consummare Matrimonium et reddere debitum ; redditio autem debiti æque adversatur castitati, ac petitio. *Confirmant,* quia qui vovit Religionem, si Matrimonium inierit, potest illud consummare, et post consummationem reddere ac petere debitum, nec tenetur stante Matrimonio tantum rato transire ad Religionem, ergo et qui vovit castitatem. Sed absolute dicendum est, quamvis ille qui castitatem vovit stante Matrimonio rato, non teneatur ingredi Religionem secundum dicenda *num.* 360, attamen nunquam licite petere debitum, ita S. Thom. et 70 gravissimi Auctores cum Sanchez *n.* 5 et Mendo *n.* 173. Ratio est, quia votum castitatis includit obligationem præcepti negativi, cum vovens se obstringat ab abstinendum ab omni actu venereo, ergo votum castitatis etiam in Matrimonio factum obligat semper et pro semper quoad ea quæ cum Matrimonio sunt compatibilia, compatibile autem est non petere debitum, licet non reddere non sit compatibile. *Nec refert* quod hoc viro videatur difficile, itemque onerosum uxori, quæ verecundabitur petere, *num* impri-

mis, si viro sit difficile, sibi imputet, et petat dispensationem. Deinde poterit vir reddere, non tantum quando uxor petit expresse, sed quando ex signis, quæ inter conjuges sunt nota, advertet eam optare, uti paulo post dicetur.

358 § 2. Qui vovit virginitatem, per hanc intelligens continentiam a primo actu, quo virginitas amittatur, hac necdum amissa peccat mortaliter ineundo Matrimonium, nec potest prima vice petere debitum : attamen secundum dicta, potest reddere, et sic semel reddito debito, aut aliter etiam prius amissa virginitate, potest contrahere Matrimonium, reddere et petere debitum, quia cessat omnis obligatio illius voti non amplius implebilis : quandonam autem amittatur virginitas dixi *lib.* 3, *par.* 1, *num.* 917. E contra si per virginitatem intellexisset continentiam ab omni actu venereo, re ipsa vovisset castitatem, uti recte Sanch. *num.* 7, et intelligitur ex dictis *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 561, deberetque de illo dici, quod de vovente castitatem. Et notant Sanch. et Avers. *quæst.* 10, *sect.* 4, in dubio præsumendum esse, quod per virginitatem intellexit castitatem.

359 § 3. Qui ante Matrimonium vovit cælibatum vel sacros Ordines, peccat mortaliter imprimis ineundo Matrimonium ex intentione consummandi : deinde etiam cousummando, quia per primum vult se constituere, per secundum se constituit in eo statu ut votum explere nequeat; attamen consummato semel Matrimonio potest reddere et petere debitum, quia imprimis cælibatus non est ipsi amplius possibilis, et votum illud non ineundi Matrimonium non erat votum absolutum abstinendi ab actu conjugali, sed tantum, quasi conditionatum, supposita abstinentia ab ipso Matrimonio, S. Anton. et alii cum Sanchez *num.* 22, Krim. *num.* 3969, contra Navar. Cajet. et alios. Deinde vovendo Ordines sacros non vovit castitatem, sed tantum statutum, in quo vovenda est castitas, sicuti non ideo tenetur ad Horas canonicas, sed tantum ad statum, iu quo teneretur ad horas, si illum suscepisset, Sanchez, Laym. Krimer. *num.* 2128. Et idem est, si in Matrimonio rato voveret sacros Ordines, et postea consummaret Matrimonium : uterque tamen, soluto per mortem conjugis Matrimonio, vel etiam inducto justo divortio, tenetur adimplere suum votum, quantum adhuc fieri potest; Sanchez *supra num.* 14 *et disp.* 34; *a num.* 6.

360 § 4. Qui ante vel post Matrimonium ratum vovit Religionem peccat mortaliter ineundo illud animo consummandi, vel consummando; posset enim et teneretur, ante illud consummatum, Religionem ingredi, et votum suum observare : si tamen semel consummarit, postea potest et petere et reddere debitum, secundum dicta *num.* 357. Qui autem ante vel post Matrimonium ratum vovit sacros Ordines, non potest resilire a Matrimonio rato, imo secundum dicta *num.* 200, ne quidem a sponsalibus ut sacros Ordines suscipiat. Si quis vero ante vel etiam post Matrimonium ratum voverit castitatem, virginitatem, sacros Ordines, et alter conjux non consentiat, nec abstinere velit ab actu conjugali, docent Alensis, Scot. Cajet. Navarr. aliique multi apud Sanchez *lib.* 9, *d.* 34, *num.* 2, illum teneri ingredi Religionem, quia hoc ipsi licitum est, et ita potest illis votis suis satisfacere, ergo ad hoc videtur teneri. E contra non ideo teneri ingredi Religionem, sed posse reddendo debitum consummare Matrimonium saltem post primum bimestre, docent. Sot. Henr. Angel. aliique cum Sanch. *a num.* 3, quia ita videtur statui in *Extrav. Joann. XXII. Antiquæ, de voto,* ubi insinuatur talem renuere posse ingredi Religionem. Ratio autem est, quia sicuti ille, qui vovit aliquid donare, aut etiam solvere alteri, si id non possit obtinere, nisi vendendo se in servitutem alicui, ad hoc non tenetur, ita in nostro casu. Et ratio utriusque a priori est, quia cum tale medium servitutis vel Religionis sit aliquid in se difficillimum, et excedens, id, quod voveat, vovendo, non censetur voluisse se obligare ad tale medium excessive difficilius et altioris ordinis.

§ 5. Eum, qui ante vel post Matrimonium ratum vovit castitatem, teneri saltem primo bimestri negare debitum docent Sanchez *lib.* 9, *d.* 6, *num.* 14, Avers. *quæst.* 10, *sect.* 4, § *Demum*, Gob. *tract.* 10, *num.* 629, et alii, cum enim sine peccato possit negare, et sic eo usque stare voto per medium non difficile sed ordinarium, non apparet cur non debeat. Probabile tamen esse, quod debitum reddere possit, tenent aliqui apud Dian. *p.* 11, *tract.* 5, *R.* 40, eo quod status Matrimonii videatur quoad redditionem suspendere votum. An autem etiam ille illo bimestri negare possit debitum, qui omnino nihil cogitat de Religione ineunda dicetur *n.* 420, ubi a *num.* 419 plura addentur de isto bimestri. 361

§ 6. Peccat qui Matrimonium contrahit cum illo quem scit habere unum ex prædictis votis, quia cooperatur huic sacrilego ejus contractui, potest tamen postea ab hoc exigere 362

debitum, Sylv. Sanch. *lib.* 9, *d.* 33, *num.* 2. An autem peccet conjux si conjugi suo voto castitatis obstricto et illicite petenti reddat debitum dixi *num.* 353.

363 § 7. Si quis post Matrimonium consummatum absque licentia conjugis voveat Religionem, aut sacros Ordines, intendens tunc implere, patet votum esse irritum, cum sit de re illicita : si intenderit implere post mortem uxoris, vel obtento legitime divortio, valet, et præsumendum est sic esse factum, si absolute et simpliciter vovit, non præfiniendo tempus, standum enim est pro valore actus, et delicta non præsumuntur, ita quoad omnia Sanch. *lib.* 9, *d.* 35, *a num.* 11.

364 § 3. Votum non petendi debitum, quod sine licentia conjugis, sive a viro sive ab uxore emittitur post consummatum Matrimonium est validum, quia neuter tenetur petere, et laudabile est abstinere, S. August. S. Thom. Sanch. *lib.* 9, *d.* 35, *a num.* 18, contra alios. Similiter votum castitatis, quod tantum obligat ad non petendum debitum; hæc enim est materia divisibilis, in quam cadit votum, Sanchez *a num.* 25, et colligitur ex *cap. Quidam, et cap. Placet, de Convers. conjug.* valetque hic, *si non valet, quod ago, ut ago, valet, ut valere potest, cap. unic. De Despons. impub. in* 6. Hinc infert Sanchez *n.* 29, votum hoc etiam obligare ad non ineundum aliud Matrimonium, item ad abstinendum ab omni actu venereo extra Matrimonium, quia potuit, et censetur se voluisse ad ista obligare.

365 § 9. Si vir et uxor statim post Matrimonium ratum mutuo consensu voverint Religionem sub pacto, uterque ingrediatur, sed neuter sine altero, possunt post hoc consummare Matrimonium, quia non voverunt castitatem, nec per hoc impeditur ingressus in Religionem, quamvis mortaliter peccare possit ille, qui est in mora ingrediendi, et ita non implendi votum, Sanch. *lib.* 9, *d.* 37, *num.* 5. E contra, si ex communi consensu vir voveat sacrum Ordinem statim suscipiendum, et uxor juvenis castitatem, neutrum votum valet, etiamsi fiat ante consummatum Matrimonium, quia vir non potest ad sacros Ordines promoveri ex licentia uxoris manentis in seculo, nisi hæc sit sexagenaria, et non suspecta de incontinentia, et consequenter votum uxoris etiam erit irritum, quia erat respectivum ad votum viri, vovebat enim castitatem pro eo tempore, quo vir haberet sacros Ordines, uti suppono cum Sanchez *num.* 7, qui putat in utroque casu posse utrumque amicabiliter petere et reddere debitum, attamen neutrum posse exigere aut teneri reddere, quia mutuo illo consensu et pacto videntur sibi remississe obligationem. Addit *num.* 8, si mutuo consensu et pacto vir voveat Religionem, et uxor sexagenaria nec suspecta de incontinentia castitatem, neutrum peccaturum, si petat aut reddat debitum, quia vir non vovit castitatem, et uxor eamdem non vovebat, nisi vir profiteretur in Religione, uti iterum suppono : et quamvis Matrimonium consumment, poterunt et debebunt sua illa vota implere.

§ 10. *Can. Manifestum* 33, *quæst* 5, dicitur : *si quilibet eorum alterum a suo jure absolverit,* 366
scilicet consentiendo ut castitem voveret, *ad præteritam servitutem ipsum revocare non poterit.* Attamen qui consensit ut conjux suus castitatem voveret, non ideo se privavit jure exigendi debitum, et ideo, si petat, tenebitur alter reddere, Innoc. Abb. Sot. Navar. et alii cum Sanch. *lib.* 1, *d.* 36, *a num.* 4, contra alios; si tamen vir consensisset ut uxor voveret castitatem omnimodam, hoc ipso concessit ut uxor se voto obligaret etiam ad non reddendum debitum : hinc, nisi hoc votum irritaret, peccaret ab ea petendo debitum ; an autem hoc votum irritare possit, dicetur *num.* 368. Quod si voto non irritato peteret debitum, uxor teneretur reddere, nisi vir per pactum a se abdicasset jus justitiæ ad usum conjugii, tum enim uxor illicite redderet. Palud. Henr. Sanchez *num* 7, *et* 11. Idem dicit Sanch, *d.* 37, *num.* 4, si vir prius cum consensu uxoris, et postea uxor cum consensu viri castitatem vovisset, uterque seorsim et absque mutuo pacto, vel abdicatione juris; tum enim maneret in utroque jus justitiæ ad petendum, et consequenter maneret obligatio ad reddendum debitum etiam illicite petenti.

§ 11. Pactum mutuum inter conjuges non 367
petendi nec reddendi debitum est validum, nulli enim fit injuria, et sicuti possunt mutuo vovere, ita pacisci, uterque tamen licite poterit pactum illud remittere alteri, et ita petere ac reddere debitum, *quia,* ubi aliunde non advenit vinculum, *omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur cap.* 1. *De Reg. Juris,* Navar. Henr. Sanch. *lib.* 9, *d.* 37, *num.* 19. Quod si jurassent stare pacto, et juramentum esset adjectum in favorem utriusque, ut manerent liberi ab obligatione reddendi, possent mutuo consensu illud remittere ; secus si ex pietate ad colendum Deum per continentiam, tum enim haberet se sicuti si supervenisset votum castitatis, quod obser-

vandum esset. In dubio autem qua intentione jurarint, præsumendum pro causa pia, Sot. Graff. Sanch. *num.* 20.

368 § 12. Dixi *lib.* 3, *part.* 1, *num.* 493, cum communiore, quod maritus non possit directe irritare vota uxoris, sed tantum indirecte, et quasi suspendere, in quantum præjudicant suo juri; qualiter uxor etiam viri vota potest suspendere. Putat quidem *Ills.* probabile esse quod uxor possit irritare votum viri de non petendo debito, sed ex dictis *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 504, oppositum est tenendum, aliter enim potest satisfieri juri uxoris, uti jam dicetur. Et de omnibus illis potest videri Sanchez *lib.* 9, *a num.* 39, *usque ad* 44, fusissime agens de irritatione quorumcumque votorum, quæ tam maritus quam uxor emittit ante vel in Matrimonio aut etiam in divortio etc.

369 § 13. Maritus, qui sine consensu uxoris vovit vel castitatem vel non petere debitum, potest huic offerre actum conjugalem, si advertat eam optare, et præ verecundia non petere, quia tum censetur ea tantum redditio, S. Thom. *in supplem. quæst.* 64, *art.* 2. Imo id posset facere, licet uxor consensisset in votum mariti, si adverteret eam alioquin fore in periculo incontinentiæ; nec tenetur suum votum manifestare, si prævideat quod ipsa ideo non sit petitura debitum, uti cum aliis docent Sanch *lib.* 9, *d.* 7, et in simili hæc omnia dicentur *a num.* 378, de incestuoso. De cætero dixi *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 560, votum ingrediendi Religionem emissum cum licentia conjugis irrevocabiliter cedentis juri suo, esse reservatum, uti et emissum sine licentia conjugis necdum consummato Matrimonio.

370 § 14. Si uterque etiam communi consensu vovisset non petere debitum, et alteruter adverteret alterum indigere ob periculum incontinentiæ, possent, imo secundum Navar. Sanchez *lib.* 9, *d.* 7, *num* 11 *et d.* 37, *num.* 22, tenentur sibi mutuo reddere debitum, quia per votum non petendi non voluerunt excludere usum reddendi ex justitia, vel saltem ex præcepto charitatis debitum. Aliud est, si communi consensu irrevocabiliter vovissent castitatem, valeret enim hoc votum nec possent petere, S. August. S. Greg. Alb. M. S. Anton. Navar. aliique plurimi cum Sanchez *lib.* 9, *d.* 37, *num.* 10 *et* 17, imo dixi *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 560, probabile esse tale utriusque votum esse reservatum. Quod si fierent obnoxii periculo incontinentiæ, aut etiam alteruter laberetur in fornicationem, non ideo possent per Judicem Ecclesiasticum compelli, ut redirent ad usum corporis, sed tenerentur, vel fortius resistendo vincere tentationes, vel petere dispensationem, Sanchez *num.* 12, addens *num.* 17, posse esse veniale, si præviso tali periculo sic voveatur.

§ 15. Dispensatio in petitione debiti ob votum prius editum, tantum servit vivente conjuge, non autem post ejus obitum, tum enim non poterit de novo contrahere sine nova dispensatione, secundum dicta *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 564. Similiter cum quo dispensatum est, ut cum voto castitatis aut Religionis contraheret, possetque etiam petere debitum, si post conjugium actum carnalem exerceat, aut etiam durante conjugio cum alia quam cum uxore sua, peccavit contra votum, quia tantum dispensabatur respectu suæ, Sanch. *lib.* 9, *d.* 33, *num.* 11, Laym. Lohn. An votum castitatis, cælibatus, Religionis etc., obliget eum qui ita proclivis est in luxuriam, ut ipsi salubrius videatur inire Matrimonium, dixi *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 480. An autem proles nata e conjugibus obligatis voto castitatis, professis in Religione, post sacros Ordines susceptos, sit legitima aut irregularis dicam *lib.* 7, *cap.* 5, quando de irregularitate. 371

Quæst. 57. — *An conjux adulter vel incestuosus habeat jus ad copulam?* Resp. § 1. Est veluti pœna conventionalis Jure naturali et divino inducta, inquit Sanch. *lib.* 1, *d.* 68, *num.* 4, ut frangenti fidem fides non servetur, ideoque si unus conjugum admittat adulterium, potest alter innocens ipsi negare debitum; quamdiu tamen id non rescit vel dissimulat, nihil excipiendo contra, probabilius videtur cum Cajet. Sot. Sanch. *num.* 5, Fill. *tract.* 30, *num.* 87, *t.* 10, *num.* 600, et aliis contra alios, adulterum ipso facto non amisisse jus petendi debitum, ideoque non posse quidem exigere tanquam debitum, attamen posse petere tanquam benevole concedendum, quia non tenetur delictum suum prodere, nec pœnam talem primus in se ipso exequi, et quamvis dicatur privari ipso facto, intelligitur, si a conjuge innocente privetur. 372

§ 2. Si pars innocens habeat sufficientem certitudinem de adulterio, quamvis juridice probare non possit, potest negare debitum, nec ab adultero licite cogitur ad reddendum, quia uti dictum est privatur ipso facto, idest, ad privandum hoc jure non requiritur sententia, sed sufficit sola innocentis voluntas, Sanch. *lib.* 10, *d.* 12, *num.* 8. 373

§ 3. Si pars innocens semel remiserit adultero hanc pœnam, postea non postest amplius 374

negare ob idem adulterium, Sanch. *lib.* 9, *d.* 6, *num.* 9, Fill. supra. Si autem admiserit copulam vel signa amoris sine animo remittendi jus suum, sed intendens aliis vicibus negare, potest postmodum negare, et etiam accusare, Sanch. *lib.* 10, *d.* 14. Si autem admiserit, abstrahendo ab eo, an remitteret necne, docent Navar. Sanch. Fill. Spor. *num.* 284, non posse amplius negare debitum, vel accusare; eo quod ista signa amoris voluntarie suscepta censeantur vera remissio, sed *Tamb.* merito dubitat. V. dicenda *num.* 380.

375 § 4. Qui commisit incestum cum consanguinea uxoris in primo vel secundo gradu, in pœnam caret jure petendi debitum per *cap.* 1, *de eo, qui congnov. consang. Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nec a matre debitum petere, nec filiam unquam habere potest uxorem.* Et secundum Gloss. *in Can. Nosse* 30, *quæst.* 1, ipso facto ante sententiam privatur eo jure. Poterit tamen uxor innocens petere debitum, ut habetur *cap. Transmissæ, cap. Discretionem, cap. Tuæ, ibid.* An autem possit uxor incestuoso illicite petenti reddere debitum, dixi *num.* 354. Et hanc pœnam non extendi, nisi ad incestum in secundo gradu, recte contra alios probant Sanch. *lib.* 6, *d.* 27, *num.* 14, et Avers. supra, quia est propter affinitatem ex copula illicita, quæ nunc extenditur ad solum secundum gradum. Ad incurrendam tamen eam pœnam non prærequiritur ulla declaratio criminis, imo sufficit occultus incestus, Sanch. *d.* 30.

376 § 5. Qui non scivit illam, cum qua coibat, esse consanguineam, aut putavit esse in remotiori gradu conjunctam, non incurrit eam pœnam, nam textus dicit : *si scienter ;* putatque Sanch. *lib.* 9, *d.* 32, *num.* 47, excusare ignorantiam etiam vincibilem et crassam, si non sit enormiter temeraria vel affectata. Quod si sciverit se committere incestum intra secundum gradum, sed non sciverit hanc pœnam esse illi annexam, putant Laym. Dian. Bonac. Portel. Castr. *tract.* 2, *d.* 1, *punct.* 17, Lohn. Burg. *cent.* 3, *cas.* 64, non impediri a petitione debiti, quia pœnæ novo Jure ab Ecclesia statutæ non incurruntur ab ignorante eas, uti cum communi Sanch. *in Decal. lib.* 4, *cap.* 22, maxime si pœnæ sint extraordinariæ, et illas reus in se ipso teneretur exsequi, uti hic facere deberet. Oppositum probabilius tenent Henr. Pont. Perez, Sanch. *de Matrim. num.* 50, supra Avers. *quæst.* 17, *sect.* 3, sicuti enim secundum dicenda *num.* 641, mulier occidens virum, ut cum adultero contrahat, incurrit pœnam criminis, quamvis non sciverit esse annexam, quia impedimentum criminis non est mera pœna, sed simul inhabilitatio, ita et hic incurritur inhabilitas ad petendum debitum ob contractum impedimentum novæ affinitatis.

§ 6. Uxor, quæ cognovit consanguineum mariti sui, coacta metu gravi cadente in constantem feminam, secundum Sanch. *hic lib.* 9, *d.* 31. Pont. Perez, non potest a marito petere debitum, quia ille metus non excusat a culpa, ergo nec a pœna : et sicuti metus a culpa non excusans participantem cum excommunicato etiam non excusat ab excommunicatione, ita hic a pari. Oppositum tenent Laym. Bonac. Lohn. Avers. *quæst.* 17, *sect.* 3, Burgh. *cent.* 2, *cas.* 52, quia universim vis aut metus gravis excusat a transgressione et contumacia contra legem Ecclesiasticam, cum non sit credibile benignam matrem velle obligare cum tanto rigore; pœnæ autem tales statuuntur tantum contra transgressores et contumaces, uti docent, præter citatos, *Nav. Avil. Salas. Fill. Kon.* Et hinc patet ad 1 rationem. Quod autem metus non excuset participantem cum excommunicato, inde est, quia quando metus incurritur in contemptum Ecclesiæ, uti fieri supponitur, quando quis cogitur participare cum excommunicato, metus non excusat a culpa aut pœna, uti dicam, *lib.* 7, *num.* 98, hoc autem non est in nostro casu. 377

§ 7. Si periculum sit, ne propter omissionem petitionis debiti, Matrimonium uxori nimis odiosum fiat, potest maritus incestuosus offerre uxori actum conjugalem, quoties ipsi videbitur honestum, vel quoties advertet id optare uxorem verecundam, aut alioquin futuram in periculo incontinentiæ. Ratio est quia hoc petendi genus censeri potius debet redditio, ad quam tenetur, quam petitio debiti, S. Thom. et alii cum Sanchez *lib.* 9, *d.* 7. Addit Sanchez *num.* 8, conjugem, cui prohibitum est petere posse alteri manifestare suum impedimentum, ne suam petitionem expectet, et ne reddatur ei Matrimonium onerosum. 378

§ 8. Quando conjux prudenter timet ne, si non petat debitum, alter veniat in cognitionem sui criminis, et gravis inde discordia oriatur, petere potest debitum, et non urget hæc pœna, Laym. *lib.* 5, *tract.* 10, *p.* 3, *num.* 15. Lohn.

§ 9. Quamvis conjux innocens etiam sæpius debitum petierit ab incestuoso, non ideo censetur remisisse, aut amisisse jus in posterum ei negandi debitum : imo cum hæc privatio 379

juris petendi debitum non sit in favorem innocentis, sed in pœnam incestus, et ob affinitatem novam contractum, innocentem non posse hanc pœnam remittere, docent cum communi Sanch. *lib.* 9, *t.* 6, *num.* 9, et Avers. supra.

381 § 10. Si uterque conjux commiserit adulterium, utrique licitum est petere et reddere debitum, quia delicta se compensant, *cap. penult. et ult. De Adult.* E contra si uterque sit incestuosus, neutri licitum est petere, quia utrique imponitur pœna non petendi propter contractam affinitatem, Abb. S. Ant. Nav. Sylv. Avers. *quæst.* 7, *sect.* 3, Sanch. *lib.* 9, *d.* 28, addens neutrum etiam posse reddere alteri illicite petenti, id enim in Jure conceditur soli innocenti, neuter autem hic est innocens; si tamen malitiose fecissent animo alterum debito conjugali defraudandi, quamvis uterque peccaret petendo, tamen *Sanch.* contra *Aversam* putat, quod teneretur petenti reddere, quia *cap. Si vir, de cogn. spirit.* videtur ita esse decisum de cognatione spirituali, ubi redditur ratio, *quia malitia et fraus non debent eis patrocinari :* et idem videtur hic esse. Ratio autem universalis (quæ sæpe servire poterit) est hæc, quia quando lex, etiam de se odiosa, exprimit rationem, ob quam lata est, extenditur etiam ad casum, in quo clare occurrit eadem ratio legis, uti colligitur ex *L.* 2, § 9. *Quod si curatores, ff. ad S. C. Tertull.* Ex *cap. Si postquam*, cum Gloss. *v. Mente de Elect. in* 6. Ex *L. illud, ff. ad leg. Aquil.* Ex *L. A. Titio*, 108, *ff. de verb. oblig.* junctis Glossis, docentque Panorm. Gutt. Mantic. Tiraq. Decian. Mascard. Barbat. Cravet. Paris. et alii, quos citant et sequuntur Pignat. *in novissimis cons.* 195, *pag.* 478, et de Justit. *lib.* 2, *cap.* 19, *num.* 3, quia ubi ratio exprimitur, debet esse eadem Juris dispositio, etiam in pœnalibus; neque illa censetur esse interpretatio extensiva, sed declaratio comprehensiva; sequenda enim est mens legis, ubi exprimitur, et non solum verbum.

382 § 11. Qui post ratum sed ante consummatum Matrimonium contrahit affinitatem cum uxore sua, non tenetur Religionem ingredi, sed potest reddere debitum et consummare Matrimonium, ut in simili dictum est de illo, qui voverat castitatem; et docet specialiter de incestuoso Sanch. *lib.* 9, *d.* 29.

383 § 12. Si fiat coitus sodomiticus, quamvis fit vel adulterium vel incestus quoad malitiam et repugnantiam cum natura rationali, tamen non ideo incurrentur hæ pœnæ civiles aut canonicæ, neque etiam impedimentum affinitatis, quia leges vel Canones loquuntur de adulterio et incestu in vase naturali, nec in pœnis valet extensio a minori ad majus, Filliuc. *tract.* 30, *num.* 106, Tamb. et alii.

384 § 13. Qui cum muliere affine uxori suæ, item qui cum sua consanguinea habet copulam, non ideo privatur jure petendi debitum, quia Canones tantum loquuntur de eo qui habuit copulam cum consanguineis uxoris suæ. Putant etiam aliqui cum *Herincx* si conjux consentiat in copulam incestuosam sui conjugis privari jure petendi debitum, sed non invenio id ulla lege esse statutum.

385 *Quæst.* 58. — *Quid dicendum sit si Matrimonio superveniat cognatio spiritualis?* Resp. § 1. Si pater in necessitate baptizet suum vel suæ conjugis filium, contrahit quidem cognationem spiritualem cum matre, attamen non privatur jure petendi debitum, quia *æquum non est ut qui obligationi suæ satisfacit, ideo pœnam subeat*, *Can. Ad limina* 30, *quæst.* 1; Sanch. *lib.* 9, *d.* 26, *num.* 2; Avers. *quæst.* 16, *sect.* 2; Gob. *tract.* 10, *num.* 605, qui dicit probabile esse, quamvis citra necessitatem fecisset, uti notavi *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 358, idemque defendunt Durand. Caj. Suar. Kon. Hurt. Perez *d.* 29, *sect.* 6, Dicast. *d.* 9, *dub.* 8, *num.* 90, Spor. *num.* 90 *et* 276.

386 § 2. Pater, absente omni alio, assistens veluti patrinus suo vel suæ conjugis filio probabiliter etiam non privatur jure petendi debitum, quia quamvis in eo casu patrinus non requiratur ad valorem, attamen requiritur ex præcepto, et ut habetur tota significatio Sacramenti, ergo hæc etiam necessitas excusat, S. Th. aliique plurimi apud Sanch. *num.* 3, et Mendo *diss.* 5, *quæst.* 2, *num.* 159, contra Ledesm. Henriq. et alios.

387 § 3. Si quis extra necessitatem stante Matrimonio contraxerit cognationem spiritualem cum sua conjuge, Gloss. Durand. Præpos. Kon. Dian. *p.* 11, *tract.* 5, *R.* 39. Avers. supra et alii dicunt non privari jure petendi, multo minus reddendi debitum, quod Sanch. Bonac. *quæst.* 4, *punct.* 2, *num.* 4, dicunt esse valde probabile, quia pœna non petendi debitum non videtur esse in Jure statuta, nisi ratione cognationis spiritualis ante Matrimonium contractæ; cum Jura loquentia de cognatione illa contracta post Matrimonium nihil dicant de pœna illa, sed expresse velint non separari toro, odiosa autem non sunt extendenda. E contra dicendum videtur cum communi, Sanchez *num.* 7, Mendo *num.* 165, teneri quidem

reddere debitum; quia innocens non debet jure suo privari, attamen petere non posse, uti, secundum dicta ante, non potest petere, si stante Matrimonio voveat castitatem, aut contrahat affinitatem per copulam illicitam cum consanguinea conjugis. Et quamvis quoad cognationem spiritualem id clare non evincatur ex Jure, sufficit tamen communis consensus Theologorum et Juristarum, qui in hoc Glossam deferunt. Neque hic extenduntur odiosa, sed explicantur leges in casibus omnino æqualibus, et per æquivalentia iisdem.

388 § 4. Si conjux ignoranter contraxerit hanc cognationem, non impeditur usus conjugii, nequidem quoad petitionem debiti *can. de his*, 30, *quæst.* 1, *cap. Si vir, de cogn. spirit.* Sanch. *d.* 32. Valetque non tantum in ignorantia facti, si non sciverit esse filium suæ conjugis, sed etiam in ignorantia Juris, si nesciverit legem id prohibentem. Si tamen scivit legem prohibentem, quamvis non sciverit oriri illud impedimentum, non excusatur, sed impeditur a petendo, *Avers.*

389 § 5. Aliqui putarunt si tam maritus quam uxor ejusmodi cognationem contraxerit, delicta quasi compensari, et neutrum privari jure petendi debitum. Sed oppositum tenendum est, quia ita postulat reverentia Sacramenti, quod, vel in quo ministravit. V. *Avers.* supra.

390 § 6. Quamvis secundum dicta impediatur petitio debiti per supervenientem cognationem spiritualem, attamen non impeditur per supervenientem cognationem legalem, uti dicetur *num.* 601. Quis autem dispensare possit ad petendum debitum, si Matrimonio superveniat affinitas, cognatio spiritualis, votum castitatis, etc. dicetur suis locis.

391 *Quæst.* 59. — *Quid præterea addendum sit circa petitionem et redditionem debiti?* Resp. § 1. Excusatur conjux a peccato gravi, quando negat alteri petenti tantum benevole, et amice, non autem tanquam debitum, quia tum non censetur petere cum animo obligandi, Perez *d.* 50, *num.* 3. E contra peccat mortaliter, si vel semel neget serio, instanter, et rationaliter petenti, Gob. *tract.* 10, *num.* 611. Attamen non peccat mortaliter, saltem ordinarie, qui tantum parvo tempore differt, v. gr. si petenti de die, neget, quia reddet de nocte, Dian. *p.* 5, *t.* 5, *R.* 14, Perez, Gob. *num.* 614, Spor. *num.* 276.

392 § 2. Quamvis licitum sit negare debitum ad vitandum magnum detrimentum in bonis fortunæ vel famæ, quia contrahens non obligavit se ad notabilia incommoda ideo subeunda, Sanch. *lib.* 9, *d.* 25, *num.* 5; tamen multiplicatio prolis ordinarie non excusat, nisi abesset omne periculum incontinentiæ, et immineret magna incommoditas in alendis tot prolibus. Sot. Lop. Sa. De cætero finis matrimonii est propagatio generis humani, et ordinarie non ideo incurretur gravis necessitas, Sylv. Sanch. Laym. Gob. *num.* 625, Spor. Et saltem in perpetuum non poterit ideo negari debitum ob periculum incontinentiæ, ergo frustra negabitur ad breve tempus, post quod nihilominus fiet conceptio.

§ 3. Peccat conjux, qui per voluntarias pollutiones reddit se impotentem ad reddendum 393
debitum: item, qui sine justa causa diu vel longe peregrinatur absque consensu conjugis, quia injuste privat solutione debiti.

§ 4. Si vir sit amens vel ebrius uxor potest, 394
attamen non tenetur ei reddere debitum, quia petitio illa non est actus humanus, ergo non obligat, Sot. Henriq. Sanch. *lib.* 9, *d.* 23; Avers. *p.* 21, *sect.* 7; Loth. *tract.* 18, *a num.* 17, contra Navarr. Sylvest. et alios. Si vir sit tantum semiamens vel semiebrius, uxor tenetur reddere, quia possessio juris ad petendum stat pro viro: item si vir alias pateretur pollutionem, uxor tenetur reddere, quia æquitas postulat ut valde egenti reddatur quod debetur, Sanch. Gob. *num.* 615, Spor. 284. Peccat vir compos mentis si petat debitum ab uxore amente, quia probabilissimum est periculum ne fœtum in utero necet, Sanch. *num.* 8, Gob. *num.* 595. Si uterque sit impos mentis, mortale esset eos conjungere ad copulam, quia evidens est periculum prolis suffocandæ, vel si nascatur, male educandæ, ideo enim etiam vagus concubitus est illicitus, Ledesma, Lopez, Sanchez *num.* 5, Avers. supra.

§ 5. Si morbus, v. g. gallicus, vel lepra 395
valde diu duret, congruum erit ut alter conjux aliquando reddat, Sanch. *d.* 24, *num.* 23. Imo videtur teneri aliquando reddere, quia nimis difficile est aliquibus perseverare in perpetua lucta contra motus concupiscentiæ; potest autem alter sic tegere se, aut tali modo congredi, ut vitet periculum contagionis, Spor. supra. Hectica laborantem Laym. excusat a redditione debiti, quia multum nocet homini phthisico, vel hectica laboranti effusio seminis. Si lepra supervenerit uni conjugum, alter sanus non tenebitur ei quidem cohabitare cum probabili periculo infectionis, quia obligationi debiti prævalet salva individui sui incolumitas, Sanch. *num.* 29, quia cap. 2, *De conjug.*

lepros. intelligit, si fieri possit absque notabili periculo infectionis. De excusatione a reddendo debito ob periculum morborum, vel infectionis, plura videri possunt apud Zacch. *lib.* 3, *t.* 3, *quæst.* 6.

396 § 6. Si nimis frequenter petatur debitum, negari potest, v. g. si ter una nocte reddiderit, potest quarta vice negare, Rodriq. Laym. Sperell. *num.* 513, addit Gob. *num.* 622, videri etiam nimis frequenter peti, si maritus non contentus nocturna redditione etiam per diem petendi consuetudinem habeat; aliud est, si quandoque tantum ter peteret.

397 § 3. Uxor sciens ex judicio Medicorum se, si concipiat et pariat, fore per hoc in proximo periculo vitæ, illicite ejicit semen, uti habet communis, et certa Fagund. itaque vel deprecetur, vel neget debitum, nam secundum dicta *num.* 395, non tenentur reddere cum tali periculo.

398 § 8. Uxor non peccat communicando in usu matrimonii aliisque rebus omnibus cum viro suo excommunicato, dummodo in crimine ipso non communicet, Cap. *Quoniam multos*, 11, *quæst.* 3; similiter vir cum uxore excommunicata. Quod valet, etiamsi tantum ratum sit Matrimonium, et quamvis uterque esset excommunicatus. Possuntque illa pluribus videri deducta apud Sanch. *lib.* 9, *d.* 14, ubi plura habet circa conjuges excommunicatos.

§ 9. Confessarius debet monere pœnitentem, si advertat eum negare debitum; tum autem est causa id suspicandi, si sint continuæ rixæ inter ipsos; hinc suaviter rogari potest an etiam omnia præstet ad quæ obligatur conjugi suo vel suæ. De obligatione reddendi in primo bimestri dicetur *a num.* 419. Ad quid teneatur uxor, si vir propter arctitudinem vasis non posset habere copulam, dicetur *num.* 798.

399 *Quæst.* 60. — *Quid ad hunc casum sit dicendum?* Caius viduus procatur Claudiam, quæ in Matrimonium consentire noluit, nisi Caius propromitteret ei mille imperiales ad liberam ejus dispositionem in perpetuum dandos. Facit hoc Caius, sed in Matrimonio invenit Claudiam minus habilem ad copulam, ita ut actum matrimonalem sæpius consummare non possit: et cum asseveranter dicat se eo solum animo eamdem duxisse sub tanto pretio ut reliquis vitæ diebus uteretur licitis delectationibus Matrimonii, *Quærit.* an teneatur totam illam summam dare Claudiæ? *Resp.* Si Claudia possit servire moderatis usibus conjugii, ita ut Caius non ideo subeat periculum incontinentiæ, vel patiatur graves tentationes, Caius tenetur præstare quod promisit, quia Claudia non censetur se obligasse nisi ad quod tenentur conjuges, conjux autem non tenetur reddere debitum conjugi immoderate petenti, uti *num.* 396, dictum est. E contra, si Claudia non possit ei præstare illas delectationes licitas et moderatas, videtur probabile quod Caius possit retinere, et Claudia teneretur remittere partem promissæ summæ. Ratio 1 esse potest quia corpus Claudiæ hic habet se velut merx habens vitium occultum, ergo sicuti vendens talem mercem postea tenetur restituere, quanti æstimabile erat hoc vitium, ita Claudia tenebitur remittere, quanti judicio prudentum æstimabilis est illa inadæquata carentia illicitæ delectationis. 2. Caius dicit se eo solum animo duxisse Claudiam sub tanto pretio, ut licitis delectationibus Matrimonii uteretur, quando autem qualitas ignorata (licet accidentalis sit) fuit tota ratio et finis, et unicum motivum celebrandi contractum, illa deficiente consensus est omnino involuntarius, ideoque nullus, uti expresse *Onnate de contr. d.* 3, *num.* 131; sicuti si ego Sacerdos volens me vestire, absens emerim pannum quem putabam nigrum, erat autem albus, quamvis nigredo sit qualitas valde accidentalis panno, tamen emptio est nulla, quia deficit totus finis et unicum motivum meæ emptionis. Ergo. Pro opposita parte est quod major vel minor habilitas corporis in Claudia non venerit in contractum, neque ad illam majorem habilitatem consensum suum restrinxerit Caius (alioquin ipsum Matrimonium esset invalidum) ergo sicuti absolute consensit in Matrimonium, ita etiam in donationem illius summæ: *Nec obstat* quod non consensisset si scivisset defectum corporis in Claudiam, *nam* hoc non obstante consensit nunc absolute; actus autem alius qui futurus fuisset si defectum illum scivisset, non obstat valori contractus nunc absolute initi. Unde ad 1 rationem in oppositum *Resp.* Majorem habilitatem corporis non fuisse mercem, cum in contractum non venerit, nec de illa mentio sit facta, sed merx erat corpus secundum se habilem ad validum Matrimonium. *Ad.* 2 num. totum finem vel motivum deficere, quia simpliciter potest consummare Matrimonium, et hæc erat substantia finis, quod autem non possit tam sæpe, per accidens est, quia frequentior usus non venit in contractum. Hæc in utramque partem occurrerunt. Attamen puto hic debere distingui duos contractus: primus est Matrimonii, de cujus valore

dubitari non debet; secundus contractus est de pretio mille imperialium, qui per accidens est adjectus, de hoc solo est quæstio, neque de ejusmodi contractu debet judicari idem quod de Matrimonio, uti omnes notant cum Sanch. *lib.* 6, *d.* 18, *num.* 18; Less. *de justit. lib.* 2, *cap.* 17, *num.* 29. Itaque imprimis puto Claudiam si præsciverit inhabilitatem suam ad frequentem copulam, commisisse dolum, ob quem contractus manet rescindibilis secundum arbitrium Caii, aut saltem reducibilis ad æqualitatem, ut habent Auctores omnes communissime. Deinde etiamsi Claudia cum pura ignorantia et bona fide processerit, tamen adhuc videntur urgere rationes allatæ pro Caio, quibus addo hanc; nam hic contractus fuit mere lucrativus respectu Claudiæ, quæ ad nihil se reciproce obligavit, adeoque re ipsa fuit gratuita promissio vel donatio illius summæ; hoc supposito communis et vera sententia est cum Mal. Turr. Lug. *De justit. d.* 22, *num.* 89, ejusmodi promissionem vel donationem gratuitam vitiari etiam ex solo errore, etiamsi non sit circa substantiam, si error talis sit, ut sine eo non fieret promissio, vel donatio, quia concedens non aliter videtur concedere, nisi stante veritate causæ, qua apud se movetur ad concedendum, uti ait Lugo supra, idem firmans in aliis exemplis. Hinc demum puto standum pro Caio; quia tamen Caius non poterit in foro externo probare illud fuisse unicum suum motivum dandi illud pretium, suadendum est ut potius componat cum Claudia. Ita judicavi cum alio Doctore ann. 1709.

DUBIUM III.

An, et quibus ex causis possit fieri divortium?

« Resp. 1. Etsi Matrimonium consummatum inter Christianos nullo casu solvi possit quoad vinculum, vivente utroque conjuge: (Vide Sanch. et Perez *d.* 29, *sect.* 9, *et d.* 55, *sect.* 4), divortium tamen, seu potius separatio quoad torum fit sequentibus casibus:

» I. Si alter conjux moriatur, de quo est certum rursum nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen et indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superveniente an prior vivat, debent separari, cum forte vivat, adeoque Matrimonium sit validum.

» II. Si ex conjugibus infidelibus altero ad fidem converso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacifice cohabitare velit sine contumelia Creatoris;) idque ex dispensatione divina, in favorem fidei, ut patet ex 1. Cor. 7, v. 15, Perez *d.* 26, *sect.* 4, *etc. communiter.*

» III. Si ante Matrimonii consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur nec cogi possunt sine injuria) alter intret Religionem, in eaque profiteatur, Perez *loc. cit. etc. communiter.*

» IV. Si Papa ex alia justa causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat, Navar. Bell. Perez *d.* 20, *sect.* 7.

» Resp. 2. Manente vinculo Matrimonii licite fit divortium, et separatio quoad torum, et cohabitionem ad tempus, vel in perpetuum, ob gravem et justam causam, qualis est.

» I. Alterius conjugis culpabile adulterium: (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia dividitur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eumdem sexum. Bonac. *quæst.* 4, *p.* 5, *n.* 2, contra Fill. Sanch. Perez *d.* 56, *sect.* 1 *et* 2, ex Matth. et *Cap. Gaudemus cap. Ex litteris*, non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus vel amplexus impudici, Bonac. Sanch. Perez *ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, ut nocens emendetur) tunc enim innocens Religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens vero nonnisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu: 1. Si uterque conjux particeps sit ejusmodi criminis, vel æqualis, Sanch. *lib.* 10, *d.* 6, Bonac. *loc. cit.* 2. Nisi innocens condonarit quo aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognoverit, Bonac. ex Kon. Henr. Fill. Perez *sect.* 3, ubi vide plures casus exceptos.

» II. Sævitia mariti, vel uxoris: [1] ex qua si grave periculum comparti immineat, potest separatio peti a Judice; imo si mortem minetur, vel venenum paret, potest divertere ante

[1] S. C. die 10 Feb. 1859 declaravit, injurias, etiam verbales, a marito erga uxorem habitualiter habitas legitimum esse separationis motivum, præsertim si mulier sit altæ conditionis et attentione mereatur conditioni suæ debitas.

Judicis consensum. V. Bon. *loc. cit.* Laym. Perez *sect.* 5.

» III. Si conjux compartem trahat in peccatum, v. g. sollicitet ad hæresim, veneficium, etc. tunc enim innocens potest se separare, imo tenetur, si periculum sit grave, Laym. *lib.* 5, *t.* 10, *p.* 3, *cap.* 7, *num.* 16.

» IV. Morbus contagiosus, v. g. lepra. Quod si tamen sine gravi detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, et ministrare, nisi alter remittat.

» V. Hæresis vel apostasia superveniens Matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit judicio Ecclesiæ, non tenetur conjugem conversum recipere, saltem ex justitia; nam ex charitate aliquando tenetur, ut si sit periculum incontinentiæ, Bonac. Laym. *l. c.* Perez *d.* 57, *s.* 1.

» VI. Mutuus consensus. Ex quo licite se separant, vel toto, sive ad tempus, sive in perpetuum, ob finem spiritualem; vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi uterque ingrediatur Religionem, vel uxore ad Religionem transeunte (aut si vetula sit, id est, sexagenaria, Azor. etc. vel saltem quinquagenaria. Sanch. Bon. Barbos. Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 73, manente in sæculo, in voto continentiæ), maritus suscipiat sacros Ordines. Porro apud quem, et cujus expensis, facto divortio liberi sint educandi, V. Laym. *l. cit.* Sanch. Perez *d.* 58 et 59; Bon. *q.* 3, *p.* 5, *num.* 11.

» *Quæres.* An uxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

» *Resp.* Teneri, quia vir est caput familiæ, et uxoris : *Excipiuntur tamen sequentes Casus :*

» I. Si ex sequela timeatur onus, vel periculum, v. g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis : vel uxor a viro peregre non alatur.

» II. Si vir post Matrimonium factus sit vagus, nec facile sit sequi. Secus tamen, si ante fuit vagus idque ipsa scivit.

» III. Si in contractu Matrimonii additum fuit pactum de non mutando domicilio, et nulla gravis necessitas urgeat. »

ADDENDA.

102 *Quæst.* 61. — *Quid præterea sit notandum circa vinculum, et indissolubilitatem Matrimonii?* Resp. § 1. Matrimonii inter fideles consummati vinculum esse indissolubile, de fide est contra hæreticos, uti constat ex *Florent. et Trident.* relatis *n.* 12, valentque ista etiam contra Græcos aliquos, qui teste Arcudio *l.* 3, *c.* 6, adhuc sustinent Matrimonium esse solubile in casu adulterii. Et saltem viro licitum esse etiam quoad vinculum dimittere uxorem adulteram, putat Arcud. *cap.* 9, docuisse etiam *S. Ambros. Caj. Cathar.* Eamdem dissolutionem Matrimonii quoad vinculum concessit aliquando Jus civile, etiam in pluribus casibus quam adulterii, uti refert Arcud. *c.* 18; sed ista nunc defendi non possunt post definitionem Conciliorum, quæ retuli *num.* 12, et probatur ex Scriptura, quia Christus *Matth.* 5 *et* 19; *Marci* 8; *Luc.* 16, præcipit indissolubilitatem, quod præceptum sic interpretatur Apostolus ad Rom. 7 : *Quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi :* et 1, ad Corinth. 7. *Iis autem, qui Matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus uxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari, et vir uxorem non dimittat :* ego cum Dominus præcipiat mulierem discedentem ex quacumque causa, si non reconcilietur, manere innuptam, manifestum est, voluntate viri non posse solvi vinculum, uti pluribus oostendit Arcud. *c.* 10, si enim solvi posset, nemo dicet præceptum divinum esse, ut tum maneat innupta, sed sicut vir, ita uxor posset soluto Matrimonio alium ducere, in hoc enim sunt pares vir et uxor, uti ostendit Arcud. *c.* 20. Et ita Scripturas illas intelligunt Sancti Patres etiam Græci, quos diligentissime expendit Arcud. *a cap.* 11, usque ad 27, sic enim S. Aug. *c.* 2, *de adult. conjug. c.* 4 : *Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit, esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur.* Rationem dant Conc. Florent. et Patres cum Arcud. *c.* 15, quia secundum Apostolum ad Eph. 5, v. 32. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo, et Ecclesia,* id est, Sacramentum Matrimonii consummatum ideo magnum est, quia est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia; ergo sicuti conjunctio Christi cum Ecclesia, est perpetua et indissolubilis, quia tota Ecclesia simul nunquam peccat, ita etiam conjunctio Matrimonii consummati est perpetua et indissolubilis.

Objic. Christus *Matth.* 5 et 19, præcipit uxorem non dimitti, nisi ob fornicationem; qua exceptione videtur dicere, quod ob fornicationem uxoris viro licitum sit hanc etiam a vinculo dimittere. Resp. n. ass. primis enim verbis significat dimissionem a toro, uti constat ex verbis Florentini, *n.* 12, relatis. Et quando

dicit, qui dimiserit, intellige in perpetuum quoad torum, nonnisi ob fornicationem, mœchatur, id est, facit mœchari, quia est causa mœchationis in uxore, secundum illud Matt. 5, v. 32. *Qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari*, si enim ipsa sit de se fornicaria, dimittens non est causa fornicationum, ideoque non solet concedi divortium perpetuum', nisi ob fornicationem, ob alias causas vero conceditur ad tempus. Itaque sensus Christi est : qui in perpetuum dimiserit uxorem quoad torum extra casum fornicationis, et quia, ea sic dimissa, aliam duxerit, mœchatur, et quidem dupliciter, imprimis quia in perpetuum dimittendo quoad torum est causa mœchationis in uxore dimissa, deinde quia ipse necdum soluto matrimonii vinculo ducens aliam, ipsemet in se mœchatur. V. Arcud. *c.* 18 et 19.

Inst. 1. Pharisæi interrogabant Christum de dimissione quoad vinculum; ergo Christus censeri debet etiam de illa respondisse. R. De illa tantum n. de illa et etiam altera quoad torum, c. plus enim respondit quam interrogarint, et dixit licere quoad torum dimittere propter fornicationem, et tamen sine adulterio non licere dimittere quoad vinculum. V. Arcud. *c.* 19.

Inst. 2. Jus canonicum dicit uxorem adulteram non posse ducere alium ; e contra virum posse ducere quamcumque volet. Resp. Sensus est, virum posse, mortua uxore, ubi e contra uxor adultera nequidem viro defuncto potest alium ducere saltem in locis, in quibus lex illa usu recepta est. Plures objectiones videri possunt solutæ ab Arcud. *c.* 16 *et* 19.

§ 2. *Mag. S. Bonav. Rich.* et alii putant, nequidem olim Judæis fuisse licitum repudium uxoris quoad vinculum, sed tantum permissum, ut impune fieret ad evitandum gravius malum, uti Christus Matt. 19, v. 8, inquit, *propter duritiam cordis eorum.* Sed S. Th. Scot. Mald. Abul. Abb. Bald. Sanch. *l.* 5, *d.* 14; Tiraq. *de primog. q.* 66, *n.* 25 ; Mastr. *n.* 55, aliique cum Pign. *t.* 8, *con.* 93, probabilius dicunt virum licite ex causis potuissé dimittere uxorem quoad vinculum, quamvis uxor non posset dimittere virum, sed tantum dimitti, et tunc poterat uterque alteri copulari, nam Scriptura, præsertim *Deut.* 24, positive approbat id a viris fieri, quod autem dicatur id permissum a Deo propter duritiam cordis eorum, nimirum ne uxores suas occiderent, non sequitur, non esse permissum licite fieri. Neque hoc carebat mysterio, nam significabat Christum repudiaturum Synagogam, et loco ejus insolubiliter desponsandum suæ Ecclesiæ.

§ 3. S. Thom. *in suppl. q.* 67, *art.* 1, *in O.* 404
Sot. Vasq. Gobat. Bellarm. Hurt. Pont. Castr. Dic. Avers. *q.* 2, *s.* 4, aliique apud Perez *d.* 20, *s.* 2, dicunt indissolubilitatem omnis matrimonii oriri ex Jure naturæ ; adeoque matrimonia infidelium etiam Jure naturæ esse indissolubilia, quia de Jure naturæ non est licitus concubitus vagus, cum id repugnet honestæ successioni, et educationi prolis ; ergo de Jure naturæ non est licita solutio matrimonii, ex hoc enim sequeretur licere concubitum vagum. E contra *Perez* aliique dicunt oriri ex institutione divina, ideoque docent Sanch. *l.* 2, *disp.* 13, Kon. Laym. et alii, matrimonium infidelium spectato Jure naturæ non esse indissolubile, maxime cum Deus in antiqua lege dispensarit in eo permittens libellum repudii, quod tamen non amplius licitum est, nequidem Judæis, quia lex vetus hoc tempore cessavit, multo minus gentilibus cum quibus Deus nunquam dispensavit. Ratio autem dicendi non esse indissolubile Jure naturæ, est hæc : quia *nihil tam naturale est quam eo genere quidque dissolvere quo colligatum est*, Reg. 35, ff. de Reg. Jur. ergo manebit intrinsece solubile per mutuum consensum. Quod autem solutio quandoque repugnet fini matrimonii et bono prolis, tantum probat non esse solubile per accidens, et ratione adjuncti incommodi, quod sæpissime abesse potest, si nempe conjuges sint steriles, vel proli sit provisum. Hinc *Lop.* aliique plures apud Sanch. *n.* 7, dicunt indissolubilitatem omnem oriri a ratione Sacramenti inter solos baptizatos initi, ideoque matrimonia infidelium esse omnino solubilia. Glossa aliique Canonistæ apud eumdem *Sanch.* dicunt oriri ex Jure ecclesiastico tantum, cui non subdantur nisi soli fideles, ideoque sola horum matrimonia erunt insolubilia. Denique Stelen. *p.* 2, *c.* 8 ; Mastr. *n.* 59 ; Herincx, Spor. *n.* 250, dicunt indissolubilitatem matrimonii fundari quidem in Jure naturæ, quod vagos concubitus excludit, attamen omnimodam indissolubilitatem matrimonii consummati haberi Jure divino ex ratione Sacramenti in nova lege, quia Deus per illud significari voluit indissolitatem unionis Verbi cum humanitate, unde quia per matrimonium ratum tantum significari voluit unionem Christi cum anima per gratiam ; hinc matrimonium ratum manet quibusdam casibus solubile, uti unio gratiæ manet per peccatum solubilis. Hæ omnes sen-

tentiæ videntur probabiles, sed ultima probabilior.

405 § 4. Certum videtur quod legitimum matrimonium inter fideles dici debeat absolute indissolubile, quia dissolvi non potest mutuo consensu contrahentium, juri enim illi resignarunt consentiendo in matrimonium, quod ex natura sua exigebat perpetuam vitæ societatem. Deinde nec dissolvi potest auctoritate Principis gentilis, cui Deus nullibi eam potestatem dedit. Nec auctoritate Ecclesiæ, cui infideles subditi non sunt : imo si Judæi nunc inirent matrimonium cum intentione dissolvendi ex causis, ob quas Deus olim concesserat dissolvi, tale matrimonium foret irritum, quia nunc cessavit eorum lex, et eorum matrimonia debent esse indissolubilia, sicuti jure naturæ vel divino talia sunt apud omnes alios infideles, Sanch. *l.* 10, *d.* 1 ; Pont. *l.* 7, *c.* 50 ; Avers. *q.* 3, *s.* 4 ; Pign. *n.* 23. Ideoque addunt Sot. Nav. Suar. Sanch. *l.* 7, *d.* 7, *n.* 6, aliique cum Avers. *q.* 9, *s.* 1, contra Henriq. nequidem respectu Judæorum vigere amplius legem veterem quoad impedimenta Juris positivi divini.

406 § 5. Si unus infidelium conjugum ad veram fidem convertatur, matrimonium non dissolvitur præcise per Baptismum conversi, nec per Papam dissolvi potest, ut probabilius tenent Auctores cum Krim. *n.* 750, contra Nav. et Sanch. Attamen ex Cap. *Quanto*, et Cap. *Gaudemus*, De divortiis, scimus tribus casibus posse, quamvis sit consummatum, dissolvi etiam quoad vinculum ; ita volente, aut dispensante Deo. 1. Si remanens infidelis ideo nolit cohabitare converso, quia conversus est, nam Apostolus 1. ad Corinth. 7, v. 15, dicit : *Si infidelis discedit, discedat ;* unde si ex alia causa discederet, v. g. quia conversus ante vel post conversionem commisisset adulterium, non ideo solvi posset vinculum. 2. Si infidelis velit quidem cohabitare, sed non sine injuria Creatoris, quia nempe blasphemat Christum, spernit fidem, verum Dei cultum impedit, pergit usurpare superstitiones infidelitatis, etc. 3. Si ex ejus contubernio immineat periculum perversionis, quia vel tentat conversum iterum pervertere, vel saltem ad peccatum mortale inducere, in his casibus potest conversus aliud matrimonium inire, etiam non expectata sententia Judicis, Perez. *d.* 36, *s.* 6, *n.* 5. Et hoc inito dissolvitur prius matrimonium, ideoque potest tum etiam infidelis inire aliud matrimonium, ut habet communis cum Avers. *q.* 2, *s.* 5, § *Dum*, contra S. Th. et alios. E contra quamdiu conversus non inivit aliud matrimonium, infidelis invalide init aliud, quia tantum conceditur ut per aliud matrimonium conversi solvatur prius matrimonium. Notat etiam Pign. *t.* 6, *cons.* 100, quamvis viro converso mulier velit in infidelitate permanere, ei restituendam esse dotem cujus saltem fructus debent esse ad ejus sustentationem.

§ 6. Additur Cap. *Quanto*, supra, si post virum infidelem conversum convertatur etiam uxor, quod vir, si necdum aliam duxerit, teneatur hanc recipere [1], et dicit Gloss. *litt.* F. videri tunc esse novum matrimonium. Itaque si ambo conjuges infideles convertantur et baptizentur, neutri licitum est ab altero discedere, sed matrimonium eorum per Baptismum, sit ratum, et post consummationem post Baptismum factam etiam sit indissolulibile, non aliter ac matrimonium fidelium, voluntque S. Th. Palud. Covar. Bellarm. Laym. Valent. Tann. Sanch. *l.* 2, *d.* 9 ; Gob. *tr.* 10, *n.* 390 ; Avers. *q.* 1, *s.* 6, et alii plurimi, quod etiam transeat in Sacramentum, quia tum incipit significare indissolubilem unionem Christi cum Ecclesia ; ergo hoc habet ratione Sacramenti, propter quod est absoluta insolubilitas. Sed contradicunt Vasq. Præpos. Dicast. Henriq. *d.* 2, *quæst.* 2, *num.* 10 ; Mastr. *num.* 17 ; Pont. *l.* 1, *c.* 9, *num.* 3, quia omnia Sacramenta, præter Eucharistiam, consistunt in actione transeunte, hinc ratio Sacramenti in matrimonio consistit in primo fieri intrinseco contractus, quod tum amplius non est, nisi mere habitualiter. Et quamvis Ledesm. Dur. Capreol. Henriq. Bellarm. Rebell. Platel. *n.* 1085, dicant tum saltem fieri Sacramentum, si post Baptismum coram Parocho et testibus renovent consensum, quia tum ponitur contractus matrimonialis inter fideles, tamen adhuc contradicunt Mastr.

1 Vide quæ in causa *Florentina* collegit secretarius S. C. Prosper Lambertinus Tom. 3, pag. 353, et Tom. 4, p. 3. Cæterum tum in ea Florentina 27 Julii 1726, Tom. 3, *Resolut.* p. 350, tum in antiquiore item Florentina 1 Julii 1679, quæ ibidem citatur p. 355, statuit S. C. infidelem conversum ad fidem cum alia muliere Matrimonium contrahere non posse, si ejus uxor antea conversa ad secunda vota non transierit.

Castr. Pont. *n.* 9; Krim. *n.* 354, cum enim corpora sint antea tradita, nec possit iterum tradere quod suum non est, non ponitur nova materia vel forma contractus, sed tantum verbotenus renovatur antiqua voluntas : ergo videtur non poni jam posse Sacramentum, quamvis Ecclesia primum contractum ita ratificatum habeat veluti absolute indissolubilem, rationem autem indissolubilitatis non esse præcise ex ratione Sacramenti patet, quia matrimonium solummodo ratum est Sacramentum, et tamen est absolute solubile.

§ 7. Ut constet de infidelis obstinatione, moneri debet, et interrogari [1] an velit converti; Pont. *tamen l.* 9, *c.* 4; Avers. *q.* 2, *s.* 5; Pign. *n.* 24, dicunt S. Pium V. et Greg. XIII declarasse, si conversus in his partibus habeat conjugem infidelem in loco remotissimo, unde non possit resciri ejus voluntas, conversum valide contrahere cum alia, quia infidelis præsumitur non velle converti, aut non cohabitare sine contumelia Creatoris vel scandalo, ut tamen licite fiat, Gregorius insinuat requiri dispensationem Pontificiam. Videri potest Pign. *etiam t.* 4, *cons.* 189, *a n.* 7.

§ 8. Si infidelis nolens converti vellet pacifice sine contumelia Creatoris et periculo peccati remanere cum conversa, *S. Th. S. Bonav. Dur. Nav. Tol. Rebel. Pont.* aliique multi dicunt, conversum non posse recedere aut dissolvere vinculum, quia Apostolus 1. ad Corint. 7, v. 12, dicit : *Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam : et si qua mulier etc.* et idem videtur colligi ex Cap. *Gaudemus*, cum nulla adsit ex causis ob quas dicitur solvi posse vinculum. Contradicunt probabiliter Sanch. Kon. Dian. et alii cum Avers. *q.* 2, *s.* 5, nam Apostolus præmittit : *cæteris ego dico, non Dominus etc.* itaqne pro eo tempore Apostolicum consilium erat, ut permanerent propter spem conversionis, nunc autem videtur consuetudine, quæ vim legis habet, esse inductum, ut ob periculum perversionis, quod communiter remanet, non liceat simul manere, sed possit conversus recedens aliud matrimonium inire.

§ 9. Si infidelis conversus, inscia uxore, 410
profiteatur in Religione, putant Led. Henr. Sanch. *l.* 7, *d.* 76, *n.* 9, possessionem fore validam, quia sicut matrimonium fidelium ratum solvitur per professionem, ita videtur solvi matrimonium quamvis consummatum infidelium, cum sit magis solubile, quam ratum fidelium. Contradicunt Abulens. Kon. Hurt. Perez, Pont. *l.* 7, *c.* 48, *n.* 19, Pignat. *t.* 8, *cons.* 77; nam de privilegio Christi respectu matrimonii consummati infidelium nihil scitur ex Scriptura, vel traditione [2].

§ 10. Matrimonia hæreticorum vel sunt 411
nulla, vel sunt omnino indissolubilia, non aliter ac Catholicorum, quia omne matrimonium baptizatorum, per se loquendo, est Sacramentum, et indissolubile : Hæretici enim illi contrahentes, aut saltem unus illorum, vel expresse intendit non contrahere, nisi civiliter tantum et dissolubiliter, quod vix censeri debet, tumque tales contractus non sunt matrimonium, quia deest consensus requisitus ad substantiam matrimonii; vel generaliter et per intentionem prævalentem intendunt contrahere, sicut fideles contrahunt in vera Ecclesia, et sicut Christus instituit, quod ordinarie præsumi debet, quamvis per errorem privatum, nolint contrahere, sicut contrahitur in Romana Ecclesia, ideoque nolint rationem Sacramenti, vel indissolubilitatis, tumque talia matrimonia sunt valida, et vera Sacramenta, ac omnino indissolubilia, uti dictum est *l.* 6, *p.* 1, *a n.* 69, attamen potest intentio prævalens contrahentium ita restringi ut no-

[1] Hoc aliis dicitur interpellatio, quam de jure necessariam esse respondit S. C. in antedicta *Florentina* 17 Januar. 1722, Tom. 2, p. 119. Vide etiam quæ ibidem p. 117 et 118 habentur collecta in ejus causæ expositione.

[2] Quebecensis Episcopus veniam petiit, ad infideles facilius convertendos, ut conversi possent se jungere cum qualibet ex illorum uxoribus prima relicta; S. C. inq. respondit 8 junii 1836 : *negative* si agatur de vero matrimonio inito cum prima; tunc hæc ducenda est, si et ipsa baptismum suscipiat, vel saltem consentit habitare sine injuria Creatoris. Si vero agatur de matrimoniis de quibus serio dubitare possit utrum vera fuerint matrimonia, an contubernia tantummodo ex cupiditatibus inita, S. C. censuit, infidelem qui ad fidem convertitur, posse post conversionem suam eligere quamcumque velit ex mulieribus jam sibi conjunctis modo et ea ad fidem convertatur, vel etiam posse matrimonium inire cum alia quacumque catholica muliere. — Ex instructionibus Gregorii XXI et Pii IX si infidelis monitus converti recuset, fidelis debet eum relinquere et potest etiam ad alias nuptias transire. Quidam tamen theologi casum excipiunt quo Episcopus dispenset ad cohabitandum, quia spes conversionis infidelis probabilis est. Si infidelis moneri non possit, ad Pontificem recurritur, qui declarat an tunc cesset præceptum interpellationis.

lint contrahere, nisi dissolubiliter, et tum matrimonium est nullum, uti dixi hic *n.* 252.

412 § 11. Matrimonium inter fideles ratum dissolvi non potest mutuo consensu, uti certum est : nec per impotentiam supervenientem, uti dicetur *n.* 801 ; nec per susceptionem Ordinis sacri, uti expresse declarat *Joan. XXII*, Extr. *Antiquæ*, De voto. Attamen ex privilegio Christi dissolvi potest per professionem religiosam, secundum declarationem Trid. *sess.* 24, *de Matrim. Can.* 6, uti etiam ex declarationibus plurium Pontificum ostendit Sanch. *l.* 2, *d.* 18, *n*, 3, ita ut per possessionem etiam post 20 annos prius post matrimonium ratum ab uno factam cesset omnino vinculum matrimonii in utroque, possitque alter in seculo remanens contrahere cum alio. Putantque *Sot.* et alii posita professione, matrimonia illa dissolvi a Deo ipso ; V. Bellarm. *t.* 2, *de Monachis l.* 2, *c.* 38, et Avers. *q.* 2, *s.* 6, valentque dicta etiam respectu professionis in ordine Melitensi, Speroll. *dec.* 21, *n.* 45.

413 § 12. Quamvis Gregorius XIII, in Bulla, *Ascendente Domino*, innuat vota simplicia in Societate JESU habere eamdem vim, quam habet Religiosa professio in aliis Regularibus, tamen non intelligit quoad omnia, cum non dent talem indissolubilitatem, sed tantum in ordine ad constituendum Religiosum, et vim dirimendi matrimonium, uti *n.* 579 dicetur, hinc quia vota illa non dissolvunt matrimonium ratum, quidquid contradicat De Justis *l.* 2, *c.* 14, *n.* 106, si quis in matrimonio rato constitutus admitteretur, ne uxori fieret injuria, deberet ipsi permitti, ut post primum annum Novitiatus ederet professionem, et sic dissolveretur matrimonium.

414 § 13. Quamvis indissolubilitas matrimonii etiam tantum rati sit de Jure divino, tamen docent 60 gravissimi Auctores cum Sanch. *d.* 14, *n.* 2; Avers. *q.* 2, *s.* 6. De Luca *de Matrim. d.* 9, et ad Trid. *d.* 27, *n.* 16; Arcud. *l.* 7, *c.* 16; Gob. *tr.* 10, *n.* 691 ; Carden. *in* 1, *crisi dis.* 19, *n.* 157; Sporer. *n.* 352; Mastr. *n.* 62, contra Scot. S. Bonav. Covar. Turrecrem. Gutt. Castrop. Pont. quod matrimonium ratum, si adsit justa causa, possit ex concessione divina quoad vinculum dissolvi per dispensationem Pontificiam ; leguntur enim sapientissimi Pontifices decem sic dispensasse, teste Pign. *t.* 1, *cons.* 148, ubi etiam refert sic declarasse Sacras Congreg. cum enim possint dispensare in professione religiosa, per quam dirimitur matrimonium ratum, cur non possit in matrimonio ipso? imo Baunius putat, nisi Pontifex id prohibuisset, posse etiam Episcopum dispensare in tali matrimonio, quia secundum ipsum, et alios multos, quod Pontifex potest in Ecclesia tota, potest, per se loquendo, Episcopus in sua diœcesi, exceptis definitionibus circa fidem, et mores; quam sententiam Mendo *diss.* 12, *q.* 2, dicit esse probabilem, sed id communiter non admittunt alii. Quod autem Pontificem attinet, videri potest quæstio illa in utramque partem fuse disputata apud Krim. *a n.* 1611, qui n. 1649, concludit, spectata praxi Pontificem id posse ; et De Luca *d.* 7, putat causam sufficientem esse, si alio matrimonio inito, et consummato inter personas illustres sequeretur infamia, et scandalum, si staretur altero matrimonio rato. Alias causas affert disc. 9. Imo docet De Justis apud Krim. *n.* 2184, sufficere pro dissolvendo matrimonio rato, quod in tenera ætate contraxerint, cum facile potuerint decipi, et nunc incipiant sibi displicere; sed merito contradicunt alii. Qui autem dicunt licite contrahi aliud matrimonium ex vi talis dispensationis in primo, debent, propter dicta a n. 38, consequenter dicere, per istas dispensationes et declarationes factam esse sufficientem certitudinem practicam talis sententiæ.

Objic. Christus *Matth.* 19, prohibet matrimonium dissolvi, nam dicit, *quod Deus conjunxit*, *homo non separet*, et quod loquatur de matrimonio etiam rato tantum, probatur, nam loquitur de matrimonio, quale fuit inter Adam et Evam, *Gen.* 2; sed hoc fuit tantum ratum, nam prius post peccatum *c.* 4, cognovit Evam; ergo. Resp. Prohibet dissolvi auctoritate humana c. divina n. hanc enim Deus concessit Ecclesiæ, uti constat a posteriori, cum Ecclesia sæpe fecerit. An autem matrimonium ratum dissolvi possit per Judicem, propter adulterium cum aliena, dicetur *n.* 429.

Inst. Matrimonium consummatum dissolvi non potest, secundum dicta *n.* 402, ergo nec ratum, nam non differunt essentialiter. R. differre essentialiter in ratione significationis, nam secundum dicta *n.* 402, consummatum significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, item conjunctionem Verbi cum humanitate, quæ conjunctiones perpetuæ sunt, et indissolubiles; e contra ratum significat conjunctionem Christi cum anima justi, quæ solubilis est per peccatum mortale. Vide Arcud. supra.

§ 14. Posita dispensatione Pontificis circa matrimonium ratum, dicendum est, quod vi

illius dispensationis possunt conjuges recedere ab illo matrimonio rato, et valide, atque licite transire ad alias nuptias, quia contrahentes tantum se obligant, quantum possunt, ad non resiliendum a contractu, qui est ex natura sua, et ex parte contrahentium indissolubilis, non cedunt autem juri suo ad dissolutionem, quæ est ab extrinseco, v. g. per professionem religiosam, aut per dispensationem Pontificiam, voluntas enim habendi talem indissolubilitatem in matrimonio rato esset vel contra voluntatem Christi volentis, ut dissolvi possit per professionem religiosam, vel contra praxim Ecclesiæ etiam dispensantis in ejus vinculo dissolvendo; ergo posita dispensatione Pontificia licite ineunt aliud matrimonium, Carden. *n.* 171. Itaque in casu, quo quis matrimonio rato per dispensationem Pontificiam dissoluto, iniret et consummaret secundum matrimonium, primum matrimonium maneret tantum speculative probabiliter validum, quia non est probabile, quod ambo matrimonia simul maneant valida quoad praxim, ob incompossibilitatem duplicis matrimonii validi; ergo secundum matrimonium, quoad praxim evadit certo validum, et indissolubile, Card. n. 177.

§ 15. Quamvis matrimonium consummatum in veteri lege fuerit aliquando dissolutum per dispensationem divinam, uti docent S. Th. Alb. M. S. Anton. aliique plurimi cum Avers. *q.* 2, *s.* 5, contra Magistrum. S. Bonav. et alios, tamen nunc in nova lege semel consummatum inter fideles, nec per professionem religiosam, nec per dispensationem Pontificiam dissolvi potest, quia mens contrahentium, secundum Christi institutionem, erat, ut si fuerit consummatum, absolute nullo modo dissolvatur, qualem intentionem non habent, quamdiu manet ratum tantum, et non consummatum, Carden. a n. 165. In rarissimo tamen casu, quo inter vivos, sexus unius conjugis mutaretur, desineret matrimonium etiam consummatum, quia constat non esse nisi inter marem, et feminam.

§ 16. Cum matrimonio necessario conveniat indissolubilitas vinculi, putat Card. *in* 1 *Crisi d.* 19, nullum matrimonium posse esse mere probabile quoad praxim, sed omnia esse vel certo valida, vel certo invalida, quia indissolubilitas matrimonii etiam solummodo rati de se postulat ut conjuges contracturi suam libertatem obligent ad illud perpetuo retinendum, quantum possunt, et reipsa sic obligant etiam quando contrahunt juxta opinionem tantum probabilem de valore matrimonii, aut dispensationis, etiam in casu quo ignorarunt probabilitatem nullitatis, de qua postea incidit dubium, adeoque se obligant ad cedendum omni juri, quod qualiscumque probabilitas daret in ordine ad deferendum tale matrimonium; ergo sic contractum secundum opinionem probabilem, aut de quo postmodum speculative probabile putatur quod sit invalidum, revera debet in praxi censeri certo validum. Hinc quamvis multi cum Sperel. *dec.* 95, *n.* 25, putent standum esse opinioni communi, etiam quando agitur de valore matrimonii sustinendi, tamen plures cum Sanch. *l.* 1, *d.* 18, probabiliter dicunt præferri opinionem etiam minus communem stantem pro valore.

§ 17. Morte dissolvitur matrimonium etiam consummatum, unde si unus conjugum antea mortuus resurgeret, non amplius essent conjuges, et si esse vellent, de novo foret contrahendum, S. Th. ex 1, ad Corint. 7, v. 39: *Si dormierit vir ejus, liberata est a lege viri.* Idem docent Theologi communissime cum Gob. *tr.* 10, *n.* 680, et ratio a priori est quia mens contrahentium fuit obligare se usquedum alteruter moreretur, nec extendebatur ad casum miraculosum, qui probabiliter videri non poterat. 418

Quid dicendum sit, si contrahentes intendant matrimonium indissolubile, et expresse nolint Sacramentum, dixi *l.* 6, *p.* 1, *a n.* 72. An autem ratio Sacramenti sit reipsa separabilis a ratione contractus matrimonialis inter fideles, dixi hic a n. 275.

Quæst. 62. — *Quid notandum sit circa tempus bimestris quod conceditur conjugatis?* R. 420
§ 1. Cap. *Ex publico* : De convers. conjug. conceduntur duo menses conjugibus ante consummatum matrimonium pro deliberatione an velint Religionem ingredi. Hoc tamen non obstante uterque primo illo bimestri licite petit debitum, quod alter etiam licite negat, si velit uti jure sibi concesso, intelligitur autem bimestre ante ingressum in novitiatum. Quod si ultra bimestre maneant sine consummatione matrimonii, manent liberi ad ingressum, etiam si illicite negassent sibi debitum. Sanch. Laym. Gob. *t.* 10, *n.* 609. Si autem alteruter ingrediatur, alter expectare debet professionem alterius, antequam contrahant cum alio, et secuta professione matrimonium illud ratum plane dissolvitur, uti dictum est *n.* 412.

§ 2. Navar. Angel. Kon. Hurt. Laym. Castrop. Perez, Spor. *n.* 252, probabiliter dicunt 410
privilegium illud concedi tantum conjugi qui

cogitat vel deliberat de statu religioso, ideoque si nollent ingredi, putant teneri reddere debitum, quia Canones tantum permittunt cogitanti ingredi, et in favorem Religionis; sed valde probabiliter contradicunt S. Th. S. Bonav. Sanch. *l.* 2, *d.* 24, *q.* 5; Pont. Dian. Tamb. Avers. *q.* 21, *s.* 6; Burg. *cent.* 1, *cas.* 17, quia quamvis de facto nil cogitet de Religione, posset interea mens illa incidere, et nunc utitur tempore sibi concesso; electio autem status Religiosi conceditur, Cap. *Ex publico*, non tantum pro illo bimestri; sed etiam post illud, quamdiu matrimonium non est consummatum, Kon. Krim. *n.* 643.

421 § 3. Si vir ante evolutum bimestre vi obtineat copulam, graviter peccat, non contra castitatem, sed justitiam. Putant autem S. Anton. Sot. et alii uxorem tum non posse ingredi Religionem; nam jus ideo permittit post matrimonium ratum, quia hoc dissolvetur per professionem, sicque poterit vir ducere aliam, hoc autem jam fieri non poterit, quia secundum dicta *n.* 282 *et n.* 402, Matrimonium consummatum est, et factum omnino indissolubile, Abb. Silv. Palud. Arm. Laym. Sporer. *n.* 252, et alii probabilius dicunt posse profiteri in Religione inter viduas, vel conjugatas, non vi privilegii quod consensum est matrimonio rato, sed quia vir talis tenetur reparare damnum causatum : ergo tenetur consentire ut mulier profiteatur, quia damnum aliter reparari non potest. Quod admittit etiam Lesdem. Sanch. Avers. *q.* 23, *s.* 10, contra Silv. et Arm. quamvis solo metu gravi esset coacta, quia ipsa ob alterius scelus non debet privari jure suo, neque ille ex suo scelere reportare jus retinendi hanc uxorem : quod autem usque ad mortem professæ manere debeat tanquam cælebs, imputet suo sceleri, quo injuste consummavit hoc suum matrimonium. Si tamen mulier facta esset gravida, putat Krim. *n.* 465, per accidens impediri ab ingressu Religionis, quia recta educatio prolis vix fieri poterit sine matre.

422 § 4. Si conjux tantum ideo eligat Religionem, quia alter ei displicet, secundum Tamb. et Spor. non peccat, quia utitur jure suo, nec refert quod alter forte patiatur gravia incommoda, eo quod v. g. difficulter inveniat novum maritum, id enim non tollit jus alterius, et uterque contraxerat cum implicita illa conditione, habebatque uterque parem potestatem resiliendi, unde nulla fit injuria alteri, sed charitas obligat ad cavenda damna alterius cum gravi suo incommodo.

§ 5. Scot. Caj. Angel. Pont. *l.* 6, *c.* 12, *n.* 5, aliique dicunt eum non peccare qui voto castitatis vel Religionis obstrictus init matrimonium, intendens intra bimestre Religionem ingredi, quia utitur jure suo. E contra peccare mortaliter dicunt S. Anton. Silv. Sot. Henr. Kon. Sanch. *l.* 1, *d.* 43, *n.* 7; Castro. *d.* 4, *p.* 2, aliique cum Avers. *q.* 10, *s.* 4; Mastr. *n.* 91, tum quia decipit alterum in re gravi, valde molesta, et communiter multum damnosa, tum ob alias rationes, ob quas dixi *n.* 194, illum peccare mortaliter, quia contrahens sponsalia vult, aut post sponsalia vovet ingredi Religionem, et init matrimonium cum animo ingrediendi. An autem ille, qui ante vel post matrimonium ratum vovit castitatem possit primo bimestri reddere debitum, dixi *n.* 361.

§ 6. Illicitum est viro ante consummationem matrimonii rati invita conjuge suscipere sacros Ordines. *Nec obstat,* quod secundum jam dicta conjux ante consummationem possit invito altero transire ad Religionem, *nam* dispar est ratio, tum quia professio dirimit matrimonium ratum, non item Ordo sacer, uti declaravit *Joannes XXII*, in Extrav. *Antiquæ*, tum etiam, quia utrique conjugi est æqualis potestas ad Religionem, non autem ad Ordinem, Castr. *d.* 3, *p.* 6, § 11, *n.* 7, notans cum Sanch. et Gutt. non sufficere dissimulationem, sed requiri expressam licentiam, ut vir ante, vel post consummatum matrimonium possit suscipere Ordines.

§ 7. Copula, quæ præcessit matrimonium, non consummat illud, uti dictum est *n.* 278, hinc uterque adhuc primo bimestri potest Religionem ingredi, Gob. *n.* 690. Quandonam autem matrimonium consummetur, dixi *a n.* 278. Quid autem censendum sit in dubio, an matrimonium sit consummatum, item si vir affirmet, et mulier neget, vel contra, dixi *n.* 283.

Quæst. 63. — *Quid præterea sit addendum circa divortium?* R. § 1. Divortium unde dicatur, dixi *n.* 7. Posse autem fieri divortium, definit *Trid.* cujus verba retuli *n.* 12. Christus ipse *Matth.* 5 *et* 19, statuit uxorem sic dimitti posse propter fornicationem, per quam intelligitur adulterium ; et idem statuitur Jure canonico Cap. *Significasti.* Cap. *Gaudemus.* Cap. *Ex litteris* De divortiis ; ac alibi sæpe. Imo id ob causam adulterii de Jure naturæ esse et semper fuisse docent gravissimi Auctores cum Avers. *q.* 23, *s.* 1.

§ 2. Divortium matrimonii etiam tantum rati fieri non potest quoad vinculum sine ju-

dicio Ecclesiæ, etiamsi impedimentum dirimens esset publicum et notorium. *Nec obstat*, quod Cap. *Evidentia*. De accusat. et Cap. *De manifesta* 12, q. 1, dicatur notorium, probatione non indiget, *nam* hoc non obstante in hac materia expresse statuitur, Cap. *Porro*, de divort. quod si etiam parentela esset publica et notoria, absque judicio Ecclesiæ ab ea separari non poterit. Ratio est, quia cum auctoritate publica Ecclesiæ contractum sit, decet, ut auctoritate ejus publica dissolvatur, secundum Cap. *Omnes*, *n.* 27, *q.* 2, maxime cum aliquando plura dicantur notoria, quæ vere non sunt, Cap. *Consuluisti*, 14, de appellat.

8 § 3. Ad faciendum divortium matrimonii etiam tantum rati quoad vinculum, requiritur ut Judex habeat duos testes omni exceptione majores, qui de impedimento deponant : nec sufficit testimonium utriusque conjugis docentis ante matrimonium contractam fuisse, v. g. affinitatem per fornicationem cum consanguinea : nam possent hi conjuges colludere contra matrimonium ; hinc aliæ debent accedere rationes rationabiles et fide dignæ. Si tamen uterque vel etiam unus, qui desideraret matrimonium esse validum, fateatur impedimentum, declarari potest nullitas matrimonii, cum quivis præsumatur in præjudicium suum loqui veritatem : non sufficit tamen fama de impedimento. Et licet testimonium matris dicentis sponsum esse consanguineum sponsæ sufficiat ad impedimentum, ne matrimonium contrahatur, tamen non sufficit ut contractus declaretur esse irritus, Schild. *t.* 6, *c.* 7, § 7, probans hæc omnia ex Jure et ratione, addens pro divortio quoad torum sufficere confessionem, quam de adulterio a se commisso facit ille conjux, qui divortium nollet.

§ 4. Caj. aliique apud Avers. *q.* 2, *s.* 4, putarunt matrimonium non tantum ratum, sed 429
et consummatum posse quoad vinculum dissolvi propter adulterium, sed ex dictis *n.* 12 et 402, oppositum est certum ex Conciliis, et Patribus, etiam apud Mendo *dist.* 12, *n.* 11, et Avers. supra, ac clare definit Trid. relatum *n.* 12, adulterium enim est tantum causa juste negandi debitum, et petendi divortium [1].

§ 5. Si conjux unus agat contra alterum ad resolutionem matrimonii, aliqui voluerunt Ju- 430
dicem competentem esse solum Episcopum loci in quo contractum est matrimonium. 1. Quia per contractum in aliquo loco celebratum sortitur quis forum. 2. Quia ligati sunt auctoritate hujus Episcopi ; ergo eadem solvi debent. E contra Krim. *n.* 1660, probabilius dicit Judicem hic competentem esse etiam Episcopum domicilii ; hujus enim jurisdictioni etiam subjacet, et nihil novi est, quod quis habeat in pluribus locis forum. Hinc Resp. *ad* 1 non ideo excludi Episcopum etiam domicilii, si apud hunc conveniatur ; *ad* 2. Non Episcopus, sed conjuges ipsi proprie se ligarunt ; nec tamen se solvere possunt, uti constat ex dictis [2]. Quod si post divortium coram Judice laico agatur de restitutione dotis, *L. Exigere dotem* 65, ff. de judiciis statuitur, ut non spectetur locus contractus, nec domicilium uxoris sed mariti.

1 Accedit S. C. quæ in dubio Matrimonii an quidam Græcus et Catholicus dissolvere posset Matrimonium cum muliere triplex adulterium in judicio fassa, et novum celebrare cum alia juxta prætensam Græcorum praxim, respondit 15 Janv. 1724, ***oratorem non posse aliud matrimonium contrahere.*** *T.* 3, ***Res.*** *p.* 8.

2 Sed ordinem et formam in judiciis ejusmodi causarum matrimonialium servandas cum Bened. XIV. præscripserit, hic reddenda est ejus Constitutio.

BENEDICTUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

» Dei miseratione, cujus judicia incomprehensibilia sunt, et viæ investigabiles, in suprema Ecclesiæ specula immerentes constituti, ut super universum Dominicum gregem excubias sedulo agamus, ad commissum Pastoralis Officii munus pertinere dignoscimus, subnascentes ex infernalis hostis astutia, et hominum malitia abusus, quibus et animarum saluti pernicies, et Sacramentis Ecclesiæ injuria infertur, radicitus evellere, et potestatis Nobis desuper traditæ operam interponere, ut et humana cohibeatur temeritas, et veneranda Divinæ Legis servetur auctoritas.

» Siquidem matrimonii fœdus a Deo institutum, quod et quatenus naturæ officium est pro educandæ prolis studio, aliisque matrimonii bonis servandis, perpetuum, et indissolubile esse convenit ; et quatenus est Catholicæ Sacramentum, humana præsumptione dissolvi non posse, Salvator ipse ore suo pronuntiavit dicens : Quod Deus conjunxit, homo non separet : ad aures Apostolatus nostri pervenit

in quidusdam Ecclesiasticis Curiis inconsulta nimis judicum facilitate infringi, et temere, atque inconsiderate de eorumdem matrimoniorum nullitate latis sententiis potestatem conjugibus fieri transeundi ad alia vota. Quos sane improvidos Judices humanæ naturæ conditione, et voce ipsa quodammodo admoneri oportebat, ne tam præcipiti audacia sanctum matrimonii nexum frangerent, quem perpetuum, atque indissolubilem primus humani generis parens præmonuit inquiens : hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea ; et illud additum est : quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.

» Hujusmodi autem abolendæ pravitatis notitia diversis ex partibus Nobis delata est, atque etiam indicata sunt exempla nonnullorum virorum, qui post primam, et secundam ac tertiam, quam duxerant, uxorem, ob nimiam Judicum præcipitantiam in nullitate matrimoniorum declaranda, adhuc illis primis uxoribus superstitibus ad quartas contrahendas nuptias devenerant, et similiter feminarum, quæ post primum, secundum, et tertium maritum, quarto etiam, illis quoque viventibus, se junxerant, non sine pusillorum scandalo, et bonorum omnium detestatione, qui sacra matrimonii vincula ita comtemni et temere perfringi dolebant. Nos autem his intellectis gravi effecti dolore intimo animo ingemuimus, et non prætermisimus Apostolicæ Nostræ sollicitudinis partes in Domino adimplere. Si quidem primo Pontificatus Nostri anno ad Episcopos illarum partium, in quibus prædicta acciderant, plenissimis datis litteris, graviter conquesti sumus de hujusmodi pravitate, quæ in Ecclesia Dei tolerabatur, et ad eam abolendam eorum animos erigere, et Pastoralem zelum accendere curavimus : quod etiam egimus cum aliis aliarum regionum Epi scopis, ubi hujusmodi pravum dirimendorum matrimoniorum usum irrepsisse, cognovimus.

» Verum nobis responsum est id sæpe contingere partim ex culpa illorum Judicum, quibus vel in prima instantia cum causa coram Judice ordinario ex aliqua legitima causa cognosci nequit, vel in secunda cum in partibus nullus adest Judex, ad cujus tribunal causa in gradu appellationis devolvatur, vel si adest justa de causa coram eo disceptari nequit, causæ matrimoniales hujusmodi a Sede Apostolica committuntur, qui ob inscitiam, vel ob malam voluntatem proclives sunt ad matrimonia dissolvenda, atque eadem matrimonia, levi, vel etiam habito nullo examine, irrita ac invalida declarant ; partim etiam ex facto conjugum super nullitate suorum matrimoniorum litigantium, cum frequenter unus tantum eorum , qui dissolutionem matrimonii postulat in Judicio compareat, et sententia, nullo contradicente, secundum sua vota obtenta, ad alias nuptias convolat ; vel ambobus conjugibus in Judicium venientibus, alter, qui pro matrimonio, alter vero qui contra agit, sententia de nullitate matrimonii prolata, nullus est, qui ad superiorem Judicem appellationem interponat, vel quia litigantes in specie quidem discordes, revera inter se concordes sunt, et invicem colludentes contractum, matrimonium dissolvi cupiunt ; vel quia pars, quæ pro validitate matrimonii stabat, ejusque nullitatem acriter contra adversarium impugnabat, lata a Judice sententia contra matrimonium mutat voluntatem, vel pecunia sibi ad sumptus litis non suppetente, vel aliis deficientibus auxiliis ad litigandum necessariis, et inceptum opus ac causam post primam sententiam deserit : quo fit ut deinde ambo conjuges, vel unus eorum ad aliud contrahendum matrimonium se conferat.

» Quod autem ad Judices pertinet quibus extra Romanam Curiam pro litigantium commodo causæ matrimoniales committuntur, paterna illa vigilantia, qua de justitia unicuique integre, sapienterque administranda solliciti esse debemus encyclicis litteris ad Venerabiles Fratres, Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, et Episcopos scriptis vigesima-sexta Augusti anno secundo Pontificatus Nostri providere curavimus, in quibus ea præscripsimus, quæ sacris Canonibus, et Concilii Tridentini consona, si diligenter, ut speramus, serventur in posterum causæ nonnisi personis congrua juris peritia, et necessario probitatis, spectatæque fidei munitis præsidio committentur. Insuper ad ea, quæ in iisdem encyclicis litteris constituta sunt, id etiam in præsenti adjungimus : quod, quamvis Concilii Tridentini decretum, quo causæ matrimoniales subtractæ fuerunt, Decani, Archidiaconi, et aliorum inferiorum judicio, et Episcoporum tantum examini, et jurisdietioni reservatæ, duntaxat procedat de Archidiaconis, Decanis, aliisque inferioribus, qui in eadem diœcesi constituti, vel privilegio aliquo, vel præscriptione saltem in visitatione causarum matrimonialium cognitionem sibi adrogabant ; idcirco minime obstet commissionibus, quæ pro iis-

em causis matrimonialibus definiendis a Se-
e Apostolica alicui eorum in secunda instan-
a fierent; nihilominus præcipimus, ac man-
amus iis, ad quos hujusmodi commissionum
n delegationum expediendarum cura perti-
t, ut in futurum causarum matrimonialium
gnitionem non committant nisi Episcopis
æsertim viciniòribus, vel si nullus sit Epis-
pus, cui ex legitima causa commode com-
tti possit, tum commissio et delegatio diri-
tur uni ex iis, qui secundum ordinem et
odum a Nobis in præfatis encyclicis litteris
æscriptum pro Judice idoneo ab Episcopo
m consilio sui Capituli nominatus fuerit.
» Quod vero ad ordinem et seriem judicio-
m in causis matrimonialibus pro debita et
ngrua earum terminatione servandum spec-
, motu proprio, certa scientia, ac matura
liberatione nostris, deque Apostolicæ potes-
is plenitudine hac nostra in perpetuum va-
ura sanctione constituimus, decernimus, ac
bemus ut ab omnibus et singulis locorum
dinariis in suis respective diœcesibus per-
na aliqua idonea eligatur, et si fieri potest,
Ecclesiastico cœtu, juris scientia pariter,
vitæ probitate prædita, quæ matrimonio-
n defensor nominabitur, cum facultate ta-
n eam suspendendi, vel removendi, si justa
usa adfuerit, et substituendi aliam æque
oneam, et iisdem qualitatibus ornatam,
od etiam fieri poterit, quotiescumque per-
na ad matrimoniorum defensionem destina-
cum se occasio agendi obtulerit, erit legi-
me impedita.
» Ad officium autem defensoris matrimonio-
m hujusmodi, ut supra electi, spectabit in
dicium venire quotiescumque contigerit,
atrimoniales causas super validitate, vel
llitate coram legitimo Judice disceptari,
mque oportebit in quolibet actu judiciali ci-
ri, adesse examini testium, voce et scriptis
atrimonii validitatem tueri, eaque omnia de-
cere, quæ ad matrimonium sustinendum
cessaria censebit.
» Et demum defensoris hujusmodi persona,
nquam pars necessaria, ad judicii validita-
m et integritatem censeatur, semperque ad-
in judicio, sive unus ex conjugibus, qui
o nullitate matrimonii agit, sive ambo, quo-
m alter pro nullitate, alter vero pro validi-
te in judicium veniant. Defensor autem cum
munus hujusmodi committetur, juramentum
æstabit fideliter officium suum obeundi, et
otiescumque contigerit ut in Judicio adesse
ebeat pro alicujus matrimonii validitate
tuenda, rursus idem juramentum præbebit; quæcumque vero, eo non legitime citato, aut intimato, in Judicio peracta fuerint, nulla, irrita, cassa declaramus, ac pro nullis, cassis, ac irritis haberi volumus, perinde ac si citata et intimata non esset ea pars, cujus citari intererat, et quam juxta legum et Canonum præscripta ad legitimam judicii validitatem citari, aut intimari omnino necessarium erat.

» Cum igitur coram Ordinario, ad quem causas hujusmodi cognoscere pertinet, controversia aliqua proponetur, in qua de matrimonii validitate, dubitabitur, et existentibus in Judicio, vel uno ex conjugibus qui pro nullitate matrimonii, vel ambobus, quorum alter pro validitate, alter vero pro nullitate actionem intendat, defensor matrimonii partes omnes officii sui diligenter adimpleat. Itaque si a Judice pro matrimonii validitate judicabitur, et nullus sit, qui appellet, ipse etiam ab appellatione se abstineat; idque etiam servetur, si a Judice secundæ instantiæ pro validitate matrimonii fuerit judicatum, postquam judex primæ instantiæ de illius nullitate sententiam pronuntiaverat; sin autem contra matrimonii validitatem sententia feratur, defensor inter legitima tempora appellabit adhærens parti, quæ pro validitate agebat; cum autem in judicio nemo unus sit, qui pro matrimonii validitate negotium insistat; vel si adsit, lata contra eum sententia, judicium deseruerit, ipse ex officio ad superiorem Judicem provocabit.

» Appellatione a prima sententia pendente, vel etiam nulla ob malitiam, vel oscitantiam, vel collusionem defensoris, et partium interposita, si ambo, vel unus ex conjugibus novas nuptias celebrare ausus fuerit; volumus, ac decernimus, ut non solum serventur, quæ adversus eos qui matrimonium contra interdictum Ecclesiæ contrahunt, statuta sunt, præsertim ut invicem a cohabitatione separentur, quoad usque altera sententia super nullitate emanaverit, a qua intra decem dies non sit appellatum, vel appellatio interposita deserta deinde fuerit, sed ulterius ut contrahens vel contrahentes matrimonium hujusmodi omnibus pœnis contra polygamos a sacris Canonibus et Constitutionibus Apostolicis constitutis omnino subjaceant, quas in eos, quatenus opus sit motu, scientia, ac potestate simili rursus statuimus, decernimus, ac renovamus.

» Posteaquam vero appellationis beneficio ad alterum judicem causa in secunda instantia delata fuerit, omnia et singula quæcumque

coram Judice in prima instantia servanda præfinita fuerunt, etiam coram altero in secunda exacte, ac diligenter custodientur, citato in quolibet judicii actu defensore Matrimonii qui voce et scripto Matrimonii validitatem strenue, ac pro viribus tuebitur, et si judex in secunda instantia fuerit Metropolitanus, aut Sedis Apostolicæ Nuntius, aut Episcopus vicinior matrimonii defensor sit, qui ab ipso fuerat deputatus, quemadmodum ipsis deputare mandamus, ut quæ a Nobis superius constituta sunt, peragere possit; si autem judex in secunda instantia erit judex commissarius, cui a Sede Apostolica causæ cognitio demandata sit, et qui Tribunal et jurisdictionem ordinariam non habeat, et propterea careat defensore matrimonii, volumus ut illo defensore matrimonii utatur qui constitutus fuerit ab Ordinario, in cujus Diœcesi causam cognoscet, etiamsi idem Ordinarius sit, qui primam sententiam in eadem causa pronuntiaverit.

Instructo autem in hunc modum judicio, si secunda sententia alteri conformis fuerit, hoc est, si in secunda æque in hac prima nullum ac irritum matrimonium judicatum fuerit, et ab ea pars vel defensor pro sua conscientia non crediderit appellandum, vel appellationem prosequendam minime censuerit, in potestate, et arbitrio conjugum sit novas nuptias contrahere, dummodo alicui eorum ob aliquod impedimentum vel legitimam causam id vetitum non sit, potestas tamen post alteram sententiam conformem, ut supra, conjugibus facta intelligatur, et lecom habeat, salvo semper et firmo remanente jure, seu privilegio causarum matrimonialium, quæ ob cujuscumque temporis lapsum nunquam transeunt in rem judicatam; sed si nova res, quæ non deducta, vel ignorata fuerit, detegatur, resumi possunt, et rursus in judicialem controversiam revocari. Quod si a secunda sententia super nullitate, vel altera pars appellaverit, ut hujusmodi sit, ut ei salva conscientia, defensor matrimonii acquiescendum non putet, vel quia sibi videtur manifeste injusta, vel invalida, vel quia fuerit lata in tertia instantia, et sit revocatoria alterius præcedentis super validitate in secunda instantia emanata, volumus ut firma remanente utrique conjugi prohitione ad alias transeundi nuptias, quas si contrahere ausi fuerint, pœnis, ut præfertur, a nobis constitutis subesse decernimus, causa in tertia, vel quarta instantia cognoscatur, servatis diligenter omnibus, quæ a nobis in prima, et secunda instantia demandata fuerunt, nempe in quolibet judiciali actu citato, et audito defensore matrimonii, qui a Judice tertiæ instantiæ deputatus fuerit. Defensor autem matrimonii, quem ad munus suum gratiso beundum pro amore Dei, et proximi utilitate, et Ecclesiæ reverentia in Domino exhortamur, si operam suam sine mercede, aut salario aliqua ex causa exhibere recusaverit, ab ipsius causæ Judice ei constituatur, et ab ea parte, quæ pro validitate matrimonii agit, si ipsi facultas sit, solvatur; sin minus a Judice primæ vel secundæ, vel tertiæ instantiæ respective subministrabitur, qui pecuniam, ex multis suorum Tribunalium redactas, vel redigendas, et in opera pia erogandas in hujusmodi sumptus insumere poterunt. Cum vero Judices causæ erunt Judices Commissarii, qui neque forum habent, et consequenter neque pecuniam ex mulctis collectam, volumus, ac mandamus, ut defensori matrimonii satisfiat ex pecunia mulctarum illius Episcopi, in cujus Diœcesi Judex Commissarius juxta Sedis Apostolicæ mandatum judicium exercebit.

» Hactenus quidem quoad causas matrimoniales, quæ extra Romanam Curiam pertractantur : quoad causas vero quæ Romæ disceptandæ sunt, cum earum cognitio in prima instantia ad S. R. E. Cardinalem in præfata Urbe, ejusque suburbiis, et districtu Vicarium Nostrum in spiritualibus pro tempore spectet, mandamus ac jubemus, ut omnia et singula, quæ in aliis causis extra Romanam Curiam pertractandis præscripta fuerunt, nempe ut judicium peragatur citato, et audito Defensore matrimonii ab eodem Cardinali Vicario deputato, aliaque, ut supra, omnino serventur, tum etiam in aliis causis quæ in prima instantia ex consensu partium, vel in secunda per appellationem ad Sedem Apostolicam, omisso medio, interpositam, vel in tertia Romam deferuntur, quas omnes judicari volumus vel in Congregatione S. R. E. Cardinalium super interpretatione, et executione Concilii Tridentini, vel in causarum Palatii Nostri Auditorio, dummodo nobis, et Romano Pontifici pro tempore justis ex causis non videatur particularis Congregatio S. R. E. Cardinalium, vel Romanæ Curiæ Prælatorum deputanda. Cum autem causa super matrimonii nullitate agitabatur in dicta Congregatione S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, defensor matrimonii a Cardinali Præfecto ejusdem Congregationis; si vero in Palatii nostri auditorio, ab Auditore Decano præfati Tribunalis;

si demum in Congregatione particulari a persona ejusdem Congregationis digniore deputetur. Unica quidem resolutio pro nullitate matrimonii emanata, si causa in Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, vel in Congregatione particulari deputata cognoscatur, et similiter in Palatii Nostri Auditorio unica sententia super eadem nullitate pronuntiata minime sufficiat ad tribuendam liberam conjugibus facultatem novas nuptias contrahendi; sed si causa in præfata Congregatione Cardinalium Tridentini Concilii Interpretum introducta fuerit, rursus in eadem ad defensoris matrimonii instantiam reproponatur; si vero Congregationi particulari commissa fuerit, ad petitionem ejusdem defensoris, altera etiam particularis Congregatio deputabitur. Si vero in Palatii Nostri Auditorio judicata sit a præfato defensore, appellatione interposita ab aliis auditoribus juxta ordinem in gyrum, seu turnum definiatur: si autem causa universo Tribunali commissa fuerit, ab omnibus auditoribus rursus examinabitur, nolentes omnino, ut nullo in casu matrimonii vinculum dissolutum censeatur, nisi duo judicata, vel resolutiones aut sententiæ penitus similes et conformes, a quibus neque pars, neque defensor matrimonii crediderit appellandum, emanaverint; quod si secus factum fuerit, et novum initum matrimonium, nostræ voluntatis hujusmodi transgressores, pœnis a nobis, ut supra statutis, submittantur.

» Et quoniam sæpe apud Sedem Apostolicam preces porrigi solent pro dispensatione matrimonii rati, et non consummati, quæ ut plurimum pro voto consultivo ad Congregationem S. R. E. Cardinalium Concilii Interpretum, vel nonnunquam ad aliquam Congregationem particularem deputatam a Romanis Pontificibus pro tempore remitti solent, ut hujusmodi instantiæ ordine ac rite procedant, volumus ac mandamus ut supplex libellus Nobis, vel Romano Pontifici pro tempore exhibeatur, in quo plena, et accurata totius facti species contineatur, causæque omnes in eo exprimantur, quæ ad obtinendam petitam dispensationem conducere posse a supplicante censentur, ut Romanus Pontifex eo lecto, et mature considerato, secum deliberare possit an petitionem rejiciat, vel ejus examen alicui ex dictis Congregationibus committat, a qua posteaquam suum votum consultivum editum fuerit, a secretario ejusdem Congregationis totius negotii series exacte Romano Pontifici pro tempore referatur, qui pro sua prudentia judicabit an Congregationis resolutio sit approbanda, vel potius totius causæ examen alteri Congregationi, vel Tribunali, prout idem Pontifici videbitur, rursus committendum.

» Demum volumus, ac decernimus easdem præsentes litteras semper firmas, validas et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri et obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, et pro tempore quandocumque spectabit in omnibus, et per omnia plenissime, et inviolabiliter observari. Sicque, et non aliter per quoscumque Judices ordinarios, et Delegatos, etiam causarum Palatii Apostoli auditores, ac eosdem S. R. E. Cardinales etiam de latere Legatos, et Sedis Nuntios, aliosve quoslibet quacumque præeminentia et potestate fungentes et functuros, sublata, eis, et eorum cuilibet quavis aliter judicandi et interpretandi facultate, et auctoritate, ubique judicari et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctorite scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis, ac Constitutionibus, et Ordinationibus Apostolicis, necnon quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, et litteris Apostolicis sub quibuscumque tenoribus verborum et formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, et insolitis clausulis, irritantibusque et aliis decretis etiam motu, scientia, et potestatis plenitudine paribus in genere, vel in specie, sed alias quomodolibet concessis, confirmatis et innovatis. Quibus omnibus et singulis etiam si pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma in illis tradita observata eisdem præsentibus pro expressis et insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum hac vice dumtaxat expresse derogamus, cæterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut præsentes litteræ in valvis Ecclesiæ Lateranensis, et Principis Apostolorum, necnon Cancellariæ Apostolicæ, ac in Acie Campi Floræ de Urbe, ut moris est, publicentur et affigantur, sicque publicatæ, et affixæ omnes, et singulos, quos illæ concernunt, perinde arctent, et afficiant, ac si unicuique eorum nominatim, et personaliter inti-

matæ fuissent; quodque earumdem præsentium transumptis, sive exemplis etiam impressis manu alicujus Notarii publici subscriptis, et Sigillo alicujus personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis eadem prorsus fides tam in Judicio quam extra illud ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur si forent exhibitæ vel ostensæ.

» Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostri Decreti, Statuti, Constitutionis, prohibitionis, revocationis, annullationis, declarationis, mandati, ac voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatissimorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

» Datum Romæ apud S. Mariam Majorem tertio nonas Novembris anno Incarnationis Dominicæ millesimo septengentesimo quadragesimo primo, Pontificatus Nostri anno secundo. »

431 § 6. Caj. quamvis *t.* 1, *opusc. tr.* 19, se correxerit, tamen *in c.* 19, super *Matth.* docuerat non licere uxori divortium a viro, ob hujus adulterium. 1. Quia repudium in lege veteri, cui in nova successit divortium, conveniebat solis viris. 2. Quia uti aliqui volunt, consuetudo habet, ut hoc non concedatur uxoribus. Hanc sententiam Sanch. *l.* 10, *d.* 3 et Sperel. *dec.* 140, *n.* 3, vocant falsam et temerariam, tenentque oppositum Conc. PP. S. Th. et Theol. passim cum Beja *p.* 2, *cas.* 26; Pignat. *t.* 9, *cons.* 139, *a n.* 122; Avers. *s.* 1; hinc Can. *Christiana* 32, *q.* 5, dicitur: *Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat... vir utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur... neque enim adultera uxor dimittenda est et vir mœchus retinendus.* Ratio autem est, quia licet non ita censeatur fœdum in viro, tamen leges pœnales non ita accurate ponderant quantitatem culparum, satis enim est in utraque esse sufficientem causam pœnæ. Unde Resp. *ad.* 1. Divortium non in omnibus successit repudio. *Ad* 2. Christus expressit de viris solis: forte quia feminæ frequentius in hoc delinquunt. *Ad* 3. Non esse consuetudinem contrariam constat ex praxi.

432 § 7. Ut per Judicem decernatur separatio, debet adulterium probari saltem per propinquas et violentas præsumptiones, uti cum communi Sanch. *l.* 10, *dist.* 12, de Luca *de Matrim. d.* 13, et fuse Sperell. *dec.* 140, *a n.* 8. Videri possunt etiam quæ dixi *l.* 4, *a n,* 1434. De præsumpt. et probat. Et verbo hic insinuandum est quod adulterium prohibeatur in judicium deduci, nisi ad instantiam mariti, patris vel fratrum, quorum querela non debet esse extorta, sed libera, alias inquisitio est irrita, uti ex Jure et auctoribus probat Pignat. *t.* 9, *cons.* 153. Præterea notandum est accusationem adulterii posse esse vel criminalem, si fiat ad pœnam seu vindictam publicam, vel civilem si fiat ad divortium aut privationem dotis, vel pure denuntiativam, quæ potest esse, aut charitativa, si fiat tantum ad impediendum peccatum, aut canonica, si ad impediendum, v. g. Matrimonium cum affine, aut promotionem ad Beneficium. Et pro majori præjudicio, quod provenire potest ex diversis istis accusationibus, requiritur etiam major certiorque probatio; sic enim ad denuntiativam sufficit semiplena probatio per testem unum, vel per famam nixam probabilibus indiciis; ad civilem requiritur plena, ad criminalem plenissima, Krimer *a n.* 2441. Quamvis autem accusatio adulterii ad pœnam aliam præscribatur lapsu quinquennii, tamen nunquam præscribitur in ordine ad petendum divortium, Sanch. Farinac. Pignat. *t.* 9, *cons.* 139, *n.* 125.

§ 8. Si uxor male et injuste tractata, sit quali ejecta a viro, etiam negante alimenta, et conjugale debitum, ideoque abiens in eo exilio fiat adultera, virum adhuc posse facere divortium, dicunt Sanch. Dic. *d.* 8, *n.* 37; Burgh. *cent.* 3, *cas.* 37; nam ita videtur decidi Cap. *Significasti* et Cap. *Ex litteris*, De divort. quia vir per hoc quod causam adeo remotam adulterii dederit, non censetur in illud consensisse, vel intendisse. Oppositum tenent S. Th. Angel. Ledesm. Covar. Vega, Tiraq. et alii; sic enim de denegante debitum dicitur *Can. si tu*, 37, *q.* 2: *si tu abstines sine uxoris voluntate, tribues ei fornicandi licentiam; et peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ;* idem autem est in casu sævitiæ, ejectionis, vel negatorum alimentorum. Avers. *s.* 3, et Krim. *a num.* 1534, recte conciliant has sententias, et tenent cum prima, si vir non intenderit, nec prudenter prævidere potuerit adulterium uxoris; e contra, si intenderit, vel prudenter prævidere potuerit, tenent cum secunda, sic enim valent textus; et rationes pro utraque sententia adductæ. Et ideo, Tabien. et Krim. *a num.* 2428, recte concludunt, si alteruter conjux per longum tempus, v. g. per 5 aut 6 menses contra justitiam negarit debitum alteri conjugi, quem satis sciebat ideo fore in

periculo proximo incontinentiæ, censeri causam secuti adulterii, ideoque non posse propterea petere divortium.

§ 9. Etiam tum non licet expellere adulterantem, quando ab altero conjuge data est adulterandi facultas expresse, vel tacite, Avers. *q.* 23, *s.* 3. Hinc si vir, cum possit absque gravi incommodo, non prohibeat adulterium uxoris, censetur consentire, L. 2. Cod. Ad L. Juliam, De adult. Oppositum tamen de uxore dicunt. Sanch. Tanc. Caspens. Krim. *n.* 1541, quia uxores non habent auctoritatem illam, nec communiter audent corripere viros ; ergo, quamvis taceant, non ideo censentur consentire. Contradicunt valde probabiliter Avers. et Mastr. n. 131 ; quia vir et uxor quoad debitum conjugale sunt pares, et si uxor audeat virum ejicere, magis deberet corripere.

§ 10. S. Bonav. Durand. Palud. Sanch. Castr. Gonet. *c.* 9, *q.* 13 ; Krim. *n.* 1528 et Juristæ multi dicunt, ad pœnam divortii sufficere, si adulterium sit commissum, etiam ex metu gravi, quia quamvis metus gravis aliquando excuset a pœnis Jure humano statutis, non tamen ab hac, quæ, uti *n.* 426 insinuatum est, quasi de Jure naturæ consequitur hoc delictum. Oppositum tenent Abb. Silv. Rosell. Tabien. Graff. Avers. *q.* 23, *s.* 3, qui extendunt etiam ad casum quo mulier præ verecundia et metu infamiæ non clamaverit, quia Can. *Propositio*, 32, *q.* 1, dicitur de Lucretia gravi metu compulsa ad adulterium, *mirabile dictu, duo fuerunt, et adulterium unus commisit* ; unde videtur colligi, quod copula ex tali metu facta non censeatur pro foro externo adulterium. Hæc sententia est probabilis, sed prima videtur probabilior. Quod si uxor violenter esset cognita, esset adulterium tantum materiale, nec ideo ejici posset.

§ 11. Docet Gonet. *c.* 9, *q.* 8, divortium peti, et concedi posse etiam propter pollutionem, quia hæc videtur generaliter venire nomine fornicationis, refertque pro eo S. Aug. S. Th. S. Bonav. Tostatum, Abbatem ; sed Sanch. *l.* 10, *d.* 4 aliique plurimi cum Busemb. et Mastr. *n.* 129, melius negant ; quia per hanc non dividitur caro cum aliena per concubitum, quæ est ratio faciendi divortium ob fornicationem. Fatentur tamen valde probabiliter S. Th. S. Bonav. Durand. Kon. Tann. Hurth. Bon. Sperell. *dec.* 140, *a n.* 40, sufficere sodomiam cum tertia persona : quod extendunt multi cum Busemb. et Krim. *n.* 1525, etiam ad bestialitatem, quamvis præter citatos a Busemb. contradicant Inn. III. Pont. et Avers. *s.* 1, eo quod ista non sit copula apta ad generationem per quam spuria proles in domum vel familiam alterius conjugis induci possit ; quod videtur directius repugnare Matrimonio : et sicuti ista scelera non sufficiunt ad inducendam affinitatem vel irregularitatem bigamiæ, ita nec videntur ipsis sufficere ad divortium ; sed ratio nostra est, quia per ista vere dividitur caro, et adulterans fit una caro cum altera persona vel bestia, et quidem maxime contra naturam. Mastr. supra agnoscit utramque sententiam esse probabilem.

§ 12. Si adulterium sit certo commissum, 437
divortium quoad torum sive denegationem debiti, quæ actio privata est, fieri potest auctoritate propria, uti habet communis cum S. Th. De divortio etiam quoad habitationem, cum hoc sit quid publicum, est major difficultas, nam saltem quamdiu adulterium est occultum, docent S. Th. S. Bonav. S. Anton. Durand. Bellarm. Becan. Sperell. *dec.* 138 ; Avers. *s.* 2, et alii multi, fieri non posse auctoritate propria, quia ita videtur statui Can. *Sæculares* 32, *q.* 2 ; Can *Multorum* 33, *q.* 6 ; Can. *Porro*. De divort. Et rationes sunt. 1. Quia Matrimonium tale publica auctoritate Ecclesiæ celebratum est : ergo sine ea non est ab eo recedendum. 2. Quia quoad publica, nemo in propria causa debet esse Judex. 3. Quia divortium tale est pœna publica : ergo debet provenire a Judice. Excipiunt aliqui, si nocens ad vitandam infamiam sua sponte vellet cedere : alii addunt, si innocens probare non posset in foro externo, dicunt enim tum communiter omnes posse clam se subducere, prætexendo negotia alibi, per hoc enim nocenti nullam injuriam facit. E contra innocentem invito etiam nocente absolute posse separare se etiam quoad habitationem docent Nav. Sot. Henr. Rebell. Kon. Regin. Bon. Castr. Dic. Sanch. *l.* 10, *d.* 22, *n.* 31 ; Burgh. *cent.* 2, *cas.* 38 ; Krim. *n.* 1544, quia Christus, supremus Judex, *Matth.* 19, videtur absolute dare facultatem dimittendi propter fornicationem, neque ullum aliud Jus clarum dicit expectandam esse sententiam alterius judicis humani, maxime cum secundum dicta *n.* 426, id de Jure naturæ licitum sit. Accedit, quod conditio ad retinendam obligationem matrimonii etiam ex auctoritate Ecclesiæ sit non divisio carnis ; ergo hac divisione facta, non manet obligatio. Denique jus divortii nascitur ex delicto, et non ex publicitate : ergo posito delicto, etiam occulto, est jus ad divor-

tium; et ideo Sanch. Pign. *t.* 9, *cons.* 139, *n.* 124, docent uxorem innocentem posse recedere a domo mariti, nec reverti, nisi expulsa concubina. Sententia hæc est probabilis pro foro conscientiæ, attamen altera S. Th. videtur probabilior; et in utraque sententia Judex a nocente imploratus debebit innocenti mandare ut redeat, donec probet alterius delictum, *C. Litteras*, et in simili Cap. *Ex conquestione*, De rest. spoliat. fateturque hoc etiam Sanch. *a n.* 16, et pluribus ostendit Sperel. supra.

438 § 13. Si adulterium uxoris sit certum, et publice notorium potest vir invita uxore, et propria auctoritate non tantum ingredi Religionem, uti habetur Cap. *Significasti*, De divortio, sed etiam suscipere sacros Ordines, uti cum communi Sanch. *l.* 10, *c.* 11, *n.* 16; Pont. Perez, Pign. *t.* 8, *cons.* 133. Tum autem etiam censetur hic esse notorium, si sint probationes in promptu. Plura de probatione adulterii habet Pignat. *t.* 10, *con.* 3.

439 § 14. Si ex divortio oriatur scandalum, uti fieret communiter ex eo, quod Matrimonium privata auctoritate dissolveretur, vel quoad vinculum, vel quoad habitationem, in omnium sententia debet dissolutio fieri auctoritate Ecclesiæ, ut sic obvietur scandalo, quod maxime valet in casu dubii de causa divortii; tum enim est possessio pro Matrimonio quoad omnia servanda.

440 § 15. Hæresim Matrimonio supervenientem sufficere ad divortium habetur Cap. *Quæsivit*, Cap. *De illa*, Cap. *Quanto*, De divortiis, Cap. ult. De convers. conjug. et alibi; attamen recte negat *S. Th.* in 4, dist. 35, q. 1, art. 1, ad 3, *procedi posse ad divortium propter unum actum infidelitatis, sed propter consuetudinem, quæ pertinaciam ostendit, in qua infidelitas perficitur*, debet enim esse hæresis, quia significat pertinaciam, et sufficit ad separationem, non tantum quoad habitationem propter periculum perversionis, sed etiam quoad torum, *quia* inquit S. Th. supra, *est contra Matrimonii bonum, quod est proles educanda ad cultum Dei:* potestque pars catholica recedere auctoritate propria, quia Cap. *De illa*, De divortiis, dicitur mulierem, quæ absque judicio Ecclesiæ a viro in hæresim lapso recesserit, esse reddendam, quando vir ad fidem redierit. Et additur, illo casu esse compellendam ut ad illum redeat: unde licet vel ipsa Religionem, vel vir sacrum Ordinem suscepisset, redire deberet ad conversum; attamen si judicio Ecclesiæ facta esset separatio, catholicus non teneretur recipere conversum, sed posset mutare statum, aut etiam in sæculo sic permanere separatus, uti habetur Cap. *De illa*, docentque Gonz. Pont. Krim. *a n.* 1554, contra Barb. Hæreticus tamen conversus non posset sine consensu catholici mutare statum; quod si mutasset, posset ab illo revocari. Hæc omnia pluribus deducit Avers. *s.* 9, citatque Auctores in oppositas sententias hic valde divisos.

Objic. Christ. *Matth.* 5 *et* 19, dicit viro non licere dimittere uxorem, *excepta causa fornicationis* sive adulterii: ergo hæresis non est sufficiens causa divortii. Resp. Omissis variis explicationibus, quas refert Avers. *s.* 9, § *ult.* dici potest Christum voluisse solum adulterium esse ex Jure divino causam perpetui divortii, quamvis aliæ causæ postea ex Jure ecclesiastico sint additæ ad divortium saltem ad tempus; et tales sunt etiam scandalum, sævitia, morbus contagiosus, mutuus consensus, etc.

§ 16. Divortium fieri non potest ob quodvis crimen, nam *Alex. III*, Cap. *Quæsivit* De divortiis, declarat, *quod mulier pro furto vel alio crimine viri sui, ab eo separari non debet*, posse tamen quandoque fieri etiam propria auctoritate ex aliis etiam causis, si ita postularet præceptum correctionis fraternæ, metus injusti damni, aut etiam periculum ruinæ spiritualis, secundum illud Matth. 18, *si manus tua, pes tuus, oculus tuus scandalizat te etc. projice abs te.* Estque hoc de Jure naturæ, quo quisque obligatur studere saluti suæ: sed hæc intelliguntur ad tempus, nam *cessante necessitate illud quoque cessat, quod pro necessitate factum est*, Can. *Ordinationes* 9, q. 1. Videri potest Avers. *q.* 33, *s.* 10.

§ 17. Circa causam divortii ob sævitiam, Cap. *De Benedicto*, 32, *q.* 1, conceditur divortium etiam nocenti post adulterium, ne perpetuis vexationibus crucietur. Nec in casu sævitiæ locum habet compensatio, quia si mutuo alter ab altero sibi timeat, uterque potest divertere. Non sufficit autem esse male tractatum de præterito, si pro futuro non timeat malum grave, quia non conceditur ad ulciscendam, sed ad evitandam injuriam saltem probabiliter imminentem. Etsi sit periculum in mora, fieri potest auctoritate propria; alias per Judicem, qui solus separare potest in perpetuum, si non sit spes remedii. V. Avers. *q.* 23, *s.* 10, et præcipue Sperell. *dec.* 139, ubi, adductis legibus, Auctoribus, et rationibus, probat sequentia: 1. si vir moderate, et ex causa uxorem verberaverit, ad quod jus ha-

bet, non ideo potest uxor divertere, nec ideo tenetur vir conjugi consulere per remedium cautionis. 2. Si vir sæpius percutiens excesserit modum domesticæ correctionis, adeoque fuerint atrocia verbera, sitque ideo prudens timor novæ molestiæ gravis, non ideo statim concedenda est separatio tori, sed sufficere poterit cautio pignoratitia, fidejussoria, et quandoque juratoria tantum de non offendendo in posterum. 3. Quando concurrunt sæpius exercita atrox sævitia et talis prudens timor futuræ, ut non videatur sufficienter consultum per cautionem, Cap. *Litteras*, De rest. spoliat. conceditur divortium in verbis : *Si tanta sit sævitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas provideri, non solum non debet ei restitui, sed ab eo potius amoveri.* Quandonam dicatur sævitia vel atrox verberatio, dat exempla Sperell. *a n.* 62, qui *dec.* 138, *n.* 70, notat uxori de sævitia viri conquerenti non credi, nisi illam probet.

443 § 18. *Cum quilibet ad renuntiandum juri suo liberam habeat facultatem* Cap. *Ex conscientia*, De crimine falsi, et divortium sit pœna delinquentis ac favor innocentis, eo non tenetur innocens, uti si nolit, Sanch. *l.* 10, *d.* 13; Krim., *n.* 1542. Docent quidem *S. Thom. Bonav. Caj. Silv.* aliique multi peccare virum, si permaneat in consortio adulteræ, nam Cap. *Si vir*, De adulteriis dicitur : *Si vir sciens uxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa, reus erit, et ejus peccati particeps.* Et similiter *Nav. Sot. Bon. Gob.* et alii docent ex Cap. *Si quis uxorem*, 1. 32, q. 1, teneri etiam uxorem dimittere adulterum se non emendantem : quæ vera sunt, si ita postulet præceptum correctionis fraternæ vel scandali vitandi : de cætero recte ostendit Avers. *s.* 5, correctionem illam per dimissionem raro profuturam, quia conjux dimissus magis et liberius indulgebit adulteriis ; scandalum autem facilius tolletur, et cum majori spe pœnitentiæ, si privatim et publice pergat arguere et abstrahere. Nec ideo vir retinens talem uxorem censebitur esse causa damni legitimis hæredibus causandi, si forte adultera concipiat ex alieno, id enim ipse, quantum in se est, impedit, uti suppono, nec semper tenetur aliquis cum gravibus suis incommodis aliena damna cavere.

444 § 19. Post sententiam divortii perpetui ob fornicationem, potest innocens sine consensu nocentis mutare statum, suscipiendo sacros Ordines vel Religionem, Cap. *Constitutus*, Cap. *Mulier*. De convers. conjug. et hoc est, quod dixi l. 6, p. 2, n. 2220, tenetque communis cum Pign. *t.* 10, *cons.* 3. Post sententiam divortii non perpetui, sed ad tempus, donec nocens v. g. emendarit mores, innocens non potest mutare statum, uti nec si separaverit se auctoritate propria, nam nocens saltem emendatus posset implorare Judicem, et repetere conjugem, cujus restitutio vergeret in scandalum, aut etiam in damnum status religiosi vel clericalis.

§ 20. Quando innocens mutat statum, v. g. 445
suscipiendo sacros Ordines vel Religionem, potest nocens etiam sine voto vel præcepto continentiæ remanere in sæculo : nullibi enim præcipitur huic tale votum vel continentia, unde mortuo innocente conjuge, poterit inire aliud Matrimonium, Avers. *q.* 23, *s.* 8. Attamen Pign. *t.* 3, *cons.* 42, refert aliquas declarationes Congregationum [1] quæ dicunt saltem ubi est periculum incontinentiæ, si adulter suscipiat sacros Ordines vel Religionem, innocentem manentem in sæculo debere continentiam vovere.

§ 21. Si conjugatus post sententiam perpe- 446
tui divortii assumens Religionem vel Ordines, neget se esse conjugatum, probabilius est cum Avers. *q.* 23, *s.* 8, contra *Sanch.* peccare mortaliter, quia est res valde notabilis, et Superior vel Episcopus habebat jus interrogandi : ergo alter obligationem manifestandi, cum possint causæ vel circumstantiæ promotionem talem impedire.

§ 22. Si divortium sit propria auctoritate 447
factum, et innocens non immutaverit statum, tenetur recipere nocentem, si emendaverit se, et non sit prudens periculum relapsus. Can. *Quod autem* 32, *q.* 2, Can. *Si vir*, de adul. Can. *Ego dixi*, 34, *q.* 1, quamvis Avers. *s.* 6, putet ibi non imponi obligationem, sed asseri convenientiam et quamdam æquitatem. E contra si divortium propter fornicationem in perpetuum per sententiam Judicis factum sit, innocens cogi non potest ad recipiendum, nisi committat simile crimen, Can. *De Benedicto*, 31, *q.* 2, Can. *Admonere*, 33, *q.* 1, Cap. *Gaudemus*, de convers. conjug. Potest tamen etiam tum, si velit propria auctoritate recipere, ut

1 Plures quoque afferuntur T. 4. Thes. Resolv. p. 137. *Quandoque tamen S. C. votum simplex Castitatis non exegit, ut ibidem videre est.*

habet communissima cum Avers. *s.* 6, quia sententia lata est in favorem innocentis, *et quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum,* Reg. 61 Juris in 6. Teneturque nocens separatus privata auctoritate innocentis, redire, si revocetur ab innocente, et de licentia ejus non immutarit statum; imo quamvis per sententiam sit separatus, non potest immutare statum sine consensu saltem tacito innocentis, quia hic retinet jus eum revocandi, si velit : ergo nocens tenetur redire, S. Th. S. Bonav. S. Anton. Silv. Angel. Sanch. Pont. Avers. *s.* 6 *et* 8, Mastr. *n.* 135, Krim. *n.* 1580. Si tamen innocens per sententiam separatus ter cum congruo intervallo temporis, aut saltem per biennium rogatus, renuat recipere nocentem emendatum, hic poterit absque illius consensu in Religione profiteri, Cap. *Gaudemus* supra, Authent. *Sed hodie.* Cod. de adult.

452 § 23. Sanch. *l.* 10, *d.* 14, *n.* 2, docet, si innocens interne tantum condonet delictum, non posse postea in conscientia intentare divortium; sed melius contradicit Avers. *s.* 7, quia in commercio humano interna volitio non obligat, si nullo signo manifestetur, imo quamvis innocens externe manifestet, si nocens non acceptet, sed recuset, probabilius est contra eumdem *Sanch.* innocentem posse condonationem suam revocare ; talis enim gratia inter homines censetur indigere tacita saltem acceptatione.

453 § 24. Si nocens conscius delicti, ante vel post sententiam divortii petat, aut alteri petenti reddat debitum, hoc ipso pro foro externo præsumitur condonare, cum id libere faciat, nec obligatus ; aliud tamen est, si faceret coactus per metum, aut sententiam, vel ex errore, *S. Th. S. Bonav. Dur.* Addit *Avers.* etiam tactus, amplexus, oscula esse sufficientia signa condonationis internæ, cum ordinentur ad copulam. Et idem est, si redeant ad mutuam familiaritatem, mensam, vel cohabitationem eamdem. Si tamen reipsa interne nollet condonare, quamvis etiam ficte diceret se condonare, non ideo pro foro conscientiæ perdet jus, quia cessio requirit consensum internum, uti donationes aliique contractus, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 608; *Sa. Sanch. Avers.* contra *S. Bonav. Sot.* et alios. *Nec obstat,* quod ita fingendo videatur facere injuriam, *nam* cum non causet damnum, injuria non est talis ut ideo teneatur postea sincere condonare. Imo si innocens talia signa condonationis ponat, habendo se indifferenter, non cogitando an condonet vel non, aut ignorando, quod talia signa sufficiant ad condonationem, *Avers.* probabilius dicit contra *Sanch.* in conscientia non teneri postea condonare ; quia videtur requiri expressa voluntas cedendi hoc suo multum æstimabili jure.

§ 25. Quamvis crimina conjugum utrinque non sint omnino æqualia, quia v. g. unum est occultum, alterum publicum ; unum adulterium, alterum incestus, vel sodomia : item quamvis unus semel tantum, alter decies commiserit adulterium, nihilominus hæc crimina compensant se, nec datur locus divortio, uti colligitur ex Cap. *Tua fraternitas* De adult. conjug. docentque *S. Th. S. Bonav. Palud. Gabr. Sanch.* et alii cum Avers. *s.* 4, contra *Hostiens. Joannem Andr.* et alios. Et universaliter, ut crimina se compensent requiritur et sufficit, quod utrumque de se det justam causam divortii, tunc enim censentur paria, id est, pariter per se sufficientia ad divortium, Mastr. *n.* 132. 454

Objic. Ex dictis, adulterium et hæresis sufficiunt ad divortium, et tamen si uxor labatur in adulterium, vir in hæresim, hæc crimina non compensant se, sed uxor potest divertere a viro. Resp. Aliqui cum Krim. *n.* 1563, probabiliter dicunt, cum crimina illa sint plane disparata, et hæresis directe non sit contra fidem Matrimonii, quod nullo modo se compensent, sed singuli possint petere separationem, Sanch. Pont. Avers. *s.* 9, etiam probabiliter dicunt hæresim ex dispositione speciali Juris necessario causare divortium, et ideo, ubi illa intervenit, non dari compensationem, sed separationem necessario faciendam esse, quod verum est, et quidem ex præcepto naturali, si adsit periculum perversionis ; e contra, si hoc periculum absit, probabiliter dicunt *S. Anton. Silv. Arm.* et alii dari etiam inter illa crimina compensationem ; et neutrum posse ab altero divertere : et ideo postea fatetur cum aliis *Avers.* posse cum hæretico dimisso fieri reconciliationem, quamvis hæresim non dimittat, dummodo absit perversionis, aut alterius mali periculum, quod abesse possit : quando autem ex dispensatione Ecclesiæ contrahitur Matrimonium catholici cum hæretico, omnes fatentur fieri non posse divortium. Similiter docet cum communi Pignat. *t.* 7, *cons.* 51, separari non debere conjuges, primo hæreticos, si eorum unus convertatur ad fidem, quamvis inter eos ideo ortæ essent aliquæ dissensiones ; hinc supra *n.* 440, tantum locuti sumus de hæresi super-

veniente, Matrimonio inter catholicos contracto.

455 § 26. Si uterque commiserit crimen ad divortium sufficiens, sed unus egerit pœnitentiam, alter autem pergat in crimine, *S. Anton. Silv.* et alii putant primum posse facere divortium, qui per pœnitentiam quasi rediit ad statum innocentiæ. E contra Ledes. Hurt. Pont. *l.* 9, *c.* 17, et alii dicunt quod crimina pergant se compensare, cum antecedenter sint posita. S. Bonaven. Henriq. Regin. Kon. Bonac. Sanch. Avers. *s.* 4; Mastr. *n.* 132; probabilius tenent cum prima sententia, si pœnitens alterum admonuit, qui tamen contumaciter pergat; si autem non admonuit, tenet cum secunda, quia ille pergens necdum censeri potest contumax.

456 § 27. Si vir etiam post sententiam divortii committat simile crimen, antequam statum mutaverit per religiosam professionem, vel sacros Ordines, Cap. *Ex litteris*, De divort. jubetur redire ad dimissam, et ita etiam docent Kon. Hurt. Avers. Mastr. *n.* 133, quia vir manebat obligatus fide Matrimonii : ergo si hanc frangat uxori dimissæ, delicta se compensant. Addit Pignat. *t.* 8, *cons.* 148, etiam posse revocare dimissam, si sit in periculo incontinentiæ, quamvis ipsa cum consensu viri emisisset votum castitatis. Recte tamen notat Avers. *s.* 4, virum non teneri se prodere, vel offerre non petenti, aut ignaræ sui criminis; imo si sententia Judicis separatus sit, probabilius videtur non teneri redire, nisi per Judicem compellatur; attamen etiam probabiliter dicunt Castr. et Krim. *n.* 1577, contra *Sanch. et Laym.* quamvis sententia divortii transierit in rem judicatam, id est, quamvis tempus a sententia Judicis appellandi jam esset elapsum, nihilominus innocentem in conscientia teneri reconciliari, si simile crimen committat, quia non habuit, nec sententia dabat ipsi jus divertendi, nisi quamdiu innocens esset, quia si fiat similiter nocens, nullum amplius jus habet. Excipit recte Pont. *l.* 9, *c.* 20, *n.* 7, si fieret similiter nocens, postquam professionem vel sacros Ordines suscepisset, quia tum non deberet præjudicari juri, quod Religio, vel Ordo legitime acquisivisset.

457 § 28. Si etiam post plurimos annos ostendatur sententiam divortii fuisse latam ex falsis causis, vir debet redire ad dimissam, quamvis in Religione professus sit, vel sacros Ordines susceperit, quia talis sententia, in quantum est contra innocentem, nunquam transit in judicatum, quin ipsi liceat per viam querelæ contra eum agere, quamvis non per viam appellationis, mansitque jus dimissæ, quod Judex noluit tollere, S. Th. S. Bonav. Sanch. *l.* 10, *d.* 9; Castr. Krim. *n.* 1578, *a n.* 1671, si tamen etiam dimissa professa esset in Religione, *Sanch.* putat cessisse juri suo, sed adhuc contradicit *Castr.* quia neuter valide consensit, cum error in substantia dederit causam. Et Krim. *n.* 1579, dicit hoc esse probabilius, quamvis *n.* 1677, etiam oppositum teneat.

§ 29. Quid dicendum sit circa alimentatio- 458
nem alterius conjugis quando divortium sit cum vel sine culpa conjugis, dixi l. 3, p. 1, a n. 710. Si autem culpa patris factum sit divortium, liberi apud matrem educantur expensis patris, si factum sit culpa matris, educantur apud patrem expensis matris, uti statuit Jus apud Sper. *dec.* 138, *n.* 104, potestque videri etiam Krim. *n.* 1584. An vero uxori adulteræ debeantur alimenta, pars acquisitorum, restitutio dotis saltem per hæredes, si maritus obierit, dixi l. 3, p. 1, a n. 714, et de illis videri potest etiam Sperell. *a n.* 20, ubi inter cætera putat lite pendente deberi conjugi, contra quem agitur, si ex suis aliunde non habeat, uti etiam debentur Monacho contra Abbatem litiganti, si nempe adsit præsumptio boni juris. An autem talis litigans debeat fide jubere de refundendis expensis in casu succumbentiæ, examinat Sperell. *a n.* 97, possuntque etiam multa circa ista videri apud Krim. *n.* 1585, usque ad 1608.

De divortio videri potest etiam Gob. *in Exp. tr.* 10, *n.* 715, ubi in compendio redigit ea, quæ in *Quinario tr.* 5, *a c.* 32, *usque ad* 45, fuse de illo disputat. Quid dicendum sit de donationibus inter conjuges, ac restitutione dotis, quando supervenit divortium, videri etiam potest fuse Krim. *a n.* 1685.

CAPUT III.

De impedimentis Matrimonii.

« Duplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantum, alia insuper irritum Matrimonium reddunt ; priora dicuntur *impedientia;* posteriora, *dirimentia.*

DUBIUM I.

459 *Quæ sint impedimenta, impedientia tantum?*

» Resp. Præter peccatum mortale, et excommunicationem, sex potissimum reddunt Matrimonium mortaliter illicitum, scilicet :

Ecclesiæ vetitu, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

» Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho ob dubium impedimenti alicujus, vel inhabilitatis inter copulandos. Bon. *q.* 1, *p.* 14, *n.* 1.

» Dicitur II. *Tempus feriarum*, quod secundum Trident. *sess.* 24, *c.* 10, *d. res.* incipit nunc ab Adventu Domini usque ad Epiphaniam inclusive, et a die Cinerum usque ad Octavam Paschæ inclusive. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut ejus consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, ut est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora convivia, et tripudia, etc. Neque Trid. *sess.* 24, *c.* 1, prohibet Matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur, ne fiat. V. Bon. *q.* 3, *p.* 14; Sanch. *l.* 6, *d.* 7; Kon. *d.* 30; Fill. *t.* 10, *p.* 2, *c.* 9; Perez *d.* 43, *s.* 10, *n.* 7.

» Dicitur III. *Catechismus.* Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post Baptismum collatum in necessitate, sed videtur sublatum per *Trid.* secundum *Sanch. Fagund. Kon. Fill. etc.* qui ideo monet Paroehos, ut in libro distinguant patrinos catechismi a patrinis Baptismi. V. Bon. *l. c.*

» Dicitur IV. *Crimen*, ut incestus cum consanguinea conjugis in primo, vel secundo gradu, scienter admissus (qui impedit Matrimonium cum quacumque alia persona, V. Perez *d.* 23, *s.* 5) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Uxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex Baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non usum sunt sublata, ut Laym. hic. *c.* 15, ex Nav. Sanch. *d.* 15; Kon. *dub.* 3.

» Dicitur V. *Sponsalia*, cum una contracta, et non dissoluta, Kon. *dub.* 3, Sanch. Fill. Bon. *n.* 4.

» Dicitur IV. *Votum*, scilicet simplex, sive castitatis, sive Religionis, sive non nubendi. V. Sanch. *d.* 13; Reg. *l.* 31, *n.* 184; Bon. *n.* 7.

» Dixi in Responsione, *potissimum*, quia præter supra dicta, alia tria impedimenta numerantur.

» *Primum*, est clandestinitas : etsi enim valeat Matrimonium clandestine contractum, ubi *Trid.* non est receptum, non licet tamen sub mortali. Ubi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum Matrimonii, est irritum, de quo in sequenti dubio.

» *Secundum*, omissio benedictionis; quia sine hac, etsi valide illicite tamen contrahitur Matrimonium, saltem primum ut ex *C. Nostras*, et *C. Sponsus q.* 5, docent Bon. *q.* 4, *p.* 6, *n.* 2; Sanch. *l.* 7, *d.* 82; Sa. Henr. Filliuc. etc. qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens ratione præcepti particularis, scandali vel contemptus (ut si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subjicere), docet Perez *d.* 43, *s.* 10, *n.* 4, posse esse mortale. Dixi, *Primum*, nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quod si autem alter conjugum sit viduus, alter vero primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus, etsi jure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, ut benedicantur, ut v. Bon. *l. c.* et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo a proprio Parocho, sine hujus licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absolvatur ab Ordinario Parochi, a quo benedictio erat accipienda.

» *Tertium*, si contrahatur Matrimonium sine præviis proclamationibus sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, ut habet communis (quamquam Sanch. *l.* 3, *d.* 5, *n.* 7; Gasp. Hurt. *d.* 5, *n.* 59, putent non esse mortale unam omittere, quando certum est moraliter nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet Perez *d.* 42, *s.* 1, *n.* 7; ex Kon. et *Pontio*), nisi Episcopus vel ejus vicarius dispenset, ut patet ex Trid. *sess.* 24, *c.* 3, quod circa eas præcipit sequentia : 1. Ut fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel juxta Ecclesiam, aliove loco confluente magno populo. 2. Ut fiant a proprio Parocho vel alio Sacerdote de ejus licentia. 3. Ut fiant in Parochia propria, et quidem utriusque contrahentis, uti declaravit Congregatio. 4. Ut fiant tribus diebus festivis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen

festo, interpolentur. V. Bon. *q.* 2, *p.* 6. *Unde resolves.*

» I. Licet statim post ultimam proclamationem contrahere etiam eadem die; non licet autem differre ultra quatuor menses, intra quos si non cantrahant, repetendas esse denuntiationes, declaravit Congregatio *in sess.* 24, *c.* 1, *de ref.* Imo *Rituale Romanum* duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, jubet repetere denuntiationes, nisi videatur aliud Episcopo.

» II. Post proclamationes tenetur sub mortali, qui novit impedimentum, illico denuntiare, quantumvis secretum esset ad impedienda gravia mala, v. g. incestum, sacrilegium, etc.; si tamen inde alte ri periculum infamiæ nasceretur, is ex Charitate prius esset monendus ut a Matrimonio desisteret, Sanch. *l.* 3, *d.* 13; Fagund. *p.* 2, *l.* 6, *cap.* 5; Henr. Laym. *l.* 3, *tr.* 3, *p.* 2, *n.* 8, *etc. comm.* contra Pontium *d.* 5, *q.* 6, qui negat teneri denuntiare, si sit occultum. Idemque tenet Perez *d.* 43, *s.* 6, *n.* 1, *et seqq.* sed cum hac limitatione, si tantum audiverit, et nesciat a quo; vel si pro foro interno sit dispensatus, vel si metuat magnum scandalum aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bona fide.

III. Contrahens ipse, legitime interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri vel Matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit, tunc enim fateri non tenetur, nisi Judex aliunde habeat sufficientem probationem, Sanch. Silv. v. Lay. *l. c. n.* 10; v. Bon. *l. c.* Perez *d.* 43, *s.* 7. *n.* 2.

» IV. Parochus, cognito impedimento, tenetur prohibere Matrimonium, et remittere ad Episcopum, vel ejus Officialem, neque potest assistere, Sanch. *l.* 3, *d.* 15; Perez *s.* 7, *n.* 9, *etc.* contra *Pontium;* nisi tamen ex sola confessione nosset; tunc enim nullo modo posset negare Matrimonium, sive publice sive privatim petenti, neque illum admonere officii extra confessionem, licet in confessione posset ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo a Matrimonio non possent desistere, nec vellent suadere ut contrahant communi consensu sub conditione si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi ut fratres (non autem quoad torum) donec accedat dispensatio, et iterum contrahant. Ita ex Beya et Pontio *l.* 5, *t.* 35, Perez *l. c.* qui addit, si id omnino nolint, persistantque petare, debere Parochum adsistere.

» V. Potest Episcopus vel ejus Vicarius, non autem Decanus ruralis, dispensare, vel ut una tantum fiat proclamatio, vel ut fiant post contractum subito factum coram Parocho et testibus, ante consummationem, vel etiam ut plane omittantur, si justa causa subsit, v. g. timor, ne alioqui malitiose impediatur Matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, etc. Bon. *l. c.*

» VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est Matrimonium ante proclamationes postea faciendas, conjux non teneatur nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint, quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenent Sot. Ledes. Texed. contra Sanch. apud Dian. *p.* 9, *t.* 8, *R.* 19.

» VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per epiikeiam declarare, præceptum hoc hic et nunc non obligare, v. g. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem, Bon. *l. c.* ex Silv. Sanch. etc.

ADDENDA.

Quæst. 64. — *Quid præterea sit notandum circa impedimenta tantum impedientia?* R. § 1. Dari aliqua, quæ tantum impediant, et non dirimant, certum est, nam *multa facta tenent, quæ fieri prohibentur.* Cap. *Ad Apostolicam.* De Regul. *Nec obstat,* quod Cap. *Tua fraternitas,* De sponsa duorum, et can. *Videtur nobis,* 35, *qu.* 6, dicatur Matrimonia contra interdictum Ecclesiæ inita, *posse irritari, rata non haberi,* nam primus textus tantum dicit conjuges posse separari, donec constet de validitate: secundus autem loquitur de Matrimonio cum altera inito adhuc vivente prima uxore. Docet quidem Avers. *q.* 10, *s.* 2, si Papa poneret interdictum cum clausula irritante, fore impedimentum dirimens, sed de hoc videri potest Krim. *a n.* 1342, ubi ostendit, quamvis in ejusmodi censura etiam excommunicationis prohibeatur iniri Matrimonium, non ideo irritari. 160

§ 2. Raymund. apud Mendo *diss.* 12, *n.* 12, docuit omne votum castitatis coram Episcopo, Parocho, vel alia persona publica emissum habere sufficientem solemnitatem ad dirimendum Matrimonium, sed certum est oppositum, nempe quod aliquod ejusmodi votum simplex castitatis sit impedimentum tan-

tum impediens. *Dico,* aliquod, nam per aliquod etiam votum simplex castitatis posse dirimi Matrimonium constabit ex dicendis *a n.* 379. Ad quid autem teneatur qui ante vel in Matrimonio vovit castitatem, virginitatem, cœlibatum, Religionem, sacros vel Ordines, dictum est *a n.* 357.

462 § 3. Quamvis forte possint Episcopi dispensare in voto simplici castitatis in ordine ad contrahendum Matrimonium; tamen id non posse nequidem Superiores Regulares dixi *lib.* 3, *p.* 1, *n.* 563. Hinc Confessarius Mendicans habens jurisdictionem etiam Episcopalem nequit dispensare cum Caia in voto absoluto castitatis, quamvis nuptiæ jam paratæ sint, et cum ingenti infamia ac grandi incommodo suspendi deberent, Suar. Sanch. Fagn. Laym. Castr. Barb. aliique communiter cum Burg. *cent.* 3, *cas.* 32, contra Crousers *in R. S. Francisci cap.* 7, *lect.* 29, quia Episcopi ipsi id ad summum forte habere possunt ex potestate extraordinaria, quam aliis subdelegare non possunt.

463 § 4. Qui vovit castitatem sub conditione, v. g. si non inebriarit se hoc anno, tenetur voto, si hoc anno se non inebriat: si tamen anno necdum expleto Matrimonium ineat, non peccat, quia quando votum est pœnale vel conditionale, non est obligatio expectandi eventum vel defectum conditionis pendentis a nostra libertate. Quod si postmodum anno necdum expleto se inebriet, tenebitur in Matrimonio ita servare castitatem, atque si post emissum absolute votum castitatis iniisset Matrimonium. E contra, qui vovit castitatem sub conditione, si hoc anno convalescat a morbo, peccat, si ante expletum annum ineat Matrimonium, quia eventus hujus conditionis non pendet ab illius voluntate: ergo tenetur eum expectare, Sanch. *in Dec. l.* 4, *c.* 22, *n.* 11; Castr. *tr.* 15, *d.* 1, *p.* 16, *n.* 6; Gob. *tr.* 9, *n.* 87.

464 § 5. An ille peccet, qui obstrictus voto castitatis vel Religionis init Matrimonium animo non consummandi, sed ingrediendi Religionem, dixi *n.* 423.

465 § 6. Qui vovit Religionem, si bona fide Novitiatum ingressus fuerit, et cum justa causa exeat vel emittatur, satisfecit suo voto, nec tenetur tentare alium Ordinem, sed potest Matrimonium inire, quia non censetur vovisse professionem, sed ingressum in Religionem, qui est Novitiatus, Sanch. supra *c.* 16, *n.* 93; Gob. *n.* 101, addens aliquos docere etiam tum esse liberum, quando sine justa causa exit, dummodo serio et sine fraude Novitiatum sit ingressus.

§ 7. Durante Novitiatu, Jus prohibet contrahi Matrimonium, quia Matrimonium est status alienus ab habitu assumpto, Castr. *tr.* 16, *p.* 10, *n.* 3. Similiter in diœcesi Leodiensi prohibetur ne quis non confirmatus ineat Matrimonium, Marchantius apud Gob. *in Exp. tr.* 2, *n.* 772. 466

§ 8. Licite contrahunt leprosi, uti fuse ostendit Boudew. *p.* 2, *q.* 14, quamvis enim proles forte infecta gignatur, tamen adhuc beneficium acquirit per existentiam, et melius est ei esse, quam non esse, inquit S. Th. E contra, putat Boudew. eos, qui actu laborant lue venerea, peccare graviter contrahendo, ob periculum abortuum et miserias graviores prolis gignendæ. 467

§ 9. Impedimenta etiam tantum impedientia obligant sub mortali, *Sacramentum, tempus, et vetitum* ex obedientia, *sponsalia* ex justitia, *votum* ex religione, S. Anton. Sot. Sanch. *l.* 7, *d.* 17, aliique cum Avers. *q.* 9, *s.* 5, contra Ledesm. Sa. et Tol. qui, quamvis id admittant de voto, tamen negant de reliquis, sed contra est, quia etiam in reliquis est res gravis. Putant quidem Sanch. Villal. Dian. et alii, tempore vetito non esse obligationem abstinendi a conviviis, aliisque lætitiæ signis, sed quamvis possit in hoc ex levitate materiæ tantum venialiter peccari, aut etiam nullo modo, si ista sint privata, attamen si adhibeantur publicæ pompæ, saltationes, etc. recte dicunt Pont. Avers. *q.* 20, *s.* 2, peccari posse mortaliter, quia secundum communem mortale est tum sacram benedictionem solemniter adhibere: ergo multo magis sæculares pompas publicas, cum hæ magis dedeceant tempus sacrum, et avocent a divinis. 468

§ 10. Tempus feriarum ante Quadragesimam incipit hora 12 noctis ante Cineres. Ante primam Dominicam Adventus de Jure deberet cum Dominica incipere a primis Vesperis in Sabbato, nisi consuetudo in certis locis aliud haberet, Sanch. Krim. *num.* 1955. 469

§ 11. Fagn. in Cap. Capellanus, *De feriis a n.* 8, operose contendit sacris temporibus prohiberi etiam privatam deductionem [1] sponsæ ad domum sponsi, itemque consummatio- 470

[1] *Hæc Fagnani opinio S. C. improbata fuit* 10 *Junii* 1684, nam super dubio traductionis Sponsæ, *respondit* affirmative, dummodo traductio fiat absque solemnibus.

nem [1] Matrimonii, sed recte cum communi contradicunt Sanc. Fagn. *tr.* 6. *cons.* 47; Krim. *n.* 1956. quia Canones loquuntur de sola benedictione nuptiali, solemni traductione sponsæ, publicis lætitiis, etc., et si novis conjugatis prohiberetur copula, etiam non liceret aliis conjugatis. Hinc addit Pignat. declarationes, quæ adducuntur in contrarium, vel non esse authenticas, vel datas esse propter particulares consuetudines in certis locis. Infert Gob. *tr.* 9, *num.* 70, Parochum non agere contra ullum Jus, si tempore Adventus vel Quadragesimæ assistat Matrimonio non solemni, dilatis benedictionibus in aliud tempus, nisi obstet alicubi consuetudo, nam notat Taberna *tr.* 7, *c.* 7, Jure particularium aliquarum Ecclesiarum non permitti tum Matrimonium etiam non solemnizatum, [2] nisi adsit causa specialis et licentia Ordinarii.

§ 12. Episcopum dispensare posse in præcepto certis temporibus prohibente Solemnitatem nuptiarum, negant Henriq. et alii, quia est lex Superioris. Posse dispensare docent Sot. Sa, Pont. et alii, quia non reservatur Papæ, et id admittunt, Sanch. *l.* 7, *d.* 7, *a n.* 6. et Avers. *p.* 20, *s.* 2, ex causa urgente, quæ rata erit, si non posset recurri ad Papam.

§ 13. Parochus solemniter celebrans Matrimonium temporibus ab Ecclesia prohibitis, potest ab Episcopo puniri pœna arbitraria, S. Congreg. 3, Dec. 1644, apud Pignat. *t.* 1, *cons.* 287. An peccet, qui metu gravi coactus contrahit Matrimonium cum impedimento impediente, dicam *n.* 660.

Quæst. 565. — *Quid circa proclamationes sit addendum?* R. § 1. Per proclamationes intelliguntur denuntiationes sive banna, quibus publicatur Matrimonium inter certas personas esse ineundum, per quod tanto magis cavetur ne sit clandestinum. Dupliciter enim dicitur clandestinum, vel simpliciter, vel secundum quid. Clandestinum simpliciter est, quod contrahitur sine Parocho et testibus, de qua clandestinate agemus *a n.* 706. Clandestinum secundum quid est, quod contrahitur neglectis proclamationibus, tum enim caret perfecta publicitate, et de hac clandestinate hic agimus.

§ 2. Circa proclamationes ita statuit Trid. *sess.* 24, *c.* 5, *de Reform. Matr. cap.* 1, *In posterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia intra missarum solemnia* [3] *publice denuntietur, inter quos Matrimonium sit contrahendum: quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem Matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio Matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat vel saltem Parocho et duobus vel tribus testibus præsentibus Matrimonium celebretur, deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur, nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denuntiationes remittantur; quod ipsius prudentiæ, et judicio S. Synodus relinquit.* Atque ex his verbis *Trid.* infert cum communi Avers. *q.* 7, *s.* 1, contra Sot. et Dedef. certo fore mortale [4], si contracturi inirent, aut Parochus assisteret Matrimonio, omissis proclamationibus, quamvis aliunde haberetur certitudo de absentia impedimenti; hac tamen habita, præter citatos a Busemb. putant Gutt. Villal. Barb. Dian. non fore mortale, si omittetur una ex tribus, sed adhuc contradicunt alii, ad quos inclinat Avers. tum quia ideo non cessat lex, licet finis ejus in particulari casu videatur cessare, secundum dicta *l.* 1, *a num.* 863, tum maxime, quia cum sit usus, ut fiant tres proclamationes, posset esse, quod quis expectaret tertiam ob detegendum impedimentum. Attamen omittere diem festivum in- 474

[1] *Vide Lambert. T.* 4. Edict. Bonon. *p.* 156.

[2] De hoc Lambert. T. 4, p. 152.

[3] *In quadam* Novariensi *quæsitum fuit* 10. *Jun.* 1724, an denunciationes Matrimoniorum et Ordinandorum, aliæque similes functiones Parochiales faciendæ sint in celebratione Missæ Parochialis, quæ celebratur in Parochiali et Collegiata Burgi, Manetii, seu potius liceat Præposito, et Parocho ejusdem Collegiatæ, illas facere in celebratione Missæ Conventualis, contradicente Capitulo? *Respondit autem S. C. T.* 3; Reselut. p. 48, abitrio Parochi.

[4] *In* Hieracensi *ann.* 1587, *quæ T.* 1; Sesol. *p.* 184, *refertur, quæsitum fuit a S. C.* an omissis edictis hujusmodi (*nempe denunciationibus*) Matrimonium dicatur clandestinum, prolesque illegitima, veluti si sine testibus et Parocho contraheretur. *Hoc autem prodiit ab eadem S. C. rescriptum:* Congregstio Concilii censuit non dici; sed contrahentes incidere in pœnam excommunicationis in Constitutionibus Synodalibus propositam [1].

[1] Denuntiationes fieri posse diebus festis suppressis, modo tamen *ut hæ expleantur tempore divini officii quo frequentior fidelium numerus in Ecclesia adesse solet*, dixit S. C. C. 7, Ap. 1862. *In Piranolien.*

termedium, aut proclamare extra Missarum solemnia, aut in publico concursu extra Ecclesiam, non videtur fore mortale, uti insinuat Avers. addens fieri debere a Parocho, vel ex ejus commissione ab alio, qui non necessario debeat esse Sacerdos. Notavi etiam *l.* 1. *n.* 797, quamvis certum sit adesse causam ineundi Matrimonium sine proclamationibus, non ideo iniri posse sine dispensatione.

475 § 3. Ab hac lege proclamationum non excusantur milites, quamvis a suis Officialibus afferrent testimonium, quod careant impedimento; facilius tamen tum posset esse causa dispensandi, aut etiam in necessitate procedendi sine proclamationibus, secundum dicenda postea. De cætero cum milites facile mutent præsidia, ac frequenter alibi uxores habeant, decretum est in diœcesi Monasteriensi, ut ejusmodi milites vagi et extranei proclamentur, habetque usus, ut etiam petatur informatio ex locis, in quibus proxime fuerunt, quia compertæ sunt sæpe fraudes, imo prius quam ad proclamationes deveniatur, expedit Capitaneos et alios commilitones consulere, qui facile scient an in alio forte loco uxorem habeant. Et universim circa proclamationes vagorum emanavit per Sacram Congreg. generalis Inquisitionis de Urbe, anno 1637, mandatum ad omnes Ordinarios, ne permittant fieri denuntiationes forensis sive vagi, nisi Parocho adstituto per authenticam fidem Ordinarii ipsorum vagorum de illorum statu libero constet, et quamvis id merito observandum esset, cum experientia sæpe docuerit ejusmodi vagantes alibi uxores aut maritos habuisse, tamen potest quis quoad hoc stare usui in sua diœcesi præscripto, Krim. *n.* 2164.

476 § 4. Docent Laym. *l.* 5, *tr.* 10. *p.* 2, *c.* 4, *n.* 10; Gob. *tr.* 10, *n.* 514; Lohn. non esse damnandam consuetudinem quorumdam diœcesium, in quibus proclamationes fiunt tantum in illius sponsi parochia, in qua celebrandæ sunt nuptiæ, sed tenendum est oppositum ob declarationem S. Congr. *a Greg. XIII* confirmatam, quam ex Nav. refert Gallemart ad Trid. *sess.* 24. *De ref. Matr. c.* 1, *n.* 1, ideoque *in Synod. Colon.* anni 1662, de Matr. c. 2, § 5, sic statuitur : *Si matrimonium contracturi diversarum sint parochiarum, in utraque fiant proclamationes, nec ante Porochus unius ad matrimonii solemnis actum, nisi habito ab alterius Parocho, testimonio. quod præscriptæ a Conc. Trid. proclamationes in sua Parochia, legitime factæ fuerint, et de nullo constet impedimento, procedat.* Imo intentio fuit ann. 1697, in diœcesi Monasteriensi, ut inituri Matrimonium proclamarentur, non tantum in loco domicilii, sed etiam originis, ubi impedimenta consanguinitatis notoria sunt, sed hactenus non potuit deduci ad praxim, nec reipsa id videtur requirere *Trid.* [1] cum dicat *a proprio Parocho*, qui censetur esse Parochus, non puræ originis, sed domicilii : si quis autem per diversas anni partes in diversis Parochiis habitet, volunt aliqui in singulis proclamari, alioquin non obtinetur finis præcepti, qui est ut impedimentum, si forte subest, ab illis detegatur, apud quos hactenus est commoratus, fatentur tamen, si Parochiæ essent ita vicinæ, ut quod in una scitur, etiam sciatur in altera, fore satis in una proclamari. Alii cum *Pontio* dicunt sufficere fieri in Parochia, in qua ultimo est. Alii cum Kon. Sanch. Barb. Dian. in ea, in qua diutius habitavit. Avers. *q.* 7, *s.* 1, recte dicit observandum usum et consuetudinem locorum. Quid circa vagos sit præterea observandum, dicam *a n.* 7, 746.

§ 5. Putant Laym. Lohn. Krimer *n.* 691, et alii proclamationes fieri posse die non festo, si in choro sit solemnitas, et conventio frequens populi adsit, sed *Synod. Colon.* an. 1662, De Matr. c. 2, § 3, vetat id fieri sub pœna 30 aureorum. Imo Zerola et alii cum Barb. dicunt nequidem Episcopum posse dispensare, ut fiant die feriali, quia Trid. expresse dicit, *diebus festivis* : ergo debet esse festum, saltem mane, dum fit proclamatio, quamvis post meridiem non sit festum.

§ 6. Sanch. et Laym. putant debere intercedere saltem duos dies inter unam et alteram proclamationem. Gob. *n.* 519, dicit sufficere unum, imo Hurt. Dicast. Lohn. dicunt nequidem opus esse ut unus intercedat, cum de hoc nihil præcipiatur, unde spectanda est consuetudo locorum ; *Syn. Bol.* supra § 3, requirit ad minimum unius diei intervallum ; si autem

[1] Enimvero S. C. ejusdem Concilii interpres constanter tenuit, necessarias non esse proclamationes etiam in loco originis. Antiquiores Resolutiones habes congestas T. 6, p. 245. Hinc etiam 3 Apr. 1734, in *Senogalliensi* dubio, *an antequam Felici Dolci permittatur celebrare* (Senogalliæ) *Matrimonium, faciendæ sint denunciationes etiam in Parochia Maceratensi* (in qua per annos circiter 20, domicilium habuerat), respondit S. C. *negative.*

transiliatur unus dies festus, non erit peccatum, si adfuerit causa aliquo modo rationabilis, vel inadvertentia, Kon. Tann. March. Dicast. Gob. Lohn. Hinc si qui hac Dominica proclamati sint, et, quia defertur impedimentum, quod prius debet examinari, vel tolli, omittatur Dominica sequente secunda proclamatio, poterunt postea superari reliquæ proclamationes, dummodo inter primam et secundam, quæ resumitur, non sint interlapsi duo menses.

§ 7. Si absit scandalum, proclamationes fieri possunt in templis hæreticorum, uti fiunt proclamationes aliorum contractuum, Less. *in auct.* v. *Hæretici cas.* 24.

§ 8. March. apud Gob. *n.* 518, dicit in diœcesi Leodiensi jurare sponsos se contracturos intra 40 dies post ultimam denuntiationem. Busemb. dicit die ultimæ denuntiationis posse contrahere, sed *Syn. Colon.* supra vult intercedere saltem unius diei intervallum, ut deferri possit impedimentum, si quod subsit. Quod si non contrahant intra 4 menses post ultimam denuntiationem, refert Gallem. *num.* 3, declaratum esse, quod denuntiationes repeti debeant. *Rit. Rom.* ait, *si intra duos menses post factas denuntiationes matrimonium non contrahatur, denuntiationes repetantur, nisi aliter Episcopo videatur.*

§ 9. Qui scit impedimentum inter eos, qui denuntiati sunt, etiam impediens tantum, Avers. De Justis *n.* 235, ac multo magis dirimens, etiamsi plane occultum, et etiamsi sub secreto jurato, tenetur sub mortali illud denuntiare, tum ex Jure naturæ, tum ex speciali præcepto Ecclesiæ, cum commune bonum, salus proximi et validitas Sacramenti prævaleant; si autem inde oriretur infamia denuntiatis, tenetur privatim admonere : quod si non desistant, tenetur monere Parochum. Quod tenet, etiamsi probare non posset, ad hoc enim non tenetur, et quamvis audierit tantum a fide digno, vel per famam ortam a fide dignis, tum enim Superiori incumbet videre quid agendum sit; excusabitur tamen, si prævideat sibi inde grave detrimentum vel scandalum. Hæc omnia pluribus firmat Avers. *q.* 7, *s.* 4, cum communi contra aliquos. Notat autem recte De Justis *l.* 2, *c.* 19, te non excusari a delatione impedimenti, quamdiu præsumere possis esse deferendum ab alio, si de hoc certus non sis, quia sic omnes possent excusari et nullus deferre.

§ 10. Si contrahentes procedant bona fide, nec sciant impedimentum suum dirimens, et judicetur nunquam prodendum, putant Pont. Perez, Burg. *cent.* 2, *cas.* 78, non esse obligationem denuntiandi : sed oppositum tenendum est, per se loquendo, ita enim postulat reverentia debita Sacramento, et obligatio ex charitate impediendi etiam fornicationes materiales sponsorum, quando id fieri potest sine gravi incommodo, uti dictum est *l.* 2, *n.* 21.

§ 11. Si Episcopus solus noverit impedimentum, docet Perez *d.* 43, *s.* 8, eum non posse prohibere Matrimonium, quia est Judex, qui non debet procedere ex privata scientia : teneri tamen deferre ad Superiorem docent Gob. *in Quint. tr.* 5, *c.* 37, *n.* 48. E contra Con. et Avers. § *At si*, probabilius dicunt posse prohibere, quia hic non agitur in cujusquam præjudicium, quia sponsis favorabile est repelli a tali Matrimonio irrito : et si non obstante hoc, quod sit Judex, deferre possit ad Superiorem, etiam potest cum sponsis id exequi et nomine Ecclesiæ attinere, ut a tali crimine abstineant. 483

§ 12. Parochus, qui hic Judex non est, debet negare suam assistentiam, etiamsi solus et ex scientia sua privata noverit impedimentum, ac sponsi publice petant conjungi, Aver. § *Alii*, Gob. *in Exp. tr.* 10, *n.* 539, De Justis *n.* 225, contra Led. Pont. autem *l.* 5, *c.* 35, *n.* 6, negat, si Parochus non resciat per alium testem. *Nec obstat*, quod peccatori occulto publice petenti non debeat negari Sacramentum, ne causetur infamia, secundum d. *l.* 6, *p.* 1, n. 144, *nam* speciale aliquid est in Matrimonio, in quo Ecclesia requirens proclamationes publicas, agit per modum judicii fori externi, in hoc autem judicio externo pro sufficiente probatione habetur id, quod certo, etiamsi secreto, constat per unicum testem, uti Jus statuit, quod referam *n.* 486. Parochus autem hic est talis testis, quia tenetur id referre Episcopo. 484

§ 13. Si Parochus sciat contrahentes habere impedimentum, et, quia probare non potest, ab Episcopo cogatur eos conjungere, si id faciat, non peccat, quia, quando quis impedire non potest, non peccat, quamvis alteri materiam peccati subministret. Henrinq. Bon. Cast. Sanch. *l.* 3, *d.* 15, *num.* 12; Avers. § *Si vero;* Gob. *in Quint. tr.* 5, *c.* 37, *n.* 45. 485

§ 14. Si unus tantum de auditu, aut non juratus testetur de impedimento, non sufficit ad impediendum Matrimonium, sed potest ad nuptias procedi, Nav. Gob. supra *n.* 35. Docet tamen Avers. *q.* 7, *s.* 5, § *Debet*, in impedimento consanguinitatis sufficere, si testis deponat, se audivisse a Majoribus suis, saltem 486

duobus, computando distincte ex utraque parte gradus. Si autem post unam aut alteram proclamationem etiam unicus testis testetur de visu, et cum juramento, quod absit impedimentum, Parochus non potest pergere, nam Cap. *super* De testibus et attest. dicitur : *super illa quæstione, an mulier conjungenda non sit viro, pro eo, quod sola mater alterutrius eos esse consangnineos confitetur, non debent conjungi.* Et idem est, si publica fama de impedimento probetur in judicio, Avers. § *Censetur :* Et hoc defendit Sanch. *l.* 1, *d.* 71, etiamsi sponsalia essent jurata. In quo tamen casu juratorum sponsalium deberet allegans impedimentum non clam, sed declarato suo nomine id attestari, uti habent Juristæ apud Avers. § *Debet :* Parochus autem non debet excipere juramentum talis testis, nec examen instituere de impedimento, hoc enim facere est actus jurisdictionis exterioris, quam non habet Parochus, sed Ordinarius, Gob. *n.* 31 *et* 36, addens *n.* 32, in Germania Parochum posse petere, quale sit impedimentum, et si certo advertat esse nullum, debere pergere.

487 § 15. Si unus sponsorum sua sponte dicat se alteri promisisse Matrimonium, sed ficte; aut si prius dixerit se impeditum, et postea revocet, alii dicunt, alii negant ei esse nunc credendum. Avers. § *Si rursus* recte dicit remittendum esse ad judicium Episcopi, qui considerabit circumstantias facti et personarum.

488 § 16. Quando dispensatio impedimenti est data pro foro conscientiæ tantum, si nemo præter sponsos ipsos illud denuntiet, possunt conjungi, quia impedimentum sublatum est, nec notitia impedimenti vel dispensationis per hoc deveniet ad forum externum : si autem aliquis post proclamationes denuntiet tale impedimentum, Sanch. *l.* 3, *d.* 15, *n.* 15; Gob. *n.* 44; Corrad. Pont. De Justis *l.* 1, *c.* 6, *num.* 175, et alii dicunt non posse conjungi, tum quia per clausulam, *pro foro conscientiæ tantum* præcipitur, ut is cui impedimentum denuntiatur, sic se habeat atque si non esset dispensatum : tum etiam, quia hoc ipso quod aliquis post proclamationes denuntiet, censetur delatum ad forum externum. Avers. tamen *q.* r, 7. 5, § *ult.* putat si denuntiator secreto et privato tantummodo id dixisset Parocho, qui eum moneret de silentio et dispensatione obtenta, sicque faceret acquiescere plane et tacere, posse procedi ad copulationem, sic enim impeditur, quominus censeatur deductum aut deducendum ad forum externum.

§ 17. Quando contrahentes spectant ad diversas diœceses, si non dispensetur, debent in suis Parochiis utriusque diœcesis proclamari: si tamen alteruter Ordinarius dispenset in proclamationibus, sufficit, ut sine eis possint contrahere, etiam in altera diœcesi, in qua dispensatum non est, quia verum est dispensasse Ordinarium, Con. Regin. Sanch. *l.* 3, *d.* 7, *n,* 7; Barb. *De Officio Episc. alleg.* 32, *n.* 35; Avers. *q.* 7, *s.* 2; Gob. Krim. *n.* 686, contra Bonac. qui dicit, tum tantum sufficere, quando Matrimonium contrahitur in diœcesi illius, qui dispensavit. 489

§ 18. Episcopus non tenetur semper dispensare, quando licite potest, cum tamen id committatur, non ipsius libertati, sed arbitrio, id est, judicio secundum prudentem rationem regulato, tenentur sub mortali, quando id exigit necessitas publica [1] vel privata ad vitandum grave aliquod incommodum animæ, corporis, famæ vel fortunarum proximi, Tann. Gob. Avers. supra, Sanch. *d.* 10, *n.* 6, et addunt Sanch. *n.* 26 *et* 29; Pont. *l.* 5, *c.* 32, *n.* 1; Con. Krim. *n.* 689, si tum neget Episcopus, posse contrahi absque denuntiationibus, eo quod leges humanæ non ligent cum tanto damno; sed *Avers.* limitat, quando non pateret recursus ad majorem Prælatum. 490

§ 19. Sanch. apud Gob. *tr.* 10, *n.* 483, generaliter dicit posse remitti proclamationes, quoties non subest prudens timor ullius impedimenti, item, quando contrahentes sunt vagi et ignoti, nam ferme frustra tales denuntiantur, Gob. *n.* 491. Sicuti autem *Trid.* supra dicit posse sine proclamationibus præmissis inire Matrimonium, quando est probabilis suspicio quod malitiose impediri possit, ita similiter fieri potest, si concubinarius sit proximus morti, et pro legitimatione prolium petat Matrimonium inire cum concubina, nec tempus supersit petendi dispensationem; utroque tamen casu, si uterque supervivat, debent postea fieri proclamationes, si Ordinarius non dispenset, quod merito in casibus illis facere debet [2]. 491

1 Ejusmodi matrimonia dicuntur aliquando Matrimonia conscientiæ, de quibus legendæ sunt T. 3, *Thes. Resol.* S. C. p. 78, et seqq. doctæ adnotationes Prosperi Lambertini, tunc S. C. Secretarii, nunc Romani Pontificis.

2 Confer hæc cum Benedicti XIV Epistola infrascripta.

Venerabilibus Fratribus Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, et Episcopis.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabiles Fratres, salutem, et Apostolicam benedictionem.

« Satis Vobis compertum esse non dubitamus, *Venerabiles Fratres,* eam semper fuisse piæ Matris Ecclesiæ vigilem curam, ut Sacramentum Matrimonii, *magnum* ab Apostolo nuncupatum, publice et palam a Fidelibus celebretur. Quod quidem ut diligentius, quam antea factum fuerat, inposterum ab omnibus observaretur, Sancta Tridentina Synodus, Lateranensis Concilii sub Innocentio III celebrati vestigiis inhærendo, præcepit, ut in posterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio Contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnia publice denuntietur : deindeque, nullo legitimo concurrente impedimento, ad illius celebrationem in facie Ecclesiæ coram Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus Testibus præsentibus rite, procedatur. Voluit etiam eadem Sancta Synodus apud Parochum diligenter Librum custodiri, in quo conjugum et Testium nomina, diesque et locus Matrimonii describantur.

» Providæ tamen hujusmodi leges, tanta auctoritate saluberrime institutæ, prava horum temporum conditione sensim prolabi visæ sunt, et enerves propemodum reddi, ob Matrimonia usu nimis recepta, quæ occulte adeo celebrantur, ut illorum notitia, quantum fieri potest, obliteretur, et in tenebris ignorantiæ perpetuo jaceat consepulta. In more etenim positum est, illa celebrari nullis præviis factis Denuntiationibus, coram solo Parocho, vel alio Sacerdote de ejus licentia, adhibita præsentia tantum duorum Testium apposite a Contrahentibus advocatorum, quorum fides nemini illorum est suspecta; remque peragi sæpe extra Ecclesiam quandoque etiam intra illam, januis tamen occlusis, vel eo temporis momento quo, semota alterius cujusvis præsentia, scientia initi Matrimonii, præter Parochi, Contrahentium, Testiumque personas alios penitus effugiat.

» Quantum a Sacramenti dignitate, et ab Ecclesiasticarum legum præscripto occulta hæc Matrimonia, *Conscientiæ* vulgo nuncupata, ut plurimum abhorreant, satis superque conjicere quis poterit, qui mentis aciem ad exitiosos illorum effectus convertat. Hinc enim gravia ortum habent peccata, præsertim vero eorum qui, Divini Judicii interminatione posthabita, priore Uxore, cum qua clam contraxerunt, relicta, cum alia spe futuri Matrimonii decepta, et in turpem secum vivendi licentiam abducta, palam cantrahere promittunt. Quorumdam vero mentem ita pravæ cupiditates excæcant, ut novum contrahere secretum Matrimonium audeant post alterum secreto itidem contractum, et nondum prioris Conjugis morte solutum, seseque magno scelere polygamos reddant. Alii etiam eo impudentiæ devenere, ut in hujus magni Sacramenti contemptum, post primas secreto initas, alteras aut publice aut privatim nuptias contrahendo, sese audacius polygamia pariter innodare non perhorrescant. Age vero quam gravia, quam nullo pacto ferenda ex his Matrimoniis mala oriantur. Si enim ad quamcumque Matrimonii suspicionem summovendam, Virum seorsim a Muliere vivere contingat, sublata est illico individua vitæ consuetudo, et contemptum est verbum Domini : *Adhærebit Homo Uxori suæ, et erunt duo in carne una :* sin hæc vitæ consuetudo servetur, nemo est qui illam criminis non arguat, et utpote detestabilem, in scandali materiam non traducat. Neque illata per scandalum dispendia rependit subsecuta celebratio occulti Matrimonii, quod in tenebris delitescit, et ab omnibus ignoratur.

» Leviora quoque damna non sunt, quæ susceptæ Proli irrogantur. Sæpe enim contigit, illam a Parentibus, et a Matre præsertim amotam, nec pie nec liberaliter institui, sed incertis fortunæ casibus objectam relinqui; nisi etiam Parentes ipsi contra naturæ leges ausu nefario illius vitæ insidientur. Ubi vero tam immane facinus Parentes deterreat, illosque ad sobolem alendam instituendamque humanitas ipsa compellat; alia imminet Liberis susceptis ex occulto Matrimonio lugenda Avitarum facultatum et bonorum jactura, pro quorum possessione assequenda quamvis clament jura sanguinis, illis tamen careant necesse est propter occulta Parentum Matrimonia, et adeptam legitimitatis et filiationis probationem. Huic etiam malorum origini sunt referenda ipsa quoque secreta Matrimonia contracta a Filiisfamilias contra Patris juste dissentientis voluntatem; ex quibus quam gravia incommoda exoriri soleant, neminem latet. Quid plura? Adeo invaluit mali-

tia, ut quandoque in Minoribus Ordinibus constituti Pensiones, et Beneficia ad Divinum Cultum et Ecclesiastica munia instituta, etiam post initum clam Matrimonium retinuerint, sibique de mammona iniquitatis loculos miserrime comparaverint.

» Deflenda hæc igitur potius uberibus lacrymis, quam latiore calamo explicanda malorum congeries, cum ex hac Apostolicæ Sedis specula omnes sibi vindicet nostræ vigilantiæ curas; temperare non possumus, quin Vos ipsos, Ven. Fratres, in partem nostræ sollicitudinis avocantes, vestram pietatem, et zelum excitemus ad custodiendas vigilias noctis super Grege Vobis credito, quem luctuosa horum temporum conditio in discrimen adducit. Primum itaque periculi non infrequens occasio Vos reddat difficiliores ad remittendum Publicationes, a quibus contracturi Matrimonium sæpe per malitiosam suggestionem petunt dispensari. Quam caute solerterque oporteat ea in re Episcopos versari, non obscura Vobis a Concilio Tridentino exhibentur argumenta. Si enim (ait eadem Sancta Synodus) probabilis fuerit suspicio Matrimonium malitiose impediri posse, si præcesserint Denuntiationes; tunc vel una tantum Denuntiatio fiat, vel saltem Parocho, et duobus Testibus præsentibus Matrimonium celebretur, et deinde ante illius consummationem Denuntiationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur. Præterea licet Episcopo relictum sit omnimode super Denuntiationibus dispensare, hæc tamen facultas non a sola Dispensantis voluntate pendet, sed a Tridentino coercetur arctis prudentiæ discretique arbitrii legibus; quod idem est, ac legitimam causam dispensationis requirere.

» Parem quoque, imo fortasse majorem vigilantiam necesse est a Vobis adhiberi, ne post remissas Denuntiationes celebretur Matrimonium coram Parocho, vel alio Sacerdote ab ipso Parocho, vel a Vobis deputato, præsentibus duobus vel tribus Testibus confidentibus, ne ulla celebrationis notitia vel rumor oriantur. Id enim ut ad præscriptum Sacrorum Canonum licite fieri possit, non satis est obvia quævis et vulgaris causa, sed gravis, urgens, et urgentissima requiritur. A Sacro Nostræ Pœnitentiariæ Tribunali, eo potissimum casu sit potestas ita celebrandi Matrimonium, quo Vir et Femina in figura Matrimonii publice degentes, et de quibus nulla viget criminis suspicio, in occulto tamen Concubinatu perseverent: facile enim quisque conjiciet, quam absonum esset, eos, a statu damnationis per gratiam Sacramenti revocandos, ad publice contrahendum Matrimonium præviis Denuntiationibus compelli. Hanc vero praxim Vobis duximus proponendam, non quia Dispensatio præmisso casui solum congruat, cum alii similes, et fortasse urgentiores esse possint, in quibus dispensari expediat; sed quia Vestri pastoralis Officii partes versari debent in sedulo investiganda legitima et urgenti causa Dispensationis, ne Matrimonia occulte celebrata luctuosos habeant exitus, quos intimo cordis mœrore recensuimus.

» Hunc porro in scopum Vos hortamur, et impense admonemus, ut Personarum Matrimonium secreto contrahere petentium diligens fiat a Vobis inquisitio: An scilicet ejus qualitatis, gradus et conditionis sint, quæ id probe exposcant; An sint sui, vel alieni juris: An Filiifamilias, quorum nuptiæ Patri juste dissentienti sint invisæ; ab Episcopali etenim, quod geritis, munere nimium esset alienum, facilem præberi Filio inobedientiæ occasionem: An res sit de Personis Ecclesiasticis, licet in Minoribus Ordinibus constitutis, Pensiones et Beneficia Ecclesiastica obtinentibus, ut detestabilis illorum retentio in statu Uxorato congruis remediis postea compescatur. Potissimum vero curet Vestra sollicitudo, antequam secreti Matrimonii licentia concedatur, quod Contrahentes clara, et indubia, et a quavis fraude immunia exhibeant documenta status liberi, ad avertendum ab iis qui improbi sunt ingenii, polygamiæ periculum.

» Quod attinet ad Ministrum secreti Matrimonii, volumus, ad id munus deputari Parochum alterius ex Contrahentibus, quem notitia Personarum, experientia, et diuturnus rerum usus quovis Sacerdote extraneo peritiorem effecisse præsumuntur. Si quæ tamen Vobis occurrant circumstantiæ, quæ alium Sacerdotem loco Parochi exposcere videantur; gravi impellente causa, is Sacerdos a Vobis eligatur, qui probitate et doctrina, et obeundi muneris peritia commendetur. Uni tamen aut alteri Sacramenti Ministro a Vobis deputando districte præcipiatur, ne Matrimonio intersit, nisi prius paterna charitate Conjuges in Domino monuerit, Sobolem procreandam regenerari quamprimum oportere Sacro Baptismatis lavacro; ac Christo Judici districtam reddituros esse rationem, nisi Fi-

lios ut legitimos agnoverint, eosque pietate bonisque moribus imbuerint, et frui patiantur bonis temporalibus, a Majoribus in supremis tabulis relictis, vel provida legum auctoritate delatis.

» Celebrato autem Matrimonio, indilate a Parocho, vel alio Sacerdote, coram quo initum est, exhibeatur Episcopo illius scriptum documentum, cum nota loci et temporis, Testiumque, qui celebrationi interfuerunt. Vestrum erit postea diligenter incumbere, quod ad perennem gestæ rei memoriam præfatum documentum fideliter transcribatur in Libro prorsus distincto ab altero, in quo Matrimonia publice contracta de more adnotantur. Hujusmodi Liber pro Matrimoniis secretis apposite compactus, clausus, et sigillis obsignatus, in vestra Episcopali Cancellaria caute erit custodiendus : et eo tantum casu resignari et aperiri vestra accedente licentia patiemini, quo alia id genus Matrimonia describi oporteat, vel id sibi vindicet justitiæ administrandæ necessitas, vel demum aliquod documentum ab eo exposcant verum interesse habentes, quibus probationum aliunde petendarum non suppetit copia : sedulo tamen animadvertentes, quod, re absoluta, denuo claudatur, et sigillis, ut antea, obsignetur. Fides, seu Attestationes clam celebrati Matrimonii a Parocho, vel Sacerdote qui vices Parochi gessit, exarandæ, Vobisque exhibendæ, transcribantur in dicto Libro, prout jacent de verbo ad verbum a Persona a Vobis deputanda, quæ apud omnes integritatis, probatique nominis luculentum habeat testimonium. Fides vero, et Attestationes ipsæ in secretiori loco sarte tecteque a Vobis serventur.

» Quod si ex occulto hujusmodi Matrimonio Prolem nasci contingat, eadem mundetur salutari Aqua Baptismi, in Ecclesia in qua aliis infantibus hoc Sacramentum indistincte confertur. Et quia ad operiendum clam initum Matrimonium, facile est in Libro Baptizatorum nullam fieri mentionem Parentum, et eorum Nomina consulto reticeri : Volumus et expresse mandamus, quod a Patre Baptizati eoque defuncto, ab illius Matre suscepta Proles vobis denuntietur; dictaque Denuntiatio fiat vel immediate per Parentes ipsos, vel per litteras eorum charactere exaratas, vel per fide dignam Personam ab ipsis Parentibus designatam, ut certo et clare Vobis constet, quod Proles tali loco et tempore, vel reticitis, vel falso expressis nominibus Parentum baptizata, est legitima, licet occulti Matrimonii fœdere procreata. Quæ sane omnia cum Vobis innotuerint, ne illorum excidat memoria, in Libro fideliter describentur ab eo cui facta a Vobis est potestas adnotandi Matrimonia occulte celebrata. Liber, in quem Baptizatorum. ac utriusque Parentis nomina referentur quamvis distingui debeat ab altero Matrimoniorum ; eadem tamen diligentia, iisdemque cautelis in Cancellaria Episcopali clausus, et sigillis obsignatus, erit custodiendus, prout Librum Matrimoniorum caute custodiri supra mandavimus.

» Quia vero nonnulli deesse non possunt, qui propriæ conscientiæ vocibus obsurdescant, et nostris hisce mandatis parere negligant; debita pœnarum districtione pro modo culpæ a Vobis puniantur. Quinimo, cum satis Nobis experientia compertum sit, in hujusmodi negotii homines, in terram oculos declinantes, ob humanos respectus tardiores effici, et a recte agendi semita revocari : Mandamus idcirco, Matrimonia occulta a Vobis evulgari, et nota fieri, si certo Vobis constiterit ex aliquo Matrimonio occulto procreatam fuisse Sobolem et baptizatam, suppressis Parentum nominibus, nulla prestita Vobis notitia, ut par erat, ab illius Parentibus intra triginta dies a Nativitate numerandas.

» Ne autem Contumaces, et Inobedientes violatæ fidei, proditique Secreti Pastores suos insimulent, sedulo a Vobis curandum est ut a Parocho, vel alio Sacerdote, pro secreta celebratione Matrimonii a Vobis deputando, Conjuges clare et aperte moneantur, ea lege et pacto illis permitti Secreti Matrimonii celebrationem, ut Soboles inde procreanda non solum regeneretur Sacro Baptismate, sed post Baptisma denuntietur Episcopo cum nota loci et temporis administrati Sacramenti, ac sincera indicatione Parentum a quibus ortum habuit, quemadmodum supra præmissum est : Alioquin Matrimonium licet contractum data per Episcopum Secreti fide, in lucem proferetur in gratiam Filiorum, et ad populsandam ab illis gravem, nulloque pacto ferendam jacturam. Volumus denique, ac mandamus, Fides, seu Attestationes Matrimonii clam initi, et Sobolis ex eo procreatæ, excerptas ex dictis Libris, modo quo dictum est apud Vos caute custodiendis tantam promereri fidem, quantam sibi alii Libri Parochiales Baptismatis et Matrimonii vindicare consueverunt.

» Hæc a Vobis, Ven. Fratres, in hac tem-

porum calamitate observari enixe præcipimus ad communem Animarum salutem, et ad præsidium Ecclesiasticæ disciplinæ, propter invalescentem hominum malitiam nova semper detrimenta vel patientis, vel reformidantis. Cæterum nostris hisce litteris sublata nolumus ea validioria remedia, quæ huic malo, in diem ingruenti, consona dignoscet prudentia vestra, ad Pastorale officium cumulate obeundum. Vobis interea, paternæ charitatis et benevolentiæ testem, Apostolicam Benedictionem impertimur.

» Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem, die 17 Novembris 1741, Pontificatus Nostri Anno Secundo. »

492 § 20. Vicarius Generalis habet potestatem ordinariam dispensandi in proclamationibus, Sanch. *d.* 7, *n.* 10; Barb. *alleg.* 32, *n.* 30; Gob. *n.* 503, contra *Pontium:* testaturque Paris. *de resign. l.* 3, *q.* 11, *n.* 20, quod quando *Trid.* concedit aliquid Ordinario, hoc nomine veniam etiam Vicarius generalis hanc potestatem delegare alteri, saltem ad casus particulares, uti habent citati Auctores. *Nec obstat*, quod *Trid.* hanc dispensationem remittat prudentiæ et arbitrio Ordinarii, adeoque videatur eligere industriam hujus personæ, *nam* recte notat *Avers. sup.* quando non in individuo, sed in communi tantum aliquid committitur ratione officii, vel dignitatis alicui, non restringi ad industriam personæ. Vide dicenda *num.* 878.

493 § 21. Abbates præditi potestate episcopali habent hic eamdem potestatem, quam Episcopi, non tamen Archiepiscopi, respectu diœcesium subjectarum subordinatis sibi Episcopis. Bar. *sup*, Gob. *n.* 504.

494 § 22. Declarare potest Parochus non obligare præceptum proclamationum, si Episcopus dispensare teneretur, et adiri non posset. Item si sponsus alias esset deserturus sponsam, vel ipsa non contracto Matrimonio secutura esset, et permansura in fornicationibus. Item, si Ordinarius injuste neget dispensationem, quando est urgens causa illius, nec recurri potest ad alium, Sanch. Gob. *num.* 493. Quando autem est prudens suspicio, quod malitiose impediendum sit Matrimonium, Vivald. putavit per *Trid.* supra fieri Parocho potestatem assistendi sine dispensatione Episcopi; sed alii communiter cum *Avers.* contradicunt, nam *Conc. Lat.* ad quod se remittit *Trid.* committit omnia judicio Episcopi, nisi necessitas aliud postulet, et periculum sit in mora.

§ 23. Huc pertinet solutio sequentis casus: 495
Titius cum Caia filia Bonnensi redit Coloniam, et quia Patre Caiæ obnitente noluit eos copulare Parochus Bonnæ, petunt Coloniæ copulari, ac pro eo quod nullum adsit impedimentum, offert Titius realem cautionem omnium suorum bonorum, minitans se abiturum, deserta et infamata Caia, si statim non copuletur.

Quæritur An Titii Parochus Coloniæ bene faciat illis assistendo? R. Non bene, sed cum possit, prius recurrere debet ad Ordinarium suum, et facere quod ille ordinaverit, qui re perpensa poterit in proclamationibus dispensare. Deinde rationabilis consuetudo postulat ut vel proclamentur utrobique, vel saltem exhibeantur aliquæ dimissoriæ alterius Pastoris, tum ad detegenda impedimenta, tum ad avertenda alia incommoda: hoc autem non fiet, si ita passim et libere procedatur cum nuda ejusmodi cautione verbali aut etiam reali.

§ 24. Si tam cito haberi non posset dispen- 496
satio in denuntiationibus, putat Hauckius apud Lohn. sufficere unam tantum fieri in his præterea casibus, et postea reliquas supplendas post contractum Matrimonium. 1. Si multum pudeat sponsos ob inæqualitatem, senium, vel infamiam, si fuerint concubinarii. 2. Si proximum sit tempus quo prohibentur nuptiæ, et hanc vicinitatem temporis clausi sufficere, dicit Hurt. *d.* 5, *diff.* 20, *n.* 69, *a S. Congr.* esse decisum. 3. Si magnates contrahere velint, inter quos constet non esse impedimentum. 4. Si damnum notabile, temporale vel spirituale, alias nasceretur. Sed hæc et similia ad summum pro foro interno valere poterunt, plerumque enim improbabunt Ordinarii, si Parochus sic procedat. Quod si post contractum ita Matrimonium nollent abstinere ab usu, usque ad suppletas reliquas denuntiationes, notant rogandum Episcopum, ut dispenset. Si autem ante dispensationem, et non suppletis denuntiationibus Matrimonium consumment, *Ledesm.* dicit, si certi sint abesse impedimentum, peccaturos tantum venialiter. *Con. Sanch. Bon. Pont.* dicunt toties peccaturos mortaliter, quoties consummabunt. Henr. et Avers. *s.* 3, putant, in prima tantum consummatione peccaturos mortaliter. Videtur tamen adhuc manere obligatio ad denuntiationes, ut in facie Ecclesiæ habeatur certitudo de valore Matrimonii.

§ 25. Huc reducitur sequens casus: Titius 497
et Bertha dispensati a proclamationibus, cum

clausula, ut copularentur a Parocho sponsæ, ob causas, quas putabant justas, accesserunt ad Parochum sponsi, et coram eo ac testibus contraxerunt. *Quæritur*, an valide? R. Affirmative, quia *Trid.* plus non requirit, quam ut contrahant coram proprio Parocho; Sacra autem Congregatio declaravit per proprium Parochum intelligi Parochum alterutrius e sponsis, quod immutare non potuit Episcopus dispensans a proclamationibus : hoc unum velle potuit, ut non valeret dispensatio a proclamationibus, nisi contraherent coram Parocho sponsæ; sed hoc non tollit valorem Matrimonii contracti, nam si absque petita dispensatione a proclamationibus ita contraxissent, valuisset Matrimonium, uti certum est, docetque cum communi Avers. *q.* 7. *s.* 1, contra paucos Juristas; ergo et nunc valet. Id unum restat, quod casu quo Episcopus noluerit dispensare in proclamationibus, nisi sub conditione quod contraherent determinate coram Parocho sponsæ, tum reipsa contraxerunt sine dispensatione, adeoque sunt ita punibiles ac si absque proclamationibus contraxissent.

Quæst. 66. — *Quid notandum sit circa pœnas statutas contra eos, qui contrahunt, vel assistunt Matrimoniis, neglectis proclamationibus?* R. § 1. Si Matrimonium in gradu prohibito contrahatur, neglectis proclamationibus, in primis proles non habentur legitimæ, licet parentes contraxerint cum ignorantia impedimenti, si non fecerint Matrimonium suum in facie Ecclesiæ publicari ante detectum illud impedimentum; Can. fin. De clandest. despon. Deinde tales contrahentes carent spe dispensationis, quamvis similiter contraxerint cum ignorantia impedimenti, Trid. *s.* 24, *c.* 5, *de Res. Matrim.* cujus hæc sunt verba : *Si quis intra gradus prohibitos scienter Matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, et spe dispensationis consequendæ careat; idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, siquidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subjiciatur pœnis : non enim dignus est qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria præcepta temere contempsit. Si vero solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cujus ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo et gratis dispensari poterit.*

§ 2. Ut hæ pœnæ incurrantur, requiritur in primis ut nec in gradu tali prohibito nec in proclamationibus fuerit dispensatum, et proclamationes scienter ac præsumptuose cum culpa sint neglectæ, quia *sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus,* Reg. 23 Juris in 6; *Rem quæ culpa vacat in damnum vocari non convenit,* Cap. 2, De constit. *Omnis pœna, si justa est, peccati pœna,* S. Aug. *l.* 1 *Retract. c.* 9. Imo cum dicatur, *si scienter contrahere præsumpserit*, ab hac pœna excusat ignorantia etiam vincibilis aliquando, secundum dicta *l.* 1, *a n.* 6 9, unde si saltem unus contrahentium fuisset acatholicus, qui bona fide processisset, eo quod non agnovisset impedimentum in tali gradu, nec putasset proclamationes esse necessarias, non incurrisset pœnam *Trid.* quæ supponit scientiam et præsumptionem.

§ 3. Incurruntur hæ pœnæ, licet Matrimo- 500
nium initum sit coram Parocho et testibus, imo et coram tota communitate, quia si neglectæ sint proclamationes, non habet publicitatem legalem et specialiter præceptam sub tali pœna, Sanch. *l.* 3, *d.* 1, *num.* 10, contra *Innoc. Abb.* et alios.

§ 4. Eodem Cap. fin. dicitur, *his qui aliter* 501
præsumpserint, *etiam in gradu concesso* sine proclamationibus, *copulari, condigna pœna imponatur;* præterea etiam dicitur, si Parochus vel alius Sacerdos ab eo designatus præsumat assistere Matrimonio in gradu prohibito, neglectis denuntiationibus, per triennium ab officio suspendatur, gravius puniendus, si culpæ gravitas postulaverit; et hanc pœnam extendunt aliqui etiam ad Matrimonium validum neglectis proclamationibus contractum, quamvis contradicat Krim. *num.* 725. Est autem hæc pœna ferendæ sententiæ, nec potest a Judice imminui, sed tantum augeri, talisque suspensio, vel elapso triennio desinit ex se, vel ante triennii finem tolli potest a sola Sede Apostolica, quia Concilium, quod Episcopo superius est, expresse determinat triennium, quo duret, Avers. *q.* 7, *s.* 3; Krim. *a num.* 725.

§ 5. Si Matrimonium sine proclamationibus 502
contrahatur, non in gradu prohibito consanguinitatis vel affinitatis, sed in alio impedimento, quod per proclamationes manifestari potuerit, v. g. in impedimento criminis, Sanch. *l.* 3, *d.* 24, *num.* 4, Barb. et alii putant adhuc incurri pœnas, quia hic manet ratio legis; sed probabilius contradicunt Castrop. et Krim. *a num.* 710 *et* 2187, quia Jus utroque loco expresse dicit, *si intra gradus prohibitos :* ergo cum sit odiosum, extendi non debet, sed manere restrictum ad omissionem

proclamationum, per quas resciri potuisset gradus prohibitus. Et pro hoc refert declarationem Gallem. ad Trid. supra *num.* 2.

503 § 6. Si tale Matrimonium saltem tempore natæ prolis sit validatum, proles est legitima, Cap. *Quod nobis*, 2, De clandest. despons. et Cap. *Quod nobis*, 5, Qui filii sint legitimi, Castrop. *d.* 2, *p.* 13, § *ultim. n.* 4 : putat tamen Krim. *n.* 718, hoc tenere tantum in casu quo ignoraverant impedimentum.

504 *Quæst* 67. — *Quid circa benedictionem Matrimonii sit addendum?* R. § 1, Circa illam sic statuit *Trid. s.* 24, de res. Matrimonii *c.* 1 *Eadem S. Synodus hortatur, ut conjuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent, statuitque benedictionem a proprio Parocho fieri, neque a quoquam, nisi ab ipso Parocho, vel ab Ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alii Sacerdoti concedi posse, quacumque consuetudine etiam immemoriali, quæ potius corruptela dicenda, vel privilegio non obstante. Quod si quis Parochus vel alius Sacerdos, sive Regularis, sive Sæcularis sit, etiam id sibi ex privilegio vel immemoriali consuetudine licere contendat, alterius Parochiæ sponsos sine illorum Parochi licentia Matrimonio conjungere, aut benedicere ausus fuerit, ipso Jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui Matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur.* Notatque Avers. *q.* 6, s. 8, § *ult.* hanc suspensionem esse ab officio et beneficio, quia dum non restringitur ad alterutram partem, intelligitur de utraque, cum ratio non sit, cur potius intelligatur de una, quam de altera. Estque hæc pœna imposita soli assistenti vel benedicenti, non autem deputanti alium, qui faciat pro se, Avers. *q.* 50, *s.* 3.

505 § 2. Docent Nav. et Gob. *tr.* 10, *n.* 561, per se loquendo nequidem veniale esse omittere benedictionem; sed esse saltem veniale tenendum est cum communi apud Busemb. Imo. Avers. qui *q.* 6, *s.* 7, dixerat fore veniale, si omittatur sine causa, *q.* 20, *s.* 4, docet peccari mortaliter, si absolute omittatur. Si autem benedictio fiat prius post consummationem Matrimonii, *Palud. Tab.* et alii adhuc dicunt peccari mortaliter, et quidem toties secundum *S. Antonin.* quoties illud consummabitur; sed probabilius dicunt Navar. Sanch. Pont. Laym. Krim. *nnmer.* 1867, in hoc nullum esse peccatum, dummodo postea fiat, quia nullibi invenitur præceptum, et Trid. supra tantum *hortatur* ut conjuges ante benedictionem in eadem domo non cohabitent : communiter tamen, inquit *Avers.* erit veniale differre post consummationem, nisi adsit justa causa, qualis est si quis, v. g. initio Quadragesimæ contraheret, quia durum esset differre consummationem usque ad benedictionem post octavam Paschæ faciendam.

§ 3. Quamvis plures cum Barb. *De off Epis. alleg.* 32, *n.* 18, dicant hanc esse declarationem S. Congregationis, *Ordinarius non potest prohibere quin Matrimonia domi celebrentur, servata Concilii forma; sed cum maxime deceat ut in Ecclesia celebrentur, id hortari debet, non præcipere*, idemque refert Pignat. *tom.* 9, *cons.* 133, *n.* 14, tamen Avers. *q.* 6, *s.* 5, § *Ad ritum*, notat, vel non constare de illa declaratione, vel esse usu abrogatam, nam Romæ, Panormi et alibi præcipitur ut fiat in Ecclesia. Et ideo Pignat. *tom.* 1, *cons.* 351, refert aliam declarationem S. Congr. datam 7 April. 1649, quæ dicit faciendam esse in Ecclesia. Hinc Syn. Colon. anni 1662, De Matrimonio *cap.* 4, § 1, præcipit sub gravi pœna ut solemnizatio Matrimonii fiat in Ecclesia sub Missa. 506

§ 4. Parochus utriuslibet sponsi potest benedicere, uterque enim est proprius, communis cum Sanch. *lib.* 7, *dist.* 82. Gob. *num.* 566, contra paucos, qui dicunt id fieri debere a Parocho sponsæ; sed non apparet ratio, unde quamvis coram Parocho sponsi esset contractum Matrimonium, posset postea benedici a Parocho sponsæ, nisi alicubi esset consuetudo contraria. Quod si subito a Parochia, in qua nonjuncti sunt, abirent ad aliam, deberent ab hoc ultimo Parocho benedici, quia hic solus jam est proprius, Avers. *quæst.* 20, *sess.* 3. 507

§ 5. Ecclesia non benedicits ecundas nuptias, 508 Cap. vir, De Secundis nuptiis, *vir autem aut mulier ad bigamiam transiens non debet a Presbytero benedici, quia cum alia vice benedicti sint, eorum benedictio iterari non debet.* Si tamen unus nunquam sit benedictus, *Laym. Lohn. Busemb.* docent posse benedici, quod *S. Thom. S. Bonav. Sylv. Covarr. Nav.* aliique dicunt tum saltem faciendum si mulier nunquam fuerit benedicta, quia ad illam præcipue pro fœcunditate dirigitur benedictio, quamvis contradicant multi cum Avers. *q.* 20, *s.* 1. Krim. *n.* 1870, putantes omitti debere benedictionem, si vel vir vel mulier aliquando est benedicta, quod Bon. et alii cum Krim. *n.* 1872, extendunt etiam si prius Matrimonium

fuisset irritum, quia benedictio cadebat in personam, Sanch. *lib.* 7, *dist.* 82, et alii probabiliter concedunt de consuetudine saltem posse benedici secundas nuptias, si alteruter antea non sit benedictus.

§ 6. Putat Avers. *quæst.* 1, *sess.* 6, § *Etenim*, si duo infideles convertantur, posse illorum quasi novas nuptias benedici, quamvis ad hoc non sit obligatio, et addit contractum priorem, supposito Baptismo, transire in Sacramentum ; sed hoc valde incertum est, secundum dicta *numer.* 407. Hoc tamen non obstante, videntur posse benedici, cum benedictionem nunquam acceperint. Et non debere benedici, si uterque contrahens sit acatholicus; posse autem benedici, si alteruter tantum sit acatholicus, dixi, *lib.* 2, *numer.* 99. An Puerpera acatholica possit purificari dicam hic *num.* 995.

Objic. Sanch. *l.* 7, *d.* 6, *n.* 13, et Tann. *d.* 8, *q.* 4, *d.* 5, *n.* 94, dicunt illicitum esse benedicere nuptias, si alteruter sit hæreticus. R. n. ass. nam Sanch. loquitur de excommunicatione majori ; hanc autem, saltem multi rudes in Germania non incurrunt, aut quia sunt hæretici tantum materiales, aut quia nesciunt esse annexam suæ hæresi, et in dubio nemo præsumitur esse excommunicatus, secundum dicenda *l.* 7, *n.* 121. Deinde dato contrahentem hæreticum esse excommunicatum, attamen est toleratus : ergo si catholicus contrahens eum et Parochum requirat, potest ille toleratus cum eo communicare, etiam in sacris, uti recte Sanch. *n.* 11, et constat nunc post *Conc. Const. Tanner.* loquitur de Matrimoniis inter personas hæreticas, et rationem dat tum quia benedicens approbat actionem contrahendi, ac Deo gratam esse jubet, tum quia cum hæretici damnent cæremonias Ecclesiasticas, digni non sunt quibus illæ adhibeantur. Hæ autem rationes tantum probant si uterque sit hæreticus ; nam si alteruter sit catholicus, actio qua hic contrahit approbari potest tanquam Deo grata, et ipse non damnat cæremonias Ecclesiasticas, sed est eis dignus.

§. 7. *Syn. Colon.* supra § 4, § 6, prohibet Curatis, et Vicecuratis *ne in nuptialibus conviviis circumeant mensas, adhortando invitatos ut liberaliter contribuant ad instruendam familiam novorum conjugum, vel gratias agendo pro donativo oblato, multo minus in iis choreas agant.*

Quæst. 68. — *An licitum sit interroganti dicere quod Matrimonium cum impedimento tantum impediente, vel sine proclamationibus contractum sit validum?* R. Hostiens. Lop. Vega et alii dicunt hoc dicere esse peccatum mortale, quamvis de hoc interrogetur, quia per hoc datur ei scandalum et occasio ut Matrimonium illicite ineatur, ideoque dicunt negari debere responsum. Silv. Rosella et alii dicunt eum peccare venialiter, qui sic interrogatus respondet esse validum, Sanch. *l.* 7, *d.* 11, *n.* 12, et alii dicunt, si petens videatur fragilis et abusurus responsione, fore contra charitatem, si non adhibeatur cauta responsio, unde poterit dicere hoc esse decisu gravissimum, vel simile quid, si tamen non adhibeat hanc cautelam, et etiam non aperte dicat esse validum, dicit non fore mortale, quia præceptum charitatis non ita stricte obligat ad tantam circumspectionem. Si autem petens pergat rogare an saltem valide fiat, probabilius est cum Avers. *q.* 10, *s.* 5, § *Ex eo*, nullum fore peccatum, si rotunde dicat fore validum, sed illicitum, ideoque admoneat ne id faciat; nam si aliquod ibi scandalum intervenit, est acceptum, non datum, cum nihil ponatur quod ex sua natura ducat ad peccatum, tam parum quam sit, si dicam alicui ignoranti peccatum mortale esse vocare Deum in testem rei falsæ quantumcumque levis, alter enim, si nihilominus agat contra meum consilium, ex pura malitia sua abutitur meo responso.

DUBIUM II.

Quæ sint impedimenta dirimentia Matrimonii? 512

« Resp. Præter defectum consensus, de quo supra *c.* 1, *d.* 1, sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur :

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, Ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affines, si clandestinus et impos,
Raptave sit mulier nec parti reddita tutæ.
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

» Dicitur I. *Error*, scil. personæ, qui dirimit Jure naturæ, v. g. si Caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat, quia error aufert libertatem et consensum requisitum Jure naturæ ad contractum.

» Dixi, *Personæ*, quia error qualitatis seu conditionis personæ (excipio servitutem) non

irritat Matrimonium, ut v. g. si putetur esse nobilis, virgo, dives, etc. quam quis vult ducere, nec sit talis, quia hic error non tollit consensum in personam et materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolute nollet consentiri in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa conditio, juxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ, ut si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, et tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus, Bon. *q*. 3, *p*. 2, ex Sanch. *l*. 7, *d*. 18; Kon. *dist*. 31; Fill. *etc*.

» Dicitur II. *Conditio*, scil. servilis, ut si homo liber ignoranter contrahat cum serva, vel servus cum serva, nullum est Matrimonium, idque secundum sententiam communiorem, Jure tantum Ecclesiastico, fundato tamen in Jure naturali, cui est valde conforme. Ratio est, quia talis contractus adversatur; 1. bono Sacramenti, cum servus invito domino nequeat cohabitare conjugi; 2. bono fidei conjugalis, cum non possit solvere debitum ad libitum alierius; 3. bono prolis, cum servus omnia acquirat domino. Ubi tamen *notandum*, non esse proprie servos, qui sunt coloni originarii, vel ascititii, vulgo dicti *Leibegene*. V. Laym. *l*. 5, *tr*. 10, *p*. 4, *c*. 2.

» Dicitur III. *Votum*, scil. solemne castitatis, per susceptionem Ordinis sacri, vel per solemnem professionem in Religione approbata, sponte emissam.

» Dico 1. *Sponte*, quia metus gravis irritat professiones, ut v. supra *l*. 5, *c*. 1, *d*. 2.

» Dico 2. *Solemne*, quia votum simplex tantum impedit, non dirimit (excipe tamen vota simplicia Societatis). Vide Laym. *c*. 3.

» Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

» Prima dicitur legalis, quæ est propinquitas personarum proveniens ex adoptione perfecta (qua scilicet persona extranea assumitur in filium vel nepotem, ita ut transeat in potestatem adoptantis, eique succedat, vel tanquam hæres necessarius ex testamento in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum), ea enim dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum, inter adoptantem et adoptatum ejusque descendentes. *Cap. Per adoptionem* 3, *q*. 3; *Cap. Diligere* 39, *q*. 3. V. Bon. *q*. 3, *p*. 5, *s*. 3, *n*. 4 *et* 5. Vide tamen Laym. *c*. 7, et Dian. *p*. 9, *tr*. 6, *R*. 54, ubi contra communem sententiam notat ex *Henriq. Less.* etc. probabile esse, quod post *Trid.* tantum dirimat usque ad gradum secundum inclusive, sicut cognatio spiritualis.

» Secunda est cognatio spiritualis, quæ Jure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi et Confirmationis, dirimitque Matrimonium (ut habetur *Cap. De cognatione spirituali in* 6, *Cap. Veniens* et constat ex Trid. *s*. 24, *c*, 20; V. Bon. *q*. 3. *p*. 5; Sanch. *l*. 7, *d*. 34; Suar. 3, *p*. *q*. 67), inter baptizantem et baptizatum et hujus patrem et matrem, item inter susceptorem et susceptum, et hujus patrem et matrem.

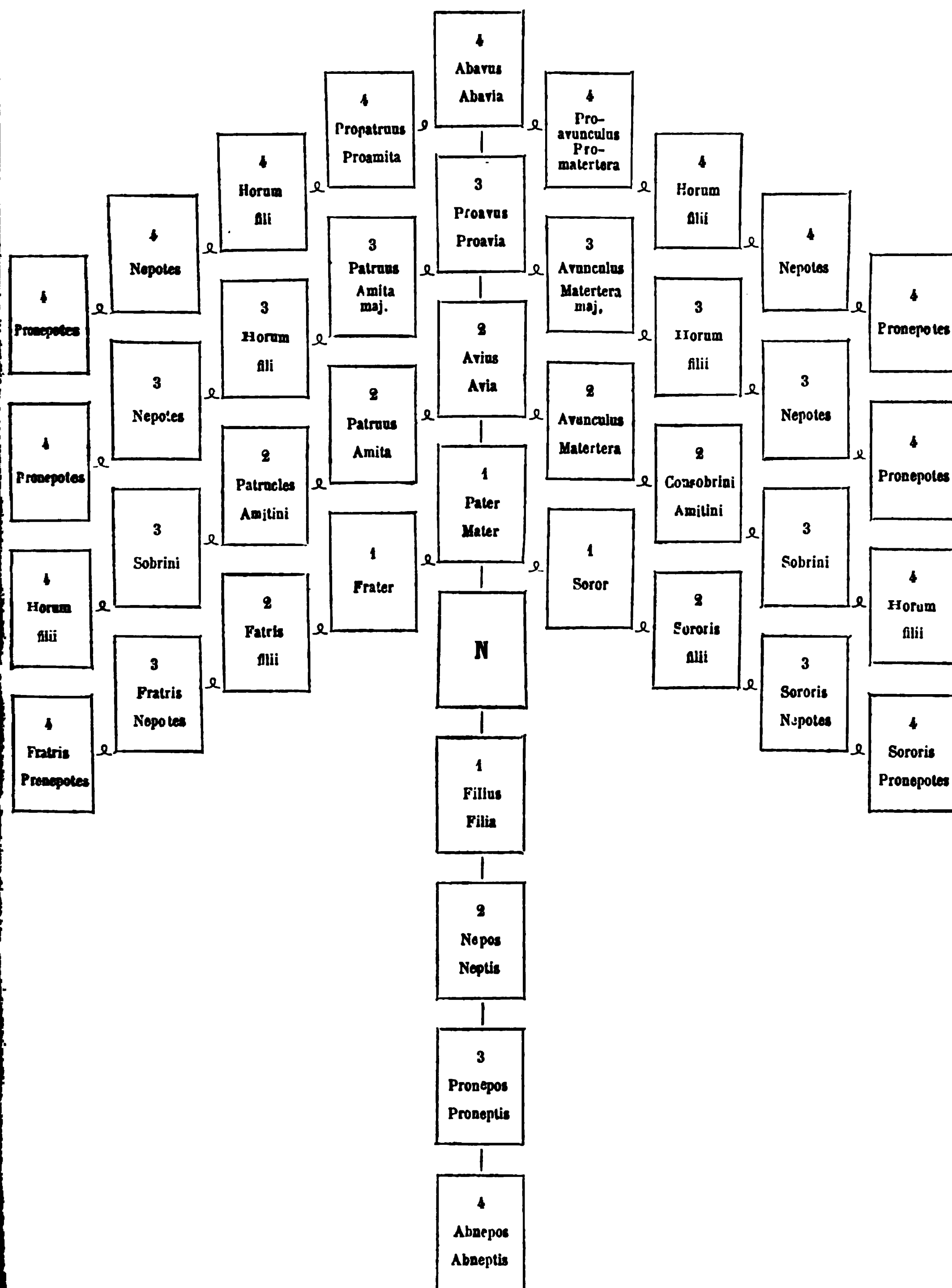
» Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque Matrimonium usque ad quartum gradum lineæ transversæ inclusive. Et quidem quoad primum, fortassis Jure naturæ, quoad reliquos tres solo Jure Ecclesiastico. Unde etiam Pontifex in his, ex justa causa, dispensare potest. Gradus vero lineæ rectæ, probabile est omnes Jure naturæ esse prohibitos. Porro pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

» *Prima*. In linea recta tam ascendentium quam descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, una dempta, scilicet stipite: v. g. pater et filius sunt consanguinei in primo gradu, nepos et avus in secundo, etc.

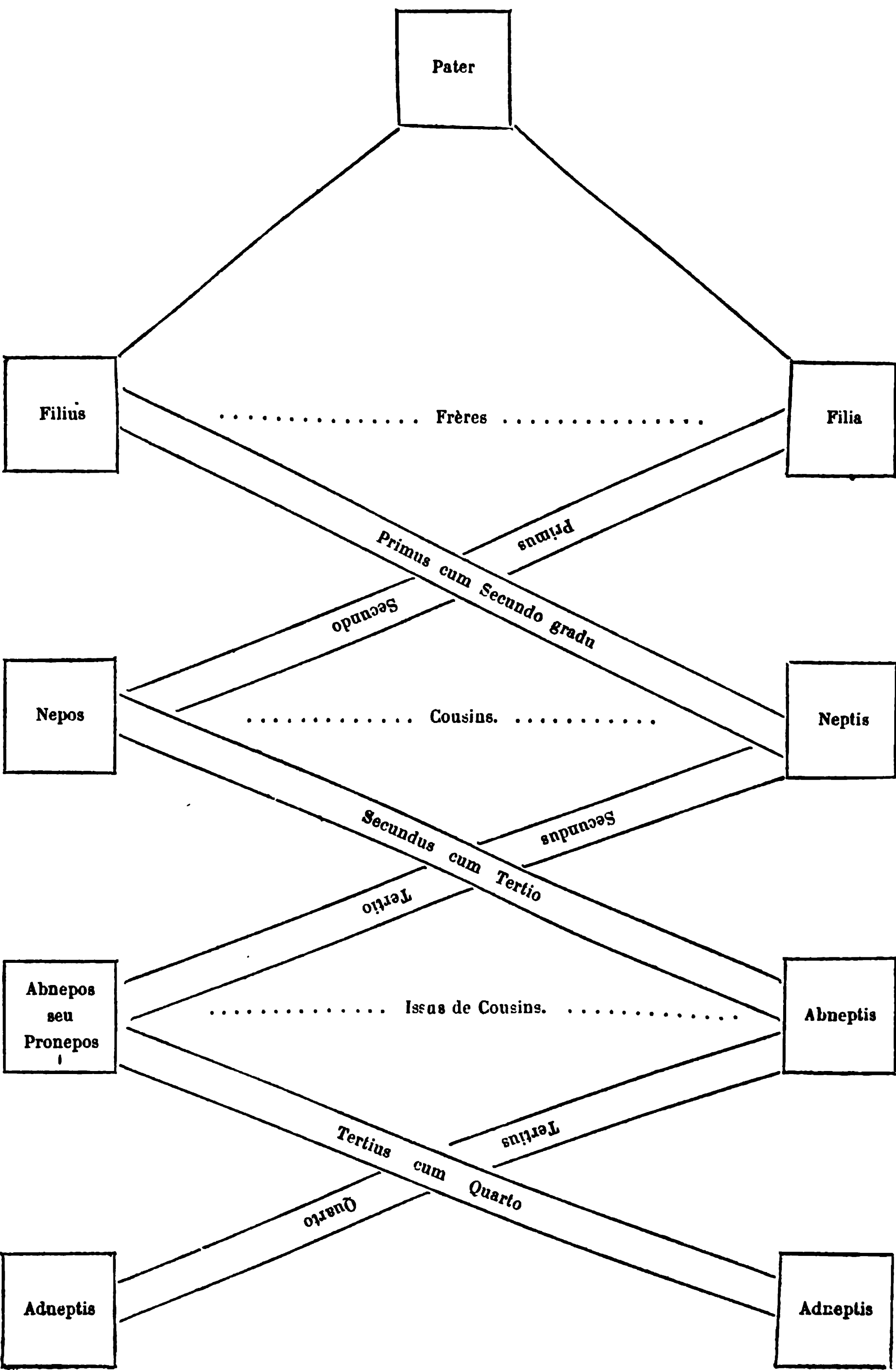
» *Secunda*. In linea transversa æquali (quæ est inter personas a communi stipite æqualiter distantes), quot gradibus personæ singulæ a communi stipite distant, totidem distant inter se. Unde frater et soror sunt in primo gradu lineæ transversæ, patrueles et consobrini in secundo, filii eorumdem in tertio.

» *Tertia*. In linea transversa inæquali, inter personas inæqualiter distantes a communi stipite, quot gradibus remotior persona distat a stipite, tot gradibus distant inter se. Unde patruus et nepos, filius et soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu: quæ omnia patent in adjuncto sequenti schemate.

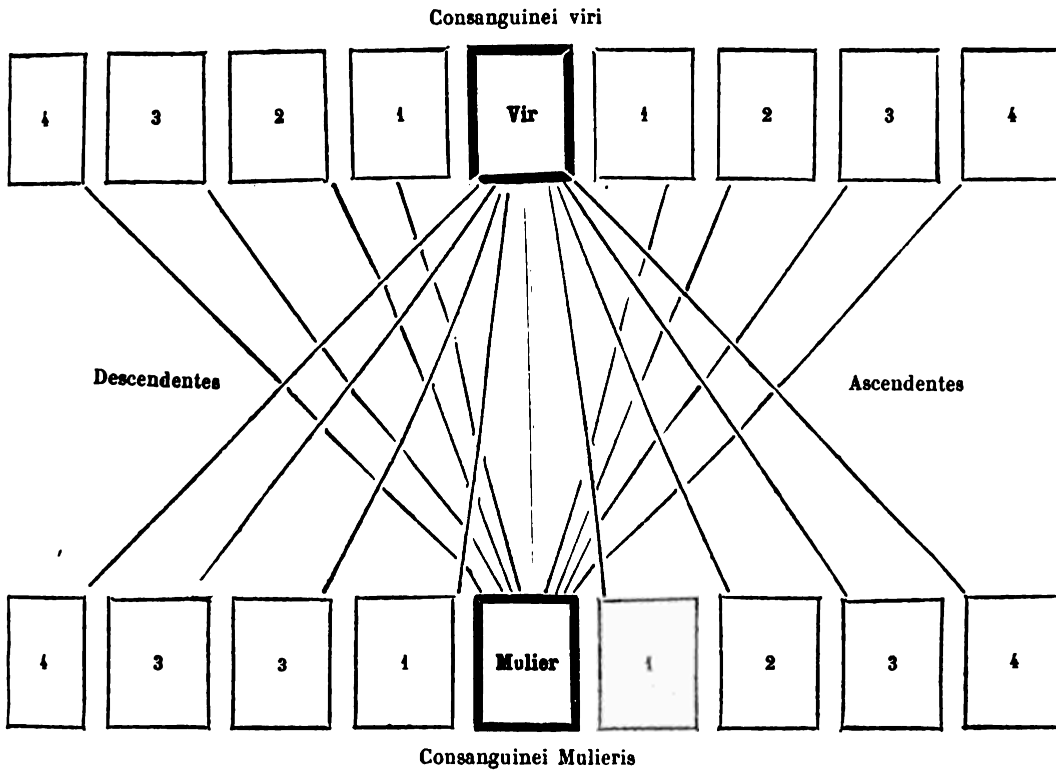
GRADUS CONSANGUINITATIS.

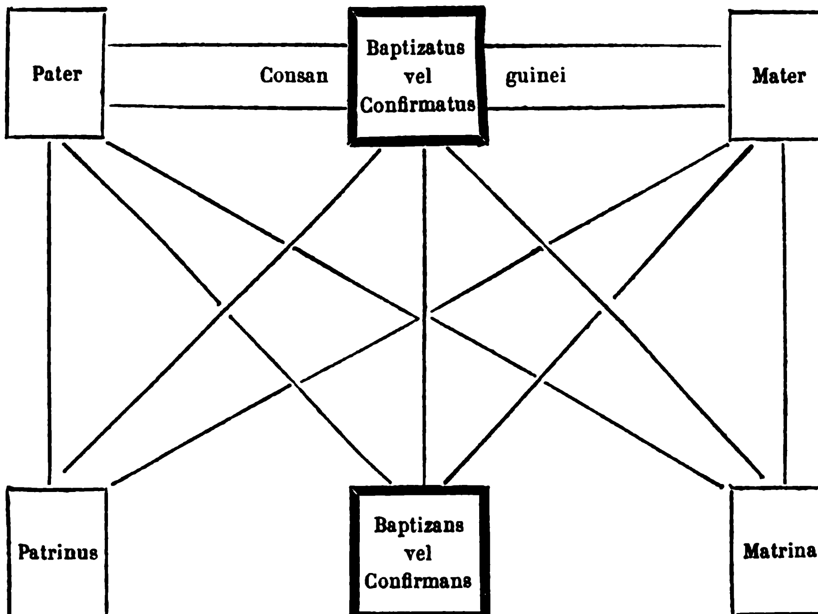
NOTA. 1° Personæ quæ tractu conjunguntur, sunt inter se in linea recta, cum cæteris in linea collaterali;
2° Ubi linea conjunguntur, ibi stipes habetur.

Pater
Filius
Frères
Filia
Primus
Primus cum Secundo gradu
Secundo
Nepos
Cousins.
Neptis
Secundus
Secundus cum Tertio
Tertio
Abnepos
seu
Pronepos
Issus de Cousins.
Abneptis
Tertius
Tertius cum Quarto
Quarto
Adneptis
Adneptis

SCHEMA AFFINITATIS

SCHEMA COGNATIS SPIRITUALIS

NOTA. Contrahentes cognationem spiritualem hisce versiculis exprimi solent.
Baptizans, Baptizatus, Baptizatique parentes : Levans, Levatus, levatique parentes.

» Dicitur V. *Crimen*, idque triplex : Primum est homicidium conjugis ab altero conjuge et alio tertio, sive physice, v. g. gladio vel veneno, sive moraliter, ut imperio, perfectum, eo consilio, ut postea inter se Matrimonium contrahant. Quod si cædes tentata sit, sed non perfecta, vel perfecta, sed absque intentione Matrimonii ineundi, vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius, vel non communi consilio, sed ab altero tantum, non dirimit Matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit, tunc enim, etsi unus tantum cædem perfecerit altero ignaro , dummodo id fecerit intentione Matrimonii, vere dirimit. Ita Kon. Ledesma, Sa, Sanch. *l.* 7, *d.* 78, *n.* 13, *et d.* 79.

» Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, vivente alterius conjuge, et vel Matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem conjugis. Sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit acceptata, et uterque sciat alterum esse conjugatum ; si enim vel alteruter ignoret, non irritatur Matrimonium, si quod postea ineatur conjuge mortua, Perez, Kon. *d.* 31, *n.* 57 *et* 61 ; Sanch. *l.* 7, *d.* 79, *n.* 12; Fill. *n.* 256. Vide etiam Bon. *q.* 3, *p.* 6, *n.* 8; Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 108, excusatque ignorantia quævis, etiam facti, Sanch. M. Leo *in praxi p.* 2, *s.* 284. Sufficit autem, si adulter dubitet, utrum tempore adulterii et non promissionis de Matrimonio cum adultera, vixerit alter conjux, quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur, Nav. Sanch. *d.* 79; Barb. *d.* 6, *c.* 11, § 8.

» Tertium est raptus, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis excercendæ vel Matrimonii ineundi causa, S. Thom. Mol. *t.* 3, *d.* 105. Durat autem hoc impedimentum, secundum *Trid.* quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi libere consentiat. Unde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est, *Tridentini* decreto tantum comprehendi raptum , qui sit causa Matrimonii , Sanch. *d.* 13. V. Laym.

» Dicitur VI. *Disparitas* cultus sive religionis, qui dirimit Matrimonium inter baptizatum et non baptizatum, etiam catechumenum. Idque Jure tantum Ecclesiastico, non scripto, Bon. *q.* 3, *p.* 7, ex Kon. *etc.* Inter baptizatos vero non dirimit, etsi impediat. Matrimonia vero cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida. V. supra *l.* 2, *t.* 1, *c.* 4, *dub.* 3.

» Dicitur VII. *Vis*, sive violentia, et gravis metus injuste incussus, ad Matrimonium extorquendum, irritatque in utroque foro : et quidem Jure naturæ, si a contrahente ; positivo autem, si a tertio sit incussus.

» Addo *gravis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, v. g. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum, injustæ excommunicationis, enormis indignationis patris valde austeri. Quando vero metus est levis, contractus censetur spontaneus, idque ad cavendas lites, etiam in matrimonialibus , ut Sacramento consulatur, *Rebell. Sanch. Pont.* etc. communiter cum Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 230 *et t.* 5, *R.* 117, quamvis *Nav. Gabr. et Covar.* id negent si metus ita extorserit consensum, ut absque eo non fuisset. Addidi 2, *injuste*, quia si juste sit incussus, valet Matrimonium, talis enim non tam infertur ab alio, quam ab ipsomet qui causam dedit, ut si v. g. deprehenso in crimine cum filia, mineris accusationem, nisi illam ducat. Addidi 3, *ad extorquendum*, quia Matrimonium ex metu etiam gravissimo, undecumque et quandocumque incusso, dummodo non ad Matrimonium extorquendum, valet ; tunc enim non tam contrahitur metu, quam eligitur medium evadendi periculum, et Matrimonium est simpliciter voluntarium. Unde resolvitur valere Matrimonium in sequentibus casibus. V. Bon. *q.* 3, *p.* 8.

» 1. Si concubinarius metu gehennæ vel mortis, in morbo vel naufragio contrahat cum concubina. Bon. *l. c.*

» 2. Si quis a Medico persuasus, non diu se victurum nisi ducta uxore , eam ducat, Bon. *n.* 10.

» 3. Si in carcerem conjectus, spe evadendi contrahat cum filia lictoris, Sanch. *l.* 4, *d.* 13, *n.* 10 ; Kon. *d.* 28, *dub.* 1, *c.* 3.

» 4. Si ad mortem damnatus, ut evadat, ducat meretricem aut aliam, Kon. *n.* 10 ; Fill. *c.* 4, *q.* 1.

» 5. Si Princeps obsessus offerat filiam in Matrimonium obsidenti, ut liberetur obsidione, *Ibid.*

» 6. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis offerat se Judici ad eam ducendam, Bonac. *n.* 22, *ex Regin. Henriq.* etc.

» 7. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia Medici alias illi mederi nolentis. Reb. Sanch. *d.* 12 ; Kon. Fill. *n.* 103, etsi alii quidam negent.

» 8. Etsi metus gravis incussus fuerit tantum ad contrahendum Matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse docent *Sanch. Salas, Paulus, Pont.* et cæteri, cum Dian. *p.* 4, *tr.* 4, *R.* 33, contra Azor. *et alios* 4.

» 9. Quando Matrimonium ex gravi metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posseque altero invito resilire, etiam eum qui liber a metu fuit, etiamsi ab ipso seu ejus culpa illatus fuerit, docent Sanch. Villal. Hurt. et Ochag. cum Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 229 *et p.* 9, *t.* 8, *R.* 27, contra *Kon. et Pont.*

» Dicitur VIII. *Ordo*, scilicet sacer sive major, quem qui non coactus suscepit, invalide Matrimonium contrahit, ut vid. supra *de Sacramento Ordinis*, et hic *impedimento tertio.*

» Dicitur IX. *Ligamen*, propter quod quamdiu quis ligatus est conjugi adhuc viventi, invalide contrahit cum alio, quamquam licite, et sine peccato, si moraliter sit certus de morte conjugis, qui si postea compareat, tenetur ad eumdem redire, dimisso posteriori. V. Bon. *p.* 10.

» Dicitur X. *Honestas,* hoc est, justitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius cum qua contraxit sponsalia vel Matrimonium ratum. Et quidem ante *Trident.* et Jure antiquo hoc impedimentum dirimit Matrimonium inter sponsum et consanguineos sponsæ usque ad 4 gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscumque, etiam invalidis (præterquam ex defectu consensus.) Jure vero novo *Tridentini* non oritur; si sponsalia sint invalida et irrita tantum usque ad primum gradum, si ex sponsalibus, ad quartum vero si ex Matrimonio rato sequatur. V. Bon. *p.* 11; Sanch. *l.* 7, *d.* 67; Fill. *t.* 10, *p.* 4, *c.* 6. Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis *p.* 3, *t.* 4, *R.* 22, ex *Pont.* et aliis 3, contra *Sanch.* uti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta, *p.* 9, *t.* 6. *R.* 25, ex *Optat.* Oriri tamen ex Matrimonio invalido, nisi sit tale ob defectum consensus, *p.* 9, *t.* 6, *R.* 50, ex declaratione *S. Pii V*, atque adeo etiam clandestino *ibid. R.* 53, ex *Pontio*, *Palao*, *Hurt. Perez*, etc. contra *Sanch. et Præpos.*

» Dicitur XI. *Ætas*, quia ad valorem Matrimonii Jure Ecclesiastico requiritur annus 14 viri, et 12 feminæ completus, nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit et doli capacitas et potentia ad copulam, de quibus judicare prudentum est, Laym. *c.* 12, *n.* 1, *c. De illis, et c. ult. eod. tit.*

» Dicitur XII. *Affines*, est autem affinitas propinquitas personarum, nata ex copula carnali, sive licita, sive illicita. Utraque Jure saltem Ecclesiastico dirimit Matrimonium, illa usque ad 4 gradum inclusive, hæc vero Jure novo usque ad secundum tantum. Et quidem si antecedat Matrimonium, nam si superveniat, v. g. si *Titius* cognoscat uxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is qui peccavit non possit petere debitum, sed tantum reddere. Porro gradus et lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita ut qui est uxoris consanguineus in primo gradu, sive rectæ sive transversæ lineæ, is fit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel transversæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per *Concilium Lateranense.* V. Laym. et Bon. *p.* 12. *Unde resolves :*

» 1. Is quis fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest valide contrahere citra dispensationem, imo nec cum earum consobrina, vel matertera.

» 2. Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in primo gradu, v. g. duo fratres possunt ducere duas sorores, imo pater et filius possunt ducere matrem et filiam Laym. Bon. *l. c.*

» 3. Titius potest successive ducere Titiam et Bertham, quæ fuerunt uxores Caii et Sempronii fratrum.

» 4. Titius, qui duxerat sororem Caii, potest post mortem Caii ejusque sororis, ducere Bertham uxorem Caii.

» Dicitur XIII. *Si clandestinus,* quia *Trid.* irritat Matrimonia eorum, qui contrahunt aliter quam coram Parocho vel alio Sacerdote de ipsius vel Ordinarii licentia, et duobus ad minimum testibus, vultque graviter puniri eos qui contra hoc contraxerint vel etiam interfuerint. *Unde resolves :*

» 1. Per Parochum intelligitur is qui habet ordinariam jurisdictionem in contrahentes, utpote qui domicilium et habitationem habent in ejus Parochia, item Episcopus vel ejus Vicarius in sua diœcesi, uti et Papa, item Capitulum sede vacante, Cardinales in Ecclesiis sui tituli, Legati in sua provincia. Sufficit etiam excommunicatus aut non Sacerdos. Nec requiritur, ut a parte rei vere sit Parochus; sed sufficit si habeat titulum saltem coloratum, ita ut communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo. V. Bon. *p.* 2, *p.* 8.

» 2. Parochus vel quivis habens jurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere, non tamen nisi Sacerdotem.

» 3. Cum ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione majores, suffi-

ciunt etiam infames, feminæ, pueri habentes usum sufficientem rationis, parentes, domestici ac servi.

» 4. Si duo sint Parochi ejusdem Parochiæ, potest utervis assumi. Similiter qui habet duo domicilia quæ æqualiter inhabitat, vel domum quæ partim pertinet ad unam Parochiam, partim ad alteram, potest alterutrum accersere, quia uterque est proprius Parochus, Laym. Bon. *l. c.*

» 5. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius in cujus Parochia Matrimonium celebratur, sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, ut declaravit *Cong. Cardinalium*, apud Rebel. et Bon. *q.* 2. *p.* 8, etiam extra suam Parochiam vel diœcesim, quia hic actus non est jurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere sine alterius licentia. Sanch. *l.* 3, *d.* 19.

» 6. Is qui substituitur, debet habere expressam vel saltem tacitam licentiam ex ratihabitione de præsenti, quia non sufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum postea ratum habiturum, Sanch. *d.* 35; Reg. Kon. apud Bon. *n.* 11, licet ipse neget tacitam sufficere.

» 7. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho (idque, ut Laym. *l.* 5, *t.* 10, *p.* 2, *c.* 4, *n.* 3, docet ex *Sanch.* etsi alteruter tantum sit vagus); is autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, ut monet *Trid.* an scilicet alibi sint conjuncti, etc. Et deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi, sine qua licet valide assistat, graviter tamen peccat. Ita Laym. *n.* 3, ex Sanch. *d.* 19 *et d.* 25, *n.* 14.

» 8. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregre coram Parocho loci, quia non est illorum verus. Aliud est de iis qui alicubi habitationem figunt pro majore parte anni, aut eo venerunt animo manendi, saltem majore anni parte, licet postea contingat casu subito recedere, v. g. famuli, ancillæ, studiosi, Bon. *q.* 11, *p.* 8, *n.* 2; Sanch. *d.* 23, *n.* 21. Ratio est, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale, et pastor illius loci est proprius illorum.

» 9. Parochus et testes sic debent esse præsentes, ut advertere possint quid agatur, et de eo testari. Et quidem non est necesse, ut ipsi videant contrahentes, dummodo audiant verba contractus, si voces contrahentium noverint, Sanch. Fill. Pont. et alii 5, cum Dian. *p.* 8, *t.* 7, *R.* 68, contra *Barb.* Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum aut injuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant ac resistant, ac licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint, Bonac. *l. c.* ex declar. Card. Kon. Fill. Sanch. *ll. cc. etc.*

» 10. Parochus tenetur utrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento, Gutt. Sanch. Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 204, sed de mutuo consensu, Trid. *sess.* 24, *c.* 1. Ejus tamen omissio, quando de utriusque libero consensu constat, venialis tantum est, Sanch. Kon. Dian. *l. c.* Similiter mortale non esse, etsi intellecto consensu non dicat, *Ego vos conjungo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti,* docent *Sanch. Kon. Vill. Gutt. Dian. R.* 256, contra *Rebell. etc,*

» Dicitur XIV. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas vel impotentia, quæ si perpetua sit et Matrimonium antecedat, irritat illud Jure naturæ, vel omne, et respectu cujuscumque, si sit absoluta; vel certum tantum, si sit restricta seu respectiva. Idque sive orta sit ab intrinseco et vitio naturæ, sive ab extrinseco, opera hominis vel diaboli, sive cognita alteri fuerit, sive non, sive sit ex parte utriusque contrahentis, seu alterius tantum. Ratio est, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum physice aptorum ad generationem, sive in traditione potestatis corporis ad copulam conjugalem; hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cum eam non habeat.

» Porro impotentia in viro esse censetur, quando est eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas feminæ; in femina vero, quando vel seminare non potest (si verum est semen feminarum requiri ad generationem), vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut ejus semen recipere.

» Dixi 1. *Si sit perpetua*, qualis est quæ nulla arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis conceditur a Jure triennium ad experiendum bona fide.

» Dixi 2. *Si antecedat*, nam si subsequatur matrimonium non irritat illud, etsi usum ita impediat, ut soli contactus et oscula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia est certa, nam si dubia sit, tamdiu licet conari ad copulam, quamdiu probabilis est spes seminandi intra vas, Laym. *l.* 5, *t.* 10, *p.* 4, *c.* 12, ex Sanch. Nav. Henriq. *Unde resolves* :

» 1. Invalide contrahunt evirati seu eunuchi, quando carent utroque teste, quia non emittunt verum semen aptum generationi. *Nec re-*

fert, quod instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ femineæ, quia id non faciunt per copulam natura sua aptam generationi, ob defectum seminis quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum, Laym. *l. c.* Bon. *q.* 3, *p.* 13, *etc.*

» Valide contrahunt. 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam, atque adeo sunt capaces omnis juris et obligationis matrimonii, et susceptio prolis, licet sit præcipuus, non tamen est unicus, nec immediatus finis matrimonii, Bon. *p.* 13, ex Henr. Kon. Fill. *etc.* Eadem est ratio de iis, quæ non edunt fœtum nisi mortuum, vel nonnisi cum periculo vitæ, Bon. etc. *ll. cc.* 2. Hermaphroditi, quia vere sunt potentes ad usum matrimonii. Et quidem si alter sexus emineat, secundum illum tantum valebit, si uterque sit par, optio illis datur, ut utrolibet utantur, ita tamen, ut quem semel elegerint, semper retineant, Sanch. *l.* 19, *d.* 109; Bon. *l. c.* ex Henr. Sanch. Kon. Fill. *etc.* 2. Is qui paulo post est moriturus, quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur, patet ex praxi Ecclesiæ quæ illis interdum suadet ut concubinas ducant, Laym. *l. c.* ex Sanch. *d.* 105, *n.* 3; Cov. *etc.*

» Impuberes, si utantur ratione, non Jure naturæ sed Ecclesiastico tantum, invalide contrahunt, quia impotentia illorum est tantum temporalis. Vide *supra hoc dub. imped.* 3.

» *Quæres.* Quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

» *Resp.* Circa ea *Congr. Cardinalium* resolvit sequentia. 1. Ubi hoc decretum Concilii nondum publicatum est in Parochia, v. g. in Saxonia et Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilii fuit observatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v. g. in Hollandia, Farisia, etc. teneri formam præscriptam servare. Unde consequenter ipsorum matrimonia, absque forma Concilii, quamvis coram Ministro hæretico vel Magistratu contracta, videntur esse nulla : Laym. *tamen l.* 5, *t.* 10, *p.* 2, *c.* 4, putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter gravissima incommoda inde subsecutura. 3. Si Parochia in qua aliquando decretum fuit observatum, proprio Parocho et Episcopo careat, nullusque istic sit, qui vices Episcopi vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi, servata tamen, in quibus potest, forma Concilii, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus et Episcopus metu hæreticorum lateat, ita ut vere ignoretur, ubi sit, vel eorum metu absit a Diœcesi, et ad neutrum sit tutus accessus.

» Dicitur XV. *Raptave sit*, de quo vid. supra *in impedimento criminis.*

ADDENDA.

Quæst. 69. — *Quis possit inducere impedimenta dirimentia?* R. § 1. Quoad matrimonia fidelium, sola Ecclesia, et non Magistratus civilis, potest statuere leges et impedimenta circa Matrimonium, *can. Euphemium* 2, *q.* 3, *c.* 1, *de Sponsal. c. Tuam, de ordin. cognit.* Ratio est, quia, hoc ipso, quod contractus Matrimonii inter fideles sit elevatus ad rationem Sacramenti, est sacer : ergo subductus est potestati laicali, ad eum modum, quo ordinatus sacris eximitur a potestate laicali. *Nec obstat,* quod in Gallia Principes regii sanguinis non possint sine consensu Regis valide contrahere Matrimonium, *nam* si ita est, fit ex approbatione Ecclesiæ. Videri possunt Pont. *l.* 6, *c.* 1 *et* 2, et Delb. *c.* 8, *d.* 20, *s.* 1 *et* 2, ubi *s.* 4, percutit multas leges civiles circa essentialia Matrimonii, probatque esse irritas. Avers. autem *q.* 9, *s.* 1, recte rejicit *Sanch.* et alios, qui putant Principes infideles posse circa Matrimonia fidelium constituere impedimentum. 513

Objic. Contractus Matrimonii pertinet ad Jus naturæ : ergo potest illud contrahere, qui a natura nullum habet impedimentum; ergo nequidem potestas Ecclesiastica potest inducere illud impedimentum. R. Pertinet ad Jus naturæ, non præceptivum, sed permissivum, quamvis autem potestas humana non possit præcipere quod Jus naturæ prohibet, aut prohibere quod præcipit, tamen potest libertatem naturalem modificare, v. g. prohibendo hoc, quod seclusis causis et circumstantiis simpliciter liceret.

§ 2. Solus Papa vel Concilium generale, non autem Episcopi possunt ejusmodi impedimenta inducere, Pignat. *t.* 1, *cons.* 151, *n.* 19; Arcud. *l.* 7, *c.* 29; Avers. *q.* 9, *s.* 2, dicens nunc esse certum, quamvis enim Episcopi olim constituerint impedimenta, tamen potestas illa nunc est reservata Papæ, ex consuetudine saltem, Sanch. *l.* 7, *d.* 1, *n.* 9; Pont. *l.* 6, *c.* 1, *n.* 12. Ex hoc autem, quod Ecclesia possit nova impedimenta inducere, non ideo potest formali- 514

ter immutare institutionem Christi, ut explicavi *l.* 6, *q.* 1, *n.* 17.

516 § 3. Quoad Matrimonia infidelium, posset Magistratus civilis sive fidelis, sive infidelis, constituere impedimenta, ut possunt circa alios contractus civiles, S. Th. Sot. Bellarm. Sanch. *d.* 3, *n.* 5; Pont. *n.* 2. Hinc infert *Avers.* si infideles contraxissent contra leges Principis sui, et converterentur, debere separari, nisi iterum contrahant secundum leges Ecclesiæ.

§ 4. Magistratus civilis nequidem potest imponere pœnam illis, qui v. g. sine consensu parentum, vel cum aliquo extraneo contrahunt, et si volens adjuvare prohibitionem Ecclesiæ imposuerit pœnam illis, qui cum hoc vel illo impedimento contraxerint, non potest pœnam talem exigere, si Ecclesia in tali impedimento dispensarit, quia tum nulla culpa est sic contrahere : ergo nec debetur pœna, sed impediretur libertas Matrimonii, quod prohibet Ecclesia, Delb. *d.* 19, *s.* 9. Recte tamen notat Pont. *c.* 2, *n.* 5, *et Avers.* magistratus civiles posse ponere leges circa accessoria matrimonii, ut circa arrhas, sponsalitiam largitatem, dotem, donationes inter conjuges, successiones, etc. hæc enim non pertinent ad substantiam matrimonii, quæ sola sacra est, Delb. *d.* 20, *s.* 1, *n.* 12.

517 *Quæst* 70. — *An per consuetudinem possit induci novum, vel abrogari antiquum impedimentum Matrimonii?* R. Quid sit consuetudo, quandonam habeat vim inducendi vel abrogandi legem, insinuavi *l.* 1, *a n.* 570. Hic addenda sunt sequentia.

§ 1. Per consuetudinem potest induci vel abrogari lex aliqua ab Ecclesia lata, *c. fin. de consuet.* Suar. *de leg. tr.* 2, *c.* 49, *n.* 27, adeoque possunt impedimenta aliqua dirimentia matrimonii vel induci, vel abrogari per consuetudinem, Less. *in auctario v. Præscriptio cas.* 5, Sylv. *in supplem. q.* 50, *art. un. concl.* 7. Duo tamen requirunt, imprimis ut hæc consuetudo sit rationabilis, deinde, ut sit legitima, sive justo et præscripto tempore servata, ut notant omnes.

518 § 2. Secundum Pontium *l.* 6, *c.* 5, *a n.* 2, et Less. *de just, l.* 2, *c.* 6, *dub.* 18, *n.* 45, consuetudo contra legem dicitur rationabilis, quæ alias, servata illa lege, quam avertit, non continet turpitudinem aut deformitatem contra legem divinam vel naturalem, vel rationis æquitatem, consuetudo enim non præscribit Juri divino vel naturali.

519 § 3. Laym. *l.* 1, *tr.* 4, *c.* 24, *n.* 6, ex communi docet ad præscribendum contra legem civilem requiri annos 10, contra ecclesiasticam 40, Castr. *tr.* 3, *d.* 3, *p.* 1, § 2, *n.* 5, citans multos dicit in omni lege sufficere decennium, quia tantum requiritur longum tempus; sed decennium in Jure est longum tempus : ergo. Concedit tamen ad præscriptionem contra Ecclesiam requiri 40 annos, consuetudo autem abrogans legem Ecclesiasticam, secundum ipsam, potius est in favorem Ecclesiæ, et perficitur 10 annis. Idem sentit Less. *l.* 2, *c.* 6, *dub.* 14, et *Gran.* dicens cum Pont. *c.* 5, *n.* 3, aliud esse loqui de consuetudine, aliud de præscriptione.

§ 4. Caj. Sanch. Salas, Sot. Abb. Roch. 520
Sylv. Laym. Vasq. *in* 1, 2, *d.* 177, *n.* 64, notant hoc esse discrimen inter consuetudinem et præscriptionem, quod consuetudo non requirat initio justum titulum, imo non possit incipere bona fide, primi enim semper peccant contra legem scriptam, unde, quod consuetudo legem vincat, non habet ex virtute propria, sed ex consensu Principis tacito vel expresso, ex quo superveniente, usus efficitur licitus, et mala fides purificatur, tacite autem consentire videtur, et approbare (si enim resistat, nunquam prævalet consuetudo), si sciens populi morem, cum possit prohibere vel dissensum declarare, longo tempore toleret, *S. Th. Med. Sylv. Sal.* Non requiri autem scientiam specialem Principis vel Papæ (sed sufficere consensum generalem seu legalem traditum in Jure *c. fin. de consuet.* ubi dicitur, consuetudinem rationabilem decennio durantem prævalere, quæ dispositio Juris est consensus legalis sive generalis omnis Principis) docet Azor. adducens Roch. et Covar. item Sanch. *l.* 7, *d.* 4, *n.* 11; Suar. Kon. Less. *l.* 2, *c.* 6, *d.* 14, *n.* 45; Castr. *tr.* 3, *d.* 3, *p.* 2, § 4, *n.* 3; Malder. Avers. *q.* 9, *s.* 3, et Gob. vocant probabilem, licet contrarium putent alii cum Pont. *c.* 6. E contra præscriptio induci non potest, nisi actibus a principio justis, et bona fide, ut dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 480, cum enim hæc a vero domino dominium auferat sola concessione legis, ut contentiones vitentur, si quis mala fide inciperet possidere, iniquum esset legem tali concedere dominium rei.

§ 5. Impedimenta matrimonii, quæ sunt 521
Juris divini vel naturalis, non vincit consuetudo. Nec etiam ea, quæ sunt Juris divini impedientia tantum, et Juris Ecclesiastici dirimentia, quia hoc ipso, quod Deus et Eccle-

sia directe semper vetent talia matrimonia, præsumendum est illos nunquam in ea consentire. Et tale quid est votum continentiæ, et maxime solemnis, Gob. *tr.* 9, *a n.* 41.

522 § 6. Nav. Suar. Laym. *l.* 1, *t.* 8, *c.* 24, *n.* 12, recte docent nullam legem humanam esse quæ contraria consuetudine tolli non possit, quidquid contradicant *Azor*, excipiens eas, quæ ex legibus divinis vel traditione Apostolorum deducuntur, et in eis fundantur, et *Zypæus* excipiens præterea eas leges quæ singulis annis repetuntur in Bulla Cœnæ, valetque doctrina *Laym.* etiam circa leges infirmantes contractum, v. g. ob solemnitatem requisitam, personæ ex lege humana inhabilitatem, etc. Gloss. Suar. Salas, Sanch. Kon. in 3, *p. t.* 2, *d.* 30, *dub.* 1, *concl.* 6; Pont. *l.* 5, *c.* 9, *n.* 3. Et quamvis consuetudo a lege prohibeatur ac reprobetur, vim tamen habet præscripto tempore eam abrogandi. 1. Si mutentur res, aut superveniat nova causa a legislatore non prævisa. 2. Si legislator conscius consuetudinis eam rursum non prohibeat, vel dissensum non ostendat per præscriptum tempus, Laym. Pont. *c.* 6, *n.* 9; Sanch. Kon. *concl.* 4, *n.* 14; Cov. *l.* 3, *Var. c.* 13, *n.* 4, dicens hanc opinionem esse communem.

523 § 7. Consuetudinem habere vim circa impedimenta matrimonii inducenda, colligitur ex *c.* 1, *et c. Super eo*, *de cogn. spirit.* ubi quæstio erat, an valeret matrimonium inter duorum compatrum filios, et dicitur: *De his te volumus consuetudinem tuæ Metropolitanæ Ecclesiæ, et aliarum circumpositarum exquirere etc.* similiter habetur *c. Quod dilectum, de consanguin.* Posse autem etiam per consuetudinem abrogari impedimentum aliquod matrimonii, docent Sanch. Kon. Pont. Castrop. Aver. Krim. *n.* 1844, quamvis lex etiam generaliter talem consuetudinem improbet. Excipiunt, si lex talem consuetudinem vocet, v. g. abusum aut corruptelam; sed iterum limitant, nisi nihilominus legislator postea sciens et videns eam introduci, tacite approbet: tum enim de novo vult, aut permittit, ut valeat, sicque desinat esse corruptela, notantque Sanch. et Krim. *a n.* 1257, tum tantum ejusmodi consuetudinem non esse corruptelam, si per circumstantias ita justificetur, ut hic et nunc merito præcipi posset, ideoque multo magis per nullam consuetudinem, quæ plus nocet bono communi quam prosit, nullam legem etiam humanam tantum abrogari posse, quia irrationabilis est, et manet corruptela. Ex dictis,

§ 8. Colliguntur multa, de quibus alibi suis 524
locis dixi, v. g. per consuetudinem, quamvis communissima sit et longissima, non justificari: 1. usuram, 2. simoniam, 3. violationem immunitatis Ecclesiasticæ, 4, retentionem plurium Beneficiorum Ecclesiasticorum sine dispensatione ex causa, si singula sufficiant ad plenam sustentationem, etc. Ratio patet ex dictis.

Quæst. 71.— *Quid dicendum de illo, qui Ma-* 525
trimonium contrahit invincibiliter ignorans impedimentum dirimens, quod habet? R. Ignorantia illum excusat, ut non peccet, nihilominus matrimonium est invalidum, non aliter ac si impedimentum fuisset cognitum, quia quamvis ignorantia excuset, ubi lex est prohibens tantum, non tamen excusat, ubi est irritans. *Nec refert* quod impedimenta aliqua videantur habere rationem pœnæ, ut impedimentum criminis, pœna autem secundum sententiam communem non incurritur, ubi adest ignorantia illius invincibis, *nam* impedimenta illa censeri non debent primario, et principaliter pœnæ, uti dicetur *n.* 642.

Quæst. 72. — *An leges humanæ constituen-* 526
tes impedimenta dirimentia, absolute obligent in omni casu? R, Affirm. Hinc 1. Si quis cognovit sororem sponsæ suæ, et Superiores dispensare nolint, ex nulla causa vel metu potest sponsam suam ducere, et cum ea sic consummare matrimonium. 2. Si quis etiam per Judicem cogatur ducere consanguineam suam, non poterit matrimonium illud consummare ex quocumque metu etiam mortis certo inferendæ, Sanch. *l.* 7, *d.* 5, *n.* 4; Suar. *de leg. l.* 5, *c.* 22, *a n.* 9; Kon. *d.* 30, *dub.* 2, *n.* 20; Less. *in auct. v. Matrimonium, cas.* 17; Avers. *q.* 9, *s.* 5, *et q.* 6, *s.* 2; Card. *in* 1 *crisi d.* 62, *c.* 4. Probatur, nam licet vis et metus possint excusare a transgressione vel observatione præcepti Ecclesiastici, tamen eum qui inhabilis est, non potest reddere habilem ad contrahendum, si enim omnimoda ignorantia me habilitare non possit, secundum dicta *n.* 315, multo minus metus, ideoque talis Jure naturæ tenetur abstinere a copula, utpote fornicaria, cum inter eos nullum sit matrimonium. Ratio a priori est, quia inhabilitas antecedenter nascebatur a lege, vel voluntate Superioris, quem mea causa vel metus non attingit, sed me solum, ideoque etiam me solum excusare potest a peccato, si quantum in me est contraham externe ad vi-

tandem mortem intendens non consummare, nisi post dispensationem et novum contractum, quia talis causa vel metus facere non potest, ut matrimonio non subsistente, copula mihi sit licita.

Objic. 1. In primo casu cognitæ virginis prævalet lex, saltem charitatis, respectu sponsæ; ergo cedere debet lex impedimenti. In secundo autem casu prudenter præsumimus de benignitate Ecclesiæ, quod non velit, ut lex sua obliget cum certo periculo mortis. R. *Ad* 1. *n.* ant. quia non est capax exercere charitatem ineundo matrimonium, cum ad hoc sit inhabilis; leges autem non ligant eos, qui non sunt capaces ejusmodi vinculi legum. *Ad* 2. *n.* ass. 1. Quia habet se sicuti lex inhabilitans Sacerdotem ad Matrimonium, quæ nullum casum excipit. 2. Persuasio communis et constans usus Ecclesiæ interpretatur legem illam sine ulla exceptione, quis enim audivit unquam aliter factum esse? Et quanta orietur turbatio in populo, si aliter fieret? Item quam facile quærerent omnes prætextum ejusmodi formidinis? Ergo moraliter certum est, et omnino necessarium fuit legem illam esse sine ulla exceptione. 3. Trid. *s.* 25, *can.* 9, *de Sacr. Matr.* absolute et sine exceptione desinit. *Si quis dixerit Clericos in Sacris Ordinibus constitutos, vel Sæculares castitatem solemniter professos posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica vel voto, anathema sit.*

Objic. 2. Saltem lex de assistentia Parochi non obligabit, si alio modo publice ineatur matrimonium, cessat enim tum finis legis, qui erat evitatio clandestinitatis. R. n. ass. nam falso supponitur, quod hic sit adequatus finis illius legis, nam fuit etiam uniformitas operandi, dum celebraretur hic contractus, ideoque dictum est *l.* 1, *a n.* 868, cessante fine legis in aliquo particulari, non ideo cessare finem adæquatum vel obligationem legis respectu illius; hic autem etiam specialis ratio fuit præcipiendi illum determinate modum publicitatis, ne, si id relinqueretur arbitrio cujusque, confusiones et fraudes committerentur. Quod autem etiam circa reliqua impedimenta nunquam cesset finis adæquatus legis ea imponentis, fuse demonstrat Card. *sup. a c.* 3.

527 *Quæst.* 73. — *An valeat Matrimonium initum cum impedimento, quod probabilis opinio dicit non esse impedimentum?* R. § 1. Causa matrimonii est favorabilis, *Cap. fin. de Sent. et re judic.* hinc censeri debet validum, si probabile sit esse validum, vultque Ecclesia favere matrimonio, censendo illud validum, quoties juxta probabiles rationes contractum est, *Viva in propos. ab Innoc. XI* damnatas, et cum eo Doctores communiter.

§ 2. Si probabilis opinio dicebat non esse 528
impedimentum, Papa autem vel Episcopus postea declaret, aut testes convincant tum adfuisse impedimentum, si fuerit quæstio Juris et talis materia, in qua posset Ecclesia dispensare, matrimonium valet, quia pro tempore, quo contrahebatur, Ecclesia dispensabat, uti colligitur ex dictis hic *n.* 40, *etc. l.* 6, *p.* 1, *a n.* 112 *et* 117, docentque Card. et Gorm. *de Sacr. n.* 321, cujus ratio ulterior est, quia lex non erat tum in eo rigore recepta: ergo reipsa debebat censeri non esse tum impedimentum. Si autem fuerit error facti, v. g. quia putabatur non esse consanguinitas, cum tamen esset, plerique cum Gorm. *n.* 320, dicunt matrimonium non valere, quia secundum dicta *l.* 6, *p.* 1, *n.* 118, ubi non est error communis, sed privatus paucorum, Ecclesia, quamvis posset, non supplet, nec dispensat. Possunt tamen videri dicenda *n.* 535. Quod si tota aliqua communitas falso putaret *Trid.* non fuisse in sua Parochia promulgatum, atque ideo inirentur matrimonia clandestine, probabile est fore valida, quia secundum dicta *l.* 6, *p.* 1, *n.* 112, error communis videtur esse sufficiens titulus ad tribuendum jus in ordine ad ita valide contrahendum, Gob. *tr.* 9, *n.* 377, *et tr.* 10, *a n.* 744.

§ 3. Quamvis agatur de impedimento, in 529
quo Ecclesia dispensare non potest, si Matrimonium sit initum secundum opinionem probabilem, certum videtur quod Ecclesia habeat potestatem judicandi de valore vel invaliditate talis matrimonii, quia sicuti similis contractus civilis certo continetur intra sphæram jurisdictionis Civilis, ita matrimonialis intra sphæram Eccclesiasticæ, et ideo in consultatione circa matrimonia infidelium respondit *Urb. VIII*, procedi posse secundum opiniones vere probabiles, et favorabiliores Barbaris, uti testantur Card. et Gorm. n. 323.

Quæst. 74. *Quid dicendum sit de illo, qui con-* 530
trahit sciens vel dubitans de impedimento dirimente? R. § 1. Si sit infidelis, seu nondum baptizatus, et impedimentum sit Juris Ecclasiastici tantum, v. g. consanguinitatis, vel affinitatis extra primum gradum, matrimonium illorum post conversionem et Baptismum censeri debet validum, quia tempore infidelitatis non

erant subjecti Ecclesiæ; ergo nec tenebantur ejus legibus. Aliud est, si impedimentum fuisset Juris naturalis, uti si fuissent consanguinei in primo gradu, tum enim matrimonium nullum esset, quia lege naturali tum obligabantur. Idem est si fuisset Juris divini, v. g. ligamen, tum enim sola prima uxor esset retinenda, quam solam valide duxisset, Spor. *n.* 251.

531 § 2. Si infidelis contrahat, certo putans adesse impedimentum dirimens quamvis tale non subsit, Silv. Ang. Navar. Sot. Kon. Pont. *l.* 4, *c.* 23; Spor. *n.* 233, et alii dicunt contrahere invalide, quia ita putans se tale impedimentum habere, non potest absolute et efficaciter consentire in matrimonium, cum apprehendat illud sibi hic, et nunc esse impossibile. Contradicunt Ledes. Covar. Rosell. aliique cum Sanch. *l.* 2, *d.* 33; *Lug. in Resp. Mor. l.* 3, *d.* 16, *n.* 14 *et* 36, et colligunt ex *Cap.* 1, *de spons. in* 6, et ex *Clem. un. de consang.* quia prævalere potuit intentio generalis faciendi quod potest, secundum dicta *l.* 6, *p.* 1, *a n.* 69; Avers. *q.* 11, *s.* 2, recte tenet cum prima sententia, si absolute putet subesse impedimentum, si autem putet posse non subesse, aut eo non obstante forte posse valide contrahi, intendatque facere quod potest, valide contrahit; est enim habilis, et hæc intentio prævalet; attamen sic contrahens peccat mortaliter, saltem quia contravenit præcepto gravi de non contrahendo cum impedimento.

532 § 3. Ledes. Sanch. Hurt. Fill. Dian. Perez, Dicast. Gob. *tr.* 9, *n.* 60, negant eum peccare peccato sacrilegii, qui matrimonium etiam scienter ita invalide contrahit cum impedimento dirimente, quia cum ibi nec Sacramentum, nec aliquid sacrum ponatur, non apparet in quid redundaret irreverentia in re msacram ad sacrilegium requisita, sed probabilius contradicunt Kon. Laym. Avers. *q.* 9, *s.* 5, quia hoc ipso, quod quasi tentet tanquam Minister ponere contractum matrimonii, facit rationem Sacramenti a Christo annexam esse irritam; ergo satis gravis irreverentia refunditur in auctorem Sacramenti, uti si quis vellet baptizare, et uteretur vino, quamvis nullum poneretur Sacramentum, attamen esset sacrilegus. Peccat præterea talis specialiter contra illam virtutem ob quam positum est hoc vel illud impedimentum, v. g. peccat contra virtutem religionis, qui contrahit cum voto solemni, et ita de aliis, Perez *d.* 21, *s.* 2. An autem peccet qui metu gravi coactus ita contrahit, dicam *n.* 660. Quam vero pœnam incurrat qui ita scienter et malitiose contrahit cum impedimento dirimente, dicam *a n.* 807.

§ 4. Qui contrahit cum dubio de impedimento, contrahit valide, si impedimentum 533
non subsit, quia æquivalenter habet consensum sub conditione, si potest, si est habilis; ergo si impedimentum non aderat, consensus erat absolutus. Quod si dubium sit vincibile, peccat mortaliter contrahens ante solutum dubium, quia exponit Sacramentum periculo nullitatis, hinc tenetur saltem sub conditione petere dispensationem, si impedimentum subsit: si post inquisitionem maneat dubium, et vinci non possit, *Less. in auct. v. Matrimonium cas.* 10; Castr. *tr.* 1, *d.* 3, *punct.* 8, *n.* 18, cum plurimis aliis putant adhuc peccare, si sine dispensatione conditionata contrahat, quia adhuc manet periculum nullitatis, et hæc sententia tutior est, ac in praxi suadenda. E contra Th. Sanch. *l.* 8, *d.* 6, *n* 16; Jo. Sanch. Caram. Tamb. Spor. *supra*, Gob. *tr.* 9, *n.* 62; Card. Krim. *a n.* 2436; *Rosmer.* probabiliter dicunt non peccare, quia pro libertate est possessio, certum enim est eum licite contrahere, qui non impeditur : ergo cum tantum dubitetur de impedimento, possessio non est pro impedimento : ergo resolvere se potest sibi hic, et nunc esse licitum contrahere; fatentur tamen teneri alterum monere de hoc dubio, ne hic exponatur periculo gravium incommodorum. Et si postea innotescat impedimentum, petendam esse dispensationem.

§ 5. Cum sit opinio communiter recepta 534
tanquam probabilis, v. g. quod patrinus non contrahat impedimentum, si physice non tangat baptizandum, vel confirmandum, si quis plene probet, se non attigisse, non indiget dispensatione, quia dubium impedimentum, saltem si sit dubium Juris, non est impedimentum; sed omnino tollitur ab Ecclesia, et in dubio, an ejusmodi casus indigeat dispensatione, censendum est non indigere, uti dictum est *l.* 1, *n.* 818. Si autem semiplene tantum probet, indiget dispensatione, quia favet illi sola probabilitas facti, cum qua non solet supplere, neque pro valore decernere Ecclesia, requirens certudinem facti, Card. *in* 2, *crisi dissol.* 2, *a num.* 629.

§ 6. Huc pertinet solutio sequentis casus : 535
Catharina, uxor Sempronii, eo tempore, quo concepit Caium, sæpe coivit etiam cum Titio adultero. Si Caius, ex Titio sit conceptus est Berthæ, quam Caius nunc vult ducere, in primo gradu affinis. *Quæritur* an Caius debeat censeri impeditus, et indigeat dispensatione? R. negative, quia cum sit conceptus stante legi-

timo matrimonio, est præsumptio Juris pro honestate et legitimitate, contra quam prævalere non possunt aliæ præsumptiones facti, ut optime deducit Sper. *dec.* 174, adeoque pro certo haberi debet, quod Caius natus sit ex Sempronio. Quod si supponamus remanere dubium, ex quo conceptus sit, putant aliqui opus fore dispensatione, quia licet Ecclesia, quando est dubium Juris quod solvi non potest, non agnoscat impedimentum, sed tollat, si forte subsit, uti dictum est *n.* 534, tamen id non tenet in dubio facti, qualis hic est; si enim postea erumperet impedimentum, deberet matrimonium revalidari : ergo signum est, quod Ecclesia ab initio non dispensaverit; sed fuerit, et manserit invalidum. Nihilomus Card. *a num.* 535, dicit, quando in quæstione facti ex conjecturis utrinque probabilibus resultat purum dubium omnino invincibile, hoc non obstare contrahendo matrimonio, quia etiam hic, dum impedimentum est in statu puri dubii invincibilis, videtur, quod possessio sit pro libertate, uti cum communi Sanch. *lib.* 8, *d.* 6, *n.*18. Et Cardenæ consentiunt Jo. Sanch. *d.* 43, *n.* 44; Burg. *cent.* 3, *cas.* 100, et textus aliquos faventes referam *num.* 536. Videri etiam potest Zacchias *lib.* 1, *t.* 5, *q. ult.* ubi examinat, si mulier, quæ statim ab obitu viri nupsit alteri, 9 mensium spatio pariat, cujus mariti proles censeri debeat. Quod autem dicendum sit, si vultus prolis majorem similitudinem habeat cum uno eorum, qui cum eadem muliere coierunt, quam cum altero; examinat idem Zacch. *quæst.* 4, et certum videtur, quod hoc signum sit absolute fallibile, potest enim provenire a phantasia solius matris.

536 § 7. Huc etiam pertinet solutio sequentis casus. Dubitatur, an non proavus Titii, et proavia Caiæ fuerint frater et soror. Causa dubitandi est quia sciuntur fuisse ex eadem villa, et habuisse idem cognomen. Si fuerint frater et soror, nepotes illi, qui nunc volunt contrahere, sunt consanguinei in quarto gradu; si autem Titius et Caia fuerint patrueles tantum, aut aliter agnati, nullum inter jam contracturos subest impedimentum. Hoc dubium jam solvi non potest, neque ex memoria vel scientia hominum, neque libro baptismali vel aliunde. *Quæritur,* an censeri debeant impediti, aut quid agendum sit? Resp. Putarunt aliqui censeri posse nullum subesse impedimentum, quia Jus *C. Licet, de test. et attest.* requirit, ut clara computatione distinguantur singuli gradus ex utroque latere, et *Cap. Tuæ, de consang. et affinit.* statuitur, ut incipiatur a stipite, distinguendo gradus nominibus propriis vel æquipollentibus, designando personas, quod hic fieri non potest: ergo in hoc casu Ecclesia non agnoscit impedimentum. Deinde secundum dicta *num.* 527, conjugium multum favoris habet, præterea *in obscuris favendum libertati, libertas omnibus rebus favorabilior est, ff. de Reg. Juris, Reg.* 122 *et Reg.* 20. *Quoties dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum erit.* Oppositum putavi tenendum, quia dato, quod in vero utrinque dubio impedimenti, si dubium solvi non possit, Ecclesia non agnoscat impedimentum, tamen casus hic non videtur habere ejusmodi dubium, quia est positiva probabilitas, et admodum magna præsumptio pro impedimento; pro negatione autem impedimenti nulla est positiva ratio; hinc judicavi petendam esse dispensationem, si contrahere vellent. Unde universaliter,

§ 8. Quamvis præsumptio stet pro impedi- 537
mento, quamvis videatur aliquo modo dubium, illicitum est sine dispensatione contrahere, uti fatentur communiter omnes cum Sanch. et Krim. *num.* 2438, v. g. qui scit se cum sorore Berthæ habuisse copulam intra vas, et dubitat, an intra vas seminarit, contrahere non potest cum Bertha, nisi dispensata affinitate, quia cum tali actu communiter fiat seminatio intra vas, præsumitur etiam jam factam esse, nec pro opposito habetur prudens argumentum.

§ 9. Ex dictis, *num.* 534, sequitur, quamvis 538
probabilius sit impedimentum Juris Ecclesiastici subesse, si probabile sit non subesse, posse matrimonium iniri sine dispensatione, quia Ecclesia tum tollit impedimentum, si subsit, Sanch. *lib.* 8, *d.* 6, *n.* 18, Sperell. *dec.* 119, *n.* 57, *et dec.* 175, *num.* 89. E contra si sit impedimentum, in quo Ecclesia forte dispensare non potest, secundum dicta *n.* 533, in praxi petendam esse dispensationem, ne Sacramentum exponatur periculo invaliditatis, tum enim declarabit Ecclesia quid fieri debeat. His non obstantibus docet Dicast. *de Baptism. d.* 1, *num.* 208, pro matrimonio licite contrahendo satis esse sequi opinionem tantum probabilem, etiamsi agatur de impedimento per Ecclesiam non dispensabili. Idem tenet Gorm. *de Sacram. n.* 323, ubi ex *Cardena* refert in consultatione, an infideles conversi tenerentur stare primis matrimoniis, an vero possent e mulieribus secum baptizatis accipere quam vellent, *Urbanum VIII* respon-

disse, matrimonia illa contrahenda esse regulariter secundum opiniones vere probabiles, et favorabiliores eis Barbaris. Ills. *tract.* 1, *d.* 1, *num.* 77, docet, quandoque licere contrahere, licet non sit certus valor, nempe si obligatio procurandi certitudinem esset obnoxia plurimis scrupulis, vel gravissimas difficultates afferret, possuntque videri dicta *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 119. Quid agendum sit, si post contractum matrimonium superveniat dubium de illius valore, dixi *a n.* 291. An autem rationabiliter dubitans de impedimento impotentiæ, possit inire matrimonium, dicetur *n.* 795, si dubitetur, an impotentia præcesserit vel secuta sit, an tum transiri possit ad alias nuptias, item si dubitetur, an impotentia sit naturalis an accidentalis, etc. dicam *num.* 802. An contrahere liceat, si dubitetur de vita prioris conjugis, dicam *a num.* 672.

539 *Quæst.* 75. — *Quomodo practice sit procedendum, quando advertitur impedimentum, vel oritur prudens de eo suspicio?* Resp. § 1. Sponsi post sponsalia intelligentes se habere impedimentum dirimens tenentur desistere a nuptiis, donec dispensationem obtinuerint, si tamen aliter non possent effugere ingentem infamiam, possent pergere, non simulando se consentire, sic enim mentirentur, sed consentiendo, quantum possunt, nam in tali necessitate Ecclesia non prohibet, ut contrahant, quantum possunt, nec per hoc formaliter simulant administrationem vel susceptionem Sacramenti, uti explicatum est *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 162; matrimonium tamen illud non valebit, quia secundum dicta *num.* 526, manet inhabilitas. Itaque tales debebunt habere animum non consummandi, priusquam obtinuerint dispensationem, et matrimonium revalidaverint, Sanch. Perez, Gob. *tract.* 9, *n.* 256 *et* 550.

540 § 2. Quid facere debeat Parochus, si sciat contrahentes habere impedimentum, et tamen per Episcopum cogatur assistere, dixi *n.* 485. Si autem Confessarius advertat pœnitentem bona fide contraxisse cum impedimento, et adhuc ignorare illud, tenetur, per se loquendo, eum admonere, ut materiales etiam fornicationes impediat, si nempe sit spes, quod sint obstenturi a copula. E contra si advertat istos conjuges esse in errore invincibili, ac moraliter certo, judicet eos, si rescirent impedimentum, tamen perrecturos in usu matrimonii tenetur tacere, donec obtinuerit dispensationem, ut curet revalidari, quia melius est permittere peccatum materiale, quam esse causam vel dare occasionem peccati formalis, uti dixi *lib.* 6, *p.* 2, *n.* 1758, et confirmat Avers. *quæst.* 21, *sect.* 3, ex *Cap. Quia circa, de consanguinitate*, ubi dicitur, *dissimulare poteris, ut remaneant in copula sic contracta, cum ex separatione videas grave scandalum imminere. Nec obstat*, quod qui ita animo comparatus est, ut non desisteret ab usu matrimonii, si resciret matrimonium suum esse nullum, non videatur dispositus ad observanda omnia Dei præcepta, ideoque nec dispositus sit ad absolutionem, *nam* hoc verum est, si ita comparatus sit ex actu voluntatis præsente vel præterito habitualiter perseverante, non autem, si ita comparatus sit ratione actus tantum conditionate futuri, quia non ideo nunc est; sed tantum esset male dispositus, si resciret: ergo non ideo jam est, sed tantum esset indispositus, et id patet in aliis exemplis, nam multi non sunt ita animo comparati, uti abstinerent a peccatis, si essent lento igne torquendi, et tamen nunc dispositi sunt ad absolutionem, quando de facto nec habitualem, nec actualem habent comparationem animi ad peccandum, licet pro tali circumstantia habituri essent, imprudentia autem esset illis talia proponere, et sic tentare ac inducere in peccatum.

§ 3. Quamvis prævideatur, quod monitio sit 541
profutura, si tamen conjuncta sit cum gravissimo incommodo alterius, v. gr. prolium, Confessarius non tenetur monere; sed potest permittere eos in bona fide, Gob. *a num.* 57, *iterumque num.* 111, et Spor. *supra.* Quod si aliud malum non timeatur, quam præcise divortium, quod alter conjux ægre est laturus, Gob. *num.* 115, dicit esse manifestandum, quia minus malum est tristitia unius, quam continuatio fornicationum materialium; si tamen simul redundaret infamia in conjugem alterum, silere posset, si autem matrimonium tale vergeret in grave damnum publicum, teneretur monere, quia publicum bonum prævalere dicit privato *Gob.*

§ 4. Quando Confessarius dubitat, an sua 543
admonitio sit profutura an obfutura, si matrimonium necdum contractum est, communiter consultius est impedimentum detegere, dummodo sit aliqualis spes, ut pœnitens desistat vel dispensationem petat, si matrimonium sit contractum, conferri debent inter se spes, et timor damni, idque eligendum, quod præponderat; si autem discerni non possit quid præponderet, tutius est silere, donec Confessarius ipse dispensationem conjugibus obti-

nuerit, aut pœnitens speretur disponendus ad audiendam monitionem, quod si dispensatio brevi obtinenda esset, moneri posset, quia spes magna est tantisper abstenturum ab usu matrimonii, et quamvis adhuc adsit periculum, tamen videtur præponderare certa scientia, quod sæpe fornicationes materiales sit facturus, quam incertus timor, quod aliquas formales facturus sit, Gob. *num.* 75 *et* 113.

543 § 5. Si pœnitens dubius de valore sui matrimonii interroget, Confessarius, per se loquendo, tenetur dicere veritatem, an autem possit aliquando dissimulare, dixi *lib.* 6, p. 2, *n.* 1759. Quidquid sit de obligatione respondendi, plus non respondeat, quam interrogetur, nam recte dicunt Tann. et Gob. *num.* 66, posse dissimulare veritatem aut verbis eludere, si gravissima mala imminerent ex clara veritatis manifestatione.

544 § 6. Si conjux confiteatur se carnaliter peccasse cum non conjuge, appromisso illi matrimonio, communiter spes est, quod profutura sit admonitio, hinc Confessarius debet monere, ut eum animum dimittat, eo quod matrimonium illud futurum sit invalidum ob impedimentum criminis, Gob. *num.* 107.

545 § 7. Quamvis Confessarius sciat matrimonium esse nullum ob impedimentum dirimens, si tamen causas justas habeat hoc tacendi, et pœnitens pergat invincibiliter ignorare impedimentum, tenetur illum obligare ad reddendum debitum, si forte illud neget ex odio vel aversione, aut quia vovit castitatem, dicendo conjugem teneri reddere debitum juste petenti, quia tenetur obligare ad peccatum materiale, quando aliter evitari non potest formale; actio enim illa tum proprie non est peccatum, sed omnino est licita, Sanch. Fill. Kon. aliique multi cum Gob. *num.* 100; contra Sot. Bon. *et alios.*

546 § 8. Quamvis manifestando impedimentum nullo modo manifestetur peccatum, si tamen cedat in damnum illius, ex cujus confessione hausta est illius notitia taceri debet, quia alioquin confessio redditur odiosa, Gob. *a num.* 120.

547 § 9. Si Caius adductus in suspicionem fornicationis commissæ cum consanguinea Berthæ, quam volebat ducere, negarit primum, sed postmodum fassus sit cum juramento, et coram testibus, nunc autem iterum neget et dicat se esse inductum ad hoc jurandum, Lug. *in Resp. mor. lib.* 1, *dub.* 41, dicit Episcopum vel Parochum ei credere non posse, nisi sufficientibus indiciis probet falsitatem suæ confessionis, quia confessio extrajudicialis probat contra confitentem, donec de ejus errore constet, uti docet Menoch. apud Lugonem *supra*, hic Pont. *lib.* 5, *cap.* 3, *num.* 3, ait, si contrahentes opposito per unum testem impedimento, et non probato, primum confessi sint impedimentum, et postea negaverint, standum esse primæ confessioni, nisi probent secundam esse veram. Similiter Sanch. *lib.* 3, *d.* 15, *num.* 6, dicit concubinarium non potuisse ducere concubinam, qui fassus erat Parocho interroganti, quod vivente prima uxore cognovisset concubinam, data fide matrimonii, si uxor moreretur, quamvis postea id negarit, audiens esse impedimentum dirimens.

§ 10. Si populus mussitet de impedimento 548
inter contracturos, videndum ex quo fundamento id fiat, nam si tantum est rumor vulgi sine certo auctore, communiter nihil subest, ideoque manet contemnendus; si autem sit fama communis, huic tribuendum est aliquid; attamen recte notat cum communi Sperell. *dec.* 173, ad famam, quæ probet vel attendi debeat, requiri ut sit non vaga, non levis, non sibi ipsi contraria, sed solida, constans, uniformis, perpetua, quæ originem habeat a personis honestis, et fide dignis. Et eadem firmat *dec.* 174, *a num.* 115.

Quæst. 76. — *Quid addendum sit circa im-* 549
pedimentum erroris? Resp. § 1. *Can. un.* 29, *quæst.* 1, enumerantur præcipui errores. Error personæ est, quando hic putatur esse Virgilius, et ipse est Plato. Error fortunæ, quando hic putatur esse dives, qui est pauper, vel e converso. Error conditionis, quando putatur esse liber, qui servus est. Error qualitatis, quando putatur bonus, qui malus est.

§ 2. Certum est errorem in persona esse 550
impedimentum dirimens, uti habetur eodem *can. et cap. Tua nos, de spons.* sed solvi debet. 1. Quod Jacob Gen. 29, valide contraxerit cum Lia, licet putarit esse Rachelem. 2. Quod valida fuerit benedictio data eidem Jacob Gen. 27, quamvis Isaac putarit esse suum filium Esau. 3. Quod valeat absolutio sacramentalis data Petro, quamvis putarem esse Paulum. Resp. *Ad* 1. Non valuisse, nisi postquam Jacob renovavit consensum, et voluit nihilhominus etiam Liam habere uxorem. *Ad* 2. Benedictio ex divina voluntate cadebat in præsentem, qualiscumque esset. Et ita etiam fieri potuisset, ut Jacob ab initio valide duxisset Liam, si consensisset in præsentem, qualis-

cumque esset. Quod si Jacob antea positive noluisset Liam, tum ita consensisset positive in præsentem, quid tum censendum esset, dixi *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 71. *Ad* 3. Intentio Confessarii est, et debet esse, absolvere præsentem pœnitentem, quicumque ille sit. Et idem est in aliis Sacramentis, excepto Matrimonio, dixi *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 68.

§ 3. Error in nomine non obstat, quia nihil essentiale impedit. E contra tamen si Caius contrahat cum Bertha, quam in re putabat esse Titiam, quamvis maluisset contrahere cum Bertha, si scivisset hanc esse, Matrimonium est nullum, quia consensit in solam Titiam, et ex ista comparatione animi tantum sequitur, quod habuisset consensum in Bertham, si scivisset eam esse, non autem, quod de præsenti consenserit in Bertham, quod tamen requiritur ad valorem Matrimonii cum Bertha, unde quamvis talis error concomitans non reddat actum contrarium voluntati Caii, tamen reddit actum Caii non voluntarium respectu Berthæ, respectu cujus debet esse voluntarius, ut valere possit Matrimonium, Bon. Avers. *quæst.* 12, *sect.* 1. Et idem est, licet sic intenderet: *ducerem Bertham, si scirem hanc præsentem esse Bertham,* per hoc enim tantum significat se habiturum fuisse consensum præsentem circa Bertham, si scivisset adesse, non autem, quod actualiter habuerit, Sanch. *lib.* 7, *d.* 18, *num.* 6.

§ 4. Quamvis error circa qualitatem fuerit causa contractus, tamen probabilius est cum Sanch. Castr. *d.* 4, *punct.* 4. Aversa *supra* contra Medin. et Pont. *lib.* 4, *cap.* 21, *num.* 7. Matrimonium esse validum, quia non vitiatur consensus quoad substantiam, et licet error ille causaverit, tamen non fuit materia vel objectum simpliciter motivum aut finis contractus.

§ 5. Quando qualitas est finis Matrimonii, ita ut Matrimonium expresse assumatur tantum veluti medium ad illum finem, si erretur in qualitate, Matrimonium est irritum defectu consensus, v. g. non cogitabas ducere uxorem, sed quia audis Bertham esse nobilem, ideo ducis illam, ut fias affinis nobilium, si Bertha non sit nobilis, non consentis, quia deest objectum simpliciter motivum tui consensus, ita cum aliis Gob. *tract.* 9, *num.* 113.

§ 6. Si Titius dicat : *duco præsentem, quam puto esse filiam consulis*, quamvis non sit filia consulis, Matrimonium valet; si dicat : *duco filiam consulis, quam puto esse hanc præsentem,* si non sit filia consulis, Matrimonium non valet, pro quo hanc Regulam dant S. Th. Nav. Sanch. *lib.* 7, *d.* 18, Avers. § *Itaque,* Gob. *num.* 107 ; Spor. *num.* 3, quando qualitas, in qua erratur, respicit certam personam distinctam ab illa, quæ præsens est, ita ut contrahens formet sibi conceptum personæ sub ista qualitate, et postea offertur persona non habens talem qualitatem, tunc error qualitatis redundat in errorem personæ. E contra, si qualitas non respiciat certam personam distinctam a præsente, sed independenter ab ea qualitate format sibi conceptum personæ præsentis, quam directe vult, quamvis decipiatur, putans tali personæ inesse talem qualitatem, quæ tamen non inest, error non redundat in personam; hinc valide contrahit in primo casu, quia directe intendit illam quæ adstat, quamvis erret putans esse filiam consulis. In secundo invalide contrahit, quia filiam consulis sibi in mente proponebat, et directe illam intendebat, quam sub ea qualitate sibi proponebat in mente, non autem illam, quæ adstabat, si ea qualitate careret.

§ 7. Etiam suppositis jam dictis, adhuc manet dubium, quid ad hunc casum sit dicendum. 554
Titius petierat filiam natu minorem Caii in uxorem, quam viderat esse formosam, Caius negat illam, sed appromittit natu majorem, quæ formosa non erat, Titius jubet per Sempronium videri hanc, sibique referri, cujus formæ sit illa natu major, Caius Sempronio ostendit natu minorem dicens esse natu majorem, hinc deceptus Sempronius nuntiat Titio natu majorem esse formosam, et ideo Titius per procuratorem init Matrimonium cum natu majore.

Quæritur, an valide ? Resp. Affirmant 555
Sanch. *num.* 35, Perez, Gob. *num.* 124, quia error tantum fuit in qualitate pulchritudinis, et Titius consensit in natu majorem, quam pater obtulerat, e contra negant alii cum Spor. *num.* 8, quia consensit in illam, quæ fuit ostensa Sempronio, ad hanc enim solam se determinavit ratione pulchritudinis ; ergo cum errore qualitatis erat conjunctus error personæ. In hoc casu nihil potest absolute definiri, sed examinanda est intentio, quam ex actuali comparatione animi præsumetur habuisse Titius, partim secundum regulam jam datam, partim secundum ea, quæ dixi *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 71. 556

§ 8. Si virgo putavit commixtionem corporum non esse necessariam ad generandam prolem, valide contraxit, quia habuit generalem intentionem faciendi, quod alii contra-

hentes faciunt, Gob. *num.* 128. Si autem Caia deflorata gerat se ut virginem, et sic ducat Caium ignorantem hunc defectum, quid tum tenendum sit colligitur ex dictis *num.* 184 *et* 243.

557 § 9. Si contrahentes intendant Matrimonium, sed velint esse solubile, quid tum dicendum sit, dixi *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 72, *et hic a num.* 250. Quid autem sit dicendum, si intendant Matrimonium indissolubile, sed expresse nolint Sacramentum, dixi *ibid. lib.* 6, *num.* 73, *et hic num.* 276.

558 § 10. Ex dictis solvitur hic casus : Titius post habitam copulam cum sorore Caiæ, init bona fide Matrimonium cum Caia, ignorans se impeditum. Caia postea injuste male tractatur a Titio, et aliunde vehementer suspicans dē illo impedimento agit pro dissolutione sui Matrimonii apud Papam. Titius negat factum, quod Caia probare non potest, ideoque jubentur manere in Matrimonio, cui sententiæ aquiescit Caia jam volens dimittere suam suspicionem velut temerariam. *Quæritur,* an Titius possit manere in illo Matrimonio, et petere, ac reddere debitum? *Videtur* posse, quia Ecclesia jubens illos manere in Matrimonio videtur hoc ipso tollere impedimentum affinitatis : ergo jam sunt habiles, et cum acquiescat Caia, reipsa renovat consensum. Resp. Non posse, tum, quia mens Ecclesiæ non est agere contra jus Caiæ, tum maxime, quia error facti falso negati a Titio dat causam huic revocato consensui : ergo est irritus, secundum dicta *lib.* 3, *p.* 2, *a num.* 612, neque Ecclesia potest hunc consensum supplere. Quod si resciretur Papam dispensare in affinitate, si forte subesset, et Caiam adhuc suspicantem de illo impedimento nunc independenter a primo suo consensu absolute consentire, eo quod mallet manere in hoc Matrimonio, quam perpetuo esse in rixis, aut se exponere periculo fornicationum, per hunc renovatum consensum fieret validum hoc eorum Matrimonium.

559 § 11. Multos textus et Auctores adducit Sperell. *dec.* 150, *num.* 6, quibus videtur dici, quod non vitietur Matrimonium ex subreptione, dolo vel mendacio initum, sed recte concludit cum Sanch. *lib.* 7, *d.* 18, *a num.* 18, id intelligi, si ista versentur tantum circa qualitates accidentales, uti satis intelligitur ex dictis.

560 *Quæst.* 77. — *Quid addendum sit circa impedimentum conditionis servi?* Resp. § 1. Hæc conditio strictæ servitutis 4 modis inducitur, jure belli, nativitate, justa condemnatione, emptione. Certum autem est Matrimonium etiam stricte servorum non ideo esse irritum, quia non consenserunt domini, nam *Cap.* 1, *de conjug. servor.* sic statuitur : *Nec inter servos debent Matrimonia ullatenus prohiberi; etsi contradicentibus dominis et invitis contracta fuerint, nulla ratione sunt propter hoc dissolvenda.* Imo nec ideo matrimonium illicitum est, per se loquendo, uti ex *S. Thom.* et aliis recte ostendunt Sanch. *lib.* 7, *d.* 21 ; Avers. *quæst.* 3, *sect.* 1, incommoda enim illa quæ refert *Busemb.* non obstant substantiæ matrimonii, quamvis ejus usum aliqua ex parte impediant, uti et infirmitas corporis. Possunt tamen esse pacta, saltem ex consuetudine, ut si servus inscio vel invito domino contrahat, non amplius gaudeat certis beneficiis sui domini.

§ 2. Quod servitus dirimat, est ex Jure Ecclesiastico. *Cap. Si quis ingenuus. Cap.* 2, 3, *et ult. de conjug. servor.* Si autem contrahens, qui liber est, sciverit conditionem servilem alterius, S. Thom. *in suppl. quæst.* 52, *art.* 1 *et* 2 ; Sanch. *d.* 19, *num.* 13 ; Arcud. *lib.* 7, *cap.* 3, et alii communissime docent, Matrimonium fore validum, quia ejusmodi homo liber cedit juri suo, datque liberum consensum, quem jus positivum non irritat, irritat autem, si servitus fuerat a libero ignorata, quia ex hac parte consensus non fuit voluntarius, sed fuit error quodammodo circa personam, uti pluribus deducit Sanch. *a num.* 15.

§ 3. Si servus ducat liberam ipsius servitutis ignaram, *Sylv. Nav. Henr.* et alii dicunt servum invita libera resilire non posse, quia leges in ejusmodi casibus favent soli injuriam passo. Alii cum Sanch. *lib.* 4, *d.* 15, *n.* 5, probabilius dicunt, si aliud damnum secutum non sit, etiam servum resilire posse, si enim teneretur stare contractui, id esset in pœnam sui delicti, ad talem autem pœnam prærequiritur Judicis sententia.

§ 4. Si persona serva intra breve tempus, nempe intra sex menses, erat futura libera, quamvis ignorata sit servitus, Sanch. *lib.* 7, *d.* 10, *num.* 4, putat valere matrimonium, quia illa brevis servitus non videtur afferre præjudicium, sed Sylv. Ang. Avers. *quæst.* 12, *sect.* 2, melius contradicunt, quia si liber hoc resciret, posset matrimonium suum habere pro nullo : ergo vere nullum erat. Sententia tamen communissima cum Sanch. *d.* 20; Avers. Pont. *lib.* 7, *cap.* 44, dicit valere, si dominus servam collocet in matrimonio cum

libero ignorante servitutem, quia hoc ipso servæ concedit libertatem, uti habetur ex *auth. de nuptiis*, § *Si vero decretum.*

§ 5. Servitus ignorata dirimit, quamvis ignorantia sit crassa, et imprudens, eo quod facile resciri potuisset, quia Ecclesia, ut matrimonium valeat, requirit consensum directum in conditionem servitutis cognitæ, Sanch. Kon. Avers. § *Quinto*, contra *Sot. et Ledesm.* Aliud est, si haberet dubitationem, vel opinionem de servitute, et tamen contraheret, tum enim cederet suo juri, et idem videtur esse, si haberet ignorantiam affectatam, eo quod positive vellet nec inquirere, nec inquiri, quia talis ignorantia æquivaleret sufficienti notitiæ, *Pont. Avers.*

§ 6. Si servus contrahat cum serva credens hanc esse liberam, valet Matrimonium, quia non erratur quoad substantiam, et Ecclesia irritat solum Matrimonium liberi ignorantis servitutem alterius, S. Thom. Henr. Victor. Sanch. *d.* 19, *n.* 23; Avers. § *Septim.* Et idem est, si servus ducat liberam, quam putabat esse servam, de hoc enim casu nil statuit Ecclesia, et cessat causa, quæ erat, ne liber deprimeretur ignoranter ducens servam, Avers. § *Octavo.*

§ 7. Qui ad tempus tantum liberatus servitute postea in eam relapsurus est, contrahit invalide, quia reipsa incumbit ei servitus, quæ ignoratur, Sot. Gab. Avers. § *Quarto.*

§ 8. Qui ignorans ducit servam, actualiter ita affectus, ut ducere velit, quamvis sit serva, ducit valide. E contra, si tantum habitualiter ita comparatus sit, ut valiturus esset ducere, quamvis sciret esse servam, ducit invalide, quia non habet consensum de præsenti, sed tantum habiturus fuisset, si scivisset esse talem. V. *num.* 551.

§ 9. Si liber duxerit servam, putans liberam, et hæc fiat libera illo inscio, ac propterea non ponente novum consensum, quamvis pergat illam habere ut conjugem, non ideo validatur Matrimonium, quia tantum agit ex vi primi consensus invalidi, uti intelligetur ex dicendis a num. 813, docentque communiter omnes cum Sanch. *lib.* 2, *d.* 36, et Avers. § *Nono*, contra Angel. et alios. Si tamen post cognitam etiam actualem adhuc servitutem, habeat velut conjugem, jam ponit novum consensum, et ratificat Matrimonium. *Cap.* 2 *et ult. de conjug. servor.*

Quæst. 78. — *An conditio filii dirimat, et quid dicendum sit, si Matrimonium ineatur insciis vel invitis parentibus?* Resp. § 1. S. Basil. apud Arcud. lib. 7, cap. 2, putavit conditionem filii dirimere, si parentes sint inviti, et hoc videtur habere fundamentum in utroque Jure, nam ita habetur *Can. Aliter* 30, *quæst.* 5. *Can. Honorantur*, *et Can. Non omnis*, 32, *quæst.* 2. *Paternus consensus desideratur in nuptiis, nec sine eo legitimæ nuptiæ habeantur, juxta illud Evaristi Papæ : aliter non sit legitimum conjugium, nisi a parentibus tradatur, L.* 2, *ff. de ritu nuptiarum. Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, id est, qui coeunt, quorumque in potestate sunt.* Idem habetur, *L.* 9, 10, *ibid.* Etiam Luth. Bucer. Erasm. Apud Bellar. *de Matrim. Cap.* 19, dixerunt, Matrimonia prolium inita sine consensu parentum, vel irrita esse, vel saltem per parentes irritari posse. Sed oppositum nunc certum est ex Trid. *sess.* 24, *de refor. Matr. cap.* 1, ubi ait : *Eos S. Synodus anathemate damnat..... qui falso affirmant Matrimonia a filiis-familias sine consensu Parentum contracta, irrita esse, et Parentes ea rata vel irrita facere posse ;* docetque S. Thom. 2, 2, *quæst.* 104, *art.* 5, et nunc Canonistæ ac Theologi omnes cum Delb. *cap.* 8, dub. 10, *sect.* 9; Pignat, t. 4, *cons.* 147; Avers. *quæst.* 3, *sect.* 7 ; Kugl. *a n.* 131 *et* 574, *ubi a n.* 576, solvit argumenta contraria. Notant etiam recte Bellar. et Arcud. *cap.* 4, id jam fuisse in antiqua lege, nam Esau *Gen.* 26 *et* 28, duxit uxores sine voluntate parentum ; Jacob. *Gen.* 29 et 30, duxit sine scitu parentum ; similiter Tobias *cap.* 7, nec ideo reprehensi sunt ; hinc dicendum est Canones antiquos, et leges istas pro nunc esse a *Trid.* emendatas.

§ 2. Recte docet cum communi Avers. *quæst.* 569
4, *sect.* 5, contra *Sot. Nav.* et alios, filium non teneri obedire parenti imperanti certum Matrimonium ; hinc quamvis doceant *Gutt. Barb. Fagn.* et alii filium, et præcipue filiam peccare mortaliter contrahendo contra voluntatem et consensum parentum, quia horum cura et potestas postulat, ut proles in re tam gravi nihil determinet contra eorum voluntatem, oppositum tamen tenent S. Th. 2, 2, *quæst.* 10 *et* 104, *art.* 5 ; Tol. Henr, Sanch. *lib.* 4, *d.* 23, *num.* 10 ; Burg. *cent.* 3, *cas.* 55 ; Krim. *a num.* 132, quia circa electionem perpetui status, sustentationem proprii corporis, prolium generationem, quisque censetur esse sui juris ; et ideo S. Bon. *in* 4, *d.* 29, *quæst.* 3, *n.* 16, ait : *per præceptum non potest pater ad contrahendum cum hac vel illa filium obligare.* Attamen *Delb. et Avers.* adhuc distinguunt, et dicunt, si parentes impedire velint ab omni Matrimonio, non teneri obedire cum periculo

incontinentiæ, juxta illud 1, *ad Corinth.* 7, *v.* 9, *melius est nubere, quam uri.* Si impedire velint a certo Matrimonio, ad quod filius vel filia propendet, expendendas esse ex utraque parte rationes, et si parentum rationes justæ sint, teneri obedire; si nullius sint momenti, non teneri. Denique si parentes inducere velint ad certum Matrimonium, a quo abhorrent, non teneri obedire. Addunt tamen communiter omnes cum *Sanch.* teneri exquirere consilium parentum, si commode fieri possit, et non prævideant impedituros, quamvis Spor. *num.* 177, putet non peccaturos graviter, si etiam hoc negligant. Deinde tenent etiam communiter omnes cum *Toleto*, *Sanch. Burg.* supra, etiam teneri sequi consilium parentum, si multum referat cum tali contrahere, v. g. ad tollendas graves inimicitias: pietas enim tum obligat, per se loquendo, ut tollant talem necessitatem gravem parentum: et eadem ferme habet cum aliis Busemb. relatus *lib.* 3, *p.* 1, *num.* 692. Quod si ex tali Matrimonio scandala aliaque mala prudenter timerentur, recte dicit Delb. *num.* 43, sine peccato contrahi non posse, sed tanquam repugnans charitati, et pietati, implorata etiam Judicis auctoritate, esse impediendum, quia *in malis promissis fidem non expedit servari*, *Reg.* 69, *Juris in* 6. Denique notandum, quod in Gallia, et quibusdam aliis locis Matrimonia contracta contra voluntatem parentum censeantur irrita quoad affectus aliquos civiles.

571 § 3. Non ideo potest exhæredari proles, quod ineat Matrimonium etiam cum inæquali contra positivam voluntatem parentum, uti cum aliis plurimis docent Sanch. *lib.* 4, *d.* 25; Laym. Dian. Gob. *tract.* 10, *num.* 108; Dic. *de just. t.* 19, *n.* 393; Less. *in auct. v. Matrimonium, cas.* 20, neque oppositum ulla lege vel consuetudine induci potest, nisi accedat aliquis consensus Ecclesiæ, secundum dicta *a n.* 517; Delb. *cap.* 8, *d.* 19, *sect.* 2 *et seqq.* Ratio est, quia Jure naturali non potest ideo exhæredari, nisi hic parentum voluntatem teneatur sequi, quod secundum dicta non tenetur. Jure autem positivo tum tantum potest exhæredari, si adsit una ex his causis ingratitudinis, quas recenset *Authent. Ut cum, de appellatione, Coll.* 8. §. *Aliud quoque capitulum.* 1. Si parentibus manus intulerit. 2. Si per se et directe gravem, et inhonestam injuriam eis ingesserit. 3. Si accusaverit in criminalibus, quæ non sunt contra Principem vel Remp. 4. Si ut maleficus cum maleficis versetur, 5. Si tentaverit insidiari vitæ parentum. 6. Si commiscuerit se novercæ suæ vel concubinæ patris. 7. Si per delationem gravia dispendia causarit parenti. 8. Si pro parente captivo noluerit fidejubere. 9. Si impediverit, ne parentes conderent testamentum. 10. Si arenarium vel mimum pergat agere, cum parentes ejus professionis non sint. 11. Si filia vel neptis vigintiquinque annis minor, rejecta oblatione mariti vel dotis elegerit vitam luxuriosam. 12. Si parentem factum furiosum neglexerit. 13. Si non festinaverit redimere captivum. Quamvis autem ducat imparem contra voluntatem parentum, non ideo committit casum ingratitudinis ob unam ex his causis: ergo. Videtur potest Krim. *a n.* 488. Putavit quidem *Fachin.* posse exhæredari prolem ex similibus vel majoribus causis, quam hæ sint, sed recte contradicit Krim. *a num.* 496, quia Jus expresse restringit potestatem exhæredandi ad has tantum causas; sicuti privationem asyli restringit Greg. XVI, ad illas tantum 8, crimina, quæ recensui *lib.* 4, *num.* 1394, ideoque ad alia etiam majora extendi non debet. Putat tamen Molina *d.* 176, posse Rempub. concedere legem, secundum quam talis proles exhæredari posset in certis casibus, nempe illis, quibus in hoc negotio tenetur sequi consilium parentum. V. Kugl. *a n.* 695.

§ 4. Si proles petito consilio parentum, contra horum voluntatem ineat Matrimonium, non ideo potest ei negari dos, communis cum Sanch. *lib.* 4, *d.* 26, *a num.* 16; Gob. *n.* 110; Krim. *a n.* 500. Ratio est, quia volenti nubere debetur dos, tum ad alimenta, et sustinenda onera Matrimonii, tum etiam, ne mulier indotata spernatur a viro, uti habetur in Jure apud Krim. *quæst.* 500, nullum autem Jus dicit prolem ob adductam causam posse privari dote: imo licet nuberet indigno, non ideo posset privari alimentis necessariis, *L.* 5, § *Si vel parens, ff. de liberis agnosc.* Dos autem et alimenta æquiparantur in Jure. Porro ille solus censetur accipere indignum, ex quo redundat dedecus in familiam, vel infamia in accipientem. Vide Krimer *num.* 503, et Kugler *a num.* 139.

Quæst. 79. — *Quid addendum sit circa impedimentum voti?* Resp. § 1. Deus permisit Sacerdotibus, et Levitis antiqui testamenti Matrimonium, ejusque usum, saltem extra annum suæ vicis sive deservitionis, cum enim non fierent Sacerdotes aut Levitæ, nisi e tribu Levi, et domo Aaronis, ne Levitarum genus deficeret, reparandum erat per Matrimonium. In nova lege Græci Sacris ordinati

etiam licite utuntur Matrimonio ante subdiaconatum contracto, uti declararunt varii Pontifices apud Arcud. *lib.* 7, *cap.* 33. Votum tamen habent cœlibatus post primæ uxoris obitum, Arcud. *cap.* 43, ubi etiam notat Episcoporum uxores debuisse fieri Monachas.

§ 2. An Matrimonia Græcorum, si contrahant post susceptum sacrum Ordinem, sive sint prima, sive secunda, non tantum sint illicita, sed etiam invalida, fusissime disputat Arcud. *eodem cap.* 43, et contra alios tenet valida esse, sed sic contrahentes debere abstinere a sacro ministerio. E contra invalida esse multis contendit Pign. *T.* 8, *cons.* 81. Juste autem, et sancte voluit Ecclesia, ut Latini ordinati Sacris essent incapaces Matrimonii, et si illud antea contraxissent, abstinere ab usu, uti contra Græcos recte ostendit Arcud. a cap. 24, usque ad 43, testimoniis Conciliorum, et Patres tam Græcorum quam Latinorum, et nunc tantum loquemur de impedimento voti in Ecclesia Latina [1].

§ 3. Vasq. Azor. Platus, Pont. *lib.* 7, *cap.* 14, *et seqq.* late contendunt ex antiquis Conciliis, et Patres Religiosos in primis seculis, non obstante professione sua potuisse valide, quamvis illicite, contrahere Matrimonium. Et idem dicit de initiatis sacra Ordine Pont. *cap.* 27. Quod Professionem religiosam attinet, videri possunt dicta *lib.* 4, *n.* 3, et hic dicenda paulo post. De cætero certum est, nunc in Conc. Later. ann. 1139, statutum esse, ut Religiosa professio, et votum ordinati Sacris dirimat contrahendum Matrimonium, ut refertur *can. Ut lex* 40, *cas.* 27, *quæst.* 1, et idem statuitur aliis locis, apud Pont. *cap.* 22, *num.* 4, et apud Dicast. *de Ordine dub.* 24, estque definitum a Trid. *sess.* 24, *can.* 9. *Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege Ecclesiastica vel voto..... anathema sit :* unde videtur colligi, si Ordinem sacrum suscipiens nollet castitatem vovere, attamen ad hanc teneri ex præcepto Ecclesiæ secundum dicta lib. 6, p. 2, num. 2161, et similiter talis ex lege Ecclesiæ in reverentiam Ordinis sacri redditur inhabilis ad Matrimonium, uti recte Krim. a num. 965. Estque hoc verum, licet suscipiens sacrum Ordinem esset tantum impubes, quia quamvis per legem Ecclesiæ non sit capax voti Religionis, tamen Ecclesia non reddit eum incapacem hujus voti vel præcepti, Krim. *num.* 963.

576 § 4. Infans valide initiatur sacro Ordine, uti constat ex Cap. un. *De clerico per saltum promoto*, sic autem ordinatus non teneretur castitati, sed si vellet, posset inire Matrimonium, quia nec vovit, nec ei præcepta est castitas, cum fuerit voti et præcepti incapax. Excipe, nisi usum rationis adeptus suam Ordinationem expresse vel tacite ratificaverit, tum enim tenetur ad castitatem, et inhabilitatur ad Matrimonium, Barbos. Krim. *n.* 962.

577 § 5. Ordinatus sacris ex metu gravi injuste, et directe ad sacri Ordinis susceptionem incusso, secundum Krim. *num.* 964, et alios multos non tenetur ad castitatem, nec inhabilis est ad Matrimonium, sed videri debent dicta lib. 6, p. 2, num. 2163; nam probabilius est oppositum ob rationem ibi datam, quia votum illud Jure naturæ valet, nec invenitur Jure positivo irritari, uti etiam recte probat Pont. *lib.* 7, *cap.* 29.

578 § 6. Qui invalide ordinatus est, non tenetur, quia votum, et obligatio castitatis ex mente Ecclesiæ tantum accessorie sequitur ad susceptionem Ordinis. Oppositum tamen dicunt Castr. et Krim. *num.* 965, si conjuges invalide professi sint Religioni : putant enim teneri ad castitatem statui congruam, eo quod profitendo Religionem, expresse voverint castitatem, ac voluerint actum suum valere, quantum posset.

579 § 7. Per votum simplex castitatis, quod Religiosi Societatis Jesu emittunt post Novitiatum, dirimi Matrimonium, certum est ex Bulla Greg. XIII. *Ascendente Domino,* ubi ait : *quinimo omnes illos ad contrahendum inhabiles, ac contractus hujusmodi nullos, et irritos facimus.* Ratio est, quia quamvis non sit votum solemne, tamen quia Ecclesia potestatem habet ponendi certas conditiones requisitas ad valorem contractus matrimonialis, ipsa autem ponit carentiam votorum simplicium, per quæ Societatis Jesu personæ fiunt Religiosi, hoc ipso talia vota habent vim dirimendi Matrimonium.

580 § 8. Docent Abb. Lop. Palud. Laym. *lib.* 5,

[1] Pius VI Brevi *Intelliximus* die 5 Oct. 1793, dixit : « *Nulla esse matrimonia contracta tam a Regularibus quam ab ecclesiasticis sæcularibus ad aliquos sacros ordines promotis, et utrosque nedum in excommunicationis sententiam ipso facto incurrisse* (Clem. *cap. un. de Cons. et Aff.*) ; *sed etiam tanquam bigamos irregularitati obnoxios esse* (cap. ult. *de big. non ordin.*)..... »

tract. 10, *p.* 4, *cap.* 3, *num.* 5; Gutt. Castr. *d.* 3, *p.* 6, § 11, *n.* 20; Avers. *quæst.* 15, *sect.* 3; Tamb. *hic tract.* 7, *cap.* 4, § 2, *n.* 9, et alii communiter contra Sot. et Pont. *lib.* 7, *cap.* 21 *et* 25, per votum simplex castitatis, quod uxor emittit dans marito potestatem suscipiendi sacrum Ordinem, dirimi Matrimonium uxoris, etiam post mortem dicti mariti, quod videtur statui Cap. *Quia sunt*, 10, et Cap. *Si se, dist.* 28, ubi dicitur, ut separentur, non tantum quoad torum, uti putat *Pont.* sed etiam quoad vinculum, ut habet ibidem Glossa. Et ratio congruentiæ est, quia talis uxor deberet fieri monialis secundum Cap. *Sane, De conv. conjug.* et Cap. *Agathosa*, 21, *causa* 27, *quæst.* 2, ergo congruum est, ut saltem sit inhabilis ad alias nuptias. Alii cum Azor. *tom.* 1, *lib.* 13, *cap.* 14, *quæst.* 11; et Sanch. *lib.* 7, *d.* 40, dicunt Matrimonium uxoris in sæculo remanentis fore quidem irritum, attamen non ratione voti, sed ex constitutione Ecclesiæ, nam etsi uxor votum castitatis non emiserit, si tantum consenserit in Ordinationem mariti, licet forte nihil sciverit de inhabilitate inde consequente, dicunt inhabilitari ad secundas nuptias, nam ita statuitur Cap. *Seriatim*, 14, *dist.* 32, et Cap. *Quia sunt*, 10, *dist.* 28, ubi Glossa ait: *Si ea invita ordinaretur, vel ignorante, non fieret ei præjudicium, sed si scivit, et tacuit, sit ei præjudicium, ut post mortem illius non possit nubere, ut dist.* 32, Cap. *seriatim* 14, *unde non requiritur, quod mulier voveat, sed sufficit, si scivit virum suum ordinari.* Et eadem Glos. ad Cap. *Si se*, 11, *dist.* 28, *videtur, quod sola constitutio Ecclesiæ hoc Matrimonium dirimat, non scientia, vel votum.* Atque in his consentit *Sanch.* Quidquid sit de hoc, unde oriatur, Glos. ad. Cap. *seriatim*, supra ait: *De ista uxore promoti dic, quod eo ipso, quod dat licentiam, intelligitur vovere.* Et idem dicit Glos. ad Cap. *Agathosa* 21, *causa* 27, *quæst.* 2, ergo reipsa videtur ratione voti, saltem virtualiter emissi, cui, quamvis simplex sit, Ecclesia annexuit talem inhabilitatem, uti eamdem annexuit votis simplicibus in Societate Jesu, vel certe dici potest, quod in simili dixi lib. 6, p. 2, numer. 2161, nempe sicuti suscipiens sacrum Ordinem ordinarie ex voto obligatur ad continentiam, si tamen vovere nolit, tum obligari ex præcepto Ecclesiæ, ita hic ordinarie ex voto oriri illam inhabilitatem; si autem non voverit, oriri ex dispositione Ecclesiæ. Quid autem tenendum sit de nocente manente in sæculo, si innocens post justum divortium susceperit sacros Ordines, vel Religionem, dixi a num. 448.

§ 9. Sanch. lib. 7, d. 32, a n. 9, late probat, si unus conjugum profiteatur in Religione, et alter velit manere in sæculo, debere non tantum facere votum continentiæ [1], sed etiam carere periculo incontinentiæ, alioquin teneri non tantum ingredi Monasterium, sed etiam suo tempore profiteri in Religione, ut probat Castr. d. 3, p. 6, § 11, n. 12, quamvis n. 17, dicat, spectato rigore Juris oppositum esse probabilius. Tamdiu autem censetur manere periculum incontinentiæ, quamdiu senes non sunt, quantumcumque probatæ sint vitæ. Si tamen sint senes, præsumi abesse periculum, censetur autem mulier senex, si sit quinquagenaria, vir autem, si sit sexagenarius, inquit Sanch. et post eum Castr. n. 10, quia tunc in illis cum potentia generandi communiter cessat calor libidinis. Deinde probat item Sanch. d. 33, et Castr. n. 14, professionem viri fore validam, si uxor consenserit, quamvis in hoc sæculo manens, et adhuc juvenis votum castitatis non emittat: attamen ad hoc prærequiri licentiam Episcopi pro ingressu in Religionem, docet Castr. n. 11, contra Sanch. Gutt. Pontium, et Avers. *quæst.* 15, *sect.* 3, qui dicunt id tantum esse de convenientia. Et si remanens in sæculo emittat votum castitatis, docent recte Sanch. *num.* 8; Gutt. Pont. Castr. *num.* 13, quod votum uxoris non ideo fiat solemne, nam Cap. un. *De voto*, in 6, clare deciditur, quod votum nullum censeatur solemne in ordine ad dirimendum Matrimonium, nisi in religiosa professione, vel sacri Ordinis susceptione. Hinc inferunt hi auctores cum *Avers.* tali voto non dirimi sequens Matrimonium, sed tantum impediri. Quod autem uxor viri Sacris ordinati nequeat secundum dicta num. 580, post viri mortem valide inire Matrimonium, hoc dicunt esse ex speciali Ecclesiæ ordinatione circa uxorem ordinati, quæ cum sit odiosa, non debet extendi ad uxorem professi. E contra *S. Bonav. Gabr. Palud. Henricus*, et alii dicunt hoc voto dirimi Matrimonium etiam mortuo professo contrahendum, quia Cap. *Qui uxorem*, 10, caus. 33, quæst. 5, dicitur: *qui uxorem suam velare permiserit, aliam non accipiat, sed similiter convertatur*, ubi Gloss. addit: *intrando monaste-*

[1] Legenda expositio *Veronensis* Caussæ T. 4; Resol. *S. C. p.* 246, *et seqq.*

rium, si juvenis est, vel si senex est, contineat in sæculo, Cap. *Cum sis*, de conv. conjug. *et hic dicit Hugo, quod eo ipso, quod dat uxori licentiam, intelligitur vovere*. Hoc autem votum videtur esse simile voto, quod emittit uxor ordinati, quod secundum dicta num. 580, Matrimonium dirimit, et talis vir ingrediens Monasterium etiam sæpe ordinatur : ergo votum uxoris in sæculo manentis habet saltem tum similem vim dirimendi, et propter hæc posterior sententia etiam est probabilis, quæ dicit hic non esse extensionem legis, sed in æstimatione prudente velut identitatem casus respectu ejusdem legis.

§ 10. Si Titius hæreticus Ordinis Teutonici ritu hæreticorum fecerit solam professionem, non ideo fit inhabilis ad Matrimonium, tum quia non est vera professio religiosa, sed tantum inanis cæremonia, tum etiam quia non intendunt se obligare ad continentiam, neque Ecclesia ipsis eam præcipit.

§ 11. Thomistæ communiter, *Henr. Valent.* et alii, quibus videtur favere *S. Th.* in supplem. q. 53, art. 2, O, putant voto solemni Jure naturæ dirimi Matrimonium, eo quod res Deo per votum tradita non possit tradi homini, sed probabilius est oppositum cum Scoto, et Scotistis omnibus, teste Mastrio n. 116, ad quos accedunt Gers. Abb. Cajet. Azor. Bellarm. Sanch. lib. 7, d. 26; S. Bonav. Less. Kon. Reg. Hurt. Dic. *supra*, Krim. a n. 446 ; Avers. q. 15, sect. 1, et alii, quia obligatio Religionis non pugnat cum superveniente obligatione justitiæ, uti patet in obligato voto simplici castitatis, si Matrimonium contrahat; Deo enim ex Religione obligaverat corpus, quod nihilominus etiam valide ex justitia obligat conjugi. *Si dicas*, votum solemne habere actualem traditionem corporis respectu Dei, quam non habet votum simplex : *contra est*. 1. Nam multa vota simplicia etiam dirimunt Matrimonium, uti patet ex dictis : ergo talia saltem habent respectu Dei actualem traditionem corporis. 2. Ideo votum solemne est actualis traditio, quia per illud homo abdicat se jure utendi corpore, sed per quodvis votum simplex etiam abdicat se homo jure utendi corpore, quia nullum in tali homine manet, nec unquam est in aliquo jus ad actus illicitos : ergo. Confirmatur, nam Pontifices dispensare possunt cum professis ad ineundum Matrimonium, uti dicetur num. 829 ; ergo signum est, quod professio dirimat Jure tantum ecclesiastico ; solemnitas enim, ob quam præcipue est vis dirimendi, juncta est votis vel Ordini solo Jure Ecclesiastico, uti recte Krim. a num. 446.

584 § 12. Sicut votum profitentis in Religione impedit valorem Matrimonii, ita Matrimonium consummatum impedit valorem professionis religiosæ, si fiat absque licentia conjugis, et extra casum justi divortii, *c. Notificasti*, 33, *quæst*. 5, *c. Veniens*, *c. quidem de convers. conjug*. potestque sic invalide professus sua sponte redire ad sæculum, et in eo semper manere, etiamsi alter postea consenserit vel dederit causam justi divortii, nisi post hæc professionem suam legitime ratificarit. Et talis professio de se non habet vim voti simplicis, aut Religionis postea ineundæ aut servandæ castitatis aut non petendi debitum, quæ quidem præsumuntur, secudum cap. *Quidam* et Cap. *Placet*, de conv. conjug. sed an ita sit, pendet ab intentione profitentis, quæ exquirenda est. *Dixi*, si fiat absque licentia conjugis, et extra casum justi divortii, quæ licentia vel divortium, si adsit, licite et valide profitetur, uti colligi potest ex dictis hic num. 348, tum etiam lib. 6, p. 2, n. 2220, ubi dixi talem etiam posse suscipere sacrum Ordinem ; possuntque hæc omnia videri pluribus deducta apud Avers. *quæst*. 15, *sect*. 2 *et* 3.

585 § 13. Huc spectat solutio seqq. casuum. 1. Titius invalide professus, post elapsum quinquennium relata causa invaliditatis, emissus, inivit Matrimonium. *Quæritur*, an valide? Negat Pignat. *tom. consult*. 88, referens multas declarationes, quæ dicunt ibi esse tacitam professionem. Sed Resp. Quamvis Ecclesia prudenter præsumat talem esse tacite professum, sive interea ratificasse professionem suam, vix enim esse potest, quin ratificaverit, cum tamdiu in Religione vixerit, tamen cum Ecclesia non possit supplere consensum ad valorem professionis necessarium, si reipsa nunquam ratificasset, secundum dicta lib. 4, num. 12, nunquam valuisset professio, et Matrimonium jam contractum esset validum. E contra, si etiam tacite tantum ratificaverit primam invalidam professionem, nec aliunde aliquid defuerit, secundum dicta lib. 4, a num. 31, est vere professus, et consequenter Matrimonium ejus est invalidum, et de hoc casu intelliguntur declarationes apud Pignatellum.

Casus 2. Bertha potens probare se coactam vi esse ingressam, et professam in Religione, post medium annum a professione etiam profugit, et jam in Matrimonio est per decem annos, susceptis prolibus, petitque tandem, ut Judex ecclesiasticus habita plena probatione

coactionis declaret Matrimonium, et proles legitimas. *Quæritur*, an id fieri possit? Ratio dubitandi est, quia Trident. *sess.* 25, *de Regul. cap.* 19, dicit Regularem talem non esse audiendum, *nisi intra quinquennium tantum a die professionis causam deduxerit coram Superiore suo, et ordinario. Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcumque causam admittatur, sed ad Monasterium redire cogatur, et tanquam apostata puniatur.* Nihilominus quatuor Doctores Facultatis Theologicæ Coloniæ putarunt Judicem ecclesiasticum adhuc posse declarare professionem irritam, Matrimonium et proles esse legitimas, quia ignorantia Juris excusat in sexu femineo. Et mulier, ut inquit Gloss. *nov. in authent. de incest. nup.* § 1; Mascard, *de probat. vol.* 1, *concl.* 74, *num.* 5, *vol.* 2, *concl.* 1080, *num.* 9, ignorat sua jura, quidve ipsi competat. Et cum res integra non sit, præsumendum de benignitate Matris Ecclesiæ, quod conjuges illos nolit manere in perpetuis animæ, et corporis angustiis.

Casus 3. Caius metu, quem probare potest, coactus, verbis tantum externis sine interno animo fecit professionem; cessante intra triennium causa metus, statim protestatur contra, sed non auditur a Superioribus, nec permittitur implorare Ordinarium, imo in carcerem conjicitur, e quo elabens, fugam arripit, dimisso habitu ea intentione, ut intra tempus quinquennii sibi currentis imploret Ordinarium. Iterum deprehensus conjicitur in duriorem carcerem, tandem interrogatur, num professionem suam vellet ratificare, aut alias damnari perpetuo tali carcere; cumque non esset aliud evadendi medium, Caius obtulit ratificationem, sed non aliter ratificat, quam prius illam fecerat, scilicet sine animo se obligandi. Liber factus habita occasione iterum fugit, sed cum nullibi tutus consisteret, ex desperatione, militiæ nomen dedit, nec amplius sui juris, per annos 12, in ea mansit. Redux inde reassumpsit coram Ordinario suam declarationem: sed fortuito incidens in notitiam cum Caia, cum hac, totum negotium ignorante, contrahit Matrimonium in facie Ecclesiæ, et ex ea tres proles suscitat. *Quæritur* 1, an Caius possit ab Ordinario loci restitui in integrum contra lapsum quinquennii? 2. An, ut audiatur ab Ordinario et Superiore loci, e quo profugit, compelli debeat ad reassumendum prius habitum?

Respondeo ad 1, affirmative: 1. Quia restitutio in integrum nunquam intelligitur inclusa, nisi specialiter sit prohibita. *Socin.* et alii communiter, sed non est prohibita in casu hoc, quo injuste negata est omnis via reclamandi, nec ullibi Papæ reservatur restitutio in integrum. Zypæus *in Analysi Juris Pont. de Reg. n.* 47. 2. Caius reclamavit ante lapsum quinquennii, quod satis est, non enim requiritur, ut causa absolvatur ante quinquennium, 3. Ordinarius potest in sua diœcesi, quod Papa in orbe, nisi specialiter reservetur vel prohibeatur, Barb. *de jure eccl. lib.* 1, *cap.* 8, *num.* 20; Sperell. *dec.* 110, *num.* 21, et Trid. in omnibus causis concedit primam instantiam Ordinariis, exceptis solis causis tractandis secundum Canones apud Sedem Apostolicam: quod de hac causa nullibi dicitur. *Si dicas:* Ordinarius videtur hic esse delegatus, delegatus autem non potest restituere in integrum, Cap *Causas, de rest. in integr.* Resp. n. esse delegatum, nam Trid. *s.* 25, *c.* 19, *de Regul.* dicit, causam pertinere ad Ordinarium, et Superiorem regularem, nulla facta mentione delegationis: et licet Ordinario adjuncta sit jurisdictio etiam circa exemptos, per tale additamentum non sit jurisdictio delegata, Salgado *de retent. Bull. p.* 2. *c.* 25. Vide de Luca *de Regul. d.* 8, *n.* 7 *et d.* 10, *n.* 13.

Respondeo ad 2. Fagn. ad Cap. *Prælatum*, de his, quæ vi metusve caus. n. 52. *Covarr.* et alii videntur dicere, non audiendum, nisi in habitu, quia *Trid.* videtur Ordinario jurisdictionem concedere tantum pro casu, quo intra quinquennium, causas deduxerit, manens in Monasterio; nam addit: *Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcumque causam admittatur, sed ad Monasterium redire cogatur, et tanquam apostata puniatur.* Unde de hoc casu egressus dimisso habitu, Pignat. *t.* 9, *cons.* 173, *n.* 4, ait, Trid. *velle, quod prius reassumat habitum, postea admittatur ad adducendum causas nullitatis, alioquin vult agendum cum ipso, prout cum apostata.* Similiter Barb. *de potest. Episc. alleg.* 104, *n.* 14, ait, dimissionem habitus non impedire, ut Regularis non audiatur, si postea eumdem reassumat. Contradicit Sanch. *l.* 7, *d.* 37, *n.* 3, ubi ait: limitandum est, nisi professus is justam dimittendi habitus causam haberet, vel si non posset obtinere licentiam eundi ad reclamandum, nec ire, nisi habitu deposito, aut non permittitur causa nullitatis proponere coram Ordinario; et ob id habitu dimisso fugit, ut reclamet, quippe *Trid.* temerariam habitus dimissionem punire intendit; at non temere dimittit, qui ut allegando causas nullitatis,

remedio Juris concesso uti possit, id efficit, sic Nav. Azor. Addit Sanch. *n.* 11, ficte professum posse, cessante scandalo, et omissa reclamatione, et non deductis causis coram Ordinario, ac Superiore, fugere, nec teneri redire ad Monasterium, nec esse apostata. Hinc videtur dicendum, cum Caius injuste impeditus sit, quominus ageret, potuit dimisso habitu fugere, ut ageret, et cum nullibi tutus esse posset, quod se dederit militiæ, videtur fecisse coactus : deserere autem militiam, vel non potuit, vel non est ausus, et cum dimissus a militia statim inceperit iterum agere coram Ordinario, non videtur excludendus beneficio restitutionis in integrum apud Ordinarium, nec ipsi tutum est redire ad Ordinem, in quo forte libertatem non haberet agendi causam suam apud Judicem competentem.

587 *Quæst.* 80. — *Quid addendum sit circa cognationem legalem?* R. § 1. Adoptio tum dicitur perfecta sive arrogatio, si homo liber adoptatus auctoritate Principis transeat in potestatem adoptantis tanquam hæres necessarius ex testamento, et ab intestato : tum est imperfecta, si homo etiam alieni juris assumatur in filium non transeundo in adoptantis potestatem, et non tanquam hæres necessarius ex testamento, sed tantum ab intestato per potestatem Judicis inferioris ex consensu solius adoptantis.

588 § 2. Probabilius est cum *Innoc. IV*, Sylv. Henr. Sanch. Con. Laym. Dian. Tanc. Merat. Bon. Regin. Fill. Sylv. Tann. Avers. *q.* 16; Pir. Zoes. Engel. Haun. Wex *p.* 5, *tr.* 2, *contr.* 4; Krim. *n.* 1121, contra Scot. Abb. Palud. Pont. Castr. Barb. Schneidew et Scotistas omnes, teste Mastrio *n.* 104, solam adoptionem perfectam dirimere[1] cum de imperfecta nil stuatatur in Jure, sed tantum de adoptione simpliciter, sive sine addito; quo nomine venit sola perfecta, maxime cum Jura irritantia potius in favorem Matrimonii restringenda sint, quam amplianda.

589 § 3. Cognatio legalis dividitur in paternitatem, fraternitatem, et affinitatem. Paternitas reperitur inter adoptantem, et adoptatum, ac hujus descendentes, et hæc cognatio est perpetua, etiamsi per emancipationem, aut aliter solvatur adoptio. Fraternitas reperitur solummodo inter liberos legitimos adoptantis, et inter adoptatum, non autem inter adoptatum, et filios illegitimos adoptantis, neque inter filios legitimos adoptantis, et filios adoptati, durat autem solum tandiu, quandiu adoptio. Affinitas legalis reperitur inter adoptantem, et uxorem adoptati, item inter uxorem adoptantis, et adoptatum, duratque etiam in perpetuum, Avers. supra, Krim. *n.* 1128; Lohn. *p.* 4, *in instruct. Pastorum*, *p.* 207.

§ 4. Linea legalis Paternitatis est hæc: 590

Titius adoptans est cognatus cum { adoptato, in 1 gradu. / liberis adoptati, in. 2. / nepotibus adoptati, in 3. / pronepotibus adoptati, in 4. }

§ 5. Hæc cognatio inter adoptantem, et adoptatum non extenditur, nisi ad eam personam, quæ tempore adoptionis erat sub potestate adoptati; hinc adoptans valide contrahit cum filia adoptati nata post adoptionem, vel etiam nata ante, sed prius emancipata : item cum filia suæ filiæ adoptivæ, quia mulier neminem habet in sua potestate : item cum liberis illegitimis adoptati, quia hi non sunt sub hujus potestate, Sanch. Laym. Krim. *n.* 1124. Similiter nulla est cognatio legalis inter adoptantem, et parentes adoptati, quia hi parentes non sunt sub potestate adoptati, Krim. 1126. 591

§ 6. Linea legalis fraternitatis est hæc : 592

Caius adoptatus est cognatus cum { liberis adoptantis, in 1 gradu. / nepotibus adoptantis, in 2. / pronepotibus adoptantis, in 3. / abnepotibus adoptantis, in 4. }

§ 7. Linea legalis affinitatis est hæc : 593

Titius adoptans, et uxor Caii adoptati, Caius adoptatus, et uxor Titii adoptantis } sunt legaliter affines.

§ 8. Impedimentum cognationis legalis, secundum dicta, non contrahitur a liberis adoptivis inter se; hinc filii adoptati a Caio contrahere possunt cum filiabus adoptatis ab eodem Caio, Dian. *p.* 4, *tr.* 4, *R.* 121; Gob. *tr.* 9, *n.* 177; Avers. supra, Bon. Krim. *n.* 1123. Similiter filius adoptatus posset ducere filiam legitimam adoptantis, si alteruter emanciparetur, vel si moriatur adoptans, quia tunc cessat adoptio, Krim. *a n.* 1125. E contra filius adoptatus etiam soluta adoptione ducere non potest eam, quæ fuit uxor adoptantis, uti nec adoptans uxorem adoptati, quia, secundum dicta, est quædam inter hos quasi publica honestas perpetua. An superveniens cognatio legalis impediat petitionem debiti, dicetur, n. 601. 594

Quæst. 81. — *Quid dicendum sit circa cognationem spiritualem?* R. § 1. Trid. *sess.* 24, *c.* 2, 595

1 *Vide* Hortanam Dispensationis *T.* 6. Thes. Resol. p. 329. *et seqq.*

de ref. Matrim. statuit ut unus tantum, sive vir sive mulier juxta sacrorum Canonum instituta, vel ad summum unus et una baptizatum de Baptismo suscipiant, inter quos ac baptizatum ipsum, et illius patrem, et matrem, necnon inter baptizantem, et baptizatum, baptizatique patrem ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Et idem dicendum est ex Confirmatione, in qua Patrinus assistens, et confirmans contrahunt cognationem cum confirmato, cumque hujus patre ac matre.

596 § 2. Cum *Trid.* dicat inter illos *tantum* contrahi hanc cognationem, consequenter non contrahitur inter patrinum et matrinam, neque inter plures patrinos vel plures matrinas, si plures adhibeantur; neque inter illos, qui baptizantur vel confirmantur ab eodem Ministro, neque inter Ministrum Sacramenti et patrinos, neque cum parentibus vel uxore Ministri, neque cum conjuge patrini vel matrinæ, neque cum liberis vel vitrico, vel noverca baptizati, aut confirmati.

597 § 3. Si Bertha uxor Titii adulteretur cum Caio, qui ob levatum Titii et Berthæ infantem, habet cum eis cognationem spiritualem, quamvis sit incestus ob cognationem spiritualem, tamen Bertha hoc non obstante potest a Titio petere debitum, quia non impeditur per cognationem spiritualem, quæ non extenditur nisi ad personas in Jure expressas, adeoque Bertha non ideo contraxit cognationem spiritualem cum Titio marito suo. Neque hic contracta est affinitas cum Titio; hæc enim tantum oritur ex copula cum sanguine juncto, seu cum cognato ratione sanguinis, qualis non erat Caius, qui cum Bertha et Titio habebat tantum cognationem spiritualem.

598 § 4. Pontius *l.* 7, *c.* 40, *n.* 13, putavit non incurri hoc impedimentum, si quis cum ignorantia facti teneat aliquem, v. g. si filium suæ concubinæ, nesciens hunc esse: sed oppositum videtur certum cum Avers. *q.* 16, *s.* 2, ubi sibi contrarius est: ignorantia enim vel error hic non excusant, maxime cum illud statuatur non velut pœna, sed tantum veluti impedimentum canonicum, quale est etiam affinitas ex copula fornicaria, uti dicetur postea.

§ 5. Docent Tol. Henriq. Suar. Coninch. 599
Sanch. Bonac. Aliique Auctores gravissimi, quos citat, et sequitur Pignat. *tr.* 1, *cons.* 10, *non confirmatur non contrahere cognationem spiritualem*, dicitque a S. Congreg. in his terminis declaratum esse 13 Jun. 1654, sed quandiu non constat de ea declaratione, manet valde probabile oppositum, nam ita docent Auctores relati a Sanch. *l.* 7, *d.* 60, *n.* 21, aliique cum Avers. quem retuli *l.* 6, *p.* 1, *n.* 400, videri potest etiam Gob. *tr.* 9, *a n.* 169.

§ 6. Contrahit hoc impedimentum laicus 600
baptizans etiam privatim, et in necessitate, quia etiam hic intervenit vera regeneratio per Baptismum, propter quam Ecclesia hoc impedimentum statuit inter baptizantem et baptizatum, Sanch. Laym. Krim. n. 1198. An autem contrahat patrinus assistens Baptismo non solemni, aut solis cæremoniis, aut Baptismo sub conditione repetito, dixi l. 6, p. 1, n. 361, ubi a n. 359, pluribus dixi quid requiratur ad contrahendam hanc cognationem.

§ 7. Cognatio spiritualis superveniens Ma- 601
trimonio impedit ejus usum, secundum dicta a n. 387. Illum tamen non impedit superveniens cognatio legalis; hinc quamvis Titius adulterans cum sorore uxoris suæ impediatur a petitione debiti, non tamen impeditur, si sororem uxoris suæ adoptet, quia hoc nullo Jure statuitur, Sanch. *lib.* 7, *dist.* 63, *n.* 19; Krim. *n.* 1238. An autem pater in necessitate baptizans, vel assistens suæ, aut uxoris proli, contrahat cognationem, et impediatur a petitione debiti, dixi a num. 384, et videri etiam possunt dicta l. 6, p. 1, num. 358.

Quæst. 82. — *Quid circa cognationem carna-* 602
lem, seu consanguinitatem sit addendum? R. § 1. Ante omnia intelligi debet significatio nominum hic, ad quod servire poterunt sequentia ex Lohn. *p.* 4. *in Instruct. Pastor*, *p.* 198.

NOMINA CONSANGUINITATIS.

LATINE.	GERMANICE.	GALLICE.
Cognatus.	*Vetter Blutts Werwandt*	Parent Cousin.
Cognata.	*Baas*	Cousine.
Paterna linea.	*Vatter Geschiecht.*	Ligne du Père.
Materna linea.	*Muttr-Geschiecht.*	Ligne de la Mère.
Pater.	*Vatter*	Père.
Mater.	*Mutter*	Mère.
Liberi	*Kinder*	Enfants.
Filius	*Sohn*	Fils.
Filia	*Tochter*	Fille.
Frater.	*Bruder*	Frère.

LATINE.	GERMANICE.	GALICE.
Frater ex Patre	*Brudervom Vatter*	Demi-Frère du côté du Père.
Frater uterinus	*Brudevonde Mutter*	Frère uterin.
Germanus Frater	*Leiblicher Bruder.*	Frère germain.
Soror.	*Schwester*	Sœur.
Gemini	*Zwilling.*	Frères jumeaux.
Avus	*Anherr. Grosvatter*	Aïeul : Grand-Père.
Avus paternus	*Des Vatters Vatters*	Aïeul paternel.
Avus maternus.	*Der Mutter Vatter*	Aïeul maternel.
Avia	*Anfraw : Grosmutter*	Aïeule : Grand'Mère.
Proavus.	*Vranherr.*	Bisaïeul.
Proavia.	*Vranfrav.*	Bisaïeule.
Abavus	*Vransvatter.*	Trisaïeul.
Abavia	*Vransmutter*	Trisaïeule.
Atavus	*Vrans-ann*	Le Père du Trisaïeul.
Tritavus.	*Vrans-Vran.*	Le Grand-Père du Trisaïeul.
Nepos.	*Enkel : Kinds-Kinder.*	Petit-Fils.
Nepos ex Filio	*Sohns Sohn.*	Petit-Fils: Fils de mon Fils.
Nepos ex Filia	*Tochter. Sochn.*	Petit-Fils : Fils de ma Fille.
Neptis ex Filio	*Sohns Tocther.*	Fille de mon Fils.
Neptis ex Filia	*Tocther Tocther*	Fille de ma Fille.
Pronepos	*Enckel Son.*	Fils du Petit-Fils.
Proneptis	*Enckeis-Tochter*	Fille de la Petite-Fille.
Abnepos.	*Enkeldes Enhels*	Petit-Fils du Petit-Fils.
Abneptis.	*Eneklein des Enkls*	Petite-Fille de la Petite-Fille.
Atnepos.	*Enckels Vrenckels.*	Arrière-Fils.
Atneptis.	*Enckels Vrencklein*	Arrière-Fille.
Fratruus : Frater Patris	*Vatters Bruders*	Oncle paternel, Frère du Père.
Patrun smagnus : Frater Avi.	*Unnherrens Bruder*	Grand-Oncle paternel, Frère du Grand-Père.
Propatruus : Frater Proavi.	*Uranherrens Bruder.*	Arrière-Oncle, Frère du Bisaïeul.
Avunculus : Frater Matris.	*Mutter Bruder.*	Oncle maternel, Frère de la Mère.
Avunculus magn. Frater Avi Materni	*Anfrawens Bruder.*	Grand-Oncle maternel, Frère du Grand-Père maternel.
Proavuncul. : Frater Proavi materni	*Vranfrawen Bruder*	Arrière-Oncle maternel, Frère du Bisaïeul maternel.
Amita	*Vatters Schwester.*	Tante, Sœur du Père.
Amita magna.	*Anchern Schwestr.*	Grand'Tante, Sœur du Grand-Père ou de la Grand'Mère paternelle.
Proamita	*Uraherrens Schwester*	Arrière-Tante, Sœur du Bisaïeul ou de la Bisaïeule paternelle.
Matertera	*Mutter Schwester.*	Tante, Sœur de la Mère.
Matertera magna	*Anfrawens Schwester.*	Grand'Tante, Sœur du Grand-Père ou de la Grand'Mère maternelle.
Promatertera	*Uranberrn Schwester.*	Arrière-Tante, Sœur du Bisaïeul ou de la Bisaïeule maternelle.
Nepòs ex Fratre	*Bruders Sohn*	Neveu, Fils du Frère.
Nepos ex Sorore	*Schwester Sohn.*	Neveu, Fils de la Sœur.
Neptis ex Fratre.	*Bruders Tochter.*	Nièce, Fille du Frère.
Neptis ex Sorore.	*Schwester Tochter*	Nièce, Fille de la Sœur.
Patrueles.	*Zoweyr Bruder Kinder.*	Cousins ou Cousines germaines, enfants de deux Frères.
Consobrini, Consobrinæ.	*Zweyer Schwester Kinder Gerschwerstert Kinder.*	Cousins ou Cousines germaines, enfants des deux Sœurs.
Amitini.	*Bruders und Schwester Kinder*	Enfants du Frère et de la Sœur.
Sobrini	*Gerschwestert Enc Klein.*	Neveux des deux Sœurs.

Denique notandum est quod in Jure illi dicantur agnati, qui ab aliquo descendunt per lineam masculinam, illi autem cognati, qui per femininam, quamvis quandoque nomen cognati tanquam genus sumatur ab utroque.

[illegible] §. 2. Quia hic loquimur de consanguinitate, ejusque lineis, gradibus, stipite, etc. notandum est quid his terminis significetur. *Consanguinitas* est conjunctio personarum ex eo proveniens, quia una descendit ab altera, vel ambæ ab eadem : dicitur autem consanguinitas, quasi conjuncti sanguinis unitas. *Linea* consanguinitatis est collectio personarum ab eodem stipite descendentium continens, et distinguens gradus inter eas : series autem illa, sive ordo personarum ex eodem stipite descendentium dici solet arbor consanguinitatis. *Gradus* lineæ est distantia unius personæ ab altera intra eamdem lineam, et dicitur gradus, quia ita progredimur de proximo ad proximum. *Stipes* dicitur illa persona, a qua cæteræ, de quarum cognatione quæritur, descendunt, ideoque dicitur communis stipes, quia illi, de quibus quæritur, habent eum, velut communem truncum, a quo ipsi veluti

rami proveniunt, et in quo primo conveniunt, si in eorum originem inquiramus, sic pater est stipes respectu fratris mei, sororis meæ, et mei, avus est stipes respectu mei, et patrui mei, quia nullus est proximior, quam avus, a quo uterque nostrum descendit, quamvis enim ego proximus descendam a patre meo, tamen patruus meus non descendit a patre meo, neque ab ullo alio proximus, quam ab avo meo. Similiter proavus est stipes respectu mei et avi mei, quia est primus, a quo etiam uterque nostrum descendit.

604 § 3. Linea est vel recta, vel transversa. *Linea recta* est, in qua soli collocantur, quorum unus est principium alterius, sive quorum unus est ab altero generatus, sive sint ascendentes, sive descendentes. Dicitur autem linea ascendentium, si ab inferioribus incipiatur versus superiores, v. g. a filio ad patrem, avum, proavum, abavum. E contra si a majoribus respiciatur ad inferiores, dicetur linea descendentium, v. g. a patre ad filium, nepotem, pronepotem, abnepotem. *Linea transversa*, quæ etiam collateralis appellatur, est illa, in qua tales collocantur, qui licet descendant ab eodem communi stipite, v. g. ab eodem patre, unus tamen non descendit ab altero, sicut duo fratres, vel frater et soror ab eodem patre, patruus, et ego ab eodem avo, ita tamen, ut inter nos unus non descendat ab altero, quia neuter generavit alterum : hæc linea transversa dividitur in æqualem, et inæqualem : *æqualis* tum est, si personæ a se mutuo non descendentes æqualiter, id est, cum eodem numero graduum distenta communi stipite, v. g. ego, frater et soror mea æqualiter distamus a patre. Tum est *inæqualis*, quando personæ a se non descendentes distant inæqualiter, id est, cum inæquali numero graduum ab eodem stipite, v. g. ego et patruus meus respectu avi mei, nam patruus ab eo distat uno gradu, cum sit ejus filius, ego duobus, cum sim nepos.

605 § 4. Propinquitas et distantia graduum reducitur ad has tres regulas ;

Regula prima. Tot sunt gradus in linea recta tam ascendente quam descendente, quot sunt personæ, una dempta. Alii sic ponunt regulam: positi in linea recta tot gradibus a se invicem distant, quot intercedunt generationes activæ, v. g. nepos tuus distat ab avo tuo quatuor gradibus, quia in primis si ascendendo incipias numerare personas a tuo nepote usque ad avum tuum, invenies quinque, nempe: nepotem tuum, filium tuum, te, patrem tuum, avum tuum, itaque unam tollas, et remanent quatuor, sicque erunt quatuor gradus : præterea quatuor sunt generatianes activæ ab avo tuo usque ad nepotem tuum, scilicet illa, qua avus tuus generavit patrem tuum; deinde altera, qua pater tuus te generavit; tertia est, qua tu generasti filium tuum ; quarta denique, qua filius tuus generavit filium suum, qui est nepos tuus, consequenter tuus nepos est in quarto gradu consanguineus cum tuo avo, nam respectu avi tui est abnepos.

Regula secunda. In linea transversa æquali, tot gradibus distant personæ inter se comparatæ, quot gradibus singuli distant a communi stipite, v. g. ego, frater et soror mea, singuli a communi stipite, qui est pater, distamus uno gradu, ideoque inter nos sumus consanguinei in primo gradu. Item ego et patruelis meus, id est, filius patrui mei, a communi stipite, qui est avus noster, distamus duobus gradibus, ideoque inter nos etiam distamus duobus gradibus, et sumus consanguinei in secundo gradu æquali

Regula tertia. In linea transversa inæquali, tot gradibus distant personæ inter se comparatæ, quot gradibus distat a communi stipite persona illa, quæ est remotior, v. g. patruus meus distat ab avo meo uno gradu, ego autem disto ab eodem avo meo duobus gradibus; hic ego etiam duobus gradibus disto a patruo meo, sive disto primo gradu in secundo, uti habet stylus in curia Romana, ideoque cum illo sum consanguineus in secundo gradu inæquali, sive in gradu primo secundo. Pro claritate pono singulas lineas, quas, qui leget in *Lohner*, caute usurpet, et corrigat, quia ibi multi sunt errores in numeris a typographo male notatis.

LINEA RECTA CONTANGUINITATIS.

Titius est	cum abavo suo,	in 4.	Ascendentes.
	cum proavo,	in 3.	
	cum avo,	in 2.	
	cum Patre,	in 1.	
	cum filio,	in 1.	Descendentes.
	cum nepote,	in 2.	
	cum pronepote,	in 3.	
	cum abnepote,	in 4.	

LINEA TRANSVERSA ÆQUALIS.

Titius est
- cum amitino suo in 2. | cum consobrino in 2. | cum patruele in 2. } cum horum liberis in 3. Nepotibus in 4.
- cum fratre suo in 1.
- cum hujus liberis in 2.
- Nepotibus in 3.
- Pronepotibus in 4.
- cum sorore sua in 1.
- cum ujus liberis in 2.
- Nepotibus in 3.
- Pronepotibus in 4.
- cum patruele in 2. | cum consobrina in 2. | cum amitina in 2. } cum harum liberis in 3. Nepotibus in 4.

LINEA TRANSVERSA INÆQUALIS RATIONE PATRIS

Titius est
- Cum propatruo ejusque liberis, nepotibus, et pronepotibus in 4.
- cum patruo magno, ejus liberis, et nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum patruo in 2.
- cum liberis patrui in 2.
- cum nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum amita in 2.
- cum liberis amitæ in 2.
- cum nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum amita magna, hujus liberis, et nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum proamita ejusque liberis, nepotibus, et pronepotibus in 4.

LINEA TRANSVERSA INÆQUALIS RATIONE MATRIS.

Titius est
- Cum proavunculo ejusque liberis, etc. in 4.
- cum avunculo magno, ejusque liberis, et nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum avunculo in 2.
- cum hujus liberis in 2.
- cum nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum matertera in 2.
- cum hujus liberis in 2.
- cum nepotibus in 3.
- cum pronepotibus in 4.
- cum matertera magna, ejus liberis et nepotibus tn 3.
- cum ejus pronepotibus in 4.
- cum promatertera, ejus liberis, nepotibus, et pronepotibus in 4.

Nota. **In is lineis transversis quoad descendentes non semper est linea inæqualis : quinam autem sint in linea æquali, facile colligitur ex antedictis, et prioribus tabulis.**

LINEA TRANSVERSA INÆQUALIS RATIONE FRATRIS ET SORORIS.

Titius est
- Cum Caio fratris sui pronepote in 4,
- cum fratris nepote in 3,
- cum hujus liberis in 4,
- cum fratris liberis in 2,
- cum horum liberis in 3,
- cum nepotibus in 4,
- cum sororis liberis in 2,
- cum horum in 3,
- cum nepotibus in 4,
- cum sororis nepote in 3,
- cum hujus liberis in 4,
- cum sororis pronepote in 4.

Quæst. 83. — *Quomodo practice sit agendum, quando dicitur quod cognatio intercedat inter sponsos?* R. Quamvis Parochus vel Confessarius non debeat se veluti Judicem statuere in causis matrimonialibus, tamen potest, veluti amicus et consultor, interrogari cur putetur adesse impedimentum, vel unde sit dubium. Ut autem veritatem comperiat practice sic procedat : scribat in parte inferiore chartæ nomen sponsi ad sinistrum latus, ad dextrum nomen sponsæ, supra sponsum describat ordines semper ascendendo a proximioribus, nomina illorum sponsi cognatorum, qui ex hac parte dicuntur dedisse causam cognationis : similiter scribat in altero latere nomina eorum, qui ex parte sponsæ dicuntur dedisse causam cognationis, nec cesset a scriptione, donec perveniat ad communem stipitem, e quo sponsus, et sponsa sint mediate generati, si non reperiatur talis stipes, tum certum est nullam adesse cognationem, sed forte erit affininas, de qua postea : si vero perveniatur ad communem stipitem, consideret in qua linea sint sponsi, an in recta vel transversa, æquali vel inæquali, et applicet regulas, uti supra. Quod si inveniat esse intra quatuor gradus, erit impedimentum, si ultra quatuor gradus, dicat nullum esse impedimentum, ita Gob. *tr.* 9, *n.* 165. 607

Quæst. 84. — *Quid præterea sit notandum circa impedimentum consanguinitatis?* R. § 1. Non omnes consanguinitatis gradus dirimere Jure naturæ certum videtur ex dicendis *n.* 828. Ecclesia enim in aliquibus dispensat. Attamen docent *Scot. S. Anton. Palud. Dur. Abb. Bellarm. Vasq. Con. Hurt. Merat. et alii*, omnes gradus in linea recta usque in infinitum dirimere Jure naturæ, ideoque si Adam viveret, non posse jam cum ulla femina a se descendente inire Matrimonium, et ita expresse asseritur L. *Nuptiæ*, *ff. de ritu nupt.* Rationem dant, quia semper dicuntur paren- 608

tes, et filii, genitores, et geniti, principia et principiati, ita ut superiores respiciant inferiores tanquam aliquid sui : ergo natura semper exigit specialem reverentiam ad invicem : ergo prohibet inter eos copulam conjugalem quæ videtur supponere copulandos esse natura pares, et extraneos invicem. Contradicunt S. Th. Cai. Vict. Led. Sanch. Pont. Cov. Sot. Val. Fag. Perez, Bon. aliique, cum Avers. *q.* 16, *s.* 1, et Krim. *a n.* 1190, *et a n.* 1199, dicuntque solum primum gradum esse de Jure naturæ, nam in primis quo major est distantia, eo minor debetur reverentia, natura enim dictat majorem deberi reverentiam patri quam tritavo, et consequenter copulam patris cum filia debere magis esse contra naturam, quam patris cum abnepte; et rationem a priori dat Pignat. *tr.* 7, *c.* 22, *n.* 45, quia peculiaris affectio erga consanguineos nascitur ex virtute superiorum traducta ad inferiores cum similitudine complexionis, morum, lineamentorum, hæc autem similitudo paulatim diminuitur, et tandem evanescit : ergo saltem in remotissimis gradibus censebitur quasi moraliter cessare omnis illa similitudo, et consequenter abhorrescentia naturæ. Deinde Canones nunc absolute dicunt consanguinitatem ultra quartum gradum non dirimere; sic enim Cap. *Non debet*, De consang. dicitur : *prohibitio copulæ conjugalis quartum consanguinitatis, et affinitatis gradum non excedat*, nec distinguunt, an in linea recta, vel transversa : ergo nec nos debemus distinguere; cur autem nunc restrinxerint ad quartum gradum, cum antehac extenderetur ad septimum, ratio hæc est, quia nunc ætas hominum est brevior, nec multi vident quintam generationem suorum descendentium. Ad rationem oppositam resp. solum patrem dici per se principium filii, progenitores autem dicuntur tantum principia per accidens, quia ad rationem filii sufficit habere patrem, quamvis hic pater non haberet progenitores, uti patet in Abel respectu Adami : ergo merito debetur patri alia reverentia, quam aliis progenitoribus.

609 § 2. Quamvis concederemus Matrimonium in quinto gradu lineæ rectæ esse Jure naturæ illicitum, non ideo esse Jure naturæ irritum, nam Jure naturæ est Matrimonium contra fidem datam alteri sponsæ, vel contra fidem Deo datam de castitate servanda, et tamen ejusmodi Matrimonia non sunt Jure naturæ irrita, Sanch. *l.* 2, *d.* 51, *et alii.*

610 § 3. Si solus pater et filia superessent, secundum Sanch. *l.* 7, *d.* 51, *n.* 10, et alios, indigentia matrimonii inter eos videtur honestanda per extremam necessitatem propagandi genus humanum, adeoque videretur Deus tum quasi dispensare. Quamvis alii cum Avers. *q.* 16, *s.* 1, putent, pro tali casu judicandum fore, quod Deus vellet finem humanæ generationis, nisi aliter provideat. Saltem docet Pign. *tr.* 7, *consult.* 22, *n.* 1, Deum absolute posse etiam pro primo gradu dispensare.

§ 4. Sot. Vasq. Bellarm. Valent. Ledesm. 611
Bon. Henr. Perez, Sanch. *d.* 52, *n.* 11, putant Matrimonium in 1 gradu lineæ transversæ, nempe fratris cum sorore, esse Jure naturæ irritum, nam Ecclesia, quamvis rogata, nunquam dispensare voluit. Contradicunt Alens. Scot. Cai. Gutt. Dian. *p.* 4, *tr.* 4, *R.* 93; Pont. *l.* 7, *d.* 32, *n.* 3; Castr. *d.* 4, *p.* 7; Avers. supra : alias Matrimonium non fuisset licitum inter proles Adami, et Deus debuisset aliter providere propagationi humanæ; hinc putant esse Juris positivi, divini, et ecclesiastici.

§ 5. Si infideles contraxerint in gradu per 612
Ecclesiam prohibito, et postea baptizentur, non ideo separari possunt, Cap. *De infidelibus* 4, *De consang. et affin.* nam non erant subjecti Ecclesiæ, dum contraxerunt : ergo etiam non tenebantur ejus impedimento. *Nec obstat* quod infidelis conversus, si sit bigamus, sit irregularis, quod etiam a statuto Ecclesiæ provenit, *nam*, quod sit bigamus, est ex natura rei, sive sit fidelis sive infidelis, quod autem bigamus prohibeatur suscipere Ordines, etc. hoc solum est a statuto Ecclesiæ.

Quæst. 85. — *Si Titius et Berta sint consan-* 613
guinei in gradu misto ex quinto et quarto, an sint impediti? Ratio dubitandi est quia reipsa contingunt se in 4 gradu; hinc qui in 4 et 3 se contingunt, debent explicare etiam tertium, ut in hoc etiam specialiter dispensetur: ergo similiter hic Resp. non esse impeditos, uti expresse habetur C. fin. *Vir qui.* De consang. nisi alicubi fuisset hactenus contraria consuetudo, propter quam aliud decernitur, ib. C. 3, *Si dilectio*, quod pro isto tantum loco dicitur, ut ne fieret novitas in populo isto : Hinc Sanch. *l.* 7, *d.* 53, *n.* 5; Avers. *q.* 16, *s.* 1, docent cum communissima tales posse contrahere, quamvis ex una parte attingeretur etiam primus gradus. Ratio est quia licet Titius sit in primo gradu, v. g. cum Caio, et Berta sit in 4 gradu cum eodem

Caio, tamen Bertha non est cum Caio conjuncta in ullo gradu impediente, cum ultra 4 gradum non extendat se impedimentum : ergo Titius et Bertha etiam inter se non sunt in ullo gradu impediente, nam gradus contingentiæ inter se debet desumi per respectum contingentiæ ad stipitem, qui est Caius : hinc ad rationem oppositam patet responsio, nam etiam ratione 4 gradus oritur impedimentum; ergo non est mirum quod illius debeat fieri mentio : hic autem ostensum est ratione 5 gradus nullum oriri impedimentum.

614 *Quæst.* 86. — *Quid addendum sit circa impedimentum criminis?* R. § 1. Universum posset impedimentum criminis distingui quadruplex : 1. Machinatio concurrente utraque parte cum intentione matrimonii cum conjuge superstite. 2. Machinatio unius tantum partis ex intentione matrimonii, et adulterium absque alio contractu vel promissione matrimonii. 3. Adulterium cum contractu vel promissione matrimonii. 4. Raptus, de quo a. num. 630.

615 § 2. Per machinationem hic intelligitur crimen homicidii, id est, non solus conatus occidendi, sed occisio conjugis; C. *Si quis vivente*, 31. *q.* 1. Debetque mors sequi ex actione occidentis et non ex culpa Medici, vel negligentia morientis, Pont, *l.* 7, *c.* 45, *n.* 4; Mastr. *n.* 104. Perinde autem est, sive sit occisio uxoris procurata a viro, sive viri procurata ab uxore, uti certum est ex communissima cum Sanch. *l.* 7, *d.* 78; Avers. *q.* 18, *s.* 4, contra Victor. et Ledesm. Et censetur machinatio, si vir uxorem deprehensam in adulterio occidat ex concilio, seu intentione contrahendi cum alia, quia quamvis leges civiles factum illud non puniant, tamen canonicæ detestantur, nec excipiunt, dum constituunt hoc impedimentum, *Avers.* et alii contra *Henriq. Rebell. Bonac.*

616 § 3. *Avers. et Mastr.* supra putant utrique oriri impedimentum, si unus etiam inscio altero machinatus sit, nam per C. *Si quis vivente*, hic machinator ligatur eo impedimento : ergo etiam alter, cum quo intendebat contrahere, quia hoc ipso quod unus impediatur, etiam impeditur alter. Oppositum tenet communis cum *Busemb.* in quam fatetur *Mastr.* etiam magis propendere *Scot.* Ratio est quia ita videtur statui Cap. *Super hoc*, De eo qui duxit, nam dicitur non posse ducere *si adultera est in mortem uxoris aliquid machinata, sive fidem dederit, sive non, quod ea defuncta hanc esse ducturus :* putantque Pont. Hurt. et Krim. *n.* 1003, probabiliter nequi a machinante incurri, si exterius non manifestarit intentionem matrimonii. Attamen contradicit Castr. *d.* 4, *p.* 12, *n.* 5, quia quamvis Ecclesia non puniat actus mere internos tamen punit externos ex hac vel illa intentione factos, nam excommunicat Inquisitorem, qui reis facit injustitiam ex odio vel amore, *Clement. I.* § *Verum quia, de hæretic.*

§ 4. Si Caius maritus præmisso adulterio cum Berta machinatus sit mortem suæ uxoris, primario, quia oderat, secundario, ut cum Berta iniret Matrimonium, oritur impedimentum quia machinati sunt animo contrahendi. Jura autem non exprimunt debere esse primariam intentionem, Less. *in auct. V. Matr. cas.* 10. Quod valet, etiamsi cum contraherint, dubitarint an etiam secundario habuerint intentionem contrahendi, quia factum scitur, et prudenter præsumitur illa intentio, communiter enim comitatur. Si tamen contraxerint bona fide, nil suspicantes, et postea dubitatio illa superveniat, quando post adhibitam diligentiam nihil certi comperitur, probabile est non indigere dispensatione, adhuc tamen probabilius censet *Less.* quod indigeant, quia difficile creditu est eum animum non adfuisse. Debere autem saltem in uno adfuisse animum ineundi Matrimonium, nec sufficere commune consilium occidendi, videtur certum cum *S. Th. Bonav. Avers.* supra et aliis communissime, quamvis contradicant *Cajet. Arm. Sot.* 617

§ 5. Si uxor occidat virum ex consilio Matrimonii cum alio, æque incurritur impedimentum, quia Can. *Si quis*, 31, *q.* 1, dicitur : *sive vir aut mulier, virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur* etc. et idem patet ex C. *Laudabilem de convers. infid.* Ut autem quis dicatur machinatus mortem alterius cum effectu, sufficit quod occiderit consilio vel mandato, quia machinatio proprie significat occultam insidiationem respectu mortis, Pyrr. Corr. Krim. *n.* 1001. Attamen non sufficit ratihabitio patrati homicidii, quia non est causa patrati homicidii, et quando Regula 10, Juris in 6, dicit *ratihabitionem mandato æquiparari*, intelligitur vel quando effectus pendet tantum a ratihabitione, vel quando Jus ita disponit, Laym. Castr. *nu.* 4. Similiter quamvis C. *Cum quis de sent. excomm. in* 6, dicatur quod ratihabitio retrotrahatur, et mandato æquiparetur, etiam ad pœnam excommunicationis, hoc tamen extendi non debet ad 618

alias, et specialiter, non ad hanc pœnam contra favorem matrimonii, Sanch. Krim. *num.* 2443.

619 § 6. Sive promissio antecedat, sive sequatur, post adulterium causat impedimentum, Sanch. *l.* 7, *d.* 79, *n.* 3; Lug. *in resp. mor. l.* 1, *dub.* 44, *n.* 2; Gob. *tr.* 9, *n.* 199; Krim. *n.* 1006. Quod valere dicit Avers. *q.* 18, *s.* 3, etiamsi promissio bona fide facta præcessisset. Unde nec opus est ut eodem tempore fiat adulterium, et promissio, quia in omnibus his casibus præbetur ansa captandi mortem conjugis, ad quod cavendum inductum est illud impedimentum. Si tamen promissio tacite, vel expresse revocetur ante adulterium, non oritur impedimentum : e contra si revocetur prius post adulterium, sive facta sit ante illud, sive post, oritur, quia jam causatum erat, Avers. Gob. *num.* 193.

620 § 7. Si promissio fiat de matrimonio contrahendo ante mortem alterius conjugis, Sanch. *n.* 2, putat non oriri impedimentum, quia Can. *Relatum* 31, *q.* 1, expresse dicitur promissionem referri ad tempus futurum post mortem alterius conjugis, et ratio Canonis est quia sic dabatur causa machinandæ mortis. Contradicit Avers. *q.*8, *s.* 3, sicuti enim dirimit matrimonium de præsenti contractum, vivente alio conjuge, uti statim dicetur, ita etiam videtur dirimere promissio ejus de præsenti, cum etiam detur causa machinandi mortem, ut tale matrimonium validari possit.

621 § 8. Quamvis matrimonium, quod de præsenti contrahunt hi adulteri, sit invalidum ratione ligaminis : tamen oritur impedimentum criminis, *C. super hoc*, De eo, qui duxit, Avers. Krim. *n.* 976. Putat quidem *Hurt.* requiri tale Matrimonium, quod alias foret validum, nisi adesset hoc ligamen alterius conjugis, adeoque non contrahi impedimentum criminis, si clandestine contraherent, vel essent affines aut consanguinei, sed Sanch. *n.* 8, probabilius contradicit, quia cum sufficiat promissio Matrimonii pro futuro inter tales, multo magis sufficiet attentatio illius pro præsenti, cum hæc attentatio sit veluti illius promissio pro futuro, eo quod velint Matrimonium esse perpetuum.

622 § 9. Si uterque sit conjugatus, Pont. *l.* 7, *c.* 45, *n.* 5, et Hurt. *d.* 23, *diss.* 2, dicunt non esse opus ut uterque hoc sciat de altero, sed satis esse quod uterque sciat se esse conjugatum, quia hoc ipso uterque scit se patrare adulterium. E contra Nav. Sanch. *n.* 31, Avers. probabilius dicunt requiri ut uterque sciat de Matrimonio saltem unius, nam qui ignorat non infert injuriam illi Matrimonio ignorato, sed tantum suo proprio; hoc autem impedimentum est inductum propter injuriam, quæ ab utroque sit eidem Matrimonio. Putantque *Sanch. et Avers.* excusare hic ignorantiam etiam vincibilem, quia quando lex requirit scientiam, vel dolum, videtur talis ignorantia excusare : docent tamen sufficere dubium de vita prioris conjugis, si reipsa vivat, quia hoc dubium in Jure æquiparatur scientiæ.

§ 10. Si fides matrimonii data est sub priori Matrimonio, et adulterium sub posteriori sit commissum, non oritur impedimentum, quia debet eidem Matrimonio, et conjugi illata esse utraque injuria, Sanch. Barb. Krim. *n.* 992. Item secundum dicta *n.* 619, non oritur, si promissio concorditer sit revocata ante adulterium, non tamen si post, Krim. *n.* 992 *et* 1007. Item non oritur si non fuerit vere adulterium, uti si postea innotescat non fuisse verum matrimonium, C. 2, *de eo, qui duxit :* Et idem est, si putaverint vivere alterum conjugem, qui tamen mortuus erat. Est tamen adulterium, quandiu manet vinculum matrimonii, etiam rati tantum, etiamsi fuerint toro et habitatione separati, Sanch. Avers. *q.* 18, *s.* 3, *et* 4; Krim. *n.* 1008. 623

§ 11. Si fides Matrimonii data sit ante, sed adulterium sit commissum post notitiam conjugii, Krim. *n.* 983, putat non incurri impedimentum, quia dispositio illa pœnalis videtur requirere uti tam promissio quam adulterium sit formalis injuria respectu alterius conjugis; sed contradicit Sanch. *num.* 32, quia solum adulterium censetur hic esse injuriosum : ergo satis erit illud fieri cum notitia conjugii. 624

§ 12. Henr. Sa, Bon. Dian. Laym. Avers. Krim. *n.* 990, dicunt promissionem debere esse factam serio animo, alias non est proprie promissio, et nomine promittentis, in quem fertur hæc pœna, non videtur venire, nisi verus promittens, sicut etiam ficte rebaptizantes non incurrunt irregularitatem, ficte profitentes hæresim non incurrunt excommunicationem. Oppositum tenent Sanch. *n.* 10; Con. aliique apud Gob. *n.* 196, et dicunt satis esse si fiat animo ficto, dummodo pars altera non advertat fictionem, quia etiam quando est fictio, æque timeri potest vitæ innocentis conjugis. Prima sententia videtur probabilior, quia in positivis non valet argumentatio ex paritate rationis. 625

§ 13. Quamvis una pars non repromittat, dummodo acceptet promissionem alterius, oritur impedimentum, Sylv. Con. Sanch. Rebell. Perez, Avers. Castr. *d.* 4, *pu.* 12, *n.* 12, contra Henr. Bellar. Dian. Laym. Burg. *cent.* 2, *cas.* 4; Krim. *n.* 297. Et pro acceptatione sufficere quod taceat, docent *Con. Pont.* sed negant *Sanch. Bon. Avers.* quia si acceptaret, cum abundet amore erga adulterum, non taceret : hæc tamen ratio non tenet in multis adulteris, qui non tam quærunt Matrimonium de futuro, quam de præsenti copulam. Videtur autem certum quod sufficiat promissio simplex, et non requiratur jurata, Avers. Gob. *n.* 197.

§ 14. *Nav. Sanch.* et alii putant sufficere promissionem matrimonii sub conditione de futuro, v. g. si accipias hæreditatem, quia æque dat causam captandæ mortis. Con. Laym. Dian. Avers. *q.* 18, *s.* 3; Gob. *n.* 198; Krim. *n.* 991, requirunt promissionem absolutam, vel quæ fiat absoluta durante vita alterius conjugis, quia quandiu non ponitur conditio, promissio censetur nulla, nec conditionata dat æqualiter causam captandæ mortis, nam si non impleatur conditio, non obligat promissio. Similiter non sufficit promissio non ducendi aliam, quia tantum significat, *si aliquam ducam, te ducam*, per quod nequidem constituerentur sponsalia, Laym. Krim. *n.* 1009. Quid dicendum sit, si fiat sub conditione contraria substantiæ matrimonii, impossibili, turpi, colligitur ex dictis a n. 239. Si enim habeatur pro non adjecta, aut censeatur remissa, non suspendit contractum.

§ 15. Si crimen machinationis committatur a fideli et infideli, certum est ex C. *De convers. infidel.* fidelem inhabilitari ad Matrimonium cum illo infideli etiam converso. Quod Avers. *q.* 8, *s.* 5, contra Sanch. *l.* 7, *d.* 78, *n.* 4, extendit etiam ad crimen adulterii cum promissione Matrimonii, licet homicidium conjugis postea secutum sit sine consilio fidelis. Idemque dicit Avers. contra Sanch. *d.* 79, *n*, 43, et Krim. *nu.* 994, si duo infideles adulterium ante, et promissionem Matrimonii post, vel promissionem matrimonii ante, et adulterium fecerint post Baptismum. Quod etiam tenet Avers. contra Pont. *l.* 7, *c.* 45, *n.* 6, et Krim. si uterque in infidelitate constitutus commiserit crimen machinationis vel adulterii cum promissione Matrimonii, et postea convertantur, quia quamvis Ecclesia non possit tales punire ob præterita delicta in infidelitate commissa, tamen requirere potuit, si fideles fierent ac vellent invicem contrahere, ut non essent rei talis criminis antecedentis.

§ 16. Infert Krim. *n.* 2458, ut contrahatur hoc impedimentum criminis, requiri seqq. conditiones : 1. Ut adsit machinatio mortis alterius conjugis, sive ab alterutro conjuge, sive ab adultero facta, effectu, id est, morte secuta. 2. Ut ea machinatio fiat animo ineundi matrimonium determinate inter conjugem superstitem et adulterum, vel eum, qui simul machinatus est. 3. Quando unus tantum machinatus est, ut adsit adulterium, et si desit adulterium, ut uterque sit machinatus. 4. Ut ubi requiritur adulterium, sit formale et perfectum. 5. Ut adulterium fuerit verum, id est, commissum cum vero, vel a vero alterius conjuge. 6. Crimina ista non dirimunt, nisi respectu complicis in tali crimine, Avers. *q.* 18, *s.* 4, contra Palatios. 629

Quæst. 87. — *Quid specialiter circa crimen raptus sit addendum?* Resp. § 1, C. *Placuit* 36, *q.* 2, statutum erat ut quamvis rapta libertati restituta consentiret, Matrimonium esset irritum. Postea C. fin. *De raptor.* statutum erat ut matrimonium valeret, si rapta consentiret, quamvis non esset prius libertati restituta, sed Jure novo Trid. *sess.* 24, *c.* 6, *de Refor. Matr.* sic statuitur : *Decernit S. Synodus inter raptorem et raptam, quandiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere Matrimonium. Quod si rapta a raptore separata, et in loco tuto et libero constituta illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat, et nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium et favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces, et si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio Judicis dotare.* 630

§ 2. Si puella sit rapta tantum propter libidinem exercendam et non ex intentione matrimonii, Sa, Bon. et alii cum Platel. *n.* 1179, dicunt oriri impedimentum, quia est proprie raptus. Sanch. *l.* 7, *d.* 13; Dian. Avers. Corrad. Gob. *n.* 542; Wex. *p.* 5, *tr.* 2, § 4, *n.* 43; Kugl. *n.* 1639, probabilius negant, quia *Trid.* innuit tum tantum esse impedimentum, quando sit causa Matrimonii, et ideo etiam notat Gallem. in declaratione ad eum locum, per *S. Cong.* decisum esse 23 Jan. 1586, raptores ob aliam causam, quam ut in uxores du- 631

cant, non comprehendi a *Trid.* illis infligente pœnam excommunicationis. Putant aliqui cum Krim. *n.* 511, quamvis rapta tantum sit causa libidinis, si tamen detineatur causa matrimonii, contrahi impedimentum, quia continuatio abductionis videtur tum esse raptus ex causa matrimonii. Imo putant aliqui apud Krim. *n.* 512, si vir uxorem per Matrimonium tantum ratum sibi copulatam rapiat invitam ex fine consummandi Matrimonium, ante expletum primum bimestre, fore raptum sub dispositione *Trid.* contentum, quia impedietur libertas vel firmandi per copulam, vel per Religionem solvendi matrimonium. Sed Krim. *num.* 2002, merito dicit oppositum esse probabilius, quia raptus non habet vim dirimendi matrimonium prius rite contractum.

632 § 3. Violentia hic intelligitur non tantum physica, sed etiam moralis per minas, et metum gravem, non tamen per solas preces, blanditias, promissa, Avers. *q.* 12, *s.* 3; Gob. *n.* 554. Quandonam autem preces importunæ æquivaleant metui gravi, dixi *l.* 3, *p.* 2, *num.* 632, et videri possunt etiam hic dicenda *nu.* 657, ut autem dicatur raptus, non est satis puellam trahi ab uno conclavi ad aliud, sed necesse est, vi abduci de loco in alium moraliter locum. Haun. Krim. *num.* 513.

633 § 4. Putat De Justis *l.* 2, *c.* 18, *n.* 69, esse raptum, si quis puellam, quæ ad se nolebat venire, vocari faciat per vicinam, in domum vicinæ, ut eam ibi cogat, et hoc videtur conforme L. *un.* § *Et si quidem*, *Cod. de rap. virg.* ubi dicitur, *nisi odiosis artibus circumvenerint :* sed si puella non vi aut metu, sed tantum tali dolo vel fraude sit vocata, probabilius est non oriri impedimentum, quia reipsa non est rapta, sed tantum decepta vel seducta, Sanch. Less. Hurt. Dian. Avers. Plat. *num.* 1179. Putat tamen Krim. si ita abducta detineatur vi, ut extorqueatur matrimonium, oriri impedimentum. Sed oppositum tenent alii, quia abfuit omnis raptus.

634 § 5. Si quis puellam, non per se, sed per alium rapiat, solus mandans rapi incurrit impedimentum, Avers. Cor. Plat. Krim. *num.* 518.

635 § 6. Si puella juvenem raperet, Sanch. Pon. Bon. Escob. Dicast. Gob. *n.* 543. Wex. *n.* 40; Kugl. *n.* 1646, dicunt non oriri impedimentum, quia Trid. tantum loquitur de raptore, non de raptrice, et leges non solent fieri de casibus rarissimis, qualis hic est. Contradicunt Henriq. Gutt. Avers. Haun. Krim. *n.* 521, tum quia secundum dicta *nu.* 381, quando ratio legis exprimitur, uti hic sit, nempe libertas matrimonii, lex etiam odiosa pertinet ad casum cui ratio convenit, tum etiam quia alii similes Canones loquentes in masculino, etiam intelligunt feminas, sic enim dicitur de impedimento criminis, si vir occidat uxorem, et tamen secundum dicta *n.* 615, etiam intelligitur si uxor occidat virum. Item percussor Clerici dicitur excommunicari, et tamen etiam mulier excommunicatur, si percutiat; hinc in simili loquens S. Cypr. *de discip. et habit. virg.c.*2, ait: *in masculo simul significatur et femina,* ubi nempe eadem proutrisque est ratio. Utraque sententia est pro babilis, sed prima videtur probabilior. Et si usurpetur in praxi, non ideo Sacramentum exponetur periculo nullitatis, quia cum sit materia Juris, si forte ea opinio sit falsa, secundum dicta *num.* 40, 528, 534. Ecclesia tollit istud impedimentum.

§ 7. Si illa, quæ rapitur, sit antecedenter raptori desponsata, *Henr. Rebell. Less.* aliique cum *Barb.* negant oriri impedimentum, quia cogitur ad hoc, quod facere tenebatur, et ita dicitur *c.* 6. *De raptor. iste raptor. dici non debet cum habuerit mulieris assensum, et prius eam desponsaverit, quam cognoverit.* E contra oriri dicunt *Sanch. Avers. Escob.* et alii, quia verum est quod raptæ fiat violentia. Gob. *n.* 545, et alii cum Krim. *n.* 514, probabilius dicunt incurri in eo tantum casu, quo rapta justam causam habet hic et nunc standi fide data, et ideo invita raperetur.

§ 8. Si illa, quæ rapitur sit meretrix, Beckman putat non incurri impedimentum, quia per raptum videtur intelligi abductio personæ honestæ, sed recte contradicunt *Sanch.* et alii cum *Krim.* quia *Trid.* non attendit ad qualitatem honestæ, sed voluit esse consultum libertati cujuscumque mulieris respectu Matrimonii.

§ 9. Si puella volens sequatur, sed parentibus, sub quorum potestate est, omnino repugnantibus, Nav. Tusc. Molin, Henr. Gutt. Bon. Zerola dicunt oriri impedimentum, et consentit De Luca *de Matr. disc.* 5, et ad Trid. *d.* 28, pro casu quo non præcesserunt sponsalia vel tractatio matrimonii ineundi, quia secundum S. Th. 2, 2, *q.* 154, *a* 7, *O. quandoque violentia infertur Patri, sed non virgini, puta, cum ipsa consensit, ut ipsa per violentiam de domo patris abstrahatur : qualitercumque enim violentia adsit, salvatur ratio raptus.* Contradicunt probabilius Sanch. *l.* 7, *d.* 13, *n.* 13;

Kon. Tann. Hurt. Less. Reg. Krim. *n.* 514; Avers. *supr.* Gob. *n.* 546; Pignat. *t.* 5, *cons.* 80; Mastr. *n.* 108; Kugl. *n.* 1633; Wex. *n.* 42, quia manet puellæ plena libertas, propter quam inductum est illud impedimentum, nam *Trid.* voluit illud tum cessare, si esset *a raptore separata, et in loco tuto, et libero constituta*, sive restituatur parentibus, sive non : et ideo etiam C. penult. *de rapt.* dicitur : *Iste raptor dici non debet, cum habuerit mulieris assensum, et prius eam desponsaverit quam cognoverit, licet parentes reclamarent, a quibus eam dicitur rapuisse.* Ex quo patet ad *S. Th.* qui tantum vult tum quomodocumque puellam rapi parentibus, sed non ideo est raptus præjudicans puellæ libertati, quam *Trid.* ibi volebat salvari, nihil reflectens ad consensum parentum, quibus etiam invitis ipsa ex causis poterat Matrimonium inire, secundum dicta *n.* 569 [1].

§ 10. Si abiit consentiens, sed postea invita cogatur ad copulam, non est raptus; e contra manet raptus, si invita abducta est, licet postea consentiat in copulam, quia hic attenditur initium, Fill. Krim. *n.* 515.

§ 11. Pœnæ, quæ decernuntur a Trid. *supr.* cadunt tantum super illos qui concurrunt ad actum rapiendi, non autem in Parochum vel testes, qui assistunt Matrimonio raptæ. Et procedunt omnia dicta et pœnæ, licet rapta esset vidua, aliunde impedita ad contrahendum cum raptore, etc. Avers. *q.* 12, *s.* 3.

§ 12. Probabile est impedimentum criminis, quod nunc est, esse a *Trid.* inductum, adeoque per crimina in præcedente, et hac quæstione recensita non causabitur impedimentum ubi *Trid.* non est receptum, Gob. *n.* 58. An sponsalia inter raptorem, et raptam sint valida, dixi *n.* 54.

Quæst. 88. — *An ista impedimenta criminis incurrantur ab ignorante illa esse tali crimini annexa?* R. Negant Palud. Bauc. et alii, quorum sententiam Krim. hic a n. 1011, et iterum l. 5, a n. 729, defendit tanquam absolute probabilem ; rationem dant quia tale impedimentum est propria pœna, sed pœna non incurritur ab ignorante eam annexam esse, uti postea dicitur de censuris : ergo. Oppositum tenendum est cum plane communi Sanch. *l.* 7, *d.* 17, *n.* 9; Hurt. Perez, Kon. Less. Dic. Avers. *q.* 11, *s.* 2, Gob. *tr.* 9, *n.* 67 *et* 190 ; Spor. *n.* 233 ; Burg. *cent.* 2, *cas.* 54 ; Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 1, *c.* 5, *n.* 8 ; Wiestner, *de imp. conjug. p.* 2, *a.* 14, *a n.* 20; Wex. *p.* 5, *tr.* 2, *cont* 5. Ratio est : 1. Tale impedimentum, licet imponatur etiam in pœnam delicti, tamen primario et principaliter est inhabilitas canonica, qualis etiam est affinitas ex copula fornicaria, quæ certo incurritur etiam ab ignorante illam ex tali copula sequi, absentia, autem, aut remotio talis inhabilitatis est conditio absolute prærequisita ad valorem talis contractus, uti patet in impedimento consanguinitatis et c. 2. Praxis Ecclesiæ est optima legum interpres, sed notorium est, teste Corrad. *in praxi dispens. l.* 8, *c.* 9, *n.* 17. § *Quandoque*, quod Rei talis criminis nunquam permittantur contrahere sine dispensatione : ergo.

Quæst. 89. — *Quid addendum sit circa impedimentum disparis cultus ?* R. § 1. *Caj. Vasq.* et alii putarunt Matrimonium fidelis cum infideli esse Jure naturali, vel saltem positivo Christi irritum, quia hoc ipso quod Christus Matrimonium evexerit ad rationem Sacramenti, et infidelis non sit capax Sacramenti, etiam non erit capax matrimonii. Sed præter citatos a Busemb. docent plurimi cum Avers. *q.* 18, *s.* 1 ; Krim. *l.* 4, *n.* 2155, id tantum esse de Jure Ecclesiastico, et quidem potius per consuetudinem quam legem scriptam introducto. Matrimonium autem inter tales, licet non habeat rationem Sacramenti, attamen habet rationem contractus de se indissolubilis, uti constat ex dictis n. 405. Et pro Matrimonio fidelis cum infideli contrahendo non dispensat Ecclesia, nisi in casu urgentissimæ necessitatis, v. g. si ageretur de conversione alicujus regni. De Matrimoniis infidelium, qui convertuntur, dixi a n. 406. 643

§ 2. Quamvis invalidum sit Matrimonium baptizati profitentis, v. g. Judaismum cum infideli, tamen Matrimonium fidelis cum baptizato profitente Judaismum est validum, sed ob periculum perversionis illicitum, Nav. Kon. Krim. *n.* 2155. 644

§ 2. Quamvis Matrimonium fidelis Catholici cum altero fideli acatholico sæpe sit periculosius, quam fidelis cum infideli, ideoque varia 645

[1] Certe quum quidam raptum commisisset, consentiente, quin etiam proponente puella jam desponsata, quo libere exoptatum Matrimonium contrahere possent, vel invitis ejus consanguineis, S. C. 3 Martii 1714, respondit *non obstare* prætensum raptum ad contrahendum Matrimonium, raptorem tamen *esse absolvendum ad cautelam.* V. T. 9 ; Thes. *p.* 93 ; Resolut. select. *ab ann.* 1700 *ad* 1718.

Concilia, et Auctores apud Avers. *q.* 18, *s.* 2, dicere videantur illa esse irrita, tamen Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *punct.* 14, *n.* 23, recte demonstrat oppositum, et patet ex *C. Decrevit, de hæreticis in* 6, probatque praxis Ecclesiæ. Sub quibus autem pactis iniri possit, dixi l. 2, a n. 85. Et an ejusmodi contrahentes possint comparere coram prædicante vel Magistratu acatholico, dicam a n. 775.

546 § 4. Circa Matrimonia personæ catholicæ cum acatholica pro praxi observanda sunt seqq. 1. Si necdum sit promissum, dissuaderi debet, quia Ecclesia illud prohibet multis locis apud *Aversam*, nempe ob periculum subversionis in persona catholica, et in prolibus, turbationis rei domesticæ et observationis festorum, jejuniorum, etc. Si catholica persona sic admonita, consilio non acquiescat, sed nihilominus in ista pericula se velit immittere, si hic et nunc censeantur esse proxima pericula istorum malorum, neganda est absolutio, quia non habet propositum vitandi omne mortale. 2. Si sponsalia sint inita, rescindantur, hæc enim est causa sufficiens, nec satis est quod acatholicus spondeat libertatem religionis, vel conversionem suam, quia fallax est quod amor extorquet, si non præcedat conversio actualis : postea enim dicet se contra conscientiam agere non posse, et experientia certa frequentissime docet ita fieri. 3. Si contractum sit Matrimonium, prudens Confessarius non ideo neget absolutionem dolenti de peccato, quod commisit sic contrahendo, et conetur imprimis cavere alia pericula perversionis in tali persona, et prolibus, deinde etiam conjugem alterum adducere ad veram fidem. 4. Docent plures cum Avers. *q.* 18, *s.* 2, Parochum et testes peccare, si assistant tali Matrimonio, quando illicite, id est, sine justis causis contrahitur, quia ex officio Parochi et testes tenentur non cooperari tali illicitæ actioni : alii dicunt esse materialem tantum cooperationem, sicuti si assistatur duobus hæreticis, secundum dicta *l.* 2, *n.* 99, aut etiam catholicis in mortali contrahentibus : possent enim se convertendo facere tale Matrimonium licitum.

547 *Quæst.* 90. — *Quandonam dirimat vis et metus ?* R. ad hoc impedimentum reducitur quidquid impedit libertatem Matrimonii : est autem duplex libertas ad contrahendum, physica et moralis. Physicam libertatem impedit necessitas agendi vel non agendi. Moralem impedit vis et metus : quandoque etiam dolus sive deceptio, et de his aliqua sunt addenda.

§ 1. Certum est ad valorem contractus Matrimonialis requiri libertatem physicam agendi et non agendi ; hinc perpetuo amentes non habentes lucida intervalla, ebrii, dormientes, nequeunt Matrimonium contrahere : si quis tamen deliret partialiter, sive in quibusdam tantum objectis, sed non in materia Matrimonii, valide contrahit, Vasq. Sanch. Avers. *q.* 4, *s.* 1. E contra, si quis se inebriarit, etiam ex intentione contrahendi, et in ebrietate contrahat, matrimonium est irritum, quia deest actualis libertas contrahentis. *Nec obstat* quod valide contrahatur per procuratorem, quamvis principalis tunc dormiat, vel ebrius sit ; *nam* actualis libertas principalis transfusa est in actualem libertatem procuratoris nomine ejus contrahentis, cujus liber consensus tum existit, cum fit matrimonium, et moraliter est consensus sui principalis, Avers. *supra.*

§ 2. Quid intelligatur per vim et metum, 548
quæ impediunt libertatem moralem. Item, quotuplex sit metus, dixi *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 630. An autem sponsalia ex vi vel metu inita valeant, dixi *a n.* 104. Circa Matrimonium ipsum, certum est Ecclesiam velle ut sit a vi et metu liberum, nam Trid. *sess.* 24, *c.* 9. De reform. matr. sic statuit ; *Cum maxime nefarium sit Matrimonii libertatem violare, et eis injurias nasci, a quibus jura expectantur ; præcipue S. Synodus omnibus, cujuscumque gradus, dignitatis et conditionis existunt, sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant, ne quovis modo directe vel indirecte subditos suos, vel quoscumque alios cogant, quominus libere Matrimonia contrahant.* Ubi notat Gallem. ex declaratione Greg. XIII, hac pœna latæ sententiæ ligari solos dominos temporales, et Magistratus, attamen privatos homines ita cogentes peccare mortaliter, et ab Ordinariis posse excommunicari. Addit Delb. De imm. Eccles. *c.* 8, *dub.* 19, *s.* 9, Reges et Imperatores etiam ideo peccare mortaliter, uti et parentes, si proles cogant, vel impediant, attamen non incurrere excommunicationem, cum non nominentur. E contra tamen non obstante voluntate Ecclesiæ, ut Matrimonia sint libera, si ex aliquo Matrimonio oritura essent gravissima scandala, potest Episcopus illud prohibere sub pœnis quibuscumque, etiam incarcerando alterutrum, uti habet cum aliis Pignat. *tr.* 2, *cons.* 11. An autem aliquid possit Magistratus civilis circa Matrimonia ineunda, insinuatum est *a n.* 17 *et* 513.

§ 3. Probabilius est quod metus levis non 549

irritet Matrimonium, ut habet communissima cum S. Th. Less. Avers. *s.* 4; Krim. *n.* 398; Kugler. *n.* 664, contra Cov. Nav. Tann. Gob. quorum sententiam probabilem censet Sanch. *l.* 4, *d.* 17, *n.* 4. Ratio nostra est quia notabiliter non minuit libertatem, et facile contemni potuit ac debuit.

§ 4. Certum est, quod aliquis metus gravis aliquando irritet Matrimonium, saltem Jure positivo, nam ita habet Jus Canonicum C. 14 et 15. De spons. et tit. De his, quæ vi metuve. Item Jus civile multis locis, sicque ostendit praxis omnium ubique tribunalium, quæ declarant Matrimonia esse ob metum quandoque invalida. An autem etiam Jure naturæ sint invalida, dicetur *a n.* 669.

§ 5. Metus ab intrinseco proveniens non invalidat, uti nec incussus a causis naturalibus, sed ut invalidet, debet a causa libera et extrinseca procedere, alioquin dicitur conceptus a metuente, et non incussus, Sperel. *dec.* 79, *n.* 40. Nec invalidat ab extrinseco juste incussus secundum dicenda *n.* 653. E contra injuste incussus etiam ab aliquo tertio invalidat, quia æqualiter reddit contractum involuntarium, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 640, docetque cum communi Avers. *q.* 4, *s.* 2, et probat ex utroque Jure, Sperell. *dec.* 75, *n.* 74, quod verum est, quamvis sit de malo non tantum contrahenti, sed etiam aliis propinque conjunctis inferendo : quod aliqui apud Avers. *sect.* 3, extendunt ad consanguineos, vel affines, etiam usque ad quartum gradum : imo idem dicunt multi cum Gob. *tr.* 9, *n.* 246, quamvis esset de malo eventuro alteri, qui arctissima amicitia est conjunctus; quæ enim eveniunt ita conjuncto, censentur ipsi evenire, sed probabilius videtur non impedire, nisi sit de malo proxime conjunctis intentato, non enim ita videtur tangere malum alteri amico, vel remote consanguineo illatum.

§ 6. Si metus sit injuste incussus, sed non ad extorquendum consensum in Matrimonium, non irritat, secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 639, tenetque etiam communis cum Sperell. *dec.* 79, *n.* 41, quia tum respective ad Matrimonium, videtur potius esse ab intrinseco; hinc si Titius ex odio intentet tibi mortem, et tu ob hunc metum mortis spondeas ducere ejus filiam, valebit Matrimonium, quia tu sponte eligis Matrimonium, ut redimas hanc vexam, Avers. *s.* 4; Sperell. *dec.* 6, *num.* 9, contra alios. Extendit hoc cum aliis Sanch. *l.* 4, *d.* 12, *num.* 23, ad casum, quo Medicus, qui solus posset mederi, nollet tibi mederi, nisi duceres ejus filiam, quia metus mortis oritur ex morbo ipso. Sed in hoc melius contradicit Avers. nam metus ille etiam oritur ex denegatione medicinæ, quæ denegatio tendit ad extorquendum Matrimonium : et similis casus esset, si puellæ extremæ indigenti negares eleemosynam, nisi te duceret. Similiter ille indirecte cogit, qui renuit debitum solvere, nisi tale Matrimonium ineat, Barb. Krim. *n.* 404. Item secundum *De Luca,* ad Trid. *disc.* 26, *n.* 36, præjudicatur libertati necessariæ Matrimonii per ea omnia, quæ inducunt speciem pœnæ, ac privationis ejus, quod alias de jure competit.

653 § 7. Dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 634, metum injuste incussum non invalidare contractum, docentque idem de Matrimonio cum communi Sperell. *dec.* 5 *et* 6; Kugler. *a n.* 685; Busemb. dans pro exemplo, *ut si deprehenso in crimine cum filia, mineris accusationem, nisi illam ducat* [1]. Contra quod videtur facere Cap. *Veniens* De sponsal. et Matr. nam cum pater puellæ simul in uno lecto inveniens ipsum, eam per verba de præsenti desponsare coegisset, Alex. III mandat, *nisi metu coactus, qui posset in virum constantem cadere, eam desponsaverit, adhærere facias, ut uxori* : ergo si ex metu gravi inivisset, Matrimonium esset irritum, licet metus ille esset justus. R. Metum illum fuisse injustum, quia pater ille injuste minatus est eum privata auctoritate plectere. E contra si tantum minatus fuisset accusare apud Judicem, et ab hoc procurare ejus pœnam, fuisset juste incussus, et non irritasset Matrimonium, communis cum Avers. *q.* 4, *s.* 4. Vide Sperell. *dec.* 6.

654 § 8. Si Judex secundum allegata, et probata juste, attamen reipsa injuste, quia testes falsum deposuerunt, metu gravi adigat aliquem, ut aliquam ducat, Sanch. *l.* 4, *d.* 14, *n.* 8, putat matrimonium valere; sed oppositum est probabilius, quia extortus est consensus metu reipsa injusto, Pont. Dian. Avers. *supra.*

655 § 9. Sufficit metus mali gravis, sive sit absolute, sive tantum respective grave, æque

[1] Sic etiam pluries rescripsit S. C. ut in *Ventimil. Mar.* 24, Apr. 1700, in *Lyciensi Nullitatis Matr.* 23, Apr. 1701, aliisque, quæ citantur in *Crotoniensi Matr.* T. 7, p. 68, *Resol.* S. C.

enim tollitur libertas consensus; malum autem absolute grave dicitur, quod plerique habent pro gravi, seu valde molesto, uti sunt etiam infamia, verberatio gravis, amissio majoris partis bonorum, Less. *De just. l.* 2, *c.* 17, *n.* 35. Respective grave est, quod est grave solum respectu apprehensionis, aut conditionis personæ; nam mulieribus et viris meticulosis valde gravia accidunt multa, quæ alii cordati contemnerent. Et sufficere metum esse gravem respective ad talem personam, quamvis non censeretur gravis respective ad aliam personam, tenet cum communi Sperell. *d.* 75, *a n.* 69, *et dec.* 79, *n.* 6 *et* 42. Putantque Gob. et Ills. metum etiam imprudentem, si ob exoticam imaginationem subjecti censeatur impedire plenam libertatem, irritare Matrimonium, sed in hoc probabiliter contradicunt Kon. et Kugler *n.* 97, de tali enim metu reipsa vano non habetur in Jure ratio. Metus autem exhæredationis, vel amittendæ dotis, in casu quo dos necessaria est ad alimenta, vel ad onera Matrimonii sustinenda, est metus mali absolute gravis, unde si alteruter metus a parentibus injuste incutiatur ad extorquendum consensum, Matrimonium, sic initum, erit irritum, Krim. *n.* 499. Quandonam autem metus exhæredationis, vel amittendæ dotis injuste incutiatur, dixi *a n.* 371.

656 § 10. Ut metus dicatur cadere in constantem virum, debet esse. 1. De malo saltem respective gravi. 2. Debet prudenter timeri. 3. Metum incutiens debet posse exequi minas. 4. Etiam debet solere illas exequi. 5. Metum patiens debet non facile posse occurrere malo illi, Sanch. *l.* 4, *d.* 1, *n.* 10, aliique communiter cum Sperell. *dec.* 79, *n.* 43. Et talem metum irritare Matrimonium etiam pro foro conscientiæ, videtur certum ex iis, quæ habet Kugler *a n.* 637.

657 § 11. Quamvis multi cum Sanch. *l.* 4, *d.* 6; Avers. *q.* 4, *s.* 5; Mastr. *n.* 36; Sperell. *dec.* 57, *n.* 62; Kugler *n.* 671, probabiliter contradicant, tamen etiam probabile est quod metus reverentialis dirimat, secundum Reg. 4, ff. De regulis Juris, *velle non creditur, qui obsequitur imperio Patris vel domini* : talis enim metus reverentialis communiter censetur æquivalere metui gravi. Pont. *l.* 4, *c.* 5; Tann. Less. Barb. apud Gob. *n.* 249. In praxi tamen non est facile dissolvendum Matrimonium, nisi metus gravis mali accesserit, quia standum est pro valore Matrimonii, ubi non constat esse irritum. Quod si ad metum reverentialem accesserint minæ, communis sententia est cum Pignat. *t.* 7, *cons.* 77, irritare. Quis autem metus dicatur reverentialis, et quandonam preces importunæ censeantur facere metum reverentialem, dixi *l.* 3, *p.* 2, *n.* 632. Quandonam censeantur facere blanditiæ, dixi ibidem *n.* 649, et tenendum est cum Sanch. *d.* 7; Avers. supra et aliis communiter contra Pont. *n.* 17, et alios, solas preces, et blanditias quamvis importunas non irritare Matrimonium. Videri possunt Sperell. *a n.* 62; Mastr. *n.* 38, Kugler *a n.* 670 *et n.* 679, ubi agit de importunis precibus, et blanditiis.

§ 12. Jure civili, L. *Qui pupillum,* ff. De adul. L. *Filius a patre* § *Si quis eo tempore,* ff. De lib. et posth. L. 1 et seqq. De interdict. Matr. inter pupill. et tut. etc. prohibetur, ne tutor, curator, aut horum filius ducat pupillam, quia præsumi posset coacta metu reverentiali : sed hoc non tenet Jure canonico, quod hic attendi debet, dummodo reipsa abfuerit vis et metus, Gutt. Menoch. *cons.* 1082, *n.* 15; Pignat. *t.* 6, *cons.* 100, *n.* 6.

§ 13. Si metu gravi cogaris ad unam e tribus filiabus Caii, relicta plena libertate eligendi, quam voles ex illis, Abb. Felin. Imol. Jason, et alii cum Azor. *l.* 1, *c.* 12, *q.* 11, putant valere Matrimonium, quia manet plena libertas quoad personam : sed probabilius contradicunt alii cum Dian. Avers. *q.* 4, *s.* 2, et Busemb. *supra*, quia non manet libertas ad substantiam, quod est Matrimonium ipsum de necessitate contrahendum.

§ 14. Si quis ex metu gravi ineat Matrimonium cum impedimento, vel impediente, uti cum voto castitatis, vel etiam cum dirimente, uti cum consanguinitate, si consentiat ficte, peccat venialiter ob mendacium; si autem vere consentiat, quantum est de se, probabile est nullo modo peccare, nam non videtur fieri irreverentia Sacramento, cujus pars nulla ponitur : ipse enim nec ponit ejus materiam, nec formam, neque hic et nunc vult esse ejus Minister : quod autem inutiliter ineat contractum, quem scit esse et manere invalidum, eum excusat metus gravis, Valent. Sanch. *l.* 4, *d.* 16 *et l.* 7, *d.* 5; Pont. *l.* 4, *c.* 16; Perez *d.* 17, *sect.* 22, *n.* 12; Dic. Gob. *n.* 256; Kugler *a n.* 702. Et idem dicunt Henr. Palav. Sanch. quamvis adderet juramentum. *Nec obstat*, quod damnata sit hæc propositio, *urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi*, uti retuli *l.* 6, *p.* 1, *n.* 149, nam *ibid. n.* 162, satis explicavi, quomodo in hoc non sit simulatio formalis

circa Sacramentum, sed ad summum materialis circa contractum.

§ 15. Metus non præsumitur, cum sit aliquid facti, sed ab eo probandus est plene et concludenter, qui se in eo fundat, uti ex Jure et Auctores demonstrat Sperell. *dec.* 79, *n.* 37, 38, 46. Et conjecturæ quidem, ex quibus concluditur, debent esse propinquæ, et immediatæ illi actui, qui geritur, Maschard. Sperell. *n.* 44.

§ 16. Signa, unde sumuntur conjecturæ, quod intervenerit vis vel metus, sunt. 1. Pallor vultus et vox submissa, qua sponsa aliquoties interrogata a Parocho, tandem consensum expressit. 2. Multa festinatio in contrahendo. 3. Antecedens animi aversio, et repugnantia nubendi. 4. Protestationes antecedentes de non volendo talem maritum, si postea etiam concurrant aliunde præsumptiones. 5. Si nulli consanguinei illius, qui metum passus est, intervenerint. 6. Si quasi clam et noctu initus sit contractus. 7. Si metum inferens voluerit celari matrimonium. Potestque videri late de his disserens Sperell. *dec.* 5, 72, 79, 94, ubi specialiter *dec.* 5, examinat, quandonam metus, vel ejus inferendi suspicio irritet matrimonium. Præterea hic ubi ubique Sperell. admittit regulam istam, quod ea, quæ non probant singula, simul sumpta probare possint. De conjecturis illati metus etiam aliqua habet de Luca *de Mastr. dis.* 6.

§ 17. Qui ex metu gravi consensit in matrimonium, non potest habere usum matrimonii et si impedire potest, aut si sit periculum turpis consensus, nequidem permittere debet tactus aut similia, reipsa enim tale matrimonium est invalidum : ergo plus eis non licet, quam omnino solutis.

§ 18. Quod gestum est per metum, si causa metus cesset, convalescit per subsequentem ratificationem etiam tacitam tantum [1], ut pluribus declarat Sperell. *dec.* 80. Matrimonium tamen ex metu initum secundum communem cum Sperell. *dec.* 25, *n.* 19, non validatur per copulam similiter ex metu factam, aut ex errore, quod valeat matrimonium, aut ex mera libidine, multo minus, si fiat cum expresso animo non manendi in Matrimonio. E contra, si copula, aut alius actus externus, v. g. osculum, postquam cessavit causa metus, fiat cum sincero affectu conjugali, id est, animo se perpetuo habendi tanquam conjuges, cujus signum est, si habens copulam putaverit se licite agere, probabile est poni consensum sufficientem, nam supponet et volet se esse maritum, quod probabiliter sufficiet ad validandum illud matrimonium, quamvis alii cum Mastr. n. 40, putent, copulam de se non esse signum sufficiens interni consensus, ideoque requiri aliud signum ante vel in copula expressivum consensus maritalis, quod omnino tutius est. Si tamen tales quiete simul vixerint per annum et dimidium, semper præsumitur ratum esse matrimonium, ita cum aliis Gob. *num.* 261; Schild. *tr.* 6, *c.* 7, § 3. Unde saltem ubi Trid. non est receptum, per hoc convalidatur Matrimonium , quod post nullitatem prioris Matrimonii tanto tempore cohabitarint, aut sponte copulam habuerint, quamvis levi metu extortam, non tamen, si gravi, Sanch. *l.* 4, *d.* 18, et Schild. *supr.* Refert quidem Barbos. *in Collect. Bullarum, V. Matrimonium, p.* 45, hanc declarationem Congr. Trid. *Matrimonium contractum a filia per metum a matre illatum, est invalidum, etiamsi mulier metum passa per multos annos post mortem permanserit cum marito, et filios procreaverit :* sed Lugo *in Resp. Mor. l.* 3, *dub.* 16, *n.* 45, putat ideo esse, quia Congregatio loquebatur de loco ubi Tridentinum esset receptum, pro quo videbatur censere, quod iterum requireretur assistentia Parochi, et testium. *Dixi*: postquam cessavit causa metus, non si causa metus adhuc duret, actus quantumlibet diu secutus præsumitur ex præcedenti metu gestus, nec purgat metum antecedentem, uti ex Jure et Auctoribus probat Sperell. *dec.* 25, *n.* 19, *et dec.* 80, *a n.* 7.

§ 19. Si coactus ad contrahendum, etiam 665
ad copulam cogatur metu mortis, Nav. Sylv. Henriq. Sanch. Kon. Pont. et alii dicunt potius debere subire mortem, quam habere copulam, quia sicuti Matrimonium ex tali metu contractum est ex dispositione Ecclesiæ invalidum, ita invalidum manebit, quamvis tali copula consummetur, peccat autem mortali-

[1] *Oppositum tenet ex S. C. rescripto in* Hispal. 20 Junii 1609, *his verbis :* Hodie post Tridentinum Concilium Matrimonium metu contractum, et purgato metu per cohabitationem cum consummatione, aliosque actus non convalidari, nisi iterum contrahatur, adhibita rursus ejusdem Concilii forma. *Idem resolvit S. C. in* Constantinopolitana 16 *Decemb.* 1634, *et in* Vintimiliensi Matrim. 20 *Martii et* 24 *April.* 1700, *quæ citantur T.* 7; Th. Resol. *p.* 160 *et* 161.

ter, qui extra Matrimonium validum habet copulam, ut docent omnes. E contra Palud. Sot. Gabr. Covar. aliique cum Avers. *q.* 4, *s.* 6, probabiliter dicunt talem posse tum habere consensum validum, et ita ejusmodi copulam coactam reddere licitam, ac consequenter validare tale Matrimonium, durum enim esset dicere per positivam dispositionem Ecclesiæ hominem constitui in casu ut vel mori debeat vel peccare mortaliter. Itaque dicunt hi Auctores quod pro tali casu Ecclesia permittat ut metum patiens cedat juri suo, et valide consentiat, si velit : dispositio enim illa facta est in favorem patientis vim, *et quod in favorem alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum*, Reg. 6; Juris in 6. Hinc infert Avers. si quis etiam ab initio, quando cogitur ad contractum, haberet intentionem cedendi juri suo, et valide contrahendi, ab initio valiturum Matrimonium, nam vis non potest cogere ad illam intentionem, sed libere eam haberet, adeoque reipsa libere contraheret : quidquid sit de hoc :

666 § 20. Si ad consensum metu extortum accesserit juramentum, certum est quod non ideo firmetur contractus Matrimonii, uti pluribus probat Sanch. *l.* 4, *d.* 20, *n.* 12. Et quamvis juramentum possit aliquando contractui invalido, quem non firmat, addere obligationem Religionis, uti constat ex dictis *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 738, tenetque cum communi Sanch. *n.* 4, tamen juramentum tali coacto contractui Matrimonii adjectum non obligat, nec indiget relaxatione, quia per Cap. 2, *de eo, qui duxit*, ab initio non tantum tale Matrimonium, sed etiam adjectum juramentum annullatur, Azor. *l.* 1. *c.* 11, *q.* 13; Sanch. *a n.* 14; Avers. *q.* 4, *s.* 6; Sperell. *dec.* 25, *n.* 20; Mastr. *n.* 39; Kugler. *a n.* 644,contra Abb. S. Anton, Sylv. Rosell. Henriq. Kon. *Nec obstat*, Cap. *Inter cœteras*, 22, *q.* 4, *nam* ibi tantum dicitur quod possit ducere eam, quam ita juravit ducere, non autem, quod teneatur. Et quod dictum est de juramento, quod accedit Matrimonio, idem dicit Sanch. *d.* 21, *n.* 6, de juramento, quod accedit coactæ constitutioni procuratoris ad Matrimonium. Quid autem censendum sit de juramento, si adjiciatur sponsalibus metu extortis, dixi n. 108.

667 § 21. Docent Gob. *n.* 267, et alii apud Sperell. *dec.* 79, *n.* 1, per unum testem de visu sufficienter probari adfuisse metum, imo, si fama accedat, per unum de auditu, nam famæ hic multum tribui tenent Auctores apud Sperell. *dec.* 5, *n.* 64, qui a n. 20, cum communi docet, per duos testes de libero consensu deponentes probari validitatem Matrimonii, qui testes ob Matrimonii favorem possunt etiam esse parentes, et consanguinei, Sanch. *l.* 3, *d.* 4, *a n.* 5. Notantque Inn. Abb. Bald. aliique apud Sperell. magis credi duobus testibus de metu incusso, quam mille de libero consensu deponentibus: et sententia communis est cum Sperell. *a n.* 74, hic sufficere minorem metum, quam in aliis contractibus, ideoque etiam sufficere leviores probationes metus, Sanch. *l.* 4, *d.* 6, *n.* 1.

§ 22. Illum, qui metum injuste incussit et sic inivit Matrimonium, non posse resilire, docent præter citatos a Busemb. Sylv. Nav. Henriq. et alii cum Aver. *q.* 4, *s*, 2, quia leges tantum favent injuriam passo, et quidem quod alios contractus attinet, idem dixi l. 3, p. 2, n. 541. Sed etiam quoad Matrimonium posse alterum quoque sua auctoritate resilire, docent alii cum Sanch. *l.* 4, *d.* 15; Laym. Hurt. Perez, Pirr. Spor. Kugl. n. 653, quia Matrimonium est reipsa nullum, et si teneretur illo irrito stare aut illud validare, esse in pœnam delicti, ad quam prærequiritur sententia Judicis.

An ordinatus sacris ex metu gravi valide contrahat matrimonium, dixi n. 567.

Quæst. 91. — *An Matrimonium ex metu gravi injuste incusso initum sit de Jure naturæ, an tantum de Jure positivo nullum?* R. § 1. Esse naturæ nullum, saltem si metus ab altero contrahente sit incussus, docent Scot. S. Bonav. S. Anton. Ledes. Mol. Barb. Onn. *d.* 3, *s.* 13, *n.* 235; Sperel. *dec.* 6, *n.* 3; Pont. *l.* 4, *c.* 14; Moratius *d.* 7, *s.* 8; Tamb. *in Dec. l.* 2, *c.* 2. § 5; Krim. *n.* 435; Busemb. aliique multi apud Sanch. *l.* 4, *d.* 14, *n.* 4, et videtur consentire S. Th. *in suppl. q.* 47, *ar.* 3, *in O.* nam ait : *quod perpetuitati repugnat, Matrimonium tollit : metus autem, qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit, quia potest repeti restitutio in integrum, et ideo hœc coactio tollit Matrimonium... quidam autem dicunt quod si adsit consensus, quamvis coactus, interius est Matrimonium : quantum ad Deum, sed non quantum ad statum Ecclesiœ, quœ prœsumit ibi non fuisse consensum interiorem propter metum; sed hoc nihil est quia Ecclesia non debet prœsumere de aliquo peccatum, quousque probetur : peccavit autem, si dixit se consentire et non consensit; unde Ecclesia prœsumit eum consensisse, sed judicat consensum illum extortum non esse sufficientem ad faciendum Matrimonium* : ubi cum dicatur : *Ecclesia judicat*, et non dicat : *Ecclesia statuit*, videtur censere hoc esse de Jure divino vel naturali, cum

dicat *metum tollere, quia repugnat perpetuitati,* videtur velle quod tollat de Jure naturæ; quod si repugnet perpetuitati, hoc habet non ex Jure positivo, sed ex natura rei. Ratio autem est: 1. Quia in Jure nullus invenitur textus inducens invaliditatem; nam textus omnes loquuntur de matrimonio antecedenter inito cum tali metu, de quo dicunt non valere, uti refert Sanch. supra: si autem ab initio valeat, Ecclesia non potest postea invalidare, sed si invalidat, facit antecedenter statuendo ejusmodi consensum non fore legitimum. 2. Ex consensu coacto, si jure naturæ sufficeret ad matrimonium, sequerentur gravissima incommoda fini matrimonii opposita, uti facilis desertio conjugis, minus voluntaria procreatio sobolis, minor amor in conjugem et sobolem. 3. In omni lege naturæ, et divina provideri debet, ut resarciatur injuria, alioquin lex naturalis deficeret in necessariis, sed injuria conjugi coacto illata non poterat aliter resarciri per Jus naturæ vel divinum, quam si antecedenter irritus sit talis consensus: ergo. *Confirmatur*, quia Jus naturæ non videtur pati, ut pars metum incutiens ex iniquitate sua cum alterius damno irreparabili lucrum habeat. 4. Alioquin inter fideles non subjectos Ecclesiæ valebit tale matrimonium coactum. 5. Sponsalia solo Jure humano irrita inducunt impedimentum publicæ honestatis, sed matrimonium sic coactum non inducit impedimentum publicæ honestatis, uti habet Sot. ergo signum est non esse irritum solo Jure humano. 6. Si solo Jure humano esset irritum, firmaretur juramento, uti colligitur ex c. *Debitores*, Cap. *Ex rescripto*, Cap. *Cum contingat*, De jurejurando, Cap. 2, et Cap. *Licet*, De jurejurando in 6, sed hoc matrimonium non firmatur juramento, c. 2, *De eo, qui duxit*, et secundum dicta n. 666, ergo.

§ 2. Esse solo jure humano nullum, etiamsi ab altero contrahente incutiatur, docent Dur. Sot. Henr. Arriag. Sylv. Navarr. Suar. Laym. Wiestn. Sanch. *l.* 4, *d.* 14, *n.* 2; Gonet, *d.* 4, *n.* 77; Avers. *q.* 4, *s.* 2; Lugo, *De just. d.* 22, *n.* 120; Kugler *a n.* 624. 1. Quia non est nullum Jure naturæ ratione injuriæ, hæc enim intervenit etiam in metu levi, et est æque magnum damnum, et obligat ad æqualem restitutionem, neque tamen irritat: deinde similis plane injuria intervenit in metu injuste incusso ad alium finem quam ad extorquendum consensum, v. g. a latrone, a quo quia timet occidi, spondet matrimonium, et contrahit cum Titia, ut se liberet, et tamen talis metus non irritat, ut manifestum est. Deinde metus etiam ideo non irritat, quia obstat libertati, nam etiam metus levis quandoque fortius privat plena libertate, sic enim avarum potest magis impellere, et determinare metus amittendæ parvæ pecuniæ, quam alium metus amittendæ magnæ, vel etiam quam mancipium metus flagellorum. 2. Metus perpetui carceris homicidæ incussus a Judice statuente, vel ei ducendam viduam occisi, vel ei manendum in perpetuo carcere, non irritat matrimonium, cum sit juste incussus; e contra idem metus incussus injuste ad extorquendum consensum irritat matrimonium, uti certum est; sed uterque æque repugnat libertati, et fini matrimonii, et contra utrumque æqualiter valent argumenta adversariorum: ergo signum est oriri ex Jure Ecclesiastico statuente personas in uno casu, et non in altero inhabiles ad contrahendum, uti statuit inhabiles, si contrahant clandestine, non autem, si coram Parocho et testibus. 3. Quamvis Baptismus subjiciat hominem legibus Ecclesiæ, et inducat graves obligationes, tamen valet susceptus ex metu gravi, uti habetur Cap. *Majores*, De Baptismo, et Cap. *De Judæis* 45, ergo similiter matrimonium, nisi Ecclesia oppositum statuisset. 4. Juramentum requirit libertatem, et tamen extortum metu gravi obligat, uti habetur Cap. *Verum*, et Cap. *Si vero*, De jurejurando: ergo similiter matrimonium, nisi se interposuisset Ecclesia. 5. Dolus dans causam contractibus bonæ fidei illos irritat, *L. Et eleganter* § 1, *ff. De dolo, L.* 57, *t.* 5, *p.* 5, metus autem illos non irritat, uti late Sanch. *d.* 8, *n.* 4, dolus vero non magis contrariatur libertati consensus, quam metus: ergo quod dolus irritet, oritur ex Jure positivo: ergo etiam quod metus irritet in matrimonio, oritur ex Jure positivo. Fatendum tamen est id a Jure positivo statutum esse ex quadam convenientia naturali, quia recta ratio suadebat ut pro contractu tanti momenti esset plenior, et perfecta libertas. *Resp.* 1, ad tres primas rationes metum levem, et metum injuste incussum non esse metum cadentem in constantem virum, sed tantum cadere in virum, vel inconstantem sive timidum, vel pertinacem, quod videtur colligi ex S. Th. *in suppl. sup. ar.* 2. *O.* ubi dicit in hoc constantem ab inconstanti distingui, quia constans sequitur rationem rectam, per quam scit quid pro quo dimittendum sit vel faciendum, semper autem minus malum vel majus bonum eligendum est, et ideo constans ad minus malum sustinendum cogitur metu majoris mali, non autem cogi-

tur ad majus malum, ut vitet minus malum, sed inconstans cogitur ad majus malum propter metum minoris mali, scilicet ad peccatum propter metum corporalis pœnæ, etc. addit : secundo differunt quantum ad æstimationem periculi imminentis, quia constans nonnisi ex forti æstimatione et probabili cogitur, sed inconstans ex levi, hinc ad 1, dicit; constans est intrepidus, non quod omnino non timeat, sed quia non timet quæ non oportet, vel nisi quando oportet. *Contra est*, quomodocumque talis metus vocetur, æque obstat libertati, ac si injuste esset incussus : ergo.

Resp. 2. Si metus juste incutiatur a Judice propter culpam præcedentem, cum hæc culpa fuerit voluntaria, talis metus etiam censetur ipsi antecedenter et in culpa fuisse voluntarius. *Contra est* 1. Si innocens probetur esse nocens, et tum Judex cogat illum, ut vel ducat viduam, vel sustineat perpetuos carceres, jam metus ille non est voluntarius in culpa, quia culpa non præcessit, et tamen secundum multos ex Adversariis non invalidat matrimonium. 2. Si retractarit culpam, et nihilominus postea ex metu contrahat, metus non amplius est voluntarius, et tamen invalidat.

671 § 3. Utraque sententia est probabilis, et secunda videtur esse conformior dictis *l.* 3, *p.* 2, *n.* 636. Ad argumenta primæ sententiæ responderi potest, S. Th. explicari posse, quod per To *Ecclesia judicat*, non excludat, quod ita judicat, ex eo, quia ab initio sit irritum ex ipsius statuto; nam, inquit Gonet *n.* 88, tantum affert causam, quæ movit Ecclesiam ad irritanda ejusmodi matrimonia, quia cum pariant ita perpetuam obligationem, et requirant mutuum amorem, conveniebat esse plane libera. Ad rationem. 1. R. quamvis talis irritatio scripta non sit, tamen habetur traditione, uti illa, quod matrimonium fidelis cum infideli sit irritum. *Ad* 2. violentum simpliciter, quod sit passo nullo modo concurrente, non potest esse perpetuum, secus violentum secundum quid tantum, quale hic est, postea autem facile commutatur tota voluntas; et quamvis violentum secundum quid etiam repugnet connaturali modo hujus contractus, non repugnat tamen essentiali. *Ad* 3, et ejus *Confirmationem*, non est opus injuriam semper posse resarciri in eodem genere, sic enim, si quis metu injusto cogatur Baptismum suscipere, patitur injuriam, quam non est opus resarciri annullando Baptismum. Idem est, si quis, fide matrimonii data, defloret hanc, et postea ducat aliam : item si quis ex metu, non ad extorquendum consensum matrimonii, sed ob alium finem injuste incusso ineat matrimonium, hæ enim injuriæ non resarciuntur annullatione matrimoniorum, sed per accidens est tum causari damnum in suo genere irreparabile. *Ad* 4, Sot. Henr. Lopez apud Sanch. *l.* 4, *d.* 14, *n.* 3, dicunt non valere propter Jus gentium irritans : sed probabilius dicunt Ledesm. et Sanch. valere illa matrimonia inter infideles, nisi lege civili sint irrita, sunt enim contractus tantum civiles. Ad 5. Si sponsalia sint irrita, et quidem maxime, si ex defectu consensus, non inducunt impedimentum publicæ honestatis, ergo cum matrimonium metu coactum sit irritum defectu liberi consensus, secundum hos Auctores etiam non inducit illud impedimentum. *Ad* 6, nego majorem, nam clandestinum est Jure humano irritum, nec firmatur juramento : Et cur coactum non firmetur juramento, nec obligationem parit, dictum est n. 666, potestque videri Sanch. *l.* 4, *d.* 20. Multa quæ hic opponi possent, soluta sunt *l.* 3, *p.* 2, *a n.* 643.

Quæst. 92. — *Quid addendum sit circa impedimentum ligaminis?* R. § 1. Illicitum esse Jure divino plures simul uxores habere dictum est n. 1. Estque probabilius id esse Jure divino naturali, uti pluribus ostendit Kugl. *a n.* 1833, ubi solvit objectiones satis difficiles. Matrimonium autem dissolvi per mortem alterius conjugis dixi n. 418. Esse autem tum licitas secundas ac etiam plures nuptias, quamvis odiosæ sint dixi n. 16.

§ 2. Quando quis conjugem habuit, et nunc 672
dubitat an obierit, Lucius III. Cap. *Dominus*, 2. De secundis nuptiis ait : *Id vobis respondemus, ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit conjux ejus.* Et Clem. III. Cap. *In præsentia.* De spons. et Matr. ita statuit : *In præsentia quæsivisti, quid agendum sit de mulieribus, quæ viros suos causa captivitatis vel peregrinationis absentes ultra septennium præstolatæ fuerint, nec certificari possunt de vita vel de morte ipsorum, licet super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem, et pro juvenili ætate, seu fragilitate carnis nequeunt continere, petentes aliis Matrimonio copulari : respondemus, quod quantocumque annorum numero ita remaneant, viventibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonice convolare, nec auctoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.* Dixi autem n. 308, per To *non possunt*, non ideo

talem mulierem reddi inhabilem ad contrahendum, sed Matrimonium valet, si prior maritus erat mortuus.

§ 3. Quando hæc certitudo in specie determinari non potest, juxta communem cum Abb. ad Cap. *In præsentia* n. 6, relinquitur arbitrio prudentum, consideratis circumstantiis. Hinc Esparsa *in append. ad q.* de licito usu probabilitatis a n. 181, putat tantum requiri talem certitudinem, qualis exigi, ac reperiri solet in ordinario rerum humanarum commercio, quia Glossa ait : ubi tamen verisimiliter præsumitur de morte, si mulier nubat, excusatur : unde secundum Espars. sufficit testimonium fidei humanæ ex credulitate probabili, et discreta : similiter non esse necessariam certitudinem moralem, sed sufficere verisimiliorem præsumptionem, putant S. Anton. Sylv. Nav. Laym. Wagnerech, Gob. *tr.* 9, *n.* 292. Similiter Krim. *n.* 1832, et Kugler *a n.* 1844, dicunt sufficere magnam probabilitatem, si nempe sit major pro morte quam pro vita. Piasec. *in praxi Episc. p.* 2, *c.* 4, *n.* 29, putat sufficere violentas præsumptiones : e contra melius contradicunt Sot. Angles, Tann. Castr. Sanch. *l.* 2, *d.* 26, *n.* 6; Less. *De just. l.* 2, *c.* 10, *n.* 39, dicentes debere prudenter ita credi, ut contrarium nullo modo videatur probabile, nam cum sit certa possessio pro priori Matrimonio, hæc non videtur elidi in ordine ad aliud contrahendum, nisi per certitudinem saltem moralem de morte prioris conjugis. Ut vero Judex ecclesiasticus decernat licere transitum ad secundas nuptias, requiritur adhuc major, nempe indubitata certitudo de morte prioris, uti habet communissima, et fatentur Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 3, *c.* 3, *n.* 2; Gob. *n.* 308. Ratio autem est quia majus imminet periculum scandali, et irreverentia Sacramenti, si forte prior maritus rediret.

§ 4. Ut conjugi superstiti permittatur iniri aliud Matrimonium, non sufficit quod juret suum conjugem esse mortuum, et a se sepultum, nisi accedant alia adminicula, uti recte Gob. *n.* 311. Item non sufficit quod unus conjugum dubitans de morte alterius expectarit etiam per decem annos, et nihil de altero audierit, quia matrimonium certo antea validum manet in possessione, uti ante dictum est, neque debet excludi jus certum alterius conjugis per merum dubium superveniens; atque in hoc a Jure Canonico correctum est Jus civile apud Arcudium *l.* 7, *c.* 18 et Avers. supra, quod permittebat in dubio post quadriennium, vel quinquennium posse iniri aliud matrimonium.

§ 5. Si conjuges vixerint semper in bona pace, et unus intra multos annos sæpius perquisitus non compareat, prudenter quidem creditur esse mortuus, nam cum fuerint in bona pace, si viveret, compareret, aut saltem nuntium mitteret. Et quamvis Gob. *n.* 352, dixerit tum posse iniri novum matrimonium, tamen postea id merito revocavit, quia necdum videtur adesse certitudo, quam requirunt Pontifices. Quod si in bona pace non fuerint, aut non amarint se, cujus signum est, si unus clam deseruerit alterum, quamvis 30 annis abfuerint, non potest præsumi mors alterutrius, quia vita et aversio potest eo usque extendi, et sicuti hic conjux vivit, sic potest alter vivere. 675

§ 6. Ex dictis solvitur sequens casus : Caia 37 annos nata profugit a Titio marito suo; post alios 36 annos de ea nihil rescit, quamvis facta sit diligens inquisitio : *Quæritur* an Titius possit aliam uxorem ducere? Pro affirmativa parte allegat Titius, quia non amplius existere præsumitur, qui facta diligenti inquisitione nullibi reperitur, Campeg. *De testibus, Reg.* 350, *n.* 10, sed contra est, quod nullum sit positivum argumentum pro morte, cum enim abierit in discordia, nollet redire sua sponte, nec resciri, ubi sit; itaque tota præsumptio pro morte est ex ætate 73 annorum, nihil autem novi est, quod mulier ætatem illam vivat, nam forte etiam Titius, qui vivit, ætatem similem attigit. Adde quod Pignat. *n.* 1, dicat non sufficere, nequidem centum annorum absentiam, quia Pontifex prærequirit certum nuntium de morte alterius conjugis. 676

§ 7. Argumenta, e quibus certitudo sufficiens de morte prioris conjugis habetur, sunt varia, nam sufficit : 1. Liber Parochi, qui inter mortuos aliquem adscripsit, ita enim habet praxis totius Ecclesiæ, teste Avers. *q.* 14, *s.* 3, contra Pontium. 2. Productio testamenti demortui facta ex mandato Judicis. 3. Communis et constans fama, si ad eam accedant alia adminicula, nempe quod fuerit senex, valde æger, pugnarit in acie, etc. Avers. et alii communiter. 4. Si ad famam accedat unus testis de visu : semper autem probanda est fama duobus testibus omni exceptione majoribus, qui deponere debent se a fide dignis audivisse, et esse in illo loco publicum, et se credere rem ita se habere. Quod si conjecturæ probabiles de morte illa non adsint, explicare debent, a 677

quibus personis audiverint, nisi 6, vel octo testibus fama comprobaretur, uti Castr. *d.* 5, *p.* 13. § 1, *n.* 8, habet. 5. Quando locus, in quo esset mortuus, est distans, ex quo difficile est habere probationes, docent Spor. *in Theol. Sacram. p.* 4, *c.* 1, *n.* 51, et Ills. *tr.* 6, *d.* 9, *n.* 102, sufficere testem unum oculatum, qui considerata qualitate personæ sit fide dignus, et juramento deponat se vidisse mortuum, aut saltem, inquit Gob. n. 312, exequias, vel sepulchrum illius, qui dicebatur fuisse talis, tum enim censetur esse testis de visu. Et in hoc casu, si major certitudo, vel plenior probatio haberi non possit, secundum Pirh. *l.* 4, *tit.* 1, *s.* 5, et alios, quos citat, sufficiet talis magna præsumptio, quia excludet moralem dubitationem, et faciet probationem moraliter certam: extra tales autem circumstantias non sufficit unus testis, quia Jura dicunt vocem unius esse vocem nullius, Schild. *tr.* 2, *n.* 123. Unde quamvis Ab. Hostiens. Angel. et alii absolute dicant, testimonium unius sufficere, Sanch. autem Bon. et alii absolute negent, tamen Avers. et Castrop. putant sufficere, si adsint aliæ simul conjecturæ, uti dictum est, et major probatio haberi non possit, ac testis ex modo deponendi, aliisque cicumstantiis præsumatur certum deponere : e contra, si horum unum absit, non sufficiet.

678 § 8. Ex dictis constat requiri majorem certitudinem de morte prioris conjugis, quando agitur de matrimonio novo contrahendo, quam quando agitur de permanendo in secundo matrimonio, contracto cum dubio de morte prioris conjugis ; in hoc enim casu posse aliquando esse etiam licitum usum hujus secundi matrimonii, dictum est a n. 308. Quod si ante secundum matrimonium deprehendatur adhuc vixisse prior conjux, nunc autem certum sit esse mortuum, matrimonium manet invalidum, quia quod ab initio non valet, tempore non convalescit, convenit tamen ad scandalum cavendum, et ob educationem prolium, ut ponant novum contractum, sicque valident matrimonium, Gob. *n.* 286, 425; Spor. *n.* 52. Casus alios practice resolutos videre poteris apud Gob. *a n.* 295, et iterum fuse a n. 328.

679 *Quæst.* 93. — *Quid dicendum sit ad hunc casum, quasi duplicis Matrimonii?* Titius diu vixit cum Berta, utens ea velut uxore, quam et uxorem suam esse sæpius juravit coram testibus; non potest tamen ullo testimonio præsenti probare se matrimonium contraxisse. Berta adhuc vivente Titius in facie Ecclesiæ contrahit aliud matrimonium cum Caia. *Quæritur* quid hic agendum? R. Convenienda est conscientia Titii pro foro interno, qui si jam neget valorem primi matrimonii, standum est pro secundo : Si autem asserat valere primum, nihilominus in foro externo solum secundum matrimonium cum Caia debet censeri validum, quia contra solemnem contractum secundum formam Juris initum nullæ valent præsumptiones, quantumvis sint multæ, et magnæ, Barb. Bardi, Gob. *tr.* 10, *n.* 430 ; Krim. *n.* 477; Less. *in auct. v. præscriptio cas* 7, citans alios multos, qui dicunt id tenere, quamvis pro matrimonio cum Berta essent non tantum fama, et indicia quæ faciant vehementem præsumptionem, sed etiam, quamvis esset fama cum uno teste, quæ duo alias faciunt plenam probationem, et e contra, quamvis pro matrimonio cum Caia in facie Ecclesiæ contracto essent tantum præter Parochum duo testes. Esse autem obligationem juridice denuntiandi virum, qui scitur viva prima ducere secundam uxorem, docet Burg. *cent.* 2, *cas.* 23, quia hoc vergit in contemptum matrimonii, in damnum Reip. Christianæ, uxoris utriusque et prolium ex utraque gignendarum.

Quæst. 94. — *Quid addendum sit circa impedimentum publicæ honestatis?* R. § 1. Hoc impedimentum est propinquitas personarum orta ex sponsalibus, vel matrimonio rato, vi cujus neuter sponsorum valide contrahit cum consanguineis alterius : unde provenit ex quadam quasi affinitate cum consanguineis sponsi vel sponsæ, etiam illegitimis, cum vere descendant ex eodem sanguine, Krim. *n.* 194. Appellatur justitia publicæ honestatis, quia videtur justum, et decens, honestatique publicæ congruum, ut inter se non copulentur matrimonio, quos hoc impedimentum afficit. Oritur etiam tum, quando sponsalia vel matrimonium initur per procuratores, vel per parentes, ex consensu sponsorum ; attamen non oritur, si sponsalia vel matrimonium sit nullum ex defectu consensus, uti si alteruter ficte tantum contraxerit, Rebell. Avers. *q.* 17, *s.* 5; Gob. *tr.* 9, *n.* 368; contra Sanch. De Justis *l.* 2, *c.* 7, *a n.* 26, et alios.

§ 2. Circa publicam honestatem, quæ oritur ex sponsalibus, ita statuit Trid. *s.* 24, *De ref. Matr. c.* 3, *justitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt, S. Synodus prorsus tollit : ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedant.* Et probabilius est cum Reb. Castr. Pignat. *t.* 4, *cons.* 15; *n.* 3; Krim. *n.* 204; Kugler. *n.* 82, contra Sanch. *l.* 7, *d.* 68, *n.* 14 ; Barb. Pirh.

et alios, Trid. intelligi de sponsalibus etiam occultis, et ex occulta causa invalidis, cum dicat, *quacumque ratione valida non erunt*, Deinde S. Pius V. in Decreto : *Ad Romanum spectat*, declarat *Decretum Concilii hujusmodi omnino intelligendum esse, et procedere in sponsalibus de futuro duntaxat, non autem in Matrimonio, sic ut præfertur contracto, sed in eo durare adhuc impedimentum in omnibus illis casibus, et gradibus, quibus de Jure veteri ante prædictum decretum Concilii introductum erat.* Unde imprimis certum est quod publica honestas ex Matrimonio rato dirimat inclusive ad quartum gradum, licet oppositum tenuerint aliqui apud Avers. *sect.* 4. Dein, cum ex Cap. *Ad audientiam*, De spons. et ex Cap. un. de spons. in 6, colligatur quod jure veteri impedimentum oriatur etiam ex Matrimonio rato invalido (præterquam, si invalidum sit ex defectu consensus) v. g. ex matrimonio, quod Titius Monachus contraheret cum Caia, inferunt Avers. *sect.* 5; Luca *de Matr. d.* 7, *num.* 8; Krim. *n.* 205, Caiam postea invalide contracturam cum consanguineo Titii usque ad 4 gradum [1]. Quod plerique contra Sanch. apud Castrop. *d.* 4, *p.* 10, *num.* 3, extendunt etiam ad matrimonium clandestine initum, ubi Trid. est receptum, et certum est, saltem in sententia eorum, qui dicunt tale matrimonium habere vim sponsalium, de quo dixi *num.* 52. Et idem etiam in altera sententia dicunt Auctores communiter cum Pignat. *tom.* 4, *cons.* 15, *et tom.* 7, *cap.* 78, § 3.

§ 3. Si Caius prius inierit sponsalia cum Titia, et postea ineat matrimonium ratum cum Berta matre, vel sorore Titiæ, patet hoc matrimonium esse invalidum ob publicam honestatem : attamen ex Cap. un. *De sponsalibus in* 6, Caius tenetur ducere Titiam, hæc enim duo impedimenta non habent vim reciprocam dirimendi, Laym. Gob. *num.* 386. Ex quo inferunt plures cum Avers *sect.* 5, ex matrimonio rato invalido cum aliqua, non oriri hoc impedimentum, pro speciali casu quo præcesserunt valida sponsalia cum ejus filia, vel sorore. E contra putal Krimer *n.* 200, reipsa quidem oriri hoc impedimentum, sed ex dispositione illa Ecclesiæ non habere éffectum Juris, eo quod Ecclesia nolit ideo impediri matrimonium cum prima.

§ 4. Quamvis Rebell. Barb. Gonz. Pont. Hurt. Dian. Engel. citans declarationem, Busemb. hic, aliique apud Gob. *a n.* 372; Avers. *sect.* 5; Crim. *a num.* 209, dixerint cessare hoc impedimentum, si sponsalia mutuo consensu sint dissoluta, contrarium tamen nunc tenendum est ob authenticam declarationem S. Congreg. datam 6 Julii 1658 et 10 ejusdem mensis approbatam ab Alexand. VII, quam referunt Fagn. *in* 4 *decretalium* Cap. *Quod audientiam*, *de spons. et Matrim. num.* 29; Sperell. *dec.* 95, Pignat. *in* 5, *consult.* 50, *p.* 5, *n.* 1173; Gob. *num.* 358, in qua statuitur nunc et deinceps certum esse debere quod maneat hoc impedimentum, etiamsi sponsalia priora mutuo consensu sint dissoluta. Et ita nunc certum esse docet etiam Wex *in Ariadne*, *p.* 5, *tr.* 2, § 6, *a n.* 26. Ratio est quia ex sponsalibus validis oritur illud impedimentum, et illo semel orto, non pendet a voluntate sponsorum ut maneat vel desinat. Hinc etiam manet, etiamsi unus sponsorum sit mortuus, vel ingressus Religionem, uti fatentur omnes. Item manet ex sponsalibus ab impubere contractis, etiamsi post pubertatem rescindat, uti constat ex Cap. *Accessit.* § *Sane*, de spons. impub.

§ 5. Sponsalia impuberum, quamvis sint 684
suspensa, secundum dicta a num. 112, et detur locus resistendi usque ad pubertatem, tamen secundum jam dicta inducunt hoc impedimentum, ita cum communi Spor. *num.* 180. Et idem est si impuberes contrahant de præsenti; talis enim contractus habet vim sponsalium secundum dicta num. 52, docetque Avers. *sect.* 5.

§ 6. Ex dictis constat, quod Titius sponsus 685
invalide contrahat matrimonium cum matre, sorore, filia Caiæ sponsæ suæ, item quod Caia sponsa invalide contrahat cum patre, fratre, filio Titii sponsi sui, quia hæ personæ attinguntur in primo gradu : e contra Titius valide contrahit cum matertera, nepte, consobrina, aliisque remotioribus cognatis sponsæ suæ, Caia vero cum Patruo, nepote, et consobrino aliisque remotioribus consanguineis sponsi sui, quia hi non attinguntur in primo, sed secundo tantum, vel remotiori gradu; non dirimit autem nisi primus, si sit ex sponsalibus.

§ 7. An sponsalia ex metu gravi extorta in- 686
ducant hoc impedimentum colligi debet ex dictis num. 106. Si enim talia sponsalia sint irrita Jure naturæ, non inducunt : si sint ab initio Jure naturæ valida, sed tantum rescin-

[1] Atque id videtur etiam esse ex mente. S. C. ut citato hoc La-Croix illi Toco expendit Lambert, 2, *Th. Resol.* p. 242.

dibilia, inducunt : et ideo etiam inita ex metu levi, quia secundum dicta num. 105, sunt valida, licet sint rescindibilia, inducunt hoc impedimentum.

687 § 8. Publicam honestatem non oriri ex sponsalibus conditionatis conditione necdum adimpleta, decidit Cap. un. *de spons. in* 6. Neque oritur ex promissione mutua volentium se obligare sub veniali tantum, vel tantum sub pœna perdendi v. g. arrham, secundum dict. n. 59. Neque ex professione mutua matrimonii facta a pueris ante septennium, secundum dict. num. 50. Neque ex promissione matrimonii cum aliqua indeterminate v. g. cum una ex filiabus Titii, uti colligitur ex cap. un. *De sponsal. in* 6, nam reipsa non sunt sponsalia secundum dicta num. 97. Si dispensetur in impedimento affinitatis ex copula licita, hoc ipso dispensatur etiam in publica honeste, quamvis de illa non sit facta mentio, uti dicetur num. 913.

688 *Quæst.* 95. — *An publica honestas, vel affinitas contracta inter infideles dirimat Matrimonium suscepto Baptismo prius contrahendum?* Resp. Negant absolute, et probabiliter Henriq. quia, cum talia impedimenta sint ex solo jure ecclesiastico, cui neuter infidelis subdebatur, non ligabunt illos post Baptismum, nisi hoc ipso tempore ab iis contrahatur. Sanch. Kon. et alii varie distinguunt, sed Avers. *quæst.* 17, *sect.* 6, et Kugl. *a num.* 1902, absolute, et etiam valde probabiliter affirmant, quia quamvis Ecclesia non possit statuere aliquid, quo ligentur quamdiu sunt infideles, tamen potest statuere aliquid quo ligentur, quando erunt fideles. Et ita cum post Baptismum non possint contrahere, v. g. cum consanguinea in quarto gradu, quamvis id potuissent ante Baptismum, idem erit de reliquis istis impedimentis : et ratio universalis est quia Canones absolute dicunt quod fideles habetes tale impedimentum, sive talem relationem ad invicem, non possunt valide contrahere, et Canones illi non distinguunt an in illud inciderint ante, [illegible] post Baptismum : ergo cum post Baptismum [illegible] sint fideles, et tale impedimentum, sive talem rel[illegible]tionem ad invicem habeant, non poterunt, nisi e[illegible] dispensata, contrahere. Quid dicendum [illegible]deles, dixi *num.* 628. [illegible]minis inter tales in[illegible]*andum sit circa impe*-

689 *Quæst.* 96. — *Quid no*[illegible] *dimentum ætatis?* Resp. § 1. [illegible] Cum impotentia impuberum ad generandum [illegible] tantum temporanea, non dirimit Jure naturæ [illegible] matrimonium, sed tantum ecclesiastico, in m[illegible]asculis ante 14, in femellis ante 12, ann. ut habetur toto tit. *De spons. impud.* Putantque Sanch. *lib.* 7, *d.* 104, *num.* 2 *et* 3; et Avers. *quæst.* 13, *sect.* 12, ad valide contrahendum satis esse, si ultima dies complens eos annos sit incepta, Hostensis apud Dian. *p.* 5, *tract.* 5, *R.* 16, dat tres dies ante : M. Ledes. decem, Rebell. unum vel alterum mensem, uti refert Carden. *in* 1, *crisi d.* 27, *n.* 110, sed dicendum est cum Abb. Pontio, Pign. *t.* 10, *cap.* 11, *a n.* 38, tempus hoc completum esse debere ad momentum, ita ut nec hora desit; secundum dict. *lib.* 1, *a num.* 82. Si tamen malitia suppleat ætatem, ita ut præter discretionem rationis etiam adsit potentia generandi, Cap. *De illis* 2, Cap. *Puberes,* Cap. ult. De sponsal. impub. statuitur ante eos annos valere matrimonium, licet non dispensetur : hinc Fagnan. ad cit. Cap. *de illis,* ait : *Greg. XIII cuidam petenti dispensationem ad Matrimonium impuberis dicitur respondisse sedem Apostolicam ob hoc non esse interpellandam, cum, si desit discretio, vel potentia consummandi Matrimonium, sedes Apostolica nihil possit : quod si neutrum deesse cognoverit Ordinarius, poterit, si causæ, quæ narrantur, sunt veræ, suo jure dictam licentiam concedere.* Vide Krim. *num.* 623. Exempla eorum, qui ante pubertatem genuerunt, multa breviter referunt Avers. supra, et Krim. *num.* 597. Episcopum autem dispensare posse in dubio an malitia suppleat ætatem dicetur *num.* 840.

§ 2. Matrimonium ante ætatem legitimam, 690
attamen post septennium initum habere vim sponsalium dixi *num.* 52. Notat autem Zacch. *lib.* 1, *t.* 1, *quæst.* 6, *a num.* 38, *et lib.* 4, *t.* 2, *quæst.* 4, ætatem matrimonio ineundo aptissimam esse, in masculis annum circiter 30, femellis 18. De impotentia autem ex defectu ætatis fuse agit *lib.* 3, *tit.* 1, *quæst.* 2.

§ 3. Sanch. supra putat non peccare eos 691
qui ante ætatem tentant contrahere matrimonium, sed probabilius est oppositum cum Kugler *a num.* 2117. 1. Quia Cap. 2, de sponsal. impub. dicit : districtius prohibemus ne aliqui, quorum uterque vel alter ad ætatem legibus determinatam non pervenerit, conjungantur, nisi urgentissima necessitate interveniente : ex quo colligitur non prohiberi conjunctionem per copulam, hæc enim esset certo fornicaria, et ex nulla causa licita est, sed per consensum voluntatum, id est, matrimonium de præsenti. 2. Quia videtur esse gravis irreverentia in Auctorem Sacramenti, si quis sciens se impeditum, et non posse valide

conficere Sacramentum, ponat materiam, et formam illius, intendens tanquam Minister illud conficere : ergo.

692 *Quæst.* 97. — *Quid addendum sit circa impedimentum affinitatis?* Resp. § 1. L. *Non facile*, ff. De gradibus, et affinibus *lib.* 38, *tit.* 11, sic habetur : *Affines sunt viri et uxoris cognati, dicti ab eo, quod duæ cognationes, quæ diversæ inter se sunt, per nuptias copulantur, et altera ad alterius cognationis finem accedit.* Unde affinitas recte describitur, quod sit propinquitas quædam, quæ ex copula carnali, sive in sive extra matrimonium habita, etiam cum invita vel dormiente, oritur inter consanguineos viri, et solam mulierem, item inter consanguineos mulieris, et solum virum : vir autem, et mulier copulam habentes non dicuntur proprie affines, sed fiunt una caro, et vocantur radices affinitatis, quia sunt causa cur cæteri vocentur affines. Quamvis autem L. *Non facile*, supra dicatur : *gradus affinitatis nulli sunt*, tamen Glossa recte addit : *proprie, nam gradus dicitur ratione cognationis naturalis, quæ hic non est, improprie tamen possunt dici gradus.* Notatque De Justis *lib.* 1, *cap.* 6, *num.* 290, quando duo sunt consanguinei, dicuntur esse *conjuncti* : quando sunt affines, dicuntur *se attinere.*

693 § 2. Affinitas consanguineorum viri extenditur ad solam mulierem et non ad consanguineos mulieris : e contra affinitas consanguineorum mulieris extenditur ad solum virum, ita ut nec consanguinei viri sint affines consanguineis mulieris, nec consanguinei mulieris consanguineis viri, quia hæc mediata et remota affinitas est sublata; hinc Caius filius tuus ex prima uxore, potest ducere secundæ uxoris tuæ filiam ex alio viro genita, ita ut eadem uxor tua sit noverca, et nurus filii tui Caii, tu vero sis ejusdem uxoris Caii vitricus, et socer [1], item potest e duabus viduis una nubere filio alterius viduæ ex priore marito, quo facto, si una filium pariat, poterit altera de tali filio dicere : hic est filius filii mei, et simul frater mariti mei.

§ 3. Ut oriatur affinitas, non satis est quod penetretur vas muliebre sed secundum dicta *num.* 281, debet vir intra illud seminare, ita ut sit copula vel emissio seminis apta generationi : unde copula eunuchi affinitatem non causat, quia eunuchus non fundit verum semen generationi aptum : Et etiam dixi *n.* 383, per coitum sodomiticum non contrahi affinitatem. 694

§ 4. Putant plures cum Avers. *quæst.* 17, *sect.* 1, contrahi affinitatem, si semen effundatur circa muliebria, et attrahatur a matrice, imo etiamsi viro cooperante semen quomodocumque, etiam ope dæmonis vel per artem, recipiatur in matricem, nam censetur etiam tali modo consummatum esse matrimonium, uti videtur colligi ex dictis *num.* 280. Oppositum tenet valde probabiliter Pont. *lib.* 7, *d.* 33, *num.* 2; Corrad. *in praxi disp. lib.* 7, *cap.* 1, *num.* 18, et alii, quia in his casibus non dicuntur habuisse copulam, affinitas autem non contrahitur, nisi per copulam. 695

§ 5. Ad contrahendam affinitatem requiri etiam seminationem mulieris putant multi cum Avers. supra, et Krim. *num.* 460, nam Hippocrates, Galenus, Zacchias *quæst.* 7, *a n.* 11; Dian. *par.* 15, *tr.* 13, *R.* 54, docent quod ad generationem requiratur, et semper interveniat etiam seminatio mulieris, quamvis hæc illam non experiatur ob majorem voluptatem ipsiusmet coitus. Oppositum tamen tenent Arist. S. Thom. Sanch. et communis Doctorum, teste Castr. *d.* 3, *p.* 2, § 1, *num.* 1, qui probabilius dicunt ad generationem sufficere solius viri semen. Quidquid sit de hoc, notat Gob. *tract.* 9, *a num.* 390, semper præsumi seminationem mulieris, si in copula magnam senserit voluptatem. Et quod virum attinet, recte notat Sanch. *lib.* 8, *d.* 6, *num.* 18, si coierit, et dubitet an seminarit, vel semen intra vas inciderit, hæc præsumenda esse, quia ita communiter contingit, *et ex communiter contingentibus est prudens præsumptio.* 696

§ 6. Circa affinitatem ex copula illicita sic statuit Trid. *sess.* 24, *de refor. Matr. cap.* 4. 697

[1] Num autem Vitricus absque ullo impedimento, vel affinitatis, vel publicæ honestatis ducere possit in uxorem eam, quæ fuit uxor Privigni sui, quæstio est in S. C. magnis contentionibus agitata. Legenda sunt T. 1. *Th. Resol.* p. 340, et seqq. quatuor eximiorum TT. vota in hanc rem : tum perpendendæ Prosperi Lambertini Secretarii eruditissimæ adnotationes ibidem p. 345, et seqq. et T. 2, p. 27; tandem affirmative respondendum cum S. C. 8 Martii 1721, eod. T. 2, p. 23. Dubio enim sic proposito : *An Matrimonium contrahi possit inter Dominicum* (Vitricum) *et Samaritanam* (uxorem antea Privigni) rescripsit : *ad Secretarium juxta mentem, scilicet, quod non impediatur Matrimonium.* Nota autem non importune, P. Alfarum S. J. celeberrimum Probabilioristam negative respondisse huic quæstioni, ut T. 1, *Resol.* p. 340, *videre est.*

Impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam incurritur, et Matrimonium postea factum dirimit ; ad eos tantum, qui in primo et secundo gradu conjunguntur, restringitur, in ulterioribus vero gradibus statuit hujusmodi affinitatem Matrimonium postea contractum non dirimere. Pignat. tamen *tom.* 4, *consult.* 15, refert aliam declarationem Sac. Congreg. datam 3 Dec. 1663, quæ dicit : si adfuerit figura Matrimonii, id est, si Matrimonium publice contractum fuerit, quamvis invalide, ex copula quamvis illicita in tali Matrimonio habita oriri affinitatem usque ad quartum gradum inclusive, sed hactenus non satis constitit de illa declaratione.

698 § 7. Oritur hoc impedimentum, quamvis mulier sit vi oppressa, ideoque talis oppressa nubere non poterit consanguineo oppressoris. *Nec obstat* quod mulier vi oppressa primo bimestri sui conjugii possit nihilominus ingredi Religionem ; *nam*, quod ingredi possit Religionem, ideo est quia, secundum dicta *num.* 421, oppressor, ut reparet damnum causatum, tenetur consentire ut oppressa ingrediatur, et per hunc suum consensum reddit ingressum licitum : e contra consensus oppressoris non potest tollere affinitatem contractam, nec conjugium cum suo consanguineo reddere licitum.

§ 8. Expedit etiam hic nosse nomina affinitatis, eorumque significationem ; sunt autem hæc : 699

NOMINA AFFINITATIS.

LATINE.	GERMANICE.	GALLICE.
Socer, Pater uxoris, vel mariti. .	*Schewaher*	Beau-Père, Père du mari ou de la femme.
Socrus, Mater mariti vel uxoris.	*Schwieger*.	Belle-Mère, la Mère du mari ou de la femme.
Consocer, Parentes mariti, et uxoris.	*Gegen Schwaher*..	Les Parents du mari ou de la femme.
Prosocer, seu Socer Magnus. . .	*Manns oder Weibs Anherrz*. . . .	L'Aïeul du mari ou de la femme.
Prosocrus seu Socrus Magna. . .	*Manns oder Weibs Ansrau*. . . .	L'Aïeule, etc.
Gener. Maritus Filiæ.	*Tochtermann*.	Beau-Fils, le mari de ma Fille.
Congener.	*Myt Eydam*.	Le deuxième Beau-Fils, le mari d'une autre Fille.
Progener	*Sohns oder Tochter Eydam*. . . .	Le Gendre du fils ou de la Fille.
Nurus. Uxor Filii	*Sohnur*.	Belle-Fille, femme du Fils.
Connurus.	*Mitschnur*.	La deuxième Belle-Fille.
Pronurus.	*Sohons oder Tochter Schnur*. . .	La Belle-Fille du Fils ou de la Fille.
Levir, Frater mariti	*Manns-Bruder*.	Beau-Frère, Frère du mari ou de la femme.
Glos, Soror mariti.	*Mans Schwester*.	Belle-Sœur, Sœur du mari ou de la femme.
Fratria, Uxor Fratris.	*Bruders-Veib*.	Femme du Frère.
Sororius, Maritus Sororis. . . .	*Schwester Mann*.	Mari de la Sœur.
Janitrices.	*Veiber Zuweyer Bruder*.	Femmes des deux Frères.
Sororum maritus	*Manner Zweyer Schwester*. . . .	Mari des deux Sœurs.
Vitricus	*Stieff-Vatter*.	Parâtre, mari de ma Mère.
Noverca	*Stieff-Mutter*.	Marâtre, femme de mon Père.
Privignus.	*Stieff-Sohn*.	Beau-fils, Fils de mon mari ou de ma femme d'un autre lit.
Privigna.	*Stieff-Tochter*.	Belle-Fille, Fille de mon mari ou de ma femme d'un autre lit.

700 § 9. Unica regula pro dignoscendo gradu affinitatis est, ut in hac procedatur, sicut in consanguinitate est dictum, nam aliquis in eodem gradu est affinis viro, in quo gradu est consanguineus mulieri. E contra in eodem gradu est affinis mulieri, in quo est consanguineus viro : in quo autem gradu sit talis consanguinitas, dictum est *a num.* 605.

701 § 10. Non omnes gradus affinitatis dirimere Jure naturæ certum est ex dicendis *n.* 828. An autem primus gradus affinitatis dirimat Jure naturali, an positivo tantum, utrinque disputatur. Et Castr. *d.* 4, *punct.* 8, *n.* 10, dicit certum esse quod affinitas talis ex copula fornicaria sit Juris positivi tantum ; quia in illa dispensat *S. Pœnitentiaria*, quod alias non posset ; quia hic agitur de valore Sacramenti, tum autem non esset licitum agere secundum hanc sententiam, si opposita censeretur vere probabilis. Itaque potissima quæstio est de affinitate ex copula licita, et quidem in primo tantum gradu. Et si quidem non sit in linea recta, sed transversa, uti si Titius ducat sororem uxoris suæ mortuæ, communis, et certa sententia est cum Sanch. *lib.* 7, *d.* 66, *n.* 11, quod non dirimat Jure naturæ, nam

Pontifices etiam sæpe dispensarunt. Si autem sit in primo gradu lineæ rectæ, uti si Titius ducat matrem, vel filiam uxoris suæ mortuæ, hanc affinitatem dirimere Jure naturæ docent S. Anton. Sylv. Sot. Covar. Bellar. Vasq. Valent. Estius, Kon. Laym. Tamb. Pirh. *in resp. mor. lib.* 1, *d.* 40, aliique gravissimi Auctores apud Sanch. *num.* 6, et Dian. *par.* 4, *tract.* 4, *R.* 93. Idem videntur tenere S. Basil. apud Arcud. *lib.* 7, *cap.* 32, et S. August. apud Sanch. supra. E contra dirimere Jure naturæ negant S. Thom. Alens. Scot. et Scotistæ omnes teste Mastrio *num.* 113; Caj. Navar. Henriq. Sanch. Hurt. Merat. Tancred. Pont. Bonac. Castr. Dian. Dicast. Pignat. *tom.* 7, *consult.* 22, *num.* 6; Avers. *quæst.* 17, *sect.* 2; Krim. *num.* 2178; Kugler *num.* 1887 *et* 1893, et dicit Sylvius utramque sententiam esse practice probabilem. *Nec obstat* postremæ quod non legatur Papam in eo gradu unquam dispensasse, *nam* vel non fuit necessitas, vel causæ non occurrerunt sufficientes. Qui tamen in praxi vellet operari secundum posteriorem sententiam, deberet judicare esse moraliter certam, nec Sacramentum exponi periculo nullitatis.

702 § 11. Si affinitas ex copula illicita sit ex una parte in tertio gradu, vel ex copula licita in 5, sequitur ex dictis *n.* 613, nullum esse impedimentum.

703 § 12. Notandum hic iterum, quod verbo insinuavi *num.* 692, habentes copulam non dici affines in se, sed primum gradum affinitatis haberi in illis consanguineis utrinque, qui in primo gradu sunt conjuncti cum alterutro illorum, qui copulam habent.

704 *Quæst.* 98. — *Quomodo practice sit procedendum, quando quæritur de impedimento affinitatis, v. g. inter Titium et Bertham?* Resp. 1. Inquirendum est an alteruter habuerit perfectam copulam cum consanguineo, vel consanguinea alterius. 2. Considerandum an copula fuerit licita vel illicita. 3. Videndum in quo gradu consanguinitatis persona illa, cum qua Titius vel Bertha habuit copulam, sit consanguinea Berthæ vel Titio, et tum ex dictis facillimum erit cognoscere an inter illos sit impedimentum affinitatis, necne.

705 *Quæst.* 99. — *Quomodo Jus civile discrepet a Jure Canonico in computatione graduum cognationis et affinitatis.* Resp. 1. Quoad lineam rectam utrumque Jus convenit. Quoad transversas Jus civile observat unicam hanc regulam, quod tot sint gradus, quot sunt personæ, stipite dempto; hinc secundum Jus civile duo fratres sunt in secundo gradu, cum tamen secundum Jus Canonicum sint in primo. Atque hæc computatio civilis attenditur in tutelis committendis, et in successionibus ab intestato, v. g. pater, et non frater succedit ab intestato, quia pater est in primo gradu cum filio suo, frater autem in secundo tantum, civiliter computato. E contra computatio Canonica observatur in Matrimoniis contrahendis. 2. Jus Canonicum vult Matrimonium in quarto gradu affinitatis ex copula licita esse irritum: Jus civile restringit illud impedimentum ad secundum tantum gradum. 3. Secundum Jus civile, illi tantum dicuntur agnati, qui per viros habent consanguinitatem: e contra illi cognati, qui per feminas, unde soli agnati, et non cognati dicuntur succedere in feudis masculis, agnati autem, et cognati succedunt in feudis promiscuis.

Quæst. 100. — *Quid addendum sit circa impedimentum clandestinitatis?* R. § 1. Clandestina Matrimonia ab initio Ecclesiæ fuerunt probibita, Trid. *sess.* 24, *cap.* 1. *De refor. Matr.* attamen non fuerunt, nec jam inter infideles sunt illicita ipso Jure naturæ, uti probabilius tenet S. Th. aliique cum Avers. *q.* 6. *sect.* 1. contra Sanch. *lib.* 3, *d.* 3, *num.* 8 et alios: tam parum quam alii contractus, qui merito postulant prohiberi, ne clam fiant, ob fraudes, aliaque inconvenientia; multo minus etiam in Ecclesia ipso Jure naturæ sunt irrita, ut satis clare dicit Trid. supra, quidquid contradicant aliqui cum Pontio *lib.* 5, *cap.* 1. Potuisse autem Ecclesiam irrita reddere Matrimonia clandestina recte probat Kugler *a num.* 861. Et non ideo Ecclesiam formaliter et proxime mutasse institutionem Christi, vel materiam hujus Sacramenti probavi *lib.* 6, *p.* 1, *n.* 17. 706

§ 2. Per hoc Matrimonium non est simpliciter clandestinum, quod ineatur clam vel noctu, vel etiam neglectis proclamationibus, uti certum est ex illis quæ refert de Luca de *Matr. d.* 2, *num.* 7, sed tantum, si contrahatur sine præsentia Parochi vel testium: secundum Trid. supra, quod ita statuit. *Qui aliter, quam præsente Parocho vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus Matrimonium contrahere attentabunt, eos S. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos, et nullos esse decernit, prout eos præsenti Decreto irritos facit, et annullat. Insuper Parochum vel alium Sacerdotem, qui cum minore testium numero, et testes, qui sine Parocho vel Sacerdote hujusmodi contractui interfuerint, nec* 707

non ipsos contrahentes graviter arbitrio Ordinarii puniri præcipit... Decernit insuper ut hujusmodi Decretum in unaquaque Parochia suum robur post triginta dies habere incipiat a die primæ publicationis in eadem Parochia factæ numerandos. Et irritat Trident. Matrimonia clandestina etiam eorum, qui hanc legem ignorant vel de ea non cogitant, uti recte Kugler *num.* 868, nam per To *attentabunt*, non significat requiri cognitionem legis, sed accipit pro *conabuntur* aliter contrahere : hinc nequidem valet in articulo mortis pro legitimanda prole, secundum dicta num. 525 et 526, docetque Kugl. a num. 874, quia hic est lex absolute irritans, et inhabilitans.

708 § 3. Quamvis Trident. hic utatur nomine Parochi, tamen etiam per seipsos valide assistunt tum Episcopi, tum etiam eorum Vicarii generales [1], vel etiam aliis committere possunt potestatem assistendi, cum sint Ordinarii, et Parochi etiam ipsorummet Parochorum, communis cum Kugler *n.* 316; Lauren. *de Vicario q.* 162, 163. Et quamvis Nav. Sayr. de Luca *ad Trid. disc.* 26. *n.* 20, aliique dicant Episcopum, et Vicarium generalem invalide assistere, si Sacerdotes non sint, oppositum videtur probabilius cum Kugler *n.* 317; Pontio *lib.* 5, *cap.* 11, *n.* 11. Lauren. cum id valide faciat Parochus non Sacerdos, secundum dicenda n. 728. Et ista omnia possunt Episcopus, ac Vicarius, quamvis Jurisdictio Episcopi esset suspensa, quia assistentia, et commissio assistendi non sunt proprie actus jurisdictionis secundum dicenda *n.* 729, docentque Sanch. Barb. Leur. *q.* 164. Et quæ dicta sunt de Episcopo, ejusque Vicario, ob eamdem rationem etiam valent de Capitulo, ejusque Vicario, dum Sedes vacat, Gutt. Pont. Dian. Leur. *quæst.* 583; Krim. *num.* 678, qui addit, idem esse de Nuntio Apostolico pro sua provincia, item de Archiepiscopo actu visitante in diœcesibus Suffraganeorum.

§ 4. Quamvis Trid. ipsum alicubi promulgatum non sit, si tamen hoc decretum Trid. 709
sit ibi promulgatum, Matrimonium clandestine initum erit in ratione Matrimonii invalidum : an autem evaliturum sit in ratione sponsalium dixi num. 52. Ut autem hoc Dec. Trid. censeatur promulgatum, non est satis quod v. g. Parochus vel etiam Episcopus faciat promulgari quod Matrimonia clandestina in posterum futura sint invalida, sic enim intelligi posset esse tantum Episcopi legem, sed promulgari debet tanquam lex Tridentini, seu supremæ potestatis, ut fuse deducit Pignat. *tom.* 1, *cons.* 151, *num.* 20. Si tamen Decretum alicubi observetur, præsumi debet esse promulgatum, uti habent declarationes S. Congr. apud Pignat. *tom* 5, *cons.* 79, *num.* 40.[2]

§ 5. Sotus, Grass. et alii apud Mastr. *num.* 710
11, putant, si sit gravissima causa contrahendi sine Parocho vel testibus, in tali casu non obligare hoc Decretum, v. g. si casu absit Parochus, et concubinarius habens multas illegitimas proles esset sine Matrimonio moriturus, putant Matrimonium coram testibus initum fore validum. Idem tenet Amicus *d.* 7, *num.* 136, si Princeps habens filium ex concubina sit proximus morti, et eo sine hærede mortuo, principatus ad hæreticos devolvendus esset : rationem dant quia epikia videtur posse in tali lege humana habere locum, cum sit æqualis vel major necessitas, quam esset si non esset tutus ad Parochum accessus, in quo casu valere potest matrimonium sine

1 De hoc non dubitandum post plures declarationes S. C. Sic 4 Julii 1602. Sacra Congreg. censuit, *coram Vicario Generali Episcopi Matrimonium contrahi posse perinde ac coram Parocho.* et idem respondit 26 Septemb. 1697. in *Taurin. Matrim.* ut vide est T. 7, p. 303. *Vide et dicenda num.* 725.

2 Operæ pretium est scire loca quibus promulgatum fuit decretum Concilii de clandestinitate et loca quibus ejus publicationi derogatum fuit per extensionem declarationis Benedicti XIV.

Declaratio Benedicti XIV data de Matrimoniis in Hollandia vi cujus hodie valida sunt, etsi non servata Concilii Tridentini forma, extensa fuit Uratislaviæ anno 1765; Ulmiæ 1774; Poloniæ ab anno 1780 quo fuit Russiæ unita; ducatui Cliviensi 1795; civitati Maestric 1836; Constantinopoli et ejus suburbiis 1769; Hiberniæ 1725; Rhenanis provinciis sub Borussia 1830; Regno Russiaco et Poloniæ 1844; Mosæ Trajectanæ ad parvum S. Petri suburbium in vicariatu Limbergi 1844; Pondicherii 1833; Georgiæ 1845; oræ Coromandelicæ 1831; Japoniæ 1625; oræ Malabaricæ olim sub Hollandia 1765; Bombay 1761 : provinciis Canada 1763; Curaçao 1851; insulæ SS. Trinitatis 1825; Lovisianæ et Floridœ 1831. Aliqua particularis dispositio data fuit quoad Bavariam 12 Sept. 1834, et quoad Hungariam 30 Ap. 1841. Declarationem vero istam S. Sedes ad regiones principibus Catholicis subjectas in quibus hæretici degunt nunquam entendere voluit. (C. P. Perrone *de Matrim.* p. 255.)

Quoad decretum *Tametsi* Concilii Tridentini quod publicandum erat per parochias, his promulgatum fuit regionibus : juxta P. Perrone recensionem, in *Europa*; in *Italia* universa et ensulis adjacentibus; in *Galliis*, ut constat ex Pontificum decretis; in *Hispaniis*; in *Lusitania*; in *Polonia*; in *Archiducatu Aus-*

præsentia Parochi, secundum dicenda num. 781, ideoque etiam hic videtur prudenter præsumi voluntas Papæ, ut in tali casu valeat Matrimonium. Oppositum absolute tenent communiter omnes cum Navar. Henriq. Ledesm. Sanch. Less. *in auct.* V. *Matrimonium casu,* 17, Pont. *lib.* 5, *cap.* 6, *n.* 2, Gob. *tract.* 9, *n.* 476. Mastr. supra, Veric. *art.* 3, Kugl. *n.* 292, quia lex irritans, vel inhabilitans, vel præscribens contractibus formam substantialem, ut facit illa Tridentini, non admittit epikiam; in eo autem casu, quando est difficilis accessus ad Parochum, aut nullus est amplius in tali loco, tunc Ecclesia specialiter dispensat, ut dicetur a num. 778, non autem in aliis casibus, quamvis forte essent majoris necessitatis, unde sicuti dixi n. 526, in quacumque necessitate manere impedimentum, v. g. consanguinitatis, sic etiam manet impedimentum ob absentiam Parochi. Hinc etiamsi Matrimonium contrahatur per Procuratores extra Parochias utriusque sponsi, debet interesse alterius Parochus, vel alius Sacerdos ab hoc designatus, secundum paulo post dicenda.

711 § 6. Si alicubi nunquam fuerit Parochus catholicus, certum est non requiri ejus præsentiam ad valorem, cum enim ibi nunquam fuerit Parochia, obligatio adhibendi Parochum nunquam incœpit, quia prius incipit post dies 30 a publicatione facta in Parochia ipsa; unde, ubi hoc Trid. Decretum promulgatum, vel receptum non est, vel usu est legitime abrogatum, quamvis illicite fiat, valide tamen contrahitur sine Parocho et testibus, ut constat ex Trid. ipso supra. Quod si decretum illud observetur in aliqua Parochia ubi tamen promulgatum non sit, fieri poterit ut per ejusmodi consuetudinem inductum sit hoc impedimentum secundum dicta num. 523.

§ 7. Si quis e loco, ubi Trid. Decretum viget, eat ad locum, ubi non est receptum, animo istic contrahendi clandestine, dicendum est contra Sanch. *lib.* 3, *dist.* 18, *quæst.* 4. Pont. *lib.* 5, *cap.* 9, Less. *in Auct.* V. *Matrimonium, cas.* 13, Avers. *quæst.* 9, *sect.* 2, et alios multos, tale Matrimonium esse invalidum, quod nunc videtur certum ex responso S. Congr. et Brevi Urb. VIII. ad Ferdinandum Archiepiscopum Coloniensem, cujus hic est tenor. 712

URBANUS VIII.

Ad futuram rei memoriam.

Exponi nobis nuper fecit Venerabilis Frater Archiepiscopus Coloniensis, quod habito nuper per eum ad Ven. Fratres nostros S. R. E. Card. Sac. Conc. Trid. Interpretes recursu supra infrascriptis dubiis, videlicet : Primo, an incolæ tam masculi, quam feminæ loci, in quo Conc. Trid. in puncto Matrimonii est promulgatum transeuntes per locum, in quo dictum Concilium non est promulgatum, retinentes idem domicilium, valide possint in isto loco Matrimonium sine Parocho et testibus contrahere. Secundo, quid si eo prædicti incolæ tam masculi quam feminæ, solo animo sine Parocho et testibus contrahendi, se transferant, habitationem non mutantes. Tertio, quid si iidem incolæ tam masculi quam feminæ eo transferant habitationem, illo solo animo ut absque Parocho et testibus contrahant. Iidem Cardinales ad primum, et secundum, non esse legitimum Matrimonium inter sic se transferentes, ac transeuntes cum fraude. Ad tertium vero dubium hujusmodi, si

triaco et provinciis adnexis ; in *Silesia* superiori et inferiori ; in *Bohemia ;* in *Moravia ;* in *Hungaria,* si aliquas regiones excipias, juxta aliquos ; in *Moldavia,* sed tantum inter Catholicos ; in *Valachia,* sed tantum in Ecclesiis Catholicorum, nec forsan in omnibus ; *Ulmiæ ;* in electoratu *Coloniensi, Moguntino* ac *Trevirensi ;* in *Monasteriensi* diœcesi ; in ducatu *Cliviensi ;* in *Bavaria,* saltem in primitivo ducatu ; in *Franconia ;* in *Palatinatu Neoburgico ;* in ducatu *Limburgi, Harlemi* ac *Mosæ Trajectinæ ;* in *Hollandia, Zelandia, Frisia* et *Fœderatis provinciis, Belgio ;* in ducatu *Luxemburgi ;* in urbe *Genevensi ;* in insula Tine ; et in toto *Archipelago* in Ecclesiis Catholicis ; *Constantinopoli et suburbio Peræ* in Ecclesiis Catholicis ; in pluribus *Hiberniæ* diœcesibus ; in aliquibus provinciis imperii *Russiaci ;* demum apud *Ruthenos.* — Non fuit publicatum in *Anglia,* in *Scotia* ac nonnullis *Hiberniæ* provinciis ; in *Borussia* proprie sumpta ; in *Pomerania, Saxonia, Suecia, Argentoraci ;* in plerisque *Helvetiæ* provinciis ; in *Dania, Norvegia ;* in regionibus Schismaticorum et Hæreticorum sub ditione Turcorum, Persarum aut aliorum infidelium. — Dubium est an fuerit publicatum : *Bremæ* in circula *Sassoniæ* inferioris ; in *Valachia,* in *Bulgaria,* præcipue in diœcesi *Sophiæ.* — In *Transylvania,* præcipue in diœcesi *Fogarats* a Pio IX erecta in Archidiœcesim Alba Juliæ nuncupatam, in *Bulgaria,* in *Valachia,* nominatim *Bucharest* mos iste ab immemorabili tenet Matrimonia Schismaticorum et Hæreticorum inter se aut Mixta, valida ; ait invalida si inter Catholicos. — Videtur publicatum *Algeri* et *Tripoli* in Mauritania. (Edit.)

domicilium vere transferatur, Matrimonium esse validum responderunt, et resolverunt, prout in decreto desuper emanato plenius continetur. Cum autem, sicuti eadem expositio subjungebat, dictus Archipiescopus responsum seu dubiorum prædictorum resolutionem hujusmodi pro illius subsistentia et validitate firmiori, Apostolicæ Nostræ confirmationis robore communiri summopere desideret, Nos eumdem Archiepiscopum specialibus favoribus, et gratiis prosequi volentes supplicationibus illius nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, responsum seu dubiorum prædictorum resolutionem hujusmodi, auctoritate Apostolica tenore præsentium approbamus et confirmamus, illisque inviolabile Apostolicæ firmitatis robur adjicimus : decernentes illud seu illam, necnon præsentes litteras valida, firma et efficacia existere, et fore, suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtinere, sicque et juxta illa per quoscumque Judices ordinarios, et delegatos etiam causarum Palatii Apostolici Auditores judicari, et definiri debere, ac irritum et inane, si secus super his a quoquam, quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem sub annulo piscatoris die 14 *Augusti* 1627.

Quod autem obliget illud Decretum, testantur Lug. *in resp. mor. lib.* 1, *dub.* 36; Dian. *q.* 6, *tract.* 7, *R.* 29; Tamb. hic *lib.* 8, *tract.* 6, *cap.* 2, § 2; Kugl. *a n.* 903; Gob. *tract.* 9, *n.* 481 *et* 504, ubi *num.* 468, citat responsum facultatis Viennensis idem resolventis, quod referam num. 754. Et an decretum relatum nunc ubique obliget, satis est notitiam illius nunc haberi, et factam esse certam per Theologos, inquit Gob. *num.* 482. Quod si quis ad talem locum ivisset sine fraude, id est, non ideo præcise, ut sic contraheret, sed v. g. ob negotia, vel mercaturam, circa hoc nihil resolvit decretum, putavitque facultas Viennensis, et alii cum Lugo, quod tum contrahatur valide, eo quod contractus sequatur naturam loci, in quo fit, secundum jam dicenda. Et pro hac sententia Pyrrh. Corrad. *in praxi dispens. lib.* 8, *cap.* 4, *num.* 26, refert declarationem S. Congreg. Quid autem sit dicendum, si veniat ad locum ubi etiam receptum est Trid. dicetur seq. num.

713 § 8. Si uterque spectet ad Parochiam in qua decretum non est promulgatum, et peregrinantes clam contrahant in Parochia, ubi est promulgatum, videri posset valere, quia peregrinus non tenetur legibus loci alieni, secundum dicta lib. 1, num. 685, sed oppositum tenendum est, nam contractus, qui sunt aliquid pertinens ad forum externum, regulantur juxta leges loci, in quo fiunt, Cap. *Dilecti*, et Cap. *finali de foro compet.* Sanch. *in lib.* 3, *disp.* 18, *num.* 26; Krim. *num.* 645; Kugler *num.* 294; Schiara *lib.* 6, *diss.* 13, *num.* 14. Imo habet communis cum Busemb. supra *n.* 8, et Pignat. *tom.* 5, *cons.* 78, *num.* 33, quamvis tales contraherent coram Parocho hujus alieni loci, et testibus, adhuc nullum fore Matrimonium, quia peregrinus nolens alicubi manere per majorem anni partem, non acquirit, nequidem quasi domicilium : ergo hic Parochus non est ipsorum proprius : ergo contrahunt sine ullo proprio Parocho : aliud est de vagis secundum dicenda a num. 746, nam hi nullibi habent proprium Parochum, e contra peregrini habent in loco sui domicilii, sine cujus et testium præsentia invalide contrahunt in loco, ubi Trid. est receptum.

§ 9. Si sponsus spectet ad Parochiam in qua Decretum est promulgatum, et sponsa ad Parochiam in qua non est promulgatum, si matrimonium in Parochia sponsi ineatur sine Parocho, et testibus, erit invalidum : si ineatur in Parochia sponsæ, erit illicitum sed validum, quia secundum dicta, contractus quoad valorem pendent a legibus loci, in quo fiunt, ideoque valere tale Matrimonium respondit S. Congreg. uti testantur Wames. *in cons. t.* 2, *cons.* 539; et Pignat. *tomus* 5, *cons.* 79, *num.* 22. 714

§ 10. Parochus valide assistit extra Parochiam, imo et diœcesim suam, quia, quamvis hæc assistentia fiat tanquam a persona publica, tamen fit privato modo, uti auditio confessionis, nec est actus jurisdictionis, et saltem non contentiosæ, Sanch. Avers. *quæst.* 6, *sect.* 3; Krim. *num.* 661; Kugler *num.* 955; Busemb. contra Henriq. Pont. et alios. Si tamen solemniter extra Parochiam suam assisteret, Laym. Barb. Avers. Lohn. Pirrh. Castr. *d.* 2, *p.* 13, § 9, *num.* 7, dicunt peccare, sed etiam hoc negant Sanch. et Krim. *n.* 662, quia nullibi prohibetur. Et iidem dicunt posse alium a tali Parocho designatum. 715

§ 11. Si contracturi spectent ad diversas Parochias, vel diœceses, Nav. putavit contrahendum coram Parocho sponsæ, et ita dicitur servari Romæ, sed certum videtur sufficere, si etiam coram Parocho sponsi ; Jus enim non 716

determinat,[1] cur potius fieri debeat coram uno, quam coram altero, Avers. *quæst.* 6, *sect.* 3. Barb. Krim. *num.* 660; Pignat. *num.* 13, referens plures declarationes, quæ etiam dicunt valere, licet in Parochia sponsæ contrahant coram Parocho sponsi. Posset tamen Ordinarius circa ista aliquid præcipere, quod observandum esset, quamvis non de valore.

717 § 12. Si quis in fraudem prioris Parochi vere transferat domicilium ad aliam Parochiam, valide et licite contrahit coram hoc Parocho, uti colligitur ex decreto relato num. 712[2]. Nec fraus illi patrocinatur, sed conditio Parochiani, quam licite acquirit, Fagn. Barb. Bos. de Luca *de Matr. disc.* 1, *num.* 9; Sanch. *num.* 11; Krim. *num.* 672; Sylv. contra Ledesm. et Vegam. Notat tamen recte de Luca *num.* 14, si quis tantum de die moraretur in hac altera Parochia, et noctu cubaret in priori domo adhuc instructa suis mobilibus, censeri non acquisivisse domicilium in ista altera Parochia, sed permansisse in priore.

718 § 13. Quamvis Paulus III concesserit Societati Jesu potestatem familiaribus suis ministrandi omnia Ecclesiastica Sacramenta, uti habetur in novo comp. privil. V. *Familiares* § 1 et 2, non ideo habet potestatem assistendi eorum Matrimoniis, quia quamvis id intelligeretur de Matrimonio, in quo Sacerdos non est proprie Minister, tamen hoc privilegium per Trident. esset revocatum, quod ad valorem statuit, ut adsint tres testes, quorum unus sit proprius Parochus, Lug. *in Respons. mor. lib.* 1, *d.* 38. Similiter quamvis Capellanus in Hospitali possit administrare omnia Sacramenta, et sepelire ibi morientes, tamen non assistit valide eorum matrimoniis, cum non sit vere Parochus, Deluca *de Parochis d.* 23, *num.* 19.

719 § 14. Parochus solius originis non censetur proprius[3] in ordine ad assistendum matrimonio, Sanch. *lib.* 3, *d.* 23, *n.* 7; Pont. *lib.* 5, *cap.* 13, § 1; Gob. *tract.* 9, *n.* 486; Pignat. *t.* 5, *consult.* 79. Si tamen aliquis, qui semel habuit domicilium in loco originis, semper retinuerit animum revertendi ad locum illum originis, et ibi habitandi, retinuit ibi domicilium habitationis, etiamsi plurimis annis abfuerit, poteritque etiam coram illo Parocho contrahere matrimonium, Less. *in actuario v. Matrimonium casu* 14; Pont. *num.* 8, non enim amittitur domicilium, dum quis discedit animo revertendi, uti recte Pign. *tom.* 7, *consult.* 63, pro hoc citans decisionem Rotæ, et 18, gravissimos auctores, ac consentit Laym. *lib.* 5, *t.* 6, *cap.* 10, *num.* 5, adeoque habet domicilium primum in patris, sive loco originis, et alibi acquirit quasi domicilium, ideoque potest apud utriusque loci Parochum valide contrahere Matrimonium; imo quamvis animo alibi perpetuo habitandi deseruisset patriam, putant Gob. *tract.* 9, *num.* 533, et alii, si non sit sui juris, sed integre adhuc sub potestate Patria, non ideo amittere illud suum primum domicilium, sed retinere illud per voluntatem eorum, quibus subest, et qui possunt semper eo revocare. Si tamen recenter ad aliquem locum venisset, nec satis notus esset, petendum foret testimonium, quod absit impedimentum, e loco, in quo diutius commoratus est, vel si inde accipi non possit, exigendum juramentum, quod nullum sciat impedimentum.

720 § 15. Communis sententia habet cum Sa, Sanch. Pignat. *tom.* 5, *consul.* 79, *n.* 44; Delb. *cap.* 12, *d.* 7, *sect.* 7, *num.* 11; Krim. *num.* 660; Kugler *n.* 296, quod voluntas habitandi

1 Determinavit tamen S. C. Juris interpres in Decreto ann. 1573, quod vidit La-Croix, et a Lambert, exscribitur T. 2, p. 173, in quo statuitur: *Sufficere præsentiam solius Parochi proprii Sponiæ, quando Matrimonium in Parochia Sponsæ contrahitur; similiter sufficere præsentiam solius Parochi Sponsi, SI MODO Matrimonium contrahatur in Parochia ipsius Sponsi.* Quæ exceptio, *si modo*, satis indicat non sufficere in Parochia Sponsæ

2 Cui conformis est Decisio S. C. in *Cæsenat.* 20 *Februarii* 1723, T. 2, p. 277. Quod fictitie solum transferatur Domicilium, solo nempe animo in altera Parochia celebrandi Matrimonium, non autem Domicilium contrahendi, nullum est Matrimonium ex statutis S. C. 22 Febr. 1631, in *Romana Nullit. Matrim. in Abulensi* 1 Dec. 1740. descripta ad Urbinatensem caussam. de qua num. 723, et 28 Septemb. 1697. in *Bovinensi Matrim.* ibidem p. 284 et 286.

Ita S. Lig. Lib VI *De Matrim.* n. 1086. Sættler, t. IV. p. 505 et. *Gratian.* 1841, responsum citat S. C. C.: Cum vir et mulier Trajectenses impedimentum a parocho, ad vicinam urbem Aquisgranensem se contulissent et ibi aliquandiu morati Matrimonium contraxissent, S. Congregatio consulta super validitate, censuit exprimendum tempus quo contrahentes Aquisgrani manserunt: *quod si fuerit saltem unius mensis*, dandam esse decisionem *pro validitate*. 5. Ap, 1841, eaden S. Cong. ad hanc solutionem, simili occurrenti casu. remisit (Edit.). His cohærenter, S. S. C. pluries declaravit: *Parochum ruralem non esse verum et proprium parochum, quando rus itur causa recreationis vel pro rusticanis negotiis, ideoque Matrimonium valide coram hujusmodi parocho celebrari non posse* (1 Dec. 1640).

3 Atque hanc sententiam secuta est S. C. in *Mutinensi Matrim.* 18 Nov. 1702, apud Lambert. T. 2. Edict. p. 174.

perpetuo in aliquo loco sufficiat ad domicilium habitationis, ibi statim etiam primo die, quo reipsa habitare incipit, contrahendum; quamvis enim per Constit. Innoc. XII, *in lib.* 6, *p.* 2, *num.* 2172, relatam, id non sufficiat *ad effectum suscipiendi Ordines*, tamen secundum ibi dict. num. 2177, non obest acquirendo domicilio in ordine ad alios effectus, et specialiter in ordine ad acquirendam Parochiam. *Nec obstat*, si hæc voluntas postea mutetur, *nam* domicilium semel acquisitum prius non amittitur quam quis reipsa corpore se in alium locum transferat. Similiter illa voluntas perpetuo manendi alicubi non excludit voluntatem alio migrandi, si forte casus aliquis, vel promotio alio vocet, uti ibidem dictum est n. 2184.

721 § 16. Quamvis ad acquirendum simpliciter domicilium habitationis requiratur animus perpetuo ibi habitandi, id tamen non requiritur ad acquirendum quasi domicilium pro matrimonio, aliisque Sacramentis ab Ordine distinctis; sed pro his requiritur Parochia per habitationem non brevis temporis, ut si quis propter negotium, studium, famulatum, vel tempore pestis, aut belli alio confugiat, quamvis cogitet postea redire, ita cum multis aliis Sanch. *n.* 13; Pont. *lib.* 5, *cap.* 13, *n.* 4; Gob. *tract.* 9, *n.* 483 *et* 534. Engel. *in manuali Paroch.* p. 2, *cap.* 5, § 3; Kugler *n.* 301. Ratio est, quia is est proprius Parochus in ordine ad conjungendum matrimonio, qui in Cap. *Omnis, de pœnit. et remiss.* appellatur proprius Sacerdos ad audiendas confessiones, sed hic appellatur talis, qui habet curam Parochiæ, in quaquis est per majorem anni partem: ergo. Putat quidem Pignat. *tom.* 7, *cons.* 63, *n.* 6, si quis Roma e domo paterna missus Paduam studiorum causa etiam 30 annis hic studeat, non fieri subditum alicui Parocho Paduæ quoad Sacramenta voluntaria, sed tantum in necessitate quoad Sacramenta confessionis, et communionis, vocatque sententiam certam, ex Hostiens. Abb. Menoch. *vol.* 4, *cons.* 398. Hinc etiam est hoc statutum Cleri Romani: *Familiares, et Famulos Eminent. Cardinalium, seu aliorum Principum, ac Prælatorum, nec non aliorum quorumcumque qui retinent domicilium in alia Parochia, ad illam Parochiam pertinere statuimus, in qua retinent domicilium, licet apud suos dominos infirmentur et morte occumbant.* Sed quidquid sit de aliis forte diœcesibus, dicendum est saltem pro nostra Germania cum Laym. *lib.* 5, *t.* 6, *cap.* 10, *n.* 5, et aliis communissime, eos, qui e loco originis vel domicili veniunt ad alium, animo hic aliquo tempore permanendi, acquirere quasi domicilium, sufficiens ad subjectionem in ordine ad omnia Sacramenta (excepto Ordine) ad dispensationes in votis, sepulturam etc. pro quo citat Gob. Palud. Gab. Sylvest. Suar. Mol. Et certum est teneri a Sanch. supra: imo Laym. *lib.* 1, *t.* 4, *cap.* 12, *n.* 1, putat ad hoc, ut quis non hospes, sed loci habitator habeatur, sufficere animum etiam aliquanto minus, quam per majorem anni partem permanendi, argum. L. *Hæres absens*, § *Proinde*, *ff. de Judiciis*, sed videtur standum sententiæ communi, quod requiratur animus permanendi saltem pro majore anni parte. Quid autem dicendum sit de incarceratis, exulibus, relegatis, qui illubenter detinentur, nec permanerent vel uno die, nisi cogerentur, vide dicenda lib. 7, n. 247; et Kugler *a num.* 299, qui dicit, ut valide contrahant, debere velle permanere per majorem anni partem.

§ 17. Etiam hoc quasi domicilium acquiritur primo die, statim ut quis habitare incipit 722
cum voluntate manendi per majorem anni, partem Kugl. supra, et alii. Si quis autem inceperit hic habitare, et mutet Parochiam, recipere poterit et debebit omnia Sacramenta ab eo Parocho, cui actu tunc subdetur, quia deseruit alteram Parochiam, Sanch. *n.* 14 *et* 15, non sufficit autem solus animus mutandi, uti antea est dictum, Sanch. *num.* 15.

§ 18. Si quis duas Parochias æqualiter, 723
aut fere æqualiter inhabitet, v. g. unam hieme, alteram æstate, sit Parochianus utriusque, potestque indifferenter coram alterutro Parocho contrahere matrimonium, ita ut, si hieme contrahat, possit contrahere coram Parocho æstivali, quia uterque utroque tempore est proprius ejus Parochus, uti constat ex Jure apud Sanch. *d.* 24. Quod si non æqualiter habitet utrobique, sed v. g. per septem menses ruri [1], per quinque in urbe, invalide contrahit in urbe, quia ut possit in utroque

[1] Non autem, S. C. in *Urbinat*, et antiquiore *Florentina* 1 Decembr. 1740, uti legitur T. 2, *Th. Resol.* p. 284, respondisse. *Parochum ruralem non esse proprium, et verum Parochum, quando Rus itur causa recreationis, vel pro Rusticanis negotiis; ideoque Matrimonium valide coram hujusmodi Parocho celebrari non posse.*

loco, Jura requirunt æqualitatem habitationis in uno et altero loco, non quidem arithmeticam, sed saltem moralem, quæ hic non est; nemo enim dicet, quod 154 dies sint moraliter æquales cum 210, sicuti nemo dicet, quod homo quinquagenarius sit moraliter æqualis ætate cum septuagenario, Lugo *dub.* 37. Gob. *tract.* 9, *num.* 508. Quid autem dicendum sit, si domus alicujus sit in confinio, seu partialiter in fundo duarum vicinarum Parochiarum dicam lib. 7, n. 241.

§ 19. Principes vel Nobiles in ordine ad matrimonium non habent domicilium in omnibus sibi subditis locis, sed tantum in loco, ubi veram et realem habitationem habent, Lugo *num.* 11, Gob. *num.* 497.

§ 20. Episcopus non potest Parocho auferre potestatem valide assistendi, [1] tum quia assistere non est propter actus jurisdictionis, licet aliquando talis vocetur ad significandum quod non sit actus Ordinis: ergo quamdiu manet Parochus, valide assistit, Sanch. *lib.* 3, *dist.* 21, *num.* 12, Avers. *quæst.* 6, *sect.* 3, Lug. *dub.* 45; Kugler *a num.* 822, testantes ita declaratum esse a S. Congr. tum etiam quia Episcopi non possunt inducere impedimentum dirimens, secundum dict. num. 514. Nec juvaret, si Episcopus præter prohibitionem etiam adderet clausulam irritantem, nam hæc ob rationem datam nihil operaretur. Aliud est de Papa, qui potest ponere impedimenta, de quo etiam videndus Pignat. *tom.* 4, *consult.* 167. Posset autem etiam Episcopus impedire valorem talis matrimonii, si Parochiam ipso facto tolleret a Parocho attentante talem assistentiam, secundum dict. lib. 6, p. 1, num. 17, an autem ita possit ipso facto tollere merito dubitatur, et videri debent dicenda num. 730. Addit Avers. *sect.* 4. Episcopum posse irritare, aut revocare licentiam, quam Parochus dedisset alteri Sacerdoti ad assistendum, quia hic delegatus non ideo esset factus Parochus, et voluntas Episcopi censetur esse superior ac potentior quam voluntas Parochi committentis.

§ 21. Si statutum diœcesanum habeat ut Parocho non liceat assistere matrimonio Catholici cum acatholica, licet pro certo haberet acatholicam non ita diu post futuram Catholicam, eo quod ex ejusmodi matrimoniis multa sequi soleant incommoda spiritualia, tum ipsi conjugi Catholico, tum liberis, tum ipsi Reipublicæ christianæ, si Parochus ad cavendam publicam infamiam sponsæ imprægnatæ assistat, valebit quidem matrimonium, sed Parochus peccabit mortaliter, quia manet tota ratio legis prohibentis. *Nec obstat,* quod infamiam incurrent, *nam* hanc suæ culpæ, et fornicationi imputare debent.

§ 22. Valet matrimonium, cui assistit Parochus habens titulum invalidum, sed coloratum cum errore communi, etiamsi sit tantum laicus, qui reputetur Sacerdos, ut dixi lib. 6, p. 1, n. 112, docentque Kon. Barb. Sperell. *dec.* 30, *num.* 21, Krim. *n.* 667. Kugler *a n.* 940, Pign. *t.* 6, *consult.* 3, *a n.* 14, dicens id valere, quamvis deesset coloratus titulus, si ex communi errore sit parochus putativus. Addunt alii expresse: quamvis esset intrusus: sed melius contradicunt alii cum Kugler *a num.* 948, quia intrusus non habet titulum collatum ab Ordinario: ergo nullum nequidem coloratum habet titulum, quem tamen requirit communissima. 727

§ 23. Sylv. et alii dicunt Parochum assistentem Matrimonio debere esse Sacerdotem tum quia debet posse benedicere nuptiis, tum quia Trid. *sess.* 24, *de refor. Matr. cap.* 1, sic habet: *Qui aliter, quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote.... contrahere attentabunt, eos S. Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit*: ergo cum dicat: *vel alio Sacerdote,* videtur innuere quod Parochus etiam debeat esse Sacerdos. Oppositum probabilius tenent cum communi Henriq. Kon. Laym. Bon. Barb. Sanch. *lib.* 2, *d.* 20, *n.* 3, Kugl. *n.* 929. Gob. *tr.* 9, *n.* 496, Avers. *q.* 6, *sect.* 3, pro quo Pontius *t.* 5, *cap.* 17, *n.* 1, refert declarationem S. Congr. Ratio est quia Trid. nullibi requirit ut Parochus ipse sit Sacerdos, ideoque paulo post dicit: *qui sine Parocho, vel Sacerdote*, etc. omisso To *alio*. Nec rationes allatæ urgent, non 1, quia potest benedicere dicendo: *ego vos conjungo in nomine Patris*, etc. *Nec* 2, quia *Lucæ* 23, de Christo dicitur: *ducebantur autem et alii duo nequam cum eo,* neque tamen inde sequitur Christum fuisse nequam. Unde a pari dixi, n, 708. Epi- 728

[1] Juxta Resolutionem Sacr. Congreg. in *Savon.* 2. Martii 1595, et *Pistoriensi* 22 April. 1719. *T.* 1, *p.* 172. Idem constat ex *Segnensi Matrim.* 17 Novemb. 1736, in qua decisum fuit, constare de validitate Matrimonii contracti coram Vicario Generali, cui Episcopus interdixerat, ne Matrimonio assisteret. T. 7. *Resol.* p. 304.

scopum et Vicarium generalem, quamvis necdum Sacerdotes posse assistere. Attamen ex relatis verbis Trid. recte colligitur, eum, qui committitur, ut loco Parochi assistat, debere esse Sacerdotem, quamvis Papa committere posset etiam non Sacerdoti, Krim. *num.* 679. Nec sufficit esse Parochum alterius Parochiæ, quia pro admittenda hac commissione habet se sicuti non Parochus : ergo debet esse Sacerdos, Krim. *m.* 663, Avers. s. 4, addens posse committere cuivis Sacerdoti, quamvis non approbato, et contra prohibitionem Ordinarii, item quamvis excommunicato, etc. uti jam dicetur de ipsomet Parocho.

729 § 24. Valide assistit Parochus suspensus, interdictus, excommunicatus, publice denuntiatus et vitandus, schismaticus, degradatus, dummodo non sit actualiter depositus, quamvis enim v. g. excommunicatus vitandus careat jurisdictione ad absolvendum, non tamen caret potestate præstandi suam qualificatam præsentiam, Nav. Suar. Henriq. Sanch. *l.* 3, *d.* 21; Kon. Pont. Laym. Aver. supra, Castr. *De censur. d.* 2, *pu.* 15, *n.* 2; Dicast. *De cens. d.* 2, *n.* 659; Pignat. *t.* 7, *cons.* 62; Krim. *n.* 666; Kugl. *n.* 318, contra Avilam, et alios. Putant quidem Led. Kon. Laym. talem Parochum excommunicatum invalide dare alteri licentiam assistendi, quia hanc dare videtur esse proprie actus jurisdictionis ; sed melius contradicunt Vega, Henr. Dian. Barb. Sanch. *q.* 2; Kugler *n.* 967; Avers. *q.* 6, *s.* 4, § *Si vero*, cum quibus tenui l. 6, p. 2, n. 1565, nam sicut assistere non est proprie actus jurisdictionis, ita nec substituere aliquem ad assistendum. Unde valeret, quamvis etiam ille Sacerdos substitutus esset excommunicatus et degradatus, uti docent Sanch. Barb. Boss. Kugler *n.* 336.

730 § 25. Quamvis Cap. *Licet canon*, De elect. in 6, statuatur ut Parochus, quia intra annum non sit Sacerdos, ipso Jure sit privatus Parochia, etiam nulla prævia monitione, tamen cum possessio in conscientia non vacet, nisi auctoritate Judicis privetur, valide assistit matrimonio, uti resolvit S. Congr. 12 Mart. 1593 et 24 Mart. 1638, apud Pign. *t.* 8, *cons.* 24.

731 § 26. Genettus *c.* 4, *q.* 10, refert hanc declarationem S. Congr. datam 16 Febr. 1595: *An validum censeri debeat Matrimonium celebratum in Parochia mulieris coram Sacerdote habente licentiam a Parocho viri, et præsertim, cum Parochiæ viri et mulieris sint in diversis diœcesibus constitutæ*; *omnes fuerunt ejus sententiæ ut Matrimonium celebratum coram Sacerdote de licentia Parochi viri in Parochia mulieris, etiamsi in diversis diœcesibus ipsæ Parochiæ constitutæ sint, valeat.* Ratio est quia illa assistentia Parochi non est actus jurisdictionis contentiosæ, uti n. 714, dictum est, nec respicit locum, sed tantum contrahentes; et ideo notat Aver. *q.* 6, *s.* 4. Sacerdotem, cui licentia assistendi data est, posse assistere etiam extra Parochiam concedentis, licet hic dixisset ut in Ecclesia vel Parochia sua assisteret, nam illa designatio loci, nisi aliud constaret, credi posset esse facta ob majorem congruitatem.

§ 27. Si Parochus dederit licentiam sub ali- 732
qua conditione, quæ non observetur, erit invalida, quia non operatur ultra mentem concedentis : recte tamen docent Sanch. *l.* 3, *d.* 33, et alii cum Avers. *q.* 6, *s.* 4, § *ult.* si dederit cum conditione, quæ de Jure inerat, v. g. ut nisi dispensetur, præmittat denuntiationes, ut prius inquirat in impedimentum, etc. quamvis id negligeretur, licentiam et assistentiam fore validam, quia tum, nisi aliunde constet de restricta mente concedentis, censetur tantum apponi tanquam modus et admonitio quædam, ut serventur ea quæ de Jure servanda sunt : Et in dubio talia verba: *dummodo*, *ea conditione*, censetur esse modus, non stricte conditio, Sanch. Boss. Kugler *n.* 340.

§ 28. Si Parochus generaliter alicui dicat: 733
committo tibi omnes vices meas, vel constituo te in omnibus Vicarium meum, vel committo tibi curam mearum animarum, docent multi cum Aver. *q.* 6, *s.* 4, § *Item*, committi etiam facultatem assistendi matrimonio : e contra si dicat, *committo tibi administrationem Sacramentorum in mea Parochia*, Kon. Hur. Gutt. Perez, Boss. Kugler *n.* 333, negant per hoc dari licentiam assistendi matrimonio, quia Sacerdos non est Minister matrimonii, sed contrahentes sunt Ministri. E contra Rebell. Bon. Fagn. Pont. *l.* 5, *c.* 29, *n.* 2; Perez, Castr. Gallem. Barb. *de off. Parochi c.* 21, *n.* 71; Deduca *De Matr. d.* 4, *n.* 13, dicunt per hoc dari licentiam, testaturque Lugo *in resp. mor. l.* 1, *dub.* 38, *n.* 76, S. Cong. ita declarasse, quia in communi modo loquendi, et in sensu vulgi dicitur Parochus, aut ejus loco assistens etiam administrare Sacramentum matrimonii, Dian. Gob. *tr.* 9, *n.* 487; Spor. *De matr. n.* 364, probabilius distinguunt, dicuntque tum censeri datam illam licentiam, si Parochus velit abesse, vel ipse assistere non possit, si

autem manet præsens, et assistere possit, negant censeri per hoc datam licentiam assistendi matrimonio sed tantum ad danda Sacramenta, quorum stricte Minister est Sacerdos.

734 § 29. Quamvis delegatus regulariter non possit subdelegare, Cap. *cum causam*, 62, *De appellat. l.* 1, § 1, *l.* 3. *ff. de offic. ejus, cui mandata est jurisdictio*, ideoque Titius delegatus ad assistendum Caio et Berthæ non possit hoc alteri committere, attamen constitutus etiam ad Matrimonium Vicarius Parochi, sive vice cura ipsi commissa sit ab Ordinario, sive etiam ad paucos dies tantum a Parocho ipso, potest committere alteri Sacerdoti licentiam assistendi, quia delegatus ad universitatem causarum, sive ad omnes causas, saltem in certo genere, uti hic fit, potest subdelegare, dummodo subdeleget in particularem tantum causam, Avers. *q.* 6, *s.* 4, § *Jam.* Deluca *ad Trid. disc.* 26, *n.* 6; Krim. *n.* 681; Kugler *n.* 330.

735 § 30. Si detur licentia ad quemcumque Sacerdotem, sponsi adire possunt quem volunt. Krim. *n.* 683. Qui obtinuit ut iniri possit coram Parocho S. Petri, si ineat coram Parocho S. Martini, assistentia tum est valida, si designatio Parochi S. Petri est facta in gratiam petentis, nam est tacita et implicita licentia, ut etiam alium adeat : si autem hæc licentia esset facta ex speciali causa movente ad designandum Parochum S. Petri, ita ut non dimisisset ad alium, assistentia erit invalida, Gob. *n.* 525. Et conforme est dictis l. 6, p. 2, n. 2241, de dimisso ad Episcopum A. si petierit ordinari ab Episcopo B. Quoad Matrimonium tamen videndum, ne exponatur periculo nullitatis.

736 § 31. Huc pertinet solutio sequentis casus: Episcopus dat Caio Sacerdoti potestatem assistendi matrimonio, omissis proclamationibus, cum facultate ut possit alium juxta suam conscientiam loco suo substituere, qui assistat. Caius generali scripto substituit omnes et singulos sæculares aut Regulares quos vel quem Titius elegerit : Titius eligit Regularem. *Quæritur* an valuerit illa ita generalis substitutio a Caio facta, et consequenter, an validum sit Matrimonium? R. 1. Interrogandus Episcopus, quid intellexerit per illud, *juxta suam conscientiam*, et an voluntatem suam extenderit ad casum ejusmodi generalis substitutionis, sciet enim quomodo fuerit saltem habitualiter dispositus : si autem inde nihil resciri potest, R. 2. Stando in verbis, non videtur Episcopus intendisse substitutionem ita generalem : 1. Quia alias non Caio, sed Titio ipsi immediate fecisset potestatem eligendi Sacerdotem quem vellet : 2. Cum voluerit substitui alium *juxta conscientiam Caii*, videtur voluisse in Caio adesse scientiam determinate substituendi : *conscientia* enim dicit *scientiam*, seu cognitionem, imo videtur elegisse prudentiam vel industriam hujus determinatæ personæ Caii ad dijudicandum de conditione, et aptitudine substituendi. Practice loquendo, suaderem ut isti Regulari substituto nunc daretur absoluta facultas matrimonium illud validandi, si forte invalidum est, poteritque ille facile invenire modum renovandi consensum inter conjuges primo adhuc amore calentes, qui omnino tenentur revalidare, quia saltem probabile est Sacramentum illud valere, et ipsi cesserunt juri suo, etiam pro casu probabilitatis de invaliditate, uti dictum est n. 417. Ita cum aliis censui anno 1701.

§ 32. Item huc pertinet solutio sequentis casus : Titius et Caia, obtenta dispensatione ab Ordinario contrahendi coram Parocho sponsæ, aut, de illius præscitu et salvis juribus, coram alio Sacerdote, omisso proprii Parochi præscitu, coram alio Sacerdote contrahunt, statimque altera die in convivio nuptiali solvunt proprio Parocho jura, qui eis congratulatur. *Quæritur*, 1. An præscitus proprii Parochi in dispensatione mentionatus sit per modum simplicis modi, an vero de forma, et essentia, importetque clausulam irritantem? 2. Si importet, an assistentia proprii Parochi, et congratulatio in convivio nuptiali facta censeri non possit revalidatio prioris contractus? R. *ad* 1. Clausulam hanc commissioni insertam, *de illius præscitu et salvis juribus*, non videri irritantem, sed præceptivam duntaxat, ad vitandas querelas proprii Parochi, et ne defraudaretur juribus. Ratio est quia ex una parte amplissimus est in Jure favor Matrimonii, et ex altera parte decretum Trid. irritans matrimonia est correctorium, ideoque oportet semper stare pro valore matrimonii, quando ea observata sunt, quæ præcise a Trid. ad tollendam clandestinitatem præscripta sunt, ad quod sufficit contrahere *vel coram proprio Parocho sponsi aut sponsæ*, præsentibus duobus saltem aliis testibus, vel coram alio Sacerdote ex commissione Parochi proprii, *vel ex commissione Ordinarii coram alio Sacerdote, et dictis testibus*, ubi non additur, *cum præscitu proprii Parochi*, 737

neque ordinarie solet hoc addi in ejusmodi commissionibus, eo quod ille præscitus nihil faciat ad finem Trid. qui erat posse probare contractum factum, ad quod conferre poterat solum testimonium eorum, qui præsentes adfuissent : ergo non obstante omissione præscitus, validum est matrimonium. *Confirmatur,* cum enim facultas hæc concessa alteri Sacerdoti non fuerit restricta ad conditionem præmonendi proprii Parochi, non videtur dubitari posse de valore illius primi contractus matrimonialis. R. *Ad* 2. Videtur congratulatio Parochi proprii, et ejusdem acceptatio facta a neosponsis cum repræsentatione jurium coram reliquis convivis esse sufficiens revalidatio consensus ante præstiti. Ita censuerunt mecum Coloniæ, ann. 1700, Doctores octo ex hac Universitate Coloniensi. Opponi potest ex Herincx *d.* 5, *q.* 2, *n.* 25, Parochum debere adhiberi formaliter, id est, contrahentes debere velle coram ipso tanquam publico et necessario teste contractum, si autem ita adsit pure materialiter, ex mente contrahentium, non adhiberi tanquam testem, uti nec tum, si casu transiret, et videret ipsos coram aliis contrahentes. R. Hi contrahentes præsumuntur adhuc velle matrimonium, et reipsa iterum dant consensum mutuum coram Parocho et testibus, qui de hoc possint testari : ergo sufficit, secundum dicenda *n.* 760 et 761.

738 § 33. Etiam huc spectat resolutio sequentis casus : Superior Religiosi Parochi nihil scientis de hoc, sed daturi facultatem, si petita esset, assistit loco Parochi matrimonio Parochianorum. *Quæritur* an valide ? R. Negative, quia hic non sufficit licentia præsumpta, uti notat *Syn. Colon.* anni 1662, *c.* 2, § 8, tum enim matrimonium reipsa non contrahitur præsente Parocho, vel Sacerdote de ejus licentia, Kon. Fill. Sanch, *l.* 3, *d.* 35, *n.* 15 ; Gonz. *ad Regul.* 8, *Cancell. gl.* 47, *n.* 52 ; Pont. Barb. *De off. Parochi c.* 21, *n.* 69 ; Kugl. *n.* 983. *Nec obstat* quod ad administrandam Eucharistiam et Extremam Unctionem sufficiat præsumpta ratihabitio de futuro, quamvis ista absque licentia Parochi fieri non debeant juxta Trid. *sess.* 24, *c.* 13, De Reformatione : *quia* latum est discrimen : nam licentia Parochi pro Eucharistia vel Unctione non exigitur ut valide ministrentur, sed ut licite, ideoque non est necesse quod præcedat ministrationem, sed sufficit probabilis præsumptio illius futuræ ; secus in Matrimonio, in quo præsentia Parochi vel alterius de ejus licentia requiritur ad valorem.

§ 34. Si Parochus videat alium Sacerdotem 739
assistere Matrimonio, quem, cum facile posset, non impediat, eo ipso dat licentiam assistendi, quia etiam in iis contractibus, in quibus requiritur positivus consensus, sufficit tacitus, quando aliquis videns et potens facile impedire non impedit, uti docent plurimi cum Suar. *t.* 4, *in* 3, *p. d.* 26, *s.* 1 ; Sanch. *l.* 3, *d.* 35, *n.* 26 ; Lugo *in Resp. mor. l.* 3, *d.* 16, *n.* 26, *et penit. d.* 19, *n.* 23 ; Aver. *q.* 6, *s.* 4, § *Demum*, Kugl. *n.* 984, contra Fagn. et Bonac. Quod si reipsa interne non consentiret Parochus, Ledes. docet non valiturum Matrimonium, quamvis contradicant Sanch. *l.* 3, *d.* 22, q. 7, et Avers. qui cum Sper. *dec.* 30, *n.* 22, idem dicunt, si Parochus externe tantum et ficte diceret se consentire, reipsa autem interne non consentiret. Ratio horum est tum quia valent gesta per Ministrum, qui communi errore computatur legitimus, concurrente titulo præsumpto et colorato, secundum dicta *l.* 6, *p.* 1, *n.* 112, ista autem videntur hic intervenire, tum maxime quia in ejusmodi rebus, quæ dependent ab auctoritate Juris vel Superioris, censetur Jus ipsum vel Superior supplere defectum in remedium communis erroris pro communi bono : ergo.

§ 35. Si Parochus, qui Caio dedit licentiam, 740
revocet hanc, antequam Caius assistat, et ignoretur revocatio, assistet valide. Idem dicunt Sanch. Perez, Avers. *q.* 6, *s.* 4, § *Debet*, Kugl. *n.* 338, si Caius revocationem audiret, non a Parocho ipso, vel nuntio ab eo submisso, sed aliunde per accidens. Idem est si Parochus sit prius mortuus, et illa mors communiter ignoretur, quia communis error et ignorantia sustinet valorem eorum, quæ geruntur per delegatum, Lugo in *Resp. mor. l.* 1, *d.* 35 ; Krim. *n.* 677. Si autem constaret mors Parochi delegantis, Caius invalide assisteret, quia potestas delegata ad unum actum specialem et determinatum, re integra, cessat morte delegantis, Sanch. *l.* 3, *d.* 22, *a n.* 58, *et d.* 28, *a n.* 64 ; Pont, *l.* 8, *c.* 19 *et* 24 ; Lugo *supra*. Barb. *de offic. Parochi c.* 21, *n.* 74, testans sic esse resolutum a Rota. Et ideo *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1543, dixi Sacellanum vel Vicarium missum, ut juvet Parochum, Parocho mortuo non videri posse assistere Matrimoniis, dicitque Pignat. *to.* 1, *cons.* 333, ita resolutum esse a *S. Congr.* 18. Nov. 1645, est autem contra Suar. *t.* 4, *d.* 26, *n.* 6 *et* 9, et ratio est tum quia talis facultas, quæ pendet

a concedentis voluntate, ut informata jurisdictione, et potestate publica, extinguitur cum morte concedentis, tum etiam quia Parochia mortuo Parocho transit ad regimen alterius.

741 § 36. Qui habet licentiam assistendi, et se habere nescit, non assistit valide; quia licentia non est valida, nisi acceptetur: concessio enim privilegii est quædam donatio, quæ alicujus saltem acceptatione indiget, c. 1, *de præbend. in* 6; Avers. *q.* 6, *s.* 4; Kugler *n.* 995.

742 § 37. Si per nuntium submissum petita sit a Parocho licentia ut alius Sacerdos assisteret, et quia sciebatur eam esse obtinendam ante horam decimam, hora 10 ineatur Matrimonium, priusquam nuntius renuntiet licentiam esse datam, Sanch. *l.* 2, *disp.* 36; Hurt. Fill. Trull. Barb. *de offic. Paroch. c.* 21, *n.* 75; Kugl. *n.* 994; Avers. *supra*, recte dicunt valuisse licentiam, quia satis est illam esse rogatam, et acceptatam a nuntio submisso. Si tamen Parochus licentiam motu proprio aliunde rogatus dedisset, et Sacerdos astitisset ante illam cognitam, non valeret, quia haberet se per modum privilegii, quod a nemine acceptatum esset, adeoque secundum dicta *n.* 741, nihil operaretur. Idem dicit Avers. *supra*, si Sacerdos ille casu aliunde audivisset licentiam esse concessam: et recte addit regulariter credi non debere contracturis dicentibus se licentiam talem habere, nisi scripto ostendant.

743 § 38. Licentia est valida, quamvis metu sit extorta, quia secundum dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 636, *et* 638, contractus non tantum onerosi, sed etiam lucrativi, qualis est donatio, sunt validi, quamvis metu sint extorti cum habeant libertatem Jure naturæ requisitam, et Jus positivum eos non irritet: ergo talis licentia, quæ est quasi donatio, valebit, quamvis metu extorqueatur, Sanch. *l.* 3, *d.* 39; Kon. Reg. Carb. *de offic. Parochi c.* 21, *n.* 65; Avers. supra, Kugl. *n.* 973. Idem est, si detur contra ratihabitionem Episcopi: Pont. Barb. Leuren. *in foro benef. p.* 1, *q.* 435, *n.* 7. Item si per dolum et fallaciam impetrata sit, nisi Parochus dederit sub conditione, si vera sint, quæ afferuntur, uti ante dictum est.

744 § 39. Tum non valet licentia, si dolus vel error sit circa substantiam, uti si licentia petatur pro Titio, et substituatur Caius, mens autem Parochi concedentis tendat determinate in Titium. Avers. *supra*, de Luca, *de Matr. d.* 3; Pin. *t.* 5, *cons.* 78, idem dicens etiamsi Parochus cognita veritate fuisset licentiam pro Caio daturus. *Si dicas* errorem nominis non vitiare contractum, R. Id verum esse in eis, in quibus non erratur in substantia; uti si filio Titii legaveris centum, quem per errorem vocasti Titium, cum vocaretur Caius, quia intendebas istam personam, in nostro autem casu erratur in persona, quia mens concedentis non tendebat in Caium, sed Titium, error autem in persona respectu Matrimonii est substantialis. *Nec obstat* quod Matrimonium foret validum si Parochus ipse assisteret Caio putans esse Titium, ut declaravit S. Cong. apud Pign. *n.* 8, nam ad valorem Matrimonii non requiritur consensus Parochi: ergo satis est eum etiam invitum assistere Matrimonio sui Parochiani, de quo testari possit, quisquis tandem ille sit, adeoque hic non est error substantialis: e contra consensus Parochi requiritur ad licentiam pro hac detarminate persona; ergo si in hac erretur, est error in substantia. Notat vero de Luca *disc.* 4, si Parochus dederit licentiam ad assistendum personis; etiam non designato illarum nomine, ita tamen ut Parochi voluntas satis cognoscatur fuisse determinata ad istas personas, quibus delegatus assistet, Matrimonium fore validum: et idem iterum docet ad Trid. *disc.* 26, *n.* 21; V. Kugl. *a n.* 977.

§ 40. Matrimonium Caii et Bertæ hæreticorum contractum coram Parocho illius loci catholico, validum est; solus enim catholicus est vere illorum proprius Parochus, Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *pun.* 14, *n.* 18. Majus dubium est an talis Parochus catholicus licite assistat ejusmodi Matrimoniis hæreticorum in sua Parochia habitantium. Negat, Pignat. *t.* 7, *c.* 55, *n.* 12. Affirmant Castr. *d.* 4, *p.* 11, *n.* 13; Krim. *n.* 668; Kugler *n.* 310, quia quamvis non sit purus testis, tamen etiam non est Minister, sed ex ordinatione Ecclesiæ interesse debet, ut valere possit tale Matrimonium: imo putarunt Theologi Rhenani, uti refertur in *l.* 4. *Archiv. Rheni in fer. pag.* 2 *et seqq.* posse benedicere, uti et aspergere aqua benedicta, maxime cum illæ benedictiones sint deprecatoriæ, et non enuntiativæ. Romani Theologi interrogati distinxerunt, ac putarunt si assistat, ubi decretum Trid. non est publicatum, non plus peccare quam si assistat Matrimonio publici peccatoris. Si autem assistat, ubi publicatum est, dubitarunt, quia videtur consentire administrationi Sacramenti indignæ, quam posset impedire non assistendo, 745

et idem sensit Pœnitentiaria [1], addens testes quoque ideo mortaliter peccare, itemque Parochum benedicendo; videtur enim dignius sacramentale, quam aspergere aqua benedicta, sed *l.* 2, *n.* 79. dixi præcise assistere tali Matrimonio non esse illicitum in Germania, eo quod sit cooperatio materialis tantum, attamen de more benedicere esse illicitum. Quod si unus contrahentium sit catholicus, alter acatholicus, quamvis Pignat. *to.* 4, *cons.* 144 *et* 188, dicat illicitum esse assistere sine causa a Sede Apostolica approbata, et consentiat Serrarius *l.* 3, *n.* 124, tamen praxis est communis in Germania ut fiat: imo probabile est quod licite etiam benedicat tali Matrimonio, secundum dicta *l.* 2, *n.* 99. Attamen dicam hic *n.* 995, illicitum esse adhibere puerperæ acatholicæ benedictiones purificationis, uti et defuncto acatholico cæremonias Ecclesiasticas, secundum dicta *l.* 2, *n.* 112. An autem et quando licitum sit Matrimonium catholici cum acatholica, dixi *l.* 2, *a n.* 95.

743 § 41. Vagi sunt, qui certam ac constantem sedem habitationis nullibi habent: item, qui post relictum corpore et animo pristinum domicilium iter faciunt, quærentes ubi se collocent, unde qui relicto priori domicilio confert se ad locum, ubi decrevit figere domicilium, dum est in via, caret domicilio et est vagus, nam caret domicilio quod habuit, quia deseruit illum animo et facto: deinde caret illo, ad quod tendit, quia non comparatur solo animo, nisi accedat factum; præterea non habet quasi domicilium Parochiæ, per quam transit, quia hospes brevis temporis nequidem quasi domicilium contrahit: ergo nullum habet domicilium, et consequenter est vagus, Sanch. *l.* 3, *d.* 25, *a n.* 3; Less. *in auct. v. Matrimonium cas.* 13. Ille tamen non censetur vagus, qui de una Parochia intra unam urbem, v. g. e Parochia S. Severini vult ire habitatum ad Parochiam S. Cuniberti, et interea moratur in Parochia S. Martini, cum enim talis sit notus in urbe, debet proclamari et conjungi, vel ubi diutius habitavit, id est, in Parochia S. Severini, vel ubi habitare inceperit cum animo ibi permanendi saltem per majorem anni partem, quæ erit Parochia S. Cuniberti, Sanch. *a n.* 8.

§ 42. Possunt vagi inire Matrimonium apud 744
quemcumque Parochum. Et quamvis contradicant Sanch. Laym. Pont. et alii communiter, tamen probabile est cum Kon. Perez, Vallensi, Pirr. Dicast. Staleno *de denuntiat. c.* 10; Kugl. *n.* 304, invalide assistere extra fines suæ Parochiæ, quia vagi loco Parochi domicilii habent Parochum hospitii, hospitium autem jam habent tantum intra fines hujus Parochiæ; ergo etiam Parochum. Deinde titulus quare hic potius quam omnis alius Parochus possit huic vago assistere est quia hic vagus est in hac Parochia et non alibi: ergo. Et sufficere alterutrum esse vagum, dicam *n.* 750. Attamen Trid. *sess.* 24, *de ref. matr. c.* 7, *Parochis præcipit, ne illorum Matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, et re ad Ordinarium delata, et ab eo licentiam id faciendi obtinuerint.* Putantque Sanch. et Avers. *q.* 7, *s.* 1, hoc præceptum graviter obligare, sicuti enim secundum dicta *n.* 474, præceptum proclamationum graviter obligat, ita et hoc præceptum inquirendi, cum per ordinarias proclamationes non satis provideri possit. Posset tamen esse excusatio, si viatores expectare non possint, et causa sit non differendi Matrimonium. De cætero etiam Synod. Colon. ann. 1662, *de matr. c.* 3, § 7, prohibet *sub pœna suspensionis a divinis,* ne Parochi vagos conjungant, *nisi diligenti prius inquisitione facta et re Superioribus significata, licentiam scripto obtinuerint.* Quod si Parochus ista negligat, valebit Matrimonium, ut valet, si illicite omittantur proclamationes, quia Trid. non prohibet absolute Matrimonium absque præmissa diligentia et licentia, sed tantum præcipit Parochis ut diligentiam illam præmittant, et licentiam petant, estque speciale in Matrimonio, quod ex simplici prohibitione absque decreto irritante non censeatur annullari, Sanch. *a n.* 16.

§ 43. Si alicubi esset confessarius pro vagis 745
deputatus auctoritate Papæ, hic deberet assistere, quia ex voluntate habentis potestatem in omnes vagos hic solus esset proprius eorum Sacerdos in eo loco, Sanch. *n.* 12; Kugl.

1 Atque adeo S. C. quæ, ut testificatur Cardin. Lanfred. T. 5. *Resol.* p. 149, die 22 Junii 1624, rescripsit: *sive alter tantum ex Conjugibus sit hæreticus, sive ambo, nullatenus debere Parochum hæreticorum Matrimoniis assistere.* Et in dubio Jurisdictionis Cappellanorum exertitus die 6 Martii 1694, quum propositum fuisset VIII. *An Cappellani Catholici assistere possint Matrimoniis Acatholicorum cum Acatholicis, et respective Catholicis etiam intra fines Italiæ?* S. C. respondit *negative.*

n. 306. Id tamen non tenet, si sit designatus tantum ab Episcopo, quia hic in omnes vagos non habet jurisdictionem.

749 § 44. Sicut quilibet Parochus, cui vagus se subjicit, potest ejus Matrimonio assistere, ita posset talis Parochus dare licentiam cuicumque alteri Sacerdoti pro se in sua Parochia assistendi, Sanch. *n.* 15.

750 § 45. Si miles, qui Capellanum vel Missionarium catholicum non habet, per sex septimanas sit Coloniæ, et ducat puellam Coloniensem, Less. *in auct. v. Matrimonium cas.* 13, dicit valide copulari et licite quocumque alio loco, quia exteri milites quamvis in patria sua habeant domum et domicilium, nihilominus dum sunt in expeditione foris, æquiparantur vagis nullibi habentibus domicilium, et cum libere possint omni tempore contrahere Matrimonium, et omni hora debeant esse parati ad abeundum huc illuc, quo necessitas et mandatum vocabit, non habent animum hic habitandi per majorem anni partem, ergo non acquirunt hic nequidem quasi domicilium, sed manent quasi vagi, adeoque jus habent ut copulentur ubi volunt, Schiara *l.* 6, *diss.* 13, et consequenter etiam sponsa cum illis, nam sufficere alterutrum esse vagum habet communis cum Sanch. *l.* 3. *d.* 25, *n.* 14; Pontio *l.* 5, *c.* 14, § 1; Laym. *l.* 5, *tr.* 9, *p.* 2, *c.* 4; Gutt. Leand. Tamb. Boss. Dicast. Gob. *t.* 9, *n.* 495; Barb. Kugl. *n.* 308; Krim. *n.* 670, contra Petr. Ledesmam, qui dicit, si alter tantum sit vagus, requiri Parochum illius qui non est vagus.

751 § 46. Putarunt aliqui milites omnes in diœcesi Monasteriensi censeri vagos, usque adeo etiam Philistæos, ut vocant, sed quoad hos Philistæos, quando in patria sunt, credo oppositum esse verum; sunt enim rustici habitantes stabiliter in suis Parochiis, et tantum pro temporanea necessitate aliquando evocantur. Quoad illos milites, qui sunt in præsidio, vel etiam multo tempore inserviunt suis Officialibus tanquam famuli in arcibus nobilibus, Lessius, quem citat Gob. *tr.* 9, *n.* 495, videtur eos annumerare vagis, sed dicendum est, si apud ipsos stet, ut per majorem anni partem permaneant in servitio sui Officialis in arce nobili, et reipsa animum habeant ibi permanendi per majorem anni partem, quod acquirant ibi quasi domicilium adeoque non sint vagi, sed subditi Parochi istius loci. Et ideo docet etiam Schiara, *diff.* 12, *n.* 11, milites tum acquirere quasi domicilium in loco ubi, v. g. custodiunt fortalitium; si velint ibi permanere et habeant quasi certitudinem ibi permanendi per majorem anni partem. E contra si securi non sint de permansione, et consequenter animum non habeant permanendi ibi per majorem anni partem, nec alibi domicilium habeant, sunt vagi. Quoad alios milites, qui castra sequuntur, præter dicta *n.* 750, colligetur ex resolutione casus sequentis. Auctoritate Episcopi, ad quem pertinet Legio, constitutus est Sacerdos castrensis, cum Mandato ut milites dictæ legionis coram illo, et nullo alio, contrahant Matrimonia, cumque habeant pro vero Parocho in omnibus. *Quæritur,* si miles dictæ legionis, qui alioqui vagus est, coram alio quocumque Parocho contrahat, an hoc Matrimonium futurum sit validum? R. Dicast. *d.* 3, *n.* 133, in simili casu putat probabilius esse invalidum, et videntur consentire de Luca et Krim. *n.* 671, quia quamvis talis miles sit vagus, tamen ex ordine Superioris Ecclesiastici habet Parochum : ergo debet coram hoc contrahere. Oppositum videtur probabilius, nam quamdiu manet vagus, non habet ullibi domicilium : ergo nec Parochum, quia ex domicilio quis sortitur Parochum, *c. ult. de Parochis.* Nec Episcopus potest immutare Canones, quod tamen posset Papa, secundum dicta *n.* 725. Unde talis Sacerdos statuitur quidem ab Episcopo, tanquam Parochus legionis, cui possit se miles hujus legionis subjicere, et coram illo valide contrahere, si velit, sed non ideo est ipsi necessario subjectus, uti nec subjectus est ipsiusmet Episcopi absentis jurisdictioni spirituali, cum vagus nullius sit diœcesis, sed habet jusse submittendi, cui volet. Praxis tamen est ut hi milites contrahant coram Missionario talis legionis [1]. Debere etiam talium militum fieri proclamationes sive solitas denuntiationes dixi *n.* 475.

« In Mediolan. *die* 11 *Decembr.* 1677, *proposito dubio :* An sit validum Matrimonium contractum a Milite in statione degente coram Cappellano sui Tertii? *rescriptum fuit* : Matrimonium Militum quocumque loco existentium, quocumque loco contrahenda, fore nulla, nisi doceatur de sufficienti facultate, aut privilegio. Quoad Matrimonia præterita particulariter videatur, et hoc scribatur Eminen. Archiep.

[1] Placet hic ex T. 6, *Resol.* p. 144 nonulla ad Missionarios Castrenses spectantia adscribere. [redacted]

Mediol. qui aliis Episcopis prudenter communicet, *ut in l.* 9, Decr. *p.* 552.

» In Belgii Matrimoniorum *anno* 1683, *et rursus anno* 1690, *quid circa hujusmodi controversiam examinatum, definitumque fuerit, fuse enarrat Eminentiss. Petra ad* Const. Apost. Tom. 2, ad Const. 12; *Innoc. III. n.* 4, 16, *et* 17.

» *Die* 6 *Martii* 1694, *proposita fuerunt aliquot generalia dubia circa Cappellanos exercitus videdelicet :*

» I. An Capellani cujusvis exercitus, sive Regulares, sive Sæculares Catholici possint administrare Militibus in præsidiis degentibus Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, et Extremæ Unctionis sine speciali facultate Sedis Apostolicæ, vel licentia, et approbatione Ordinarii in cujus Diœcesi extare contingerit.

» II. An assistere Matrimoniis Militum cujuscumque nationis degentium in præsidiis cum militaribus feminis sine dicta facultate Apostolica, et præcedenti probatione status liberi, ejusque recognitione coram Ordinario loci, et licentia Parochi, sub cujus Parochia maneant.

» III. An idem cum militibus degentibus in castris, et stationibus hybernis, vel æstivis.

» IV. An idem cum militibus in actuali expeditione positis.

» V. An idem cum militibus nubere volentibus cum feminis non militaribus, sed Italis originariis loci seu Diœcesis in qua reperiuntur.

» VI. An milites Acatholici cum Acatholicis contrahentes teneantur servare formam præscriptam in Sacr. Concilio Trident.

» VII. An eo magis Acatholici contrahentes cum catholicis mulieribus militaribus, et non militaribus, in præsidiis, castris, et expeditione manentes.

» VIII. An Capellani Acatholici asssistere possint Matrimoniis Acatholicorum cum Acatholicis, et respective catholici etiam intra fines Italiæ : et quatenus negative iu omnibus præter VI. et VII.

» IX. An et quid pro sanatione gestorum in præteritum et in futurum, super præfatis omnibus, pro certa regula, Sanctissimo consulendum et statuendum sit.

» *Die* 6 *Martii* 1694, *Sacra Congregatio rescripsit ad I, II, III, IV, V, et VIII,* negative : *Ad VI,* affirmative, in locis ubi publicatum fuit Concilium juxta Decretum Sacræ Congregationis 26 Septembris 1602. ad III Dubium, approbante S. M. Clemente VIII; Ad VII, affirmative, sed ulterius indigere dispensatione, ut præfata Matrimonia licite contrahantur. Ad IX, in præteritum censuit non esse inquietandas conscientias quoad Sacramentum Pœnitentiæ; quo vero ad Matrimonia inita sine speciali facultate Apostolica, vel sine licentia Ordinarii loci, vel Parochi, non servata forma Sac. Concilii Tridentini in Cap. 1 Sess. 24, de Reform. Matrim. pro sanatione, si Sanctissimo D. N. placuerit, renovato tamen consensu etiam coram Confessario approbato, qui teneatur tradere testimonium renovationis dicti consensus Parocho illius loci, in quo fieri contingat hujusmodi renovatio. Proviso in futurum differatur in prima proxima Congregatione, in qua consulendum erit, ac deliberandum, ut in l. 44, Decret. fol. 39. *Die autem* 20 *Martii quoad provisionem et sanationem rescriptum fuit :* Ad Secretarium cum Sanctissimo juxta mentem; *ut eodem l. pag.* 199.

» *Alter casus Matrimonii initi coram Capellano militum Laudæ degentium in statione fuit examinatus sub hoc titulo :* Dubium Matrimonii : *die* 9 *et* 21 *Maii et* 30 *Julii* 1701, *cumque disceptaremur :* An Matrimonium contractum inter Augustinum Antonium, et Margaritam, sit validum : *rescriptum fuit :* non constare de validitate, *ut in l.* 11, Decr. *p.* 236, 268 et 414, *et die* 3 *Sept.* 1707, *responsum fuit :* In decisis, *ut in l.* 17. Decr. *p.* 332.

» In *Frisingen.* cum occasione transitus, aut » stationis hibernæ militum contenderent Ca- » pellani Exercitus sibi licere Matrimoniis as- » sistere absque præviis denuntiationibus, et » sine licentia Ordinarii, aut Parochi, Episco- » pus petiit declarari, num id esset permitten- » dum. Die autem 29 Januar. 1707, Sac. Cong. » respondit : *Dandum esse Decretum editum die* » 6 *Martii* 1694, quod supra fuit exscriptum, » ut in l. 17. *Decr.* p. 22.

» Denique eadem quæstio iterum discussa » fuit in *Barchinon. Matrimonii* die 4 Decemb. » 1723, circa Matrimonium Barchinonæ con- » tractum anno 1688, coram Capellano legio- » nis Germanicæ, propositoque dubio : *an* » *constet de nullitate Matrimonii :* rescriptum » fuit, *affirmative*, ut in l. 73. *Decret.* p. 609.

» Non abs re etiam erit novisse, quibus- » nam conditionibus concepta sint recentiora » indulta, quæ facultates a Sede Apostolica » tributas explicant. Litteræ enim S. M. Bene- » dicti XIII, expeditæ die 26 Septembris 1729, » pro Capellano Majori Exercituum Cæsareo- » rum primo loco declarant, facultates nomi- » natim postea expressas ab ipso Capellano » Majori, vel ab aliis Sacerdotibus ab eo sub-

» delegandis exercendas esse *duntaxat erga* » *milites, aliasque sexus personas ad dictos Exer-* » *citus, comprehensis etiam copiis auxiliaribus,* » *quomodolibet spectantes.* Singulas postea re- » censent facultates, ac præsertim illam, ut » Sacerdotes a prædicto Capellano Majori » substituendi, in eas personas Parochi vice, » et officio perfungantur, administrando etiam » omnia Sacramenta, quæ nonnisi per Recto- » res Ecclesiarum Parochialium sunt adminis- » tranda Postremo habent clausulam : Volu- » mus autem, ut ii Sacerdotes, quos idem Ca- » pellanus Major pro Sacramentis etiam Paro- » chialibus, militibus, aliisque personis qui- » buscumque dictorum Exercituum ministran- » dis, ut præfertur, deputandos duxerit, nul- » latenus quidem hujusmodi facultatibus uti » valeat erga milites præsidiarios, qui conti- » nue arcium, seu aliorum locorum custodiæ » adscripti sunt, quos eorumdem Locorum » Parochis, et Ordinariis in omnibus, et per » omnia subesse declaramus, sed duntaxat » erga milites, et personas Exercituum præ- » dictorum ad vagas belli operationes desti- » natos, tum ubi in actuali expeditione repe- » riuntur, tum etiam cum in quibuslibet ac- » cidentalibus, et temporaneis, sive hybernis, » sive æstivis, ait etiam præsidialibus stationi- » bus pro tempore detinebuntur; ita tamen, ut » statim atque iidem Sacerdotes, quos Ca- » pellanus major subdelegaverit, ad tempora- » neas illas stationes pervenerint litteras testi- » moniales, tam super eorum Sacerdotio, » quam super sua deputatione, ac facultatibus » sibi vigore præsentium concessis pro ejus- » modi munere exercendo Parochis locorum » exhibere debeant; quibus visis, hi non im- » pediant quominus Missam in suis Eccle- » siis celebrare, ac in vim earumdem faculta- » tum Sacramenta etiam Parochialia minis- » trare valeant, quod si eo tempore Matrimo- » nium inter personas, quarum altera militaris » sit, seu ad dictos Exercitus pertineat, ibique » occasione stationum prædictarum commore- » tur, altera vero Parocho loci subdita repe- » riatur, contrahi contingat; eo casu nec Pa- » rochus sine Sacerdote hujusmodi, nec vicis- » sim Sacerdos sine Parocho celebrationi ejus- » modi Matrimonii assistat, aut benedictionem » impertiatur, sed ambo simul, atque æquali- » ter stolæ emolumenta, si quæ licite percipi » soleant, accipiant, et inter se dividant.»

752 § 47. Dubitatum est an Missionarius castrensis valide assistat matrimonio militis catholici e legione acatholica catholico Parocho destituta. Vagi quidem sunt milites, et ideo inire possunt matrimonium coram Parocho quocumque, sed debet esse Parochus loci, in quo contrahitur, non autem sufficit esse Parochum legionis non suæ cum hic non sit Parochus loci, in quo sunt castra, et ideo judicarunt tres Doctores mecum talem Castrensem invalide assistere, nisi censeatur etiam esse istius acatholicæ legionis Castrensis.

§ 48. Huc pertinet resolutio sequentis casus : 753
Titius miles catholicus in legione Hollandica, ducit Coloniæ Bertham acatholicam coram Prædicante legionis acatholico, et duobus testibus. *Quæritur*, an Matrimonium valeat? R. Si Bertha pertineat ad legionem, in qua est ille Prædicans, probabiliter valet, quia matrimonia talia in Hollandia habentur pro validis, et legiones Hollandicæ extra Hollandiam censentur gaudere eodem jure vel dissimulatione Ecclesiæ, quia etiam censeri possunt veluti Parochia cum suo pseudoparocho ambulantes secundum dicta *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1518. E contra, si Bertha non pertineat ad legionem, matrimonium est invalidum ob defectum Parochi, nam prædicans respectu Titii non est Parochus, nec extendenda est tacita Ecclesiæ licentia aut dissimulatio ultra casus in locis acatholicis receptos. Ita censuimus Coloniæ anno 1708. Inde censuimus, anno 1713, valuisse in casu quo miles acatholicus legionis Hollandicæ coram Prædicante suæ legionis Bonnæ duxerat mulierem Catholicam e Belgio, viduam militis olim ejusdem legionis. Attamen abesse debet scandalum, et si fieri possit, suaviter adducendi sunt ad Parochum catholicum, vel ad alium Sacerdotem habentem ejus licentiam, ut coram hoc et testibus renovent consensum.

§ 49. Si quis tanquam viator seu peregrinus
transeat per aliquem pagum, putant Avers. 754
q. 6, *s.* 2. §. *At*, Pont. etc. posse copulari a Parocho loci. Huic sententiæ videntur favere *facultas Viennensis*, et Tann. apud Gob. *num.* 484, affertque pro ea declarationem Congr. Barb. *in collet. ad Trid. sess.* 24, *c.* 1, *de ref. Matrim. n.* 12, sed secundum dicta *n.* 713, absolute tenendum est oppositum. Neque primam sententiam tenet *facultas Viennensis*, nam tantum loquitur de veniente ad locum, ubi *Trid.* non est receptum, de quo casu dixi *n.* 712. Verba *facultatis Viennensis* sunt hæc : *illi idem* (acatholici, inquit Gob. habentes domicilium, ubi viget decretum *Tridentini*) *valide contrahunt Matrimonium clandestinum, ubi non est receptum Trid. decretum, si deveniant casu, aut per modum transeuntis, sed non ex in-*

dustria, ut contrahant sine proprio Parocho. Barbosæ autem verba sunt hæc, *validum fuisse Matrimonium cujusdam juvenis cum meretrice, qui dubitaverat illud in propria civitate contrahere adhibendo Conc. Trid. solemnitates, eo quod juvenis parentes eis impedimentum de facili facturi erant et propterea Romam venerunt et coram testibus et Parocho, in Parochia, in qua aliquantulum permorati erant, Matrimonium contraxerunt per verba de præsenti, firmat Aldan. in Comp. Canon. Resol. l.* 1, *tit.* 8, *n.* 12, attestans decisum in *Senen.* 17 Maii 1600. Hæc intelligi debent, uti innuit Dian. quod juvenis ille animo habitando Romæ saltem per majorem anni partem, statim initio acquisivisset domicilium, secundum dicta *n.* 722.

755 § 50. Famuli, ancillæ, studiosi possunt proclamari et jungi matrimonio a Parocho loci, in quo sunt servitii vel studiorum causa, nam per voluntatem hic manendi per majorem anni partem acquirunt quasi domicilium, uti constat ex dict. *n.* 721. Nec tamen ideo amittunt proprium domicilium habitationis suæ vel paternæ, uti dictum est *n.* 719.

756 § 51. Huc pertinet solutio sequentis casus : Titius miles obtinuit lientiam in patriam eundi, petiitque demissionem a militia quæ ipsi promissa est, quamvis necdum facta fuerit conventio, quantum dare deberet : In patria constitutus ante matrimonium contractum bis solvit certam summam ad computum : interim contrahit sponsalia cum Bertha, et copulantur coram Parocho alterius diœcesis. *Quæritur* quid de illis dicendum? R. Matrimonium illud videtur nullum, nam Titius erat virtualiter manumismus, quia in ejus potestate erat reliquum pecuniæ exolvere, sicque se liberare a militia : ergo cum vellet constanter habitare in Patria, desiit esse vagus, et primo die recepit hic suum domicilium, ergo habuit proprium Parochum, coram quo tamen non contraxit. *Conf.* Nam cum ante matrimonium bis solverit partem pretii, videtur præcessisse aliqua conventio, adeoque completus fuisse contractus demissionis sub obligatione pretii persolvendi, licet forte ejus quantitas non esset expresse determinata, sicuti contractus emptionis completus esse potest ante expressam determinationem aut persolutionem pretii, si nempe emens dicat vendenti se persoluturum pretium condignum vel ordinarium. *Nec obstat* quod Titius absolute potuerit revocari a Capitaneo, *nam* hoc dato, etiam filius aliunde huc missus ad studia potest omni via revocari a Patre, et nihilominus, si voluerit per majorem anni partem hic habitare, primo die acquisivit quasi domicilium, habetque hic Parochum proprium in ordine ad contrahendum matrimonium secundum dicta *a n.* 721, ergo multo magis Titius volens perpetuo remanere in patria, in cujus præterea potestate erat reliquum pretii persolvere, et se reddere irrevocabilem.

§ 52. Quamvis *Busemb.* cum communi dicat 757
etiam parentes posse hic esse testes, et de Luca *de Matrim. d.* 6. Krim. *n.* 673; Kugl. *n.* 1026, cum communi fateantur non requiri ut testes hic sint omni exceptione majores, tamen idem de Luc. *d.* 2, *n.* 16, citans *Paser. Alex. Menoch. Mascard.* docet, si v. g. Pater agat pro valore matrimonii, ut salvet honorem filiæ, tunc talem patrem potius esse partem interessatam et principalem in causa, ideoque non posse implere munus testis. Et Kugl. *n.* 343, merito dicit parentes in multis casibus merito esse subjectos, nec sufficere. Similiter de Luc. *d.* 26, *n.* 3, probabilius dicit, si matrimonium contrahatur per Procuratorem, præter hunc requiri adhuc duos alios testes, eo quod hic nequeat esse testis de facto proprio, tum maxime, quia *Trid.* præter contrahentes requirit testes, Procurator autem hic est contrahens, quamvis id faciat nomine alterius.

§ 53. Non est opus ut testes noverint cujus 758
nominis vel familiæ sint contrahentes, dummodo videant, et dicere possint hos esse, Less. *in auct. v. sponsalia, cas.* 7. Si autem testes sint surdi, et ex visu possint judicare quid fiat, sufficit, Gob. *tr.* 10, *n.* 749. Idem dicunt Sanch. Pont. Fill. Menoch. *de prob. conc.* 278, *n.* 10, Avers. *q.* 6, *s.* 6, si sint cæci, et audiant ac norint voces loquentium. Absolute autem opus est ut testes morali et humano modo assistant, ac intelligant quid fiat, nam *l. coram Titio, ff. de verbor. signif.* dicitur, *coram Titio aliquid facere jussis, non videntur præsente eo fecisse, nisi is intelligat.* Nec sufficit, quamvis iverint ex intentione assistendi matrimonio, si dum initur, actu non advertant quid agatur, ut habet communis cum Kugl. *a n.* 320, contra Henr. et Bossium, quia de contractu ipso testari non poterunt.

§ 54. Si Parochus et testes non intelligant 759
linguam contrahentium, *Sanch.* dicit sufficere, si unicus interpres referat eorum intentionem. *Pont.* sufficere negat dictum istius unius, quia Ecclesia requirens tres testes, majorem fidem postulat, stantes autem dicto unius interpretis erunt quasi unus tantum testis, sed recte no-

tat Avers. *q.* 6, *s.* 6, Parochum et testes partim ex dicto interpretis, partim ex aliis signis sufficienter posse eorum intentionem colligere [1].

§ 55. Bon. Leand. Pont. Amic. Marc. docent ad assistentiam validam Parochi requiri ut sit vocatus, pro quo Gonz. *ad Reg.* 8, *Cancell. gloss.* 48, *n.* 35, refert hanc declarationem S. Congr. *Parochus præsens Matrimonio debet esse, ut appareat a contrahentibus adhibitum fuisse; secus, si præsens casu fuisset.* Rationem dant quia quando interventus requiritur ad formam actus, non sufficit illum, cujus præsentia requiritur, casualiter actui supervenire, quia qui casualiter adest, adesse non videtur, Gonz. *n.* 32, citans *l. Quæsitum,* § *fin. ff. de legat. l. Generali,* § *uxor, ff. de usufr.* et sic testis repentini dictum nullum est, quia non præsumitur sufficienter informatus, *c. Qui ambul.* 5, *q.* 5, Barbat. Gomes. Gon. *n.* 33. In alia tamen declaratione *Sacr. Congr.* [2] apud eumdem Gonz. habetur Parochum dici posse adhibitum, quamvis ex alia causa esset vocatus : fateturque Gonz. *n.* 22, non requiri citationem, ubi adest præsentia, quæ habetur pro citatione, *l. de unoquoque, ff. de re judic.* Balb. Bartol. Abb. Vantius apud Leur. *in fore benef. p.* 2, *q.* 781, *n.* 4; Hinc Sanch. Laym. Perez. Boss. Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *pun.* 14, *n.* 6; Less. *in auctar. v. Matrimonium cas.* 15. Avers. *q.* 6, *s.* 6; Pign. *t.* 4, *c.* 147, *et t.* 5, *cons.* 79, *n.* 19. De Luca *de Matr. d.* 2, *n.* 9, *et d.* 6, *n.* 5, iterumque ad Trid. *d.* 26, *n.* 26; Krim. 673, Busemb. supra melius dicunt non requiri ad valorem [3] ut Parochus vel testes volentes adsint, et videtur esse certum, inquit Kugler. *n.* 1012, nam *l. coram Titio, ff. de verb. signif.* dicitur, *scire, non autem velle is debet, nam etiam eo invito recte fit :* ratio autem est quia etiamsi inviti et vi detineantur, advertere poterunt et testari debebunt, si requirantur : quamvis enim statuatur pro testamentis ut testes non sint fortuiti, nihil simile statuitur pro Matrimonio, uti pluribus deducit Kugler *a n.* 1019. Multo minus opus est ut Parochus verbis certis, aut etiam ullis utatur ad eos copulandos, secundum dicta *n.* 285, et pluribus ostendit Kugler *a n.* 322. Refertque Gonet *c.* 4, *q.* 10, hanc declarationem *Sac. Congr.* datam 29 Aug. 1591 : *Sacra Congregatio Concilii censuit Matrimonium coram Parocho et testibus contractum, nisi aliud obstet, validum esse, quamvis Parochus invitus interfuerit, et alia de causa, quam ut Matrimonio interesset, a contrahentibus accersitus fuerit.* Putant tamen plures cum Avers. *s.* 6, et Pignat. graviter peccaturum, qui ita irreverenter abuteretur Parocho : addit *s.* 7, etiam graviter peccaturum Parochum, qui non interrogaret sponsos de consensu, vel omitteret verba *Ego vos conjungo*, uti ex *Trid.* præscribunt Ritualia : sed alii cum Sanch. *l.* 3, *d.* 38, *et* 40, agnoscunt in omissione illorum ve-

[1] Ad Matrimonii validitatem non sufficit quidem physica tantum et materialis Parochi, testiumque præsentia, at moralis requiritur, juxta Leur. *in jus Canon.* l. 4, tit. 1, q. 86. n. 3 ; Sanch. *de Matr.* l. 2, disp. 31, n. 5; Guttierez *eodem Tract.* c. 46, n. 8 et 10, et cæteros communiter Canonistas, quorum sententiam, improbata contraria opinione, tenendam jussit S. C. *in Romana* super dubiis Matrimoniorum 7 Martii 1700. T. 5. p. 17, sed æque certum, non ex verbis tantum, sed ex nutibus quoque, signis, et actibus, qui Matrimonii contractum antecedunt, comitantur, et subsequuntur, Parochum, et testes utriusque Sponsi consensum percipere posse, juxta eosdem Auctores, et S. C. in pluribus Resolutionibus citatis in *Romana* 11 Febr. 1730, T. 5; *Th. Resol.* p. 17, et seqq. ac *Neapolitana* 6 Maii 1741. T. 10, p. 51, in qua quum quæsitum fuisset *an constaret de Sponsalibus, et Matrimonio* inito coram Parocho, et testibus, qui expressum verbis consensum non intellexerant, fatebantur tamen ex nutibus, signisque illum satis se percepisse, *vel potius essent concedendæ litteræ testimoniales super statu libero*, responsum fuit *affirmative ad primam partem, et negative ad secundam, et amplius.*

[2] Non una in hanc rem aperta declaratio est S. C. Matrimonium valere, etsi Parochus alia simulata causa, puta ægritudinis, vocatus fuerit. Nam in *Tarentina* quoque 29 Maii et 17 Julii 1745. *T.* 12. *Thes. Resol.* p. 34 et 51.

[3] Sæpius a S. C. decisum fuit Matrimonium haud irritum esse, quod Parochus contradixerit, imo vero etsi affectaverit se nihil videre, aut audire, aut etiam obturaverit aures, eique illata fuerit vis, *dum tamen de sponsarum consensu et aliis signis juxta juris communis dispositionem legitime constet.* Sic responsum fuit in *Giennensi* 26 Julii 1582, in *Sarzanenzi* 13 Febr. 1646, in *Amerina* 12 Januar 1715, quæ T. 5. *Thes. Resol.* p. 17 et 18, referuntur, et in *Neritonensi* 14 Junii 1738, T. 8, *Th. Resol.* in *Resol.* an. 1738, p. 92. Quando vero dubitandi ratio fuit num utriusque Sponsi verba consensus coram Parocho prolata fuerint, ut in *Romana* 28 Julii 1730, in qua Parochus, simul atque Sponsus dixerat : *questa e la mia sposa*, vi omni adhibita, neque curata vestis laceratione aufugerat, quin Sponsam aut vidisset, aut quidquam dicentem audiisset, ac *Balneoregensi* 24 Januar 1711, in qua Parochus Sacrum celebrans solum audiverat Sponsos asserentes : *Signor Curato state per Testimonio*, eosque increpuerat dubitans, quod Matrimonium attentare vellent ; respondit S. C. *renovandum esse consensum ad cautelam coram Parocho, et Testibus ad formam Concilii*, ut legimus T. eod. 5, *Th. Resol.* p. 29.

niale tantum : imo *Kon.* dicit posse esse licitum adhibere Parochum etiam invitum et nihil loquentem, si nempe nolit aliquibus assistere, non habens justam causam negandi, aut differendi, quod tamen præsumi non debet : et recte notat Avers. *s.* 7, § *Rursus*, fore causam differendi, si contracturi non sciant necessaria ad salutem. Non esse de valore, ut Sacerdos interroget, vel dicat : *Ego vos conjungo* dixi *n.* 285.

761 § 56. Quamvis contrahentes ex verbis et modo agendi visi sint jocari vel aliud intendere, si interne consenserunt, Matrimonium valet, quia sufficienter manifestarunt; nec opus est Parochum vel testes scire intentionem, aut testari de voluntate interna, sed de actu externo, quamvis de intentione dubitent, ita Nav. *de sponsalibus*, *cons.* 54. Imo licet persuasum sit testibus omnia fieri simulate, aut licet putent contrahere de futuro, quando per verba de præsenti contrahunt, valet, Less. *in auth. v. Matr. cas.* 15.

762 § 57. Si sponsi coram Parocho et testibus contraxerint tantum sub conditione exterius expressa, Sanch. *l.* 5, *d.* 8, *n.* 24 ; Fill. Gob. Boss. Spor. Krim. *n.* 484 *et* 827 ; Kugl. *n.* 735, negant post conditionem positam opus esse iterum convenire Parochum et testes, quia posita conditione contractus est hoc ipso absolutus, secundum dicta *n.* 246, et de isto contractu testari possunt, nec opus est posse testari de omnibus, alias deberent posse testari de mandato dato procuratori pro contrahendo inter absentes Matrimonio. E contra communior et securior sententia cum Laym. Præp. Kon. Hurt. Barb. Bon. Castr. *d.* 2, *p.* 11, § 2, *n.* 11 ; Perez, Ills. Burgh. *cent.* 2, *cas.* 3, *et aliis,* dicit iterum contrahendum coram Parocho et testibus eisdem. Avers. *q.* 5, *s.* 1, dicit debere saltem Parochum et hos testes rescire de conditione impleta, alioquin non poterunt testari hoc Matrimonium esse perfectum ; *Trid.* autem videtur requirere ut de matrimonio perfecto constet per Parochum et testes. Quod *Conf.* 1, nam si recederent a conditione, et non attenta contradictione parentum, quorum consensum posuerant pro conditione, nunc absolute de præsenti contraherent, hoc matrimonium non valeret, nisi de hoc rescirent Parochus et testes : ergo etiam, dum impleta conditione matrimonium absolute contrahitur. *Conf.* 2, nam si conditio occulte adimpleretur, posset alteruter sponsorum negare matrimonium suum unquam fuisse perfectum : ergo ex mente *Trid.* debent Parochus et testes rescire matrimonium esse posita conditione perfectum. Si tamen contrahentes coram Parocho et testibus non expressissent conditionem, sed ex mutua conventione eam clam in animo retinuissent, recte dicunt Gonz. et Krim. *n.* 482, non requiri postea iterum adesse Parochum et testes, aut de conditione impleta rescire, quia testari posset matrimonium pro foro externo esse absolute et sine conditione contractum.

§ 58. Si Titius et Bertha prius contraxerint 7
coram Parochô et uno tantum teste, postea autem renovent consensum coram utroque teste, sed absente Parocho, vel coram Parocho et altero tantum teste ; item, si Titius cum Parocho compareat coram duobus, et Berta cum eodem Parocho coram duobus aliis testibus, et si, quando diversæ Parochiæ sunt, Titius solus cum testibus compareat coram Parocho suo, et sola Bertha cum eisdem testibus coram suo, in omnibus his casibus contrahunt invalide, quia omnes tres testes, nempe Parochus, qui est testis qualificatus, et reliqui duo, debent posse testari de eodem actu, et eodem toto matrimonio, uti habet communis et certa cum Avers. *q.* 6, *s.* 5 *et* 6 ; Kugler. *n.* 342.

§ 59. In dubio, an Matrimonium sit initum 7
coram Parocho et testibus, non debet præsumi esse initum, quia solemnitas actui extrinseca non præsumitur esse adhibita, nisi probetur. Unde si Pastor vel Superior alius de eo dubitet, et inquirat, conjuges probare debent præsentiam intervenisse. Si tamen privatus, vel conjugum unus agat contra alterum, qui sit in professione matrimonii, et prior dicat, vel abfuisse Parochum vel eum, qui adfuit, non habuisse potestatem Parochi, hic prior probare debet Parochum et testes abfuisse et conjux conscientiæ suæ est relinquendus. Similiter actor agens contra legitimitatem prolis probare debet non adfuisse Parochum vel testes, Maschard. Sanch. Schil. *tr.* 6, *c.* 7, § 3.

§ 60. Certum est contrahentes sine Paro- 7
cho, vel sine testibus non ideo fieri inhabiles ad aliud matrimonium legitime contrahendum, nam *Trid.* expresse dicit reddi inhabiles *ad sic contrahendum :* hos tamen contrahentes, uti et Parochum, si assistat sine testibus, et testes, si assistant sine Parocho, Trid. *sess.* 24, *c.* 1, *de ref. matr.* præcipit puniri pœna arbitraria, et speciatim quoad illos, qui contrahunt clandestine, si saltem eorum unus contraxisset bona fide, per *c. Ex tenore ;* Qui filii sint legitimi, eorum proles censebantur legi-

timæ, nunc autem per *cap. Cum inhibitio, de clandest. despons.* proles ejusmodi non habentur legitimæ. Et hæ pœnæ tenent etiam contra illos, qui præsumunt contrahere sine præviis denuntiationibus, uti dictum est *n.* 498.

766 § 61. Parochus, vel alius Sacerdos assistens Parochianis alienis ipso facto incurrit suspensionem, uti constat ex Trid. *sess.* 24, *c.* 1, *de ref. matr.* quod retuli *n.* 504, docentque Henr. *l.* 13, *c.* 39, *n.* 3; Fill. *tr.* 17, *c.* 6, *n.* 102; Castr. *de cens. d.* 4, *q.* 10, § 2; Bon. *t.* 3, *de cens. d.* 3, *pun.* 5, *n.* 6, et habet declaratio ad Trid. supra apud Gallem. *n.* 16, excommunicationem latam in *Clem.* 1, *de privilegiis,* contra Sacerdotem regularem ita assistentem, esse conversam in hanc suspensionem. Quod si Parochus ipse non astiterit, sed alteri commiserit, ut assisteret, in hunc solum assistentem, et non in Parochum directe cadet pœna *Trid.* quia quando pœna fertur in facientem, ordinarie non intelligitur mandans vel consulens, uti habet communis cum Castr. *supra d.* 1, *p.* 7, *n.* 12.

767 *Quæst.* 101. — *Quid censendum sit de Matrimoniis, quæ in locis acatholicorum contrahuntur sine Parocho catholico, vel cum impedimento consanguinitatis, aut affinitatis in tertio et quarto gradu?* R. [1] § 1. Præter illa, quæ habet Busemb. *n.* 512, relatus in fine, notandum est, certum esse quod decretum *Trid.* circa matrimonia clandestina non sit promulgatum etiam in Hybernia et Scotia, quia Henricus VIII, defecit a fide anno 1532, sessio autem *Trid.* in qua emanavit decretum, habita est anno 1563. Et ideo etiam promulgatum non esse in Suecia, Diana, Pomeriana, Prussia docent Neuss. et Wex apud Kugl. *n.* 289, qui dicit promulgatum esse in Hungaria, et Silesia. De Polonia passim tenetur quod ibi nunquam fuerit publicatum, alii tamen admittunt de quibusdam tantum locis. Idem multi tenent de Francia, sed probabilius est ibi promulgatum esse anno 1602, uti ostendunt Less. *in auth. v. Sponsalia cas.* 6; Verj. *in past. miss. tr.* 13, *art.* 1; Pign. *t.* 1, *cons.* 151. Similiter certum est hoc decretum esse promulgatum in Hollandia, Zelandia, Frisia, et aliis locis confœderatis anno 1565 et 1566, tempore *Margaritæ Parmensis,* jussu *Philippi II,* Hispaniarum Regis, cui adhuc suberant Provinciæ illæ. Nunc dubitatur an Matrimonia sive inter catholicum et acatholicam, sive inter acatholicos, aut etiam inter catholicos in talibus locis, ubi promulgatum fuit decretum *Trid.* et adsunt Parochi catholici, si contrahantur sine præsentia hujus, vel in tali gradu prohibito, sint valida.

§ 2. *Stalenus* docte tractans hanc quæstionem in *diss. Theologico-Politica, p.* 2, *c.* 4, docet probabilissimum et in praxi securum esse 768
quod in talibus locis nunc Principi vel Magistratui acatholico subjectis, in quibus pax et exercitium utriusque Religionis viget, talia matrimonia censeri debeant valida, quæ ineuntur sine Parocho catholico. Et idem alii inferunt de illis, quæ ineuntur cum impedimento solius Juris Ecclesiastici, quamvis Ills. *tr.* 6, *d.* 9, *n.* 114, putet rationes non ita urgere de impedimentis, quam de assistentia Parochi, eo quod præsentia Parochi requiratur in omni Matrimonio, non autem semper intervenit aliud ejusmodi impedimentum, hinc ne omnia Matrimonia acatholicorum in istis locis sint irrita cum gravissimis incommodis etiam in Ecclesiam redundaturis, putat ipse Ecclesiam potuisse in absentia Parochi dissimulare, non item in aliis. *Rationes* universales illius sententiæ sunt: 1. Quia secundum dicta *a n.* 517, consuetudo potest abrogare legem Ecclesiasticam, consuetudo autem, secundum quam in ejusmodi locis contrahunt coram Magistratu vel Ministro acatholico etiam cum tali impedimento, jam ultra 100 annos durans videtur abrogasse illa decreta *Trid.* nam Papa, qui non potest non esse conscius non contradicit ab anno 1603, uti habet Verj. vel ab anno 1605, uti habet Gob. *tr.* 9, *n.* 464, quando ultimo missa est illa declaratio *S. C.* de qua habet *Busemb.* et in qua se præcipue fundat contraria sententia. Itaque cum Ecclesia ab eo tempore non contradicat, censetur ob causas gravissimas tacite dispensare. Accedit, quod *Joannes Episcopus Castoriensis* Vicarius per Hollandiam, anno 1671, proposuerit *S. Congregationi* rationes suas, ob quas putabat Matrimonia talia habenda esse pro validis, responsum autem est ei, *non convenire ut quæstio illa a S. Officio definiatur, verum statueret ipse, quod animarum sibi creditarum saluti crederet maxime expedire*, uti refert Auctor Thesis Theolog. *De sponsa duorum.* Ab eo autem tempore magis ursit *Castoriensis*, ut talia Matrimonia haberentur pro validis. Et ideo doctus Canonista ait Papam non appro-

[1] Confer supra appositam notam.

bare quidem, attamen etiam non irritare ejusmodi Matrimonia, consensus autem non irritativus, secundum illum, est sufficiens ad valorem. Refert præterea Auctor Thesis resolutionem datam a Pœnitentiariis Romanis, quod ejusmodi Matrimonia essent valida. Idem judicavit *Congregatio* utriusque Vicariatus Ultrajectini, et Harlemensis, cui interfuerunt omnes Superiores Missionum. Accusatus autem postea Romæ *Castoriensis*, quod praxim illam induceret, jussus est se purgare a *Cardin. Columna* Præside *Congregationis* Cardinalium, scripsitque suas rationes, nec Roma opposuit quidquam, quod mihi argumento est, inquit *Castoriensis*, Apostolicam Sedem assentiri sententiæ et praxi hæc in loca per me introductis. *Ratio* 2 *est* quia si observatio decreti illius dicatur esse in talibus locis necessaria, sequentur gravissima incommoda, et maxime perturbationes in Republica Christiana, nam oportebit dicere quod nati e talibus conjugibus sint illegitimi, quod tamen est contra sensum communem et praxim Ecclesiæ, conversi enim ad fidem sine dispensatione promoventur ad Ordines. Deinde si tales conjuges convertantur, licite divellentur ab invicem relictis prolibus velut illegitimis, quod iterum est contra praxim, nam si tales convertantur, nemo dicit non esse conjuges: ergo observatio illius decreti in illis partibus afferret perturbationem summam, et incommoda etiam salutis maxima : atqui secundum S. Th. 1, 2, *q.* 96, *art.* 6, quamvis aliquid observari communi saluti sit utile, si tamen emergat casus, in quo observatio talis legis sit damnosa communi saluti, non est observanda : ergo lex illa non necessario observanda est in illis partibus. *Ratio* 3 *est* quia contrahendo coram Ministro acatholico et testibus obtinetur finis, quem intendit *Trid.* quia Matrimonium fit publicum, impleto autem fine legis, videtur legi esse satisfactum. *Ratio* 4 *est* quia multi in talibus locis contrahentes, invincibiliter ignorant hoc decretum, et bona fide contrahunt, putantes nullos alios esse suos veros Parochos, præterquam prædicantes : ergo illi saltem excusabuntur et contrahent valide, si non in ratione Sacramenti, saltem in ratione contractus civilis. Rationes illæ, saltem 1 et 2, reddunt sententiam illam speculative probabilem, quam etiam intrinsece probabilem faciunt Auctores eam tenentes, inter quos Stalenus *p.* 1, *q.* 3, *et p.* 2, *c.* 4, refert Laym. Dicast. Tann. Mocquet. Bronn. et alii accedunt apud Gob. *n.* 53, 54 *et* 460. Idem docet Rayn. *in Heter. t.* 16, *s.* 1, *q.* 14, *a n.* 7, dicens non esse dubitandum, Spor. *in tyrocinio Sacr. de matr. n.* 35, faventque Bonagratia, et P. March. *in tribunali tr.* 1, *tit.* 6, *q.* 4, *et tit.* 7, *q.* 10; Dian. *p.* 11, *tr.* 8, *R.* 58, et Bauni *hic q.* 10, vocant probabilem, idem absolute tenent *Castoriensis* et Auctor Thesis supra : item Kugler *a n.* 894.

§ 3. Probabilius est non esse licitum contrahere, suadere, aut cooperari matrimonio contrahendo, secundum relatam *Staleni* et aliorum sententiam, quia secundum damnationem 1 propos. ab Inn. XI factam, illicitum est in administratione Sacramenti sequi sententiam probabilem, relicta tutiore, quando agitur de valore, nisi aliunde accedat certitudo, uti dictum est *l.* 6, *p.* 1, *a n.* 104 *et* 11, atqui sententia *Staleni* est tantum probabilis, et opposita est tutior, agiturque de Sacramenti valore, pro quo non accedit aliunde certitudo, cum sententia illa non sit communiter recepta, nec conformis stylo Curiæ Romanæ, quæ si interrogetur, resolvit talia matrimonia esse invalide contracta : ergo quando matrimonium adhuc est contrahendum, illicitum est sequi sententiam illam, relicta tutiore.

§ 4. Si matrimonium jam sit ita contractum, poterunt conjuges etiam conversi permanere in usu illius, quamvis consensum non renovent coram Parocho catholico, quia probabile est fuisse validum, et sequendo hanc opinionem probabilem, nullum Sacramentum exponitur periculo nullitatis,vel irreverentiæ; tutius tamen erit eos adducere, ut, obtenta dispensatione in impedimentis, si quæ adsint, contrahant de novo coram Parocho catholico et testibus, ne se exponant periculo materialis fornicationis.

§ 5. In locis Principi catholico subjectis, uti sunt Bohemia, Francia, Julia, Montensis Patria, quamvis forte aliqui aliter agant, tamen nec *Stalenus* nec *Castoriensis*, nec alii, quos viderim, audent defendere valida esse ejusmodi matrimonia sine catholico Parocho inita, quia ipsimet Principes et Magistratus catholici videntur reclamare : ergo hic non præscribet consuetudo. Unde audiendi non sunt 4 Pastores Parisienses apud Auctorem Thesis, qui resolverunt talia matrimonia valere in Francia, quamvis sub Rege catholico, quæ ineunt hæretici, vel catholicus cum acatholica, nam quamvis Ecclesia forte dissimulet, et tacite consentiat pro illis locis, in quibus Principes sunt acatholici, eo quod illos

non ita cogere possit, tamen id non tenet pro locis Principi catholico subjectis; hi enim contradicere tenentur, et Ecclesia vult ut contradicant, hinc si, v. g. Venetiis contrahat matrimonium catholicum cum schismatica Græca coram Sacerdote schismatico, decisum est Venetiis non valere tale matrimonium, Avers. *q.* 18, *s.* 2 [1].

§ 6. Loquendo recte videtur esse probabilius quod matrimonia in locis etiam Principi acatholico subjectis, ubi *Trid.* decretum promulgatum est, contracta sine Parocho catholico, sint invalida, ita Gallem. ad Trid. *s.* 24, *de res. matr. c.* 1, *n.* 10; Suar. Præpos. apud Rayn. *n.* 7; Less. *in auth. v. Hæreticorum conversatio cas.* 5, dicens esse certum. Verj. *supra*, Pignat. *t.* 5, *cons.* 79, *n.* 26, *t.* 8, *cons.* 104; Tamb. Bos. Zoes, apud Kugl. *n.* 894; Gob. *tr.* 9, *n.* 41, iterumque *a n.* 461; Krim. *n.* 1897. *Probatur*: 1. Nam acatholici tales, per se loquendo, obligantur legibus illis Tridentini, et leges illæ ibi obligarunt aliquando, ac obligarent adhuc, saltem si loca illa redirent ad Principes catholicos: ergo dicendum est etiam nunc pergere obligare. *Prob.* 2. Quamvis in iis locis sit consuetudo leges illas non observandi, tamen secundum dicta *n.* 520, consuetudo non habet ex se, quod vincat legem, sed ex consensu Superioris saltem tacite revocantis, aut suspendentis legem: Ecclesia autem illi consuetudini aliquando contradixit, uti constat ex dictis, neque prudenter præsumi potest quod Papa nunc velit ita indulgere et permittere despici leges illas ab illis rebellibus, qui Papam vocant Antrichristum, et ei negant potestatem ad talia impedimenta inducenda, vel tollenda. Quod autem sæpius non contradixerint Pontifices, inde est quia sciebant nil profuturum apud contumaces [2], et satis erat semel sæpiusque potestatem esse nam recte notat cum communi Suar. *de leg. l.* 7, *c.* 13, *n.* 12, ex hoc solo quod Superior etiam sciens aliqua permittat, inde non posse universaliter colligi ejus consensum, quia multa per patientiam tolerantur, quæ non approbantur, uti dicitur *c. Jam dudum, de Præbendis*: huc faciunt verba, quæ Trid. *s.* 24, *de res. matr. c.* 5, profert ex Jure, *non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria monita temere contempsit.* Quod si illi ipsi hæretici scirent Papam sic benigne secum agere, irriderent eum, uti solent: ergo censeri debet quod Papa pergat manere invitus. *Prob.* 3, quia in facultatibus extraordinariis, quas singulis quinquenniis sacra Sedes concedit Nuntiis Apostolicis, et Episcopis Germaniæ, hæc est una: *Dispensandi in tertio et quarto simplici et misto, tantum cum Pauperibus in contrahendis; in contractis vero cum hæreticis conversis etiam in secundo simplici et misto, dummodo nullo modo attingant primum gradum, et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.* Ex qua facultate colligitur Papam etiam nunc non agnoscere illa Matrimonia hæreticorum cum impedimento consanguinitatis, aut affinitatis contracta esse valida. Et ex his patet ad rationes oppositas, nam 1, manet soluta ex dictis. *Ad* 2, incommoda illa oriuntur ex malitia acatholicorum, qui Ecclesiæ leges negligunt, hoc autem per accidens est legi, nam etiam similia mala oriuntur ex eo quod Ecclesia in quibusdam locis declaret hæreticos esse excommunicatos, nec tamen ideo tales leges tolluntur. Quod autem additur, filios eorum censeri legitimos, verum est saltem pro foro externo et civiliter, secundum dicta *l.* 4, *n.* 754, hinc etiam quandoque dissimulatus ab Episcopo, quandoque autem non, ideo pro securitate a plerisque petitur dispen-

[1] Vide etiam Pignat. *Consult.* 79, n. 26. Tom. 5 et *Consult.* 104, T. 8, et Emin. Petram T. 4, *ad Constit.* 12 Joannis XXII, n. 20.

[2] Hinc etiam S. C. in causa *Hollandiæ Matrimoniorum* 23 August. 1681, et in *Boseoducen. Matrim.* 13 Feb. 1683, censuit abstinendum ab expressa resolutione, sed rescripsit: *Secretarium cum Sanctissimo ad mentem.* Ut autem explicat Emin. Petra T. 4, *Comm. ad Constit.* 12 Joann. XXII, n. 23, sententia quidem S. C. fuit Matrimonia hæreticorum cum Catholicis coram ministro hæretico iis in locis contracta, esse invalida, sed tamen non expedire hujusmodi declarationem edere, ne Catholici nimium gravibus periculis objicerentur. Similes responsiones *ad mentem* datæ sunt a S. C. in *Trajectensi* 21 Novemb. 1721, T. 2, *Th. Resol.* p. 154, et in *Iprensi Visitationis Sacrorum Liminum* 17. Aug. 1737, T. 8, *Th. Resol.* p. 133. Moneo autem, in citata *Trajectensi* 21 Novemb. 1721, mentem fuisse *quod Matrimonium esset nullum*, ut legimus T. 8, *Th. Resol.* p. 129. Ceterum, ubi nullus urgere videretur timor damni in Catholicos, vel in eos, qui ejurato errore, Orthodoxam Religionem cupiunt amplecti, eadem S. C. non abstinuit ab expressa declaratione nullitatis, ut in Decreto edito 22 Jun. a. 1624, quod habes T. 5, *Th. Resol.* p. 149, in *Ruremund.* 2 Mai 1676, cita T. 8, *Th. Resol.* p. 129, in *Gedanensi* 4 Sept. 1677. T. 5. *Th. Resol.* p. 150, in *Colon.* die 16 Decemb. 1719. T. 8, *Th. Resol.* p. 129, in *Moguntina* 31 Maii 1721. T. 5, *Th. Resol.* p. 150, in *Paderbonensi* 4 August. 1725, T. 8, *Th. Resol.* p. 129, et in *Wormatiensi* 7 Julii 1731, T. 5, p. 150.

satio. Negari autem debet quod tales conjuges conversi possint ab invicem divelli, tum quia probabile est ejusmodi matrimonia valere, et esse vera Sacramenta : ergo in dubio standum est pro valore : tum etiam, quia probabile est esse valida et indissolubilia, saltem in ratione contractus civilis, quamvis forte non sint Sacramenta, uti pluribus urgent Stalenus *supra c.* 7 *et* 8, et Gob. *n.* 228, ergo iterum standum erit pro indissolubilitate eorum, maxime secundum eam sententiam, quam ex Card. *in* 2, *crisi*, *diss.* 2, *a n.* 529, tenui *n.* 417, nempe quod quando probabile est matrimonium esse et non esse validum censeri debeat certo validum, eo quod contrahentes velint omnimodam indissolubilitatem, adeoque cedant omni juri, quod ex probabilitate nullitatis habere possent ad dissolvendum. *Ad* 3, dico mentem Ecclesiæ esse non tantum ut publice sibi constet de matrimonio legitime contracto, alioquin etiam in partibus catholicis sufficeret contrahere coram Magistratu, sed ut sibi de hoc constet per suum qualificatum Ministrum; Parochus enim non adhibetur mere tanquam testis, sed cum matrimonium sit Sacramentum, Ecclesia voluit, ut ipsi assisteret talis Minister istius solemnitatis, quem vult esse proprium Parochum. *Ad* 4, admitto quod invincibilis ignorantia possit excusare a peccato, sed illa non potest eos facere habiles ad contrahendum, quos Ecclesia reddidit inhabiles; ut patet in consanguineis, qui si contrahant etiam ignorantes impedimentum, invalide contrahunt : neque verum est quod hæc inhabilitas sit pœna, adeoque incurri non possit ab ignorante, ut dixi *n.* 525. Porro Parochi talium acatholicorum sunt illi Pastores catholici intra quorum Parochiam habitant, vel a quibus catholici in istis locis accipiunt Sacramenta. Quod autem additur in iis locis contrahi valide in ratione contractus civilis, imprimis hoc negabunt omnes relati *n.* 276, qui dicunt rationem validi contractus matrimonii inter fideles non esse separabilem a ratione Sacramenti. Deinde idem melius negatur ab omnibus, quia ubi deest proprius Parochus, contrahere volentes inhabilitantur ad quemcumque contractum matrimonialem, uti inhabilitati sunt illi, qui sunt consanguinei.

773 § 7. Huc pertinet solutio sequentis casus : Titius Lutheranus in loco acatholico, ubi *Trid.* receptum est, contrahit Matrimoniun cum Caia Lutherana coram Prædicante : abit a Caia, et ratus Matrimonium esse solubile, ducere vult Semproniam catholicam. *Quæritur* 1 An id permitti possit ab Ordinario catholico, præsertim si spes sit convertendi Titium, et nulla spes reconciliandi eum cum Caia? 2. Quid si consistorium Lutheranum dissolvisset prius matrimonium, facta utrique parti licentia novi Matrimonii? 3. Quid si Caia jam duxisset alium? 4. Quid si etiam Titius jam duxisset Semproniam rei ignaram, servata forma *Trid.* eamque cognovisset, et conviveret, an Ordinarius catholicus coget ab invicem dissolvi? Rationes, cur non videatur permittere posse ut Titius contrahat cum Sempronia, sunt sequentes : 1. Ingentia sequentur scandala. 2. Profitebitur palam Matrimonia hæreticorum esse irrita, vel saltem solubilia, per quod offendet. 3. Quilibet Lutheranus cum sua male contentus volet aliam ducere. 4. Scandalizabuntur catholici rescientes adhuc vivere Caiam uxorem primam in Matrimonio passim habito tanquam vero. Rationes in oppositum sunt : 1. Quia sententia communior, quæ videtur etiam verior, stat pro nullitate primi Matrimonii, adeoque secundum Matrimonium censeri debebit validum. 2. Roma decideret pro hoc secundo Matrimonio : ergo et debet Ordinarius. R. *Ad* 1. Id permitti non posse, quia probabile est primum Matrimonium esse validum : ergo nunc standum est pro ejus valore, secundum dicta *n.* 417. *Ad* 2. Dissolutio facta a Consistorio nulla est. *Ad* 3. Nec obstat quod Caia alteri nupserit, quia primum Matrimonium est in certa possessione. *Ad* 4. Nec etiam obstat quod Sempronius duxerit aliam, quia hoc non tollit valorem primi possidentis, *Ad* 1. Rationem in oppositum patet ex dictis. *Ad* 2. Si Sedes Apostolica consuleretur, præsumendum est quod taceret, uti tacuit, secundum dicta *n.* 768, Ita senserunt mecum tres Doctores anno 170.

§ 8. Etiam huc pertinet solutio sequentis casus : Caius Princeps Imperii, olim acatholicus, nunc catholicus, cum acatholicus esset, probabat Matrimonia ab hæreticis subditis suis inita cum impedimentis a Jure Ecclesiastico inductis, et pro facultate ad illa Matrimonia ineunda, quando occurrebat impedimentum aliquod, per Secretarios suos petebat certam summam pecuniæ. *Quæritur* an ipse nunc catholicus et ejus successores catholici possint similiter facere? Ratio affirmandi est quia probabile est ex hactenus dictis consuetudinem in eis locis præscripsisse contra talia impedimenta : Et cum Capitanei bellici ac- 77

ceptent pecuniam, quando milites petunt veniam ineundi matrimonium, videtur etiamhoc licere Principi. R. Principem catholicum non posse approbare talia Matrimonia, neque hæc censeri posse valida, uti satis colligitur ex dictis *n.* 771. Nec exemplum prioris temporis adduci potest pro regula moderni, quia Principes antehac erant acatholici, cum quibus forte dissimulabat Ecclesia, non item cum catholicis, apud quos ejusmodi consuetudo nunquam permittitur. Quod autem attinet ad exactionem certæ summæ pecuniaræ, etiam dicendum est esse Principi catholico illicitum. *Nec obstat* quod olim, dum acatholicus erat, id fecerit, nam erat materialis tantum hæreticus, et procedebat bona fide, putans matrimonia esse contractus tantum civiles, circa quos haberet potestatem disponendi; hoc autem jam catholicus putare non potest, cum sciat esse Sacramentum, et non cadere sub dispositionem potestatis sæcularis : ergo si acceptet pecuniam, maxime tanquam dispensans in impedimento, certum est eum involare in jurisdictionem Ecclesiæ, et acceptare pecuniam pro eo quod præstare non potest. Nec valet exemplum de Capitaneis, nam hi non admittunt ob impedimenta, sed promiscue ab omnibus contracturis hoc forte titulo, quod milites venientes sub signa, tacite, secundum consuetudinem, velint obligari ad non contrahendum sine venia, eo quod hoc sit incommodum militiæ, si milites se alligent uxori, eamque secum in campum trahant : hinc in compensationem istius oneris, et pro facultate illa potest acceptari pecunia ; nullus similis titulus occurrit in nostro casu, maxime si a solis impeditis petatur pecunia. Quod si tamen Princeps catholicus declararet prohibita esse ejusmodi matrimonia, et ad tollendam pravam consuetudinem contrariam, quam Ecclesia tollere non posset, ipse taliter contracturis mulctam imponeret, posset hanc exigere, consentit enim Ecclesia, ut, ubi ipsa per se non potest, etiam a potestate sæculari urgeatur observatio legum canonicarum, et transgressores puniantur ac deterreantur etiam additis mulctis pecuniariis : sed ut habeatur ratio mulctæ, non debent ejusmodi matrimonia approbari, sed e contra prohiberi.

§ 9. Docet Less. *in auct. v. Hæreticorum conversatio*, *cas.* 24, eos catholicos peccare, 775
qui coram ministro acatholico matrimonium attentant contrahere, quia videtur esse protestatio, ac si hic haberet auctoritatem Ecclesiasticam, quam certum est non habere. Et quamvis aliquis jam ante contraxisset coram Parocho catholico, adhuc dicit *Less.* peccare, si compareat coram ministro acatholico adhibente cæremoniam aliquam religiosam, v. g. benedictionem nuptiarum. E contra Verjuys *tr.* 13, *art.* 7, dicit esse praxi communem in quibusdam partibus Hollandiæ, ut coram tali ministro compareant, nec in eo esse professionem ritus hæretici, eo quod verba ministri apprecantis habeantur pro civili aut politica tantum gratulatione, ideoque eo magis, inquit Arsdeck *tom.* 2, *p.* 2, *tr.* 4, *de Matrim. cap.* 8, § 1, quia hæretici dicunt matrimonium non esse Sacramentum. Quod si minister talis adhiberetur tantum ob politicam causam, nempe ut tale matrimonium apud omnes reputetur legitimum, ut legitimæ personæ conjungantur ut impediantur nuptiæ illegitimæ, ut proles censeantur honestæ, ut hortetur ad matrimonii fidem, fatetur *Less.* tum non videri per se malum, licet coram illo verba matrimonii pronuntianda essent, et concio ab illo habenda, vel aliquæ preces recitandæ, dummodo nulla interna vel externa reverentia et veneratio habeatur illius concioni vel orationi, qualem acatholici præstare solent : sic enim, inquit, Prædicans tum adhibetur ut persona politica tantum, et idem est ac si inter ethnicos quis conjungi deberet coram sacrificulo : non est tamen facile permittendum etiam apud Ministrum acatholicum, nisi absit omnino scandalum et impendeat grave damnum : Et si formula ab eis adhiberi solita eum Ministrum Ecclesiæ dicat, asseratque ab eo dari firmitatem matrimonio etc. non erit licitum. Less. *cas.* 15 [1].

« Matrimonia, quæ in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio subjectis iniri solent sive inter Hæreticos ex utraque parte, sive inter Hæreticum ex una parte Virum, et Catholicam Feminam ex alia, aut vice versa, non servata forma a Sacro Tridentino Concilio præscripta, utrum valida habenda sint, nec ne, diu multumque disceptatum est, ani-

1 Reformandæ hæ doctrine sunt juxta declarationem Benedicti XIV, et instructionem *super Dubiis respicientibus Matrimonia in Hollandia, et Belgio contracta, et contrahenda, edita die quarta Novembris* 1741. En illam.

mis Hominum, ac Sententiis in diversa distractis : Id quod satis uberem anxietatis, ac periculorum sementem per multos annos subministravit, quum præsertim Episcopi, Parochi, atque illarum Regionum Missionarii nihil certi hac super re haberent, nihil vero inconsulta Sancta Sede auderent statuere, ac declarare. Cum autem proxime evolutis annis in tam ancipiti, gravique causa Apostolicæ Sedis judicium vehementius exposceretur, urgeretque id imprimis vigilantissimus Iprensis Episcopus, dum pro debito Officii sui, et sua erga Beati Petri Cathedram observantia de Ecclesiæ sibi concreditæ statu ad Romanum Pontificem referebat, ponendumque omnino esse tam prolixæ dubitationi finem gravissimis verbis, ac rationibus persuaderet, Clemens XII, id temporis Romanus Pontifex, qui rei gravitatem, quanti oportebat, æstimaret, Sacræ Congregationis Eminentissim. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum in mandatis dedit, ut de tota controversia diligenter more suo cognosceret. In re itaque tanti momenti volens eadem Sacra Congregatio quam accuratissime procedere commissæ sibi cognitionis initium ab exquisitis aliorum quoque Belgii Episcoporum relationibus, atque Sententiis, quas desuper explorari sategit, petendum duxit, eodemque tempore audire voluit præstantes aliquot hujus Almæ Urbis Theologos, quibus injunxit, ut rem totam ea, qua decet, maturitate discuterent, suamque opinionem proferrent. At, dum hæc maxime agerentur, supersedendum per aliquot Menses fuit ab istiusmodi Causæ expeditione propter viduitatem, quæ intercidit Romanæ Ecclesiæ, donec ad Summum Pontificatum feliciter evectus Sanctissimus D. N. BENEDICTUS XIV, inter primas Regiminis suæ curas, Causæ hujus cognitionem repeti jussit a memorata Sacra Congregatione Concilii, quam voluit coram se haberi, ut, auditis Eminentissimorum Patrum Sententiis, ipse demum, quid hac re tenendum foret, supremo suo pronuntiaret oraculo. Cum igitur Congregatio præfata sub diem 13 Maii currentis anni 1741, coram Sanctitate Sua fuerit habita, idem Sanctissimus D. N., spatio aliquo temporis ad rem secum expendendam accepto, hanc nuper declarationem, et instructionem exarari præcepit, qua, veluti certa regula, ac norma, omnes Belgii Antistites, Parochi, earumque Regionum Missionarii, et Vicarii Apostolici deinceps in hujusmodi negotiis uti debeant.

» Primo scilicet, quod attinet ad Matrimonia ab Hæreticis inter se in locis fœderatorum ordinum dominio subjectis celebrata, non servata forma per Tridentinum præscripta, licet Sanctitas Sua non ignoret, alias in casibus quibusdam particularibus, et attentis tunc expositis circumstantiis, Sacram Congregationem Concilii pro eorum invaliditate respondisse, æque tamen compertum habens nihil adhuc generatim, et universe super ejusmodi Matrimoniis fuisse ab Apostolica Sede definitum, et alioquin oportere omnino ad consulendum universis Fidelibus in iis locis degentibus, et plura avertenda gravissima incommoda, quid generaliter de hisce Matrimoniis sentiendum sit, declarare, negotio mature perpenso, omnibusque rationum momentis hinc inde sedulo libratis, declaravit, statuitque Matrimonia in dictis fœderatis Belgii Provinciis inter Hæreticos usque modo contracta, quæque imposterum contrahentur, etiamsi forma a Tridentino præscripta non fuerit in iis celebrandis servata, dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro validis habenda esse; Adeoque si contingat, utrumque Conjugem ad Catholicæ Ecclesiæ sinum se recipere, eodem, quo antea, conjugali vinculo ipsos omnino teneri, etiamsi mutuus consensus coram Parocho Catholico ab eis non renovetur; Sin autem unus tantum ex Conjugibus sive Masculus, sive fœmina convertatur, neutrum posse, quandiu alter superstes erit, ad alias nuptias transire.

» Quod vero spectat ad ea Conjugia, quæ pariter in iisdem fœderatis Belgii Provinciis, absque forma a Tridentino statuta contrahuntur a Catholicis cum Hæreticis, sive Catholicus Vir Hæreticam Feminam in Matrimonium ducat, sive Catholica Femina Hæretico Viro nubat, dolens imprimis quam maxime Sanctitas Sua, eos esse inter Catholicos, qui insano amore turpiter dementati ab hisce detestabilibus Connubiis, quæ S. Mater Ecclesia perpetuo damnavit, atque interdixit, ex animo non abhorrent, et prorsus sibi abstinendum non ducunt, laudansque magnopere zelum illorum Antistitum, qui severioribus propositis spiritualibus pœnis Catholicos coercere student, ne Sacrilego hoc vinculo sese Hæreticis conjungant, Episcopos omnes, Vicarios Apostolicos, Parochos, Missionarios, et alios quoscumque Dei et Ecclesiæ fideles Ministros, in iis Partibus degentes, serio graviterque hortatur et monet, ut Catholicos utriusque sexus ab hujusmodi nuptiis in propriarum Animarum perniciem ineundis, quantum possint, absterr-

reant, easdemque Nuptias omni meliori modo intervertere, atque efficaciter impedire satagant. At, si forte aliquod hujus generis Matrimonium, Tridentini forma non servata, ibidem contractum jam sit, aut inposterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua, Matrimonium hujusmodi, alio non concurrente canonico impedimento, validum habendum esse, et neutrum ex Conjugibus donec alter eorum supervixerit, ullatenus posse sub obtentu dictæ formæ non servatæ novum Matrimonium inire; Id vero debere sibi potissime in animum inducere Conjugem Catholicum sive Virum, sive Feminam, ut pro gravissimo scelere, quod admisit, pœnitentiam agat, ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum Conjugem a vera Fide deerrantem ad gremium Catholicæ Ecclesiæ pertrahere, ejusque Animam lucrari, quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandam opportunissimum foret, sciens de cætero, ut mox dictum est, se istius Matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

» Ad hæc declarat Sanctitas Sua, ut quidquid hactenus sancitum, dictumque est de Matrimoniis sive ab Hæreticis inter se, sive inter Catholicos et Hæreticos initis in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio subjectis, sancitum, dictumque intelligatur etiam de similibus Matrimoniis extra fines Dominii eorumdem fœderatorum Ordinum contractis ab iis, qui addicti sunt Legionibus, seu Militaribus Copiis, quæ ab iisdem fœderatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas, muniendasque Arces conterminas, vulgo dictas *di Barriera;* Ita quidem, ut Matrimonia ibi præter Tridentini formam, sive inter Hæreticos utrinque, sive inter Catholicos et Hæreticos inita valorem suum obtineant, dummodo uterque Conjux ad easdem Copias, sive Legiones pertineant; Et hanc declarationem vult Sanctitas Sua complecti etiam Civitatem Mosæ Trajectensis a Republica fœderatorum Ordinum quamvis non jure dominii, sed tantum oppignorationis, ut aiunt, nomine possessam.

» Tandem circa Conjugia, quæ contrahuntur, vel in Regionibus Principum Catholicorum, ab iis qui in Provinciis fœderatis domicilium habent, vel in fœderatis Provinciis ab habentibus domicilium in Regionibus Catholicorum Principum, nihil Sanctitas Sua de novo decernendum, aut declarandum esse duxit, volens, ut de iis, juxta canonica Juris communis principia, probatasque in similibus casibus alias editas a Sacra Congregatione Concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur; et ita declaravit statuitque, ac ab omnibus inposterum servari præcepit. Die 4 Novembris 1741 [1]. »

§ 10. Licitum est catholicis, ante vel post matrimonium coram Parocho catholico et testibus contractum, comparere coram Magistratu acatholico, id enim fit ob finem mere politicum, ut habeantur civiliter honesti conjuges, proles censeantur legitimæ, gaudeant juribus legitimorum, etc. 776

§ 11. Huc reducitur sequens casus : Titius Lutheranus contraxit cum Sempronia matrimonium, super cujus validitate postea controversia mota est a Lutheranis, et secundum eorum principia matrimonium a Consistorio annulatum est, et Titio concessa facultas aliam ducendi, qui Mæviam Lutheranam duxit, vivente adhuc Sempronia. Et ex hoc secundo matrimonio natus est Caius nunc catholicus : *Quæritur* an huic Caio apud ordinem Equestrem obstet impedimentum, quod ex matrimonio pro invalido a catholicis habito natus sit, ut ideo ad Comitia admitti nequeat. *R.* Caius non ideo est excludendus a Comitiis. *Ratio est* quia Caius in foro civili, heterodoxorum confessione, censetur legitime natus ex matrimonio legitimo; ergo cum ad Comitia promiscue admittantur tam catholici quam acatholici, dummodo sint equestris ordinis et legitime nati, etiam acatholici, qui secundum illos legitime nati reputantur, admitti debebunt. 2. Natis ex hujusmodi matrimonio non negatur jus ad successionem paternorum jurium et bonorum, accipiunt enim legitima, et succedunt ab intestato in hæreditatem paternam, ut ex praxi notorium est : ergo etiam jus comparendi in Comitiis more cæterorum negari non debet, utpote quod ex hæreditario titulo provenit, quem individuum esse clari certique Juris est, Ottoman. *in epil. si pars hæreditatis petatur. Argum. leg.* 1, *ff. De titul.* præsertim cum hæreditas nihil aliud sit, quam successio in universum jus, quod defunctus habuit *leg. Nihil ff. de verbor. signific. leg. Hæreditas*, *ff. de Regul. Juris.* 3. Si Caius mansisset acatholicus, indubitate admissus esset ad Comitia, sic enim passim admittuntur, qui sunt ex matrimonio conjugum, in ter- 777

[1] Confer natam superius appositam in qua indicantur regiones ad quas extensa fuit eadem Benedicti XIV declaratio.

tio, aut quarto gradu conjunctorum, quod ipsi non agnoscunt pro impedimento : ergo etiam jam admitti debet, quia conversio ad veram fidem non debet ipsi esse in præjudicium. 4, In Instrumento pacis Monasteriensis expressis et disertis verbis cautum est, ne cui fraudi sit, ac damno una ex tribus Religionibus catholica, lutherana, calvinistica, esset autem fraudi, et damno si qui secundum unam Religionem legitimi reputantur, ab alia propter illegitimitatem a Comitiis excluderentur. Confirmatur, nam si res ad dicasterium Cæsaris deferatur, haud dubie Caius causam obtinebit. 5. In *cap. Ex tenore, qui filii sint legitimi*, expresse habetur, si conjugatus vivente prima uxore contrahat cum secunda hoc ignorante, quod proles ex tali conjugio legitima reputetur, ex quo textu desumunt Auctores, quod bona fides unius ex conjugibus faciat prolem legitimam : et a fortiori bona fides amborum uti notat Fernandes *in l.* 6, *Tauri n.* 8, et pro hac opinione stat Ostrad. *cons.* 256, *n.* 5 *et* 66, *Cod. cum inhibitio de cland. desp. n.* 9, et istam esse communem opinionem Theologorum et Canonistarum tenet Joannes Capus *in suo tract. de Matr. p.* 2, *n.* 14 *et* 18, qui dicit, quod ista fuerit opinio Innoc. Idem docet Roland. *cons.* 95, *n.* 15, *l.* 3, et alii plures apud Cevallos *hic q.* 697, qui id verum esse asserit, saltem si denuntiationes consuetæ præmissæ sint, aut in iis dispensatum, uti pluribus probat. Supponitur autem in nostro casu bona fides saltem alterutrius contrahentium, uti patet, tum ex resolutione petita a Consistorio Lutherano, tum quia tales personæ non censentur velle spurios et illegitimos procreare. Neque dubitari potest de proclamationibus vel præmissis, vel dispensatione in illis, alias enim nemo astitisset matrimonio : ergo. 6. In protocollo Comitiorum publicorum Monasterii antehac habitorum inveniuntur sæpe ad nobilitatem recepti, qui ex matrimoniis acatholicorum quoad se invalidis orti erant. Et reperitur ibidem expressum decretum, ut non ideo acatholicis inposterum obmoveatur difficultas, eo quod in Tractatu pacis Osnabrugensis decisum sit ejusmodi matrimonia secundum leges, et consuetudinem Ecclesiæ Evangelicæ, ut vocant, aut reformatæ inita censeri debere valida.

Petitum est judicium Universitatum Coloniensis et Trevirensis super hoc casu et resolutione, fueruntque hæ subscriptiones.

Sacra Facultas Theologica in Universitate Coloniensi censet quæstionem esse bene resolutam, quantum attinet ad effectus saltem civiles inter quos est admissio ad Comitia. Coloniæ 2 Febr. 1714.

Nos decanus, Senior cæterique Doctores, Professores ordinarii Facultatum utriusque Juris generalis studii in hac libera Imperii Urbe Coloniensi, lectis diligenter ac mature ponderatis rationibus præsentis Resolutionis seu Resolutionum, ad eamdem seu easdem nostro quoque consilio accedimus et resolvimus talem filium a Comitiis non esse excludendum. Coloniæ. 12 Februarii 1714.

Similem in modum subscripserunt Facultates Theologica et Juridica in Universitate Trevirensi.

Quæst. 102. —*An ergo nunquam valeant Matrimonia, in locis ubi Trid. fuit promulgatum, contracta sine Parocho?* R. § 1. Less. *in auth. v. Matrimonium, cas.* 17, dicit nunquam valere; Rationem dat, quia sine Parocho personæ sunt inhabiles : et quamvis lex positiva præcipiens vel prohibens non obliget, ubi servari non potest, tamen obligat, si sit irritans vel inhabilitans; sicuti manes inhabilis ad contrahendum cum consanguinea, quamvis sis inter infideles, ubi deest dispensans, et omnis alia mulier, quam ducas. Sed dicendum est valere Matrimonia, ubi non sunt Parochi, quamvis decretum fuerit aliquando ibi promulgatum, dummodo adhibeantur saltem duo testes, et ita docet Bellar. *in Epist. ad Nuntium* 31, *Decemb.* 1600, *data.* Dian. Tamb. Chapeaville, Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 2, *c.* 4, *n.* 7. Stalenus, Arsdekin *de Matr. c.* 8, § 4, Krim. *n.* 646, et pro hoc sunt plures declarationes Cardinalium, uti referunt Zypæus *de Spon. et Matr. l.* 4, *n.* 6, et Gallem. ad Trid. *sess.* 24, *de refor. Matr. c.* 1, *n.* 10. Addunt iidem Auctores cum Gob. *n.* 475, et Verjuys *art.* 2, quamvis alicubi sit Parochus, si tamen metu hæreticorum lateat, aut difficilis sit ad eum et Episcopum accessus, etiam valere Matrimonia coram Magistratu civili, vel 2 testibus inita et ita etiam resolverunt Theologi Romani cum Patre Busæo *l.* 4, *archivii Provinciæ Societatis JESU ad Rhenum inferiorem, pag.* 16. Atque ita etiam sæpius responsum est a *Congreg. Cardin.* apud Arsdekin et Gob. supra, unde[1].

[1] Præcipuæ duæ sunt, altera 26 Sept. 1602, altera in una Belgii 27 Martii 1632, quæ memorantur T. 5, *Th. Resol.* p. 149, et T. 8, p. 127.

Matrimonia contracta coram sæculari Magistratu aut coram extraneo sacerdote, valide esse quando proprius parochus difficillime adiri posset, quoties

779 § 2. Christiani apud Turcas vel alios infideles captivi aut mercatores valide contrahunt sine Parocho et testibus, quamvis *Trid.* in patria sua sit promulgatum, et ipsi non habeant animum ibi perpetuo manendi, sed ad patriam redeundi, Lother. *in Resp. Theol. tr.* 3, *art.* 9; Gob. *n.* 483; Sylvius, Kugler *n.* 291; Krim. *n.* 646, quia reipsa ibi non sunt, vel respectu illorum omnino latent Parochi catholici.

780 *Objic.* Dictum est *n.* 526, si non adhibeatur forma substantialis præscripta, quamvis ex causa et inculpabiliter omittatur, non valere contractum. Resp. Hoc intelligitur, quando forma illa potuit observari, alias non, uti rescimus ex pluribus declarationibus Ecclesiæ, Krim. *n.* 647.

781 § 3. Quamvis alicubi adsit Parochus, si tamen vel ipse, vel contrahentes non audeant comparere metu mortis, exilii aut enormis mulctæ, valent matrimonia inita sine Parocho coram testibus, tum enim censetur moraliter abesse Parochus. Hinc universaliter, quando non est tutus ad Parochum accessus valere talia Matrimonia, docent Verj. *art.* 2, et alii, refertque Zypæus *in Jure Pontif. l.* 4, *n.* 16, ita responsum esse a *Sac. Congr.* ad ArchiEpiscopum Philippensem anno 1603.

782 § 4. Qui in Parochia plane acatholica habitant, si soleant a vicino Parocho catholico, accipere reliqua Saramenta, v. g. Baptismum pro suis prolibus, Communionem in Paschate, Viaticum, extremam Unctionem, etiam tenebuntur pro matrimonio comparere coram illo, quia censetur esse proprius eorum Parochus, cui facto ipso sic se subjecerunt.

783 § 5. Si convertatur uxor acatholici, et maritus ejus recuset renovare consensum coram Parocho catholico, minans se alias velle hunc vel ipsam tradere Prætori, item si alteruter conjux recuset consensum renovare coram Parocho catholico et interim per Judicem cogantur sub pœna carceris convivere : item si aliquis post sponsalia aut post deflorationem cogatur ducere aliquam, nec tamen ipsa velit comparere coram Parocho catholico, adsitque, v. g. periculum, ne capiatur Parochus catholicus, si compareat, in his casibus non est opus, ut assistat Parochus catholicus, quia non est tutus ad eum accessus, Verj. supra.

Quæst. 103. — *Quid addendum sit circa impedimentum impotentiæ ?* R. De hoc plurima habet Sanch. *l.* 6, *a d.* 92, *ad* 114, et Zach. *l.* 3, *tit.* 1, *toto*, ubi *Q.* 1, agit generatim de causis impotentiæ tam coeundi, quam generandi. *Q.* 2. De impotentia ex defectu ætatis. *Q.* 3. De impotentia ex defectu naturali. *Q.* 4. De frigidis, et maleficiatis. Multa etiam habet Sperel. *decis.* 141, ex quibus do aliqua. 784

§ 1. Pontius *l.* 7, *a c.* 56, et alii putarunt non obstante impotentia absoluta, posse de Jure naturæ valide contrahi Matrimonium, non in ordine ad copulam carnalem, sed tantum ad conjunctionem animorum : si autem impotentia illa ignorata sit, volunt Jure Ecclesiastico tantum dirimere, uti servitutem : et videntur favere *S. Th.* ac Canones aliqui apud Avers. *q.* 13, *s.* 1, ideoque sententiam illam satis probabilem esse dicit Dian. *p.* 4, *tit.* 4, *R.* 75. Sed oppositum videtur certum cum Kugl. *a n.* 2022, 2047, et communissima quia de essentia Matrimonii est traditio corporum aptorum ad copulam; item traditio juris ad copulam generationi de se aptam, secundum dicta *n.* 228, conjuges secundum Apostolum. 1. *Ad Cor.* 7, *v.* 3 *et* 4, acquirunt dominium ad usum corporis alieni, in ordine ad generationem, quod dominium non stat cum impotentia physica ad copulam, vel potentiam generandi. 2. Matrimonium, vel consideratur secundum officium naturæ, et sic finis illius est generatio prolis, vel secundum remedium concupiscentiæ, et sic finis illius secundarius est copula carnalis de se apta generationi prolis; neutrum autem finem habere potest tale matrimonium : ergo. 3. Si valide contraheretur Matrimonium præcise ad conjunctionem animorum, ergo Pater, et filia sic valide contrahent. Item potentes generare 785

duo saltem ad fuerint testes, decisum fuit pluries a S. C. Cong. 27 Mart. 1732, 30 Mart. 1669, 8 Maii 1669; resp. ad Lucion. Epis. cfr. Sylvium in suppl. 111, p. D. Thomæ q. 45, a 5, q. 4. Pius vero VI 22 Ap. 1795 declaravit tempore perturbationis Gallicæ Matrimonia inita coram parochis intrusis *invalida* esse ; valida esse, si coran duobus testibus inita fuerint ; congruum valde esse ut recipiatur benedictio ab aliquo sacerdote Catholico ; qui si inveniri aut adiri nequeat, fideles hortandos esse ut cum sacerdotis copiam habere poterant, ab eo benedictionem peterent qui tamen illis declarabit, hujusmodi bededictionem ad validitatem Matrimonii minime pertinere. Monebantur omnes ut, tempore opportuno, cuncta ad Sanctam sedem referrent ut ab ea agendi rationem ceciperent. Cfr ejusdem Pontificis declariones 25 Sept. 1791.

valide sic contrahent, et consequenter postea fornicabuntur, si carnaliter coeant, quia non tradiderunt jus ad usum corporum, est autem inauditum conjuges fornicari coeundo. Quæ afferuntur ex S. Th. et Canonibus recte explicat Krim. *a n.* 1315.

786 *Objic.* Corpus aptum copulæ, vel generationi non est materia necessaria Matrimonii, nam manet matrimonium, quamvis superveniat absoluta impotentia copulæ, vel generationis : ergo. R. Non est materia necessaria matrimonii in facto esse, c. in fieri, n. nam si matrimonium sit contractum ad copulam carnalem, manet, quamvis desinat potentia ad copulam carnalem, et tamen si dum contrahitur ad copulam carnalem, ad hanc non esset potentia, secundum *Pont.* esset invalidum, et similiter absentia affinitatis inter personas contrahentes requiritur ad fieri Matrimonii, non tamen ad conservari ; si enim alteruter coeat cum fratre, vel sorore conjugis, non ideo solvitur Matrimonium.

787 § 2. Si impotentia antecedens sit perpetua, et simpliciter evidens, matrimonium solvitur absque experimento [1], quia ab initio est certo nullum. Si sit verisimiliter evidens, requiritur juramentum conjugum deponentium *de veritate*, quod non possint coire, et pro singulis septem manus propinquorum, vel viciniorum deponentium de credulitate, quod conjuges verum deponant, nec tum requiritur triennale experimentum. Si impotentia sit dubia, præter juramentum conjugum, et septimæ manus, requiritur triennale experimentum, *c. Laudalem de frigid. et malef.* Sanch. aliique cum Sperel. *a n.* 3. Si tamen unus conjugum neget impotentiam, hic non indiget istis septem juramentis ex parte sua, sed tantum ex parte affirmantis necessaria sunt, Inn. Sanch. Krim. *n.* 1303. Tempus autem experientiæ Sanch. Gutt. Krim. *n.* 1302, et alii dicunt computari a die tentatæ copulæ. Hostiens. et alii plures cum Sperel. *n.* 59, a die Decreti per Judicem facti, nam requiri ad hoc decretum Judicis docet Pignat. *t.* 1, *cons.* 56, habetque communior sententia, quod quamvis Judex aliquando possit tempus coarctare, non tamen quando agitur de impotentia ex maleficio, quia *c. fin. de frigid. et malef.* statuitur veluti pro forma probatoria, hæc enim impotentia, cum de se possit esse temporalis, prius non censetur perpetua. Sed de his plura *a n.* 803.

§ 3. Quia inspectio fallax, est, et indecens, 788
uti docet S. Amb. *Epist.* 64, *ad Syagrum*, ac etiam fatetur Sperel. *dec.* 136, negans ideo inspiciendam esse Monialem accusatam, hinc dicunt aliqui eam non requiri, nisi conjuges urgeant dissolutionem Matrimonii ante experimentum triennale, vel alteruter, aut etiam uterque ante, aut etiam post experimentum triennale neget suam impotentiam : Attamen multi cum Sperel. *dec.* 141, *a num.* 11, contendunt absolute utilem, et quandoque etiam esse ultra hos casus, necessariam, ut judex possit aliquid prudenter decernere, et huic vel illi concedere, aut negare secundas nuptias, ideoque Rota sæpe mandavit tales inspectiones fieri, easq. permiserunt Pontifices, et multi Canones apud Sperel. *a n.* 46, qui *n.* 69, notat sufficere duas personas expertas, et non suspectas.

§ 4. Quamvis 28, Auctores quos referunt 789
Sanch. *l.* 7, *d.* 92, *a n.* 15, et Card. *in* 1, *crisi d.* 11, *n.* 154, dicant eunuchos totales, id est, carentes utroque testiculo, valide contrahere Matrimonium, tamen post declarationem Sixti V, *in Constit.* 59. *Cum frequenter*, certum est tale Matrimonium non esse validum, quia quamvis coire possint, et aliquem humorem fundere, attamen non est verum semen generationi aptum, et male supponunt aliqui apud Avers. *s.* 2, *Arist.* tenere oppositum. Quando autem in Scriptura eunuchi leguntur contraxisse Matrimonium, per ennuchum intelligitur Minister Regis alicujus, uti exponunt Interpretes cum Sanch. *n.* 17. Spadones qui uno testiculo carent, sunt potentes, potest enim unus testis suppeditare sufficiens semen. Thlibii autem seu Thlasii, quibus testiculi sunt contriti, possunt esse potentes, si testiculi non sint omnino ita attriti, quin possint perficere semen, Boudew. *in Ventilabro p.* 2, *q.* 13. Curatus ab hernia per sectionem, ita ut uterque etiam testiculus in inguine sit cum visceribus reconditus, et insutus, capax est Matrimonii, uti judicavit *Universitas Vallisoletana* cum Medicis et Canonistis, et cum aliis multis consentit Kugl. *a n.* 2105. Hermaphroditos contrahere posse secundum sexum prævalentem, habetur, *L. Quæritur, ff. de statu hominum*, si neuter sexus prævaleat, datur optio,

[1] Id constituit S. C. in rescriptis editis 13 Martii et 8 Maii 1796, quæ fuisse in Signatura Sanctissimi confirmata 9 April. 1707, discimus ex T. 1, *Th. Resol.* S. C. p. 274.

si jurent se permanere velle in eo sexu : valet tamen, si conjuge mortuo, mutent. Plura de eunuchis, spadonibus, hermaphroditis, videri possunt apud Zanch. *q.* 9.

790 § 5. Illa impotentia censetur perpetua, ideoque dirimit, si Matrimonium antecedat, et tolli non possit sine vitæ periculo, sine miraculo, sine peccato ; quod enim est illicitum, est impossibile. Hinc si constet impotentiam ante Matrimonium, vel ex causa naturali, vel per maleficium causatam, adhibitis diligentiis tolli non posse, Matrimonium declarari debet ab initio fuisse irritum, secundum *c. fin.* 33, *q.* 1, *etc. fin. de frig. et malef.* Idem est, si impotentia auferatur per miraculum, Sper. *n.* 38. Item si auferatur ope dæmonis, vel per aliud maleficium, ideoque deberent tales conjuges primo contrahere : e contra si auferatur per secretam artem peritissimi Medici, fit modo naturali, item si per exorcismos Ecclesiæ, fit modo ordinario : ideoque non censetur tolli per miraculum, vel maleficium, hinc declarandum est ab initio fuisse validum, uti habetur *c. Fraternitatis, de frigidis* : si auferatur licite rogando maleficum, ut removeat signa maleficii, quibus causavit, Sanch. *l.* 7, *d.* 94, dicit Matrimonium ab initio valuisse, sed alii cum Avers. *s.* 2, contradicunt, quia quod pendet ex sola alterius voluntate, censetur impossibile respectu aliorum. Notant autem omnes communiter impotentiam tum censeri esse ex maleficio, si vir, qui incalescit ad alias mulieres, aut ad pollutionem in somno, frigescat ad suam sibi alioquin dilectam : similiter si mulier subito arctetur ad accessum viri sibi alioquin dilecti.

791 § 6. Senes decrepiti secundum aliquos non possunt contrahere Matrimonium, eo quod videantur in perpetuum pro futuro incapaces talis copulæ, quæ generationi sit apta, sed dicendum est cum S. Th. *in suppl. q.* 58, *ar.* 1, *ad.* 3 ; Castr. *hic pun.* 14, § 2 ; Spor. *n.* 122, § 2 ; Avers. *s.* 2 ; Krim. *n.* 1283 ; Kugler. *a n.* 2022, et aliis esse capaces, si natura vel arte calere possint ad coitum, quia hoc ipso fieri possunt una caro, et ex eorumdem copula generatio per se sequi potest. Quod si natura ad talem coitum excitari non posset, putant Abb. Laym. Sanch. Castr. Krim. *n.* 1284, contra multos alios, esse incapaces Matrimonii, unde merito arguit *Nav.* quasdam mulieres, quæ cum ejusmodi senibus contrahentes divitias sibi potius desponsant, quam personas. Quid de sterilibus sit dicendum, colligi potest ex dictis *n.* 316, et contrahere posse, recte probat Kugler *a n.* 2036.

§ 7. Si quis ex morbo ita langueat, ut in eo 792
statu nequeat habere copulam, etiamsi de sanitate recuperanda desperet, sitque morti proximus, est capax matrimonii, quia talis impotentia non est ex genere, et modo suo perpetua, Avers. *s.* 2 ; Kugler *a n.* 2029. Si tamen vis morbi ita destruxit potentiam generandi in ægro, ut nullo medio ordinario reparari posset, quamvis æger convalesceret, esse Matrimonii incapacem dicunt Con. Laym. et Spor. *n.* 122, § 3. Et possunt plura de impotentia ex morbis videri apud Zach. *l.* 3, *t.* 1, *q.* 4. Etiam capax est Matrimonii mulier, quæ non potest parere sine periculo vitæ vel suæ vel prolis, quia est capax copulæ de se ad generationem aptæ, Kugl. *a n.* 2041.

§ 8. Si vir vas femineum penetrare non 793
possit, quamvis in illius introitu semen effundat, cujus pars aliquando per accidens attrahatur a matrice et intromittatur, censeri debet impotentia, quia talis seminatio non sufficit per se, ut tales conjuges modo naturali censeantur fieri una caro, Castrop. *d.* 14, § 2, *n.* 1, Krim. *n.* 1271.

§ 9. Si mulier sit impotens retinere semen 794
intra matricem, putarunt aliqui non valere matrimonium, sed oppositum tenet communis cum Avers. *s.* 2, quia est apta consummare copulam de se aptam generationi, licet per accidens semen effluat : atque ideo docet Sanch. *lib.* 9, *d.* 17, *num.* 22, tali etiam licitum esse usum Matrimonii.

§ 10. Quamvis rationabiliter dubitans de 795
impedimento dirimente, secundum dicta *n.* 40 *et* 533, non possit inire Matrimonium, nisi soluto dubio, et idem dicant Sanch. *l.* 7, *d.* 103, *n.* 10, et Krim. in dubio impotentiæ, propter periculum alteri irrogandi injuriam, tamen si hic alter præmoneatur et consentiat, docent Palatios, et Schil. *t.* 6. *n.* 94, excipi hoc dubium de impotentia, nam conjuges dubii de impotentia, si per triennium frustra tentarint copulam, separantur, secundum dicenda *a n.* 803, et permittuntur inire aliud Matrimonium, in quo sperant se posse consummare : ergo idem licebit pro ineundo primo Matrimonio. Hinc Dicast *de Bapt. d.* 1, *n.* 208, docet, si spectata peritia Medicorum et experientiis tantum sit probabile aliquem e contrahentibus habere corpus aptum ad generationem, licite contrahere, nam imprimis quisque præsumitur naturaliter potens ; neque per hoc putat agi contra religionem, cum Sacramentum vel actio sacra non pona-

tur, nisi ex suppositione validi contractus; ideoque non Sacramentum, sed solus contractus videatur exponi periculo nullitatis, contrahentes autem tantum se exponant periculo materialis fornicationis, cui etiam se licite exponunt illi, qui contraxerunt Matrimonium, si postea superveniat dubium de impotentia. Deinde etiam non apparet cur tales contrahentes peccarent contra charitatem vel justitiam vel ullam aliam virtutem. Ita ille, et sententiæ illi favent dicta *n.* 538. Estque præterea specialis ratio circa hoc impedimentum impotentiæ. 1. Quia, ne conjugia sint plenissima incertitudine, sufficere debuit ad contrahendum spes consummandi matrimonium, saltem post impotentiam temporalem, alioqui qui diu castissime vixerunt, non auderent contrahere, quia merito dubitare possent an futuri essent potentes necne. 2. Et præcipue, quia cum pollutio et fornicatio sit illicita, hoc dubium aliter vinci non potest, quam experiendo copulam in matrimonio; hinc lex naturalis videtur permittere tum iniri matrimonium, et post initum matrimonium lex positiva ad experiendum concedit triennium. Et qui hanc sententiam sequi vellet, deberet judicare reddi practice sufficienter certam per adductas rationes.

796 § 11. Peccant Medici, qui volentes experiri in homine soluto potentiam vel impotentiam ad partes genitales affundunt aquas calidas, aliave medicamenta adhibent ad excitandos spiritus genitales, talis enim directa excitatio illicita est solutis : videtur tamen id posse permitti : si capiatur experientia in homine uxorato, quia cum huic liceat copula, etiam licet excitatio eorum spirituum, dummodo absit periculum pollutionis, Gob. *n.* 448.

797 § 12. Si quis laboret impotentia temporali, et alteri parti nihil dicat de hoc vitio, putant *Sot. et Henriq.* hanc deceptionem esse mortale, Sanch. *d.* 92, *n.* 5, dicit per se loquendo non esse mortale, imo nec veniale, si sit ad breve tempus, quia obligatio actus conjugalis habet se uti præcepta positiva, quæ non obligant semper pro semper; ergo satis est, quod redditurus sit, quando poterit, non diu post.

798 § 13. Quando impotentia potest emendari sine periculo mortis vel gravis morbi, tenetur uxor, quæ v. g. nimis arcta est, admittere incisionem, aliaque remedia naturalia, quia hoc est necessarium ad copulam, ad quam fecit jus marito, Sot. Lop. Sanch. *l.* 7, *d.* 82, *n.* 32 *et d.* 39, *n.* 2; Bodew. *p.* 2, *q.* 19; Sperell. *n.* 41. Consentit Krim. *n.* 1290, si hujus vitii conscia contraxit cum ignorante illud, quia censetur decepisse : si autem non fuit conscia hujus suæ arctitudinis, dicit non teneri, quia bona fide tradidit corpus, quale a natura habebat, nec videtur teneri ad subeundos quasi intolerabiles cruciatus; ideoque si ipsa talem incisionem permittere non vellet, valeret nihilominus matrimonium, uti recte cum communi Zach. et Bon. contra Pont. et Dian. 3, *p. tr.* 4, *R.* 201. Et hactenus dicta valent, quando ex parte mulieris nimis arctæ est defectus. E contra si ita disposita est, prout naturaliter esse debet mulier, sed ex parte viri sit defectus, quia hic habet membrum virile nimis crassum, recte dicunt Hurt. Dian. Krim. aliique cum Kugler *a n.* 2057, non teneri pati incisionem multum molestam.

§ 14. S. Th. *in* 4, *dist.* 34, *q.* 1, *art.* 2, *ad* 4, ait : *Si vir non possit implere carnalem actum cum virgine, et tamen possit cum corrupta, tunc medicinaliter aliquo instrumento possunt claustra pudoris frangi, et ei conjungi.* Imo docet *Boudew.* posse maritum etiam propriis digitis dilatare claustrum talis virginis a se ductæ in matrimonium (quamvis contradicat Sanch. *d.* 93, *n.* 39.) hinc tale Matrimonium censeri non debet invalidum, quidquid contradicant aliqui apud Avers. *s.* 3. 799

§ 15. Proposita est nobis hæc quæstio : an nimia latitudo vasis muliebris faciat talem impotentiam, ut ab initio invalidet Matrimonium : sed remisimus ad Medicos et Chirurgos : id solum dicere potuimus, si latitudo antecesserit, nec depelli possit, et sit constans causa, cur semen viri non possit recipi vel retineri a femina, facit impotentiam, adeoque ab initio invalidat matrimonium, quia ab initio non fuit apta generationi : si autem de aliquo horum dubium sit, conformiter ad *c. Laudabilem, c. Fraternitatis, c. Litteræ, de frigid. et malef.* debere a peritis inspici et examinari talem mulierem, uti etiam notat Gob. *tr.* 9, *n.* 429, potestque de nimia tali latitudine et arctitudine videri etiam Zacchias *l.* 3, *tit.* 1, *q.* 6. 800

§ 16. Putarunt aliqui Matrimonium tantum ratum dirimi per impotentiam semper duraturam, quæ contracto supervenit, v. g. si vir fiat eunuchus : sed oppositum est certum ex *can. Hi qui*, 32, *q.* 7, *et can. Si uxorem*, 32, *q*, 5, tum enim solubile est ex concessione Christi, vel per professionem religiosam, vel per dispensationem Ecclesiæ, uti dictum est 801

a n. 412, et quæ opponi possunt, recte solvunt Krim. *a n.* 1277; Kugl. *a n.* 2076; Avers. *q.* 13, *s.* 4, ubi recte notat, si in hermaphrodito superveniat impotentia ex mutatione sexus, v. g. si prius prævalebat in sexu femineo, et ideo contraxit ut mulier, postea autem prævaleat sexus virilis, nec possit coire ut mulier, sed tantum ut vir, desinit Matrimonium quamvis consummatum, sicuti desineret per mortem, quia Matrimonium non stat inter duos viros, hinc poterit uterque tanquam vir copulari cum alia.

§ 17. Quando dubitatur an impotentia præcesserit, an supervenerit Matrimonio, putant Sanch. *d.* 103, *num.* 4; Henr. Menoch. Laym. Regin. Mastr. *n.* 114 *et alii,* præsumi posse, quod præcesserit. Idem sentit Gob. *n.* 432, et Kugl. *n.* 2083, si sit impotentia ex causis naturalibus, quia impotentia naturalis non solet ei obtingere, qui in nativitate fuit capax, si vero ex maleficio, dubitat cum *Dicast.* putat tamen cum Avers. *q.* 13. *s.* 4, *et* Kugl. *a num.* 2084, etiam præsumi posse, quod præcesserit, quia sæpe ideo inducitur, ut contrahentes postea cogantur dissolvere Matrimonium: ergo inducitur ante Matrimonium, alioquin non daret causam dissolutionis. sed his merito contradicunt Abul. Hostien. Abb. Sot. Sylv. Angel. Bon. Castr. *p.* 3, § 7, qui putant tam de naturali quam de accidentali ex maleficio præsumendum esse, quod subsecuta sit : et consentit Krim. *n.* 1295, si dubium oriatur post aliquot annos a contracto Matrimonio, quia quisque præsumitur a natura potens, nisi probetur contrarium : ergo et præsumendum de valore Matrimonii : neque periculum est accedendi ad non suam, præsumit enim merito esse suam, imo si cum alia contraheret, majus esset periculum, ne priore Matrimonio valente postea, cognosceret non suam. Idem censet Spor. *n.* 122, § 4, si sit ex maleficio, quia malefici sæpe quærunt tales conjuges tota vita affligere, hinc refert Schild. *a n.* 99, non posse transiri ad secundas nuptias, neque in dubio, an impotentia talis accidentalis cœperit ante, an post Matrimonium, neque in dubio an impotentia sit naturalis vel accidentalis. Hæ omnes sententiæ sunt probabiles : notat tamen *Avers.* quod argumentum illud *in dubio præsumi debet pro valore Matrimonii* non videatur habere locum in hoc casu, nam pro valore actus præsumendum est, quando actus potest habere effectum suum, tale autem Matrimonium cum impotentia antecedente contractum non potest habere effectum suum, id est, exercitium copulæ, et consequenter non videtur pro eo præsumendum.

803 § 18. Quamvis uterque fateatur impotentiam etiam post inchoatum experimentum triennii, Sanch. *d.* 108, et de Luca *de Matr. d.* 9, dicunt continuandum esse : Avers. *q.* 13, *s.* 5, dicit posse procedi ad sententiam separationis, si per inspectionem personarum peritarum simul cum confessione conjugum appareant signa probabilia impotentiæ, quæ superari non possit : consentiunt Less. *in auct. v. Matrim. cas.* 11, et Jo. Sanch. *d.* 56. Recte tamen notant Panorm. et de Luca, *quod insinuavi num.* 787, *in fine.* quando impotentia est ex maleficio, maxime necessaria est triennii probatio absque potentia hoc tempus abbreviandi, tum enim non constat de perpetuitate impotentiæ, cum malitia dæmonis, et hominum sit voluntaria, quæ potest desinere; quid autem etiam post evolutum tempus triennii adhuc prærequiratur, antequam ejusmodi conjuges separentur, videri potest ex Jure deductum apud Sanch, *d.* 108, ubi inter cætera dicit requiri juramentum viri, quod serio tentarit copulam, et mulieris, quod etiam conata sit, nec impedierit : item jurare debent ex parte cujuslibet conjugis septem propinqui, vel his deficientibus septem vicini bonæ famæ, quod credant conjuges verum affirmare : hæc Juramenta ex præscriptione consuetudinis fiunt super Crucem, cum ex Jure communi fieri deberent super Evangelia : et alterutro deficiente, sententia pro dissolutione Matrimonii nulla est. Et quando constat matrimonium non potuisse per triennium consummari, ordinarie postea amplius non possunt petere aut reddere debitum, quia tum censetur esse moralis certitudo, quod non supersit spes perficiendi copulam : ergo male tentatur. Si tamen adhuc esset spes, possent pergere, Cajet. Sanch. *l.* 9, *d.* 17, *a n.* 20.

804 *Objic.* Die uno ante triennium absolutum potest peti debitum : ergo etiam die uno post illud, quia tum spes perficiendi copulam non est notabibiliter minor. Resp. Dici potest, quod Jura tempus determinatum statuerint, et judicium de morali certitudine impotentiæ definiverint ad tale tempus, ne homines exponerentur perplexitatibus. Alii dicunt, quod Ecclesia tum dissolvat matrimonium ratum, si forte fuit validum, attamen sub conditione, nisi postea innotescat fuisse potentiam. Sed, secundum dicta, supponi debet non esse amplius prudentem spem perficiendi copulam.

§ 19. Si quis post experientiam triennii ju-

dicio Ecclesiæ declaratus sit impotens respectu unius, ideoque absolutus sit ab illo matrimonio, et postea deprehendatur fuisse potens, v. g. per fornicationem cum alia simili, quamvis altera pars aliud matrimonium inivisset et consummasset, S. Th. *in suppl. q.* 58, *a* 1, *O.* Sanch. *l.* 7, *d.* 99; Gob. *t.* 9, *n.* 430; Boudev. *p.* 2, *q.* 13; Kugl. *a n.* 2109, absolute dicunt debere redire ad prius matrimonium, quia jam innotescit fuisse validum. Contradicit absolute *Pont. l.* 7, *c.* 65, *n.* 6, quia putat Ecclesiam pro tali casu dissolvisse matrimonium illud tantum ratum : Avers. *q.* 13, *s.* 5, distinguit, et tenet cum prima sententia, si fuerit casus impotentiæ naturalis, ita enim videtur decidi, *c. Fraternitatis, de frig. et malef.* e contra, si fuerit casus maleficii, oppositum videtur decidi, *c. fin.* 33, *q.* 1, nam dicitur, *etiamsi possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt.* Ratio insinuata est *n.* 790, quia maleficium, quod per media ordinaria auferri non potest, sed tantum per voluntatem maleficorum, habetur tanquam impedimentum perpetuum : ergo sicuti, licet impedimentum de se perpetuum tolleretur per miraculum, non ideo ab initio valuisset matrimonium, ita etiam hic. Et ideo, si propter impotentiam ex maleficio separatio sit facta post triennium experientiæ, et alias probationes Juris, quamvis maleficiatus aliud matrimonium ineat, ad quod sit potens, non est restituendus, quia frequenter contingit maleficia perpetua fieri ad causandam impotentiam respectu certæ tantum personæ, et non omnium, Sanch. *l.* 7, *d.* 92; Krim. *n.* 1311, certum autem est, quod impotentia perpetua antecedens, etiam respectiva tantum, dirimat, uti habet communis cum Kugl. *a n.* 2097.

805 § 20. Si mulier de cujus impotentia dubitabatur, fuisset postmodum cognita a viro dissimili, v. g. juniore, aut habente corpus respective magis proportionatum, quamvis per copulam cum hoc ultimo reddita esset habilis etiam ad copulam cum primo, non ideo deberet reddi primo; ex eo enim non probatur, quod impotentia respectu prioris et alterius similis non fuerit perpetua, Sanch. *l.* 7, *d.* 93, *n.* 12 ; Schil. *n.* 98 ; Krim. *n.* 1293.

§ 21. Si impotentia naturalis, quæ judicabatur esse perpetua, postea advertatur esse depulsa sine vitæ periculo, sine miraculo, sine peccato, debet secundum dicta *n.* 804, rediri ad prius matrimonium, etiamsi bona fide initum, et consummatum esset secundum, quia impotentia erat temporalis tantum, ideoque primum matrimonium fuit, et manet validum secundum autem invalidum. Refertur quidem declaratio apud Pign. *t.* 1, *cons.* 148, quæ videtur contraria, sed vel supponitur, quod mulier illa respectu primi tantum mariti fuit ob arctitudinem perpetuo impotens, vel dicendum quod Ecclesia ex causis tum dispensarit in matrimonio rato, secundum dicta *a n.* 414. 806

Quæst. 104.—*Quam pœnam incurrat, qui contrahit sciens habere impedimentum dirimens?* R. 807
§ 1. De hoc ita statuitur *Clement. unica de Consang. Eos, qui scienter in gradibus consanguinitatis vel affininatis constitutione canonica interdictis, aut cum Monialibus contrahere matrimonialiter non verentur, nec non Religiosos, et Moniales et Clericos in sacris Ordinibus constitutos matrimonia contrahentes..... excommunicationis sententiæ ipso facto decernimus subjacere.* Et præcipitur locorum Ordinariis, ut tales denuntient, et donec satisfecerint, vitari curent. Ea tamen pœna, cum sit odiosa, non extenditur ad alia impedimenta præter expressa, ut cum aliis notant Pont. Spor. Avers. *q.* 7, *s.* 5 ; Krim. *n.* 1239 *et* 2138, incurritur autem pœna, quamvis matrimonium non consummetur.

§ 2. Qui sic contraxit bona fide, sed re cognita manet in incestuoso vel sacrilego usu matrimonii, non incurrit eam pœnam, quia imponitur contrahenti, et extendenda non est, Krim. n. 1241 [1]. 808

DUBIUM II.

Quomodo Matrimonium invalidum sit revalidandum? 809

« Resp. 1. Si fuit invalidum propter consensum fictum, vel metu extortum, sive ex una, sive ex utraque parte, potest revalidari per quodcumque signum veri, et novi consensus; quia si altera tantum pars ficte contra-

[1] Quoad Matrimonia eorum qui notorie censuris Ecclesiasticis innodantur, S. Pœnitentiaria, 10 Dec. 1860, respondit : « Curandum pro viribus ut Ecclesiasticis censuris innodati debito modo cum Ecclesia reconcilientur; ac si reconciliari recusent et nisi Matrimonium celebretur, gravia inde damna imminere videantur, parochus ordinarium consulat, qui habita rerum et circumstantiarum ratione, omnibusque perpensis quæ a probatis auctoribus et præsertim a S. Alphonso (lib. VI, tr. 1, c. 2, n. 54, Theol. Mor.) traduntur, ea declaret quæ magis expedire in Domino judicaverit, exclusa tamen semper Missæ celebratione. » Idem declaratum fuit pro admissione eorumdem in Patrinos.

xit, consensus unius partis habitualiter permansit : ergo accedente alterius consensu revalidatur, Sanch. *l.* 2, *d.* 23, *n.* 9 ; Con. *d.* 24, *dub.* 10, *n.* 89 ; Nav. Filliuc. Bonac. etc. *Unde resolves :*

» I. Si metus vel defectus consensus fuerit alterius tantum partis, curandum est ut ea saltem novum et liberum consensum eliciat, et externis signis prodat : alteri autem parti non opus est declarari, præstari novum consensum ad valorem Matrimonii, Sanch. *num.* 10; Kon. Bon. *p.* 9 ; V. Meratium *d.* 7, *s.* 15, *num.* 4.

» II. Si uterque ficte vel coacte consenserit, necesse est ut uterque consensum renovet et verbis exprimat, quia cum utriusque consensus plane nullus fuerit, æque necesse est renovare, et declarare, ac si factum nunquam fuisset, Merat. *n.* 3.

» Resp. 2. Si invalidum fuit propter impedimentum consanguinitatis v. g. vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur novus utriusque consensus, signo externo expressus: et quidem, ut probabilius docet Sanch. *d.* 36, absolutus et independens ab antiquo. Ratio est quia neuter consensus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam materiam. *Unde resolves :*

» Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illa suaviter inducenda est ad novum consensum absolute præstandum, dicendo, v. g. *Si mihi non nupsisses nonnemodo nubere?* vel *Angor scrupulis de Matrimonii nostri valore, ideoque renovemus consensum.* Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet Quintan. *in appen. l.* 7, *dub. ult.* Quod si autem periculum sit ne pars illud impedimentum ignorans detrectet, et scandala gravesque molestiæ timeantur, licebit uti sententia contraria, quæ docet sufficere, ut sola pars impedimenti conscia consensum renovet, et alteri declaret, Sanch. *l.* 2, *d.* 26 *et l.* 8, *d.* 34, *n.* 61 ; Less. *l.* 2, *c.* 17; Kon. *dist.* 24, *dub.* 10; et Filliuc. *n.* 9, etc. Diana *p.* 4, *tract.* 4, *R.* 49.

» Resp. 3. Ut matrimonium invalidum, quod coram testibus et Parocho est celebratum, revalidetur, non opus est denuo coram Parocho et testibus iniri, si impedimentum sit occultum; secus si sit notum, quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ censetur validum, non autem posterius, Navarr. Sanch. *lib.* 3, *d.* 37 ; Kon. *dub.* 4 ; Regin. *lib.* 31, *n.* 183 ; Filliuc. *n.* 93.

ADDENDA.

Quæst. 105. — *Quid circa hanc revalidationem sit præterea notandum ?* R. § 1. Si tantum unus conjugum non fuisset baptizatus, idque certum esset, possunt ab invicem recedere, aut si velint esse conjuges, debent post Baptismum renovare consensum, uti si matrimonium non valuisset ex alio certo defectu vel impedimento, nam Baptismus prærequiritur ad valorem Sacramenti, secundum dicta *l.* 6, *p* 1, *n.* 165. Si dubitetur de Baptismo, tenentur permanere in matrimonio, et sic se habere, uti in alio dubio superveniente, Comit. Gob. *in exper. tr.* 2, *a n.* 464, 674, et colligitur ex dictis *a num.* 297. 810

§ 2. S. Th. *in* 4, *d.* 29, *art.* 3, *q.* 2, *ad* 2; S. Bonav. *ibid. n.* 13 ; Nav. Gutt. Henr. Rodriq. Dian. Con. Bon. Sanch. et alii cum Busemb. Avers. *q.* 3, *s.* 6 *et q.* 11, *s.* 4; Kugl. *a n.* 590, valde probabiliter dicunt, si unus ficte consenserit sufficere, si hic solus postea eliciat verum consensum etiam internum tantum, quod De Luca ad Trid. *disc.* 26, *n.* 32, affirmat, etiamsi per procuratores contraxissent, quia quamvis in contractibus mutuis et onerosis, quando inter consensum unius et alterius intercedit multum temporis, non censeatur manere virtualiter consensus primi contrahentis, sed renovari debeat, uti cum aliis docet Sanch. *l.* 1, *d.* 32, *n.* 7, recte tamen excipit *n.* 12 *et* 14, cum Lug. *in Resp. mor. l.* 3, *d.* 16, *n.* 31, Matrimonium, et professionem Religiosam : cum enim conjux semper tractet alterum ut conjugem, aut Religio ut Religiosum, censetur semper permanere prior consensus. Oppositum etiam probabiliter tenent Scot. Felin. Ledes. Comit. Engel. *de divort.* § 1, *n.* 3 ; Pont. *l.* 4, *c.* 24; Mast. *n.* 39. Krim. *a n.* 530 ; Castr. *d.* 3, *p.* 7, § 1 ; Gob. *tr.* 9, *n.* 414, dicentes utrumque debere renovare consensum, quia deceptus non consentiebat, nisi alter etiam serio consentiret : hinc dato quod consensus decepti perseveret moraliter, tamen non videtur posse constituere Matrimonium, quia erat irritus, tum ob rationem datam, tum quia erat acceptatio corporis non traditi, sed tantum ficte oblati : præterea consensus ille decepti fuit cum errore personæ, putavit enim alterum esse habilem, et tamen Jure naturæ ob defectum voluntatis erat 811

inhabilis : ergo talis consensus non constituet unquam matrimonium; quod enim a principio nullum est, tempore non convalescit; et consequenter opus erit conjugem certiorem facere de nullitate matrimonii, ut sic de novo consentiat, alias semper censebitur in priori tantum consensu, qui invalidus erat, permanere, et ex præsumpto illius valore operari, uti *n.* 814, dicetur. Atque ita respondisse *Clem. VIII*, testantur Comit. *l.* 1, *q.* 120; et Pont. *l.* 4, *c.* 24 *et* 25, *n.* 12, *Gons.* nam si uterque ficte consensisset, requireretur novus utriusque consensus, uti fatetur Sanch. *n.* 99, ergo similiter in nostro casu. *Nec obstat* quod dixi *l.* 1, *n.* 31, nempe ut professio religiosa quæ ex defectu consensus in profitente, invalida fuerat, revalidetur, sufficere, quod hic clam jam ponat suum consensum, nam ibidem dedi rationem disparitatis, quia Ecclesia vel Pontif. supplet consensum, et acceptationem Ordinis, uti sufficienter colligimus ex *c. Significantem*, 11, *de Regularibus*, et ex *c.* 1, § *Quod si de Regularib. in* 6, consensum autem et acceptationem alterius contrahentis Matrimonium nemo potest supplere.

812 § 3. Krim. *a. n.* 540, putat, si consensus mutuus sit præstitus coram Parocho et testibus, quamvis contrahentes fuerint impediti, v. g. per ignoratam consanguinitatem, hac dispensata sine ullo novo consensu convalescere matrimonium, uti si defectu ætatis fuisset invalidum, obtenta ætate hoc ipso convalesceret, quia priores illi consensus erant tantum extrinsece invalidi, intrisece autem erant veri consensus, quantum est de se, constituentes contractum : satis autem est tales veros consensus existere habitualiter, uti patet in duobus per procuratores, etiam quando dormiunt, contrahentibus. Oppositum tenendum est, quia consensus illi non erant in se legitimi, sed reipsa irriti, quamvis id ab extrinseco proveniret : ergo quamvis isti consensus permaneant habitualiter, nunquam constituent matrimonium : aliud est de consensibus centrahentium per procuratores, hi enim ab initio erant legitimi et validi.

813 § 4. Si etiam bona fide contraxerint cum impedimento, de quo unus tantum eorum resciat, non sufficit quod hic renovet consensum, sed debet etiam alter renovare, quia prior consensus ex parte utriusque fuit nullus, cum esset inter inhabiles, communis cum Aver. *q.* 11, *s.* 4. Ex quo patet disparitas quoad primam sententiam *n.* 811, relatam, nam secundum Auctores illos, consensus alterius, qui non finxit, erat legitimus, respectu personarum habilium, cum nullo impedimento tenerentur, uti supponitur.

§ 5. Etiam supposito quod opus sit ex utraque parte renovari consensum, putant Krim. *a n.* 546 et 2346. Sot. Rodriq. Henriq. non esse opus ut præcedat notitia vel suspicio absoluta de nullitate prioris matrimonii, quia cum persuasione illa, quod fuerit validum, stare potest intentio revalidandi, si forte ex latente causa fuisset invalidum. E contra Sanch. Pont. Castr. *d.* 2, *p.* 7, § 2, *n.* 3, Gob. *in Quint. tr.* 5, *c.* 37, *n.* 141, et alii dicunt necesse esse ut uterque fiat certior de nullitate prioris sui consensus, tum quia in litteris dispensationis additur *ut, dicto conjuge certiorato de nullitate prioris consensus etc. dispenses*; tum maxime quia, inquit Paulus Leonis *in Praxi ad litteras Pœnitentiariæ p.* 2, *pag.* 251, si v. g. mulier perseverans in ignorantia prioris invaliditatis de novo consentiat, consentit ex errore, vultque tantum firmare, quod putat ante factum esse, atque ita putans se consentire in maritum sic jam antea suum, errat in substantia. Putarunt quidem *Nav.* et alii satis esse, si alter conjux conscius impedimenti dicat, *suspicor ex aliqua causa te non esse uxorem meam, ideo ob pacem conscientiæ meæ rogo te, ut, si et quantum opus est, denuo nos habeamus pro conjugibus :* sed contra est; quia suspicio affert dubietatem tantum, et non tollit ignorantiam nec errorem, neque facit certiorem. Putarunt etiam Caiet. Sot. aliique multi cum Sanch. *l.* 2, *d.* 36, *num.* 5, satis esse, si conjux conscius roget an ita amet se ut jam consentiat in maritum accipere, sicuti si esset libera, tumque ambo consentiant, sed obstant eædem rationes, ideoque necesse est ut consensus, qui nunc præbetur, sit independens a priori, unde in rigore non est satis si adducantur ad hoc ut dicant : si non esses mea vel meus, jam *vellem* te habere, sic enim reipsa tantum dicerent se esse habituros novum consensum, si scirent priorem non valuisse ; sed requiritur ut independenter a priore consensu dicant : et ideo te jam *volo*. quia ad valorem requiritur consensus de præsenti, Pont. Avers. *q.* 11, *s.* 4. Ratio reflexa hujus rigoris est quia hic agitur de valore Sacramenti et relatæ opiniones *Nav. Caiet. Sanch. Krim.* in primis sunt dubiæ tantum probabilitatis : ergo nulla eis accedit certitudo ex dispensatione Ecclesiæ. Deinde licet essent certo probabiles, tamen non sunt certæ, et hic agitur de valore consensus, quem Ecclesia

supplere non potest; ergo si istæ sententiæ usurpentur, Sacramentum exponitur periculo nullitatis: ergo praxis earum opiniorum damnata est ab *Innoc. XI*, *in propos.* Ita Card. *in 2, crisi diss.* 2, *a n.* 679. Excipiunt Less. *verb. Matr. cas.* 3. Gob. *in Exp. tr.* 10, *n.* 414 *et in Quint. t.* 5, *c.* 37, *n.* 134, aliique communiter casum extremæ necessitatis, si v. g. mulier periclitaretur de vita, aut si esset periculum gravissimi mali, inquit Card. *n.* 681, talis enim necessitas videtur salvare reverentiam Sacramenti, ideoque illam non videtur comprehendere damnatio. Et hoc conforme est dict. *l.* 6, *p.* 1, *n.* 110, imo si plus fieri non possit, putant aliqui Auctores cum Tiburt. Nav. *in manud. ad praxim p,* 2, *c.* 3, in tali gravissima necessitate per actum conjugalem quem petit conjux impedimentum ignorans, censeri posse revalidari Matrimonium. Sed sive hos casus comprehendat damnatio, sive non, quoad rem ipsam, in his omnibus adhuc contradicit Avers. *s.* 5, quia talis alius modus, aut etiam simplex copula non necessario habet adjunctum novum et absolutum consensum de præsenti. Denique notant recte *Sanch. Card.* et alii communiter non esse opus ut in specie dicatur quale fuimpedierit mentum, sed satis esse docere aliquid defuisse, aut si conjux impedimenti conscius dicat se consensum non habuisse: consensus enim invalidus reipsa non fuit consensus, cum fuerit nullus sive irritus.

§ 6. Quamvis contradicant Gutt. Comit. *l.* 1, *q.* 120. Lugo *in Resp. mor. l.* 6, *d.* 2, *n.* 3; Pont. *l.* 5, *c.* 6, *n.* 6, tamen multi docent esse moraliter certum, Castr. *d.* 3, *p.* 7, § 3, *n.* 2, dicit esse in conscientia securum, Kugl. *n.* 891, tutum, quod Matrimonium coram Parocho et testibus invalide contractum, vel ob defectum consensus, vel ob aliud impedimentum, postea obtenta dispensatione impedimenti possit revalidari privatim sine Parocho et testibus, quia Pontifices, et Cardinales declarant sic esse faciendum, uti testatur Card. *in 2, crisi d.* 2, *n.* 667, sicque etiam practicat *S. Pœnitentiaria* quando dispensat. Deinde certum est *Trid.* ideo requirere Parochum et testes, ut vitentur gravia peccata scandali aliaque mala nascentia ex clandestinis Matrimoniis, quæ certum est non nasci, quando Matrimonium semel fuit contractum in facie Ecclesiæ: ergo certum videtur rationem, et finem *Tridentini* non extendi ad hunc casum, uti pluribus evincit Wex *p.* 5, *tr.* 2, *contr.* 6. Et ideo etiam absolute hanc sententiam tenent ut veram Nav. Piasec. Zoes. Laym, et alii apud Wex *n.* 17. Item Barb. *de off. Episc. alleg.* 32, *n.* 157. Less. *in hoc, v. Matrimonium, cas.* 6; Mastr. *n.* 45; Pirh. Corr. *l.* 7, *c.* 7, § *Matrimonium,* Gob. *tr.* 10, *n.* 415. Spor. *n.* 271; Krim. *a n.* 536; Kugl. *a n.* 885, et consentit Gorm. *de Sacram n.* 325, pro casu necessitatis. Et cum hæc sententia sit certo probabilis, ut cum Auctoribus gravissimis tenet Avers. *q.* 11, *s.* 5, secundum Regulam datam *l.* 6, *p.* 1, *a n.* 117, *et hic n.* 40, si forte vera non esset, Ecclesia pro tali casu dispensat, sive supplet assistentiam Parochi et testium. Declarationes autem quas in contrarium afferunt Adversarii, recte explicant Avers. *sup.* et Pign. *T.* 8, *consult.* 27. Extendunt hæc Con. *d.* 24, *dub.* 10; Tamb. *l.* 8, *tr.* 4, *c.* 7, § 7. Gob. et alii ad casum, quo Parochus vel testis scivisset subesse impedimentum, quia adhuc testari possunt contractum esse externe initum secundum præscriptum *Trid.* nec ad eos spectat testari de valore, qui pendet a multis, quæ ipsis sunt incognita, sic enim rescire non possunt de consensu interno. Sed in hoc probabilius contradicunt Avers. Kugl. *n.* 884 et alii, quia tum coram facie Ecclesiæ non constaret de validitate, sed potius de nullitate talis Matrimonii. Et consequentur etiam, si sit prudens periculum, ne impedimentum aliquando innotescat, quamvis esset notum ex sola confessione sacramentali, deberet cum venia pœnitentis Matrimonium revalidari coram Parocho et testibus, uti tenent Henr. Sanch. Rebell. Hurt. Laym. Castr. *n.* 3; Herin. *d.* 5, *n.* 27. Kugler. et certum esse dicit Spor. *p.* 4, *c,* 2, *s.* 2, *n.* 462, deberetque dispensationis renovatique Matrimonii testimonium asservari, ne postea, si erumpat, conjuges censeantur invalide contraxisse, et proles in foro externo habeantur illegitimæ. Hinc recte notant Avers. *q.* 4, *s.* 6, et Dicast, *d.* 11, *n.* 99, si impedimentum esse notorium, multo magis debere revalidationem fieri coram Parocho et testibus. Et quamvis *Pignat.* dicat etiam præmittendas esse proclamationes, tamen pro his merito petenda et concedenda est dispensatio.

§ 7. Quando in rescripto dispensationis ex- 816
presse ponitur ut inter se publice et servata forma *Trid.* contrahant; multi tenent tum saltem esse semper necesse ut iterum fiat coram Parocho est testibus, quia Pontifex sub ea conditione et modo dispensat. Negant ideo esse necesse Sanch. Pont. Pyrrh. Corr. Krim. *n.* 539, quia plus non videtur velle Pontifex, quam ut semel sit factum publice et

juxta formam *Trid.* sive prima, sive secunda vice.

817 *Quæst.* 106. — *An Confessarius advertens Matrimonium esse nullum teneatur statim admonere ut abstineant ab ejus usu :* Resp. Hoc resolutum est hic *a n.* 540, et etiam *lib.* 6, *p.* 2, *a n.* 1748.

DUBIUM III.

A quo et ob quam causam possit dispensari in impedimentis Matrimonii?

818 « Resp. I. Papa non potest dispensare in impedimentis Jure naturæ vel divino dirimentibus, nisi ex speciali concessione, in iis vero, quæ Jure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris est quia inferior non dispensat in lege Superioris, nec homo in lege naturæ. Addidi, *nisi ex speciali*, quia sic Pontifex (non tamen Episcopus) potest Matrimonium ratum dissolvere, ex justa causa, Sanch. Ledesm. Præp. *qu.* 5, *d.* 8. Dian. *p.* 8, *tr.* 1, *R.* 52 *et* 93. Ratio posterioris est quia Pontifex talia impedimenta inducit : ergo etiam potest tollere et quidem solus. *Unde resolves :*

» I. Episcopus in impedimentis dirimentibus Matrimonium jam contractum non potest ordinario Jure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Ut defectus sit dispensabilis. 2. Ut sit occultus, id est, non sit notorius seu divulgatus. 3. Ut ex altera parte saltem Matrimonium bona fide sit contractum. 4. Ut non sit facilis accessus ad Papam. Ita commun. Sanch. Kon. Perez *d.* 4, *s.* 7. Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus in sua dispensatione priorem confirmare, Dian. *p.* 9, *tr.* 7, *R.* 40, ex Præp. Perez, etc. In impedimentis vero dirimentibus Matrimonii nondum contracti videtur nunquam posse, imo nec Legatus a latere, nisi ex speciali facultate, Laym. *l.* 5, *tr.* 10, *p.* 4, *c.* 6 *et l.* 1, *tr.* 4, *c.* 22; Bon. *qu.* 3, *p.* 15, *etc.* contra quos Dian. *p.* 8, *tr.* 3, *R.* 280, cum Præp. Villal. et Escob. *de leg. Ex.* 14, *c.* 8, putat Episcopum id posse aliquando in casu raro, et ex causa maxime urgente, si omnibus tentatis judicetur necessarium esse ad vitandam gravem infamiam vel grave scandalum, cui aliter occurri non posset, idque ex tacita Papæ licentia.

» Resp. II. In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensare universaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ Jure naturali et divino impediunt, ut votum castitatis absolutum et perfectum, Bon. *qu.* 3, *p.* 15, ex Nav. Sanch. etc. et sponsalia propria, ut habet Tan. *d.* 8, *q.* 4, *d.* 2, *n.* 30, ex Sanch. *l.* 7, *d.* 17, *n.* 8. Idem Fill. *t.* 10, *p.* 2, *c.* 10, *n.* 306. Laym. *c.* 15, *n.* 2, *sub finem.* Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ Matrimonio superveniunt et impediunt petitionem debiti, v. g. cognationis spiritualis vel affinitatis, Bon. *l. c.* ex Sanch. *l.* 8, *d.* 12, *n.* 16, Fill. *l. c.* Ubi excipit incestum commissum (Matrimonio consummato) cum consanguineis uxoris, in iis qui non sunt juvenes.

» Resp. III. Possunt etiam Confessarii Regulares approbati, de licentia tamen suorum Provincialium, dispensare ad petendum debitum conjugale, propter cognitionem consanguinei conjugis in secundo gradu, ut Rodr. *q. Regularium tom.* 1, *q.* 63, *art.* 1, nullo modo tamen in impedimento ipso. V. Perez *d.* 44, *s.* 7, *n.* 13. Dixi, *Provincialium :* quia quod Molf. Leon. etc. volunt, Confessarios Societatis JESU habere omnes hanc facultatem immediate a P. Generali, id refutat Dian. *p.* 3, *tr.* 2, *R.* 14.

» Resp. IV. Ut licite dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur justa causa, qualis, secundum Fill. *c.* 8, est v. g. 1. Extinctio magnæ litis vel odii inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas Matrimonii, nisi consanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conservatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem. Plures v. apud Sanch. *d.* 19; Kon. *d.* 23; Hurtad. 26; Perez *s.* 5, ubi notat. 1. Quanto gradus consanguinitatis vel affinitatis est propinquior, tanto requiri causam graviorem. 2. Sæpe plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. V. etiam Dian. *p.* 8, *tr.* 3, *R.* 93.

» Resp. V. Si quis dubitet, an habeat impedimentum dirimens, v. g. contrahendi Matrimonium cum certa persona et adhibita diligentia sufficienti non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione (nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento) quia possessio stat pro libertate contrahendi, Sanch. Sancius, Franc. Lug. Bardi *d.* 6, *c.* 11, *p.* 7, § 11, contra Laym. et Palaum. »

ADDENDA.

Quæst. 107. — *Quid in genere notandum sit circa dispensationes et præcipue matrimoniales?*

R. [1] Multa de dispensatione dixi l. 1, n. 796, et seqq. quæ hic supponi debent : quandoque tamen hic ad illa remittam, sed prius adde sequentia. § 1. Ad omnem dispensationem, ut licita sit, requiritur causa aliqua etiam si Papa det circa legem propriam, uti recte cum communi Sperell. *decis.* 109. Hinc est celebre dictum S. Bern. *de Consid. l.* 3, *circa finem : Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est, ubi utilitas provocata, dispensatio laudabilis est ; utilitas dico communis, non propria : nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis est dissipatio.* Et S. Th. 2, 2, *q.* 88, *art.* 12, *O, ait* : *omnis dispensatio petita a Prælato debet fieri ad honorem Christi, in cujus persona dispensat, et ad utilitatem Ecclesiæ, quæ est ejus corpus.* Et ideo aliqui To *dispensare* derivant a *bis pensare*, quia fieri debet mature, et consulto. Hinc, quando in Matrimonialibus dicitur peti dispensatio *sine causa*, non est sensus, quod nulla omnino sit causa ; sed quod petentes nolint causam exprimi : hinc dicitur eos petere *ex certis rationabilibus causis animos oratorum moventibus*, et pro justificanda reticentia causæ suæ potius offerunt mulctam pecuniariam ad sublevandas necessitates Ecclesiæ. Et in hoc casu executor dispensationis non debet inquirere in has causas, sed tantum examinare an reliqua narrata verificentur, uti recte Sanch. *l.* 8, *d.* 35, *n.* 24; Krim. *a n.* 2105 ; Rosa *de execut. lit. Apost. p.* 1, *c.* 12, *n.* 23.

820 § 2. Sper. *n.* 27, ex Jure, et Auctoribus deducit quindecim causas, quæ dispensationem justificant, et sunt 1. Personarum numerus. 2. Prærogativa meritorum. 3. Ætas tenera vel provecta. 4. Locus. 5. Tempus. 6. Pietas. 7. Utilitas populi. 8. Religio. 9. Utilitas Ecclesiæ. 10. Necessitas. 11. Scandalum. 12. Eventus rei. 13. Majus bonum, vel majoris mali vitatio. 14. Futurum inde bonum. 15. Misericordia. De causis specialibus dispensandi in hoc vel illo impedimento, aliqua addam *a n.* 898.

821 § 3. Si quis Papa inferior in impedimentis dispenset absque vera et sufficienti causa, vel absque causæ cognitione, saltem extrajudicialiter, dispensatio est invalida ; quia impedimenta sunt leges Superioris, circa quas infe-

[1] Brevitati consulentes, librum indicabimus in quo ex professo de dispensationibus, ex recentioribus documentis, sit tractatus : Manuel de dispenses a B. Caillau. (*Edit.*)

Qua in materia pauca quædam compendiose indicabimus. — Canonicæ causæ quæ in curia Romana dispensationes adducere solent istæ sunt, et istæ solummodo ut declaratum fuit 19 Augusti 1858. 1. *Ætas oratricis 24 annorum et ultra.* Ex integro revoluti esse debent anni illi et non valent in ordine ad dispensationem si de vidua agatur quæ iterum matrimonium inire velit. 2. *Angustia loci.* Quæ allegari potest ratio quando parochia in universum non constat plus quam 1200 animabus ; quando in regione circumstante puella domicilium a distantia undequaque per gyrum mensura gallica dicta, « *un fort kilomètre* » circumlustrata 300 foci non inveniuntur licet parochia tota plus quam 1200 animas contineat. Dum hæc allegatur causa, addi semper oportet de quo loco sermo sit, an de originis an de domicilii an de utriusque. Et si eadem ratio ad Batariam deferatur explicandum quoque est an angustia loci pro puella existat solum an et pro juvene. 3. *Lites componendæ, odia vel inimicitiæ extinguendæ :* cujus rite ac meliori quo poterit modo circumstantiæ explicari debent omnes. 4. *Commercium carnale*, indicando utrum habitum fuerit *cum* vel *sine* intentione dispensationem facilius obtinendi. 5. *Scandalum vitandum aut præcavendum aut tollendum*, explicando cujus generis sit ac quo timeatur motivo. 6. *Conversatio vel familiaritas scandalosa.* 7. *Puellæ graviditas.* 8. *Dispensatio civilis obtenta*, vel *jam postulata et certo obtinenda.* 9. *Contractus civilis jam initus*, addendo utrum eo fine initus fuerit ut facilius obtineretur ecclesiastica dispensatio vel non. 10. *Rimor fundatus, vel periculum imminens contractus civilis*, ob leges hodiernas quarumdam regionum facillime contractus civilis initur ; aut requiritur timor fundatus quod partes in eo se sistant, et explicandum est utrum Parochus rem sic serio timet de se attentis circumstantis, vel utrum contracturi hoc in sua intentione esse revera declararint.

Contrahentium fortuna supputanda quoque est ac accurate. Ad quod sic proceditur : in linea poni debet summa caput *le capital* quam possident sponsus et sponsa, commercium cui vacant aut industria qua pollent, summa ab ascendentibus eorum ipsis postea derelinquenda pro dimidio summæ realiter et nunc habitæ computatur.

In petitione Romam directa, nitide exponi debet impedimentum, vel impedimenta super quibus sollicitatur dispensatio, erecta qua meliori cura genealogiæ arbore ; causas canonicas ad obtinendam dispensationem ; partiumque fortunam, addita, quoties res non est *in forma pauperum*, ætatis utriusque partis assignatione accurata.

Petitionem sequitur *componenda.* Pro quavis dispensatione *in forma pauperum*, quando scilicet de iis agitur quorum fortuna 500 scud. Rom. non excedit, id est, 2,680 francos *quindecim francos* componenda exigit. Supra 2,680 francos *tres* exiguntur franci pro *mille* completis aut incœptis.

Abs re quoque non erit fideles præmoneri Romanas Congregationes toto mense octobri vacare usque ad 13 novembris ; et aliquot diebus per annum post natale Domini ; circa septuagesimam ; ni majori hebdomada, circa Pentecosten.

Cæterum accurate servari debent tum ea quæ indicat officialis diœcesanus, tum ea quæ in dispensationum formulis præscribuntur. (*Edit. not.*)

rior non potest, nisi ex causis, quas probari et examinari vult Superior, non aliter concedens dispensandi potestatem; communis cum Sperell. *a n.* 10 *et* 34.

822 § 4. Si jus concedens dispensationem expresserit rationem dispensationis, potestas dispensandi extenditur ad alium casum, in quo tenet illa ratio expressa; nec tum proprie fit extensio, sed casus iste alius ex tacita mente dispensantis includitur in altero; ratio enim allata decidit omnes casus, in quibus illa reperiatur, Gob. Abb. Sanch. et alii cum Sperell. *dec.* 112.

823 § 5. Dispensatio trahitur ad necessaria, et de se connexa, sine quibus habere non posset effectum, uti habet communis cum Sanch. *l.* 8, *d.* 1; Sperel. *decis.* 112, *a n.* 17, alioquin censeretur frustranee data. Hoc non obstante sublato per dispensationem uno impedimento remanet aliud, quia non sunt necessario et de se connexa; hinc tot requiruntur dispensationes, quot sunt impedimenta, Gonz. *ad Reg.* 8, *Cancell.* Gob. *n.* 97; Sperel. *n.* 24.

824 § 6. Ordinarie dispensari potest cum absente, cum dispensatio non spectet ad forum Pœnitentiæ, sed sit actus jurisdictionis, quæ manet circa absentem : et ita declarasse Sacram Congr. dicit Pignat. *T.* 1, *consult.* 20, *n.* 9. An hoc etiam teneat, quando in dispensatione additur, *pro foro conscientiæ,* vel *in foro Pœnitentiæ,* dicetur *n.* 956.

825 *Quæst.* 108. — *Quid præterea sit notandum circa potestatem Papæ in dispensando quoad impedimenta Matrimonii?* R. § 1. Putarunt *Ang. Henrq.* et alii Papam ex concessione Dei posse dispensare in omnibus plane impedimentis, etiam de jure naturæ dirimentibus; sed contradicunt communissime omnes cum Sanch. *l.* 8, *d.* 6, et Avers. *q.* 19, *s.* 1, quia nullum fundamentum habemus talem concessionem asserendi; imo probabilius dicitur nequidem Deum directe, et proprie dispensare posse in lege naturæ, uti cum communi Suar. *de leg. l.* 2, *c.* 14, *n.* 5, talia enim non ideo mala sunt, quia prohibentur; sed ideo prohibentur, quia in se et necessario mala sunt, potest tamen Deus mutare materiam aut circumstantias, et ita facere ut aliquid non sit amplius de jure naturæ.

826 § 2. Papam posse ex concessione divina proprie dispensare in aliquibus inpedimentis, quæ sunt Juris divini positivi, docet cum aliis Sanch. *l.* 8, *d.* 6, e contra posse tantum authentice declarare Deum hic et nunc permittere agi præter legem suam docent alii, nec videtur esse quæstio, nisi de nomine, de qua videri possunt plura apud Castr. *tr.* 3, *d.* 6, *p.* 3, et Krim. *a n.* 2020. Posse autem Papam omnem, per se loquendo, in Papalibus et quorumcumque Conciliorum ac Canonum legibus dispensare habet communissima; cum sit supra omnia Concilia, et supremus ipse Legislator : quod verum est etiam de lege humana ab aliquo Apostolo lata, quia Papa est legitimus Petri successor, et paris cum eo auctoritatis, Suar. *de leg. l.* 10, *c.* 14, aliique cum Krim. *n.* 2030. Quandonam inferior dispensare possit in lege Superioris, dictum est *l.* 1, *num.* 796, potestque videri etiam Krim. *a n.* 2034.

§ 3. Hæc 4 impedimenta sunt de jure naturæ, saltem respectu humanæ potestatis indispensabilia, ideoque etiam in infidelium Matrimoniis habent locum. 1. Error in persona. 2. Impotentia perpetua. 3. Consanguinitas primi gradus in linea recta. 4. Ligamen in actuali Matrimonio. Cætera sunt dispensabilia, neque habent locum in matrimoniis infidelium, qui non obligantur jure Ecclesiastico, Sanch. *l.* 8, *d.* 6, *n.* 12. *Dixi* 1, respectu humanæ potestatis, quia manet controversia an Deus non possit ita mutare vel ponere circumstantias, ut in aliquibus dispensare posset, uti certum est posse plures uxores uni viro permittere. *Dixi* 2, in linea recta, nam *n.* 611, retuli multos, qui dicunt consanguinitatem in 1 gradu lineæ transversæ inter fratrem et sororem esse tantum Juris positivi divini, et Ecclesiastici. Inter eos autem qui admittunt esse Juris naturæ, aliqui putarunt dispensari posse in eo a Papa, si ita postularet necessitas regni alias interituri, sed melius contradicunt alii cum Sanch. *l.* 8, *d.* 6, *n.* 10, fatendum tamen est id fore licitum, si alias genus humanum interiret, nam ideo licuit matrimonium inter proles Adam, quo casu retuli aliquos *n.* 610, qui dicunt etiam tum fore licitum inter patrem et filiam, licet consanguinei sint in primo gradu lineæ rectæ.

§ 4. Quamvis 24 Auctores magni nominis, quos referunt Sanch. *l.* 7, *d.* 52, *n.* 5; et Card. *in* 1, *crisi d.* 11, *n.* 153, dicant quod omnes gradus consanguinitatis, et affinitatis dirimant Matrimonium Jure naturæ, ideoq. in eis nequidem Papam dispensare posse, tamen recte dicit Sanch. *n.* 6, sententiam illam non esse tolerandam, nam licet sine aliquo modo de jure naturali quasi secundario, in quantum natura dictat erga omnes consanguineos et affines servandam esse honestatem, ne jungantur copula, tamen jus naturæ non dictat id

esse indispensabile in ordine ad matrimonium, patetque Ecclesiam in plerisque dispensare. Et secundum hactenus dicta primus gradus affinitatis, et secundus consanguinitatis sunt impedimenta juris positivi tantum, ideoque potest Papa in illis dispensare, quamvis in una persona concurrant, dispensavitque aliquando, ut testantur Lugo *in Resp. mor. l.* 1, *dub.* 43, *et dub.* 40, *n.* 29; Gob. *tr.* 9, *n.* 609 *et* 610. Unde Auctores, 30, et plures, quos referunt Sanch. *l.* 7, *d.* 66, *n.* 5; Dian. *p.* 4, *tr.* 4, *R.* 93, dicunt Papam dispensare posse cum socero, ut ducat uxorem filii sui mortui, quamvis plures numero, et auctoritate majores apud Sanch. et Dian. id negent. Lugo *in Resp. mor. t.* 1, *d.* 40, dicit, extraordinariam causam requiri ad dispensationem talem, nec expedire, ut fiat, ob dubium, an non sit contra Jus naturæ, in multis enim locis Scripturæ copula soceri cum nuru statuitur punienda veluti alia crimina jure naturæ illicita. et aliqua Concilia Provincialia rejiciunt ea Matrimonia etiam inter infideles veluti irrita, ideoque nullus unquam Pontifex sic dispensavit.

§ 5. S. Anton. Caj. Dur. Scot. Suar. innumerique alii cum Sanch. *l.* 8, *d.* 8, *n.* 6; Mend. *diss.* 12, *n.* 37; Mastr. *n.* 116; Kugl. *n.* 1662, docent Pontificem posse, et reipsa dispensasse aliquando cum Religioso professo ad contrahendum matrimonium, et hoc est conforme dictis *n.* 583, quod etiam docuit aliquando S. Th. licet 2, 2, *q.* 88, *ar.* 11, *in O*, sententiam illam revocet, et cum *Sylv.* dicat fieri non posse, eo quod continentia videatur esse de essentia Ordinis religiosi, sed respondetur in primis probabile esse, secundum dicta *l.* 4, *n.* 3, quod votum castitatis conjugalis cum debito aliquando abstinendi ab uxoribus, sufficiat ad statum religiosum. Deinde, dato quod non sufficiat, sed nunc saltem post *Conc. Later. et Trid.* de quibus dixi, requiratur absoluta castitas, hoc non obstante potest Pontifex facere, ut talis dispensatus desinat esse Religiosus, quia esse Religiosum non habetur per characterem indelebilem, sed per voluntatem Ecclesiæ, quæ revocari potest, et sicuti talibus votis addit solemnitatem, ita potest tollere, uti recte Krim. *a n.* 452 *et* 2158, ad eum modum, quo locus aliquis ex voluntate Ecclesiæ sacer, potest per Ejusdem Ecclesiæ voluntatem fieri profanus; si autem talis homo desinat esse Religiosus, non est ratio cur non possit valide inire Matrimonium cum illud, per se loquendo, valide ineat ligatus voto simplici castitatis. Et ex his cadunt omnia, quæ habet Gonet. *hic d.* 9, *art.* 2, possuntque videri fuse soluta apud Kugl. *a n.* 1661.

830 § 6. Circa dispensationem in gradibus prohibitis iterum refero hic verba Trid. *sess.* 24, *c.* 5, *de res. matr.* quæ occasione alia etiam retuli n. 498. *Si quis inter gradus prohibitos scienter Matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, et spe dispensationis consequendæ careat : idque in eo multo magis loco habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, siquidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subjiciatur pœnis. Non enim dignus est qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur cujus salubria præcepta temere contempsit. Si vero solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod subesse postea cognoscatur, cujus ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo et gratis dispensari poterit. In contrahendis Matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, et gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, et ob publicam causam.*

831 § 7. Putant Henr. aliique cum Gob. *n.* 678, circa ista verba, *nisi inter magnos Principes*, praxim esse, ut hoc extendatur ad omnes personas principaliores, adeoque ad omnes valde potentes et divites, imo ad omnes nobiles, sufficitque ad nobilem, quod solus pater sit nobilis, non tamen, si sola mater, Sanch. *l.* 8, *d.* 19, *n.* 6. Ut autem quis dicatur esse ex honesta familia, satis est, si familia nulla turpitudinis nota laboret. Addunt Nav. Sanch. *n.* 3, ea prohibitione dispensandi in secundo gradu, intelligitur tantum de consanguinitate, et affinitate ex copula licita, non autem ex fornicatione, uti nec de publica honestate.

832 *Quæst.* 109. — *Quid notandum sit circa facultates, quas habere solent Nuntii Apostolici, etiam circa impedimenta Matrimonii?* R. Ut sciatur in quibus communiter recurri possit ad Nuntiaturam, circa annum 1680 Nuntio Coloniensi concedebantur sequentes Facultates. 1. Absolvendi ab hæresi et apostasia a fide, et a schismate, quoscumque etiam Ecclesiasticos, tam sæculares quam regulares, non tamen eos, qui ex locis fuerint, ubi Sanctum Officium exercetur, nisi in locis Missionum, in quibus impune grassantur hæreses, deliquerint : nec illos, qui judicialiter abjuraverint, nisi isti nati sint, ubi impune grassantur hæreses, et post judicialem abjurationem illuc reversi in

hæresim fuerint relapsi, et hos in foro conscientiæ tantum.

2. Tenendi et legendi libros prohibitos hæreticorum, ad effectum eos impugnandi, et alios quomodolibet prohibitos, præter opera Caroli Molinæi et Nicolai Machiavelli, ac libros de astrologia judiciaria principaliter, aut incidenter, vel alia quovis modo de ea tractantes, ita tamen, ut libri ex illis Provinciis non efferantur.

3. Dispensandi in 3 et 4, simplici et misto tantum cum pauperibus in contrahendis, in contractis vero cum hæreticis conversis (quamvis pauperes non sint) etiam in secundo simplici et misto : et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam, dummodo in secundo non attingat primum gradum.

4. Dispensandi super impedimento publicæ honestatis justitiæ ex sponsalibus proveniente.

5. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjuge machinante, ac restituendi jus petendi debitum amissum.

6. Dispensandi in impedimento cognationis spiritualis, præterquam inter levantem et levatum.

7. Hæ vero matrimoniales dispensationes videlicet 3, 4, 5 et 6, non concedantur, nisi cum clausula, dummodo mulier rapta non fuerit, et si rapta fuerit, in potestate raptoris non reperiatur, et in dispensationibus hujusmodi declaretur illa expresse concedi tanquam a Sedis Apostolicæ delegato, ad quem effectum etiam tenor hujusmodi facultatum inferatur, cum expressione temporis, ad quod fuerint concessæ, alias nullæ sint.

8 Dispensandi et commutandi vota simplicia in alia opera, exceptis votis Castitatis et Religionis.

9 Dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto tantum provenientibus, excepta ea, quæ ex homicidio voluntario contrahitur.

10. Absolvendi ab omnibus casibus reservatis etiam in Bulla Cœnæ Domini, in locis tamen, ubi impune grassantur hæreses.

11. Delegandi simplicibus Sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta, et alia utensilia ad Sacrificium Missæ necessaria, ubi non intervenit sacra Unctio, et reconciliandi Ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta, et in casu necessitatis etiam aqua ab Episcopo non benedicta.

12. Communicandi has facultates in totum vel in partem, prout opus esse secundum ejus conscientiam judicaverit, Sacerdotibus idoneis in conversione animarum laborantibus in locis tamen hæreticorum, ubi prohibetur exercitium catholicæ religionis.

13. Utendi eisdem facultatibus in locis Nuntiaturæ suæ tantum.

14. Et præfatæ facultates gratis, et sine ulla mercede exerceantur, duraturæ, quousque munere Nuntii Apostolici Colonia fungetur.

Eidem Nuntio per alias Litteras etiam concessæ erant sequentes, quas continuata serie numerorum hic paucis referam.

15. Quoscumque Clericos illarum partium pro necessitate dictarum Ecclesiarum, et arctatos requisita habentes promovendi ad omnes Ordines titulo Patrimonii vel Beneficiorum seu Missionis, etiam extra tempora, ac interstitiis non servatis, etiamsi in suscepto Ordine, antequam ad alium promoveantur, se non exercuerint.

16. Ubi penuria piscium est, etiam tempore Quadragesimæ dispensandi in esu ovorum, lacticiniorum et carnium.

17. Absolvendi simoniacos in foro conscientiæ, dimissis per eos Beneficiis, et rebus per simoniam obtentis.

18. Quoscumque sæculares, et Regulares in dignitate Ecclesiastica constitutos deputandi, qui benedicant Ecclesias, cœmeteria, altaria, campanas, et alia utensilia Missæ, etiam in quibus sacra unctio adhibetur, aqua et oleo ab aliquo Episcopo benedictis.

19. Cum pauperibus catholicis dispensandi in secundo cum tertio gradu, item in secundo simplici affinitatis ex actu fornicario, pro contractis et contrahendis Matrimoniis.

20. Per seipsum vel alium visitandi quascumque Ecclesias, Monasteria, et loca sæcularia, et Regularia etiam mendicantium, et quomodocumque exempta, ac Sedi Apostolicæ immediate subjecta, vel quocumque alio privilegio suffulta : Personas omnes Sæculares et Regulares etiam exemptas, quoties videbitur : Et in illorum statum, mores, disciplinam in capite et membris inquirendi, reformandi, mutandi, corrigendi.

21. Contra inobedientes, falsarios, usurarios, raptores, incendiarios, et alios criminosos etiam exemptos, eorumque fautores, receptores cujuscumque dignitatis, ordinis, vel conditionis : per viam accusationis vel denuntiationis, aut ex officio simpliciter, sine strepitu judicii inquirendi, et procedendi, reosque pronuntiandi.

22. Horum criminum, item matrimoniales et quascumque alias causas Ecclesiasticas ve

appellationes admittendi, attamen sine præjudicio Ordinariorum, quoad causas beneficiales in prima instantia : pronuntiandi in illis etiam summarie, simpliciter, sine strepitu, sola facti veritate inspecta.

23. Causas ejusmodi aliis delegandi, ferendi quaslibet censuras et pœnas contra inobedientes, etc. apponendi interdictum Ecclesiasticum.

24. Juramenta quæcumque ad effectum agendi duntaxat quibuslibet relaxandi.

25. Quoscumque a quibuscumque censuris et pœnis simpliciter vel ad cautelam, prout Juris fuerit, absolvendi. Etiam absolvendi ab excommunicatione, aliisque sententiis, censuris et pœnis Ecclesiasticis, et temporalibus, quas ideo incurrerint.

26. Quæcumque Beneficia Ecclesiastica simplicia extra Metropolitanas, Cathedrales et Collegiatas Ecclesias, per obitum illorum ultimorum possessorum extra Romanam Curiam vacantia, conferendi, dummodo illa alias, quam ratione mensium Apostolicorum reservata non fuerint.

27. Concedendi, ut bona immobilia Beneficiorum in emphyteusim, sed non ultra tres generationes, sub annuo canone non excedente summam quinque ducatorum, in evidentem ipsorum Beneficiorum utilitatem alienentur et permutentur.

28. Concedendi monitorias et pœnales litteras contra ignotos malefactores, aut conscios revelare differentes.

29. Omnibus Christi fidelibus pium opus exercentibus centum aut plurium dierum citra annum Indulgentias concedendi. Vere pœnitentibus confessis, et communicantibus, qui sæculares vel regulares Ecclesias aut capellas in una vel duabus anni festivitatibus visitaverint, et pro unione Christianorum Principum, fidei Catholicæ propagatione preces fuderint, pro tali die septem annorum, et totidem quadragenarum.

30. Concedendi, ut tempore interdicti Apostolici in aliquo loco privatim, et januis clausis celebretur in familiæ præsentia.

31. Committendi has facultates in toto vel in parte.

Sequentes præterea facultates sunt a sacra Pœnitentiaria extraordinarie, et pro foro conscientiæ concessæ duobus Nuntiis Apostolicis pro tempore durantis suæ Nuntiaturæ.

32. Absolvendi a censuris contra duellantes inflictis, tam in casibus publicis quam privatis, etiam cum facultate subdelegandi uni vel pluribus prudentibus Confessariis, et approbatis ab Ordinario.

33. Item a censuris inflictis contra injicientes manus violentas in Clericos vel Presbyteros, dummodo non sit secuta mors vel mutilatio, vel fractio ossium, tamin casibus publicis quam privatis, secuta tamen partis satisfactione, cum obligatione parendi sententiæ sive ordinationi Ordinarii loci, ubi secutum fuerit delictum, sub pœna reincidentiæ in easdem censuras, si satisfacere et respective parere contempserint.

34. In casibus tantum occultis dispensandi cum eis qui jus petendi debitum conjugale amiserant ob affinitatem supervenientem, cum gravi pœnitentia salutari, remota occasione peccandi cum uxoris seu mariti consanguineo vel consanguinea respective.

35. Dispensandi ad petendum debitum conjugale cum iis qui voto simplici castitatis astricti, transgrediendo ipsum votum, Matrimonium contraxerunt, cum pœnitentia salutari, et obligatione servandi votum, excepto usu Matrimonii, et idem totum servandi mortuo seu mortua conjuge.

36. Dispensandi super impedimento occulto affinitatis proveniente ex copula illicita in primo, vel in primo et secundo, et secundo tantum gradu, quando agitur de Matrimonio jam contracto, ac etiam contrahendo, dummodo immineat periculum scandali : nec possit dispensatio a *S. Pœnitentiaria* expectari, cum gravi pœnitentia salutari, et remota occasione peccandi cum consanguinea vel consanguineo putatæ seu putati conjugis, cum qua seu quo ante matrimonium peccaverat, renovato consensu ita caute, ut rei, seu reæ delictum nusquam detegatur.

37. Absolvendi Religiosos cujuscumque Ordinis, etiam a censuris et casibus Superioribus suis reservatis, in casibus tamen occultis : et cum illis dispensandi super irregularitate ex violatione censurarum contracta, et quoad fugitivos et apostatas, etiam absolvendi ad reincidentiam, donec redierint ad suam Religionem, præscripto eisdem congruenti termino ad redeundum vel reincidendum, prohibito eisdem exercitio suorum Ordinum usque ad reditum.

38. Nuntiatura Coloniensis complectitur Colonienses, Moguntinenses, Trevirenses, Argentinenses, Spirenses, Wormatienses, Monasterienses, Osnabrugenses, Paderbornenses, Leodienses, Luxemburgenses, et Rhenanas partes, cæterasque Germaniæ inferioris, et Duci

Clivensi, et Juliacensi subjectas Provincias, Ducatus civitates, et loca omnia huc pertinentia.

833 *Quæst.* 110. — *Quid addendum sit circa facultates ordinarias, quas habent Episcopi vel alii ad dispensandam in impedimentis Matrimonii?* R. § 1. Sperell. *dec.* 110, *a n.* 3, fuse refert sententiam eorum qui dicunt Episcopos dispensare posse circa canones omnes, nisi ubi ipsis a Jure vel Papa expresse prohibetur; tum quia, per se loquendo, id possunt pro sua quod Papa potest pro tota Ecclesia, tum etiam quia Apostoli hoc potuerunt. Apostolus enim 1 *ad Corinth.* 5, *v.* 12, dicit, *omnia mihi licent;* Episcopi autem sic sunt etiam in potestate successores Apostolorum, sicuti Papa est successor Petri. E contra *n.* 26, etiam fuse refert sententiam aliorum, qui dicunt Episcopos non posse, nisi quod ipsis positive permittitur per Jus vel per Papam, tum quia potestatem suam habent mediante Ecclesia vel Papa, uti cum communiori dixi *l.* 6, *p.* 2, *num.* 1551, tum quia Jura et Pontifices eis expresse præcipiunt, ut canones observent, tum denique, quia inferior non potest circa legem Superioris, nisi quod hic permittit. Et quamvis *Sperell.* videatur inclinare in primam sententiam, tamen secunda est inter Theologos cum Krim. *a n.* 2034, longe communior et probabilior, ideoque *in dec.* 112, *n.* 33, notat etiam *Sperell.* quamvis Episcopus dispensare possit in lege Synodali suæ diœcesis, attamen non posse in lege Concilii principalis, quia hoc Concilium est supra Episcopum : probatque idem adductis Juribus etiam de Archiepiscopis, Krim. *n.* 2031. Idem *in d.* 111, saltem hoc defendit absolute *Sperell.* quod Episcopus circa adulterium et omnia delicta adulterio minora semper dispensare possit, nisi specialiter id reperiatur prohibitum, uti habet *c. At si clerici,* § *de adult. de judic.* Postea tamen *n.* 46, addit multas limitationes et sublimitationes. E contra quod circa delicta adulterio majora dispensare non possit Episcopus, nisi in casibus a Jure expresse permissis, habetur eodem *c. At si,* et fuse deducit Sperell. *dec.* 112, *n.* 1. Quæ autem delicta sint majora adulterio, explicat *dec.* 116, *n.* 32, ubi probat usuram et perjurium esse minora.

834 § 2. Quando *impersonaliter* Lex Pontificia concedit potestatem dispensandi, v. g. dicendo, *dispensetur, dispensari possit,* tum potestas censetur concessa Episcopo, uti ex Jure et Auctores probant Sanch. *l.* 8, *d.* 5; Pont. *l.* 8, *c.* 6, *n.* 6; Sperell. *dec.* 112, *n.* 41. Pontifex enim non indiget tali permissione, sed alius; et ideo putant Cov. Sanch. Krim. *n.* 2039, idem valere etiam, si lex Concilii alicujus ita loquatur, quamvis in hoc contradicant alii cum Barb. *de potest. Episc. alleg.* 83, *a n.* 23. Quod si aliquid in Canonibus vel Conciliis statuatur sub veniali tantum, vel sub consilio, censetur Episcopo concessa facultas in eo dispensandi pro exigentia rei, et subditorum bono; hinc universaliter docent Sanch. Salas, Krim. *n.* 2040, si apud Religiosos Regulæ Fundatoris vel Congregationis non obligent sub culpa, posse Superiores subordinatos in eis dispensare.

§ 3. Episcopus dispensare potest post contractum Matrimonium pro foro conscientiæ tantum, si concurrant ista : 1. Si Matrimonium sit publicum. 2. Si impedimentum sit occultum. 3. Si initum sit bona fide, sive cum ignorantia impedimenti. 4. Si in separatione esset scandalum. 5. Si non sit facilis aditus ad Papam, ob paupertatem vel aliam causam, vel certe ob periculum peccatorum in tanta dilatione, quia interea non abstinebunt ab usu putati matrimonii : ita Nav. Ang. Syl. Henr. Sot. Tab. Arm. Cucus, Spin. P. Led. Capuan. Rodr. Anton. Gomez, Lop. Vival. Sanch. *l.* 2, *d.* 40, *n.* 3; Kon. Regin. Fill. Vasq. Rebel. Castr. Salas, Gasp. Hurt. Card. *in* 1 *crisi d.* 79, *n.* 2, et alii prope innumeri cum Kugl. *n.* 2125. Et rationes dabuntur *n.* 838. Potest autem hoc Episcopus etiam in 1 gradu affinitatis, v. g. si sponsus ante Matrimonium cognoverit sororem sponsæ. Tenentque plerique cum Sanch. Krim. *n.* 2050; Kugl. *n.* 2136, contra Garz. et Avers. *q.* 19, *s.* 2, sufficere, si alteruter processerat bona fide cum ignorantia impedimenti, quia huic non debet præjudicare malitia alterius. Et illi qui malafi de contraxerit, communiter jubetur imponi gravis satisfactio in confessione, v. g. ut ad medium annum omni mense confiteatur et communicet, ac iisdem diebus oret Rosarium. Putatque Sanch. *l.* 2, *d.* 40, *n.* 4, sufficere ignorantiam etiam crassam, quia *Trid.* dicit, *qui præsumpserit :* et licet v. g. cognita esset consanguinitas, si tamen non fuit notum quod impediret, non impeditur bona fides, Kugl. *n.* 2137. Quod si uterque contraxisset mala fide, quamvis *Henr.* et alii pauci putent id adhuc posse Episcopum in casu necessitatis, faveatque Kugl. *n.* 2137, citans etiam alios, tamen absolute negandum est cum communi, propter Trid. *sess.* 24, *de ref. Matr. c.* 5, ubi

tales excludit a spe dispensationis, uti et illos qui etiam cum ignorantia impedimenti contraxerunt neglectis solemnitatibus; dicit autem *neglectis*, et non si, v. g. proclamationes juste vel de licentia Superioris sint omissæ, uti habet Avers. *q.* 19, *s.* 2, § *Quinto*, et notavi *n.* 499. Addunt aliqui cum Perez, Gob. *n.* 580, 590, et alii apud Kugl. *n.* 2125, *sub fin.* quamvis impedimentum esset publice notum, si tamen separatio fieri non posset sine gravi damno, posse Episcopum dispensare, uti et tum, si ob paupertatem nequeat adiri Papa, vel dari expensæ pro dispensatione, et tamen separari non possint sine infamia vel ingenti difficultate.

§ 4. Universaliter loquendo tunc censetur esse necessitas, in qua dispensare possit Episcopus, si conjuges etiam divites nequeant absque gravi incommodo vel scandalo separari; si autem maneant conjuncti, donec Papa vel delegatus ejus dispenset, versabuntur in periculo incontinentiæ : ita Auctores aliqui apud Kugl. *supra*. Tum autem non censetur posse adire Papam vel ejus delegatum, quando obstat eorum paupertas, Gob. *n.* 578.

§ 5. Dubitatum est : 1. An si uterque conjux sit in bona fide, causa sufficiens non recurrendi ad Papam per litteras sit impedire fornicationes materiales, adeoque tum possit dispensare Episcopus. 2. An, concurrentibus illis quæ relata sunt, Episcopus possit dispensare etiam in quocumque impedimento et gradu, qui juris naturalis non est. 3. An etiam in impedimento criminis, secuto per machinationem homicidio. R. *ad* 1. Non videri causam sufficientem, alias frustra addita esset illa conditio, si non sit facilis recursus ad Papam, cum semper sit periculum fornicationis saltem materialis. *Ad* 2. Posse, nisi aliunde specialiter ipsi restringatur potestas. *Ad* 3. Pro hoc casu videtur restricta potestas tam Nuntii Apostolici, quam Episcoporum; nam in facultatibus ordinariis Nuntii, et extraordinariis Episcopi expresse sic habetur : *Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante, ac restituendi jus petendi debitum amissum.* Ex quibus verbis ultimis patet, quod etiam de Matrimoniis contractis sit sermo : ergo cum circa Matrimonia contracta non habeant potestatem nisi tacitam ex concessione Papæ, et Papa hic non taceat, sed absolute dicat, si alteruter machinatus sit, non posse dispensare, facultas videtur quoad illud impedimentum restricta.

§ 6. Etiam ante contractum Matrimonium potest Episcopus in impedimentis jure humano stututis dispensare, quando est urgentissima necessitas salutis humanæ, et non est aditus ad Papam, vel est periculum in mora, ob periculum incontinentiæ vel alterius gravis mali spiritualis, Vasq. Salas, Præp. Sanch. Castrop. Gob. Hurt. Regin. Pont. Bonac. Villal. Bassæus, Sylvius, Barbosa, Victorell. Molfes. Dian. Leand. Homob. Cornejo, Machado, Candidus, Gorm. *de Sacr. n.* 325; Card. supra *n.* 4, qui dicit esse sententiam securissimam et moraliter certam, quod iterum docet *in 2 crisi diss.* 1, *n.* 636; Kugl. *n.* 2134, vocans probabilissimam et securam sententiam, et pro hac referens adhuc plures Auctores. Et ita declarasse *Sixtum V* testatur Pyrrhus Corr. quem retuli *l.* 6, *part.* 1, *n.* 117; nam posse Episcopum dispensare in legibus Pontificiis in casibus urgentis necessitatis, maxime pro bono salutis animarum, quando non datur aditus ad Ponticem, vel est periculum in mora, habet communis et recepta Theologorum ac Canonistarum sententia, quorum octodecim refert Sanch. sub. ad quos accedunt Suar. Vasq. Salas. Baldel. Castrop. Reg. Tapia, Pont. Bon. Barb. Sperell. *dec.* 112, *n.* 51, et alii plures cum Avers. *q.* 19, *s.* 2, § *Concedendum*, et Card. *sup. Prob.* 1, quia non est credibile intentionem Pontificis esse, quod sibi in tali casu cum dispendio boni communis animarum velit reservare potestatem a Christo in bonum commune animarum concessam, et cum tot gravissimi Doctores communiter ita interpretentur mentem Pontificis, est moraliter certum, hic locum habere saltem epiikiam. *Prob.* 2. Potest Episcopus dispensare in Matrimonio contracto, uti Auctores supra relati testantur : ergo etiam in contrahendo, cum sit utrobique eadem causa, possitque esse similis necessitas, maxime cum Matrimonium sit invalide contractum, non sit reipsa contractum, quia fuit irritum, ideoque sit prius recte contrahendum. *Prob.* 3. Certum est, quod consuetudo det jurisdictionem, uti Jura expresse dicunt, quæ retuli l. 6, p. 1, n. 117, adducitque etiam Cugl. n. 2134. Item certum est, quod lex aliter non obliget, quam prout eam communis sensus et usus interpretatur : atqui etia mcertum est, quod Episcopi in tali casu soleant dispensare, censentque omnes communiter in eo posse, neque hoc ignoratur a Summis Pontificibus, uti testantur plurimi apud *Card. et Kugl.* ergo. *Prob.* 4. Potestas dispensandi in impedimentis Matrimonii etiam de jure præscribitur spatio 40 annorum etiam absque titulo, si nempe concurrat pau-

pertas, ob quam non liceat recurrere Romam, et gravis causa ob quam moraliter non possit negari jam vel differri dispensatio : nam bona fide præsumi potest Pontificem in talibus circumstantiis consentire, cum secundum dicta mens ipsius non sit, ut reservatio potestatis cedat in detrimentum animarum, Less. *in Auct. v. Matr. cas.* 9, G. *n.* 596 : praxim autem sic dispensandi habent Episcopi ultra 40 annos : ergo. Et hæc extendunt *Sanch. et Avers.* etiam ad casum quo contracturi laborarent duplici impedimento, quia necessitas manet eadem, sive sit unum, sive plura impedimenta. Et universim docent *Suar. Sanch. Salas. Castr.* et Canonistæ communiter cum Sperell. *n.* 47 *et* 72, Episcopum posse dispensare in casibus extraordinariis, quando necessitas urget, et est periculum in mora, cum impotentia adeundi Superiorem ; uti si nascerentur gravia scandala, inimicitiæ, iufamia : ac consentiunt Barb. et Krim. *n.* 2045, si sit casus in quo Papa ex justis causis dispensare soleat. Ideoque etiam Pign. *t.* 3, *cons.* 33, docet Episcopum potuisse dispensare saltem sub onere postea id significandi Papæ, ut sic salvetur honor nobilium conjugum vel familiarum, cum eorum unus periclitaretur de vita. Ex simili ratione, multi quos retuli l. 3, p. 1, n. 563, dicunt Episcopum quandoque dispensare posse in votis perpetuæ castitatis aut Religionis, quæ alioqui reservantur Papæ. Et ratio horum omnium a priori est, quia pro ejusmodi gravissimis casibus prudenter præsumitur Papam consentire propter bonum commune. Imo putat cum aliis Gob. *tr.* 9, *n.* 574, si votum castitatis vel Religionis emissum sit ex metu injusto gravi aut levi, item si obstrictus tali voto puellam impraegnarit, quam ducere vellet, antequam pariat, et careat pecuniis ad impetrandam dispensationem, aut non pateat facilis Romam aditus, tum etiam posse dispensare Episcopum.

839 § 7. Si casus patiatur moram, et Nuntius Apostolicus habeat a Sacra Pœnitentiaria specialem facultatem, quam ab ea non habet Episcopus, recurrendum est ad Nuntium; nam ideo pro tali casu datur talis specialis facultas Nuntio, ut sit in partibus, qui dispenset, cum sit facilis recursus ad Nuntium, uti supponitur : pro sola autem necessitate potest dispensare Episcopus non habens aliunde specialem facultatem ; si tamen etiam Nuntius careat speciali facultate ad aliquid, Episcopus potest idem quod Nuntius, nec opus est ad hunc recurrere. Ita quoad utramque partem Sanch. *l.* 2, *d.* 40, *n.* 8, *et l.* 8, *d. n.* 25 ; Avers. *q.* 19, *s.* 2, § *ult.* Tamb. Perez, Gob. Spor. Kugl. *n.* 2125.

§ 8. Si Episcopus ex præsumpta licentia Papæ dispensaturus in aliquo impedimento sit certus esse aliquam causam dispensandi, sed dubitet an sit sufficiens, probabile est posse dispensare secundum dicta l. 1, n. 804, ubi addidi quid faciendum sit si postea resciatur causam dispensandi non fuisse sufficientem, aut etiam si nunc dubitetur an adsit ulla causa dispensandi : imo Dian. *p.* 4, *tr.* 3, *R.* 44; Barb. *de potest. Episc. alleg.* 33, *n.* 36 ; Sperell. *n.* 54, absolute dicunt, etiamsi dubitetur an sit magna necessitas, vel an talis dispensandi causa hic et nunc sit justa. Et saltem in dubio an casus indigeat dispensatione, tum posse dispensare Episcopum, docet Krim. n. 2043, quia reservatio potestatis dispensandi est odiosa, et merito præsumimus Ecclesiam non reservare dispensatioaem casus dubii, sed tantum certi, hinc posse Episcopum dispensare cum illis qui sunt prope ætatem requisitam, et de quibus dubitatur an malitia suppleat ætatem, docent Barb. *de jur. Eccl. l.* 1, *c.* 11, *n.* 187 ; Krim. *n.* 2184.

§ 9. Potest Episcopus, saltem ex consuetudine, dispensare ad petendum debitum cum conjugato qui post matrimonium contraxit impedimentum spiritualis cognationis vel affinitatis, Sanch. *l.* 8, *d.* 6. Quod extendit *Castr.* etiam ad eum qui emisso absoluto voto castitatis contraxit Matrimonium, Krim. *n.* 2060 ; *et addit n.* 2127, similiter posse Episcopum dispensare cum conjugibus qui ex mutuo consensu voverunt castitatem conjugalem, si etiam mutuo sibi hoc remittant.

§ 10. Episcopus, ubi potest, plerumque tenetur saltem ex charitate sub mortali ita dispensare pro bono salutis animarum, Card. *in 1 crisi d.* 79, *n.* 27. Ratio est, quia secundum dicta l. 2, n. 174, quivis pastor, quo nomine etiam venit Episcopus, tenetur cum gravissimo etiam suo dispendio succurrere subdito in gravi necessitate spirituali constituto, qualis necessitas hic est, uti constat ex dictis n. 175. Et quæ hic dico confirmabuntur ex dicendis n. 905 et 907.

§ 11. Si dispensavit Episcopus pro quo erat communis error cum titulo colorato, quod dispensare posset, quamvis non potuerit, valet dispensatio per *leg. Barbarius ff. de off. præt.* quia secundum dicta l. 6, p. 1, n. 112, et dicenda hic n. 896, Ecclesia supplet ; e contra, si fuit tantum error in Episcopo dispensante, non valet dispensatio. Bardi *de*

cons. discept. 6, *c.* 5, § 5. Et idem dicit Sanch. *in Dec. l.* 4, *c.* 44, *n.* 10, si dubium fuerit an causa allata vel subtacita fuerit finalis an impulsiva, et postea resciatur fuisse finalem; quia cum talia non spectent ad potestatem Superioris, quæ in bonum Ecclesiæ ample interpretanda esset, sed tantum spectent ad voluntatem Superioris, qui intentionem habet dispensandi secundum veritatem, quæ sibi proponitur; hinc, si deest veritas, invalida est dispensatio. Consequenter si Episcopus habens potestatem dispensandi cum solis pauperibus, per errorem putarit se dispensare posse etiam cum divitibus, aut si per errorem privatum putarit hos esse pauperes, qui tales non erant, quamvis Gob. *tr.* 9, *n.* 683, putet talem dispensationem valere, eo quod facultates dispensandi committantur Episcopo usuro pro sua prudentia, quia utitur prudenter ita opinans, quamvis reipsa fallatur, tamen oppositum videtur tenendum; quia Papa non concesserat facultatem nisi ad dispensandum cum vere pauperibus, nec aliunde suppletur talis potestas dispensandi cum reipsa divitibus. Neque talis facultas conceditur sub conditione, *si prudenter judicet esse pauperes*, sed sub conditione, *si vere pauperes sint*. Quod si Episcopus putarit se certum quod essent pauperes, et tamen reipsa non essent tales, adhuc videtur probabilius, ob rationem jam datam, quod non valeat dispensatio.

§ 12. Huc pertinet solutio sequentis casus: Titius consanguineus Caiæ in 3 gradu petit dispensationem ab Ordinario, qui putans se posse, dispensavit: non poterat autem cum divitibus, quales erant Titius et Caia. Matrimonium ex hac dispensatione bona fide initur in facie Ecclesiæ, pluribus annis convivunt et suscitant proles; post plures annos rescit Titius Ordinarium non potuisse dispensare cum divitibus. *Quæritur*, an jam non possit Ordinarius dispensare in illo impedimento, olim quidem publico, nunc autem occulto, quia omnes jam judicant bene dispensatos fuisse, et per dispensationem sublatum fuisse impedimentum. R. Ordinarius potest dispensare in impedimento occulto, quando Matrimonium est publicum et bona fide contractum, Sanch. *l.* 2, *de Matr. d.* 40, *n.* 3 *et* 4, addens *n.* 5, dispensare posse, etiamsi divites sint; idem habent alii apud Sanch. et apud Tamb. *l.* 8, *t.* 2, *c.* 4; Pont. Avers. Perez, Castr. Hoc autem impedimentum, quamvis in se fuerit publicum, jam tamen est occultum in ratione impedimenti, nam nunc de illo non constat, nec moraliter constare potest; tum enim impedimentum censetur occultum, quando publice creditur legitima dispensatio esse obtenta, uti expresse Platel. *p.* 5, *n.* 1184; hoc autem hic publice creditur: ergo. Et ita senserunt Doctores de Facultate, et alii Coloniæ anno 1711.

§ 13. Quando Episcopus dispensat in casibus occultis ex tacita concessione Papæ, hoc tantum juvat pro foro conscientiæ, quia si impedimentum fieret publicum, et Episcopi sequentes nollent credere dispensationem intervenisse, possent ratione scandali imperare separationem. De cætero si saltem postea subsequatur Matrimonium, etiam per dispensationem occultam, proles reipsa legitimatur per hoc subsequens Matrimonium. 845

Quæst. 111. — *Quasnam extraordinarias facultates, præsertim in impedimentis Matrimonii, habere soleant a Sede Apostolica Episcopi in Germania?* Resp. § 1. Habent multas ex illis quas *n.* 832 dixi concessas esse Nuntiis Apostolicis, non tamen omnes. Communiter dantur, prout sequitur. 846

1. Absolvendi ab hæresi, et apostasia a fide, et a schismate quoscumque etiam Ecclesiasticos tam sæculares quam regulares, non tamen eos qui ex locis fuerint ubi Sanctum Officium exercetur, nisi in locis Missionum, in quibus impune grassantur hæreses, deliquerint; nec illos qui judicialiter objuraverint, nisi isti nati sint ubi impune grassantur hæreses, et post judicialem abjurationem illuc reversi in hæresim fuerint relapsi; et hos in foro conscientiæ tantum.

2. Tenendi et legendi libros prohibitos hæreticorum, ad effectum eos impugnandi, et alios quomodolibet prohibitos, præter opera Caroli Molinæi, et Nicolai Machiavelli, et libros de astrologia judiciaria principaliter, aut incidenter, vel alio quovis modo de ea tractantes, ita tamen ut libri, etc. illis Provinciis non efferantur.

3. Dispensandi in 3 et 4 simplici, et mixto tantum cum pauperibus in contrahendis, in contractis vero cum hæreticis conversis etiam in 2 simplici et mixto, dummodo nullo modo attingat 1 gradum; et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

4. Dispensandi super impedimento publicæ honestatis justitiæ ex sponsalibus proveniente.

5. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante; ac restituendi jus petendi debitum amissum.

6. Dispensandi in impedimentis cognatio-

nis spiritualis, præter levantem et levatum.

7. Hæ vero matrimoniales dispensationes, videlicet 3, 4, 5 et 6 non concedantur, nisi cum clausula, dummodo mulier rapta non fuerit, et si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat; et in dispensationibus hujusmodi declaretur illa expresse concedi tanquam a Sedis Apostolicæ delegato, ad quem effectum etiam tenor hujusmodi facultatum inferatur, cum expressione temporis, ad quod fuerint concessæ; alias nullæ sint.

8. Dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto tantum provenientibus, excepta ea quæ ex homicidio voluntario contrahitur.

9. Dispensandi et commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis Castitatis et Religionis.

10. Absolvendi ab omnibus casibus reservatis etiam in Bulla Cœnæ Domini, in locis tamen ubi impune grassantur hæreses.

11. Delegandi simplicibus Sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta et alia utensilia ad Sacrificium Missæ necessaria, ubi non intervenit S. Unctio; et reconciliandi Ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta, et in casu necessitatis etiam aqua ab Episcopo non benedicta.

12. Conferendi Ordines extra tempora et non servatis interstitiis usque ad Sacerdotium inclusive.

13. Dispensandi super defectu ætatis unius anni ob operariorum penuriam, ut promoveri possint ad Sacerdotium, si alias idonei fuerint.

14. Consecrandi olea cum quinque saltem Sacerdotibus, non tamen extra diem Cœnæ Domini, nisi necessitas illud urgeat.

15. Celebrandi bis in die, si necessitas urgeat, ita tamen ut in prima Missa non sumpserit ablutionem, per unam horam ante auroram et aliam post meridiem, sine Ministro, sub dio et sub terra, in loco tamen decenti, etiamsi altare sit fractum, vel sine reliquiis Sanctorum, et præsentibus hæreticis, schismaticis, infidelibus et excommunicatis, et aliter celebrari non possit. Caveat vero, ne prædicta facultate seu dispensatione celebrandi bis in die, aliter quam ex gravissimis causis, et rarissime utatur, in quo graviter ipsius conscientia oneratur. Quod si hanc eamdem facultatem alteri Sacerdoti juxta potestatem inferius apponendam communicare, aut causas ea utendi alicui, qui a S. Sede hanc facultatem obtinuerit, approbare visum fuerit, serio ipsius conscientiæ injungitur ut paucis duntaxat iis maturioris prudentiæ ac zeli, qui absolute necessarii sunt, nec pro quolibet loco, sed ubi gravis necessitas tulerit, ad breve tempus eamdem communicet, aut respective causas approbet.

16. Deferendi Sanctissimum Sacramentum occulte ad infirmos sine lumine, illudque sine eodem retinendi pro eisdem infirmis in loco tamen decenti, si ab hæreticis aut infidelibus sit periculum sacrilegii.

17. Induendi vestibus sæcularibus, si aliter vel transire ad loca eorum curæ commissa, vel in eis permanere non poterunt.

18. Recitandi Rosarium vel alias preces, si Breviarium secum deferre non poterunt, vel divinum officium, ob aliquod legitimum impedimentum, recitare non valeant.

19. Dispensandi, quando expedire videbitur super usum carnium, ovorum, et lacticiniorum tempore jejuniorum, et præsertim Quadragesimæ.

20. Communicandi has facultates in totum vel in partem, prout opus esse secundum ejus conscientiam judicaverit, Sacerdotibus idoneis in conversione animarum laborantibus, et præsertim tempore sui obitus, ut Sede vacante sit qui possit supplere, donec Sedis Apost. certior facta, quod quamprimum fieri debebit, per delegatos aut per unum ex eis alio modo provideat.

21. Et prædictæ facultates gratis, et sine ulla mercede exerceantur, et tantum concessæ intelligantur ad quinquennium.

22. Utendi eisdem facultatibus in Civitate et Diœcesi N. tantum.

§ 2. Cum facultates illæ dentur Episcopis, tantum ad quinquennium, et easdem per facultatem 20 communicare possint aliis Sacerdotibus, orta est dubitatio an communicare possint usurpandas ad tempus longius quam quinquennium, de quo dubio videri possunt dicta l. 6, p. 2, n. 1598. Saltem Nuntius Apostolicus, cum facultates suas habeat pro tempore suæ Nuntiaturæ, potest illas quæ communicabiles sunt, alicui communicare pro toto illo tempore.

§ 3. Initio cujusvis Pontificatus promulgatur Regula Cancellariæ, quæ ordinarie est 13 vel 14. *Item revocat quascumque facultates concessas quibusvis Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, et aliis Prælatis, et Personis, necnon Apostolicæ Sedis Nuntiis, ac fructuum et proventuum Cameræ Apostolicæ debitorum Collectoribus, de dispensando cum quibusvis personis super Matrimonio contracto vel contrahendo in gradu prohibito, ac super natalium et ætatis*

defectibus, et de incompatibilibus Beneficiis Ecclesiasticis in simul retinendis, necnon de Notariis publicis creandis ac alias, a præmissis officia ipsorum Nuntiorum, et Collectorum directe non concernentes quoad omnia, in quibus facultates ipsæ non sunt sortitæ effectum, etiamsi Nuntiis ejusdem dictæ Sedis legatis de latere competens fuerit concessa facultas. Hinc dubitatum est anno 1700, cum novus esset Pontifex, an relatæ facultates Episcoporum et Nuntii Apostolici revocatæ essent, et interrogata Roma respondit, facultates illas, quæ a S. Officio concessæ sunt, quales ordinarie sunt quæ Nuntiis Apostolicis et Episcopis mittuntur, non revocari per illam Regulam, sed eas tantum quæ ab antecessore Papa ipso immediate concessæ erant.

§ 4. Quamvis in facultate 22 Episcopi habeatur, *Utendi eisdem facultatibus in civitate et Diœcesi N. tantum,* ita ut iis nullo modo uti possit extra fines præfatæ suæ diœcesis, tamen eisdem uti potest, v. g. Episcopus Monasteriensis pro Neo-Stadio Goddens, quamvis hic locus stricte non sit diœcesis Monasteriensis. Ratio, quia ipse est Episcopus vicinior, et pro spiritualibus ad eum recurrunt : ergo censetur eorum Episcopus. Et ita judicarunt mecum anno 1702, tres Doctores, qui tamen censuerunt Missionarios Castrenses alicujus Legionis non posse ex vi facultatum ab Episcopo Monasteriensi concessarum, v. g. binare Missam in aliena diœcesi legendam : sed videri possunt dicta l. 6, p. 2, num. 1518.

§ 5. Circa facultatem 19, judicavit quidam vir doctissimus, posse Episcopum a potiori dispensare etiam pro esu carnium diebus Veneris et Sabbati per annum.

§ 6. Per facultatem absolute dispensandi in Matrimoniis contractis, non possunt illi juvari qui contraxerunt neglectis proclamationibus, secundum dicta n. 830, 835.

§ 7. Circa facultates relatas, tum Nuntii Apostolici, tum etiam Episcoporum, Pign. *t.* 7, *cons.* 53, docet seqq. 1. Facultates illæ quæ non sunt restrictæ ad certas personas, valent pro absolutionibus et dispensationibus respectu quarumcumque personarum etiam peregrinarum et advenarum, etiam Regularium exemptarum, quamvis Superiores ignorarent vel inviti essent, ad eum modum quo l. 6, p. 2, n. 1464, dictum est in anno Jubilæi. 2. Facultates illæ valent tantum in ordine ad forum conscientiæ. 3. Vi facultatis *absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis, etiam in Bulla Cœnæ Domini contentis,* non posset quis absolvi ab hæresi, nequidem in Jubilæo, et hoc etiam dicunt Auctores quos retuli l. 6, p. 2, n. 1616, quamvis aliqui cum *Tann.* contradicant, quantum ad Germaniam. 4. Quinquennium datum pro usu talis facultatis incipit currere a die acceptationis, pro quo refert n. 9 declarationem 13 Aug. 1670 emanatam : oppositum tamen tenendum est de Bulla indulgentiarum, ut l. 6, p. 2, n. 525, dictum est.

Quæst. 112. — *Quis Episcopus possit dispensare cum sponsis habentibus impedimentum?* 853
R. § 1. Si sponsa sit diœcesis Coloniensis et sponsus diœcesis Trevirensis, sintque consanguinei in 3 gradu, dubitatum est an satis sit ut dispensetur a Coloniensi Episcopo cum sponsa, vel an opus sit etiam a Trevirensi dispensari cum sponso. Fundamentum dubitandi est ex Gob. *t.* 9, *n.* 589, nam licet satis sit dispensari unum, quando uterque est subjectus eidem Episcopo, tamen si sint subjecti diversis, non videtur id sufficere, cum facultates dispensandi sint restrictæ ad proprios tantum subditos. Nihilominus dicendum est cum Navar. Henr. Sanch. *l.* 3, *d.* 26, *n.* 6, satis esse alterum e sponsis ab uno ex illis Episcopis dispensari, quia dispensatio sponsæ reddit sponsam habilem ad contrahendum cum suo consanguineo, tollitque ab ea consanguinitatem (moraliter loquendo prout impeditivam Matrimonii) et facit tantumdem, ac si in ipsa physice non esset consanguinitas; debet enim dispensatio sponsæ in ea aliquid operari, nihil autem aliud operatur nisi hoc : ergo hoc ipso potest sponsus cum ea contrahere, jam enim non contrahit cum consanguinea, sed veluti cum extranea. Ratio a priori est, quia impedimentum consanguinitatis non potest desinere in uno, quin hoc ipso etiam desinat in altero, ideoque per unam dispensationem indivisibiliter tollitur, uti indivisibiliter constat de conjunctione sanguinis utriusque personæ, ad eum modum quo sublata albedine ab uno pariete indivisibiliter tollitur similitudo cum altero pariete albo; impossibile enim est sponsum esse consanguineum sponsæ, si sponsa desinat esse consanguinea sponso, cum ista sint correlativa. Fundamentum *Gobati* nihil evincit, quia singuli Episcopi dispensant tantum cum suo, et unius dispensatione posita, hoc ipso cessat impedimentum etiam in altero, quia tollitur pars illius impedimenti.

Objic. Si Generalis Ordinis prohibuisset, ne duo ex diversis Monasteriis sint sibi socii in

itinere sine dispensatione; licet Abbas A cum suo subdito dispensaret, non ideo posset hunc comitari subditus Abbatis B, nisi hic etiam dispenset cum suo; ergo similiter in nostro casu. Resp. disparitatem esse, quia sicuti prohibitio, ita etiam dispensatio ad simul proficiscendum sive ad comitandum, est divisibilis; hoc ipso enim quod prohibeatur unus comitari, non ideo prohibetur alter quia posset prohiberi unus et non alter; similiter hoc ipso quod vinculum prohibitionis tollatur ab uno, non ideo tollitur ab altero, quia uno absoluto posset alter manere prohibitus: e contra impossibile est tolli vel remanere consanguinitatem in uno, quin hoc ipso tollatur aut remaneat etiam in altero, quia nemo potest esse non consanguineus consanguineæ, aut consanguineus non consanguineæ. Deinde hoc ipso quod Titia sit habilis ad ducendum Caium, Caius eam ducens ducit habilem, ergo non impeditam; ergo nec ipse est inhabilis aut impeditus, cum inhabilitas aut impedimentum, quod hic deberet esse, necessario semper includat duos inhabiles et impeditos, videlicet duos consanguineos aut duos affines, quales non sunt posita dispensatione unius. Aliud est, si sponsus et sponsa haberent alia impedimenta separabiliter impedientia, v. g. si uterque haberet simplex vel solemne votum castitatis tum enim dispensato; et habilitato uno, non ideo habilitaretur alter, quia votum sponsi, quod impedit, non includit votum sponsæ, nec sublato voto sponsi tollitur votum sponsæ, sed plane sunt divisa, potestque sponsus manere voto obligatus, licet sponsa sit soluta: et idem est in aliis similibus impedimentis, secus in consanguinitate aut affinitate, uti dictum est. Ita mecum judicarunt duo Doctores an. 1702.

854 § 2. Cum vagis potest dispensare quivis Episcopus cui se subjiciunt. Quod valet, quamvis tantum unus eorum esset vagus: hoc enim, secundum jam dicta, dispensato per quemcumque Episcopum cui se subjicit, concomitanter habilitatur etiam alter.

855 § 3. Huc pertinet solutio sequentis casus. Titius Coloniensis imprægnata Coloniæ Caia sibi in 3 gradu consanguinea, abit Treviros famulaturus, ubi ab Episcopo Trevirensi obtinet dispensationem contrahendi cum Caia. *Quæritur* 1. An Episcopus Trevirensis potuerit cum Titio dispensare? 2. Si Titius iverit Treviros animo obtinendi dispensationem, an hæc non sit subreptitia? 3. Si dispensatio valeat, an vi illius obtentæ possit Titius redire Coloniam, et hic copulari? R. *ad.* 1. Titius volens famulando permanere Treviris per majorem anni partem, primo die acquirit quasi-domicilium, fitque subditus illi Episcopo quoad Matrimonium, secundum dicta n. 722; hinc si in hoc impedimento possit ille Episcopus cum suis subditis dispensare, etiam potest cum Titio. *Ad* 2. Non obstat, si Titius eo animo iverit illuc secundum dicta n. 722, quia usus est jure suo, quod habebat ad acquirendum ibi quasi domicilium, quo acquisito potest uti favore. *Ad* 3. In ejusmodi indultis communiter habetur *pro Matrimoniis in tua tantum diœcesi contrahendis,* hinc vi talis dispensationis non poterunt contrahere extra diœcesim Episcopi dispensantis. Quod si Episcopo absolute detur potestas dispensandi pro Matrimoniis, Titius obtenta Treviris dispensatione, poterit redire Coloniam, et hic contrahere, dummodo ante contractum Matrimonii non dimiserit animum redeundi Treviros, et hic, prout statuerat, per majorem anni partem permanendi. Si autem Coloniam redierit deserens animo et corpore illud quasi-domicilium Trevirense, videtur non posse, quia dispensatio non manet moraliter afficiens illum, quando contrahit, non enim afficit nisi subditum diœcesis Trevirensis, tum autem non erit illius subditus. *Si dicat*, sublatum semel impedimentum non redire. R. Impedimentum est consanguinitas, quæ semper mansit, et per dispensationem, quæ afficit subjectum, datur potestas contrahendi cum illa consanguinea, sicque tantum moraliter tollitur illud impedimentum consanguinitatis, quandiu dispensatio illum afficit; si autem desinat esse subditus ante executam dispensationem, hæc non amplius moraliter afficit ipsum, neque in se, neque in aliquo suo effectu; ergo.

Quæst. 113. — *Quis dicatur pauper in ordine ad dispensationem matrimonialem?* R. § 1. Notant aliqui eum dici *inopem*, qui nihil habet; *egenum*, qui non habet vitæ necessaria; quis autem dicatur *pauper* est major difficultas. Barb. *De off. Episc. alleg.* 41, *n.* 24, ait: *Pauperes dicuntur non solum mendicantes, sed etiam habentes congruam sustentationem, qui tamen attento statu personæ et dignitate videntur indigere.* Piasec. *in praxi Episc. p.* 2, *c.* 2, ait: *Dicitur pauper, qui ex annuo redditu non recipit ultra decentem sustentationem.* Tuscus *v. Pauper* Concl. 160, ait: *Aut paupertas consideratur respectu certi actus, puta, quod solvatur Romæ certa quantitas, et qui non potest* (intellige sine notabili incommodo) *dicitur pauper. Aut lo-*

quimur de paupertate indefinite, et statur arbitrio Judicis. Addit : *Qui non habet tantum quo vivat, dicitur pauper, vel quando non potest explere officium suum de suo.* Saltem omnes communiter fatentur illum esse canonice pauperem, qui absque imminutione sui status non potest solvere Jura pro dispensatione obtinenda Roma. Gob. *t.* 9, *n.* 654, putat mulierem esse pauperem, quæ caret dote ad nubendum extra cognationem vel affinitatem viro paris conditionis secum ; e contra illum virum censeri pauperem, qui ob inopiam nequit reperire sibi uxorem parem natalibus et dignitate. Addit, simpliciter loquendo illum censeri pauperem, qui non habet scuta 50, ut ait Tuscus. Et universim tradit Gob. eos in hac materia haberi pauperes, qui agricultura, opificio, arte etiam liberali, ut pharmacopœa se familiamque suam alunt.

§ 2. Quia deprehensum est quosdam titulo paupertatis usos esse, qui solvere potuissent Romæ compositiones, et Jura Officialium, Urbanus VIII, loco clausulæ, *dummodo ipsi pauperes existant,* voluit poni, *dummodo ipsi pauperes et miserabiles existant, ac solo labore et industria tantum vivant;* hinc Corrad. *l.* 8, *c.* 5, *n.* 4, notat per pauperes intelligi personas miserabiles, nec verificari paupertatem, nisi probetur etiam miserabilitas. Et n. 12, dicit : Ille dicitur pauper, qui non habet in bonis 50 aureos; ille miserabilis, ad cujus commiserationem nos natura inclinat, circa quæ debet executor se extrajudicialiter informare. Addit num. 15 : apponitur quod vivant ex labore et industria manuum *tantum*, quæ dictio adjicitur ad denotandum, quod oratores præter laborem et industriam manuum suarum nullo alio modo vivere possint, et sic per eam excluditur omnis alius modus vivendi, et ista omnia pluribus ibi declarat; ideoque aliquis Illustris. Nuntius Apostolicus anno 1694 Coloniæ interrogatus declaravit, ex nota sibi praxi Romana, solos eos Romæ pauperes haberi, qui tantum 80 scuta in redditibus annuis habent, ac de reliquo labore manuum vivere debent; pro his vero partibus, juxta potestatem seu facultates Nuntiis et Episcopis concessas, illos solos censeri pauperes, qui adeo pauperes et miserabiles sunt, ut Romanam Curiam adire non possint sine magno incommodo, hoc est, solvere non possint isthic Jura pro pauperum dispensationibus taxata, v. g. 8 vel 10 scuta, aut etiam plura pro diversitate graduum et causarum in ejusmodi dispensationibus. Krim. a n. 2292, post relatas aliorum opiniones concludit eum dici *pauperem*, qui labore suo debet sibi victum quærere; eum *miserabilem*, qui tantum labore suo, et non alio modo sustentare se potest ; putatque hoc adhuc esse verum, quamvis ex agello vel aliunde habeat aliquem modicum proventum, eo quod censeat piam Matrem Ecclesiam cum tali misero homine nolle rigidius procedere. Addit etiam eos dici vivere labore et industria, qui non tantum labore corporis, sed etiam animi debent sibi victum quærere. Addunt De Justis et Kerchne *n.* 262, non tam attendi an immobilia habeant bona, sed quos proventus ex illis habeant deducto ære alieno, impensis, oneribus; si enim tam parum habeant, ut ideo ad vivendum cogantur laborare, censentur vere pauperes miserabiles, nec tenentur bonum vendere ut taxam solvant. Certum est autem non esse hic canonice pauperem, qui reipsa dives est et vivit labore manuum, quia cum non ex necessitate sic vivat, non est miserabilis, imo nec pauper.

§ 3. Putarunt aliqui illos posse hic dici pau- 858
peres, qui adhuc sunt sub potestate parentum, nec in re habent bona aliqua, quamvis suo tempore expectent pinguem hæreditatem; sed contra est, nam si hoc valet, plerique filii Principum sunt pauperes vivente parente : unde recte dicit Tuscus supra *concl.* 161, *tales non esse omnino inanes sive pauperes, propter spem quod pervenient ad pinguiorem fortunam.*

§ 4. Si quis antea pauper, post signatam 859
Romæ supplicam in forma commissoria ante executionem fieret dives, recte dicit Corradus num. 30, talem non posse contrahere Matrimonium vi dispensationis obtentæ allegato titulo paupertatis, quia dispensatio respiciebat tempus, non tantum quo petebatur, sed etiam quo executioni daretur dispensatio, secundum dicenda num. 903, debebat enim inquirere exequens.

§ 5. Gob. num. 659, putavit sufficere si unus 860
sponsorum sit pauper, quamvis etiam in Rescripto ponatur quod sint pauperes, quia paupertas unius gravat etiam alterum; sed recte contradicit Corr. n. 2. Hinc utriusque paupertatem requiri allegat postea ipsemet Gob. num. 666, ex responso cujusdam periti in stylo Curiæ.

§ 6. Circa modum probandi paupertatem, 861
edita est typis sequens Instructio, requisita ad conficienda probationes circa paupertatem petentium dispensationes matrimoniales a S. Sede Apostolica.

1. Testimonium Parochi utriusque dispensandi prævio juramento non solum ab ipsomet subscriptum, sed etiam a Not. publico, et Eccles. Curiæ serviente recognitum exprimens paupertatem dispensandorum his fere verbis :

Forma testimonii Pastoris.

Ego NN. infrascriptus Parochus Ecclesiæ Parochialis S. N. Diœcesis NN. medio juramento fidem facio NN. esse meum Parochianum, ac ejus genealogiam, in affinitate sive consanguinitate esse infrascriptam.

Hic Parochus inserat genealogiam, et immediate sub eadem ponat :

Item medio juramento fidem facio pariter ego infrascriptus, supradictum meum Parochianum esse pauperem et miserabilem, ita ut vivat propria industria, et labore tantum. In quorum fidem manu propria me subscripsi, et præsentes sigilli mei sub impressione firmavi. Actum N. die N. anno N.

(L. S.) NN. Parochus Eccl. NN. Diœc. NN. manu propria subscripsi.

Forma documenti Notarii recognoscentis manum Parochi.

Fidem facio Ego infrascriptus NN. Notarius publicus, quod anno et die infra nominatis coram me comparuerint NN. et medio juramento fidem fecerint subscriptionem, et sigillum prætactas esse manum propriam et sigillum R. D. N. Parochi Parochialis Ecclesiæ NN. Diœcesis NN. causam scientiæ suæ allegantes, quomodo dictum Parochum scribentem, et sigillum et manum ejusdem sæpissime viderint. In quorum fidem præsentes manu propria scripsi, subscripsi, et consueto Notariatus mei sigillo communivi. Actum N. anno N. die N.

(L. S.) NN. Apostolica sive Cæsarea auctoritate publicus et approbatus Notarius, manu propria subscripsi.

Primo. Examen duorum testium coram Ordinario, Archidiaconis vel Vicariis Foraneis jurisdictionem Ecclesiasticam exercentibus afferentium prævio pariter juramento paupertatem dispensandorum per infrascriptas positiones, omissis aliis quæ de jure sive stylo sunt faciendæ.

Tenor positionum.

Secundo. Cujus nominis, cognominis, patriæ, status, ætatis, quibus parentibus nati, et quam professionem exerceant ipsi Testes.

2. Cujus ætatis, patriæ, et quibus parentibus nati sint supplicantes, si habent ipsorum notitiam.

3. Quandiu habuerint notitiam ipsorum, qua occasione et veram habeant familiaritatem et practicam continuam cum ipsis.

4. Utrum sciant exercitium, sive artem, quam unusquisque ipsorum exerceat et quid possint lucrari.

5. Utrum sciant bona quæ possident, tam immobilia quam mobilia, census, mercimonia, credita animalia, aut alios effectus cujusque generis, et valorem ipsorum.

6. Utrum sciant et velint affirmare, quod non possideant alia bona, et quomodo habeant illius certam notitiam.

Pro tertio. Testimonium Ordinarii afferentis paupertatem dispensandorum, in quo affirmet coram se Testes hac de re, præstito antea juramento, examinatos fuisse; quod idem testimonium non solum ab ipsomet Ordinario subscribi debet, verum etiam a Notario in sequentem seu similem formam :

Forma testimonii Ordinarii.

Ego NN. infrascriptus fidem facio omnibus et singulis quorum interest, et ad quos spectat, NN. esse pauperes et miserabiles, et ex proprio labore et industria tantum vivere, prout nobis constat et attestatione proprii Parochi amborum supplicantium, et ex dispositionibus duorum vel plurium testium fide dignorum coram nobis examinatorum cum juramento, servata forma instructionis nuper ab Urbe transmissæ. In quorum fidem, etc.

(L. S.) Subscriptio.

Similem fere instructionem pro examine Testium ex Decreto Sac. Congr. 21 die Aug. 1670, emanatam refert Genettus, in volumine 2, post Tract. de Matrimonio. Fit tamen sæpe ut acquiescant Romæ, si solus Ordinarius de hac paupertate testetur; scio etiam solius Parochi testimonio, absque istis aliis sumptuosis formalitatibus, datam esse fidem quod adesset vera paupertas, quamvis jam intelligam sine testimonio Ordinarii nihil Romæ obtineri.

Quæst. 114. — *An Nuntii Apostolici, vel Episcopi in his partibus dispensare possint cum quibusvis pauperibus pro contrahendis Matrimo-*

niis, *si attingatur gradus secundus?* Resp. § 1. Facultas illorum constat his formalitatibus : *Dispensandi in* 3 *et* 4, *simplici et mixto, cum pauperibus in contrahendis.* Unde ortum est dubium, an intelligatur gradus 3 mixtus etiam cum 2, an autem tantum mixtus cum 4. Episcopum et pariformiter Nuntium habere potestatem dispensandi in gradu 3 mixto cum 2, docent Sanch. *lib.* 8, *d.* 24, *n.* 34; Angelus *v. Matrim.* Tancr. *lib.* 8, *d.* 24, *Dubitabis* 2; Bassæus *t.* 2, *v. Matrim. num.* 5; Ills *t.* 1, *d.* 3, *n.* 33. Rationem dant : 1. quia tertius gradus hic solum præstat impedimentum, ut declaravit S. Pius V in motu anno 1566, quem motum per privatas litteras ad Officialem Toletanum esse revocatum ab Urb. VIII vult Barbosa; sed non credunt Gob. *tract.* 9, *num* 619, et Tamb. *lib.* 8, *tract.* 2, *cap.* 9, § 7, tum quia Urbanus tantum recitative refert illa verba : *Nuptias ita contractas fuisse irritas et incestuosas*, prout suis litteris inseruerat dictus Officialis : quam interpretationem patiuntur illius verba grammaticaliter accepta. Quomodo enim Urbanus dicere posset incestuosas nuptias, quas nobilissimi conjuges secuti decreta S. Pii V, Clem. VIII, Greg. IX, Clem. VI, et ipsum Jus commune, ut in Bulla testatur S. Pius V, contraxerant, absque hoc, quod dispensationem petiissent super gradu propinquiori? Et licet ad mentem Barbosæ sic rescripsisset Urbanus, hoc tamen Rescriptum non est receptum, Gob. *loc. cit.* et videtur potius error irrepsisse Ministrorum, Tamb. *loc. cit.* maxime cum apud ipsum Barbosam contrarium adhuc ediderint post hoc Rescriptum Pont. Perez, Dicast. 2. Quia tantum illius gradus habetur ratio, quia est remotior, Cap. fin. *De consang.* quando enim duo consanguinei in gradu dispari distant, intelliguntur tantum distare inter se quantum remotior distat a communi stipite : ergo sicut gradus remotior trahit ad se et imbibit proximiorem quantum ad rationem magis distandi a primo stipite, ita eumdem ad se trahet et imbibet, ut solius ejus ratio sit habenda in dispensatione. 3. Ex Cap. *Quod dilectio,* De consanguin. deducitur quidem, facultatem Legato concessam ad dispensandum in certo gradu intelligi, quando uterque gradus distat æqualiter a stipite ; sed rationem dant Doctores sic intellectæ facultatis, quod in eo loco sic haberet consuetudo, et ex dispensatione oriretur scandalum, *Sanch.* supra. Contrarium autem tenent, ubi est contraria consuetudo, et ex dispensatione attento Jure non oriretur scandalum. Quamvis autem in hac patria non sciatur esse contraria consuetudo, tamen non scitur etiam de consuetudine non dispensandi in dicto gradu mixto.

Nec obstat 1. Quod S. Pius V requirat simul litteras declaratorias de gradu propinquiori; *nam* hæ declaratoriæ non sunt conditio, alias valor Matrimonii suspenderetur in utroque foro, donec conditio esset impleta, nec dispensatio antea sortiretur effectum; cujus oppositum patet ex verbis S. Pii V dicentis, etiamsi gradus propinquior non esset expressus, adeoque nullæ declaratoriæ super hoc datæ essent, tamen omnia acta et dispensationes confectas super gradu remotiori, qui propinquiorem imbibit, minime posse subreptione, aut intentionis defectu notari; et ita etiam notant Sanch. supra Gob. *n.* 622; Tamb. § 7 ; Leand. *p.* 1, *t.* 9, *d.* 24; Bass. supra : tantum ergo declaratoriæ istæ requiruntur, ut serviant pro foro externo, et occurratur scandalo eorum qui propter dispensationem in gradu propinquiori non obtentam, putarunt Matrimonium esse nullum. Unde infert *Bass.* si nullum scandali periculum immineret, nec res ad forum externum delata esset, non esse necessarium ut declaratorias afferant, uti nec tum si impedimentum sit occultum, id est, etiam quando notum quidem est, sed palam creditur legitima dispensatio obtenta, quia tunc non est notum in ratione impedimenti, quod creditur per dispensationem sublatum, Plat. *p.* 5, *num.* 1184, aut si aliter obviari posset scandalo, exponendo ex motu S. Pii V gradum proximiorem non officere, oratores absque mortali possunt negligere declaratorias, Pont. Avers. Tamb. *a num.* 6. Ordinarius tamen ex præcepto Pontificis præcipientis dict. declaratorias in ordine ad forum externum, non potest absque illis dispensare sine peccato mortali, *Tamb.* et idem innuit *Sanch.* supra.

Nec obstat 2, quod Nuntius Apostolicus non practicet dispensationem in gradu mixto ex tertio et secundo : *nam* id potest esse, quia in Nuntiatura est consuetudo contraria, contra quam si dispensandi facultate uteretur, posset oriri scandalum : hoc autem non obest aliis habentibus facultatem dispensandi in gradu tertio, *Sanch.* et alii.

Nec obstat. 3, quod per Rescriptum significatum sit Nuntio, quod ipse non possit, *nam* cum Jure communi, ut dicit S. Pius V, et ex decretis ipsius S. Pii V, Clem. VI et VIII, uti et Greg. IX, potens dispensare in remotiore, possit idem, si hic mixtus sit cum propinquio-

ri, eo quod hic dispensatione non indigeat, particulare Rescriptum missum ad Nuntium Apostolicum non derogat Constitutioni generali, et ipsi Juri communi, cujus correctio vitanda est, quoad fieri potest. L. *Præcipientes*, *C. de appellat.* Castrop. *t.* 3, *d.* 5, *p.* 3, § 3. Adde quod Rescriptum particulare contra commune Jus non habeat effectum contra hoc, nisi illius mentionem faciat, L. *Rescripta*, Cod. de Precibus Imperatoribus offerendis : et tradit Glossa in Cap. *Nonnulli* De Rescriptis. Item Abbas et plures alii, quia Rescriptum est particularis actus, qui non præsumitur factus cum tanta consideratione ad Jus commune oppositum. His non obstantibus,

863 § 2. Oppositum est tenendum, nempe quod nec Nuntius Apostolicus, nec Episcopi in Germania possint dispensare in gradu tertio, si attingatur secundus. Ratio est 1. quia cum hæc facultas non sit data per Jus commune, vel per antiquas Constitutiones, sed sit specialis, quæ ad Episcopos singulis quinquenniis indiget revocari, non potest censeri major vel alia quam prout est mens S. Sedis hic et nunc concedentis, cujus etiam est interpretari suam mentem, si dubium occurrat. Jam vero certum est, quod Nuntius Apostolicus in Germania habet, quoad hoc, eamdem prorsus facultatem quam habent Episcopi, et etiam certum est quod Nuntius dispensare non possit, si sit gradus mixtus cum secundo, nam Roma sub anno 1690 declaravit hoc, uti agnoscit Nuntiatura, ideoque ab eo tempore non dispensat, si secundus gradus attingatur. Similiter certum est, quod sub annum 1694 idem declaravit Roma interrogata nomine Illustrissimi de Anethan, Suffraganei et Vicarii Generalis Coloniensis; et ideo ab eo tempore etiam hi non dispensant in isto gradu. Quod autem de Nuntio et Ordinario Coloniensi dictum est, valet de aliis Ordinariis in Germania similem facultatem habentibus, ut agnoscunt, et ideo non dispensant Vicarii Generales Trevirensis, Monasteriensis, Spirensis, aliique. Ratio autem est, quia declaratio non immutat, nec tollit, nec affert novum Jus, uti late Tuscus *lit. D. concl.* 86, *et seqq.* sed tantum manifestat quid ab initio fuerit in lege aut facultate, et quid etiamnum sit, quamvis forte invincibiliter putatum sit aliud subesse : ergo cum declaratio dicat, *vi talis facultatis, in eo casu dispensari non posse*, nullus Ordinarius vi illius facultatis dispensare potest. Si id possent alii Ordinarii, esset forte ratione consuetudinis apud ipsos, hoc non quia consuetudo non juvat, nisi prudenter præsumatur approbatio vel consensus Superioris, a quo debet esse facultas, qui consensus hic prudenter præsumi non potest, quia Superior, cum interrogatur, semper contradicit. Ad opposita, patet ex dictis, obstat enim declaratio illius qui facultatem istam concedit, qui potest hoc specialiter concedere uni, et non alteri, ut dicitur concessisse Internuntio Bruxellensi, et forte aliis; sed id non juvat reliquos.

Quæst. 115. — *Quid dicendum sit, si unus sponsorum, pro quibus petitur dispensatio a Nuntio vel Episcopo, sit acatholicus?* Resp. § 1. Facultas quinta, quæ dari solet Nuntiis et Episcopis relata num. 832 et 846, non distinguit, cujus fidei sint illi pauperes cum quibus dispensatur in 3 et 4 gradu; hinc ortum est dubium, an dispensare possint pro contrahendis matrimoniis, si horum unus sit catholicus et alter acatholicus. Ratio affirmandi erat. 1. quia delegatio potestatis dispendandi in aliqua lege generaliter facta quoad personas sine illarum expressione, favorabilis est et late interpretanda, uti tradit Suar. *lib.* 6, *de leg. cap.* 17, dicens, esse commune apud Canonistas, et Legistas; concessa autem est hæc facultas generaliter absque expressione personarum, saltem ita ut non excipiantur hæretici vel hæreticæ. 2. Matrimonium tale in his partibus potest esse licitum, et ei assistere Parochus : ergo poterit Episcopus in hoc uti in aliis dispensare. 3. Si uterque fuit acatholicus et converterentur, possent dispensari : ergo sufficit alterutrum converti, vel esse catholicum, quia quando Parochus dicitur, posse assistere vagis secundum dicta num. 730, satis est alterutrum esse vagum : ergo similiter hic.

§ 2. Alio tempore iterum propositum est illud ipsum dubium, et allatæ hæ causæ, ob quas lex ista humana prohibens dispensari cum acatholico, non videatur obligare in istis circumstantiis, nam 1. Sponsus acatholicus relinquet sponsæ et liberis omnibus religionem liberam. 2. Permittet duas filias suas e priore Matrimonio educari catholice. 3. Si sponsa intra breve tempus non ineat hoc Matrimonium, posthac non poterit nubere pari sibi. 4. Prudenter timetur, ne sponsa comparens coram consistorio acatholico, quod suo modo dispensabit, transeat ad incestuosas nuptias, aut a fide deficiat. *Resp.* Rationes allatæ tantum suadent licitum fore tale Matrimonium, si dispensetur; et causas esse, ut potestatem habens dispenset, sed non persuadent desinere impedimentum, aut fieri Nuntio vel Episcopo po-

testatem dispensandi. Itaque dicendum videtur ab his dispensari non posse, nisi iste acatholicus ante Matrimonium fiat catholicus, aut adsit causa rationabilis differendi, et simul sit certitudo moralis quod, causa ista rationabili differendi sublata, acatholicus statim amplectatur fidem catholicam, ideoque censeatur jam moraliter esse conversus. Ratio est, quia in facultatibus illis sæpe expresse additur, *cum pauperibus catholicis, fidei catholicæ Romanæ cultoribus, etc.* Papa plus non delegat quam ipse facere velit et soleat, nisi expresse addat; non solet autem aliter dispensare in tali casu, uti testantur Declarationes S. Congreg. apud Pign. *t.* 3, *cons.* 63. Unde cum agatur de valore Sacramenti ineundi, nec constet, quod contraria opinio sit communiter recepta tanquam vere probabilis, et conformis stylo Curiæ Romanæ (quæ duo, secundum dicta *lib.* 1, *num.* 118, requiruntur, ut Ecclesia suppleat, si forte opinio fallat) hinc censuimus praxim benignæ illius sententiæ, quod dispensare possent, non esse licitam. An aliud per specialem aliam facultatem possint aliqui Episcopi, ignoro, attamen alicubi factum esse audivi. *Ad rationes* in oppositum, facilis est responsio, nam si posthac non nubat pari, casus est qualem sæpe dat affinitas, quæ per accidens intervenit. Si apostatat, est ipsius malitia, quæ hic et nunc impediri non potest, itaque inducantur, ut Romæ dispensationem sollicitent, vel plura media adhibeantur pro conversione sponsi.

§ 3. Quod matrimonium contractum attinet, Titius catholicus contraxerat cum Caia acatholica in gradu utrique ignoto affinitatis, petita est a *S. Pœnitentiaria* dispensatio, sed hæc negavit, nisi Caia prius fidem catholicam profiteretur. Caia constanter renuit, et Titius manebat in periculo proximo formalium peccatorum, forte etiam defectionis a fide. *Quæritur,* an Ordinarius in hoc casu necessitatis posset dispensare? Affirmavit Doctor aliquis : Obmovi, quod Episcopus non possit etiam in casu necessitatis, nisi ex præsumpta concessione et conniventia Sedis Apostolicæ : ergo cum Sedes Apostolica expresse contradicat, et negaverit per *Pœnitentiariam,* Episcopus procedere non potest. Reposuit, Sedem Apostolicam non omnia velle per *Pœnitentiariam,* sed sæpe per Pontificem ipsum, aut per alias Congregat. præsumitur autem prudenter Pontificis consensus, si ex his causis rogaretur. Oppositum tenui, nam nec Pontifex solet dispensare cum catholico, nisi conjux acatholica convertatur. Itaque separet se Titius, donec Pontificis benignitatem efficacius imploraverit.

§ 4. Si conjuges acatholici et impediti post contractum Matrimonium convertantur, facultas 3 Nuntii Apostolici et Episcopi habet, quod dispensare possit etiam in 2 gradu, dummodo non attingatur primus; attamen facultatem illam non habeant quoad Matrimonia contrahenda, etiamsi uterque sit acatholicus, cum de contrahendis non meminerit facultas, et ejusmodi facultates plus non afferent, quam sonant. Quod si acatholici converti nolentes peterent Romæ dispensationem, eo fine ut proles suæ apud catholicos censerentur legitimæ, *quamvis digni non sint qui Ecclesiæ benignitatem facile experiantur, cujus salubria monita temere contemnunt ;* uti habet Trid. *sess.* 24, *cap.* 5, *de refor. Matr.* tamen credo S. Sedem facilius cum illis se eo usque submittentibus dispensaturam, et audivi aliquando factum esse, quia hoc sæpe ad conversionem prolium multum conferre potest ista dispensatione gaudentium. 867

§ 5. Si conjuges acatholici conversi fuerint ante Matrimonium cum impedimento contractum, non ideo possunt dispensari, quia si catholici facti contraxerint, non dicetur dispensari cum hæreticis in Matrimonio contracto. 868

Quæst. 116. — *Quandonam impedimentum, aut aliquid aliud, circa quod dispensandum esset, censeatur publicum, notorium, occultum, deductum ad forum contensiosum.* Resp. Debet hoc sciri, nam Nuntii et Episcopi possunt sæpe dispensare in impedimento, vel delictis occultis, non autem in publicis. Et aliqua de publicitate dixi lib. 3, p. 3, n. 1219, a n. 1656, et lib. 4, n. 786, adhuc tamen addi debent seqq. 869

§ 1. Si impedimentum vel crimen, ob quod invalidaretur Matrimonium, probari nequeat duobus saltem testibus, aut licet probari posset, si necdum sit probatum, non censetur adhuc publicum facto vel Jure, unde, si etiam non sit fama publicum, censetur occultum, Suar. Barb. Pias. *in praxi Episc. p.* 1, *c.* 1, *n.* 56. Tamb. *de Sacram. lib.* 8, *tom.* 2, *cap.* 5, *n.* 17; Castrop. *tom.* 3, *p.* 25, § 1, *n.* 9 ; Molin. *De justit. tom.* 3, *n.* 79. *Nec obstat,* quod sit violenta suspicio vel mussitatio de eo, *quia* adhuc posset aliqua tergiversatione celari, et ut hic censeatur publicum, debet a multis sciri, Sanch. *lib.* 8, *d.* 34, *n.* 55; Tamb. supra, quandiu enim aliquis non ideo laborat publica infamia, tamdiu obviatur publico scandalo, 870

ideoque censeri debet occultum, Henriq. Rodriq. Navar. *in summa lat. cap.* 27, *a n.* 254; Suar. *De cens. d.* 41, *sect.* 3, *num.* 6; Mol. supra. *num.* 8; Azor. *lib.* 8, *t.* 1, *cap.* 10, *quæst.* 9. Dummodo personæ, quibus est notum, sint infra decem, inquit Pignat. *tom.* 6, *cap.* 99, *num.* 8 *et* 9.

871 § 2. Ut impedimentum censeatur publicum, non est satis quod actus per quem incurritur sit publicus, sed etiam requiritur ut publicum sit tale actum esse impedimentum, ut a pari dixi de delicto lib. 6, p. 2, num. 1657, tenetque etiam Pign. a num. 30. Et ratio est, quia non quæritur an actus ex quo oritur impedimentum sit publicus vel occultus, sed quæritur an impedimentum sit publicum; quando autem qualitas afficit vocem, afficit hanc in sua ratione et formaliter: ergo si publicitas non afficiat formaliter rationem impedimenti, non debet impedimentum dici publicum in ratione impedimenti: ergo manet simpliciter impedimentum occultum, Navar. Sayr. Sa, Sanch. *num.* 56; Tamb. supra, Busemb. relatus *lib.* 1, *num.* 707; Krim. *num.* 2342.

872 § 3. Si impedimentum etiam in ratione impedimenti fiat publicum post executam dispensationem, quamvis data fuerit ab illo, qui non poterat dispensare in impedimento publico, hoc non obstat valori dispensationis datæ, quia hæc priore tempore, quo impedimentum erat occultum, fuit valida et sortita est effectum: ergo nunc invalidari non potest, hinc etiam ordinarie poterit Judex prudenter tum supprimere talem publicitatem; cum enim Matrimonium contractum invalidari non possit, ordinarie melius vitabitur scandalum omittendo actionem, quam admittendo frustraneam litem pro tentando divortio, ideoque notant etiam Henriq. et Sanch. *lib.* 3, *d.* 15, *num.* 13, eum qui pro foro interno per Breve *Pœnitentiariæ* in occulto impedimento dispensatus est, non esse molestandum in foro externo. Si tamen impedimentum dictum esset publicum, posset ratio scandali postulare separationem, aut obtentionem talis dispensationis, quæ manifestari posset.

873 § 4. Si impedimentum sit publicum in alio loco, sed occultum hic ubi dispensatio petitur, nec detur periculum proximum ut in hoc loco publicetur, aliqui affirmant, alii negant posse hic reputari occultum; utrique probabiliter, uti in pari dixi lib. 6, p. 2, num. 1658, tenetque etiam Piasec. supra, cum illis qui affirmant censeri hic occultum, quamvis cum aliis teneat Pignat. *num.* 29. Vide tamen dicenda num. 951.

§ 5. Crimen, quod notum est solis complicibus, quamvis multi sint, censetur occultum, nam occultum est quod probari non potest, sed per complices non potest probari, quia regulariter socii criminis in criminalibus non admittuntur ut testes, licet admittantur in criminibus exceptis, tamen probationem non faciunt, uti habent Jura et Auctores cum Pignat, *t.* 6, *cons.* 99, *a num.* 27. 874

§ 6. Si Ordinarius vel Parochus aliunde resciat impedimentum, et simul resciat dispensationem esse datam tantum pro foro interno, quamdiu hoc illis juridice non denuntiatur, possunt dissimulare, et assistere, ac permittere ut maneant in usu Matrimonii, quia manet occultum; e contra, si impedimentum juridice ipsis denuntiatum sit, debent suspendere executionem, aut etiam prohibere usum Matrimonii, usquedum in foro externo probent se dispensatos, quia Judex imploratus non debet negare justitiam, Sanch. Krim. n. 875

§ 7. Quandonam aliquid dicatur esse deductum ad forum contentiosum, explicavi lib. 6, p. 2, a n. 1659. Adde ex Pignat. *t.* 6, *cons.* 99 *et seqq.* 1. Quamvis reus falsis probationibus et testibus se defenderit, et sic sit absolutus, delictum ejus non amplius censetur publicum. 2. Id tenet, quamvis non sit absolutus definitive tanquam innocens, sed tantum quasi suspensive, si nempe absolvatur a processu, eo quod non sit probatus culpabilis. 3. Id tamen non tenet, si tantum sit relaxatus sub fidejussione de suo tempore repræsentando, tum enim necdum finitum est judicium. 4. Delictum clerici manet occultum, licet a Judice sæculari in contumaciam fuerit condemnatus, et etiamsi occasione illius sententiæ nata sit ipsi infamia publica, non ideo est irregularis. 876

§ 8. Quando *S. Pœnitentiara* in Rescripto addit, *dummodo omnino occultum* [1] *sit, quod uterque oratorum in mortem dicti mariti machinatus sit, et plane ignoretur quod illius mors inde secuta sit*, plus requiritur ad occultum, uti colligitur ex particulis, *omnino* occultum, et *plane* ignoretur; unde Hostiens. Jo. Andr. Pign. *num.* 11, dicunt tum requiri, ut non sit fama notum, nec ulla ratione probari possit. Quandonam autem hæresis in ordine ad facultatem absolvendi dicatur occulta, habet Pign. 877

[1] *De hac clausula consulendus Lambert. T.* 4; Edict. *Bonon. T.* 4, *a pag.* 269.

num. 12, et satis dixi lib. 6, p. 2, num. 1649, 1656.

878 *Quæst.* 117. — *Quid notandum sit circa illos quibus committitur potestas dispensandi, vel dispensatio ipsa?* Resp. § 1. Potestas quam Episcopi habent, ex generali vel tacita concessione, dispensandi in legibus Papæ vel Conciliorum, censetur ordinaria, ideoque delegari potest, quia conceditur ratione Officii, et est perpetua, Gloss. *in cap. fin. de offic. ord.* Covar. Suar. Sanch. Castr. Krim. *num.* 2042, 2055. Docet etiam Gob. *tract.* 9, *num.* 701, Episcopos in Germania solere subdelegare facultates etiam extraordinarias sibi concessas, et ideo ex Cap. 3, *de offic. deleg.* potest Episcopus causam sibi a Sede Apostolica delegatam subdelegare suo Vicario Generali, forte ideo quod Papa delegans non attendat ad industriam personæ, uti habet Dynus apud Gob. num. 702, vel quia delegatus supremi Principis potest causam subdelegare secundum Auctores *num.* 885 citandos. Si tamen industria hujus personæ, cui committitur, esset electa, certum est non valere subdelegationem, ut docent omnes cum Gob. num. 709. Quandonam autem aliquis possit aliquid facere per alium, aut e contra quando teneatur facere per seipsum, aut industria personæ censeatur requiri, fuse examinat Sperell. *dec.* 106, ex quo paucis noto seqq. 1. Regulariter, quod potest quis per seipsum, potest etiam per procuratorem, nisi lex vel Canon aliter statuat, *L.* 1, *ff. de procur.* Hinc potest juramentum, etiam fidelitatis, si Dominus feudi consentiat, fieri per alium habentem speciale mandatum, item solemnis professio religiosa. Imo etiamsi in terminis requireretur *proprium juramentum*, posse per alium fieri, attamen testis non potest per alium jurare, C. *Licet ex quadam, de testibus.* 2. Requiritur ut quis aliquid per seipsum faciat in triplici negotio, vel ratione rei, ut in criminalibus, vel ratione personæ, si actio ponenda non inveniat alteri, vel quando electa est personalis industria, quorum cum nihil sit in professione fidei facienda a docentibus vel beneficiandis, probabilius videtur eam fieri posse per alium. 3. Ubi expresse vel tacite est electa industria personæ, subdelegatio fieri non potest, *L. A. Judice, C. de judiciis, Cap. ult. de offic. deleg.* Hoc autem est, si dicatur, *personaliter exequaris.* Idem censent multi cum Barbosa, si dicatur, *super quo conscientiam tuam oneramus;* quod tamen multi negant, nisi dirigeretur ad personam cognitam et determinatam. Et similiter loquuntur multi de his verbis, *de tua prudentia et circumspectione plurium confidentes.* Hæc tamen, *proprio judicio cognoscas, et definias*, requirunt industriam personæ, uti et illa, *tu, tu, cognoscas*, duplicatio enim denotat personam. Quando in communi tantum aliquid committitur ratione officii, non censetur restringi ad hanc personam, secundum dicta n. 492.

§ 2. Quando litteræ pro facienda dispensatione diriguntur ad Episcopum non facta mentione Vicarii, vel ad Vicarium non facta mentione Episcopi, ille solus per se loquendo potest dispensare, ad quem diriguntur, quamvis alius possit audire testes vel examen instituere. Ratio est, quia Episcopus et Vicarius non faciunt unum tribunal in eis quæ competunt extraordinarie et ex delegatione, unde si, v. g. Vicarius, ad quem directa erat dispensatio facienda, moriatur antequam causam cœperit vel cœptam absolverit, debebit perficere, non Episcopus, sed successor Vicarii, Sanch. Castr. Tamb. aliique cum Gob. *num.* 686 *et* 687, et videri debent dicta lib. 4, n. 251, ubi n. 247, notavi, quod quando aliqua delegatio vel expeditio Roma demandatur Officiali Episcopi, per hunc in his partibus intelligatur Vicarius in spiritualibus. 879

§ 3. Si Sedes alicubi vacet, ideoque dispensatio pro aliquo illi Episcopatui subjecto sit commissa Episcopo vicino, si hic non expediverit illam ante electionem novi Episcopi, putant Tamb. et Gob. *num.* 688, vicinum illum Episcopum non posse illam expedire electo jam novo Episcopo, quia Trid. *sess.* 22, *cap.* 5, *de refor. Matr.* vult id fieri ab Ordinariis eorum qui impetrarunt, sed nec poterit expedire novus Episcopus, cum nullam habeat commissionem. Alii tamen probabiliter putant vicinum illum Episcopum adhuc expedire posse, quia accipit commissionem absolute, et non restrictam ad tempus, quo pergeret vacare Sedes. 880

§ 4. Dispensationes prius non sortiuntur effectum, quam Ordinarii, ad quos remittuntur ut ipsi dispensent, extrajudicialiter saltem cognoverint nullam intervenisse subreptionem, ut habet Trident. supra. Unde et Gob. *n.* 743, docet, quod in his impedimentis communiter non dispensetur a Papa Romæ, adeoque non possit contrahi Matrimonium, quamvis sciretur Rescriptum esse expeditum a Papa, quia committitur Ordinariis, ut veritate examinata ipsi hic dispensent. Vide dicta lib. 1, n. 815, et dicenda hic num. 903. 881

882 § 5. Si alicui concedatur facultas dispensandi in omnibus gradibus, excepto primo, vi hujus facultatis non potest dispensare in primo gradu affinitatis, in primis non in linea recta, si v. g. copulam habuerit cum matre vel filia illius quam vult ducere, quia hæc dispensatio est difficilior quam secundus consanguinitatis, in quo pro foro etiam externo quandoque datæ sunt dispensationes, in foro autem externo nunquam datæ sunt dispensationes in primo gradu affinitatis in linea recta ex copula licita, uti dictum est n. 701, sed quandoque tantum ex illicita, adhuc tamen difficilius quam in secundo consanguinitatis. Deinde nec in linea transversa, v. g. si peccarit cum sorore sponsæ, quia absolute excipitur primus gradus, sub quo continetur, et consanguinitatis et affinitatis. *Nec refert*, quod majori concesso videatur minus concedi, et cui licet plus liceat minus, majus autem sit dispensare in secundo consanguinitatis quam in primo affinitatis in linea transversa, et ex copula illicita, *nam* illa regula Juris tum tantum valet, quando illud minus continetur in majori tanquam pars in toto, vel species in genere; alias non, cæteroquin habens potestatem dispensandi in irregularitate ex homicidio voluntario, posset etiam in irregularitate v. g. ex defectu lenitatis, cum hoc sit minus; nemo autem hoc dicet : ita cum aliis Sanch. et Lugo *in Resp. mor. lib.* 1, *dub.* 39.

883 § 6. Si delegatus semel plene et per definitivam functus sit officio suo, sive bene, sive male, cessat ejus jurisdictio, L. Paulus, L. *Judex de re judic.* Sanch. *lib.* 8, *d.* 27, *n.* 39. Excipit Abb. cum Krim. *n.* 2423, si ejus sententia ideo nulla esset, quia non observavit formam mandati, quia tum reipsa non est usus jurisdictione sua. Et si Ordinarius esset, adhuc posset jure suo cognoscere de Matrimonio, Sanch. Corrad. Krim. *n.* 2217.

884 *Quæst.* 118. — *An Vicarius Episcopi possit idem quod Episcopus, ac subdelegare facultates quas habet ab Episcopo?* Resp. § 1. Si facultates a S. Sede Apostolica concessæ Episcopo, immediate communicatæ sint etiam Vicario, communiter dantur cum potestate delegandi, adeoque poterit Vicarius etiam delegare alteri, uti etiam eas delegare potest, quas habet Jure Ordinario. E contra si facultates immediate concessæ soli Episcopo, ad hoc sint delegatæ Vicario, hic non potest delegare, neque Vicarius censetur facere unam personam vel tribunal cum Episcopo, nisi in eis quæ competunt Episcopo ratione jurisdictionis ordinariæ, quale quid non sunt facultates extraordinariæ concessæ Episcopo, Fag. et alii cum Leur. *de Vicario q.* 111, *n.* 2. Et ita non potest suffraganeus alteri Suffraganeo subdelegare, v. g. potestatem ordinandi extra tempora, specialiter Episcopo concessam a Sede Apostolica, Leur. *q.* 116. Estque idem de aliis similibus. Attamen notavi lib. 4, *n.* 1416, ex Sanch. et Lug. *in Resp. mor. lib.* 4, *d.* 42, posse Episcopum delegare suffraganeo facultatem hoc modo : *Delego tibi facultatem ad hoc, et quia tu non poteris subdelegare, etiam non do tibi potestatem subdelegandi aliquem, sed ego ipse immediate do facultatem vel jurisdictionem illi quem tu judicaveris aptum et designaveris.* Similiter si petatur dispensatio non explicatis sufficienter circumstantiis, nec data sufficienti cognitione causæ, ille qui habet potestatem dispensandi, sed non committendi alteri, potest sic scribere : *Dispenso, si preces veritate nitantur, cujus examen tibi committo*, vel sic, *si hoc vel illud ita sit dispenso.* Et tum valebit dispensatio, si conditio fuerit impleta.

§ 2. Si Episcopus Vicario dederit facultatem his verbis : *Plenam tibi et omnimodam damus facultatem omnia et singula per teipsum, vel alium, cui, dum te a civitate nostra abesse, aut alias impediri contigerit, id remittendum duxeris, rite seduloque obeundi, perficiendi et exequendi, etc.* dubitatum est, an Vicarius ex vi hujus facultatis et commissionis possit remotioribus Parochis vel Missionariis in tali diœcesi, pro districtu suæ Parochiæ vel missionis, generaliter subdelegare pro casibus in tribunali Pœnitentiæ occurrentibus facultatem dispensandi pro casibus Papalibus, qui ob circumstantias necessitatis et scandali fiunt Episcopales. Pro parte negativa est : 1. Quod aliqua horum, uti facultas dispensandi super irregularitate et suspensione secundum *Trid.* et communem cum Barb. *de offic. Episc. alleg.* 39, *n.* 10, requirant speciale mandatum : ergo saltem ad illa subdeleganda non datur facultas. 2. Barb. *alleg.* 32, *n.* 37, et Gob. *tract* 10, *n.* 503, docent Vicarium saltem non posse ejusmodi facultates subdelegare alteri generaliter, sed specialiter tantum, nempe delegando unum vel alterum casum in particulari. 3. Saltem non videntur ejusmodi facultates generaliter committi posse Missionariis, sed hi quibus committunt deberent esse cogniti et nominatim designati a Vicario, quia in ejusmodi commissionibus censetur eligi industria personæ, quæ electio non fit per simplicem expressionem Officii Missionariorum, sed per-

sona debet esse in individuo nota et expressa. 4. Docent cum communi Krim. *n.* 2056, Vicarium Generalem Episcopi non posse vi Vicariatus commissi, sed tantum ex speciali delegatione dispensare in eis in quibus potest Episcopus extraordinarie, v. g. pro casu urgentis necessitatis, quia quamvis talis facultas sit ordinaria Episcopo, non tamen Jure ordinario, sed tantum extraordinario. Pro parte affirmativa est : 1. quia facultas Episcopi in prædictis casibus Papalibus non est delegata, sed simpliciter ex ordinaria potestate dispensat, cessante in eis casibus omni reservatione, uti habent Sanch. *lib.* 2, *d.* 46, *n.* 3, 7, 14; Paxjord. *p.* 2, *lib.* 9, *tit.* 1, C. *de dispensationibus n.* 261, ergo similiter Vicarii; quæ enim his committuntur intuitu officii, ad illa habent jurisdictionem ordinariam tanquam annexam et accessoriam suo officio, uti citatis Sanch. Sbroz. et Garz. docent Laym. *de jurisd. ord. n.* 105; Leur. *de Vicario quæst.* 17, *n.* 2. *quæst.* 98 *et seq. quæst.* 199; Pirrhing. *lib.* 1, *tit.* 28, *n.* 40, his verbis : *Vicarius Generalis Episcopi habet jurisdictionem ordinariam non tantum in iis causis quæ ex generali officio Vicariatus ipsi competunt et in generali mandato Vicariatus comprehenduntur, sed etiam in iis, quæ speciali commissione opus habent, modo vel in prima commissione Vicariatus officio specialiter annectatur, vel tanquam Generali Vicario seu intuitu officii Vicariatus postea per speciale mandatum committantnr.* Et hæc pluribus firmat *n.* 58. Consentit etiam Dript. quem citavi libr. 4, n. 249; similiter Lugo *in Resp. moral. lib.* 1, *dub.* 46, *n.* 5, docet, quoad dispensationes et similia, quæ Jure ordinario potest Episcopus, idem posse Vic arium Generalem, quia etiam hic habet jurisdictionem Ordinariam. *Conf.* 1, nam illa jurisdictio est ordinaria, quam confert lex, consuetudo, vel Princeps ad negotiorum universitatem, uti ex Bart. et Panorm. probant Sanch. *lib.* 31, *dist.* 3, *n.* 1, 10, 31 ; Molina *tom.* 6, *de justit. tract.* 5, *d.* 14, *n.* 1, et approbat Lug. *n.* 5, docentque passim cum Wiestener *lib.* 1, *tit.* 29, *n.* 20 talis : autem hic est jurisdictio Vicarii : ergo. *Conf.* 2, quia nomine Ordinarii venit etiam Vicarius Generalis, qui proprie etiam est Ordinarius, uti docent Gloss. aliique communiter cum Barbos. *de Offic. Episc. alleg.* 32, *n.* 29; Garz. *de Benef. p.* 5, *cap.* 8, *n.* 41 ; Leur. *quæst.* 69. *Et quoties aliquid Episcopo conceditur, persona Vicarii eadem dispositione comprehensa videtur.* Cock. et Sanch. *lib.* 3 *d.* 7. *n.* 10 *et d.* 29, *n.* 15 *et* 16 : ergo sicut Episcopus potest facultatem dispensandi delegare alteri, ita etiam Vicarius. 2. Vicarii generales, secundum Lott. *de re benef. lib.* 1, *quæst.* 28, *n.* 130, sunt socii Episcopi in administratione Episcopali et jurisdictione ordinaria, et sub nomine Episcopi ac diœcesani comprehenduntur, si non specialiter excludantur, ideoque plura exercent quæ in *Trid.* nulla facta Ordinariorum aut Vicariorum Generalium mentione ipsis Episcopis demandantur; et ideo etiam Sperell. *dec.* 111, *n.* 32, docet pro casibus, in quibus Episcopus ex Papæ commissione habet potestatem dispensandi, eamdem habere Vicarium Generalem, si habeat mandatum speciale, et dispensationi faciendæ annexa fuerit causæ cognitio : ergo idem dicendum est circa omnes ejusmodi facultates non restrictas ad executionem solius Episcopi, præsertim cum ordinaria facultas sit favorabilis et late interpretanda, Paxjord. *n.* 254; Corr. *de disp. Apostol. lib.* 1, *cap.* 5, *n.* 11, 27, 3. Episcopus in nostro casu dat Vicario suo facultatem omnia obeundi, perficiendi, exequendi per se vel alium cui Vicarius committeret : ergo si committat Missionariis, hi poterunt nomine Vicarii omnia peragere; docent enim Auctores communiter cum Leur. *de Vicar. quæst.* 199, *n.* 4, posse Vicarium etiam sine speciali mandato substituere sibi aliquos ad certos actus, seu ad certam speciem actuum. 4. Necessitas videtur id postulare, quia alias vix, aut ne vix quidem juvabuntur renitentes, apud quos Missionarii hærere aut redire nequeunt, et pœnitentes, si ad alios remittantur, nescient quos alloquantur, et interea manebunt in peccatis et periculo salutis.

Respondeo. Rationes pro parte affirmativa videntur quidem esse satis probabiles, quia tamen sæpe in istis agitur de valore Sacramenti, deberent merito Episcopi, dum singulis quinquenniis petunt renovationem suarum facultatum, simul petere etiam Vicariis suis potestatem communicandi, cum hoc sit necessarium in tam vastis diœcesibus.

886 *Quæst.* 119. — *An vicarius Generalis possit sine speciali mandato dispensare in illis in quibus potest Episcopus, vel exequi illa quæ committuntur Episcopo, aut e contra?* Resp. Vicarium dispensare non posse sine speciali mandato præter antea citatos docent, Garz. Felin. et alii cum Leur. *de Vicario quæst.* 119, quia dispensatio sonat gratiam et liberalitatem, quæ non videntur cadere sub generale mandatum. Oppositum ex dictis videtur probabile, uti tenent Auctores plures apud Sbroz. *de of-*

fic. Vicarii lib. 3, *quæst.* 35, *n.* 1. Huc etiam Sperell. *dec.* 97, cum communi docet. 1. Quando in Jurisdictionibus aliquid committitur Episcopo simpliciter, quasi per generalem commissionem nomine Episcopi venit etiam Vicarius ejus generalis, etiamsi speciali mandato Episcopi caret, nisi reperiatur expresse exclusus, aut materia officio Vicarii non conveniat. 2. Quando aliquid committitur Episcopo tanquam Sedis Apostolicæ delegato, hoc non convenit Vicario ex vi generalis mandati, quia talem causam cognoscit Episcopus, non ut Episcopus, sed ut Delegatus, et Episcopus generaliter constituendo Vicarium ea tantum committit quæ sunt jurisdictionis ordinariæ, non autem delegatæ. 3. Potest tamen Episcopus etiam ad hoc specialiter deputare Vicarium, uti constat ex Trid. *sess.* 24, *cap.* 6, nisi forte electa esset industria personæ Episcopi, secundum dicta lib. 4, n. 253. 4. Si aliquid committatur Vicario etiam sub nomine dignitatis suæ, non ideo potest se ingerere Episcopus, nisi ipsi committat Vicarius, quia in ejusmodi deputationibus non censetur facere idem tribunal. Et hoc docet etiam Leur. *quæst.* 195 *et* 299, cum communi. 5. Neque tum potest se ingerere Episcopus, si quid committatur Episcopo vel Vicario, et Vicarius jam incæperit expeditionem. 6. Addit Pign. *t.* 1, *consult.* 342, ex declaratione 14 Novembris 1643 data, si Episcopus ob tenuitatem reddituum etiam de consensu S. Congregationis non habeat Vicarium, sed per se faciat omnia, non posse exequi litteras Apostolicas ad Vicarium suæ diœcesis directas. Addit seq. Krim. *num.* 2213, citatis auctoribus : 1. Si executio demandetur Ordinario, potest exequi et Episcopus et Vicarius Generalis : item si sint in diœcesi nullius, potest Prælatus habens jurisdictionem quasi Episcopalem, non tamen ejus Vicarius. 2. Si demandetur Episcopo, non potest Vicarius; si Vicario, non potest Episcopus, quamvis Vicarius absit, deponatur, moriatur, quia in his eligitur industria personæ. 3. Si demandetur Vicario sub nomine Vicarii, etiamsi postpositum sit nomen ejus proprium, verbi gratia, Vicario Coloniensi, Marco Antonio, poterit exequi successor in Vicariatu, quia demandatio est realis. Si sub præposito nomine proprio Vicarii, v. g. Marco Antonio Vicario Coloniensi, solus ipse poterit exequi, etiam amotus ab officio, quia est demandatio personalis. 4. Potest delegatus alteri fide digno committere informationem verificandorum, et receptionem testium. Denique notandum posse Episcopum substituere sibi plures Vicarios, Corrad. *lib.* 7, *cap.* 4, *n.* 46.

Quæst. 120. — *Quid possint quoad matrimonialia Archidiaconi?* Resp. In Archidiœcesi Coloniensi sunt quatuor Archidiaconatus majores, quos habent Præpositi, Coloniensis in Metropolitana, Bonnensis, Xantensis, Susatensis. Hi Archidiaconi putarunt se præter multa alia jus habere, 1. Dispensandi in proclamationibus matrimonialibus. 2. Assistendi aut licentiam concedendi ad assistendum matrimoniis, cuicumque presbytero sine licentia Parochi. 3. Dandi licentiam ad matrimonium contrahendum in Oratoriis vel domibus privatis. Contradixerunt Archiepiscopi, Ferdinandus in Synodo anni 1612, et per edictum 17 Decemb. 1619, ac iterum 1645. Maximilianus in Synodo 1662, et per edictum 22 Junii 1663, ac iterum 28 Novemb. 1675, Joseph Clemens 3 Apr. 1691, qui etiam publicavit emanatam a S. Congreg. declarationem circa ista, quam confirmavit Papa, prout sequitur.

ALEXANDER PAPA VIII.

« Ad futuram rei memoriam, alias emanavit » a Congreg. tunc existentium S. R. E. Cardinalium Concilii Trid. Interpretum Decretum tenoris qui sequitur, videlicet Coloniensis Jurisdictionis Præpositis 14 Novembris » 1676, dubiis infra scribendis, resolutio dilata » fuit, prætendentibus Archidiaconis jurisdic- » nem Sacr. Congreg. declinantibus, habito » autem recursu ad Signaturam Sanctissimi, » rescriptum fuit, causam cognoscendam in » Sacr. Congreg. cum voto Rotæ, ab hac ema- » navit sub dieb. 17 Apr. 1679 et 29 Mart. 1680, » votum constare de bono jure, etiam ad effec- » tum manutensionis Archiepiscopi Electoris » Coloniensis, prout ex Decisionibus quæ dan- » tur. Proinde nunc Promotor Fiscaris Elec- » toris, citata parte supplicat declarari, pri- » mo : An Archidiaconi eorumve Officiales » possint dispensare in una aut omnibus de- » nuntiationibus matrimonialibus. 2. An pos- » sint assistere aut licentiam concedere assis- » tendi matrimoniis cuicumque Presbytero » sine licentia Parochi, aut eo reluctante. 3. » An item possint licentiam dare contrahendi » in Oratoriis, domibus privatis, Capellis ru- » ralibus, aut in Ecclesiis clausis. Die 27 Julii » 1680, Sacra Congregatio Eminentiss. S. R. E. » Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum » respondit negative in omnibus. Jo. Card. » Columna Præfectus, Loco † Sigilli. A. Alto- » nius S. C. Secretarius. Cum autem sicut di-

» lectus Filius JOSEPHUS CLEMENS ex Du-» cibus Bavariæ electus Coloniensis S. R. Im-» perii Princeps Elector Nobis nuper exponi » fecit, ipse Decretum hujusmodi quo firmius » subsistat, Apostolicæ confirmationis nostræ » patrocinio communiri plurimum desideret, » Nos ipsum JOSEPHUM CLEMENTEM spe-» cialibus favoribus et gratiis prosequi volen-» tes, et a quibusvis excommunicationis, sus-» pensionis, et interdicti aliisque Ecclesiasticis » sententiis, censuris et pœnis a jure vel ab » homine quavis occasione vel causa latis, si » quibus quomodolibet innodatus existit, ad » effectum præsentium duntaxat consequen-» dum harum serie absolventes, et absolutum » fore censentes supplicationibus ejus nomine » nobis super hoc humiliter porrectis, Decre-» tum præinsertum Auctoritate Apostolica » præsentium tenore approbamus, et confir-» mamus, illique inviolabilis Apostolicæ firmi-» tatis robur adjicimus, salva tamen semper » in præmissis auctoritate Congregationis eo-» rumdem Cardinalium, decernentes ipsas » præsentes litteras semper firmas, validas, » et efficaces existere et fore, suosque plena-» rios et integros effectus sortiri et obtinere, » et ab illis ad quos spectat et spectabit in » futurum inviolabiliter observari, sicque in » præmissis per quoscumque Judices Ordina-» rios et Delegatos, etiam causarum Palatii » Apostolici Auditores, judicari, et definiri de-» bere, ac irritum et inane, si secus super his » a quoquam quavis auctoritate, scienter vel » ignoranter contigerit attentari. Non obstan-» tibus Constitutionibus et Ordinationibus » Apostolicis, cæterisque contrariis quibus-» cumque. Datum Romæ apud Sanctam Ma-» riam Majorem, sub Annulo Piscatoris, die » VIII Aprilis MDCXC, Pontificatus nostri anno » primo.

(L. S.) I. F. Card. Alb.

Quæst. 121. — *Quid Capitulum Sede vacante possit quoad matrimonialia?* Resp. § 1. Potest per Vicarium suum Capitularem [1] dispensare, uti Jure ordinario poterat Episcopus, nam Capitulum repræsentat defuncti personam, et succedit in omnibus (exceptis casibus Jure expressis) quæ sunt jurisdictionis ordinariæ, etiam voluntariæ : ad ordinariam autem jurisdictionem spectat hæc potestas dispensandi, Abb. Nav. Senis, Garz. Zerol. Barb. Pont. et alii, quos referunt et sequuntur Sperell. *dec.* 211, *num.* 38 ; Leur. *de Vicario quæst.* 479, 563. Quod plerique extendunt etiam ad facultates a Tridentino commissas Episcopis, uti *sess.* 24, *cap.* 6, dispensandi in irregularitate occulta ex delicto, sed de hoc postea lib. 7, quando de irregularitate. *Dixi*, per Vicarium suum Capitularem, nam Capitulum per seipsum jam non potest nisi primis octo diebus, uti insinuavi lib. 4, num. 2266, et cum communi notat Leur. *de Vicario quæst.* 467, 540, 546, 644, quamvis *quæst.* 567, notet Capitulum posse sibi aliqua gratiosa reservare.

§ 2. Sanch. *lib.* 8, *d.* 27, *n.* 32, putat, Vicarium Capitularem Sede vacante posse exequi dispensationem matrimonialem Episcopo defuncto aut ejus Vicario commissam, quia succedit in dignitate Vicarii Episcopi, et dici potest Episcopi Vicarius. Oppositum probabilius tenent cum aliis Covar. Garz. Rosa, Sperel. *dec.* 31, *num.* 2 ; Leur. *de Vicario quæst.* 197 *et* 587, quia Capitulum succedit Episcopo tantum in jurisdictione ordinaria, non autem in delegata, qualis hæc est, et ideo stylus Curiæ habet, ut Sede vacante executio dispensationum vel similium gratiarum non dirigatur ad Vicarium Capitularem, sed ad vicinum Episcopum, de quo dixi num. 880. Et Vicarium Capitularem non esse nec dici Vicarium Episcopi, habet communis cum Leur. *quæst.* 562, non enim gerit vices Episcopi, sed Capituli, a quo solo jurisdictionem habet. Et ex eodem fundamento docet cum aliis *Sperell.* contra alios, Vicarium Capitularem non posse cognoscere causas, v. g. confugientium ad Ecclesiam, vel ex illa extractorum, quia hæc facultas competit Episcopis, eorumque Vicariis Jure extraordinario. Dicent tamen Rosa, Sperell. supra *num.* 13, et iterum *dec.* 85, *num.* 1, cum aliis apud Leur. *quæst.* 197, et iterum *quæst.* 298, *num.* 4, contra alios, si executio sit demandata Vicario Episcopi sub nomine dignitatis, eum qui post ipsum fit Vicarius Episcopi posse exequi, quia licet Vicarius proprie non dicatur habere successorem, tamen habet consuetudo ut hoc fiat. 889

§ 3. Etiam potest Capitulum Sede Vacante per Vicarium suum assistere matrimoniis, aut 890

[1] *Scito tamen, S. C. in* Mexicana Visitationis Sacrorum Liminum *T.* 9, *p.* 42 ; Resol. Select. *ab anno* 1700, *ad* 1718, *interrogatam,* an Provisores et Vicarii Generales a Capitulis, Sede vacante, deputati valeant dispensare in gradibus prohibitis ad Matrimonia contrahenda ? *respondisse* negative.

alteri dare licentiam assistendi, quia tum venit nomine Ordinarii, Sanch. Kon. Barbos. Dian. Leur. *quæst.* 467, 583.

891 *Quæst.* 122. — *Quid notandum sit circa potestatem Regularium in ordine ad dispensandum conjuges vel matrimonia?* Resp. § 1. Privilegium quod habent Mendicantes ad dispensandum cum licentia Provincialium in petitione debiti pro conjugibus incestuosis vel adulteris vel ligatis voto castitatis, docent Quintan. et Gob. *tract.* 9, *num.* 732, contra Bassæum esse bullatum; et quoad illos qui contraxerunt cum voto absoluto castitatis, docent Castrop. *d.* 4, *d.* 2, § 1, *n.* 19; Krim. *n.* 262, posse Confessarios Societatis ex licentia Provincialis dispensare ad petendum debitum : sed quoad ista omnia videri debent dicta l. 6, p. 2, n. 1588, 1589. Notant præterea aliqui privilegium datum a Julio II, dispensandi saltem cum incestuosis per Mendicantes a Provincialibus deputatos existentes in domibus et Ecclesiis suis, esse quidem vivæ vocis, attamen subscriptum a maximo Pœnitentiario, Officiali Papæ : Urbanum VIII, autem per Bullam *Alias felicis recordationis*, datam 2 Aprilis 1635, declarasse, quod revocando vivæ vocis oracula etiam manu Cardinalis signata, non intellexisset signata ab illis Officialibus, quibus ratione muneris fides haberi deberet de fide talis oraculi; et tale esse præsens privilegium, quod tamen extendi non debeat ad impeditos cognatione spirituali, vel voto castitatis, cum de his non fiat mentio. Et conjugatos superveniente impedimento cognationis spiritualis non posse dispensari a Mendicantibus in petitione debiti, fatentur Sanch. *l.* 8 *d.* 16. *n.* 9, et Krim. supra.

892 § 2. Vix tenuiter probabile est, adeoque non licet sequi in praxi opinionem illam, quod Regulares vi cujusdam privilegii a Leone X Augustinianis concessi possint dispensare in primo gradu post matrimonium contractum, aut in aliis impedimentis dirimentibus, eodem modo quo Episcopi, uti contra recentiorem aliquem pluribus probat Card. *in* 2 *crisi*, *d.* 2, *n.* 379; et ideo etiam Gob. *tr.* 9, *n.* 720, docet privilegium quod iisdem Augustinianis dicitur esse concessum dispensandi in impedimento affinitatis etiam in primo gradu, esse dubium; addit tamen posse in necessitate aliquem Mendicantem sub dubio dispensare, donec aliunde obtinuerit certam dispensationem, quia in necessitate licitum est uti sententia probabili, quando tutior usurpari non potest, uti dixi *l.* 6, *p.* 1, *n.* 110. De cætero ista servire non possunt Confessariis Societatis JESU, cum in Comp. privilegiorum non legantur esse recepta.

§ 3. Carmelitæ Discalceati dispensant in regno Persarum cum neophytis quoad omnia impedimenta consanguinitatis et affinitatis; item Capuccini Missionarii in Helvetia circa eos qui, ubi *Trid.* est receptum, contraxerunt clandestine, vel cum impedimento criminis ignorantes illud, vel in quarto gradu consanguinitatis aut affinitatis. Item Pign. *t.* 6, *cons.* 16, *n.* 3, ait : Die 7 Oct. 1682, Inn. XI *concessit facultatem Præfecto Missionis Brasilii Ordinis Capuccinorum dispensandi super impedimento in 1 gradu affinitatis ex copula illicita in foro conscientiæ, illamque communicandi*: hæc tamen omnia non communicantur nobis, uti notat etiam Gob. *n.* 725. Attamen in Bulla *Licet debitum*, anno 1549, inter litt. apost. in nova impressione Instituti pag. 14, concedit Paulus III, Generali Societatis, *ut, cum aliquos ex fratribus, seu sociis Societatis, in Saracenorum et Paganorum aliorumque infidelium terras et provincias alias remotissimas, a quibus non potest adiri Sedes Apostolica, miserit, possit eis auctoritate nostra facultatem concedere, ut cum iis qui ab infidelitate convertentur tantum, et in locis remotissimis, qui prius in gradibus non licitis, tamen lege divina non prohibitis matrimonia contraxerant, ut in eisdem manere possint dispensare.*

§ 4. Putat Croufers *ad Cap.* 7 Regulæ S. Franc. *p.* 787, quod Greg. XIII, die 24 Aug. 1576 concesserit Patribus Societatis JESU in partibus ultramontanis, ut in eis locis ubi *Trid.* receptum est, et non servatum ab aliquibus qui induci non possint ut iterum contrahant servata forma *Trid.* possint dicti Patres eos absolvere, et dispensare in foro conscientiæ, ut rursus secreto inter se contrahant non servata *Trid.* forma; et hoc privilegium dicit haberi in appendice ad litt. Apostol. pro Societ. JESU. Sed cum *Verjuys* dico me hoc in nullo alio invenisse, nec reperitur in Comp. privil. neque in nova editione Instituti invenio ullam appendicem ad litt. Apost. Hinc standum sententiæ communi, quod omnino tum necesse sit iterum contrahere coram Parocho et testibus, quia forma Concilii nunquam est servata.

§ 5. Docent Quintanadv. *tr.* 9, *sing.* 11, Gob. *tr.* 10, *n.* 632, posse Mendicantes, ubi privilegium habent dispensandi, id facere extra Sacramentum, etiam cum absentibus, ideoque ait Gob. *n.* 604, si Parochus scribat

Confessario Religioso habenti potestatem, *Peto, ut dispenses cum Titio in petitione debiti*, et Confessarius rescribat, *Dispenso, si causa subsit*, fore satis; sed Avers. *q.* 19, *s.* 3, in hoc ultimo contradicit, quamvis cum Portel. et Dian. *p.* 3, *t.* 2, *R.* 14, admittat posse ab ipso Religioso per Provincialem deputato fieri extra sacramentalem confessionem. Posse autem Episcopos cum taliter impeditis etiam post matrimonium tantum ratum, et intra primum gradum dispensare ad petendum debitum, habet communissima cum *Avers.* supra contra *Covar.* et alios, quamvis enim id Jure scripto non concedatur, tamen ita habet consuetudo et praxis, quam Pontifices ignorare non possunt.

Quæst. 123. — *An aliquis dispensans sine potestate dispensandi aliquando, dispenset valide; et quando sciens facit, an incurrat aliquam pœnam Ecclesiasticam?* R. § 1. Secundum dicta *l.* 6, *p.* 1, *n.* 112, hic *n.* 843, si quis habens titulum coloratum per errorem communem facti putetur habere jurisdictionem et potestatem, quam tamen non habet, et quamvis sciat se eam non habere, attamen Ecclesia supplet, ubi potest, propter utilitatem communem : quod præter Auctores ibi citatos egregie deducit Sperell. *dec.* 30 *et* 31, *n.* 10.

§ 2. Quamvis graviter peccet qui, sciens se carere potestate, temere dispensat, attamen non inveni pœnam aut censuram a Jure annexam esse isti temeritati. Bulla Cœnæ excommunicat quidem usurpantes jurisdictionem Papalem, sed videtur loqui vel de jurisdictione rerum temporalium, vel si eam aliquis sibi vellet attribuere excluso Papa, aut plane independenter ab illo.

Quæst. 124. — *Quid universim notandum sit circa causas dispensandi?* R. § 1. Ante omnia supponendum est cum Trid. *s.* 25, *de ref.* *c.* 18, *sicut publice expedit legis vinculum quandoque relaxare, ita ex causa et cum delectu esse faciendum.* Et generatim de omnibus causis dispensandi, dixi *a n.* 819. Inter causas autem speciales est *angustia loci*, id est, si in loco originis, vel ut alii volunt etiam domicilii tui sit defectus personæ non impeditæ, aut æqualis, aut tibi aptæ ad matrimonium; durum enim est, præsertim feminæ, deserere locum originis, aut stabiliti domicilii, aut cogi ad contrahendum cum impari, vel sibi non apto, uti pluribus explicant Gob. *tr.* 9, *n.* 644, et Krim. *n.* 2071, notans angustiam loci allegari etiam pro viro. Nec illi causæ obest, posse haberi parem in locis vicinis, Sanch. *l.* 8, *d.* 19, *n.* 13.

§ 2. Inter causas dispensandi in gradibus consanguinitatis et affinitatis est etiam, si puella sit superadulta, id est, excedens 24 annum, et hactenus non poterit nec adhuc possit invenire alium sponsum paris conditionis : hinc in partibus dispensavit aliquis Episcopus, quia puella similis erat 32 annorum. Similiter dispensavit Nuntiatura, quia puella sine proco excesserat 24 annum, et si excedat annum 25, recipitur hæc causa etiam in gradibus propinquioribus. In his tamen partibus aliqui plus requirunt, quia puellæ non solent ita maturæ nubere, nec tantus hic est ardor concupiscentiæ, debetque puella non esse vidua. 899

§ 3. Plures causas speciales Romæ admitti solitas pro dispensatione in impedimentis cujuscumque cognationis, affinitatis, publicæ honestatis, criminis, etc. enumerat Ping. *t.* 7, *cons.* 22, *n.* 19, et sunt: 1. *Ob angustiam loci*, de qua jam dictum. 2. *Propter dotis incompetentiam*, si puella sub conditione, si huic nubat, ab aliquo acceptura sit dotem quam alias non haberet. 3. *Pro indotata*, si hic sponsus et non alius velit illam indotatam ducere et alere. 4. *Propter ætatem*, de qua etiam est dictum. 5. *Propter inimicitias*, si per hoc matrimonium pacandæ sunt inimicitiæ inter parentes, consanguineos, familias. 6. *Ad componendas lites*, si nempe aliunde ortæ interventu hujus matrimonii sint componendæ. 7. *Propter hæresim*, si istis locis multi hæretici sunt, ipsi autem sint catholici, et quia animi non possunt inspici, periculum sit ne forte nubat alicui non probatæ fidei. 8. *Ad evitanda scandala*, si ex fragilitate se cognoverint, vel ob nimiam familiaritatem de hoc sit sermo vel suspicio vulgi, ita ut si huic non nubat, mansura sit infamata vel innupta : et ordinarie non dispensatur in forma pauperum, nisi adfuerit hæc causa. Causas propter componendas lites, et ob nimiam familiaritatem justas esse ad dispensandum etiam in primo gradu affinitatis, iterum probat Pign. *t.* 8, *cons.* 101, et similes causas per hoc sufficientes refert etiam consult. 106. Castrop. et Krim. *n.* 2100, addunt causam, *periculum patiendi gravem jacturam bonorum* quæ possidet, vel ad quæ jus possidendi habet; nam causa pietatis est succurrere sic periclitanti. Addit Krim. *n.* 2102, *excellentiam meritorum*, quæ majores vel parentes, vel qui pro eis intercedunt, præstiterunt Ecclesiæ. Accedunt apud eumdem *n.* 2103, *conservatio alicujus magnæ familiæ, vel etiam* 900

divitiarum in eadem familia, quia Resp. interest locupletes familias catholicas conservari.

901 § 4. Dispensatio obtenta ex falsis causis nihil operatur, secundum dicta l. 1, n. 802; et idem est, si sit subreptitia vel obreptitia, etiam per errorem alienum, nam non valebit, secundum illam partem; in qua deficit, uti pluribus explicatum est *l.* 1, *n.* 806. Quandonam autem, et an omnes causæ finales verificari debeant, item, quid dicendum sit si in nomine vel diœcesi erretur, si per errorem substituta sit alia causa falsa, etc. dixi ibidem *n.* 808. Quid in casu subreptionis operetur clausula, *motu proprio*, dixi ibid. n. 814 et 812; ibidem dixi posse esse talem parvitatem materiæ in asserto falso, vel non expresso vero, ut non ideo vitietur dispensatio. Quod si orator fideliter proposuerit causam, quam dispensans bona fide putaverit esse sufficientem, si reipsa non sufficiebat, Sanc. *l.* 8, *d.* 17, *n.* 8; Wiest. et Kerch. *n.* 233, absolute dicunt valere: quod videtur verum, si Papa ipse dispenset in impedimento, in quo etiam sine causa valide dispensare potest secundum dicenda *n.* 394. E contra si dispensetur ex potestate delegata, videtur cum Pontio et Castrop. tenendum oppositum ob rationem n. 843 datam.

902 § 5. Quando una causa non sufficit, possunt plures congeri, *quia singula quæ non possunt collecta juvant*, *L. Instrumento*, Cod. de prob. si autem causa finalis in Rescripto allegata non subsistat, quamvis revera adsit alia causa quæ certo suffecisset si allegata fuisset, executor non potest pergere, uti dicetur *n.* 986.

903 § 6. Quando dispensatio est in forma gratiosa, et continet gratiam factam a Papa, sufficit tum quando gratia fit causam verificari, licet postea deficiat, Pont. Castrop. Tamb. Gob. Wiest. Kerch. *n.* 232. Quando autem est in forma commissoria, et tantum committitur gratia facienda in partibus, si repererit omnia esse quæ requiruntur, necesse est et sufficit narrata verificari tempore executionis, quamvis tempore datæ non fuissent vera; Garz. Carr. Krim. *num.* 2079. Et universaliter si causa finalis cesset, antequam dispensatio sit actu applicata, non valet; si autem cesset post factam applicationem, quamvis necdum sit executa, valet. V. g. Caia actu dispensata est ad matrimonium contrahendum, quando volet, cum consanguineo ob defectum dotis, si antequam contrahant, Caia accipiat improvisam hæreditatem, valet dispensatio, quia antequam acceptasset hæreditatem, dispensatio habuit primarium effectum suum, nempe sublationem impedimenti, quod semel sublatum causam non habet cur redeat, Suar. Salas, Sa, Rebuff. Mascard. Tiraq. Garz. Regin. *l.* 31, *c.* 27; Sanch. *l.* 8, *d.* 19, *num.* 28; Corrad. *in praxi dispens. l.* 7, *c.* 12, *n.* 27; Krim. *n.* 2136 [1].

§ 7. Si legislator sine causa ideoque illicite dispensarit in sua lege, hac dispensatione utens non peccat, quia valide dispensatus est, nec tenetur facere ut lex prohibens redeat, Suar. Castr. Krim. *n.* 2067.

Quæst. 125. — *An aliquando sit obligatio petendi, aut concedendi dispensationem, v. g. in Subdiaconatu pro contrahendo matrimonio?* Casus est hic: Titius illustris prosapiæ et jam Subdiaconus unicum fratrem morte inopina amittit, et nisi ipse per matrimonium conservet familiam, fiet: 1. Ut diversa bona prænobilia una cum subditis devolvantur ad Principem acatholicum, cum infallibili ruina multarum millium animarum seu in præsenti seu in futuro. 2. Ut ad eumdem acatholicum pariter devolvatur dispositio de pluribus Beneficiis Ecclesiasticis, quæ vel extinguentur, vel non bene administrabuntur. 3. Ut bona prænobilia quæ familia Titii expectat ab agnatis acatholicis, maneant apud acatholicos, adeoque spes certa plurimas animas ad veram fidem suo tempore adducendi, penitus evanescat. His positis et suppositis, *Quæritur* 1. An ob causas allatas Titius non teneatur petere dispensationem in ordine ad contrahendum matrimonium? 2. An Superior, si possit, non teneatur illam dispensationem concedere? R. *Ad* 1, teneri. Probatur ex communi doctrina apud Valentiam in 2 2, *d.* 3, *q.* 4, *pu.* 3, post medium, ubi sic habet, *Quarto dico, si proximus sit in extrema necessitate spirituali, quilibet etiam privatus tenetur cum dispendio vitæ propriæ illi subvenire, si efficaciter possit.* Paulo post: *Sed illustrabitur tota hæc doctrina magis, si illam accommodemus ad aliquos casus particulares: explicando, præsertim quando possit judicari extrema necessitas spiritualis proximi. Primus casus est: si aliqui seducantur ab hæretico concionatore, ita ut illi vincibiliter ignorent veritatem, atque adeo sint in peccato mortali,*

[1] *Consule T.* 2, Th. Resol. *p.* 198 *et seqq. expositionem caussæ* Pratensis, *et nota Resolutionem S. C. pro validitate Matrimonii contracti in vim dispensationis ex falsa, ut prætendebatur, causa obtentæ.*

nec facile pateat aliis aditus ad eos recte informandos; tum si ii indocti alioqui sint, qui non videantur per se posse dijudicare veritatem, omnino censeri debent esse constituti in extrema necessitate spirituali; quare si quis utiliter et efficaciter possit subvenire illis etiam cum discrimine propriæ vitæ, id tenebitur facere ex charitate. Hucusque *Valentia*, et eadem habent Bon. *in* 1, *præc. Dec. d.* 3, *q.* 3, *pun.* 4, *n.* 5; Baldel. *t.* 2, *l.* 2, *d.* 18, *n.* 15; Bassæus *t.* 1, *v. Charitas n.* 12; Castrop. *t.* 6, *d.* 1, *pu.* 9, *n.* 10. In nostro autem casu plurimi seducuntur a concionatoribus acatholicis, et dato quod vincibiliter, attamen per se non possunt dijudicare veritatem, utpote homines indocti, et nisi sub dominium catholicum veniant, non facile dabitur aliter aditus ad illos informandos. Similiter illi, qui deficiente hærede catholico venient sub potestatem acatholicorum, adducentur in similem necessitatem, et noster Titius potest, si non omnibus, saltem aliquibus efficaciter subvenire, subeundo minus incommodum quam discrimen vitæ propriæ, si petita dispensatione ducat uxorem et suscitet hæredem : ergo tenetur eam petere. *Conf.* 1. Nam honestum est omittere et deserere statum perfectiorem pro bono spirituali proximi, Baldell. *n.* 14, citans *Suar. et Vasq.* quia et hoc ipsum quandoque est debitum : sic pater relinquere debet ingressum Religionis ut bene educet prolem, filius debet deserere Religionem ut succurrat parentibus etiam in necessitate corporali, Baldell. ibid. ex S. Th. 2 2, q. 282, *art.* 6, ergo multo magis hic pro communi et tanta necessitate spirituali animarum. *Conf.* 2, nam Titius teneretur petere dispensationem, si ipse per votum castitatis esset in periculo salutis propter vim incontinentiæ, v. g. per malum habitum causatæ; ergo et nunc propter commune periculum salutis alienæ tam manifestum. R. *Ad* 2. Superiorem utiliter et laudabiliter facturum, si dispenset, nam si esset periculum solius Titii propter incontinentiam, laudabiliter et utiliter dispensaret : ergo multo magis nunc, ubi est necessitas communis. Addunt Castrop. *tr.* 3, *d.* 6, *p.* 8, § 2, *n.* 7; Laym. *l.* 4, *tr.* 4, *c.* 8, *n.* 5, cum communi, convenire legislatori, ut omnium necessitatibus subveniat : ergo multo magis, cum hic sit utilitas publica, magna urgensque necessitas spiritualis, argum. c. 1, de voto, Sot. *De just. q.* 7, *n.* 3; Suar. *De voto c.* 17; Sanch. *in cons. l.* 4, *c.* 45; Laym. supra, Castr. *n.* 6. *R. ad* 3, Superiorem teneri hic dispensare, uti colligitur partim ex hic dictis *ad* 1, partim ex dictis l. 3, p. 1, n. 538, ubi dixi Superiorem aliquando teneri dispensare, et id etiam tenet Sperell. *dec.* 111, *n.* 5. Neque in tali circumstantia est periculum ullius scandali occasione talis dispensationis oriturі, sed orietur potius ex denegatione, si nempe Ecclesia pluris faceret observationem unius voti particularis personæ, quam salutem æternam tot animarum sibi a Christo commissarum.

Quæst. 126. — *Quid notandum sit circa causam dispensandi in Subdiaconatu, propter periculum incontinentiæ?* R. § 1. Huic malo frequenter occurri posset saltem antecedenter, nam vel factus est incontinens post susceptum Subdiaconatum, vel ante illum fuit incontinens. Si post, erit culpa ejus propter abundantiam cibi et potus, conversationes periculosas, inordinatam vitam, etc. et per quas causas nata est incontinentia; per oppositas, si nimium inveterata non sit, communiter poterit corrigi ac recuperari continentia, ad quod sincero animo tentandum tenetur, licet subeunda sit non levis molestia, et pugna contra carnem. Si ante Subdiaconatum fuerit incontinens, parentes plerumque habent culpam, qui ob fines humanos et bonum temporale familiarum hos, vel illos e filiis destinant, et metu reverentiali adducunt ad statum Ecclesiasticum, parum solliciti sitne hæc eorum vocatio, necne; interim adolescentes non audent reluctari, aut prætendere, quod sæpe advertunt, periculum incontinentiæ, sed pergunt, ut sibi fingunt, bona fide, etiam tracti commoditate pinguis præbendæ, ac cogitantes Deum vel tempus de reliquo provisurum; unde provide sapienterque faceret Ecclesia, si adolescentes, maxime nobiles, non admitteret ad Subdiaconatum, nisi prævia octiduana recollectione, in qua considerarent statum animæ suæ, inclinationes, et habitus tum bonos tum malos, ac serio perpenderent, ac coram Deo et in conscientia sua judicarent se in statu Ecclesiastico facilius salvandos quam in alio, ac ad eum finem certa media vitæ bene instituendæ sibi præfinirent; hæc recollectio serviret etiam ad expianda peccata vitæ præteritæ, maxime cum jam cogitent statum novum inire, in quo peccata quæ contra castitatem committuntur habent distinctam speciem sacrilegii. 906

§ 2. Potest hæc causa esse justa, tum ut evitentur publica scandala alioqui probabiliter secutura, tum ut consulatur saluti hujus animæ alioqui forsan contempturæ, si in pro- 907

fundum venerit, vel tandem agendæ in desperationem; hinc ad prudens arbitrium Superioris pertinet considerare circumstantias.

908 *Quæst.* 127. — *Quomodo petenda Romæ dispensatio, et quid in supplica sit exprimendum?* R. Præter illa quæ ex Busemb. retuli l. 1, n. 796, tumque etiam ibi addidi n. 797, addenda sunt hic seqq.

909 § 1. Quando impedimentum est occultum, scribitur ad *S. Pœnitentiariam*, potestque scribi a quocumque et in quacumque lingua, neque hic opus est illis sumptibus. In supplica autem exponitur casus, circumstantiæ debitæ et causæ, item nomen illius ad quem remitti debet rescriptum, et civitas ad quam debet dirigi, uti habet sequens instructio.

Instructio Parochorum et Confessariorum pro casibus quorum absolutio seu dispensatio a Sacra Pœnitentiaria Apostolica impetratur.

Cum sæpe sit experientia compertum, plurimos utriusque sexus Christi fideles, præcipue in longinquis degentes, censurarum vinculis, votorum obligationibus, matrimoniorum impedimentis, necnon irregularitatum, et casuum quoquo modo reservatorum ligaminibus adstrictos ad S. Sedem ejusque Sacram Pœnitentiariam spectantibus irretitos, in illis lacrymose persistere, et continuis conscientiæ agitationibus laboriose perdurare, cujus mali causa ex similibus provenire innotuit,

Primo, eo quod Parochi, vel alii ad quos hujusmodi Pœnitentes recurrere contingit, in pagis, aut locis ruralibus degunt, et viam modumque recurrendi ad præfatam Sacram Pœnitentiariam ignorant, nec aliquem hic Romæ agnoscunt ad quem supplicationes dirigant, unde Pœnitentes perplexos dimittunt, quibus cum ad Ordinarium accedendi (feminis præsertim) verecundia aut timor aditum intercludat, consilium ulterius requirere nescientes, remedium desperant, et in prædictis vinculis, obligationibus, impedimentis, inhabilitatibus, et casibus reservatis, cum periculo damnationis insordescunt. Secundo evenit, quod pœnitentes egeni recognitionem pro sollicitatione et labore Agentium Romæ commorantium, exsolvere non valentes, inconsolati, ac conscientiæ motibus concussi in periculoso statu manere coguntur, et forte (quod pejus est) sibi persuadent, Sacræ Pœnitentiæ Tribunal aliquid lucri pro litteris prædictis recipere, cum vere Sacræ Pœnitentiariæ Ministri, nec aliquid quamvis minimum, nec etiam sponte oblatum unquam recipiant, et gratis omnia exhibentes, singulos ad se recurrentes serena fronte complectantur.

Tertio accidit etiam nonnunquam per inadvertentiam exponentium, ut gratiæ juxta exposita obtentæ irritæ evadant, eo quia casus et circumstantias necessarias reticeant, unde fit quod litterarum executores, casu postea Pœnitentium examinato, rem aliter se habere quam expressum fuerat comperiant, et gratias subreptitias aut obreptitias esse inveniant, quare pœnitentes confusi remanent, et spe novæ dispensationis se carere putantes, in prædictis vinculis, obligationibus, etc. miserabiliter remanent.

Quare gratum Deo et utile fidelibus futurum esse speratur, si iste modus recurrendi ad ipsam Sacram Pœnitentiariam proponatur.

Confessarii itaque, cum Pœnitentes vinculis præfatis irretitos ad se accedere contigerit, casuum qualitates et præfatorum casuum circumstantias considerent, causasque dispensationum aut commutationum exprimant, et caveant ne quod occultum est publicum faciant, præsertim impedimenta occulta matrimoniuorm, nam publica vel ad publicum redacta, non pertinent ad Sacram Pœnitentiariam.

Et sic præfati Confessarii, seu Pœnitentes, poterunt casus præfatos cum dictis circumstantiis et] causis exponere, sive latino, sive quocumque alio idiomate propriæ regionis, nam Sacra Pœnitentiaria suos ex quacumque regione Pœnitentiarios subordinatos habet; et exprimant insuper in fine expositionis casus, nomen, cognomen, cui sit a sacra Pœnitentiaria rescribendum, etiamsi ipsum nomen et cognomen sit fictitium; itemque modum, per quem responsio secura dirigi possit, significando scilicet, vulgari nomine, oppidum, seu Civitatem et Regionem, cum Data mensis et anni in hunc modum :

Intus incipiant Epistolam seu Supplicationem sic :

Eminentissime, et Reverendissime Domine,

N. Mulier emisit votum simplex castitatis, manet in periculo incontinentiæ, nisi nubat; supplicat sibi votum commutari ad effectum contrahendi matrimonium.

Terminent Epistolam seu Supplicationem sic :

Dignetur Eminentia Vestra rescribere ad NN. et exprimant nomen et cognomen cui

est rescribendum Ad civitatem N. exprimendo nomen civitatis; per oppidum N. exprimendo vulgari nomine nomen Oppidi. Et dirigere Breve seu gratiam simplici Confessario, seu Confessario Magistro in Theologia, sive decretorum Doctori, sive Parocho, cui Pœnitens aperuit suam conscientiam, ne ipse Pœnitens, et præsertim feminæ, cogantur circumire pro executione gratiæ sacræ Pœnitentiariæ.

Dirigant Epistolam, seu supplicationem scribendo extra, seu a foris in hunc modum:

Eminentissimo et Reverendissimo Domino Domino Cardinali Majori Pœnitentiario.

Romam.

Et si tardaverit responsio, Confessarii rescribant, ne forte sit deperdita, et nunquam desperent Pœnitentes.

Consultum autem est, ut Romæ sit aliquis qui dispensationem sollicitet, nam multitudo rerum moram causat, aut etiam quandoque oblivionem parit. Plura de rescriptis *a Pœnitentiaria* addam *n.* 951.

§ 2. Quando impedimentum est notorium et publicum, scribi debet ad Datariam, seu Cancellariam, in qua dispensat Papa pro notoriis, et pro foro etiam externo; servantur autem fere eadem quæ jam dicta sunt de litteris ad *Pœnitentiariam*, sed scribi debet ad aliquem alium qui Romæ tradat supplicam, urgeatque Rescriptum, et huc remittat. Scribitur autem etiam ad Datariam pro secundo gradu consanguinitatis, quamvis occulto, et in consanguinitate pro matrimonio contrahendo, uti dicetur *num.* 951. Ubicumque autem petitur disensatio pro matrimonio contracto, semper exprimendum est an sit contractum servata forma Trid. in facie Ecclesiæ, sive præmissis vel dispensatis proclamationibus.

§ 3. In genere hic supponendum tum vitiari dispensationem, *si per obreptionem* narretur falsum, vel *per subreptionem* taceatur verum, quorum alterutrum spectet ad causam finalem seu motivum dispensantis, secundum dicta *l.* 1, *n.* 806. Quod verum est, licet hoc per ignorantiam vel errorem factum sit : in illis enim spectat ad formam actus, ut jus, stylus et consuetudo servata sint, uti pluribus explicat Krim. *n.* 2109. Notavit etiam *l.* 1, *n.* 805, cum communi, quam etiam tenet Krim. *n.* 2114, in dubio an aliquid additum vel omissum spectet ad causam finalem, an ad impulsivam, præsumendum esse potius, quod spectet ad impulsivam tantum. Quod si causa finalis desinat secundum aliquam tantum sui partem, Sanch. et Krim. *n.* 2116 putant non ideo cadere dispensationem, quia minus requiritur ut permaneat, quam ut primo detur, sicuti secundum Tiraq. tract. *Cessante causa, cessat effectus, limit.* 17, *n.* 1 *et* 103, lex manet, quamvis aliqua, dummodo non tota ejus causa finalis cesset.

912 § 4. Si illud quod certum est et pertinet ad subtantiam, ponatur sub dubio, vitiatur dispensatio, Suar. Sanch. *l.* 8, *d.* 21, *n.* 40; Gob. *n.* 683. Idem est, si non exprimatur quod dispensatio cedat in præjudicium tertii, quia dispensans non præsumitur huic tertio velle præjudicare, Sanc. *n.* 50. Krim. *n.* 2117.

913 § 5. Impedimentum exprimi debet quale in se est, et non unum pro altero; hinc si habens affinitatem scribat consanguinitatem, dispensatio est nulla, licet consanguinitas sit plus quam affinitas, quia non dispensatur in consanguinitat equam non habet, nec in affinitate pro qua non petitur, Sanch. Pont. Avers. *q.* 19, *s.* 5. Si tamen unum includat alterum, dispensans in includente, dispensat in incluso; hinc si sit publica honestas ex matrimonio rato, et scribatur affinitas ex matrimonio consummato, aut si sit affinitas ex copula licita, pro qua dispensatur, tacendo de publica honestate, valet, quia hæc affinitas includit illam publicam honestatem; attamen non valeret, si ex copula fornicaria esset affinitas, quia hæc non includit nec supponit publicam honestatem, Sanch. Dian. Avers. Pignat. *tom.* 4, *cons.* 15.

914 § 6. Si petitur dispensatio in consanguinitate, exprimi debent hæc, an impedimentum sit occultum, an pro contracto vel contrahendo matrimonio, in quo gradu sit, in qua linea, an in recta, vel transversa, uti habent Sanch. Bonac. Escob. Gob. *tract.* 9, *numer.* 622; Krimer. *numer.* 2141, contra Pont. et Leand. item] exprimi debet an sequantur scandala nisi contrahant, vel si separentur, et nequeant abstinere a copula; an subsit periculum vitæ vel infamiæ, an impedimentum sit utrique, an uni tantum parti notum, an alter vel uterque sit in bona fide, atque idem fere servatur in impedimento affinitatis, item publicæ honestatis ex matrimonio rato, Avers. *q.* 19, *s.* 5 § *Quinto*, qui § *Sexto* notant contra Sanch. exprimendum, an affinitas sit ex linea recta vel transversa, quia major indecentia est ut quis contrahat cum concubina patris quam fratris, item

quia affinitas ex copula conjugali est major quam ex fornicaria, similiter quia publica honestas ex matrimonio rato est major quam ex sponsalibus, hinc putat omnes illos modos esse exprimendos.

915 § 7. Quando petitur dispensatio in consanguinitate vel affinitate, exprimi debet, an gradus lineæ transversæ sit æqualis, an inæqualis ; quamvis enim a remotione sumatur denominatio gradus, secundum Cap. *fin. De consang.* tamen quando petitur hæc dispensatio, consideratur etiam proximior. Putat quidem Gob. *tr.* 9, *n.* 120, si gradus proximior esset bona fide omissus, valere ; sed contradicit Barb. in decis. *l.* 1, *voto* 3. S. Pius V autem in decreto *Attendens,* dato 26 Augusti 1566, videtur solvisse dubium [1], nam statuit ut si attingatur gradus primus, exprimi debeat, si hic non attingatur, *gratus remotior attendatur, trahatque secum propinquiorem, ac ob id sufficiat ad remotiorem tantum gradum exprimere, obtentis tamen postea super propinquiori litteris declaratoriis.* Putantque Henr. Con. Sanch. Pont. Corrad. in praxi dispens. *l.* 7, *c.* 7, *a n.* 59 ; Rosa *p.* 1, *c.* 12, *n.* 33 ; Krim. *n.* 2147, has declaratorias tantum requiri pro foro externo et ad vitandum scandalum, adeoque non fore necessarias in impedimento occulto et cessante scandalo ; sed recte monet pro praxi Avers. ne opus sit his declaratoriis omnino expedire, et si petatur a Nuntiatura, vel Episcopis, necessarium est, ut ab initio in supplica exprimatur etiam gradus proximior saltem si sit secundus, quia in primo Nuntius et Episcopi dispensare non possunt. *Dixi*, in consanguinitate vel affinitate, nam de illis solis loquitur S. Pius V, ideoque docent Corr. *l.* 8, *c.* 7, *n.* 24, et Krim. *n.* 2168, in publica honestate satis esse exprimere gradum remotiorem. His omnibus non obstantibus, docet De Justis *l.* 2, *c.* 3, *n.* 40, ex stylo jam introducto, et declaratione Pontificis, dispensationem etiam Romæ obtentam fore hodiedum invalidam, si gradus proximior non fuerit expressus, unde in praxi hoc observandum est. Docent etiam Sot. Mol. Sanch. *l.* 8, *d.* 24, *n.* 12, De Justis *l.* 1, *c.* 4, *n.* 121, si femina maxime sit proximior stipiti, debere exprimi, ob maximam indecentiam, si v. g. amita vel matertera, quæ jure naturæ superior est, in matrimonio subsit quasi nepoti suo, id tamen non requirunt in affinitate Sanch. Fill. De Justis *n.* 153, quia tum abest illa indecentia.

§ 8. Si scribatur 4 gradus pro 3, non valet dispensatio, quia pro majore gradu difficilior est dispensatio, et requiritur major causa, et imponitur major compensatio. Si vero scribatur 3 gradus pro 4, Corr. *l.* 7, *c.* 5, *n.* 95, adhuc dicit non valere, quia Papa sæpe pro diversis gradibus committit diversis expediendam dispensationem, e contra valere docent Ledes. Gutt. Manuel, Vega, Fill. Bon. Sanch. *lib.* 8, *disp.* 24, *num.* 17 ; Sperell. *dec.* 112, *num.* 16 ; Avers. *quæst.* 19, *s.* 5 ; Perez *disp.* 46, *s.* 5, *num.* 10 ; Gob. *num.* 622 ; Krim. 2143, et probabile dicit Tamb. *tr.* 2, *cap.* 10, § 2, quia qui dispensat pro 3 censetur dispensare pro 4, ejusdem generis, qui includitur ; et quamvis Papa committat expeditionem aliquando diversis, tamen dum vult tolli gradum tertium, etiam vult tolli quartum inclusum.

§ 9. Pro dispensatione cognationis spiritualis expedit exprimere a quo tempore sit contracta. Et exprimi debe:e an sit ex Baptismo, an ex Confirmatione, docent Fill. Wiestn. Kerch. *n.* 239 ; Krim. *n.* 2132 (quamvis alii cum Sanch. *l.* 8, *c.* 24, *n.* 51 ; Tamb. Gob. *t.* 9, *n.* 622, communius negent hoc esse exprimendum), videtur enim cognatio esse diversa, et signo et re significata, quia Baptismus est velut generatio, quod non est Confirmatio. Etiam exprimendum est, an sit respectu prolis spiritualis dispensandum, vel an respectu parentis ejus, an plerisque ignotum sit hoc inter illos impedimentum, an et qualia damna immineant non contrahendo. Item exprimendum, an sit simplex an duplex compaternitas, uti si Titius prolem Caiæ, et Caia Titii levasset.

§ 10. Pro dispensatione impedimenti criminis exponendum, an sit ex machinatione vel adulterio, vel ex utroque, Avers. *q.* 19, *s.*

1 De Matrimonio contracto inter conjunctos tertio et quarto Consanguinitatis gradibus, prævia Apostolica dispensatione super quarto, non obtentis litteris declaratoriis super tertio juxta Bullam 13 S. Pii V. Videsis *Discursum* Prosperi Lambertini S. C. Secret. T. 2, *Thes. Res.* p. 149. Interea adnotabis Resolutionem S. C. T. 2, *Th. Resol.* p. 143, in causa *Lucæoriensi* super duobus hisce dubiis : *I. An constet de nullitate Matrimonii* (contracti ut supra), *et quatenus affirmative. II. An Princeps Joannes Sapica factus sit inhabilis ad contrahendum Matrimonium cum aliis mulieribus, etc.* Respondit igitur S. C. *Ad primum negative, et Episcopus mandet, quod Conjuges continuent in separatione, donec obtinuerint Litteras declaratorias. Ad secundum, provisum in primo, et amplius.*

3. A quo tempore sit contractum, quomodo sit occultum, an et quanta secutura sint scandala ex separatione; vel si non contrahatur matrimonium, an uterque, an alter tantum sit machinatus. Si idem crimen sit sæpius repetitum, docent Con. Sanch. *l.* 8, *d.* 22; Avers. *q.* 19, *s.* 6, exprimendum esse, quia tum difficilior est Pontifex : sed Krim. *n.* 2154, dicit hoc ex natura rei non requiri, nam antehac similiter deliquisse, et dispensatum esse est circumstantia de se impertinens. Quod si aliud habeat stylus Curiæ, videndum est, an sit probatus constans; et notorius, sæpe enim varius est, et tum signum est non ideo causari invaliditatem, quandoque enim præscribit talem usum, sed non ideo irritat contrarium. Videri potest Krim. *a n.* 1169, 2099, 2119. Quamvis autem hoc non requiratur ex natura rei, tamen notat Corrad. *l.* 8 *c.* 9, *num.* 8, requiri ex obligante stylo Curiæ.

§ 11. Si adsit multiplex impedimentum ejusdem generis, v. g. si quis carnaliter cognoverit duas sorores illius quam vult ducere, si sit cognatus ex parte patris et matris, si levavit ex fonte Baptismi duos filios Titiæ, quam jam vellet ducere, etc. docent Henriq. Ledesm. Rodrig. Vega, non esse opus utrumque exprimere, sicuti qui per plures actus ejusdem rationis incurrisset irregularitatem, non tenetur exprimere, nisi unum actum; et hanc sententiam Lugo *in Res. mor.* 1, *dub.* 43, dicit esse probabiliorem, favetque Krim. *n.* 2144. Rationem a priori dant, quia videtur esse unum numero impedimentum, sicuti si quis cum eadem consanguinea plures habuisset copulas, esset unicum impedimentum; si quis cum excommunicatione sæpius celebrasset, incurrisset unicam irregularitatem; si quis peccasset contra votum sæpius renovatum, commisisset unicum sacrilegium, nec teneretur pluralitatem exprimere. Contradicunt alii communius, Sanch. Pont. Perez. *dub.* 46, *sect.* 5; Dic. Tamb. Avers. *q.* 19, *s.* 5; Wiestn. Kerch. *n.* 238, quia Rota semper decidit oppositum, uti refert Card. *in* 2 *crisi*, *diss.* 2, *n.* 624, dicens sententiam primam non esse practice probabilem, ideoque etiam dicunt Bon. et alii, eum qui per duplex homicidium incurrisset irregularitatem, debere hoc exprimere : ergo multo magis qui duplex ejusdem rationis haberet impedimentum; et hoc magis confirmabitur ex dicendis l. 7, n. 87, ideoque non videtur audiendus Gob. *tr.* 9, *n.* 619, item in Quinario *tr.* 5, *c.* 37, *n.* 248, dicens, non esse scrupulum movendum si expressio duplicis illius impedimenti bona fide esset omissa, imo si antehac dispensatus in crimine iterum committat idem, ut si machinatus sit primæ et secundæ uxori, Auctores n. 918 citati communius dicunt debere id exprimi, attamen id non est opus, si quis aliam uxorem ducturus debeat dispensari in eodem alio impedimento in quo antea fuerat dispensatus, uti habet communior.

§ 12. Si inter aliquos sint plura impedimen- 920
ta, et diversa, putant Nav. Henriq. Salas, Sa, et probabile esse dicunt Sanch. *l.* 8, *d.* 23, *n.* 1; Dian. *p.* 1, *tr.* 10, *q.* 30; Lug. *Resp. mor. d.* 43, *n.* 2, validam fore dispensationem, quamvis in diversis supplicis petatur singulorum dispensatio, et non exprimatur quod sint conjuncta in eadem persona, quia non ideo postulatio redditur fraudulenta, vel subreptitia, et singula illa impedimenta sunt per se et sigillatim capacia dispensationis. Contradicunt probabilius Ledesm. Lop. Suar. Laym. Sanch. Pont. Dian. Gob. *tr.* 9, *n.* 624; Wiestn. Kerc. *n.* 238, et alii, quia plura ejusmodi impedimenta afferunt in eadem persona majorem indecentiam, et merito reddunt difficiliorem dispensationem : Papa enim sæpe non dispensaret, si sciret tot in eadem persona concurrere, adeoque videtur ex errore dispensare in singulis. Et huc facit communis doctrina Auctores apud Sperell. *dec.* 112, *n.* 36, dispensationem non comprehendere casum mixtum, ideoque Episcopum, qui dispensare potest, et in adulterio, et in incestu, non idem posse si utrumque crimen in uno conjungatur; sed de hoc videri potest Sanch. *l.* 8, *d.* 2, *n.* 27. Notant autem multi cum Avers. *q.* 19, *s.* 5, si aliquod ex his impedimentis esset occultum, nec posset absque infamia publicari, valere dispensationem unius publice obtentam, dummodo in supplica pro altero occulto fiat mentio istius alterius dispensati, vel dispensandi, quia non videtur consentaneum pietati Papæ obligare ad se, et proximum in isto altero iterum publice diffamandum, cum de illo conjunctim alibi fiat mentio. Speciatim autem notant plerique impedimentum impediens voti alicujus posse separatim proponi, cum per accidens se habeat ad impedimenta dirimentia, et aliquando possit ab Episcopo vel parentibus tolli.

§ 13. Si impetrasti dispensationem pro du- 921
cenda Titia cognata, ea autem mortua petas dispensationem pro ducenda Caia etiam cognata tua, non est opus fieri mentionem dispensationis prioris : si tamen Titia vivente

peteres dispensationem ad contrahendum cum Caia, Tamb. Perez, *d.* 46, *s.* 3, *n.* 6; Gob. *t.* 9, *num.* 617, dicunt contra Sanch. fieri debere mentionem prioris, quia Papa ægerrime bis dispensat cum eodem in ejusmodi casu.

922 § 14. Si cognovisti consanguineam, vel affinem tuam in gradu dirimente, posteaque volens contrahere cum ea petas dispensationem, sed non exprimas intervenisse copulam, Nav. Gutt. Ledesm. Rebel. Laym. Ricc. Corrad. Regin. Sanch. *l.* 8, *d.* 25, *n.* 8, valde probabiliter dicunt dispensationem esse irritam, quia hic est stylus curiæ; unde in aphorismis Sa, v. *Dispensatio*, cum contrarium docuisset, id correctum est, et additur Cardinales contrarium declarasse, quod etiam testatur Gallem. ad Trid. *sess.* 24, *c.* 5, *n.* 1 *et* 8. Oppositum tamen tenent alii cum Henriq. Salas, Vega, Rodriq. Dian. Pont. Hurt. Krim. *n.* 1177; Perez *d.* 26, *sect.* 6, *n.* 4; Avers. *q.* 99, *sect.* 6, qui vocat in praxi tutum, tum quia si hoc expressum fuisset, dispensatio fuisset facilior, tum quia contrarius stylus Curiæ non videtur obligare extra Curiam, nisi confirmetur aliquo decreto Papæ, quod hic non est: et hanc secundam sententiam vocant probabilem Sanch. et Less. *in auct. v. Matr. cas.* 8, adducens cum Hurt. et Perez, si in dispensatione ponatur *: dispensetur, nisi intervenerit copula*, si hæc sit occulta, adhuc probabiliter valere dispensationem : sed merito in hoc contradicit Sanc. ob expressam illam conditionem; Aver. tamen et alii putant, si dispensatio obtenta sit pro foro externo, copulam occultam non obstare, quia cum Rescriptum loquatur pro foro externo, clausula intelligitur, nisi intervenerit copula pro foro externo, id est publice nota. De Justis *l.* 1, *c.* 4, *n.* 279, dicit, si adsit et allegata sit alia justa causa pro dispensatione, non esse opus exprimere copulam intervenisse, quia si decem causæ adsint, satis est allegasse unam sufficientem.

923 § 15. Si affinitas provenerit ex illicita copula, stylus Curiæ habet, quod hoc exprimi debeat, uti testantur Corr. *l.* 7, *c.* 1, *n.* 12, et Krim. *n.* 1213, et alii. Imo quando in Curia fit mentio affinitatis, semper intelligitur ex copula licita, De Justis, Krim. *n.* 2172.

924 § 16. Si Matrimonium cum scientia impedimenti, vel præmissa copula sit initum, ex intentione facilitandi dispensationem, et hoc non exprimatur, dispensatio est irrita, Sanch. *l.* 8, *d.* 25, *n.* 38; Less. *in auct. v. Matr. cas.* 8; Dian. *p.* 8, *t.* 3, *R.* 82. Si tamen unus sponsorum ignorasset impedimentum, aut non habuisset eam intentionem, aut saltem uterque externe non manifestasset, Avers. *q.* 19, *s.* 6, et alii multi contra multos alios apud Gob. *n.* 625, dicunt, non necessario esse exprimendum, quia innocens puniri non debet ratione nocentis, et mere interna non subduntur humanæ dispositioni : quidquid sit de hoc, saltem scribere non possunt se bona fide contraxisse, quod alioqui facilitat dispensationem, quia saltem unus mala fide processit.

§ 17. Si copula fiat post impetratam dis- 925
pensationem ejusque executionem commissam Ordinario, non vitiari Rescriptum docent Nav. Gob. *num.* 630, quod Less. vocat probabile; Sanc. dicit oppositum esse probabilius ob stylum Curiæ semper resolventis contrarium; attamen Corrad. *l.* 8, *c.* 1, *n.* 13, et Krim. *n.* 1139, tenent cum Navar. quia jam per dispensationem sublata erat prohibitio, ideoque æquivalenter cessaverat consanguinitas, aut affinitas. Vide tamen dicenda n. 990.

§ 18. Si scienter contraxerit in gradu pro- 926
hibito, aut ignoranter quidem, sed neglectis proclamationibus, et hoc non exprimatur; item si non exprimatur quod Matrimonium sic contractum sit consummatum, dispensatio est irrita, uti colligitur ex Trid. *sess.* 24, *c.* 5, *de res. Matr.* cujus verba retuli n. 498. Quid dicendum si, sit unus sponsorum ignorarit impedimentum, colligitur ex Trid. ibid. et ex dictis hic *n.* 924. Notandum autem est hic, quod Trid. ibi dicat, *intra gradus prohibitos*, nempe consanguinitatis, vel affinitatis, non autem in alio impedimento, nequidem publicæ honestatis. Vide dicta n. 502.

§ 19. Si clandestine cum impedimento sit 927
contractum, etiam neglectis proclamationibus, ut putant Henriq. et Sanc. *l.* 8, *d.* 25, *n.* 34, id non necessario esse exprimendum, quia ibi deficiebat forma substantialis matrimonii : sed probabilius contradicit Avers. *q.* 19, *sect.* 6, quia Trid. non dicit proclamationibus, sed *solemnitatibus neglectis*, quarum præcipua est assistentia Parochi et testium. *Nec obstat*, deficere formam substantialem matrimonii, *nam* hoc semper est, si scienter contrahatur cum impedimento dirimente, et tamen id debet exprimi.

§ 20. Quando petitur dispensatio ob pau- 928
pertatem, quo modo hæc probanda sit, dixi n. 861. Formula autem petendi dispensationem potest, v. g. sic formari :

Beatissime Pater,

Exponitur humiliter Sanctitati Vestræ pro

parte devotorum oratorum (*ponuntur nomina dispensandorum, diœceses originis*) quod dicti oratores (*ponitur causa dispensationis obtinendæ, v. h. patiuntur loci angustiam, et in oppido N. non inveniunt non impeditum paris conditionis etc.*) et ideo cupiunt matrimonialiter copulari, sed quia (*ponitur impedimentum v. g. quia secundo gradu affinitatis conjuncti sunt*) desiderium suum hac in parte absque Sedis Apostolicæ dispensatione adimplere non possunt, supplicant Sanctitati Vestræ, quatenus cum eisdem super dicto impedimento (*affinitatis in secundo gradu*), benigne dispensare dignetur.

§ 21. Expedit per Nuntiaturam sollicitare dispensationes, quia hujus litteræ certius diriguntur, supplicæ per Agentes proprios Romæ citius et efficacius proponuntur, expeditiones obtinentur minore sumptu. *Notandum* est autem, quod mortuo Papa obtineri non possint Roma dispensationes matrimoniales, nam annulus Piscatoris sive sigillum Pontificis frangitur.

Quæst. 128. — *Quæ ordinarie solvenda sint Romæ, vel in Nuntiatura?* R. § 1. Taxæ Jurium solvendorum ordinariæ dicuntur Tariffæ, quas quoad *Pœnitentiariam* regulavit S. Pius V, uti refert Pignat. *T.* 7. *c.* 22, *n.* 18. Quantitas autem Jurium istorum variat secundum tempora, et circumstantias tum personarum, tum etiam causarum quæ allegantur. Et juste exigi talia Jura certum est, saltem in mulctam, seu pœnam, ut tales impediti abstineant, si nolint talem pœnam pendere; estque ad deterrendum, ne nimio abusu vilescant antiqui Canones improbantes matrimonia cum tali impedimento ineunda. Impenduntur autem illa quæ exiguntur ad finem bonum et necessarium, ut alantur Officiales Curiæ Romanæ, tum ut aliis publicis necessitatibus provideatur.

§ 2. Circa ista omnia pono hic informationes, prout mihi communicatæ sunt, quamvis sciam ob variationem circumstantiarum non semper eodem modo observari; saltem servient hæc ad aliqualem directionem, etiam pro aliis rebus præter matrimoniales.

Informatio de iis quæ frequentius Roma peti solent.

De Indulgentiis Plenariis.

Nota. 1. Regulariter cuivis Ecclesiæ, vel Capellæ, quæ non sit Regularium, unica tantum conceditur Indulgentia per annum ad septennium durans : pro Ecclesiis tamen Cathedralibus, Collegiatis, ac etiam Parochialibus, possunt per memoriales a Pontifice impetrari binæ ad septennium.

2. Cuivis Ecclesiæ, sive Regularium, sive non Regularium, dantur ad septennium Indulgentiæ pro comprecatione 40 horarum, et pro visitantibus 7 Altaria, et quidem sine memoriali.

3. Pro Ecclesiis Regularium, quæ habent Indulgentias Ordinis, potest ad septennium per memoriale impetrari unica tantum Indulgentia alia.

4. Pro unica vice, vel etiam pro communione generali ad semel datur per memoriale Indulgentia cuivis Ecclesiæ, tam Regularium quam non Regularium.

5. Sine memoriali cuilibet Ecclesiæ datur Indulgentia 100 dierum, pro iis, qui intersunt Litaniis Lauretanis in festis B. M. V. semel in hebdomada.

6. Si sit aliquis locus, qui ob miraculosam quamdam statuam vel imaginem a fidelibus soleat processionaliter frequentari, potest quidem, præter solitas Indulgentias, per memoriale impetrari una alia ad septennium pro visitantibus dictum locum semel in anno, sed debet mitti attestatio ab Ordinario vel ejus Vicario, vi cujus fides fiat quod revera locus talis sit.

7. Pro Monialibus dantur sequentes Indulgentiæ ordinariæ ad septennium : Indulgentia una pro omnibus Christi fidelibus, Indulgentiæ quatuor pro Monialibus tantum, Indulgentia 7 Altarium, si tot adsint, Indulgentia 7; Ecclesiarum; Indulgentia scalæ sanctæ; Indulgentia in articulo mortis : et hæ omnes sunt plenariæ. Indulgentia 100 dierum, si intersint Litaniis Lauretanis, ut supra. Altare privilegiatum pro animabus Monialium, Fundatorum, Benefactorum.

8. Indulgentiæ perpetuæ vix dantur, sicut neque durantes ultra septennium, nisi pro partibus valde remotis, pro quibus dantur ad decennium, vel etiam ultra.

9. Quando agens in Curia Romana procurat aliquod ex præfatis Brevibus sine memoriali, tunc pro labore dantur illi 20 Bajoci; si autem debeat facere et porrigere memoriale, superadduntur illi alii 30 Bajoci, ut ita universim sint 50 Bajoci.

10. Quando petuntur Indulgentiæ, debet specificari titulus Ecclesiæ, maxime si non sit Cathedralis, Collegiata, aut Parochialis; item an Ecclesia sit Regularium et qualium, vel

non Regularium, item locus Diœcesis; et dies pro qua petuntur Indulgentiæ, v. g. sic : Petitur Indulgentia Plenaria ad septennium pro Ecclesia Parochiali (vel filiali) S. Petri civitatis N. Pagi N. Diœcesis N. in festo S. Petri. Item Indulgentia 100 dierum pro iis qui singulis diebus Sabbati et festi B. M. V. intersunt Litaniis Lauretanis recitari aut decantari solitis. Hæ binæ Indulgentiæ, quando simul petuntur, inferuntur uni eidemque Brevi, neque ideo plus solvitur.

De Altaribus Privilegiatis pro omnibus fidelibus defunctis.

Hoc altare privilegiatum (intellige ad septennium, quia perpetuum vix est impetrabile) conceditur iis Ecclesiis tantum in quibus quotidie per annum dicuntur 7 Missæ et quidem (præter diem Commemorationis omnium fidelium defunctorum, ac infra ejus octavam) pro unica feria in hebdomada: si dicantur Missæ 14 pro duabus, si 21 pro tribus, et sic deinceps; neque tali casu opus est ut præsentetur Pontifici memoriale; secus vero, si dietim dicantur Missæ tantum 5 aut 4. Ubi *Nota*; si dicantur 10 aut 9 Missæ, posse per memoriale impetrari Privilegium pro binis diebus; Si 15 aut 14 pro tribus, et sic deinceps. Modus autem petendi hoc altare Privilegiatum est fere idem qui supra adductus est de Indulgentiis, v. g. sic : Petitur Altare privilegiatum ad septennium pro Ecclesia Parochiali S. Petri (sive sit Regularium, sive non Regularium) civitatis N. Diœcesis N. et in ea sito altari majore, vel Christi Crucifixi pro singulis feriis secundis, vel pro feria una septimanæ ab Ordinario loci specificanda : dicuntur in ea quotidie 7, vel 5, vel 4 Missæ.

De Altaribus Privilegiatis pro Confratribus et Consororibus alicujus Confraternitatis.

Hoc altare privilegiatum datur etiam, si hebdomadatim unica tantum Missa dicatur, modo dicatur illa die cui affixa sunt suffragia determinatione vel Secretariæ Brevium, vel Ordinarii loci. In petitione hujus Brevis exprimi debet titulus Confraternitatis, v. g. sic : Petitur Altare privilegiatum ad septennium pro Ecclesia S. Petri Parochiali vel filiali (sive sit Regularium, sive non Regularium) civitatis N. Diœcesis N. et in ea sito altari Confraternitatis B. M. V. sine labe originali conceptæ pro una feria cujusvis septimanæ ad arbitrium Confratrum eligenda de consensu Ordinarii. Diem autem Commemorationis omnium Fidelium defunctorum, et illius octavam non est opus exprimere, quia jam subintelligitur. Expensæ tam pro isto quam superiori Altari privilegiato sunt prorsus eædem quæ pro Indulgentiis, quamvis agens pro hujusmodi Brevibus in Secretaria debeat solvere 10 Bajocos, Brevia autem Indulgentiarum dentur gratis.

De Brevibus perpetuis.

Nota 1. Hoc Breve petitur, quando aut jam est erecta, aut primo erigitur aliqua Confraternitas; et virtute illius conceduntur sequentes Indulgentiæ perpetuæ pro Confratribus et Consororibus : Indulgentia plenaria in die ingressus. In articulo mortis. In festo principali per annum. Indulgentia 7 annorum et 7 quadragenarum pro 4 aliis festis minus principalibus per annum. Indulgentia 60 dierum pro omni opere pio, ex iis quæ in Brevi specificantur.

2. Quando petitur hoc Breve, festum principale, et 4 minus principalia possunt specificari, vel non specificari : quando non specificantur, tunc relinquuntur arbitrio ac determinationi Consodalium cum consensu Ordinarii. Modus autem petendi hoc Breve est iste : Petitur Breve pro Ecclesia Parochiali vel filiali S. Petri non Regularium (vel Clericorum Regularium) civitatis N. Diœcesis N. et in ea erecta, sive erigenda Confraternitate B. M. V. sine labe originali conceptæ. Festa omnia ad arbitrium Confraternitatis, vel certe Festum principale. Conceptio B. M. V. et quatuor minus principalia, Annuntiatio, Nativitas, Purificatio, et Assumptio ejusdem.

3. Taxa hujus Brevis cum Agentia sunt 5 Scuta 2 Bajoci, sed quia semper simul datur Altare privilegiatum per 26 Bajocos, ideo pro utroque solvuntur 5 Scuta 22 Bajoci.

4. Datur aliud Breve perpetuum pro Confraternitatibus Agoniæ, seu, ut vocant, de bona morte, virtute cujus conceduntur Confratribus duodecies Indulgentiæ plenariæ perpetuæ per annum, hoc est, aut una Dominica, aut una feria cujuslibet mensis, id quod in petitione specificari debet, sicut etiam an prima, an secunda Dominica cujusvis mensis, vel an feria v. g. sexta primæ, an secundæ hebdomadæ in mense. Sed hoc Breve perpetuum, ordinarie datur solum iis Confraternitatibus quæ eriguntur in Ecclesiis Societatis JESU, seu in quibus ipsi Divina peragunt. Cæterum modus petendi est iste : Petitur Breve perpetuum pro Ecclesia Clericorum Regularium

Soc. JESU civitatis N. diœcesis N. in ea erecta, sive erigenda Confraternitate, seu Congregatione devotionis D. N. J. C. in Cruce moribundi, ac B. M. V. ejus Genitricis dolorosæ ad bene moriendum, pro semel quovis mense, id est, pro prima feria sexta, vel Dominica cujusvis mensis. Hoc Breve datur quidem gratis; pro Agentia tamen, et altari privilegiato solvitur unum Scutum : vel per aliquot tantum Imperiales monetæ communis.

De dispensatione pro Ordinibus per Datariam.

Dispensatio pro extra tempora et Interstitiis datur ob unum ex sequentibus motivis : In solatium parentum senio confectorum, vel utriusque, vel saltem alterius. Ob ætatem 27 annorum inchoatorum. Ob Doctoratum, vel etiam Baccalaureatum Theologiæ. Ob arctationem Beneficii actualis. Ob subdiaconatum, vel Diaconatum. Ob nobilitatem, sed hoc casu superaddi debent 2 Scuta ; adeoque taxa ascendit ad 6 Scuta, nam alioquin taxa universim cum Agentia sunt 4 Scuta. Hæc dispensatio ex Dataria nonnisi spatio 14 dierum haberi potest; si tamen superaddantur Officialibus 50 Bajoci, haberi potest intra 8. Modum petendi vide infra.

De dispensatione eadem per Secretariam.

Secretaria Brevium dispensat ex iisdem motivis, ac etiam ex sequentibus duobus, scilicet, ob Magisterium in artibus, eo quod quis operam navet Theologiæ, potestque dispensatio haberi intra unum diem, sed taxa semper sunt 9 Scuta cum Agentia. *Adverte,* si dispensandus sit oriundus a parte Venetorum, seu Italiæ, cum eo non dispensat Dataria, sed Secretaria, adeoque semper sunt exponenda 9 Scuta. Modus petendi tam a Dataria quam a Secretaria est iste : Petitur extra tempora, seu dispensatio in interstitiis pro NN. Clerico, seu Scholari diœcesis N. a parte Imperii, vel a parte Reipublicæ N. in solatium patris senio confecti, vel quia jam est Subdiaconus, etc. et si sit periculum in mora, addatur ut petatur a Secretaria Brevium.

De dispensatione in ætate 13 mensium.

Hæc dispensatio datur ob unum ex sequentibus motivis : Ob penuriam Sacerdotum. Ob utilitatem egregiam Ecclesiæ, quæ speratur a dispensando. Ob solatium parentum, saltem alterutrius viventis. Ob arctationem Beneficii actualis. Ob Diaconatum, vel Subdiaconatum. Ob Doctoratum Theologiæ, vel philosophiæ ac etiam ob studium Theologicum. A quibusdam Pontificibus datur etiam ex eo solum motivo, quod orator fervore devotionis accensus aspiret ad Sacerdotium. Non dispensatur autem, nisi pro 13 mensibus ad summum, et taxa cum Agentia sunt 11 Scuta ; anno 1698, debuit unus dare 14 Scuta; anno 1700, alius 18 imper. et 60 albos, incluso portorio. Modus petendi est iste : Petitur dispensatio in ætate 13 mensium pro NN. Diœcesis N. in solatium patris senio confecti, vel quia Magister est Philosophiæ, etc.

De dispensatione super Irregularitate, sive ex delicto, sive ex defectu.

Si delictum, v. g. homicidium sit occultum, et ad forum contentiosum non deductum, dispensat Pœnitentiaria, sicut etiam in impedimentis dirimentibus occultis, aut Matrimonio contracto supervenientibus, ac in votis simplicibus castitatis et Religionis. Modus petendi est iste : Petitur dispensatio super irregularitate contracta alicujus (non exprimitur nomen aut cognomen dispensandi, si delictum sit occultum) Diœcesis N. contracta ex voluntario vel involuntario homicidio, quod sic accidit. Et narratur species facti ; additurque, quod casus sit occultus. Taxa pro hujusmodi dispensationibus Pœnitentiariæ nulla quidem est, Agentia tamen solvi debet, et quidem juxta mensuram laboris et difficultatis. Cæterum pro Agentia hujusmodi Brevium Pœnitentiariæ solvuntur ordinarie 50 Bajoci Agenti. Si vero delictum sit publicum, aut irregularitas proveniat ex defectu, v. g. quia dispensandus destituitur aliquo membro corporis, tunc dispensat Dataria, et taxa simul cum Agentia sunt 12 Scuta. Si laicus, qui habuit uxorem viduam, petat Ordines, taxa quandoque ascendit ad 185 Scuta.

De dispensatione super Natalibus.

Hæc est pro natis ex toro illegitimo, et datur, vel ad suscipiendos Ordines tantum, et taxa sunt 7 Scuta 50 Bajoci ; vel Ordines et Beneficia, et taxa sunt 14 Scuta; vel ad Ordines, Beneficia et dignitates Ecclesiasticas, excepta Prælatura ; et taxa sunt 50 Scuta. Si vero dispensatus est filius Presbyteri, debet mitti attestatio Ordinarii vel ejus Vicarii de vita et moribus dispensandi, qua dicatur quod filius non sit imitaturus incontinentiam patris ; et taxa 20 Scuta ad Ordines tantum. Modus petendi est iste : Petitur dispensatio super natalibus ad Ordines tan-

tum, vel ad Ordines et Beneficia simul, pro NN. (exprimatur nomen et cognomen), Diœcesis N. nato ex simplici fornicatione, vel adulterio ex parte patris aut matris.

De dispensationibus matrimonialibus in forma pauperum.

Ut possit obtineri dispensatio ejusmodi, quatuor sunt necessaria, et quidem ita ut si unum ex sequentibus absit, nihil sperari possit : nam debet inter dispensandos, aut intercessisse copula, aut esse tam familiaris conversatio quæ eos de copula suspectos reddat, aut alia gravis causa adduci. Debet addi, an copula intercesserit ignoranter, an scienter, sive in fraudem, et ad facilius extorquendam dispensationem; quia in hoc secundo casu, aut non dispensatur, aut duplum pro pœna solvendum. Debet mitti attestatio ab Ordinario, vel ejus Vicario, quod Oratores sint *pauperes, ac miserabiles et labore tantum manuum suarum viventes,* qualiter vivunt rustici, plebei, mœchanici, opifices. Debet autem mitti arbor consanguinitatis, vel affinitatis, aut saltem explicari qualiter dispensandi se attingant. Et si quidem se attingunt in primo gradu tantum, apud quosdam Pontifices non erat speranda dispensatio, sicuti neque in 1 et 2 gradu lineæ rectæ. Taxæ variæ pro varietate graduum in quibus Oratores se attingunt, quod nimis longum foret recensere. Denique si Oratores non sint quidem miserabiles, sed tamen aut mediocris fortunæ, aut pauperes, sive non satis habentes pro statu suo, v. g. nobilitate, tum mittitur attestatio Ordinarii, vel Vicarii, in qua exprimantur annui redditus quos habet Orator et Oratrix divisim, non conjunctim, et dicit, nobiles aut honestos esse, et dictos redditus vix sufficere ad congruam eorum sustentationem annuam; nam tali casu unius anni redditus acceptare solet Dataria, excepto casu quo sponsi se attingerent in 2 et 3 gradu : acceptat autem in 2 et 3 solo, ac etiam in aliis gradibus sive conjunctis, sive divisis, modo non concurrat 2 et 3.

De Oratoriis.

Oratoria sunt quadruplicia : 1. Pro rure tantum, sive pro locis seu habitationibus extra urbem aut oppidum sitis. Et hoc datur etiam personis iis quæ non sunt nobiles, et nullam exercent jurisdictionem temporalem in aliquo dominio. Modus petendi est iste : Petitur Oratorium pro NN. Diœcesis N. vigore cujus ipse, moderna conjux ipsius N. cum prolibus et familia possit curare celebrari Missam cum solitis clausulis et executionibus in domo suæ habitationis rure extra urbem N. etc. Taxa 12 Scuta. 2. Pro Civitate et omnibus omnino locis sive ea sint oppida, sive villæ, sive dominia. Et hoc datur personis tantum nobilibus exercentibus jurisdictionem temporalem altam vel bassam in aliquo loco, qui specificari debet. Datur autem hoc Oratorium cum sequentibus restrictionibus : 1. Ut valeat tantum pro civitate et locis unius Diœcesis; unde si quis velit erigere Capellam in loco alterius Diœcesis, debet petere aliud Oratorium pro illa Diœcesi. 2. Ut quotidie tantum una Missa dicatur, per quod tamen non prohibentur celebrare ii Religiosi qui privilegium habent personale celebrandi, ubicumque commoditatem nacti fuerint. 3. Ut locus sit muratus, decenter a domesticis aliis usibus separetur et prius visitetur, ab Ordinario, vel ejus Vicario. 4. Ut in festis solemnioribus anni isthic Missa non habeatur. 5. Ut famuli et famulæ illo tempore ad servitia non necessarii diebus festis et dominicis eant ad Ecclesiam publicam : Filii autem et famuli necessarii, ac ruri etiam hospites nobiles possunt dictis diebus interesse Missæ privatæ cum Domino et Domina, satisfaciuntque præcepto Ecclesiæ. Modus petendi hoc Oratorium est iste : Petitur Oratorium pro NN. S. Rom. Imperii Comite, etc. ejus moderna conjuge N. prolibus, familia, et hospitibus, pro civitate N. et loco N. Diœcesis N. in quo jurisdictionem temporalem exercent. Si quis addere velit etiam alia dominia, quæ forte quis habet, potest, quia etiam illa inserentur Oratorio; necesse tamen non est, quia in fine semper additur, *aliisque locis ejusdem Diœcesis.* Qui autem omnia dicit, nihil excipit; expedit tamen ut quis addat dominia quæ habet in alia Diœcesi, quia subinde impetratur insertio, si non omnium, saltem unius vel alterius ad idem Oratorium, seu Breve, et quidem cum eadem taxa 12 Scutorum. 6. Pro infirmis nobilibus (sive jurisdictionem temporalem exerceant, sive non), quod convenit in omnibus cum Oratorio secundi generis, præterquam quod valeat tantum pro eo tempore quo Orator ob infirmitatem domo ad Missam audiendam egredi nequit, quamvis alias nulla anni dies etiam solemnissima excipiatur. Deinde diebus Dominicis et Festis restringitur ad unam tantum personam usibus necessariam; aliæ vero debent audire Missam in publica Ecclesia, ut satisfaciant præcepto. Si conjux

etiam sit infirma, nominetur et ipsa, quia impetrabitur unum Breve pro utroque: impetrari etiam potest pro patre, et filio vel filia, item pro matre et filia vel filio, ac etiam pro fratre et sorore infirmis, si simul habitent. Taxa quæ supra. Modus petendi est iste : Petitur Oratorium pro NN. et ejusdem conjuge N. Nobilibus Diœcesis N. laborantibus quibusdam infirmitatibus, propter quas domo Missam audiendi (si est Sacerdos dicitur *celebrandi)* causa, egredi non possunt, pro civitate N. et tota Diœcesi N. 7. Pro itinerantibus, et vocatur altare portatile, quod datur cum sequentibus clausulis : 1. Ut persona sit nobilis, sive jurisdictionem temporalem exerceat, sive non. 2. Ut valeat tantum, v. g. per Italiam, vel Germaniam, Hispaniam, etc. 3. Ut valeat tantum in actuali itinere, et quidem ubi Missarum commoditas deest. Cæterum ejusmodi Missæ interesse possunt valide omnes comites itineris. Taxa, quæ supra. Modus petendi est iste. Petitur altare portatile, sive viatorium pro NN. ejusque moderna conjuge N. nobilibus Diœcesis N. frequenter, aut subinde iter facientibus per Germaniam.

De Notariatu Apostolico.

Ejusmodi Notariatus datus quibuscumque, etiam non nobilibus, non graduatis, neque constitutis in aliqua dignitate. Taxa cum Agentia sunt 14 Scuta 50 Bajoci. Modus petendi colligetur ex jam dicendis.

De Protonotariatu Apostolico.

Adhuc, ut possit a Pontifice impetrari hic Protonotariatus, debet persona pro qua petitur, aut esse nobilis, aut graduata in aliqua scientia Theologica, Juridica, aut Philosophica, vel esse in dignitate aliqua Ecclesiastica. Taxa sunt 24 Scuta. Ejusmodi Protonotariatum ex Privilegio Pontificum dat etiam Dux Sforzia, aut alius apud hunc. Taxa sunt 6 aut 7 Scuta et 50 Bajoci. Modus petendi iste : Petitur Protonotariatus Pontificius (vel Ducis Sforziæ), pro NN. Diœcesis N. Canonico ibidem vel nobili, vel Magistro Philosophiæ.

Facultas ingrediendi Monasteria Monialium.

Hæc facultas datur feminis titulatis, v. g. Principissis, Comitissis, etc. ut possint cum duabus matronis quater in anno ingredi Claustrum Monialium. Taxa 25 Scuta 50 Bajoci una cum Agentia. Datur etiam Dominabus in temporalibus, etiamsi non sint titulatæ, et tunc solvuntur 15 Scuta universim, qua taxa nunc etiam pro titulatis haberi potest facultas. Modus petendi iste : Petitur facultas, pro Baronissa (vel Domina in temporalibus), ut quater in anno durante vita cum duabus matronis possit ingredi Monasterium Monialium Ordinis N. in oppido N. Diœcesis N.

§ 3. Dixi supra Jura esse varia pro variis circumstantiis, et ut consulerem indigentiæ hominum his afflictis temporibus, dixeram *n.* 929, expeditiones, etiam quæ Roma petendæ sunt, minori sumptu haberi per Nuntiaturam, in qua antehac solebat solvi Imperialis in moneta forti, sive Leodiensi, aliis Imperialibus nostræ monetæ Coloniensis addendo circiter 20 albos.

DISPENSATIO MATRIMONIALIS IN CONSANGUINITATE, VEL AFFINITATE. PRO PAUPERIBUS, ROMÆ.

	Imperiales.
In 2 gradu æquali ex copula licita. . .	14 1/4
In 2 ex copula illicita.	3
In 3 et 2.	5
In 3 æquali	4 1/3
In 3 et 4	3
In 4	3
Pro cognatione spirituali.	4 1/4
Sup. impedimento publicæ honestatis.	2 1/4
Super proclamationibus	1 1/4

Super interstitiis et extra tempora pro arctatis, vel pro necessitate Ecclesiæ, gratis, etiam quoad scripturam.

Cæteræ quoque expeditiones, et rescripta concernentia sacros Ordines, gratis.

PRO DIVITIBUS, VEL NOBILIBUS DISPENSANDIS.

	Scuta.
In 2 gradu, quando copula præcessit. . .	540
In 3 et 2 gradu sine causa.	530
Cum causa	45
In 3 gradu cum causa	30
Sine causa.	280

Hæc, uti ante notavi, variant, pro varietate pecuniæ, et temporum. Ubique debet notari cujus diœcesis sint oratores, et si Ecclesia cujus sunt Parochiani sit exempta, addi debet, *nullius diœcesis.*

Quæst. 129. — *Quid notandum sit circa errores supplicæ vel Rescripti?* R. § 1. Si Episcopus dispensarit, pro quo erat communis error quod dispensare posset, aut tantum error in Episcopo dispensante, aut dubium de causa, etc. quid tum sit tenendum, dixi *n.* 843 *et* 896. 933

§ 2. Si Titius Subdiaconus vel Monachus sine causa a Papa dispensetur ad ineundum Matrimonium, valide contrahit, quia secundum dicta *n.* 583, votum solemne solo jure humano dirimit, et dispensatio in tali impedimento etiam absque causa a Papa data est 934

valida, uti constat ex dictis *l.* 1, *n.* 796, attamen Titius pergit obligari ad castitatem, unde debitum petere non potest, sed tantum reddere, quia dispensatio in hoc voto fuit irrita, Sanch. *l.* 8, *d.* 8.

935 § 3. Huc pertinet solutio sequentis casus : Titius et Caia affines in 2 gradu, sollicitant dispensationem Romæ per Sempronium, qui ut sciat de causis, petit, an invicem habuerint carnale commercium. Affirmat Titius, sed intelligit de osculis, tactibus, etc., postmodum reflectens se, monet Sempronium de non habita copula; Sempronius respondet, sic bono animo, proxime adfuturam dispensationem : Titius et Caia confidentes de dispensatione secutura habent copulam. *Quæritur*, an vi dispensationis obtentæ per supplicam, in qua pro causa solum dicebatur, quod se carnaliter cognoverint, possint contrahere? R. negative, si copula facta est post præsentationem supplicæ factæ Pontifici et hujus annutum, Sanch. *de Matr. l.* 8, *d.* 30; Less. *de just. l.* 1, *c.* 6, *a n.* 301, quia preces oblatæ non nitebantur veritati, et cum Papa moveretur ex causa, debebat causa adesse, quando annuebat. Hinc etiam Tamb. quamvis censeat sufficere, quod causa adsit, quando per Commissarium fit dispensatio, tamen excipit, si pro motivo allegetur copula quæ debuit fuisse, dum Papa annuit, ne alias detur ansa peccandi. Plura dixi *l.* 1, *n.* 808, circa tempus, quo verificari debet causa ob quam dispensatur.

936 § 4. Dixi *n.* 913, non valere, si pro affinitate scribatur consanguinitas, si tamen reipsa fuisset affinitas, et etiam in supplica scripsisses affinitatem, in Rescripto autem per errorem poneretur consanguinitas, valeret secundum dicta *l.* 1, *num.* 810, quod etiam tenet Krim. *num.* 2211, contra alios, quia lecta supplica, quæ exprimebat affinitatem, Papa annuit petitioni ; ergo reipsa voluit in affinitate dispensare, Gob. *n.* 639; Krim. *a n.* 2194. Nec exequens excedit fines mandati, quia agit secundum intentionem mandantis sibi sufficienter cognitam. Retuli etiam plures *l.* 1, *n.* 810, dicentes non obstare, si etiam in supplica erratum sit in nomine personæ, pro qua petebatur dispensatio, vel etiam in nomine Diœcesis, seu Ordinarii, ad quem dirigebatur ; sed Krim. *n.* 2209, cum Kerchne *n.* 244, ista intelligit, si non in supplica, sed tantum in Rescripto quoad ista sit erratum. Et *n.* 1250, dixerunt non obstare, si in supplica petebatur *ob incompetentiam dotis sponsi*, et in Rescripto ponatur *sponsæ*. Et universaliter notat De Justis *l.* 1, *c.* 6, *n.* 158, ex decisionibus Rotæ, tenorem Rescripti esse regulandum ex tenore supplicæ, quia omnis concessio Principis regulatur a petitione subditi. Et docet etiam De Justis *l.* 1, *c.* 4, *n.* 56, vitiari dispensationem in forma pauperum, si erretur in prænomine Oratorum, quia alias posset fieri fraus, et damnum Officialibus Curiæ. Notat etiam Corr. *l.* 7, *c.* 5, *a n.* 25, contra Sanch. *l.* 8, *d.* 35, *n.* 5, si Oratores sint diversæ diœcesis, ex stylo Curiæ debere apponi utriusque diœcesim, quia Rescriptum dirigi solet ad Ordinarium sponsæ, qui alias non resciretur.

§ 5. Si in supplica pro causa allatum sit hoc tantum, quod sequentur alioquin gravia scandala, in Rescripto autem ponatur quia sequentur alioqui gravia scandala, et periculum vitæ alterutri, non est opus, ut utraque causa, sed satis est, si prima allegata verificetur, uti tenent Sanch. et alii cum de Justis *n.* 270, ac resolverunt duo Doctores alii mecum; dispensans enim fuit motus causa allegata, et ex stylo Curiæ, vel formulis, vel errore scribentium additur istud alterum ; hinc in diœcesi aliqua vicina, si causa sufficiens sit allegata, quamvis in Rescripto sit omissa, et alia causa allegata, quæ hic non verificetur, nihilominus pergunt, quia putant dispensantem fuisse motum causa allegata, et dispensare voluisse ; quod autem scriptor aliam expresserit, putant ad rem non facere.

Quæst. 130. — *Quomodo sint intelligenda verba Rescriptorum?* R. § 1. Quando conceduntur Indulgentiæ, quomodo ea tunc intelligenda sint, exponit Gob. *in Exp. tr.* 3, *a n.* 637. Quomodo, quando dispensatur circa ætatem pro Ordinibus, habet idem Gob. *tr.* 8, *a n.* 722. Quomodo intelligendæ sint clausulæ in dispensationibus matrimonialibus, explicat idem Gob. in Quinario *tr.* 5, *c.* 37, *s.* 5. Paulus Leonis in praxi ad litteras *Pœnitentiariæ*, Tamb. *de Matr. tr.* 2 *c.* 12 *et seqq.* Pyrrhus Corrad. *in Praxi dispensationum Apostolicarum*, Rosa *de executionibus litt. Apost.*; pauca tamen, et sæpius occurrentia breviter adnoto.

§ 2. Non omnia Rescripta constant iisdem verbis, unde ad executionem procedendum non est ex opinione hujus aut illius Doctoris, priusquam cognitum fuerit illum Doctorem loqui de illis ipsis particulis, quæ in hoc Rescripto sunt, et quidem secundum modernum stylum illius Curiæ, et universaliter oportet observare stylum illius Curiæ, et Congregationis, ex qua talis dispensatio mittitur.

§ 3. De clausula illa : *dummodo copula non*

intercesserit, dixi *n.* 922. De clausula, *si crimen vel impedimentum sit occultum*, dixi *a n.* 870. Quando autem inter causas ponitur, quod dispensatio detur *ad evitanda scandala*, requiritur ut sit metus publici scandali, Nav. Bon. Gob. *n.* 171. Vide *n.* 957, in fine.

§ 4. Quando dicitur : *vitæ periculum imminere*, communiter est sensus, periculum esse mortis ab aliquo inferendæ sive homicidii alicujus, nisi ex supplica vel circumstantiis resciretur intelligi vitæ periculum ex morbo, apprehensione, mœstitia futurum.

§ 5. Quando dicitur : *ut afferunt se de nobili genere ortos*, et alia causa movens Papam non additur, debet illa causa coram Executore probari. De cætero, si simpliciter dicatur Oratores esse nobiles, sufficit Patrem esse nobilem, vel ipsos nobiliter vivere, et ea non exercere, quæ populares. Triplicis autem generis sunt nobiles : *Genere*, quia a majoribus nobilitatem habent ; *Principis privilegio*, si ipsi ad nobilitatem sint evecti ; *Honoribus et virtutes*, ob quas evehi merentur ; ubi e contra plebei alii sunt *viles*, quales sunt mechanici, [illegible]tentur artes spectantes ad solam fere [illegible] applicationem, uti fabri, lignarii, [illegible] ; alii *honestiores*, qui profitentur artes requirentes plus ingenii, uti pictores, etc.

§ 6. Quando in dispensatione cum illegitimo dicitur, *dummodo paternæ incontinentiæ imitator non sit ;* est tantum instructio, et cohortatio, ut ne talis sit, unde quamvis talis esset, non ideo irrita esset dispensatio , Corrad. Krim. *n.* 2392.

§ 7. Quandoque additur in dispensatione : *dummodo per annum non insorduerint*, putavit autem aliquis. Illustrissimus Nuntius hic Coloniæ interrogatus, intelligi insordescentiam in censura, et non præcise in peccato, quia sæpe talibus delictis est annexa censura, v. g. excommunicatio, in qua per annum hærere, proprie dicitur insordescentia, de qua dicam *l.* 7, *a n.* 287. Et hæc interpretatio valere potuit quoad dispensationes eo tempore in Nuntiatura. De cœtero censeo cum *Plettemberg* et aliis *insordescere per annum* esse *permanere per annum in tali delicto*, ita ut per totum annum non pœnituerit de eo, et consequenter, si talis aliquando per annum, et saltem in Paschate confessus sit, præsumitur bene confessus, et efficaciter retractasse peccatum illud, adeoque non insorduisse, etiamsi postea relapsus sit, dummodo iterum in relapsu, et consuetudine ista sine pœnitentia non remanserit per annum.

§ 8. Quomodo clausulæ, *si ita est ; quatenus si ita est ; periculum immineat revelationis, et scandalorum ; ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata ; postquam dicto Sacerdoti ; si necdum satisfecerit*, sint intelligendæ, habet Busemb. relatus *l.* 1, *n.* 798, in app. R. 2, et de clausula illa *de nullitate prioris consensus certiorata*, dixi hic *n.* 814. Quid autem operentur verba, *motu proprio*, dixi *l.* 1, *n.* 814. Plura quoad clausulas Rescriptorum ex *S. Pœnitentiaria*, dicam *a n.* 951. Si Rescriptum habeat, non tantum, ut contrahant *servata forma* Trid. sed etiam expresse, *factis denuntiationibus in Parochia sponsæ*, id non adponitur per modum conditionis ad valorem, sed nihilominus potest in denuntiationibus dispensari ob Ordinario, Sanch. *l.* 8, *d.* 35, *n.* 19 ; Corrad. *l.* 7, *c.* 7, *n.* 17 *et* 21 ; Wiestn. Kerch. *n.* 259, contra Zerolam, quando enim aliquid in Rescripto apponitur, quod aliunde de Jure requiritur, ordinarie non apponitur cum alia obligatione, quam quæ antecedenter erat, unde videtur tantum esse velut monitio, ut fiat, quod Juris est. 945

Quæst. 131. *Quid addendum sit, si in facultate dispensandi addatur gratis ubique sub pœna invaliditatis, sine ulla mercede, sine præmio, sine munere, gratis sub excommunicatione etc.* R. § 1. Expedita dispensatione licitum esse aliquid acceptare, docent plures cum Sanch. *l.* 8, *d.* 35, *n.* 13, uti etiam notavi *s.* 8, *n.* 817, nam imprimis illa datio et acceptatio prohibetur, per quam dispensatio fit irrita, si autem sit expedita, non ideo fit irrita ; ergo. Deinde etiam videtur tum cessare prohibitionis causa, quæ est, ne dispensaturus muneribus excœcatus, dispensationis munus minus bene obeat ; et cum prohibitio sit odiosa, adstrictæ interpretationis, non videtur extendenda ad dationem post negotium expeditum ; hinc notant aliqui prohiberi examinatoribus Episcoporum aliquid accipere ante, attamen licite accipere, si quid libere offeratur post examen. His non obstantibus suadendum est contrarium in praxi, quia in materia dispensationum sine distinctione prohibetur acceptatio muneris. 946

§ 2. Ante dispensationem nequidem esculenta, vel poculenta licite admittuntur, quamvis paucis diebus possint consumi Corrad. *in praxi dispens. l.* 7, *c.* 6, *n.* 5 ; Sanch. *n.* 12 ; Rosa *de execut. litt. Apost. p.* 1, *c.* 5, *n.* 25; Krim. *n.* 2279, quia nempe prohibetur receptio omnis muneris, et reipsa sunt magna pro tantillo labore dispensandi. Hinc Barbosa *in Collect. Trid. s.* 21, *de ref. c.* 1, *n.* 5 *et* 13, docet pro 947

dispensatione Matrimonii non licere quidquam recipere, nec ratione taxæ, etiam ex immemoriali consuetudine, nec ratione sigilli, vel alterius rei pro mercede laboris. Idem dicit Fagn. *in* 1, *p. l.* 5 *decretalium de simonia*, *cap. In ordinando n.* 38, notans ita decrevisse Congreg. Interpretum Trid. 23 Octob. 1588. Rosa etiam dicit non juvare consuetudinem, quia additum est decretum irritans, Gars. *de Benef. p.* 8, *c.* 6, 110 *et* 111. Notario tamen licitum est pro examine testium vel informationibus accipere 4 partem Ducati, uti declaravit S. Congreg. citata a Corrado et Rosa, qui addit alibi a se solutos Notario 4 ducatos cum dimidio. Hæc referre volui, uti notetur diversitas opinionum et praxeos, pro diversis temporibus et locis.

948 § 3. Quando dicitur, *a munere te omnino abstinere debere monemus,* non continet solum consilium, sed præceptum, quia cadit super materiam aliunde graviter illicitam; est enim simonia accipere temporale pro actu jurisdictionis spiritualis, uti ex Trid. et S. Th. certum esse docet Castr. *tr.* 17, *d.* 4, *p.* 12, *n.* 10. Quod si accipiatur pro labore temporali, qui adhiberi debuit, non est proprie munus, sed stipendium, nec simoniacum, uti fatetur Castr. attamen videtur esse illicitum ob prohibitionem, maxime si dicatur, *deposita spe cujuscumque muneris et præmii;* tale enim stipendium est reipsa præmium laboris, Castr. Krimer *n.* 2278.

949 § 4. Potest dispensans, secundum dicta, exigere aliquid per viam commutationis, vel impositionis pœnæ, ut minus frequenter petatur dispensatio. Sed praxis habet Romæ, et in Nuntiaturis, ut hoc quod petitur cedat in pios usus, et non in utilitatem dispensantis. V. Castr. *a num.* 11. Notat etiam Corr. *l.* 8, *c.* 5, *num.* 34, S. Congregationem declarasse, quod quando Trid. dicit, ut dispensetur gratis cum illis qui ignoranter contraxerunt cum impedimento, intelligatur, quoad compositiones, non autem quoad Jura, et mercedem Officialium pro expeditione litterarum : et addit cum Garzia nequidem hoc quoad compositiones servari, ob necessitatem et onera Sedis Apostolicæ, præsertim ad tuendam propagandamque fidem catholicam.

950 § 5. Si opus sit dispensantem exire domo ad examen testium, potest pro eo labore dispensationi extrinseco aliquid accipere, V. Garz. *n.* 116. Pro labore tamen in facienda informatione testium, ad verificanda narrata in precibus, uti et pro expedienda dispensatione ipsa, non est licitum aliquid accipere, saltem ubi non est consuetudo accipiendi, quia hoc pertinet ad expeditionem dispensationis, pro qua prohibetur acceptatio muneris. *Dixi*, saltem ubi non est consuetudo, quia per eam licere docet Sanch. *n.* 11 ; quia tum censetur non munus, aut præmium, sed stipendium ex consuetudine debitum, solvitque Sanch. ib. argumentum ex cap. *Statutum* § *Insuper*, De rescriptis in 6. Hinc Castr. *n.* 10, dicit, stipendium laboris jure vel consuetudine debitum posse admitti. Possunt autem de hac consuetudine videri etiam Garz. *n.* 110, et Castr. *n.* 12. Et propter eam consuetudinem scripsit non ita diu ex Belgio aliquis Reverendissimus Romam, in Curia sua percipi Jura ex dispensationibus ; Rescriptum est, *quod sequi potest exemplum suorum Antecessorum.* Alius ex Germania directe petiit declarari, an non licite admitterentur Jura ordinaria pro dispensationibus ejusmodi, et est responsum affirmative, propter consuetudinem.

Quæst. 131. — *Quid præterea specialiter notandum sit circa dispensationes quæ petuntur a S. Pœnitentiaria ?* R. § 1. *Pœnitentiaria* pro foro tantum interno dispensat, in omni impedimento occulto Juris tantum Ecclesiastici, etiam pro contrahendis Matrimoniis excepta sola consanguinitate, nam quoad hanc tantum dispensat in contractis, et quidem extra 1 et 2 gradum : unde dispensat etiam in primo gradu affinitatis, etiam ex copula licita, etiam pro contrahendis, Krimer *n.* 2340. Quandonam autem impedimentum hic dicatur occultum, dixi *a n.* 870. Notat autem Tiburtius *in Introd. c.* 3, *pag.* 23, si impedimentum sit publicum Coloniæ, sed occultum Parisiis, ubi nunc habitat Titius Coloniensis, et Parisiis existens petat dispensationem tanquam pro impedimento occulto, non facta mentione de eo quod sit publicum Coloniæ, Breve datum a *Pœnitentiaria* fore subreptitium, quia non solet *Pœnitentiaria* admittere casum sic tantum occultum.

§ 2. Notari debet hic cum Krim. *n.* 2371, significatio varia vocis Forum, nam *forum* in neutro genere aliquando significat territorium, aut locum publicum in quo res venales exponuntur : *forus* in masculino significat locum judicii, et derivatio in utraque significatione est a *foro*, quia illuc feruntur venalia, vel lites. Sæpe autem per forum intelligitur *judicium*, *jurisdictio*, *potestas*, et in hoc sensu dicitur aliqua causa pertinere ad forum Ecclesiasticum, vel sæculare, aut esse mixti fori, si

pertineat ad utramque jurisdictionem. Forum in hoc sensu aliud dicitur externum, sive *forum fori*, in quo tractantur causæ in ordine ad externam gubernationem Reip. sive Ecclesiasticæ, sive sæcularis; aliud internum, quod dicitur *forum poli, seu conscientiæ*, quod intus in mente hominis, ubi conscientia est, exercetur. Forum internum aliud dicitur Pœnitentiæ, in quo aliquid geritur interveniente Sacramento Pœnitentiæ, sine absolutione sacramentali; aliud non Pœnitentiæ, in quo aliquid geritur sine Sacramento Pœnitentiæ, uti si aliquis extra Sacramentum absolvatur a censura, vel reservatione peccati. Atque ex his patet, forum *Pœnitentiæ et conscientiæ* non esse idem, nam forum conscientiæ est quid commune foro sacramentali, et non sacramentali. Quando tamen dixi *Pœnitentiariam* dispensare in foro tantum interno, sensus est, in foro tantum conscientiæ.

§ 3. In supplica ad Pœnitentiariam non est opus exprimere vera nomina oratorum, sed potest dici Titius, Caia, etc. Nec opus exprimere diœcesim vel locum originis ipsorum, quia hæc Rescripta non remittuntur ad diœcesanum, sed ad oratorem ipsum, unde satis erit si petat Rescriptum dirigi, v. g. Coloniam ad P. Claudium La Croix Soc. JESU vel quemcumque alium, qui tradet Oratori, et Orator eliget Confessarium, qui exequatur secundum jam dicenda.

§ 4. *Pœnitentiaria* inscribit suas litteras, *Discreto viro confessario, Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctori, ex approbatis ab Ordinario, per latorem præsentium specialiter eligendo.* Circa quod Krim. *a n.* 2307, et alii notant seqq. 1. Non sufficit esse Licentiatum. 2. Nec Doctorem Ordinis religiosi. 3. Confessarii Soc. JESU ex commissione sui Superioris possunt secundum dicenda *n.* 978, has litteras aperire. 4. Peccat mortaliter, qui aperit sine qualitate Doctoris vel privilegio. 5. Si ille qui aperuit non possit, vel nolit exequi, potest adiri alius. 6. Si ille qui prius noluit exequi, postea mutato consilio velit, potest. 7. Sufficit esse approbatum ab Ordinario, licet nullas adhuc confessiones audierit, et valde sit rudis. 8. Quamvis aliqui cum Sanch. *l.* 8, *d.* 37, *n.* 10, dicant non sufficere, quod quis errore communi censeatur Doctor, tamen communis sententia habet sufficere, si communi errore cum titulo colorato censeatur approbatus. 9. Si sit approbatus ad viros tantum, et dispensatio non requirat actualem confessionem utriusque, Sanch. Lezan. Perez et alii dicunt sufficere, quia verum est esse ex approbatis ab Ordinario. Contradicunt *De Justis*, Gob. et alii, quia non est simpliciter approbatus, et ideo Card. dicit primam sententiam esse tenuiter tantum probabilem, estque secunda conformior dictis in *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1467, quamvis Krim. dicat primam etiam esse absolute probabilem. 10. Delegatus procedit, *si ita esse* prout refertur *per diligentem latoris examinationem invenerit;* et nisi constet oppositum, ipsi creditur, *sine testibus :* quamvis autem ordinarie non præscribatur, potest tamen ex causa exposci juramentum. 11. Mandatur, ut saltem ex convenientia præmittat *monita, et consilia opportuna*, de fideliter respondendo, de implenda pœnitentia injungenda, de cavendo relapsu in delictum.

§ 5. Quamvis aliquis non Doctor, et non habens potestatem aperiat Rescriptum, non ideo careret effectu, dummodo Doctor aut alius designatus illud expediat, nam qualitas Doctoris non requiritur in aperiente, sed in exequente, Bon. Gob. *n.* 157; Krim. *n.* 2317. Si autem dispensandus unum elegerit, qui cum ipso dispenset, et ille postea sit ei nimis rigidus, potest hoc relicto eligere alium benigniorem; non aliter atque aliquis potest confessione apud unum inchoata, hunc deserere, et eam repetere apud unum alium, Gob. *n.* 167; Krim. 2318. 955

§ 6. Ex hoc quod dicatur, *cum illis dispenses in foro conscientiæ*, non sequitur fieri debere in confessione, aut confessionem requiri, Krim. *n.* 2336. Si autem expresse addatur ut dispensatio fiat *in actu sacramentalis confessionis*, vel *foro Pœnitentiæ, audita confessione*, etc. si dispensandus jam ante absolutus sit a suis excessibus, censuris ac pœnis, ac nullius mortalis sibi conscius sit, Gob. *n.* 183, et Krim. *n.* 2385, dicunt probabile esse non requiri confessionem; probabilius tamen est cum Dic. apud Gob. *n.* 256, et tandem consentit Krim. *n.* 2416, adhuc requiri velut conditionem præstandam ab eo qui vult gaudere illa gratia, secundum dicta *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1414, de confessione pro Jubilæo; quamvis Gob. *n.* 258, putet satis fore, si in confessionali, ubi cum illo dispensandum est, dicat, se non habere mortale, quod confiteatur : supposito autem quod confessio requiratur velut conditio, probabilius videtur contra Krim. *n.* 2325; Gob. *n.* 188; Kerch. *n.* 266, multosque alios quod invalide dispensaretur, si confessio esset sacrilega, quia confessio sacrilega non est vera confessio, quam supponitur requirere Pon- 956

tifex, unde sicut per sacrilegam confessionem non satisfit præcepto Ecclesiæ, ita nec hic menti Pontificis; censetur autem actus sacramentalis confessionis durare, quandiu non est data pœnitentia, vel absolutio; imo probabile est adhuc durare statim post absolutionem, quia multi Auctores, cum Gob. *n.* 253, docent tum adhuc licitum esse Confessario loqui cum pœnitente de auditis in confessione.

957 § 7. Quando additur, *ut prius tollatur occasio peccandi*, Gob. *n.* 189, intelligit occasionem quæ esset in eadem domo; sed probabilius est intelligi omnem occasionem proximam, quantum hæc tolli potest, quia Pontifex loquitur moraliter, unde in eadem domo cohabitatio posset manere, dummodo desineret occasio, et periculum proximum relapsus, uti plures tenent cum Gob. Viestn. Kerch. *n.* 269, tum enim censetur moraliter abesse occasio, debetque hæc occasio proxima necessario removeri ante absolutionem, quia est quid substantiale, et magni momenti, Gob. Krim. *a n.* 2391, quando autem dicitur, *ad evitanda scandala, quæ orirentur ex divortio*, nomine scandali non venit admiratio, aut prudens opinio de improbitate alterutrius, sed publica occasio peccandi per temeraria judicia, detractiones, odia, dissensiones, imitatio mali exempli, Gob. Kerch. *n.* 267.

958 § 8. Confessarius, qui hoc potest dispensasare, potest etiam absolvere ab omnibus reservationibus, et censuris, quæ provenerunt ex peccato, ob quod dispensatur, non tamen, si aliunde proveniant, quia expresse additur, *quas propter præmissa quomodolibet incurrit*, Gob. *a n.* 191. Oppositum tamen tenet Krim. *n.* 2350, si talis alia censura, vel reservatio impediret effectum gratiæ, quia dispensans facit gratiam absolvendi sacramentaliter, et revalidandi matrimonium; ergo etiam tacite facit gratiam removendi, quidquid hunc effectum gratiæ impediret, Arg. Cap. *Prœterea* De off. et potest. Judic. deleg., sed videtur dicendum, quamvis dispensatio trahatur ad necessario et de se connexa, secundum dicta *n.* 823, non tamen ad disparate se habentia.

959 § 9. Si supplicans nollet unquam secum dispensari, aut si cum illo nunquam posset dispensari defectu cujusdam conditionis, Confessarius non posset eum absolvere a reservationibus, aut censuris, quia additur *ad effectum concessæ gratiæ*, unde dispensatio impedimenti, et revalidatio Matrimonii est causa finalis cœterorum, qua cessante cessant reliqua, Gob. *a n.* 193; Krim. *n.* 2351. Quod si dispensatio danda esset saltem post duos tresve annos, posset tunc ab electo confessario absolvi a reservatis, et censuris in ordine ad dispensationem tunc ab eo eodem accipiendam, uti tenent Lug. et Gob. *n.* 199. Putat autem Dicast. si supplicans negligat confiteri, et petere dispensationem, saltem tum, quando est præceptum annuæ confessionis, quod gratia illa finem habeat; sed probabilius dicit Gob. *a n.* 202, si interea absolvatur ab alio habente potestatem in reservata, et censuras, ut sic satisfaciat præceptis Ecclesiæ, posse cum rationabili causa v. g. deliberando, an velit inire tale Matrimonium, expectare ad quodcumque tempus, et tum postea, si volet, eligere eum, qui secum dispenset; dispensatio enim non est alligata tempori confessionis annuæ, neque ulli alteri.

§ 10. Circa clausulam, *hac vice absolvas*, docet Krim. *a n.* 2353, et probabile dicit Gob *n.* 204, si dispensandus post datum gra batur in plures censuras vel reservata, etiam ab his absolvi, quia per hæc noı extincta gratia; ergo cum hæc impediren fectum gratiæ, debent posse tolli, durat hæc potestas absolvendi, quandiu ex ratio bili causa differtur executio dispensationis.

Objic. Si Confessarius a Superiore petie facultatem absolvendi Titium a lapsu carn reservato, hæc facultas extendit se tantum illum casum, et non ad alios interea ante a solutionem commissos; ergo similiter hic! Dato ant. de quo dixi *l.* 6, *p.* 2, *n.* 1692, .. cons. in primo casu sublatio reservationis habet rationem finis, et limitatur ad peccatum manifestatum, pro quo determinate petebatur; e contra sublatio censuræ non habet rationem finis sed medii, ideo enim debet tolli censura, ut dari possit absolutio a peccatis, et cum statu gratiæ revalidari Matrimonium; facultas autem absolvendi mensuranda est secundum rationem finis, uti habet S. Th. 2. 2, *q.* 27, *art.* 6, ergo cum censuræ illæ quæ intervenerunt, impediant finem, facultas se extendit etiam ad illas tollendas.

§ 11. Quamvis addatur ut injungatur *gravis Pœnitentia*, tamen si supplicans antea confessus est, et pœnitentiam proportionatam accepit, aut si lucratus est Indulgentias, aut si accedat cum tali dispositione, propter quam gravis pœnitentia mutari posset in levem, poterit quoque Confessarius parvam injungere; quia tantum intelligitur præcipi injunctio pœnitentiæ secundum exigentiam delicti secun-

dum se, quod nunquam esset confessus, et circa quod non esset causa minuendi ordinariam pœnitentiam, Gob. *a n.* 208; Krim. *a n.* 2397; Wiestn. Kerc. *n.* 271. Notatque recte Tiburt. supra *p.* 24, quod circa ejusmodi pœnitentiam injungendam, substantia sit servanda, sed quoad quantitatem sit locus discretioni, ut nempe Confessarius consideret pœnitentis sexum, complexionem, ætatem, statum, alias ejus obligationes, et his bene pensatis injungat pœnitentiam, quæ respective ad talem personam censeatur gravis. Quando autem committitur dispensanti, ut imponat gravem pœnitentiam sibi bene visam, *cui si lator parere contempserit, in dictam excommunicationem relabatur eo ipso*, sensus est, si parere contempserit rationabili præcepto, nam si dispensans imposuisset, v. g. ut iret ad triremes, aut faceret aliquid difficillimum, Tiburt. *p.* 3, *c.* 2, testatur a S. Congr. deci- esse quod non ideo reincidat, quia nemo contemnere parere, quando præstare)iliter non potest, quod irrationabili- :ipitur.

Quando additur, ut simul pro pœni- ijungat *confessionem saltem unam sin- nsibus*, Krim. *n.* 2400, putat, si non *in perpetuum*, vel *per totam vitam*, e, si injungatur ad aliquos annos se- mensuram delicti. Contradicit Gob. *a* , putatque intelligi de singulis vitæ us, et dicit hoc omnino esse injungen- :tiamsi defectu materiæ necessariæ non conn.eretur, secundum sententiam supra insinuatam, vel quamvis essent plenariæ Indulgentiæ, quia dicitur hoc debere injungi ultra pœnitentiam sacramentalem, licet quoad hoc videtur dissentire Krim. *a n.* 2510. Perinde autem est, quo die mensis fiat, unde satisfaciet confitendo, ultimo Januarii vel primo Februarii, aut primo Januarii, et ultimo Februarii; quod si uno mense omittat, non tenebitur alio compensare, quia videtur annecti mensi; si autem aliunde adhuc, v. g. ex voto vel præcepto teneretur confiteri aliquo mense, per hanc confessionem satisfaceret utrique obligationi, quia mens dispensantis prudenter præsumitur esse, ut confessio ex quacumque tandem causa fiat semel in mense, Salas, Portel. Gob. *n.* 220; Krim. *n.* 2406, contra Sanch. Bon. Perez, Dian. et alios. Peccabit autem toties mortaliter, quoties aliquo mense omittet, quia est materia, et præceptum grave, quale est confessionis annuæ vel diurni jejunii, Gob. *n.* 222, contra Krim. *a n.* 2408, qui *a n.* 2411, putat posse cessare hanc obligationem confessionis menstruæ, si dispensatus lucretur Jubilæum, vel Indulgentias plenarias; sed probabilius contradicit Gob. *n.* 226, quia est pœna extraordinaria etiam ad alios forte fines injuncta. In Rescriptis autem non fit mentio Communionis, unde non est obligatio injungendi illam, posset tamen injungi aliquando Communio loco gravis Pœnitentiæ, quæ simul injungi debet, Gob. *n.* 227.

§ 13. Quando dicitur Confessarium debere 964
declarare quod proles sit legitima *in foro conscientiæ, tantum*, sensus est, prolem talem pro utroque foro fuisse illegitimam, si uterque parens fuit conscius impedimenti, et tum esse legitimandam, in quo Ecclesia dispensat tantum pro foro interno, quamvis Krim. *n.* 2365, dicat vere legitimari quoad spiritualia, et temporalia, alii autem dicunt tantum ad Ordines sacros, et beneficia, unde si Judex Ecclesiasticus vel sæcularis ageret contra hos conjuges vel proles tanquam illegitimas, dispensatio illa in foro externo nil juvaret, Gob. *n.* 264, et Krim. *a n.* 2360. Quando autem unus saltem bona fide contraxit, putans Matrimonium esse validum, vel si non indicetur ipsi impedimentum, quando revalidatur matrimonium, sive hoc taceatur bona sive mala fide, proles censeri debent legitimæ pro utroque foro, uti ex Jure probat Gob. *n.* 247, et pluribus Sanch. *l.* 8, *d.* 34, *a n.* 50, possuntque videri dicta *l.* 4, *n.* 750, et Kerch. *n.* 277.

§ 14. Quamvis addatur, ut *nulli testes* adhi- 965
beantur, si tamen adhiberentur, non ideo esset invalida dispensatio, Gob. *n.* 265. Hinc Fill. *tr.* 10, *p.* 2, *c.* 10, *n.* 358, loquens de clausula illa Rescripti *ex Pœnitentiaria* sic habet: *non puto prohiberi, quominus fieri possit aliqua fides a Confessario de absolutione vel dispensatione impensa, pro consolatione pœnitentis, vel pro testimonio apud Episcopum obtentæ dispensationis in foro conscientiæ ; id enim etiam in aliis absolutionibus collatis in eodem foro fieri nil vetat :* Tamb. *De Matr. tr.* 2, *c.* 13, § 6, sic habet: *non est negandum, si Judex sciat ejusmodi dispensationem fuisse datam, posse interdum illi acquiescere ;* imo recte Fillucius notat posse evenire, ut Confessarius (habita licentia, ut suppono, a pœnitente) faciat fidem apud Judicem se absolvisse et dispensasse.

§ 15. Præcipitur etiam, *ut lanientur litteræ*, 966
id est, ut Rescriptum illud laceretur vel comburatur, vel ita corrumpatur, ut non possit produci in foro externo, sic enim dicitur legaliter destrui, unde sufficiet detrahere sigil-

lum, dilacerare per medium, inducere lituras vel cancellos, quamvis retineatur; sic enim peribit illius valor pro foro externo, Fill. Gob. *n.* 268; Krim. *n.* 2372. Quod si talis laniatio negligeretur, peccaretur quidem mortaliter, cum id præcipiatur sub excommunicatione latæ sententiæ, non ideo tamen invalidaretur dispensatio, quia non est conditio ad valorem, sed cautela, ne producatur in foro externo, Sanch. Gob. Krim. *n.* 2376, hinc additur *ita* laniandas, ut nullum earum exemplum extet, intellige, authenticum, seu ejusmodi, quo in foro externo posset probari datam esse dispensationem, unde nil peccas si exemplar illius pro te describas, illi enim tuæ descriptioni nulla fides debetur, Gob. *n.* 273.

967 § 16. Additur, *ne litteras illas reddat supplicanti,* intellige integras, quæ pro foro externo servire possint : si tamen redderet integras, dicitur quod litteræ non suffragabuntur illi, intellige iterum pro foro externo, nam manent pro foro interno validæ, Krim. *n.* 2379; Gob. *n.* 274 *et* 276.

968 § 17. Quando committitur dispensatio, ut non obstante v. g. affinitate possint inire Matrimonium, addi solet, *dummodo aliud impedimentum canonicum non obstet :* et sensus est, si non obstet aliud impedimentum, quod dispensatum non sit, Kerch. *n.* 274, vel dispensari debeat : hinc non obstat, quamvis cum tali affinitate etiam clandestine contraxissent, quia hoc impedimentum clandestinitatis potest per ipsosmet tolli, si consensum renovent coram Parocho et testibus, Krim. *a n.* 2420.

969 § 18. Quamvis Judicis delegati jurisdictio cesset, si semel plene illa utendo functus sit officio suo, secundum dicta *n.* 883, tamen si Confessarius electus minus bene peregerit officium suum, v. g. si dispensavit in impedimento, sed non legitimavit prolem, potest Rescriptum præsentari alteri Confessario qualificato, qui hoc supplere poterit acceptato Rescripto ; tum quia talis commissio necdum habuit plane suum effectum, tum maxime quia commissio pro foro interno imitatur forum sacramentale Pœnitentiæ, in quo pœnitens, cui unus Confessarius non satisfecit, potest alium accedere, Sanch. *l.* 8, *d.* 27, *n.* 40; Corrad. Krim. *n.* 2327, contra Nav. et Zerol.

970 § 19. Quomodo intelligenda sit clausula, *parte altera de nullitate prioris consensus certiorata,* dixi *n.* 814. Quomodo scribatur ad *S. Pœnitentiariam,* habet *Instructio n.* 909 relata. Quod si quis malit scribere ad aliquem e Pœnitentiariis potius quam ad Cardinalem ipsum, scire debet quod Pœnitentiarii sint ex Ordine S. Dominici, ex Franciscanis de Observantia, et ex Societate JESU. Occasione hic dictorum addo ex Tiburtio *p.* 3, *c.* 1, casus publicos non matrimoniales, in quibus ad *Pœnitentiariam* recurritur, esse duos. 1. Si quis publice manus violentas, sive percutiendo sive occidendo, injecerit in Clericum. 2. Si pugnavit vel astitit quomodolibet complex in publico duello. Pro casibus publicis contra immunitatem Ecclesiasticam recurritur ad S. Congregationem Immunitatis. Denique addo ex eodem Tiburt. *p.* 4, *S. Pœnitentiariam* habere facultatem etiam pro utroque foro, etiam in factis publicis absolvendi, et dispensandi in multis quoad Regulares et volentes ingredi Religionem, si accedat consensus et supplicatio Superiorum Regularium.

Quæst. 133. — *An dispensatio impedimenti prosit ignoranti vel invito?* R. § 1. Quando 971
idem impedimentum afficit utrumque contrahentium, uti est v. g. consanguinitas, satis est, quod unus contrahentium petat et acceptet dispensationem, tum enim etiam dispensatur cum altero quamvis ignorante, quia hoc ipso, quod tollatur inhabilitas ab uno respectu alterius, debet etiam tolli inhabilitas alterius, uti dictum est *n.* 853.

§ 2. Si impedimentum afficiat unum tantum 972
ex contrahentibus, valebit quidem dispensatio impetrata etiam nescienti, sed ut effectum habeat, docent Sanch. *l.* 3, *d.* 36, *n.* 2, et post eum Gob. *tr.* 9, *n.* 641 ; Burgst. *cens.* 3, *cas.* 89, debere acceptari, imprimis quia est quædam donatio, quæ acceptatione eget, deinde dispensatio semper videtur habere hanc conditionem imbibitam, si tibi dispensando ita placeat, uti etiam privilegium seu gratia, secundum dicta *l. n.* 841. Nihilominus probabile etiam est quod prosit ignoranti, imo et invito, quia non apparet cur inhabilitas ab utroque tolli non possit : uti tenent multi apud Sanch. supra, et cum Dian. *p.* 8, *tr.* 3, *R.* 86 *et* 87, sicut reservatio peccati, irregularitas, etc. possunt tolli ab ignorante et invito, quia pendet a sola voluntate Superioris. Imo non apparet cur aliquid quod habet se per modum gratiæ, conferri non possit invito, nisi Jura aliter statuant, sicuti statuerunt ut dispensatio pro Beneficio non habeat vim, nisi sit acceptata. De cætero Deus dat multas gratias peccatoribus ignorantibus et invitis. Item potest aliquis etiam invitus absolvi abexcommunicatione aut dispensari in voto, uti docet ipse Sanch. *in Dec. l.* 4, *c.* 24, *n.* 26. Quid autem dicendum

sit de dispensatione petita *a S. Pœnitentiaria*, videri potest Busem. relatus *l.* 1, *n.* 796, *in re.* 10, et quod dixi hic *n.* 959.

976 *Quæst.* 134. — *Quid addendum sit de dubio circa potestatem dispensandi vel dispensationem ipsam?* R. § 1. Universim dixi *l.* 1, *n.* 798, potestatem dispensandi esse rem favorabilem, adeoque late interpretandam : e contra dispensationem esse rem odiosam adeoque restringendam, quæ sententia est communissima inter Theologos et Canonistas, uti videri potest apud Sperel. *dec.* 112, *a n.* 73. Et consequenter si dubitetur, attamen communiter putetur quod potestas dispensandi se extendat ad hunc vel illum casum aut circumstantiam, judicari potest, quod extendatur ; et quamvis postea declararetur reipsa defuisse potestatem, nihilominus valide esset dispensatum, quia ubi adest error communis, bona fides et titulus saltem coloratus, Ecclesia supplet ; ut dictum est *n.* 42, 528, 534, licet non ita suppleat quando est error tantum privatus, secundum dicta ibidem. E contra, si dubitetur an dispensatio concessa se extendat ad hunc vel illum casum, aut circumstantiam, judicari debet non extendi.

§ 2. Si Jus concedens dispensari expresserit causam, ex dictis *n.* 381, colligitur etiam extendi ad casum ; in quo reperitur eadem causa similiter dixi *n.* 823, dispensationem extendi etiam ad illa quæ necessario connexa sunt, et sine quibus dispensatio nullum effectum haberet.

§ 3. Quid tenendum sit in dubio an adsit causa sufficiens dispensandi, et an ulla causa adsit item an hoc quod falso narratum ; vel male subticitum est, fuerit causa finali, necne, dixi *l.* 1, *a n.* 804. Et universaliter dixi in dubio, an causa quam expressisti vel tacuisti fuerit finalis, an tantum impulsiva, præsumendum esse quod fuerit tantum impulsiva, quia præsumendum est pro valore actus. Bardi tamen *de consc. disc.* 6, *c.* 5, § 4, *n.* 9, tenet oppositum, quando agitur de re odiosa, sed *n.* 10 fatetur, si quis per dispensationem Matrimonium bona fide inierit, et postea superveniat dubium de valore dispensationis quod resolvi non possit, standum esse pro Matrimonio, quia jam favet possessio bona fide inchoata.

§ 4. Quid tenendum sit, si certus sis te indigere dispensatione, et dubites an acceperis ; item si certus sis te obtinuisse, sed dubites an intervenerit vitium, vel an valeat dispensatio, dixi *l.* 1, *n.* 805, et præter Jura ibi citata, ex quibus videtur colligi quod præsumi debeat pro valore dispensationis, hoc ipsum docent Abb. Salas, Sanch. Tamb. *in Dec. l.* 1, *c.* 3, § 7, v. *Dispens. n.* 5, et Dian. *p.* 4, *t.* 3, *R.* 45. An licitum sit contrahere Matrimonium, quando est dubium vel major probabilitas de impedimento, si probabile sit illud abesse, dixi *a n.* 527, 530.

Quæst. 135. — *Quomodo practice sit applicanda doctrina hactenus tradita?* R. hoc modo : 1. Dum advertis impedimentum inter aliquos qui contrahere volunt vel jam sunt in Matrimonio, cogita an illud sit indicandum illis necne. 2. Si sit indicandum illi qui necdum est in Matrimonio, quantum potes, dissuade, quia communiter infausta sunt Matrimonia quæ antecedit impedimentum, nisi valde justa causa moveat ad dispensationem petendam, plerumque enim movent alia carnalia et mere temporalia motiva, quæ apud Deum non valent. 3. Si ille in quo advertis impedimentum sit conjugatus, et sciat se habere impedimentum velitque dispensationem, eo quod non possit sine scandalo facere separationem nec vivere continenter cum uxore putatitia, fac ut impetres dispensationem ipsi, per unum saltem Religiosum ex iis Ordinibus quos *n.* 970 notavi habere Pœnitentiarios Romæ, sed jube interim abstinere ab omni actu conjugali. 4. Accepto rescripto, sive pro conjuncto, sive pro alio, si habeas qualitates requisitas, et ille pro quo petitum est te ad id munus eligat, ipso præsente aperi litteras, expone omnes clausulas concernentes, quære an vera sint quæ illic asseruntur et an præstare velit quæ injunguntur ; si dicat vera esse et paratus sit præstare omnia, jube se ad confessionem disponere, audi confitentem, impone præscriptas pœnitentias, adde admonitiones debitas, declara prolem ejus esse legitimam, si prolem habeat, da absolutionem a censuris, tum a peccatis simul vel etiam ante, intendens cum eo dispensare in impedimento ; denique hoc ipsum illi declara, nempe quod cum eo sit dispensatum, et dilania litteras dispensationis. 977

Quæst. 136. — *Quid præterea sit notandum circa executionem dispensationum matrimonialium?* R. Suppositis illis quæ *l.* 4, *a n.* 659, dixi de executione litterarum Apostolicarum, notanda hic sunt seqq. § 1. Executores hi ordinarie debent esse graduati in Theologia vel Jure Canonico, secundum dicta *n.* 654. Possunt tamen Superiores Societatis JESU communicare facultatem alicui de Societate non Doctori, aperiendi litteras *S. Pœnitentiariæ*, ex 978

privilegio *Gregorii XIII*, anno 1582, die 3 Aprilis in Bulla *Exponi nobis* : ubi ait : *Nos idcirco tuis in hac parte supplicationibus inclinati, presbyteris Societatis hujusmodi per te vel tibi subordinatos illius Superiores de tua licentia designandis, et ab Ordinariis locorum approbatis vel approbandis, etiamsi Magisterii vel Doctoratus, aut aliis gradibus insigniti non sint, litteras hujusmodi aperiendi, confessionibusque fidelium... absolvendi... exequendi... licentiam et facultatem tenore præsentium concedimus et impartimur.* In compendio novo, verbo, *Confessarius*, § 3, sic habetur : *Ad hanc facultatem aperiendi dictas litteras designantur omnes Superiores alias approbati, juxta confessionem et omnes alii Confessarii, quos ipsi ad id deputaverint.*

979 § 2. Delegatus non habet in actu jurisdictionem, nisi post exhibitionem originalis mandati, quo authentice docere possit de facta sibi commissione dispensandi. Cap. *Super eo*, 12. De appell. Cap. *Pastoralis*, 12. De Rescript. Hinc si prius dispenset, quamvis certus sit de data et expedita Romæ commissione, nulliter agit, quia absque mandato, et absque cognitione causæ sibi demandata; tale enim mandatum non continet gratiam factam, sed faciendam; communis cum Krim. *a num.* 2222. E contra aliquis desinit esse delegatus per sententiam definitivam etiam irritam, secundum dicta *num.* 883.

980 § 3. Juxta Reg. 49, Cancellariæ, quando dispensatur in gradu prohibito, semper apponitur, *dummodo dicta mulier propter hoc rapta non fuerit;* tum enim hoc narrari deberet in supplica, nempe si rapta fuerit *propter hoc*, id est, ad Matrimonium. Et quamvis in Rescripto omitteretur, semper intelligitur : hinc si rapta esset, etiamsi consentiret manens in potestate raptoris, executor non posset pergere, sed requiritur novum Rescriptum in forma *perinde valere*, Krim. *num.* 2189, 2262.

981 § 4. Quando additur : *tuam conscientiam oneramus*, signum est, eligi industriam personæ quoad actum ipsum dispensandi, et tum executio relinquitur arbitrio ipsius sine cognitione judiciali, et ab ejus sententia appellari non debet, Barb. Krim. *num.* 2261. Si executio demandetur Episcopo, an ingerere se possit Vicarius generalis, aut si demandetur Vicario generali, an ingerere se possit Episcopus, colligi potest ex dictis *num.* 879. Sufficere autem prudens judicium de veritate narratorum, quamvis non adsit certitudo, docent Gob. et Kerch. *num.* 254.

§ 5. Quia Rescripto solet inseri : *si per diligentem informationem compereris preces veri tate niti*, et Trid. *sess.* 22, *cap.* 5, *de refor.* dicit, ut dispensationes etiam gratiosæ *suum non sortiantur effectum, nisi prius a delegatis Apostolicis, summarie tantum et extrajudicialiter, cognoscatur expressas preces subreptionis vel obreptionis vitio non subjacere*, hoc spectat ad formam, et prærequiritur ad valorem, quamvis ex concessione sponsorum aut aliunde sciretur veritas, Sanch. *lib.* 8, *d.* 34, *num.* 26; Corrad. *lib.* 7, *cap.* 6, *num.* 20. Et si dispensatio concessa sit tantum pro foro conscientiæ, informatio capi potest ab ipsis sponsis, quia in hoc foro possunt esse rei et testes; si autem agatur pro foro externo, informatio capi debet ab aliis, quia testis hic in propria causa non admittitur; potest autem etiam laico commit hæc informatio, quia non concernit jurisdi tionem, sed solum ministerium. Nec requ tur juramentum, dummodo sponsi fidem ciant sine prudente suspicione falsi; ita c communi Krim. *a num.* 2229, satis autem secundum sæpe dicta, causas finales seu tivas subsistere, quamvis non subsistere quid non substantiale, Krim. *num.* 225 falsificatione litterarum Apostolicarum, *lib.* 4, *a num.* 633.

§ 6. Delegatus non debet plus exam quam mandetur, hinc quia nunc non ap tur clausula, *dummodo copula non interce* in eam inquirere non debet; si autem cla illa apposita esset, et copula esset occult cent Sanch. Pont. et Krim. *n.* 2220, contra alios, Reum non teneri eam fateri, quia cum agatur pro foro externo, intelligitur, si intervenerit et publice sit nota. Et idem est, si Judex interrogaret de alio impedimento, quod occultum esset, et aliter esset in debito tempore tollendum, non enim tenerentur sponsi illud fateri, Corrad. Krim. *num.* 2259.

§ 7. Si preces sint quidem per testes justificatæ, attamen delegatus extra sigillum confessionis sciat illas non subsistere, pergere non potest, quia executio remittitur *ipsius judicio ac discretioni, onerata insuper conscientia ejus*, id est, si in conscientia repererit preces veritate niti, Sanch. Salas, Krim. *num.* 2237. Similiter quamvis preces veritate niterentur, si tamen ex dispensatione prævideret secuturum scandalum et majus malum exequi non posset; ideo enim committitur ejus judicio, discretioni, prudentiæ; Corrad. Krim. *num.* 2239. Et quandoque etiam additur : *si tibi videbitur expediens, ut dispensetur*, per quod remittitur,

non quidem ad liberam voluntatem ipsius, attamen ad prudens arbitrium, Menoch. Krim. *a num.* 2265.

§ 8. An et quando commissio dispensandi expiret morte committentis, dixi *lib.* 1, *num.* 816. Notat autem recte Krim. n. 2227, si dispensationis commissio data sit nomine Sedis Apostolicæ, non expirare morte Papæ, quia Sedes Apostolica nunquam moritur.

§ 9. Si delegatus reperiat causam bona fide allegatam Papæ, reipsa non subsistere, sed advertat aliam causam adesse, quæ si allegata fuisset, certo obtinuisset idem Rescriptum, Krim. *a n.* 2240, putat posse pergere, quia ex benignitate piæ matris Ecclesiæ præsumi potest quod Papa consensum suum non restrinxerit ad hanc specifice causam, sed eum extenderit ad communem et genericam rationem ufficientis, si pro tali casu adsit. Opprobabilius tenet Corrad. *lib.* 7, *cap.* 5, 54; nam ideo demandatur ut examin preces allegatæ veritate nitantur, tem, an subsit alia causa; nec datur um exequendi, nisi sub causa allegata. ex hoc, quod Papa concessisset, si aluisset ista altera causa, non sequitur, m consenserit, quia voluntas, quæ non tantum esset, nihil de facto operatur, tum operaretur sub hypothesi, quæ on est, uti in simili dixi *num.* 551.

An dispensatio pro foro conscientiæ ante expeditionem Rescripti, de hoc ixi *lib.* 1, *n.* 815, possuntque videri plura apud Krimer *a num.* 2267, quod si Matrimonium ineatur, vel ejus consummatio fiat post expeditum quidem rescriptum, sed antequam dispensatio pervenerit ad partes, aut antequam sit executioni data, quid dicendum sit, magis colligetur ex resolutione seqq. casuum.

Casus 1. Titius Romæ a Papa petit pro Caio dispensationem in impedimento Matrimonii, et priusquam obtineat, rescribit sine dubio obtinendam intra triduum; obtinetur intra triduum a Titio; et elapsum illud triduum contrahit Matrimonium Caius Coloniæ existens ante acceptas litteras dispensationis. *Quæritur*, an valide? Negant Suar. Vasq. Perez, Gob. *tract.* 9, *n.* 625, quia præsumi non potest mentem Papæ dispensantis esse, ut dispensatio valorem habeat, antequam certo innotescat, alias daretur occasio abutendi. Valide contraxisse docent Sanch. *lib.* 3, *d.* 36, *num.* 6, Navar. Vega, Rodr. Texed. apud Dian. *p.* 9, *t.* 7, *R.* 39, Sot. Burg. *cent.* 3, *cap.* 36 et alii; quia omnes gratiæ et privilegia statim robur habent, cum datus est consensus petenti per Procuratorem, licet postulans principalis ignoret; unde probabile videtur, inquit Burg., talem, in raro casu, videlicet in magna necessitate non differendi, etiam licite id facere.

Casus 2. Caius subdiaconus ob causam certo 968
sufficientem cogitat inire Matrimonium, hinc mittit Romam cursorem, qui dispensationem petat, nec dubitabatur, quin intra viginti dies esset obtinenda; post hos 20 dies contrahit Matrimonium. *Quæritur* an valide? Ratio affirmandi est, quia intra illud tempus concessa fuit dispensatio, uti nec rescitur ex dato, valor autem dispensationis non pendet a dispensando, sed a solo dispensante, qui ei etiam invito et renuenti obtrudere poterit. Resp. 1, cum Sanch. *lib.* 8, *d.* 26, *n.* 5, Amico, Castr. *tract.* 3, *d.* 6, *p.* 11, *num.* 3; Burgh. *cent.* 3, *cas.* 89 et aliis communiter; Matrimonium illud nullum est, quia dispensatio est relaxatio a lege adhuc vivente et obligante; ergo, ut suum effectum habeat, debet esse nota dispensando, vel saltem procuratori, qui ejus loco acceptet. 2. Dispensatio semper habet imbibitam hanc conditionem, si tibi dispensando ita placet, ut docent Suar. Sanch. Salas, Castr. et alii, unde differt hic casus a priore, in quo Caius acceptaverat per Titium. Ad fundamentum contrarium dico, fuisse quidem concessam, sed non habuisse effectum, donec cognosceretur, quia est quædam donatio, quæ per acceptationem completur, unde habet quidem dispensatio valorem a dispensante, non tamen effectum, antequam nota sit dispensando, vel saltem alteri ejus nomine acceptanti; et in Cap. *Si tibi præsenti*, De præbend. in 6, expresse habetur dispensationem circa Beneficium non habere vim ullam, nisi acceptata fuerit a beneficiando.

Casus 3. Sempronius Titiæ consanguineus 969
petiit dispensationem, sed ob urgentissimas causas Matrimonium contraxit cum Titia impedimenti ignara, priusquam dispensatio a delegato Confessario expediretur, attamen postquam Breve datum erat Romæ; Confessarius nunc accipit Breve, et *Quærit*, an illud possit expedire, ita ut vi illius fiant habiles ad valide contrahendum? *Ratio* dubitandi est: 1. Quia mutatus est casus in dispensatione contentus, agitur enim in ea conformiter ad supplicam de Matrimonio contrahendo, jam autem est contractum. 2. Dispensatio reddita est difficilior ex Trid. *sess.* 24, *de Reform. Matr. cap.* 5, decernente scienter contrahentem in-

tra gradum prohibitum debere spe dispensationis carere. Nihilominus pro parte affirmativa est: 1. Quia Sempronius sat mature summo Pœnitentiario supplex factus, narravit se jam tum de Matrimonio ineundo cum Titia tractasse et resilire non posse. 2. Non videtur dispensatio esse ideo reddita difficilior, cum Sempronius non temere præsumpserit, sed ob urgentissimas causas id fecerit. Trid. autem requirit scientiam, audaciam et temerariam præsumptionem, juxta Sanch. *lib.* 8, *d.* 25, *num.* 26. 3. Quamvis unus sciens impedimentum contraxerit, si alter ignorarit, non incurritur pœna Trident. nec postea opus est de hoc mentionem facere in petitione dispensationis, uti tenent Henriq. Sanch. *num.* 30, Perez, *d.* 46, *num.* 13, quia innocens puniri non debet ob alterius delictum: ergo etiam jam licebit gratiam illam exequi. 4. Texeda et alii apud Dian. *p.* 9, *tract.* 7, *R.* 36, docent, si contrahentes scienter intra gradus prohibitos contrahant, et consumment Matrimonium, postquam Pontifex concessit dispensationem, et nondum ea per Ordinarium cui committitur est expedita, in isto casu non esse dispensationem irritam vel subreptitiam: ita autem contigit in præsenti casu.

990 *Resp.* Confessarius non videtur posse procedere ad executionem: 1. Quia est exprimendum apud dispensantem, si Matrimonium fuerit contractum vel consummatum, uti certum videtur, inquit Perez *num.* 6, et constat ex *Trid.* supra, ubi in eum qui scienter et præsumptuose contraxerit, fert pœnam carendi spe dispensationis; e contra illi qui solemnitatibus adhibitis contraxerit cum probabili ignorantia, dicit facilius et gratis impertiendam dispensationem: ergo manifeste supponit hoc debere narrari; unde enim alias decernet pœnam carendi vel gratis habendi dispensationem, vel unde sciet an factum sit præsumptuose, an præmissis solemnitatibus, an cum ignorantia probabili, si non sit opus factum narrari? 2. Non videtur licitum esse procedere secundum relatam sententiam *Texedæ,* quia quando agitur de valore Sacramenti, etiam in illis in quibus Ecclesia potest supplere, non est licitum relinquere tutiorem, nisi sententia quam sequor communiter admittatur velut absolute probabilis, et non sit contra praxim Curiæ Romanæ; tum enim tantum vult Ecclesiæ supplere, secundum dicta *lib.* 6, *p.* 1, *num.* 118: sed sententia *Texedæ* non admittitur communiter, velut absolute probabilis, hinc *Diana* illam referens subdit, *hujusque Texeda, tu cogita an probabiliter.* Et quamvis *Diana* pro eadem citet *Vegam* non allegato textu Sanch. *n.* 21, citat *Vegam* pro opposita allegato textu, et sententia illa revera nullum habet solidum fundamentum. Sed quidquid sit de hoc, saltem est contra praxim Curiæ Romanæ, quæ semper respondet hoc exprimendum esse, uti testatur Sanch. supra juncto *num.* 8, ad quem se remittit, et de hoc refertur expressa declaratio sacræ Congregationis ad hoc caput Trid. *num.* 2. 3. Opinio Henriq. Sanch. et Perez, supra relata, nempe quod opus non sit narrare contractum et consummatum esse Matrimonium, si alteruter bona fide processerit, non videtur vera, nam Trident. toto illo capite loquitur in numero singulari, et nullo verbo innuit requiri utriusque scientiam vel ignorantiam; utque verum est esse pœnam, quod debeat hoc narrari, sed est tantum conditio prærequisita pro informatione dispensaturi, ut dispensationem diversimode et pro exigentia causæ noverit expedire, uti ante dictum est; pœna autem tantum est, ut qui scienter ac præsumptuose contraxit et consummavit Matrimonium, careat spe dispensationis: ergo, dato quod hæc pœna carendi spe dispensationis non incurratur, si alteruter bona fide processerit, tamen nullatenus sequitur factum non debuisse, aut adhuc non debere narrari, et quamvis tum nollet dispensare Pontifex propter scientiam et præsumptionem Sempronii, non sequitur Titiam puniri, quamvis indirecte et per accidens in ipsam redundet incommodum; sicuti si Titia bona fide contraxisset Matrimonium cum Caio Subdiacono, qui sciens et præsumptuose hoc fecisset non expectata dispensatione, cujus spem habebat; si Pontifex postea id resciens in pœnam præsumptionis Caii nollet dispensare, non ideo puniretur Titia, quamvis et indirecte et per accidens in ipsam redundaret incommodum; itaque petenda est dispensatio nova, enarrato facto: ita judicarunt mecum anno 1699, tres Doctores.

§ 11. Huc etiam refertur solutio sequentis casus: Titius cognovit Caiam et Bertham sorores, vultque ducere Caiam et petit dispensationem in affinitate; attamen priusquam dispensatio detur executioni, cognoscit iterum Caiam et Bertham. 991

Quæritur an indigeat nova dispensatione? Resp. 1. Non ideo indiget, quia iterum cognovit Caiam, quia est tantum incestus; nec inducit impedimentum respectu Caiæ, etsi sit occultus, quamvis commissus sit post obten-

tam dispensationem: tum saltem non necessario recurri debere Romam, docent Nav. Gob. *tract.* 9, *num.* 630, et alii multi cum Pelliz. *De Regul. tract.* 8, *cap.* 3, *a num.* 243, ac probabile agnoscunt Sanch. Less. *num.* 922, *citati*. 2. Si dispensatio non sit facta Romæ, sed tantum data commissio ut dispensaretur in partibus, si preces invenirentur veritate niti, etiam non indiget nova dispensatione ex hoc, quod ante dispensationem factam iterum cognoverit Bertham; nam repetita illa copula non inducit novum impedimentum affinitatis, sed manet unicum, quod prius contractum erat; sicuti si decies cognovisset singulas, esset unicum impedimentum, nec in supplica opus fuisset dicere quoties cognovisset illas, Sanch. *lib.* 8, *cap.* 24, *num.* 8. Est autem jam data potestas ad dispensandum pro Matrimonio cum Caia non obstante impedimento contracto per copulam cum Bertha. 3. Si Romæ facta est dispensatio, antequam Titius iterum cognosceret Bertham, videtur opus esse nova dispensatione, quia impedimentum per priorem copulam cum Bertha contractum, erat jam sublatum per dispensationem Romæ factam, quamvis necdum executioni datam seu applicatam Titio: et nunc redit idem impedimentum, quod sublatum erat, ergo debet de novo tolli; non potest autem sine nova dispensatione, quia prior non respiciebat nisi contractum antea impedimentum; Sanchez supra Pont. De Justis *lib.* 3, *num.* 163, *et lib.* 4, *n.* 187. *Confirmatur*, nam si Titius post declarationem, quod reperta veritate narratorum facta esset dispensatio, iterum cognovisset Bertham, opus esset nova dispensatione: ergo etiam jam, *Si dicas*, per priorem dispensationem factum esse, ut Titius posset cum Caia contrahere tanquam cum extranea: *Contra* est, nam dispensatio non tollebat consanguinitatem istarum sororum, nec impediebat quo minus a Titio posset iterum contrahi affinitas; si enim post dispensationem factam postea cognovisset Semproniam ejusdem Caiæ sororem, certo contraxisset impedimentum per aliam dispensationem tollendum: ergo idem est, si iterum cognoverit Bertham. Et hic dicta applicari possunt, v. gr. impedimento voti, item dispensationi factæ vel faciendæ per Ordinarium. Denique hic notandum est, quod dispensatio valide detur executioni, non expectato *placito* aulæ sæcularis vel Officialium belli, qui aliquando volunt se ingerere; recte enim docet Less. *in Auctor.* v. Bulla Pontificia, *casu* 3, ejusmodi placitum esse impertinens ad valorem Bullæ seu dispensationis exequendæ.

Quæst. 137. — *Quid præterea observare debeat Parochus circa Matrimonia coram ipso contrahenda?* Resp. § 1, Trid. sess. 24, de refor. Matrim. cap. 1, dicit: *Habeat Parochus librum, in quo conjugum et testium nomina, diemque et locum contracti Matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiat.* Et cum inde suo tempore doceri debeant plurima quæ maximi momenti sunt, recte notat Avers. *quæst.* 6, *sect.* 7, § *ult.* ad hoc obligari Parochum sub mortali. 992

§ 2. Parochus etiam contracturis proponere debet quæ ibidem statuit Trid. his verbis: *Postremo S. Synodus conjuges hortatur, ut antequam contrahant, vel saltem triduo ante Matrimonii consummationem sua peccata diligenter confiteantur, et ad SS. Eucharistiæ Sacramentum pie accedant* [1]. 993

Quæst. 138. — *Quid denique notandum sit circa purificationem puerperarum?* Resp. Hæc potius spectant ad materiam Baptismi, sed quia de illa ibi nihil dixi, addo hic pauca. 994

§ 1. De purificatione puerperarum *Synod. Colon.* anno 1662, *p.* 2, *tit.* 3, statuit: 1. Ex

1 S. R. C. declaravit 20 Dec. 1783 missam pro sponsis celebrari possei nduplicibus sive majoribus, sive minoribus; nunquam vero in Dominicis aliisque festis de præcepto et duplicibus 1 vel 2 classis, dicitur missa de Dominica aut festo cum commemoratione missæ pro sponsis. Confirmavit et ubique servari mandavit Pius VI, 7 Jan. 1784. Color pro missa pro sponsis est albus, alioquin diei. Ex declaratione S. C. R. die 28 Febr. 1818, missa pro sponsis est privata votiva, sine *Gloria*, sine *Credo*, cum tribus orationibus et *Benedicamus Domino*. Confirmavit et ubique servandum jussit Pius VII, 3 Martii 1818. Prima oratio est ea quæ in missa; 2 de eo de quo factum est officium; 3 quæ aliunde dicenda foret 2 loco in missa de officio (18 Febr. 1818). Commemoratio pro sponsis, quando missa pro sponsis legi nequit, fit sub *alia* conclusione post alias a Rubrica præscriptas et ante eas quæ a superiore jubentur (20 Ap. 1822). Ex eodem decreto commemoratis omittitur in Dominicis vel feriis privilegiatis uti esset in Dominica Palmarum, v. g. iis quibus omittenda est oratio imperata. Missa pro sponsis non dicitur infra octavam Epiphaniæ, in vigilia Pentecostes et octava non tenetur applicare missam pro sponis, nisi ab eis eleemosynam recipiat (1 Sept. 1841). In eadem missa plures potest benedicere, singulariter postulato consensu et singulariter dicto: *ego vos*, cæteris in communi (ib.); in missa inclusæ preces super sponsos extra missam vel extra missam pro sponsis non dicuntur. (*Edit.*)

Cap. un. *De Purific. post partum*, quamvis puerperæ possint statim post partum venire ad Ecclesiam, attamen etiam in nova lege licite emanere. 2. Non ante 25 a partu diem, nec alibi, quam in Ecclesia benedicendæ sunt puerperæ. 3. In pœnam peccati mulieres, quæ ex illicito concubitu pepererunt, sub pœna suspensionis eo ipso incurrendæ non benedicantur. 4. Sine pompa et ad summum cum tribus feminis deducantur. 5. Non fiat in dominica vel festo fori. 6. Nullus Parochus, Sacerdos vel Clericus debet convivium mulieri purificatæ instructum frequentare. 7. Non substituatur mulier purificanda in locum defunctæ puerperæ, nec ad cadaver defunctæ in partu legantur preces purificationis, nec etiam legantur in privatis ædibus super periclitantem post partum.

994 § 2. Circa prohibitionem illam, ne mulieres, quæ illicito concubitu pepererunt, purificentur, dubitatum est an id intelligatur etiam de illis, quæ ex illicito concubitu conceperunt, sed pariunt in Matrimonio ante partum contracto; affirmarunt aliqui, quia manet causa, ut sit in pœnam peccati. Oppositum tenuimus anno 1710, tum quia talis nunc in Matrimonio honeste parit, tum maxime, quia statutum illud est pœnale, et tantum dicit, *mulieres*, quod convenit non conjugatis ; ergo non est extendendum ad conjugatas, cum *Synodus* ibi non agat de Matrimonio, sed de Baptismo. *Nec obstat*, quod æqualis ratio esset tales conjugatas excludendi ; *nam* in positivis non est argumentandum a pari ad par, imo nec a minori ad majus, sed standum verbis in rigore, quæ potius restringenda sunt in materiis odiosis, qualis est hæc.

995 § 3. Sicuti *lib.* 2, *n.* 99 *et* 112, dixi acatholicos esse excludendos a benedictione matrimoniali et cæremoniis sepulturæ ecclesiasticæ, ita puto excludendam puerperam acatholicam ab hac benedictione purificationis. 1. Quia cæremoniæ illæ sunt ab Ecclesia institutæ pro fidelibus in Ecclesia et probabiliter nomine Ecclesiæ etiam fiunt istæ orationes, uti insinuat Sanch. *lib.* 7, *d.* 9, *num.* 13. Ecclesia autem non vult ejusmodi orationes publicas offerre pro acatholicis, qui ab Ecclesia Catholica exclusi esse volunt. 2. Quia acatholici, qui cæremonias Ecclesiæ irrident, indigni sunt, quibus illæ adhibeantur. 3. Quia tales acatholici in his locis acatholicis præsumi sæpe possunt esse formales hæretici, adeoque excommunicati et quamvis vitandi non sint a catholicis, attamen ipsis prohibitum est in divinis communicare cum catholicis, secundum dicta *lib.* 6, *p.* 2, *num.* 34, et dicenda *lib.* 7, *num.* 270, ergo scandalo illi sunt Parochi, qui ad talia admittendo quasi inducunt illos ad petendam talem ipsis illicitam communicationem in divinis cum catholicis. An licitum sit m tuo acatholico catholicæ Parochiæ inquil pulsare campanas catholici templi, dicam 7, *num.* 268.

§ 4. Cum hæc cæremonia purificationis sit necessitatis, sed devotionis, Cap. unic. *purific. post part.* putarunt Laym. Peyr. P puerperas posse e Regularibus admitti ad purificationem, pro quo referunt declarationem *S. Congreg.* sed recte contradicit Pignat. t. 5, *consult.* 76, quia consuetudo saltem id restrinxit ad solos Parochos ; et idem dicit alia declaratio *S. Congreg.* unde sicuti benedictio nuptiarum, quamvis non sit necessitatis, tamen secundum dicta *a num.* 504, fit a solis Parochis, ita et hæc cæremonia.

THEOLOGIA MORALIS

DE CENSURIS ECCLESIASTICIS

ET

IRREGULARITATIBUS

LIBER SEPTIMUS

CAPUT PRIMUM

DE CENSURIS IN GENERE

DUBIUM I.

Quid sit censura ecclesiastica?

« Resp. Est pœna spiritualis et medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur usus quorumdam bonorum spiritualium, Laym. *lib.* 1, *t.* 5, *p.* 1, *cap.* 1. *Unde resolves:*

» I. Per censuram non privatur homo bonis mere internis, v. g. charactere, potestate Ordinis; nec bonis propriis, ac privatis, v. g. fide, charitate, gratia, etc., sed quibusdam externis et publicis, sive actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum vel commodum, ut sunt Sacrificium, officium divinum, Beneficium, administratio et susceptio Sacramentorum, Indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia; quia hæc et non illa subsunt dispositioni Ecclesiæ. Unde si interdum privetur bono aliquo temporali, v. g. convictu humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

» II. Exilium, carcer, servitus, privatio Beneficii, nisi adjunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

» III. Nec degradatio vel depositio est censura, quia etiamsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, et ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

» IV. Nec cessatio a Divinis, quia non imponitur per modum medicinæ ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam injuriam Ecclesiæ factam.

» V. Nec irregularitas, sive sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantum impedimentum canonicum; sive sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitivæ, et ex se perpetuæ ; unde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem, Bon. *d.* 1, *quæst.* 1, *p.* 1.

» VI. Quando in Jubilæis vel privilegiis datur potestas absolvendi a censuris, non com-

prehenditur irregularitas, nisi expresse addatur. »

ADDENDA.

2 *Quæst.* 1. — *Quinam circa censuras sint errores hæreticorum, et quæ doctrina catholica?* Resp. § 1. Vicleff. Hus et Lutherus docuerunt censuras nullius esse valoris : sed *Concil. Constant.* damnavit hos *Vicleffi* articulos : 13. *Illi, qui dimittunt prædicare sive audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, et in Dei judicio traditores Christi habebuntur.* 30. *Excommunicatio Papæ vel cujuscumque Prælati non est timenda, quia est censura Anti-Christi.* Similiter hunc *Hus* articulum damnavit idem *Conc. Constant.* 18. *Quilibet prædicantis officium de mandato accipit, qui ad Sacerdotium accedit, et illud mandatum debet exequi, prætensa excommunicatione non obstante.* Hos *Lutheri* art. damnavit *Leo X.* 23. *Excommunicationes sunt tantum externæ pœnæ, nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus.* 24. *Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicationes quam timere.*

3 § 2. Hos alios *Vicleffi* articulos damnavit idem *Conc. Const.* 11. *Nullus Prælatus debet aliquem excommunicare nisi prius sciat eum excommunicatum a Deo : et qui sic excommunicat, fit ex hoc hæreticus vel excommunicatus.* 12. *Prælatus excommunicans Clericum qui appellavit ad Regem vel ad Concilium Regni, eo ipso traditor est Regis et Regni.* Similiter illos *Joannis Hus* : 14. *Doctores ponentes, quod aliquis per censuram ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, sæculari judicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc Pontifices, Scribas et Pharisæos, etc.* 19. *Per censuras ecclesiasticas... ad sui exaltationem Clericus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit et viam parat Anti-Christo, etc.*

4 § 3. De fide est esse in Ecclesia potestatem ferendi censuras ex Matth. 18 : *Quodcumque ligaveritis super terram*, nam Calvino teste apud Bellar. *De Pontif. lib.* 1, *n.* 13, Christus ibi loquitur etiam de potestate excommunicandi, et Christum ibi loqui de actibus externæ jurisdictionis docent SS. Patres et Theologi omnes cum Suar. hic *d.* 1, *sect.* 2, possuntque videri etiam Castr. *d.* 1, *punct.* 3 et Dicast. *d.* 3, *a num.* 6. Ratio autem est, quia in omni bene constituta Rep. debet esse potestas quosdam sibi noxios excludendi a suo corpore, alios male administrantes suspendendi a quibusdam officiis, aliis interdicendi certos actus et functiones; ergo id etiam esse debet in Ecclesia; hæc autem est ipsa potestas ferendi censuras, nempe excommunicationem, suspensionem et interdictum : ergo. Censurarum autem materiam et cognitionem pertinere ad solos Judices ecclesiasticos docet Trid. cujus verba referam *num.* 18, potestque videri etiam Pign. *tom.* 6, *cons.* 19, *num.* 16 *et* 20.

DUBIUM II.

Quotuplex sit censura?

« Resp. dividitur. 1. Essentialiter, in Excommunicationem, Suspensionem et Interdictum. 2. Accidentaliter in eam quæ est a Jure et fertur per Canones, Constitutiones vel statuta Ecclesiastica, stabili ac permanente lege : et eam quæ est ab homine, quæ scilicet fertur a Judice vel Prælato per modum mandati vel sententiæ judiciariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare aut certas personas; vel generalis, quæ nulla singularis facti aut personæ determinatione fertur. 3. In eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet Jus aut Judex statuit ipso facto (quo quis, v. g. contra legem facit) sine alia sententia incurrendam ; et eam quæ est ferendæ, quam Jus aut Judex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis consideranda sunt verba, quibus censura fertur : quæ si includant alterius actionem seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ ; latæ vero, si non includant. Si vero ambigua sint, teneri potest *regula* 49 *Juris in* 6, quod in dubio circa pœnas benignior interpretatio sit facienda. *Unde resolves.*

» I. Est censura latæ sententiæ. 1. Si verba sint præteriti aut præsentis temporis, v. g. excommunicavimus, excommunicatus est vel fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus aut jubemus esse excommunicatum, suspensum, etc. 2. Si addatur particula *ipso Jure*, *ipso facto*, *vel sine alia sententia*. 3. Si verba sint imperativi modi, v. g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, etc. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

» II. Sententiæ ferendæ saltem ut plurimum. 1. Si verba sint futuri temporis, v. g. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba sint minatoria, v. g. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, etc. nisi tamen ex adjunctis aliud colligatur. »

ADDENDA.

6 *Quæst.* 2. *Quæ sit significatio variorum terminorum, qui in hac materia de censuris sæpe recurrent?* Resp. § 1. *Censura* secundum Bonacinam hic initio, dicitur, vel a *censeo*, fero sententiam : vel a *censio*, punio, castigo : vel a *censor*, cujus officium est moribus præesse, et delicta corrigere.

7 § 2. Censura Juris vel Canonis, sive per modum statuti dicitur illa quæ imponitur per aliquam legem permanenter duraturam etiam post mortem illius, qui imponit : e contra illa dicitur censura hominis, seu lata per modum sententiæ aut præcepti, quæ fertur cum intentione de non inducenda lege perpetua, sed tantum transeunter et pro casu, uti pluribus explicat Dicast. *dist.* 1, *dub.* 9.

8 § 3. Censura per sententiam potest ferri, vel per sententiam generalem, ut habet Busemb. si nempe indeterminate proferatur in aliquem, qui hoc fecit vel faciet : vel per sententiam specialem et particularem, si feratur contra determinatam in individuo personam propter hoc individuum delictum.

9 § 4. Quid sit censura latæ et ferendæ sententiæ, recte explicat Busemb. Hæc adde, in primis, si sit ferendæ sententiæ, tum dicit *communicatoriam*. Deinde, si dicatur : ipso facto excommunicetur seu excommunicabitur, sententiæ latæ, uti habent Toletus, Dicast. *d.* 1, *n.* 99. Idem est, si cum verbis præteriti addantur hæ particulæ: *mox*, *prorsus ex nunc*, *ex tunc* sit excommunicatus, sed cum verbis aliis, est ferendæ, uti *mox excommunicetur*, Suar. Dicast. *num.* 101. Si autem sic dicatur: qui hoc fecerit, est excommunicatus, plerique dicunt esse latæ sententiæ ; si tamen dicatur: sit veluti excommunicatus, Sanch. et Dicast. *n.* 103 *et* 110, dicunt esse ferendæ ; si autem dicatur: anathema sit, Suar. dicit esse latæ sententiæ, Sanch. et Dicast. supra dicunt esse latæ, quando est contra hæresim, quia hæresis subjacet latæ sententiæ : ferendæ autem est, si contra alia delicta dicatur. Addunt, quod quando verba non significant actionem ipsam, v. g. excommunicandi exercendam per ministerium alterius tum significent sententiam latam, ut si dicatur : subjaceat, subjacebit, incidet, incurrat, incurret censuram, et ita docent Sylv. August. Armilla, Suar. Vasq. Avila et Dicast. *num.* 103. Videri potest etiam Pign. *tom.* 10, *cons.* 1, *num.* 13 et Krim. *lib.* 5, *a num.* 1614, et quæ dixi *lib.* 1, *num.* 609 *et* 612.

§ 5. Ante censuram ferendæ sententiæ præire solet *monitio canonica*, de qua agitur in Cap. *Constitutionem* de sent. excom. in 6, per quam intelligitur citatio cum tribus monitionibus, vel una peremptoria continente tres. Si non pareatur, est contumacia, sic dicta vel a *contumeo*, quia qui non obedit, est et manet tumidus seu superbus, vel a *contemnendo*, quia mandatum Superioris non curat. Estque triplex contumacia, *evidens* seu manifesta, quando reus citatus in faciem citandi dicit se nolle comparere. *Præsumpta* seu dubia, quando post factam vel publice affixam citationem non comparet. *Vera*, si in faciem citatus taceat, et tamen postea non compareat. Plures species contumaciæ enumerat Krim. *a num.* 1712, ubi pluribus exponit, quid ad eam requiratur, ut censeatur canonica. 10

§ 6. Ille dicitur nominatim censuratus, qui denuntiatur esse ligatus censura, vel expresso proprio nomine et cognomine, vel in talibus circumstantiis, ut sufficienter designetur illius persona, uti habet Busemb. 11

§ 7. Quid dicatur occultum, publicum, deductum ad forum contentiosum dixi *lib.* 6, *p.* 3, *a num.* 870, et præter citatos tum ibi, tum locis ibi relatis docent Escob. et Dicast. *d.* 3, *num.* 101, aliique apud Castr. *d.* 6, *p.* 7, *num.* 11, ut quid censeatur deductum ad forum contentiosum requiri, ut accusatus aliquo modo comparaverit, negando vel confitendo, prius enim non est contentio : ergo neque censetur res ad forum contentiosum deducta. 12

§ 8. Absolutio per hoc differt a dispensatione, quod absolutio sit sententia remittens delictum vel pœnam, dispensatio autem sit exemptio ab obligatione alicujus legis, qua v. g. prohibetur accipere Ordines, qui aliquem occidit. 13

§ 9. Secundum dicta *lib.* 6, *p.* 3, *num.* 952, absolvi in foro interno tantum, seu pro foro conscientiæ, non semper significat absolvi in Sacramento Pœnitentiæ, sed est ita absolvi, ut pro foro externo maneat jus cognoscendi de illo delicto, illudque puniendi, ita ut absolutio prior nihil juvet in foro externo. 14

§ 10. Pœna pure vindicativa dicitur quæ imponitur propter delictum præteritum, non habendo respectum ad aliquid in futurum ; ita ut imponatur, quamvis nec sit periculum relapsus, nec spes emendationis, et talis est pœna respectu damnatorum. Pœna medicinalis est, quæ simul et præcipue infligitur, 15

vel ob emendationem, vel ad cavendas in posterum culpas et relapsus.

16 § 11. *Anathema*, penultima producta, significat idem, quod aliquid oblatum vel appensum velut momentum ad memoriam; e contra *anathema*, penultima correpta, significat separationem, et differt accidentaliter tantum ab excommunicatione, per hoc, quod anathema fiat cum quibusdam cæremoniis ad majorem terrorem; sic enim Jure præscribitur, ut Episcopus solemniter excommunicaturus per anathema indutus sit amictu, stola et pluviali violaceo, ut 12 Presbyteri Episcopum circumstent tenentes manibus lucernas ardentes, et post latam anathematis sententiam humi projiciant lucernas et pedibus conculcent, ejiciantque extra Ecclesiam, etc. Can. *Debet*, 56. Causa 11, *quæst* 3, et alibi. Reliqui termini commodius per decursum explicabuntur.

DUBIUM III.

Qui possint ferre censuram, et in quos?

17 « Resp. I. Censuram ferre potest omnis ac solus Superior Ecclesiasticus, habens in foro externo seu contentioso jurisdictionem, sive ordinariam sive delegatam.

» Porro ordinariam, quæ est ratione officii vel alterius juris, potestque delegari Clerico clericatus privilegiis gaudenti (ut Bon. *d.* 1, *quæst.* 2, *p.* 2; Laym. *lib.* 1, *t.* 5, p. 1, *cap.* 3, *num.* 1, ex *cap. Cum Ecclesiarum*, S. Thom. etc. docent) habet: 1. Papa respectu totius Ecclesiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi eorumque Vicarii Generales. 3. Generales, Provinciales et Superiores locales Religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes Religionum, Concilia Provincialia Episcoporum, Capitula Provincialia quorumdam religiosorum; et denique. 5. Quidam ex concessione, ut multi Archidiaconi, Archipræsbyteri et Decani.

» Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente, cujus morte expirat; nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem hujus commissionem, ut sit delegatus Papæ. *Unde resolves.*

» 1. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram. 1. Parochi. 2. Laici, quia non sunt capaces jurisdictionis Ecclesiasticæ; uti et Religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Feminæ, licet sint Priorissæ vel Abbatissæ quia non sunt capaces jurisdictionis seu potestatis clavium. Quando vero in Jure dicuntur posse subjectos sibi Clericos suspendere ab officio vel beneficio, suspensio non accipitur proprie pro censura, cujus violator irregularitatem incurrit, sed late et improprie pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subjecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei redditus interea. V. Bon. *loc. cit.* Laym. *num.* 3.

» Resp. II. In omnes et solos subditos alicui Superiori ecclesiastico, potest ferri censura, quia subjectio et jurisdictio sunt correlativa, Laym. *cap.* 3. *Unde resolves:*

» I. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint catechumeni; nec mortui, quia non subsunt jurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari, non enim de novo ligantur sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac vivis prohibetur, ne cum iis agant, orando pro illis, sepeliendo, etc. Similiter dicunt absolvi ab excommunicatione, quando sepultura et orationes publicæ pro illis permittuntur. Laym. *loc. cit.*

» II. Advenæ et peregrini brevi tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, generali sententia aut statuto decretis, quia non sunt subditi. Laym. *num.* 5.

» III. Etsi subditi extra suam diœcesim (vel in loco diœcesis exempto), delinquentes contra legem sui Episcopi non incurrant censuram, Superior tamen saltem regularis potest suos subditos, ubicumque existant, per particularem sententiam censuris innodare. V. Laym. *loc. cit.*

» IV. Hæretici, Apostatæ et schismatici possunt affici censuris quia per Baptismum sunt subjecti Ecclesiæ. V. Laym. *loc. cit.*

» V. Solus Papa non potest incurrere censuram, quia nulli est subjectus Bon. *loc. cit.* »

ADDENDA.

Quæst. 3. — *Quid præterea notandum sit circa potestatem ferendi censuras?* Resp. § 1. Ante omnia pro hoc et sequenti dubio notanda sunt verba *Trid.* sess. 25, cap. 3. De refor. Quamvis excommunicationis gladius nervus sit Ecclesiasticæ disciplinæ, ad continendos in officio populos valde salutaris, sobrie tamen magnaque circumspectione exercendus est; cum experientia doceat, si temere aut levibus ex rebus incutiatur, magis contemni, quam formidari, et perniciem potius parare, quam salutem. Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis ad finem re-

relationis, ut aiunt, aut pro deperditis seu subtractis rebus ferri solent, a nemine prorsus, præterquam ab Episcopo, decernantur, et tunc non alias quam ex re non vulgari, causaque diligenter ac magna maturitate per Episcopum examinata, quæ ejus animum moveat, nec ad eas concedendas cujusvis sæcularis, etiam Magistratus auctoritate adducatur; sed totum hoc in ejus arbitrio et conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore eas decernendas esse judicaverit. In causis vero judicialibus mandatur omnibus Judicibus Ecclesiasticis, cujuscumque dignitatis existant, ut quandocumque executio realis vel personalis in qualibet parte judicii propria auctoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo quam definiendo a censuris Ecclesiasticis seu interdicto; sed liceat eis, si expedire videbitur, in causis civilibus ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus contra quoscumque etiam laicos, per mulctas pecuniarias, quæ locis piis ibi existentibus, eo ipso, quod exactæ fuerint, assignentur, seu per captionem pignorum personarumque distinctionem per suos proprios aut alienos executores faciendam, sive etiam per privationem Beneficiorum aliaque Juris remedia procedere et causas definire. Quod si executio realis vel personalis adversus reos hac ratione fieri non poterit sitque erga Judicem contumacia, tunc eos etiam anathematis mucrone, arbitrio suo, præter alias pœnas ferire poterit. In causis quoque criminalibus, ubi executio realis vel personalis, ut supra, fieri poterit, erit a censuris abstinendum; sed si dictæ executioni facile locus esse non possit, licebit Judici hoc spirituali gladio in delinquentes uti; si tamen delicti qualitas, præcedente bina saltem monitione, etiam per edictum id postulet. Nefas autem sit sæculari cuilibet Magistratui prohibere Ecclesiastico Judici, ne quem excommunicet, aut mandare, ut latam excommunicationem revocet, sub prætextu, quod contenta in præsenti decreto non sint observata, cum non ad sæculares sed ad ecclesiasticos hæc cognitio pertineat. Excommunicatus vero quicumque, si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad Sacramenta, et communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur, sed si obdurato animo censuris annexus in illis per annum insorduerit, etiam contra eum, tanquam de hæresi suspectum, procedi possit.

§ 2. Avila, Kon. Engel. *in Jur. can. lib.* 5, *t.* 39, *n.* 16, et alii putant feminam Jure divino esse incapacem ferendæ censuræ, quia claves Ecclesiæ nulli feminæ sunt concessæ, sed soli Petro, Apostolis et eorum successoribus; e contra Suar. Sanch. Laym. Castr. p. 4, num. 5, aliique cum Krim. n. 1654, probabilius dicunt incapacem esse Jure Ecclesiastico tantum, ideoque illi communicari posse, quia potestas ferendi censuras, licet spiritualis sit, non est potestas Ordinis, cum ex omnium sententia a Papa communicari possit laico: non est autem ratio dicendi, quod nulla potestas spiritualis conferri possit feminæ, cum potestatem habeat ex privilegio conferendi Beneficia, et instituendi. Potest itaque femina habere clavem jurisdictionis, quamvis non Ordinis; atque sic solvitur ratio in oppositum. Hanc tamen potestatem ferendi censuram nec feminæ, nec laico, nec Capitulo ex majore parte constante laicis committere potest Episcopus, quia Can. Cap. *Decernimus*, De judiciis, qui est supra Episcopos, id prohibet. Probabilius etiam videtur, quod non baptizatus nequidem a Papa delegari possit ad ferendam censuram, quia cum non sit membrum Ecclesiæ, nihil ad Ecclesiam proprie pertinens ei committi potest, Krim. n. 1655.

20 § 3. Nemo potest censuram ferre per modum judicii in causa propria, quia nemo in causa propria est Judex, posset tamen fieri etiam per modum Judicii, si causa esset ita manifesta, ut nec negari posset, nec opus esset examinari, uti et semper fieri potest per modum justæ defensionis; sicuti enim vis vi repelli potest, ita licitum est injustum invasorem per censuram ab injuria arcere, Dian. Krim. num. 1644 et alii.

21 § 4. Parochus, cum non habeat jurisdictionem externam, neque jus citandi, nequidem potest ex officio declarare, v. gr. aliquem esse excommunicatum, nisi ipsi hoc demandetur; potest tamen ex vi latæ sententiæ excommunicatum prohibere ab ingressu Ecclesiæ, et removere a Sacris. Pirrhing. l. 1, tit. 31, n. 141; Krim. 1634.

22 § 5. Si Papa deprehendatur devius a fide, Concilium potest eum per censuras cogere, ut pareat, Cap. *Si Papa*. Dist. 40; Leand. Krim. n. 1664. Potestque videri Bellarm. *de Pontifice* l. 3, q. 30, fuse quæstionem illam tractans.

23 § 6. Episcopus confirmatus, quamvis necdum ordinatus, potest censurare, quia censuram ferre non est actus Ordinis, sed solius

jurisdictionis. Dubitatum autem est, an Episcopus existens extra suam diœcesim possit subditum suum censurare. Affirmant Sylv. Nav. Avila et alii, si causa sit ita clara, ut ejus cognitio non requiratur, quia tum videtur cessare ratio prohibitionis ; e contra probabilius negant alii cum Delb. *de immun. Ecc. c.* 12, *d.* 6, quia quantumcumque causa sit clara, ferre censuram est actus jurisdictionis contentiosæ, quam in alieno territorio exercere non potest, quia ibi tribunal non habet.

24 § 7. Vicarium Generalem Episcopi posse sine speciali mandato ferre censuram censent Suar. Sanch. Garz. Gutt. Gibal. Sbroz, Leur. *in Vicar. q.* 147, 148; Krim. *n.* 1649, contra Ugolin. Sayr. et alios, quia hæc pertinet ad potestatem ordinariam Vicarii, qui ex Cap. 2 De consult. in 6, et ex Cap. *Romana* De appell. in 6, facit unum tribunal cum Episcopo.

25 § 8. Sedes vacans, sive potius, secundum dicta l. 6, par. 2, n. 2266. Vicarius Capituli, sede vacante, potest sicu tEpiscopus ferre censuras, et absolvere ab eis, aut delegare potestatem ordinariam absolvendi, uti sufficienter colligitur ex cap. unic. De maj. et obed. in 6, et ex Trid. *sess.* 24, *c.* 16, *de ref.* ac pluribus videri patest apud Leurenium *in Vicario quæst.* 375, 476, et Less. in Auct. v. *Absolutio cas.* 10.

26 § 9. Clericus conjugatus non potest ferre censuras, nisi separatus a conjuge unica, et edito utrinque voto talis castitatis.

27 § 10. Superior ipse existens in censura et vitandus, censurare non potest, nec alteri potestatem delegare, saltem re integra, quia jurisdictio ejus est suspensa. Krim. a n. 1639.

28 § 11. Jurisdictio Superiorum religiosorum, saltem eorum, qui specialia territoria non habent, non est conclusa certis finibus locorum, sed possunt sibi subditos citare, censurare, capere, ubicumque sint, et nemine implorato, uti habent Jura et communis cum Delb. *d.* 5, *s.* 2, *n.* 21.

29 *Quæst.* 4. — *Quid addendum sit circa illos, in quos fertur censura?* R. § 1. Archiepiscopus ferre non potest censuras in subditum Episcopi Suffraganei, nisi visitet actu, vel ad ipsum devolvatur causa per appellationem. Cap. *Venerabilibus* 7. De sent. excomm. in 6, Kon. Krim. n. 1629.

30 § 2. Episcopi, quamvis procedant ut delegati Papæ, item Nuntii Apostolici, Legati a latere non possunt contra religiosos exemptos ferre censuras, nisi id in specie concessum sit illis, Pelliz. *de Reg. t.* 7, *c.* 1, *n.* 52; Krim. *n.* 1651, ex Bullis apud Rodr. *t.* 2, *qq. Regul. q.* 59, *art.* 5. Notat tamen Pelliz. *n.* 56, si censura feratur contra personas Ecclesiasticas a Jure communi per constitutionem Papæ, aut statuta Nuntiorum Apostolicorum, sub nomine personæ Ecclesiasticæ comprehendi Religiosos, etiam laicos et Moniales. Addit Sanch. *in cons. l.* 6, *c.* 9, *d.* 1, *a n.* 28. Etiam Covar. et Henriq. si Episcopus processerit per censuram, etiam bona fide, contra exemptum, id esse invalidum ipso Jure, in utroque foro, quia hic est clausula irritans. Posset tamen Ordinarius denuntiare aliquem esse ipso Jure et facto excommunicatum ob delictum notorium, quia denuntiatio nihil addit, et in notoriis non requiritur cognitio judicialis. Pign. *t.* 7, *cons.* 10, *t.* 8, *cons.* 125. De Luca *in miscell. eccl. disc.* 14. Videri potest de Luca ibidem et Krim. n. 1684, et maxime Pign. *t.* 7, *cons.* 44, *a n.* 14, ubi de hac potestate Episcopi contra Religiosos multa habent.

§ 3. Episcopus potest subditum suum extra diœcesim existentem ligare censura, quando res est tam manifesta, ut non sit opus cognitione causæ, vel quando jam ante habita est cognitio causæ, Castrop. d. 1, p. 5, n. 3. Item, quandocumque censura ob delictum manifestum non fertur per modum statuti universaliter comprehendentis omnes, sed per modum sententiæ particularis in certam et determinatam personam, et ratio disparitatis est, quia statutum cohæret loco, sententia autem afficit personam, ubicumque sit ; ergo cum hæc sententia non requirat externum factum hominis, v. g. comprehensionem, sed coerceat illum in rebus invisibilibus, non turbat alienam jurisdictionem ; ergo potest exerceri etiam in aliena ditione, Engel. t. 39, n. 33. Vide dicenda a n. 43.

§ 4. Quamvis Lugo *in resp. mor.* l. 6, d. 22, et alii putent Episcopum non posse ferre censuram in peregrinum in sua diœcesi commorantem, quia non habet potestatem in personam, ad quam debet ferri sententia, tamen alii cum Engel. *n.* 35, contradicunt, quia sicuti possunt ferri leges, quibus obligentur peregrini, v. g. de non gestandis armis, ita illis legibus poterit addi censura, et talis peregrinus ratione delicti fiet subditus Episcopo, secundum Cap. ult. *de foro compet.* Hinc docet Gib. et ex declaratione S. Congr. Pign. *t.* 1, *cons.* 170, *n.* 8, Episcopum posse ferre censuram in alium Episcopum, imo etiam in Archi-Episcopum in territorio sui Episcopi suffraga-

nei delinquentem, quia quamvis illi sint pares, aut etiam Superiores dignitate, tamen ratione delicti fiunt subditi domino illius territorii. Quod intellige, si delictum sit contra legem communem Ecclesiæ, quia specialibus præceptis talis Episcopi non tenentur peregrini, ut notant Laym. et Krim. n. 1654, et dictum est l. 1, a n. 685.

§ 5. Spectato Jure communi antiquo possunt Imperator et Reges etiam ab Episcopo censurari, ut patet in *Theodosio*, quem *S. Ambrosius* excommunicavit, sed unus id sibi reservat Papa, ideoque Imperator, et Reges, imo forte etiam quidam alii supremi Principes sunt exempti a potestate Episcoporum; *S. Anton.* tamen putat eos adhuc pro casibus notoriis subjacere Episcopis, uti notat Dic. d. 1, n. 223.

§ 6. Censuræ suspensionis et interdicti generaliter latæ in omnes delinquentes, non tangunt Episcopos, sed tantum alios inferiores, Cap. *Quia periculum* 4. De sent. excomm. in 6. nimirum ne impediantur in exercitio sui Officii. Id tamen non videtur intelligi quoad excommunicationem, cum de hac non fiat mentio, nec in positivis valeat argumentum a pari; Nav. Suar. Gibald. Dic. d. 1, n. 276, Krim. a n. 1687.

§ 7. Nemo incurrit censuram a se latam, quia nemo tenetur suis legibus quoad vim coactivam et pœnas, sed tantum quoad vim directivam, communissima cum Delb. *c.* 15, *dub.* 6. Potest tamen quis occasione censuræ a se latæ incurrere censuram ab alio latam, ut si quis conversetur cum alio a se excommunicato, incurret excommunicationem minorem a Papa latam in illos qui cum excommunicato communicant, quidquid contradicant Gibal. et Krim. n. 1643, sicuti si celebret in Ecclesia a se interdicta, probabilius est fieri irregularem.

§ 8. Superiores Ordinum possunt Novitios ligare censuris, quia ex voluntate Papæ talem habent Jurisdictionem in illos, qualem Episcopi, Suar. Pelliz. tr. 2, c. 6, n. 5.

§ 9. Si Regi, Ordini, aut loco religioso concedatur, quod non possit censurari, intelligitur, quod nec ab Episcopo possit; si concedatur alteri, solum intelligitur, quod non possit a Judicibus Episcopo minoribus, Cap. *Ne aliqui*, de privil. in 6, Krim. *a n.* 1685.

§ 10. Potest etiam tota communitas censurari v. g. subjici interdicto, quia non requiritur contumacia personarum in singulari, sed sufficit in capite, seu totius moraliter corporis, c. *Quia sæpe*, De elect, in 6. Attamen non debent, et probabiliter etiam non possunt per inferiorem Papæ censurari omnes in communi, sed tantum illi, *quos culpabiles esse constiterit* ut ex *cap. Romana* 5. De sent. excomm. in 6, colligunt Leand. et Krim. a n. 1691, contra multos alios, qui putant censuram esse illicitam, quamvis sciretur omnes et singulos peccasse, attamen dicunt fore validam.

§ 11. Si quis, dum sanæ mentis erat, deliquerit, potest censurari existens in ebrietate vel amentia, quia usus rationis et libera voluntas tantum requiruntur ad ponendam causam censuræ, non autem ad incurrendam censuram Castrop. d. 1, p. 6, n. 1. Hinc si perduraret amentia, procedi posset ad pœnam pecuniariam, non tamen mortis vel mutilationis. Mol. Delb. c. 3, d. 1, n. 12. Si tamen amentia perpetuo maneret, putat Laym. non incursurum pœnam censuræ ab homine latæ, quod Leand. et Krim. extendunt etiam ad pœnam censuræ a Jure latæ, quia non posset esse medicinalis. 39

Quæst. 5.— *An impuberes incurrant censuras?* 40

R. § 1. Infantes qui necdum septennium compleverunt, non incurrunt ullas censuras, uti videtur certum ex Jure apud Delb. c. 13, dub. 3, et Dic. d. 1, num. 232, quia non supponitur sufficiens in illis esse ratio.

§ 2. Impuberes incurrunt excommunicationem latam in eos, qui ingrediuntur monasteria Monialium, Trid. enim *sess.* 25, *c.* 5, *de Reg.* expresse addit, *cujuscumque ætatis sint*, Suar. Vasq. Dic. *n.* 227. Etiam probabilius est impuberes incurrere excommunicationem latam in percussores Clerici, uti ex Jure probat Castr. *de legibus* d. 1, p. 24, § 2, n. 9, Delb. c. 13, d. 3, Dicast. n. 228 et 231, quamvis contradicat Tamb. *de Communione c.* 4, § 2. Attamen impuberes non incurrunt alias censuras ab homine ferendas, uti tenent multi apud Dicast. n. 229, et cum Delb. supra, quia proferenda censura debet moneri et citari, ætas autem illa non est sufficiens ad intelligendum ordinem judiciarium, ideoque de Jure citari non possunt, neque admittuntur ad agendum vel defendendum se in judicio, neque in tali materia tenentur per Procuratorem comparere, cum sit res concernens interna et conscientiam ipsorum. 41

§ 3. Quamvis probabile sit impuberes non incurrere censuras alias a Jure vel homine latas, uti cum multis habent Tamb. sup. Castr. n. 8, Delb. supra, Krim. n. 1662, oppositum tamen etiam est valde probabile cum Suar. 42

Dic. n. 232, quia ætas illa est de se capax censuræ, uti fatetur Krim. et nullo Jure probatur esse exempta, uti patet ex testibus, quos adducit Tamb. ex quibus tantum colligi potest, quod non teneantur recurrere ad Papam, uti nec senes vel mulieres, quæ tamen censuras incurrunt. Imo videtur certum in praxi, et fatetur esse verum Delb. quod quando in totum populum fertur censura interdicti, etiam obligentur impuberes, cum et illi abstineant a divinis ; ergo communis sensus est, quod incurrant censuram interdicti ; ergo et alias incurrunt, quamvis non tam facile, cum eorum actio sæpius excusetur a peccato.

43 *Quæst.* 6. — *An ille incurrat censuram, qui est extra territorium vel diœcesim Superioris sui statuentis censuram?* v. g. si Episcopus Leodiensis sub excommunicatione prohibeat furtum, an eam incurrat subditus Leodiensis, si furtum committat Coloniæ? R. § 1. Notandum est, quod insinuavi n. 31, illud esse discrimen inter statutum et sententiam, quod statutum liget tantum ratione territorii, in quo quis est, sententia autem, vel etiam alia specialia præcepta afficiant personam subditam ubique existentem, Suar. Delb. c. 12, d. 1. s. 3, Krim. n. 1670; hinc si prohibitio sit statutum territoriale non ligat absentem, Cap. 2. *De constit.* in 6, *statuto Episcopi, quo in omnes, qui furtum commiserint, sententia excommunicationis promulgatur, subditi ejus, qui furtum extra diœcesim illius committunt, nomine ligari noscantur, cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune.* Unde contrarium videtur dicendum, si Episcopus per sententiam vel speciale præceptum alicubi sub tali censura prohibuisset furtum, incurreret enim illam censuram absens, quamvis contra eum extra diœcesim non posset cum strepitu forensi institui actio. Krim. a n. 1675, et alii apud Delb. *s.* 4, *n.* 2, qui tamen *n.* 1 *et* 8, oppositum tenet, quamvis postea *d.* 3, *s.* 1, *a n.* 4, item *dub.* 4, *s.* 1, videatur recidere in nostram sententiam.

44 § 2. Ibi censetur delictum committi in ordine an incurrendam censuram, ubi exterius consummatur, quamvis inchoetur alibi ; hinc si Caius in hac diœcesi lethaliter vulneraverit Titium, et Titius primo moriatur in alia diœcesi, Caius non incurrit censuram in hac Diœcesi speciali statuto diœcesano latam contra homicidam, Suar. Laym. Dian. Krim. 1673 et 1789; Delb. 1, s. 3. Quod verum est, quamvis homicidium in ista altera diœcesi etiam prohibitum esset sub eadem censura, nam hoc alterius diœcesis præcepto non ligatur Titius. Putant tamen Bartol. Balb. Abb. Suar. et alii cum Delb. *d.* 4, *s.* 2, Judicem loci, in quo inchoatum est delictum, posse punire illud consummatum, ita enim videtur colligi ex L. 1, Cod. *ubi de crimine,* ne delicta maneant impunita ; sed alii contradicunt, eo quod tali pœna, præsertim censuræ, non puniatur inchoatio, sed consummatio.

§ 3. Si Episcopus statuto generali sub censura prohibuerit lusum aleæ, qui ludit in loco exempto intra diœcesim illam, non incurrit excommunicationem, quia non ludit in illa formaliter diœcesi, cum locus exemptus non subjaceat jurisdictioni Episcopi, Cap. 1, *de privil. in* 6. Henr. Avil. Kon. Hurt. Delb. *s.* 4, Krim. n. 1680.

§ 4. Qui fugit, commisso delicto, secundum Abb. Covarr. Laym. Krim. n. 1677, et alios, potest citari per nuntium vel litteras a suo Episcopo, et si contumax sit, censurari, ex Cap. *Ex tua.* De Cleric. non resid. eo quod Episcopus sic videatur dicere Jus intra suum territorium, licet nuntius illud extra territorium exequatur per executionem non judicialem, sed sine strepitu. Contradicunt alii multi cum Delb. *dub.* 5, qui dicunt nullam citationem fieri posse in alieno territorio, eo quod omnis juridica citatio sit actus judicialis fori contentiosi. Quod si in delicto manifesto nulla citatione opus esset, dixi n. 23, Episcopum posse ferre censuram in subditum suum in alia diœcesi existentem.

CAPUT IV.

Ob quam causam possit ferri censura?

« Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, et conjunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v. g. Prælati vel communitatis (non tamen hominis privati), alias requiritur proprium. Bon. *d.* 1, *q.* 1, *p.* 1. *Unde resolves.*

I. Non possunt censurari infantes vel amentes, quia non peccant. Bon. p. 4, Laym. l. 1. 5, p. 1, c. 4, n. 3, ex S. Th. Suar. etc.

II. Etsi ob peccatum veniale interdum ferri possit levis suspensio vel leve interdictum, excommunicatio tamen major, suspensio gravis, et interdictum personale speciale (quidquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem, quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imo cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quovis

mortali, sed quibusdam tantum ne censuræ contemnantur, ut monet Trid.

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantum quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leviter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset; uti nec qui interius tantum est lapsus in hæresim, quam exterius non significavit, quia Ecclesia tantum judicat de externis, Bon. *l. c.*

IV. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, et consummatus, nisi expresse aliud sonent verba legis, quia pœnæ et odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit favens, mandans, consulens, juvans, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequatur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, etc. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige, efficaciter seu effectu secuto, quia sine eo mandatum, consilium, et suffragium non est completum, et perfectum in genere homicidii, furti, etc. Alii tamen attendendum esse putant, utrum in mandantes, consulentes, etc. principaliter et per se feratur excommunicatio, an vero accessorie tantum; et dicunt priori casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus, non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior, Bon. *l. c.*

V. Quidquid excusat a peccato mortali, excusat etiam a gravi censura, v. g. materiæ parvitas, impotentia legem implendi, defectus advertentiæ et deliberationis, ignorantia invincibilis; sive ea sit facti, ut v. g. si nescias, quem percutis, esse Clericum; sive Juris, ut si scias esse Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio est, quia non es contumax.

Dixi, *Invincibilis*; quia ignorantia culpabilis et crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v. g. qui hoc fecerit scienter, consulto, qui præsumpserit ausu temerario violare (quæ verba, utpote in re odiosa, accipienda sunt stricte) talis autem non potest dici temerarie præsumere, nisi ignorantia esset affectata formalem dolum includens, Escob. t. 4, c. 6, n. 37. Sanch. *de Mat.* l. 9, d. 32, n. 1.

VI. Non incurritur censura ob peccatum soli naturali, vel divino Juri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum mere præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum ratione scandali vel restitutionis non factæ vel perseverantiæ in peccato post monitionem, quia adest contumacia. Nec refert, quod quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato (modo justa causa subsit), possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, Communione etc., ut subinde sit in Religionibus, et in Jure etiam vocatur excommunicatio vel suspensio, sed late, quia non est censura proprie dicta, cujus violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum pœna, Fill. tr. 11, n. 186.

» VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex gravi metu, licet quandoque non excusetur a gravi culpa, quia non censetur contumax, Laym. c. 5, n. 9; Bonac. q. 2, p. 3, n. 2, ex Suar. Kon. etc.

» VIII. Censura invalida est triplice capite.

» *Primo*, ob defectum ferentis, si scilicet careat jurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua v. Laym.

» *Secundo*, si subtantialis ordo judicii prætereatur, ut si reus non citetur nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio quia non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, et pœna annexa; quod tamen intellige de censura ab homine lata per sententiam particularem, quia quæ fertur a Jure vel per sententiam generalem, vel etiam specialem respectu tamen actus futuri, non eget alia monitione, cum lex aut sententia ipsa satis moneat. Idem est de sententia non illativa censuræ, sed declaratoria tantum, quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen cui est annexa, commissum esse evidenter constat.

» Porro ut censura sit licita, requiritur. 1. Ut dicta monitio sit canonica, id est, trina, juxta Canones: etsi aliquando ex juxta causa sufficiat una tribus æquivalens, v. g. moneo te semel pro tribus vicibus. 2. Ut ex scripto recitetur. 3. Ut causa censuræ exprimatur. 4. Ut reo petenti exemplum scripturæ, intra mensem tradatur, alioquin Judex ipse suspenditur a divinis officiis, Filliuc. *tr.* 11, *c.* 4.

» *Tertio*, ob defectum justæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec a parte rei, nec secundum allegationes fori externi subsistat. 2. Si a parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad judicium, quia reus de eo non confitetur, nec legitime de eo convincitur. 3. Si a parte rei non subsistat

crimen, etsi juridice probetur, ideoque titulum seu causam præsumptam habeat Judex. In quo casu etsi sententia a parte rei sit injusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientiæ, in foro tamen externo servari debet, propter scandalum. V. Laym. *c.* 6.

ADDENDA.

48 *Quæst.* 7. — *Quid addendum sit circa actum, quo incurritur censura?* R. § 1. Quamvis actus nullo teste sit factus, per illum tamen incurritur censura, si vere sit externus, licet per accidens sit occultus, cum communi Dic. *d.* 2, *n.* 75. Si quis tamen, v. g. hæresim internam manifestet, vel in Confessione, vel etiam extra eam ad petendum consilium, per illam sic manifestatam non incurritur censura, uti pluribus dictum est *l.* 6, *p.* 2, *a n.* 1649, ubi explicavi, quandonam peccatum internum censeatur prodire in actum externum. Et conformiter ad dicta ibid. *n.* 1653, dicendum est hic cum Krim. *n.* 1785, si quis interne consentiens in hæresim, externe dicat : *ista est*, vel percutiat mensam, per hoc non censeri hæresim esse externe manifestatam, quia to *ita est*, aut percussio mensæ, est aliquid plane indifferens ad manifestationem hæresis.

49 § 2. Si censura sit lata contra non observantem aliquod præceptum, qui externe tantum, et ficte illud observat, non autem interne, si actus internus requiritur ad substantiam rei præceptæ, incurrit censuram, quia non ponit rem præceptam ; e contra si actus internus non spectet ad substantiam rei præceptæ, non incurrit, quia ponit rem præceptam ; hinc qui externe tantum audit Missam sine ulla intentione audiendi, incurrit censuram latam contra negligentes Missam, quia intentio audiendi spectat ad substantiam Missæ præceptæ secundum dicta *l.* 1, *n.* 694 ; e contra qui externe tantum jejunat sine intentione jejunandi, non incurrit censuram latam contra non jejunantes, quia intentio jejunandi non spectat ad substantiam jejunii præcepti, secundum dicta *l.* 1, *a n.* 605.

50 § 3. Quando levibus præceptis adduntur censuræ, non sunt proprie censuræ, sed comminationes ad terrorem ; unde etiam quando Superior sub excommunicatione præcipit rem, et absolute, et etiam ex circumstantiis levem, transgressio non ideo sit mortalis. In dubio autem, an præceptum sit leve an grave, standum est judicio Superioris ; sed si utrumque sit probabile, nempe et quod sit grave et quod sit leve, censeri potest leve, quia possessio est pro libertate, uti cum aliis Dic. *n.* 202, 208, 211. Potest tamen restitutio levium per venialia tantum ablatorum, si nunc simul faciant materiam gravem, præcipi sub excommunicatione, quia retentio eorum est mortalis.

§ 4. Si delictum, v. g. furtum prohibitum sit sub censura, hæc non incurritur, si furtum sit leve, quamvis ex eo sequatur grave damnum, quia furtum prohibetur in se ; ergo ut subjaceat censuræ, debet in sua ratione furti habere malitiam gravem, Bon. Fill. Nav. Vasq. Reb. aliique cum Fenech. in storibus casuum in additamento *n.* 61, recte autem notat Lugo *de just. d.* 8, *n.* 22, si furatus sit rem gravem quamvis mutata voluntate statim restituat, ita ut grave damnum domino non sit natum, incurri censuram, non quia grave sit domino carere re sua per ejusmodi brevissimum tempus, sed quia grave est carere cum tanto periculo retentionis, hinc ablatio illa erat injuria gravis, non tantum effective, qualis est, si fureris nummum putans esse aureum, sed etiam affective in primo fieri, quia grave damnum patitur, qui privatur pro tunc re sua, et potentia recuperandi, subitque periculum magnum non recuperandi. 51

§ 5. Si quis, v. g. furetur solidum ex intentione per similia furta colligendi ducatum, singulis furtis de se levibus peccat mortaliter, sed non ideo incurrit censuram vel reservationem impositam gravi furto, quia non est furtum externum grave in se, sed tantum ex intentione interna, Vasq. Lugo *de pœn. d.* 16, *n.* 36. 52

§ 6. Si mors quomodocumque etiam per miraculum non sequatur, qui lethaliter vulneravit, incurrit censuram impositam homicidæ, quia quamvis posuerit actionem occisivam, reipsa non occidit ; si tamen vulneravit etiam non lethaliter, et læsus propter vulnus illud accedente alia causa accidentali moriatur, incurret irregularitatem, quia hæc imposita est etiam danti causam vel occasionem homicidio, ita cum aliis Dic. *de cens. d.* 2, *n.* 127. 53

§ 7. Si lethaliter vulneratus prius post triduum moriatur, et qui vulneravit interea doleat, confiteatur et absolvatur, Lugo *de pœn. a.* 16, *n.* 453 ; Avers. *de pœn. q.* 10, *s.* 2 ; Dic. Bosco *de pœn. d.* 7, *s.* 11, *n.* 130, dicunt adhuc incurri censuram propter peccatum præteritum posita conditione effectus secuti, et quidem certum videtur, secundum dicta l. 1, d. 618, et postea dicenda, quod incurratur irregularitas aliæque pœnæ extra censuras, 54

ad illas enim incurrendas non requiritur contumacia, cum sint pœnæ pure vindicativæ criminis præteriti, uti recte Dic. *de juram.* d. 2, n. 274; Bosco supra, probatque ex Jure Tam. *de peccat.* d. 4, n. 52; Castr. tr. 2, d. 1, pun. 3, n. 2; Wiggers apud Bosco n. 131; Hurt. Oviedo, Krim. n. 1702 et 2492; Delb. c. 2, d. 8, s. 10, probabile esse non incurri censuras, nisi pro foro externo tantum, quia in foro interno feruntur tantum in inobedientes et contumaces, qualis non est, qui crimen retractavit, sed respondent alii inobedientiam et contumaciam sufficientem esse illam, quæ continetur in ipso opere lethalis vulnerationis, quam Jus prohibet sub excommunicatione latæ sententiæ, si mors sequatur, et hæc sententia videtur probabilior quam etiam defendit Bosco *sup.*

§ 8. Qui se inebriat intendens vel prævidens homicidium a se in ebrietate causandum, si causetur, secundum Gloss. Palud. Sylv. et alios incurrit censuram homicidio annexam, quia est plene voluntarium in causa, et secutum in ebrietate est tantum velut conditio, quæ non requirit libertatem, uti nec mors post vulnerationem sine libertate, imo et post retractationem secuta, secundum dicta *n.* 54.

§ 9. Quandoque censura imponitur *propter contemptum*, sive facienti aliquid *per contemptum*, pro quo notat Sperell. *dec.* 113, contemptum multipliciter fieri posse. 1. Virtualiter et dicitur materialis, qui includitur in omni transgressione legis. 2. Interpretative, si adsit consuetudo, et intentio continuandi transgressiones. 3. Secundum quid, si quis in universum velit subjici legi et superiori, attamen non hic et nunc in re levi. 4. Indirecte, si non sit contemptus legis vel Prælati, sed tantum executionis rei, quæ præcipitur. 5. Formaliter et directe, si quis legem transgrediatur, quia voluntas ejus renuit subjici ordinationi ipsiusmet legis vel Superioris, ita ut ideo, quia renuit subjici, procedat ad transgressionem, uti notat S. Th. 2, 2, *q.* 186, *art.* 9, *ad* 3, et pluribus explicavi l. 5, a n. 237. Notat etiam Pign. *t.* 5, *cons.* 8, n. 2, contemptum tum dici negativum, si quis de re aliqua nullam curam habeat, ei tamen nullam inferat injuriam; e contra tum esse positivum, si addat aliquem actum injuriæ vel irreverentiæ verbis aut facto ipso; et de hac etiam dixi l. 5, n. 238. Ad incurrendam autem censuram tali modo impositam, requiritur contemptus positivus et formaliter legis, uti habet communis cum Sper. *sup.*

Quæst. 8. — *Quid dicendum sit de mandante, consulente, cooperante?* R. § 1. Censura quæ fertur contra *facientes* vel *committentes* aliquod delictum, non cadit super mandantes vel consulentes, nisi id exprimatur in lege, vel lex alioqui redderetur inutilis, cum enim hæ leges odiosæ sint, extendendæ non sunt, Sanch. Kon. Avil. Hurt. Pelliz. Castr. d. 1, p. 7, num. 21; Pign. t. 9, *cons.* 11, num. 2; Krim. n. 1693, contra Sylv. Rosell. Leand. *Nec obstat,* quod is qui mandat, *moraliter* faciat et committat, *nam* quamvis moraliter faciat in ordine ad peccatum, non tamen in ordine ad pœnam censuræ, quia in pœnalibus benignior interpretatio est sequenda, secundum dict. l. 1, n. 596 et 826. 57

Objic. Facientem et mandantem par pœna constringit. Cap. *Nuper. de sent. excomm.* R. Hoc esse, quando lex ita statuit; de cætero, sensus legis est, in hoc esse pares, quod uterque mereatur pœnam, quamvis non semper eamdem.

§ 2. Si verba sic habeant: *incurret talem censuram, qui per se vel per alium hoc fecerit,* comprehenduntur mandantes et dantes pecuniam eo fine, ut fiat, consulens tamen non comprehenditur, quamvis tum comprehendatur, si dicatur, *quomodocumque quis fuerit causa*, *si quis fuerit causa, etc.*; in dubio autem, an quis comprehendatur necne, judicandum est non comprehendi, quia materia est odiosa, ita cum aliis Dicast. d. 1, n. 229. 58

§ 3. Censura tum fertur tantum accessorie in mandantem vel consulentem, si in lege exprimatur etiam mandans vel consulens; attamen ita, ut lex non respiciat præcise mandatum vel consilium, sed potius ipsam rem seu effectum, v. g. homicidium, quod quia vult impediri, ideo etiam indirecte prohibet mandari vel consuli. E contra tum principaliter fertur etiam in ipsum mandantem vel consulentem, si velit impediri non tantum ipsum effectum, sed etiam directe in se et ratione sui ipsummet mandatum et consilium. 59

§ 4. Si censura feratur principaliter in mandantem vel consulentem, incurritur, quamvis mandatum et consilium revocetur, nec sequatur effectus quia posita jam est actio in se, et ratione sui vetita sub censura, Gibal. Krim. n. 1684. 60

§ 5. Si censura accessorie tantum feratur in mandantem et hic revocarit mandatum, eaque revocatio innotuerit mandatario ante effectum patratum, quamvis postea patretur effectus, mandans non incurrit censuram, quia 61

non est causa moralis effectus secuti, Dian. Gibal. et Krim. *n.* 1698. Si autem de mandato doluerit et revocarit, sed revocatio non innotuerit, docent multi cum Dic. d. 1, n. 290 et d. 2, n. 344, quod censuram incurrat, etiamsi tunc forte esset in statu gratiæ, quia sufficit commissam esse culpam, ex vi cujus sequitur talis effectus. Attamen Innoc. III. Hurt. et Krim. *n.* 1699, dicunt non incurrere, quia non est in actuali contumacia, dum censuram incurrere deberet, censura autem non incurritur sine actuali contumacia, sed secundum dicta *n.* 54, videtur satis esse, quod fuerit contumacia in ipso opere mandati ab ipso facti.

62 § 6. Si censura accessorie tantum feratur in consulentem, et hic revocarit consilium, loquendo conformiter ad dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 28, est probabilius, quod tum adhuc incurrat censuram effectu secuto, quando suo consilio talem rationem addidit moventem ad agendum, quæ consilio etiam revocato pergebat movere exequentem, hoc enim casu consilium ejus, quamvis sit revocatum, manet moraliter in motivo illo suggesto, et pergit esse causa moralis effectus secuti ; aliud est in mandato, nam ratio agendi hic est purum mandatum, quod, quando revocatur, desiit esse, in consilio manet ratio suggesta , quæ est ratio agendi, si tamen ostendatur, quod ratio suggesta sit falsa, tum idem erit, quod dictum est de mandato, et non incurretur censura. Quod si dehortatus fuisset, quantum potest, probabile est non incursurum censuram, probabilius tamen adhuc est oppositum, quia ratio ab ipso suggesta pergit movere ; ergo ipsius consilium manet causa moralis effectus secuti, ita Dic. d. 1, a n. 293.

63 § 7. Si Confessarius mandaverit reo, ut delictum suum, quod non tenebatur, manifestet Judici, et ideo puniatur morte, docent Krim. *n.* 1706, Confessarium incurrere censuram latam contra accessorie mandantes homicidium, quia hæc mors per se sequitur ex illo mandato, quod Confessario erat mortaliter illicitum. Oppositum credo esse probabilius, nam licet fuerit causa injusta mortis, tamen non mandavit eam inferri ; ergo in rigore non fuit mandans homicidium, hic autem in odiosis non est facienda extensio.

64 § 8. Si mandasti vel consuluisti hoc, quod licet tu non mandasses, vel consuluisses, alius tamen mandasset vel consuluisset, cadis in censuram latam contra mandantes, vel consulentes, quia tu prior fuisti causa effectus illius : ergo tu prior incurris censuram, quam alius incurrisset, Dic. *n.* 298.

§ 9. Si mandasti, vel consuluisti hoc, quod nihilominus sine tuo vel alterius mandato aut consilio erat ponendum ab executore ad hoc determinato, probabile est te non incurrisse censuram, quia effectus jam independenter a te habebat suam causam, Gibal. Krim. *n.* 1704. Si autem promovisti, ut saltem celerius vel promptius fieret, conformiter ad dicta *l.* 3, *p.* 2, *n.* 49, etiam probabile est cum *P. Nav. Molin. Vasq.* te incurrisse, quia vere attigisti positionem effectus, et sic concurrendo ad circumstantiam attigisti etiam substantiam; sed etiam probabile est te non incurrisse, quia non videris attigisse substantiam, sed tantum modum, ut celerius et promptius fieret, quod nihilominus ex præsente dispositione executoris erat ponendum, ita cum aliis Dic. *n.* 300 ; et Delb. *c.* 2, *d.* 8, *s.* 13.

§ 10. Si dubium sit, an effectus, qui est secutus, fuisset secuturus sine meo mandato vel consilio, v. g. an Titius fuisset occisurus, si ego non suasissem, multi dicunt, me posse præsumere, quod non incurrerim censuram, quia libertas mea est in possessione, sed oppositum est probabilius, quia delicta non præsumuntur ; ergo præsumere non debeo, quod Titius ex sua malitia fuisset positurus effectum ; ergo ex facto præsumi debet, quod occisio sit secuta ex eo mandato, vel consilio, Sperel. *dec.* 77, *n.* 40 ; Sanch. *de Matr. l.* 2, *d.* 41, *n.* 17. Dic. *n.* 302. Si tamen Titius fuisset capitalis hostis occisi, vel antecedenter mortem minatus, vel machinatus, recte præsumeretur occisionem fuisse secuturam sine me, ideoque posse me judicari immunem a censura.

Quæst. 9.— *Quid notandum sit circa modum, quo feruntur censuræ?* R. § 1. Censuræ ferri possunt sub conditione, v. g. *si non solveris intra mensem, si tale peccatum commiseris.* Cap. *Præterea* 40, *de appel.* Et quando Cap. *Romana* 5, *de sent. excom. in* 6, prohibetur ne fiat, intelligitur tum non licere, quando non est justa causa quæ plerumque erit, ideoque addi debet causa, cur sic feratur, deinde prohibitionem illam esse consuetudine contraria abrogatam putant Fill. Pelliz. *de Reg.* t. 7, c. 1, n. 74; Krim. n. 1752. An autem talis censura incurratur, si Judex ante impletam conditionem moriatur, aut ille, cui præcipiebatur, ante impletam conditionem excedat e territorio Judicis, dicam *n.* 103 *et* 104.

§ 2. Sylv. Nav. Sayr. Henr. Ugol. Vasq.

Gordonus, Krim. *n.* 1746, dicunt censuram sub disjunctione latam non valere, v.g. si dicatur: *præcipio tibi hoc sub pœna excommunicationis, vel suspensionis*, quia hæc verba nihil determinate significant; ergo etiam nihil determinate efficiunt; e contra Suar. Bonac. Fill. aliique cum Pelliz. *n.* 72, dicunt esse quidem soli Papæ licitam, semper tamen valere, a quocumque sic feratur, quia est determinata confuse, et determinabitur magis per electionem censurati, uti Confessarii sæpe imponunt hoc vel illud pro pœnitentia prout pœnitens voluerit eligere, ita et hic ligabitur illa censura, quam præeliget. Quod si neutram eligat, ligabitur utraque, hæc enim debet esse mens ferentis, ut eludere non possit pœnam, adeoque ut unam eligat, vel teneatur utraque.

§ 3. Censura indeterminate lata in unum e duobus, invalida est, quia nihil operatur, cum non habeat determinatum subjectum, in quo cadat, Suar. et alii cum Krim. *n.* 1748.

§ 4. Censura, quæ fertur ab homine per modum sententiæ, debet, per se loquendo, nisi ferens sit privilegiatus, in scripto ferri, et a Judice ipso proferri, expressa illius causa. Esset tamen valida sine scripto. Fill. Bon. Lean. Dic. d. 2, a n. 231; Krim. a n. 1731; Cap. *Cum medicinalis* 1, *de sent. excom. in* 6, sic habet: *Quisquis excommunicat, excommunicationem in scriptis proferat, et causam excommunicationis expresse conscribat, propter quam excommunicatio proferatur, exemplum vero hujusmodi scripturæ teneatur excommunicato tradere intra mensem, si fuerit requisitus... Si quis autem Judicium hujusmodi constitutionis, temerarius extiterit violator, per mensem unum ab ingressu Ecclesiæ, et divinis officiis noverit se suspensum... Et hæc eadem in suspensionis, et interdicti sententiis volumus observari.* Talis tamen censura generaliter lata non tangit Episcopos secundum dicta *n.* 34. Estque præterea notandum, quod prælati Mendicantium aut uti habet Pelliz. *n.* 75, Regularium, habent privilegium ferendi excommunicationem solo verbo, non scripto. Notat etiam Sperel. *dec.* 39, a n. 50. Canone illo obligari solos Superiores Episcopo inferiores, nec obligari denuntiantes, præmonentes ut caveatur censura, sed solos censurantes. Satis autem est scribi per alium, et subscribi a Judice, ac per alium coram, et nomine Judicis legi, ut habent Auctores cum Sperel. a n. 1, qui a n. 22, 41, infert Judicem ferentem sine scripto sæpe excusari. 1. Si alicubi sit contrarius stylus. 2. Si adsit ignorantia, et absit dolus. 3. Si sententia non sit pura, sed v. g. conditionalis, *nisi solverit intra tres dies*. 4. Si sententia effectum non habuerit. 5. Si scripto fieri non possit, et sit periculum in mora, etc. Videri possunt plura apud Pign. *t.* 6, *cons.* 19, *a n.* 29.

71 § 5. Si causa de cætero subsit, et censura a Superiore invito feratur ex metu cadente in virum constantem, probabilius est cum Castrop. d. 1, p. 5, n. 2; et Krim. n. 1646, valere, quia quæ per metum geruntur, Jure naturæ valent, cum metus relinquat voluntarium, nec rescitur, quod Jus positivum rescindat sententiam censuræ, uti quod absolutionem a censura metu extortam rescindat, scimus ex *c. un. De his quæ vi*, quia nempe hoc postremum erat magis in favorem potestatis Ecclesiasticæ, Krim. *n.* 1647.

72 *Quæst.* 10. — *Quid notandum sit circa prærequisita, antequam feratur vel incurratur censura?* R. § 1. Lente procedendum est in censuris secundum Trid. relatum *n.* 18, et prius tentanda alia media, Bartol. Felin. Pign. *t.* 6, *cons.* 19, *n.* 22, ac ordinariæ præmittendæ monitiones tres cum intervallo aliquot dierum, uti colligitur ex illis, quæ adducit Sper. dec. 160, a n. 1, tamen idem recte ostendit a n. 16, et pluribus dec. 48, a n. 52, quando agitur de reprimenda violentia et turbatione actuali jurisdictionis exercendæ, non esse opus istis monitionibus, dummodo detur breve tempus, intra quod contumax citatus parere possit, et a violentia desistere, et eadem firmat Pign. *t.* 1, *cons.* 170, *n.* 9.

73 § 2. Ut incurratur censura ipso facto a Jure lata, aut etiam ab homine per sententiam generalem, et publicam circa delicta futura, non prærequiritur ulla monitio, quia Jus, et statutum censuram imponens, cum sit publicum, et permanens, semper manere intelligitur, uti recte Busemb. Delb. *c.* 2, *d.* 4, *sess.* 22; Engel. *l.* 5, *t.* 39, *n.* 8. Quod censura feratur ab homine ob culpam commissam, ut censeatur contumax, prærequiritur monitio ad instantiam partis læsæ, et auctoritas ejus qui censuram fert, facta personaliter ipsimet censurando coram testibus, aut si dolose lateat, in ejus domo vel Ecclesia, aliove loco publico, eaque trina et in scripto, additis causis, et concessis debitis intervallis, v. g. duorum saltem dierum, ita De Luca *de Benef. disc.* 60, *n.* 7; Pign. *t.* 6, *cons.* 19, *n.* 4, urgente tamen causa licite feretur, si præcesserit una monitio sine solito intervallo, et quamvis causa non sit urgens, dummodo præcedat una monitio, et

morale intervallum pro explenda actione præcepta, aut pro vitanda prohibita, censura adhuc erit valida. Quod si omittatur omnis monitio, probabile est contra Pign. *a n.* 6 ; Pelliz. *t.* 7, *c.* 2, *n.* 78, non fore validam, quia non erit medicinalis; debet autem illi monitioni annecti censura, non ferendæ sed latæ sententiæ, Dic. d. 2, d. 20, et Castrop. d. 1, p. 5, ubi notat, quod suspensio, et interdictum quando feruntur, non ut censuræ, sed ut pœnæ et vindictæ, tum monitionem præviam non requirant; et idem habet Pelliz. *supr. n.* 80, ubi *n.* 78, dixit, quod quando non tantum peccatum, sed et contumacia est notoria, etiam non prærequiratur monitio ; addit autem *n.* 79 : Prælatos regulares communiter non egere tali præmonitione. Videri possunt Delb. *sup.* et Krim. a n. 1712.

74 § 3. Quamvis lex tulerit censuram ipso facto, nec prærequisita fuerit ulla monitio, prærequiritur tamen citatio censurati, uti paulo post dicetur. Nequit autem ferri excommunicatio ex indiciis etiam indubitatis, sed requiritur certa, plena et concludens probatio, Fil. Sperel. Pign. *t.* 9, *cons.* 11, *n.* 5.

75 *Quæst.* 11. — *Quid notandum sit circa denuntiationem censuræ ?* R. § 1. Denuntiatio est executio et publicatio censuræ, facta ab eo, qui censuram tulit, *c. Curiæ*, 11, *q.* 3. *Pervenit* 1, *et c. Pastoralis* § *Verum, de appel. c. Parochianos, et c. Conquesti, de sent. excomm.* Hæc autem denuntiatio intelligitur de censura lata in particularem personam a Judice post canonicam monitionem, Krim. a n. 1765.

76 § 2. Ante denuntiationem, v. g. excommunicationis incursæ reus citari et audiri debet, alias denuntiatio nulla est, *Clem. Sæpe de verb. signif.* Nav. *Man. c.* 22, *n.* 10, *et l.* 5, *cons. de sent. excomm. cons.* 20, *n.* 20*;* Cov. *in c. Alma mater concl.* 2, *de cens.* de Luca *de Benef. disc.* 60, *n.* 7; Menoch. *cas.* 541, *n.* 7, *et cas.* 543, *n.* 27, 28 ; Dian. *p.* 5, *tr.* 9, *R.* 61 ; Suar. Castr. *d.* 1, *p.* 9, *n.* 12; Pirrh. *l.* 2, *tit.* 29, *s.* 3, § 3 ; Dic. *d.* 2, *n.* 274 ; Sperel. *dec.* 48 ; Pign. *T.* 9, *cons.* 49, *et T.* 6, *cons.* 98, *a n.* 48 *et* 68. Et si reus se correctum, et submissum ostendat, purgat contumaciam, nec procedi potest ad denuntiationem censuræ, Suar. Gibal. Krim. n. 1770.

77 § 3. Pœnæ medicinales, quæ secum ferunt executionem, et ipso facto incurruntur, non prærequirunt sententiam declaratoriam delicti : aliæ tamen pœnæ Ecclesiasticæ, quales sunt privatio officiorum, privatio vocis activæ, et passivæ, inhabilitas ad officia, confiscatio bonorum, non obligant ante sententiam declaratoriam, quamvis ferantur sub his clausulis : *ipso facto, ipso Jure, nulla Judicis expectata sententia, ante omnem declarationem :* nimis enim durum foret obligari ad tales pœnas in se exequendas. Itaque per clausulas illas tantum intelligitur, quod incurratur pœna sine alio ministerio Judicis, et absque nova sententia condemnatoria, et præterea talis clausula hoc operatur, ut postea secuta declaratione criminis retrotrahantur pœnæ usque ad punctum commissi criminis, ut putant Pasq. Dian. Pelliz. t. 7, c. 1, n. 66. Addunt Less. Barb. Strenius, Krim. n. 1929, per verba illa: *absque alia declaratione*, intelligi de declaratione pœnæ incursæ, attamen requiri adhuc declarationem criminis commissi : ideoque etiam, ut quis censeatur suspectus de hæresi, et citari possit ad se purgandum, requiritur declaratio insordescentiæ per annum. Si tamen imposita sit aliqua inhabilitas, quæ consurgit ex actione, uti est v. g. irregularitas, tum non requiritur declaratio, quia licet etiam sit pœna, principaliter tamen est inhabilitas, et lex potius declarat inhabilem quam puniat, ut proinde non sit proprie lex punitiva, licet ex ipsa sequatur aliqua pœna.

§ 4. Quamvis excommunicatio regulariter 78
ferri non possit ab homine ob culpam præteritam, quia, ut incurratur, requiritur actualis contumacia, si tamen a Jure lata fuerit et ab antecedenter contumace incursa, potest ejus declaratio fieri etiam post delictum, uti plerique tenent cum Suar. et consentit Sper. *dec.* 160, a n. 44, saltem tum, si ille, qui deliquit, non recedat ab audacia vel contumacia.

§ 5. Si certum sit aliquem incidisse in cen- 79
suram, Judex potest eum declarare, sed non tenetur. Nominatim tamen excommunicatos, uti et manifestos Clerici percussores tenetur denuntiare.

§ 6. Si judex sciat Titium pro foro interno 80
esse absolutum a censura, docent Henr. *l.* 7, *de Indulg. c.* 13, *n.* 2 *et l.* 14, *de irreg. c. ult. n.* 1; Dec. *cons.* 139, *n.* 3; Felin. *ad c. His, de accus. n.* 7, non esse pro foro externo puniendum. Et quoad impedimentum Matrimonii, si sciatur esse dispensatum et nemo illud denuntiet, similiter locutus sum *l.* 6, *p.* 3, *n.* 872, cum Sanch. *l.* 3, *d.* 15, *a n.* 13.

§ 7. Denuntiatio fit publice in Ecclesiis, et 81
postea in scriptis affigitur ad portas Ecclesiarum cum expressione causæ. In solemni anathemate adhibentur plures cæremoniæ, de

quibus dixi n. 26, possuntque plura videri apud Suar. *disp.* 3, *sect.* 14.

§ 8. Circa denuntiationem aliam censurati sive accusationem illius, qui commisit crimen, cui annexa est censura, videri potest Delb. *c.* 2, *d.* 8, *s.* 17 *et* 18, qui contra alios docet sæpe esse obligationem denuntiandi, quamvis crimen probare non possis et quamvis lex prohibens fundetur in præsumptione, quæ hic et nunc absit ; quod præcipue valet circa crimen hæresis et similia bono publico fidei, vel religionis opposita.

Quæst. 12. — *Quid notandum sit de censura injusta?* R. § 1. Censura ligat, quamvis sit injusta extrinsece, id est, quando fertur ab eo quidem, qui habet jurisdictionem et cum sufficiente causa et servato essentiali ordine Juris, nihilominus fertur ex mala intentione, v. g. ex odio vel modo malo, uti si negligatur accidentalis ordo Juris, qualis est, si non præmittatur trina monitio cum suis intervallis, S. Th. *in suppl. q.* 21, *ar.* 4. *O.* Dic. *d.* 1, *n.* 323. Quomodo autem sententia censuræ sæpe sit non tantum injusta, sed etiam nulla, v. g. ob præcipitantiam Judicis, qui nec citationem sufficientem, nec debitum tempus defensionis reliquit, videri potest pluribus apud Pign. *t.* 6, *cons.* 30. Notabiles autem differentias inter sententiam censuræ nullam et injustam, late prosequitur *ib. cons.* 19, *a n.* 37, et præcipue sunt : 1. Quod allegans excommunicationem esse nullam, audiatur, licet non petat absolutionem : allegans autem esse injustam, non auditur, nisi petita et præmissa saltem ad cautelam absolutione. 2. Injustitia allegata habet tantum effectum devolutivum, non suspensivum ; nullitas habet etiam suspensivum. Si tamen Episcopus declaravit aliquem esse excommunicatum, poterit a tali declaratione appellare et appellationem prosequi, absque eo, quod prius petat absolutionem, quia non petitur litigium super justitia vel injustitia excommunicationis, sed solum super facto, eo quod neget delictum a se commissum, ob quod poterit ferri excommunicatio, Pign. *sup. num.* 47 *et t.* 9, *cons.* 160, *a n.* 13.

§ 2. Si in foro externo tales afferantur probationes, ut causa putetur esse justa et sufficiens, quæ tamen revera non subsistat, v. g. si probaretur esse conscius alicujus consilii, cujus tamen non est conscius, *S. Th. Gloss. Dur. Cord.* et plerique scholastici dicunt esse validam et habere omnes effectus censuræ, quia Judex servare debet ordinem judiciarium et hoc agendo juste agit ; ergo sententia illa, quæ fertur secundum allegata et probata, est omnino justa et valida, quamvis forte subsit error. E contra Caj. Sot. Bonac. Less. Sanch. et alii probabilius dicunt cum Dicast. *n.* 333 ; Pelliz. *tr.* 7, *c.* 1, *n.* 87 ; Castr. *d.* 1, *pun.* 8, *n.* 15 ; Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 1, *c.* 6 ; Krim. *n.* 1800, non esse validam pro foro conscientiæ, quia voluntas tacita ferentis censuram debet esse, ut tum tantum vim habeat, quando causa revera justa est, cum lex sit actus justitiæ ; ergo si non sit reipsa justa, non ligat in conscientia, sed uti causa est tantum apparens, ita et censura erit tantum apparens, ideoque secundum dicenda *n.* 112, celebrans in tali censura reipsa non fiet irregularis. Et saltem recte docent Nav. Valer. et Pignat. *t.* 10, *cons.* 122, *n.* 2, sic excommunicatum apud Deum non privari suffragiis Ecclesiæ. In hoc tamen omnes conveniunt, quod talis censuratus ratione scandali vel saltem obedientiæ teneatur in foro externo se gerere, atque si vere esset censuratus, hoc enim postulat tum disciplina publica, tum defensio publicæ auctoritatis in Superiore, quæ duo prævalere, debent privatæ causæ vel particularium subditorum incommodis, uti docent S. Th. *sup. et in* 4, *d.* 18, *q.* 2, *ar.* 1, *q.* 4, ac alii passim cum Laym. *supr.* Et in tantum est verum illud *Gratiani* dictum, *sententia Pastoris seu justa seu injusta, gregi timenda est :* quod S. Th. *sup. in supplem. Sed contra,* attribuit *S. Gregorio,* et probat his verbis : *secundum Greg. præcepta Pastoris sive justa, sive injusta timenda sunt, non autem essent timenda, nisi aliquid nocerent etiam injusta.* Unde talis injuste censuratus indiget absolutione, ubi e contra nulliter censuratus nulla absolutione indiget, uti constat ex *c. Solet de sent. excom. in* 6, et Gloss. *ibid.* Et hæc tenent, quamvis censuratus appellasset, si censurans cum specie probabilitatis appellationem rejecerit et pergat. Atque etiam ideo Pign. *t.* 6, *cons.* 19, *n.* 39, docet ex *Can.* 1, *et can. Si Episcopus,* et ex *c. A nobis de sent. excomm.* quod excommunicatio etiam injusta liget. Ex dictis :

Inferes 1. Si collatio Beneficii facta taliter 85
excommunicato declaretur esse nulla, debet censeri et reipsa fit nulla, ita enim expediebat ad bonum commune, *Suar.* Similiter si alicui sub excommunicatione ita latæ sententiæ præcipiatur, ut solvat, quod re ipsa non debet, sed legitimæ probatur debere, si non solvat, incidit in veram excommunicationem, tunc enim antecedit causa, scilicet inobedientia et contumacia.

86 *Inferes* 2. Recte damnatas esse a *Clem. XI*, die 8 Septembris 1713, sequentes propositiones, quæ sunt Jansenistarum censuras in se ab Ecclesia latas explodentium. 91. *Excommunicationis injustæ metus nunquam debet nos impedire ab implendo debito nostro ; nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo JESU Christo, atque ipsi Ecclesiæ per charitatem affixi sumus.* 92. *Pati potius in pace excommunicationem, et anathema injustum quam prodere veritatem, est imitari S. Paulum, tantum abest, ut sit erigere se contra auctoritatem aut scindere unitatem.* 93. *JESUS quandoque sanat vulnera, quæ præceps primorum Pastorum festinatio infligit, sine ipsius mandato ; JESUS restituit quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt.* 94. *Nihil pejorem de Ecclesia opinionem ingerit ejus inimicis, quam videre illic dominatum exerceri supra fidem fidelium, et foveri divisiones propter res, quæ nec fidem lædunt, nec mores.* 96. *DEUS permittit, ut omnes potestates sint contrariæ prædicatoribus veritatis, ut ejus victoria attribui non possit, nisi divinæ gratiæ.* 97. *Nimis sæpe contingit membra illa, quæ magis sanctæ ac magis stricte unita Ecclesiæ sunt, respici atque tractari tanquam indigna, ut sint in Ecclesia, vel tanquam ab ea separata, sed justus vivit ex fide, et non ex opinione hominum.* 98. *Status persecutionis et pœnarum, quas quis tolerat tanquam hæreticus, flagitiosus et impius, ultima plerumque probatio est et maxime meritoria, utpote quæ facit hominem magis conformem JESU Christo.* 100. *Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus, persequendo veritatem, ejusque discipulos : Tempus hoc advenit..... Haberi et tractari a religionis ministris tanquam impium et indignum omni commercio cum Deo, tanquam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in societate sanctorum est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de suarum intentionnm puritate et zelo quodam Religionis, persequendo flamma ferroque viros probos, si propria passione est excæcatus. Frequenter credimus sacrificare Deo impium et sacrificamus diabolo Dei servum.*

87 *Quæst.* 13. — *An aliquis possit sæpius incurrere in eamdem censuram?* R. § 1. Ligatus una censura, potest sæpius ligari, si plures ponat causas, propter quas ligatur quis tali censura, etiamsi causæ essent peccata solo numero distincta, v. g. qui tribus distinctis vicibus percutit eumdem Clericum, ter incurrit excommunicationem, indiget tribus absolutionibus, vel una generali, quæ explicatis pluribus causis et censuris cadat super omnes simul, Suar. Nav. aliique communiter cum Cast. d. 1, p. 6, n. 5; Dic. d. 1, *a n.* 267; Pelliz. tr. 7, c. 1, n. 67; ratio est, quia singulis causis respondet suus moraliter distinctus effectus, qui indiget tolli per plures actiones destructivas illius.

§ 2. Etiam probabile est, quod possit aliquis pro eodem delicto duplici censura ejusdem rationis affici ; una a Jure, altera ab homine; item una ab hoc Superiore vel Judice, altera ab alio, si enim huic et illi contumaciam ostendat, non est ratio, cur ab hoc et illo jurisdictionem habente non possit distincta censura affici, ita Suar. Castr. n. 6; Dic. n. 271 ; Krim. *n.* 1707. *Nec refert*, quod censura sit veluti privatio, quæ tantum una est, quando una forma excluditur, quamvis plures sint causæ illius exclusionis, *nam* R. quamvis privatio sit una, quando una est forma exclusa et quamvis etiam non multiplicetur physice, quando multiplicatur causa, potest tamen multiplicari moraliter, v. g. si plura corpora opaca impediant lumen, est quidem una physice privatio, moraliter tamen tot, quot sunt corpora opaca, quorum uno remoto necdum habetur lux, sed singula debent tolli, quia singula impediunt totam lucem, idem est de censuris. Addit recte *Pelliz.* censuram esse potius positivam pœnam, cum se habeat per modum vinculi, potest autem quis pluribus vinculis ejusdem rationis ligari, ut patet.

§ 3. Si quis unico actu v. g. occidat tres Clericos, probabile est etiam incurrere triplicem excommunicationem, hic enim actus continet tres malitias et est æquivalenter triplex, Navar. Covar. aliique cum Dic. *n.* 274, contra Leand. apud Krim. *n.* 1708.

§ 4. Si quis percutiat Religiosum, qui simul sit Diaconus, Suar. Gibal. Krim. *n.* 1709, et alii putant incurri duas excommunicationes, tum quia est diversa consecratio Religiosi et Clerici, et una non continet alteram, tum etiam, quia a Jure pro qualibet circumstantia tam Clerici, quam Monachi lata est excommunicatio. *Dic.* supra non omnino assentitur, quia non videtur praxis esse, ut ideo petatur duplex dispensatio.

§ 5. Si quis percutiat Sacerdotem, non ideo incurrit tres censuras, unam, quia est Subdiaconus, alteram, quia Diaconus, tertiam, quia Presbyter : omnes enim hæ causæ integrant unam adæquatam et perfectiorem causam, cum presbyterium quasi includat, aut saltem ordinarie præsupponat alios Ordines, Dic. *sup.* Krim. *n.* 1709.

Quæst. 14. — *Quid notandum sit circa causas excusantes ab incurrenda censura?* R. § 1. Impotentia moralis omittendi actionem prohibitam vel ponendi præceptam excusat, quominus incurratur censura; tum autem adest illa moralis impossibilitas, quando non potest omitti vel fieri sine gravi incommodo. Quod si aliquis jam obligatus præcepto sub censura lato prævideat se fore postea impotentem, jam sub censura tenetur prævenire, quia jam incipit et urget obligatio usque ad illud tempus; ergo si jam non præveniat, est sufficienter contumax; reipsa tamen non incurrit censuram, nisi evoluto prius toto tempore, intra quod tenebatur v. g. restituere, quia tum prius externo opere consummabitur peccatum neglectæ restitutionis, ideoque si culpabiliter neglecto tempore, quo erat potens, ante tempus evolutum per casum aliquem extraordinarium fieret potens et solveret, non incurrisset censuram. Dic. d. 2, n. 340. Si tamen alicui sub censura mandetur aliquid facere et intra sex illos dies legitime impediatur; sublato impedimento tenetur sub censura etiam post sex illos dies, quia hic terminus positus est, non ad finiendam, sed ad urgendam obligationem.

§ 2. Cum ignorantia sæpe excuset, recolendum est ex dictis *l.* 1, *n.* 701, quid et quotuplex sit ignorantia, item ex dictis *ibidem a n.* 748, quandonam censeatur vincibilis aut invincibilis, culpabilis aut inculpabilis, quibus suppositis constat ex *c. Ut animarum de const. in* 6, ignorantes non ligari sententiis Ordinariorum, dummodo eorum ignorantia non fuerit *crassa* aut *supina*, et quamvis sciatur peccatum esse contra legem naturalem vel divinam, si non sciatur esse contra Ecclesiasticam, non incurritur, quia tum non est contumacia in Ecclesiam, communis cum Krim. *n.* 1796. Hinc universaliter tenent Auctores cum Sperell. *dec.* 39, *a n.* 25, id, quod excusat a peccato mortali, et contumacia, etiam excusare a censura. Quæ ignorantia excuset ab hæresi formali, et consequenter a pœnis illi annexis, late disputat Pign. *in novissimis consult.* 197, et aliqua dixi *l.* 2, *n.* 43 *et hic n.* 48, quandonam censeatur manifestari.

§ 3. Quamvis secundum dicta l. 1, a n. 268, per se loquendo licitum sit sequi opinionem probabilem in concursu etiam probabilioris, tamen si tibi etiam probabilius sit aliquid esse licitum vel illicitum, et Superior etiam ex opinione tantum probabili tibi sub censura injungat oppositum, si contravenias non excusaris a peccato, et censura, uti dixi l. 1, a n. 432 et præter ibi citatos tenet etiam Sperel. *dec.* 129, *a n.* 23, recte inferens a n. 26, si causa inter Doctores vel Advocatos sit dubia, non esse reo licitum adhærere etiam probabiliori opinioni Doctorum vel suorum Advocatorum contra sententiam censuræ a Judice latam, quia semper est possessio pro auctoritate et potestate Superioris. Attamen censura lata, v. g. contra invadentem bona Ecclesiæ, non ligat eum, qui facit bona fide, et cum probabili titulo, uti habet communis cum Cov. Caj. Suar. Bon. Pign. *t.* 6, *cons.* 18, *a n.* 59, *t.* 9, *cons.* 11, *n.* 1. Item qui usurpat rem Ecclesiæ, dubitans an non sit sua, non incurrit, quia non *præsumit*, nec cum ista ignorantia, est dolus, Pign. *t.* 7, *cons.* 11.

95 § 4. Si quis sciat actum suum esse prohibitum etiam lege Ecclesiastica, sed nesciat censuram ei esse annexam, *Cov. Ledesm. Glarus, Avil. Corduba*, et alii putant incurri censuram, quia nihilominus est inobediens, et contumax contra præceptum Ecclesiæ: ergo non est, cur censuram non incurrat; deinde malefici in foro civili puniuntur pœna per leges statuta, quamvis nesciverint pœnam illam esse tali delicto statutam: ergo idem fiet in foro Ecclesiastico; præterea occidens incurrit irregularitatem, et casum reservatum, quamvis nesciret irregularitatem, et reservationem homicidio esse annexam: ergo etiam incurret censuram. Hæ rationes reddunt sententiam illam probabilem, nihilominus opposita est probabilior, quam communius tenent Auctores Silv. Nav. Bon. Dic. d. 2, d. 20 et 23. Dian. *p.* 3, *tr.* 6, *R.* 61; Burgh. *cent.* 1, *cas.* 78; Engel. l. 5, tr. 39, n. 10; Krim. 1797; Delb. *c.* 2, *d.* 8, *s.* 19; Busemb. aliique quos citavi l. 1, a n. 767, ubi rationem dedi, ex qua etiam sufficienter solvuntur, quæ hic opposita sunt. De irregularitate dabo postea disparitatem. De reservatione autem dedi disparitatem l. 6, p. 2, a n. 1607.

96 § 5. Si pœna imponatur his, vel similibus verbis, *qui præsumpserit, qui scienter, qui consulto, qui temere, qui audens, qui contumaciter* hoc fecerit, non incurret, etiamsi ignorantia pœnæ annexæ fuerit crassa. Nav. Cov. Sanch. *de Matr.* l. 9, d. 32, n. 36; Castr. tr. 2, d. 1, p. 18, et alii communiter, quia tum requiritur vel dolus vel contemptus, vel saltem ingens temeritas, quorum nihil est sine ignorantia affectata. Imo Dian. et Burg. *cent.* 1, *cas.* 78, putat non incurri, quamvis ignorantia fuisset affectata, et consentit *Bon.* nisi conjuncta es-

set cum ingenti temeritate; sed Sanch. n. 40, cum aliis absolute dicit ignorantiam affectatam non excusare, quia potius auget, quam minuit culpam. *Castr.* tamen requirit ignorantiam talem affectatam quæ æquivaleat scientiæ, quia talia verba videntur requirere expressam voluntatem se opponendi legi punitivæ, quæ voluntas non est sine expressa cognitione pœnæ appositæ. Videri potest Pign. *in novissimis cons.* 197.

97 § 6. Error quandoque excusat, quandoque non, v. g. si quis volens percutere Titium sive laicum, sive Clericum, præter intentionem percutiat Caium Clericum non incurrit censuram, quia non percutit voluntarie aliquem Clericum; si autem putans hunc hominem esse Titium Clericum, percutiat Caium Clericum, Delb. c. 2, d. 4, s. 17, n. 4, et d. 8, s. 19, n. 2; Tambur. *in Dec.* l. 6, c. 4, § 3, n. 29, aliique dicunt non incurrisse censuram, quia illa actio exterior non est formaliter injuriosa Titio, cum Titium non tangat, neque Caio, quæ non cognoscit; ergo non incurrit censuram annexam soli percussioni, quæ alicui Clerico sit formaliter injuriosa. *Dic.* dicit, tum tamen incurrere, si habuerit voluntatem saltem virtualem percutiendi eum, quem videt, sive sit Titius Clericus, sive Caius. E contra communior et probabilior opinio est aliorum, qui dicunt incurrere censuram, quia voluntarie percutit aliquem Clericum, estque hæc intentio, et actio injuriosa statui Clericali. Neque excusat error in hac persona, hoc enim non obstante, vult percutere et reipsa percutit Clericum, quamvis alium quam putet; ergo incurrit censuram, quia Ecclesia prohibet percuti Clericum, quicumque ille sit, ita Cov. Vega, *de Matr. l.* 9, *d.* 32, *n.* 27; Laym. Barb. Steph. *tr.* 5, *a.* 5, *n.* 264; Burgh. *cent.* 2, *cas.* 61; Schild. *t.* 1, *n.* 17.

98 § 7. Gravis metus, quamvis a peccato non excuset, attamen aliquando excusat ab incursione censuræ, uti si quis metu mortis adigatur ad injuste percutiendum Clericum, ad Matrimonium contrahendum, et consummandum cum consanguinea, quia talis non censetur contumax, nec delinquit ex contemptu Ecclesiasticæ potestatis, sed ex mera infirmitate naturæ; ergo non incurrit censuram præcepto humano annexam tali peccato, talia enim præcepta humana non obligant cum tanto incommodo. Nav. Suar. Kon. Castrop. *hic. d.* 1, *p.* 8, *n.* 10; Dic. *d.* 2, *n.* 346, 433; Delb. *c.* 2, *d.* 4, *s.* 23, contra Salas, Sanch. et alios. Dixi *aliquando*, nam si metus incutiatur in contemptum Ecclesiæ vel Religionis, non excusat ab incurrenda censura, quia Ecclesia pergit in tali casu prohibere tale factum; ergo qui illud patrat, non tantum peccat contra Jus naturale et divinum, sed etiam contra Ecclesiasticum; ergo non evadit pœnam transgressioni præcepti Ecclesiastici impositam, Suar. Kon. Bon, Fill. *tr.* 11, *c.* 8, *q.* 18. Unde generaliter loquendo, tum tantum excusat metus gravis a censura, quando sunt tales circumstantiæ, in quibus Ecclesia non censetur velle ponere suum præceptum vel obligationem; si autem tum adhuc censeretur velle urgere suum præceptum, metus non excusabit ab incurrenda censura.

Objic. cum Sanch. *de Matr. l.* 9, *d.* 31, *c. Sacris, d. his, quæ vi*, sic decidit de illo, qui ex metu participaverat cum excommunicato, *Licet metus attenuet culpam, quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale crimen incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari:* ergo quandocumque manet talis culpa, etiam incurritur censura. ·R. n. c. nam sermo est de participante cum contemptu Ecclesiæ, sive in circumstantiis quibus Ecclesia vult præceptum suum urgere.

§ 8. Qui in censura constitutus est, et ex metu gravis incommodi facit aliquid, quod ei ratione censuræ prohibetur, secluso contemptu Ecclesiæ, vel Religionis, non incurrit pœnam annexam, v. g. si quis sit excommunicatus, et ex metu gravis infamiæ celebret Missam, non fit irregularis, quia per metum excusatur quominus peccet; ergo etiam quominus incurrat pœnam peccato annexam, Suar. Barb. Lohn. aliique cum Dic. *sup. n.* 549 *et* 440, qui recte addit n. 353, metum nunquam facere, ut actus, qui alias erat invalidus, fiat validus; hinc si publice excommunicatus et declaratus ex metu gravi absolvat, absolvit invalide, quia omnem amisit jurisdictionem excepto articulo mortis, imo secundum aliquos redditur irregularis, quia Ecclesia adhuc videtur prohibere illi absolutionem etiam in illis circumstantiis, quibus valide absolvere non potest.

§ 9. Si censura licet, v. g. etiam mandantem, si doleat se mandasse, sed non possit ita cito revocare mandatum, quid tum dicendum sit effectu mandati secuto, intelligitur ex dictis *n.* 61. Si autem quis suo mandato vel consilio tantum fuerit causa, ut effectus sub censura prohibitus poneretur citius, fortius, ani-

mosius, retuli sententias n. 65 et aliquid addam n. 303.

§ 10. Voluntas seu consensus illius in cujus favorem concessa fuit censura, sufficit ad suspendendam censuram, ne incurratur, v. g. si creditor indulgeat vel proroget terminum intra quem debitor erat futurus censuratus, ni solveret, debitor non incidit in censuram, neque tamen creditor per hoc exercet actum jurisdictionis; nam directe non suspendit eam censuram, sed tantum indirecte impedit tollendo causam seu materiam censuræ; Judex enim concedens censuram in gratiam creditoris, non censetur velle ligare debitorem ultra voluntatem et intentionem creditoris, Innoc. Abb. Suar. Bon. Fill. Castr. d. 1, p. 8, n. 5. Dic. d. 2, d. 25, contra *Sylv. Nav. Sayr.* et alios. Quando autem per voluntatem alterius censura fuit ad tempus suspensa, si intra illud tempus concessum non fiat, quod sub censura præcipiebatur, putant aliqui ad iterum habendam censuram requiri novum præceptum Judicis. Alii probabilius negant, quia voluntas Judicis fuit, ut ligaretur censura secundum voluntatem alterius, in cujus gratiam tulit censuram : ergo quando voluntas illa ex suspensa fit iterum absoluta, incurret ex vi prioris præcepti, ita Castr. n. 6; Dic. n. 364; Leand. Krim. *a n.* 1758. Videri potest Pign. *t.* 2, *cons.* 60, *a n.* 6.

§ 11. Si detectio delicti præcipiatur sub censura, nemo tenetur seipsum, vel socium complicem probare quoad forum externum, nisi detectio esset ita necessaria pro bono animæ, ut quis teneretur vitam potius profundere, quam tale delictum occultare : ita Pelliz, *t.* 7, *c.* 1, *n.* 95. Quod si sub censura præcipiatur, v. g. ut auctor talis pasquilli detegatur, si probare non possis, non teneris deferre, quia Judex censetur intendere punitionem auctoris, quem tamen punire non poterit, si probari non possit : ita cum aliis Castr. d. 2, p. 3, n. 9, addens nec tum teneri, si inde grave damnum tibi immineret, quia leges Ecclesiasticæ non censentur obligare cum gravi dispendio; de his tamen præceptis circa detectionem, vide Trid. *n.* 18, relatum et Dic. *d.* 2, *dub.* 41.

§ 12. Quando censura est lata sub conditione, et ferens censuram moritur, vel jurisdictionem amittit pendente adhuc conditione, aliqui putant impleta conditione incurri, quia per mortem vel amotionem Judicis non expirant acta vel sententiæ : sed dicendum est cum Sanch. *in cons. l.* 3, *d.* 32, *n.* 283 et Dic. *d.* 1, *n.* 163, id verum esse, si censura lata sit per modum legis seu statuti communis, hæc enim sunt perpetua, non, si ab homine per modum sententiæ in personam particularem.

§ 13. Si Judex præcipiat Petro solvere sub excommunicatione ipso facto incurrenda, si non solvat ante mensem, et Petrus ante finem mensis non solvat, sed mutato domicilio excedat e territorio Judicis, aliqui dicunt eum non incurrere, quia si medio tempore appellasset, suspensa fuisset jurisdictio Judicis, nec postea incurrisset : ergo multo minus incurret, si interea plane excedat e jurisdictione judicis. Oppositum tenent alii cum Sanch. *supr. n.* 280, quia delictum et contumacia jam cœperat in priore domicilio, hinc communior cum *Baldo* tenet, si Judex tibi in persona prohibuerit furtum sub censura, te, si fureris post ita mutatum domicilium, adhuc esse incursum, quia quoad jurisdictionem inspicitur principium judicii : ergo satis est, quod censura in te lata esset sub conditione si faceres furtum, sic enim persona tua jam erat præventa. *Nec obstat*, quod *Cap.* 2, *de const. in* 6, § 1, dicatur, *Excommunicatio contra deliquentes non ligat delinquentes extra territorium, nam* loquitur de lege et statuto non tangente personam in particulari, nisi post impletam conditionem subjecta sit, nunc autem desiit esse subjecta. V. dicta a n. 43. Hinc universaliter dicit Dic. *d.* 1, *n.* 188, citans *Innoc. Abb. Suar.* probans etiam ex Jure, si quis mutet domicilium, statim desinere obligari non solum statutis, sed etiam præceptis et sententiis generalibus prioris loci, si statuta illa et præcepta respiciebant aliquid futurum sine respectu ad præteritum : e contra si sint de delicto vel causa præterita sub conditione in futurum, v. g. Titius, quia damnificavit Caium vel Caio debet, sit excommunicatus, nisi intra annum satisfecerit, tunc si delictum vel causa est posita in priore loco, incurret censuram etiam post mutatum domicilium, si non satisfecerit intra annum, quia Titius per positionem delicti vel causæ jam erat factus subditus, et respective ad hoc jam talis manet. 103

Quæst. 15. — *Quid notandum sit circa appellationem a censura?* R. § 1. Quando quis censura gravatur, potest ad Superiorem accedere vel per viam appellationis vel per modum simplicis quærelæ, Sanch. *in cons. l.* 3, *d.* 35. Appellatio autem est provocatio ab inferiore Judice ad Superiorem ratione gravaminis alicujus; habetque effectum vel devolutivum, quia causam devolvit ad superiorem Judicem, vel suspensivum, si etiam impediat sententiæ 105

executionem. Alia autem dicitur extrajudicialis, si appelletur ab actu facto extra judicium, uti collatione Beneficii vel alio, quod fit ex publico quidem officio, attamen extra judicium. Alia dicitur judicialis, quæ interponitur in judicio, sive ante sive post litem contestatam. Et quando interponitur ante sententiam definitivam, dicitur appellatio ab interlocutoria; quando post sententiam definitivam, dicitur appellatio a definitiva. Sententia vero dicitur definitiva, quæ fertur super causa principali, de qua lis est. Tum dicitur interlocutoria, si feratur ante finem litis super illis quæ incidunt vel emergunt circa causam principalem. Tum dicitur mixta, si partem substantialem causæ definiat, attamen ex toto non terminet negotium, Sanch. *sup. d.* 32, *a n.* 1. Est autem iterum appellatio alia verbalis, quæ fit verbis; alia facti, quæ fit per arreptionem itineris ad Superiorem, *Cap. Dilecti* 2, *de appell.* Sanch. *a n.* 19.

106 § 2. Excommunicatus non potest appellare extrajudicialiter, quia hoc est agere quod ipsi prohibetur : potest tamen judicialiter, quia hoc tantum est se defendere; communis cum Sanch. *n.* 12. In judiciali revocantur omnia attentata; in extrajudiciali, tantum ea quæ sunt contra appellationem, Marant. Francus, Sanch. *n.* 15 *et aliis.* Item judicialis non suspendit jurisdictionem Judicis a quo; extrajudicialis non suspendit actum de præterito, nec etiam actum futurum consecutum ad actum de præterito, *cap. Constitutus de appell.* sed tantum suspendit, quod fit postea contra appellationem, Nemo, Sanch. *n.* 14. Refert autem Pign. T. 2, *cons.* 60, *n.* 23, hanc declarationem S. C. *Appellationis causa dum pendet, appellans in eodem, quo reperitur, carcere permanebit, quoadusque Judex, ad quem appellatnm est, visis actis et causa cognita, aliter decreverit.*

107 § 3. Jure communi conceduntur decem dies, ut quis appellet a sententia sive definitiva, sive interlocutoria; vel certe appellatio fit a die scientiæ, quo latam esse sententiam intellexerit, Sanch. *n.* 56; Vallens. *l.* 2, *tr.* 28, *n.* 2, citans complures alios. Jure civili dantur duo menses ad prosequendam appellationem; Jure autem canonico annus; ex causa necessaria et evidenti, biennium, Sanch. *n.* 84. Appellans tenetur petere Apostolos infra 30 dies, alias appellatio manet deserta, Sanch. *a n.* 119. Quod valet etiam de appellatione extrajudiciali, si est qui Apostolos dare possit, sive concedere eos peti, Sanch. *n.* 124.

§ 4. Appellatio, per se loquendo, est facienda scripto, Sanch. *n.* 293, et coram Judice a quo; si tamen non sit copia habendi Judicem a quo, satis est fieri apud Judicem ad quem. Si neuter haberi possit, fieri debet coram honestis personis, Sanch. *a n.* 128. Debet tamen Judici a quo intra decem dies notificari, Sanch. *n.* 294. Fieri autem debet ad Judicem superiorem competentem, Sanch. *a n.* 158. Et potest aliquando fieri viva voce, Sanch. *a n.* 168. In appellatione ab interlocutoria debent in scripto exprimi causæ gravaminis, Sanch. *a n.* 186. Et quidem de Jure civili non datur appellatio ab interlocutoria, nisi sequeretur gravamen irreparabile per definitivam; de jure autem Canonico datur. Jure *Trid.* non datur in criminalibus ab Episcopo vel ejus Vicario, Sanch. *a n.* 202. 108

§ 5. Si appellatio præcedat sententias excommunicationis et interdicti, suspendit eas, ita ut post appellationem latæ sint irritæ, *c. Dilecti de appel. etc. c. Per tuas, de sent. excom.* Sanch. *a n.* 217; Pirrh. *l.* 2, *tr.* 28, *s.* 8, § 3. Hinc qui post appellationem est excommunicatus et denuntiatus, non ideo fit irregularis si celebret, *cap. Licet de sent. excom.* Sanch. *n.* 222; Pign. *t.* 1, *cons.* 259. Et licet appellatio ab Interlocutoria non impediat quin Judex a quo possit ultra procedere, *cap. Non solum de appel. in* 6 : hoc tamen fallit, quando excommunicatio vel aliæ censuræ feruntur post talem appellationem, Rota, Imol. Lamell. Franchus, Sanch. *n.* 37 *et* 224. Tenentque ista, quamvis appellatio sit extrajudicialis, *c. Dilecti* 2, *de appell.* et communis cum Sanch. *n.* 225. Excipe, nisi excommunicans sit pars agens pro defensione juris, cujus certam possessionem habet, Sanch. *n.* 227. Et appellatio debet esse legitima, Sanch. *n.* 228. Et debet exprimi causa rationabilis, adeoque etiam ideo debet esse in scriptis, Sanch. *a n.* 235. Hinc universaliter, contra illum qui prius valide appellavit invalide fertur censura, quia appellatio in tempore facta suspendit usum jurisdictionis in Judice, *cap. Romana*, *cap. Si a Judice*, *de appel. in* 6. Idem facit recusatio Judicis facta prius quam sententiam censuræ ferat, *cap. Quoties Episcopi* 2, *q.* 6, nisi Judex habeat potestatem agendi *non obstante appel.*

§ 6. Si excommunicatio lata sit a Jure, et jam incursa, ab ea non datur appellatio, imo nec ab illius declaratione, quoad effectum suspensivum, si factum sit notorium, Sperel. *dec.* 48, *a n.* 41. Et universaliter, appellatio interposita post censuram absolute latam non sus-

pendit ejus effectum, quia fert secum executionem, Sanch. n. 240; Lugo *in Resp. mor. l.* 2, *d.* 6. Poterit tamen quandoque suspendere declarationem seu denuntiationem, uti statim dicetur. Et licet, quando dubium fuit, Judex postea declaret validam fuisse excommunicationem, reus non ideo fit irregularis, si interea celebret, quia non fuit contemptus observantiæ excommunicationis, communis cum Sanch. *n.* 244, Pignat. *sup.*

§ 7. Si appellatio fiat post incursam censuram, sed ante illius denuntiationem, *Leander* adhuc putat non suspendi denuntiationem; et colligit ex *c. Pastoralis* 53, § *Verum de appel.* hinc putat appellationem tum habere tantum effectum devolutivum, et consentit Krim. *n.* 1779, si incursio censuræ et æquitas sententiæ nulla tergiversatione celari possit, tum enim non est legitima appellatio. E contra si sit sententia lata ab homine, et æquitas sententiæ non sit per se manifesta, Sanch. *d.* 32, *n.* 243, 286 et iterum *d.* 33; Pign. *T.* 9, *cons.* 160, *n.* 14; Krim. *n.* 1770, dicunt appellationem a denuntiatione habere vim suspendendi, nam C. *Pastoralis* non loquitur de censura lata ab homine, sed de illa quæ executionem secum trahit, et generaliter verum est cum communi, quod appellatio legitima in tempore facta habeat vim suspensivam, nisi, uti ante dixi, Judex procedat cum potestate, *non obstante appellatione.* Hinc etiam *Lug.* supra ait, si quis putet se non fecisse id propter quod est declaratus esse excommunicatus, ideoque bona fide appellet ad alium Judicem, aut ad eum recurrat, vel accedere velit ut se defendat, declarationem illam non habere vim, quamvis forte causa appellationis non subsistat, ideoque talem denuntiatum post appellationem non fore vitandum. Hinc etiam docet Gloss. *in cap. Cupientes,* quod per appellationem subsequentem effectus declarationis seu denuntiationis suspendatur, ita ut declaratus seu denuntiatus non tantum sit vitandus, sed etiam Divina celebrare possit.

§ 8. Si quis ante sententiam bona fide appellarit, et Judex putans appellationem esse nullam processerit ad censuram, censuratus autem bona fide v. g. celebret Missam, quamvis Judex superior postea pronuntiet pro sententia prioris Judicis, tamen alter non erit ideo irregularis, quia nec temeritas nec mala fides adfuit; attamen secundum dicta n. 84, debet externe se gerere tanquam censuratum, donec Judex superior declaret appellationem esse legitimam. Cap. *Ad præsentiam nostram, de appell. et cap. Solet de sent. excomm. in* 6. Quod si mala fides in appellatione intervenisset, quamvis prosequeretur appellationem, esset irregularis, quia celebraret censuratus. Idem dicit *Laym.* si quis post latam in se censuram appellet ab ejus declaratione, et celebrare pergat, Dic. tamen *d.* 1, *n.* 319, negat, si bona fide appellarit, putans se non incurrisse censuram.

§ 9. Appellatio etiam post sententiam, si fiat intra decem dies, habet: 1. Secundum dicta n. 211, quod impediat denuntiationem. 2. Quod causet devolutionem ad Superiorem, et eximat a jurisdictione Judicis a quo, uti tenent Nav. Felin. et alii cum Sanch. *d.* 32, *n.* 286. Quod si non fiat intra decem dies, et censuratus petat absolutionem, quam censurans neget, poterit appellare ab hoc novo gravamine, et ita adhuc totam causam transferet ad Superiorem, Sanch. *n.* 288. Quamvis autem perdita sit omnis potestas appellandi, adhuc manet locus querelæ, Sanch. *n.* 290. Is autem solus potest adiri per modum querelæ, qui habet immediatam jurisdictionem in utrumque disceptantem, Sanch. *sup. dub.* 35. 113

§ 10. Censura sub conditione de futuro lata suspenditur per appellationem factam quocumque tempore ante impletam conditionem, nam licet in cap. *Quod ad* 15, *de sent. et re judic.* statuatur, ut fiat intra decem dies, hoc intelligitur, quando sententia transit in absolutam, et sumpsit vires, non autem si adhuc pendeat conditio, uti notant Nav. Suar. Cov. Sanch. d. 32, a n. 256; Krim. n. 1756. 114

§ 11. Si censura sit lata sub conditione, v. g. si ante certum tempus non comparuerit, appellatio justa suspendet censuram, etiamsi aliquis postea non prosequatur appellationem, quia si censura necdum sit contracta, appellatio absolute suspendit vim jurisdictionis; nec refert, quod sub censura prohibeatur ne appellet, quia prohibere justam defensionem est contra jus naturale, et continet errorem intolerabilem, Sanch. d. 32, n. 284; Castr. *d.* 1, *p.* 8; Dic. *d.* 1, *a n.* 305; Pelliz. *de Regul. tr.* 6, *c.* 7, *n.* 34. 115

§ 12. Si causa appellandi sciatur non subsistere, est mala fides, neque appellatio suspendit censuram vel declarationem ejus pro foro interno; pro externo tamen tamdiu suspendit, dum probetur talis defectus. Dic. d. 1, n. 321. 116

§ 13. Quamvis Trid. *s.* 25, *c.* 4, *de Regul.* statuat, *ne liceat Regularibus a suis conventibus recedere etiam prætextu ad Superiore* 117

suos accedendi nisi ab eisdem missi, aut vocati fuerint, tamen docent Nav. Suar. Azor. Sa, Syr. Less. Bass. et alii cum Dian. *p.* 3, *tr.* 2, *R.* 56, et Pign. *t.* 10, *cons.* 24, id licere Regulari inique vexato per modum appellationis facti; si prævideatur vexantem negaturum esse veniam, pro quo *Rodr.* refert declarationem *S. C.* Et si aliter non possit tuto proficisci, docent Portel. et Dian. *R.* 115, non peccaturum, si ideo etiam habitum in via dimittat.

118 § 14. Notat De Luca *in Miscell. disc.* 15, *n.* 9, et pro hoc refert multas declarationes Pign. *t.* 2, *cons.* 60, *a n.* 17, quando fit comminatio vel latio censuræ ad comprimendam audaciam rebellium contemnentium auctoritatem Ecclesiasticam, ut ita abstineant a rebellionibus, et ejusmodi contemptu, tum non dari locum appellationi suspensivæ, id enim esset facere continuari contemptum et rebellionem. Et universaliter contumax appellare non potest, quia appellatio datur gravato a Judice, non autem rebelli, L. 1, *Cod. quorum appel. non recep. L. Ex consensu* 23, § *ult. ff. de appel.* Vallens. *supra;* Sperell. *dec.* 48, *a n.* 46; Pignat. *n.* 15. Habent etiam Canones apud Pignat. *t.* 9, *cons.* 49, *n.* 21, notorii criminosi appellationem non audiri: attamen n. 22, concludit tutius esse audiri, quia sæpe dicuntur notoria quæ talia non sunt. Quando autem est vel de Jure vel de facto dubium an appellatio sit legitima, debet admitti, Cap. *Cum speciali*, § *Porro de appell.* et communis cum Sanch. n. 43.

119 § 15. Nec appellatio nec querela conceditur, si censura lata sit in causis visitationis, et correctionis morum: *Nec in criminalibus ab Episcopo seu illius in spiritualibus Vicario generali, ante definitivam sententiam, ab interlocutoria vel alio quocumque gravamine, nisi gravamen hujusmodi per definitivam sententiam reparari, vel ab ipsa definitiva appellari non possit,* Trid. *s.* 13, *c.* 1, *et s.* 24, *c.* 10, *de Ref.* Pign. *t.* 6, *cons.* 19, *n.* 46. Statuit etiam Trid. *s.* 22, *c.* 10, *de Ref.* ut Episcopus possit quibuscumque Notariis imperitis, exclusa omni appellatione, interdicere exercitium sui officii in causis Ecclesiasticis. Item *s.* 25, *c.* 13, *de Ref.* ut Episcopus controversias componat; hinc si talis Notarius vel alius se opponens tali potestati Episcopi censuraretur, appellare non posset a censura: intellige hæc omnia, quoad effectum suspensivum. Denique nulla appellatio vel exemptio juvat, quominus ex Decreto Trid. *s.* 25, *c.* 14, *de Ref.* excommunicatio feratur in Clericos concubinarios recidivos. Et de hoc Clericorum concubinatu ac pœnis in eum statutis possunt plura videri apud Pign. *t.* 9, *cons.* 139, *a n.* 128. An Judex *ad quem*, debeat pro absolutione remittere ad eum qui tulit censuram, V. Sanch. dub. 35. An autem, si Judex *ad quem* absolvat, debeat citare partem, V. Sanch. dub. 36.

Quæst. 16. — *Quid dicendum sit ad varias dubitationes quæ hic possunt occurrere?* R. § 1. Quando dubitas an sis ligatus censura, quia nescis an censura in te lata sit, an comprehendat hunc tuum casum, etc. nec dubi[illegible] solvere potes, judica te non esse liga[illegible] quia materia est odiosa: ergo ext[illegible] debet, et cum tu per Baptismum a[illegible] certum jus fruendi bonis communibus [illegible] siæ, non debes ab hac certa possessione de[illegible] per dubium superveniens: ita docent late Sanch. *in Dec. l.* 1, *c.* 10, *a n.* 55; Delb. *c.* 2, *d.* 8, *s.* 13; Castr. *d.* 1, *pun.* 8, *n.* 8; Pelliz. *tr.* 7, *c.* 1, *n.* 89, qui tamen monent, in hoc casu non esse petendam vel admittendam dignitatem Ecclesiasticam, eo quod reverentia illius videatur postulare, ne ejus collatio fiat cum periculo cassationis: sed Castr. *n.* 9, recte notat, si aliunde non adsit tale periculum, ratione illius dubii neminem prohiberi vel impediri, quominus petat vel admittat dignitatem.

§ 2. Quando dubitas an alius sit ligatus censura, debes habere eum pro non ligato, quia ipse est in possessione, unde faceres injuriam habendo eum pro ligato; *Pelliz.* et alii supra. De dubio an aliquis sit sufficienter denuntiatus, dicam *n.* 186.

§ 3. Si scias censuram in te latam esse, sed dubites, vel an Superior serio et ex animo tulerit, vel an non legitime ab ea appellaveris, vel an sis absolutus, judica te ligatum, quia possessio est pro censura, Krim. *n.* 1807.

§ 4. Si dubites an causa censuræ sit justa, Dicast. d. 1, a n. 351, putat probabile esse quod possit censeri non justa, quia Superior tantum est in possessione potestatis ad ferendam sententiam justam de qua hic dubitatur, unde subditus videtur manere in possessione suæ libertatis. Sed oppositum cum communi tenendum est, secundum dicta l. 1, a n. 432 et 595.

§ 5. Si dubites an Superior potestatem habeat ferendi talem censuram, aut an ejus potestas se ad hunc casum extendat, si Superior sit in possessione sui Officii, quod com-

muniter habet talem potestatem annexam, præsumptio et possessio erit pro superiore; at in simili circa potestatem ferendi legem, dixi l. 1, n. 594.

§ 6. Si dubites an sis ligatus majore an minore censura, item an latæ vel tantum ferendæ sententiæ, tene quod minus est, quia *in pœnis benignior est interpretatio facienda*, secundum dicta l. 1, n. 596 et pluribus adhuc ibid. n. 826.

Quid tenendum sit in dubio an sine tuo mandato vel consilio positus fuisset effectus censura prohibitus, dixi n. 66. De dubio pellatio sit legitima, dixi n. 122. De du- censura sit lata ante, an post appella- deri potest Covar. *c. Alma mater*, *n.* 5. De dubio an tenearis satisfa- equam absolvaris, dicam n. 172.

DUBIUM V.

Qui possint absolvere a censuris?

« Resp. I. A censura lata per sententiam particularem, ordinarie is tantum potest absolvere qui eam tulit, vel ejus Superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est a Jure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reservata, potest absolvere quivis qui censuratum potest absolvere a mortalibus; si vero sit reservata, ordinarie et per se potest tantum relaxari ab auctore legis, vel ejus successore, vel delegato.

» Dixi I. *Ordinarie:* quia in articulo mortis quivis Sacerdos absolvere potest a quavis censura.

» Dixi II. *Per se :* quia per accidens, et ex privilegio possunt etiam alii, Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 1, *c.* 7.

» Resp. II. Episcopi, secundum Trid. *s.* 24, *c.* 6, possunt: 1. Absolvere in foro conscientiæ, per se vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla cœnæ Papæ reservatis, excepta hæresi, a qua per seipsos tantum absolvere possunt (quantum est ex vi hujus Decreti). Dicitur autem censura occulta quæ contracta est ob delictum non publicum nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, a quo reus ob defectum probationis fuit absolutus; Bon. *d.* 1, *q.* 3, *n.* 15, et *p.* 2, *n.* 1, *ex dec. Card. etc.* 2. Possunt etiam sæpe absolvere a censura Papæ reservata, propter impedimentum ejus qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem Pontifex non potest adiri; Bon. *l. c.* ex Nav. Sanch. Avila, Kon. etc.

» Resp. III. Multi Religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis privilegiis (in foro tamen interno tantum), a variis censuris absolvere. V. Dian. *p.* 9, *tr.* 4, *R.* 63. Quare a Superioribus suis illa privilegia petant, cum ad confessiones audiendas exponentur; et circa ea sequentes regulas sequantur :

» *Prima.* Qui habet potestatem absolvendi a censuris reservatis Episcopo, non potest vi illius absolvere a reservatis Papæ.

» *Secunda.* Qui habet potestatem absolvendi a reservatis Papæ, non censetur posse absolvere a censuris Bullæ Cœnæ, eo quod hæ censeantur majores, nec comprehendi in concessione generali; Dian. *p.* 5, *tr.* 12, *Res.* 34, ex Suar. etc. contra Bossium.

» *Tertia.* Qui habet potestatem absolvendi a censuris Bullæ Cœnæ, habet etiam a quibusvis Papalibus et Episcopalibus a Jure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresim, de qua alii probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio in magnam partem esset inutilis.

» *Quarta.* Possunt Regulares per sua privilegia, sicut ab aliis censuris Papæ reservatis, ita etiam absolvere duello certantes (idem dic de similibus casibus), post Constitutionem *Clem. VIII*, sicuti poterant ante eam, præterquam in Italia extra Urbem : idque ex declaratione ipsiusmet *Clem.* apud Comitolum *l.* 6 *Mor.* Regin. *l.* 21, *n.* 83; Fill. *tr.* 15, *c.* 5; Laym. *l.* 3, *tr.* 3, *p.* 3, *c.* 5.

» Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas a censuris absolvendi in Jubilæis, in quibus diligenter considerandum quid, quantum et quomodo concedatur. Si enim datur potestas absolvendi a casibus reservatis Papæ, etiam conceditur potestas absolvendi a censuris Papæ reservatis, quia is non solet reservare casus, nisi ratione censuræ adjunctæ : porro absolutio data confitenti bona fide in Jubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram : secus si ab initio Indulgentias lucrari noluerit, eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, et tam peccata reservata quam censuram de novo debere tolli ab eo qui potest extra Jubilæum.

ADDENDA.

127 *Quæst.* 17. — *Quid præterea sit notandum circa potestatem absolvendi et absolutionem a censuris?* R. Quid Sacerdos vel Parochus excommunicatus possit circa absolutionem et matrimonium, item quomodo absolutioni a peccatis præmittenda sit absolutio a censuris, item an absolvatur a censura qui bona fide confitetur ignorans illam, item quandonam ratione necessitatis possint, censura necdum sublata, recipi Sacramenta, dixi l. 6, p. 2, a n. 1564. Quænam autem sit distinctio inter dispensationem et absolutionem a censura, late explicat Pign. *in novissimis cons.* 199, *a p.* 513; et præcipua est, quod absolutio sit actus justitiæ, in quo causa secundum Jus terminatur in favorem Rei, nec revocabilis est : dispensatio autem fit actus gratiæ præter Jus, quæ cessante causa revocari potest. Hic adde seq.

§ 1. Certum est ex *c. Cum. desideres* 15, *et c. Sacris* 38, *de sent. excom.* ad tollendam censuram non esse satis quod causa illius sit sublata vel desierit contumacia, sed præterea requiri absolutionem; hinc Alex. VII damnavit hanc 44 prop. *Quoad forum conscientiæ Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.*

Objic. Sublata causa tollitur effectus. R. Licet contumacia sit causa ponendæ censuræ, non tamen conservandæ, sicuti quamvis culpa sit causa pœnæ, tamen sublata culpa sæpe manet reatus pœnæ : unde quia causa censuræ ponendæ fuit voluntas Superioris, ita debet esse causa tollendæ; imo licet moriatur is qui censuram tulit, non ideo desinit, uti clare colligitur ex c. *Si Episcopus* 11, *q.* 3, *c. Pastoralis* 11, § *Præterea, de offic. Ordin.* habetque communis cum Krim. *n.* 1826.

128 § 2. Communis est cum Castrop. *d.* 1, *p.* 11. § 5 et aliis contra Sylv. Cov. et alios, posse eum Sacerdotem absolvere a censura per Jus vel sententiam generalem lata et non reservata, qui potest absolvere a mortalibus; neque enim hic deficit jurisdictio in foro judiciali, quia in *c. Nuper* dicitur, *quod si conditor Canonis specialiter sibi absolutionem non reservaverit, hoc ipso videatur aliis facultatem concessisse relaxandi. Dixi* per Jus, *etc.* propter dicenda n. 131.

129 § 3. Manet potestas ordinaria absolvendi eum a censura, qui peccavit et censuram incurrit ex fiducia absolutionis facile obtinendæ, uti communius tenent Auctores cum Dicast. *d.* 3, *n.* 433, contra alios; quia lex illos non excipit, et ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus : et ideo etiam dixi l. 6, p. 2, n. 1451, eum, qui spe Jubilæi committit reservatum, posse ab eo absolvi in Jubilæo.

§ 4. Sylv. Angel. Præp. Henr. et alii apud Dicast. *d.* 3, *n.* 5, putant quemlibet Clericum in articulo mortis posse absolvere saltem ab excommunicatione et interdicto personali. *Dian. Laym. Alloza* et alii dicunt probabile esse quod tunc absolvere possit omnis etiam laicus, quamvis esset hæreticus, dummodo dispensandus non sit; putantque Marchin. et Sanch. *in Dec. l.* 2, *c.* 13, *n.* 13, aliique multi cum Dicast. *n.* 12, id fieri debere, quia secundum dicta l. 6, p. 2, n. 1483, probabile est valere, nec potest obesse : deinde nullum inde sequitur inconveniens, et moribundo præstatur magnum obsequium, ut nempe participet suffragia Ecclesiæ et sepulturam Ecclesiasticam accipiat : e contra tamen Castr. *d.* 1, *pun.* 11, § 3, *n.* 5; Sylv. *in append. ad varias resolutiones oratione* 1, de absolutione moribundi, docent, neminem non Sacerdotem, qui neque censuram tulerit, neque specialem absolvendi potestatem habeat a Papa, posse etiam in articulo mortis absolvere a censura, quia absolutio illa est actus jurisdictionis spiritualis, et quædam potestas clavium, quam non habent laici vel Clerici Sacerdote inferiores, nisi specialiter committatur; ideoque etiam quamvis admittat priorum sententiam esse probabilem, Lugo tamen, *in tr. d. fide d.* 23, *n.* 114, negat quemquam non Sacerdotem obligari ad sic absolvendum, quia secundum sententiam Sylvii, quæ communior et probabilior est, Ecclesia sine ullo peccato negavit omnibus non Sacerdotibus potestatem absolvendi, neque voluit committere nisi Sacerdoti, quamvis committere potuisset etiam aliis : ergo multo minus peccabit ullus non Sacerdos, si non absolvat; Ecclesia enim magis tenetur ex charitate providere saluti fidelium, quam homines privati. Porro notat Dicast. n. 44, si quis in periculo mortis sit ab aliquo alias non habente potestatem absolutus, et evadat periculum, debere se sistere Superiori sub pœna reincidentiæ, sic enim Ecclesia voluit ad frangendam contumaciam.

§ 5. Qui excommunicatus est ab homine, medio præcepto aut sententia speciali, quamvis excommunicatio reservata non sit, excepto articulo mortis non potest absolvi, nisi vel ab eo qui tulit, vel ab hujus Superiore, vel cui

hic aut ille potestatem delegarit, vel ab horum successore, vel a Capitulo Sede vacante; id enim necesse est ut tribunal Judicis non turbetur; communis cum Krim. n. 2042. Imo absolutio est ipsimet censuranti prohibita in his casibus : 1. Si fiat excommunicatus vitandus. 2. Si censuram intentavit nomine Papæ absque causæ cognitione. 3. Si eam tulerit Superiore consulto et sententiam ejus confirmante. 4. Si lata sit in incendiarium, quia reservatur Papæ. 5. Si ut delegatus Papæ excommunicarit aliquem qui ultra annum in censura illa perseveret, tum enim cessat auctoritas ex commissione excommunicantis ; Bauny, Krim. n. 2045.

§ 6. Quando datur generalis facultas absolvendi ab omnibus censuris, non intelligitur concessa facultas ad reservatas, Dic. *d.* 3, *n.* 227. Si autem in Jubilæo detur facultas absolvendi ab omnibus censuris reservatis, etiam intelliguntur reservatæ Episcopo, quia sic habet usus non ignorantibus Episcopis, et sic censetur velle Papa, ut sic omnes ex suo privilegio lucrentur Indulgentias, Suar. Dic. *n.* 36. Quamvis autem in Jubilæo, vel Indulgentia plenaria addatur, quod adsit facultas absolvendi a quibusvis censuris Sedi Apostolicæ reservatis, non comprehenduntur censuræ provenientes ex casibus Bullæ Cœnæ, nisi Papa exprimat, has enim specialiter sibi reservat, et facultas generalis non censetur se ad ea extendere quæ specialiter sunt excepta, Chapeaville *de Casib. reserv. p.* 1, *c.* 4. Imo quamvis adderetur, etiam Bullæ Cœnæ, tamen tenent multi, quos retuli l. 6, p. 2, n. 1616, non intelligi hæresim.

133 § 7. Si data sit potestas absolvendi ab omni censura tam a Jure quam ab homine lata, Henr. Avila, et alii putant extendi ad censuram per hominem etiam specialiter latam, sed valde probabiliter contradicunt Vasq. Hurt. Bauny apud Krim. *n.* 2043, quia credibile non est tali generali concessione permitti turbationem auctoritatis Judicum. Itaque intelligetur tantum censura ab homine generaliter lata : quando enim vage fertur nemine designato, æquiparatur censuræ juris Laym. Bauny, Krim. *n.* 2044.

134 § 8. Quamvis Episcopus facultatem concedat absovendi a peccatis sibi reservatis, hoc ipso non dat facultatem absolvendi ab annexis censuris, licet id facere censeatur Papa, nam Episcopi sæpe reservant censuram data potestate in peccatum, Dic. *n.* 230; Chapeav. *supra.*

§ 9. Trid. *s.* 14, *c.* 6, *de Ref.* concedit Episcopis amplam facultatem his verbis : *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare, et in quibuscumque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reservatis delinquentes quoscumque sibi subditos, in diœcesi sua per seipsos aut Vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari. Idem et in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantum, non eorum Vicariis, sit permissum.* Et hanc potestatem (excepta illa quæ est ad hæresim), possunt Episcopi, et secundum dicta n. 25, Sedes vacans, delegare, cum sit Ordinaria, Less. *in Auctar. v. Absolutio, casu.* 10 [1]. 135

§ 10. Inter subditos, quos ita absolvere potest Episcopus, habentur vagi, quia possunt se quoad hoc subjicere, uti et illi fiunt subditi, qui animo per majorem anni partem permanendi acquisiverunt quasi-domicilium, uti ex consuetudine Ecclesiæ et benigna interpretatione mentis Pontificiæ colligunt Suar. Bon. Sanch. Gorm. Barb. Dic. *n.* 90, et iterum 463. Quod si tamen peregrinetur aliquis vel transeunter sit in aliena Diœcesi, adhuc potest absolvi ab Episcopo hujus loci, si censura erat lata a Jure vel ab homine generaliter, neque fuerit reservata ; si tamen esset lata ab nominatim, non posset, nisi ubi non posset adiri proprius Episcopus : ita cum aliis Dicast. *n.* 464. Ab irregularitate non posset hos absolvere, uti dicetur postea. 136

§ 11. Nuntius Apostolicus non potest absolvere censuratos ab inferioribus Prælatis, nisi causa per appellationem sit ad ipsum delata, uti cum aliis tradit Castr. *d.* 1, *p.* 11, § 4, *n.* 7 : neque Archiepiscopus potest absolvere a censuris subditos Episcoporum inferiorum, nisi actu visitet, aut censurati appellent ad Archiepiscopum, aut inferiores Episcopi malitiose negent absolutionem suis subditis ; Sanch. Barb. Castr. Sayr. Pign. *t.* 8, *cons.* 128 ; Dic. *d.* 3, *n.* 77, et iterum *a n.* 444. Quod si Abbas vel alius inferior Episcopo ferat censuram in diœcesanum Episcopi etiam Abbati subditum, *Decius*, *Cov.* et alii dicunt similiter Episcopum non posse absolvere, 137

[1] In qua non comprehenduntur casus a RR. Pontificibus, post Concilium reservati.

contra Henr. et alii cum Dic. *n.* 451, dicunt debere quidem requirere censurantem, ut ejus auctoritatem servet; absolute tamen posse absolvere, quia nullo Jure sunt exempti a potestate Episcopi, uti in multis eximuntur subditi Episcoporum inferiorum a potestate Archiepiscopi. Consuetudo tamen habet in aliquibus locis, teste Castr. *n.* 6, ut Episcopi non possint relaxare censuras ab Archidiaconis latas.

138 § 12. Religiosos non exemptos absolvere possunt a censura soli Episcopi, Dic. *n.* 560. Exemptos absolvere non possunt nisi consentientibus Prælatis, Dic. *n.* 91, et iterum 135. Similiter quamvis in Bulla Cœnæ negetur omnibus etiam Episcopis potestas absolvendi a censuris in ea Bulla positis, attamen non ideo derogatur facultati Episcopis datæ a Trid. ut absolvere possint ab occultis, et quando Papa adiri non potest; quia lex posterior non censetur derogare statuto alicujus Concilii, nisi expressam de eo faciat mentionem: ita cum aliis Dic. *d.* 3, *a n.* 130, contra plurimos alios. In casu autem necessitatis, quando adiri non potest nec Papa, nec Nuntius Apostolicus, nec Episcopus, absolvere posse Parochum putant Henr. et Dic. *n.* 203.

139 § 13. Episcopus non obstante Trid. potest absolvere subditum suum extra diœcesim suam existentem; item potest ipse extra diœcesim existens absolvere subditum in diœcesi existentem, hæc enim absolutio est actus jurisdictionis voluntariæ, et non contentiosæ: ita cum aliis Dic. *d.* 3, *n.* 125.

140 § 14. Si Titius diœcesanus Coloniensis in diœcesi Trevirensi existens inciderit in censuram a Jure vel ab homine latam generaliter, et non reservatam, potest absolvi ab hoc Episcopo Coloniensi: si autem in diœcesi Trevirensi lata fuisset ab homine nominatim in Titium, Titius huc reversus non posset ab hoc Episcopo absolvi, sed a solo censurante, vel alio de ejus licentia: ita cum aliis Dic. *d.* 3, *n.* 460. Quod si Titius Coloniæ civis fuisset hic per sententiam generalem censuratus, et deserto hic domicilio aliud acquireret Treviris, posset absolvi a Trevirensi, quamvis censura Coloniæ reservata esset Episcopo. E contra si Coloniæ censuratus fuisset per sententiam particularem huic Episcopo reservatam, deberet a Coloniensi absolvi, quia cum causa sit incœpta Coloniæ, ad hunc spectat consummatio; Suar. Con. Laym. Delb. *c.* 12, *d.* 6.

141 § 15. Potestas absolvendi a censuris, v. g. occultis, aut quando Papa adiri non potest, quæ a Trid. *n.* 155 relato datur Episcopis, secundum *Suar. Bonac.* et alios, non censetur data Abbatibus et aliis habentibus jurisdictionem Episcopalem; quia hæc specialiter conceditur Episcopis, quorum etiam industria ad hoc videtur eligi. E contra Sanch. et alii cum Dicast. *d.* 3, *n.* 63, dicunt etiam extendi ad illos, etiam pro hæresi, quia est aliquod attributum jurisdictioni Episcopali, quam etiam habent ejusmodi Abbates et Prælati: quamvis autem *Rodriq.* dicat hanc potestatem ex vi *Trid.* censeri datam Superioribus Regularibus, eo quod etiam hi respectu suorum subditorum habeant potestatem quasi-Episcopalem, uti cum aliis multis docet Sanch. *l.* 8, *de Matr. d.* 3, *n.* 9, tamen probabilius est oppositum cum Dicast. *n.* 71, quia videtur iis tantum concedi qui habent diœcesim, cum *Trid.* dicat, *in diœcesi sua*: Superiores autem Regulares non habent diœceses; et ita declaravit Cong. Card. apud Barb. *de off. Episc. p.* 3, *alleg.* 9, n. 18. Putant tamen ipsi cum Dicast. *n.* 72, habere illam potestatem ex vi alicujus Brevis dati a *S. Pio V;* sed id late confutat Mendo *diss.* 1, *q.* 4. Non posse autem absolvere sæculares ab excommunicatione ob hæresim occultam, constat ex prop. 4 ab *Alex. VII* damnata, quæ sic habet: *Prælati Religiosi possunt in foro conscientiæ absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, et ab excommunicatione propter eam incursa.*

§ 16. *In Comp. Priv. v. Absolutio*, § 1, refertur *Paulum III* per Bullam dedisse Societ. JESU facultatem absolvendi a quibuscumque peccatis etiam Sedi Apostolicæ reservatis, et a quibuscumque sententiis, censuris et pœnis Ecclesiasticis ex illis resultantibus, iis exceptis quæ in Bulla Cœnæ continentur: et in fine additur: *Hæc facultas communicatur omnibus Confessariis a Superioribus deputatis, et ab Ordinario loci juxta formam* Conc. Trid. *s.* 23, *c.* 15. *de Ref. approbatis, præter quam respectu excommunicatorum generaliter ab homine, quos Superiores tantum, et ii qui ab eis specialem licentiam obtinuerint, poterunt absolvere: excommunicatos autem nominatim ab homine, et illos Regulares qui licentiam non habuerint extra suum Ordinem confitendi, ne Superiores quidem absolvent. Admoneantur autem pœnitentes absolutionem a censuris quam a Nostris obtinuerint, nihil sibi prodesse in foro externo.* 142

§ 17. Si quis Romam ire non possit pro petenda absolutione a censura Pontifici reservata, possit tamen commode eo scribere vel absolutionem per procuratorem aut Confessarium obtinere, Henr. et Dicast. *d.* 3, *n.* 57, 143

dicunt non esse obligationem ad scribendum vel ad petendum per alium, sed in eo casu posse Episcopum absolvere, ut in simili casu potest absolvere a peccato reservato, secundum dicta l. 6, p. 2, n. 1677, et cum Sanc. et aliis docent Castr. *tr. 4, d. 4, pun.* 3, § 5, n. 7; quia mens censurantis vel reservantis videtur esse, ut delinquens, si possit, ipsemet adeat et seipsum personaliter sistat, alioquin censeatur esse impotens adire; neque enim videtur obligare ad periculum manifestandi suum delictum alteri, quod periculum est in scriptione, quæ ex natura sua est aliquid publicum. E contra tamen *Bonac.* dicit teneri per litteras vel per procuratorem vel Confessarium petere, hoc enim medium est ordinarium et facile, imo minus difficile quam si personaliter adire deberet; atque ita etiam habet praxis ut fiat, certumque est ita fieri in impedimentis Matrimonii, ergo et in censuris, nisi alia ratio excuset: neque est periculum manifestandi delictum, quia vel jam notorium est, vel taceri potest persona substituto alio nomine. Quod si Papa adiri non posset, nec de se posset absolvere Episcopus, attamen in his partibus adesset Nuntius Apostolicus potens absolvere, secundum dicta l. 6, p. 2, n. 1624, hic deberet adiri, Sanch. Avers. Dic. n. 59, contra Henriq. et Avilam. Notant autem Bonac. et Pign. *t.* 1, *cons.* 98, quando aliquis dicitur debere saltem alium mittere, vel per alium se sistere Romæ pro absolutione obtinenda, satis esse si alteri Romæ existenti demandet ut nomine suo se sistat vel absolutionem petat.

§ 18. Si delictum sit in uno loco notorium, dummodo non sit deductum ad forum contentiosum, vel quando deductum fuit, si probari non potuerit, tenent multi posse veluti occultum absolvi in alio loco, ubi ratione delicti saltem non est notorium, nec putatur notitia eo brevi ventura; quia quamvis simpliciter dici possit notorium, et notitia ad alia loca absolute deferri possit, uti argumentantur Suar. et Castrop. *d.* 6, *p.* 7, *n.* 13, tamen si putetur eo non deferenda brevi, vere et simpliciter dicitur occultum hoc loco: ergo hoc loco absolvi potest ab Episcopo, Sanch. Avila, Dic. *p.* 3, *n.* 96, 106 *et* 107. Vide dicenda n. 187. Attamen etiam vide dicta l. 1, p. 3, n. 891. Quandonam autem aliquod delictum censeri debeat occultum vel publicum, aut deductum ad forum contentiosum, dixi l. 6, p. 2, a n. 1656 et p. 3, a n. 869.

§ 19. Si duo idem delictum commiserint, et unus tantum vocetur ad judicium, delictum respectu alterius censetur non esse deductum ad forum contentiosum, unde absolvi potest ab Episcopo : ita cum aliis Dicast. n. 109.

§ 20. Si delictum jam in foro contentioso sit probatum et punitum, *Suar. Gutt. Bon. Barb. et alii* dicunt censuram reservatam illi delicto annexam non posse tolli ab Episcopo, quia quod in foro est probatum, censetur publicum, et idem in simili de irregularitate docet Castrop. *d.* 6. *p.* 7, *n.* 13; sed Sanch. aliique cum Dic. *q.* 112, dicunt posse tolli, quia quamvis delictum jam non tantum sit adductum ad forum contentiosum, sed etiam publicum, tamen cessat causa reservationis, quæ fuit, ut in delictis publicis et deductis ad forum contentiosum ex prætextu absolutionis Episcopalis non impediretur satisfactio publica : ergo si hæc præcesserit, reservatio censuræ cessat. 146

§ 21. Probabile est cum Sanch. et Dicast. *nu.* 82, quod Episcopus possit etiam Vicario suo committere absolutionem excommunicationis ob hæresim contractæ, *Trid.* enim dicens Episcopis et non eorum Vicariis hoc esse permissum, sic intelligi potest quod Vicariis non sit committenda potestas generalis ad omnes casus occurrentes, bene tamen specialis et ad casus particulares, quoties occurrunt. 147

§ 22. Quamvis in censura addatur, quod nemo præter Papam possit ab ea absolvere, nisi in articulo mortis, tamen probabilius est contra *Sylv.* adhuc posse absolvere Episcopum in casibus quibus non potest adiri Papa, qui censetur id prohibere pro casu, quo in se potest adiri : ita cum aliis Dic. *n.* 60. Notatque etiam recte Sperell. *dec.* 115, si Papa sciens aliquem esse censuratum conferat ei Ordinem vel Beneficium, censeri absolvere vel cum eo dispensare : non item Episcopum, si nullam causæ cognitionem præmiserit, quia Papa potest, Episcopus non potest absolvere vel dispensare, si non præmittat causæ cognitionem. 148

§ 23. Si eadem censura sit Papæ et Episcopo reservata, sublata per Jubilæum reservatione Papæ, etiam tollitur reservatio Episcopi, uti dixi l. 6, p. 2, n. 1451 ; talis enim est consuetudo et sensus communis fidelium. Putant etiam *Vasq.* aliique cum Dicast. d. 3, n. 233, quandocumque Papa concedit facultatem absolvendi ab omnibus peccatis et censuris reservatis etiam Sedi Apostolicæ, vi illius posse etiam absolvi reservata Episcopo, quia per to *etiam* videtur significare Papa se comprehen- 149

dere velle omnes alias ab inferiori latas : sed oppositum est tenendum, secundum dicta l. 6, p. 2, n. 1628.

150 § 24. Papa mortuo nemo potest absolvere a censura Papæ reservata, nisi Congregatio Cardinalium, vel cui Papa ante vel Congregatio nunc commiserit : mortuo autem Episcopo absolvere potest a censura Episcopo reservata Capitulum, seu Capituli Vicarius, vel cui hi vel Episcopus commiserit Dic. n. 41, 42 et 51.

151 § 25. Si quis iu Sacramento Pœnitentiæ defectu doloris, v. g. invalido, absolutus sit a censura, hæc absolutio est valida, potest enim conferri sine absolutione a peccato, neque opus est fieri in confessione, Dicast. d. 3, n. 302, addens tamen n. 418, si potestas absolvendi a censuris sit commissa ex intentione ut peccator prius absolvatur a peccatis, ut fit in Jubilæis, non fore absolutum a censura, nisi prius fuerit deletum peccatum, intendit enim Papa ut obtineant remissionem peccatorum, et sic obtineant Indulgentias.

152 § 26. Si absolutio sit obtenta ex falsa causa, *Glossa et S. Antoninus* absolute dicunt esse nullam, quia mens absolventis erat tollere censuram si causa subsisteret : validam esse dicunt *Cov.* et alii quamvis causa fuerit in se falsa, dummodo sit juridice probata tanquam vera : *Garc.* et alii dicunt esse invalidam, si ab Episcopo vel alio inferiori obtineretur, non autem si a Papa vel ejus delegato : S. Th. et alii cum Dicast. d. 514, probabilius dicunt tum tantum fore validam, si absolvens intendat absolvere non obstante falsa causa, ita adhuc absolveret quamvis falsam esse sciret, quod tamen prasumi non debet, Castr. *d.* 1, *pun.* 11 ; Krim. *n.* 8, 1846.

153 § 27. Absolutio extorta metu gravi injuste eum in finem incusso, est invalida, *c. un. de iis quæ vi, in* 6 ; Krim. *n.* 1848.

154 § 28. Absolutus in foro interno a censura, si non fuerit nominatim excommunicatus, non tenetur se gerere tanquam censuratum, præsertim si constet ita esse absolutum, quia illa absolutio valet ad omnia præterquam in judicio, ubi lis movetur, Less. *in auct. v. Absolutio, cas.* 8; Krim. *supra.*

DUBIUM VI.

155 *Quomodo danda sit absolutio a censuris?*

« Resp. Id statuendum esse ex natura, tum censuræ, tum cujusvis absolutionis : Ex qua circa absolvendi modum *resolves.*

» I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa quibus aperte significetur absolutionem impendi ; in foro tamen externo communiter servanda est forma cujusque Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc fere est in usu : *Ego te absolvo a vinculo*, v. g. *excommunicationis, suspensionis, etc. quam incurristi propter NN.* (*talem causam*) *; et* (si sit excommunicatus), *restituo te ... tis Ecclesiæ et communioni fidelium ...* suspensus), *executioni tuorum Ordin... ficiorum, vel Beneficiorum ; in nomi... etc.* In publica autem ac solemni ab... præmittitur Psalmus Miserere, et ad s... versus pœnitentis humeri denudati leviter percutiuntur (nisi ex justa causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in feminis) ; tum adjectis precibus absolvitur, et in Ecclesiam introducitur. Idem modus fere servatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virga percutiatur. *V. Rituale Romanum.*

» II. Absolvi a censura potest absens, imo et invitus, etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem et invitum potest statui, sic et auferri ; Dian. p. 5, tr. 9, R. 10.

» III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolvi ab una, relictis aliis, quia inter eas non est necessaria connexio. Unde si dicatur, Absolvo te ab omni vinculo, etc. valet pro omnibus ; ideoque si sic absolutus in Jubilæo forte omisisset, invincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est, excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemvis approbatum absolvi, cum non sit amplius reservatum, eo quod censura ratione cujus tantum erat reservatum sit sublata.

» IV. Absolutio vi aut metu gravi injuste incusso extorta non valet ; imo novam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

» V. Absolutio data ab Ordinario non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est, imo etiam data a delegato, modo non delegetur cum conditione satisfactionis, quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, ac juramentum de satisfaciendo, cum poterit.

» VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti, cum sit actus jurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolvi ; si enim reus absolutionem meretur, non debet

apponi conditio; si non meretur, non debet absolvi.

» VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est pro certo actu et tempore quo transacto reincidat; item sub certo onere quo non impleto censura reviviscat.

» VIII. Probabilius est, eum qui habet potestatem absolvendi in foro conscientiæ a censura, posse id facere etiam extra confessionem, ut contra Nav. Suar. et alios docet *Matr. d.* 16; Kon. Dian. etc. »

ADDENDA.

Quæst. 18. — *Quid præterea sit notandum circa praxim ac modum absolvendi a censuris?*

R. § 1. Modus absolvendi a censuris habetur in Pontificali Romano, et præscribitur *c.* 28, *de sent. excom.* de quo et de obligatione illum servandi ad longum habet Chapeaville *de cas. reserv. p.* 1, *c.* 10. Praxis pro foro externo, præter illa quæ habet *Busem.* communiter est hæc : Absolvens induitur superpelliceo, et stola violacea ; Reus petit absolutionem, promittens se mandatis Ecclesiæ obtemperaturum : si censura sit contracta cum alterius detrimento, præstatur satisfactio. Reus cæditur virga, fune aut flagello. Veniale erit omittere hos ritus, nisi excuset urgens causa, vel contraria consuetudo. In absolutione, saltem privata, non est opus exprimere causam ob quam incursa est, quamvis expediat exprimi, Krim. *num.* 1844.

§ 2. Quamvis absolutio sacramentalis dari non possit sub conditione de futuro aut ad reincidentiam, potest tamen sic dari absolutio a censura, uti habet communis cum Cast. *d.* 1, *p.* 11, § 2, *n.* 2, contra *Anton. Sylv.* et alios; quia Sacramentum Pœnitentiæ sic instituit Christus, ut noluerit ejus effectum suspendi per intentionem Ministri, sed voluerit tum valere quando profertur forma : censura autem ejusque absolutio pendet a voluntate humana : ergo qualis erit voluntas absolventis talis erit absolutio ; ergo si absolvens velit ut tum tantum valeat, quando posita erit conditio, aut ut pro certo tantum tempore valeat, sic et non aliter valebit : ita cum aliis Dic. *disp.* 3, *n.* 677; Krim. *a n.* 1833.

§ 3. Circa absolutionem ad reincidentiam, Pignat. *t.* 2, *consul.* 60, notat seq. 1. Tum maxime est absolutio ad reincidentiam, si detur pro conditione, ut re aliqua per novam culpam non præstita absolutus reincidat in censuram similem, et æquivalenter eamdem. 2. Absolvere ad reincidentiam possunt omnes qui habent potestatem ordinariam absolvendi, *c. Cui licet* 53, *de Reg. Juris in* 6. Communior autem habet contra Suar. et alios multos, id non posse eos qui delegatam tantum habent potestatem absolvendi, quia carent jurisdictione ad censuram reproducendam ; attamen in multis casibus a Jure vel delegante expressis debent sic absolvere. 3. Quandoque etiam fit ad reincidentiam sine nova culpa, uti si quis absolvatur tantum ad certum tempus vel ad certum actum, v. g. in ordine ad testandum, ad lucrandum Jubilæum, ad recipiendum Beneficium sibi collatum, tum enim absolvitur ad cautelam, et non absolute; hinc postea post actus illos peractos reincidit sine nova culpa, vel sententia, uti etiam docent Cast. et Krim. *n.* 1843. Præterea, si quis sit absolutus sub pœna reincidentiæ, si intra tres dies hoc vel illud non faciat, et intra tres dies id facere non possit, probabilius videtur cum Laym. Castr. et Krim. *n.* 1841, non reincidere in censuram, saltem pro foro conscientiæ, quia mens absolventis erat, *Si posset*, alioquin conditio fuisset irrationabilis, et sicuti secundum dicta n. 92, impotentia excusat ab incursu censuræ, ita et a reincidentia.

§ 4. Docet Viva *ad prop.* 44, ab Alex. VII 159
damnatam n. 8, quamvis censuræ latæ addita sit clusula *donec resipiscas*, posita resipiscentia adhuc opus esse absolutione, quia etiam reatus culpæ peccati cadit super peccatum, donec peccator resipiscat, et tamen quamvis per perfectam etiam contritionem resipisceret, indiget absolutione. *Nec obstat* quod censura sit medicina, quæ cessat sublato morbo, *nam* censura est medicina et pœna, unde quamvis ut medicina cesset sublato morbo, non tamen semper ut pœna, uti colligitur ex dictis n. 127. Fatendum tamen est cum *Nav.* et aliis ex mente censurantis posse fieri, ut quando dicitur, v. g. *Sis suspensus donec restituas,* hoc ipso concedatur absolutio, si postea posita sit restitutio, uti fatetur Viva *n.* 10.

§ 5. Quando aliquis a dubia censura simpli- 160
citer est absolutus, non est opus ut postea iterum absolvatur, quamvis comperiat fuisse certam, quia licet Christus velit, ut peccatum dubium, quando comperitur ut certum, iterum absolvatur, secundum dicta l. 6, p. 2, n. 615, tamen benignitas Ecclesiæ id non requirit circa censuras, Schild. *tr.* 6, *c.* 5, § 2, *n.* 47; Krim. *n.* 1839.

161 § 6. Absolutionem a censuris posse dari omnino absenti, docent Suarez, Laym. Bon. Lug. Busemb. Gob. *tr.* 7, *n.* 286; Spor. *de pœn. n.* 617; Belleg. *de Jubil. l.* 11, *q.* 1. Imo absolutionem a censura fieri posse pro foro interno extra confessionem, etiamsi Bulla habeat, *auditis confessionibus*, docent Sanch. *de Matr. l.* 8, *d.* 34; Conc. Trull. Bardi, Avila, et alii cum Dian. *p.* 1, *t.* 11, *R.* 250, quia verba *auditis confessionibus* videntur significare *auditis peccatis*, ob quæ inducta est, nam absolutio a censuris nullam habet connexionem cum absolutione sacramentali : quod *Belleg.* supra extendit ad illum cui nec soles nec cogitas confiteri : sed probabilius contradicunt Nav. Suar. Vasq. Vill. Viva *de Jubilæo q.* 10, *art.* 3, quia quando hoc additur, per absolutionem a censuris intenditur eodem tempore absolutio a peccatis. Imo docet cum aliis Pign. *t.* 2, *cons.* 20, quamvis dispensatio et absolutio a censuris pro foro externo dari possit absenti, aut etiam invito, tamen in commissionibus *S. Pœnitentiariæ* non posse absenti dari absolutionem, si addatur *pro foro conscientiæ*, et ideo sæpe addere *in actu sacramentali confessionis.*

162 § 7. Qui a censura est absolutus in foro conscientiæ tantum, si ejus crimen deferatur ad Judicem, non indiget nova absolutione, prior enim fuit valida, quamvis non prodesset pro foro externo : unde si excommunicatus fuisset, posset occulte communicare cum iis qui scirent ipsum sic absolutum esse, tum enim cessaret scandalum, Dicast. *d.* 3, *dub.* 35. Attamen posset Judex adhuc contra talem procedere, donec etiam in foro externo absolutionem obtineret; hinc Pignat. *t.* 2, *cons.* 59, *n.* 62, refert hanc declarationem Sac. Congreg. *Non prohibetur Episcopus, vel alius Superior, affigere cedulones, et punire excommunicatum, licet fuerit in foro conscientiæ absolutus, vel cum Brevi Sac. Pœnitentiariæ, vel cum Bulla Cruciatæ, aut Jubilæi, vel in vim c. Liceat,* sess. 24 *Conc. Trid. vel alio quocumque modo; quia isti duo fori sunt separati, et actum in uno non adfert præjudicium in altero. Potest tamen Judex Ecclesiasticus absolutionem in foro conscientiæ datam etiam pro foro exteriori ratam habere, nisi hoc redundet in præjudicium partis.*

163 § 8. Pignat. *supra n.* 46, refert hanc *S. Congregationis* declarationem : *Absolutio excommunicationis pro delicto non valde gravi privatim dari debet.*

164 *Quæst.* 19. — *Quænam sint præmittenda absolutioni a censuris?* R. § 1. Absolutioni a censuris ob horrenda et gravissima crimina incursis præmitti debet juramentum de obediendo mandatis Ecclesiæ, id est, de cavendo hoc crimine ob quod incurrerat hanc censuram, uti explicant Suar. Sanch. Dicast. *d.* 3, *a num.* 263, iterumque *num.* 715, 716.

§ 2. Si quis in casu necessitatis absolvatur a censura qualicumque reservata, obligari debet sub juramento ad comparendum coram Superiore, quamprimum commode poterit, uti ex jure cum communi probat Dicast. *a n.* 266. Quod si absolvens ex ignorantia vel malitia non petat hoc juramentum, alter manet absolutus, sed simul retinet onus comparendi hæc enim obligatio non oritur ex volunta absolventis, sed ex ipso Jure, quod ita præ pit fieri sub pœna reincidendi, Dicast. *a nu* 271. Putant autem Cajet. Nav. Henriq. Dicas *n.* 277, satis esse, si compareat per Procuratorem, sed probabilius contradicunt Ugol. Castr. *d.* 1, *punct.* 11, § 3, *n.* 8; Krim. *n.* 1842, quia Cap. *Quod de his* 16, *de sent. excom. Clemens III* expresse requirit, ut taliter absolutus compareat *in persona* et videtur exigi præsentia personalis ad frangendam tanto magis contumaciam. Et si sufficeret comparere per Procuratorem, hoc ipsum ab initio poterat : ergo male fuisset absolutus ab alio; unde debere se in persona sistere saltem percussorem Clerici, decidit Jus apud Dic. *n.* 278. Hæc tamen obligatio comparendi cessat, quando quis per Bullam vel Jubilæum absolvitur : tum enim absolvens habet a Papa potestatem absolvendi sine obligatione se sistendi Superiori, Dicast. *num.* 280.

§ 3. Si quis ab absolvendo sit læsus, ante absolutionem præstari debet satisfactio, uti jam explicabitur.

Quæst. 20. — *Quid notandum sit circa hanc satisfactionem, quæ præmitti debet?* R. De hac dixi aliqua l. 6, p. 2, a n. 1413, et speciatim n. 1453 et 1456, dixi quæ censeatur pars læsa : hic tamen pro majore explicatione adde seqq.

§ 1. Si facultas absolvendi sit delegata cum clausula *satisfacta prius parte*, si pars sit læsa in pecunia, et adsit facultas nunc satisfaciendi, graviter peccaret Judex si contentus esset promisso vel juramento postea satisfaciendi; satis tamen erit, si pecuniam restituendam dederit Confessario, vel alteri probo, vel campsori, qui commodius restituat, tum enim censetur moraliter satisfecisse, Dicast. *d.* 3, *n.* 542. Putant autem Busemb. *n.* 5 et alii cum Dicast. n. 538, quamvis nulla præstetur

satisfactio, validam fore absolutionem, quia clausula illa videtur esse tantum veluti monitio. E contra alii multi communius dicunt fore invalidam, quia facultas data est sub tali conditione et modo. Si autem pars sit læsa in honore, vel simili bono spirituali, Dic. n. 262, dicit satis esse, si juret se satisfacturum, um poterit; si non tamen jam possit, etiam di- ›ndum est debere prius satisfacere. Et quam- s esset Judex ordinarius, sub mortali tene- ›r facere, ut satisfactio præmittatur absolu-)ni a censura incursa ob læsionem, sic im sæpe præscribunt Jura, Dicast. n. 699.

2. Si jam non possit satisfacere, posse nræstita cautione, dixi l. 1, p. 2, n. ... m postea, cum potest, non satis- ... citatos ibid. n. 1455, docent ... ill. *Hurt.* quod hoc ipso semper ... eamdem censuram, quia sub ea ... bsolvitur : ergo conditione non ... let absolutio. E contra Sot. Nav. aliique cum Dic. *n.* 381, probabilius dicunt non reincidere, nisi tum, quando absolvens potestatem habet absolvendi ad reincidentiam, qualem secundum dicta n. 158, habet solus ille qui censuram potestate ordinaria ferre potest, debetque tum etiam exprimere se sic absolvere; unde si simpliciter absolvat addita cautione et obligatione satisfaciendi, non ideo reincidet si non satisfaciat, quia censura est absolute sublata, neque redit, nisi de novo feratur, et ordinarie ob novam causam, alioquin non esset medicinalis, sed pure vindicativa delicti præteriti, ut notat Castr. *d.* 1, *p.* 11, § 2, *n.* 10, qui cum *Henriq. Con. Avila*, dicit pro foro conscientiæ hoc ipso reincidere in novam similem censuram. Attamen pro foro externo putant Gibal. et Krim. *n.* 1841, prærequiri declarationem conditionis culpabiliter non impletæ.

§ 3. Qui censuratus est ab uno Judice, quia parti læsæ non satisfecit, quamvis pars læsa condonet, probabilius est non ideo posse absolvi ab alio inferiore, quia consensus partis læsæ non potest inferiori dare jurisdictionem: probabile tamen etiam est posse absolvi, quia mens prioris Judicis videtur fuisse censurare, et ligare secundum voluntatem partis læsæ, ut in simili dictum est n. 101, docetque etiam Dicast. *n.* 466.

§ 4. Si censura hoc modo sit lata : *Sis excommunicatus donec satisferis*, si satisfecit, *Vasq.* et alii dicunt cessare censuram, quia ab initio videbatur absolvi si poneret satisfactionem; et hoc ipsum pluribus probat Covarr. apud Dic. *d.* 3, *dub.* 37. E contra tamen Suar. aliique cum Dic. *n.* 548, iterumque n. 669, dicunt manere ligatum censura, quia per solam absolutionem tollitur; absolutio autem non datur quando fertur censura, sed postea prius est petenda; unde verba talia sic significant, *sis excommunicatus, et non possis absolvi donec satisfeceris ;* atque hæc sententia videtur probabilior, estque conformior dictis *n.* 159.

§ 5. Si absolvendus falso dicat se satisfecisse 172
parti læsæ, absolutio est invalida, *cap. Ex parte, de Offic. Ordin. cap. Officii de sent. excomm.* Si tamen absolvens posset et vellet absolute absolvere, valeret, secundum dicta, *n.* 159.

§ 6. Si pœnitens dubitet de obligatione sa- 173
tisfaciendi, *Nav. Suar. Fill.* et alii dicunt pro foro externo posse absolvi, quia in hoc censetur peti satisfactio pro debito certo; pro foro tamen interno, si certus sit se damnum intulisse, et dubitet an satisfecerit, tenetur prius satisfacere, quia possessio est pro obligatione; si autem dubitet an damnum intulerit, potest absolvi, quia possessio est pro libertate; Dicast. *d.* 3, *a n.* 544. Notat tamen idem *n.* 694, debere habere propositum satisfaciendi, si aliquando constiterit læsionem esse factam.

Quæst. 21. — *An mortuus possit vel debeat* 174
absolvi a censura ? R. § 1. *Cap. A nobis* 28, *de sent excom.* dicitur: *Quantumcumque se dictus vir juramento præstito quod Ecclesiæ mandato pareret, humiliare curaverit; quantumcumque pœnitentiæ signa præcesserint, quia tamen morte præventus absolutionis non potuit beneficium obtinere, quamvis absolutus apud Deum fuisse credatur, nondum tamen habendus est apud Ecclesiam absolutus : potest tamen et debet beneficio ei Ecclesiæ subveniri, sic ut cum de ipsius viventis pœnitentia per evidentia signa constiterit, defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur.* Idem habetur *c. Sacris* 38, *ibid.*

Objic. Ad absolvendum requiritur jurisdictio quam Ecclesia non habet in defunctos. R. *Abbas. Nav. Covar. Sot.* et alii dicunt in rigore non esse directam absolutionem mortui, sed tantum indirectam, in quantum permittitur a vivis circa mortuum fieri consuetos actus sepulturæ, precum, etc. Suar. et Dicast. *d.* 3, *dub.* 30, dicunt mortuum censuratum aliquo modo adhuc subjici Ecclesiæ, imprimis quoad corpus, quod hic manet, et cui negat sepulturam; deinde etiam quoad animam, quam privare potest suffragiis vivorum, prohibendo ne pro illo offerantur; et hanc subjectionem putant sufficere.

175 § 2. Eisdem verbis et modo absolvitur mortuus, quo vivus; si tamen jam sit sepultus, satis est verberari sepulchrum : putat etiam Dicast. n. 494, licet necdum sepultus sit, satis esse verberari sarcophagum.

176 § 3. Hæredes tenentur saltem ex charitate procurare absolutionem tali post signa pœnitentiæ mortuo, ut sic fiat capax etiam suffragiorum Ecclesiæ, Dicast. n. 490.

CAPUT II.

DE EXCOMMUNICATIONE.

DUBIUM I.

Quid sit et quotuplex?

« Resp. Excommunicatio est censura, per quam quis privatur communione Ecclesiæ. Estque duplex: Minor, quæ tantum privat usu passivo, seu receptione Sacramentorum; et Major, quæ etiam dicitur anathema, ac in jure fere semper nomine excommunicationis intelligitur, privatque omni communione Ecclesiastica, secundum dicenda. Per hanc Majorem excommunicatus rursus est duplex : toleratus, quem fideles non tenentur vitare; non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post *Concilium Constantiense* non tolerati sunt hi tantum: 1. Notorius Clerici percussor de quo infra. 2. Quivis nominatim excommunicatus, et specialiter ac publice denuntiatus. *Unde resolves :*

» I. In Germania Catholici securè communicant cum iis qui notorie sunt hæretici, et consequenter excommunicati, quia non sunt nominatim excommunicati, ac publice denuntiati.

» II. Non teneris vitare eum quem scis peccasse contra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum vel præceptum, quia requiritur ut, per sententiam expressam et specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata, v. g. ut Joannes sit denuntiatus excommunicatus, vel saltem ita exprimatur persona ut non liceat de ea dubitare, v. g. Excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

» III. Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v. g. incendiarium, et ejus complices, solus Petrus vitandus est, non vero alii etsi sint notorii, quia sententia quoad illos est tantum generalis, et non specialis contra certam personam.

» IV. Non teneris vitare eum qui privatim in conclavi est denuntiatus, quia id non est factum publice; ad hoc enim requiritur ut sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, v. g. in templo tempore concionis, aliter, pro more regionis.

ADDENDA.

Quæst. 22. — *Quænam excommunicatio intelligatur, si simpliciter dicatur, sub excommunicatione; et quid, si dicatur anathema?* R. Per excommunicationem simpliciter intelligitur major, et non minor; sic enim habetur cap. *Si quem* 59, *de sent. excom.* et hoc ipsum consuetudo declarat, uti testantur plurimi cum Castr. *d.* 2, *p.* 2, *n.* 3; Dic. *d.* 2, *n.* 23; Engel. *l.* 5, *tit.* 39, *n.* 29; Krim. *n.* 1835. Per anathema autem, quo nomine utitur *Trid.* in Canonibus, intelligitur excommunicatio etiam major, sed simul significatur major solemnitas in ferendo, secundum dicta num. 16.

Objic. In pœnalibus et odiosis benigniora sunt sequenda : ergo quando dicitur *excommunicatio*, intelligi debet minor, et non major. R. Benigniora sunt sequenda, nisi leges et Canones oppositum declarent, uti, secundum dicta, fit in nostro casu; unde etiam, quando *c.* 1, *de exceptionibus in* 6, dicitur: *Si quis in judicio excommunicationem opponat, illius speciem declarare debet*, intelligitur de majori, an nempe sit ex delicto hoc vel illo, ex violatione Ecclesiæ, ex percussione Clerici, etc.

Quæst. 23. — *Quid notandum sit circa eos qui dicuntur notorie excommunicati, denuntiati, vitandi?* R. § 1. Notorium Juris improprie dicitur, quod Jus evidenter præsumit ex conjecturis ab ipso Jure inductis. Notorium Juris proprie est, quod notum est, vel per sententiam Judicis, vel per concessionem Rei in judicio, vel per testium depositionem in judicio. Notorium facti est, quod notum est per magnum numerum personarum, vel per majorem partem communitatis, quæ factum evidenter novit: et de his fuse disputat Pignat. *t.* 10, cons. 115.

§ 2. Suar. et alii cum Dic. d. 2, n. 425, putant eum qui, v. g. percussit Clericum, esse notorie excommunicatum, et consequenter vitandum illi qui vidit eum percutientem, quamvis id necdum sit aliis hominibus notum; ad hoc enim ut vitetur, putant satis esse si notorie alicui constiterit quod percusserit; sed probabilius contradicunt Castr. *d.* 2, *p.* 4, *n.* 7, Pign. *n.* 49, et alii, quia *Concilium Con-*stantien., ait, *salvo, si quem pro sacrilega ma-*...ectione in Clericum, sententiam latam a ... adeo notorie constiterit incurrisse, quod ...n non possit aliqua tergiversatione celari, ...aliquo suffragio excusari* : ergo videtur re-...rere ut sit simpliciter notorium quod in censuram istam inciderit : ergo debet multis esse notum, ita ut in judicio negari non possit. Et cum hæc interpretatio sit favorabilis animabus, præferenda est alteri, quia lex illa pœnalis obligans vitare et vitari, est potius restringenda.

§ 3. Ex his colligitur, quod ut ejusmodi percussorem Clerici tenear vitare, non sufficiat esse notorium notorietate Juris, sed requiratur notorietas facti. Nec sufficit tres aut quatuor vidisse, quia non ideo est simpliciter notorium et publicum, Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 2, *c.* 4, *n.* 2. Quid autem dicendum sit si sit notorium in uno loco et non alio, colligitur ex dictis *n.* 144.

§ 4. Quamvis factum percussionis Clerici sit notorium, si tamen accedat dubium Juris, non est obligatio vitandi percussorem : v. g. aliquis in publico foro coram multis percussit, sed alegat se ideo non incurrisse excommunicationem, quia dicit se fecisse vim vi repellendo, talis non est vitandus : Suar. Fill. Avila, Dicast. *n.* 429; Pignat. *t.* 4, *cons.* 133, inferens regulariter requiri ut talis percussor per Judicem denuntietur, quia alias poterit aliqua tergiversatione celari.

§ 5. Si fama publica esset, *c. Cum desideres, de sent. excomm.* dicitur percussorem Clerici esse vitandum ; intellige, si fama orta sit a fide dignis, et faciat moralem certitudinem, tam enim sufficit ad notorietatem facti, uti notat Castr. *n.* 8. Putant tamen Avila, et Dicast. *n.* 428, non sufficere famam, quod percusserit, sed requiri famam quod publice percusserit. Imo putant etiam probabiliter Suar. Mol. Dicast. *n.* 305, non sufficere publicam infamiam, quando hæc non procedit ex evidentia facti per testes oculatos, quia alias non dicitur notorium, sed famosum. Addit Dic. *n.* 427, si quid fiat in domo privata coram septem, non esse notorium; si autem fiat in foro, censeri notorium, etsi fiat in conventu Religiosorum, non ideo esse simpliciter notorium : sed de his satis dixi l. 3, p. 2, n. 1190, a n. 1219, l. 4, p. 786, l. 6, p. 3, a n. 869, possuntque de omni genere notorii adhuc plura videri apud Pignat. *t.* 10, *cons.* 115 *et* 120.

§ 6. Quamvis aliquis fuerit per sententiam damnatus, et publice denuntiatus de crimine cui notorie est annexa excommunicatio, uti de hæresi, tamen Nav. et alii cum Dic. *d.* 2, *n.* 393, dicunt hoc non sufficere ut sit vitandus, sed requiri denuntiationem de ipsa excommunicatione, quia debet esse denuntiatus non tantum criminosus, sed excommunicatus ; per hoc autem quod denuntietur crimen, non ideo denuntiatur excommunicatio, potuisset enim illam ignorasse, et sic non incurrisse, aut saltem aliqui possent nescire excommunicationem esse annexam : imo Con. Reg. Sanch. *in Decal. l.* 2, *c.* 9, *n.* 4, et Dian. *p.* 5, *tr.* 9, *R.* 62, putant non sufficere quod declaretur commisisse tale crimen, et omnes pœnas illi annexas incurrisse, per hoc enim necdum dici potest esse denuntiatus excommunicatus, cum de excommunicatione non fiat mentio ; e contra *Suar. Henriq. Avil.* et alii dicunt satis esse quod denuntiatus sit tale crimen admisisse, quando enim excommunicatio certo et indubitanter est annexa, qui declarat crimen esse commissum, æquivalenter declarat excommunicationem esse contractam. Utraque sententia est probabilis. 183

§ 7. Quamvis non teneamur vitare excommunicatum non denuntiatum, possumus tamen eum etiam publice vitare qui publice scitur esse excommunicatus, nulla enim ei fit injuria, ita Avila et Dicast. *n.* 395, et iterum *n.* 418 : in Germania tamen et quibusdam aliis locis repelli non possunt hæretici a contractibus publicis, et similibus, uti recte *Laym. et Dicast.* supra, nam consuetudo vel tacita saltem fœdera jus dederunt. 184

§ 8. Ut aliquis sit vitandus, non est satis quod excommunicatio sit publicata, id est ita nota ut omnes sciant vel scire possint eam esse latam ; sed requiritur ut auctoritate Judicis sit notificata in loco a populo frequentato, aut in loco publico affixa, unde in omnium notitiam facile venire possit; Suar. Gutt. Henriq. aliique cum Dicast. n. 397. Non autem est denuntiandus, nisi prius citetur et audiatur, secundum dicta n. 76. 185

§ 9. De quo dubium est, an sit denuntiatus, non necessario debet vitari, quamvis sciatur 186

esse excemmunicatus, quia ex utraque parte est possessio pro libertate communicandi inter se : ita cum aliis Dic. *n.* 403, *et* 597, excipe, ubi esset periculum scandali, vel irritandi Sacramenti. Ut tamen quis teneatur vitare, non est opus ut ipse audierit denuntiationem, sed satis est quod de ea constet ipsi per fide dignos, etiam per unum gravis omnino auctoritatis, vel per famam publicam; major enim in rebus moralibus non requiritur certitudo, Nav. aliique cum Dic. *n.* 405.

187 § 10. Denuntiatum uno loco esse vidandum in omni loco docent Henriq. Fill. aliique cum Bon. *d.* 2, *q.* 2, *p.* 6, quia *Conc. Const.* vult omnes denuntiatos vitari, sine restrictione ad locum; alii apud Steph. a S. Paulo *tr.* 5, *d.* 5, *n.* 266, dicunt in loco ubi non est denuntiatus, esse vitandum in occulto, sed non in publico, quia videtur retinere jus ad famam in publico; et consentit Dic. *d.* 411. E contra Sanch. Avil. Castr. *d.* 2, *p.* 4, *n.* 9 ; Burg. *cent.* 1, *cas.* 14, absolute dicunt non esse in altero loco vitandum, quia ubi hæc denuntiatio non est notoria, ipse non est ibi excommunicatus publicus, et denuntiatus ; ergo non est ibi vitandus. V. dicta n. 144.

188 § 11. Postquam quis semel scitur esse denuntiatus, semper est vitandus, donec vel per famam publicam, vel per testimonium fide dignum probabiliter credatur jam esse absolutus, uti habetur *c. Sicut*, 39, *de sent. excom.* potestque ipsimet excommunicato adhiberi fides, si alias est fide dignus et bonæ conscientiæ, ac dicat se absolutum, aut exercite se gerat tanquam non excommunicatum ; Nav. Henriq. Avil. Dicast. n. 406.

DUBIUM II.

189 *Ob quam causam incurratur et quem effectum habeat excommunicatio minor.*

» Resp. Incurritur ob unicam tantum causam, si quis nimirum cum excommunicato majore excommunicatione communicet iis casibus, quibus non licet. Effectus ejus est privatio Sacramentorum perceptionis. V. Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 2, *cap.* 3. *Unde resolves* :

» I. Cum Jura dicunt communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quod similiter, id est, vere excommunicetur, licet minore.

» II. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicatione, etiam nominatim denuntiato, nulla incurritur censura.

» III. Etsi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatem, graviter tamen peccat : administrando vero, probabile est nec venialiter peccare.

» IV. Incurritur hæc censura, etsi quis propter levitatem materiæ tantum venialiter peccet, v. g. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet; secus si sit veniale propter imperfectum usum rationis, quia pœna infligitur propter actum qui, quantum est ex se, sufficit ad mortale.

» V. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc censura est annexa, ne Sacramentum in ea recipiatur. Unde etiam Confessarii ordinarie prius absolvunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde a peccatis.

» VI. Ab hac excommunicatione lata a Jure absolvere potest Parochus, et quisquis potest a mortalibus, cum non sit reservata. An vero qui potest absolvere a veniali habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa, quidam affirmant, ut Nav. *et Tol.* alii probabilius negant, ut Suar. et Kon. quia sicut hæc absolutio est distincta a Sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta jurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. V. Laym. *c.* 3.

ADDENDA.

Quæst. 24. — *Quid præterea sit hic notandum?* R. seqq. § 1. Sot. Med. Covar. Tolet. Less. Laym. Castr. et alii multi apud Mendo *diss.* 13, *q.* 9, dicunt administrantem Sacramenta in excommunicatione minore peccare venialiter, quia est aliqua irreverentia, non tamen gravis. *Vasq.* dicit peccare mortaliter, probatque *ex c. Si celebret*, *de Clerico excommunicato*, ubi dicitur : *peccat autem conferendo Ecclesiastica Sacramenta*; quando autem in jure dicitur *peccat*, intelligitur mortale. *Mendo* dicit, vel mortaliter vel nullo modo peccare : si enim est irreverentia, est mortalis ; si est prohibitio, est gravis : concludit tamen cum Nav. Suar. Fill. Dian. Busemb. Krim. *n.* 2020, aliisque multis nullo modo peccare, Ecclesia enim solam receptionem prohibet, unde *in c. Si celebret,* dicitur

talis peccare, non quia præcise confert Sacramenta, sed quia celebrat, ut sibi ipsi conferat, dum enim celebrat, conficit et suscipit, hinc mortaliter peccat.

§ 2. An excommunicatus excommunicatione minore, sed ignorans vel oblitus excommunicationis suæ, valide recipiat Sacramentum Pœnitentiæ, si bona fide accedat, colligi potest ex dictis l. 6, p. 2, n. 1568; nam licet negent *Hurt.* et alii, probabilius tamen affirmant alii cum Bonac. *d.* 2, *q.* 3, quia Ecclesia removet eum a Sacramentis, non irritando, sed tantum probibendo eorum receptionem. V. dicenda n. 200.

§ 3. Communicans cum excommunicato a Papa, incurrit excommunicationem majorem, *c. Significavit*, 8, *de sent. excomm.* Quamvis autem Pign. *t.* 1, *cons.* 491, doceat *Sac. Congr. immunitatis* 18 Jul. 1628, censuisse laicum, qui alterum laicum percutit in Ecclesia, incurrere excommunicationem minorem, tamen de hoc nihil invenio in aliis Auctoribus.

§ 4. Docent communiter Auctores, et insinuavi l. 4, n. 777, *ex c. Si celebret, de Cleric. excom. Ministr.* quod effectus indirectus excommunicationis minoris sit privatio juris ad Beneficia, cum enim sic excommunicatus privetur susceptione Ordinum, Beneficia autem ex intentione Ecclesiæ tendant ad Ordines, consequenter etiam privatur jure ad electionem, collationem, vel præsentationem pro tali Beneficio, ut probant Decius, Sayr. Covar. Henr. Suar. Con. Laym. Av. aliique cum Castr. *d.* 2, *punct.* 4, *n.* 12.

§ 5. Peccant mortaliter tam conferens quam recipiens Beneficium in excommunicatione minore, quia violant legem Ecclesiasticam in gravi materia, nullam tamen pœnam incurrunt, uti habet Castr. *n.* 20, putantque Cov. Nav. et alii collationem tali excommunicato factam ipso Jure esse irritam, quia fit personæ indignæ et inhabili ; e contra Felin. Sot. Con. Fill. Laym. et alii cum Castr. *n.* 15; Krim. *n.* 2022, probabilius dicunt non esse ipso facto irritam, quia Jus expresse dicit esse irritandam, seu irritari debere; quod proprie intelligi debet de ipsa collatione vel electione, neque persona talis est inhabilis quoad valorem acquirendi, sed tantum quoad usum.

§ 6. Vasq. Reg. Bon. Avila, et alii dicunt hanc irritationem tum tantum esse faciendam, quando talis excommunicatus scienter est electus, eo quod expresse habeatur in Jure, *Si scienter ;* e contra *Suar. Con.* et alii dicunt irritationem fieri posse, sive scienter, sive ignoranter sit factum ; putant enim particulam illam *scienter* facere hunc sensum, quod irritatio fieri debeat, quamvis scienter elegissent, absolute volentes, ut valeat non obstante tali excommunicatione, sed *Laym.* et alii cum Castrop. *num.* 19 et Krim. *num.* 2023, probabilius dicunt irritationem tum tantum esse faciendam, quando electio facta est excommunicato suæ excommunicationis conscio, quamvis l. 4, num. 777, insinuaverim etiam tum esse irritandam, si soli conferentes hoc sciverint. Ratio est, quia si ipse scivit, verum est quod scienter sit electus; si autem ipse nesciverit se excommunicatum, quamvis electores vel conferentes id sciverint, electio vel collatio defendi potest, quia ignorantia eum excusat, ut possit suscipere Sacramenta; ergo etiam ut possit suscipere Beneficium in ordine ad Sacramenta.

DUBIUM III.

Quos effectus habeat excommunicatio major ?

« Resp. Habet duplices, mediatos et immediatos. Mediati sive remoti sunt hi : 196

» I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit exercendo actum alicujus Ordinis.

» II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, et, ut Jura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, et contra eum, ut talem, procedi potest ex Trid. *sess.* 25, *c.* 2 ; ideoque si crimen grave, et Beneficii privatione dignum commisit, privandus est Beneficio, imo etsi crimen non sit adeo grave, si tamen ad hæresis suspicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus privari debet, Bon. *d.* 2, *q.* 2, *punct. ult.* ex Rebuff. Dian. Nav. etc.

» Immediati effectus sunt sequentes :

» I. Privat susceptione et usu passivo Sacramentorum ; unde nullus excommunicatus sive toleratus sive non potest ea licite recipere sub mortali, nisi excuset ignorantia invincibilis, metus mortis, infamiæ, jacturæ bonorum, etc., quia censura non obligat cum tanto rigore, Laym. *l.* 1, *t.* 5, *p.* 2, *c.* 2.

» Dixi *licite*, quia valide suscipit omnia, saltem quoad substantiam, præter Pœnitentiam ; imo etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis, dummodo cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint, quia per censuram non fit incapax absolutionis, etsi prohibeatur eam

recipere, priusquam absolvatur a censura, Bon. *p.* 2, ex Fill. Suar. Kon. etc. Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reservata, vel Confessarius sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absolvat, docet Dian. *p.* 3, *t.* 4, *R.* 78, ex Kon. Suar. et *p.* 5, *t.* 9, *R.* 53.

» II. Privat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragiis, orationibus et fructibus Indulgentiarum, non tamen privatis. Unde non tantum quivis privatus, sed etiam Sacerdos potest, tanquam persona privata pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus et Sacro; imo actionem sacrificandi, prout pendet a merito privato operantis, offerre vel ejus in *Memento* in particulari meminisse.

» Dixi, *tanquam persona privata;* quia ut minister Ecclesiæ non potest; hinc irritæ sunt ac nullæ omnes preces quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ intercedentis pro ipso, Deo offert, adeoque privatur omnibus bonis quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

» III. Privat usu activo Sacramentorum et administratione, quæ tamen excommunicato tolerato, et ad id requisito, et se non ingerenti, quandoque est licita, v. g. si sit Pastor, cujus subditi teneantur audire Sacrum, nec sit alius qui celebret; imo si etiam non Parochus forte rogetur, et invitetur ad celebrandum. Ac licet communis doctrina sit apud Laym. *c.* 4, peccare fideles, si sine causa necessitatis vel magnæ utilitatis talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius Minister haberi potest, contrarium tamen est probabile ob facultatem concessam a Conc. Constant. cum talibus communicandi; et hinc nec illum qui petit a tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcise ob censuram peccare, Laym. *n.* 5, ex Sot. et Sanch. *l.* 7, *Matr. d.* 9, *n.* 8. Idem docet Bon. § 2, ex Vasq. Suar. etc. non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis, extra quam valide illud administrat, præterquam pœnitentiam, quia hæc requirit jurisdictionem, qua ipse caret. V. Laym. *c.* 2; Bon. *l. c.*

» IV. Privat usu divinorum officiorum, ita ut excommunicatus non tantum careat eorum fructu, sed etiam sub mortali iis nequeat interesse, parte notabili, ita ut moraliter censeatur cum aliis communicare, nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliave justa causa, Bon. *p.* 3, § 1, ex Suar. Fill. etc. Similiter peccant etiam alii, qui cum excommunicato vitando eidem Missæ intersunt, ut ex communi docet Bon. *n.* 9, contra Duran, quia participant cum illo in divinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breviter privatim, aut omnino separatim oraret, aut si aliis unum Sacrum audientibus ipse aliud audiret, quia sic moraliter non censeretur communicare cum aliis, nec conjungi ad unam orationem fundendam, Bon. *n.* 16, ex Suar. Henr. Fill. Kon. etc.; et licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale, ex parvitate tamen materiæ subinde tantum est veniale, ut si exigua pars Missæ, v. g. usque ad Evangelium tantum cum illo audiatur; Avila, Dian. *par.* 5, *tr.* 8, *R.* 21; vel si Horæ privatim cum eo recitentur; Dian. *tr.* 9, *R.* 98, ex Suar. et aliis 9. Porro per divina officia intelliguntur Sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus Horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, et cætera annexa Ordini Clericali, quæ solemniter fiunt (excepta concione), in quibus licet alii fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum sub mortali vitari, nisi vel levitas materiæ, vel ignorantia, aut simile quid excuset. Unde si talis præsens sit, moneri debet ut recedat; si nolit, debet extrudi vel exportari, licet sit Sacerdos; nisi tamen inde gravius timeatur incommodum, ob quod, si expelli non possit, omittendum est officium, etiam die festo, et celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam; si inchoavit, potest cæteris abeuntibus Sacrum prosequi vel abrumpere, ob sententiæ utriusque probabilitatem; si consecravit, debet solo Ministro manente pergere usque ad Communionem inclusive, et reliqua perficere in Sacristia vel alio decenti loco. Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, ut non audiat Sacrum die festo, peccat mortaliter omissione Sacri; secus si alia de causa negligat, quod si etiam obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis (etsi non deceat dicere : *Dominus vobiscum,* sed : *Domine, exaudi. etc.*), quas si cum alio privatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

» V. Collatio Beneficii facta excommunicato nulla est, uti et præsentatio vel electio, institutio et confirmatio. Ratio quia excommunicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeque incapax est Beneficii, quod datur propter officium. Idque licet ignoretur excommunicatio, quæ ignorantia invin-

cibilis etsi excuset a culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus. V. Less. *lib.* 2, *cap.* 14, *d.* 22. Imo probabile est excommunicatum, quamvis Beneficio ante obtento non privetur, fructus tamen et distributiones non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiam Judicis, quia est privatus officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus; Ita *Suar.* et alii contra Sanch. et Kon. qui probabiliter putant, ex consuetudine non teneri ante sententiam, modo per se vel alium inserviat Beneficio.

» VI. Privat communicatione forensi. Unde excommunicatus nequit esse Judex, Advocatus, Procurator, licet pro semetipso respondere possit ipse (Kon. Præp. Dian. *p.* 5, *tr.* 9, *R.* 111), actor, tabellio, testis, etc. Ita ut contra excommunicatum etiam toleratum semper possit reus excipere. Quod si non faciat, nec Judex eum repellat, valida ejus acta erunt, si sit toleratus; secus est de judice non tolerato, cum sit privatus jurisdictione. V. Laym. c. 2, Dian. *R.* 112, 113. Non potest etiam esse Tutor aut Curator, Dian. *R.* 115, ex Sylv. Neque testamenti executor, Dian. *p.* 8, *tr.* 5, *R.* 2, ex Casp. etc. contra Sanch. Lugo, etc. Si tamen non fiat oppositio, valide exequitur, *ib.* Nec potest ipse testari licite, etsi faciat valide, etiam cum excommunicatum instituit hæredem, Suar. Fill. Merc. etc. cum Dian. *p.* 5, *tr.* 9, *R.* 129. Denique contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti et ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione), valent, nisi fiant ab eo ut persona publica, vel Ministro ratione muneris vel Beneficii, quia tunc spectant ad jurisdictionem quæ suspensa est, Dian. *R.* 128, ex Kon. Fill. Merc. etc.

» VII. Excommunicatus non toleratus privatur usu jurisdictionis. Unde non potest valide eligere, conferre, præsentare, ferre leges vel sententiam ; et qui sic Beneficium a non tolerato accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia Juris declaratione, Beneficium una cum fructibus relinquere.

» Dixi, *non toleratus*, quia acta tolerati probabile est esse valida, ob bonum commune; graviter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

» VIII. Non toleratus privatur Ecclesiastica sepultura, ut non possit in loco sacro seu benedicto sepeliri, et si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco divina peragi ante reconciliationem.

» Dixi, *non toleratus*, quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non speciatim denuntiatus, in ea sepeliatur, ut docent *Suar. Laym.* et alii. Jure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eo quod inter cæteras pœnas non communicantium in Paschate etiam statuatur privatio sepulturæ Ecclesisticæ.

» IX. Excommunicatus privatur omni alia civili communicatione fidelium, ita ut ipse non possit cum aliis, etsi non sit toleratus, etiam alii cum ipso non possint communicare; idque in casibus hoc versu comprehensis :

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

» Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum et omne colloquium, etiam privatum. Item per nutus, litteras, internuntium et quodvis signum benevolentiæ.

» Dicitur II. *Orare,* id est, omnis communicatio in divinis de qua supra.

» Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem (saltem honorificam), verbo, vel signo, vel amplexu, et secundum quosdam, etiam resalutationem, eo quod sit actus observantiæ; sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti. Imo Sayr. etc. cum Dian. *p.* 5, *t.* 9, *R.* 16, putat probabile, quod sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v. g. aperiendo caput, etc. quæ urbanitatis causa fieri solent.

» Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat); item cohabitationem, cooperationem, societatem, v. g. in contractibus, ita ut moraliter censeatur communicare, quod prudens æstimabit; unde nec iter cum eo tanquam cum socio facere licet.

» Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis convictus et convivia, per modum societatis et commercii, qualis non est, si causa incidas in idem hospitium, iter, mensam, imo lectum. Vid. Bonac. *disp.* 2, *quæst.* 2, *punct.* 6, § 1 *et* 2.

» *Quæres* I. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato?

» *Resp.* Communicatio in divinis censetur mortale, propter gravitatem materiæ; in civilibus autem (etsi inducat minorem excommunicationem), secluso tamen contemptu, tantum est veniale regulariter, Suar. Bauny et Dian. *p.* 7, *tract.* 11, *R.* 47. Quod addo, quia aliquando est mortale, ut si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. g. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

» *Quæres* II. An aliquando liceat cum non tolerato communicare?

» *Resp.* Quod sic, extra divina in his quinque casibus. 1. In casu utilitatis sive spiritualis ipsius excommunicati, v. g. ut convertatur, sive alterius, ut ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest, sive etiam utilitatis temporalis, v. g. ut ab eo restitutio vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen novos cum ipso inire non licet, etsi, si ineantur, sint validi, cum nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis, quomodo uxori liceat communicare cum marito, et contra, nisi factum sit divortium. Dian. *p.* 5, *t.* 9, *resol.* 122. Non tamen sponso de futuro cum sponsa, Diana *R.* 136, *ex Sayr. Sanch. et Fill.* 3. In casu subjectionis, quomodo possunt filii etiam emancipati, addit Dian. *R.* 118, 119, *ex Kon. Fill. Hurt. etc.*, etiam adoptivi vel illegitimi, imo etiam nepotes, pronepotes et in eodem genere affines, communicare parenti, servi et ancillæ domino, si ante excommunicationem fuerint in servitio. Similiter religiosi Prælato; non tamen nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia evitari non potest, Dian. *R.* 127, contra Sot. Vid. Fill. *t.* 12, *num* 203; Laym, et Bon. *loc. cit.* 4. In casu ignorantiæ Juris vel facti. 5. In casu necessitatis, sive animæ, sive corporis, sive bonorum temporalium; qui casus hoc versu comprehenduntur:

Utile, lex, humilis, lex ignorata, necesse.

ADDENDA.

197 *Quæst.* 25. — *Quid prœterea sit notandum circa effectus excommunicationis majoris, et speciatim circa usum passivum et activum Sacramentorum, quo privatur excommunicatus?* R. § 1. Novemdecim horrendos effectus excommunicationis majoris recenset Nav. *in Man. cap.* 27, *a n.* 17, et ex illo Branden *ad concordata Germaniæ post quæst.* 12, *Not.* 7, de quibus in sequentibus aliqua addam. Multa autem, quæ hic strictim habet *Busemb.* explicavi fusius in antecedentibus, ad quæ remittam. Nam. 1. Dixi *lib.* 6, *p.* 1, *a n.* 211, ex causa rationabili et quando deest alius, licitum esse suscipere aut etiam petere Sacramentum a Ministro tolerato, qui, si velit, possit digne ministrare; attamen addidi *ib. n.* 215, excommunicatum toleratum non posse se ingerere, quamvis possit conferre Sacramentum, si requiratur. Potestque de hoc etiam videri Sanch. *de Matr. lib.* 7, *d.* 9, *n.* 7 *et* 8; *ibid. n.* 620, dixi Viaticum peti debere ab hæretico excommunicato, suspenso, si alius desit, et uti aliqui tenent, quamvis esset etiam denuntiatus, et foret occasio suscipiendi talia Sacramenta. 2. Dixi *lib.* 6, *p.* 1, *n.* 209, eum peccare, qui extra necessitatem extremam petit administrationem Sacramenti a Ministro non tolerato; probabiliter autem censeri extremam necessitatem, si quis non potens confiteri, deberet decedere sine Viatico, vel extrema Unctione; et de hoc iterum dicam paulo post. 3. Dixi *lib.* 6, *p.* 1, *n.* 538 *et p.* 2, *num.* 1369, excommunicato contrito etiam vitando licitum esse in necessitate sumere Eucharistiam; et idem est de aliis actionibus. Quænam sit talis necessitas, dixi *lib.* 6. *p.* 1, *a n.* 535 *et p.* 2, *num.* 1369, extra necessitatem tamen, quamvis se submitteret, retractaret delictum, non potest accedere ad Sacramenta, nisi acceperit absolutionem, secundum dicta *lib.* 6, *p.* 2, *num.* 1370 *et hic. n.* 127, 4. Dixi *lib.* 1, *n.* 794 *et lib.* 6, *p.* 1, *num.* 626, excommnnicatum teneri quam primum potest, tollere hoc impedimentum Confessionis annuæ, aut etiam Communionis Paschalis; quamvis forte non teneatur tollere ex vi præcepti Missæ audiendæ, attamen ibid. lib. 1, num. 790, dixi Sacerdotem, qui ex justitia, v. g. ex stipendio accepto tenetur celebrare Missam, etiam teneri procurare absolutionem ab excommunicatione, aut alteri committere celebrationem. 5. *Dixi* lib. 6, par. 2, a num. 1564, excommunicatum non toleratum esse privatum omni jurisdictione; ideoque Parochum ita excommunicatum non posse jurisdictionem delegare alteri ad audiendas confessiones suorum. Ibidem dixi toleratum posse absolvere, si requiratur et contritus sit. Item dixi ibidem pœnitentem debere prius absolvi ab excommunicatione, quam a peccatis. 6. Cum Parochus non sit Minister Matrimonii, nec per hanc excommunicationem privetur Officio Parochi, quamvis sit excommunicatus et vitandus, valide assistit, et licentiam dat assistendi Matrimonio suorum, ut dixi lib. 6, p. 3, num. 729. Et si sit toleratus, ac requiratur, etiam licite, qui requisitus licite communicat cum requirentibus, secundum ante dicta 7. Dixi lib. 4, num. 774, valide excommunicatum excommunicatione majore, etiam ab homine, et injuste, etiamsi sit toleratus, et occultus, aut nesciat se excommunicatum, aut putetur esse absolutus,

nihilominus esse inhabilem ad omne Beneficium, et pensionem quomodocumque acquirendam; quid autem dicendum sit, si provisio facta sit ante, sed possessio capiatur in excommunicatione; item si electio vel præsentatio facta sit tempore excommunicationis, sed acceptatio, confirmatio aut institutio extra, dixi ibid. a num. 755. 8. An excommunicatio creditoris, vel debitoris excuset a restitutione, dixi lib. 3, p. 2, num. 466.

§ 2. Qui in excommunicatione recipit Sacramentum Ordinis, manet suspensus; si autem alia Sacramenta recipiat, peccat quidem mortaliter, sed nullam incurrit pœnam Ecclesiasticam. Dicast. *d.* 2, *num.* 635. An autem valide ordinetur excommunicatus, si Episcopus ante ordinationem dicat se nolle tales ordinare, dixi lib. 6, p. 2, num. 2231.

§ 3. Si volens recipere Sacramentum nescit se esse excommunicatum vitandum, ministrans autem hoc sciat, recipiens excusatur per ignorantiam, sed Minister peccat mortaliter, quia agit contra gravem prohibitionem Ecclesiæ, Bon. *d.* 2, *quæst.* 2, *punct.* 1, § 2, qui *num.* 4, idem dicit, quamvis excommunicatus sit toleratus et non vitandus, quia cooperatur actioni de se illicitæ; sed contradicit Dicast. *num.* 641, quia nulla circa hunc est prohibitio, cum Ecclesia permittat, etiam in divinis communicationem cum eo, neque ex ullo capite apparet obligatio talem excommunicatum admonendi, præsertim si ex officio non teneatur, neque commode facere possit. Recte autem notant Suar. et Castr. *d.* 2, *p.* 7, ex eo, quod talis excommunicatus non vitandus sciatur fuisse excommunicatus, non posse judicari indigne accedere, nisi certo constet non esse absolutum, si enim sciatur esse conscientiæ non malæ, præsumi non debet peccare velle.

§ 4. Syl. Sot. Vasq. Hurt. et alii putant excommunicatum, qui ex ignorantia, vel oblivione non manifestat censuram, non posse valide et fructuose recipere Sacramentum Pœnitentiæ, quia Ecclesia talem separat a participatione Sacramentorum, quantum potest. Oppositum affirmant Suar. *d.* 10, *l.* 3; Castrop. *d.* 2, *p.* 7, *n.* 3, nullo enim Jure Sacramentum est irritum, nec separat Ecclesia eum, quantum potest, cum communionem cum illo, si denuntiatus non sit, permittat fidelibus et orationem privatam concedat etiam pro denuntiato; et ideo etiam putat *Dicast.* hunc valide absolvendum, si ita ignorans, et bona fide accedat. Vide dicta l. 6, p. 2, n. 1568.

§ 5. Si moribundus recepisset Sacramentum Pœnitentiæ, *Avila* et alii putant excommunicatum vitandum non posse illi ministrare Eucharistiam, vel extremam Unctionem, quia hæc non ita sunt necessaria ad salutem, sed Suar. Castrop. *n.* 7; Dicast. *n.* 666 *et* 667, probabilius dicunt licere; sunt enim utilissima, et veluti necessaria animæ in periculosissimo articulo constitutæ, unde si licitum sit in necessitate ab excommunicato vitando petere cibum corporis, et arma, quibus defendas vitam, multo magis cibum animæ, et robur pro extremo agone; si tamen Pœnitentiam et Eucharistiam suscepisset, putat Castr. *n.* 8, non esse illi ab excommunicato vitando ministrandam extremam Unctionem. 201

§ 6. An Episcopus excommunicatus valide consecret Ecclesiam, dixi l. 6, p. 2, n. 280. Putat autem *Less.* in Auct. v. *Absolutio* casu 11, valde probabile esse, si quis inculpate ignoret suam excommunicationem, valide ipsi delegari potestatem audiendi confessiones, ita ut post absolutionem ab excommunicatione, possit ea licite uti absque nova delegatione. 202

§ 7. Parochus, qui occulte excommunicationem, vel suspensionem incurrit, si nequeat prius impetrare absolutionem, potest elicita prius contritione audire confessiones subditorum justa de causa confiteri petentium, excusat enim eum jus conservandæ famæ suæ, *Barb.* et alii multi cum *Lohner.* 203

Quæst. 26. — *Quid addendum sit circa suffragia Ecclesiæ, et divina officia, quibus privatur excommunicatus?* Resp. § 1. Quando dicitur excommunicatum privari communibus Ecclesiæ suffragiis, sensus est, quod privetur suffragiis ex illis actionibus, quæ fiunt ab Ecclesiæ Ministris nomine Ecclesiæ. Hinc non ideo privatur fructu, qui venit ex intentione Ministri operantis nomine suo; neque ideo privatur fructu v. g. satisfactionis, qui provenit ex intentione Ministri operantis in persona et nomine Christi; de illis enim fructibus Ecclesia non disponit, sed privatur fructu illo, qui respondet operanti, ut agenti nomine Ecclesiæ. Ecclesia enim non vult, ut hoc, quod nomine suo fit, ei applicetur, ideoque applicaretur invalide. Gibal. Krim. *n.* 1875. Prohibentur autem Ministris Ecclesiæ sacrificium, et actiones publicæ, etiam eæ, quas nomine suo vel Christi ponunt, directe offerre pro excommunicatis vitandis; hinc si offer- 204

rent, fieret valide secundum dicta l. 6, p. 2, n. 32, sed illicite, Krim. *n.* 1881. Pro excommunicatis toleratis valide, et licite offerri etiam publice, et directe, dixi l. 6, p. 2, n. 34, et pro vitandis etiam sub Memento orari potest privatim.

205 § 2. Si excommunicatus vitandus sit contritus, et per eum non stet, quominus absolvatur, plures, quos citavi l. 6, p. 2, n. 31, præsumunt de pia matre Ecclesia, quod nolit privari suffragiis; sed melius contradicunt alii, quos ibidem secutus sum, et consentiunt Laym. Hurt. Castr. Gibal. Krim. *n.* 1880, quia id videtur decidi Cap. *A nobis* 28, de sent. excomm. quod etiam ibid. retuli. Docet tamen probabiliter Krim. *n.* 1884, in casu necessitatis, quo talis licite celebraret Missam, etiam licite ac valide offerre eum nomine Ecclesiæ pro seipso, quod enim non prosit alienum sacrificium, est, quia Ecclesia non vult ut alius communicet cum ipso; Ecclesia autem nonprohibet, ut ipse secum ipso communicet.

206 § 3. Dixi l. 6, p. 2, a n. 1355, Indulgentias non prodesse excommunicatis, seu vivis, seu defunctis, quod intelligitur de vitandis, ac etiam de toleratis, ita ut ipsimet lucrari non possint. E contra si indulgentia esset applicabilis tolerato etiam vivo, et ei applicaretur, putat Krim. n. 1886, hinc profuturam, quia licitum est cum eo communicare.

207 § 4. Si excommunicatus vitandus intersit v. g. Missæ, putat *Castrop.* eum incurrere excommunicationem minorem, sed probabilius negat Krim. *n.* 1904, quia non ideo communicat cum aliquo excommunicato vitando. Excipit: 1. Nisi esset Sacerdos coram se celebrari faciens. 2. Nisi monitus nollet exire, tum enim incurrit excommunicationem Papæ reservatam, Cap. *Eos*, de sent. excom. et Clement. 2, eod. tit. Si autem Sacerdos a potestate Episcopi exemptus, celebraret coram excommunicato vitando, præter minorem excommunicationem incurreret interdictum ab ingressu ecclesiæ, Cap. *Episcoporum*, de privileg. in 6. Et qui cum excommunicato vitando pergunt audire Missam, secundum communem peccant mortaliter, quamvis Henr. Sayr. Fill. Krim. *n.* 1905, dicant probabile esse, quod venialiter tantum, si non sit ei causa manendi.

208 § 5. Etiam excommunicatus toleratus prohibetur interesse Missæ, nisi forte requireretur, ut ministraret in defectu alterius, Cap. *Illud*, De Clerico excomm. ministr. Cap. ult. de sent. excom. in 6; Suar. Castr. *d.* 2, *p.* 9, *n.* 2; Dicast. *d.* 2, *n.* 696, 697.

§ 6. Si excommunicatus profugerit ad templum, et tibi hæreat, non capiatur, non attendens ad Divina, potest Missa ibi celebrari et ab aliis audiri, quia non censetur communicare illis Divinis, *n.* 694.

§ 7. Excommunicati vitandi possunt ingredi templa, ut privatim soli orent, item orare possunt, quando datur commune signum ad salutandam B. Virginem, quamvis enim plerique tum orent, tamen unusquisque censetur orare pro se, similiter possunt uti sacris reliquiis, aqua benedicta, etc.; hæc enim omnia nullo Jure ipsis prohibentur, uti cum communi docet Castrop. *n.* 14. Dic. tamen *n.* 740, dissentit de aqua benedicta, quia benedicitur, ut prosit fidelibus, et utens illa, quantum potest, facit se participem suffragiorum Ecclesiæ, quod excommunicato est prohibitum.

§ 8. Excommunicatum etiam vitandum teneri orare Horas, dicetur n. 224. Si autem famulus cum domino suo excommunicato privatim recitet Horas, non peccat, quia hoc non est ministerium ecclesiasticum, sed privatim obsequium, ad quod tenetur famulus, si dominus velit, nec famulus privatur communicatione domini sui in illis, in quibus deservire tenetur, Cap. *Quoniam multos*, 11, *q.* 3, Suar. Dicast. *n.* 724. An autem excommunicatus possit concionari, vel docere, item interesse concioni, aut lectioni alicui, dicetur n. 281.

Quæst. 27. — *Quid addendum sit circa communicationem forensem et usum jurisdictionis, quibus privatur excommunicatus?* R. § 1. Per communicationem forensem intelligitur quilibet actus pertinens ad judicium fori externi; potestque semper fieri exceptio contra excommunicatum vitandum, qui saltem actum exercuit, dummodo fiat ante executionem sententiæ, Castr. *d.* 2, *p.* 14, *n.* 2. Attamen reus excommunicatus potest trahi in judicium, neque ideo potest se excusare, quod sit excommunicatus, alioquin reportaret commodum ex sua excommunicatione, Castr. *n.* 23.

§ 2. Testamentum ab excommunicato vitando factum nullo jure irritum est, *Castr.* Hinc moribundus, qui non potest obtinere absolutionem, etiam licite fecit testamentum, quia censetur actus necessarius, quem non negabit Ecclesia, Avila, Dic. *d.* 2, *n.* 822. Imo Kon. et alii, teste Krim. *n.* 2005, excommunicatus vitandus valide instituitur hæres. Attamen tam activa, quam passiva testamenti consectio interdicitur sequentibus : 1. Hære-

ticis eorumque fautoribus. 2. Percutientibus et insequentibus Cardinalem. 3. Reis læsæ Majestatis. 4. Usurariis manifestis, nisi cautionem præstent ; Krim. adducens Jura.

§ 3. Parochum etiam vitandum valide assistere et delegare potestatem assistendi Matrimonio, dixi l. 6, p. 3, n. 729; similiter admissio ad professionem religiosam, aut commissio admittendi facta a Prælato excommunicato est valida, quia non est actus jurisdictionis propriæ, sed usus cujusdam Superioritatis competens etiam feminis et laicis, Suar. Laym. Castr. *p.* 15, *n.* 4; Krim. *n.* 1997.

§ 4. Si subditus faciat aliquid animo obediendi suo Superiori laico, qui est excommunicatus vitandus, peccat mortaliter, quia est quædam communicatio in Divinis, quæ cadit sub directam prohibitionem; per hoc enim agnoscit in eo jurisdictionem, quam tamen sustulit censura; si tamen faciat tantum ex urbanitate, vel verecundia, non erit mortale, Suar. Dic. n. 828; Leand. Krim. n. 1980. Nequidem Religiosum posse obedire Prælato excommunicato docent Suar. Leand. Krim. n. 1980.

§ 5. Quomodo excommunicatus vitandus privetur usu jurisdictionis, pluribus explicat Pignat. *t.* 9, *cons.* 160. Et quamvis ipso facto non privetur officio, tamen secundum communem sensum et consuetudinem Ecclesiæ censetur inhabilis ad acquirendam novam jurisdictionem, Dicast. *n.* 747, 872. Intelligunt autem hoc Suar. Hurt. Castr. *punct.* 10, *n.* 11; Krim. *n.* 1987, de jurisdictione in muneribus et officiis ecclesiasticis; pro temporalibus enim putant valere nominationem, aut electionem, quamvis sit prohibita et veniat irritanda. Admittunt etiam omnes, si quis ab intestato acquirat aliquod dominium temporale, cui annexa est jurisdictio, tunc valide acquirere jurisdictionem, quia accessor tum sequitur naturam principalis, Jura enim non annullant acquisitionem dominii temporalis; ergo nec jurisdictionis illi annexæ, quamvis usus illius prohibeatur tempore excommunicationis; Dicast. n. 748; Castrop. n. 12.

§ 6. Excommunicatus toleratus non amittit jurisdictionem; hinc valida sunt quæ agit etiam irrequisitus, cum hoc sit in favorem et utilitatem fidelium ; *Suar. Kon. Laym.* Si autem agat requisitus, etiam licite agit, quia tum ei licita est communicatio secundum ante dicta, et Krim. *n.* 1983.

Quæst. 28. — *Quid addendum sit circa collationem Beneficii, privationem fructuum, et Rescripta respectu excommunicatorum excommunicatione majori?* R. § 1. Nav. Less. Hurt. et alii cum Krim. n. 1932, putant collationem Beneficii factam excommunicato tolerato esse validam, quod Suar. Felin. Dicast. *d.* 2, *n.* 772, dicunt esse probabile, quia Conc. Constant. permisit communicationem cum illo, adeoque videtur sustulisse dispositionem Juris positivi, quia talis electio reddebatur invalida. Docet præterea Dicast. *n.* 756, eum, qui innocens est et tamen debet sustinere sententiam excommunicationis secundum allegata et probata, justam, reipsa autem injustam, esse capacem Beneficii; sententiæ oppositæ sunt probabiliores et conformiores dictis l. 4, n. 774; Jura enim dicunt excommunicatum esse incapacem novi juris ecclesiastici acquirendi, nec distinguunt inter vitandum et toleratum, et cum etiam injuste excommunicatus debeat se in foro externo gerere tanquam excommunicatum, acceptare non poterit Beneficium. An autem excommunicatio habeat similem effectum circa collationem in Canonisssarum præbendis, quæ proprie beneficia non sunt, colligi potest ex dictis l. 4, n. 230.

§ 2. Etiam permutatio Beneficii, vel resi- 219
gnatio facta existenti in excommunicatione majori est irrita, quia Jus irritat omnem pro illo acquisitionem Beneficii, Nav. Kon. Laym. Castr. *d.* 2, *p.* 10, *n.* 2, Krim. *n.* 1946. Attamen dixi l. 4, n. 1088, talem permutationem esse irritam tantum respectu excommunicati, non autem alterius, qui novæ collationis capax est. Nec juvat, quod excommunicatus forte nescierit se excommunicatum, quia privata ignorantia non potest dare valorem actui, sed relinquit inhabilitatem, uti probabilius tenent Auctores cum Dicast. *n.* 744 et Krim. *n.* 1934, contra alios, quorum sententiam Less. *De just. l.* 2, *c.* 34, *dub.* 22, putat esse probabilem; neque etiam juvat, quod permutatio, vel resignatio fiat auctoritate Superioris, qui utique posset conferre Beneficium, quia de facto non confert, sed tantum vult dispensare circa illud ex causa permutationis, vel resignationis; ergo cum excommunicatus ab altero nequeat jus obtinere, actus erit nullus; Dicast. *n.* 758. Quod si excommunicatus vitandus Beneficium resignet in manus Episcopi, ut conferat, cui volet, Suar. et Castrop. *p.* 13, *n.* 25, putant fieri valide, quia actus ille non est usus ullius potestatis, vel juris ecclesiastici, sed propriæ voluntatis, neque sic resignans concurrit ullo modo ad collationem faciendam, sed solum ad se exspoliandum, quod facere potest cum

sit actio privata et merito debet, cum exercere non possit officium. Si autem resignet in favorem tertii, Suar. Fill. Dicast. *n*. 871, putat fieri invalide, quia aliquo modo concurrit ad collationem, eo quod restringat voluntatem conferentis ad hanc præcise personam. Sed contradicunt probabilius Bonac. Castrop. *n*. 26, Krim. *num*. 1970, quia, quamvis in tantum concurrat, ipse tamen nullum jus confert, nec exercet actum jurisdictionis.

220 § 3. Putant *Kon*. et alii excommunicatum posse acquirere pensionem, quia Jus tantum irritat acquisitionem Beneficii, quale non est pensio, eo quod non sit jus perpetuum percipiendi fructus. Leur. *De Benef*. *q*. 524, contradicit, nam ideo præmittitur absolutio pensionarii a Censuris, Castr. *n*. 6, dicit, si pensio sit in perpetuum extracta ex fructibus beneficii, habere rationem Beneficii, seu præstimonii, adeoque invalide conferri excommunicato, uti et tum quando assignatur propter aliquod munus spirituale exercendum, cum enim excommunicatus prohibeatur munus spirituale exercere, consequenter est incapax pensionis propter illud assignatæ ; si autem esset pensio mere temporalis, qualis etiam laicis assignatur, excommunicatus esset illius capax. Denique si sit partim temporalis, partim spiritualis, uti est pensio concessa Clerico, Beneficium resignanti, vel permutanti, aut relicta Parocho seni ad sustentationem, *Suar. Vasq. Bon*. aliique multi cum Dicast. *n*. 752, dicunt excommunicatum esse illius incapacem, quia excommunicatus est incapax omnis clericalis privilegii, quale hoc est ; sed Laym. *l*. 1, *tr*. 5, *p*. 2, *c*. 2, *n*. 8, cum aliis probabiliter dicit capacem esse ; quia nullus textus Juris reddit illum incapacem istius privilegii.

221 § 4. Si beneficium sit alicui collatum, quando erat in excommunicatione, ipse vero procuret absolutionem ab ea et tunc acceptet Beneficium, præter citatos l. 4, n. 776, putant *Less. Laym*. et alii probabile esse, quod acceptatio sit valida, quia voluntas collatoris censetur permanere ; ergo si interea se reddat capacem Beneficii, non est ratio, cur acceptare non possit. Sed oppositum ibidem tenui et præter ibi relatos idem tenent Kon. Castr. *n*. 20 ; Dic. *n*. 780, quia collator tantum permanet in prima voluntate, quam habuit, quando conferebat ; neque habet voluntatem novam iterum conferendi, ut suppono, cum non sciat primam collationem fuisse invalidam ; ergo cum illa prima voluntas fuerit invalida, voluntas illa perseverans manet invalida, ideoque debet moneri collator, ut nunc iterum conferat. Similiter docet Dic. *n*. 761, si quis in excommunicatione existens sit præsentatus a Patrono, etiamsi collatio fiat post obtentam absolutionem, hanc tamen collationem esse invalidam, quia est facta ex vi præsentationis irritæ ; ergo et ipsa collatio est irrita, non aliter atque si facta esset ex præsentatione patroni excommunicati. Addit *Avila* etiam impetrationem litterarum ad Beneficia vacatura esse nulla, si obtineatur ab excommunicato, quamvis postea ipsi absoluto conferatur Beneficium, quia confertur ex vi impetrationis, quæ erat nulla ; ita Dicast. *n*. 762. Quod si e contra electio, vel collatio Beneficii facta sit ante excommunicationem, sed Beneficium acceptetur, vel possessio capiatur post contractam interea excommunicationem, Avila, Nav. et Cov. dicunt esse validam ; Suar. et Laym. *l*. 1, *tr*. 5, *p*. 2, *c*. 2, *n*. 11, negant, quia si acceptatio esset valida, jam posset excommunicatus acquirere jus in Beneficio Ecclesiastico, quod est contra statuta Ecclesiæ. Vide dicta *l*. 4, *n*. 775.

§ 5. Absolutio generalis a censuris, quæ ad cautelam præmitti solet collationibus Beneficiorum, non prodest illis, qui se opponunt rei judicatæ, seu sententiæ a Judice ecclesiastico latæ ; neque violatoribus ecclesiasticæ libertatis ; falsificantibus, seu falsificari curantibus litteras et supplicationes Apostolicas ; uti neque iis, qui talibus litteris utuntur : similiter neque iis, qui ausu temerario Apostolicis mandatis non obtemperant, et Nuntios, vel Executores Sedis Apostolicæ et ejus Officialium ipsis commissa exequentes impediunt ; uti neque iis qui propter promissa, vel aliquid eorum a Jure, vel homine per 4 menses scienter excommunicationis sententiam sustinuerunt ; et generaliter nulli suffragatur, qui ligatus censura aliqua, quæcumque ea fuerit, per annum continuum in ea insorduisset, Sayr. Bonac. Pelliz. *tr*. 7, *c*. 1, *n*. 127 ; addit Castr. supra *n*. 27 ; Dicast. *n*. 700, etiam illis non prodesse, qui sunt excommunicati ob hæresim. 222

§ 6. Occultus excommunicatus tenetur manifestare suam excommunicationem ; quando aliter non potest se excusare ab acceptione Beneficii, dummodo ea manifestatio fieri possit sine probabili periculo scandali, vel infamiæ, quia quisque tenetur obedire Ecclesiæ et servare effectus censuræ, quando potest : si tamen immineat periculum scandali, vel infamiæ, potest permittere et statim dispensationem petere, quia præcepta Ecclesiæ non obli- 223

gant cum tanto incommodo, Suar. Dic. *n.* 785. Imo putat Dic. *n.* 765, acceptantem in excommunicatione non peccare, dummodo non habeat animum exercendi officium, usquedum absolvatur; et addit *n.* 766, si absolvatur, hoc ipso acquirere jus in Beneficio, sed standum est antea dictis, et videnda dicta *l.* 4, *n.* 781.

§ 7. Excommunicatus etiam vitandus tenetur recitare Horas, quamvis ad illas obligaretur ex solo titulo Beneficii, cujus fructus jam non perciperet, quia retinet Beneficium, ipsius autem culpa est, quod non percipiat fructus, ideoque hæc privatio est pœna, quam illi Ecclesia imponit, Nav. Covar. Avil. Suar. Laym. Bonac. Castr. Dicast. *n.* 734; Krim. *n.* 1907. Et quamvis communis dicat debere loco *Dominus vobiscum* dicere: *Domine exaudi orationem meam*, eo quod prior oratio sit actus personæ publicæ, *Avila* tamen et *Hurt.* dicunt per hoc nequidem venialiter peccaturum, quia adhuc potest censeri oratio privata, alioquin deberet abstinere a pluribus orationibus in Breviario.

§ 8. Si ille, qui conferre debet Beneficium, eligere, instituere, confirmare, sit excommunicatus vitandus, invalide agit, quia ad ista requiritur jurisdictio, qua privatus est, uti habent Jura apud Krim. *n.* 1966, et colligitur ex dictis; idemque dicit Krim. de Clerico excommunicato vitando, si ex officio ecclesiastico præsentet, quia conferre debet aliquod jus spirituale ad rem. Electio tamen Papæ ab excommunicatis facta valet, Cap. *Romani*, § *Cæterum* De elect. Putat enim Castr. *p.* 13, *n.* 17, probabilius esse contra *Cov. Vasq. Hurt.* quod præsentatio ad Beneficium facta a laico vitando, vel a Clerico titulo Patrimonii, aut alio sæculari, valida sit; ideo enim irritatur præsentatio ecclesiastica, quia confert jus præsentato; præsentatio autem laica non confert jus illud, nam collatio ab alia persona ecclesiastica fieri debet; collator tamen aut qui instituere debet, potest, imo tenetur illam præsentationem repellere, ne cum excommunicato communicet. Krim. *n.* 1989.

§ 9. Excommunicatus toleratus valide, et licite confert, eligit etc. si requiratur a non excommunicato, quia privatus non est jurisdictione, Suar. Laym. Castr. Krim. *n.* 1983, et requisitus post Conc. Constant. licite communicat cum fidelibus.

§ 10. Si quis titulo Patrimoniali sit ordinatus, certum est non privari fructibus sui tituli, quia bona illa manent omnino temporalia, neque circa illa quicquam disponit Ecclesia, possuntque etiam vendi sine simonia; ita cum aliis Dicast. *n.* 788.

§ 11. Qui bona fide acquisivit Beneficium, quando existebat in excommunicatione, et interim Beneficio inservivit, probabile est posse retinere fructus perceptos correspondentes tali servitio, etiamsi Beneficium non esset curatum, quia tum non retinet illos ex titulo Beneficii, sed ex titulo obsequii præstiti. Nav. Henr. Avil. Kon. aliique cum Castr. *p.* 11, *n.* 1, et Dicast. *n.* 743, iterumque ex professo *a n.* 792, ubi respondet argumentis Suarii in contrarium. Notatque etiam Laym. *l.* 4, *tr.* 2, *c.* 15, *n.* 4, talem posse saltem usurpatione triennali talium fructuum dominium acquirere, nec teneri restituere, nisi ad summum extantes, vel quatenus est factus ditior. 228

§ 12. Qui injuste est excommunicatus, quamvis abstinere debet a Choro, retinet jus ad fructus, et distributiones omnes, quia ubi non præcessit culpa, sequi non debet pœna, communis cum Dicast. *n.* 804. Si autem talis injuste excommunicatus etiam ante excommunicationem non solebat interesse Choro, *Navar.* adhuc dicit deberi ipsi distributiones, quia poterat mutare voluntatem, et assistere. Oppositum tamen videtur probabilius cum Dicast. *n.* 805, quia ex consuetudine emanendi, prudenter judicatur adhuc fuisse emansurus; ergo nullo titulo videtur posse jus habere ad distributiones; aliud est de infirmo, etiamsi hic soleret abesse, probabile enim est Ecclesiam absolute jus ad distributiones dare illis, qui propter infirmitatem absunt. 229

§ 13. Qui sciens injuste excommunicavit, vel dedit causam excommunicationi, tenetur excommunicato restituere has distributiones, quia est injusta causa damni; si autem ex nulla parte intervenerit formalis injustitia, tenebuntur ex re accepta restituere illi, qui participarunt; in hoc enim casu non censetur dominium illarum irrevocabiliter esse in eos translatum; qui tamen distributionem percepisset, v. g. ratione Missæ cantatæ, quam canere debuisset excommunicatus, non videtur teneri hanc restituere, quia qui laborem posuit, juste fruitur fructu, ita Auctores probabiliter apud Dicast. *a n.* 809. 230

§ 14. Quando excommunicatus recedit a contumacia, et tamen absolutionem obtinere nequit, si hæc absolutio injuste negetur, fructus et distributiones illi debentur, uti deberentur illi, qui injuste vinculis ligaretur domi, ne Choro assisteret, et præstaret officium; si autem absolutio negetur non injuste, sed v. g. 231

quia expectatur satisfactio, vel abest ille, qui deberet absolvere, gravissimi Auctores putant illi deberi fructus et distributiones, quia legitime censetur impeditus, non aliter, ac ille, qui ob infirmitatem emanet a Choro, et hanc sententiam Dicast. *n.* 815, defendit velut probabilem; e contra Suar. Bon. et Castr. *n.* 14, probabilius dicunt ei non deberi, quia excommunicatio privat illis; ergo quamdiu juste perdurat excommunicatio, tamdiu durat illa privatio; neque simile est in infirmitate, hæc enim non est de se impedimentum culpabile, quominus percipiantur fructus, quale impedimentum est excommunicatio. Quod si aliquis dedisset causam infirmitati in fraudem legis, et ad declinandam obligationem assistendi, docet pariter Dicast. *n.* 817, non posse percipere fructus et distributiones, poterit tamen, quamvis fuisset causa morbi, dummodo non egerit fraudulenter, ut communiter tenent Auctores, quia Ecclesia absolute facit gratiam infirmis, non tamen fraudulentis, eo quod nolit alicui suam fraudem prodesse. Vide dicta *l.* 4, *n.* 1210.

232 § 15. Fructus, quos percepit ille, qui juste excommunicatur, restitui debent fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus; distributiones autem quotidianæ illis, qui interfuerunt Choro, nisi alicubi alia esset consuetudo; ita cum aliis Dicast. *n.* 818.

233 § 16. Rescriptum Sedis Apostolicæ, et quæcumque Bulla ab excommunicato impetrata in alio, quam excommunicationis; vel appellationis articulo, est ipso Jure irrita, nisi ad cautelam inserta fuerit absolutio a censuris, cap. 1. *De rescriptis in* 6. Laym. supra *n.* 754; Castrop. *p.* 12, *n.* 12, notans contra *Archid. Navar. Suar.* valere etiam de excommunicato tolerato, sed non esse extendendum ad concessiones ab alio, quam a Papa factas, et consentit Krim. *n.* 1974.

234 § 17. Si Rescriptum, quo a Pontifice confertur beneficium sit in forma gratiosa, valet collatio, quia illi inferitur absolutio ad illum effectum. Idem dicunt Gibal. et Krim. *n.* 1975, contra Castrop. *p.* 10, *n.* 28, quamvis esset in forma commissoria; si tamen post acceptum Rescriptum inciderit in novam excommunicationem dicunt opus fore nova absolutione.

235 *Quæst.* 29. — *Quid notandum sit circa negationem sepulturæ ecclesiasticæ?* Resp. Hæc pœna incurritur per defectum Baptismi, per duellum, per excommunicationem, per interdictum aliasque causas; et quia nullus est proprius locus in Morali, in quo universaliter tractetur de juribus, et privatione sepulturæ, nonnulla hic apponam, quæ servire poterunt ad praxim.

§ 1. Electio sepulturæ, ut fiat, v. g. in hoc, vel illo loco, nequit impediri a Parocho, dummodo ei detur quarta pars funeralium, id est, portio ob mortem alicujus ei debita secundum consuetudinem cujusvis Parochiæ, unde potest quis alibi sepeliri, licet Parochus id nolit, ideoque recuset comitari, Barbosa *de offic. Parochi p.* 3, *c.* 26, *n.* 19; Lohn. et alii cum Gob. *in Quint. tr.* 5, *c.* 50, *n.* 74 *et* 81, peccantque graviter Parochi, et excommunicantur per *Clementem et Urb. VIII*, qui ideo plus petunt, quia sepelitur apud Religiosos, Pign. *t.* 4, *cons.* 208; Pelliz. *de Regul. tr.*8,*c.*5,*n.*173. E contra tamen etiam peccant Religiosi, qui inducunt personas sæculares ad jurandum vel vovendum, quod eligere velint sepulturam in ipsorum ecclesiis, aut quod talem electionem nolint immutare; est enim contra gravem prohibitionem *Bonifacii VIII*, Pelliz. *n.* 175, et Steph. a S. Paulo *tr.* 4, *d.* 9, *n.* 43. Quod si inducant ad eligendum, non peccant, Pellitz. *c.* 2, *n.* 100, et Steph. supra; prohibetur tamen, ne ullus intra Monasterium Monialium sepeliatur, bene autem intra Ecclesiam exteriorem, Pell. *c.* 5, *n.* 174. De quo multa videri possunt apud Pign. *t.* 4, *cons.* 177, qui *t.* 1, *cons.* 116, recte dicit posse esse justas causas concedendi, ut filia cujusdam Principis etiam intra clausuram Monialium sepeliatur. Dubitatur autem, an peccetur, si cadaver alicujus defuncti occulte transferatur de uno in alium locum, ubi sepeliatur, non persoluta quarta parte funeralium illis Parochis, per quorum parochias transit, Pell. *n.* 177, dicit nullum fore peccatum, quia usus etiam timoratorum habet, ut ideo sibi non faciant scrupulum, unde talis lex non censetur habere locum pro foro conscientiæ; attamen notat Manigart *in praxi Pastorali pag.* 890, ex declaratione *S. Congr.* 12 Januarii 1604, nullos Regulares invito Parocho posse efferre funus e Parochia.

236 § 2. Si quis sepeliatur in Ecclesia Regularium exemptorum, Parochum non tantum posse prosequi, sed etiam cum Cruce, superpelliceo et stola astare funeri in Ecclesia Regulari, attamen officium sepulturæ peragendum esse a Regularibus, late probat Pignat. *t.* 3, *cons.* 48. Quod si in Ecclesiis Regularium vel quibuscumque aliis funeralia non peragantur, his non competit pars ulla funeralium, sed soli Parochiæ, Pign. *t.* 6, *cons.* 88. Possunt etiam Regulares concordare cum Parochis, ut

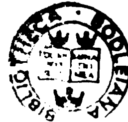
hi officium illud peragant in Ecclesia Regulari, ut probat idem Pign. *t.* 3, *cons.* 50; sed Parochi non possunt petere quartam partem funeralium, si quis sepeliatur apud Regulares ab eo onere privilegiatos, si apud hos etiam fiant funeralia, uti fuse habet Pign. *t.* 9, *cons.* 145. E contra Regulares non possunt cum stola funebri apud se sepeliendum prosequi, quia stola denotat jurisdictionem externam; quam ad hoc non habent, nisi deleget Parochus, Pign. *t.* 5, *cons.* 54, *n.* 1. Statutum etiam est a S. Congre. ut in funeralibus unica tantum Crux deferatur, non Regularium, sed solius Parochiæ, vel certe solius Capituli cathedralis, si hoc comitetur, nisi alia alicubi sit consuetudo, uti notat Pign. *t.* 6, *cons.* 59, *a n.* 13, et iterum *cons.* 74. Plura adhuc circa controversiam inter Parochos, Confraternitates, et Regulares, ratione præferendæ Crucis, gestandæ stolæ, et habendi funeralia, videri possunt etiam per declarationes S. Congr. decisa apud Pign. *t.* 8, *cons.* 73.

§ 3. Pro contrahenda Parochia, præsertim in ordine ad funeralia, requiri verum domicilium, id est, cum animo perpetuo ibi habitandi, docent Pign. *t.* 7, *cons.* 63; Pontius *de Matr. l.* 5, *c.* 15, § 2, et alii; ideoque putant Ecclesiæ domicilii deberi quartem partem funeralium, sed standum est dictis *l.* 6, *p.* 3, *a n.* 721, nempe per animum alicubi habitandi per majorem anni partem acquiri quasi domicilium sufficiens ad omnia Sacramenta, excepto Ordine; itemque ad funeralia, et docet quotidiana praxis in his partibus, si hic moriatur externus studiosus vel ancilla, quod hic sepeliatur, nec quicquam ideo solvatur Parocho proprii domicilii. Atque hanc sententiam late cum aliis tenet Sperel. *decis.* 87, ubi etiam docet, si Titius domum propriam in Parochiam S. Petri elocet, et conducat domum in Parochia S. Martini animo, hic habitandi per majorem anni partem, si hic moriatur, esse hic sepeliendum. Infantes sepeliuntur in sepulchris majorum, et præcipue Patris. Vidua in sepulchro ultimi mariti, etiamsi alibi habitasset, uti fuse Sperel. *dec.* 88, nisi alibi elegisset sepulchrum.

§ 4. Si sæcularis homo ivisset ad Monasterium ibi tantum habitaturus, relicto proprio domicilio, putat Pign. supra *n.* 12, jus sepulturæ spectaturum ad Parochum illius Parochiæ, in qua est Monasterium, et si alibi petierit sepeliri, soli Parochiæ deberi quartam partem funeralium, quia exempti habent jurisdictionem tantum quoad personas subditas Monasterio, non quoad alias, Cap. *Per exemptionem,* De privil. in 6, Rotæ sæpius, Anchar. et alii; licet enim Monasteria non sint de Parochia, tamen sunt in Parochia. Et idem dicit de puellis; et famulis in Monasterio habitantibus. Sed contra est, nam in primis si ad Monasterium iverint animo ibi perpetuo habitandi, fatentur *Pign. et Pontius* supra contrahi Parochiam; ergo etiam jus sepulturæ; deinde docet absolute De Luca *de Parochis disc.* 23, si quis moriatur in hospitali intra Parochiam constituto, et in ejus Ecclesia, vel cœmeterio sepeliatur, nihil deberi Parocho: si autem sepeliatur in alio loco extra hospitale, tum tantum debetur Parocho saltem quarta pars funeralis. Præterea per Bullam Pauli III, habemus prout refertur in Comp. priv. V. *Familiares,* § 1, quod in nostris cœmeteriis sepelire possimus omnes, qui in nostris morantur obsequiis, quod etiam notant Mol. Rodr. Dicast. *n.* 210, quamvis Gob. *in Quint. tr.* 5, *cap.* 42, *num.* 170, hoc intelligat de illis familiaribus tantum qui serviunt, et habitant constanter in domiciliis nostris; alii tamen cum Dian. *p.* 8, *tr.* 7, *R.* 95, *et p.* 9, *tr.* 1, *R.* 27, 28, *et p.* 11, *tr.* 4, *R.* 14, intelligunt etiam illos domesticos, qui perpetuo commensales sunt, hi enim etiam sunt de familia. Refert tamen Pign. *t.* 1, *cons.* 306, declarationem S. Congreg. non licere Regularibus, alicui per aliquot tantum dies commoranti in suo Conventu Sacramenta ministrare, aut mortuum sepelire absque licentia Parochi, cui etiam quarta funeralis debeatur.

§ 5. Si quis in testamento disposuerit, ut sepeliatur in Parochia, in qua fuerit moriens 240
et casu moriatur in aliena Parochia, non debet in hac, sed in Parochia domicilii sui sepeliri, quia per istum egressum vel brevem absentiam non amiserat eam Parochiam, nec alteram acquisiverat, Pign. *t.* 4, *cons.* 151. Notatque Schiara *l.* 4, *diff.* 44, legatum, quod quis fecit pro Ecclesia, sub conditione, si ibi sepeliatur, valere et ab hæredibus solvendum esse, si quid accidat, ob quod non possit, vel non debeat ibi sepeliri; quia talis dispositio ad piam causam, secundum Jura et mentem disponentis, est favorabilis et disponenti et illi, pro quo disposuit; ergo cum sit utile disponenti dari Ecclesiæ legatum pro sua anima, et per Ecclesiam non stet, quominus impleatur conditio, favor ille relinqui debet et disponenti et Ecclesiæ, pro qua disposuit.

§ 6. Si quis habitet in confinio, id est, si 241
domus sit partialiter in fundo duarum Paro-

chiarum, notant Bart. Bald. Barb. *de off. Episc. alleg.* 3, *n.* 71. De Justis *l.* 2, *c.* 10, *n.* 64; Pign. *t.* 8, *cons.* 8, *n.* 7; Kugl. *de Matr. n.* 298, pertinere ad illam Parochiam, ex qua est ingressus in domum, adeoque inquilinos esse in ea sepeliendos. Si autem sint duæ portæ, ex qua Parochia est porta principalis, sive anterior facies domus, quia hæc censetur nobilior. Quod si tota domus erat in fundo Parochiæ A, et adjungantur ædificia secundaria fundata in vicina Parochia B, hoc ædificium adjectum accedit ad principale et est ejusdem Parochiæ A.

242 § 7. Sepultura debet fieri tribus saltem cubitis ab altari in tumba profunda et non in sepulchro supra terram extructo, potestque quem vult Parochus, in Ecclesia sua Parochiali sepelire, Nav. Barb. supra, Pelliz. *c.* 5, *n.* 1174. Missa non est celebranda in altari sub quo vel sub cujus gradibus humata sunt defunctorum cadavera, uti ex decreto S. Congreg. dixi *l.* 6, *p.* 2, *n.* 2067.

243 § 8. Impubes ob consilii imbecillitatem non potest sibi sepulturam eligere, nisi malitia suppleat ætatem. Sperell. *dec.* 89, *n.* 2. Ubi est consuetudo legitime præscripta, posset ei eligere pater aut mater, uti fuse deducit Sperell. *a n.* 3, quod intelligit Pign. *t.* 7, *cons.* 21, vivente adhuc, non autem mortuo filio, per se loquendo, qui *t.* 4, *cons.* 208, *a n.* 7, hoc extendit etiam ad proles naturales, spurias, adoptatas.

244 § 9. Solus Episcopus et non Parochus (nisi sit alicubi alia consuetudo) potest alicui concedere jus proprium et perpetuum sepulturæ in certo loco, e quo alios possit excludere et hac quidem conditione addita quam statuit S. Pius V, ut cadavera profunde sepeliantur, Barb. supra, Lohn. *in instr.* 4, *Paroch. p.* 5, *memb.* 23. Habens jus patronatus non ideo habet jus sepulturæ in Ecclesia, Barb. *n.* 13. An sit simonia vendere, aut emere jus sepulturæ in loco sacro, dixi *l.* 3, *p.* 1, *a n.* 195.

245 § 10. Canonicus Cathedralis habitans privatim in Parochia urbis, eo quod Curiam in campo Cathedrali non habeat, debet Sacramenta recipere a Parocho domicilii, quia licet Cathedralis Ecclesia sit matrix pro illis, qui ad eam volent accedere pro Sacramentis recipiendis, non tamen ita, ut Parochus Cathedralis possit ea administrare in aliis Parochiis. Hoc non obstante, si ibi moriatur talis Canonicus, debet sepeliri in Cathedrali, si in hac sit locus sepulchri proprius Canonicorum; si autem talis non sit, sepeliri debet in sepulchro majorum, quia sepulchrum Parochiale ultimo loco succedit, tantum in defectu tum proprii sepulchri Canonicalis, tum sepulchri majorum, tum electæ alibi sepulturæ. His tamen iterum non obstantibus, ubicumque sepeliatur, debebitur tali Ecclesiæ Parochiali saltem quarta pars funeralis, quia jus quartæ funeralis consequitur ad jus administrandi Sacramenta, ita cum communi Pign. *t.* 8, *cons.* 5, qui *t.* 6, *cons.* 59, probat Canonicos Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ non posse levare alia corpora defunctorum ex alienis Parochiis, sine horum Parochorum consensu.

§ 11. Advenæ et viatores, qui Clerici non sunt, si alicubi casu moriantur, secundum Pign. *t.* 1, *cons.* 145 *et t.* 4, *cons.* 138, etiam ex declaratione S. Congregationis, debent sepeliri in Cathedrali; sed recte cum aliis contradicit Sperell. *dec.* 87, *a n.* 13; sepeliuntur enim, saltem ex consuetudine, in Parochia, in qua moriuntur, et in qua acceperunt extrema Sacramenta, si ignoretur paternum sepulchrum, vel eo commode deferri non possint.

§ 12. Moriens in carcere, secundum aliquos, sepeliri deberet in Parochia sui antiqui domicilii, quod non deseruit, ideoque putant huic Ecclesiæ deberi quartam funeralium, si alibi elegisset sepulturam; neque est idem, quod de famulis et studiosis, nam hi libere habitando alibi acquirunt quasi domicilium, incarceratus autem non libere ibi detinetur. Oppositum tamen probabilius tenent alii cum Pign. *t.* 7, *cons.* 86, quia quamvis ibi contra voluntatem detineantur, attamen spectat ad Parochiam carceris quoad Sacramenta recipienda; quod certum videtur saltem de alibi damnatis ad perpetuum carcerem [1], vel in exilium involuntarium missis, ubi etiam mori, vel exulare debent, ibi censentur etiam inviti habere domicilium, *L. Filii,* 22, § *Relegatus* 3, ff. Ad

[1] S. C. 26 Maii 1707, apud Ursayam *discept. Eccles.* T. 2, p. 1, disc. 10, n. 33 et seqq. decrevit Matrimonium eorum, quibus, quoad perpetuum carcerem damnati sunt, carcer pœna est, non locus custodiæ, coram Parocho carceris contrahendum; contra coram Parocho domicilii contrahi oportere eorum Matrimonium, qui cum carcer locus custodiæ sit ipsis, non pœna, in carcere nec domicilium, nec quasi domicilium acquirunt. Hæc S. C. decisio in Statuta Cleri Romani illata est cap. 3, *de jure eligendi sepulturam* § 9, *in* addit. vers. Carceribus. fol. 15. V. Lambert. T. 2. *Edict.* Bonon. p. 182 et seqq.

municip. videri potest Kugl. *de Matrim. a n.* 209.

§ 13. Clericus, qui administrationem habuit in Ecclesia, vel ex alio titulo tenebatur ibi residere, sepeliri debet in Ecclesia, *Barb.* et alii. Alius Clericus peregrinus alicubi moriens, debet sepeliri in Cathedrali, Sperell. *dec.* 87, *num.* 15. Religiosus, si commode deferri non possit ad Monasterium, sepeliri debet a Parocho loci non aliter, ac peregrinus, et in Ecclesia quidem, si commode fieri potest, *Lohn.* supra. Novitius etiam in domo paterna moriens cum habitu Religioso, sepelietur in Monasterio sine obligatione solvendi canonicam Parocho, quia gaudet juribus, et privilegiis Ordinis, Sanch. Dicast. *de justit. lib.* 2, *tract.* 19, *d.* 3, *num.* 209, et pluribus declarat Pignat. *t.* 7, *cons.* 70. De cætero Religiosus non potest sibi eligere locum sepulturæ, cum careat voluntate propria, Cap. ult. *De sepult.* et communis cum Sperell. *dec.* 89, *num.* 1. Sacerdotes autem posse sepeliri in vestibus sacerdotalibus sacris, late demonstrat Pign. *t.* 3, *cons.* 35. Plura de sepulturis Regularium videri possunt apud Pign. *t.* 4, *cons.* 199. Plura adhuc circa electionem sepulturæ videri possunt apud eumdem Pign. *t.* 1, *cons.* 17 et 337. Circa quartam autem partem funeralium Parocho debitam, *tom.* 4, *cons.* 215, *t.* 7, *cons.* 36, et specialiter quoad urbem Romanam, *tom.* 8, *cons.* 3.

§ 14. Si Religiosus contra statuta sui Ordinis inveniatur retinuisse pecuniam, Cap. *Super quodam*, De statu Monach. statuitur, ut sepeliatur in sterquilinio cum pecunia; non est autem opus, ut tota pecunia cum ipso sepeliatur, sed satis est, si pars. Quod si jam esset sepultus, si absit scandalum, extrahi debet, et in sterquilinium deferri, Cast. *tract.* 16, *d.* 3, *p.* 24.

§ 15. Si cathecumenus vel infans alicujus infidelis sepeliatur in Ecclesia, vel cœmeterio, an hæc ideo polluantur dixi *lib.* 6, *p.* 2, *num.* 287, et tenet Gob. *De Bapt. num.* 620, cathecumenum posse loco sacro sepeliri, quia Inn. III. *Apostolicam,* De presbyt. non baptiz. vult pro tali offerri preces, et hostias; sed melius contradicunt cum *Suar. et Laym.*, quia non baptizati simpliciter excluduntur ab hoc favore sepulturæ sacræ. Si autem quis moriatur cum Baptismo, dubie valido, Schil. *tract.* 6, *cap.* 2, *num.* 17, dicit non posse sepeliri loco sacro, quia hic sepeliri est favor, seu privilegium, quo qui gaudere vult, probare debet se habere conditiones ad fruendum requisitas, inter quas est susceptio Baptismi. Et ideo pastorale Mechlinense prohibet cum infantem sepeliri in loco sacro, qui in pede, vel manu ex utero protensa est baptizatus, si postea in eo non sint animadversa signa vitæ. Nihilominus etiam probabile est, quod talis infans, de quo certum non est esse invalide baptizatum, possit in loco sacro sepeliri; nam privari sacra sepultura non tantum est negatio favoris, sed in æstimatione hominum est veluti pœna; in dubio autem, an adsit causa pœnæ, non est infligenda pœna, melior est enim conditio negantis, hinc Ecclesia merito permittit sepeliri in loco sacro. Et ratio ulterior est quia pro ipso est Baptismus; quamvis autem de ejus valore dubitetur, tamen Ecclesia non vult contra eum in illo rigore procedere; ita Diana *p.* 4, *tract.* 3, *R.* 69; Gob. *num.* 653; Steph. *tract.* 4, *d.* 9, *n.* 45, et ideo etiam Homobonus, Diana, Schild. ipse concludunt eum, quia juxta probabilem aliquorum sententiam est valide baptizatus, posse monito prius Episcopo sepeliri in loco sacro. Sententia tamen *Sylvestri*, qui dicit, si baptizandus moriatur ante prolatam totam formam, adhuc esse sepeliendum loco sacro, merito rejicitur a Mendo *diss.* 9, *num.* 14, quia certum est, si tota forma non sit prolata infante vivo, Baptismum non valere. Aliud est, si dubitaretur, an vixisset usque ad finem, uti semper dubium esse poterit, si sub principium formæ vixerit.

§ 16. De quo dubium est, an ullo modo sit 251
baptizatus, sepeliri debet loco profano, quia ad fruendum favore, seu privilegio Christianis proprio, prærequiritur probatio saltem aliqua, quod absit conditio requisita; conditio autem, quam Ecclesia prærequirit ad sepulturam Ecclesiasticam, est Baptismus, qui saltem dubie probari debet, *Schild.* Si tamen certum sit prolem in utero matris esse mortuam, sepelitur cum matre, quia fœtus adhuc conjunctus est pars matris, Dicast. supra *num.* 215, Sperell. *dec.* 88, *num.* 19, notans, si fœtus sit extractus et non baptizatus, sepeliri extra locum sacrum.

§ 17. Si dubitetur, an quis reipsa sit homo 252
ideoque baptizetur sub conditione, videtur sepeliendus loco sacro, quia per Baptismum talem acquirit jus, et ita in libro anno 1701, Herbipoli impresso, cui titulus: *Jubilæum sæculare Ecclesiæ Catholicæ*, etc., parte tertia ad annum Christi 1403, habentur sequentia: *Mulier quædam aquativa, sive siren, hoc anno ad Eridanum fluvium Hollandiæ capta est, quæ*

veste venuste induta, ducta est Harlamum, vere etiam didicit, pane et lacte victitans, semper muta, et Crucifixum adorans, adeoque post mortem ritu Christiano sepulta, habita tum grande miraculum sine omni periculo fictionis, et res probata testibus omni exceptione majoribus.

253 § 18. Qui non est semel in anno confessus, aut non communicavit in paschate, privatur Ecclesiastica sepultura; Cap. *Omnis utriusque sexus*, De pœnit. et remiss. Hæc tamen pœna prærequirit sententiam Judicis, et est ferendæ tantum sententiæ, Cast. *tract.* 21, *p.* 5, *n.* 14; Gob. *in Exp. t.* 4, *num.* 49; Tamb. *de Commun. cap.* 3, *num.* 65. Et addit *num.* 66. *Cum igitur nunc vix in usu sit, ut contra aliquem similis sententia fulminetur, nunquam ex hoc capite erit fidelis a sacra sepultura depellendus.* Nec pœna illa infligi solet, si intra annum communicarit in Parochia, quamvis id non fecerit in Paschate. Addit Dicast. supra *num.* 218, ut infligatur, debere abesse omnem probabilem causam excusationis seu impedimenti.

254 § 19. Si quis moriatur de quo dubitetur an sit confessus in anno, vel communicarit in Paschate, non ideo est privandus sepultura in loco sacro, quia ipse per Baptismum est in possessione juris, nec delicta debent præsumi, *Tamb.* supra.

255 § 20. Omnes de quibus publice constat, quod in peccato mortali obierint, privandi sunt sepultura Ecclesiastica, Cap. *Quibus*, et seqq. 13, quæst. 2; Glossa *ad cap.* 3, *de usuris*, et communis cum Dicast. *num.* 224. Unde si constaret aliquem in formali ebrietate esse mortuum, sepeliri deberet loco profano; quia tamen id vix unquam constat, eo quod sciri non possit, an peccatum interius fuerit grave, deliberatum, plene liberum, an ebrietas fuerit prævisa, etc., item an homo interne saltem non retractarit, non facile poterit aliquis ex quacumque præsumptione privari sepultura, uti in exemplis ostendit Lezana apud Gob. supra *n.* 33, sed expectanda semper erit sententia Judicis, aut sequenda erit consuetudo diœcesis in qua quis est, ita cum aliis Gob. *in Quint. tract.* 5, *cap.* 5, *a num.* 2. Et communis sententia est: si quis testetur Titium in ultimo vitæ articulo pœnituisse, eum non censeri impœnitentem, nec privandum esse sepultura in loco sacro, sed ad tollendum scandalum publicari debere quod eum pœnituerit, adeoque implicite revocarit delicta, et proposuerit vivere melius. De cætero notat *Dicast.* supra, si quis in facto, quod nullo modo excusari potest a mortali, occisus deprehendatur, non præsumi decessisse contritum, mutatio enim animi est quid facti, quod non præsumitur, sed probari debet.

§ 21. Ad evitandas graves querelas propinquorum et ad servandam defuncto famam, potest sacra sepultura permitti illi, qui repertus est mortuus, vel in laqueo, vel in puteo, nisi obstet consuetudo loci, vel positive constet eum mortem sibi libere intulisse et non ex alienatione mentis, Trull. Burgh. *cent.* 3, *cas.* 20; Barb. supra *p.* 3, *cap.* 26, *num.* 4, cum aliis multis; Signum autem sufficiens suspicandi, quod adfuerit alienatio mentis est, si antea animadversus est defigi in melancolia; Gob. supra *num.* 15; item si mane sit confessus, communicavit, et postea inveniatur mortuus cum laqueo in collo, Nav. Rodriq. et Gob. *num.* 53. Putat tamen *Lohner*, si commode fieri potest, et sit suspicio voluntariæ cædis, quod melius expectetur judicium Episcopi. An cadaver Rei in carcere mortui inventi, privari debeat sepultura sacra, dixi *lib.* 4, *num.* 1477.

§ 22. Etiam privatur manifestus usurarius, Cap. *Quia*, De usuris, Cap. *Quamquam* De usuris in 6. Item manifestus raptor, si in eo peccato moriatur, Dicast. *num.* 220. Item concubinarii tam laici quam Clerici morientes in ejusmodi peccato sine signo ullo pœnitentiæ, quale esset tundere pectus, petere Confessarium, invocare nomen JESU, communis cum Pign. *tom.* 9, *cons.* 139, *a num.* 228.

§ 23. Cap. *Sicut* 8, § *Si autem*, De hæret. Cap. *Sacris* 12. De Sepult. et alibi prohibetur, ne hæretici loco sacro sepeliantur; et si fiat, locus talis sepulturæ redditur in perpetuum profanus. Putant quidem Nav. Lugo *De fide*, *d.* 14, *num.* 159, et alii multi apud Gob. *num.* 27, ista intelligi de hæreticis nominatim denuntiatis, seu vitandis, sed contradicunt alii cum Krim. *num.* 656 *et* 1915, si notorie decedant in hæresi; nam si hæresis sit formalis et externa, proprie sunt hæretici. Licitum tamen est hæreticum et excommunicatum sepelire loco profano, ne cadaver inhumatum aerem inficiat, id enim fit ex necessitate et in favorem vivorum, Dicast. *num.* 468. Idem dicunt aliqui, si fiat in loco profano, v. g. titulo consanguinitatis, Canones enim vetant fieri favore hæresis et in loco sacro.

§ 24. Ad redimendam gravem vexationem potest Parochus permittere, ut ab acatholicis in loco sacro sepeliatur, v. g. Officialis hæreticus, quia hæretici in his partibus tolerantur, nec sciuntur esse formales, hinc passim in

quibusdam diœcesibus sepeliuntur etiam in templis, eo quod ibi habeant certa loca sepulturæ pro famulis suis, nec possint sine gravissimis incommodis isto jure privari. Et universaliter dicunt Escob. et Krim. *num.* 1915, excommunicatos toleratos sepeliri a suis posse loco sacro, quia fideles licite communicant cum eis etiam vivis.

§ 25. Non peccat qui amicitiæ vel humanitatis causa in his partibus comitatur funus hæretici; non enim sunt hic vitandi, estque tantum honor politicus, Less. *in Auct. V. Hæreticus, casu* 27; Angel. Suar. Sayr. Ugol. Pign. *tom.* 2, *cons.* 59, *num.* 2, contra Gloss. Regin. et alios.

§ 26. Excommunicantur omnes ipso facto, *qui scienter præsumpserint Ecclesiasticæ sepulturæ tradere hæreticos*. Cap. *Quicumque* 2, De hæret. in 6; quæ pœna cadit etiam in laicos sepelientes; intelligitur autem de hæreticis saltem vitandis. Et si sequamur rigorem Canonum, non esset absolvendus talis sepeliens, *nisi propriis manibus personaliter et publice ossa exhumaverit*, Sperell. *dec.* 106, *num.* 43. Eadem pœna cadit in eos, qui tempore interdicti extra casus concessos scienter sepeliunt nominatim interdictos, vel usurarios manifestos, Clement. *Eos* De sepult. Putantque Suar. Castr. *n.* 2, *p.* 6, *n.* 15, aliique cum Krim. *n.* 1918, etiam comprehendi mandantes, quia qui physice sepeliunt, communiter sunt homines indocti, quos excusat ignorautia; ergo ne lex sit frustranea, debet extendi etiam ultra proprietatem verborum ad mandantes ipsos. Addunt Less. et alii cum Pign. *t.* 2, *cons.* 59, *num.* 2, etiam auctorisantes, quales sunt Parochi et alii, qui funeri præsunt; item *Sayr. Regin. Pign.* eos omnes, sine quibus talis sepultura Ecclesiastica non perficeretur, uti sunt portantes feretrum, fodientes, Clerici cantantes, officium peragentes, cum Cruce præeuntes, non impedientes, cum ex officio tenentur, verbo omnes et solos, qui talem sepulturam procurant vel admittunt ad illam. E contra Caj. Nav. Henriq. Avil. Tol. Dicast. *d.* 2, *num.* 729; Steph. *tract.* 5, *d.* 5, *num.* 269, intelligunt solos physice et per se exequentes, quia pœnalis lex non est extendenda ultra significationem verborum, neque ideo lex erit frustranea etiamsi solos exequentes comprehendant, cum sæpe tales sint, qui id sciant et tamen faciant. Putant autem Avil. Nav. Fil. Dicast. *num.* 731, talem sepelientem etiam incurrere excommunicationem minorem, quia communicat cum excommunicato, sed Suar. Castrop. Krim. *num.* 1922, probabiliter negant, quia excommunicatio minor videtur ob gravitatem delicti esse commutata in majorem.

§ 27. Huc pertinet solutio sequentis casus: 262
Caius Pastor catholicus in cœmeterio catholicis et hæreticis communi, hæreticum relapsum, pertinacem, qui etiam in extremis non permisit accessum Pastoris catholici, sepelit more catholico cum Cruce, in superpelliceo et stola. *Quæritur*, an bene? Resp. Non bene, ut dixi *lib.* 2, *num.* 112. Ratio est: 1. Quia ita sepelire est facto profiteri fuisse ovem suam, esse mortuum in Ecclesia catholica, esse ex judicio Ecclesiæ dignum favoribus, orationibus et communibus ac publicis suffragiis, quæ in talem hæreticum non cadunt, aut si ista in illum cadunt, poterit Caius pro illo etiam decantare Missam, et pro more Catholico habere exequias, quod certo est illicitum et pareret grave scandalum apud fideles. 2. Non est licitum sepultura Ecclesiastica honorare aliquem, de quo probabile non est esse mortuum in gratia, sed non est probabile de hoc homine sic mortuo; ergo. 3. Sic sepelire, est facto profiteri probabile esse, quod ejusmodi hæreticus sit in gratia mortuus et consequenter est æquivalenter dicere ipsius fidem esse veram, nostram autem ac Sacramenta apud nos non esse necessaria ad salutem, quod certo est mortale, imo et hæreticum. *Si dicas*, forte fuisse materialem tantum hæreticum, *Contra est*, nam id prius probandum esset. Deinde hoc in foro externo non præsumitur. Denique Ecclesia in foro externo procedit cum ejusmodi materialibus, ut cum formalibus; hinc tantum permittit sepeliri ab acatholicis ipsis in ejusmodi communi cœmeterio, non autem ita sepelit; imo nec Prædicantes Calvinistæ ita volunt sepelire Lutheranos, quia dicunt non esse oves suas.

§ 28. Si quis dans signa pœnitentiæ in arti- 263
culo mortis sit a censuris absolutus a laico, vel Clerico non Sacerdote, Sylvest. *in variis Resol. orat.* 1. *De absol. morib.* fuse contendit, non ideo posse sepeliri in loco sacro, quia ex nullo textu Juris probabiliter ostendi potest, quod Ecclesia talem potestatem dederit non Sacerdotibus. Attamen contradicunt *Sanch.* et alii apud Pelliz. *n.* 59, nam ex dictis *num.* 230, est saltem aliquo modo probabile talem absolutionem valere et in tali dubio videtur inclinandum in benigniorem partem pro favore defuncti, uti colligitur ex dictis *a num.* 251.

234 § 29. Quamvis excommunicatus denuntiatus in fine vitæ dederit maxima signa pœnitentiæ et submissionis, non ideo potest sepeliri in loco sacro, si a nemine absolutus sit, Cap. *A nobis* 28, de sent. excom. *quia quamvis absolutus apud Deum fuisse creditur, nondum tamen habendus est apud Ecclesiam absolutus.* Attamen secundum dicta *a num.* 173, corpus absolvi potest post mortem, ut defunctus sic sepultura sacra et precibus Ecclesiæ gaudeat, Sylvius supra, Dicast. *num.* 726.

265 § 30. Per locum sacrum in hac materia intelligitur Ecclesia, cœmeterium, etiamsi sit ab Ecclesia separatum, et omnis locus ab Episcopo, vel per consuetudinem deputatus ad sepulturam fidelium, Pelliz. *tract.* 7, *cap.* 2, *num.* 35, etiamsi necdum sit consecratus : item omnis locus, in quo consuevit dici Missa, quæ eum veluti consecrat; item ambitus templi, Krim. *num.* 1919. Locus autem alius, quamvis sit Ecclesiæ proximus et nullus murus eum separet a loco sacro, non ideo est sacer, Dicast. *n.* 739. Et non est sub pœna prohibitum sepelire in tali loco profano, dummodo Ecclesiæ cæremoniæ non adhibeantur, tum enim non est sepultura Ecclesiastica, *Suar. Bon. Gibal. Krim.* supra. Qui autem etiam remote tantum concurrunt ad sepulturam excommunicati vitandi, etiam in loco profano, incurrunt excommunicationem minorem, quia cum eo communicant, Cap. *Sacris* De sepult.

266 § 31. Si ossa excommunicati vitandi discerni non possint ab ossibus fidelium, relinqui possunt; attamen locus iste sacer manet execratus, donec reconcilietur, Cap. *Consuluisti*, De consecr. altar. et eccles. Si tamen res occulta sit, non peccant, qui in tali loco divina peragunt, Krim. *num.* 1626.

267 § 32. An illi, qui in duello moriuntur, privandi sint sepultura sacra, item an illi excommunicentur, qui mortuum in duello sepeliunt, dixi *lib.* 3, *p.* 1, *a num.* 862. Statuitur autem Cap. 1 et 2. *De torneam.* ut illi, qui in torneamentis sive hastiludiis, ex quibus probabile mortis periculum impendet, occubuerunt, priventur, etiamsi pœnitentiam et Viaticum acceperint. Quomodo interdictum privet sepultura Ecclesiastica, dicetur iterum *num.* 421.

268 § 33. Huc reducitur solutio sequentis casus : In quibusdam Parochiis Catholicis habitant Acatholici, qui dum moriuntur, amici acatholici petunt, ut campanæ templi catholici pulsentur, et hoc putant sibi jure deberi, quia concurrerunt ad sumptus pro ædificanda turri et comparandis campanis. *Quæritur* an Parochus licite mandet id fieri et custos catholicus licite pulset? Resp. dixi *lib.* 2, *num.* 9, non esse licitum acatholicis sponsis adhibere benedictionem matrimonialem; hic paulo ante dixi non esse licitum acatholico adhibere cæremonias sepulturæ Ecclesiasticæ ; præterea dixi *lib.* 6, *p.* 3, *num.* 995, licitum non esse puerperam acatholicam inducere in templum cum solitis in Ecclesia cæremoniis Purificationis et ratio præcipua erat, quia sic videretur haberi communicatio in divinis cum homine excommunicato, quæ tamen tali excommunicato illicita est ; simile quid videri posset esse in pulsatione campanarum benedictarum, quia per talem pulsationem rogatam, et nomine hæreticorum factam viderentur hi cum catholicis communicare in re aliqua Ecclesiastica. Nihilominus non satis video, cur id sit illicitum, nam hæretici petentes intendunt id fieri, vel tantum causa honoris politici, vel ut omnes resciant de morte sui defuncti, et quidquid tandem intendant, iste sonus campanæ quantumvis benedictæ est aliquid extrinsece, et non dicendum absolute aliquid divinum, aut Ecclesiasticum. Catholicus autem Pastor pulsari mandans, aut custos pulsans ad summum posset signo illo campanæ intendere, ut fideles pro tali defuncto orent, quod licite petere potest, et facere Catholicus; forte enim tales defuncti fuerant materiales tantum hæretici, aut pœnituerunt in fine, et saltem oratio potest aliis defunctis prodesse, aut etiam viventibus amicis hæreticis, pro quibus licitum est orare, nam *lib.* 6, *p.* 2, *num.* 33, dixi licitum esse privatim orare pro excommunicatis etiam vitandis ; et addidi *num.* 34, probabiliter licitum esse usque adeo etiam publice et directe offerre sacrificium Missæ pro excommunicatis non vitandis, quamvi illiss illicitum sit hæc petere ; tales autem vitandi non sunt, uti certum est ; ergo. De cultu, decore, pompa merito servanda in sepulturis et exequiis, videri possunt multa apud Pignat. *tom.* 4, *consult.* 229. Quod autem nulli, nequidem Episcopo duarum Ecclesiarum teneatur hæres instituere duplices exequias funebres, probat *tom,* 5, *cons.* 58.

Quæst. 30. — *Quid addendum sit circa privationem civilis communicationis?* Resp. § 1. Excommunicati, quamvis non sint denuntiati, tenentur sub peccato abstinere a civili communicatione cum aliis, id enim est illis prohibitum ; si tamen faciant, per hoc incurrunt

excommunicationem minorem, Dicast. *d.* 2, *num.* 380, 473, 494.

§ 2. Qui non est excommunicatus, non peccat, si etiam sine causa agat cum excommunicato non denuntiato, sive in sacris, sive in profanis, quia *Concil. Constantiense* absolute ad hoc potestatem facit : unde et talis excommunicatus, si sit præventus, sive rogetur, non peccabit communicando, sed tantum peccabit, quando sua sponte se primus ingeret, Castr. Gibal. Dicast. *n.* 380, iterumque *a num.* 476. Si tamen uterque esset excommunicatus, neuter sub pœna excommunicationis minoris auderet agere cum altero, quia hoc est concessum in favorem aliorum fidelium non excommunicatorum, Dicast. *n.* 474, 494 ; Gibal. Krim. *n.* 1869, 1998.

§ 3. Vitandus, seu non toleratus, debet esse vel notorius Clerici percussor, vel publice, expresse, et nominatim denuntiatus. De percussore Clerici, dicam *a num.* 300. De denuntiatione censuræ, dixi aliqua *a num.* 75, et jam plura addam.

§ 4. Ut quis sit vitandus, non est satis, quod sit denuntiatus esse v. g. hæreticus, sed debet esse denuntiatus excommunicatus, unde non sufficit denuntiatio censurati, et criminis ipsius, sed requiritur denuntiatio excommunicationis ideo incursæ, Navar. Sanch. Regin. Castr. Gibal. Krim. *n.* 1864, contra Covar. Salas, Gutt. Avil. Bonac. Sanctar. Nec sufficit censuram esse in tribunali promulgatam, nisi sit per cedulones denuntiata, Covarr. Avil. Suar. Laym. Pignat. *tom.* 4, *cons.* 133, *n.* 2.

§ 5. Si quis sit uno loco denuntiatus, *Henr. Vasq. Filliuc. Bon.* et alii dicunt esse ubique vitandum, quia est simpliciter denuntiatus, quem Jura dicunt esse simpliciter vitandum. Contradicunt valde probabiliter *Sanch. Avil. Castrop. Krim.* et alii, quia ex hoc, quod sit publicus denuntiatus in uno loco, non ideo est publicus denuntiatus in alio. Jura autem non dicunt qualemcumque sed publice denuntiatum esse vitandum, hic non tenetur vitare privatim denuntiatum, requiritur enim denuntiatio notoria ; ergo ubi non est notoria ; ibi vitare non teneor. *Nec obstat,* quod secundum dicta *lib.* 6, *p.* 3, *n.* 951, si quid fit in uno loco notorium, Romæ habeatur tanquam simpliciter notorium ; nam id specialiter observatur quoad dispensationes a *S. Pœnitentiaria* petendas, nec ideo extendi debet ad alia.

§ 6. Si denuntiatio sit dubia, excommunicatus non est vitandus, quia, quæ sunt facti, non præsumuntur, et possessio est pro libertate communicandi. Si denuntiatio sit certa, quamvis excommunicatio sit dubia, est vitandus pro foro externo, quia possessio est pro denuntiatione ; si tamen constaret non esse excommunicatum, vitandus non esset pro foro conscientiæ, secluso scandalo, et contemptu. Semel denuntiatus semper est vitandus, donec constet de absolutione, sicuti etiam præsumitur durare excommunicationem, si non constet de absolutione ; Cap. *Sicut nobis*, 39. De sent. excomm. Krim. *n.* 1873.

§ 7. Quamvis aliquis excommunicatus sit de- 275
nuntiatus, non tenetur abstinere a consortio infidelium ; quia hi non subduntur Ecclesiæ, et prohibitio habet de consortio fidelium ; Dicast. *num.* 454.

§ 8. Qui cum excommunicato vitando loquitur, afficiendo eum verbis contumeliosis, non incurrit censuram, quia illa non est communicatio civilis et humana, sed potius est aversio et dissocietas, Dicast. *n.* 457.

§ 9. Si quis tali rescribat, pure ideo, ne se 276
ostendat inurbanum, *Avila* dicit non incurrere excommunicationem, sed Dicast *n.* 461, probabilius dicit incurrere, quia jam satis constat talia excommunicatis esse neganda ob Ecclesiæ præceptum, quod magis honorandum est. Posset tamen quis assurgere v. g. Episcopo, aut alii Superiori excommunicato, tum ob consuetudinem, tum ad vitandum periculum offensæ et damni. Præterea possunt excommunicato reddi verba deprecatoria v. g. Deus te convertat et emendet etc. ; sic enim est potius locutio cum Deo, Castr. *d.* 2, *punct.* 17, *num.* 2. Dicast. *a num.* 262. Imo resalutationem fieri posse tanquam debitam præter Busemb. tenent Henr. Fil. Krim. *n.* 2000. An autem pro eis offerri possit Missa, dixi *lib.* 6, *p.* 2, *a num.* 31.

§ 10. Excommunicatus etiam vitandus, si 277
trahatur ad judicium ut reus, potest etiam per se ipsum comparere, et se defendere, etiam juramento, Cap. *Dilecti filii*, 8, et Cap. ult. de except. Excob. Gibal. Krim. *num.* 1989.

§ 11. Quamvis per excommunitionem videa- 278
tur prohiberi dormire in eodem lecto, non videtur tamen prohibitum dormire in diversis lectis positis in eodem cubili, dummodo illuc non conveniant per modum societatis, aut ad idem negotium gerendum, quamvis enim sint in eodem loco, si singuli diversis negotiis intendant, non censentur communicare, unde si etiam casu in eodem stramine, vel lecto convenirent, aut si non sit nisi unus lectus

pro utroque, non dicerentur communicare, Suar. Fill. Regin. Dic. *n.* 465, iterumque *n.* 471, contra Avilam et alios.

279 § 12. Etiam prohibentur contractus omnes civiles, ut venditio, emptio, locatio, etc., qui tamen, si fiant, utrinque erunt validi, communis cum Krim. *n.* 2002. Valet quoque Matrimonium, quod contrahitur ab excommunicato vitando, Castrop. *punct.* 16, et Dicast. *n.* 822, addens quandoque etiam esse licitum. Valet etiam professio religiosa, Pelliz. Krim. *num.* 1997; sunt enim quasi contractus naturales.

281 § 13. Excommunicatus, toleratus concionari, vel docere non debet, nisi requisitus, aut nisi ex officio hoc solebat facere, tum enim censetur requiri; vitandus autem omnino non debet, quamvis requiratur, quia ipse absolute prohibetur communicare cum fidelibus, et hi cum illo; e contra auditor excommunicatus, quamvis sit vitandus, potest permitti, ut audiat concionem, hæc enim assistentia dirigetur ad ejus correctionem; Dicast. *num.* 708, et habetur Cap. *Responso*, De sent. excomm. non videtur tamen interesse posse lectioni v. g. Theologiæ, quia hæc non ita directe pertinet ad salutem animæ vel emendationem, unde professor et reliqui auditores deberent recedere, si talis excommunicatus accederet, uti contra alios probabiliter docent Avil. Bon. Castr. *d.* 2, *p.* 9, *num*, 11; Dicast *num.* 557; Krim. *num.* 1910, quamvis postea *num.* 1912, faveat oppositæ sententiæ.

282 § 14. Si excommunicatus vitandus offerat aliquod debitum titulo justitiæ, admitti potest, imo ad solvendum compelli potest etiam censuris, nam Cap. *Si vere*, de sent. excomm. dicitur *ab excommunicatis exigi et recipi posse quod debetur, alias videremini vos damnum ex pœnitentia, ipsi vero præmium ex contumacia reportare.* Si offerat aliquid pure liberaliter, rejici debet, et quamvis peccet acceptans, non tamen retinens, quia non ideo amplius communicat, Gibal. Krim. *num.* 1999, si offerat pecuniam petens, ut pro se oretur, Gibal. dicit esse rejiciendam, excipit Krim. *num.* 1914, nisi offerat per modum eleemosynæ; sed credo etiam tum admitti posse, si offerat, ut pro se simpliciter oretur, quia in iis quæ ad salutem animæ ejus spectant, permittitur cum eo communicatio, secundum dicenda *n.* 285.

283 *Quæst.* 31. — *Quid notandum sit de participatione cum excommunicato?* Resp. Hæc pauca, § 1. Qui scienter et notabiliter communicat, seu participat in eodem ipso peccato, ob quod alter jam antecedenter nominatim est excommunicatus et denuntiatus, incurrit eamdem cum illo excommunicationem majorem a Jure latam, quamvis alter ab homine fuisset excommunicatus, v. g. qui fovet contumaciam excommunicati dicens, ut non restituat, qui suadet ut in eodem crimine perseveret, qui approbat crimen ab alio factum nomine suo. Atque ita videtur decerni Cap. *Nuper*, et Cap. *Si concubinæ*, De sent. excomm. Et ratio datur, tum quia agentes et consentientes eadem pœna puniri debent, tum etiam, quia sic agens contemnit excommunicantem, atque adeo dignus est pœna ab eo lata, Dicast *d.* 2, *a num.* 507, et alii. Si autem quis suadeat, vel cooperetur ad actum, quo alter primo incurret excommunicationem, probabilius est peccare quidem mortaliter, sed non incurrere excommunicationem, quia de tali non loquuntur Jura quæ supponunt exeommunicationem ab adultero jam esse contractam, Sanch. *de Matrim. lib.* 7, *d.* 48. Dicast. *num.* 509, contra alios Quod si suadeat, vel cooperetur, ad talem actum repetendum, v. g. si quis excommunicatus sit propter percusssionem Clerici, et alter suadeat ipsi, ut iterum percutiat, Dicast. *num.* 515, putat non incurrere excommunicationem, quia non participat in eodem actu, propter quem incurrit, sed oppositum videtur verius cum *Suar.* Satis enim est quod sit idem specie actus, quamvis non sit idem numero, maxime cum per hoc prior quasi confirmetur in actu antea patrato, illumque moraliter repetat.

§ 2. Quando Judex fert excommunicationem majorem contra eos, qui quomodocumque participant cum aliquo excommunicato a se, ut vim habeat excommunicatio, debet excommunicatus non esse toleratus, et participans prius ter nominatim est monendus, uti alias, quando est excommunicatio ferendæ sententiæ, uti statuit Inn. III. Cap. *Statuimus*, De sent. excomm. Dicast. *a num.* 351, ubi notat circa participationem cum excommunicatis ab alio probabilius esse non requiri, ut participantes, vel excommunicati nominentur.

Quæst. 32. — *Quid addendum sit circa causas, ob quas aliquando licita est excommunicatio cum excommunicato?* Resp. § 1: Cap. 54, De sent. excom. sic habetur: *cum voluntate ac proposito maleficia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit, qui excommunicato in his quæ ad absolutionem vel alias ad salutem animæ pertinent, in locutione participat; licet etiam alia verba incidenter, ut apud eum*

magis proficiat, interponat. Ex quo textu infert Dicast. *d.* 2, *num.* 547, licitum esse in eo casu cum illo agere humaniter, alloqui, salutare, benigne salutaria monita illi scribere, etc.; concesso enim fine, etiam conceduntur media ad illum. Addit *Avila* Confessarium posse eum ad confessionem admittere, ut ei salubre consilium præbeat, etiamsi eidem constet non esse absolvendum; intellige tamen semper, si speretur utilitas vel fructus.

§ 2. Qualis communicatio licita sit conjugibus si unus eorum sit excommunicatus, accurate explicat Dicast. *a n.* 559 et aliquid etiam dixi, ubi de famulis. Qualis licita sit Religiosi respectu Prælati excommunicati explicat idem Dicast. *a num.* 573; sed cum raro hoc eveniat, omitto.

Quæst. 33. — *Quid notandum sit circa illum, qui dicitur insordescere in censura?* Resp. § 1. Insordescentia præcipue dicitur ratione excommunicationis, attamen etiam convenit aliis censuris; ille autem dicitur insordescens in censura, secundum *Trid.* relatum *num.* 18, qui animo pertinaci, et cum contemptu potestatis ecclesiasticæ perseverat in censura per annum; e contra si ex rationabili causa distulit petere absolutionem, aut si petiit et non obtinuit, aut si post medium annum fuit absolutus et reincidit, permansitque in ea per alium medium annum, non censetur insordescens, quia tempora hic non conjunguntur.

§ 2. Insordescens in censura lata in causa hæresis habetur veluti hæreticus ipso Jure et absque alia; sententia attamen priusquam publice declaretur hæreticus, citari debet, ut se purget.

§ 3. Insordescens in censura lata ob causam, quæ non est hæresis, habetur tanquam leviter suspectus de fide ac specialiter de potestate clavium in Ecclesia, potesque citari ab Episcopo, ut respondeat, quid sentiat de his; si purgare se noluerit et permiserit altero anno, fit vehementer suspectus et citatus nec purgans se, potest ex violenta suspicione declarari hæreticus.

§ 4. Insordescens in excommunicatione lata in causa criminali, habetur pro convicto de eo crimine; non item in causa civili.

§ 5. Insordescens in quacumque censura, non videtur ipso facto privatus Beneficiis Ecclesiasticis, nisi censuratus sit ob causam, quæ inducat privationem ipso facto, et tum adhuc necesserit declaratio: attamen talis insordescens poterit per sententiam privari. Tali autem insordescenti non prodesse absolutionem generalem in ordine ad obtinenda Beneficia, dixi supra.

§ 6. Insordescens in excommunicatione per annum, etiamsi in articulo mortis fuerit absolutus, potest privari sepultura Ecclesiastica. 292
Omnia hactenus dicta pluribus probat, etiam adductis Juribus, Auctoribus et rationibus, Pign. *tom.* 7, *cons.* 18, *et tom.* 8, *cons.* 134. Quid autem in aliquibus dispensationibus intelligatur per insordescentiam annuam in aliquo delicto, dixi *lib.* 1, *p.* 3, *n.* 944.

DUBIUM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio major.

« Cum hæ multæ sint, variæ etiam sunt ex- 293
communicationes quæ in quatuor potissimum classes dividuntur, nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra Bullam Cœnæ reservantur.»

ARTICULUS I.

Quæ sint excommunicationes non reservatæ?

» Resp. I. Ex jure antiquo usitatiores sunt sequentes :

« *Contra omnes.* 1. In vexantes Ecclesiasticos, quod non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, si foveant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem a censura per vim aut metum. 4. In compellentes Ecclesiasticos, ut laicis submittant jura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos usurarios. 7. In impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes Matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in Trid. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia Reipub. exhibeant Ecclesiasticis, v. g. ne his vendant, coquant panes, etc. 12. In Doctores et Professores non facientes professionem fidei, ubi recepta est Bulla Pii IV. 13. In negligentes administrare justi-

tiam Ecclesiasticis. 14. In potestates foventes usuras.

» *Contra Clericos.* 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes audientes publice jus, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas sæculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos usurariis. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes ultra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes Matrimonium, si sint in sacris. 7. In ficte resignantes vel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absolvere a casibus Bullæ Cœnæ.

» *Contra Religiosos.* 1. In audientes Leges vel medicinam extra claustra. 2. In habitum temere dimittentes, vel Matrimonium contrahentes. 3. In instituentes novum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasteriis vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non servantes interdictum, quando servatur a Cardinali. V. Fill. *t.* 14 *et* 4, *de cens. in partic. cap.* 8; Bon. *d.* 3, *p.* 5, § 1, *n.* 36.

» Resp. II. Supradictis adjectæ sunt a Tridentino sequentes, quæ valent, ubi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris sine nomine auctoris, et approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes non esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, juvantes, faventes. 4. In cogentes contrahere Matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non juvant Episcopos ad restituendam vel conservandam clausuram monialium. 6. In ingredientes (cujuscumque conditionis, vel sexus fuerint), monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi monasterium et profiteri. 8. In impedientes sine justa causa sanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales concedentes in terris suis locum pro duello. »

ADDENDA.

204 *Quæst.* 34. *Quid circa hæc præterea sit notandum?* Resp. § 1. De religioso, qui temere dimittit habitum, dixi *lib.* 4, *a num.* 207. De alienatione bonorum, vel rerum Ecclesiasticarum, ibid. *a num.* 1363. De artibus, officiis et actionibus, quæ Clericis prohibentur, *a n.* 1370. De libris sine licentia impressis dicam adhuc. De ingrediente clausuram Monialium, dixi *lib.* 4, *a n.* 66. Hic notandum est, quamvis prohibitio Trid. *sess.* 25, *cap.* 5, *De Regul.* ne quis ingrediatur in septa Monialium, sit sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, et excommunicatio hæc non sit reservata per Trid. attamen teste Beja, *p.* 1, *casu* 30, est Papæ reservata per S. Pium V, et Greg. XIII, ubi horum Bullæ sunt notæ et receptæ.

§ 2. Sub excommunicatione prohibetur laicis, ne disputent de fide Catholica cum hæreticis, Cap. *Quicumque*, § *Inhibemus*, De hæreticis in 6. Similiter Clericis regularibus, Can. *Cum quibus* 24, *quæst.* 3, juncta Gl. V, *Certamen.* Per hæreticos intelligit Sanch. *in Decal. lib.* 2, *cap.* 7, *num.* 12, qui sunt, vel aliquando fuerunt Magistri erroris ; et prohibitio intelligitur de imperitis laicis, vel Clericis ; ubi enim Catholici mixti sunt cum hæreticis, secluso periculo perversionis, licitum est disputare, et in Germania saltem Canones illi desueverunt, Bec. Krim. *n.* 644.

ARTICULUS II.

Quæ sint excommunicationes reservatæ Episcopis.

« Resp. Sunt hæ : 1. Quæ contrahitur ex levi percussione Clerici, vel gravi, si sit mulier. 2. In eos qui absoluti in articulo mortis (a censura, vel peccato habente censuram annexam), ab eo qui alias non poterat, non præsentant superiori se, postquam convaluerunt. V. Fill. *t.* 15, *num.* 241 *et* 242. 3. In fratres Minores, si admittant in suis Ecclesiis ad officia divina Fratres tertii Ordinis. 4. In procurante abortum fœtus animati, effectu secuto. 5. In eos qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Eæ omnes quas ferunt Episcopi per propria statuta et sibi reservant, quas Confessarii videant in Agendis. »

ADDENDA.

Quæst. 35. — *Quid præterea hic sit notandum?* Resp. Nihil occurrere. De excommunicatione ob abortum fœtus animati, dixi *lib.* 3, *p.* [illegible] *a n.* 822, 823. Quid sit communicare in eodem crimine cum excommunicatis, dixi ibid.

ARTICULUS III.

Quæ sint Papæ reservatæ extra Bullam Cœnæ?

« Resp. I. *Contra omnes* magis obviæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes litteras Apostolicas falsas et non destruentes; item in falsarios litterarum Apostolicarum. 3. In effringentes et spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes in eodem crimine cum excommunicatis a Papa. 5. In vexantes eos qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos ab excommunicatione sub conditione, et non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes et recipientes aliquid ex pacto ob admissionem ad Religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem vel beneficium. 10. In committentes simoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem litterarum sacræ Pœnitentiariæ. 12. In dantes et recipientes aliquid pro gratia, aut justitia apud Sedem Apostolicam. 13. In committentes duellum, atque ad id cooperantes, suadendo, etc. 14. In mulieres ingredientes monasteria Regularium. 15. In impugnantes institutum Societatis JESU. 16. In facientes jurare illicita et contraria libertati Ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona Ecclesiastica; item in exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. In violantes libertatem Ecclesiasticam, quoad fugientes ad Ecclesiam. 19. In docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis damnant peccati mortalis, vel hæresos; item in eos qui in concionibus aliisque publicis actibus, ut lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem Conceptam in originali. 21. In percussores Clericorum. Quæ cum celebris sit et multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter *infra* [1].

» Resp. II. *Contra Clericos et religiosos*, sunt hæ: 1. In participantes in sacris cum excommunicatis a Papa. 2. In procurantes alienationes Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui Scripturæ sensum a Doctorum interpretatione alienum, circa tempus Antichristi, et extremi judicii aliaque similia revelata prædicant. 4. In Parochos non implentes juramentum de residentia factum. 5. In mendicantes transeuntes ad alium ordinem præter Carthusianum. 6. In Moniales exeuntes claustris sine licentia. 7. In religiosos qui sine privilegio vel speciali licentia Parochi Clericis aut laicis Sacramentum Eucharistiæ vel Unctionis ministrare, vel Matrimonia solemnizare præsumunt. »

ADDENDA.

Quæst. 36. — *Quid præterea hic sit notandum?* Resp. Etiam nihil occurrit. Quinam hic 299
dicantur simoniaci reales, quinam confidentiales, dixi *lib.* 3, *p.* 1, *a num.* 212 et 220; quandonam incurratur, et quis absolvere possit ab excommunicatione lata contra duella et cooperatores, dixi ibid. *a num.* 847. De exitu Monialium extra claustra, dixi *lib.* 4, *a n.* 66. De ingressu mulieris in Monasterium Religiosorum, dixi ibid. *a num.* 87. Circa impedientes jus asyli, et quinam illo gaudeant, dixi ibid. *a num.* 1392. Circa docentem quod confessio fieri possit in absentia, dixi *lib.* 6, *p.* 2, *a num.* 1195. Excommunicationes septuaginta et unam extra Bullam Cœnæ breviter collegit Polancus *in append. ad direct. Confess. p.* 113.

ARTICULUS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum?

« Resp. Ea sic habet : *Si quis suadente dia-* 300
bolo, in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat et nullus Episcoporum præsumat illum absolvere.

» Dicitur I. *Si quis*, intellige cujuscumque sexus aut status, etiam impubes, dummodo rationis compos et doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes,

[1] In illos omnes qui nomen dant *societatibus occultis*, ut supra dictum fuit; in illos omnes qui impugnarunt principatum civilem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, eorumque fautores ac ipsis consentientes; in eos qui per se vel per alios ex animo R. Pontifici insinuant ac suadent magis utile esse et expediens R. Ecclesiæ et Sedi, si aliquæ civitates, terræ, oppida, etc. ejus sedis in feudum, gubernium, vicariatum, etc. in perpetuum vel ad tempus cederentur, ex Bulla admonet Pii V, 29 Martii 1569, ab Urbano VIII confirmata 1623 et a Pio IX, an. 1862.

consentientes, suo nomine factam ratihabentes, non impedientes, saltem si ex officio aut justitia teneantur, ut Reges, Judices et cæteri Superiores; item patres, tutores heri, pædagogi, Parochi, etc. quibus aliorum cura demandata est. Ita Laym. *lib.* 1, *t.* 5, *p.* 2, *cap.* 5, *n.* 6; Bon. *d.* 2, *quæst.* 3, *p.* 6. § 2, *num.* 8, ex Mol. *etc. comm.*

» Dixi, *saltem*, etc. Quia si ex charitate tantum teneantur, etiam excommunicari docent *Suar. Cajet. Fill. Medin. Sayr.* etc. Verum id probabilius negant Bon. *loc. cit.* ex Nav. Kon. Reg. Henriq. Molin. etc.

» Dicitur II. *Clericum;* quo nomine intelligitur omnis prima saltem tonsura initiatus (etiamsi conjugatus dummodo cum unica virgine), si deferat habitum serviatque alicui Ecclesiæ; item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantum.

» Dicitur III. *Monachum ;* intellige quamvis religiosum, etiam laicum, conversum, novitium, utriusque sexus ; item Tertiarias S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum et vivant in communitate ; item Eremitas subjectos alicui Regulæ vel Superiori.

» Dicitur IV. *Manus injecerit :* per quod intelligitur quævis contumeliosa actio exterior mortalis circa Clerici personam vel res ei adhærentes, sive fiat manu, sive baculo, gladio, etc. Bon. *sect.* 1, § 1. *Ex dictis resolvuntur sequentes Casus :*

» I. Hanc excommunicationem incurrit : 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, pulvere, conspurcat luto, evellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim et injuriam de ejus corpore, v. g. pilleum, pallium, etc., ita ut actio sit graviter injuriosa, Bon. *loc. cit.* Laym. *n.* 5. 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere vel loco, unde sine dedecore non potest exire. *Ibid.* 3. Qui persequitur, ut in flumen vel fossam incidat, equo decidat, etc. *Ibid.* 4. Qui manus violentas injicit in equum, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frænum, quæ actio licet sit levis respectu corporis, non tamen respectu honoris. *Ibid.* 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodo sit injuriosum ordini Clericali. Laym. *loc. cit.* 6. Clericus, si seipsum ex malitia vel passione (secus si ex devotione), percutiat injuriose; Laym. *loc. cit.* ex Nav. 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat, vel per quem non debet, ut si morte dignus puniatur a Judice sæculari, vel modo illicito, ut si a Prælato puniatur per laicum, Bon. *loc. cit.* ex Nav. Sayr. Suar. Fill. Kon. etc. V. Laym. *cap.* 5.

» II. Non incurrit : I. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico, quia non est actio violenta, sed fraudulenta, Bon. *loc. cit.* 2. Si percussio sit jocosa vel casualis, v. g. si janitor vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum ; item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant, Bon. *loc. cit.* ex Mol. Fill. Kon. etc. ; item si percussio sit ad defendendum se, vel vitam suam, vel uxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ, *Laym.* infra. 3. Et denique quandocumque percussio ob levitatem vel imperfectionem actus non esset mortalis, illata laico, ut docent *Caj. Avila et Sa.* quod tamen *Suar.* universaliter non admittit ; V. Bon. *loc. cit.* 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoscas, quod habitum non gestet, quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater, subditum in minoribus constitutum, correctionis causa (licet ira accedat), percutiat moderate, habita ratione culpæ imo; Prælatus et Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in majoribus constitutum castigare. An idem possit pater, convertitur in utramque partem probabiliter : V. *Laym.* loco mox citando. 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus; vel exerceat publice officium cauponis vel macellarii, vel scurræ, et ter monitus non cesset; vel inventus turpiter agens cum uxore, matre, sorore vel filia, denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem, quia perdit privilegium ; V. Laym, *lib.* 1, *t*, 5, *p.* 2, *cap.* 5; Fill. *tract.* 15, *cap.* 1.

» Resp. II. Etsi hæc excommunicatio sit reservata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absolvere his casibus : 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum judicio levis, comparata cum enormi, v. g. si fiat palma, pugno aut lapide, non relinquente vestigium ; et secundum Ant. et Dian. *p,* 9, *t.* 4, *R.* 19, nisi notabilem injuriam et magnum scandalum pariat, qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ sanguinis effluant. Enormis vero erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, ut si percutiatur Episcopus vel Abbas, etiam alapa. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cæcus, claudus, servus, filiusfamilias, vel non sui juris, uti et Regulares ac moniales invicem verberantes;

item si sint homines delicati, et quotquot habent legitimum impedimentum, ut non possit ire ad Papam, aut ejus legatum; vel si dubium sit de excommunicatione, Fill. *num.* 35 *et seq.* Denique si sit occulta v. supra hic cap. 1, d. 5 et Dian. *R.* 63, in quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absolvendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiario, ut V. supra *lib.* 1, *t.* 2, *cap.* 4, in appendice. »

ADDENDA.

Quæst. 37. — *Quid circa hanc excommunicationem sit præterea notandum?* R. § 1. Percussio tum censetur fieri *sedente diabolo,* quando fit injuriose sine justa causa, debetque esse sacrilegium interne et externe grave, Cai. Ang. Mol. Fign. *t.* 1, *cons.* 107; Delb. *cap.* 2, *dub.* 4, *sect.* 5, aliique apud Sperel. *dec.* 45, *num.* 11, qui tamen *num.* 36, recte notat cum *Suar.* quamvis tactus physicus corporis esset levissimus si tamen secundum moralem existimationem sufficiat ad gravem injuriam contra honorem et reverentiam Clerico debitam, esse satis ad hanc censuram incurrendam. Attamen notat De Luca *in miscell. eccles. disc.* 20, percussionem debere esse mediatam et non ex solo inconsulto calore iracundiæ, uti colligetur etiam ex dicendis *num.* 307. Et cum hic Canon sit in favorem Clericorum, est late pro his intelligendus, uti tenent Theologi et Canonistæ omnes cum Sperell. *a num.* 44. Quandonam autem aliquis censeatur publice seu notorie percussor Clerici ideoque sit vitandus, dixi *a num.* 178.

§ 2. Circa quæstionem illam, an ille incurrat censuram hujus Canonis, qui Clericum vel Religiosum veneno occidit, refert Sperell. *dec.* 20, quatuor sententias. *Prima* cum Avila Delb. *sect.* 20, *num.* 1, absolute negat, quia non infert violentiam ullam personæ, sed tantum naturæ. *Secunda* cum Suar. Fill. et aliis dicit incurrere, sed non ante secutam mortem veneuati quia ad incurrendam censuram requiritur factum consummatum et effectu perfectum. *Tertia* est Bon. et aliorum, qui dicunt incurri tum, quando venenum operari incipit, quia prius non infert ullam violentiam. *Quarta* probabilior, quam tenent Beja et alii cum Sperell. *a num.* 22, dicit semper incurri statim ab initio propinati veneni, quia calefactum in stomacho statim incipit agere, et quamvis forte non sequatur mors, tamen violentia per venenum illata est personæ sumenti, quæ ideo incipit violenter disponi ad mortem.

§ 3. Si quis tacite tantum mandet Clericum 303
percuti, v. g. si coram famulis dicat se intendere vindictam de tali injuria, et prævideat inde fieri posse, ut famuli moveantur ad percutiendum, Sylv. Nav. Suar. Dian. Delb. *s.* 10, Dicast. *disp.* 3, *n.* 973, dicunt, si percussio sequatur, incurrere excommunicationem, quia fuit vera causa moralis illius percussionis; addunt Dript. *in cautione judiciali, s.* 2, *a.* 14, *p.* 282, et alii cum Delb. *s.* 14, adhuc incurri, quamvis mandatum vel consilium sit revocatum, si percussio adhuc secuta sit ex illo mandato, vel consilio; ubi notandum est, quod mandatum, si revocetur, et innotescat mandatario, communiter desinat movere, et consequenter non sit causa effectus secuti, non item consilium, nam motivum, quod forte suggestum est, poterit pergere movere et esse causa effectus secuti, uti etiam notavit in materia de restitutione *l.* 3, *p.* 2, *n.* 25 et 28. Quod si determinatum ad percutiendum moveas tantum, ut percutiat fortius, aliqui secundum dicta *numer.* 65, putant te non incurrere, quia non es causa substantiæ, actus, sed tantum circumstantiæ sed contradicunt alii cum Delb. *s.* 12, quia causando illum modum, concurris ad substantiam actus. *Nec obstat,* quod ille non teneatur restituere, qui est causa, cur damnum libentius fiat, quod nihilominus erat faciendum; *nam* hoc dato, disparitas est, quod ad rationem damni impertinens sit, quod fiat cum majore vel minore affectu, quod autem percussio fiat fortius, non habet se impertinenter, quia ideo magis patitur alter.

§ 4. Si Titius mandat Caio, ut vindictam pro 304
se sumat de Clerico, mutilando illum, sed cavendo expresse ne occidat; si Caius det Clerico venenum, ex quo post duos menses moriturus sit Clericus, Titius hoc ipso quod Clericus venenum sumeret, incurrit excommunicationem, quia mandando vindictam, per gravem culpam suam occasio fuit dati veneni, quod malum prævidere debebat sciens Caium, quam posset occultissime, sumpturum vindictam; venenum autem secundum dicta *n.* 303, quamprimum sumptum fuit, cœpit operari; ergo injuria cum effectu saltem inchoato tum cœpit, quod sufficit ad incurrendam hanc excommunicationem, Beja *v.* 1, *cas.* 46, pluribus id probans.

§ 5. Per consentientem in percussionem al- 305
terius intelligitur ille, qui simul cooperatur,

dat auxilium, favendo promovet, Del. *d.* 21, *num.* 9. Clericus autem consentiens, seu permittens se percuti, non incurrit excommunicationem ipso facto, quia Cap. *Contigit,* De sent. excomm. sic habetur: *si quis autem Clericus post prohibitionem hujusmodi sponte se subjicerit, excommunicetur :* ergo est excommunicatio ferendæ, et non latæ sententiæ, Delb. *s.* 7.

306 § 6. Si percussio facta non sit nomine alicujus, seu non in ipsius gratiam, quamvis ipse postea ratificet, non incurrit excommunicationem, uti nec tum, quamvis nomine ejus sit facta, si tantum interne ratificet, et non signo aliquo externo, Dicast. *a n.* 944. *Nec obstat* Regula juris, *ratihabitio retrotrahi et mandato comparatur, nam* id tantum valet respectu contractuum et pœnæ pro foro externo infligendæ, Delb. *s.* 11, *num.* 14, et iterum *s.* 16. Unde autem præsumatur mandatum occidendi, aut ratihabitio homicidii facti, explicat Pignat. *tom.* 1, *cons.* 135.

307 § 7. Ideo non incurrit occidens Clericum adulterantem cum uxore, filia, matre vel sorore sua, quia Ecclesia condonat hanc pœnam ob tantum et tam justum dolorem qui ordinarie causat subitum motum iracundiæ, Cap. *Si vero,* 2. De sent. excomm. quod Nav. Angel. Suar. Con. Delb. *s.* 17, *num.* 33, extendunt ad eum qui percutitur, quia invenitur oscula vel amplexus exercere cum una ex prædictis personis; attamen requiritur ut fiat statim ex subito motu, alioquin non excusaretur percutiens vel occidens, Sylv. Angel. Nav. Delb. n. 35.

308 § 8. Si quis insequatur Clericum, et hic inter fugiendum præter intentionem et prævisionem insequentis cadat, probabile est insequentem non incurrere excommunicationem, quia non est causa moralis illius casus. Dicast. *n.* 1033. Sperell. tamen *dec.* 20, probabilius dicit, si Clericus reipsa ex metu persequentis cadat, incurrere, quia persecutio illa est causa violenta lapsus; hinc *Fagn.* et alii cum *Sperell. et Bonac.* dicunt etiam eum incurrere, qui bombardulam explodit in Clericum qui ex ejus timore moritur, vel exanimis in terram cadit, quamvis globo ne leviter quidem tactus sit.

§ 9. Judex vel Superior nolens defendere Clericum a percussione incurrit excommunicationem secundum Cap. *Quantæ,* De sent. excomm. in 6, docentque Nav. Henr, Suar. Beja, *p.* 1, *cas.* 60, Gorm. *De act. hum. n.* 184 et alii. Non autem incurrit per actum mere internum nolendi defendere, sed quia illa omissio defensionis est externa et sensibus cognoscibilis, et defensio erat ex justitia debita, Castrop. *d.* 1, *p.* 7. Vide adhuc dicenda.

§ 10. *Tolet. Barb. Pasq. Turr. Delb.* probabiliter tenent Clericum etiam ex malitia vel passione percutientem se non incurrere, quia Canon videtur loqui de injectione manuum in personam distinctam. Oppositum tenent apud Sperel. *dec.* 45, *n.* 71 et alios auctores 30 gravissimi cum *Busemb.* quia hæc prohibitio magis est in favorem status clericalis quam personæ; quidquid tamen sit de hoc, si Clericus se percutiat, aut evellat sibi capillos ob mortem parentum vel ob jacturam magnam bonorum, non incurrit, quia hæc actio non censetur statui clericali injuriosa, Delb. *s.* 1, *n.* 7; Dicast. *n.* 985.

§ 11. Qui vestes Clerici non inductas aliasque res ei non adhærentes lacerat, non incurrit, quia non infert violentiam Clerico, Mol. Suar. Bon. Dic. *n.* 1037. Qui autem percutit Clericum, factum hæreticum, incurrit, Nald. Schiara *l.* 4, *diss.* 26, *n.* 23.

§ 12. Qui verbis minacibus Clericum pellit, aut occasio est gravis damni, vel oppugnat domum in qua Clericus est, non ut ei injuriam faciat, sed ut juste locum capiat, non incurrit, quia per ista non censetur manus injicere in Clericum, Suar. Cast. *d.* 3, *p.* 24, § 1, *n.* 2, Dicast. *a n.* 1039.

Qui percutit aliquem in bacchanalibus currentem cum larva, ignorans esse Clericum, non incurrit [1], quia imprudenter crederet esse Clericum. Burgh. *cent.* 2, *cas.* 59. Quid autem tenendum sit, si volens percutere laicum casu percutiat Clericum, aut volens percutere Pe-

1 *Quid porro dicendum de Clerico, qui non incedat in habitu, et tonsura? R. si Clericus cœlebs sit, neque incedat in habitu et Tonsura, amittere illum quidem privilegium fori, sed non privilegium Canonis, ut resolutum fuit a S. C.* 16 *Octobr.* 1582, *contra de Clerico conjugato videtur dicendum, qui si non deserat habitum, privilegio Canonis exuitur juxta* Text. in cap. Unico de Cleric. Conjug. in 6. *Quod si S. C.* 3, *Dec.* 1718, *T.* 1. Th. Resol. *p.* 129, statuit esse concedendam dispensationem (*ab irregularitate*) ad cautelam *Sacerdoti, qui post percussum Clericum conjugatum non incedentem in habitu et Tonsura celebraverat; inde factum, quod dubio locus esset, num revera Clericus percussus incesserit absque habitu et Tonsura.*

trum Clericum, percutiat Paulum Clericum, jam dictum est.

§ 14. Si percutiens reipsa Clericum invincibiliter putet non esse Clericum, attamen sit animo comparatus, ut eum percuteret, quamvis sciret esse Clericum, Cov. Ugol. et alii dicunt incurrere; e contra negant Nav. Vasq. Sanch. *de Matr. l.* 9, *d.* 32, *n.* 26; Castr. *tr.* 2, *d.* 1, *p.* 17, *n.* 3, nisi dubitasset, an non esset Clericus. Sed tum saltem videtur incurrere, si percusserit, actu intendens percutere, sive Clericus sit, sive laicus. Hinc recte infert Sanch. *n.* 41, cum Covarr. et aliis contra S. Ant. Sylv. et alios etiam eum incurrere, qui percutit aliquem, quem ex ignorantia crassa nesciebat esse Clericum.

§ 15. Si quis percutiat Canonissam, Pyrrhus Corradus *in praxi Benef. [p.* 1, *q.* 5, *n.* 142, dicit in Rota decisum esse, quod non incurrat pœnam hujus Canonis, quia Canonissa nec est clerica, nec monacha, sed sæcularis et laica; econtra Glossa ad illum Canonem dicit incurri pœnam, si quis injiciat manus *etiam in Ecclesiasticas personas;* talis autem Canonissa videtur esse persona Ecclesiastica secundum dicta *l.* 4, *n.* 229, cum ratione sui status vacet divinis in choro, canat Horas et aliter Deo in Ecclesia serviat, et ideo Pignat. *t.* 8, *cons.* 1, *n.* 11, docet illas gaudere privilegio fori, uti et Eremitas, si auctoritate Episcopi deputati sint servitio alicujus Ecclesiæ vel Oratorii, contra *Delb.* qui tenet non gaudere privilegio hujus Canonis, quia illo gaudet solus *Clericus vel Monachus*, qualis non est talis Eremita, uti nec Canonissa; multo minus gaudent illi Eremitæ, qui sola auctoritate propria ejusmodi habitum et habitationem eligunt. Certum autem videtur ex illis, quæ affert Sperell. *dec.* 21. Equites Melitenses, Teutonicos, aliosque similes esse vere Religiosos, adeoque gaudere privilegio fori et Canonis, cum emittant tria vota substantialia, quanquam apud eos non sit tantus rigor paupertatis et obedientiæ; imo Sperell. *n.* 9, putat etiam Equites S. Jacobi de Sparta, qui vovent castitatem conjugalem, etiam esse Religiosos et gaudere privilegio hujus Canonis, sed de his videri possunt dicta *l.* 4, *num.* 3.

§ 16. Si v. g. conjugatus dimiserit, sed iterum reassumat habitum et tonsuram, gaudet privilegiis Clerici, ideoque eum percutiens excommunicatur, communis cum Dicast. *a n.* 999. 316

§ 17. Ut defensio contra Clericum censeatur justa, debet fieri statim post agressionem, unde qui Clericum, quando desiisset vim inferre, postea percuteret, incurreret excommunicationem, quia non censetur vim vi repellere, quæ antea desierat, nec est defensio, sed vindicta, Sperell. *dec.* 45, *n.* 84, debetque servari moderamen inculpatæ tutelæ, ut non plus fiat quam sit necesse ad vim repellendam. Putantque Castrop. § 3, *num.* 5, et Dicast. *num.* 1050, etiam licitum esse percutere Clericum ad defensionem cujusvis etiam extranei quem Clericus injuste aggreditur. 317

§ 18. Prælati incurrunt excommunicationem, si religiosos subditos cum excessu verberent; item si delinquant in modo, v. g. projiciant librum ad caput, pede trudant[1] etc.; hæ enim castigationes et pœnæ non sunt concessæ a jure, uti bene ostendit Drip. supra, *pag.* 285. 318

§ 19. Percutiens Clericum mortuum vel male tractans ejus cadaver, incurrit excommunicationem, quia statui clericali adhuc injurius est; attamen non fit irregularis si mutilet vel confodiat, quia non tollit vitam membro vel homini; Felin. Tolet. Sperell. Delb. *s.* 3, *num.* 9; Schiara *l.* 4, *diss.* 26, *num.* 15, aliique multi cum Pignat. *tom.* 16, *cons.* 5. 319

§ 20. Ut teneamur vitare, debet percussor esse notorius, ita ut non sufficiat me vidisse, sed requiratur notorietas non solius Juris, sed etiam facti, nec etiam semper sufficiet publica fama, uti pluribus jam explicatum est. 320

§ 21. Si Religiosi ejusdem Monasterii se verberarint mutuo, et percussio non sit enormis, possunt a supremo Prælato Monasterii absolvi, v. g. ab Abbate, Priore, Guardiano, Rectore. Si Abbas indebite percusserit Monachum, absolvi potest a Confessario per Abbatem electo, Krim. *num.* 1849. Si Religiosus percusserit Religiosum alteri subditum, absolvi debet a suo Prælato, præsente vel consentiente Prælato percussi, ut ex utriusque consensu satisfactio imponatur, e contra si 321

1 *Hinc declaravit* S. C. 16 *Maii* 1733, *T.* 6. Th. Resol. *p.* 81, *in excommunicationem incidisse Parochum, qui Clericum suo addictum servitio, fatentemque se discipulum ejus esse, ac veluti filium, correctionis, uti aiebat ipse, causa,* in capite semel atque iterum *percusserat* nec non pluribus contumeliosis verbis magnam denotantibus iracundiam affecerat, *iterumque pugnis primum, deinde baculo eum verberaverat.*

Religiosus percusserit Clericum sæcularem, absolvi potest a solo Episcopo Clerici percussi ; si tamen Religiosi forent exempti, requiritur consensus Prælati, quem consensum, si neget, potest nihilominus Religiosus adire Episcopum, quia præsumitur consensus Ordinis, in eo saltem casu, quo Prælatus ipse non habet potestatem absolvendi, ita Cabassutius *in Jure canonico l.* 5, *c.* 1, *n.* 9, probans etiam ex Jure, item Castr. § 4, *a n.* 8, ubi *n.* 19, notat Religiosis mendicantibus et eorum privilegia participantibus fere eamdem potestatem a *Trid.* esse concessam quam in hac parte habent Episcopi ; possunt autem etiam Episcopi hanc potestatem delegare, ut recte notant Bonac. et Cabas. supra *n.* 13.

322 § 22. Qui percutit laicum putans esse Clericum, contrahit malitiam sacrilegii, attamen non excommunicationem, quia ut hæc contrahatur, debet reipsa, et non tantum in apprehensione Clerico vel statui clericali fieri injuria, Delb. *s.* 21, *n.* 1.

323 § 23. Quando aliquis absolvitur ab aliquo extra eam necessitatem non habente absolvendi potestatem, exigi debet juramentum ab eo qui absolvitur, quod comparere velit, quando poterit coram habente potestatem ; quod si postmodum non comparuerit, incidit in similem excommunicationem, *Castrop. supra.*

324 § 24. Percussor Clerici in foro fori absolvi debet secundum formulam in Pontificali Romano præscriptam, quamvis forte prius absolutus sit in foro conscientiæ, uti contendit Dript. supra *pag.* 304. Laym. tamen et alii dicunt pro Germania id consuetudine, seu non usu esse abrogatum.

325 § 25. Dixi *l.* 6, *p.* 3, *n.* 970, etiam ad S. Pœnitentiariam recurri pro absolutione a casu publico percussionis Clerici ; et formulas, quibus in casu publico vel etiam occulto rescribit S. Pœnitentiaria, fuse explicat Tiburt. Navarr. *in manual. ad praxim in execut. p.* 3, *c.* 2, *et seqq.;* præcipue autem notari debent sequentia. 1. Si reus nunc satisfacere non possit parti læsæ, præstare debet juramentum de satisfaciendo cum poterit, et si tum negligat, ipso facto reincidit in excommunicationem. 2. Si oriretur scandalum ex hoc, quod absolveretur necdum satisfacto parte, debet absolvi tantum pro foro conscientiæ, hinc debebit externe se gerere tanquam excommunicatum. 3. Quando dicitur relabi, si non pareat mandato Ordinarii, intelligitur mandato discreto et quod rationabiliter latum sit. 4. Clericida orare debet officium defunctorum vel æquivalentes preces ; si legere nesciat, per quinquennium in tribus diebus hebdomadæ debet satisfacere hæredibus occisi et Ecclesiæ, cui occisus adscriptus erat ; privatur Ecclesiasticis feudis et juribus patronatus ; ipse et ejus filii sunt inhabiles ad Beneficia obtinenda.

ARTICULUS V.

Quæ sint excommunicationes Papæ reservatæ per Bullam Cœnæ ?

« Resp. Præcipua est in hæreticos quæ extenditur non tantum ad fautores, receptores et defensores hæreticorum ut sic, sed etiam in scienter retinentes, legentes, imprimentes et defendentes libros hæreticorum, de Religione tractantes vel hæresim continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4 conditiones : 1. Ut auctor libri sit hæreticus. 2. Ut liber hæresim expresse contineat, vel de Religione agat. 3. Ut legatur materia notabilis sufficiens ad mortale. 4. Ut scienter legatur, imprimatur, vel retineatur, Laym. *l.* 2, *t.* 1, *c.* 15, *n.* 1. *Unde resolves :*

» I. Non excommunicaris : 1. Si legas libros catholicorum referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresim discendi legas, Laym. *l. c.* ex Nav. Sanch. etc. 2. Si in Catholici scriptoris libro vel alio hac Bulla non contento, legas adjecta scholia, vel notas auctoris hæretici ; quod tamen Suar. *t.* 5, *dist.* 21, *s.* 2, limitat, nisi scholia essent tam copiosa, ut ex iis potius, quam ex textu liber constare videretur, Laym. *l. c.* ex Nav. Sanch. etc.

» II. Non prohibentur hæreticorum libri Philosophi et alii hæresim non continentes, Laym. *l. c. n.* 3. Imo probabiliter nec ii qui incidenter tantum continent hæresim, non agentes ex professo de fide, Sayr. Graff. apud Laym. *l. c.* contra Suar. et Sanch. qui id confirmat pro Germania, ubi Bulla cum tanto rigore non est recepta, V. Becan. *s.* 2, *c.* 15, *q.* 8. Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reservatam Indicis librorum prohibitorum, ubi is receptus est, quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, ut habet Laym. *l. c. n.* 8.

» III. Excommunicatur : 1. Qui in sufficiente

quantitate solum procemium vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri in qua nulla est hæresis, legit, ut habent Laym. *l. c.* et Bon. 2. Probabiliter etiam is qui alterum jussu suo legentem audit, quia legit per alium, Laym. *l. c.* Azor. etc. contra Sanch.

» IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut Epistolam seorsim editam legit, quia non est liber. Laym. *l. c. n.* 3 et Sanch.

» V. Non sufficit una alterave linea, imo secundum Sanch. Rodriq. et Sa, nec integra pagina, etiam magni voluminis, quod tamen Bon. et Laym. *l.c.* non concedunt, licet hic fateatur Confessario id posse ad hoc servire, ut non continuo damnet peccati mortalis et excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate unam paginam legit.

» VI. Non incurritur, si retinentur libri parvo tempore, v. g. uno alterove die, quia sicut materiæ, ita et temporis parvitas excusat. Laym. *num.* 7, ex Grass. Sayr. Sanch, etc.

» VII. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nescias esse hæreticum, vel tractare de Religione. Laym. *n.* 3, V. Sanch. *l.* 2, *mor. c.* 10 *et l.* 9, *d. Matr. d.* 32.

» VIII. Non excusatur is qui librum, vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet. Item nec is qui affirmat non esse pravum, non esse exurendum. Item qui impedit, ne comburatur, qui disputationis causa defendit. Ita *Bon.* qui tamen excusat eum, qui laudat stylum vel ingenium auctoris, vel bonam doctrinam quæ in eo est, sed non quatenus in eo est, v. g. si dicas: hic liber esset bonus, si non haberet hæresim, quia talis non defendit. Laym. V. Bon. *tom.* 1, *d.* 2, *q.* 5, *p.* 4, *n.* 18 *et tom.* 3, *d.* 1, *q.* 2, *p.* 4, *n.* 20. »

ADDENDA.

Quæst. 38. — *Quid præterea sit hic notandum?* R. Bullam Cœnæ ad longum dedi *l.* 6, *p.* 2, *n.* 2054; excommunicationes autem ejus novemdecim redegit in compendium Polancus *in append. ad direct. Confess. p.* 105. De immunitate Ecclesiastica, et quomodo illa violetur, dixi *l.* 4, *a n.* 1381. Quomodo incurrant hanc excommunicationem illi, qui interficiunt, percutiunt, spoliant accedentes pro negotiis suis vel recedentes a Curia Romana, fuse explicat Delb. *c.* 2, *d.* 6, 7 *et* 9. Partes omnes Bullæ Cœnæ accurate explicat Castrop. *hic d.* 3, *per prima* 22 *puncta.* Quæ bona Clericorum sint immunia, declarat Sperel. *dec.* 25, 135, 142. Contra Bullam Cœnæ nulla consuetudine præscribi posse fuse ostendit Sperell, *dec.* 37, ubi uti et postea *dec.* 50, fuse prosequitur, quomodo pœnas incurrant, qui gravant Clericos sive in Judicio sive extra. De his autem qui gravant eorum colonos, agit *dec.* 41 *usque ad* 45. Et de his etiam videri potest Pignat. *t.* 1, *cons.* 97. 166, 466, *t.* 2, *cons.* 50, 51, *t.* 6, *cons.* 33. Judicem autem laicum nequidem posse supplere negligentiam Judicis Ecclesiastici, qui Clericum non corrigit, ostendit Sperell. *dec.* 126. Clericum vero, quamvis non ferat habitum, non debere remitti ad forum laicale, docet Pignat. *tom.* 1, *cons.* 46. Familiares Cardinalium et Episcoporum quamvis laici sint, gaudere privilegio fori, ideoque eum incidere in excommunicationem Bullæ Cœnæ, qui ipsos trahit ad forum sæculare, docent Sperell. Delb. aliique cum Pignat. *tom.* 1, *cons.* 95. De excommunicatione ob impeditam ordinariam jurisdictionem Ecclesiasticam multa habent Pign. *tom.* 6, *cons.* 18 et De Luca *in miscell. ecclesiast disc.* 19, ubi dicit per impedimentem hic intelligi personam publicam vel potentem. Quæ omnia, quia pro communi praxi parum serviunt, omitto. Circa hæresim, quandonam sit formalis, colligi potest ex dictis l. 2, a n. 92. Quandonam sit externe manifestata et Papæ reservata, dixi l. 6, p. 2, a n. 1613, 1749. Quis ab ea et a casibus Bullæ Cœnæ possit absolvere, dixi ibidem et aliqua mox addam. Quæ ignorantia vel probabilitas excuset ab hæresi formali et a pœnis illi annexis, aliquid dixi l. 2, a n. 43 et de hoc videri possunt plura apud Pign. *in novissimis consult.* 197. Denique ad hoc, ut obliget Bulla Cœnæ, satis esse, quod Romæ promulgata sit et Pontifex velit promulgationem illam haberi pro sufficiente, docet cum communi Pignat. *t.* 1, *cons.* 170, *a n.* 18. Hic aliqua addam circa libros hæreticos et prohibitos.

Quæst. 39. — *Quid addendum sit circa libros hæreticorum?* R. §. 1. Bulla Cœnæ excommunicat eos qui hæreticorum libros hæresim 328
continentes, vel de Religione tractantes, sine auctoritate Sedis Apostolicæ scienter legunt aut retinent, imprimunt seu quomodo libet defendunt ex quavis causa, publice vel occulte, quovis ingenio vel colore, itaque hæc qua-

tuor sub excommunicatione prohibentur, lectio, retentio, impressio et defensio libri ab hæretico editi. Nec excusat, si legas ex intentione confutandi, etiam nullum habens periculum in fide, quia prohibitio facta est etiam in odium hæresis et Auctoris hæretici; Tol. Ugol. Farin. Suar. Ovied. Castrop. aliique communissime cum Pign. *in novissimis cons.* 195, contra Decian. Masc. et Caram.; dicitur enim *ex quavis causa*, hinc ipse hæreticus qui scripsit, si relegat librum suum, incidit in hanc excommunicationem Bullæ, Graff. Ugol. Suar. Sanch. Bon. et alii cum Diana *p.* 11, *tr.* 1, *R.* 1 et Pignat supra.

329 § 2. Non est opus, ut auctor libri sit hæreticus denuntiatus, Sanch. Dicast. *d.* 3, *num.* 1158; Verjuys *tr.* 5, *d.* 2; Krim. *n.* 715; Pignat. supra contra Graff.; imo sufficit materialem tantum esse hæreticum, si scribat hæreses, quia talis auctor communiter et publice censetur hæreticus.

330 § 3. Si liber hæretici unam tantum hæresim contineat, totus est prohibitus, nec legi potest in aliis partibus non continentibus hæresim, et qui solum illum locum, qui continet hæresim, consulto legit, excommunicatur, Suar. Sanch. Tamb. *n.* 35; Pignat. supra, qui tamen postea probabiliter dicit contra Suar. Alter. Bon. Duard. si hæresis una vel altera, quæ continebatur in libro, sit plane abrasa, aut ea folia detracta, tum non prohiberi talem librum, quia tum revera non amplius continet hæresim, nec affert periculum.

331 § 4. Quamvis liber hæretici nullam contineat hæresim vel errorem, si tamen ex professo scribat de Religione est prohibitus, quia in materia Religionis et fidei semper est suspectus, Dicast. *d.* 3, *n.* 1174; Verj. supra. Potissima hic difficultas est, quid intelligatur per libros *de religione tractantes*, Suar. *De fide d.* 20, *s.* 2, *num.* 16, ait: *Dicitur de religione tractare, si per se contineant sacram doctrinam, sive sit exponendo Scripturam, sive scholasticam doctrinam, sive conciones, sive casus conscientiæ, sive alia, quæ ad cultum Dei vel Sanctorum, vel ad salutem animarum spectant.* Sanch. *in Decal. l.* 2, *cap.* 10, *num.* 21, consentit et addit: *Si sint libri pertinentes ad fidei expositionem... qui disserunt de Clericis et Monachis... qui de moribus Christianis tractant et non tantum politicis.* Similiter loquuntur Laym. *l.* 2, *t.* 1, *cap.* 5, *num.* 3; Dic. supra, Ills. *tr.* 3, *num.* 43; unde etiam tractant de Religione, si sint compositi ad devotionem excitandam, Sylvius *p.* 1, V. *Libri*, *quæst.* 4. Item si explicent ritus Ecclesiæ, etiam qui sunt apud Armenos et Græcos, ac tolerantur ab Ecclesia, *Pignat.* Item si interpretentur jus Pontificium seu Canones. Verj. *art.* 5; imo putat *Hurt.* si etiam jus civile; sed hoc caret fundamento. Addit Tamb. *in Decal. l.* 2, *c.* 1, § 7, *n.* 7, agere de religione, si agant de Deo, etiam ut objecto Metaphysice (de quo dubito, quia tum est liber pure Philosophicus) non tamen si pure agant de institutione politica, præscindendo a moribus. Ratio communis est, quia hæretici solent talia scribere, vel in odium fidei nostræ, et cum contemptu Ecclesiæ; vel aliquid veneni inserendo, vel ita suis erroribus ponere volunt fundamentum aut conciliare existimationem suæ sectæ. Putarem tamen si liber hæretici tractans de religione submitteretur censuræ approbatorum Catholicorum qui judicarent utilem fore vel ad Ecclesiæ catholicæ veritatem agnoscendam, vel ad confutanda aliorum hæreticorum dogmata, non reprobandum ab Ecclesia, et ita videmus plures ejusmodi libros in Gallia et Belgio obstetricantibus doctissimis viris catholicis prodiisse. Notat enim Pignat. non sufficere, si quædam obiter de Religione commisceantur, neque tamen necessarium esse, uti titulus vel argumentum libri sit Religio, sed satis esse, si ex professo de Religione tractet. Quod si liber et hæresim contineat, et simul ex professo agat de religione, docet contrahi duplicem excommunicationem; sed non videtur conforme dictis *a n.* 87, nam alterutrum per se sufficit ad excommunicationem sibi respondentem. Ex hac ratione putat *Becan.* etiam eum incurrere duplicem excommunicationem, qui per lectionem libri hæretici de Religione tractantis peccat, et contra Bullam Cœnæ et contra Regulam Indicis, nam ibi transgreditur duas leges; sed *Pignat.* probabilius contradicit, leges enim illæ sunt tantum materialiter duæ et moraliter una secundum dicta *l.* 5, *a n.* 132.

§ 5. Quamvis liber hæretici non tractet de religione, sed sit v. g. Historicus, Poeticus, Juridicus, Medicus, Philosophicus, si tamen vel unicam contineat hæresim, prohibetur sub excommunicatione. Sanch. *in Decal. l.* 2, *c.* 10, *n.* 34; Suar. *t.* 5, *d.* 21, *n.* 10; Laym. *l.* 2, *tr.* 1, *c.* 14, *n.* 4; Bonac. *De cens. d.* 2, *q.* 5, *pun.* 4, *n.* 20; Castrop. Krim. *n.* 720. Addunt Sanch. Dicast. *d.* 3, *n.* 1180; Krim. *n.* 721, non sufficere si tantum ab illo libro hæresim expurges seu deleas, quia tua particularis expunctio non tollit communem prohibitionem,

sed pro his partibus septentrionalibus paulo mitius est loquendum, unde Laym. *c.* 15, *n.* 3; Dicast. *n.* 1177; Stoz *t.* 2, *p.* 3, *n.* 534, et alii recte notant pro praxi cum *Busemb.* prohibitionem non esse hic in eo rigore receptam, nam passim in bibliothecis inveniuntur tales libri et quamvis per accidens habeant aliquas hæreses inspersas, leguntur etiam a timoratis sine scrupulo. Illi tamen historici prohibentur sub excommunicatione, quorum præcipuum studium est agere contra Catholicos vel Monachos, quales sunt Schleidanus, Aventinus, Munsterus et similes, Laym. Stoz, Dicast. supra: Munsteri tamen historiam non reprobat Less. *in auct.* V. *hæreticus, cas.* 15, uti nec opera Erasmi Roterodami, exceptis quibusdam colloquiis, neque opera Ludovici Vives aut Wesenlerii, imo Bodini tractatum de Rep. dicit legi posse, sed in Indice librorum prohibitorum, qui post *Trid.* additur et jussu illius est editus, statim post Regulas expresse habetur, quod liber Bodini de Rep. maneat damnatus et prohibitus. *Pignat.* supra laudat, si quando libri Auctoris damnati videntur utiles Reip. typis mandetur sub nomine alterius Auctoris probati, ut bonum remaneat tanquam a manibus injusti possessoris recuperatum, sed recte notat paulo post, dummodo non constet librum esse hæretici, ad rem enim non facit, quod supprimatur nomen hæretici et aliud addatur nomen, cum etiam libri sub ficto nomine Apostolorum vel alicujus Sancti ab hæreticis conscripti damnentur velut libri hæreticorum.

333 § 6. Per Bullam Cœnæ non prohibentur libri Ethnicorum vel Judæorum, cum hi non sint hæretici, Suar. Verj. *art.* 4; Dicast. *n.* 1158; Krim. *n.* 716. Nec libri antiquissimorum hæreticorum, quia errores in ipsis contenti jam satis noti, confutati, ideoque minus periculosi sunt, Steph. *tr.* 3, *d.* 1, *n.* 50. Putant tamen probabiliter Suar. et Dicast. *n.* 1159, comprehendi libros Græcorum et Armenorum, qui non sunt sub obedientia Papæ; illi enim sunt schismatici et plerique etiam hæretici. Certum autem est per Bullam Pii IV et Clem. VIII, prohiberi Thalmud et similes libros hæreticorum, uti habetur in Indice librorum hæreticorum post Regulam 10, ubi est additum, quod liber Magazor continens partem rituum et cæremoniarum judaicarum non prohibeantur in hebraica lingua et tantum in omnibus aliis linguis.

334 § 7. Per Bullam non prohibetur liber catholici Auctoris, quamvis per accidens habeat hæreses, Kon. Krim. *n.* 716. Addit Pignat. cum Duardo: quamvis liber catholici damnatus esset velut liber hæreticus, nisi expresse addatur, quod etiam sub simili pœna prohibeatur; non enim ideo Auctor est hæreticus. Idem dicit *Pign.* quamvis etiam Auctor damnatus esset velut suspectus de hæresi. Damnato tamen Auctore tanquam hæretico, libri ejus sunt hominis hæretici. Quod si parvo libro Catholici addita sint scholia seu annotationes majores Auctoris hæretici, videtur prohiberi, quia est liber hæretici commentatoris, Suar. Krim. *n.* 717, contra Sanch. et Tamb. *in Dec. l.* 2, *c.* 1, § 7, *n.* 9. Imo putat Dicast. *n.* 1161: si liber Catholici et usque adeo si sacra biblia habeant scholia et annotationes hæretici, quæ adeo crescant ut volumen ex ipsis potius constet, quam ex doctrina catholica, prohibentur sub pœna Canonis, *Suar. Alter. Pign.* Quod verum videtur, etiamsi hæc scholia mole sua non adæquarent librum de se catholicum, quia tales libri non habentur propter textum catholicum, sed propter illas notationes quæ censentur esse principale contentum; ergo propter illas censetur liber esse hæretici et si passim habeat hæreses, etiam censetur hæreticus.

§ 8. Si Liber Auctoris catholici fuse ad verbum referat textus et errores libri hæretici, 335
non ideo incurritur hæc pœna, quia non est liber hæretici, quod valet, quamvis ex sola curiositate legeret, Nav. Ugol. Sayr. Rod. Sanch. Duard. et alii. Addunt Suar. Ugol. Azor. Laym. Bon. Pign. Krim. *num.* 718, quamvis legeret animo discendi et imbibendi errores; attamen tum peccat mortaliter.

§ 9. Burgh. Pegna, Ricciul. Pign. supra pu- 336
tant per Bullam prohiberi etiam libros hæresim continentes, quamvis conscripti sint ante lapsum in hæresim, quia postea sunt libri hominis jam hæretici, et militat idem periculum fidei ac odium Auctoris, atque si scripti essent in statu hæresis. Si tamen non contineant hæresim, quamvis de Religione tractent, docent *Sousa et Bonac.* non prohiberi et ita videtur habere praxis, cum scripti sint spiritu adhuc catholico.

§ 10. Probabilior videtur esse sententia illo- 337
rum, qui cum Stoz *n.* 536, dicunt per Bullam Cœnæ prohiberi lectionem etiam quæstionis, concionis, aut epistolæ hæreticæ separatim editæ, quamvis non attingat decem folia (tum enim haberet rationem libri, uti concedunt Castr. Dicast. et Steph. *n.* 55.) Ratio est: 1. Quia si talis quæstio vel concio esset in libro

hæretico, aut si epistola illa esset præfixa, quamvis unum tantum folium contineret, prohiberetur legi per Bullam Cœnæ, uti communiter docent omnes ; ergo etiam nunc prohibetur, quando est separata, cum de se sit apta tali libro inseri. 2. Si talia scripta hæretica separatim edita legi possent, ergo si quis integrum hæreticum continentem quæstiones, conciones et epistolas hæreticas dissolveret, jam singulæ possent legi sine violatione Bullæ Cœnæ, quod non videtur dici posse, quia alias etiam conjunctæ legi possent, cum sint eædem sive sint separatæ sive conjunctæ. *Nec refert,* quod separatæ non ita videantur habere nomen et rationem libri, *nam* in utroque casu habent rationem libri saltem aptitudinaliter, deinde quando liber prohibetur, intelligitur omne scriptum aptum constituere librum hæreticum et ponitur liber veluti principalis species pro genere, præsertim cum natura hujus legis non videatur esse odiosa, utpote favens fidei et Ecclesiæ contra hæreticos, adeoque merito censeri possit extendenda. Atque ob has rationes dicit Dicast. *n.* 1164, hanc sententiam esse probabilissimam, quamvis ipse cum Lugo *de fide d.* 21, *n.* 33, oppositam defendat ut veram : sequuntur Portel. March. Neuss. ; Spor. autem et Krim. *n.* 722, utramque dicunt esse probabilem, *Pignat.* tenet cum rigidiore, quia etiam pro talibus foliolis viget intentio legis et cum libris censentur etiam expressa illa quæ ad libros reducuntur ; hinc infert cum *Ugol. Fill.* et aliis, folia necdum compacta in librum, similiter prohiberi.

338 § 11. Si liber hæretici ligatus in una compactura complectatur plures partes, quarum aliquæ non habeant hæresim aut tractent de religione, Sanch. Bon. Lugo *de fide d.* 21, *n.* 79, et alii dicunt non incurri censuram per lectionem harum partium, quod verum est, dummodo partes illæ reliquæ habeant aliquo modo rationem libri secundum se distincti ; si enim omnes simul censeantur unus idemque liber, totus censeri debet prohibitus ob unam partem, ut recte *Pign.* Et saltem retineri non poterit totus ille liber, cum in ea compactura sit liber hæreticus.

339 § 12. Docent cum communi Suar. Sanch. Dicast. *n.* 1178; Verj. *n.* 3; Stoz. *n.* 536; Steph. *n.* 50; Pignat. Krim. *n.* 720, prohiberi libros etiam manuscriptos ; si enim liceret legere manuscripta, eluderetur omnis prohibitio, quia possent hæretici sola manuscripta divulgare, aut alii facere sibi describi libros, per quod non evitarentur incommoda. Contradicunt alii cum Tamb. *n.* 14, et Viva *ad prop.* 45, *Alex. VII*, *n.* 10, quia manuscripta non sunt in rigore libri, et in odiosis non est facienda extensio. Sylvius *in Res. variis*, *p.* 1, *V. Libri*, post q. 4, citans Rodr. Barb. Azor. ait : *Libri manuscripti communicari possunt ad legendum*, *nam tantum prohibentur*, *ne communicentur ad imprimendum*, ut declaravit S. Congr. Hæc sententia videtur probabilis. Neque ideo eluditur prohibitio, nam libri impressi facilius habentur et libentius leguntur. Prima tamen sententia videtur tenenda, quia communior, neque satis constat de contraria declaratione S. Congr. Et quod manuscripta veniant etiam nomine *libri*, videtur certum, nam ante inventum typum utique erant, et ab antiquis Monachis describebantur libri.

§ 13. Quantum legi debeat, uti peccetur 34
mortaliter et incurratur censura, non conveniunt Auctores. *Toletus* putat sufficere unam vel alteram lineam legi, quia contineri potest hæresis, sed hæc opinio nimis rigida est, quia lex præsertim pœnalis non spectat, quod raro, sed quod communiter fit, communiter autem non fit, ut quis statim in prima linea hæresim inveniat. E contra *Crous.* apud *Dian.* in summa V, *hæretic. libri* n. 39, putat requiri eam libri partem, quæ per se sumpta vere dici possit liber, et quod infra est, dicit esse veniale. Sed hæc sententia nimis lata est. Manuel, Vivald. Sa, Sanch. putant minus quam paginam in folio non sufficere ad mortale, quod approbat Krim. *n.* 745, nec reprobat Laym. uti nec Castr. *tr.* 4, *d.* 2, *p.* 10, § 2, *n.* 6, quamvis dicat a Suar. et Bonac. reprobari, Tamb. autem *in Decal. l.* 2, *c.* 1, § 7, *n.* 34, dicit esse probabile. Sed Marchant. *in trib. tom.* 1, *tr.* 2, *tit.* 2, *q.* 2 et Spor. *in morali tr.* 1, *c.* 5, *n.* 28, melius dicunt in hac re attendendam esse materiam, non secundum se, sed secundum finem prohibitionis, qui præcipue est periculum perversionis ; hinc si aperias librum hæreticum, et incidas in rem quæ directe est hæresis vel contra fidem, dicendum est cum *Tolet.* te peccare mortaliter, et excommunicari, licet legas paucas lineas, quia et periculo te exponis, et agis contra totum finem legis. Si autem advertas materiam esse indifferentem, dicendum est cum Sanch. te non peccare mortaliter, licet legas paginam et forte amplius. Dicast. *n.* 1196, etiam recte notat esse attendendum, an liber contineat frequentes hæreses necne ; si enim multas in singulis v. g. paginis contineat, contrahetur

excommunicatio legendo pauciora, quam si raras tantum habeat hinc inde sparsas.

§ 14. Si quis ignorans idiomatis percurrat talem librum quasi legendo, Anch. Nald. Bon. dicunt eam incurrere excommunicationem, quamvis non intelligat quid legat, quia licet absit periculum perversionis, revera tamen legit, deinde quia Ecclesia prohibet factum et non finem, præterea adhuc manet finis prohibitionis, qui simul est odium auctoris hæretici, et ideo etiam tantum retinens incurrit. E contra Suar. Sanch. Fill. Tamb. *n.* 31; Krim. *n.* 747. Pignat. Castrop. Dicast. *n.* 1183; Stoz, *n.* 538, probabilius dicunt non incurrere, quia proprie non legis, nisi cum addito, materialiter, ad lectionem enim requiritur mente scripta percipere, qualem lectionem Ecclesia prohibet, quia illa sola est communicatio cum hæretico. Recte autem notat *Dicast.* supra ad lectionem non requiri, ut voces exterius ore efformes, sed sufficere, si exterius visu et simul mente percipiendo percurras verba, tum enim proprie et sensibiliter diceris legere. Et in hoc etiam consentiunt *Aug. Suar. Sanch. Nald. Bonac. Pignat.* est enim tam lethale venenum hæresis, ut etiam oculis haustum enecet.

§ 15. *Suar.* dicit etiam audientem legi incurrere, tum quia est idem utrobique periculum et odium hæreseos, quæ fuit ratio prohibitionis, adeoque extensio hic valet, quamvis supponamus esse legem pœnalem, tum etiam, quia legere non tam est ore percurrere voces, quam eas mente percipere, ita ut hæc perceptio sit præcipua actio, et velut complementum in ratione lectionis; ergo qui voces prolatas auditu percipit, etiam physice censeri potest legere. Hanc sententiam admittunt, Nald. Azor. Sayr. Graff. Regin. Sylv. Pign. Verj. *art.* 6, si ut audirer, induxerit alterum ad legendum, quia tum censetur moraliter legere per alium, cum enim mandet, vel fieri velit, lectio sit nomine ipsius. E contra si non induxerit, non censetur legere, sed tantum audire, et hæc sententia videtur probabilior, attamen etiam probabiliter dicunt Ugol. Sanch. Kon. Fill. Port. Tamb. sup. *n.* 4; Dicast. *n.* 1187; Stoz. *n.* 537; Krim. *n.* 746, nequidem mandantem, ut sibi audiendum prælegatur, incurrere, quia ille tantum dicitur legens, qui visu, et mente scripta percurrit, et ideo infert Steph. *n.* 51, probabile esse eum nequidem peccare, qui per alium linguæ ignarum jubet sibi prælegi librum hæreticum. Addit *Sousa*, nec eum peccare, qui jubet sibi prælegi per eum qui facultatem habet legendi, sed in utroque probabilius contradicunt alii cum *Pign.* quia etsi talis lectio respectu proferentis non sit peccaminosa, tamen est talis, quatenus mediante illa iste, qui jubet et audit, dicitur per alium legere. Econtra tamen, qui de memoria recitat, quæ aliquando legit in libro hæretico, nullo modo legit nec peccat, Ugol. Suar. Sanch. et alii.

§ 16. Docent Laym. *l.* 2, *art.* 1, *c.* 15; Dicast. *n.* 1195, virum prudentem et doctum non peccaturum in Germania, si locum aliquem contradictionis quærat in hæretico auctore sperans certo, quod eo exhibito alter ad fidem sit convertendus; tum enim lex charitatis præponderat Ecclesiasticæ. Aliud est, si fieret curiositatis causa, aut ex animo adhuc hæresim redolente; Krim. *n.* 715. 343

§ 17. Ludimagistro Catholico licitum non est admittere pueros discentes legere v. g. ex catechismo hæretico, tum quia ipse docendo et corrigendo reipsa legeret librum hæreticum, tum quia cooperetur ad talem lectionem, et instructionem in hæresi. 344

§ 18. Legentem, retinentem, etc. excusat ignorantia etiam crassa et affectata, communis cum *Pign.* supra, dummodo non sit temeraria, qualis esset, si ignorans moraliter scire præsumatur, quia quando dubitat vel inquirit a viro fide digno, vel quando est fama publica de prohibitione libri, aut quid simile, et tamen credere non vult, aut ulterius inquirere, tum præsumitur scire, Bonac. Sanch. Lug. Pelliz. Castrop. Tamb. n. 29; Verj. 345

§ 19. Quando datur facultas legendi libros hæreticos, additur: *ad salutem animarum, et ad effectum hæreses et errores redarguendi et confutandi*, unde talis, qui non ex tali fine, sed v. g. ex sola curiositate passim, et communiter legeret, peccaret graviter, quia in re gravi ageret contra finem saltem extrinsecum, quem legislator serio et efficaciter intendit, non tamen incurreret excommunicationem; concessio enim tum manet valida in ordine ad cavendam censuram, saltem tum quando expresse non adduntur hæ particulæ: *alias non, secus totum erit irritum et inane*, *etc.* manet enim finis intrinsecus dispensationis, qui est eximere dispensatum ab obligatione legis, Verjus *art.* 7. 346

§ 20. Hæc propositio est 45, ab *Alex. VII*, damnata: *libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur.* Oppositum itaque est verum, nempe retineri non posse usque dum expur- 347

gentur etiamsi quis legere non velit, sed statim esse extradendos. Et tam deponens librum alium quam depositarius acceptans excommunicantur uti cum communi Pignat. *p.* 481, contra *Duardum*, qui excusat deponentem; sed contra est, nam ille censetur apud aliud retinere suum librum. Et quod dictum est de depositario, valet etiam de eo qui commodato accepit, aut in pignus, nam vere dicuntur tenere. *Duard. Pignat.*

348 § 21. In retentione, ut possit discerni peccatum grave a levi, consideranda est quantitas seu mora temporis, intentio retinentis et principaliter finis legis prohibentis retentionem, nam retinens per unum vel alterum diem cum proposito postea tradendi excusatur a peccato mortali, Sanch. Duard. Regin. Castrop. Gordon. Dian. Pignat. *pag.* 482; Sporer supra. Si tamen tandiu expectaret, ut censeretur non velle tradere, peccaret mortaliter et incurreret censuram, Verj. *art.* 8; si haberet voluntatem absolute retinendi et paulo post mutaret hanc voluntatem, proponeretque extradere, peccasset quidem mortaliter, putatque Suar. *De fide d.* 20, *s.* 1, *num.* 22, incurrisse censuram; sed probabilius negant Sanch. Regin. Castr. Spor. Dian. *p.* 5, *tr.* 5, *R.* 43; Verj. supra, Dicast. *n.* 1203; Krim. *n.* 749, quia censura non incurritur ob voluntatem, sed ob ipsam retentionem; ergo si hæc de se non sit mortalis, et longa, non censetur materia sufficiens ad censuram, sicuti licet habuisses animum graviter vulnerandi Clericum, si tamen Clericus ictum declinans tantum leviter esset a te percussus, secundum antea dicta non esses excommunicatus.

349 § 22. Incurrit excommunicationem, qui retinet libros hæreticos tantum ad ornatum suæ bibliothecæ, licet idioma non intelligat, quia præter periculum perversionis fines prohibendi fuerunt, ut tales libri plane abolerentur, odium auctoris hæretici, detestatio hæreseos contentæ, etc. Sanch. Fill. Castrop. *n.* 7 *et* 9; Dic. *n.* 1200; Pignat. *pag.* 482; Verj. *art.* 8; Krim. *n.* 750, non excusant eos qui libros illos vel eorum partem retinent ad involvenda in talibus foliis aromata aut medicinas.

350 § 23. Qui librum, antequam prohiberetur, redegit in compendium, excommunicatur, si hoc suum compendium manuscriptum legat, vel retineat post prohibitionem; est enim moraliter ipse liber compendiatus, Pignat. *pag.* 481. Et idem est de illo qui composuit, si illum librum suum postmodum legat vel retineat ex quavis causa.

§ 24. Qui petivit et expectat licentiam legendi tales libros, potest tantisper retinere, donec licentia data sit vel negata, dummodo responsum quamprimum expectetur, *Verj.* supra similiter; qui paratus est tradere, potest expectare occasionem, ut tradat, dummodo non intercurrat longum tempus. *Verj.* supra, imo Pign. et Stoz, *n.* 539, dicunt, si commoditas tradendi deesset et illa absque fraude et negligentia diu expectarentur, non incurrendam censuram, quia non dicitur vere retinere contra præceptum Ecclesiæ, qui expectat opportunum tempus tradendi.

§ 25. Qui tradit alteri habenti potestatem legendi, non abdicans a se dominium, sed tantum deponens ad tempus, incurrit excommunicationem, quia reipsa retinet apud alium, Ugol. Duard. Graff. Sayr. Fag. Sanch. Sousa, Bon. Pign. *p.* 483. E contra si tali tradat abdicans a se dominium et possessionem, licite facit; Religiosi autem, imo et alii sæculares satisfaciunt, si tradant in locum sequestratum, qui solet esse assignatus in singulis monasteriis et dicitur carcer hæreticorum, seu infernus, *Verj.* supra.

§ 26. Bibliopolis non licet hæreticorum librorum mercaturam facere, eos emendo, aut vendendo, quia per hoc moraliter disseminant hæresim, Less. *in Auctar. v. Hæreticorum libri cas.* 17. Et quamvis deceptus sis emendo, non ideo tibi licet revendere; sed potes dissoluto contractu repetere pretium tuum, quia inerat vitium merci, quod si recipere non possis, attribue casui illud damnum, Less. *cas.* 20. Bibliopegos hæreticorum librorum dicit *cas.* 18, de jure naturæ excusari posse, quia tales libri etiam non compacti legi possunt, attamen videri agere contra Bullam Cœnæ, quæ vetat haberi aut teneri apud se tales libros, et quoad hoc etiam consentiunt Ugol. Sanch. Pign. *p.* 482, notans tamen eum non incurrere censuram, qui compingit, ut statim mittat habenti potestatem legendi, cum enim hic legere possit, potest etiam sibi eum per alium comparare et ideo excusant *Ovied.* et alii famulum, qui jussu domini habentis facultatem legendi, conservat talem librum.

§ 27. Si quis hæreditate acceperit libros hæreticos, putat Flor. *De Cocq. in princ. Theol. tr.* 4, *c.* 4, *s.* 3, eum posse commutare cum aliis libris catholicis, vel hæretico Bibliopolæ divendere, ne grave damnum incurrat, nam si similium librorum copia ibidem sit sufficiens, causa catholicorum non ideo fit multo deterior; hinc Less. *in Auctar. v. Hæreticus.*

cas. 21, dicit conversum posse damni gravis vitandi causa vendere hæreticis bibliopolis, qui talium librorum copiam habent. Et certum videtur, quod saltem possit illis vendere, qui habent potestatem legendi.

§ 28. Qui librum hæreticum ipsemet comburit, non incurrit censuram Bullæ Cœnæ; hæc enim fertur contra retinentes, sed probabilius docent Suar. Barbos. Dicast. *n.* 1208; Krim. *n.* 852, ubi viget Inquisitio, quod comburens incurrat censuram latam a *Julio III et Pio IV*, mandantibus tales libros tradi Inquisitoribus eo fine, ut libri et auctores fiant noti et prohiberi aut etiam comprehendi possit. Adhuc tamen probabiliter dicunt Sanch. Fill. Pign. *pag.* 483, eum non incurrere excommunicationem, qui combureret, quia quando præcipitur, ut Inquisitori vel Episcopo tradatur, est ideo præcipue, ne retineatur, quod non fit si comburatur.

§ 29. Ille dicitur imprimere librum qui est dominus officinæ, in qua fit impressio, item qui ponit typum, humectat chartam, imponit atramentum, premit prælum, Suar. Sanch. Laym. Pign. *pag.* 484; Arsdek. *supra q.* 13, § 4; Krim. *n.* 753; qui autem corrigunt impressionem, aut faciunt sumptus pro impressione, quamvis proprie non dicantur impressores, tamen ex eo capite etiam excommunicantur, vel quod legant, uti corrector et quidem toties quoties legit magnam partem, vel quod faveant hæreticis, Ugol. Sayr. Fill. Dic. et alii cum Pign. E contra vendentes chartam, characteres, atramentum aut alia instrumenta ad usum typi necessaria, sunt causæ valde remotæ, nec videntur incurrere censuram, uti innuunt Castr. Tamb. *n.* 46; Krim. *n.* 754, et expresse Pign. *p.* 485, excipiens, nisi scientes ad istum finem peti, facerent animo favendi hæresi, unde etiam describentes incurrunt, non tanquam impressores, sed tanquam legentes et detinentes librum hæreticum, vel saltem tanquam fautores.

§ 30. Qui ex pravo animo, vel ex respectu Auctoris proponit argumenta pro defensione libri hæretici vel hæresis in eo contentæ, censetur defendens et incurrit excommunicationem, Verj. *ar.* 9. Qui autem defendit librum hæreticum non absolute, sed tantum ab oppugnationibus illius inefficacibus, v. g. dicens ex his vel illis rationibus male oppugnari, non incurrit censuram, dummodo simul absolute dicat esse reprobandum ex aliis rationibus, hoc enim non est proprie defendere librum, sed est impugnare argumenta male impugnantis, Dicast. *n.* 1219.

§ 31. Hæc defensio fieri potest non tantum 358
verbo, sed etiam facto, unde qui occultat librum, qui impedit, quo minus extradatur, comburatur, etc., incurrit, quia facto defendit, Suar. Sanch. Castrop. Tamb. *n.* 54; Pignat. *pag.* 489; Krim. *num.* 755.

§ 32. Qui laudat stylum vel doctrinam eo 359
animo, ut damnationem impediat, defendit, nec enim opus est defensionem fieri ob hæresim vel auctorem hæreticum; sed ex quavis causa publice vel occulte, quovis ingenio vel colore. Pign. supra. Libros hæreticos juste prohiberi ac etiam comburi; copiose demonstrat Pignat. *in novissimis cons.* 191, ubi *cons.* 192, agit contra libros atheos et magicos, *cons.* 193, contra Thalmudicos, Kabalisticos, Rabbinicos, *cons.* 194, contra astrologicos, onirocriticos, chiromanticos, divinatorios. Hæc verba notanda esse duxi, quia quandoque posset de libris talibus requiri aliqua notitia et vix in alio cum ea brevitate reperietur tanta eruditio.

Quæst. 40. — *Quid dicendum sit circa libros* 360
alios prohibitos? R. § 1. Præter libros hæreticorum continentes hæresim et hæreticorum qui ex professo agunt de religione, varii alii prohibentur præsertim in Indice librorum prohibitorum, qui addi solet post Trid. et de auctoritate illius Indicis dicam *n.* 373. Sic Clemens VIII, prohibet sub excommunicatione latæ sententiæ, sed non reservata, libros hæresiarcharum, etiamsi non contineant hæresim, nec agant de religione. Sixtus V, sub excommunicatione latæ sententiæ Papæ reservata prohibet libros astrologiæ judicariæ seu divinationis de futuris contingentibus. Etiam prohibentur libri qui res lascivas ex professo tractant, uti habetur in Indice Regula 2, 7 et 9. Estque hic notandum illos libros in Indice dici esse primæ classis, qui sunt vel hæreticorum et aut continent hæresim aut agunt ex professo de Religione, vel sunt hæresiarcharum, quamvis hæresim non contineant, nec ex professo agant de religione; e contra illi dicuntur secundæ classis, qui sunt libri catholicorum et speciatim prohibentur propter materiam vel modum, quo scripti sunt, aut quia sunt de rebus sacris et prodeunt sine nomine auctoris vel impressoris, etc. Notat autem Laym. *l.* 2, *tr.* 1, *c.* 15, *n.* 8, per lectionem librorum magicorum et obscœnorum non contrahi excommunicationem, sed tantum pec-

cari mortaliter ,si adsit materiæ gravitas. [1]

361 § 2. Octodecim Epistolæ Provinciales [2] Ludovici Montaltii et aliquæ Antonii Arnaldi, itemque alia opuscula prohibita ac damnata sunt ab Alex. VII, anno 1657, 6 Septemb. idem Alex. VII tum damnavit omnes libros defendentes Jansenismum, quales libros esse Epistolas Montaltii, notas Wendrochii, disquisitiones Pauli Irenæi declaravit Universitas Parisiensis, 7 Sept. 1660, ideoque libri illi 14 Octob. insequentis publice combusti sunt Parisiis per manum carnificis jussu Regis Galliæ.

362 § 3. Idem Alex. VII, eodem tempore, prohibuit libros edendos tractantes materiam de Auxiliis. Postea Inn. XII in brevi ad academiam Lovaniens. 6 Febr. 1694, inhærens decretis Pauli V et Urb. VIII, prohibet libros eos imprimi, sed de istis prohibitionibus videri possunt Suar. Lusitanus *de anima tr.* 6, *d.* 2, *a n.* 292; Platel. *de Gratia a n.* 606. Henao *de Scientia media historice propugnata in Præfatione*, Paulus Leonardi *in resp. ad expost. p.* 3, *s.* 12; August. le Blanc. [3] *in hist. de auxil. sub initium*, Henr. a S. Ignatio de Deo *dist.* 8, *a n.* 452, quamvis enim inter eos sint aliqui, qui rigorismum laudant, tamen hanc prohibitionem extenuant.

§ 4. Rituale Alctense damnatum est a Clem. IX, [4] die 9 Aprilis 1668, tanquam tale, quo continentur doctrinæ quædam et propositiones falsæ, singulares, in praxi perniciosæ, erroneæ, et consuetudini in Ecclesiacom muniter receptæ, atque Ecclesiasticis constitutionibus oppositæ et repugnantes, quarum usu et lectione Christi fideles in jam damnatos errores sensim induci ac pravis opinionibus infici possent.

§ 5. Monita salutaria B. V. M. ad cultores suos indiscretos damnavit Clem. X, ann. 1676, velut scandalosa, prohibuitque legi. Porro hunc libellum in hollandicam linguam verterunt hæretici, rursumque impresserunt Mid-

1 Index est lex generalis Ecclesiæ jussu Papæ ac concilii Tridentini lata; ergo omnem afficit Ecclesiam; Episcopus in ea dispensare nequit; pluries per annum decreta emittit in omnibus regionibus valitura. Nihil antiquius habent RR. Patres quam ut ubique libros pravos extirpet. Recole hic mandatum Leonis XII ad omnes Episcopos et præsertim Epistolam S. Indicis Congregationis ad eosdem, supra citatam et hoc palam fiet. Neque speculative vera neque practice tuta est quorumdam pœnitus derelinquenda sententia, Indicem non obligare.—A diebus Lacroix multi proscripti sunt libri, inter quos *theologia Bailly* (donec corrigatur); *Manuale juris canonici auctore Lequeux* (donec corrigatur), et opusculum : *Mémoire sur le droit coutumier*. Recte subdit Scavini : « statim ac per fide dignos vel per publicas ac probatas ephemerides ad nos pervenit certa notitia prohibitionis librorum obligat; et sat est, quod Decretum Romæ publicetur ut dictum est *Tr. de Legibus*. Et sane nova decreta librorum prohibitoria novum jus non faciunt, sed jam recepti juris, scilicet Regularum Indicis, applicationem continent tantummodo. Præstaret tamen, ut Episcopi vel in Calendario, vel alia accepta occasione, tum decreta prohibitionis librorum, tum aliarum Congregationum decisiones ad praxim spectantes publicarent. » (111, 406.) Hic inserere juvat ex Pii IX Encyclicam « *inter multiplices* » quæ dicuntur de Diariis Catholicis...

« Quamobrem a Vobis efflagitamus, ut dum mortiferam pestilentium librorum et ephemeridum perniciem a fidelibus curæ vestræ traditis amovere studetis, eodem tempore illos viros omni benevolentia et favore prosequi velitis, qui Catholico spiritu animati, ac litteris et disciplinis exculti, libros istic et ephemerides conscribere, typisque mandare curant, ut catholica propugnetur et propagetur doctrina, ut veneranda hujus S. Sedis jura, ejusque documenta sarta tecta habeantur, ut opiniones et placita eidem sedi ejusque auctoritate adversa de medio tollantur, ut errorum depellatur caligo, et hominum mentes suavissima veritatis luce collustrentur. Atque episcopalis vestræ sollicitudinis et caritatis erit catholicos istos scriptores bene animatos excitare, ut majore usque alacritate pergant Catholicæ veritatis causam sedulo, sciteque defendere, eosque paternis verbis prudenter monere, si quid in scribendo offenderent. » (Ad Gall. episc. 21 Mart. 1853.) *Edit.*

2 V. Dialogos P. Daniel Galli e S. J. Presbyteri doctissimi, aut saltem Epistolas Italice scriptas a P. Garbello ejusdem Societatis hoc titulo : *Lettere di un Confessore ad un Penitente, etc.* Plura de his vere infamibus epistolis dabunt vindicationes P. Huylenbrouc, et Dialogi P. Nicolai Chezzii. Mirum in summa utriusque fori Ecclesiastici, et Sæcularis conspiratione ad famosas hasce litteras damnandas, non deesse, qui nulla petita facultate illas sine scrupulo legant, qui etiam (heu ! heu !) femellis legendas obtrudant, ut Florentiæ ac Pistorii vidi ipsemet, non sine animi dolore, atque indignatione.

3 Et qui eum primo sub Eleutherii, secundo vero suo apposito nomine confutavit, præclarissimus Belga P. Livinus de Mayer S. J.

4 Mense Maio a 1674, biennio scilicet ante Clementem X, Moguntina facultas, ac 27 Novemb. ejusdem anni Toletana Inquisitio eumdem libellum *Monitorium Salutarium, etc.* ut qui Jansenismum saperet, ac Luthero-Calvinismum, gravi sententiæ damnaverat. Ad hujus libelli confutationem celeberrimus orator Gallus P. Bourdalove Sermonem habuit disertissimum, quem legere est T. 2. *Sermonum de Mysteriis.* Caveant qui nostris hisce temporibus adversus superstitionem in cultu Sanctorum, ac præsertim Beatissimæ Dei parentis sine originaria labe conceptæ vexillum explicuere, ne damnatas hujus libelli sententias callide obtrudere, atque e Galliis in Italiam accersere videantur.

delburgi adjectis hæreticis annotationibus, uti refert Alex. a S. Theresia *intemp. noviss. art.* 2, placuit autem libellus mirum in modum quibusdam Lovaniensibus, uti refert Hilarius a S. Sepulchro ad propositionem 26, ab Alexand. VIII damnatam, ideoque in Belgio sæpius est recusus.

§ 6. Missale gallicum ab Alex. VII, 12 Jan. 1661, damnatum est et sub pœna excommunicationis prohibitum imprimi, legi, retineri. Et hanc excommunicationem incurri ipso facto, licet præfigatur alius titulus, docte resolvit Universitas Œnipontana apud Wex *p.* 4, *dec.* 1, *cas.* 10.

§ 7. *Paulus Episcopus de Chartres*, 25 Jun. 1708, damnavit pro diœcesi sua opus in 7 tomos distributum sub titulo : *Instructiones Theologicæ ad usum Seminariorum, Auctore Gaspare Juenin Oratorii gallicani Presbytero*, etc., ostendens in eo contineri 5 propositiones Jansenianas. Idem opus S. Congr. Generalium Inquisitorum de mandato Clem. XI, damnavit 9 Octob. 1708, et sub pœnis in Indice contentis vetuit imprimi, apud se retineri, legi, mandans statim et cum effectu extradi Ordinariis et Inquisitoribus.

§ 8. *Henricus de Bissy Episcopus Meldensis* dedit luci librum sub hoc titulo : *Mandement et Instruction pastorale de Monseigneur l'Evèque de Meaux sur le Jansénisme, portant condamnation des Institutions Théologiques du Père Juénin. A Paris* 1710. Liber hic speciali brevi a Clemente XI, laudatus est ann. 1712. In 1 ejus parte a pag. 1, usque ad 486, exponit Episcopus, quæ sit doctrina *Jansenii* in 5 propositionibus damnatis. In 2 parte a pag. 486, usque ad 622, ostendit Theologiam Patris *Juenin* continere has 5 damnatas hæreses, quare pag. illa 622, per speciale Edictum die 16 Aprilis 1710 damnat, ac prohibet omnibus suis subditis Theologiam illam, seu institutiones Patris *Juenin*. Qui volet compendium illius doctæ Instructionis pastoralis ejusque elogium, legat mense Julio 1711, art. 102, pag. 1164. *Mémoires pour l'Histoire des Sciences, et des Beaux Arts, etc. A Trévoux.*

§ 9. Clemens XI, 2 Dec. 1711, damnavit et prohibuit sub pœnis in indice librorum prohibitorum contentis, apud se retinere vel legere librum, *Artes Jesuiticæ* [1] *in sustinendis pertinaciter novitatibus laxitatibusque sociorum S. D. N. Clementi Papæ XI, atque orbi universo denuntiatæ per Christianum Aletophilum. Editio secunda media fere parte auctior. Argentorati apud Amatorem Kerchoven* 1710. Prima autem editio etiam fuerat damnata jamdudum.

§ 10. *Concilium Tolosanum* anno 1590, prohibuit quidem Kalendaria, dum continent, 368
prout passim fit, prædictiones rerum a libertate arbitrii dependentium, sed procul dubio ideo fuerit, quod eo tempore plus crederetur ejusmodi prædictionibus, quam nunc fiat saltem in his regionibus, unde solent passim sine scrupulo et sæpe ad risum legi ejusmodi fallentia Kalendaria.

§ 11. Plures damnationes librorum plurimorum prodierunt, speciatim aliquorum 25 369
April. 1693, *sub. Innoc. XII*, quas omnes hic referre nimis longum foret.

§ 12. Declaravit et statuit *Clem. VIII*, agens 370
de prohibitione librorum § 6, ut libri certa lingua primo editi et prohibiti, censeantur prohibiti in quacumque lingua postmodum edantur, uti refert Alex. a S. Theresia supra, *art.* 2.

§ 13. Librum catholici Auctoris Romæ pure 371
confixum posse in Germania legi, defendit publice aliquis Professor moralis. Idem censuerunt interrogati a me tres Doctores Theologiæ. Idem de libris secundæ classis tenent Becanus, Laym. *l.* 2, *tr.* 1, *c.* 15, *n.* 4 et 8, aliique cum Wex supra *in append.* 1, *n.* 19, pro locis septentrionalibus in quibus Bulla Cœnæ non est in eo rigore recepta, cum in eo rigore non observetur a majore parte communitatis. Ratio autem est, quia in locis illis Germaniæ nemo est qui observationem talium prohibitionum cum potestate urgeat.

Quæst. 41. — *Quid notandum sit circa im-* 372
pressionem et lectionem S. Scripturæ? R. § 1. Trid. *s.* 4, in decreto de editione librorum distincte mandat ut impressio S. Scripturæ latina sit tantum vetus et *vulgata*, prohibetque imprimi ejus interpretationes non approbatas ab Ordinariis.

§ 2. In Regula 4 Indicis sic habetur : *Cum* 373
experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quam utilitatis oriri hac in parte judicio Episcopi, aut Inquisitoris stetur, ut cum consilio Parochi, vel Confessarii, Bibliorum a catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua

[1] *Vide adnotata ad Lib.* 1, *n.* 166.

eis concedere possint, quos intellexerint ex hujusmodi lectione non damnum, sed fidei, atque pietatis augmentum capere posse, quam facultatem in scriptis habeant. Porro est maxima auctoritas illius Indicis, nam Jussu Pii IV, per delectos a *Trid.* viros ex omni natione præstantissimos, maximo et diuturno labore est factus, a toto *Trid.* comprobatus, postmodum Romæ doctissimis ac probatissimis Prælatis iterum propositus et examinatus, atque ab ipsomet Pio IV lectus, et tandem per expressam Bullam, ejusdem auctoritate firmatus est, insuper approbatus est a Sixt. V et Clem. VIII, S. Carol. Borrom. tuba S. Spiritus, Organum *Trid.* Adversariis charus, in Synodo anno 1565, ita statuit: *Episcopi regulas Indicis ..... ab omnibus ..... servari curent.* Et in Synodo 3, anno 1573, sic habet conformiter Indici: *de Bibliis autem vulgariter redditis et de Testamento novo in vulgarem etiam linguam converso ..... ea diligens cautio adhibeatur, ut illius usus iis tantum concedatur, quibus Episcopus permittendum judicaverit.*

374 § 3. Circa Regulam relatam Indicis notandum est, quod non peccetur, nec incurratur excommunicatio ab iis qui sine expressa facultate Ordinarii in Germania legunt Biblia versa a Catholicis et usu publico approbata, uti notant Tann. et Laym. *lib.* 2, *tr.* 1, *cap.* 15, *num.* 8. Imo sic legentes testatur laudari Serarius apud Gob. in Clypeo *num.* 317. Pro Belgio notant March. et Verj. *art.* 10, in multis illius locis consuetudinem jam invaluisse, ut honestis et prudentibus personis sæcularibus Bibliorum lectio permittatur, dissimulatione potius quam concessa licentia, neque in hoc ab Ordinariis contradici. Idem de Gallia satis notum est [1]. Sed id fieri non deberet sine consensu saltem Parochorum, vel Confessariorum; sæpe enim sunt corrupta Biblia quæ prius examinari deberent a viris intelligentibus.

375 § 4. *Clemens IX*, 20 April. 1668, et *S. Congreg.* sub *Innoc. XI*, 19 Sept. 1679, damnant, et sub pœna excommunicationis latæ sententiæ ipso facto incurrendæ prohibent legere, retinere, vendere, imprimere, imprimi facere librum versionis Gallicæ Montensis novi testamenti tanquam temerarium, damnosum, a vulgata editione difformem et offendicula simplicium continentem Titulus est : *Le nouveau Testament de nostre Seigneur JESU Christ traduit en françois selon l'edition vulgate, avec les differences du Grec*, Montibus Hannoniæ, et Lugduni impressum, vel ubicumque imprimendum. Contemnunt quidem Jansenistæ hæc Pontificis mandata ; imo Auctor libelli Flandrici, *Korte ende noodighe onderwisinge*, pag. 25, dicit mandatum hoc non a Deo, sed a diabolo profectum esse. Alius Jansenista dicit *Clem. IX* non scivisse latinum, gallicum aut græcum, ideoque non potuisse ferre judicium de libro quem non intelligebat; sed hæ sunt falsæ, temerariæ, ac prorsus impiæ cavillationes, nam imprimis Clem. IX testatur id factum post diligens examen Cardinalium, et virorum pietate, doctrina,ac sapientia præstantium. Deinde S. Congregat. sub Innoc. XI, caret suspicione ejusmodi ignorantiæ.

Objic. 1. Male supponi, quod illa versio sit corrupta. 2. Potest aliquis esse certus, quod lectio illa non sit sibi obfutura ; ergo saltem talis poterit legere. R. *Ad* 1, quod corrupta sit, judicarunt examinatores Romani, pro quibus standum deinde ; licet corrupta non esset, attamen non est approbata ; ergo adhuc prohiberi posset. *Ad* 2, n. cons. ; quia quamvis finis legis in hoc vel illo particulari videatur cessare, non ideo desinit obligare secundum dicta l. 1, a n. 863.

§ 5. Librum edidit *Paschasius Quesnel* Oratorius Berullista in plures tomos distributum, sub titulo : *Le nouveau Testament en Français avec des réflexions morales sur chaque verset, etc. A Paris*, 1699. Ac aliter : *Abrégé de la morale de l'Evangile, des Actes des Apostres, des Epistres de Saint Paul, des Epistres Canoniques et de l'Apocalypse ; ou Pensées Chrétiennes sur ces livres sacrés, etc. A Paris,* 1693 *et* 1694. Hunc librum Joannes Franciscus Episcopus Lucionensis et *Stephanus* Episcopus Rupellensis per edictum pro diœcesibus suis impressum Ru-

1 « Hæc leguntur apud Scavini : « En France, par un abus immémorial, les fidèles ont des traductions en langue vulgaire, non-seulement de la Sainte Ecriture et spécialement du Nouveau Testament ; mais ils ont encore les messes et l'office entier en latin et en français, même l'Ordinaire de la messe ; on ne se préoccupe guère, avant d'imprimer ces livres, de se munir de l'approbation épiscopale, et aujourd'hui, il n'y a peut-être pas en France un Rituel Romain ou une Bible, qui soit revêtu de l'approbation canonique exigée par le Concile de Trente. On demande, les choses étant ainsi, ce qu'il faut tolérer en cela et ce qu'il faut réformer ? » — S. R. C. respondit 1851, *spectare ad Episcopum* (*ut nempe provideat juxta Ecclesiæ mentem.* Armonia n. 72 et 86, anno 1850). — (Scav. t. 1, p. 717, ed. 1863).

pellis sub hoc titulo : *Ordonnance et Instruction pastorale, etc.*, damnarunt 12 Julii 1710, et sub excommunicatione ipso facto incurrenda sibique reservata prohibuerunt imprimi, transcribi, legi, retineri, mandantes sibi statim extradi. Pro universali autem Ecclesia hic liber a Clem. XI, post diligens examen speciali Brevi, quod incipit : *Universi Dominici gregis cura*, 13 Julii 1708, damnatus est, tanquam novi testamenti textum damnabiliter exhibens, et temerarie vitians, etc. Hinc illum etiam alio idiomate, seu quavis editione, aut versione hactenus impressum, aut imprimendum reprobat ipsius impressionem, descriptionem, lectionem, retentionem et usum omnibus et singulis, etiam specifica et individua mentione et expressione dignis, sub pœna excommunicationis ipso facto absque alia declaratione incurrenda Papæ revervata, prohibet, mandans, ut quicumque librum illum penes se habet, aut in futurum quandocumque habebit, illum statim locorum Ordinariis, vel Inquisitoribus tradat, hi vero exemplaria sibi sic tradita illico flammis aboleri curent. Eamdem damnationem et prohibitionem repetivit idem Clemens XI, in Constit. *Unigenitus Dei filius* [1], 8 Sept. 1713, ac insuper propos. 101, ex dicto libro excerptas damnat tanquam falsas, captiosas, male sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, Ecclesiæ et ejus praxi injuriosas, neque in Ecclesiam solum, sed etiam in potestates sæculi contumeliosas, seditiosas, impias, blasphemas, suspectas de hæresi, ac hæresim ipsam sapientes, necnon hæreticis et hæresibus ac etiam schismati faventes, erroneas, hæresi proximas, pluries damnatas, ac in famosis Jansenii propositionibus, et quidem in eo sensu, in quo hæ damnatæ fuerunt acceptis continentur, manifeste innovantes, respective declarat et damnat, prohibens eas defendere, aut de eis etiam disputative tractare, nisi impugnando, sub excommunicatione ipso facto absque alia declaratione, non ideo approbando quoad reliqua librum.

377 § 6. Dictus Quesnelli liber contendit male ab Ecclesia prohiberi ulli homini fideli, etiam laico, et feminæ, lectionem sacræ Scripturæ, ac præsertim novi Testamenti in vulgari lingua, sed Clem. XI, in dicta Bulla *Unigenitus*, merito damnavit Quesnelliani libri seqq. prop. 79. *Utile, et necessarium est omni tempore, omni loco, et omni personarum generi studere, et cognoscere spiritum, pietatem et Mysteria sacræ scripturæ.* 80. *Lectio S. Scripturæ est pro omnibus.* 81. *Obscuritas sancta Verbi Dei non est laicis ratio dispensandi seipsos ab ejus lectione.* 82. *Dies Dominicus a Christianis debet sanctificari lectionibus pietatis, et super omnia sanctarum Scripturarum. Damnosum est velle Christianum ab hac lectione retrahere.* 83. *Est illusio sibi persuadere, quod notitia Mysteriorum Religionis non debeat communicari feminis lectione sacrorum librorum. Non ex feminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est scripturarum abusus et natæ sunt hæreses.* 84. *Abripere a Christianorum manibus novum Testamentum, seu eis illud clausum tenere, auferendo illis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare.* 85. *Interdicere Christianis lectionem S. Scripturæ, præsertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis et facere ut patiantur speciem quamdam excommunicationis.* 86. *Eripere simplici populo hoc solatium jungendi vocem suam voci totius Ecclesiæ, est usus contrarius praxi Apostolicæ et intentioni Dei.*

§ 7. Ut magis intelligatur æquitas harum 378
damnationum, et elidatur temeritas Jansenistarum qui contendunt usque adeo esse etiam obligationem legendi saltem novum Testamentum etiam in vulgari lingua; nota seqq : 1. Lectio Scripturæ sacræ non est necessaria ad salutem necessitate medii ; alias omnes ignorantes litteras, aut non legentes certo damnarentur. 2. Scripturam promiscue et passim in lingua vulgari legi non præscribit lex naturæ, alioquin omnes tenerentur discere litteras, habere et legere Scripturas, unde infiniti damnati essent, et etiamnum damnarentur, maxime in eorum sententia, qui cum Jansenistis in jure naturæ non admittunt ignorantiam invincibilem, hinc recte S. August. *de doctr. Christiana l.* 1, *c.* 29, *homo fide, spe, et Charitate subnixus, eaque inconcusse retinens non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos ; itaque multi per hæc tria, etiam in solitudine sine codicibus vivunt.* 3. Nec de hoc est præceptum positivum divinum, vel humanum ; nam nullibi extat, et alias deberet præsupponi etiam præceptum discendi litteras, emendi Scripturam, et similia. Item esset obligatio traducendi Scripturam in omnes linguas vernaculas, præ-

[1] *Constitutionem hanc, ut alios non paucos omittam, P. La Fontaine quatuor prægrandibus Tomis Romæ editis, Theologice, atque pererudite propugnavit.*

terea teneretur Ecclesia providere de emendata in singulis linguis versione (uti providit de latina quam tamen non præcipit, sed permittit tantum legi), alioquin periculum esset, ne per quascumque vernaculas plebi corruptum Dei verbum proponeretur; ad illa autem Ecclesia non agnoscit obligationem. Præterea dicendum esset præcipi lectionem tam veteris quam novi testamenti, quia utrumque ad nostram institutionem est exaratum, utrumque continet veritates divinas; nemo autem ex Novatoribus hoc asserit de veteri testamento; ergo nec dicendum est de novo. 4. Lectio Scripturæ in lingua vulgari passim sine discrimine juste prohibita est per legem ecclesiasticam, uti patet ex Regula quinta Indicis jam relata, cujus Indicis quanta sit auctoritas dixi ibidem. 5. Lectio Scripturæ passim permissa in lingua vulgari ordinarie multum noceret præsertim rudibus, quia Scripturæ sensus est difficilis teste S. Petro de Epistolis Pauli, patetque ex Apocalypsi et multis locis quæ videntur sibi contradicere; ut autem Scriptura cum fructu legatur, debet legens formare sibi aliquem sensum illius, quod non poterunt rudes et mulierculæ, nisi cum periculo erroris et pertinaciæ ad insistendum sensui, quem primo sibi formaverint. Deinde ut utiliter legatur, debet secundum Adversarios legens antecedenter esse instructus quoad communes fidei veritates et cordis puritatem habere; plurimi autem sunt e plebeis et mulierculis, quibus alterutrum, vel utrumque deest. Præterea si passim sine examine permittatur vernacula lectio Scripturæ, facile in manus vienient versiones corruptæ, v. g. Lutherana, Calviniana, Genevensis, Vicleffiana, quod esset periculosissimum. Item fiet, ut Parochorum conciones negligantur a plebe quæ ipsa sibi et aliis concionari, et in suo sensu abundare volet, ac abutetur Scriptura ad firmandos errores, et privatos sensus proprios. Recte S. Hieron. *in c.* 12 Danielis: *Scripturæ intelligentiam sibi imperitissimi maxime vindicant;* addit Epistola ad Paulinum: *hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent antequam discant.* 6. Cum ex dictis constet, et experientia sit manifestum, lectionem Scripturæ in quavis lingua vulgari, ordinarie plus afferre incommodi quam utilitatis, patet juste prohiberi in Germania, quia quod in communi aptum est multum nocere, juste prohibetur, donec videant Superiores, quibus tuto et utiliter permittant. 7. In dubio (quod ad minimum est), an lectio Scripturæ in lingua vulgari aut versione qualicumque sit futura noxia, si prohibeatur, parendum est, quia possessio est pro auctoritate Superioris et potestate prohibendi, maxime apud illos qui dicunt semper tutiora esse sequenda.

Objic. plurima: 1. Scriptura ipsa dicit: *Scrutamini Scripturas. Ut per consolationem Scripturarum spem habeamus. Solatio habentes libros sacros. Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est.* 2. Paulus scripsit ad rudes populos Epistolas suas, utique ut legerentur ab ipsis. 3. Christus ipse ea, quæ scripserunt Evangelistæ, locutus est rudi plebi. 4. Sancti Patres hortantur omnes ad lectionem Scripturæ. S. Chrysot. ait: *obsecro sæculares omnes, comparate vobis Biblia.* 5. Doctrina fidei, quam scire debet etiam vulgus, fidelissime continetur et legitur in Bibliis. 6. Etiam ideo S. Hier. Biblia vertit in latinam linguam quæ tum erat vulgaris. 7. Absurdissimum est dicere, quod novum testamentum sit liber prohibitus. 8. Conversio hæreticorum facilitatur, si cum ipsis dicamus plebi licere lectionem Scripturarum. R. Hæc et similia argumenta merito explodit Pign. *t.* 2, *cons.* 56, altero. Breviter dico: *Ad* 1. Hæc non dicuntur passim ad plebem, et mulierculas, sed ad illos, qui erudire debent alios, aut qui habent conditiones ad tuto, et utiliter legendum, quod quinam sint, judicare debent Superiores ecclesiastici. Consolatio Scripturæ tutissime communicatur plebi per Pastores. Panis est utilis omni homini, sed pueris porrigitur cum lacte, ægris frangitur ad mensuram, alii secundum necessitatem accommodatur. *Ad* 2. Paulus scribebat ea, quæ per se vel alios viros Apostolicos docuerat, aut docturus erat, hinc in Ecclesiis legebantur ejus Epistolæ, ac exponebantur, et ita etiam nunc fieri debet per prædicatores Evangelii. *Ad.* 3. Est eadem responsio. *Ad* 4. De Sanctis Patribus dic uti *ad* 1, quod S. Chrysostomum attinet: ipse erat Episcopus, et advertebat populum suum melius non posse abduci a spectaculis theatrorum, quibus deditus erat. Nunc sunt circumstantiæ, ob quas Episcopi et Ecclesia prohibent omnibus promiscue lectionem. *Ad* 5. Continetur in Bibliis, sed proponi debet a Pastoribus. *Ad* 6. Tempore S. Hieronymi non erat impressio, quæ, uti nunc, redderet versionem communem, et manuscripta a solis doctis habebantur. Ad 7. Novum testamentum non est liber prohibitus, cum permittatur hebraice, græce et latine, sed rudes sunt prohi-

biti illud legere in quavis alia lingua, et versione, non ob vitium libri secundum se, qualia vitia sunt in libris hæreticis, obscœnis aliisque prohibitis, sed ob imbecillitatem, vel malam dispositionem eorum, qui legerent. *Ad* 8. Facilitabitur per medium prudens, et opportunum, N. per medium imprudens et importunum, transeat. Et si ideo sit cedendum, ergo etiam abrogandæ sunt cæremoniæ Missæ, Eucharistia sub utraque specie sumenda, permittendæ Sacerdotibus uxores, etc.

§ 8. Huc reducitur solutio sequentis casus: Titius Catholicus e Lutherano factus quondam valde psalmorum cantu delectatus, in suo sacello domestico in dies dicit Missam, sub qua cum sua ampla familia ad organum canit Davidis psalmos germanicos, quos Ambrosius Lobbvasser Calvianus quondam vertit ex gallicis rythmis famosissimi Marotii Galli. Titius quidem pro se habet veniam legendi libros hæreticos, sed non ipsius familia. *Quæritur*, an Titius et familia licite hos psalmos cantent. R. 1. Per hoc quod Titius facultatem habeat legendi libros hæreticos, non ideo habet veniam psalmos illos sub officio divino canendi; nulla enim inter unam et alteram facultatem est connexio; nam omnes facultatem habent legendi, v. g. Virgilii carmina, sed non ideo canendi sub divinis. R. 2. Nec Titium, nec familiam posse dictos psalmos licite cantare, quia omnes versiones sacræ Scripturæ (adeoque et versio psalmorum), ab hæreticis factæ jure communi sunt prohibitæ, uti cum aliis Laym. *l.* 2, *tr.* 1, *c.* 5, *n.* 8. 2. Quia nemo negaverit indecens esse, et Sedi Apostolicæ plane contumeliosum, si talis versio non tantum privatim legatur, sed etiam publice, et quidem sub ipso Missæ sacrificio cantetur. 3. Quia Trid. *s.* 4, in Decreto de editione, et usu sacrorum librorum sub pœna anathematis vetat imprimi, aut etiam apud se retineri libros de rebus sacris, nisi primum examinati probatique fuerint ab Ordinario, qualiter examinatus probatusque non est ille psalmorum liber in linguam vernaculam conversus.

Quæst. 42. — *Quid addendum sit circa impressionem et lectionem aliorum librorum, et speciatim controversiarum fidei?* R. § 1. In Indice de quo dixi n. 360, Titulo *De impressione librorum* sic habetur: *nullus liber in posterum excudatur qui non in fronte nomen, cognomen et patriam præferat auctoris. Regulares præter Episcopi licentiam meminerint teneri se facultatem a Prælato cui subjacent, obtinere. Episcopi advigilabunt summopere, ut in singulorum impressione librorum, nomen impressoris, locus impressionis et annus quo liber impressus est, in principio ejus atque in fine annotetur.* Hæc decreta passim non observantur, vel eliduntur; ponitur enim sæpe fictum nomen aut suppositum, aut tantum per anagramma, quod vix cognosci potest, additur, v. g. Coloniæ, quando impressus est Antuerpiæ, etc. Hæc omnia male ob gravia inconvenientia, quibus occurrere voluit *Trid.* unde quamvis Dic. *n.* 1241, dicat se videre, quod viri docti et probi id sine scrupulo faciant, reipsa tamen non ideo videntur excusari omnino. Si autem addatur verum nomen Academiæ, Collegii, Ordinis, e quo auctor est, excusat Tamb. *in Dec. l.* 2, *c.* 1, § 1, *n.* 53; quamvis taceatur nomen determinatæ personæ, quia si opus fuerit, poterit inquiri, et reperiri determinate Auctor, aut respondere debebit de hoc talis communitas.

§ 2. Trid. *s.* 4, in Decreto de editione libro- 382
rum sic statuit: *Nulli liceat imprimere vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine Auctoris, neque illos in futurum vendere aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati probatique fuerint ab Ordinario, sub pœna anathematis et pecuniæ in Canone Conc. novissimi Lateranensis apposita... Qui autem scripto eos communicant vel vulgant, nisi antea examinati probatique fuerint, eisdem pœnis subjaceant, quibus impressores, et qui eos habuerint vel legerint, nisi prodiderint Auctores, pro Auctoribus habeantur.* Hinc *Arsd.* dicit eos peccare mortaliter qui legunt libros sine nomine Auctoris editos, si de rebus sacris agant. *Busemb.* dicit, ubi *Trid.* receptum est, incurri excommunicationem ab imprimentibus, imprimi mandantibus, vendentibus, apud se retinentibus, vulgantibus libros de rebus sacris sine nomine Auctoris et approbatione Ordinarii; sed etiam hic rigor *Trid.* non est ubique in his partibus receptus.

§ 3. Si Regularis curet imprimi librum de 383
rebus sacris cum sola approbatione Ordinarii, et non cum licentia Superioris, docet Sylv. *p.* 1, IV. *Libri impres. concl.* 3, quod peccet graviter; si autem non esset de rebus sacris, quamvis non agat directe contra Trid., tamen *concl.* 2, dicit videri adhuc graviter peccare, quia agit contra notabilem constitutionem sui Ordinis; attamen nullam incurrit censuram, quia hæc incurritur tantum, quando omittitur nomen Auctoris, examinatio et approbatio Ordinarii, Suar. Sylv. *concl.* 3; ubi tamen refert Decretum *Urb. VIII*, mandantis omnium Religio-

num Superioribus, ut sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ præcipiant subditis suis, ne ullos libros de quavis materia tractantes imprimant sine expressa Superiorum revisione et in scriptis approbatione.

384 § 4. Si quis curet imprimi librum legitime approbatum, sed approbationem et licentiam non apponat, peccat, et in rigore, liber est prohibitus, quia *Later. et Trid.* vetant imprimi sine approbatione, quod explicant *Caj. Nav. Suar.* sine approbatione adjuncta seu simul impressa, Sylv. supra *q.* 3, ubi tamen dicit, si talis liber publice vendatur in loco catholico, ubi est librorum approbator, hoc ipso, quod permittatur vendi, haberi pro approbato ac posse præsumi esse approbatum.

385 § 5. Libros famosos imprimere aut legere est jure naturæ illicitum, non aliter ac eloqui et audire detractionem. Illi autem libri dicuntur famosi qui alicujus famam injuste lædunt, vel continent infamiam necdum publicam, et si sint contra Ordinem Religiosum, incurritur excommunicatio ab *Alex. IV* lata, Fill. 15, *n.* 126.

386 § 6. Secluso periculo perversionis putant Tann. et Burgh. *cent.* 1, *cas.* 8, non peccari, si legatur Pasquillus etiam ab hæreticis impressus contra varios status hominum, dummodo fidem catholicam et Papam non tangant, tum quia, vel talia sunt aliunde publice decantata, vel non creditur ejusmodi nugacibus scriptiunculis, vel ob difficultatem abstinendi et frequentiam contrarii usus, prohibitio, si quæ fuit, videtur desiisse.

487 § 7. In Indice, Regula 6, sic habetur : *Libri vulgari idiomate, de controversiis inter catholicos et hæreticos nostri temporis disserentes, non passim permittantur, sed idem de iis servetur, quod de Bibliis vulgari lingua scriptis statutum est.* Verum hæc prohibitio in Germania et Belgio non observatur, quamvis fateri oporteat, quod talis lectio multis sit perniciosa, præsertim illis qui non satis firmi sunt in fide, aut sunt simpliciores, et potius attendunt ad hoc, quod objicitur ab hæreticis, quam quod respondetur a Catholicis ; maxime autem vitandi sunt rudibus illi controversistæ, qui argumenta hæreticorum nervose, et ad plausum proponunt, solutionem autem breviter, et frigide ; imo recte notat Verj, *art.* 11, tales libros merito non esse permittendos imprimi, præsertim in lingua vulgari.

388 *Quæst.* 43. — *Quas pœnas incurrant legentes, aut retinentes libros hæreticos, vel alios prohibitos?* Resp. Satis colligitur ex dictis, et ex hac Regula 10 Indicis in fine : *Si quis libros hæreticorum, vel cujusvis Auctoris scripta ob hæresim vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata atque prohibita legerit, sive habuerit, statim in excommunicationis sententiam incurrat ; qui vero libros alio nomine interdictos legerit, aut habuerit, præter peccati mortalis reatum, quo afficitur, judicio Episcoporum severe puniatur.* Denique notandum est cum Schiara *l.* 4, *diss.* 21, laicis, (quales non sunt primam tonsuram habentes) prohiberi, Cap. *Quicumque de hæret. in* 6, sub pœna excommunicationis ferendæ sententiæ, ne disputent de fide publice vel privatim cum hæreticis. Idipsum etiam prohibetur Clericis indoctis. *L. Cleric. C. de sum. Trin. et fide cath.*

Quæst. 44. — *Quis possit dare facultatem legendi, vel corrigendi libros hæreticos et prohibitos?* R. § 1. Superiores regulares posse suis dare facultatem legendi et retinendi libros hæreticos putarunt multi viri docti a me interrogati, qui ducebantur his rationibus : 1. Quia Patres Provinciales, viri pii et docti quorumdam Ordinum eam facultatem hactenus semper dare consueverunt, qui communis mos videtur esse sat solidum fundamentum. 2. Quia est justa et rationabilis præsumptio pro sapientibus viris illis, non ignaris eorum, quæ obmoventur, nec tamen difficilibus in ea potestate danda, estque semper præsumptio pro Superioribus, argumento Cap. *Quid culpatur*, 23, *q.* 1, Laym. *l.* 1, *tr.* 1, *c.* 5, § 2, *n.* 11 et omnes in *Cap. Quoniam contra*, ubi nominatim Dec. *n.* 33, *ff. de prob.* Alciat. *Reg.* 3, *præsump.* 9, Abbas *concl.* 41, *n.* 2. Præsumptionem autem merito stari in utroque foro astruit Sanch. *in Dec. l.* 2, *c.* 10, *n.* 11 *et* 13. 3. Quia Bullæ et prohibitiones in contrarium ignotæ sunt, adeoque non receptæ usu apud Germanos. 4. Et præcipue, quia saltem quod S. J. attinet, et alios participantes ejus privilegia, *S. Pius V*, et post eum *Greg. XIII*, per Bullam *Exponi nobis* 1575, concedit, *ut Præpositus Generalis considerate cum delectu, et re consultata cum Assistentibus, possit concedere facultatem legendi libros hæreticos et alios prohibitos ad oppugnandum*, uti refertur in Compend. privil. V. *Libri prohibiti*, § 1. Et ibidem § 2, sic habetur : *Possunt nostri uti libris non hæreticis, licet habeant annotationes et scholia Auctorum hæreticorum, aut Auctores ipsi mali sint, si libri ipsi non sint editi ad stabilienda dogmata hæretica, dummodo nomen Auctoris, si sit hæreticus aut in Indice prohibitus, et si quid inter legendum impium oc-

curreret, deleatur. Et facultas hæc in dicto comp. communicatur Provincialibus. Similiter § 3 et seqq. ejusdem compendii datur facultas ei qui a superioribus nostris deputati fuerint, corrigendi aliquos libros prohibitos.

§ 2. Alii negant Superiores regulares posse dare facultatem ad legendos, aut retinendos, saltem libros hæreticos, quia putant ista esse revocata per sequentes Pontifices, nam *Greg. XV*, 30 *Decemb.* 1622, per Bullam *Apostolatus officium*, revocavit datas quibuscumque personis cujuscumque gradus, et conditionis licentias legendi, vel habendi libros hæreticos, vel quomodolibet prohibitos. Urban. VIII, Bullam illam innovavit 2 Aprilis 1631, expresse addens, libros quoscumque ob hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem, seu per Constitutiones Apostolicas etiam ratione astrologiæ judiciariæ, vel alias quomodolibet prohibitos, quibuscumque personis, laicis et ecclesiasticis, tam sæcularibus quam regularibus cujuscumque Ordinis, Societatis et Instituti quomodocumque concessos, per quæ verba, *cujuscumque Ordinis, Societatis et Instituti*, quæ *Greg. XV* omiserat, videtur voluisse etiam nos comprehendere. Hinc *Dic.* qui in Germania vixit et scripsit hic, *d.* 3, *n.* 237, ait : Urbanus VIII, 5 nov. 1631, per constitutionem, quæ incipit, *Cum sicut accepimus*, revocat, quidquid potuerunt omnes etiam de Societate circa ea, quæ concernunt fidem catholicam illiusque professionem et officium S. Inquisitionis, qualia sunt ea quæ ad hæresim spectant, et lectionem librorum prohibitorum. Accedit quoad libros hæreticos difficultas ex verbis concessionis per *S. Pium V et Greg. XIII*, nam cum dicat : *cum delectu et re consultata cum suis Assistentibus*, videtur eligi industria, seu requiri determinate judicium Generalis, adeoque facultas illa non erit communicabilis Provincialibus. Denique quod mihi maximam difficultatem facit circa illam facultatem nostram, est, quia in dicto compendio nostro supra in fine post § 6, additur : *Adverte facultatis legendi et habendi libros prohibitos universalem revocationem editam fuisse a Gregor. XV*, 30 *Dec.* 1662, *in Bull. com. const.* 40 *et ab Urb. VIII*, 2 *April.* 1631, *ibid. const.* 145. Atque ideo Dian. Portel. Delb. Lezan. Pign. *in novissim. cons.* 196, *p.* 492, stant pro hac sententia negante, uti novissime Viva *ad prop.* 25, *ab Alex. VII*, *n.* 11, quamvis contradicat Peyrinis, putans Pontifices non derogare Privilegiis Religionum, sed solum particularibus licentiis, atque ita referunt, sed nihil statuunt Bassæus, V. *Hæresis*, *n.* 17; Herincx *de fide dis.* 9, *n.* 82, sed Pennafiel, *de fide disp.* 16, *n.* 69, relatam sententiam illam Peyrinis rejicit dicens, facultatem quoad libros hæreticos tam Inquisitoribus quam Regularibus olim factam per constitutiones illas revocari, Pelliz. *t.* 1, *tr.* 6, *c.* 5, *n.* 37, dicit speculative defendi posse, per Pontifices revocatas esse licentias, quomodocumque etiam per privilegium datas ad legendum tales libros, item potestatem dandi ejusmodi licentias esse restrictam ad solam Congregationem S. Officii, adeoque ablatam illis qui illam habebant via ordinaria, uti erant Ordinarii et Inquisitores, sed non ideo potestatem concedendi facultatem legendi tales libros esse ablatam illis, qui privilegium habebant, de hoc enim nulla fit mentio, nihil tamen vult determinare. *Pign.* autem supra directe contradicit, tantum id permittens, quoad alios libros prohibitos, sed non hæreticos. Et satis est mihi ista retulisse. De cætero, quod me attinet, quia non tantum Nuntii Apostolici, sed etiam Episcopi in his partibus habent speciales facultates concedendi potestatem legendi et retinendi libros hæreticos, ut retuli l. 6, p. 3, n. 382 et 846, ab illis pro securitate hactenus petii hanc potestatem, uti et absolvendi ab hæresi et a lectione librorum prohibitorum, quando sunt casus cadentes sub Bullam Cœnæ, de quibus omnibus multa etiam dixi l. 6, p. 1, a n. 1613 et 1618.

Opponi potest 1. Quod alii Regulares sine scrupulo tali facultate utantur, uti et dicuntur absolvere ab hæresi ; ergo et nos posse. R. n. cons., quia nobis deberet facultas illa communicari per Generalem, fortasse id non est opus apud alios. Deinde recte docet Less. *in Auct. V. Bulla Pontificia, cas.* 5. Religiosos diversorum Ordinum in eadem Provincia non facere unum corpus in ordine ad receptionem Constitutionis Pontificæ generaliter ad Regulares directæ, quia in hoc Ordine possunt esse rationes recipiendi, in altero non recipiendi, cum vario Jure et modo vivant, nam et sic fit, ut unius regni civitas una recipiat et obligetur lege Principis, alia non.

Objici potest 2. Revocationes illas non esse promulgatas in partibus ; ergo non obligant. R. n. cons. quia sufficit promulgationem esse Romæ factam, uti recte Less. sup. V. *Professio religiosa, cas.* 1, *n.* 1. Et quamvis, si revocationes tangant contractus et similia, ex quibus sequi posset magna perturbatio Reip., teneant aliqui cum Less. V. *Bull. Pont. cas.* 3,

requiri etiam promulgationem in partibus, tamen si agatur de privilegiis, recte docet sufficere, quod revocatio facta sit Romæ, et de ea certo constet in partibus; privilegia enim non sunt leges et multo facilius cadunt.

391 § 3. Confessarius sine speciali potestate absolvens ab hæresi, lectione libri hæretici, vel alio casu Bullæ Cœnæ, facit actum irritum et excommunicatur, uti patet ex § 23 et seqq. Bullæ Cœnæ quam retuli l. 6, p. 2, n. 1054.

392 § 4. Quod attinet ad facultatem corrigendi aliquos libros, et ita correctos relinquendi externis, est tantum sermo de libris aliquam forte hæresim vel alteram continentibus, non autem de libris hæreticis tractantibus de Religione, hi enim corrigi non possunt, nec ideo prohibentur, quod contineant hæresim, quæ corrigi possit, sed quia tractant de religione, quali tractationi facile inspergitur hæresis, uti habet Sanch. supra.

393 § 5. Circa correctionem libri, cui inspersa est hæresis, sic habet Laym. supra *n.* 4: « Licet in Reg. VIII Indicis librorum prohibitorum præcipiatur, ut libri quorum principale argumentum bonum est, in quibus tamen obiter aliqua inserta sunt, quæ ad hæresim seu impietatem, divinationem seu superstitionem spectant, a Catholicis Theologis Inquisitoris Generalis auctoritate expurgentur, quia tamen in Germania nostra Inquisitores non sunt, ideo hoc præceptum in observationem non deducitur, quamvis consultum sit observare et ejusmodi libros viris Theologis expurgandos tradere, *Less. in auct. V, Hæreticorum* libri cas. 16, *sic habet:* Episcopus in his locis potest Religiosis, et etiam externis dare facultatem corrigendi etiam libros externorum, ut patet ex instructione Clem. VIII, quæ habetur in Indice librorum prohibitorum. Similiter potest Episcopus dare facultatem legendi libros prohibitos viris idoneis, modo tales sint, ut corrigi possint, ut patet ex eadem Instructione, ubi vero est Inquisitor, ab utroque facultas obtinenda. Sylv. p. 1, V, Libri q. 2, *sic habet.* Quamvis de rigore secundum Tit. Indicis ac correctione § 1 et 5, correctio alicujus libri fieri debeat de licentia Episcopi vel Inquisitoris, tamen, cum rigor ille non sit in viridi observantia, probabilius est viro docto licere juxta Indicem expurgatorium per seipsum corrigere libros, nam ad regulam 12 notatur, ut qui posthac libros suos expurgandos idoneus futurus est, idipsum præstare queat, servando reliqua præscripta. » Addit *q.* 8. *Si visitator* per Episcopum constitutus aut alius habens potestatem visitandi aut permittendi, permittat librum, censeri potest approbatus.

Quæst. 45. — *An Episcopi possint pro sua Diœcesi prohibere certos libros, vel aliquas propositiones censurare?* R. Negant aliqui cum Vindice Gobati : 1. Quia Inn. XI, in decreto, quo damnavit 65 propos. in fine prohibet censurari vel notari ullas propositiones adhuc controversas inter catholicos, et judicium de eis S. Sedi reservat. 2. Quia censura Episcoporum non est infallibilis, et fieri poterit, ut unus pro suo criterio vel passione reprobet librum aut propositionem, quam alius approbavit, et sic nascetur divisio et scandalum aliquod in Ecclesia ; ergo decuit hanc potestatem esse reservatam infallibili Romani Pontificis judicio. 3. Quia nemo utiliter damnat propositionem, cujus judicium merito potest ad crisim vocari et pariformiter damnari. His non obstantibus probabilius est posse : 1. Quia Episcopi sunt a Christo constituti Pastores debentes regere suas Ecclesias ad quos spectat posse ovibus noxia pascua declarare ac prohibere. 2. Quia in Reg. 10. Indicis Trid. expresse ita habetur : *liberum tamen sit Episcopis, aut Inquisitoribus generalibus secundum facultatem, quam habent, eos etiam libros, qui his regulis permitti videntur, prohibere, si hoc in suis regnis aut provinciis vel diœcesibus expedire judicaverint.* Hanc autem potestatem non revocavit Inn. XI, cum nec de illa, nec de Episcopis, nec de libris mentionem faciat. Fatendum tamen est, quod censura illa Episcoporum nullam habeat certitudinem, nec reddat doctrinam libri improbabilem, nec liget, nisi illius subditos, et si ex nimia promptitudine Episcoporum aliquando nascatur inconveniens, per accidens hoc est. Quod particulares Doctores attinet, hi se reddunt deridiculos, si nimis prompti sint in censurandis propositionibus aliorum, dicitque bene *Vindex Gobati, quo fere doctior quisque est, eo partior esse solet in damnandis aliorum opinionibus, ut in Doctore Angelico, Seraphico, Subtili, aliisque licet observare, Reprehendi non meruit, quod recte defendi potest,* inquit S. August. Epist. 15, ad Hieronymum[1]. 394

[1] Rem extra controversiam posuit epistola congregationis Judicis ad omnes Episcopos, eos excitans « ut libros omnes noxios in sua diœcesi editos vel diffusos, propria auctoritate proscribere et e mani-

CAPUT III.

DE SUSPENSIONE ET DEGRADATIONE.

DUBIUM I.

Quid sit Suspensio, quotuplex, et unde disgnoscendum qualis et quanta sit?

[illegible] « Resp. I. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur. V. Bon. *t.* 1, *d.* 3, *p.* 1, Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 3, *c.* 1. *Unde resolves:*

» I. Solus Clericus potest suspendi.

» II. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

» III. Ex genere suo, et nisi parvitas materiæ excuset, est peccatum grave, exercere actum per suspensionem prohibitum, unde et irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab aliis propter utilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cum alii licite requirant, imo etsi nominatim sit denuntiatus non toleratus, alii tamen non tenentur sub mortali eum vitare nisi censeantur cooperari actui a quo suspensus est, unde audire ejus Missam non erit peccatum (saltem mortale), si non inservias. Ita probabiliter Avila, Henr. Suar. Sayr. Bon. *p.* 4, *numer.* 4, etiam Laym. n. 7.

» IV. Suspensus non toleratus invalide absolvit, quia non habet jurisdictionem.

» Resp. II. Suspensio: 1. Alia fertur ad certum tempus, quo elapso expirat, alia fertur absolute, seu indefinite, manetque donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio sive id sit ordinis, sive jurisdictionis, alia a beneficio; alia ab utroque. 3. Suspensio ab officio, vel est a toto, vel a parte tantum, scilicet a functione ordinis vel jurisdictionis. Item suspensio beneficii, vel est a beneficio absolute, vel a quibusdam tantum functionibus ejus ratione competentibus. Laym. Bon. *l. c.*

» Resp. III. Quantitas et qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ utpote in re odiosa, non amplius sunt extendenda quam proprie acceptata significent. *Unde resolves:*

» I. Suspenso absolute, et in toto prohibetur omne exercitium ratione officii proveniens, tam ordinis quam jurisdictionis, et consequenter non potest celebrare, nec valide excommunicare, beneficia conferre, etc. Suspensus vero a parte beneficii determinata, v. g. ab ordine tantum vel jurisdictione, privatur tantum illius officii functionibus. Unde Episcopus, v. g. a jurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absolvere, delegare, etc. potest tamen exercere actus ordinis, ut consecrare templa, ordinare, etc. Bon. *l. c.*

» II. Suspensus a certa functione Ordinis, v. g. Sacramentorum administratione, non est suspensus a sacrificio. Similiter suspensus ab Ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram, quia non comprehenditur sub Ordine. Bon. *p.* 2, *n.* 6.

» III. Snspensus ab officio simpliciter, non intelligitur suspensus a beneficio seu fructibus ejus. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, ut fructus percipiat. Bon. *n.* 10, ex Nav. Suar. Henriq. Fill. etc.

» IV. Suspensus ab Ordine non videtur suspensus a beneficio, quia beneficium non fundatur in Ordine; Bon. tamen dicit indirecte suspendi a fructibus ejus, quia dum non potest facere officium, non potest percipere fructus, V. *n.* 5.

» V. Suspensus a beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus a recipiendis fructibus ejus, non tamen ab officio, sive jurisdictionis, sive ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficii competit. Unde tenetur legere Horas, et cætera onera beneficii præstare, licet fructibus non fruatur, hoc enim debet sibi imputare. Non tamen privatur commodo, quod provenit ex aniversariis stipendiis Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale

bus fidelium avellere studeant. Ad Apostolicum autem judicium ea deferantur opera vel scripta, qua profundius examen exigant vel in quibus ad salutarem effectum consequendum supremæ auctoritatis sententia requiratur. » 24 Aug. 1864.

Cum Episcopus infallibilitate non polleat, judicium ejus ultimum non est, unde valide et licite ab eo ad supremum Romani Pontificis judicium, ad juris canonici tramites, recurri potest.

Regula Indicis quoad Litanias, ita ex Pii IX jussu sic nunc se habet: « Litaniæ omnes, præter antiquissimas et communes quæ in Breviario, Missalibus, Pontificalibus et Ritualibus continentur, et præter Litanias de B. M. V. quæ in S. et de Lauretana decantari solent, non edantur sine revisione et approbatione ordinarii, nec publice in ecclesiis, publicis oratoriis et processionibus recitentur absque licentia et approbatione S. Rituum Congregationis. » Unde novæ Litaniæ præter assignatos, liturgice adhiberi nequeunt etiam de Episcopi licentia, ad quod requiritur S. R. C. approbatio.

Clerici, quia non sunt fructus beneficii. Secus est de distributionibus quotidianis, licet ex his vel aliis beneficii fructibus possit ali, si aliunde sustentari nequeat, Bon. *num.* 12, Suar. Sayr. Fill. etc.

» VI. Suspensus a beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium, quia etsi hæc jura competant illi ratione beneficii, illi tamen actus non sunt beneficii præcise ut sic, sed potius officii, et jurisdictionis. *Ibid.*

» VII. Suspensus a beneficio, vel Ordine absolute, et sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio vel ordine, nisi aliunde constet. *Ibid. n.* 8.

» VIII. Suspensus absolute, intelligitur ab officio et beneficio. Laym. *c.* 1, *n.* 2.

» IX. Suspenso Capitulo vel Conventu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ait Sa, *V. Suspensio*, et Laym. *n.* 3.

» X. Si prælatus solo verbo dicat Sacerdoti: suspendo te, v. g. a celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio, non censura, quia hæc licite non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de ejus intentione, aut nisi Religio habeat privilegium, absque scripto ferendi censuras. V. Bon. *t.* 1, *De cens. in communi*, *d.* 1, *q.* 1, *p.* 1.

ADDENDA.

396 *Quæst.* 46. — *Quid circa hæc sit præterea notandum?* R. § 1. Docent cum aliis Castr. hic *d.* 4, *p.* 3, et Dic. *d.* 4, *n.* 66, contra aliquos alios suspensionem ferri non posse ob culpam alienam, et consequenter suspensa communitate non suspendi particulares personas innocentes quoad se, sed tantum ut membra sunt deliquentis communitatis, quia iniquum est innocentem sustinere pœnas soli nocenti debitas.

397 § 2. Putant Nav. et alii suspensum ab officio hoc ipso suspendi a beneficio, quia prohibito principali prohibetur accessorium, sed cum communi probabiliter negat Castr. *p.* 5, aliquando enim fertur suspensio ab officio, aliquando a beneficio, aliquando ab utroque simul.

398 § 3. Multi cum Suar. *d.* 2, *s.* 4, putant suspensum ab ordine inferiore hoc ipso suspendi a superiore, quia ubi minora prohibentur, dedecet concedi majora, secundum regulam juris; e contra Castr. *punct.* 5. § 1, negat cum aliis, quia in pœnis facienda est stricta interpretatio, et non extensio ultra verba, neque inconveniens est, ut privatus minore honore, vel officio relinquatur in majore, pro quo tollendo necdum censetur delictum sufficiens commisisse.

§ 4. Dixi l. 4, n. 778 suspensum simpliciter ab omni officio et beneficio, etiamsi sit occultus et non denuntiatus, promoveri non posse ad dignitates vel beneficia Ecclesiastica, imo promotionem ad beneficium esse irritandam hoc ipso, quod ab omni officio sit supensus, non tamen sit tantum ab aliquo officio, super quo non fundetur beneficium. 399

§ 5. Si Caius ordinatus sit sacerdos ad titulum vitiosum, ideoque sit suspensus, quamvis postea obtineat Parochiam, non ideo ex titulo Parochiæ obtentæ licite absolvet, quia non ideo sublata est suspensio ab actibus Ordinis suscepti; absolvere autem est actus non solius jurisdictionis, sed etiam Ordinis; e contra poterit valide et licite exercere actus, qui sunt solius jurisdictionis aut Ordinem non requirunt, ut: delegare alteri jurisdictionem ad audiendos suos Parochianos, assistere Matrimoniis suorum; hæ enim potestates nullo modo fundantur in Ordine, a cujus exercitio suspensus est, sed in sola jurisdictione, aut potestate alia, quamvis abesset Ordo. An autem et quando peccet, qui ita suspenso confitetur, dixi lib. 6, p. 1, a num. 211. 400

§ 6. Quamvis in quibusdam electionibus prærequiratur v. g. Ordo Subdiaconatus, ut quis sit capax eligendi, tamen si quis sit suspensus a beneficio, et ab exercitio Ordinis, non ideo est suspensus ab eligendo, quia eligere est actus alicujus jurisdictionis, aut saltem planæ diversæ potestatis, uti patet in laicis conversis et mulieribus sæpe eligentibus sine ullo Ordine, docetque clare Gloss. ad Cap. Presbyterum dist. 28, his verbis: *Beneficium retinebit et locum in choro, et cantabit cum aliis, et intererit electionibus, sed hoc solum deest ei, quod non debet ministrare ut Sacerdos.* Idem docent alii communiter cum Nav. Suar. Bon. Fill. Passer. de Electione *cap.* 10, *n.* 95; Castr. *d.* 4, *p.* 5, § 1, *n.* 9; Leur. in foro benefic. *p.* 2, *quæst.* 278. Et suspensum ab actibus ordinum non esse suspensum a jure eligendi, docent expresse Hostiens. Sigism. Henr. Suar. Fill. Barb. Leur. *quæst.* 276, *n.* 4, aliique, et hoc declarasse Sac. Congreg. testatur Passerinus supra, qui *n.* 98, recte sic concludit: *sola igitur suspensio, vel simpliciter, vel ab officio, vel si esset suspensio ab eligendo,* 401

privat voce activa in electione, non vero suspensio a Beneficio vel ab Ordine.

[illegible] § 7. Dubitatur an suspensus per annum, teneatur suspensione ultimo die anni bissextilis, nam libertas promissa servienti per annum acquiritur, si servierit 365 diebus, L. *Cum hæres*, § Stichus, De statu liberi ; ergo similiter hic. Attamen puto oppositum esse probabilius, tum quia duo illi dies in Februario habentur pro uno, tum etiam quia suspensionem ferens ad annum, intelligit, usque dum anno sequente recurrat, et absolvatur hic dies, et per accidens est, quod ille annus habeat dies 366. Videri potest Dicast. *d.* 4, *num.* 83, qui d. 5, *num.* 207, notat suspensionem aliquando esse puram pœnam, si nempe ad certum tempus feratur propter delictum præteritum, et hoc tempore evoluto cessare absque absolutione, aliquando esse censuram, si feratur ut medicina propter contumaciam præsentem corrigendam et tum indigere absolutione.

DUBIUM II.

Quæ sint suspensiones in particulari, et quis ab eis possit absolvere?

[illegible] « Resp. I. Suspensiones Juris communiores sunt sequentes.

» I. Clerici ipso jure suspensi sunt. 1. Recipientes Ordines sacros ab alieno vel a proprio in aliena diœcesi, vel sine ætate legitima aut dimissoriis, aut titulo, vel extra tempora, aut non servatis interstitiis, vel per saltum, vel in censura, vel denique post Matrimonium ratum, qui omnes suspensi sunt ab executione Ordinum, nisi fecerint absque dolo, et si Ordine utantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, et causæ expressione, est suspensus per per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum vel Parochum indignum, suspenduntur a beneficiis biennio. 4. Ordinans, et ordinatus simoniace, est suspensus ab Ordinibus. 5. Parochi jungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia. 6. Gravantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona vel census Ecclesiæ, beneficii vel alterius pii loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, provocantes ad duellum, vel acceptantes raptores vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum de Immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Visitantes, si accipiant pecuniam vel munera, qui, si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ, si inferiores Episcopo, ab officio et beneficio, usque dum restituant duplum. 11. Judex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit injuriam contra justitiam et conscientiam parti litiganti. V. Bon. *d.* 3, p. 5.

» II. Religiosi : 1. Apostatæ recipientes Ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem ante annum probationis per actum. 3. Non utentes habitu et vestitu, modo sibi præscripto. Introducentes mulieres in Monasteria.

» III. Episcopus : 1. Ordinans non subditum suspensus est a Pontificalibus per annum ; Ordinans vero invitum suspensus est per annum a celebratione. 2. Admittens resignationes contra formam præscriptam. 3. Intrans Monasteria Monialium sine necessitate. V. Fill. *t.* 17, *cap.* 5.

» Resp. II. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine, quæ si sint graves, requirunt culpam mortalem, v. g. ut quis suspendatur ab omnibus actibus sui officii, vel fructibus unius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale privari uno actu, v. g. eligendi.

» Resp. III. Habens Episcopalem auctoritatem potest absolvere a suspensione non reservata et communiter Religiosi ex privilegiis possunt absolvere ab omni suspensione in foro conscientiæ, et Episcopus potest absolvere ab omni suspensione juris, si Sedi Apostolicæ specialiter reservata non sit, Laym. *cap.* 4, *num.* 2, ex Nav. Suar. etc. Imo etiam ab hac, si proveniat ex delicto occulto, et non deducto ad forum contentiosum, Bon. *p. ult.* ex Trid. *sess.* 24, *cap.* 6.

ADDENDA.

Quæst. 47. — *Quid circa hæc præterea sit notandum?* Resp. § 1. Suspensiones in particulari late enumerat Dicast. *d.* 4, *dub.* 7. Dubitat autem Henricx *de Ordine quæst.* 8, *num.* 404
85, an promotus ad sacrum Ordinem absque titulo sufficiente incurrat suspensionem, quia licet id habeatur Cap. *Neminem*, et Cap. *Sanctorum*, dist. 70, tamen pœna illa videtur abrogari, Cap. *Cum secundum Apostolum* et

Cap. *Si Episcopus*, de præbendis. Et quamvis Trid. *sess.* 21, *cap.* 2, *de Reform.* innovet pœnas antiquorum Canonum, tamen non liquet, an etiam Canones illos priores innovet, hinc non incurri suspensionem docent multi cum Gallem. ad Trident. supra. Addunt Tolet. Garz. Barb. Henricx saltem non contrahi, si patrimonium sit acceptum sub onere redonandi, cum etiam acquirat dominium tituli, non ordinatur sine titulo. Et idem est, si jam ordinatus Subdiaconus cum vero titulo cedat titulo, et ulterius ordinetur Diaconus et Presbyter, nec illa pactio redonandi et cessio patrimonii sunt irrita ; ergo reipsa non ordinatur sine titulo. Quod adhuc magis valet, si ordinetur cum titulo, sed adjecto pacto non utendi illo, seu non percipiendi ex eo fructus, quæ pactio etiam est prorsus irrita. Oppositum tenet communis et probabilior cum Dicast. *num.* 211 et aliis, quos secutus sum lib. 6, p. 2, num. 2283 ; nempe a taliter ordinato incurri suspensionem ab Ordine suscepto, quia Trid. innovat pœnas antiquorum Canonum, inter quos sunt isti priores. Vide plura ibi lib. 6, dicta.

405 § 2. Nav. *in cons. lib.* 5, *cons.* 69; Barb. *de potest. Episc.* p. 2, *alleg.* 6, *num.* 7; Zerola, De Leone, Gavantus in Enchir. *Episc. V*, *Functiones num.* 3, putant Episcopum exercentem Pontificalia in aliena diœcesi non excusari a pœna suspensionis per inadvertentiam vel bonam fidem. Sed recte contradicunt Squillant. *de oblig. Episc. p.* 2, *cap.* 3, *num.* 17. Quartus *in rubr. Miss. p.* 2, *t.* 1, *et dub.* 3. Versu *Dico secundo.* Henao post historiam de scientia media parergon 28, *num.* 1799, nam inadvertentia et bona fides excusant a pœna et censura, secundum dicta *num.* 93.

406 § 3. Sperel. *dec.* 114, dicit eum peccare mortaliter, qui ante Confirmationem suscipit Ordines, sed oppositum dixi lib. 6, p. 2, num. 227, et saltem talis non suspenditur. Additur autem ordinatum sine Tonsura esse suspensum ; putat enim Tonsuram esse Ordinem, adeoque fieri Ordinationem per saltum. Et quamvis lib. 6, p. 2, num. 2208, cum communi dixerim Tonsuram non esse Ordinem, tamen præscindendo ab hoc, dicit Gallem. ad Trid. *sess.* 23, *cap.* 54, *de refor. num.* 4, aliquam Congregationem declarasse ordinatum sine Tonsura suspendi.

407 § 4. An per simoniam in beneficio vel per simoniacam collationem aut receptionem Ordinum, etiam minorum, et primæ Tonsuræ incurratur suspensio, dixi lib. 3, p. 1, a num. 216. Eos autem Sacerdotes, qui assistunt Matrimonio alieni Parochiani, incurrere suspensionem per Trid. latam *sess.* 24, *cap.* 1, *de Refor. Matr.* dixi lib. 6, p. 3, num. 766. Clericus concubinarius, si secundæ monitioni non pareat, suspendi potest ab omni administratione beneficii per Trid. *sess.* 25, *cap.* 14, *de Refor.* ita ut nequidem alimenta ei ex beneficiorum redditibus debeantur. Videri potest Pignat. *tom.* 9, *cons.* 139, *a num.* 160, qui *tom.* 1, *cons.* 261, notat ex declaratione S. Congreg. 21 Mart. 1643. Ordinarium, si aliquem suspendat vi Trid. *sess.* 14, *cap.* 1, *de Refor.* teneri si judicialiter petatur, exprimere non parti, sed Superiori delictum, et causam suspensionis.

DUBIUM III.

Quid sit depositio et degradatio, a quo et ob quam causam fieri possit?

« Subjici solent suspensioni Depositio et Degradatio (etsi censuræ non sint, ut dictum est cap. 1), ob similitudinem, quam habent cum suspensione, cum utraque sit ab Ecclesiastico Ordine, aut beneficio. Differunt autem a suspensione, quod illæ auferant ipsum jus radicale, et titulum beneficii, idque in perpetuum, suspensio non item. Porro depositio generice accepta, alia est verbalis, quæ absolute depositio dicitur, alia realis, quæ dici solet degradatio.

» Resp. I. Degradatio est privatio executionis officiorum et beneficiorum simpliciter, et in toto, et absque spe restitutionis, facta cum certa solemnitate et privatione privilegii Clericalis, tam Canonis quam fori, ita ut sæculari curiæ subdatur.

» Dixi : *Executionis*, quia Ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, et ad horas, nisi has forte pœna, ad quam damnatur, v. g. triremes, vel aliud impediat.

» Resp. II. Depositio verbalis est similis privatio, sed sine solemnitate dicta, et relicto utroque privilegio Canonis et fori.

» Resp. III. Clerici possunt degradari a suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo, deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

» Resp. IV. Depositio fieri potest in casibus jure expressis et delictis, non tamen nisi gravioribus arbitrio judicis. Ubi notat Laym. crimen debere esse enorme, id est, unum ex ma-

ximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantum gravissimis, quales sunt v. g. crimen hæresis manifestum, falsatio litterarum Apostolicarum, sodomia frequentata, gravis calumnia proprio Episcopo irrogata. V. Laym. hic *cap.* 5, et Fill. *t.* 18, *cap.* 8. »

ADDENDA.

Quæst. 48. — *Quid præterea circa ista sit notandum?* Resp. Raro hæc servire possunt ad praxim, et de illis bene ac breviter habent Castr. *d.* 4, *punct. ult.* Dicast. *sect.* 6. Quomodo servandi sint gradus pœnarum, antequam Clericus criminosus degradetur et tradatur potestati sæculari, videri potest Pignat. *tom.* 7, *cons.* 33. An autem damnandi ad triremes debeant prius degradari saltem verbaliter, examinat *tom.* 8, *cons.* 91.

CAPUT IV.

DE INTERDICTO

DUBIUM I.

Quid sit et quotuplex?

» Resp. 1. Est censura Ecclesiastica prohibens divinorum officiorum, Sacramentorum aliquorum, et Ecclesiasticæ sepulturæ usum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem privat, quatenus est communicatio cum fidelibus; suspensio vero proprie non illum usum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. V. Laym. *lib.* 1, *t.* 5, *p.* 4; Bon. *d.* 5, *p.* 1.

» Resp. II. Interdictum dividitur : 1. In Locale, quod immediate locum afficit, et in Personale, quod immediate afficit personam, et Mixtum, quod immediate afficit locum, et ejus incolas. Differt autem locale a personali, quod in illo participatio sacrorum officiorum, tum indigenis tum alienigenis, non absolute, sed in loco tantum interdicto; in hoc vero certis personis aut communitati prohibeatur absolute, et in omni loco. 2. Inderdictum tam locale quam personale, subdividitur in Generale et Particulare. Generale est, quo locus generalis, v. g. civitas, provincia; vel quo communitas, v. g. collegium, etc. interdicitur; Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares interdicuntur. *Unde resolves :*

» I. Interdicta civitate interdicuntur etiam suburbia et interdicta Parochia, etiam sacellum et cœmeterium contiguum, quia accessorium sequitur naturam principalis.

» II. Interdicto populo, non interdicuntur qui non sunt pars populi, ut studiosi, Clerici, perigrini, etc. Nec interdicto Clero, interdicuntur Religiosi, quia in favorabilibus tantum nomine Clerici comprehenduntur.

» III. Si dicatur : cives v. g. Colonienses sunt interdicti, ii nusquam possunt interesse divinis (nisi tamen desinant esse istic cives, nec causam dederint interdicto); contra vero, si civitas interdicto subjiciatur, licet civibus aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, alio ire, et istic divinis interesse. »

ADDENDA.

Quæst. 49. — *Quid hic sit præterea notandum?* Resp. § 1. Quamvis interdicto populo, non interdicatur Clerus quia populus absolute censetur contradistingui a Clero tamen interdicta familia interdicuntur Clerici illius familiæ, uti habet communis cum Dicast. *d.* 5, *n.* 34. Qui tamen post interdictum illud fit de familia, non interdicitur, quia non comprehendebatur intentione interdicentis; præsumitur enim fuisse velut interdictum particulare in has personas talis familiæ. E contra si interdicta sit civitas, interdicitur, qui fit de illa civitate, quia intentio interdicentis præsumitur fuisse ferre interdictum generale, tendebat enim in communitatem secundum se, quiscumque eam componeret, usque dum tolleretur interdictum Bon. *d.* 5, *p.* 1, *num.* 13, contra Dicast. *d.* 5, *num.* 38. Interdictum autem generale pertinet etiam ad suburbia, Cap. *Si civitas*, de cent. excom. in 6. 411

§ 2. Si communitas interdicta dissolvatur, et interdictum cadebat in communitatem ut talem, hoc ipso etiam cessat interdictum. Si autem ob causam datam afficiebat certas personas, manent hæ interdictæ usque ad absolutionem, Dicast, *num.* 219. 412

§ 3. Interdictus particulariter et in persona, quamvis mutet domicilium, manet interdictus, donec absolvatur ; e contra interdictus generaliter, et in communi tanquam subditus loci, in quo fuit, si mutet domicilium, desinit esse interdictus, Suar. Ugol. Dicast. *n.* 9. 413

414 § 4. Lege interdicti lata Cap. *Episcoporum*, de privilegiis, in 6, *ne celebrent, celebrari faciant, etc.*, in locis vel coram personis nominatim interdictis, tenentur Regulares etiam exempti, Nav. Suar. Castrop. *d.* 5, *p.* 2, § 1, *num.* 7; Dicast. *num.* 62; Pign. *tom.* 10, *cons.* 1, *n.* 2, contra Gloss. Bard. Sayr. quia Trid. *sess.* 25, *cap.* 12, *de reform.* loquitur etiam ad exemptos his verbis : *Censuræ, et interdicta nedum a Sede Apostolica emanata, sed etiam ab Ordinariis promulgata mandante Episcopo, a Regularibus in eorum Ecclesiis publicentur, atque serventur.* Ita quidem, ut etiam ille, qui interdictum locale tulit, teneatur illud observare, quia ea obligatio nascitur ex Jure communi, cui ipse, nisi interdictum tollat, derogare non potest, Castr. *p.* 7, § 1. Dicast. *num.* 74, 141.

415 § 5. Si Ecclesia sit interdicta, quamvis diruatur, fundus ejus manet interdictus, nec in eo cadavera sepeliri possunt, quia Ecclesiam præcipue constituebat ille fundus, Suar. Regin. Laym. Fill. Dicast. *n.* 217.

416 § 6. Habens in duplici loco actuale domicilium, unum subjectum, alterum non subjectum interdicto, secundum Suar. et Castr. p. 2, § 2, *num.* 7, subjacet interdicto, si habitet in loco interdicto, non subjacet, si habitet in loco non interdicto. Contradicunt Sylv. et Dicast. *num.* 58, quia non est ratio cur potius dici debeat pars populi interdicti, quam non interdicti ; ergo potius inclinandum est in favorem, quod gaudeat bonis quæ competunt non interdictis. Quod si interdicantur Doctores alicujus universitatis, interdicuntur etiam Clerici Doctores, cum nomen Doctoris sit utriusque commune, Castrop. *num.* 11 ; Dicast. *num.* 41, contra Henriq. Avil. et alios.

417 § 7. Casus, in quibus Jure ipso latum est interdictum, fuse recenset Castrop. *punct.* 8, et Dicast. *d.* 5, *dub.* 6. Specialiter de cessatione a Divinis agunt Castrop. *p.* 9, et Dicast. *dub.* 8. Specialiter de interdictis ab ingressu Ecclesiæ, Dicast. *n.* 206 *et n.* 249 ; sed cum raro hæc fiant, omitto.

DUBIUM II.

Qui sint effectus Interdicti?

418 « Resp. Sunt sequentes : 1. Prohibitio divinorum officiorum. Unde etiam interdicti ob alienam copulam non possunt interesse Sacro ; Clerici tamen et Religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent, ut ante, Missas divinaque officia celebrare, sed januis clausis, non pulsatis campanis (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicujus), submissa voce, et exclusis interdictis. Permittitur tamen, ut in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, et per Octavam Corporis Christi, divina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdictis, dummodo, qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium vel communionem. 2. Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione et Pœnitentia quæ omnibus permittuntur, iis exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio, vel favore ; Eucharistia tamen potest dari morituris, et deferri cum lumine et campana. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere Matrimonium, ut Sanch. Kon. et Laym. docent contra Suar. quia hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia, sed ab ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ, etiam respectu infantium et amentium. Excipe tamen Clericos, qui interdicto locali, si nominatim interdicti non sint, nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepeliri, Laym. *c.* 2, *num.* 3. 4. Clerici violantes interdictum peccant mortaliter; sicut etiam Religiosi utriusque sexus, qui insuper excommunicantur de facto. Laici vero peccant quidem graviter, si contra interdictum personale recipiant Sacramenta; si vero tantum violant locale, v. g. audiendo divina officia, probabilius est tantum esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint, Laym. *cap.* 3, ex Sylv. Sot. Avila, etc.

ADDENDA.

Quæst. 50. — *Quid hic sit præterea notandum?* Resp. § 1. Per festum Nativitatis Christi, Paschæ, Pentecostes, quibus non obligat 419
interdictum ab officiis solemnibus, communis sententia intelligit tantum primum diem, sed Vivald. Kon. Sot. Avil. Bonac. Hurt. Castrop. *d.* 5, *p.* 4, § 2, *num.* 19 ; Dicast. *d.* 5, *n.* 160, probabiliter extendunt etiam ad festos dies sequentes, quia censetur manere, et continuari eadem solemnitas ; incipiunt autem illi dies saltem a primis vesperis, et clauduntur in Completorio festorum ; communis cum Cas-

trop. *num.* 20. Et putant Suar. Kon. Fill. tum posse ac consequenter debere aliquem communicare pro Paschate; sed communior negat cum Dicast. *num.* 123, quia Jus tantum loquitur de officiis divinis.

420 § 2. In loco interdicto, vel a personis generaliter interdictis administrari, et recipi non posse Sacramentum Matrimonii, docent ex hac ratione Ugol. Sayr. Suar. Fill. Bonac. Dicast. *n.* 134, quia tum prohibita est administratio et receptio Sacramentorum, nisi in casibus a Jure exceptis; Matrimonium autem est Sacramentum, et non excipitur. E contra ratio Sylv. Tol. Avil. Conc. Schiar. *lib.* 4, *diff.* 1, *n.* 21, et aliorum cum Busemb. et Castrop. *p.* 4, § 1, *n.* 15, est hæc, quia contractus humani politici, quorum nomine venit Matrimonium, tempore interdicti non prohibentur, et generalis prohibitio intelligitur de Sacramentis pure spiritualibus. Utraque sententia est probabilis et tuta, teste Dicast. *n.* 135. Attamen omitti debere benedictionem publicam docet cum aliis Kugler *lib.* 5, *num.* 1550, quia est aliquod officium divinum, cum debeat fieri a Sacerdote inter Missarum solemnia, quale officium divinum tum prohibetur. Quod Sacramentum Pœnitentiæ attinet dixi lib. 6, p. 2, n. 1566. Parochum posse illud tum administrare illis, qui non sunt specialiter interdicti, nec fuerunt causa interdicti.

421 § 3. Sepulturam Ecclesiasticam concedi posse in solemnibus festivitatibus, de quibus ante dictum est, docent S. Anton. Nav. et alii cum Dicast. *num.* 192, quia in illis festis possemus communicare in sacris cum illis vivis, ergo etiam cum illis mortuis; sed probabilius contradicunt alii cum Covar. Suar. Kon. Castrop. *p.* 4, § 3, quia privatio sepulturæ est specialis pœna ultra privationem divinorum officiorum. Et in loco interdicto nequidem illi possunt sepeliri, qui interdicti non sunt, imo nec infantes aut amentes, quia locus non debet tali usui sacro posse servire, Suar. Dicast. *num.* 183, 193. E contra qui decesserunt in loco interdicto, si non sint personaliter interdicti, transferri possunt ad locum sacrum non interdictum, Dicast. *num.* 185, qui addit *num.* 196, interdicto personali communitatis posse infantes et amentes sepeliri in loco sacro non interdicto, quia illi ob defectum rationis nequidem cum communitate erant capaces interdicti. Imo in loco non interdicto licite sepeliri interdictum non personaliter, sed generaliter tantum, docent Suar. Dicast. *num.* 220 et alii, quia per Concil. Constant. licitum est cum illo communicare. Qui vero in fine vitæ dedit signa pœnitentiæ respectu interdicti, potest defunctus absolvi, et loco sacro sepeliri, communis cum Dicast. *num.* 207.

§ 4. Clerici violantes interdictum personale aut locale incurrunt suspensionem ab officio, Pignat. *tom.* 10, *cons.* 1, contra Castrop. *punct.* 6, *num.* 4; putantque Kon. Bonac. Sayr. esse sententiam tantum ferendam; Suar. putat esse suspensionem ab officio latam, sed ferendam a beneficio; Laym. addit etiam a Jurisdictione, uti refert Pign. *n.* 6; sed de hoc vide Castrop. *p.* 4, § 5, *num.* 1; Dicast. *num.* 230. Celebrans vero in loco interdicto fit irregularis, Cap. *Is qui*, de sent. excom. in 6, Castrop. *p.* 6, *num.* 1; Dicast. *num.* 238. Et idem est, si quis violet interdictum personale etiam occulte, Suar. Pignat. *num.* 7. Quod Dicast. *num.* 235, et alii restringunt ad exercitium Ordinis sacri. 422

§ 5. Dixi *lib.* 4, *num.* 779, interdictum personaliter, etiam occultum, esse inhabilem ad omne beneficium Ecclesiasticum. An autem et quomodo communicans cum interdicto, videri potest Dicast. *num.* 237. 423

DUBIUM III.

Quis censuram interdicti ferre, et quis tollere possit.

» Resp. I. Interdicere possunt idem, qui excommunicare et suspendere. Et quidem ut determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis; ut autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde grave, cum contumacia commissum a capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent. 424

» Resp. II. Interdicta localia, et personalia generalia, quæ Jure communi sunt imposita, nec reservata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente jurisdictionem in communitatem interdictam; non tamen a Religiosis privilegiatis, quia locus et communitas foro pœnitentiæ non subjiciuntur.

» Resp. III. Ab interdicto juris personalis particularis, si reservatum non est, quivis approbatus potest absolvere. Denique per privilegium absolvendi ab omnibus censuris non intelligitur potestas tollendi interdictum locale aut personale communitatis.

ADDENDA.

425 *Quæst.* 51. — *Quid hic sit præterea notandum?* Resp. § 1. Henriq. Avil. Sa, Hurt. putant interdictum speciale et personale posse ferri ob peccatum veniale, quia non privat majoribus bonis, quam excommunicatio minor, quæ ob veniale ferri potest. Sed rectius cum Busemb. et aliis negat Castr. *d.* 5, *p.* 3, § 2, *num.* 9, quia privat maximis bonis communibus, longeque pluribus, quam excommunicatio minor.

426 § 2. Interdictum aliquando est pure pœna, si nempe feratur ad certum tempus propter delictum præteritum, et tale interdictum cessat hoc tempore elapso absque ulla absolutione; aliquando est censura, si feratur ut medicina propter contumaciam præsentem, et illius correctionem, et tum indiget absolutione, Suar. Sa, Kon. Reg. Sayr. Fill. Dicast. *d.* 5, *num.* 208.

427 § 3. Si Episcopus verbis expressis non sustulerit, attamen non servet ipsemet interdictum a se latum, per hoc præcise non videtur tollere, quia tamen præsumi non debet, quod velit peccare; peccaret autem secundum dicta *num.* 414, si ageret contra interdictum necdum sublatum, putat Dicast. *num.* 245, hoc respectu aliorum esse sufficiens signum, quod illud reipsa sustulerit.

428 § 4. Ad tollendum interdictum requiritur signum externum; non tamen determinata verba vel cæremoniæ, Dicast. *num.* 242.

Qui plura volet de nota materia interdicti, consulat Castr. et Dicast. utrumque tota *disp.* 5, qui de illo accurate tractant.

CAPUT V.

DE IRREGULARITATE.

429 « Etsi irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur, quapropter et hic subjungo.

DUBIUM I.

Quid, et quotuplex sit irregularitas.

« Resp. I. Est impedimentum Canonicum, susceptionem Ordinum sacrorum, et susceptorum usum impediens. Unde sequitur, non esse censuram, sed quasi inhabilitatem; etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ, proprie tamen pœna non est, Laym. *lib.* 1, *tract.* 5, *p.* 5, *cap.* 1; Bon. *d.* 7, *quæst.* 1, *p.* 1.

» Resp. II. Dividitur : 1. In eam, quæ est ex delicto, et quæ est ex defectu. 2. In totalem, seu proprie dictam, quæ omni Ordine suscipiendo, et suscepti exercitio privat, v. g. homicidium, bigamia; et in partialem, quæ aliquo tantum Ordinis ministerio privat, vel solo ascensu ad Ordinem superiorem, v. g. oculis vel palma Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas; et Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest. »

ADDENDA.

Quæst. 52. — *An certum sit nullam Irregularitatem, etiam ex delicto, esse censuram?* Resp. Videtur esse certum, uti tenent plurimi cum Card. *in* 1, *crisi d.* 75, contra Sot. et paucos alios; et consequenter non poterit per absolutionem tolli ab eis, quibus delegata est plenissima potestas absolvendi a casibus, censuris et pœnis omnibus quomodocumque incursis, uti dicetur iterum *num.* 459. Notat autem Lug. *in Resp. mor. lib.* 2, *d.* 12, *num.* 2, irregularitatem in eo imitari censuras, quod incurratur ipso facto, et quod semel contracta afficiat personam, quocumque ierit. 430

Quæst. 53. — *Si aliquid præcipiatur, vel prohibeatur sub pœna irregularitatis, quale sit peccatum contravenire?* Resp. Probabilius est contra Valent. Salonium, et Sayrum apud Dian. *p.* 1, *tract.* 10, *R.* 21, esse mortale, quia quamvis irregularitas possit contrahi ob veniale vel etiam ob nullum peccatum, tamen quando imponitur per modum pœnæ propter malefactum, non imponitur, nisi propter mortale, ita Steph. a S. Paulo *tract.* 2, *d.* 3, *num.* 22. 431

DUBIUM II.

Qui sint effectus Irregularitatis?

« Resp. Sunt sequentes : 1. Inhabilitare ad Ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram, 432

et impedire exercitium Ordinum susceptorum. Unde Sacerdos irregularis, etsi valide, illicite tamen absolvit, Bonac. *loc. cit. num.* 4, *p.* 4. 2. Quod collatio Beneficii, ad cujus functiones inhabilis est, facta irregulari, invalida sit, secundum sententiam communiorem, et tutiorem; etsi non improbabiliter quidam dicant eam non ipso facto irritam esse, sed merito irritandam; Laym. *loc cit. cap.* 1, *num.* 2, *et* 3; Sylv. etc. Bonac. *p.* 4. Secundum quam sententiam probabilem, *Resolves:*

» I. Is qui Beneficium impetravit in irregularitate, potest, obtenta hujus dispensatione, illud in foro conscientiæ licite retinere, sine nova collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio Beneficii. Item si postea Beneficio privetur, non tenetur fructus restituere.

» II. Graviter peccat, qui in irregularitate exercet actum Ordinis, aut suscipit, licet Ordines ei collati sint validi.

ADDENDA.

433 *Quæst.* 54. — *Quid præterea sit notandum circa hos effectus?* Resp. § 1. Ordines collati irregulari sunt validi. Ecclesia enim tantum reddit inhabilem ad Ordines rite suscipiendos et exercendos, non autem reddit absolute incapacem; imo impedire non potest valorem, quem Sacramenta habent Jure divino, si de facto adsint materiæ, formæ, et ministri a Christo requisiti, ut docent Dicast. *d.* 7, *num.* 99; Steph. *tract.* 5, *d.* 5, *num.* 286. Recte autem notat Castrop. *d.* 6, *p.* 5, *num.* 1, cum prima Tonsura pendeat ab institutione Ecclesiæ, potuisse illam reddi irritam, si susciperetur ab irregulari; Ecclesia tamen de facto id non statuit; imo aliqui Doctores asserunt primam Tonsuram recipi posse ab irregulari, eo quod non sit Ordo, sed oppositum tenendum est cum Castrop. *num.* 2, quia ut censeatur comprehendi, satis est esse dispensationem ad Ordines; per eam hominem poni in statu clericali.

434 § 2. Cum irregularis prohibeatur tantum a receptione Ordinum et exercitio illorum, poterit omnia alia obire, v. g. servire Missæ, ut faciunt, qui acolythi non sunt, item baptizare non solemniter, item potest retinere jurisdictionem, eamque exercere, etiamsi supponeret receptionem alicujus Ordinis; unde etiam potest excommunicare, absolvere ab excommunicatione, etc.; hi enim non sunt actus Ordinis, quamvis forte eum prærequirant, Castrop. *num.* 4; Dicast. *num.* 103, 130, 131.

§ 3. Parochus irregularis peccat graviter, 435
si per seipsum absolvat pœnitentem; absolvet tamen valide, cum retineat potestatem Ordinis et jurisdictionis, poteritque valide et licite committere alteri Sacerdoti, ut oves suas absolvat; illa enim delegatio non est actus Ordinis, quia Clericus non Sacerdos potest habere hanc jurisdictionem et alteri delegare, Dicast. *num.* 137.

§ 4. Si quis conferat aliquam potestatem 436
irregulari, quam irregularis recipere prohibetur, v. g. si conferat jurisdictionem ad absolvendum, vel conferat Beneficium, si hoc faciat sciens esse irregularem, valide confert. Si autem ignoret esse irregularem, valide confert. Si autem ignoret esse irregularem Dicast. *num.* 114 *et* 167, dicit invalide conferre, quia censeri debet non habere voluntatem conferendi, nisi secundum leges et Canones, leges autem et Canones prohibent conferri irregulari; ergo censeri debet non velle illi conferre et consequenter non confert.

§ 5. Huc pertinet sequens casus : Titius 437
Presbyter debet ex officio, festo S. Huberti Missam celebrare; nec omittere potest sine publica infamia vel gravissimo incommodo; est autem irregularis ex delicto, nec interea dispensari potest; hinc *Quæritur*, an absolutus a peccatis et censuris possit eo die illud officium Missæ habere? Resp. 1. Si irregularitas sit notoria et in ratione delicti et in se, non potest, quia tota infamia est jam quoad substantiam publica, et adderet publicum scandalum. Resp. 2. Quamvis factum, quo contraxit irregularitatem, sit notorium, si tamen notorium non sit nec publice judicetur ideo incurrisse irregularitatem, si possit sine infamia vel incommodo, adhuc tenetur sub specie negotii alio proficisci, vel sub specie infirmitatis se continere domi et alteri officium illud committere; id enim postulat reverentia prohibitionis Ecclesiasticæ. E contra si neutro modo possit declinare publicam infamiam vel aliud gravissimum incommodum, potest habere illud officium Missæ, quia ejusmodi præceptum humanum non celebrandi in tali inhabilitate occulta ex prudenter præsumpta benignitate piæ Matris Ecclesiæ non obligat cum tanto incommodo.

Quæst. 55. — *Quid addendum sit circa irre-* 438
gularitatem in Beneficiatis? Resp. § 1. Dixi lib. 4, num. 780, irregularem non posse pro-

moveri ad ullum Beneficium, vel pensionem Ecclesiasticam, de qua tamen vide dicta ibid. *n.* 1146. Quod si irregularitas impediat usum alicujus tantum Ordinis, dixi posse talem esse capacem Beneficii, requirentis usum, quem habere possit alterius Ordinis; hinc Sacerdos privatus manu fit irregularis et inhabilis ad functiones Beneficii sacerdotalis, cum ad illas sit ineptus, manet tamen habilis ad functiones Beneficii alterius, cujus munus obire potest, Dicast. *d.* 7, *num.* 102.

439 § 2. Irregularitas quæ post acceptum beneficiũm incurritur, non privat ipso facto beneficio aut pensionibus beneficii; nemo enim ipso facto ante sententiam privatur bonis suis vel juribus actu possessis, nisi id clare exprimant leges; et id pluribus firmabo *n.* 508; unde talis poterit resignare vel permutare beneficium, cum adhuc habeat titulum et jus; ita cum aliis Dicast. *n.* 120, 121. Item poterit retinere fructus beneficii, si per se vel per alium satisfecit muneri suo; Dicast. *num.* 124.

§ 3. Si quis habeat beneficium, cui annexum
440 est, v. g. jus eligendi, irregularitas non privat illo jure, nec usu ejus; non est enim actus Ordinis, quamvis forte prærequirat Ordinem, v. g. Subdiaconatum, Suar. Nav. Castrop. *num.* 14; Dicast. *num.* 128.

§ 4. Irregularis ob homicidium volunta-
441 rium et injustum privari debet Beneficio, uti statuit Trid. *sess.* 14, *c.* 7, *de Reform.* non tamen pensione, quia de hac nulla in Jure fit mentio, Castrop. *num.* 12, Dicast. *num.* 128, 129.

Quæst. 56. — *An irregularitas semper sit si-*
442 *gnum, quod quis vocatus non sit ad statum Ecclesiasticum?* Resp. Antonius Godeau Episcopus Grassensis et Venciensis in discursu de vocatione ad statum Ecclesiasticum art. 21, docet: 1. Signum, quod quis a Deo non vocetur ad statum Ecclesiasticum esse, si aliquam habeat irregularitatem; putat enim, hoc ipso quod Deus hanc permittat, sufficienter significare quod nolit a tali statum Ecclesiasticum eligi, cum ratio dictet non facile per dispensationem recedendum esse a communi et justa lege. 2. Conatur ex variis Conciliis probare ista tenere præcipue de illis qui milites fuerunt; talibus enim liberæ vitæ assuetis putat potius disciplinam religiosam esse necessariam. Hæc universim non tenent. *Non primum,* nam sæpe per accidens contigit alicui talis irregularitas, nec a Deo intenta est, qui licet permittat, dedit Ecclesiæ suæ potestatem eam tollendi, etiam in ordine ad suspiciendum statum Ecclesiasticum, uti probat praxis Ecclesiæ ab initio ad hæc usque ad tempora. *Nec secundum,* nam scimus multos post militiam bene præfuisse Ecclesiis cum S. Martino; recens exemplum est Innoc. XI, qui sanctissime præfuit toti Ecclesiæ. Ita si quis post militiam vel etiam cum quacumque irregularitate dispensabili, secundum regulas *lib.* 6, *p.* 2, *a n.* 1915, datas, consideratis omnibus judicet in statu Ecclesiastico melius serviturum Deo et securius salvandum, non est cur deterreatur ab eo statu, vel a petenda dispensatione. Verum quidem est, quod per decursum suum præcipue intendit Godeau, tenetque etiam Pign. *t.* 10, *cons.* 99, tanta esse pericula in statu episcopali et sacerdotali, ut merito quisque formidare debeat ea acceptare, nedum ambire; attamen si quis se ad ejusmodi statum putet a Deo vocari, potest ad illum se offerre, confidens Dei gratia, si faciat, quod in se est, hanc non defuturam pro implenda obligatione tanti muneris.

DUBIUM III.

Quomodo incurratur et tollatur irregularitas?

« Resp. I. Cum ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in jure expresse habeatur (*Cap. is : qui, de sent. excom. in* 6). Unde in dubio sive facti, sive juris, tenere potes, quod non sis irregularis, quia melior est conditio possidentis, Bonac. *quæst.* 1, *p.* 5, ex Suar. Fill. etc. Excipe tamen, si dubites de homicidio saltem injusto a te commisso, ut patet ex *cap. Significasti,* et ex *cap. Ad audientiam,* 2. *De homicidio*; V. Bon. *loc. cit.*

» Resp. II. Ut incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consummatus et mortalis, ut habet communis contra Caj. Ratio est, quia est gravis pœna et difficulter relaxatur.

» Resp. III. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hac vel simili forma : *Dispenso tecum in irregularitate, quam vel quas, ob hanc vel illam causam incurristi.* Et quidem si dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit; sin minus, eam tantum tollit, quam potest et vult. Etsi vero hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex jure tamen novo Tridentini, ubi est receptum, potest Episcopus dispensare in irregularitatibus provenientibus ex delicto et non deducto ad forum contentiosum, nisi tamen sit homicidium directe in se volitum, Bon.

quæst. 5, *p.* 1, *n.* 3, ex Trid. *sess.* 24, *cap.* 6; Suar. Sanch. Fill. etc.; Laym. *cap.* 9, *num.* 4.

» Præterea irregularitas ex defectu natalium tolli etiam potest per professionem in religione approbata; sed quoad ordines tantum, non quoad Prælaturas, *Cap.* 1, *de filiis Presbyterorum*, Bon. *p.* 2; Laym. *cap.* 9, *n.* 9; Suar. Less. contra Villalob. qui apud Dian. *p.* 4, *t.* 2, *R.* 65, dicit tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius Ordinis, ut Prioratus, Præposituras, Rectoratus et cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum iis dispensare, in Capitulo tamen Generali vel Provinciali, notat Dian. *loc. cit.* ex Barbos. *Unde resolves:* I. Solus Papa et qui ab eo accipit privilegium, potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

» II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale privilegium a Papa.

ADDENDA.

Quæst. 57. — *A quo incurratur Irregularitas?* Resp. § 1. Cum irregularitas infligatur ab Ecclesia, illam non incurrunt infideles, quia non sunt Ecclesiæ subjecti; attamen si sint in infidelitate Bigami et convertantur, jam sunt irregulares secundum dicta lib. 6, p. 3, num. 612, quia conversi manent bigami, et Ecclesia vult bigamos esse irregulares, sicuti etiam corpore mutilatos, licet ante conversionem mutilati sint, quod confirmatur ex dictis etiam lib. 6, p. 3, num. 628.

§ 2. Cum irregularitas pro effectu proprio habeat impedire susceptionem Ordinum et usum susceptorum, non incurrit femina nec hermaphroditus, in quo prævalet sexus femineus, cum hi non sint capaces Ordinum, hinc subjectum irregularitatis est solus homo baptizatus et mas, Castrop. *hic de* 6, *p.* 2; Dicast. *d.* 7, *num.* 70, 75.

§ 3. Impubes completo septennio capax peccati mortalis potest incurrere irregularitatem, Dicast. *d.* 1, *num.* 232 et alii; hinc committens homicidium voluntarium contrahit irregularitatem ex Clem. *Si furiosus.* De homicidio, Sylv. Sanch. Avila, imo Abb. Covar. Nav. Rodriq. putant etiam ante septennium completum incurrere, si malitia suppleat ætatem; sed probabilius contradicunt Henr. Avila, Dicast. et alii cum Delb. *De immunit. Eccl.* num. 13, *dub.* 3, *num.* 13, tum quia Clementina expresse excipit infantes, tum etiam, quia nullibi exprimitur et odia restringi debent, Cap. 1. *De delictis puerorum.* Imo multi cum Castr. *tract.* 3, *d.* 1, *p.* 24, § 2, probabiliter excusant omnes ante pubertatem ab omnibus pœnis, excepta pœna percussionis Clerici. Vide dicta *num.* 42.

447 § 4. Hoc ipso quod aliquis eligatur in Papam, desinit esse irregularis, quamvis antea fuisset, quia desinit esse subjectus Juri Canonico quoad vim coactivam seu quoad pœnas, Suar. Fill. aliique multi cum Castr. *hic d.* 6, *p.* 2, *num.* 4, et Suar. *d.* 40, *sect.* 7, *num.* 7.

448 § 5. Sacerdos hujus diœcesis suspensus ab hoc Episcopo, incurrit irregularitatem, si v. g. celebret etiam in alio Episcopatu, quia suspensio, in qua celebrat, afficit personam, nec respicit locum, imo nec poterit tolli, nisi cum auctoritate hujus Episcopi vel Superioris, uti pluribus Beja *p.* 1, *cas.* 29. Quomodo appellatio in tempore facta sæpe impediat ut, v. g. Missam legens in censura non incurrat irregularitatem, dixi *num.* 109, 110. An ille qui appellavit a denuntiatione censuræ, fiat irregularis, si interea celebret Missam, dixi *num.* 111. Si quis ante sententiam bona fide appellarit et Judex nihilominus pergat, talem non fieri irregularem, si interea celebret Missam, attamen teneri publice se gerere ut censuratum, dixi num. 112.

449 *Quæst.* 58. — *Quid addendum sit circa varia dubia, quæ in hac materia possent occurrere?* Resp. § 1. Dubium juris in hac materia tum est, quando dubitatur, an sit lata lex in Jure, per quam ob tale factum inducatur irregularitas; dubium facti est, quando scitur quidem, quod per tale factum inducatur irregularitas, sed dubitatur, an aliquis commiserit illud factum, quod necessarium erat, ut incurreretur.

450 § 2. In dubio sive Juris, sive facti circa irregularitatem, aut an hic casus contineatur sub lege inducente irregularitatem, vel an tu commiseris talem casum sub lege contentum, docent Nav. Suar. Kon. Avil. Salas, Bonac. Tamb. Sanch. *in Dec. lib.* 1, *cap.* 10; Laym. *lib.* 1, *tract.* 1, *cap.* 5, § 4, *n.* 39; Castr. *d.* 6, *p.* 3, *n.* 7; Dic. *d.* 7, *dub.* 2 *et* 3; Sperel. *dec.* 77, *a n.* 31, *et pluribus dec.* 119, *n.* 48; Schil. *tract.* 5, *n.* 67; Bardi *discept.* 6, *cap.* 7, § 2, neminem censeri debere irregularem, excepto casu dubii homicidii, uti statim dicetur, quia irregularitas non debet censeri lata, nisi clare exprimatur in Jure, Cap. *Is qui,* De sent. excom. in 6. In dubiis facti autem, nisi Ecclesia expresse annectat irregularitatem, possessio

est pro libertate et immunitate ab ea, nec tenetur quis contra se judicare. Et ideo inferunt Sanch. et alii cum Sperel. *num.* 47, in dubio, an sis ligatus censura, si practice deponas dubium et celebres Missam, te non fieri irregularem. Putant quidem aliqui apud Sperell. *dec.* 175, licet pro foro fori nemo in dubio censeatur irregularis, attamen pro foro conscientiæ debere præsumi, ne quis se exponat periculo peccandi, sed cum communissima concludit Sperell. *num.* 11, ista etiam valere pro foro conscientiæ, quia pro utroque foro valet possessio; nec ideo se exponet periculo peccandi, quia practice deponet omne dubium. Neque verum est hic esse obligationem sequendi tutiora, uti late probatum est *lib.* 1, *num.* 478.

451 § 3. In dubio facti circa homicidium injustum adhuc putat Henr. et probabile existimat Suar. tum tantum censeri debere aliquem irregularem, quando verisimilius est, quod homicidium sit perpetratum, sed dicendum est absolute censeri debere irregularem; quandocumque est verum et prudens dubium, etsi pars negativa sit verisimilior, Dian. *p.* 3, *tract.* 5, *R.* 72.

452 § 4. Si puer post septennium occiderit aliquem, et dubitetur an habuerit plenum usum rationis, Henriq. et Avila dicunt censeri debere non esse irregularem, quia præsumendum videtur in favorem pueri possidentis libertatem; e contra alii cum Dicast. *num.* 426, melius dicunt debere censeri irregularem, quia puer post septennium præsumitur habere usum rationis, uti habet Sanch. *in Decal. lib.* 1, *cap.* 12, *num.* 13; unde ob illam ætatem, quæ communiter est capax, est etiam possessio pro illo usu.

453 § 5. Si quis pugnaverit in bello justo, in quo aliqui occisi sunt, et dubitet, an ipse per se aliquem occiderit, putant Bon. Leand. et alii posse reputare se non esse irregularem, quia quando Jus dicit, dubitantem de homicidio censeri debere irregularem, loquitur de homicidio injusto; ergo in dubio circa homicidium justum, melior est conditio possidentis secundum dicta num. 450. *Nec refert,* quod Cap. *Petitio tua,* de homicidio, dicatur eum, quem remordebat conscientia de homicidio in bello justo, censeri debuisse irregularem, *nam* ille, de quo dubitabatur, erat Presbyter, qui nequidem in justo bello poterat propria manu pugnare, uti notant Sanch. et alii cum Dic. *a num.* 52. Et hanc sententiam probabilem reputat Schiara *lib.* 4, *diff.* 33, quamvis teneat oppositum cum S. Ant. Sylv. Tabien. Polanc. Sayr. et aliis, eo quod praxis Curiæ habeat, ut tales petant dispensationem, sed forte id fit ad majorem cautelam, nam prima sententia videtur esse omnino probabilis.

§ 6. Quando Jus vult, ut in dubio facti de homicidio injusto, censeatur quis irregularis, tantum intelligitur de hoc, quantum ad privationem suscipiendi Ordines, et in illis ministrandi, non autem quantum ad alias pœnas, quæ a Judice imponi solent pro irregularitate contracta; de solis enim prioribus loquuntur leges, cum communi Dicast. *num.* 63.

§ 7. Qui consuluit homicidium, sed dubitat, an suum consilium aliquid effecerit ad patratum homicidium, censeri debet irregularis, quia est dubium facti, in quo Jus induxit irregularitatem, Sanch. aliique cum Dicast. *n.* 60. Si autem dubitet, an ille, cui dedit consilium, reipsa commiserit homicidium, multi quidem dicunt censeri debere irregularem, sed alii cum Dicast. *num.* 62, tenent oppositum, quia cum non constet de homicidio, et potius præsumatur non factum, non est possessio pro homicidio, multo minus pro efficacia consilii causantis homicidium; ergo manet possessio pro libertate.

§ 8. Si quis causarit vel concurrerit ad abortum, et postea dubitetur an fœtus fuerit animatus, Delb. *cap.* 2, *d.* 4, *sect.* 20, *num.* 22, dicit non debere censeri irregularem, quia Jura id statuentia supponunt constare de morte alicui homini illata, hic autem nescitur an homo sit occisus. Oppositum communius tenent Sot. Sayr. Sanch. Avil. Merol. Farin. Barb. Sperell. *dec.* 77, *num.* 39; Dicast. *num.* 59, quia est dubium facti circa homicidium injustum, quod hic præsumitur, cum communiter eveniat.

§ 9. In dubio facti de mutilatione nemo censetur irregularis, quia Jus tantum loquitur de dubio circa homicidium, Kon. Sanch. Dian. supra, Bonac. Sperell. *num.* 35; Castr. *num.* 10.

§ 10. Si quis cum dubio Juris vel facti de irregularitate ante adhibitam inquisitionem faciat aliquid, quod irregulari prohibetur, v. g. si suscipiat Ordines, peccat quidem graviter exponendo se periculo violandi irregularitatem, et agendi contra gravem prohibitionem Ecclesiæ, Castr. *p.* 3, *num.* 3; potest tamen exercere Ordines susceptos, quamvis post diligentiam adhibitam persistat dubium, quia tum fit dubium Juris, in quo nemo censetur irregularis; Castr. *num.* 7; Dicast. *num.* 53.

Neque per susceptionem Ordinis cum tali dubio incurritur irregularitas, imo nec incurritur nova irregularitas, quamvis aliquis in irregularitate suscipiat Ordines, aut exerceat actum Ordinis, uti recte Dicast. *num.* 14, iterumque *num.* 106, quia tum tantum quoad hanc materiam incurritur irregularitas, quando quis censura ligatus exercet actum Ordinis; irregularitas autem non est censura.

460 § 11. Qui cum dubio irregularitatis accepit Beneficium, peccavit quidem, et ante adhibitam sufficientem diligentiam non potest tuta conscientia illud possidere, nec obire munera nec fructus percipere; si tamen post adhibitam diligentiam maneat dubium, fit dubium Juris, in quo censeri potest non irregularis, ideoque tunc bona fide incipiet possidere. Neque verum est, quod possessio mala fide incepta illi prosit, nam non prodest illi possessio mala fide incepta, sed libertas propria; Jus enim non imposuit irregularitatem, quando est dubium Juris de illa; ergo in dubium Juris libertas juste, et bona fide urget possessionem, quam habuit; Sanch. *in Decal lib.* 1, *cap.* 10, *num.* 46, aliique cum Dicast. *n.* 56.

461 *Quæst.* 59. — *Quid addendum sit circa sublationem irregularitatis?* Resp. § 1. Per dispensationem tolli possunt omnes irregularitates; aliquæ autem præterea tolluntur per Baptismum, aliquæ per professionem religiosam; per Baptismum tollitur irregularitas in infamia, facto aliquo, vel vili officio contracta, item contracta ex homicidio etiam injusto, Laym. *lib.* 1, *tract.* 5, *p.* 5, *c.* 6, *in fine*, Castr. *d.* 6, *p.* 7, *num.* 1. Et dici solet, quod omnis irregularitas tollatur per Baptismum; sed Suarez *d.* 51, *sect.* 1, recte notat id improprie dici, quia irregularitas est ex Jure positivo; ergo secundum dicta num. 444, dirigitur ad solos baptizatos, nisi aliud in re exprimatur; hoc tamen sensu dicitur tolli per Baptismum, quod homo per Baptismum generetur et efficiatur quasi novus homo. Irregularitatem omnem non tolli per ingressum religionis, docet Suar. *d.* 41, *s.* 1, *n.* 3, nisi consuetudo sit, ut Religio cum subditis in tali casu dispenset.

§ 2. Dans potestatem absolvendi a quibusvis casibus reservatis, censuris, pœnis, non ideo dat pro irregularitate, cum non sit proprie casus, censura vel pœna, sed impedimentum quoddam, quod non absolvitur, sed dispensatur, uti late probat Dicast. *d.* 1, *n.* 77, iterumque *d.* 7, *n.* 1074. Similiter qui dat potestatem dispensandi in omni irregularite, non ideo dat ad eam, quæ est homicidio voluntario; stylus enim Curiæ est, ut hæc maneat reservata, non obstante clausula generali, nisi clare exprimatur, Chapeaville *de casibus reservatis p.* 1, *c.* 4.

§ 1. Solent omnes Religiones privilegium habere non tantum, ut eorum Religiosi, etiamsi defectum natalium habeant, in Prælatos eligi possint, sed etiam, ut in omnibus eorum irregularitatibus possint dispensare, etiam in homicidio voluntario, dummodo notorium non sit, uti habet Castrop. supra *n.* 2, addens *n.* 7, ex vi privilegii a S. Pio V, concessi, posse dispensare cum subditis suis in irregularitatibus in quibus Episcopus vi Trid. de quo dicetur a n. 466, quam sententiam Antonius a Spiritu S. apud Steph. *tr.* 6, *d.* 5, *n.* 259, confirmat adductis Bullis et Auctoribus id affirmantibus, et extendit hoc ad corpore vitiatos, uti si desit pes, oculus sinister etc. Addit Prælatos regulares per Bullam Pauli III, concessam Vallisoletanis, et Sixt. IV, concessam Carthusianis posse prima die Lunæ quadragesimæ dispensare cum suis subditis in omnibus irregularitatibus etiam publicis et notoriis, v. g. ex homicidio injusto, ex bigamia, etc. Sed quod alios Ordines attinet, ad me non spectat, quid habeat Societas JESU, et quantum facultatis illa Superioribus suis communicet, habetur in novo Comp. V. *Dispensatio* a § 1, usque ad 6; unde non est universaliter audiendus Dicast. *n.* 1004, sine exceptione, et restrictione dicens Societatem JESU posse dispensare in omnibus excepto solo homicidio injusto. 462

§ 4. Hoc ipso, quod Provincialis in Societate præsentet aliquem ad Ordines, dispensat 463
cum eo irregularitate, in qua potest. Consultum tamen est, ut voluntatem illam exprimat, ut Roma responsum anno 1590; dixi etiam n. 148, Papam, si sciens aliquem esse censuratum, ei conferat Ordines vel Beneficium, hoc ipso censeri absolvere vel dispensare, non item Episcopum; et idem est quoad irregularitatem.

§ 5. Quando irregularitas ex defectu fertur 464
pro tempore quo durat ejus causa, tum cessat ablata causa; sic irregularitas ex defectu libertatis cessat obtenta libertate, irregularitas ob rationes non redditas cessat solutis debitis vel redditis rationibus; irregularitas ex defectu ætatis tollitur per adventum legitimæ ætatis; irregularitas ex infamia facti, per emendationem vitæ; irregularitas ex ignorantia, per oppositam scientiam; irregularitas ex lepra vel cæcitate cessat, sanata lepra vel reddito etiam

per miraculum visu, irregularitas obsessi a dæmone, si dæmon expellatur, Suar. *d.* 41, *s.* 1, *n.* 6; Fill. Salsedo, Diaz et communis cum Bon. *d.* 7, *q.* 5, *p.* 2, *n.* 5; talis etiam est irregularitas ex conjugio cessante Matrimonio, item ex militia secluso homicidio, et mutilatione, si militia cesset; irregularitas, quam habent curiales Justitiæ, imo et Judices in criminalibus, si nunquam cooperati sint in causa sanguinis, quæ habuerit effectum deformationis hominis, quando officium illud deponunt, cessat, uti recte cum communi Suar. *d.* 47, *s.* 4, *n.* 2. Quod si quis in bello etiam justo fecisset homicidium vel mutilationem, aut si Judex vel alius in effectu cooperatus fuisset causæ effusi sanguinis, contraxisset irregularitatem ex defectu lenitatis, quæ indigeret aliqua dispensatione, uti cum aliis Dic. *n.* 1071, et dicetur a n. 517.

465 § 6. Si quis plures etiam ejusdem generis irregularitates incurrerit, v. g. ob homicidium sæpius factum, debet dispensari in singulis saltem in genere, et in communi; sicut enim pluries contrahi potest eadem censura, uti dictum est, ita et irregularitas, quæ proinde indigebit pluribus dispensationibus, Rodr. aliique multi contra Dicast. *n.* 1077, et alios.

366 § 7. Irregularitas, quæ incurritur a Clerico excommunicato excommunicatione majore, suspenso, interdicto, præsumptuose ac temere exercente solemniter actum Ordinis sacri, quem habet, est reservata Papæ, licet censura lata esset ab alio quam Papa, Cap. 1, De sent. excom. in 6; Krim. *l.* 5, *n.* 215.

367 § 8. Quamvis *S. Pœnitentiaria* absolvat a censuris etiam in casibus publicis, attamen non dispensat super irregularitate cum sæcularibus, nisi in casibus occultis; nam dum agitur de absolutione et dispensatione simul, semper absolvit, sed dispensat cum clausula, dummodo præmissa sint occulta, Tiburt. *p.* 3, *c.* 6.

468 *Quæst* 60. — *Quid addendum sit circa potestatem Episcopi in dispensanda irregularitate?* R. § 1; Trid. *sess.* 24, *c.* 6. *De ref.* sic habet: *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare. Et in quibuscumque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reservatis delinquentes quoscumque sibi subditos in diœcesi sua per seipsos aut Vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari.*

§ 2. Is, cum quo dispensatur, debet proprie esse subditus Episcopi dispensantis, ita ut habeat domicilium aut saltem quasi domicilium in diœcesi, habitando per majorem anni partem, aut ut sit vagus. Nec sufficit esse peregrinum, Castr. *n.* 8. Ipse autem dispensans debet esse verus Episcopus dispensandi, unde Archiepiscopus respectu subditorum Episcopi suffraganei, etiam quando actu visitat vel quando fit appellatio ad ipsum, aut quando Episcopus dispensationem injuste negat, secundum Suar. Sanch. Castr. *n.* 6, dispensare non potest. Alii tamen probabiliter contradicunt saltem in casu appellationis ob injustam denegationem dispensationis. Docet etiam Pign. *t.* 6, *cons.* 99, *n.* 39, contra alios Archiepiscopum non posse dispensare in irregularitate vel suspensione cum subdito Episcopi suffraganei absentis, qui Vicarium ad hoc non deputavit; nam etiam non habet talem jurisdictionem in talem subditum, nisi in casibus a Jure expressis, qualis non est hic.

§ 3. Etiam non possunt vi *Trid.* hic dispensare Prælati Regulares, quamvis a Sede Apostolica habeant in suos jurisdictionem quasi Episcopalem, quia proprie non sunt Episcopi, de quibus solis loquitur *Trid.* nec habent diœcesim, et ita etiam habet declaratio apud Gallem. supra, docentque etiam Suar. et Sanch. *In dec. l.* 2, *c.* 11, *n.* 7, Pign. supra, Sperel. *dec.* 111, *n.* 92, et cum eo plurimi, contra Henriq. Rodr. Sayr. Avil. Port. Castr. et alios. An autem possint vi alterius privilegii, videri debent dicta n. 141. Addunt Garz. et alii cum Leur. supra n. 3, etiam non posse Prælatos Episcopo inferiores, quamvis habeant jurisdictionem ordinariam et quasi Episcopalem respectu sæcularium, sed hos debere recurrere ad Sedem Apostolicam. Addit Pignat. nequidem posse vi hujus facultatis Trid. et declaratione Greg. XIII, dispensare Cardinales in Ecclesiis sui tituli, non enim ideo sunt vere Episcopi.

§ 4. Docent Suar. Bonac. Sperell. *dec.* 31, *n.* 7, Pign. et alii, etiam non posse vi Trid. dispensare Capitulum Sede vacante, quia ad illud non transeunt, quæ Jure speciali conceduntur Episcopo. Oppositum tenent Henriq. Rodriq. Sayr. Ventrig. Pirh. Piasec. Bened. Sanch. *De Matr. l.* 8, *d.* 2, *a n.* 10, Barb. *De off. Episc. alleg.* 89, *n.* 16; Less. *in auct. v. Absolutio cas.* 10; Castrop. *d.* 6, *p.* 7, *n.* 7; Leur. *in Vicar. q.* 478, quia hæc potestas competit Jure quidem speciali, attamen Ordinario.

§ 5. Verba illa Trid. *in diœcesi sua...... in*

foro conscientiæ, tantum tangunt et limitant Episcopi potestatem quoad absolutionem a reservatis; hinc in irregularitate dispensare potest etiam existens, et etiam existentem extra diœcesim, et etiam pro foro externo, quia huic potestati dispensandi non apponuntur hæ limitationes, Pign. *n.* 49; Suar. Sanch. Castr. *n.* 9 *et* 14.

§ 6. Notant Less. et Dic. *d.* 7, *n.* 1065, Episcopum si irregularis sit, posse alteri delegare facultatem dispensandi secum in eis casibus in quibus ipse potest dispensare cum subditis suis, quia illa potestas est ipsi ordinaria; ergo delegabilis, cum non prohibeaturet ipse non debet esse deterioris conditionis quam alii.

§ 7. Episcopus aut quivis alius, qui habet facultatem dispensandi in omnibus irregularitatibus præter ortam ex homicidio voluntario, potest dispensare in irregularite orta ex homicidio justo quantumvis voluntario, quia vox homicidium in moralibus significat injustum, quale prohibetur in Decalogo, per præceptum, *Non occides;* Caj. Suar. aliique multi cum Dic. *n.* 1093.

§ 8. Si homicidium injustum voluntarie sit perpetratum, quamvis occasio fuerit ex rixa inopinato orta, vel etiam ex joco, manet reservatum Papæ, Mol. Suar. aliique cum Dicast. *n.* 1099, qui tamen dicit etiam non esse improbabile quod docent Kon. et Avila, nempe tale homicidium non esse reservatum Papæ, quia qui succensus ira occidit auctorem rixæ, non videtur omnino voluntarie fecisse.

§ 9. Episcopus dispensare potest in homicidio occulto pro defensione propria facto, quamvis injustum fuerit, eo quod commissus sit excessus in moderamine inculpatæ tutelæ, quia cum factum sit non ex proposito, et absoluta voluntate occidendi, sed in propriam defensionem, non est in se volitum, neque censetur voluntarium, uti requirit Trid.; ita Auctores communiter cum Dic. *n.* 1102.

§ 10. Probabilius est Episcopum posse dispensare in irregularitate ex injusta mutilatione occulta, quia Trid. tantum excipit homicidium injustum; per homicidium autem non intelligitur mutilatio, uti habet declaratio apud Gallem. *n.* 3 et Pignat. n. 36; nam etiam exceptio illa solius homicidii firmat regulam in contrarium pro casibus non exceptis, Mol. Suar. Tol. Dicast. *n.* 1106, contra Sanch. Henr. Med. et alios. *Nec obstat*, quod Gl. *in Clement. de Homicid.* dicat mutilationem æquiparari homicidio, nam id verum est quoad incurrendam irregularitatem, non quoad dispensationem illius.

§ 11. Episcopum posse dispensare in irregularitate etiam ad forum contensiosum deducta, quando finito judicio punitum est delictum, docent Sanch. *in Dec. l.* 2, *c.* 11, *n.* 21, aliique quos citat Barb. *in Collect. ad Trid. s.* 24, *c.* 6, *de ref.* quam sententiam Dian. apud eumdem dicit esse practice tutam. 478

§ 12. Si occulte excommunicatus publice celebret Missam, potest in ista irregularitate dispensare Episcopus, quia celebratio ista non est in ratione delicti publica; e contra, si publice excommunicatus occulte celebret, absolvi non potest ab Episcopo, uti resolvit S. Congr. apud Pignat. n. 31. 479

§ 13. Si quis ante ætatem susceperit Ordinem et jam habeat ætatem, ac delictum sit occultum, potest Episcopus dispensare in ea irregularitate et suspensione; si autem necdum habeat ætatem, dispensare non potest, Pignat. *n.* 35, et declaratione S. Congr. 480

§ 14. Episcopos in locis, in quibus receptum non est Trid. non posse uti hac facultate, habet declaratio apud Gallem. *n.* 1, et idem tenent Suar. Garz. Sanch. *de Matr. l.* 8, *d.* 34; Pign. *n.* 22; quia non videtur æquum acceptare gratias et non onera. 481

§ 15. Non posse nunc dispensare Episcopum cum injusto etiam occulto homicida (quo nomine venit etiam mandans et consulens, Tol. Garz. Leur. *n.* 4), nequidem ad Ordines minores, aut Beneficium simplex, docent Gutt. Sayr. Garz. et alii cum Leur. contra Henr. et Zerol.; verba enim Trid. clare excipiunt homicidium voluntarium etiam occultum. Et quamvis Nav. Henr. Sayr. Mol. Avil. Rodr. putent Episcopum dispensare posse in homicidio casuali, etiam non occulto saltem ad Ordines minores jam susceptos, vel Beneficium simplex, eo quod ponunt Trid. circa hoc nihil immutasse; tamen adhuc contradicunt Tol. Ugol. Garz. Leur. *n.* 5, quia Trid. dicit: *Et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum.* 482

DUBIUM IV.

Quæ sint irregularitates ex delicto?

« Resp. I. Est ob iteratum Baptismum serio et scienter; estque irregularis tam rebaptizans quam rebaptizatus, etsi in rebaptizante irregularitas tantum sit causa partialis, ne

Clericus ad altiorem Ordinem possit ascendere; neque incurritur, si rebaptizatio sit occulta, Cov. Tol. M. Leo, *p.* 5, *f.* 358; V. Bon. *d.* 7, *q.* 3, *p.* 3; Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 5, *c.* 2.

» II. Ex violatione censuræ, v. g. si ea innodatus, actum aliquem Ordinis solemniter exerceat, nisi invincibilis ignorantia excuset. Laym. *c.* 3.

» III. Ob peccatum, quo Clericus serio et scienter actum Ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet, Bon. *l. c. p.* 6; Laym. *l. c.*

» IV. Ob delictum, quo quis male suscepit Ordines, v. g. in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente jurisdictionem, vel per saltum (licet hunc suspensum tantum esse, quandiu non ministrat in Ordine per saltum suscepto, satis probabiliter doceant Avila, Nav. Bon.), vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, vel furtive (Episcopo nesciente, nec approbante), et non examinatus, V. Bon. *p.* 4.

» V. Propter enormia crimina, si sint notoria et publica, v. g. quæ a jure habent annexam infamiam, ut adulterium, raptus, incestus, perjurium in judicio.

» VI. Oritur ex injusta mutilatione vel homicidio, etiam indirecte tantum voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, sive in bello injusto, sive extra illud, injuste concurrunt, consulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando a corpore separatur membrum aliquod principale, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v. g. pes, manus, oculus, auris, etc. M. Leo *in praxi*, *p.* 3, *f.* 147, ex Cov. Nav. *de Cons. n.* 206. V. Bon. *p.* 8. *Unde resolves :*

» I. Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, ungues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam, id est, cartilaginem quæ tantum deservit ad ornatum et tutelam auris; quia non sunt proprie membra, v. g. digitus est pars tantum et officium membri, Avil. et alii 8, cum Dian. *p.* 5, *tr.* 4, *R.* 26. Item M. Leo, *l. c.* Gl. *c. ult. de hom. in* 6, *et leg. quæritur herm.* 10, *leg. Non sunt* 14, § *Partus*, *ff. de statu hom.*

» II. Nec fit irregularis, qui excæcavit hominem solo visu privando, non autem oculum extrahendo; nec qui debilitat tantum membrum, et non abscindit, quia non est mutilatio; Dian. *Resp.* 26, ex Megal. etc.

» III. Quandò plures (non ex consilio, sed in rixa), unum percutiunt, et unus lethale vulnus infligit ex quo moritur, si constet quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem doceat Sayr. et alii 5, cum Dian. *p.* 2, *tr.* 15; *R.* 18, contra Avil. Suar. etc.

» IV. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v. g. cibum vel potum, vel eum movet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors vel ejus acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi intervenerit lata culpa, Avila, Fill. et alii 4 cum Dian. *p.* 5, *tr.* 3, *R.* 19, ubi ex Bon. etc. notat, Sacerdotibus et Religiosis circa moribundos licere eadem, quæ laicis.

» V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etsi amicus occidat alium, Avil. Henr. etc. cum Dian. *p.* 4, *tr.* 2, *R.* 17. Limitat autem Præp. nisi sua præsentia animadvertit ad occidendum.

» VI. In bello injusto, si vel unus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit cooperatus, Bonac. *q.* 4, *par.* 4, *n.* 3.

» VII. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtus animati anima rationali; secus, si animatus non sit, *C. Majores*, 32, *q.* 2; Bon. *p.* 8, *n.* 27; Kon. etc.

» VIII. Qui dans operam rei licitæ (imo secundum multos, etiam illicitæ), sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, et tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarii; secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali; Bon. *p.* 7; Less. *l.* 2, *c.* 9, *d.* 15, *etc.* Alii tamen dicunt, quod dans operam rei illicitæ, ex quavis culpa, etiam levissima, incurrat hanc irregularitatem; Panorm. Covar. M. Leo, *p.* 3, *f.* 354.

» IX. Qui alterum mutilat vel occidit ad necessariam sui defensionem, cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem, quia hic nulla est culpa; ergo non pœna, M. Leo, *f.* 349.

ADDENDA.

Quæst. 61. — *An irregularitas ex delicto incurratur ab illo, qui committit delictum, sed invincibiliter ignorat irregularitatem esse annexam tali delicto?* R. Negant Abb. Navar. Reg. Portel. Sanch. *de matr. l.* 9, *d.* 32, *n.* 17 *et* 22; Schiara *l.* 4, *diff.* 32; quorum sententiam Castr. *d.* 6, *p.* 6, *n.* 3; Dian. *p.* 3. *tr.* 5, *R.* 67; Dicast. *d.* 7, *n.* 91, agnoscunt esse probabi-

lem, quia, qui nescit censuram esse delicto suo annexam, non incurrit illam secundum dicta *n.* 95, ergo similiter hic. Oppositum est probabilius cum plurimis, inter quos Fel. Suar. Wex. *p.* 5, *tr.* 2, *contr.* 5, et certum esse dicit Card. *in* 1, *crisi d.* 75. *n.* 37. Ratio est 1, quia irregularitas non est proprie pœna, aut saltem non est medicinalis, requirens scientiam vel contumaciam, uti censuræ; sed est quædam macula moralis et inhabilitas annexa a jure, propter quam arcetur aliquis ab altaris ministerio; sic enim Canones dicunt indecens esse, ut qui fudit sanguinem humanum per homicidium, offerat sanguinem Christi per Sacrificium, ad quam indecentiam per accidens se habet, quod sciat vel ignoret irregularitatem esse annexam. Impedimenta Matrimonii Jure statuta, v. g. affinitas ex copula illicita, impedimentum uxoricidii, etc. incurruntur etiam ab eo, qui ignorat esse annexa tali crimini, quia sunt inhabilitates, licet habeant aliquam rationem pœnæ, uti dictum est *l.* 6, *p.* 3, *n.* 642, ergo similiter hic.

483 *Quæst.* 62. — *Quid præterea addendum sit circa irregularitates ex delicto?* R. § 1. Si quis alium, quem scit esse baptizatum, rebaptizet sub conditione, si non sit baptizatus, non fit irregularis, quamvis peccet graviter, quia cum apponat conditionem illam, reipsa non vult reiterare Baptismum, Nav. Suar. Kon. Bon. Castr. *d.* 6, *punct.* 16, *n.* 6; Dicast. *d.* 7, *n.* 441, contra Sot. Sayr. et alios. Multa alia dubia habet ibidem Dicast. circa hanc Baptismi iterationem; notat autem *n.* 429, Episcopum posse dispensare in hac irregularitate, dummodo alteruter Baptismus sit occultus, hoc ipso enim, quod unus illorum Baptismorum ignoretur, etiam ignoratur rebaptizatio.

484 § 2. Qui iterat Confirmationem vel Ordinem, non ideo fit irregularis, quia Jura dicunt id tantum de iteratione Baptismi, Cov. Suar. Kon. Castr. *n.* 13; Dic. *n.* 426; contra Nav. Majol. et alios.

485 § 3. An laicus fiat irregularis, si extra necessitatem baptizet aliquem solemniter, aut si attentet aliquem sacramentaliter absolvere, uti irregularis fit Clericus non Sacerdos, disputant Auctores, Suar. Nav. Val., et alii affirmant, sed probabilius negant Hurt. Lug. *de pœn. d.* 18, *n.* 14; Spor. *de pœn. n.* 657, quia de laico nihil habetur in Jure, sed hæc omnia dicuntur sub titulo de Clericis; hæc autem pœna, utpote odiosa, non est extendenda ultra id, quod sonat. Si autem non Sacerdos audiat confessionem v. g. moribundi, putans se laicum id posse, non incurret irregularitatem, tum propter bonam fidem, tum etiam quia non faciet hoc tanquam ordinatus, uti docent Hurt. et Tam. *hic l.* 5, *c.* 4, *n.* 5, imo si fingat se Sacerdotem et ex curiositate, levitate, vel etiam malitia audiat, sed absque intentione Sacramenti administandi seu sacramentaliter absolvendi, Spor. *n.* 658, dicit adhuc non incurrere.

§ 4. De irregularitate quæ incurritur ab excommunicato excercente actum Ordinis, dixi *n.* 456. Putat autem Less. *in Auct. v. Absolutio cas.* 8, quamvis ille, qui pro foro interno absolutus est ab excommunicatione, possit conveniri in foro externo, ac si absolutus non esset, attamen si celebravit Missam, non posse condemnari tanquam irregularem. 486

§ 5. Bald. Cov. et alii dicunt mamillam feminæ hic non venire nomine membri; sed oppositum tenent Ugol. Mol. Sayr. Regin., uti refert Mendo *diss.* 13, *n.* 167. Qui autem non amputavit membrum, attamen ita debilitavit v. g. manum, ut ad ministerium suum sit inutile, non ideo incurrit irrregularitatem[1], quia necdum est mutilatio, uti præter citatos a Busemb. tenent Cov. Nav. Majol. Suar. Avil. Sylv. *p.* 1, *v. Irregularitas cas.* 1; Sperell. *d.* 77, *n.* 20, contra Caj. Sot. et alios apud Sperell. *dec.* 59, *a n.* 3, ubi *a n.* 27, sententiam nostram pluribus firmant. Hinc cum aliis infert *n.* 37, si quis antehac alicui debilitasset manum, et sic inutilem redditam postea alia actione ipsi amputaret, non fore irregularem, quia cum manus illa antecedenter nullum haberet usum, amputans non diceretur tollere membrum habens operationem distinctam a reliquis membris; ergo nec diceretur mutilari. 487

§ 6. Irregularis est, qui retractavit, confessus et absolutus est a peccato gravis vulnerationis, ex qua mors post absolutionem sequitur, ut dixi l. 1, n. 618, et iterum hic l. 7, n. 54, ac præter ibi citatos docent Az. Vasq. Sanch. *in Dec. l.* 1, *c.* 16, *n.* 47. An talis incurrat censuram dixi n. 54. Dixi etiam hic n. 53, incurri irregularitatem, si læsus propter vulnus etiam non lethale, accedente alia causa 488

[1] Ad *cautelam* tamen censuit S. C. 12 Jan. 1726. T. 3, p. 264, concedendam dispensationem ab irregularitate Sacerdoti, qui sclopi explosione alterius oculum sinistrum debilitaverat.

accidentali moriatur, quia hæc irregularitas imposita est danti causam vel occasionem homicidio.

489 § 7. Qui præbet arma alteri ex intentione, ut alterum occidat vel mutilet, effectu secuto certum est esse irregularem; si autem præbeat prævidens tantum, aut prudenter timens ne hoc fiat, Leand. putat probabile esse, quod non ideo fit irregularis, quia videtur tantum remote concurrere per aliquid plane indifferens; et favent multi apud Mendo *diss.* 13, *q.* 12, sed oppositum tenent Tol. Henr. Azor. Kon. Suar. Avil. Bon. Castr. Sayr. Mendo, Dian. *p.* 4, *tr.* 2, *R.* 11, quia talis moraliter cooperatur isti actioni saltem indirecte, quod sufficit ut ei imputetur, cum facile posset et teneretur impedire, uti pluribus explicatum est *l.* 2, *a n.* 255, et colligitur pro nostro casu ex *c. Sicut dignum*, § *Illi etiam*, *de Homicidio*, ubi dicitur: qui potuit hominem liberare a morte et non liberavit, eum occidit. *Confirmatur*, si enim quis dat operam rei illicitæ, ex qua sequatur mors, quamvis hanc non intendat, sed casualiter sequatur [1] incurrit irregularitatem, uti habet communissima cum Mendo *n.* 162, et de Luca *in miscell. Eccl. disc.* 20, *n.* 6, quod verum est, ut limitant Cov. Zoef. Barb. et alii apud Wex *in append. ad p.* 4; *Dec.* 4, *n.* 9; si saltem actio de se illicita erat periculosa et prohibita ratione homicidii; atqui sic præbens arma illicite agit et peccat mortaliter, quia sic concurrit ad occisionem, uti dixi l. 2, n. 265, ergo.

490 § 8. Si quis tantum negligat impedire homicidium vel mortem alienam, si per hoc graviter peccat tantum contra charitatem, multi putant incurrere irregularitatem, quia qui tenetur liberare a morte, et non liberat, censetur moraliter occidere, et tantumdem est quoad effectum mortis, sive fuerit obligatio justitiæ sive solius charitatis; Canon enim *Sicut dignum* non distinguit. E contra S. Anton. Inn. Tiraq. Vasq. Turr. Hurt. et alii multi apud Gorm. *de Actib. hum. n.* 185, quorum sententiam Dian. *p.* 4, *tr.* 1, *R.* 7 et Lugo *de Just. disp.* 10, *n.* 219, vocant probabilem, dicunt non incurrere, quamvis omitteret impedire etiam ex justitia obligatus, quia hoc nullibi invenitur expressum in Jure. Et quamvis tali moraliter imputetur homicidium, tamen is physice non infert mortem, in rigore non occidit hominem; odiosa autem non sunt extendenda, et ideo universaliter docet Sanch. *in Dec.* 1, *c.* 10, *n.* 44, censuras latas in facientes non extendi ad mandantes et consulentes, nisi Jus aliter declaret, quod fecit de mandante et consulente homicidium; nullibi autem declaratur hoc de non impediente mortem; hinc *c. Petrus* de homicidio voluntario declaratur non esse habendum velut homicidam, qui causam, vel occasionem non dedit homicidio. Hinc Tamb. *hic c.* 5, *a n.* 11, et Spor. *de Matr. n.* 376, putant, quando dicitur causantem homicidium fieri irregularem, intelligi causantem physice et non moraliter tantum, v. g. per consilium. Sed contradicit communissima, quia sic moraliter concurrens censetur proprie secundum Canones causare mortem et occidere. Et quoad supradictum dubium, Suar. Tol. Mol. Kon. Regin. Laym. Bon. Castr. *d.* 6, *p.* 15, § 7, Beja. *p.* 3, *cas.* 25; Lugo. *n.* 221; Gorm. *n.* 194, probabilius dicunt: si tantum tenebatur ex charitate, non incurrere irregularitatem, quia talis gravis pœna externa non imponitur ob transgressionem præcise charitatis, sed ratione alicujus injuriæ, vel saltem cooperationis ad actionem injustam. Quod si etiam ex justitia obligatus non impediat, docent incurrere, nam secundum dicta n. 309, ex justitia obligatus, et non impediens percussionem Clerici incurrit excommunicationem; ergo similiter irregularitatem, quia ad utrumque effectum satis est, quod in æstimatione morali censeatur velut homicida, si ita obligatus non impediat. Et consequenter, si non impedias feminam a te gravidam, quam scis velle procurare abortum, Sylv. Nav. Suar. Sanch. aliique communis dicunt fieri irregularem, quamvis alii negent, quorum sententiam

[1] At quid si dubium sit, an mors ex vulnere evenerit, an ex alia superveniente causa; vulnerans erit-ne irregularis? Dixi, *si dubium sit.* Nam si revera constet, non ex vulnere secutam fuisse mortem, nec animum lethaliter occidendi habuerit vulnerans, non fiet irregularis, ex c. *ad audientiam*, et ex c. *significasti* 2, *de homic. volunt. vel casual.* In dubio igitur, vel agitur in foro contentioso ad imponendam pœnam propter irregularitatem, qualis est beneficiorum privatio, aliæque similes; tunc autem quum pœna ordinaria statuta delicto certo non sit imponenda delicto dubio, is non censetur irregularis; aut igitur in foro pœnitentiali ad imponendam pœnitentiam, vel quasi pœnitentiam, ad effectum nempe abstinendi Promotum ab exercitio Ordinum, ac non promovendi ad Ordines Sacros; tunc autem in hoc dubio reputabitur irregularis. V. T. 4. *Th. Resol.* S. C. p. 291, et seqq.

Dian. *p.* 3, *tr.* 1, *R.* 8, et Lugo *n.* 222, vocant probabilem. Ita si scias fratrem tuum insidiari vitæ Titii ad vindicandam gravem injuriam tibi illatam et in hoc consentias, incurris, quia videris positive cooperari. Si autem tantum scias, et mere negative te habeas, Vasq. Turr. Hurt. Dian. *R.* 9, dicunt te non incurrere, quod Lugo *n.* 323, dicit probabile, sed ex dictis probabilius est oppositum.

§ 9. Qui occidit adulterum deprehensum cum uxore, filia, matre, sorore, secundum Fagund. apud Mendo *diss.* 3, *n.* 27, non incurrit irregularitatem, sicuti certum est ex dictis n. 307, non incurrere excommunicationem latam in eos, qui violentas manus injiciunt Clerico, quamvis hic adulter esset Clericus, videtur enim Ecclesia excusare ab utraque illa pœna ob tantum et tam justum dolorem qui merito censetur plenam deliberationem impedire in tali occidente.

An ordinatus simonacie sit irregularis dixi l. 3, p. 1, n. 218. An Clericus, si intersit executioni pœnæ mortis, peccet, et incurrat irregularitatem, dixi, l. 4, n. 1379. An personaliter interdictus vel in loco interdicto exercens actum Ordinis fiat irregularis, dixi hic n. 422, possuntque plura de hoc videri apud Dic. *d.* 5, *a n.* 235.

Quæst. 63. — *Quid ad hunc casum sit dicendum?* Titius sclopetum solo pulvere onustum per jocum exonerat in faciem Caii, hic ita percellitur ut videatur moriturus, supervivit tamen dies 14, et iterum ambulat, victurusque videtur diutius, si Doctor eum non neglexerit, qui quia neglexit, moritur Caius. *Quæritur*, an Titius incurrerit irregularitatem? R. Affirmant multi : 1, quia c. *Continebatur*, de homicidio, Diaconus declaratur irregularis, qui in lusu præter opinionem alium occiderat. 2. Etiam *c. Clerico jacente*, *c. Eos vero qui*, *dist.* 50, dicitur, quod irregularitas incurratur ob casuale homicidium. 3. Titius dedit occasionem et causam mortis; ergo incurrit irregularitatem. E contra Burgh. *cent.* 3, *casu* 95, melius negat incurrisse, quia quando Jura imponunt irregularitatem talibus homicidiis casualibus, præsumunt gravem culpam præcessisse ; qualis hic non fuit, si enim non adsit culpa gravis, Navarr. Val. Henriq. Avil. Suar. et alii cum Sanch. *de Matr. l.* 9, *d.* 32, *n.* 34, recte docent non incurri irregularitatem per casuale homicidium quia cum irregularitas sit veluti pœna gravis, talem quoque culpam supponit; deinde Syl. Caj. Sot. Less. Suar. et alii ex *c. Studeat dist.* 50, requirunt, ut læsio sit gravis, alioquin putant non posse dici causam vel occasionem proximam mortis, quod videtur requiri ; læsio autem illa non censetur lethalis , si læsus post triduum a vulnere accepto pedibus ambulaverit, uti cum aliis docet Avila, atque ex his facile respondetur ad Argumenta in oppositum. Jura enim illa præsumebant culpam gravem quam hic non intervenisse satis certum est.

DUBIUM V.

Quæ irregularitates ex defectu?

« *Resp.* I. Est ex defectu animæ : Ex quo irregulares sunt : 1. Amentes, phrenetici, arreptitii, et epileptici; qui tamen si ordinati sunt, et intra annum eo morbo non laborarunt, præsumuntur liberati et permittuntur ad Ordinum exercitium ; si vero laborent raro, et quidem sine clamore et spuma, permittuntur celebrare cum Coadjutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium, M. Leo, *p.* 372, ex *C. illud* 7, *q.* 1, et Gloss. *Ib.* 2. Illitterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti seu recenter conversi, usque dum judicio Episcopi sufficienter instructi sint.

II. Ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium Ordinis, ut si sit cæcus, surdus, claudus, ita ut sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo, (non tamen si ungula pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantum), si vero sinistro, seu Canonico, aut ejus vivisca careat, indiget dispensatione ; quod tamen negant Valentia, Henr. Sayr., si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si Ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, ut si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate ; in dubio vero, an deformitas sit sufficiens , Episcopi est judicare, saltem in Clericis ; nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum, contra Barb. etc., docent Suar. et alii 5, cum Dian. *p.* 4, *tr.* 2, *Res.* 63, licet concedant Episcopum posse rejicere arbitrium Prælati ; hunc autem, si gaudeat auctoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, ut scandalum generet,

Ib. ex Rodriq. et aliis 4; V. Bon. Laym. M. Leo, *p.* 3, *f.* 370. *Unde resolves.*

» I. Non videtur irregularis : 1. Qui habet sex digitos, vel aliquos conjunctos, si non sit magna deformitas et Ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret ungula pollicis, si possit hostiam elevare et frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus est eunuchus.

» II. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstruosus; gigas, pygmæus, æthiops; non tamen inter suos, sed alienos, ubi disparitas ludibrio est.

» III. Ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur viles. Tales autem communi jure legitimantur. 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerint valide contrahere. 2. Per Professionem religiosam, quamvis ad dignitates etiam in Religione, v. g. Abbatiam, Prioratum, etc. promoveri non possint sine dispensatione; V. supra *d.* 3. 3. Per sispensationem Pontificiam; Principes vero sæculares non possunt legitimare, nisi tantum in ordine ad officia sæcularia et hæreditates. Porro cum dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem contra Vasq. et alios 5, vult Dian. *p.* 4, *tr.* 2, *R.* 59, ex Avila, eo quod quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur, neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus convincat, vel pater etiam asserat. *Ib. ex oommuni.*

» IV. Ex defectu ætatis, de quo *V. in Sacramento Ordinis.*

» Ex defectu Sacramenti, sive significationis Matrimonii, ratione bigamiæ, eo quod bigamus non perfecte repræsentet unionem Christi cum Ecclesia: quippe qui carnem suam divisit in plures uxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secuta copula; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus, sed matrimonium verum, vel præsumptum cum duabus et consummatum. Dixi, *vel præsumptum*, quia licet quandoque secundum Matrimonium sit nullum, juris tamen fictione et interpretatione præsumitur bigamia, licet improprie dicta. Unde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus :

» I. Qui vivente, vel mortua prima uxore cognita, secundam cognoscit, etsi Matrimonium sit invalidum.

» II. Qui viduam non virginem ducit et cognoscit.

» III. Qui ducit uxorem prius ab alio corruptam, etiam per fornicationem et cognoscit; non tamen si ipse eam ante corrupit, quia tunc non est divisio carnis in plures.

» IV. Qui propriam uxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit, quia ipsa jam divisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit, vel vi corruptam aut viduam esse ignoraverit, quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

» V. Qui post solemne votum castitatis de facto Matrimonium contrahit et consummat, etiam cum virgine, quia interpretatione juris censetur duo Matrimonia contraxisse unum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quod invalide contrahat, quia quantum est in ipso, effectus a parte rei ponitur.

» VI. Oritur ex infamia, sive Juris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur), sive facti, modo crimen publicum sit; ex occulto enim non oritur, si homicidium et censuræ violationem excipias, ut docent Nav. Kon. Laym., contra Sylv. et Suar. qui ex occulto etiam oriri putant, modo infamiam ipso Jure connexam habeat. Porro infamia ob crimen notorium, vel per sententiam Judicis contracta, non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cujus auctoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine et digno depositione, tollitur per publicam et constantem vitæ emendationem.

» VII. Oritur ex defectu libertatis; unde irregulares sunt : 1. Omnes servi proprie dicti (et secundum Lay. *l.* 2, *t.* 1, *c.* 8, etiam originarii), donec consequantur plenam libertatem. 2. Conjugati, nisi uxores consentiant et castitatem voveant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati, facto juramento, vel stipendio, ut Judices, Advocati, etc. quandiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officiis, ut quidam Clerici in aulis Principum, in causis civilibus, non tamen criminalibus, occupati, vel nisi consuetudo, sciente Papa, id permittat. 4. Milites, saltem quandiu juramento tenentur. Item thesaurarii et depositarii publici, et qui Rempub. administrant. Item apparitores et similes, qui sæva, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt, M. Leo, *p.* 3, *f.* 369.

» VIII. Ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello justo, vel judicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui, utpote lenissimus, neminem unquam læsit. Ad hanc autem requiritur, ut occisio aut mutilatio de facto sequatur ; unde non sufficit voluntas, nec vulneratio gravis, Bon. *d.* 7, *q.* 4 ; Tann. *d.* 6, *q.* 10, *dub.* 11. *Unde resolves :*

» I. Non fit irregularis, qui mutilat vel occidit in defensionem inculpatam honoris, vitæ, castitatis, etc., vel etiam proximi, quia in jure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello justo, vel judicio, Tann. *l. c.*

» II. Irregularis fit in bello, qui mutilat vel occidit propria manu ; non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello justo (secus tamen si ad occidendum hunc vel illum in particulari). Idem est de Duce exercitus, tubicine, etc. Bon. *p.* 4.

» III. In judicio justo irregulares fiunt, qui ad mortem vel mutilationem cooperantur active et efficaciter, et proxime, per actionem ex natura sua ad id ordinatam. Dicitur I. *Cooperantur* ut Judex ferens sententiam. Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, etc. Dicitur II. *Active*, id est, ex parte occidentium ; quia non fit irregularis, qui se tantum habet passive, et ex parte ejus qui occiditur, ut Confessarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquiescendum sententiæ justæ, quam non potest differre nisi appellatione injusta, Corn. et Dian. *p.* 4, *t.* 22, *R.* 99. Dicitur III. *Efficaciter*, quia adjuvans, v. g. ferens ligna, ut comburatur ante jam suffocatus, non fit irregularis ; nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat. Dicitur IV. *Proxime*, quia qui remote tantum cooperantur, non fiunt irregulares, ut qui gladios faciunt aut vendunt ; item legislator leges capitales condens ; concionator in genere dicens puniendos esse malefactores ; Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat judicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere, quia hi omnes sunt tantum causa remota. Essent autem proxima, ideoque irregulares, si quid facerent aut dicerent in particulari, ex quo mors alicujus sequeretur, aut etiam acceleraretur, v. g. si quis efficaciter urgeret reum ut scalam ascenderet, vel ad hoc illum juvaret, vel si judici in particulari responderet, hunc esse plectendum.

» Possunt tamen subinde etiam proxime cooperantes excusari ab irregularitate, v. g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tantum advertentia, v. g. si dicat Confessarius : properemus ; aut infliget jumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valde exigua, ut si jubeat reum adhuc unum gradum ascendere ; quia minimum reputatur pro nihilo, Avil. et Henr. apud Bonac. *q.* 4, *p.* 1, *n.* 9. Item Suar. Reg. Lay. etc. contra Vasq. Turr. Hurt. Bauny, etc. qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat ut publicus minister justitiæ, sive ad causæ probationem, sive executionem ; vel ut privatus injuste et cum peccato. Quam sententiam probabilem censet Dian. *p.* 3, *tr.* 4, *R.* 79 et in add. R. 15 *et p.* 8, *tr.* 7, *R.* 61.

» Hinc negant fieri irregularem : 1. Confessarium vel alium quemcumque, qui furem hortatur, ut scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum, qui carnifici dicit, ut aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad supplicium ducitur, suggerit viam breviorem. 4. Qui vendit, vel commodat scalam, funes, enses et cætera instrumenta ; etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus a judice, an teneatur reum condemnare, respondit teneri. 6. Eum qui carnifici putanti suspensum jam esse mortuum, significavit adhuc vivere, ex quo calcans iterum pede occidit.

» Dicitur V. *Per actionem ex natura sua, etc.* id est, quæ per se sit causa talis effectus, quia effectus per accidens non imputatur danti operam rei licitæ : hinc non fit irregularis, dicens carnifici : nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci ; nec Judices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio sæculari ; nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modo expresse protestentur, se non intendere, ut puniatur pœna sanguinis, sed tantum ut sibi vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi aut aliis imminentia. V. Bon. *q.* 4, Tan. *l. c. etc.* »

ADDENDA.

Quæst. 64. — *Quid præterea sit notandum circa defectus animæ ?* R. § 1. Qui semel deli- 494
ravit ex causa de se habituali et permanente, etiamsi nunc probetur perfecte sanatus, est irregularis in ordine ad Ordines suscipiendos ; potest tamen in Ordine antecedenter suscepto, ministrare, Suar. Bon. Leur. *p.* 1, *q.* 232. *Dixi* ex causa de se habituali ; nam qui deliravit ex morbo, vel ira, non est irregularis,

ut iidem docent cum Menoch. *l.* 6, *præsumpt.* 59, *n.* 62.

495 § 2. Epilepticus, qui aliquando habuit morbum caducum, per se loquendo est in perpetuum inhabilis ad Ordines suscipiendos, uti cum communi Bonac. *De irreg. q.* 2, *p.* 2, *n.* 22, attamen, quia multa relinquuntur arbitrio Episcoporum, habet praxis in his partibus, ut eum admittant ad Ordines, qui per biennium liber fuit, quia tum creditur superasse malum per naturam. Quod si per septem annos liber fuerit, putavit vir eximius a me interrogatus posse etiam non admonitum, ac sine declaratione Episcopi Ordines suscipere, quia cum singulis septenniis natura quasi immutetur et statum resumat, si adhuc superfuisset materia critica, causasset interea aliquem accessum. Si ordinatus sit, quamvis non omnino sit liber, tamen si raro cadat, nec spumet, privatim poterit celebrare adjuncto socio Sacerdote, qui Missam perficiat, si forte morbo corriperetur, Cap. *Illud,* 15 et seq. causa 7, q. 1, Nav. Laym. Pirringh. *l.* 1, *tit.* 20, *n.* 14; tempus autem quod datur tali ordinato ad explorandum an convaluerit, est spatium unius anni sive aliud pro arbitrio Episcopi, spectatis circumstantiis.

496 § 3. Qui aliquando fuit energumenus seu a dæmone obsessus, est irregularis ad Ordines suscipiendos, Cap. *Maritum*, dist. 33, Suar. Leur. *p.* 1, *q.* 235. Sed non facile aliquis judicandus est obsessus, nisi manifestis signis certo constet, inquit Less. *in auct. v. Ordin. sacri cas.* 7. Potestque etiam talis in susceptis Ordinibus ministrare, si liber sit, quod per annum vel tempus aliud ad arbitrium Superioris probare debet, Suar. Leuren.

497 § 4. Suar. *de cens. d.* 15, *s.* 2, *n.* 8, Ugol. *de irreg. c.* 3, Gonz. *ad Reg.* 8, *gl.* 4, *n.* 41, dicunt carentem scientia a Jure requisita esse irregularem, sed negant Garz. *p.* 7, *c.* 7, *n.* 10, Sayr. *de cens. l.* 6, *c.* 13, Sigism. a Bon. *de elect. dub.* 60, *n.* 8.

498 § 5. Si in hermaphrodito, qui prævalente sexu virili per dispensationem ordinatus est, postea prævaleat sexus muliebris, remanet quidem in eo character, attamen fit iterum irregularis, imo non potest amplius valide consecrare, vel absolvere, quia non est amplius mas, cui soli ex voluntate Christi competit potestas sacerdotalis, Lugo *in Resp. mor. l.* 1, *dub.* 31, ubi pariformiter docet, si talis esset in Religione professa vel nupsisset viro, et postea prævaleret sexus virilis, hoc ipso annullandam professionem et Matrimonium.

Quæst. 65. — *Quid addendum sit circa defectus corporis?* Resp. § 1. An ille qui ob vitium corporis inhabilis est ad Presbyterium, etiam sit inhabilis ad inferiores Ordines et Clericatum suscipiendum; et quid dicendum sit, si Clericatum habenti superveniat inhabilitas ad exercitium unius, sed non alterius Ordinis dixi l. 4, n. 780, 783 et l. 6, p. 2, n. 2221.

§ 2. Qui habet utrumque oculum integrum, sed nihil videt sinistro, dummodo dexter oculus ea vi videndi polleat, ut commode possit illa omnia legere sine indecora faciei conversione ad populum, non est irregularis; ut autem hoc commodius possit, potest Missale tantum magis ad medium attrahi, uti præter citatos a Busemb. tenent Nav. Avila, Mol. Suar. Vasq. Sa, Dian. *p.* 4, *t.* 2, *R.* 73 et *p.* 5, *tr.* 6, *R.* 22; Dic. *d.* 7, *n.* 173; Pirringh. *l.* 1, *tit.* 20, *n.* 6, Laym. *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 5, *c.* 7, *n.* 2, addens *n.* 6, veluti pro certa regula cum Avila, Tol. Sot. et aliis, quamvis aliquis defectum habeat, si tamen nempe notabilem deformitatem contineat, ita ut scandalum in celebratione non causet, neque exercitium celebrationis impediat, non facere irregularem. Unde si reipsa erutus esset unus oculus, et alius, v. g. vitræus ita artificio fuisset impositus, ut vix adverti posset, docet Sylvius *d.* 1, *v. Irregularitas*, *cas.* 4, talem non fore irregularem, quia quando in Jure dicitur, quod qui amisit oculum sit irregularis, causa est, ut communiter explicant Auctores, quia in hoc est deformitas; ergo si nulla adsit deformitas, non sequetur inde irregularitas [1].

§ 3 Si quis habet policem et indicem, et tantum careat aliquo digito, cujus defectu non impediatur, quominus hostiam frangere et secure eam tractare possit, judicatum est Coloniæ, non esse irregularem, uti nec eum,

[1] *Quid si autem quis ex utroque oculo cæcus sit? R. S. Censuit, dispensari posse in eo, qui jam Sacerdos sit, ut cum assistentia alterius Sacerdotis celebret, ut in* Florentina, 23 *Aug.* 1727, *T.* 4, *p.* 107, *cujus expositionem releges non inutiliter ib. p.* 762. *Contra vero, non esse consulendum Sanctissimo pro dispensatione Laici ex utroque oculo cæci ad suscipiendam primam Tonsuram, neque eum habilitandum ad Beneficia simplicia cum commutatione divini Officii in Officium B. M. Virginis, quod memoria tenebat, sensit eadem S. C., T.* 6, *p.* 56, *in* Pampilonensi dispensationis 28 Martii 1733.

qui amisit primum tantum articulum sinistri pollicis.

§ 4. Dubium est an et quando surdaster fiat irregularis, si non sit simpliciter surdus, nam surdus secundum Calepinum et commune omnium judicium dicitur, qui sensu auditus est spoliatus; surdaster, qui non plane surdus est, sed graviter audiens, vel altera tantum aure surdus est. Esse irregularem docet *Comitolus*, quia est corpore vitiatus; sed probabilius contradicunt Sayr. Bon. Regin. Majolus, Graff. quosque adductis locis sequitur Dian. *p.* 2, *tr.* 17 *et* 3, *Miscell. Q.* 20. Accedunt Suar. *De cens. d.* 51, *s.* 2, *n.* 13; Fill. *tr.* 19, *n.* 169; Tamb. *de cens. l.* 10, *tr.* 4, *c.* 8, § 1, Bassæus, quia non omne vitium corporis causat irregularitatem, sed si simul afferat deformitatem externam vel impediat usum Ordinis. Imo Henriq. *l.* 14, *c.* 8, *n.* 3, Præpos. *de irreg. q.* 5, *d.* 14, *n.* 113 et Nav. cum Gob. *tr.* 8, *n.* 682, dicunt nequidem surdum esse irregularem, tum quia id nullo jure videtur esse expressum, tum etiam potest quis celebrare sine ministro, vel ex aliis signis percipere ejus responsiones esse finitas; sed in hoc melius contradicunt alii cum Regin. *l.* 30, *c.* 5, *n.* 50; Castr. *punct.* 11, *n.* 3; Dicast. *n.* 170, 186; nam ita afferitur Cap. 77; Apost. Et ratio est, quia nequit decenter exercere suum Ordinem; facile enim excitaret risum in populo, dum vel aliquid extra tempus faceret, vel facere omitteret in tempore.

§ 5. Balbutientem ordinari posse dixi l. 6, p. 2222.

§ 6. Claudum non esse irregularem, si absque baculo et pede ligneo ad altare accedere, stare, et Ordinum functiones obire possit, quamvis unum crus sit brevius altero, ita Coloniæ, 2 Mart. 1667, resolverunt 4 Doctores Theologiæ ex Cap. *Si quis infirmitate* Dist. 55, Cap. *Nullus Episcopus,* De consecr. dist. 1, junctis Gloss. et habent Nav. *c.* 27, *n.* 199; Henriq. *l.* 4, *c.* 8, *n.* 1; Mol. *tr.* 3, *d.* 70, *n.* 9; Castr. *tr.* 29, *d.* 5, *p.* 11, *n.* 3, et consentit Laym., addita tamen limitatione, nisi sit nimia deformitas.

Quæst. 66. — *Quid addendum sit circa defectum natalium?* R. § 1. Illegitimi omnes sive sint naturales sive spurii, sunt irregulares ad quodvis Beneficium. Vide dicta l. 4, a n. 750.

§ 2. Natus ex conjugata præsumitur filius mariti etiamsi constet, quod sub tempus conceptionis mater cum adultero habuerit copulam, si etiam marito patuit aditus ad conjugem. Nec tenetur talis filius credere matri etiam juranti eum esse ex adulterio, tum quia mater ipsa rescire non potest, tum quia revelat propriam turpitudinem, ideoque non meretur fidem; unde etiam talis filius potest se habere tanquam legitimum quoad omnia et non irregularem. Hæc omnia late probant adductis legibus, Auctoribus et rationibus, Sperell. *dec.* 173, 174 *et* 175 et Pign. *t.* 7, *cons.* 40 *et t.* 9, *cons.* 153.

§ 3. Proles nata e conjugibus obligatis voto castitatis, non est illegitima nec irregularis, quia *leg. Filium* 6, *ff. d. iis qui sunt sui, vel alieni juris*, dicitur eos esse legitimos, qui concipiuntur a parentibus vero Matrimonio junctis, Sanch. *de Matr. l.* 9, *d.* 38, *n.* 3. Si alteruter conjux bimestri ante consummatum Matrimonium professus esset in Religione, proles esset spuria, quia esset nata soluto Matrimonio ex illis, qui tum non poterant valide contrahere, Sanch. *n.* 4, et dixi *l.* 4, *n.* 752. Si unus altero invito post consummatum Matrimonium esset professus in Religione, proles esset legitima, quia professio esset irrita, Sanch. *n.* 5. Si post sacros Ordines a viro susceptos, aut post professionem religiosam consummato antea Matrimonio, proles esset simpliciter legitima, quia nata in vero Matrimonio, attamen secundum quid illegitima et irregularis, per *c. Litteras de filiis presbyt.* Sanch. *n.* 7, et dixi l. 4, n. 752. 507

§ 4. Judæi et infideles conversi non ideo sunt irregulares, quia sic nati, nam Apostoli ipsi fuerunt tales. Aliud est, si relaberentur in infidelitatem; De Luca *in Miscell, Eccl. disc.* 34. 508

§ 5. Expositițios esse censendos illegitimos et irregulares, docent Majol. Alciat. Vasq. Tol. Sayr. Ugol. aliique multi, quos citat et sequitur Pign. *t.* 7, *cons.* 34, quia qui exponuntur sunt communiter illegitimi; res autem judicanda est secundum communiter contingentia. Plura de expositițiis dicta vide l. 4, num. 766. 509

Quæst. 67. — *Quid addendum sit circa defectum ætatis?* R. § 1. Quæ ætas requiratur ad tonsuram et singulos Ordines dictum est l. 6, p. 2, n. 2214. Unde autem ea ætas inchoetur, quomodo completa esse debeat, an ordinatus bona aut mala fide ante ætatem post obtentam ætatem dispensari debeat ad exercitium Ordinis, qui in ætate dispensare possit, aliaque plura dixi l. 6, p. 2, a num. 2306. 510

§ 2. Huc pertinet solutio sequentis casus: Titius ordinatus est Sacerdotio tribus mensi- 511

bus ante annum 24, completum, credens: 1. id non fore graviter illicitum 2. Episcopum dispensaturum, si sciret. 3. Posse computari tempus conceptionis suæ. 4. Se posse ordinari, dummodo pro legendis primitiis expectaret tempus 24 annorum completorum. *Quæritur* 1. an incursa sit irregularitas? 2. Si incursa, quis ab ea dispensare possit? 3. An Sacerdos ille, quoties Missam legit, peccarit mortaliter. 4. An si fuerit irregularis, stante illa nunc possit fungi officio sacerdotali, usquedum dispensationem obtineat? *Respondeo ad* 1. Præsumi incursam esse irregularitatem, imo et suspensionem, quia in tali persona non præsumitur ignorantia tam clari et obvii Juris fuisse invincibilem. *Ad* 2. Ab ea irregularitate et suspensione occulta absolvere possunt Nuntius, Episcopus, Vicarius generalis. *Ad* 3. Affirmative per se loquendo. *Ad* 4. Non potest, quia saltem suspensus est, et si in suspensione exerceat actum Ordinis sui peccat et incurrit novam irregularitatem.

512 *Quæst.* 68. — *Quid addendum sit circa defectum ratione infamiæ?* R. § 1. Quid sit fama, quid infamia dixi l. 4, n. 786; irregularitas autem ex infamia reducitur ad irregularitates ex defectu, quia infamia est *defectus bonæ famæ*, qui sine delicto esse potest.

513 § 2. Ad inducendam proprie dictam irregularitatem non sufficit infamia popularis etiam publica, sed requiritur legalis et Canonica, quæ scilicet ex Jure Canonico vel alio per Canones approbato, vel ex sententia Judicis Ecclesiastici orta, effectus morales stabiliter inducat, ita ut non per vitæ emendationem; sed per solam Ecclesiæ dispensationem tollatur; uti probat Suar. *d.* 48, *s.* 1 *et* 2, hinc l. 6, p. 3, n. 876, dixi Clericum non esse irregularem, qui ab incompetente Judice laico in contumaciam condemnatus est, etiamsi occasione illius injustæ sententiæ nata sit ei infamia publica. Et licet quis crimine infami accusatus fuerit, non ideo infamis censeri debet, nisi apud viros honestos et probos famam ejus læsam esse sciatur; Host. apud Dic. *n.* 364. Imo nemo censetur civiliter infamis, donec condemnatus sit, *l.* 1, *ff. de his, qui notantur*, Suar. *d.* 48, *s.* 1, *n.* 22, quamvis contradicat Lug. *in Resp. mor. l.* 2, *dub.* 12. Hinc Clericus etiam publice concubinarius non ideo est irregularis, uti habet communior cum Laym. Garz. Pign. *t.* 9, *cons.* 139, cont. Nav. Tol. et alios; nullibi enim hoc statuitur, et ipsius infamia non est Juris, sed facti tantum, quæ tollitur per pœnitentiam. A concubinario tamen notorio per sententiam aut per confessionem in Jure factam, aut per talem rei evidentiam, quæ nulla tergiversatione celari possit, neque officia divina peragi, neque Sacramenta percipi possunt, quia Ecclesia prohibet, uti videri potest apud Pign. *a n.* 189.

§ 3. Histrio sive ludio publicus videtur esse irregularis, quia omnes Jure civili infames etiam sunt infames Jure Canonico, ut recte Laym, *l.* 1, *tr.* 5, *p.* 5, *c.* 4, *n.* 2; sic enim habet Regula Generalis *Hadriani Papæ causa* 6, *q.* 1. *Omnes infames esse dicimus, quos leges sæculi infames appellant;* atqui Histrio Jure civili est infamis, nam *ff. l.* 3, *litt.* 2, *de his, qui not. infam. Legem.* 1, sic habetur: *Prætoris verba dicunt, infamia notatur... qui artis ludicræ pronuntiandive causa in scenam prodierit. Ib. l.* 2, § *ait Prætor, qui in scenam prodierit, infamis est. Scena est, ut Labeo definit, quæ ludorum faciendorum causa quolibet loco, ubi quis consistat moveaturque, spectaculum sui præbiturus, posita sit in publico privatove vel in vico, quo tamen loco passim homines spectaculis causa admittantur. Eos enim... omnes propter præmium in scenam prodeuntes famosos esse, Pegasar, et Nerva filius responderunt.* Etiam directe ipso Jure Canonico videntur histriones esse infames, et consequenter irregulares, nam. *c. Maritum, d.* 33, statuitur, *Clericum non ordinandum... qui in scena lusisse dignoscitur. Causa* 4, *q.* 1, *c.* 1, § 2. *Omnes etiam infamiæ maculis aspersi, id est, histriones... ab accusatione prohibentur, Cap.* 45. *Pro dilectione, De consec. d.* 2. *Consulendum me existimasti... quid mihi videatur de histrione... an talis debeat communicare nobiscum; quod ego puto nec Majestati divinæ, nec Evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor et honor Ecclesiæ tam turpi, et infami contagione fœdetur.* Hinc. *Cap. Donare* 7, *d.* 86, dicitur: *Donare sua histrionibus vitium est immane, non virtus.* 514

§ 4. Per histriones hos, quos Jura dicunt infames, intelligebantur olim illi, qui se pretio conducebant ad spectaculum sui corporis exhibendum, sive qui obscœna publice repræsentabant; Castr. *d.* 6, *p.* 20, *n.* 6, et Laym. *n.* 1, dicit illos histriones esse infames, qui in publicis obscœnis spectaculis agunt; unde dicendum, si obscœna non ageret, non incurrerent irregularitatem. Sed ordinarie obscœna adsunt, et talia præsumuntur; hinc videntur leges simpliciter tales reddere infames. 515

§ 5. Irregularitas ex infamia, si sit ipso Jure, vel per sententiam Judicis inducta, non tollitur per pœnitentiam, nec per ingressum 516

Religionis, sed tolli debet per dispensationem illius qui per legem induxit, aut alterius, qui ab eo privilegium habeat, Suar. *d.* 48, *s.* 2; Laym. *n.* 10; Dic. *n.* 387.

§ 6. Irregularitas inducta non per jus aut sententiam Judicis, sed tantum per infamiam facti, v. g. quia scitur antehac commisisse furtum, non est proprie irregularitas, nec indiget dispensatione, sed tollitur per factum contrarium, id est, per publicam et constantem vitæ emendationem, saltem per triennium, uti ex Jure Canonico, et communi Auctores docent, Laym. *n.* 10; Castr. *d.* 6, *p.* 20, *n.* 8 et 14; Dic. *a n.* 389.

§ 7. Talis irregularitas quæ sola pœnitentia triennali saltem non tollitur, directe tolli potest a solo Papa; Suar. *s.* 2, *n.* 9; tamen indirecte tolli potest per ablationem infamiæ, seu restitutionem famæ a potestate civili, Suar. *n.* 10. An Nuntius judicii criminalis sit infamis ratione officii, dicam n. 522, de defectu lenitatis [1].

Quæst. 69. — *Quid addendum sit circa defectum libertatis?* R. § 1. An clericus conjugatus in Ecclesia latina ex dispositione Episcopi sit capax Beneficii simplicis, dixi l. 4, n. 767. Quid et quotuplex sit Bigamia, an omnes bigami sint irregulares, an Papa cum iis possit dispensare ad Ordines, Beneficia et dignitates, an id etiam possit Episcopus, veri servi qui sint, an capaces Ordinum aliaque plura dixi l. 4, a n. 768.

§ 2. Cum *Busemb.* supra dicat conjugatos esse irregulares, nisi uxores consentiant eos ordinari, et castitatem voveant, dubitatum est, quid ad hunc casum sit dicendum. Titius conjugatus post consummatum Matrimonium absens ab uxore, bona fide putat hanc mortuam, sicque initiatur sacris Ordinibus; postmodum rescit uxorem vivere, quæ tamen postmodum consentit, ut maritus maneat etiam in exercitio suorum Ordinum separatus ab ipsa. *Quæritur,* an Titius sit irregularis? R. non esse : 1. Quia hæc irregularitas in nullo Jure est expressa; quod enim affert ex *Extrav. Joannis XXII Antiquæ*, de voto quoad conjugatum, qui absque uxoris licentia suscipit sacrum Ordinem, ibi tantum est sermo de illo, qui ordinatur sciens uxorem vivere, ut dixi l. 6, p. 2, n. 2220, et potius est pœna suspensionis, vel est irregularitas ex delicto, cum feratur in *præsumptuosos*, in *attentantes* hoc facere; suspensio autem vel irregularitas ex delicto non incurritur, nisi ab eo, qui peccaverit mortaliter, uti habet communis cum Dic. *de suspensione dub.* 3, *et de irregularitate dub.* 5. Titius autem hic non peccavit mortaliter ; ergo. 2. Hæc quasi irregularitas in pœnam lata a *Joanne XXII*, secundum Sanch. *de Matrim. l.* 7, *d.* 49, *n.* 3, non incurritur, si abfuerit dolus, adeoque excusat quæcumque ignorantia Juris vel facti, dummodo non sit affectata, nec ita crassa, ut sit ingens temeritas, quod colligitur ex verbis, *non præsumat*, item, *quod si secus a quoquam attentatum fuerit*, *etc.*; sed Titius hic non commisit dolum, sed bona fide processit ; ergo. 3. Si quis dicat esse irregularem ex defectu libertatis, hoc dato, illa jam cessat obtenta libertate per licentiam uxoris, uti colligitur ex dictis. Quod si uxor dans quidem licentiam, nolit nequidem in sæculo emittere votum castitatis, adhuc docet Sanch. *n.* 6, non incurrere hanc irregularitatem, si ad Ordines sacros ascendat, quia *Extravag.* apte loquitur de illo, qui sine licentia uxoris promovetur. 4. In dubio Juris vel facti, an sit contracta irregularitas, debet judicari non esse contracta, uti cum communi dixi n. 450. Sed hic ad summum est dubium an sit contracta, nec-ne ; ergo.

§ 3. Huc pertinet etiam sequens casus : Ti- 521
tius Diaconus dimisso suo Canonicatu in favorem Caii sub pensione annua, vagatur per patrias, tandem dat nomen militiæ in qua tamen nunquam interfuit pugnæ, aut conflictui, in quo occisus aut mutilatus sit aliquis, nec ipse occidit aut mutilavit aliquem, attamen male vixit cum aliqua concubina, sed nunquam attentato cum illa Matrimonio. *Quæritur:* 1. An Titius per hoc quod fuerit in militia, factus sit irregularis? 2. Si factus esset irregularis, an ideo ipso facto amisisset jus ad pensionem? 3. An per vitam malam cum concubina sit irregularis aut amiserit jus ad pensionem. R. *Ad* 1, Negative cum Suar. *de irregul. disc.* 47, *s.* 6, *n.* 9, cujus hæc sunt verba : *Addo, etiamsi Clericus sit in tali bello* (quale semper præsumi debet a privato), *militando et vulnerando, si tamen propriis manibus neminem mutilet vel occidat, vel sit causa proxi-*

[1] Quid autem dicendum sit de Sacerdotibus damnatis ad triremes, quando scilicet fiant irregulares, et an habilitari possint ad exercitium suorum Ordinum, vide T. 3. *Thess. Resol* S. C. in *Lavellana,* seu *Romana,* p. 338 et 345.

ma ut alii faciant, non incurrere irregularitatem, etiamsi in tali bello multa homicidia sequantur ; ita docent Covar. Nav. et alii... *verissima est hæc sententia et satis expressa in capit. Petitio tua de Homicidio, etc. Nam c. Petitio tua*, inquit Bon. *de irregul. d.* 7, *q.* 4, *punct.* 4, *n.* 5. *Papa illam duntaxat judicat irregularem, qui in bello occidit aut dubitat occidisse*, textus enim habet: *si aliquem interfecit, vel si dubiam de hoc habet conscientiam ;* ergo cum hæc Jura statuentia irregularitatem sint pœnalia et odiosa, extendi non debent ultra casus a lege expressos. Aliam rationem addit Bonac. *ne innumera hominum multitudo ligaretur vinculo irregularitatis.* Et hæc est communis sententia. *Ad* 2. Etiam negative, nam irregularitas non privat ipso Jure nequidem Beneficio, *c. Ex litteris de excess. Prœl. c. Fraternitas de Cler. excomm.* docentque omnes communissime cum Inn. Abb. Fel. Nav. Suar. *d.* 40, *s.* 2, *n.* 15; Fel. *tr.* 19, *n.* 68, uti nec privat fructibus Beneficii Suar. *n.* 20, cum communi ; ergo multo minus pensione ; sed privatio talis in pœnam statui debet per sententiam Judicis ; et Fill. *n.* 92, testatur esse expressam decisionem Rotæ, quod talis pœna privationis etiam Beneficii, non sit latæ, sed ferendæ sententiæ. Ratio autem generalis est, quam prosequitur Suar *a n.* 16, quia lex pœnalis semper intelligenda est quoad pœnam ferendam per sententiam, nisi in ipsa lege aliud exprimatur, quod hic non fit. *Ad* 3. Certum est quod non, quia secundum dicta *n.* 500, nullibi in Jure exprimitur concubinarium esse irregularem, uti nec aliquis fit irregularis per formale odium Dei, Sodomiam, Sacrilegium, etc., quamvis sint delicta gravissima, et consequenter sine fundamento diceretur, quod ideo amittatur Beneficium vel pensio, præsertim Jure et ipso facto.

522 *Quæst.* 70. — *Quid addendum sit circa defectum lenitatis?* Resp. § 1. Omnes fere antiqui docuerunt, quod ille incurrat irregularitatem, qui concurrit ad mortem alicujus vel causandam vel accelerandam, quamvis non concurrat auctoritate publica seu ut justitiæ Minister, neque injuste vel cum peccato, quia irregularitas ex defectu lenitatis in Jure expressa est contra omnes etiam non ministros Justitiæ, si fiat auctoritate privata, attamen absque peccato. E contra negant doctissimi viri plures quam 30, quos refert et sequitur ac se inspexisse dicit Dian. *p.* 11, *tr.* 2, *R.* 63, accedunt alii multi cum Schiara *l.* 4, *diff.* 31; Illsung. *tr.* 7, *n.* 87; Wex *in append. ad p.* 4, *dec.* 4, *n.* 11, probatque fuse Tamb. *de cens. l.* 10, *c.* 4, explicans omnes textus Juris in contrarium adduci solitos ; et ratio est, quia in Jure irregularitas illa expressa est contra solos justitiæ ministros, ex qua sententia Tamb. *sup.* Gob. *in Quinario tr.* 1, *a n.* 395 ; Burgh. *cent.* 3, *cas.* 91, præter illa, quæ habet Busemb. *sub finem,* deducunt etiam sequentia : 1. Non fieri irregularem, qui, ut rem suam vel alienam, quæ non est parvi momenti, a fure sublatam recuperet, clamat adesse furem, qui postea capitur et suspenditur. 2. Nec illum qui indicat Judici reum jam esse optime dispositum ad mortem, ideoque non videri differendam in crastinum. 3. Nec illum, qui singulariter moneat carnificem v. g. ut caput illius, qui frangendus est in rota, percutiat valido ictu, ut ratio in ipso turbetur et peccare non possit. 4. Nec illum, qui Judici absolutionem negat, nisi sententiam sanguinis proferat, ad quam ex conscientia tenetur, et idem tenet cum aliis Gorm. *de pœnit. p.* 2, *a n.* 377. 5. Nec illum, qui pœnitentem inducit ad fatendum delictum morte plectendum, ad quod Jure naturali tenetur ; et item dixi l. 6, p. 2, n. 1843 ; est enim opus obligatorium, ob cujus causam non debet puniri, et rationem dant, quia si talia fiant bona intentione, et cum debita circumspectione, carent omni culpa et non adversantur perfectæ lenitati, cum sæpe necessaria sint vel saltem conducant ad salutem proximi alioquin periclitaturam. Si tamen quis a Judice fuerit interrogatus juridice, id est, tanquam comminister justitiæ et veluti persona spectans ad judicium, detque illi consilium, quo Judex moveatur ad ferendam sententiam in causa sanguinis, hic consulens secundum aliquos est irregularis, non tamen erit, si privatim solum sit interrogatus, uti habet idem *Burg.*

§ 2. Advocatus, qui a Judice consultus de pœna reo infligenda in genere dicit, quid jura statuant, non fit irregularis, quamvis reus ideo adjudicetur tali morti ; si autem in particulari dicat hunc mereri mortem, et multo magis si instiget, sicque sit causa saltem acceleratæ mortis, Henr. Hortiens. Panormit. Sylv. Less. *in auct. v. Judex, caus.* 3, dicunt fieri irregularem.

§ 3. Communis sententia habet cum *Busemb.* testem in causa sanguinis secuto effectu esse irregularem, quod Nav. Ugol. Bon. Sperell. *dec.* 77, *n.* 17, intelligunt, si ex ejus depositione secuta est mors vel mutilatio, non autem si ex aliis probationibus aliunde habitis.

§ 4. Nuntium publicum sive tabellionem judicii criminalis esse irregularem ex defectu lenitatis ratione officii, docet *Majolus,* quia ad judicium forense concurrit tanquam minister publicus; imo esse irregularem ex infamia, docent *Ugol. Suar. Henr. Avil. Fill.,* quia hoc officium censetur vile et infame, sed Sper. *dec.* 77, imprimis docet, si nunquam exercuerit officium secuto effectu mortis, vel mutilationis, non esse irregularem ex defectu lenitatis, idemque docent *Suar. Sot. Sa, Bon.* et alii communiter; imo etiamsi talis effectus esset secutus, tamen, cum Nuntius remote tantum ad illum concurrat, innuit probabiliter non fore irregularem. Deinde a n. 25, ostendit officium Nuntii talis non esse de se infame, cum id nullibi exprimatur, quamvis aliquibus locis ab aliunde infamibus exerceri possit.

§ 5. Si quis occidat injustum invasorem pro defensione suæ pudicitiæ aut etiam bonorum temporalium, non incurrit irregularitatem ex delicto, si non peccet, id est, si defendat bona magni momenti secundum dicta l. 3, p. a n. 808, ac præter ibi citatos docent *S. Th. S. Anton. Sylv. Cajet. Sot.* quos citat et sequitur Beja, *p.* 2, *cas.* 22, probatque ex utroque Jure. Et si alicubi videatur oppositum dici, dicit esse pro casu, quo excedebatur moderamen inculpatæ tutelæ. Nihilominus Gers. Abul. Nav. Avil. Henr. Laym. Reg. Mol. *tr.* 3, *d.* 72, et alii multi cum Beja *supra;* item Mendo, Ills. Sannig. apud Wex *in append. ad p.* 4, *dec.* 4, *n.* 11, valde probabiliter dicunt talem fieri irregularem ex defectu lenitatis, quia Jus excipit solum occidentem pro defensione vitæ suæ, non autem pro defensione quamvis licita aliarum rerum; sed probabiliter etiam contradicunt multi cum Dian. *p.* 4, *tr.* 2, *R.* 4; Lug. *de Just. d.* 10, *n.* 200; Castr. *punct.* 15, quia licet Jus expresse excipiat solum defendentem vitam, tamen non ideo expresse includit occidentem ex alia causa, et ratio esse potest, quia sic occidens ex quadam necessitate occidit; ergo occisio non censetur perfecte voluntaria; ergo non incurrit pœnam annexam. Et similiter non incurrere, qui pro defensione innocentis occidit injustum invasorem, docent Cov. Suar. Sa, Less. Turr. Tann. aliique cum Lugo *n.* 215, contra alios multos. Si licite quidem occidat invasorem vitæ alienæ, non tamen necessario, S. Anton. Nav. Suar. et plures alii dicunt incurrere, quam sententiam Pign. *t.* 7, *cons.* 20, *n.* 5, vocat certam ex c. *Dilecto,* § fin. de sent. excomm. in 6.

§ 6. Qui invasorem occidit, potens fugiendo, 527
vel aliter ejus vim declinare, probabiliter fit irregularis, quia non videtur esse necessitas occidendi; ergo est defectus lenitatis; probabiliter tamen etiam docent *Suar. Castr.* supra aliique multi cum Diam. *Res.* 3, tum non incurrere, si fuga vel alia declinatio occisori esset ignominiosa, ad quam non teneatur cum tanto honoris sui detrimento, ideoque secuudum dicta *l.* 3, *p.* 1, *n.* 803, non peccat occidendo, quia adhuc videtur esse moralis necessitas occidendi, quando talem ignominiam subire censetur difficillimum, et humano modo impossibile.

§ 7. Suar. Mol. Kon. Lorca et alii cum Lu- 528
go *in Resp. mor. l.* 5, *dub.* 14, fatentur Clericum etiam in Sacris, etiam Episcopum aut quemcumque alium beneficiatum posse absque irregularitate in bello defensivo pugnare, si hoc sit necessarium propriæ personæ vel Patriæ, et bono communi; quod *Mol. et Kon.* extendunt ad justum bellum agressivum, si necessarium esset ad victoriam, a qua pax, salus innocentum et bonum Ecclesiæ dependeret, quia videtur tum non aggredi, sed defendere se, et causam publicam. Et universaliter docent Navar. Sylv. Suar. Fill. et alii, quos citant et sequuntur Schiara *l.* 4, *diff.* 34, et Sperel. *dec.* 77, neminem in justo bello etiam agressivo fieri irregularem, si propriis manibus sanguinem effundat, vel mutilet, quamvis alii in exercitu id faciant. E contra sive Clericus, sive laicus propriis manibus sanguinem effundens, vel mutilans, fit irregularis saltem defectu lenitatis, cap. *Petitio* de homicidio, Can. Clerici 5, caus. 23, q. ult. cap. 2, de homicidio, in 6; habetque communis cum Wex *in append. ad part.* 4, *dec.* 4, *a n.* 4.

§ 8. Chirurgus secundum artem secans vel 529
adurens non fit irregularis, quamvis fiat mutilatio vel etiam sequatur mors, quia hic non est defectus lenitatis, cum fiat causa impediendæ mortis, Burg. *cent.* 3, *caus.* 91. Si per imperitiam vel negligentiam mors sequeretur, esset irregularis, et ita ex cap. *Ad aures* de ætate et qualitate ordin. probat Suar. *d.* 47, *s.* 7, et Silvius supra. V. Chirurgus, Si Clericus etiam pietatis causa exerceat Chirurgiam per sectionem vel adustionem ex qua non sequatur mutilatio vel mors, non est irregularis; si autem sequatur mutilatio vel mors, quamvis usus sit regulis artis, est irregularis, quia hoc ipsi specialiter prohibetur cap. *Sententiam* de ætate, et qualit. ordinand. ita Dian, *tr.* 2, *R.* 23, aliique cum Sylvio supra, nisi excuset neces-

sitas, quia alius deest, ita Bon. *irreg. d.* 7, *q.* 4, *p.* 5. Si autem mors aliunde sequatur, Avila, Bon. et alii dicunt non esse irregularem, quia mors illi non potest imputari; in dubio tamen an mors sit inde secuta, habendus est irregularis per cap. *Ad aures*, quod si tantum incidat venam et sequatur mors, Bon. Sylv. et alii dicunt incurri, quia est sectio, negant Rodr. et Mol. Quod si Clericus non utatur sectione vel adustione, sed applicet v. g. emplastrum, quamvis sequatur mors, non est irregularis, quia facit pietatis causa, nec est illi specialiter prohibitum mederi, nisi adhibeatur sectio vel adustio, et quidem ab ipso; unde si eam consulat vel mandet, non incurrit; censura enim aut pœna lata contra facientes non cadit super consulentes aut mandantes, nisi exprimatur, Nav. Henr. Sylv. supra.

530 § 9. Qui male tractat cadaver Clerici mortui, incurrit irregularitatem, Felin. Schiara *l.* 4, *diff.* 26, *n.* 15. Etiam, qui percutit Clericum factum hæreticum, Nald. Schiara *num.* 23.

§ 10. Qui campanam pulsat, quando reus ad supplicium educitur, si ideo pulset, ut reus, securius ducatur, est irregularis, quia cooperatur morti malefactoris, secus si pulset tantum ad signum, et ad publicum exemplum; sic enim nequidem remote cooperatur morti malefactoris, ita post Cov. et alios Sylv. in Resol. variis p. 1, V. *Campana*; si quis tamen campanam pulset ad hoc ut Judex in fine pulsus legat aut legi curet sententiam mortis, est irregulis, quia cooperatur executioni mortis differendæ vel accelerandæ, prout diu vel non diu pulsarit; ita Sylv. supra. Denique si quis campanam pulset vel ad seditionem, vel ad arma, vel pro captione alicujus malefactoris, si ex prælio inde inito secuta sit mors vel mutilatio, pulsans campanam est irregularis, uti cum Cov. Majolo, et Quaranta docet Sylvius supra contra Zerol., quia talis dat magnam causam mortis vel mutilationis.

THEOLOGIA MORALIS

DE SANCTÆ CRUCIATÆ BULLA

LIBER OCTAVUS

In aliquibus editionibus, ut Medlonalensi an. 1724, additur octavus Liber de Bulla Cruciatæ, qui Medullæ P. Busembaum in pluribus recentioribus editionibus adjectus fuit. Moneo autem Librum hunc, neque Busembaum, neque La-Croixii esse; quod quidam non animadvertit, qui nescio quem locum ex hoc octavo veluti La Croixii citavit, atque infectatus est. Sunt qui Coloniensi cuidam presbytero tribuant. Ut ut est, satis sit monuisse, ab alio librum hunc Auctore prodiisse. Etsi autem La-Croxii non est, illum ispanorum præsertim caussa recudendum censui.

TRACTATUS UNICUS.

Tractatus hic, in hac Medulla desiderabatur, ne quidquam ad mores attinens relinqueretur intactum. In Germaniæ oris ubi Pater Hermannus Busembaum Medullam istam eruit, non ejus deerat complemento, quia Cruciatæ Bulla plagis illis minime expeditur, sed in Hispania, aliisque Catholicæ Majestatis ditionibus, quæ tam dulci Matris Ecclesiæ ubere lactantur, ejusque privilegio potiuntur magno, quo in variis conscientiæ casibus frequenter fulciuntur; aliqua ex parte captum absque materia ista erubescebat opus.

Idem, qui in antecedentibus in prosequendo tractatu isto, servabitur ordo; proposita prius generali doctrina, ex eaque deducendo casus, qui occurrere possunt; ne lector a trita jam et assueta studii antecedentis extrahatur via.

Inter eos, qui hanc sibi materiam suscepere pertractandam, non ultimum locum obtinent, licet non primi scripserint, P. Pranciscus Bardi, et Andreas Mendo, qui de illa copiosissime omnium conscripsere.

Liber in quatuor dividetur capita; in quorum I, de Bulla vivorum communi sermo habebitur; in II, de Compositionis Bulla, verba fient; in III, de Bulla defunctorum differemus; in IV, ad facultates Commissarii, et jura vertetur oratio.

CAPUT PRIMUM

DE COMMUNI VIVORUM BULLA.

DUBIUM I.

Quid sit Bulla, et quisnam eam concedere valeat?

Resp. 1. Bullam (omissis pro nunc aliis hujus nominis etymologiis), pro monili quodam accipi, et insigni, quo a collo pendenti Patriciorum filii a plebeiorum turba distinguebantur. Erat orbiculatum insigne hoc, in cujus medio figura cordis cælata videbatur. Inde orbiculata sigilla quædam, vocata Bullæ, in quibus Imperatorum effigies insculpebantur, quæque ex eorum chirographis habebantur appensa; inde etiam rotunda sigilla, quæ Pontificiis appenduntur litteris, appellantur Bullæ; et a sigillis ad ipsas litteras Bullæ nomen hoc translatum accipitur; vel sigillum sit cereum, vel plumbeum, vel alia quacumque materia extructum, Mendo *d.* 1, *n.* 16. Mos iste et consuetudo appendendi litteris Pontificiis sigilla hujusmodi, ita habetur solemnis, ut fides non adhibeatur his, quæ sine sigillo tali pendente videantur, crimenque falsarii incurrat, qui vel sigillum tollit, mutat, rumpit, vel aliquid addit, vel detrahit litteris. *Id. n.* 17.

Resp. 2. Certum esse, Summos Ecclesiæ Pontifices, Bullam posse concedere, quandoquidem repetitam toties expedire videmus; et incredibile sit in rebus momenti tanti erravisse, et potestate propria cum excessu abusos. Probatur ultra, quia quidquid in Bulla continetur, ad concedendas indulgentias, ad facultatem delegandi, ad facultatem absolvendi a culpis et censuris, commutandi vota, dispensandi in præcepto jejunii Ecclesiastico, et his similia, et adhuc minora reducitur, quorum singula singillatim Pontifici licet concedere. Cur ergo juncta simul non poterit elargiri? Neque obstat si dixeris, quod gratiæ, quæ in Bulla conceduntur, sint magnæ, ad quarum concessionem debet esse causa sufficiens, et non videtur sufficere eleemosynam duarum drachmarum, quas taxat Commissarius, cujus arbitrio Pontifex taxationem reliquit. Non obstat, inquam, hæc objectio, quia finis optatus harum, est salus Ecclesiæ publica tuenda, depressio fidei hostium procuranda, defensio et propagatio fidei habenda, terra denique Sancta recuperanda. Et quamvis in ordine ad negotium tantum, singulæ duæ drachmæ parum afferant subsidii, junctæ simul, quæ a singulis tribuuntur, plurimum augent emolumenti.

Possunt etiam concedere Bullas in proprio territorio, quicumque valent concedere indulgentias et alias facultates, modo concessiones cum potestate propria, et jurisdictione commetiantur et causam inesse justam indulgentiæ præscierint concedendæ, quia in tali concessione, potestatis suæ non transgrediuntur limites profæsius et ultra quam possunt concedentes; præsertim cum supponamus inveniri causam; ergo nulla est ratio, quare Bullas tales concedere nequeant; nisi forsan a Pontifice in Bulla sua, vel per novum præceptum aliquod prohiberentur. Lat. *l. trium grat.* Basil. Legio *in explic. Bullæ manuscr.* Mendo *n.* 25, cum aliis contra Navarrum, et Rodriquez. Unde resolvuntur:

1. Has similium gratiarum Bullas expediri posse non tantum in Belli contra infideles subsidium, sed etiam in cujusque pii operis, quod sufficiens concedendi causa judicetur.

2. Deducitur etiam, non committi simoniam in accipienda eleemosyna pro Bulla præfinita; et hoc, non ideo, quia Pontifex dispenset in jure positivo, temporale pretium pro spiritualis rei acceptione prohibente, ut ait bene cum Navar. Rodriq.; sed quia eleemosyna accipitur, ut pretium temporale pro re spirituali, sed imponitur, ut onus dispensationis, ut simul sit commutatio, et ita strictius, et justius dispensandi ad trutinam justificetur causa. Quare advertunt Doctores, convenire imponi aliquod onus dispensationibus in favorem alicujus causæ piæ, tum ne invalida fiat dispensatio sufficientis defectu causæ, tum ne ita facile in disciplinæ relaxationem Ecclesiasticæ petantur. Neque indulgentiæ conceduntur ejus pretii, et eleemosynæ intuitu; sed proponuntur fidelibus, ut illarum spes lucrandarum eos alliciat ad pio illi operi eleemosynis subveniendum, vel causæ publicæ, vel indulgentiæ conceduntur ob affectum pium, et contributam remunerandam eleemosynam. Videatur Mend. *n.* 29 *et* 30.

Infertur ultimo, quod et Summus Pontifex et cæteri, qui Bullas possunt elargiri, acceptas pro illis eleemosynas, alendis sibi ipsis,

suisque familiis (ni aliqua in contrarium specialis obstiterit prohibitio) possint applicare, Mendo *n.* 32, contra Suar. et alios.

Dixi : *Ni specialis aliqua obstiterit prohibitio ;* quia Episcopi Concil. Trid. *s.* 25, *de ref. c.* 18, prohibentur accipere quidquam pro dispensationibus, ad seipsos alendos, neque consequenter pro expediendis Bullis. Sed quamvis Episcopi acciperent, licet obedientiæ deessent, non tamen simoniæ crimen incurrerent, non accepta eleemosyna pro temporali spiritualis rei pretio, sed imposita eleemosyna illa, ut commutationis onere, vel ut pœna criminis, quod sæpe ad dispensationes procedit. *Idem n.* 32.

DUBIUM II.

Quibusnam Cruciatæ concedatur Bulla ?

Resp. Bullam Cruciatæ (ita vocatam a rubea Cruce, qua insigniebantur illi, qui ad expugnandam Terram Sanctam advolabant, in quorum favorem primo concessa fuit) concedi nunc cunctis utriusque sexus fidelibus, in Regnis Hipaniæ et Insulis eisdem Regnis adjacentibus; in Regnis Siciliæ et Sardiniæ; similiter in Regnis, locis et terris, populis et dominiis terræ firmæ et maris Oceani, vel aliter vocatis, quæ mediate, vel immediate, vel alio quocumque modo, Hispaniarum Regi subjiciuntur. *Ita in Bulla Lateranens.* Unde deducitur :

Bullam valere in cunctis et singulis Hispaniæ Regnis, intra et extra Europam ; nec in illis duntaxat, quæ Regi Catholico subjecta sunt, sed etiam in illis, quæ denuo ejus armis subjugata fuere, modo arma, vel jura ad talia Regna, vel loca capessenda, Hispaniæ nomine, vel adjacentium insularum, vel Regnorum Siciliæ, vel Sardiniæ inducta sint. Et quia sub hoc nomine non comprehenduntur loca illa, quæ sunt Domus Austriacæ patrimonium, nec ea, quæ Catholico Regi in fœdere traduntur, ideo in istis Bulla non valet, Mend. *d.* 3, *n.* 2.

Infertur secundo, non valere Bullam, in Regno, Insula, aut loco quod ab obedientia Regis Hispaniarum cum rebellione secedens, alterius se Principis ditioni cum juramento submiserit ; nisi Pontifex Bullam in favorem talis Regni, Insulæ, aut loci denuo concesserit. Dixi, non valere Bullam in Regno rebelli, quia eleemosyna, quæ ibi ex acceptis colligeretur Bullis, non in fiscum mitteretur Regium pro subsidio ad bellum contra infideles peragendum ; et dicta Bulla, ut diximus, in favorem eorum conceditur, qui Hispano Regi in prædicto bello, vel armis, vel sumptibus, vel consilio adfuerint.

Colligitur tertio, quod si aliquis de Provincia recens rebellis, de cujus ad proprium Principem reductione agitur, mitteret eleemosynam, ut sibi ex obedienti parte remitteretur Bulla, iste talis Bullæ gauderet privilegiis, quia eleemosyna illa in subsidium belli cederet ; Regique contra infideles bellanti deserviret ; et ille, qui eleemosynam remittit ibi moratur locorum et gentium, quibus Bulla concessa est cum tali onere eleemosynæ illius ad prædictum bellum elargiendæ ; et talia loca, vel Regnum, adhuc Hispani Regis tenetur jure, quamvis tyrannice et infide alterius Principis audierint vocem.

Dixi : *Recenter rebellis.* Quia si rebellio fuisset antiqua per sæcula, vel plures annos et jam, ut præscripto jure ad alterius ditionem transiisset, qui tunc e tali Regno rebelli eleemosynam pro accipienda Bulla remitteret, Bullæ privilegiis minime gauderet ; quia tunc non censetur Pontificem concedere Bullam locis illis, quæ tale subdium non tribuunt Hispano Regi, ut dominium et ditio ejus. Et quamvis rebellio per multos annos non privet Regem jure proprio ad rebellia Regna, deducit illa Regna tamen ad extraneum domicilium, ita ut vulgo illa Regna, vel Provinciæ non appellentur Regna, aut Provinciæ Regis illius, cui fregere fidem *Idem n.* 4.

Infertur quarto, quod si aliquis accipit Bullam in loco, ubi valet Bulla et postea tendat ad locum, ubi accepta non valet Bulla, potest adhuc ibi gaudere privilegiis ejusdem Bullæ ; exceptis privilegiis vescendi ovis et lacticiniis in diebus Quadragesimæ et carnibus de consilio utriusque medici, spiritus et corporis in diebus, quibus prohibentur. Exceptio ista patet ex ipsa Bulla, in cujus textu legitur, quod durante ipsius Bullæ anno conceduntur privilegia ista vescendi ovis, lacticiniis et carnibus ut supra diximus, in Regnis duntaxat, insulis et locis, quæ de ditione Hispani Regis extiterint, minime vero extra illa ; et cum exceptio, ut aiunt consulti juris, firmet regulam in contrarium, cum sola prædicta excipiantur privilegia, ne illis gaudere possit in alienis Provinciis degentes, sequitur, quod si quis bullam acceperit ibi, ubi valet, quamvis postea ad Provincias illas fuerit, ubi non valet, poterit tamen reliquis gaudere privilegiis,

cum non excipiantur, Silv. *V. Privilegium*; Villal. *t.* 27, *Int. a n.* 2; Rodr. § 1, *d.* 1; Henr. *l.* 7, *c.* 20, *a n.* 2; Suar. *l.* 8, *de legibus c.* 26, *n.* 5; Mend. *d.* 3, *n.* 6.

Deducitur quinto, quod si alicui extra Regna Hispani Regis existenti, accipitur et remittitur ab alio Bulla, iste talis extra dicta Regna existens, non poterit Bullæ gaudere privilegiis; quia privilegium respicit et locum et personam; et qua ratione locum respicit, requirit, ut qui eo gaudere voluerit, eo tempore, quo Bulla accipitur, sit in eo ipso loco, cui Bulla conceditur. *Idem l. c.*

Habetur sexto, quod si alicui accipitur Bulla existenti extra loca, quæ Bulla gaudent et intra annum, quo Bulla durat, rediturus sit ad loca ea, quibus Bulla conceditur, poterit gaudere Bullæ privilegiis, quando redierit. Ratio est, quia si iste cum perveniret, acciperet Bullam, non est dubitandum, quin statim gauderet privilegiis Bullæ; ergo etiam gaudebit, quamvis antecedenter ad reditum ejus accepta fuerit ei Bulla, ejusque nomine eleemosyna largita. Et sufficienter salvatur locale privilegium, quod postulat existentia accipientis Bullam in Provincia, ubi valet eo tempore, quo Bulla accipitur, quia iste talis censetur accipere Bullam quando redit. Quapropter videtur privilegio, qua parte locale est, satisfactum iri, cum assistentia in Hispaniæ Regnis, vel tempore accipiendæ Bullæ, vel intra annum promulgationis.

Habetur septimo, valere Bullam omnibus extraneis, qui Hispaniam adveniunt, vel ad ea loca tendunt, in quibus Bulla valet, vel ad eorum marinos portus, vel ad commorandum ibi, vel ad negotia peragenda, vel ad peregrinandum, vel tantum causa videndi illas terrarum plagas; quia Bulla conceditur non solum his, qui in Hispaniæ Regnis et Insulis et ubique ditionis Hispani Regis commorantur, sed etiam iis, qui ad istas oras adveniunt, ut constat ex textu Bullæ: *Consistentibus et ad illa declinantibus. Idem n.* 12.

Habetur octavo, valere etiam ei, qui ex Gallia ad Hispaniam venerit accipiendæ Bullæ duntaxat causa, et statim redit ad Galliam; quia Bulla conceditur his, qui Hispaniam adveniunt et non exprimitur causa, quia veniunt, vel ista, vel illa sit. Nec iste, qui causa prædicta Hispaniam venerit, aliqua in Bullam utitur fraude, quia in adeunda Hispania utitur jure suo, quod non est sibi prohibitum. Sed in Gallia non poterit gaudere privilegiis vescendi ovis et lacticiniis et carnibus, ut animadversum relinquitur in casu quarto, *Id. n.* 23, contra Ludov. la Cruz et Trull.

DUBIUM III.

Quantum temporis Bulla duret?

Resp. In Hispania per annum integrum durare Bullam, ut in ipsa sæpe repetitum legitur; qui annus incipit a die promulgationis Bullæ in quovis loco. Hoc etiam repetitur in Bulla *a Crux in exp. Bullæ d.* 1. Difficultas est, an annus debeat numerari naturalis a die in diem, vel Ecclesiasticus ab una ad aliam promulgationem. Circa quam difficultatem, tres leguntur opiniones: Prima asserit, annum deberi numerari Ecclesiasticum ab una ad aliam promulgationem. Secunda, annum debere numerari naturalem a die in diem. Tertia denique, annum debere numerari Ecclesiasticum, si promulgatio sequens Bullæ prorogatur ultra annum naturalem; sed si promulgatio Bullæ sequens fiat antequam annus naturalis desinat, tunc Bullam antecedentem durare, quousque annus naturalis transierit; quia aliter non esset in favorem accipientis Bullam, anni Ecclesiastici duratio, si naturalis anni durationem minueret; Trull. *l.* 4, § 3, *d.* 11; Henr. *l.* 7, *c.* 20, *n.* 2; Mendo *disp.* 21, *n.* 7; Jo. Sanct. *in select. d.* 55, *n.* 3, cui acced. Anton. Gomez.

Hæc tertia opinio minus habet probabilitatis, quia in re censet annum durationis Bullæ et naturalem esse et Ecclesiasticum, cum uterque simul esse nequeat. Aliæ duæ opiniones sunt probabilissimæ et securæ in praxi, unde sequentes resolvuntur casus: Primus, quod si Bulla accipitur post ejus promulgationem magis, vel minus solemnem, quamvis sit ante sermonem, potest accipiens gaudere privilegiis Bullæ. Sed si accipiatur ante promulgationem, non licet ejus gaudere privilegiis; quia Pontifex ait annum deberi numerari a die promulgationis, id est, a promulgatione ipsa. Itaque inutile est ad privilegiorum usum, accipere Bullam aliquot diebus, vel horis ante promulgationem, quia tunc adhuc uti non potest. Vill. *t.* 1, *tr.* 25, *n.* 6; Trull. *l.* 1, § 1, *d.* 10, *n.* 2; Mendo *d.* 2, *n.* 2.

Secundus, annum Bullæ non esse numerandum a die promulgationis Bullæ in Metropoli, Aula, vel urbe vicina, sed a die, quo in loco quolibet promulgatur; expressa namque est

Pontificis intentio, ut in loco quolibet etsi minimo promulgetur, ut a promulgatione numeretur annus. *Ibid.*

Tertius, annum non numerari a die acceptæ Bullæ, sed a die promulgationis. Itaque qui ob negligentiam, vel impossibilitatem non accepit Bullam, nisi post multos dies promulgatam, non debet annum a die acceptionis numerare.

Quartus, non sufficere intentionem et animum accipiendi Bullam, ut quis ejus gaudeat privilegiis, sed requiri actualem ejus acceptionem.

Quintus, non sufficere, quod quis speret, alium pro se sibi Bullam accepturum, ut ipse privilegiis utatur Bullæ.

Sextus, eum qui certo scit, domi suæ, vel in patria sua, a qua tunc abest, parentes proprios, vel personam aliam accipere pro se ipso absente Bullam tali die et tempore, posse gaudere Bullæ privilegiis; quia in negotio morali tantum valet illa certitudo, quantum propria per se ipsum Bullæ realis acceptio. Mend. *ibid.* Dian. *p.* 8, *tr.* 11, *R.* 99, contra Rodr. Vega et Trull.

Septimus, eum qui tempore promulgationis Bullæ invenitur in loco, ubi Bullam tam cito accipere non potest, hunc non posse præterita Bulla uti per totum tempus, quod sine accepta nova consumit Bulla ; nisi forte antecedenti Bullæ annus non præterierit, quia tunc poterit privilegiis ejus gaudere usque ad anni naturalis complementum secuturus secundam et tertiam opinionem ; quia privilegium, quod pro determinato tempore conceditur, transacto tempore cessat.

Octavus, quod in opinione, quæ annum Bullæ assignat Ecclesiasticum, non caret probabilitate, eum qui Bullam accipit Matriti, ubi ante promulgatur, et vadit Cæsaraugustam, ubi serius posse uti Cæsaraugustæ privilegiis Bullæ acceptæ Matriti, quousque Cæsaraugustæ promulgetur sequens Bulla, numerato anno Ecclesiastico, non a promulgatione ad promulgationem Matriti factam, sed a promulgatione, quæ fit Matriti, usque ad promulgationem, quæ Cæsaraugustæ fiet ; quia hæc debet præsumi Pontificis intentio, ne is, qui Cæsaraugustam Matrito venit, Matritum redire cogatur ad accipiendam Bullam, vel pro eo tempore careat ejus privilegiis, et gratiis, Sanch. *in select. disp.* 55, *a n.* 8 ; Trull. *l.* 1, § 1, *dub.* 10, *n.* 5 ; Mendo *disp.* 1, *n.* 25, ubi plura affert.

Rogatur primo, an privilegium Bullæ pontificis concedentis morte finiatur? R. Affirmativam sententiam non esse communem, neque veram. Probatur *ex c. Si super gratia de officio et potest. Judic. deleg. in* 6. Ubi ait Bonifacius Octavus, gratiam a Sede Apostolica factam, non expirare morte concedentis ; sed Bulla Cruciatæ est gratia a Sede Apostòlica facta ; ergo non expirat morte concedentis.

Secundo quæritur, an Pontifex Bullam revocare possit. R. Quod si annus jam inceperit, non potest Pontifex intra annum Bullam revocare, nisi justa revocandi adsit causa, et recompensatio fiat his qui Bullam accepere. Sed si non habeat, unde recompenset, et alias communi saluti expedit revocatio, absque recompensa poterit illam revocare. Ratio est, quia quando privilegium est per modum onerosi, et lucrativi contractus, qualis invenitur in Bullæ concessione, debet inveniri causa revocationis ejus ut fiat ; et recompensatio fieri, quando habetur, unde possit recompensari. Et hoc postulat naturale justitiæ jus, quo tenetur Princeps adimplere ea quæ cum subditis pactus erat. Ab hac tamen obligatione eximitur, quando communis salus dissolutionem expostulat pactorum, et alias recompensa sit his, qui insumpserunt. Sed si non habeatur, unde recompensatio fieri valeat, ut potest princeps præ dominio excellentiæ, quo subditis præest, propriis subditos expoliare bonis, ut imminenti obviam fiat periculo communi, quando aliter vitari nequeat, ita similiter eodem jure et eodem excellentiæ dominio, poterit revocare privilegia, de quibus habetur sermo, Mendo *disp.* 2, *n.* 32, 33, 34 *et* 35, ubi alios citat.

Resp. 2. Quod finito jam quolibet spatio annorum sex per quorum spatium concessa est Bulla, potest Pontifex illam pro arbitrio suo revocare, quia in hoc casu cessavere jam rationes illæ, quæ in præcedenti responso referuntur ; et Bulla est gratia quædam a voluntate Pontificis dependens. Sed si pro tali concessione ad sexennium, acceperit a Rege Pontifex eleemosynam aliquam ad opus pium, recompensare tenebitur Pontifex, prout dictum est ; quod etiam observandum est, si talis concessio Bullæ ad sexennium est remunerativa alicujus specialis obsequii Apostol. Sedi exhibiti, quod nondum remunerandum sit ; præsertim si remuneratio ex justitia debeatur ; et si obsequium titulo gratitudinis fuit exhibitum, titulo etiam gratitudinis referri debet recompensatio. Et esse concessionem remunerativam gratitudini sufficit, ut privile-

gium et concessio ista dicatur irrevocabilis, quia non tam abjecte de Principis generositate sentiendum est, ut obsequia in se collata, sine remuneratione contemni patiatur, Mendo *n.* 42.

Hic advertendum est, quod si revocatio fieret Bullæ in Provinciis et Diœcesibus cunctis, talis revocatio nota fieri deberet; nam quidquid sit de promulgatione aliarum legum ad obligandum sufficiente, irritatoriæ et revocatoriæ leges debent ita promulgari, ut omnibus pateat talis earum promulgatio; aliter enim ignarorum conscientiæ maximo periculo jacerent expositæ. Sot. Sylv. Lud. a Cruz, Trull. *l.* 1, § 1, *d.* 13, *n.* 4. Unde resolvitur :

1. Quod si revocata jam Bulla, aliquis revocationis ignarus, a casibus reservatis, virtute Bullæ absolveretur, valida foret talis absolutio; quia ita præsumendum est de mente Pontificis ad effugienda plura animarum pericula, Henr. *l.* 7, *de Indulg. c.* 20, *n.* 1, qui citant Cajet. Sot. Mend. et Sylv. Mendo *d.* 2, *n.* 12 *et* 13.

2. Quod si quis de casibus reservatis cœpisset confiteri, et causa aliqua occurrente, confessionem suspendisset, et interim Bulla revocaretur, quamvis ei de revocatione constaret, potest et confessionem perficere, et absolvi; quia in causa inchoata non expirat jurisdictio, quoadusque perficiatur.

Quæritur tertio, an revocetur Bulla Cruciatæ per anni Sancti, aut aliud simile Jubilæum, aut per Bullam in Cœna Domini? Resp. 1. Per Jubilæa non revocari Bullam; quia ita declaravit Gregorius XIII. anno 1574, ut Alphonsus Perez testatur, et Trull. Clemens etiam VIII, anno 1600, ut notat Diana; Octavus etiam Urbanus anno 1625, ut idem affirmat Diana. Et videmus Commissarium Bullæ jubentem ipsam promulgari in ipso anno Sancto, sicut in reliquis annis. Probatur etiam ratione supra discussa, quia privilegium Bullæ concessum est per modum onerosi contractus, Mendo *n.* 48, ubi plurimos citat.

R. 2. Neque etiam per Bullam in Cœna Domini revocari Cruciatæ Bullam; quia Sixtus V, anno 1590, revocans in Bulla in Cœna Domini cuncta privilegia ad absolvendos casus illos, qui in illa reservantur, addit : nisi casus in Bulla in Cœna Domini reservati, in illis præsentibus litteris exprimantur; atqui casus isti exprimuntur in Bulla Cruciatæ, extensa facultate, quæ in illa tribuitur ad absolvendum ex illis casibus, ut constat ex textu : *Quamvis sint ex contentis in Bulla in Cœna Domini, et absolutio ab eis reservata sit Sanctitati Pontificis, excepto hæresis crimine.* Ergo per Bullam in Cœna Domini non revocantur privilegia in Bulla Cruciatæ concessa.

DUBIUM IV.

QUÆNAM PERSONÆ PRIVILEGIIS BULLÆ GAUDERE POSSINT.

ARTICULUS I.

An qui Bullam accipit, in gratia esse debeat, ut privilegiis Bullæ potiri valeat?

Respondeo, non esse necessarium, ut quis absolutæ Bullæ privilegiis gaudere possit (non loquor nunc de indulgentiis, quas potest quis, et sibi, et defunctis lucrari, quia de his infra sermo erit), quod sit in gratia, sed posse gaudere illis, quamvis lethalis peccati cœno deturpetur; modo ne ista peccata sint ex aliquorum specie, quæ excipit ipsa Bulla, quibus peccatis qui irretitus est, non potest gaudere cunctis, vel aliquibus Bullæ privilegiis. Ratio est, quia Bulla non excludit a gaudio privilegiorum absolute lethalis peccati reos, excipit vero eos, qui in quadam peccatorum mortalium specie jacent; ergo non illos qui in alia specie, sed istos qui assignata peccata habuerint, a gaudio privilegiorum expellit; quia exceptio, ut repetitum est, firmat regulam in contrarium, Nav. *de indulg. notab. n.* 19; Henr. *t.* 7, *de indulg. c.* 9, *n.* 6; Sot. in 4 *dist.* 21, *q.* 2, *art.* 3; Trull. *l.* 1, § 1, *dub.* 8; Mendo *disp.* 4, *n.* 1, et alii; Mend. *disp.* 4, et communiter omnes. Unde resolvitur :

1. Non posse gaudere privilegio Bullæ aliquo eos, qui contra expeditionem ejus graviter peccant, impedientes per malitiam promulgationem, vel usum Bullæ; quia ita expresse legitur in Bulla Latina.

2. Indulgentiam plenariam, quæ conceditur ad articulum mortis eis, qui subita morte rapiuntur, vel sine copia Confessarii, modo contriti moriantur, non lucrandam fore ab iis qui indulgentiæ isti plenariæ fidentes, in confitendo, statuto ab Ecclesia tempore, negligentes fuerunt, quia Bulla disponit ita.

3. Eos, qui Compositionis Bullæ confisi, aliena bona usurpant, vel Canonicas recitare

negligunt Horas, non posse dicta Compositionis Bulla ad restituendum gaudere.

4. Hos, qui Bullæ fidentes peccaverint, posse reliquis Bullæ privilegiis gaudere, præterquam indulgentia ad articulum mortis concessa, de qua supra et indulgentia Compositionis bonorum, quæ debent restitui; quia exceptio firmat regulam in contrarium et cum gaudium solum istorum privilegiorum excipiatur, reliquorum privilegiorum gaudium indulgetur, Covarr. *in regular. peccatum* 2, § 2.

5. Meretrices posse gaudere Bulla; quia exclusis personis aliis, istæ non excluduntur. Neque obstat, quod contrariam sequentes opinionem objiciunt, nempe eleemosynam, quæ pro Bulla tribuitur, debere fieri *ex bonis sibi a Deo collatis*, ut in ipsa Bulla legitur, et bona quæ meretrices in eleemosynam tribuere possunt, a dæmone, aut per peccatum acquisita proveniunt. Non obstat, inquam, quia ex aliis bonis, præterquam ex usu venereo acquisitis, eleemosynam tribuere possunt; unde ratio cessabit scrupuli. Ultra, quia verba illa *Ex bonis sibi a Deo collatis* significant, eleemosynam fieri debere ex propriis accipientis bonis, non ex alienis injuste possessis, et quamvis meretrix in modo lucrandi peccet, possidet tamen juste quæ lucratur.

Hinc infertur sexto, non posse gaudere Bulla eum, qui ex bonis male per furtum, usuram, vel alio quovis modo ad restitutionem cogente habitis, eleemosynam pro accepta largitur Bulla. Ratio est, quia bona illa non tributa sunt a Deo illi, qui ex bonis per injustitiam habitis eleemosynam pro Bulla tribuit. Sed si ex mixta ex injuste et juste habita pecunia, fiat eleemosyna, poterit accepta gaudere Bulla, quia tunc censetur eleemosyna ex propria pecunia dare, siquidem ejus intentio est accipere Bullam eo modo quo sibi prosit; et non est putandum, invalide egisse illum, qui valide agere potuit. Lop. *in l.* 54, *tit.* 14, *p.* 5; Cov. *l.* 1, *comment. c.* 11, *a n.* 2; Men. *n.* 5; Nug. *in* 2, *p. t.* 2, *tr.* 2, *tr. de Bulla;* Accosta *in Bulla Cœn. q.* 12; Vega *t.* 2, *sum. c.* 34, *cas.* 7; Dian. *tr.* 11, *Res.* 102; Men. *n.* 6.

ARTICULUS II.

Utrum Catechumeni, Pueri, Fatui, Excommunicati et Hæretici gaudere possint Bulla?

Resp. 1. Catechumenos non posse. Ratio est, quia quidquid in Bulla continetur, vel est actus jurisdictionis, ut puta, delegandi facultatem ad vota commutanda et alia similia exercenda, vel actus proprius clavium, ut aperire Ecclesiæ thesauros, elargiendo indulgentias et dispensationes qui actus sunt proprii clavium, et non oratio mera; quorum actuum nullum valet Pontifex erga catechumenos exercere, quia extra Ecclesiam esse censentur, siquidem adhuc per speciosam Baptismi portam non intrarunt. Ergo istis Bulla minime prodesse poterit, Mendo *n.* 7.

Resp. 2. Pueros et Fatuos posse gaudere aliquibus Bullæ privilegiis, quorum capaces inveniuntur, ut puta, quod tales sepeliri possint modica pompa tempore interdicti virtute Bullæ in loco sacro; et quod in eodem tempore possit exhiberi extremæ Sacramentum Unctionis fatuo, vel furioso moribundo, et si quæ sunt alia privilegia similia, quorum usui mentis ille morbus non obstet. Probatur, quia non est ratio, quia talium isti privilegiorum censeantur incapaces, neque Bulla distinguit inter ætates; quapropter interpretative judicantur, et puer, et fatuus petere, quod sibi utile fuerit et proficuum; et fatuo, qui pie vixit, dum mentis extitit compos, neque Eucharistia negatur, nec Unctio Extrema; itaque poterit illi adhuc interdicti tempore ministrari et tempore quovis indulgentia Bullæ applicari plenaria, poteritque ab excommunicatione absolvi, Mendo *num.* 12.

Resp. 3. Excommunicatum posse gaudere Bullæ privilegiis, exceptis indulgentiis; quia quamvis iste nequeat gaudere, nec uti privilegiis aliunde habitis et obtentis, privilegia tamen Bullæ non obtinentur ab excommunicato, sed a Rege obtinente Bullam.

Dixi : *Exceptis indulgentiis*, quia necessarius est status gratiæ ad lucrandas indulgentias, et si excommunicatus est pertinax, non est in statu gratiæ. Sed si non fuerit pertinax, et est in gratia, et aliunde non provenit ab ipso, quod ipse non absolvatur ab excommunicatione, si alia media ad indulgentias obtinendas adhibeat, credendum est pie, Ecclesiam Matrem amantissimam, nolle eum a bonorum tantorum participatione excludere, Mendo *n.* 13, cum Vill. Nav. Rodr. Trull. et aliis, quos citat.

Resp. 4. Posse etiam hæreticos gaudere Bullæ privilegiis, eo modo etiam, quo excommunicatis concedimus, quia eadem erga istos invenitur ratio. Quod non solum de hæretico interno intelligendum est, ut ait Ludovicus de

la Cruz, sed etiam de externo, ut ait Trull. Sed dum in hæresi persistit externa, et non obtinet ab inquisitoribus absolutionem, nequibit eligere confessarium virtute Bullæ, quia non potest absolvi a peccatis, dum excommunicationis vinculis per hæresim detinetur irretitus et non tribuitur illi facultas in Bulla, ut ab excommunicatione absolvatur, Mendo *num.* 14.

ARTICULUS III.

An Religiosi Bulla gaudere possint?

Resp. Quod excepto privilegio eligendi confessarium ad reservatos casus (de quo infra), possint Religiosi gaudere reliquis privilegiis, quæ illis in Bulla non denegantur. Hoc probatur ratione illa sæpius repetita. Quia exceptio firmat regulam in contrarium. In Bulla prohibetur Religiosis ovorum et lacticiniorum esus per Quadragesimam, nisi sexagenarii sint aut militares ; ergo reliquis privilegiis non privantur.

Quæritur : An possit Religiosus Bullam accipere absque licentia sui Prælati? Resp. Probabilissimum esse, quod possit. Ita communiter Expositores Bullæ ; et etiam esse valde probabile, quod non possit, ut probat Mendo *n.* 18, et quod possit esse justa causa, qua Superior licentiam abnuat, et tunc accipiens Bullam, deerit paupertatis voto, vel obedientiæ ad minus. Unde resolvitur :

1. Quod si certo constaret, Prælatum injuste negare licentiam Religioso accipiendi Bullam, posset tunc Religiosus Bullam accipere, quia tunc prudenter existimatur, Pontificem eripere Religiosum a subjectione Prælati erga acceptionem Bullæ, cum non adsit justa causa, cur tantum bonum amittat. Dixi : *Si certo constaret*, quia in dubio Prælato adstandum est.

2. Quod si Religiosus accepit Bullam, vel obtenta licentia, vel injuste negata, non potest Prælatus coarctare Religioso privilegiorum usum; nisi Pontifex ipse coarctaverit, vel coarctandi facultatem tribuerit Prælato, quia inferior non valet concessionem Superioris restringere.

3. Novitios, adhuc renuente Prælato, posse Bullam accipere, ejusque privilegiis absque limitatione uti ; quia isti, Religiosorum nomine quoad favores, non quoad odia comprehenduntur. Henr. *l.* 7, *de Indulg. c.* 22, *n.* 7; Rodr. *in Bull.* § 6, *n.* 9, *et* § 12, *n.* 6; Trull. *l.* 1, § 1, *dub.* 7, *n.* 1 ; Suar. *com.* 4, *de regul. tr.* 9, *l.* 2, *c.* 16, *n.* 10; Mendo *n.* 22, et alii.

ARTICULUS IV.

An vivorum Bulla possit pro defuncto assumi in ordine ad aliquem usum.

Approbatur casus : Moritur quis, qui Bullam non acceperat vivorum. Circa defunctum istum quæritur, an pro eo possit accipi vivorum Bulla, ut vel absolvatur ab excommunicatione, si in qua erat, et sepeliatur in loco sacro, vel ut moderata pompa utatur in funere tempore interdicti? Henr. *l.* 7, *de Indulg. c.* 20, *n.* 7, *in glos. litt. Y, Z*, pie sentit affirmative ; neque improbabile reputat Trull. Mendo vero *n.* 34, absolute negat ; rationem reddit, quia Bulla ista vivorum dirigitur ad vivos, et pro vivis est concessa, ut ex illis verbis constat : *Y per quando vos N. dictis dos reales de plata*, et eam debet accipere quisque sibi, vel acceptare acceptam sibi ab alio, ut ea possit gaudere, quorum nullum, accipere scilicet, vel acceptare potest defunctus, cum ejus neque formalis, neque virtualis, neque interpretativa voluntas possit haberi ; quia, illo expirante, expirat voluntas omnis defuncti erga vivos.

Resp. Quod si defunctus ante mortem non disposuerat, ut sibi ad hos effectus acciperetur Bulla, veram Patris Mendo sententiam puto ; quia ratio ejus est efficax. Sed si ante mortem commisit alicui, ut Bullam sibi, et suo nomine sumeret, valet illi Bulla, quia voluntas ejus permanet virtualiter ad hunc effectum, quemadmodum et alias rei familiaris, et domus suæ dispositiones, quas post obitum suum reliquit habendas ; et ita in hoc casu secundo deficit efficacia rationis Patris Mendo.

DUBIUM V.

Quid debeat facere quis, ut Bullæ privilegiis gaudere possit ?

Resp. Quod vel debet ire ipse propriis expensis in exercitum ab Hispano Rege contra Turcas, aut infideles missum, vel aliud obse-

quii ad ipsum præstare genus, vel adjuvare personaliter in dicto exercitu, per annum totum in ipso permanendo. Et qui personaliter non adfuerit exercitui, satisfaciet, alium pro se mittens ; et qui nec iverit per se, vel alium miserit, taxatam a Commissario Bullæ eleemosynam, pro Bulla dare tenetur. Unde resolvitur :

1. Non gaudere Bulla, qui contra Turcas, aut Infideles in alterius Principis exercitu, præterquam Hispani Regis pugnat.

2. Neque etiam quemcumque in exercitu Hispani militantem Regis, nisi contra Turcas pugnet, aut infideles, gaudere Bulla. Infidelium nomine comprehenduntur Hæretici, Pagani et Schismatici.

3. Eum, qui gratuito et sponte assistit exercitui, aut militiæ, Senatui, vel confitendi, concionandi, aut celebrandi muneri, aut alterius cujusvis obsequii generi, etiam gaudere Bulla.

4. Militem, qui stipendii parte aliqua accepta, restantem Regi remittit, quæ etiam sibi ex justitia debebatur, etiam frui Bullæ privilegiis, quia subvenit Regi ad bellum ea stipendii parte, cui parcit, quæ æstimabilior est, quam duæ illæ drachmæ, quas pro eleemosyna tribuunt hi, qui Regis castra non sequuntur.

5. Gaudere etiam Bulla morientes in eundo ad bellum, vel antequam finiatur annus, vel qui relinquit castra antequam bellum desinat, ob causam prudentum judicio legitimam, ut per urgentem morbum, strictam familiæ et propriæ domus necessitatem.

6. Similiter gaudere Bulla eos, qui bello adstiterunt, quod ante transactum annum fuit peractum ; neque reliquam anni partem teneantur alias adire terras, ubi Regis exercitus contra infideles extringunt arma.

Quæritur primo : Quantum militum numerum expensis propriis mittere teneatur, qui non sequitur castra, ut Bullæ privilegiis potiri possit? Resp. 1. Quod si iste talis est Cardinalis, Primas, Patriarcha, Episcopus, Filius Regis, Dux, Marchio, aut Comes, quos commode poterit, usque ad denarium expletum numerum mittere tenetur. Quod si tot non potuerit, ad minus quatuor mittat.

Resp. 2. Alias quascumque personas cujuscumque conditionis existant, Clericos, aut laicos singulos, militem unum mittere teneri, nisi eos egestas ab obligatione eximat; quo casu, bini, terni vel quaterni mittant militem unum, contributa ab unoquoque mittentium pro facultate pecunia.

Resp. 3. Capitula Ecclesiarum, Monasteria Religiosorum utriusque sexus teneri pro denis Capituli, vel Monasterii personis, unum mittere militem; cum hoc antea in Capitulo decisum fuerit.

Quæritur secundo : Quantam per Commissarii taxationem eleemosynam erogare debeant, qui militem ad bellum non mittunt ? R. 1. Cardinales, Primates, Patriarchas, Archiepiscopos; Episcopos, Abbates, qui habent jurisdictionem Episcopalem, Inquisitores et Dignitates Ecclesiarum Cathedralium, Duces, Marchiones, Comites, Commendatarios maximos, Proreges, Duces, Generales, Ambasciatores, Præsidentes, reliquos Consiliarios, Prætores Curiæ dictos *Alcades de Casa, y Corte de su Magestad,* Auditores Cancellariorum et regiorum suorum, et Prætores, id est, *Alcades de Climen*, Fiscales Senatuum et regiarum audientiarum, Numeratores Regiæ Majestatis, eos qui in maximis numerosorum Curiis rei familiaris et numerantiis rationis in Sanctæ Cruciatæ Senatu versantur. Auditores et Fiscales ejus, et Secretarios Regiæ Majestatis, et Commendatarios commendatos omnium, Dominos vassallorum, uxores virorum istorum sæcularium, quos nominavimus, viventibus viris suis, singuli et singulæ argenteos octo Castellanos pro Bulla sibi accepta erogare teneri.

Resp. 2. Reliquas personas, cujuscumque status, et conditionis existant, duobus tantum argenteis satisfacere.

Resp. 3. Ad Indias, eleemosynam aliam esse taxatam, quam. v. in Trull. *l.* 1, §3, *d.* 1, *n.* 2.

DUBIUM VI.

Resolvuntur difficultates aliquæ circa dicta in dubio proximo.

Quæritur primo ; utrum ultra titulos, qui nominantur eorum, qui milites decem mittetere tenentur, ut Bullæ gaudeant gratiis, alii, etiam tituli teneantur, quorum ibi mentio non sit facta? Respondetur, etiam comprehendi Proceres alios ejusdem, aut majoris tituli secundum communem æstimationem. Sed non comprenduntur hi qui sunt minoris tituli, ut Vicecomites, et alii similes; quia quamvis isti sint ditiores aliis, attendit Pontifex, vel ad id quod frequentius accidit, nempe superius nominatos magis affluere, vel ad titulorum præ-

eminentiam, qua cœteros excedunt, et ob ipsam onus illis imponit gravius, Mendo *d.* 7, *n.* 5.

Quæritur secundo, an qui personaliter adeunt bellum, vel militem pro se mittunt, quod alio titulo facere tenebantur, ut puta, lege, præcepto Regis, equites habitu insigniti, et proceres, gaudeant Bulla? Respondetur affirmative, quia uno et eodem actu potest duplici obligationi fieri satis, v. g. uno et eodem jejunio, et præceptum adimpleri Ecclesiasticum, et pœnitentia a Confessario imposita.

Tertio quæritur, an hi qui possunt, et tenentur mittere decem milites, mittentes quatuor, vel hi qui non possunt mittere quatuor, qui est minimus militum numerus, missis duobus, vel tribus, gaudeant Bulla? Mendo *n.* 9, negative respondet; quia non adhibent requisitum et petitam conditionem, nempe mittere decem si possunt, vel ad minus quatuor, si facultas major non habetur, sed consequenter magis ad suam doctrinam posset affirmativam ferre sententiam; quia *num.* 4, *d.* 5, asserit, militem, a quo petitur pro requisito ad gaudium Bullæ adire gratiose et sine stipendio bellum, posse frui Bulla, quamvis accipiat aliquid ex stipendio, quod pro mercede solvitur, modo remittat aliquam partem debitæ mercedis. Et rationem reddit Mendo, quia in eo, quod remittit, majus tribuit subsidium ab bellum, quam si duos porrigeret argenteos, qui vulgo pro Bulla dantur potiunda. Ergo etiam ille qui potens mittere decem milites, minorem mittit numerum, vel qui non potens mittere quatuor, mittit duos, aut tres, gaudebit Bulla; quia in militibus illis missis, majus adfert subsidium quam si octo tribueret argenteos, quæ est taxata nobilibus eleemosyna a Commissario, quamvis possint mittere illos decem, et illos quatuor milites. Et hanc sententiam puto probabilem.

Quarto quæritur, an ii, qui unum militem mittere tenentur, et cum possint, non mittunt, sed simul cum aliis personis contribuunt, ut mittatur unus et alatur per integrum belli durantis annum, gaudeant Bulla? Mendo respondet negative. Sed consequenter ad dicta respondeo, quod si id quod contribuunt, est subsidium majus quam duo illi argentei, quos pro Bulla tribuunt, probabile est, posse gaudere Bulla.

Quæritur quinto, quidnam intelligatur per Capitula et Monasteria, quando eis imponitur, ut pro denis quibusque personis militem unum mittant?

Respondeo primo, quod quamvis per Capitula, intelligantur vulgo Capitula Ecclesiæ Cathedralis, aut Collegiatæ, est tamen probabile ampliari et extendi etiam ad Capitula parochiarum, ubi est Rector, aut Prior et Beneficiati qui capitula celebrant, et in eis discutiunt, ventilant, et decidunt ea quæ Ecclesiis suis congruere videntur. Itaque indultum hoc potest etiam extendi et ampliari ad has Ecclesias, quia et iis, et Regi propitium, Mend. *num.* 8.

Respondeo secundo, per Monasteria intelligi quascumque Religiosorum utriusque sexus Communitates, quamvis alio nomine appellentur, v. g. Collegia, Domus, etc. Non vero intelliguntur aliæ Communitates, v. g. Collegia sæcularium, Confraternitates, etc. *Idem num.* 7.

Sexto quæritur, an miles missus ab istis Communitatibus pro denis quibusque, unus debeat necessario de Capitulo mitti consulto? Respondetur necessarium esse in Communitatibus illis, in quibus non potest disponi de bonis Communitatis sine Capituli deliberatione; sed minime necessarium in iis, in quibus disponi potest de iis bonis ad pia opera sine deliberatione tali.

Quæritur septimo, an in prædictis Communitatibus, quando excedunt ipsi in Communitate commorantes numerum decem personarum, sed ad viginti non perveniunt, duos tunc milites mittere teneantur?

Respondetur negative; tantum enim obligantur, tunc ad mittendum ultra militem ratam illam partem, quæ excedentem denarium numerum attingit.

Octavo quæritur, an milites, qui aliorum sumptibus ad bella mittuntur, Bullæ etiam gaudeant indulgentia?

Respondetur affirmative, si pauperes sint; nam ita expressum in Bulla legitur. Et adhuc si durante belli anno, ditescant, vel ex arreptis ex hoste spoliis, vel ex præmiis, quæ ex rebus gestis meriti fuerunt, minime expensis se propriis alere tenentur, ut indulgentiam lucrentur Bullæ, quia illa fortunæ pulchrior facies per accidens arrisit illis et sufficit pauperes fuisse, quando ad bellum missi fuere.

Quæritur nono, an si miles ab aliquo missus, vel non intrat, vel relinquit bellum culpabiliter ante expletum annum, tunc iis, qui misit illum, gaudeat Bulla? Respondetur affirmative, si iste jam fecisset expensas debitas et sumptus, quia, quantum in se fuit, postulata implevit.

DUBIUM VII.

De aliis difficultatibus, tam de Clericis quam Religiosis, qui adeunt bellum, ut milites in spiritualibus adjuvent.

Non tantum conceduntur Bullæ privilegia sæcularibus, qui expensis propriis per unum annum pugnaverint, vel alio quocumque obsequii genere Regis exercitum adjuverint, sed etiam Clericis sæcularibus, qui de licentia Ordinariorum suorum et Regularibus, qui de licentia Superiorum suorum, verbum Dei in exercitu prædicaverint, vel alia Ecclesiastica ministeria et pia exercuerint; quibus aliqua specialia conceduntur privilegia, de quibus aliquæ difficultates resolvuntur.

ARTICULUS I.

Quidnam hic nomine Clericorum et Regularium intelligatur? Et quamnam licentiam habere debeant, ut exercitum adeant? Et quæ ministeria ibi exercere teneantur?

Resp. 1. Clericorum nomine intelligi eos, qui habent aliquem Ordinem, a prima Tonsura (si hæc potest vocari Ordo) usque ad ultimum; et in hoc sensu loquuntur frequenter, et Jura, et Concilia, et in eodem sensu potest accipi in Bulla Clericorum nomen, quia favores sunt ampliandi. Itaque potest gaudere Bulla quicumque aliquo Ordine fuerit initiatus, serviens per annum integrum exercitui in piis ministeriis; nisi forte iste prima initiatus Tonsura, privilegia amiserit Clericalia, vel quia mutarit habitum, vel alio casu quocumque, quia iste jam non reputabitur Clericus.

Resp. 2. Regularium nomine, quoad casum, de quo agimus, intelligi etiam laicos, vel conversos, eadem ratione, id est, quia favores sunt ampliandi. Et quamvis videatur, ministeria confessionis audiendæ, atque concionis habendæ, etc., istis non incumbere, possunt tamen alia ministeria pia et misericordiæ opera exercere; quod videtur annuere Bulla, atque istos ipsos comprehendere, cum ait: *Ministros Ecclesiasticos et pios*, distinguens Bulla alia ministeria pia ultra Ecclesiastica ministeria concionandi et audiendi confessiones, etc.

Resp. 3. Licentia Ordinarii, ut Clericus sæcularis exercitum adeat, non esse necessarium, ut sit expressa; sed sufficere, quod sit per ratihabitionem, scilicet quod videat illum proficisci et consentiat; quamvis licentia ad audiendas confessiones et alia similia ministeria expressa debeat esse; quia ita Pontificis intentioni fit satis, Mendo *d.* 9, *n.* 8.

Resp. 4. Religiosos indigere expressa Prælati licentia, quia ita exigit, et optima gubernatio, et humilis subjectio, quam Religiosi profitentur.

Resp. 5. Neque etiam Clerico sæculari licentiam sufficere interpretativam, nempe putare, sibi ab Ordinario non denegandam, si peteret; quia cum hæc licentia sit velut approbatio personæ, ut illi ministeria pia et eorum exercitia in exercitu committantur, nemo potest a se ipso eligi Judex sui ipsius, ut se approbet ipsum.

Resp. 6. Clerico tam sæculari quam Regulari sufficere licentiam implicitam et virtualem, quando hæc includitur in alia sententia expressa; ut puta, si habet licentiam a Prælato unusquisque proprio, discurrendi et prædicandi per universi Regni partes, cum exercitus adsit intra Regnum, censetur etiam ad exercitum habere licentiam.

Resp. 7. Quod quantum ad ministeria debeat unusquisque ea exercere, quæ sui ordinis propria exstiterint, quæ si, oblata occasione, non exercet, sed in exercitu otiosus assistit, Bullæ privilegiis non gaudebit. Qui autem nullo Ordine insigniuntur, ut Religiosi laici, exercentes quodlibet misericordiæ opus, vel corporale sit, vel spirituale, privilegia Bullæ lucrabuntur, quia ministeria pia jam exercent.

Resp. 8. Sacerdotem, qui cum licentia Ordinarii vadit ad territorium alienum, ubi tunc exercitus invenitur, non posse, attento jure communi, sine approbatione Ordinarii illius territorii, vel Ordinarii exercitus, si habetur, audire confessionem aliorum, nisi eorum tantum, qui ex Diœcesi sunt propria, secundum opinionem illam quæ docet approbationem Confessarii debere esse factam ab Ordinario pœnitentis. Et cum jurisdicti fori Pœnitentiæ non sit contentiosa, potest hæc exerceri in territorio alieno, quamvis non inter aliquas personas.

Resp. 9. Parocho non sufficere licentiam Ordinarii, ut exercitum adeat, sed egere ipsius Pontificis licentia, quod idem sentien-

dum est de Episcopis et omnibus illis, quibus cura incumbit animarum.

ARTICULUS II.

Quænam particularia privilegia concedantur et Clericis, et Regularibus ad exercitum euntibus?

Resp. 1. Cum Clericis et Regularibus habentibus beneficium dispensari in residentia illius, facultatemque concedi, ut per idoneos substitutos beneficio inserviant, dum illi exercitui adsunt. Circa quod, resolvitur:

1. Privilegium hoc non intelligi erga eos qui curam habent animarum, nisi a Pontifice licentiam obtinuerint exercitum adeundi.

2. Eos, qui habent Regulare beneficium curæ animarum, posse adire exercitum cum licentia sui Prælati, quia ob eamdem occasionem dandum erat beneficium alteri, non ut Vicario euntibus ad exercitum, sed ut haberet illud eodem titulo, quo ille qui ad exercitum vadit, habeat beneficium. Et quamvis ista Regularia beneficia inspecta secundum se et suam institutionem sint perpetua jura percipiendorum fructuum, opportuit tamen, tam ad Religiosæ disciplinæ observantiam quam ad omnimodam subditorum obedientiam, ut in arbitrio sit Superiorum, beneficiorum talium administratores mutare. Itaque perpetuum illud jus percipiendorum fructuum, est jus Religionis, aut Monasterii; et Religiosi illi, quibus beneficium incumbit, vocari debent Administratores, aut Vicarii Religionis, aut Monasterii, nisi aliquis eorum possidere possit perpetuo beneficium per Pontificis concessionem.

3. Non posse gaudere prædicto privilegio Prælatos Ecclesiarum Cathedralium, aut Collegiatarum, quamvis animarum curam non habeant. Ratio: Quia residere tenentur, et Ecclesiæ istæ non admittunt substitutos alios præter Coadjutores, Pontificis indulto. Neque etiam ex vi hujus privilegii, tenentur consentire in substituendis Vicariis idoneis, quia detraherent auctoritati et exemptionibus propriis. Itaque non debet intelligi, privilegium illud concessum fuisse in præjudicium istarum Ecclesiarum, sed de Capituli consensu possunt tales Prælati exercitum adire, si rationes inventæ fuerint urgentes, ut eant; quia Capitulum potest licentiam præbere ad absentiam, quando causa adest legitima, quæ præponderat residentiæ.

4. Reliquos, qui ad exercitum euntes, relinquunt Vicarios idoneos, qui beneficio inserviant, percipere beneficii fructus adhuc cum in exercitu maneant, detracta tamen inde parte ad Vicariorum sustentationem congruente. Vocantur idonei Vicarii isti, cum habent virtutis et scientiæ sufficientiam, ut beneficiorum obligationibus satisfaciant. Hos potest ipse assignare, pro quo substituuntur.

Resp. 2. De omnibus tam Clericis quam Regularibus ad exercitum euntibus, declarat licitum esse sibi assistere in exercitu ministeriis suis, quia aliquam ob id irregularitatem incurrant; circa quod resolvitur:

1. Non licere illis per hoc privilegium pugnare, quin irregularitatem incurrant.

2. Posse exercere ministeria pia, inter quæ numerari potest, exhortari milites, ut vincant, et fidei hostes jugulent. Sed quia in hac exhortatione, poterant scrupulosi viri irregularitatem timere, vel in assistendo hostium jugulationi, quamvis operibus piis detenti; Generalis Cruciatæ Commissarius declarat, in nullo istorum illos irregularitatem incurrere.

Quæritur: Quomodo declaret istud Commissarius? R. Duplici via declarare: vel proponendo, ut securam in praxi opinionem docentem, non incurri irregularitatem in exhortando milites in bello justo, ut strenue pugnent, præcipue contra fidei hostes; vel interpretando, quod posito ob exhortationem irregularitatem incurri, dispenset Pontifex in jure talem irregularitatem inducente, ne Clerici et Religiosi incurrant ob tales exhortationes ad milites factas. Certum quoque est Commissarium habere facultatem interpretandi quidquid in Bulla non clarum extiterit, modo interpretatio, et declaratio expressis ejusdem Bullæ verbis non opponatur.

DUBIUM VIII.

De aliis duobus privilegiis quæ militibus conceduntur.

Duo privilegia conceduntur militibus, qui huic bello adfuerint vel declaratur; duo licere illis. Primum, non jejunare tenentur. Secundum, occupari diebus festivis in laboribus et negotiis ad belli usum necessariis. Circa quod resolvitur:

1. Privilegium non jejunandi, liberare milites a jejunio, vel ex voto; adhuc in illis diebus, quibus non excusat aliqua causa legitima, sufficienter excusare quemlibet alium.

2. Quod quamvis in diebus, quibus præcipitur jejunium, ab eo excusentur, non ideo carnibus vesci possunt. Ratio : quia præceptum Ecclesiæ non tantum prohibet vescendas carnes eis qui jejunant, sed etiam eis qui jejunare non tenentur, ut patet in adolescentibus, qui nondum vigesimum primum annum implevere.

3. Quod si dies ille, quo ex voto jejunare tenebantur, non est ex diebus in quibus ab Ecclesia prohibentur carnes, dependet ab intentione qua voverunt, an liceat comedere carnes, vel non liceat; quia obligatio voti non patet latius quam voventis intentio. Quare si habuit intentionem non obligandi se ad abstinentiam carnium die, qua integram jejunii formam observare nequiret, aut per legitimam causam, licitum illi foret talem jejunii formam non observare; tunc poterit ipsa die carnes comedere, non obstante jejunii voto, quia nullum est præceptum talem carnium esum prohibens. Si autem vovit absolute se tali die jejunaturum, non poterit illo die comedere carnes, quia communi omnium sensu, quando non de contraria intentione constat, intelligitur, eum qui vovit jejunium, contrahere per votum obligationem, quam præceptum inducit Ecclesiasticum, nempe abstinentiam a carnibus. Et sicuti non potest comedere carnes, qui jejunii præcepto non tenetur, sic similiter, qui a jejunio, quod vovit, excusatur, carnibus etiam debet abstinere. Patet hoc in jejuniis, quæ loca quædam in profesto alicujus voverunt Sancti, in quibus profestis et jejunii diebus non licet carnium esus his, qui vel labore, vel aliqua causa legitima a jejunii onere non excusantur.

4. Privilegium non jejunandi diebus prædictis, tantum concedi militibus, qui expensis propriis in exercitu militant, vel iis qui ob paupertatem alienis sumptibus assistunt exercitui, vel iis qui etsi non sint pauperes, et pro stipendio serviant, partem tamen aliquam debitæ mercedis remittunt, quia etiam istos diximus gaudere Bullæ privilegiis, propter rationem redditam resolutione quarta dubiti quinti. Sed non conceditur privilegium istud accipientibus integrum stipendium, si non sint pauperes; neque etiam Religiosis et Clericis qui exercitum adeunt, fortasse, ut jejuniis et Orationibus, optatum belli eventum astruant.

5. Non solvi milites ab obligatione audiendi Missam diebus festivis, si alias possint; quamvis diebus iisdem festivis possint occupari laboribus et negotiis belli.

6. Non concedi militibus uti hoc privilegio, occupandi se diebus festivis, laboribus et negotiis belli, quando necessitas evidens expostulat, quia tunc privilegio non egent, sed quando necessitas non urget, et negotia ista in alium diem differri possunt, sed festivo die possunt fieri accommodatius; vel quando dubitatur, an opus sit, necne, ut sine scrupulo hæc faciant. Et privilegium hoc favet duntaxat militibus iisdem quibus privilegium non jejunandi adstipulatur.

DUBIUM IX.

De aliquibus difficultatibus erga taxationem eleemosynæ pro bulla.

Diximus in dubio quinto quas quantitates taxet Commissarius ad varias personas. Nunc resolvemus aliquas super ista materia difficultates.

1. An possit gaudere Bulla, qui statim non erogat eleemosynam? Respondetur affirmative, modo assignet diem, quo erogabit; quia Confessarius jubet eos qui summaria Bullarum dispertiunt, ut Bullas credito porrigant his qui assignata die promittunt se soluturos, quamvis statim non solvant.

2. An uxores eorum qui argenteos octo pro Bulla porrigere tenentur, quamvis illæ non habeant bonorum administrationem, debeant porrigere eosdem argenteos octo pro Bulla, viventibus maritis? Respondetur affirmative. Quia Commissarius in hac taxatione non attendit an uxores habeant talem administrationem, nec-ne, quæ quidem administratio frequenter pernegatur feminis; sed attendit specialem dignitatem in qua sunt constituti viri earum.

3. An defunctis maritis, debeant uxores eosdem octo argenteos erogare? Respondetur negative, nisi permaneant illæ usufructuariæ, ut advertit Trull., quia tunc vere permanent vassalorum dominæ. Et circa hunc casum ait Mendo: dominum proprietatis non teneri octo illos argenteos porrigere, quia non est dominus absolutus, dum usufructu caret. Sed contrarium videtur probabile, si dominus iste proprietatis gaudet jam titulo, et aliquibus

præeminentiis, quamvis non accipiat fructus, quia in istis taxationibus, magis attenditur excellentia personarum quam redditus et proventus, ut Mendo idem advertit.

4. An si duo sint domini loci ejusdem, unusquisque eorum argenteos octo rogare teneatur? Respondetur affirmative; quia unusquisque gaudet prærogativa domini vassalorum, quod attendit Commissarius in taxanda Bulla.

5. An qui habet jurisdictionem in loco, sed non est dominus domorum, agrorum et reddituum, debeat eosdem octo porrigere argenteos? Respondetur negative, quia non est dominus vassalorum, cum non habeat jurisdictionem ad tale dominium requisitam.

6. An debeat eosdem argenteos octo porrigere, qui habet dominium et jurisdictionem in aliquo termino agri, in quo non sunt vassali, vel quia deseruerunt terminum, vel quia nunquam in eo habitarunt? Videtur debere, quia potest dominus iste apprehendere et punire delinquentes in illo termino. Potest etiam ad illum incolas conducere, et in hoc casu argenteos octo reddere teneretur.

7. An quando in uno inveniuntur tituli plures, pro quorum singulis separatis deberet octo reddere argenteos, toties debeat octo argenteos erogare quoties titulo obligante insignitur, v. g. Consiliarius Regius qui etiam est Comes, dominus vassalorum et Commendatarius, ob quatuor istos titulos, quater argenteos octo debeat erogare? Respondetur negative, quia Commissarius non assignat plus; nec præsumendum est, aliam esse Commissarii mentem, quia jam expressisset, in re præcipue toties occurrente.

DUBIUM X.

De Indulgentiis Bullæ.

Quamvis, inter Bullæ Indulgentias varias, alia privilegia misceantur, quidquid ad indulgentias attinet, in hoc dubio cumulabimus; reliqua vero privilegia, ad sequentia dubia remittentur.

ARTICULUS I.

Quænam Indulgentiæ concedantur in Bulla?

Resp. I. Eis, qui propriis expensis adeunt exercitum, vel mittunt alios, et eis etiam qui mittuntur, si pauperes sint, et iis etiam qui gratuito, et spontanee ad pugnandum, vel ad quodlibet obsequii genus ad exercitum vadunt, ut dictum est, Plenariam concedi Indulgentiam.

2. Accipientibus Bullam dantibusque eleemosinam assignatam, concedi semel in vita, et iterum in articulo mortis, ut possit illi Plenaria applicari Indulgentia.

3. Jejunantibus in diebus alias non præceptis et orantibus, et implorantibus divinum auxilium pro victoria contra infideles obtinenda precantibusque Dei gratiam pro unione et confœderatione inter Christianos Principes, et si jejunare ob impedimenta legitima non valuerint, et aliud quodcumque pium de arbitrio Confessarii, aut Parochi exercuerint opus, toties quoties id fecerint durante anno, conceduntur eis, relaxantur misericorditer quindecim anni et quindecim quadragenæ Indulgentiæ, et remissionis, pœnitentiarum sibi impositarum et quocumque modo debitarum, et quod etiam participes sint omnium orationum, eleemosynarum, peregrinationum, etiam earum quæ ad Jerosolymam fiunt, et aliorum quorumcumque piorum operum, quæ in tota Militante Ecclesia, et singulis ejus membris, quacumque Terrarum diffusa parte, quotidie patrantur.

4. Iis, qui diebus Quadragesimæ, quibus Romæ assignata est statio, visitaverint quinque Ecclesias, aut Altaria, aut ubi non fuerint quinque Ecclesiæ, aut Altaria, Ecclesiam unam, aut Altare quinquies, et ibi devote oraverint pro unione et victoria supradictis, concedi omnes Indulgentias et remissiones quæ conceduntur visitantibus Ecclesias Romæ, et intra et extra urbem.

Hæ sunt Indulgentiæ Bullæ, et quia in illis sunt difficultates variæ, enodantur sequentibus hujus dubii articulis.

ARTICULUS II.

De Indulgentia Plenaria quæ euntibus, vel mittentibus ad exercitum conceditur.

Suppono primo ut certum, euntes ad exercitum, vel mittentes pro se alios, ut dictum est, gaudere cunctis Bullæ privilegiis, quibus gaudent ii qui pro Bulla erogant eleemosy-

nam, quia præcipue magis pro illis quam pro istis concessa est Bulla.

Suppono secundo, euntes ad exercitum, vel mittentes, non indigere ad lucranda Bullæ privilegia, tam vivorum quam defunctorum, accepto Bullæ summario, ut indigent hi qui non euntes, vel mittentes tribuunt eleemosynam. Tamen hoc privilegium non extenditur, neque intelligitur quoad compositionis Bullam. His suppositis,

Quæritur primo : An Indulgentia plenaria, quæ conceditur initio Bullæ euntibus ad exercitum, vel mittentibus alios, sit eadem Indulgentia quæ postea conceditur accipientibus summarium Bullæ, ut applicetur sibi semel in vita et iterum in mortis articulo? Respondetur affirmative, ut communiter omnium tenetur plausu ; unde resolvitur :

1. Tam euntem, quam mittentem ad exercitum, plenariam posse lucrari indulgentiam semel in vita, et iterum in mortis articulo; quia non putandum est, minus istis concedi quam accipientibus summarium.

2. Quod quamvis is qui vadit, aut mittit ad bellum, applicet Indulgentiam plenariam pro Animabus Purgatorii per modum suffragii, utens privilegio sibi a Pontifice concesso, potest etiam eamdem indulgentiam plenariam lucrari sibi ; tum quia gratiæ et privilegia debent ampliari, tum quia majoris æstimationis, et subsidii est, quod isti tribuunt euntes, vel mittentes ad bellum, quam id, quod tribuunt accipientes summarinm Bullæ vivorum et defunctorum. Ergo si sumentibus duo illa summaria conceduntur istæ gratiæ, potiori jure tenendum est, concedi etiam euntibus, aut mittentibus ad bellum, quia alias, parciorem se erga istos quam erga illos gereret Pontifex, Mendo, *d.* 12.

Secundo quæritur. An ad istam lucrandam Indulgentiam confessio requiratur actualis? Respondetur affirmative, quando quis confiteri potest; sed si non potest, sufficit confitendi desiderium ; quia Bulla ait : Indulgentiam istam, et remissionem omnium peccatorum concedi, *Si fuerint contriti corde et ore confessi, vel non valentes confiteri, corde desideraverint confessionem.* Et hæc opinio debet, ut magis secura, suaderi, ut docet Suarez, quamvis probabilem reputet contrariam quam docet Diana cum aliis, quem ipse refert putans, quod quando una Indulgentia conceditur contritis et confessis, sufficiat contritio ad lucrandam Indulgentiam. Suarez *tom.* 4, *in* 1, *p. d.* 52, *s.* 3, *a n.* 10 ; Diana *tom.* 1, *tr.* 11, *Res.* 125. Unde resolvitur :

1. Quod quamvis ad lucrandam Indulgentiam istam, doceatur lucraturos debere esse contritos et confessos, sufficere confessionem cum attritione, quæ quidem attritio, sub nomine contritionis comprehendi solet, quamvis imperfectæ ; quia Pontifex duntaxat intendit assignare partes essentiales quæ sufficienter Sacramentum constituunt Pœnitentiæ.

2. Non sufficere confessionem factam ante tempus, in quo lucranda est Indulgentia, neque confessionem, quæ fit intra tempus, in quo quis Indulgentiam lucrari potest, si quando adhibetur ultimum requisitum ad ejus lucrum, non est quis in gratiæ statu ; qui quidem status requiritur, ut quis sibi lucretur Indulgentiam.

3. Illum, qui bona fide confessus est quamvis invalide, quia putavit Confessarium habere potestatem ad absolvendum, quam quidem non habebat, ubi primum in gratiæ statu per contritionem collocatus fuerit, lucraturum indulgentiam ; hæc namque est absque dubio mens et animus Pontificis, scilicet ut lucretur illam ille, qui confessus est bene, quantum fuit ex parte sua. Quod idem dicendum est de eo, qui confessionem fecit informem, si forsan hæc datur, et de eo, qui ob naturalem oblivionem, mortalem culpam in confessione reliquit. Sed omnes isti supradicti, si antequam ultimum adhibeant requisitum ad Indulgentiam lucrandam, advertunt defectum, debent, ut illum suppleant, iterum confiteri, Mendo, *d.* 6, *n.* 39 *et* 40.

4. Eum, qui sola peccata venialia in se cognoscit, non teneri ad confessionem pro obtinenda Indulgentia. *Idem num.* 41.

Tertio quæritur : Quandonam Indulgentiam lucrentur istam, qui ad exercitum tendunt? Respondetur : Quod in opinione magis certa in fine anni lucrabuntur Indulgentiam, quia tunc adhibetur ultimum requisitum, vel sit annus solaris, vel sit annus integer in prudenti æstimatione, quamvis aliqui desint dies. Sed in opinione benigniori, toties quoties pœnituerit eos et confessi fuerint intra annum, quo sunt in exercitu, lucrabuntur illum ; quia contritio et confessio jubentur, ut media requisita et Indulgentia conceditur absolute non coarctata ad unam vicem. Itaque neque nos illam coarctare debemus. Mendo *d.* 6, *n.* 52 ; Villalob. Rob. Dian. *tr.* 11, *R.* 109.

ARTICULUS III.

De Indulgentia Plenaria quæ conceditur accipientibus summarium Bullæ.

Hæc indulgentia, quamvis sit eadem quæ conceditur euntibus ad exercitum, aut mittentibus; certum tamen est, accipientibus Bullam non posse applicari, nisi semel in vita et semel in mortis articulo, quia hæc coarctatio et limitatio legitur expressa in Bulla. Unde resolvitur :

1. Ei, cui semel applicata fuit in articulo mortis, si postea convaluerit, non posse applicari iterum virtute ejusdem Bullæ, si iterum in articulum mortis inciderit; quamvis contraria sententia sit etiam probabilis.

2. Quod si Confessarius applicaret sub conditione Indulgentiam alicui, dicens : *Applico tibi Indulgentiam, si moriaris; si vero non moriaris, Deus reservet eam tibi ad articulum verum mortis ;* tunc non erit necessaria nova Bulla ad applicandam ei Indulgentiam pro articulo mortis, si iterum sit in eodem articulo intra eumdem annum, Mendo *d.* 27, *n.* 2.

Quæritur primo : An possit applicare Indulgentiam in vita et in morte alius distinctus a Confessario ? Respondetur : Certiorem esse negativam sententiam ; quia Pontifex non concedit illam, nisi mediante Confessarii applicatione, et tanquam delegans illi concessionem, ut constat ex Bullæ verbis. Et quantum ad applicationem Indulgentiæ in vita, consentiunt omnes debere applicari per Confessarium ab Ordinario approbatum. Quantum vero ad applicationem in ejus mortis articulo, Diana cum aliis docet, quod in absentia Sacerdotis potest applicare laicus. Sed in hoc casu, jam Bulla prævenit et præoccupat, dicens, posse quemquam lucrari Indulgentiam , quamvis non mediet Sacerdos applicans, dum ille moriatur contritus, modo confessus fuerit tempore ab Ecclesia statuto, et in hac gratia Bullæ fretus, non fuerit in confitendo negligens, Trull. *l.* 1, § 7, *c.* 2, *d.* 29; Dian. 1, *p.* 11, *R.* 106.

Quæritur secundo : An Indulgentia debeat applicari in confessione, vel an extra eam sufficiat? Respondetur sufficere, quod extra eam applicetur, quia neque Pontifex jubet, neque indulgentia ex se Sacramentum postulat pœnitentiæ, ut applicetur, Mend. *d.* 27, *n.* 12. Unde resolvitur ;

1. Posse applicari absenti ; quia cum possit applicari extra confessionem, nulla est ratio, quia non possit applicari absenti, si hic petat formali , aut interpretativa voluntate. *Idem n.* 15.

2. Quod quando quis petit indulgentiam formaliter, aut interpretative, potest applicari ei, quamvis ille ignoret applicari sibi. Ratio est : Quia ad lucrandam indulgentiam, non est necessarium, ut ille adhibeat requisitum aliquod, sed sufficit notum esse eum habere Bullam, et alias sint conjecturæ probabiles, quod ipse est capax lucrandi Indulgentiam, et judicetur eum petere virtualiter, et interpretative talem Indulgentiam, ut judicatur de illo, qui amisit sensus ; quia de Christiano putandum est, petere tunc quidquid animæ suæ saluti concedi potest. Quare laudanda est illa consuetudo Confessarii applicantis pœnitenti post absolutionem quotquot Indulgentias potest, quia judicat pœnitentem interpretative petere, omnes eas sibi applicari. *Idem n.* 16, cum Suar. Nav. Herinquez, Corduba, Trull.

Tertio quæritur : Quibus verbis applicari debeat Indulgentia, et an sine verbis possit? Respondetur, quod quamvis sit laudabile, quod applicetur verbis a Commissario assignatis ; non esse id necessarium et adhuc mentaliter posse concedi, Mendo *d. vigesima septima, n.* 4 *et* 5.

Quarto quæritur : An simul cum hac indulgentia, possit applicari alia plenaria pro alio titulo? Resp. affirmative. Et expedit, quod moribundo applicentur omnes Indulgentiæ plenariæ, quas lucrari potest, quia fortasse si non habebit requisita ad lucrandam unam, bene tamen ad lucrandam aliam. Et proderit, quod non applicentur cunctæ Indulgentiæ simul, et eodem tempore, sed successive , relinquendo temporis intervallum inter concessam et concedendam, ut si forte in tempore illo culpam aliquam denuo contraxerit, satisfaciat pro illa per Indulgentiam.

Quinto quæritur : Quidnam intelligatur hic per mortis articulum ? Resp. intelligi etiam periculum mortis, in quo potest etiam applicari Indulgentia, quæ conceditur ad articulum. Est sententia communis, quia quamvis articulus et periculum mortis metaphysice distinguatur, moraliter tamen, in ordine ad hos effectus, pro eodem reputantur in jure, Mendo, *num.* 34, cum multis. Unde resolvitur:

1. Periculum insaniendi perpetuo, aut per longam temporis moram, æquivalere periculo

mortis, et ita in hoc periculo potest quis absolvi per Bullam, et applicata gaudere Indulgentia. *Idem num.* 34.

2. Damnatum ad triremes, non judicari in periculo versari mortis, nisi forte navigationem naviget periculosissimam, et ita extra hunc casum non posse ei valenti Indulgentiam applicari.

3. Neque etiam feminis gravidis cunctis applicari posse, quando partus instat hora, quia non omnes tunc de morte periclitantur; sed illæ solum, quæ ab aliorum partuum experientia, vel ex circumstantiis tunc occurrentibus, sinistrum partum prudenter timent. *Idem ibid.*

4. Eum, qui sciens et volens sine urgente causa exponit se periculo mortis, non posse gaudere hoc Bullæ privilegio, quod in mortis conceditur periculo constitutis. Ratio quia iste non est constitutus in periculo mortis, sed ipse se voluntarie constituit, unde si recedit ab illa voluntate, ut potest, extra periculum erit. Sed si semel in periculo constitutus et jam vitare non valens, si ipse est bene dispositus, potest absolvi, potestque ei Indulgentia applicari. Mendo, *n.* 35, cum Trull. Corduba et Sanch.

Quæritur sexto, an possit quis lucrari Indulgentiam quin ipsam applicet Confessarius ? Resp. affirmative : Quando quis morte rapitur subito, aut sine Confessarii copia, modo moriatur contritus, et fretus hoc privilegio non fuerit negligens in confitendo tempore ab Ecclesia statuto. Unde resolvitur :

1. Quod quamvis non possit lucrari indulgentiam istam is, qui fuit negligens in fiducia hujus indulgentiæ, potest tamen is, qui fuit negligens ob fiduciam ejus. Explicatur : Negligens in fiducia indulgentiæ dicitur ille, qui non negligens esset si non haberet Bullam, aut speraret habere. Negligens ob fiduciam, vel cum fiducia est ille, qui attenta propria fragilitate et passione, eodem modo esset negligens habendo Bullam, ac non habendo, quamvis ex eo quod habeat, vel speret habere illam, solamen accipiat, proposito sibi remedio, quod potest in illa lucrari. Mendo, *n.* 37.

2. Quod qui in fiducia dicta neglexit confessionem, vel annuam, vel eam, quæ fit ante communionem, cum advertit in sese mortalem culpam, aut cum fuerit in mortis periculo, non potest gaudere hac gratia, quia omisit confessionem tempore ab Ecclesia statuto.

3. Quod quamvis negligens in his casibus, vel aliquo eorum in fiducia hujus gratiæ nequeat illam lucrari, quamvis contritus moriatur, nisi Confessarius applicet eam ; potest tamen, si Confessarius applicet, quamvis ejus confessionem audire non potuerit; quia Bulla solum excludit istum ab ea gratia, quæ conceditur sine interveniente applicatione. Et si est vera sententia Dianæ afferentis, Laicum posse applicare Indulgentiam morienti, absente Sacerdote, poterit etiam applicare laicus illi, quamvis in fiducia bullæ negligens fuerit in confessionibus statuto tempore.

4. Eum, qui non habet mortalem culpam, posse lucrari indulgentiam, quamvis sine contritione moriatur, in casu scilicet repentinæ mortis, vel absente Confessario.

ARTICULUS IV.

De Indulgentia quindecim annorum et participationis piorum operum.

Quæritur primo, quænam gratiæ concedantur in hac clausula Bullæ, et quomodo intelligi debeant? Resp. 1. Concedi quindecim annos, et quindecim quadragenas remissionis pœnitentiarum impositarum, et quolibet modo debitarum. Quadragena est numerus quadraginta dierum, unde quindecim quadragenæ sexcentorum dierum erit numerus. Pro cujus intelligentia advertendum est Sacros Canones statuisse olim rigorosas pœnas pro culpis, assigando quibudam culpis aliquot dies, aliis culpis aliquot annos, per quorum spatium in variis pœnitentiæ operibus exercebantur hi, qui peccaverant; quæ opera pœnalia imponebant Confessarii pœnitentibus, et isti accenso fervore implebant. Postquam vero natura tepida, et mollis hæc opera pœnalia difficilia sensit, opus fuit concedi Indulgentias, quibus remitteretur pœna illa, quæ ante per illa opera pœnalia remittebatur, si prout a Sacris Canonibus præcipiebatur, opera illa perficerentur; unde, quando quadraginta dies conceduntur Indulgentiæ, remittitur tunc illa pœna Purgatorii, quæ remitteretur facienti illa opera pœnalia, quam pro culpis faciendam sacri disponebant Canones. Itaque per Indulgentiam istam Bullæ remittitur cuique illa Purgatorii pœna, quæ remitteretur, si per quindecim annos et sexcentos dies faceret opera illa pœnalia, quæ statuerat facienda jus Canonicum pro peccatis illis commissis.

Quæritur secundo, quidnam intelligatur pro remissione pœnitentiarum impositarum, et quolibet modo debitarum? Resp. Intelligi remissionem pœnitentiæ debitæ non solum pro peccatis, quæ pœnitens confessus est, sed etiam pro illis, quæ non confessus est, si jam hæc peccata remissa sunt, quantum ad reatum; quia ad hoc extenduntur verba illa, *Qualicumque modo debitis;* itaque hac gratia remittitur homini pœna Purgatorii pro quibuscumque peccatis, quæ confessus fuerit, vel de quibus sit contritus, quæ remitterentur, si faceret pœnitentiam assignatam a jure per quindecim annos, et sexcentos dies.

Quæritur tertio, quidnam intelligatur per gratiam participationis omnium operum piorum, quæ fiunt in Ecclesia Militante? Resp. supponendo primo, in omnibus piis justorum operibus inveniri tria, nempe meritum de condigno, quo justus mereatur gratiam, et gloriam; et hoc meritum nequit alteri applicari. Secundo invenitur meritum de congruo, aut impetrationis, et hoc meritum, et hæc impetratio potest prodesse aliis, quamvis sint peccatores, obtinendo illis auxilia, ut restituantur gratiæ, et hujus meriti de congruo, quod habent justi, participes sunt fideles omnes, et ejusdem corporis membra, quamvis hoc meritum possit applicari specialiter alicui. Tertio invenitur satisfactio, quam potest quis applicare sibi, vel alteri; quam si non applicat aliis, satisfacit cum illa pro se; et si ille non haberet culpas, pro quibus satisfaceret, tunc satisfactio istius, ut superabundans congeritur in Ecclesiæ Thesauro; de qua satisfactione potest Pontifex dispensare. Hoc supposito, dico concedi per istam gratiam justo, qui ordinatas hic diligentias adhibuerit, ut particeps flat non tantum meriti de congruo, aut impetrationis, sed etiam satifactionum superabundantium, quæ exuperant ex omnibus piis operibus justorum, qui per totum Orbem Militanti Ecclesiæ sunt adscripti; ita ut satisfactiones illæ superabundantes non recondantur in Ecclesiæ Thesauro, sed dividantur statim inter eos, qui ad lucrandas eas adhibuerint requisita. Hinc resolvitur:

1. Quod quando nullus adhibet requisita ad lucrum illarum satisfactionum superabundantium, satisfactiones illæ non remanent suspensæ, et ut expectantes, sed ad Thesaurum mittuntur Ecclesiæ; unde per privilegium istud jam non participantur; Mendo, *d.* 19, *n.* 25.

2. Quod post adhibita requisita participat quis omnes satisfactiones superabundantes, quæ inventæ fuerint durante toto Bullæ anno, si ipse in gratia perseverat.

3. Quod si post requisita postea amittit gratiam, non participabit satisfactiones istas; bene tamen postea gratiæ restitutus. *Idem.*

Tertio quæritur, quidnam requiratur ad istas lucrandas gratias? Resp. Duo requiri: Primo, jejunare in die, quo jejunium non urgeat ex præcepto, et si ob impedimentum legitimum non possit quis jejunare, faciat aliud opus pium ad arbitrium Confessarii aut Parochi. Secundo, orare pro victoria contra infideles et pro unione inter Christianos Principes. Ludov. a Cruz *d.* 1, *c.* 8, *d.* 11, *n.* 4; Trull. *l.* 1, § 5, *d.* 5. Unde resolvitur:

1. Quod possit quis lucrari gratias istas jejunando in die, quo tenetur jejunare aliquo titulo, modo non sit ex præcepto, quia hoc solum ex præcepto jejunium excludit Bulla. Itaque qui per votum feria sexta jejunare tenetur, vel alio quocumque die, potest hoc jejunio lucrari gratias istas.

2. Impedimentum legitimum ad commutandum jejunium in aliud opus pium esse illud, quod sufficit ad excusandum quemquam a jejunio obligante ex præcepto.

3. Opus illud, in quod jejunium commutatur, assignandum est a Confessario aut Parocho; et non est necessarium, ut commutatio fiat intra confessionem; sed poterit quisque sibi ipsi commutare, si opus illud, quod vice jejunii eligit faciendum, foret evidenter melius quam jejunium, aut in iisdem casibus, quibus ipse sibi potest votum commutare. Mendo *d.* 9, *n.* 5.

4. Orationem, quam tenetur facere, posse esse, aut mentalem, aut vocalem, quam debet facere ipso die, quo jejunat, et ad eumdem finem a Pontifice intentum dirigere. *Idem n.* 8.

Quæritur quarto, quoties istæ gratiæ possint obtineri? R. Toties quoties jejunaverit quis et oraverit modo dicto, quia ita expresse habetur in Bulla.

ARTICULUS V.

De Indulgentiis quæ obtinentur visitando quinque Altaria.

Hæ Indulgentiæ sunt eædem, quæ obtinentur visitando Ecclesias Romæ in diebus stationum, tam intra quam extra muros. Quæ autem Indulgentiæ sint eæ quæ obtinentur

in stationibus Romæ, non est ita facile dictu in tanta auctorum varietate. Aliqui nimis ad pietatem proni non contenti sunt una Indulgentia assignata, sed pluribus in unaquaque die. Regula omnium certissima est ea, quam in ipsa Bulla Commissarius figit, ubi assignat dies nonaginta quatuor, in quibus obtinetur Indulgentia plenaria in stationibus urbis Romæ; qui dies sunt: omnes dies Quadragesimæ, Dominicis etiam inclusis; tota Paschatis hebdomada usque ad Dominicam in Albis inclusive; omnes Festivitates Beatæ Virginis, quæ communiter numerantur novem; dies Sancti Marci Evangelistæ; dies Ascensionis; vigilia Pentecostes cum sex diebus illam immediate sequentibus; tres dies Temporum Septembris et tres dies Temporum Adventus; quatuor etiam Adventus Dominicæ; dies Natalis Domini, cum tribus diebus immediate sequentibus; dies Circumcisionis et Epiphaniæ, Septuagesimæ, Sexagesimæ et Quinquagesimæ. Et ultra hæc addit, quod reliquis etiam anni diebus habetur statio Romæ, et ibi obtinentur Indulgentiæ, quæ etiam obtinentur visitando quinque Altaria virtute privilegii Bullæ. Quod ultimum non debet intelligi de indulgentiis plenariis, quia si plenariæ forent, frustra numerasset illas quæ obtinentur per totos illos nonaginta quatuor nominatos dies, cum facilius esset dicere; omnibus anni diebus indulgentiam obtineri plenariam.

Ad obtinendas igitur has stationum Romæ Indulgentias, quinque Ecclesiæ, aut Altaria quinque visitanda sunt. Quod si nec tot Ecclesiæ, nec tot Altaria in loco fuerint, una Ecclesia, vel Altare unum, quinquies visitetur, ibique oratio fiat, et pro victoria de infidelibus reportanda et pro unione inter Christianos Principes stabilienda. Unde resolvitur:

1. Quod quamvis sint quinque Ecclesiæ in uno loco, sufficit quinque Altaria visitare, quia unum ex duobus disjunctive injungitur; Mendo *d.* 20, *n.* 32.

2. Quod si sint quinque Altaria, non sufficit visitare unum quinquies, quia hoc non permittitur, nisi quando non sunt quinque, ut habetur in Bulla. *Idem n.* 39.

3. Quod si non sint quinque Altaria, sed duo, aut tria, debeant omnia ista Altaria visitari repetendo visitationem in illis, quousque ad quinarium numerum perveniatur; quamvis Diana et Quintanadvennas doceant probabiliter, quod quando Altaria ad quinarium numerum non perveniunt, sufficiat unum quinquies visitari. *Idem n.* 39.

4. Quod quinque Altaria possint visitari in diversis Ecclesiis, quia Bulla non coarctat, quod in una debeant visitari. *Idem n.* 35.

5. Quod si in una Ecclesia loci sunt quinque Altaria et in alia Ecclesia non sunt plura quam duo, aut unum, non sit necessarium visitare primam Ecclesiam, quæ habet quinque; sed sufficere visitare quinquies unum, aut duo Altaria quæ sunt in secunda. *Idem n.* 41, cum Nugno et aliis comm.

6. Nomine Ecclesiarum quæ visitari possunt, intelligi hic Ædiculas, Oratoria privata, Hospitalia, Templa Regularium et Sacella; quia in favorabilibus omnia loca ista, nomine Ecclesiarum comprehenduntur, ut docent Doctores agentes de immunitate Ecclesiastica. Et Tuscus, et Alexander extendunt doctrinam istam, quamvis Sacella et Ædiculæ sint in fundis, campis, hortis, aut carceribus, etc. Mendo *n.* 32, ex Suar.

7. Quod ad obtinendas indulgentias istas, sufficiat visitare Ecclesiam fundatam cum auctoritate Episcopi, quamvis non sit benedicta, quia hæc absolute est Ecclesia, et privilegio gaudet Ecclesiæ. Item sufficiat visitare Ecclesiam interdictam, violatam, aut pollutam, quia impedimenta hæc non prohibent, quod in illa fiat oratio.

8. Quod Altaria quæ visitari debent ad obtinendas istas indulgentias, debent esse approbata ab aliquo Prælato jurisdictionem habente, ut in illis Missæ celebrari possint, quia his proprie convenit nomen et essentia Altarium.

9. Quod quamvis in Altaribus non fuerit celebrata Missa, sufficiat ad celebrationem esse destinata, quia convenit illis ratio Altarium. Et addunt Trull. et Henriquez, quod etiamsi non habeant actualiter aram, ut contingit sæpius in Altaribus pagorum, aut locorum desertorum, quin per absentiam aræ dubitetur, quod sufficiat ista Altaria visitare, nec examinetur, an habeant aram, necne.

10. Quod si alicubi remansit Altare, in quo quondam Missam celebrare licuit, sed jam non licet, non sufficiat visitare Altare hoc ad obtinendas Indulgentias. Mendo, *n.* 37.

11. Dies stationum computari a media in mediam noctem, et in quacumque diei hora visitentur Altaria, possint indulgentiæ concessæ pro illo die obtineri. *Idem num.* 43, cum Villal. Rodr. Quint. etc.

12. Quod qui visitat unum Altare quinquies, non egeat distinguere visitationes sugendo, vel genuflectendo, aut inclinando caput, aut

alio motu quovis corporis, sed sufficere intentionem orandi quinquies. Quod idem sentio de visitante quinque Altaria ex loco uno, in quo se habendo potest moraliter adesse cunctis; quia in Bulla non requiritur talis diversa mutatio, et sine illa intelligitur sufficienter visitatio Altarium, directa tantum intentionaliter oratione ad illa. Aliqui sentiunt contrarium, et quamvis eorum opinio sit minus probabilis, est magis secura. *Idem n.* 4, cum pluribus; et est comm. Doctorum sententia.

13. Posse visitari Ecclesiam, aut Altaria, adhuc cum sit visitans extra Ecclesiam, modo quis moraliter Altaribus adsit; quia si hæc præsentia sufficit ad audiendam Missam, quare non sufficiet ad Altaria visitanda? *Id. num.* 51.

14. Non esse necessarium continuare visitationes quinque Ecclesiarum, aut Altarium; sed posse interrumpi, visitando alia una hora et alia altera; quia in Bulla non reperitur talis continuatio. Sed nequeunt visitari hodie Altaria una et cras alia, ut vult Quintanadvennas, quia indulgentiæ assignantur pro diebus propriis, et indulgentia, quæ hodie obtinetur, non obtinebitur crastina die, sed alia distincta. Qui ergo divideret inter hodiernum et crastinum diem visitationem Altarium, neque hodiernam, neque crastinam obtineret indulgentiam, quia in nullo istorum dierum adhiberet requisita ad Indulgentiam obtinendam, nempe visitare quinque Altaria.

15. Orationem in quocumque Altari habitam, posse esse mentalem, aut vocalem. Si vocalis fuerit, Trull. docet sufficere semel Pater noster et semel Ave Maria. Mendo suadet, bis ad minus easdem orationes dicendas. Consuetudo quinquies repetendi easdem, est laudabilis. Si oratio sit mentalis, sufficit durare idem tempus, quod vocalis. Vel una ergo, vel alia sit, debet haberi devote, sufficietque devotio illa quæ necessaria est ad satisfaciendum præcepto audiendæ Missæ, vel Horis Canonicis recitandis juxta opiniones varias.

ARTICULUS VI.

An Indulgentia, quam obtinet visitans quinque Ecclesias, aut Altaria, possit applicari defunctis?

Certum est, quod diebus iisdem, quibus Romæ statio pro eruendis e Purgatorio animabus habetur, etiam eadem statio et animarum liberatio a Purgatorii pœnis habeatur apud nos visitando quinque Ecclesias, aut altaria modo dicto. Quinam dies sint isti, sufficienter patet omnibus tam per Bullam quam per tabellas quæ præ Ecclesiæ foribus appensæ, de tali indulgentia admonent.

Ultra, certum est, quoties potest obtineri indulgentia visitando quinque Altaria, posse etiam hanc indulgentiam applicari defunctis per modum suffragii; quia quamvis in Bulla scripta lingua vulgari, hoc non exprimatur, exprimitur tamen in Latina Bulla. Unde resolvitur:

1. Diebus illis, in quibus anima e Purgatorio eruitur, una et eadem Altarium visitatione obtinere quemquam duas plenarias indulgentias, aliam pro anima et aliam pro se ipso.

2. Quod reliquis diebus non potest quis una, et eadem Altarium visitatione obtinere indulgentiam pro anima Purgatorii, et pro se ipso simul, sed disjunctive, vel pro se, vel pro anima.

3. Quod ad obtinendas indulgentias istas, vel pro se, vel pro animabus, non debeat orare, neque pro se, neque pro animabus, sed pro victoria contra infideles et pro unione inter Christianos Principes, quia hæc est conditio in Bulla apposita.

4. Quod cum hæc indulgentia possit obtineri toties, quoties Altaria in die visitantur, in diebus illis, qui eruendis e Purgatorio animabus non assignantur, possit quis visitare Altaria pluries et applicare indulgentiam, unam sibi, alteram animæ, etc.; Mendo *d.* 22, *num.* 9.

5. In diebus quibus anima eruitur, eadem una Altarium visitatione posse quemlibet duas animas e Purgatorio eruere, si indulgentiam, quam sibi obtinere poterat, applicet animæ.

Quæritur primo, an quando quis alio indulto potest eximere animam e Purgatorio, vel sibi indulgentiam obtinere, iste talis visitans Altaria, possit una, et eadem visitatione duas animas e Purgatorio eripere, aut duas Indulgentias obtinere, aliam per Bullam, aliam per indultum? Et generaliter quæritur, an uno, et eodem opere possint obtineri plures Indulgentiæ concessæ per diversa indulta? Resp. Probabilem esse affirmativam sententiam, quemadmodum uno, et eodem opere potest duplici obligationi fieri satis, præcipue si opus non esset iterabile eodem die, ut jejunium et Communio. Itaque expedit habere intentionem obtinendi omnes, et quascumque indulgentias, quas possit quis

opere quolibet obtinere. Card. *de indult. q.* 25; Faustus *de Jubil. l.* 2, *q.* 39; Host. Grat. Sanct. Henr. Sa, Leander *de Sacramentis*, Lugo et alii.

Quæritur secundo, an ad obtinendas Indulgentias sit necessarium esse in gratia? R. 1. Quod quando quis sibi ipsi lucraturus est indulgentias, requiritur quod sit in gratia, quando vero animabus Purgatorii applicat indulgentias, non requiratur.

Probatur prima pars : per Indulgentiam remittitur pœna pro culpis debita, quæ quidem pœna ita cum peccatis connectitur, ut si culpæ, et peccata non dimittantur, neque etiam debita pro illis remittatur pœna. Jacenti ergo in lethali culpa, non potest pœna remitti debita, nec similiter iste poterit indulgentiam obtinere, qua pœna illa debita remittitur.

Secunda pars probatur : quia status gratiæ solum requiritur in obtenturo indulgentiam, ad tollendum obicem. Requiritur itaque gratia, ut dispositio in illo, sine qua non potest relaxari pœna, dum peccatum per gratiam non deletur. Qui applicaturus est indulgentiam pro defuncto, non accepturus est in seipso effectum indulgentiæ, sed in defuncto, qui non habet obicem; cum animæ cunctæ, quæ in Purgatorio patiuntur, sint in statu gratiæ. Mendo *d.* 36, cum pluribus.

DUBIUM XI.

Quænam privilegia obtineantur per Bullam tempore interdicti?

Respondetur : Quod vel interdictum sit Apostolicum, vel Ordinarium, conceditur tempore illius habentibus Bullam primo quod possint audire Missam in Ecclesiis, aut Monasteriis, aut in Oratorio privato, assignato, et approbato ab Ordinario. Conceditur etiam, quod possint celebrare Missam, et alia Divina Officia, vel per se, si Presbyteri fuerint, vel alios curare, ut celebrent coram se, et in præsentia suorum familiarium, et consanguineorum. Secundo : Quod possint accipere Sacramentum Eucharistiæ, et reliqua Saeramenta, excepto die Paschatis, modo ipsi non dederint causam interdicto, nec per ipsos steterit, quod non fuerit sublatum, et quotiescumque in dicto Oratorio pro obtinenda indulgentia usi fuerint oratione, prout Deus devotionem dederit, pro victoria et unione repetita faciant. Tertio : quod dicto tempore interdicti possint defuncti sepeliri in loco sacro, moderata funeris pompa.

Hic advertendum est, quod in Bulla scripta linqua vulgari non fit mentio alterius privilegii, quod inter alia refert Bulla Latina nempe quod possint et celebrare Missam, et audire, una hora ante Solis ortum, et alia hora post meridiem; quia hoc privilegium non concedit ipsa Bulla, nisi habenti licentiam a Commissario Generali, ut in Latina Bulla legitur.

ARTICULUS I.

Resolutiones circa celebrandam Missam, et audiendam, et circa Officia Divina.

Respondetur 1. Sufficere familiæ dominum habere Bullam, ut tempore interdicti possint coram eo, et tota familia, et consanguineis celebrari, et audiri Missæ, et Divina officia; et hoc in Ecclesiis, Oratoriis, et in quolibet alio loco, qui nomine Ecclesiæ intelligatur, ut explicatum est Resolutione sexta articuli quinti.

2. Quod hoc nomine *Familiares*, intelliguntur Commensales, servi, et qui regulariter comitantur dominum familiæ, et qui vivunt expensis ejus, tam habitantes domum propriam domini, quam extra, Administratores statuum Procerum, Gubernatores, et Judices ab eis præfecti. Sed non intelliguntur hi, qui simulant se esse domini servos, solum, et cum fraude ad gaudendum privilegio isto, quia isti non sunt vere servi, sed fingunt se servos ad effectum istum. Mendo, *d.* 25, *n.* 10.

3. Per hoc nomen *Parentes*, intelligi tantum consanguineos, quia in Bulla Latina legitur hoc verbum, et in lingua vulgari non est verbum aliud magis proprium quam *Parientes*, ut construatur; et communi plausu hoc verbum *Parientes*, sine additamento aliquo, significat consanguineos, quia quando volumus significare affines dicimus *Parientes per affinitat. Idem n.* 11.

4. Per consanguineos intelligi usque ad quartum gradum, et non ultra; quia jam in jure et rescriptis non extenditur ultra consanguinitas. *Idem n.* 12, cum aliis.

5. Per nomen consanguineorum intelligi virum et uxorem ejus, quia sunt duo in carne una. Itaque si illorum quilibet habeat Bullam, alter etiam isto gaudet privilegio. *Idem n.* 11.

6. Contra Trullench. Quod in Ecclesia specialiter interdicta possunt habentes Bullam audire Missam, si aliquando in illa celebratur ad renovandam Eucharistiam; quia quando Bulla concedit privilegium istud, non distinguit inter interdictum generale et locale.

7. Quod Presbytero non concedatur per Bullam privilegium, ut tempore isto celebret Missam, et Officia Divina, quia habet a jure; sed concedatur illi, ut possit celebrare, et celebrari facere coram suis familiaribus, et consanguineis.

8. Illi, qui dedit causam interdicto, vel per quem stat, ut non tollatur, non concedi privilegia ista.

9. Quod qui utitur Oratorio ad dictos effectus, debet orare mentaliter, aut vocaliter ad arbitrium suum pro victoria, et unione repetitis; sed si non oraverit, non ideo audiendæ Missæ præcepto non satisfaciet, neque peccabit ultra veniale, quia est præceptum Pontificis in materia levi. Henr. Avila, Trull. Dian. Juristæ, et Thus. Salm. et quidem com. Cruciatæ alleg. a Mendo, *n.* 17.

Quæritur, an habens Bullam teneatur audire Missam diebus festis tempore interdicti? Resp. probabile esse, atque securum in praxi, non teneri. Ratio, quia nemo tenetur uti privilegio concesso, quia jam non esset privilegium, et honor, sed onus; sed probabilior, et securior opinio affirmativa. Ratio: quando præceptum instat, et quis potest adimplere, tenetur ad impletionem; sed in die festivo instat præceptum audiendi Missam, et qui habet Bullam potest adimplere; ergo tenetur audire. Rationi opinionis contrariæ respondetur privilegium non obligare ad usum ejus, sed concessum jam et acceptatum, si removet impedimentum aliquod, ut præceptum possit observari, obligare tunc observantiam præcepti, quia nihil est, quod impediat illam. Mendo *n.* 19, et alii. Hinc resolvitur:

1. Quod in hac secunda opinione consequenter debeat asseri, familiares, et consanguineos habentes Bullam teneri, quamvis isti non habeant illam, audire Missam diebus festivis tempore interdicti, quia æqualiter remotum habent impedimentum ac ille, qui Bullam habet. Sed si non possunt isti audire Missam, quam ille audit, simul cum illo, non tenebitur ille audire secundam, aut tertiam Missam, ut illi audiant; sed tenebitur non impedire illos sine justa causa, ne audiant eam Missam, quam ipse audit. Et peccabit graviter, si impedierit, ut peccaret in tempore, quo non foret interdictum, impediendo sine causa justa, ne obligatus die festivo, potens et volens audiret Missam.

2. Tempore cessationis a Divinis, non teneri habentem Bullam audire Missam, quamvis in aliqua Ecclesia celebretur; quia privilegium duntaxat concessum est ad tempus interdicti; quia quamvis liceant aliqua in tempore cessationis a Divinis, quæ etiam liceant tempore interdicti, sed nec ea, quæ dependent a privilegio, Cov. Nav. Mend. Lop. Henr. Trull. Rodr. et alii citati a Mendo, *n.* 25.

3. Habentes aliud, quam Bullæ privilegium ad audiendam Missam tempore interdicti, non teneri audire Missam die festivo, neque adhuc posse audire illam die aliquo, durante interdicto, si non habent Bullam, quia quodlibet privilegium suspendit Commissarius, et revalidat postea ei qui accipit Bullam. Excipiuntur privilegia onerosa, et lucrativa, et privilegia Religionum, de quibus postea agemus.

ARTICULUS II.

De privilegio accipiendi Sacramenta, et posse sepeliri in loco sacro cum moderata funeris pompa tempore interdicti.

Sacramenta, quæ tempore interdicti accipi non possunt, sunt Eucharistia, Ordo, Extrema Unctio et benedictiones nuptiales Matrimonii; et ut ista possint accipi, concedit Bulla privilegium, modo accepturus illa, nec dederit causam interdicto, nec per ipsum stet, quod non tollatur. Lud. a Cruz, Trull. Suarez, Villal. Henr. cum aliis, quos citat Mendo, *d.* 25, *n.* 36. Circa quod resolvitur:

1. Privilegium accipiendi Sacramenta non solum concedi ad eorum acceptionem in Oratorio, quamvis ponatur post privilegium audiendi Missam in eodem, sed etiam accipiendi Sacramenta in Ecclesia qualibet; quia concesso eo, quod majus est, conceditur id, quod minus; et minus privilegium est, quod accipiantur in Ecclesia, quam in Oratorio.

2. Has facultates, quæ conceduntur tempore interdicti, non concedi, nisi eo modo, quo sunt licitæ in ipso interdicti tempore. Itaque Benedictiones nuptiales non possunt accipi virtute privilegii in tempore Adventus et Quadragesimæ, sed in tempore, quo forent licitæ, si interdictum non obstaret. Nec ordines pos-

sunt accipi nisi a proprio Episcopo, nec Extrema Unctio et Benedictiones nuptiales, nisi a proprio Parocho.

3. Sacramentum Eucharistiæ, virtute hujus privilegii non posse accipi, nisi a cujus manibus liceat accipi extra tempus interdicti. In Hispania cuncti Sacerdotes approbati sunt ad hujus Sacramenti administrationem, vel consuetudine, vel facultate a Prælatis videntibus et consentientibus accepta, quando non ministrantur pro Viatico. Sed si in aliqua Provincia, aut loco non esset ista generalis Sacerdotum approbatio, nequiret Eucharistia, nisi e Sacerdotis approbati manibus accipi.

4. Coarctationem non accipiendi Eucharistiam in Oratorio in die Paschatis, non cadere supra interdictum; quia quamvis non sit interdictum, non potest accipi Eucharistia in Oratorio ad satisfaciendum præcepto annuæ Communionis in Paschate. Itaque absolute excipitur dies iste et potiori jure tempore interdicti. Dubio sequenti videbimus, an tempore Paschatis possit pro devotione in Oratorio communicari, satisfaciendo alias præcepto communicandi in Parochia.

Ultra quæ, conceditur in Bulla, habentem illam, si moriatur tempore interdicti, sepeliri posse cum moderata pompa funerali. Circa quod resolvitur:

1. Ad gaudendum hoc privilegio, opus esse, quod defunctus accepisset defunctorum Bullam; nisi forte post mortem commendasset sibi ab aliquo accipiendam ad hunc effectum, ut dictum est *art.* 4, *d.* 4.

2. Morientem excommunicatum, non posse gaudere hoc privilegio, quin post mortem ab excommunicatione absolvatur.

3. Moderatam pompam funeralem esse dimidium ejus pompæ quæ habetur de more, quando non est interdictum. Ita Card. Sylv. Rodr. Villal. et Trull. citati a Mendo, *num.* 47, aiunt debere taxari ab Episcopo, vel ejus Vicario, vel a Parocho in absentia eorum.

4. Clericos, qui de jure communi possunt sepeliri clausis foribus, et cum Officio Divino in Ecclesiis, quæ non sunt interdictæ, et in his, quæ interdictæ specialiter sunt, sine Divino Officio, egere Bulla, ut sepeliantur pompa funebri moderata.

5. Etiam pueros, et amentes egere Bulla, ut gaudeant sepultura Ecclesiastica tempore interdicti, et habentes posse sepeliri dicta mediocri pompa.

6. Laicos habentes Bullam posse sepeliri dicta pompa adhuc in Ecclesia interdicta, quia non excipit eam privilegium.

DUBIUM II.

De privilegiis Oratoriorum.

Non fit mentio Oratoriorum in Bulla præter eam quæ fit in privilegio antecedente, quod possint tempore interdicti audiri et celebrari Missæ in iis, si approbata sint, et visitata ab Ordinario. Occasione hujus privilegii, varie opinantur Auctores. Dicemus id, quod probabilius videbitur.

Quæritur primo, an virtute Bullæ possit quis erigere domi suæ Oratorium, in quo post approbationem Ordinarii, possit celebrari Missa?

Trull. suppresso nomine, refert aliquos, qui affirmative respondent, et addit Rodr. id insinuasse, sed falso. Lud. de la Cruz affirmativam tenet sententiam, et quod possint habentes Bullam compellere Ordinarium, ut approbet Oratorium. *In Bulla d.* 1, *c.* 5, *d.* 1.

Resp. 1. Hanc opinionem parum habet probabilitatis; quia non habet in Bulla fundamentum: nam concedere, quod tempore interdicti possit audiri Missa in Oratorio, est supponere Oratorium electum jam per privilegium aliud, non vero concedere, ut denuo erigatur; sicuti concedere, ut audiatur Missa in Ecclesia tempore interdicti, supponit jam Ecclesiam, non vero concedit, ut denuo fiat. Quapropter incredibile est, hoc privilegium tam indiscrete concedi omnibus accipientibus Bullam, cum pene nullus inveniatur infimæ plebis homuncius, qui non accipiat; quando Pontifices, ut concedatur Oratorium, tantas nobilitatis et necessitatis requirant circumstantias.

Quæritur secundo, quid liceat in usu Oratoriorum privatorum virtute Bullæ? Resp. 1. Omnia, quæ diximus dubio antecedente circa audiendam et celebrandam Missam, et accipienda Sacramenta, licere in Oratoriis, tempore interdicti, licita esse etiam quocumque alio tempore, excepto die Paschatis; quia illa clausula: *Aun en tempo de entro icho*, habet vim in omni tempore, quamvis sit tempus interdicti.

Resp. 2. Si privilegium non est coarctatum, ne ultra unam Missam in Oratorio celebretur, possunt virtute Bullæ celebrari, quot voluerit Oratorii dominus.

3. Si privilegium coarctatum est, ut nullus satisfaciat præcepto audiendi Missam, per illam auditam in Oratorio, nisi dominus ipsius Oratorii, quicumque habuerint Bullam, possunt per illam Missam satisfacere præcepto; et etiam non habentes, si familiares, aut consanguinæi sint habentis Bullam, et audiant Missam una cum illo.

4. Si privilegium coarctatur, ne quibusdam diebus festis celebretur Missa, nec accipiantur Sacramenta in Oratorio, possunt celebrari Missæ, et Sacramenta accipi virtute Bullæ in ipsis diebus festis, excepto die Paschatis, de quo postea. Ratio, quia hæc omnia, quæ dicimus colliguntur ex ipsis Bullæ verbis, in quibus nulla coarctatio præfigitur. Itaque quamvis inferiores Prælati coarctaverint privilegia Oratoriorum, has coarctationes infringit concessio Bullæ, utpote a Pontifice; et quamvis ipse Pontifex coarctasset, per concessionem annuam Bullæ coarctationes revocat; et quamvis post acceptam Bullam daret cum limitationibus his privilegium Oratorii, debet intelligi coarctatio pro non habentibus Bullam.

Addo, quod quamvis fieret in limitationibus expresse Bullæ mentio, non potest Pontifex revocare privilegia Bullæ, quin satisfaciat quantum potuerit, quia sunt privilegia onerosa, ut diximus in dubio tertio. Sed attendendum est, ut horum privilegiorum modestus sit usus ad vitanda inconvenientia, et præcipue in festis potissimum, in quibus consentaneum est, ut cuncti Ecclesias frequentent.

Quæritur tertio, an die Paschatis possit audiri Missa, et accipi Eucharistia in Oratorio virtute Bullæ? R. 1. Posse audiri Missam; quia in Bulla tantum excipitur Eucharistiæ acceptio.

Resp. 2. Etiam pro devotione posse Eucharistiam accipi, modo alio die ex assignatis ad implendum annuæ communionis præceptum, in propria Parochia accipiatur. Ratio, quia die Paschatis licet ut in consuetudine apparet fidelium, accipere Eucharistiam pro devotione in Ecclesia qualibet; ergo etiam in Oratorio privato; neque Bulla per exceptionem intendit aliud, nisi quod communio annua ex præcepto in propria Parochia fiat, ut Pastor ovium suarum agnoscat faciem.

DUBIUM XIII.

De privilegio vescendi carnibus ex consilio utriusque Medici, et ovis et lacticiniis in diebus, quibus prohibentur.

ARTICULUS I.

De Privilegio vescendi carnibus.

Verba Bullæ sunt hæc: *Quæ concede a todas las personas, quæ la tomarem: Quæ puedan durante el dicho anno, de consejo de ambos Medicos espiritual, y corporal, comer carne en Quaresma, y otros tiempos de ayuno, y dias prohibidos de comer carne por todo el anno.*

Is cujus necessitas est evidens, non indiget privilegio, ut vescatur carnibus in diebus, quibus prohibentur, et cum privilegium hoc in opinione communi omnium supponat necessitatem; quia alias frustra foret consilium utriusque Medici, quod requiritur; ideo quæritur in quonam casu privilegium istud locum habeat.

Resp. Quod in casu dubio, quando quis dubitat, an indigeat esu carnium, necne, et Medicus etiam dubitat, an causa ad esum carnium sit sufficiens, potest Episcopus, absente utroque licentiam præbere ad esum carnium. Igitur ut tunc potest quis dispensatione Prælati carnibus vesci, ita etiam sine tali dispensatione, virtute Bullæ, de utriusque Medici consilio, Henr. Rodr. Villalob. Anton. Gomez, Lop. Sanch. Trull. et alii, quos citat et sequitur Mendo *d.* 27, *n.* 6.

Putabit aliquis, hoc jam non esse privilegium, cum ad ejus usum requiratur consilium Medici spiritualis, qui est Parochus, et hic, etiam cum non habente Bullam, possit in casu dubio pro carnium esu dispensare, non tantum in absentia Episcopi et Vicarii, ut supra diximus, sed adhuc illis præsentibus, vel per tacitam Episcoporum concessionem, vel per consuetudinem legitime jam præscriptam; ad esum carnium non opus est privilegio Bullæ; itaque erit inutile.

Resp. Quod ad minus, ubi non est introducta consuetudo, ut dispenset Parochus, privilegium habebit locum. Ultra hæc in dispensationibus, ut causa dispensationis adæquetur rei dispensatæ, imponitur aliquod

gravamen, quod virtute hujus privilegii excusatur, quia jam hic non datur dispensatio a Parocho, sed tantum consilium. Ultimo nomine Medici spiritualis non intelligitur duntaxat Parochus, sed etiam Confessarius quilibet, neque consilium est dandum in confessione sed extra illam; unde jam privilegium hoc non habebitur inutile. Circa quod resolvitur :

1. Quod a quolibet Confessario quamvis non proprio possit accipi consilium; quia non requiritur in Confessario, nisi scientia et prudentia, ut agnoscat, an vere sit dubia causa, quæ sibi proponitur, et non apparens, ne contemnatur facile Ecclesiasticum præceptum, et carnes absque necessitate comedantur. Quæ scientia supponitur in Confessario quolibet, quia putatur Confessarius omnibus numeris absolutus et consilium ejus non requiritur, ut jurisdictionis actus, sed ut hominis timorati et docti, causam discernere valentis.

2. Quod medicus corporalis, cujus consilium expetitur, proponere debeat sincere dubium, prout ille intelligit, quin exageret causam, ut petenti licentiam morem gerat.

3. Quod ubi non est Medicus, nec ad illum est facilis recursus, ut accidit in locis parvis, possit accipi consilium ab aliquo homine experto, vel ipso Confessario, si intelligit quidquam in infirmitatibus, aut languoribus, et fere nullibi est, qui aliquid non intelligat. Addo, hominem timoratæ conscientiæ prudentem, et expertum ita, ut possit circa necessitatem esus carnium arbitrari, posse iis vesci absque alicujus Medici consilio. Ratio, quia nullus ex dictis Medicis in hoc casu dispensat, sed declarat secundum scientiam et conscientiam, inveniri verum dubium; ergo, qui pollet scientia et conscientia ad noscendum dubium, potest carnibus vesci absque alicujus Medici declaratione. Sed quia quis in propria causa non ita integer Judex esse solet, ideo utriusque Medici consilio standum est, cum haberi potest, Mendo *n.* 9.

§ 4. Quod ille qui carnibus vescitur, hujus privilegii virtute, quamvis in reliquis formam jejunii observet, non jejunat, quia deest jejunio una pars essentialis, quæ est abstinentia a carnibus.

ARTICULUS II.

De privilegio vescendi ovis, et lacticiniis in Quadragesima.

Ecce Bullæ verba : *Y que assim ismo puedan libremente a su alvedrio comer huevos, y cosas de leche; demanera, que los que no comierem carne, quardando en lo demas la ferma de ayuno Ecclesiastico, eyan cumplido, y satisfecho al dicho ayuno.*

Indultum hoc non conceditur per Bullam istam : *A los Patriarcas, Primados, Arcobispos, Obispos, ni otros Prelados inferiores, ni a quale squira personas Regulares, ni a los Clericos Seglares Presbiteros en dias de Quaresma.* Quinam istorum indulto isto per aliam Bullam gaudere possint, dicetur postea.

Sed si omnes isti fuerint sexagenarii, per hanc Bullam conceditur illis hoc privilegium, quemadmodum etiam cunctis Militarium Ordinum Equitibus. Unde resolvitur :

1. Eum, qui habet speciale privilegium ad vescendum ovis et lacticiniis tempore Quadragesimæ, quamvis sit Regularis, aut presbyter, posse vesci ovis etiam accepta Bulla, quia non vescitur ovis virtute acceptæ Bullæ, sed virtute alterius specialis privilegii, cujus usu liber ille per Bullam remanet, quæ derogat, privilegia cuncta, et revalidat accipienti. Lud. a Cruce *d.* 1, *c.* 51, *dub.* 18, *n.* 10.

2. Quod si privilegium concedit, quod omnes, qui discumbunt ad mensam, vel ad expensas habentis privilegium aluntur, possint comedere ova et lacticinia in Quadragesima, licet comedere ista etiam Sacerdotibus et Regularibus ad ejus mensam, vel ad ejus expensas comedentibus, etiamsi Bullam non habeant; quia supponimus quod privilegium valeat, et ista liceant; et sufficere illum, cui privilegium conceditur, habere Bullam. Et ut notat Trullench, et habetur in re, aliquæ familiæ nobiles gaudent hoc privilegio in Aragonia.

3. Locis illis, ubi consuetudo jam introducta est, quod ob defectum olei, ova larido, aut pinguedine condiantur, non opus esse alio privilegio præter istud Bullæ, ut hoc condimento parata comedi possint, v. g. in Sicilia, Gallecia, et Peruano Regno. Et quoad usum pinguedinis, aut laridi, attendi debet loci consuetudo.

4. Nomine Prælatorum, qui in hoc privi-

legio excipiuntur, eos intelligi, qui habent Ecclesiasticam jurisdictionem.

5. Clericos sæculares non Presbyteros gaudere hoc privilegio in virtute Bullæ, quamvis sint Diaconi.

6. Cardinales non Presbyteros, aut Regulares gaudere etiam hoc privilegio, quia in odiosis nomine Prælatorum non comprehenduntur.

7. Novitios, cujuscumque Religionis sint, non comprehendi nomine Regularium in exceptione, unde etiam gaudent hoc privilegio.

8. Episcopum electum, qui non est Presbyter, aut Regularis, posse etiam hoc privilegio gaudere; sed non ita post confirmationem a Papa. Ratio, quia in primo casu non est Prælatus; post confirmationem vero jam est Prælatus.

9. Episcopum consecratum non Presbyterum, etiamsi renuntiet Episcopatui, non posse gaudere hoc privilegio, quia remanet adhuc vere Episcopus, quamvis jurisdictione careat. Sed si electus, et confirmatus a Papa renuntiaret Episcopatui, antequam consecraretur, posset tunc privilegio gaudere, quia tunc non remaneret Episcopus, neque cum jurisdictione, quæ, semel obtenta, potest cessare, quamvis Episcopalis dignitas per consecrationem obtenta nequeat amitti.

10. Quod ut hoc privilegio gaudeant hi, qui ob sexagesimum ætatis annum excipiuntur, non est opus, ut sexagesimum compleverint, sed sufficit attigisse; quia favores sunt ampliandi.

11. Quod extra Quadragesimam, in quibuscumque diebus jejunii licet ovorum et lactiniorum esus sine Bulla, ubi in contrarium consuetudo non extat.

12. Quod quamvis Th. Sanch. probabile putet, illum, qui ex voto, aut ex pœnitentia imposita tenetur jejunare in Quadragesima, satisfacturum jejunio comedendo ova et lacticinia sine Bulla, aut sine necessitate; probabilius tamen est contrarium. Itaque non peccabit solum contra præceptum Ecclesiasticum abstinendi ab ovis et lacticiniis, sed contra votum, et contra præceptum Confessarii; quia votum aut præceptum Confessarii de jejunio, non est de jejunio quomodolibet, sed de jejunio Quadragesimali. *In sum. l.* 3, *c.* 11.

13. Probabilius esse, non esse dies quadragesimales Dominicas Quadragesimæ, et ita in illis cunctos posse ovis vesci et lacticiniis. Advertit Mendo, se audivisse a viro docto et gravi, quod declaravisset Pontifex in Bulla speciali, suam mentem esse comprehendere etiam Dominicas Quadragesimæ nomine Dierum quadragesimalium. Sed ipse Mendo respondet bene, de tali declaratione, authentice non constare, ac per consequens non obligare. Quod si aliquando constaret, illi standum esset. Nec obstat quod Commissarius Bullæ, pro jejuniis in Bulla Castellana scripserit, dies quadragesimales, ut etiam Dominicæ comprehensæ dicantur; quia Commissarius non potest mutare subtantiam Bullæ Latinæ, sed tantum explicare dubia, si forte sint, et in hoc puncto non est dubium in Bulla Latina, ut constat ex verbis. Attamen contraria sententia prohibens ova et lacticinia in Dominicis Quadragesimæ est tuta magis, *disp.* 18, *n.* 30 *et* 31.

14. Quod quando Bulla concedit hoc privilegium Religiosis Ordinum Militantium, intelligatur concedere, non solum Equitibus, sed etiam Regularibus earumdem Religionum utriusque sexus; quia neminem excipit Bulla Latina, præter Presbyteros, aut Prælatos. Mendo. *d.* 18, *n.* 16 *et* 17. affert Basil. Leg. et alios DD. Salmant.

ARTICULUS III.

De privilegio, quod Ecclesiasticis datur per aliam Bullam, ut ovis et lacticiniis vescantur.

In hac Bulla conceditur Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Prælatis, Clericis, Presbyteris sæcularibus, quod excepta hebdomada sancta, possint vesci in Quadragesima ovis et lacticiniis, data eleemosyna a Commissario taxata. Circa quod resolvitur:

1. Quod quamvis hæc Bulla non concedatur, nisi ad tempus Quadragesimæ, durat tamen unum annum, aut naturalem, aut Ecclesiasticum, prout diximus de Bulla vivorum dubio tertio. Itaque si promulgaretur hæc Bulla media Quadragesima, licebit usus Bullæ non solum pro dimidio illo anno, sed pro prima etiam mediate anni sequentis.

2. Quod in hebdomada sancta, ad quam hoc privilegium non extenditur, Dominica etiam Palmarum comprehendatur; unde qui non sequeretur opinionem asserentem, quod ova et lacticinia non licent Dominicis Quadragesimæ, non posset per hanc Bullam comedere ea in Dominica Palmarum.

3. Quod nomine Prælatorum non intelligendi sint Abbates, aut Priores Monachales, quamvis per accidens habeant in aliquo loco jurisdictionem sæcularem. Intelliguntur tamen Abbates benedicti, qui habent Ecclesiasticam jurisdictionem. Mendo *d.* 31, *n.* 11.

4. Quod neque etiam gaudent hoc privilegio Canonici Regulares, quia sunt vere Religiosi, et vivunt Religione in approbata, et hæc Bulla non conceditur Religiosis : *Idem.* n. 10.

Quæritur : Quonam pretio Commissarius Bullam taxaverit? R. 1. Quod a Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis et Abbatibus benedictis, vigintiquatuor exegerit argenteos. Et si in aliqua Ecclesia Cathedrali, aut Collegiata foret Abbas, sed sine ampliori jurisdictione, quam habent Decani, aut Priores in aliis Ecclesiis, non tenetur vigintiquatuor illos argenteos porrigere, sed eam tantum eleemosynam, quam alii, qui sunt dignitates, elargiri tenentur; quia quamvis iste, nomine appelletur Abbatis, in re tamen non est plus quam dignitas.

Resp. 2. Dignitatibus et Canonicis Ecclesiarum Cathedralium et Collegiatarum, argenteos octo taxavisse. Quæ taxatio non intelligitur imposita Coadjutoribus dignitatis, aut Canonicatus, quia hi non sunt proprie dignitates, aut Canonici, ut docent Garzias, Barbosa et Trullench. citati a Mendo *n.* 13.

Resp. 3. Quod hi qui in Ecclesia Cathedrali, aut Collegiata habent portionem integram, aut dimidiam, etiam Parochis, et gaudentibus beneficio simplici, aut assistentiam petente, si redditus beneficii tercenta ducatorum attingat, undecim drachmarum, argenteos sex pro Bulla taxaverint. Hinc resolvitur :

1. Quod istorum nullus debeat sex argenteos erogare, si beneficium tercenta ducata integra non attingat, etiamsi parum desit ; quia hæc taxatio est odiosa et debet restringi.

2. Probabile esse, conditionem illam, *si tercenta ducata attingit*, cadere non solum supra beneficiatos ultimos, sed etiam supra Portionarios et Parochos ; itaque si redditus eorum ad tercenta non pervenerint ducata, non debere huic stare taxationi, sed alii viliori, quia hic est favor, et ideo ampliandus.

3. Quod redditus tercentorum ducatorum debeat remanere illis, exceptis oneribus, et expensis beneficii. Itaque debent excipi et pensiones, si quas solvit et subsidium, et excusatum, et quarta decima, etiam eleemosyna pro Missarum earum numero, quas beneficiatus pro beneficii onere celebrare nequit. Tull. citatus a Mendo *d.* 31, *n.* 18.

4. Quod ad computationem tercentorum ducatorum numerari debeant distributiones, quia sunt redditus, quamvis non sint fructus. Sed non est annumeranda eleemosyna pro Missis, quæ non debentur beneficio, quia istas libere potest beneficiatus celebrare per se, vel per alium, vel absolute non celebrare. Nec etiam annumerandum est quidquam aliud præter redditus illos, qui beneficiato obveniunt ratione beneficii; non vero ii, quos per accidens, et alia via obtinuerit.

5. Quod si dat partem reddituum beneficii alii, qui pro se beneficio inserviat, illa pars, quæ datur, annumeranda est tercentis ducatis, ac si ipse beneficiatus inserviret.

6. Quod hæc taxatio non intelligatur imposita his, qui habent Capellanias, quamvis istarum redditus tercenta ducata attingant; quia quamvis intelligantur vulgo, nomine beneficiorum, Commissarius tamen distinguit, utrosque, et istis Capellanis sequentes assignationes.

Resp. 4. Habentibus Capellanias, cujuscumque conditionis existant, aut beneficia, pensiones, aut alios redditus Ecclesiasticos, ita ut annuatim ex eis ducenta ducata percipiant, assignari pro eleemosyna quatuor argenteos. Unde resolvitur :

1. Quod omnes resolutiones, quæ dictæ sunt post tertium responsum, excepta ultima resolutione debeant applicari et accomodari proportionaliter ad hoc quartum responsum.

2. Quod Capellaniarum nomine non intelligantur hic laicales et quæ non obligant ad Horas Canonicas, nec officium parvum, quia hæ Capellaniæ non sunt stricte Ecclesiasticæ; et ita quamvis istarum redditus ducenta ducata pertingant, taxatione dicta non tenentur.

3. Per redditus Ecclesiasticos intelligi eos, qui percipiuntur aliquo titulo Ecclesiastico, ut Præstimonio, aut alio simili. Et hic includuntur beneficia curam animarum habentia, et portiones, quæ ducenta ducata non transgrediuntur, quia vere sunt redditus Ecclesiastici.

Resp. 4. Cæteros quoscumque Clericos, prædictis taxationibus non comprehensos, quia neque dignitatem, neque redditus habent supradictos, teneri pro Bulla, argenteos duos erogare. Et Clericorum nomine, semper hic intelliguntur Sacerdotes, quia alii non indigent speciali hac lacticiniorum Bulla, ut dictum est.

DUBIUM XIV.

De electione Confessarii approbati ab Ordine, qui conceditur per Bullam.

Hæc sunt verba Bullæ : *Que puedan eligir per Confessor a qualquier Presbytero Secular, o Regular de los approbados per el Ordinario, el qual los pueda absolver una vez en la vide, y otra en el articulo de la muerte, de quale sequiera peccados, y censuras, aunque sean de los servados, y reservadas a la Sede Apostolica, y de los declarados en la Bulla in Cœna Domini, excepto del crimen y delito de la heregia, y que consignan, y ayan indulgentia plenaria dellos.* Et a censura et peccatis non reservatis Sedi Apostolicæ, possint absolvi toties quoties confessi fuerint salutaribus pœnitentiis pro qualitate peccatorum impositis. Et casu, quo opus sit satisfactione ad consequendam absolutionem dictam, satisfaciant per seipsos; si et aliquid obstiterit, possint hæredes, aut alii pro eis satisfacere.

ARTICULUS I.

De approbatione necessaria in Confessario, ut per Bullam eligi possit.

Supposito quod approbatio et jurisdictio distinguantur, ut constat ex *dubio secundo et tertio, cap.* 2, *tract.* 6, *lib.* 6; supposito etiam, Bullam concedere jurisdictionem Confessario electo ab habente Bullam, dico quod, ut Confessarius possit eligi, debet esse approbatus ab Ordinario approbatione illa, quam exigit Conc. Trid. *sess.* 23, *cap.* 15, *de refor.* Quia privilegium hoc Bullæ non approbat Confessarium, sed requirit approbatum forma supradicta. Et quamvis citato loco actum fuerit jam de approbatione necessaria in Confessario, agetur hic de iis quæ ratione Bullæ præcipue occurrunt.

Quæritur : An approbatus in una Diœcesi, vel cum limitatione, pro aliquo tantum loco, tempore, aut personis, possit eligi per Bullam in cunctis Diœcesibus, locis, temporibus, et pro personis quibuscumque? Resp. 1. Primam opinionem asserere, Confessarium approbatum cum limitatione, non posse eligi per Bullam, nisi in illa Diœcesi, loco, et tempore in qua, et pro quibus est approbatus, et non extra ea, et pro personis tantum, ad quarum confessionem est approbatus, et non pro aliis. Ratio: quia quando Bulla requirit Confessarium approbatum, requirit approbatum illo eodem sensu, quo a Concil. Trident. disponitur; qui sensus debet ita intelligi, consentanee ad declarationem quamdam Congregationis ejusdem Concilii, et Breve expeditum ab Urban. VIII; Mend. cum aliis, *d.* 22, *cap.* 4.

Resp. 2. Secundam opinionem asserere, approbatum semel, quamvis cum limitatione quacumque posse eligi semper per Bullam. Ratio : quia Bulla non exigit nisi Confessarium approbatum ab Ordinario; ergo sufficit approbatio quæcumque; et cum Bulla non coarctet, debet favor extendi latius. Hæc opinio est plurium, quos apud Mendo videre licet. Prima opinio tutior est et probabilior. Secunda habet multum probabilitatis ad minus extrinsecæ, quam potest quis tute amplecti, cum restrictionibus quibusdam, quæ resolutionibus sequentibus adscribentur.

Resolvitur : 1. Parochum, ubilibet, et pro quibuscumque personis, posse per Bullam eligi, in utraque opinione; quia ex quo constitutus fuit Parochus, approbatus fuit ab Ecclesia, ut minister publicus ejus sine restrictione aliqua.

2. Quod quamvis animarum curæ renuntiaverit, possit eodem etiam modo eligi; quia per renuntiationem non amittit aprrobationem, sed jurisdictionem, quam jurisdictionem tribuit ei Bulla in ordine ad eligentem, quamvis Busembaum sentiat loco cit. summæ, amisisse approbationem. Sed si non renuntiavit animarum curæ, sed talis cura ablata est ei ob culpas, aut dementiam, aut iguorantiam, quæ supervenit, non poterit eligi; quia tunc etiam ablata est ei approbatio, quæ concessa fuit in collatione beneficii, et remanet ipse sine illo publico aptitudinis testimonio.

3. Quod si coarctatio, quia quis approbatur pro quibusdam personis audiendis, v. g. pro viris et non pro feminis nititur in levitate et fragilitate morum ipsius Confessarii, præcipue si convictus sit quod parum cautum in confessionibus audiendis se gesserit, non possit eligi per Bullam ad audiendas fœminarum confessiones. In quo conveniunt utriusque opinionis Auctores, quia approbatio, non solum est testimonium scientiæ, sed etiam prudentiæ et gravitatis morum, quam approbationem absolute non habet, qui ob defectum

modestiæ et cautelæ coarctatam habuit approbationem. Sed quando approbatio restringitur ob id tantum, quod ad quadragesimum ætatis annum non pervenerit, ut communiter solet a Prælatis coarctari, secunda opinio docet e quibuscumque eligi posse personis. Quam opinionem ultra plures ejus Auctores, probabilem etiam docent Thomas Sanch. et Diana citati a Trullench. Bosio et Lugo citati a Leandro ; quamvis Lugo contrariam sequatur, ut videre licet apud Mendo *disp.* 22, *num.* 68.

4. Quod si quis approbatus est pro uno loco, v. g. rusticorum, quamvis multi sentiant posse ubique per bullam eligi, alii advertunt, alii supponunt, quod si hæc coarctatio pro uno loco est ob scientiæ defectum, non possit eligi nisi ab incolis ejus loci. Leand. tamen sentit quod, quamvis coarctatio sit ob defectum scientiæ, possit eligi in tota Diœcesi, et consequenter poterat asserere, ubique eligi posse, quia ratio Leandri æqualiter probat utrumque. Sed consequentius reliqui negant Auctores, quia approbatio est æque testimonium scientiæ, ac gravitatis morum, et qui ob hujus gravitatis defectum non approbatur nisi ad audiendos homines, sentiunt omnes ipsum non posse a feminis eligi per Bullam. Ergo, qui ob defectum scientiæ non approbatur, nisi pro uno loco, qui est rusticorum, non poterit eligi ab iis, pro quibus judicatur ignarus, Leander *tom.* 5, *tract.* 5, *disp.* 11, *quæst.* 69.

5. Eum, qui approbatus fuit pro determinato tempore, posse per Bullam eligi, tempore adhuc transacto. Et quamvis opinionem istam non sentiant communiter Auctores secundæ opinionis, tamen hanc docent Acosta in *Bul. quæst.* 39, et Leander ubi supra *quæst.* 71. Sed hic, non absolute, sed casu, quo illa temporis coarctatio a sola tantum Prælati voluntate fluxerit, non autem si ab alia causa processerit ; quamvis conformius ad principia, consequentius affirmare posset magis absolute Leander. Minus habet probabilitatis in hoc puncto secunda opinio.

6. Quod quamvis nequeat eligi, qui post approbationem reprobatus fuit justa causa, quando tamen evidenter absque causa reprobatus fuit, eligi posse sentiunt multi ; in dubio, an causa sit justa, vel non, debet judicari justa, quia præsumptio debet esse pro Prælatio.

7. Confessarium Regularem Ordinis Mendicantis (quod idem sentio de quocumque alio Ordine privilegia participante Mendicantium), satis esse, quod semel approbatus sit pro una Diœcesi, ut possit eligi in ea, durante vita, et jurisdictione Episcopi, a quo fuit approbatus, nisi forte aliqua urgentissima exstiterit causa, juridice probata, ut ipse reprobetur ; quia dicti Mendicantes gaudent hoc privilegio ; ut approbati semel ab uno Episcopo pro una Diœcesi, non possint in eadem reprobari ab eodem Episcopo sine causa. Itaque in revocationibus generalibus, quas promulgat Episcopus circa approbationes Confessariorum, non revocantur Mendicantium approbationes, quos semel approbavit. Quare, adhuc post revocationes eas, possunt isti eligi, virtute Bullæ. Et hæc est omnium communis opinio.

8. Quod cum in Bulla Latina legantur verba ista : *Et quod Regulares, qui semel approbati fuerint;* videtur sufficere, quod Regulares semel approbentur, ut semper, et in qualibet Diœcesi ; et sine limitatione aliqua possint eligi : quia privilegia Bullæ explicanda sunt ea latitudine, qua favores ; et illa verba in hoc sensu sine violentia interpretationem istam admittunt.

9. Quod Regularis, quem Superiores sui ab audiendis prohibent confessionibus, si approbatus est ab Ordinario, possit eligi virtute Bullæ, quia in illo concurrunt omnes requisitæ conditiones. An peccet, necne, audiens confessiones contra Superioris præceptum, colligi potest ex circumstantiis, et modo, quo tale præceptum impositum fuit.

10. Posse etiam eligi Confessarium Regularem, si approbatus est ab Ordinario, quamvis a Superiore proprio non fuerit præsentatus, Suar. *t.* 4, *in* 3, *p. d.* 28, *sect.* 5, *n.* 15.

11. Vicarium Parochi, postquam Parochus desinit Parochus esse, nisi habeat approbationem alio titulo, non posse eligi virtute Bullæ ; quia etsi Parochus, qui voluntarie renuntiavit animarum curæ, possit eligi, ut dictum est, hoc ideo accidit, quia habet approbationem ab Ecclesia, ut minister ejus publicus. Vicarius autem non habet talem approbationem, nisi quatenus gerit Parochi vices. Hæc dicta sunt consequenter ad opinionem primam, quia in secunda opinione asserendum est consequenter eligi posse.

12. Evidenter ineptum, quamvis approbatus sit, non posse per Bullam eligi, vel ineptitudo supervenerit, vel antecesserit ipsam, quia si præcesserit, debet approbatio censeri subreptitia. Et si constitit de ineptitudine ipsi Episcopo, data etiam approbatio non valet, quia non habet jurisdictionem approbandi in des-

tructionem, sed in ædificationem. Itaque non censetur habere jurisdictionem ad approbandum ineptum. Si dubitaretur de ineptitudine, deberet censeri aptus, quia præsumptio debet stare pro approbante, Mend. *d.* 22, *num.* 105.

13. Non posse eligi Confessarium approbatum ab Ordinario excommunicato non tolerato, neque suspenso ab Officio, et jurisdictione; quia vere ille Confessarius non est approbatus, nam approbatio est actus jurisdictionis, quam Episcopus ita excommunicatus et suspensus exercere non valet.

14. Posse eligi eum, qui approbatus est universaliter ab Episcopo ad Sacramenta administranda. Item eum, qui approbatus est ab Episcopo approbatione tacita, aut ratihabitione, v. g. si Episcopus vidit eum audientem confessiones, et non prohibuit, vel permisit eum audientem, Mend. *d.* 22, *n.* 114, cum aliis.

15. Confessarium electum virtute Bullæ, et sufficienter approbatum consentanee ad opinionem probabilem, quamvis sit minus tuta, et revera falsa, absoluturum valide; quia in hoc casu tribuit Ecclesia approbationem, ut in similibus jurisdictionem, quando opus sit cum opinione probabili. Neque peccabit Confessarius contra charitatem neque justitiam; quia non exponit pœnitentem periculo gravis detrimenti, quod non est quando confessio et absolutio sunt validæ; Sal. Vasq. Bon. Sanch. et plures alii relati a Leand. *de Sacr. t.* 1, *tr.* 5, *d.* 11, *quæst.* 79.

16. Approbationem necessariam in Confessario ut possit eligi virtute Bullæ in ordine ad confessionem, esse etiam necessariam ad gaudium aliorum privilegiorum, quæ concedit Bulla cum interventione Confessarii.

17. Non esse necessariam formulam aliquam verborum, ut eligatur; sed sufficere pœnitentem habere Bullam, et quod sciat Confessarius, ut operari possit benefaciendo pœnitenti, quicquid concedit Bulla.

ARTICULUS II.

De potestate Confessarii electi virtute Bullæ quoad absolutionem culparum reservatarum et non-reservatarum.

Potest Confessarius virtute Bullæ electus absolvere pœnitentem semel in vita, et semel in articulo mortis, a quibuscumque peccatis, quocumque modo Apostolicæ Sedi reservatis, excepto crimine hæresis. A non reservatis vero, toties quoties pœnitens confessus fuerit. Si autem peccatum, aut censura, a qua cupit absolvi, satisfactionem expostulat, præmonet Bulla non absolvendum fore, quin prius per se, aut si ipse non potest, per hæredes suos, satisfactionem reddat. Hinc resolvitur :

1. Quod privilegium, quo gaudet habens Bullam, ut absolvatur a peccatis, non tantum intelligitur de absolutione a peccatis commissis post acceptationem Bullæ, sed de illis etiam, quæ ante acceptationem commissa sunt. Ratio, quia Bulla non distinguit alia peccata ab aliis, sed ejus verba peccata omnia generaliter comprehendunt, Thom. Sanch. *in summ. t.* 1, *lib.* 4, *cap.* 53, *n.* 26, cum multis aliis.

2. Absolvi posse per Bullam, qui in fide Bullæ peccavit, ita ut non peccaret, nisi speraret virtute Bullæ absolvi posse; quia exceptio firmat regulam in contrarium, et cum excipiatur duntaxat privilegium componendi bona habita mala fide, quæ incerti sunt domini, et privilegium indulgentiæ in articulo mortis, ne possint eo gaudere, qui operati sunt, vel socordes fuerunt in fide Bullæ, restat aliam partem esse firmatam, Covar. Sanctar. Fill. allegati a Mendo *d.* 23, *num.* 6.

3. Quod si casus Sedi Apostolicæ reservati sint occulti, possit pœnitens virtute Bullæ absolvi ab illis toties quoties confessus fuerit; quia quando sunt occulti, non reservantur nisi Episcopo, ut constat ex Concil. Trid. *sess.* 24, *de refor. cap.* 6. Excipitur crimen hæresis, de quo postea.

4. Quod in locis ubi Bulla valeret, Tridentinum tamen non esset acceptum, non posset absolvi pœnitens virtute Bullæ a peccatis Apostolicæ Sedi reservatis, quamvis occultis toties quoties confiteretur; sed semel in vita et semel in morte, quia ibi non esset ablata reservatio respectu Episcoporum; et ita non possent isti absolvere ab his occultis casibus, quia ubi non admittitur Concilium ad onus, neque etiam admittitur ad favorem.

5. Posse absolvi quousque a prædictis casibus, virtute Bullæ, toties quoties confessi fuerint, non solum quando sunt occulti, ut nemo possit eos probare, sed etiam quando constat aliquibus, modo vulgo non sciantur; neque in forum contentiosum sint deducti; quia occultum hic accipitur quatenus opponitur publico et notorio, et ita accipitur a Tridentino, ut etiam in jure usitatur. Quod autem a casibus occultis prædicto sensu possint Episcopi ab-

solvere, quamvis sint Pontifici Summo reservati, docent Doctores cit. a Mendo *d.* 23, *num.* 68.

6. Quod quamvis dicti casus sint publici in uno loco, si in alio sunt occulti, in quo non timentur faciendi publici, et divulgandi, possit ibi ab illis absolvi pœnitens, virtute Bullæ. Quod etiam dicimus quamvis deducti fuerint ad contentiosum forum, modo alia via non sint publici, et reus sententiam declaratoriam pro se obtinuerit; quia tum casus illi adhuc remanent occulti. Idem cum aliis *n.* 69. Et Diana putat veram hanc sententiam, quamvis reus per turpia media sententiam sibi faventem obtinuerit, et quamvis non obtinuerit sententiam definitivam, sed interlocutoriam, in qua solum absolutus fuerit ab instantia, ita ut possit iterum pro eodem delicto vocari in judicium, quia tunc casus iste adhuc remanet occultus, et per illam sententiam deletur infamia quæ orta erat ex crimine ad forum deducto contentiosum, et causa restituta permanet statui antiquo. Ratio, quia potest Episcopus absolvere a culpis Pontifici reservatis; quando aliquo ex dictis modis sunt occultæ, Henriq. Gasp. Trull. Suar. Castrop. et alii, quos affert Mendo, *num.* 70; Dian. *p.* 7, *tr.* 1, *Resp.* 18.

7. Quod est probabile, posse quemquam absolvi virtute Bullæ toties quoties confessus fuerit, a peccatis Pontifici reservatis, pro quibus fuit jam in foro contentioso castigatus; quia probabile est, posse ab illis absolvi ab ipso Episcopo; Mendo *d.* 23, *num.* 71, cum aliis.

8. Quod quamvis crimen hæresis excipiatur, non intelligitur hæc exceptio de hæresi pure interna, quia hæc non est reservata; et ita a peccatis istis potest quilibet approbatus Confessarius absolvere, sola jurisdictione ordinaria.

9. Quod neque etiam intelligatur de hæresi naturali, aut pure externa, quando aliquis, v. g. signis, aut verbis declarat hæresim, ob aliquem externum metum, aut convenientiam, conservando in corde fidem. Itaque potest quis ab hac hæresi absolvi a quocumque Confessario approbato, quia qui in talem hæresim incidit, nec hæreticus est, neque excommunicatus. Si vero quis exterius negat fidem, idololatrat, incurrit excommunicationem impositam a Papa Joanne vigesimo secundo in Extravaganti *super illius specula*, a qua potest quilibet Confessarius approbatus absolvere, quia non est reservata, Sylv. Nav. Sayr. Bard. Ludov. a Cruce, Thom. Sanchez, Azor. Trull. et alii quos citat Mendo *n.* 90.

10. Hæresim, a qua non potest quis absolvi virtute Bullæ, esse hæresim formalem externam, vel sit publica, vel occulta. Quæ ut sit externa opus est, quod verbis, vel signis declarata sit, ita ut si aliquis audiret, vel videret, posset cognoscere hæreticum animum pronuntiantis, aut facientis. Nec opus est, quod aliquis videat signa, vel audiat verba, ut hæresis sit externa; sufficit posse videri, aut audiri ab aliquo si adesset, quamvis per accidens non adsit. Quando hæc hæresis formalis externa est occulta, videtur, quod si potest ab ea Episcopus absolvere, ut docent plures, quod etiam posset absolvi quis ab ea, virtute Bullæ, ut diximus de casibus reliquis Pontifici reservatis, quando sunt occulti; et hæc absolutio posset obtineri toties quoties quis confiteretur. Sed concessio etiam, quod Episcopi possent absolvere ab illa, quando est occulta, et quod per Bullam *in Cœna Domini*, non derogetur illis facultas, quam habent a Concilio Tridentino, ut possint absolvere ab ea, quod negant plures, quos apud Mendo, *num.* 8, videre licet; adhuc dico, quod virtute Bullæ non potest absolvi ab hæresi occulta dicta, quia expresse excipitur in Bulla, et hæc est mens Pontificum et praxis communis. Et quamvis videatur, exceptionem non cadere nisi supra hæresim publicam, et semel in vita, et semel in morte non possit absolvi ab illa, ut potest absolvi a cæteris peccatis Pontifici reservatis, assero, cadere etiam supra hæresim occultam, ne possit quis absolvi ab ea toties quoties quis confiteatur; quia tota absolvendi facultas, vel a peccatis publicis, vel occultis, legitur in eadem clausula in qua legitur exceptio; et fit obviam dexteritate prudenti; nam constat ex dictis, potestatem absolvere a peccato Pontifici reservato, quando est occultum toties quoties, posse virtute Bullæ absolvere ab eodem, quando est publicum semel in vita, et semel in morte; ergo, qui non potest ab hæresi publica, et semel in vita, etc. ut non potest Confessarius virtute Bullæ, neque etiam potest absolvere ab eadem quando est occulta toties quoties. *Idem d.* 23, *cap.* 24.

11. Idem, quod dicitur quoad absolutionem a crimine hæresis, debere dici quoad apostasiam a fide potiori jure.

12. Quod a reliquis peccatis excepta hæresi et apostasia, quamvis reservata sint peccata inquisitoribus, potest quis absolvi virtute Bul-

læ, et etiam ab iis, quæ non sunt Apostolicæ Sedi reservata toties quoties confessus fuerit.

Quæritur primo, quodnam sit privilegium Bullæ quando concedit, quod semel in articulo mortis possit quis absolvi a casibus Apostolicæ Sedi reservatis? Ratio dubitandi est : Quia in illo articulo, neque casus est, neque censura ulla reservata ; ergo nihil per istud privilegium conceditur.

Resp. 1. Quod per istos casus reservatos Pontifici, qui omnes habent annexam censuram, concedi, absolutum ab illis virtute Bullæ in articulo mortis, manere sine obligatione præsentandi se Pontifici ratione censuræ, casu, quo ille mortem evaserit. Quæ obligatio remanet, quando in illo articulo absolvatur a Confessario, de jurisdictione tantum ordinaria, quia absolutus, si non præsentatur reincidit in eamdem censuram. Quod idem dicimus de casibus cum censura reservatis aliis Superioribus inferioribus Pontifice, nempe quod absolutus ab illis virtute Bullæ in articulo mortis, non teneatur se præsentare postea Superiori ; absolutus vero a Confessario, de jurisdictione tantum ordinaria remaneat cum obligatione ista ; Sanch. Vasq. Lugo, Gasp. Hurt. Leand. quos citat Mendo *num.* 102.

Resp. 2. Quoad casus sine censura reservatos, verum esse privilegium istud nihil operari ; quia obligatio, qua tenetur præsentandi se absolutus in articulo mortis, tantum est ratione censuræ, non ut absolvatur ab eadem censura, quia jam fuit ab illa absolutus ; sed ut Superior videat, an oporteat imponere illi satisfactionem aliam, vel applicari illi aliam spiritualem medicinam. Unde resolvitur :

Hoc privilegium absolvendi in articulo mortis, posse haberi in usu in periculo etiam mortis, et quod hoc periculum debeat intelligi in casibus supradictis, *d.* 10, *art.* 3, *in resol. ad quæsitum* 5, *et resolutione ejus.*

Quæritur secundo, quibusnam verbis, aut forma absolvendum sit virtute Bullæ a peccatis et censuris? Respondeo : Quod quamvis in Bulla vulgari ponatur forma, non tamen necessarium esse illam observare, sed sufficere, Confessarium absolvere in forma, quæ communiter usitatur, advertendo tamen absolvere virtute Bullæ. Hic debebant adscribi casus Pontifici reservati, sed cum nullus sit reservatus, qui non habeat annexam censuram ponuntur isti casus in tractatu de censuris *lib.* 7, *cap.* 2, *d.* 4, *art.* 3, 4, 5, ubi videre licet.

Qui autem antiquo jure reservati erant Episcopis, jam non sunt reservati, quia consuetudo abrogavit reservationem. Itaque inquirendi sunt, qui in qualibet Diœcesi sunt reservati.

ARTICULUS III.

An possint Regulares eligere virtute Bullæ Confessarium, qui eos absolvat a peccatis reservatis et non reservatis?

Resp. 1. Non posse, quoad casus reservatos, neque Confessarium ordinarium Monasterii, vel domus posse absolvere ab illis virtute Bullæ. Hæc sententia est communis et quamvis ante decretum Urbani Octavi, Doctores aliqui graves contrarium senserint, post illud tamen decretum, nemo audet eam defendere, quia parum jam, aut nihil habet probabilitatis. Fundamentum robustum et Achilles nostræ sententiæ nititur in Bulla, quam decimo nono die Junii, anni 1630, expedivit Urbanus Octavus, et refert Mendo *num.* 122, *dis.* 24, ubi declarat, non esse mentem Apostolicæ Sedis, quando Bulla Cruciatæ conceditur, concedere Regularibus privilegium, ut absolvi possint a reservatis. Videatur Mendo *cap.* 12, *d.* 24.

Resp. 2. Quoad casus non reservatos, posse Regulares gaudere privilegio Bullæ, ut possint eligere Confessarium approbatum, quem voluerit, ut absolvantur ; quamvis erit conveniens non præsumere privilegium, retinente prælato. Ratio desumitur ex ipsa Urbani Bulla, in qua duntaxat excipitur, quod Regulares non possint gaudere privilegio Bullæ, quoad casus reservatos ; ergo possunt gaudere quoad non reservatos, quia exceptio firmat regulam in contrarium. Mendo cum pluribus, quos citat *d.* 24, *n.* 185.

Quæritur primo, an Novitii possint gaudere virtute Bullæ quoad casus reservatos? Resp. affirmative ; quia Novitii non comprehenduntur nomine Religiosorum, quoad odiosa.

Quæritur secundo, an Regularibus Ordinum Militantium prohibeatur, per decretum Urbani, gaudere Bulla quoad absolutionem a reservatis? Resp. affirmative, si forsan in Religionibus his, casus sint reservati ; quia Bulla comprehendit Regulares Mendicantes, et non Mendicantes, quin excipiat quosquam, quamvis speciali nota aliqui sint digni. Dixi : *Si forsan in Religionibus hi casus sint reservati,* quia Mendo *n.* 173,

asserit se audivisse a personis fide dignis, et habentibus interiorem notitiam statutorum dictarum Religionum, nullos in his haberi casus reservatos.

DUBIUM XV.

De potestate Confessarii in virtute Bullæ, quoad absolutionem a censuris.

ARTICULUS I.

De censuris in generali.

Concedit Bulla, quod possit quis eligere Confessarium approbatum, qui possit eligentem absolvere a censuris Apostolicæ Sedi reservatis, semel in vita et semel in morte ; a non reservatis vero Sedi Apostolicæ, toties quoties confessus fuerit. Unde resolvitur :

1. Quod ea, quæ dicta sunt quoad absolutionem a casibus reservatis, tam Pontifici quam aliis inferioribus Prælatis, dicenda sint proportionaliter, quoad absolutionem a censuris.

2. Quod cum ab his, quæ Papæ non sunt reservatæ, liceat absolutio toties quoties; etiam a reservatis Papæ liceat absolutio toties quoties, si fuerint occultæ, excepta illa censura, quæ incurritur per hæresim formalem externam; quia hæc, quamvis sit occulta, non potest absolvi; ut diximus de crimine hæresis reservato[1].

3. Quod quamvis non sit necessarium ad absolvendum a censuris, esse ordinatum in sacris; ad absolvendum tamen ab illis virtute Bullæ necessarium esse Confessarium approbatum, quia soli isti committitur Bullæ facultas.

4. Quod a censuris possit absolvi absens, neque *in foro conscientiæ* est absolutus; quia virtute Bullæ non conceditur absolutio ad forum externum ; ergo conceditur ad internum tantummodo. Quamvis videbimus postea, an in aliquibus casibus possit etiam ad externum forum.

5. Quod si est pars læsa, debeat absolutus a censuris virtute Bullæ, satisfacere per se, aut per hæredes suos; et pro hac satisfactione reddenda debeat præstare cautionem sufficientem judicio prudentis Confessarii. Quod possit per hæredes suos satisfacere, intelligitur quando satisfacturus absolvitur in mortis articulo, quia extra articulum hunc, non debet ad hæredes satisfactio transire, quando statim potest adimpleri satisfactio.

6. Quod virtute Bullæ possit Confessarius absolvere in foro conscientiæ a censuris gegeneralibus *ab homine*, quamvis qui excommunicationem imposuit, absolutionem sibi reservaverit. Etiam a censuris particularibus *ab homine* potest quis absolvi eodem foro, quando satisfactum est parti læsæ, vel data est sufficiens cautio, aut quando satisfactio est impossibilis, vel cum parte conventum est; quia in Bulla non excipiuntur censuræ particulares *ab homine*, et ita non debet coarctari facultas absolvendi ab illis, observatis debitis requisitis; Henr. Thom. Sanch. Acosta, Sayr. Dian. Cov. Nav. Ludov. a Cruz, Tull. quos citat et sequitur Mendo *d.* 25, *num.* 121.

7. Quod quamvis delictum, per quod censura Papæ reservata, contracta est, ad forum contentiosum deductum sit, v. g. percussio Clerici, si parti satisfactum fuerit, vel cautio data sufficiens, possit quis virtute Bullæ absolvi ab eo semel in vita, sed non ultra, quia est delictum publicum.

8. Quod si pœnitens reddit sufficientem cautionem judicio prudentis Confessarii, quam tamen cautionem læsa pars non vult admittere, quia non videtur sibi sufficiens, non debet istius læsæ partis malitia beneficio absolutionis obstare. Potest itaque virtute Bullæ absolvi in foro interno a reservata censura. Sed in his omnibus casibus et similibus, in quibus jurisdictio Judicis perturbari posset, debet Confessarius admonere pœnitentem, ut in exterioribus, ut censura ligatum se gerat. Quod si videatur Confessario, pœnitentem præ ignorantia, vel alia quacumque ratione, admonitionem non observaturum, non debet

[1] Die 22 Aug. 1832, S. Pœnitentiaria canonico pœnitentiario Andriensis Ecclesiæ respondit : « Confessarium ab ordinario loci approbatum atque a pœnitente electum, posse vi Bullæ *Cruciatæ* hucusque editæ eumdem absolvere ab omnibus casibus apostolicæ sedi reservatis, etiam in Bulla *Cœnæ* contentis, atque etiam in publicis, excepta tantum hæresi formali et externa quamvis occulta. Hæc autem absolutio pro solo foro conscientiæ valet; atque impendi potest pro iis tantum vicibus quæ in eadem Bulla exprimuntur. Clausula vero in Bulla Benedicti XIV incipiente : *Sacramentum Pœnitentiæ*, etc., apposita respicit duntaxat ipsos confessarios, ne vi facultatum jubilæi aut Bulla *cruciatæ* arbitrentur sibi attributam facultatem absolvendi complices, super quibus immota perstat laudati Pontificis constitutio.» (*Edit.*)

absolvere. Sed si tamen absolveret, quamvis illicite faceret, absolutio teneret; Mendo *n.* 230.

9. Quod absolutus in foro interno a censura, si habet beneficium, antequam absolvatur in foro externo valide possit beneficium retinere, et beneficio privare; quia quamvis in foro conscientiæ fuerit collatio valida, in externo foro non judicatur de occultis.

10. Absolutionem datam virtute Bullæ sine satisfactione partis, aut cautione, validam esse quamvis illicitam. Ratio, quia clausula, quæ legitur in Bulla, quod parti fiat satis, non est ad coarctandam facultatem absolvendi, sed ad formam juris advertendam ut observetur. Auctores plures, quos apud Mendo, *num.* 219, videre est, contrarium sentiunt, quia Pontifex non tribuit facultatem absolvendi per Bullam, nisi apposita conditione illa, ut parti fiat satis; ergo si deficit conditio illa, deficit etiam facultas. Hæc sententia est tutior, quamvis prima sententia probabilior, quia ejus ratio robustior; Thom. Sanch. Barb. Valer. Avil. Dian. citati a Mendo *num.* 138.

11. Quod cautio, quæ ante absolutionem debet dari, vel sit pignoratitia, vel sit fidejussoria, danda sit parti, vel partis jure gaudenti, ut videat an sibi pignus, vel fidejussio pro cautione sufficiant. Et sufficiet quod Confessario detur pignus, quia eo ipso securitas habetur. Quando per jusjurandum præstatur cautio, sufficit Confessarium accipere talem cautionem, et hoc confirmat communis praxis.

Quæritur primo, an absolutio, quæ tribuitur in foro conscientiæ virtute Bullæ possit valere in externo foro ad effectum aliquem? Respondetur affirmative; quando parti realiter satisfactum est vel conventio ad ejus arbitrium facta fuit, aut quando non est pars læsa, vel causa ad forum contentiosum non est deducta, excepto casu publicæ percussionis Clerici. Ratio: quia vere tollitur censura per absolutionem in foro interno; ergo si non est scandalum, neque ordini judiciali præjudicatur, si de absolutione constet, potest ad externum valere forum, ne scandalum fiat; qui incurrit censuram, debet non se genere, ut absolutum, quousque de absolutione constiterit, vel per fidem adhibitam a Confessario, obtenta licentia ab ipso absoluto, si absolutio fuit in confessione facta; vel absolvendo eum coram testibus et Notario, vel tradendo pœnitenti testimonium manu propria subscriptum, adhibita fide Notarii, quod litteræ illæ, et subscriptio sit ipsius Confessarii; vel alio quovis modo, quo absolutio publicari, et fidem facere possit. Neque præjudicatur ordini judiciali, si parti satisfactum fuerit, quia judicialis ordo institutus fuit pro tali partis satisfactione. Quod si pars non esset, adhuc potest Judex habere se benigne, et admittere in suo foro absolutionem illam, expellendo accusatorem. Et adhuc Valerus addit, Judicem teneri admittere illam, quia satisfactum est parti, et non fit illi injuria; unde infertur, hanc esse Pontificum mentem; si quidem volunt, absolutionem virtute Jubilæorum concessam, ad forum valere externum, satisfacta parte. Et ita declaravit Gregorius XIV, anno 1501, et S. Pius V, anno 1648. Sed cum sit probabilis opinio, quod absolutio in foro conscientiæ data non valeat in exteriori foro, potest Judex illam non admittere arbitrio suo. Itaque quando dicimus, talem absolutionem ad forum valere exterius, volumus intelligi, si Judex non repugnet in casu jam ad ejus forum deducto, qua intelligentia ordo judicialis perturbari nequit, Med. Rodr. Ferr. Siman. Decio, Paulo, Par. Henr. Cand. Avila, Trull. Mend. *num.* 158.

Quæritur secundo, an per Bullam possit absolvi ad coincidentiam, ita ut absolutus in eamdem censuram reincidat, nisi adimpleat quod sibi fuit impositum? Respondetur negative, quia solum potest absolvere ad reincidentiam, qui potest censuras ferre; Confessarius autem virtute Bullæ non potest censuras ferre, sed absolvere.

ARTICULUS II.

De Censuris in particulari.

Triplex est censura : excommunicatio, suspensio et interdictum. Hic assignandæ sunt, quæ uniuscujusque speciei ex assignatis, reservantur Pontifici, ne Confessarius a potestate sibi per Bullam concessa excedat, absolvens ab illis ulterius, quam semel in vita et semel in articulo mortis, quando censuræ incursæ sunt publicæ.

Excommunicationes reservatæ Pontifici apud Bullam *in Cœna Domini,* apud jus et extra illud, invenientur, ut diximus *lib.* 7, *cap.* 2, *d.* 2, *art.* 3, *num.* 4 *et* 5, super quibus nulla hic offertur difficultas ratione Bullæ, de qua agendum sit.

Suspensiones communiores, quæ inveniuntur in jure, habentur in hac summa *lib.* 7, *cap.* 3, *d.* 2. Quibus addo duas, primam capi-

tis primi: *de ordinatis ab Episcopo, qui renunciavit Episcopatui;* ubi suspenditur ab Ordinum exsecutione, qui accepit ordines ab Episcopo, qui renuntiavit Episcopatui. Quod si acceperit ordines, sciens et prudens renuntiationis, suspensio hæc reservatur Pape; si autem ignarus renuntiationis, reservatur Episcopo. Secundam: si evenerit, ut Pontifex dispensaret cum Diacono ad contrahendum matrimonium et juste etiam suspenderet illum ab usu ordinis Subdiaconus, finito matrimonio, solus Pontifex posset talem suspensionem auferre. Sed si est matrimonium ratum et dissolvitur per ingressum Religionis, Diœcesanus Episcopus potest absolvere.

Cunctæ suspensiones impositæ a jure in pœnam alicujus criminis, prout communis fert sententia, Pontifici reservantur. Quod idem de suspensionibus extra jus a Summis Pontificibus impositis sentiendum est, Panormit. *cap.* 2, *de sol. n.* 5; Sylv. *verbo Suspensio num.* 8; Felin. *ibid.* Mendo *d.* 25, *n.* 96, et alii plures.

Quæ autem imponuntur in jure non in pœnam, sed pro cuntumacia et non reservantur, potest absolvere Episcopus; quia cum non sit pœna, sed medicina, neque Pontifex eas sibi reservet patitur lex hanc benignam interpretationem.

Interdictum, aut est locale, aut personale. Certum est autem, locale non posse Bullæ virtute tolli, sed personale, quia Bulla est privilegium personæ, non loci.

Interdicta a jure, sunt multa, quæ refert Mendo, *in cap.* 9, *d.* 25, remittens ad speculationem ipsius juris, discutere, an sint reservata, vel non. Quæ interdicta cum innitantur casibus frequenter occurrentibus, ideo non adscribuntur, et ne etiam excedamus affectatam in hac materia brevitatem, quoad absolutionem ab eis, et suspensionibus et excommunicationibus, observandum est id quod sæpius advertimus, nempe contracta per delictum publicum, si Pontifici reservantur, posse virtute Bullæ absolvi non ulterius, quam semel in vita et semel in articulo mortis. Contracta autem per delictum occultum et reliqua etiam non reservata, vel reservata Superiori, qui sit Pontifice inferior posse absolvi toties quoties.

Quæritur, an virtute Bullæ irregularitas aliqua tolli possit? Respondetur negative. Quia irregularitas non est censura, ut communis fert sententia et censuræ duntaxat solvuntur virtute Bullæ. Trullench. vero asserit contrariam sententiam non esse improbabilem; et quod in praxi possit quis illam sequi, quando, necessitate urgente, non datur facilis ad Superiorem recursus. Plures etiam, quos refert Dian. sentiunt, virtute Bullæ posse absolvi ab irregularitate, quæ pure est pœna, non vero ab alia. *In Bulla lib.* 1, § 7, *cap.* 2, *d.* 17, *num.* 4, Dian. 1, *p. tract.* 11, *sess.* 27.

DUBIUM XVI.

De potestate commutandi vota virtute Bullæ.

Verba Bullæ sunt hæc: *Podra tambien el dicho Confessor commutarles qualesquiera votos, aunque se an con juramento, dando la limosna, que pareciere en favor, y beneficio de la Bulla de la santa Cruzada, exceptos los de la Gallidad y Religion, y Ultramarino.*

ARTICULUS I.

Resolvuntur dubia aliqua.

Primum dubium: *An in facultate, qua conceditur commutandi vota virtute Bullæ, conce datur etiam dispensandi?* Resp. negative. Est sententia communis. Ratio: quia in facultate minori, ut est facultas commutandi, non includitur facultas major, qualis est dispensandi. Sotus tamen tenet affirmativam partem; Leander etiam pro hac opinione refert Tabienam, et Tolet.; sed hi Auctores non loquuntur de commutante cum potestate delegata, qualis est Bullæ potestas; sed de commutante cum potestate ordinaria; quod longe diversum est; Sot. *lib.* 7, *de just. q.* 7, *versu Post hæc.*

Quæritur secundo, quisnam Confessarius possit commutare vota virtute Bullæ; et an commutatio facienda sit in Confessione? Resp. Quemlibet Confessarium ab Ordinario approbatum, juxta opiniones a nobis relatas circa approbationem necessariam, ut quis eligi possit virtute Bullæ. Quod autem commutatio possit extra confessionem fieri, est communior sententia.

Tertio, an ad commutandum virtute Bullæ requiratur causa? Resp. Non requiri aliam causam præter eam, quæ imbibitur in ipsa facultate et exercitio commutationis, nempe elee-

mosynam, quæ tribuitur ad subveniendum intentioni ipsius Cruciatæ. Hæc est plurium, quos refert Mendo, *disp.* 20, *num.* 183.

Quarto, an per Bullam possint vota commutari in opus non æquale, sed minus? Resp. Undique esse Auctores, et negantes, et asserentes. Leander utramque opinionem æque afferit probabilem, *tom.* 1, *tract.* 5, *disp.* 4, *quæst.* 156.

Quinto, an virtute Bullæ tota commutatio fieri debeat in subsidium Cruciatæ? Resp. Non esse necessarium ita fieri commutationem, quamvis bene possit fieri, si censeretur expedire.

Sexto, quænam summa danda sit in subsidium Cruciatæ? Resp. Hanc summam arbitrio prudentis Confessarii relinqui posse. Debet autem detrahere ab aliis piis operibus, quod in subsidium Cruciatæ in commutatione addiderit.

Septimo, an in commutatione pro eleemosyna temporali, his qui non possunt talem eleemosynam elargiri, possit confessarius imponere eleemosynam spiritualem v. g. Orationes et alia pia opera in subsidium expeditionis Cruciatæ? Resp. Plures Auctores Affirmativam tenere sententiam, quos videre est apud Mendo; et ipse quamvis illam non sequatur, asserit securam in praxi *d.* 46, *n.* 177 *et* 178.

Octavo, an virtute hujus privilegii juramenta possint commutari? Resp. affirmative, et non solum quando juramenta addunt supra votum ad firmandum illud, in quo non potest esse dubium, quia exprimitur in Bulla, sed etiam quando juramentum fit seorsim et separatim a voto; quia juxta regulas juris, quidquid disponitur in altero duorum æquivalentium, censetur etiam in alio disponi. Votum et juramentum procedunt ab eadem virtute Religionis et fiunt in Dei honorem et cultum; ergo quemadmodum votum potest per Bullam commutari, sic et juramentum, Trull. Candid. Thom. Sanct. Suar. Fill. Dian. Basil. de Leon. Hinc resolvitur:

1. Quidquid in commutatione voti observatur, debere etiam in commutatione juramenti observari, Laym. Leand. et Mend. *d.* 26, *n.* 62.

2. Quod si aliquis fecisset votum juramento confirmatum, commutato per Bullam voto, quod est præcipuum, manere deobligatum a juramento, quod est accessorium.

3. Quod si vota, aut juramenta sunt in favorem tertii, non possunt per Bullam commutari, si a tertio jam accepta sint; quia Pontifex non concedit privilegium uni in alterius præjudicium; bene tamen possunt commutari antequam acceptentur, quamvis in subsidium pauperum, vel operum piorum fuerint facta. Et addit Trull. *lib.* 1, § 7, *cap.* 7, *d.* 7, *num.* 2, vota etiam acceptata, posse non improbabiliter per Bullam commutari, si adsit justa causa, quod non admittit in juramentis. Et Fag. *lib.* 2, *in Dec. cap.* 49, cum pluribus sentit idem, refertque Cajet. et Petr. de Navar. Basil. de Leon. Barbos. Laym. Mend. *d.* 26, *num.* 147.

Quæritur primo, an si quis fecit votum, imposuitque sibi pœnam aliquam pecuniariam in pœnam violati voti, post violationem illius, possit ista pœna per Bullam commutari? Respondetur affirmative, quia major est obligatio, quæ resultat ex violatione voti, quam ea, quæ resultat ex voto absoluto et directo, quod quis fecisset dandi illam pecuniam; sed hæc obligatio ex voto absoluto et directo potest commutari per Bullam; ergo etiam illa, quæ est minor, Mendo *d.* 26, *num.* 149, cum multis.

Quæritur secundo, an votum faciendi quidquam et non petendi commutationem illius voti, possit per Bullam commutari? Respondetur affirmative, quia is, qui votum facit, non potest derogare auctoritati Superioris potentis commutare votum, et delegare facultatem commutandi, ut per Bullam Pontifex declarat.

Quæritur tertio, an facienti votum cum intentione, ut tale votum Pontifici reservetur, et quod nullus illud possit dispensare neque commutare per privilegium quodvis, possit votum illud commutari per Bullam? Respondetur affirmative, quia illa intentio, neque efficit, neque efficere potest quod intendit; quia reservatio voti dependet unice a potestate reservantis.

ARTICULUS II.

De votis, quæ virtute Bullæ commutari nequeunt.

Tria sunt hæc vota: nempe Castitatis, Religionis et Ultramarini, de quibus suo ordine disseretur.

Quæritur primo, quodnam Castitatis votum nequeat per Bullam commutari? Respondetur, votum absolutum castitatis perpetuæ et perfectæ, quod sequentibus declarabitur resolutionibus:

1. Votum conditionale castitatis, commutari posse per Bullam, ante et post purificatam conditionem; quia hoc votum potest

commutari ab Episcopo; ergo etiam virtute Bullæ; siquidem per istam possunt commutari cuncta, præter tria assignata, Thom. Sanch. Trull. Anton. Gomez. Dian. Tolet. Leand. Mend. *n.* 85 et alii.

2. Votum castitatis conditionale pœnale, posse etiam commutari per Bullam; probatur eadem ratione, et quia non est votum castitatis perfectum, et quia non fit propter affectum ad id, quod promittitur.

3. Votum castitatis conditionale, quod non pendet a conditione contingenti, sed certa, non esse conditionale, sed absolutum, et ita non posse per Bullam commutari, v. g. si quis voveret castitatem sub conditione, quod Sol oriretur crastina die.

4. Neque etiam per Bullam commutari posse votum pœnale de materia reservata, quando tale votum fit in pœnam peccati jam commissi, vel quod committitur, quando fit votum. Ratio, quia conditio non suspendit consensum, nec est contingens, ita ut ab ejus contingentia sit etiam contingens substantia et obligatio voti, quapropter votum censetur absolutum.

5. Non posse commutari votum castitatis ad centum annos; quia censetur perpetuum, quia ab annis his, in quibus tale votum potest fieri, non potest quis prudenter sibi promittere vitam ultra centum annos.

6. Posse commutari votum castitatis, quod factum est ad aliquod tempus, v. g. quatuor aut decem annos, quia non est reservatum Pontifici, quod non est perpetuum. Sed si vovens esset jam ætatis multum provectæ, v. g. nonagenarius, aut centenarius, considerandæ sunt istius et valetudo et vires, an prudenti judicio possit vivere ultra decem aut quatuor annos, ad quos facit votum, quia si istius vita prolixior non speratur debet censeri perpetuum et consequenter nequit per Bullam commutari.

7. Illum, qui virginitatem vovit, animo duntaxat abstinendi se a primo actu venereo, quo violatur virginitas, posse per Bullam obtinere commutationem voti, quia hoc votum est castitatis partialis.

8. Votum non petendi debitum posse commutari alterutri conjugum et utriusque, quia est votum castitatis partialis. Etiam potest commutari alteri conjugum votum castitatis, quod fecit sine licentia alterius post Matrimonium consummatum; quia non est votum castitatis perfectæ, siquidem remanet cum obligatione solvendi debitum. Sed utriusque conjugibus non potest commutari votum, quando de communi consensu voverunt; quia est votum perfectum castitatis, ita ut eorum neuter possit nec petere debitum, nec reddere.

9. Votum non contrahendi Matrimonium, per Bullam posse commutari, quia non est votum castitatis perfectæ. Neque contra votum faceret, qui non contrahendo peccaret contra sextum Decalogi præceptum. Potest etiam commutari votum accipiendi Ordinem Sacrum; quia non est votum castitatis, sed status cujusdam, cui castitas annexa est. Itaque non peccaret contra votum, qui graviter circa castitatem delinqueret ante ordinem susceptum.

10. Votum conjugale castitatis posse commutari; quia est votum castitatis partialis; nisi forte auctoritate Pontificia, hoc votum statui alicui annexum fuerit, v. g. Ordinis Militaris, in quo equites, qui professionem emittunt, castitatem conjugalem vovent; quamvis videatur probabile juxta opinionem negantem hos esse veros Religiosos, quod votum illud castitatis conjugalis possit commutari in his, quemadmodum in aliis conjugibus.

11. Resp. Quod votum disjunctivum est commutabile per Bullam, quamvis una ejus voti pars sit Pontifici reservata, dummodo alia non reservetur; quia est in voluntate ejus, qui vovit eligere partem illam materiæ non reservatæ, quæ commutabilis est. Sed si elegisset partem materiæ reservatæ, communior opinio negat commutari posse; quamvis Maldero defendat contrariam sententiam et Diana dicat, cum probabilitate magna defendi posse. Mendo etiam id affirmat, modo postquam materiam reservatam elegerit, non voveat denuo; quia votum illud non fuit a principio reservatum; ergo si non denuo fiat votum, non potest electio materiæ reservatum facere; Maldero *t.* 2, *tract.* 10, *cap.* 5, *dub.* 10; Mendo *disp.* 26, *n.* 115.

12. Quod probabile et tutum sit, commutari posse per Bullam votum castitatis factum propter metum levem ab intrinseco causatum, quia simpliciter non est perfectum; siquidem deest illi perfectio libertatis et spontaneitatis, juxta coactionem et involuntarium; Bonac. Less. Ang. Nav. Fun. Dian. Trult. Mend. *n.* 117.

13. Quod si quis faciat plura vota castitatis partialis, v. g. votum non contrahendi Matrimonium, et post hoc votum etiam abstinendi se ab una specie luxuriæ, et postea ab alia specie, etc. ita ut in omnibus votis simul junc-

tis includatur obligatio servandæ castitatis perfectæ; vota non possunt commutari per Bullam, si vovens voluit jungere votum ultimum cum reliquis votis, ita ut foret ultimum votum complementum omnium, ut vovens omnimoda et perfecta castitate teneretur. Sed si non habuit talem intentionem, sed fecit quodcumque votum quasi seorsim et unumquodque cum affectu solo ad materiam partialem ejus, commutari possunt hæc vota, unumquodque seorsim, quia singula sunt vota castitatis partialis.

14. Quod si votum castitatis, aut cujusvis materiæ reservatæ commutavit Pontifex in aliam materiam non reservatam, hæc secunda obligatio voti poscit virtute Bullæ commutari; quia commutatio delevit reservationem, Less. Aragon. Suar. Thom. Sanch. et alii, quos citat et sequitur Mend. *n.* 125.

15. Quod votum castitatis factum ante contractum Matrimonium, non possit cuiquam commutari per Bullam, ut petere debitum possit. Ratio, quia illud votum fuit absolutum castitatis perfectæ, et ita non potest commutare partem illius, qui non potest commutare totum; unde Pontifex solus potest.

Quæritur secundo, quodnam Religionis votum nequeat per Bullam commutari? Resp. Votum absolutum et perfectum Religionis, Th. Sanch. Trull. et alii, quos citat Mend. *n.* 129. Unde resolvitur:

1. Quod in circumstantiis, in quibus dictum est in resolutionibus supradictis quod votum castitatis commutari possit, Religionis etiam votum commutari valeat, accomodatis casibus proportionaliter unius materiæ et quæstionis ad aliam.

2. Quod votum hoc debeat esse votum Religionis approbatæ, ne commutari possit. Itaque potest commutari votum ingrediendi domum aliquam, vel hospitum, vel Collegium, ubi viri, aut feminæ commorantur divino cultui dediti. Et etiam commutabile est votum ingrediendi Religionem approbatam, non ut ibi quis Religiosam vitam degat, sed ut habitu incedat eremitæ, etc., quia isti non sunt vere Religiosi. Hic est communis omnium Bullæ expositorum sensus.

3. Posse commutari vota paupertatis et obedientiæ, quæ quis facit in sæculo, aut Religione non approbata, quia ista non sunt vota Religionis.

4. Posse commutari votum accipiendi habitum in Religione Divi Jacobi, Alcantaræ, Calatravæ et aliis Religionibus militaribus (excepta Religione Divi Joannis, quia hæc est vera Religio, utpote, in qua castitas, paupertas et obedientia voventur.) Ratio, quia, cum alii defendant Religiones illas, non esse vere et proprie Religiones, alii vero contrarium sentiant, restat in opinione an sint proprie et vere Religiones; et consequenter an reservatum sit votum ingrediendi eas; quod sufficit, ne hoc votum censeatur reservatum; odiosa enim restringenda sunt, Mendo *d.* 26, *n.* 132.

5. Posse commutari vota ingrediendi Religionem austeriorem, in ingressum Religionis laxioris, votum ingrediendi in hoc Monasterium, ingressum alterius Monasterii; votum etiam differendi ingressum quoad certum tempus; votum perseverandi in Religione, prout votum istud distinguitur a voto ingrediendi Religionem ; quia in cunctis istis casibus, non commutatur substantia voti, sed qualitas ; Mendo in variis *num. c.* 12, in quo citat alios.

Quæritur tertio, quodnam votum Ultramarinum non valeat per Bullam commutari? Resp. votum duntaxat absolutum, et perfectum peregrinationis ad visenda loca sancta Jerosolymorum, vel locum eorum aliquem, in quo omnes Bullæ conveniunt Expositores. Hinc resolvitur :

1. Quod hoc votum possit commutari per Bullam in casibus, de quibus egimus de voto castitatis et Religionis proportionaliter, v. g. quando hoc votum est conditionale, pœnale, vel factum est ob metum causatum ab extrinseco, etc.

2. Quod quidquid non est de substantia voti, sed tantum de qualitate, commutari possit, v. g. ire peditem, vel mendicando.

3. Hoc votum non posse commutari, quamvis ob devotionem solam sit factum; est communis sententia, ut potest videri apud Mendo *n.* 143, contra Grassium, et Sa, qui putarunt, votum hoc tunc duntaxat reservari, et incommutabile esse per Bullam, cum in subsidium fiebat Terræ Sanctæ.

DUBIUM XVII.

DE ALIQUIBUS DIFFICULTATIBUS BULLÆ, QUÆ EXPLICANDÆ RESTANT.

ARTICULUS I.

An debeat asservari summarium Bullæ, et inscribi nomen accipientis.

Hæc sunt verba Bullæ : *Y declaramos, que los que la tomarem, ayan de guardar, y recibir esse summario, y Bulla, quæ va impresso de molde, y sellado, y firmado de nuestro nombre, y sello, porque de otra manera no ganan, ni gozan de le dicha Bulla, ni gracias de ella. Y por quanto vos N. disteis dos reales de plata, que es la limosna e que avemos tassado, y declarado, y recib steis esta nicha Busa, y esercito en ella vuestro nombre, declaramo que aveis conseguido, y se os concede la dichas gracias, etc.* Circa quod resolvitur :

1. Opinionem esse communem, quod ad obtinendas Bullæ gratias, necessarium sit accipere summarium, taxatamque eleemosynam erogare.

2. Communiter etiam sentire omnes Bullæ expositores, non esse necessarium afferre secum Bullam, sed sufficere habere domi asservatam, vel sub alterius confidentia.

3. Quod quamvis communiter sentiant plures, quod si quis absque culpa perdiderit summarium, ejus tamen gaudeat gratiis; non vero si culpabiliter; probabile tamen est, accepta Bulla et erogata eleemosyna obtineri gratias, si perdatur inculpabiliter vel culpabiliter, etiamsi voluntarie scindatur. Quia ut sentiunt Trull. et Mendo *disp.* 23, *num.* 3, non est præceptum Pontificis sed consilium, quando dictat summarium asservandum, Basil. Pont. in manuscriptis; Mendo eodem *num.* 3.

4. Non esse etiam de præcepto inscribere in Bulla vivorum nomen accipientis, nec in defunctorum Bulla nomen ejus, pro cujus anima accipitur; quamvis debeat fieri præcipue in Bulla vivorum, quia si forte quis in articulo mortis obmutusceret, constet per ejus inscriptum nomen, ipsum habere Bullam, et possit ei applicari indulgentia et tempore interdicti possit in loco sacro cum moderata pompa sepeliri.

ARTICULUS II.

An acceptis Bullis duabus, possint aliqua privilegia obtineri duplicata.

Respondetur affimative, quia ita declarat expresse ipsa Bulla. Circa quod resolvitur :

1. Non posse accipi pro uno tam vivo, quam defuncto, plures Bullas ; quia ita disposuit Gregorius XIII.

2. In ordine ad privilegia, quæ conceduntur indefinite, non esse necessarium duplicatam accipere Bullam, v. g. ad privilegium lacticiniorum, esus carnium de consilio utriusque Medici, eligendi Confessarium, qui absolvat a casibus Pontifici non reservatis, et ad alia similia ; quia ista privilegia, unica tantum Bulla obtinentur toties quoties quis vult, aut indiget.

3. Privilegia, quæ conceduntur ad unicam duntaxat vicem posse obtineri bis, acceptis Bullis duabus. Itaque qui duas accepit potest absolvi bis a casibus Pontifici reservatis ; potest indulgentiam plenariam, quæ conceditur semel in vita, et semel in articulo mortis, sibi applicare bis utroque casu ; potest etiam opinione asserentium indulgentias stationis ad Altaria non obtineri, nisi semel per dies singulos, ipse obtinere bis, duplicando stationes, etc.

4. Posse accipi duas Bullas pro eodem defuncto ; est autem utilius non accipere eas simul, quia potest accidere, quod in prima vice non applicetur indulgentia defuncto ob defectum alicujus requisiti, quod requisitum suppleatur in secunda vice.

ARTICULUS III.

De suspensione, et revalidatione Indulgentiarum, et gratiarum, quas Bullæ Commissarius concedit.

Commissarius Cruciatæ Generalis, virtute facultatis sibi a Pontifice concessæ suspendit, durante anno publicationis Bullæ, cunctas gratias, et indulgentias ubique terrarum, in quibus Bulla promulgatur, exceptis illis, quæ Superioribus Ordinum Mendicantium in ordine ad Religiosos concessæ sunt ; et postea Commissarius declarat in favorem Cruciatæ,

quod qui acceperit Bullam possit gaudere cunctis ante suspensis indulgentiis et gratiis; quæ declaratio est revalidatio. Finis intentus per hanc suspensionem est, ne deficiat Cruciatæ subsidium eleemosynarum, quæ a fidelibus erogantur; quia si possent sine Bulla alias obtinere gratias et indulgentias, plures Bullam non acciperent; et ita data eleemosyna pro Bulla, revalidantur indulgentiæ suspensæ, ut possit accipiens obtinere. Circa hoc videbis sequentes resolutiones:

1. Respectu accipientis Bullam statim ac promulgatur, non suspendi gratias, nec indulgentias ullas, quia iste nec locum, nec tempus suspensioni tribuit; et quamvis dicatur revalidari indulgentias, est quia suspendendæ erant, casu quo iste non esset tam sedulus in accipiendo Bullam.

2. Commissarium non suspendere has gratias et indulgentias in locis illis, ubi Cruciata non valet; quia nec illuc attingit ejus potestas, nec ad finem intentum suspensio talis conducit.

3. In opinione asserente annum durationis Bullæ esse naturalem, posse inveniri aliquos dies, in quibus sine Bulla, indulgentiæ aliquæ obtineantur et gratiæ, v. g. promulgata fuit Bulla anno superiore in aliquo loco Kalendis Februarii. Hoc anno promulgatur decima die mensis in eodem loco; in diebus illis, qui restant a Kalendis Februarii, usque ad decimam diem mensis, possunt obtineri prædictæ indulgentiæ sine Bulla; nam suspensio pro anno superiore expiravit prima die Februarii et suspensio pro anno præsenti, non incipit nisi a decima.

4. Jubilæum, quod quandoque Pontifices concedunt pro duabus septimanis obtinendum, posse obtineri sine Bulla, si Pontifex contrarium non expresserit; quia hæc est mens Pontificum et animus, ut omnes tale Jubilæum obtineant et neque pauperes, quibus ad Bullam accipiendam pecunia non suppetit, a Jubilæo excludantur obtinendo. Itaque Commissarius nunquam hoc Jubilæum suspendit, Ferm. Villal. Rodriq. Trull. Dian. citati a Mendo *d.* 29, *num.* 10.

5. Facultates et gratias in jure communi contentas non suspendi a Commissario Bullæ; quia communis doctrina est id, quod est de jure communi, non revocari, si clare non exprimitur.

6. Neque etiam suspendi indulgentias et facultates, quæ conceduntur ab Episcopis; quia tantum suspenduntur gratiæ et facultates, quæ immediate a Sede Apostolica dimanant, ut constat ex Bullæ prooemio.

7. Suspendi gratias et indulgentias, quæ conceduntur post promulgationem Bullæ, praxis et stilus est, quod Commissarius illas examinet et facit copiam, ut promulgentur et quod non possint obtineri sine Bulla *l.* 1, § 5, *dub.* 4, *num.* 3.

8. Trullench sentire, gratiam concessam pro anima e Purgatorio eruenda per Missam in privilegiato Altari celebratam, non suspendi per Bullam, quod etiam Diana probabile censet. Sed communior et probabilior est contraria sententia et illa favet magis expeditioni Cruciatæ. Itaque ad obtinendam hanc gratiam est opus Bulla. Ludovicus de la Cruz ait, quod ille, qui Missam commendat, debeat habere Bullam. Melius Rodriquez asserit, teneri celebrantem; quia Bullam debet habere, qui indulgentiam obtinet; obtinet vero qui celebrat, non qui celebrare commendat. Religiosus autem, qui celebrat in Altari Monasterii sui, non indiget Bulla; quia Religiosi absque Bulla gaudent gratiis sibi concessis, ut statim videbimus.

9. Non suspendi per Bullam gratias et facultates, quæ non habent similitudinem aliquam aut æquivocationem cum gratiis et facultatibus Bullæ, v. g. si Episcopus aliquis haberet testandi licentiam et gratiæ illæ, quæ pertinent ad honorem et jurisdictionem, ut sunt gratiæ illæ, quibus fruuntur docentes et studentes in universitatibus, Ministri Sancti Officii et alii constituti in aliqua dignitate, aut officio. Ratio: quia quando in litteris Apostolicis revocantur aliquæ gratiæ, quæcumque sint, intelliguntur revocari duntaxat gratiæ illæ, quæ obviare, vel opponi possent his gratiis, quæ in dictis litteris revocantibus conceduntur, ut advertit Mendo, citatis Felino et Bartolo; gratiæ, quas pro exemplo apposuimus, non opponuntur gratiis in Bulla concessis, neque Bullæ expeditionis; ergo istæ non revocantur per Bullam. Et hæc est sententia plurium, quos citat Mend. *disp.* 29, *num.* 33.

10. Neque etiam suspendi per Bullam gratias concessas Religionibus Mendicantibus quoad Religiosos earum; quia expresse excipiuntur a Commissario in suspensione aliarum. Sed neque etiam potest illas suspendere, quia Pontifex non tribuit ei facultatem hanc in Bulla Latina. Quod etiam dico de gratiis concessis Religionibus non Mendicantibus, si istæ participes fuerunt privilegiorum illarum.

Quod de Religiosis dicitur, debet etiam intelligi quoad novitios; quia in favorabilibus, nomine Religiosorum comprehenduntur; non vero includuntur Donati, quia non sunt Religiosi; neque etiam Tertiarii Franciscani, qui utrique indigent Bulla, ut gratias Religioni concessas obtineant. Mendo cum aliis, *n.* 44 *et* 45.

11. Quod de Religiosis viris dicitur, intelligendum esse de Religiosis feminis, id est Monialibus cum proportione, quæ si sunt Ordinis Mendicantis, non egent Bulla ad obtinendas Ordinis sui gratias, quia istæ non suspenduntur. Si vero non sunt Mendicantes, neque participant privilegia eorum, egebunt Bulla.

12. Sæculares etiam egere Bulla ad obtinendas gratias aliquas concessas in favorem Religionum Mendicantium, quæ immediate attinent etiam ad favorem ipsorum sæcularium; v. g. Indulgentias, quæ conceduntur visitantibus Altaria, aut Ecclesias dictarum Religionum.

13. Alias gratias, quæ præcipue et immediatæ conceduntur in favorem duntaxat Religionis et redundant etiam in beneficium sæcularium, posse etiam a sæcularibus obtineri sine Bulla, quia non suspenduntur : v. g. Facultas, quam habent Mendicantes absolvendi a casibus reservatis, commutandi vota, dispensandi in quibusdam rebus et aliæ similes facultates, quæ in unaquaque Religione videndæ sunt quæ et quales sint. Quod etiam dico de Religionibus non Mendicantibus, si participant privilegia earum. Hæc resolutio est contra Navarum, Lopez, Acosta et Trull. Sed assentiunt ei supra decem et octo, aut viginti Auctores, quos citat et sequitur Mendo, *n.* 63, qui etiam addit, S. Pium V, consultum respondisse, mentem suam non esse revocare per Bullam hæc privilegia; et expressit anno 1571, in Privilegiis Ordinis Prædicatorum; et putandum est, hunc fuisse et esse animum reliquorum Pontificum.

ARTICULUS IV.

De suspensione interdicti, dum Bulla promulgatur.

Commissarius Generalis virtute facultatis sibi a Summo Pontifice concessæ suspendit interdictum, ubicumque fuerit per octo dies ante et post Bullæ promulgationem, ut solemnius fiat promulgatio. Circa hoc quædam difficultates resolvuntur :

1. An suspensio interdicti duratura sit sexdecim, an decem et septem dies, ideo quia Commissarius suspendit interdictum octo dies ante et totidem post promulgationem Bullæ. Videtur eumdem diem promulgationis non esse numerandum inclusive cum aliis antecedentibus et consequentibus. Respondetur hoc esse probabile, v. g. illum diem non esse inclusive numerandum et quia favorabile est, posse extendi suspensionem usque ad dies decem et septem; Mendo *d.* 30, *n.* 2.

2. Suspendi interdictum positum a quocumque Judice, quia Pontifex est Superior cunctis et delegat quoad hoc Commissario propriam potestatem.

3. Quod si in aliqua Civitate populosa promulgetur in diversis Ecclesiis et diversis diebus Bulla præ multitudine populi; interdictum suspendatur octo diebus ante et totidem post promulgationem in unaquaque Ecclesia et Parochiani illius Ecclesiæ in qua adhuc interdictum non suspensum est, frequentare possint Ecclesiam illam, in qua est suspensum. *Idem n.* 6.

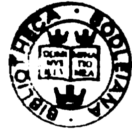
4. Excommunicatos, aut publice denuntiatos, propter quos interdictum positum fuit, non manere absolutos per illos dies, quibus suspenditur interdictum, quia vinculum excommunicationis distinguitur a vinculo interdicti, quod suspenditur.

5. Neque interdictum personale particulare suspendi; quia hoc non obstat promulgationi solemni Bullæ, quæ est finis intentus in suspensione interdicti, neque hoc vocatur absolute interdictum. *Idem num.* 12.

6. Interdictum generale personale comprehendens cunctos vicinos loci suspendi quamvis non sit locale, quia hoc obstat solemni Bullæ promulgationi.

7. Quod si interdictum positum est in Ecclesia loci, in qua non est promulganda Bulla, adhuc suspendatur, quia Commissarius loquitur absolute non dicens suspendi interdictum in Ecclesia, in qua promulganda est Bulla, si in ea fuerit interdictum; sed suspendi in loco toto, in quo Bulla promulgatur.

8. Idem dicendum esse, si aliqua Regularium Ecclesia interdicta foret in loco illo, in quo Bulla promulgatur, etiamsi omnes in tali communitate commorantes essent interdicti generaliter; quia illud interdictum est publicum et non particulare, ac si una Parœcia et cum Parœciani interdicti essent.

9. Quod, finitis diebus suspensionis, iterum resurgit interdictum, quin denuo po natur.

CAPUT II

De Bulla Compositionis.

Commissarius Generalis Bullæ, virtute facultatis sibi a Pontifice concessæ, potest facere conventionem super bonis male habitis, aut usurpatis ; quando de domino eorum non constet ; quam facultatem potest ipse Commissarius subdelegare, ut de facto subdelegant Commissarii Bullæ in Indiis ; et quia difficile erat et molestum pro minoribus quibusdam quantitatibus, ad Commissarium recurrere, ad debita ista componenda expedit.

DUBIUM I.

DE BONIS IN COMMUNI, DE QUIBUS COMMISSARIUS POTEST COMPOSITIONEM FACERE.

ARTICULUS I.

Quænam quantitas componi possit.

Respondetur 1. Singulis quibusque annis componi posse quantitatem duorum millium nongentorum quadraginta, et unius argenteorum et sex maravedisiorum cum quinquaginta. Bullis compositionis acceptis, quæ singulis annis accipi possunt; quia per unamquamque Compositionis Bullam componuntur quinquaginta argentei et viginti et octo maravedesii, et ita cum quinquaginta Bullis compositionis acceptis, dicta quantitas componitur.

Respondetur 2. Quod si inveniatur major quantitas componenda quam ea, quæ cum quinquaginta Bullis componi potest, recurri debeat ad Commissarium, qui solet exigere pro compositione decimam partem ejus quantitatis, quæ componenda est, et hanc in subsidium Cruciatæ; quod etiam ordinat exigendum Commissariis in Indiis subdelegatis. Hinc resolvitur :

1. In uno anno non posse accipi plures quam quinquaginta Bullas compositionis ; vel sumantur singulæ seorsim, vel plures, vel omnes simul.

2. Quod si quidem debet ultra id, quod per quinquaginta Bullas componere possit, non valeat differre compositionem, aut restitutionem ad sequentem annum, ut componat quantitatem acceptis novis Bullis, sed statim debeat restituere, aut componere cum Commissario restantem illam bonorum quantitatem. Peccabit autem graviter differendo, nisi dilatio alias prudentis judicio justificata fuerit.

3. Quamvis peccaverit differendo culpabiliter restitutionem aut compositionem, posse tamen in sequenti anno, acceptis Bullis, debitum componere. Neque obstabit distulisse, intuitu per Bullas componendi, quia quamvis Bulla non prosit his qui in fide Bullæ aliena usurpavere bona, illis tamen qui Bullæ fidentes, restitutionem distulerunt, videtur valitura, quia valde diversa sunt hæc duo : nempe usurpare in fide Bullæ, et differre restitutionem in fide ejusdem; et cum alias hoc, quod est non valere Bullam, sit odiosum, non debet ampliari. Et si fiducia privaret hoc beneficio, adhuc perspiciendum est, an compositio dilata fuerit in fiducia, aut cum fiducia Bullæ, quia si dilata fuit cum fiducia, adhuc compositio potest fieri per Bullam. Mendo *d.* 32, *n.* 51.

4. Quod si quis per unam Bullam composuerit minorem quantitatem quam componere potuisset, v. g. triginta argenteos, si postea contraheret aliud debitum, cujus incertus esset dominus, v. g. debitum viginti et octo argenteorum, non possit componere hos viginti, et octo argenteos, per illam eamdem Bullam, per quam composuerat triginta, quamvis nec illi triginta, neque isti viginti et octo argentei excedant quantitatem, quæ per unam Bullam componi potest : quia Bulla non valet ad debitum de futuro contrahendum, sed ad debitum jam de præterito contractum et compositio finitur, quando accipitur Bulla, nec potest ultra extendi.

5. Quod si unus debeat alicui domino incerto triginta argenteos et alius debeat alicui domino incerto viginti, non liceat utrisque accipere unam compositionis Bullam pro debito utriusque, quia unaquæque Bulla conceditur uni soli ; et hæc est praxis ; sed eorum quisque posset suscipere debitum alterius, pro quo satisfaceret, quod impleret accipiens Bullam compositionis.

Quæritur : Quænam eleemosyna pro Compositionis Bulla eroganda sit ? Respondetur : Duos erogari argenteos; sed si compositio fiat de bonis, quæ debentur pro omissione Officii

Divini, erogandi sunt et alii duo ad fabricam ejus Ecclesiæ, in qua beneficium habet, qui Officium omisit.

ARTICULUS II.

Cujusnam qualitatis futura sint bona, super quæ fieri possit compositio ?

Respondetur : Hæc bona debere esse incerta, vel hanc compositionem fieri de bonis incerti domini, vel de bonis, quæ debentur Ecclesiæ, pauperibus, aut operibus piis ; quia Pontifex est Administrator horum bonorum, et potest de illis compositionem facere ; aliisque compositionem delegare. Dilucidatur autem hoc magis, resolutionibus sequentibus :

1. Cum sit probabilis opinio, et tuta in conscientia, bona incerti domini, quæ quis non acquisivit injuste, sed invenit, v. g. posse sibi applicare, si postquam sufficientem diligentiam adhibuerit pro inveniendo dominum, non invenerit ; neque teneri ad compositionem, aut restitutionem, nisi forte dominus inventus fuerit ante necessarium præscriptionis tempus, quo impleto, jam non tenetur reddere domino. Quæritur ergo quodnam temporis spatium ad hanc præscriptionem requiratur. Hæc est materia Jurisconsultorum *in tit. de præscript. et in tit. de usucapion ;* Theologorum etiam in tractatu *de just. et jure.* Sed in opinione asserentium prædicta bona deberi operibus piis, potest fieri de piis bonis compositio.

2. Ut aliqua bona censeantur incerti domini, necessarum esse, habentem illa bona, sufficientem prudentum virorum judicio diligentiam adhibere pro domino certo inveniendo. Quod si facta sufficienti diligentia, dominus non comparuerit, habenda sint illa bona pro bonis domini incerti, et potest fieri de illis compositio. In hoc Auctores consentiunt.

3. Quod quando constat bona ista esse alicujus ex tribus aut quatuor dominis, non tamen constat cujusnam sit eorum, hæc bona non sunt incerta, neque de illis potest fieri compositio, sed debent tradi tribus illis, aut quatuor, de quibus est dubium, ut illi inter se dividant, et inter se componantur. Neque postea si verus dominus appareret, tenerentur alii consortes restituere vero domino id, quod in partitione acceperunt, quia quando divisio facta fuit, unusquisque cedit juri suo. Mend. cum aliis, quos citat *d.* 33, *n.* 12 ; Dic. *t.* 1, *de just. et jure, l.* 2, *tr.* 2, *d.* 9, *dub.* 15.

4. Non esse incerta bona illa, quæ jura, aut leges cujusque Regni disponunt, sic vel sic applicanda, quamvis de dominio non constet; quia hæ leges obligant in conscientia, utpote justæ; et ita non potest fieri de illis compositio.

Quæritur primo, an in casu, quo compareret dominus bonorum, de quibus per Bullas facta est compositio, vel cum Commissario conventum fuit; *is, qui composuit illa bona, debeat restituere, aut justa conscientia possit sibi retinere ?* Respondetur. Quod in conscientia non teneatur restituere, facta jam legitime compositione, et remanere in conscientia securum, quamvis dominus ipse in externo foro possit coram Judice ista bona expostulare, et ipse Judex ad restitutionem compellere. Probatur prima pars : quia Pontifex præ dominio excellentiæ, posset auctoritate ad transferendum per compositionem dominium talium bonorum, quando talis compositio ad animarum salutem conducit, et talia bona sunt in tali statu, quod ad pauperes pertineant ; ergo in conscientia non debet restituere ille, ad quem per compositionem, dominium talium bonorum translatum fuit. Secunda pars probatur : quia horum bonorum compositio, duntaxat est ad forum conscientiæ ; ergo in externo foro repeti possunt. Hinc fit satis asserentibus non posse fieri hanc compositionem tuta conscientia, quia est in præjudicium tertii, nempe bonorum domini. Satisfit, inquam, quia remanet domino jus, et actio, ut in externo foro sua bona expostulet, irrationabiliter autem invitus erat dominus bonorum, quod is, qui eorum compositionem per Bullam fecisset, ab onere restitutionis in conscientiæ foro maneret immunis, cum ipse bonorum dominus sit Pontifici subditus, ejusque bona subjiciantur supremæ Pontificis potestati, quando eorum administratio spirituali saluti conducit, ut conducebat, quando illorum dominium in foro conscientiæ per compositionem fuit translatum. Neque hæc compositio, aut translatio dominii in præjudicium domini censeri debet facta, quemadmodum neque præscriptio censetur in præjudicium, quamvis post præscripta bona compareat illorum dominus ; nam quemadmodum Respublica eo quod habeat potestatem super temporalia bona, quatenus utilitati civili conducunt, et publicæ, concedit præscriptionem bonorum, quin domino injuriam inferat ; ita Pontifex, eo quod habeat potestatem super bona incerta, quatenus spi-

rituali saluti conducunt, concedit juste eorum compositionem in conscientiæ foro, quin bonorum domino præjudicium fiat.

Quæritur secundo, quibusnam personis possit valere compositio per Bullas, aut cum Commissario? Resp. Cunctis quibus diximus vivorum Bullam posse valere in cunctis articulis dubii quarti, posse etiam valere compositionis Bullam, quin excludatur defunctus, qui ante mortem injunxit hæredi pro exoneranda conscientia, ut necessarias compositionis acciperet Bullas.

Quæritur tertio, quibusnam personis Bulla hæc valere non possit? Resp. Illis non valere, qui in fiducia Bullæ, aliena bona usurparunt; sed posse valere his, qui cum fiducia Bullæ usurparunt. Quod ut intelligas: ille in fiducia Bullæ usurpavit, qui si non speraret, se compositurum ea bona per bullam, non usurpavisset ea; ille vero cum fiducia Bullæ usurpavit, qui motus est ad usurpanda bona per cupidinem, aut motivum aliud, quia quamvis non speraret se compositurum illa bona, tamen eodem modo usurpavisset, quamvis aliquod habuerit solamen, quod per Bullam compositioni daretur locus.

Hic advertendum est, quod quamvis bona male habita in fiducia Bullæ componi nequeant, posse tamen recurri ad Commissarium Generalem pro compositione eorumdem, qui potest committere talem compositionem Episcopo, cujus facultate non coarctat Commissarius. Mend. *d.* 33, *n.* 43 *et* 44.

DUBIUM II.

De particularibus Casibus, in quos Bulla compositionis intrat.

Decem et octo casus particulares assignantur, in quibus Bulla compositionis habet locum. In quibus omnibus, duo supponuntur, quæ jam animadversa relinquimus: Primum, quod non constet de domino bonorum, quæ componuntur. Secundum, quod facta fuerit sedulo diligentia prudentum judicio sufficiens ut eorum dominus inveniatur. In Bulla Latina additur a Pontifice alia conditio, nempe quod a volente se componere exigatur juramentum quod sufficientem diligentiam adhibuerit in quærendo bonorum domino et non invenerit. Sed juramentum hoc duntaxat exigitur, quando fit compositio cum Commissario, non vero quando fit per Bullas, quia tunc sufficit, quod quis in conscientia sibi persuadeat, quod sufficientem curam in domino quærendo habuerit. Et ita in praxi receptum est.

ARTICULUS I.

De primis sex casibus, qui ponuntur in Bulla.

Primus casus. Potest fieri compositio de bonis male obtentis et habitis, de acceptis et acquisitis per lucra et usuras, vel alio quolibet modo, si, facta sufficienti diligentia, non comparuerint domini, quibus legitima restitutio fieri debeat.

In hoc casu advertendum est, quod videatur *dub.* 7, *tr.* 5, *in lib.* 3, summæ, ubi agitur de usura et in quibus casibus debetur ejus restitutio, poterit compositio per Bullam habere locum, modo de domino, cui restitutio facienda esset, post diligentiam sufficientem non constiterit, neque usuræ obtentæ fuerint in fiducia Bullæ. Quod idem advertendum est in reliquis quibuscumque casibus, ne iterum repetere cogamur.

Diximus componi posse id, quod obtinetur per *lucra*, quæ exurgunt ex accommodatione fructuum obtentorum per *usuras*, quod resultat ex accommodatione pecuniæ in significatione stricta, et in lata significatione in accommodatione cujusvis mercis. Diximus: *Quolibet modo.* Id est modo simili usuræ, ut mohatra.

Secundus casus. Potest fieri compositio de fructibus beneficiorum et aliorum redditüum Ecclesiasticorum male habitis ob defectum in Horis Canonicis recitandis. Circa quod resolvitur:

1. Quod quando ob defectum in recitando fit horum bonorum compositio, tribuenda est tanta pars ad fabricam Ecclesiæ, ubi est beneficium, quanta Cruciatæ, v. g. si accipitur pro compositione Bulla una, tribuendi sunt Ecclesiæ argentei duo, si duodecim Bullæ accipiantur, viginti quatuor argentei tribuendi sunt Ecclesiæ et sic proportionaliter.

2. Quia cum fructus beneficii percipiantur etiam aliis titulis et obligationibus onerosis a recitatione diversis, hinc fit, solum hic deberi restitutionem ob defectum in recitando, quod recitandi oneri correspondet, debita spectata proportione. Th. Sanc. Henr. et Mendo *d.* 34, *n.* 25, asserunt, Episcopum recitare omitten-

tem ad quintam fructuum partem restituendam teneri, Canonicum vero et Parochum ad quartam, Reliquos Beneficiatos, et qui gaudent beneficio simplici, Præstimonio, Capellania, aut pensione sufficienti ad onus recitandi, teneri ad tertiam partem. Qua via quisque posset hanc partem per Bullas componere, v. g. habet quis Beneficium simplex, ex quo tercenta ducata recipit annua, omittit recitare Officium per totum annum; debet restituere fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus ducata centum, quæ est tertia pars reddituum; quam partem componere potest, acceptis decem et novem compositionis Bullis, erogando Cruciatæ triginta et octo argenteos et totidem fabricæ Ecclesiæ. Si omittit Officium per mensem, aut per dies quindecim, illam par tem restituere tenebitur, quæ mensi, aut diebus quindecim ex redditu correspondet, quam partem per Bullam, aut Bullas compo nere potest.

3. Omittentem Officium parvum, ad quod tenetur pro pensione, eodem modo ad restitutionem obligari. Quod si per Bullas venit componere debitum, tantam partem debet restituere fabricæ Ecclesiæ, ubi est beneficium, ex quo illi penditur, quantam Cruciatæ. Quod si pensio fuerit super Episcopatum, probabile est, partem dandam fabricæ, posse tribui, vel in fabricam Ecclesiæ Matricis, vel alterius cujuscumque Ecclesiæ, in qua Episcopus habeat Ecclesiasticos proventus.

4. Habentem beneficia in diversis Ecclesiis, si componat per Bullas, quod omissione officii debitum contraxit, id quod fabricæ Ecclesiæ tribuendum est, teneri dispertiri inter illas Ecclesias omnes, in quibus habet beneficia; majorem partem illi, unde majores percipit redditus tribuendo.

Tertius casus. Potest etiam fieri compositio super dimidium legatorum, quæ facta fuere pro exoneranda conscientia bonis male habitis, si personæ, quibus talia legata facta sunt, negligentes fuerint per annum integrum in percipiendis legatis, quamvis de legatariis constet et personis. Circa quod resolvitur :

Negligentiam legatarii in perceptione rei legatæ, non debere numerari a tempore, quo factum est testamentum, vel testator obiit, sed a tempore, quo ipse certus factus est legati ab hærede, vel testamentario; quia ubi de re non constat, non potest quis accusari de negligentia in re. Itaque si a tempore, quo habuit notitiam, numeratur annus, et ille negligenter se habuerit in recuperando legato, poterit hæres dimidium legati per Bullas componere.

Si legatarius vero fuerit aliquis locus pius, debet admoneri is, qui talis loci curam habet. Si legatarii fuerint pauperes in communi, Procurator pauperum debet admoneri. Quod si isti post admonitionem negligentes fuerint per annum, potest fieri compositio de legati dimidio.

Quartus casus. Potest etiam fieri compositio super legatis factis antea, vel tempore durationis Bullæ, quorum legatarii facta sufficienti diligentia non inventi fuerint. Circa quod resolvitur :

1. Quod si non invento legatario, invenitur hæres ipsius, legatum absolutum debet dari isti hæredi; legatum quoque conditionatum, purificata conditione; et super hoc legatum nequit hæres per Bullam componi.

2. Idem, quod conceditur circa legata, non inventis legatariis, posse applicari fideicommissis et donationibus, quando non inveniuntur partes. Itaque possunt etiam per Bullas componi.

Quintus casus. Si aliquis Judex Ordinarius, aut delegatus, vel Assessor perceperit nummos, vel aliquid aliud pro ferenda mala, aut injusta sententia, vel pro causa protrahenda in præjudicium partis, aut pro alia injuria inferenda, vel aliquid aliud faceret, quod non deberet; tunc possent omnes isti, male parta per Bullas componere, salvo semper jure partis, ut illi satisfiat. Circa quod resolvitur :

1. In opinione plurium asserentium, non debere restitui id, quod pro actione turpi, aut injusta acceptum est, quando tale obsequium est pretio æstimabile, nullum istorum judicum, qui in re mala perpetranda peccaverunt, teneri ad compositionem pretii pro re mala perpetrata; in opinione vero tutiori asserentium contrarium, teneri, si non restituunt, componi per Bullas. Quod observandum est in sequentibus casibus huic similibus.

2. Idem, quod dicitur de Judicibus, qui revera sunt Judices, debere intelligi de quibuscumque potentibus sententiam ferre pro officio, aut subdelegatione, aut partium consensu.

3. Damnum, quod parti intulerunt, ipsos non posse componere per Bullas, sed teneri restituere, etiam dato casu, quod non deberent id, quod pro injusta acceperunt sententia.

Sextus casus. Si aliquis Advocatus accepit quidquam pro advocando in causa injusta, ciente parte causæ injustitiam, potest iste

Advocatus per Bullas componi; sed parti, cui præjudicavit, pro damno satisfacere tenetur. Circa hunc casum resolvitur idem, quod in resolutione prima et tertia præteriti casus. Ultra notandum est , quod si pars, quam defendit Advocatus nescit causam suam esse injustam, juraque pro se trahi violenta, tunc Advocatus restituere tenetur parti id, quod pro patrocinanda causa accepit et damna quæ ex tali suscepta causa fuerunt orta.

CAPUT III.

DE SEX ALIIS CASIBUS QUI PONUNTUR IN BULLA.

Septimus casus. Si quis testis pro falso testificando, aut Fiscalis, vel accusator pro accusatione falsa, vel quod omiserit accusare, cum teneretur, acciperet quidquam, posset componi de acceptis, ultra satisfactionem, quam tenetur reddere parti præjudicatæ.

Octavus casus. Officiales, Scribæ, Notarii, aut Secretarii, qui pro aliqua re in officio suo injuste perpetrata perciperent quidquam , possunt componi super accepto. Sed præjudicatis partibus satisfacere tenentur.

Hi duo casus sequentes coincidunt cum casibus supradictis Judicis et Advocati, et ita eadem regula utendum est.

Nonus casus. Possunt omnes Judices, et sæculares, et Ecclesiastici in causis temporalibus componere per Bullam ea bona, quæ ob administrandam justitiam pro jure debitam, a litigantibus acceperunt vel ista bona sint pecuniæ, vel specie alia.

Dicitur, *in causis temporalibus ;* quia est simonia accipere quidquam pro causis spiritualibus, et etiam est simonia, id per Bullas componere. Et quamvis advertat Trullench. Pontificem duntaxat prohibere compositionem et dispensationem in simonia incursa ratione Beneficii, Apostasiæ, Hæresis, Homicidii, aut Ordinum non rite acceptorum ; inde tamen, tantummodo infertur, Commissarium habere potestatem ad componendum pretium; acceptum in aliis simoniis ; non vero, quod hoc pretium possit componi per Bullas, siquidem hæ non conceduntur, nisi ut componatur id, quod pro causis temporalibus acceptum est.

Dicitur, *Ratione justitiæ administrandæ, etc.;* quia non potest Judex pro justitia administranda stipendium accipere, neque pretium ; si quidem pro ejus administratione salarium accipit, quod bis solveretur, si, ultra id, pretium acciperet. Unde resolvitur :

1. Quod in casibus, in quibus Doctores probabiliter a restitutione Judicem excusant, non tenetur Judex ad compositionem pretii accepti pro administratione officii sui, si ipse Judex Doctorum sequatur opiniones. Contraria vero pars securior est.

2. Quod quando litigans dedit judici aliquid pro redimenda vexatione, quia alias Judex non ferret sententiam justam, pro eo tenetur Judex acceptum restituere litiganti, in quo negotio non datur compositionis locus. Hæc est omnium sententia communis.

3. Quod quando litigans dat bona fide aliquid Judici, vel quia putat teneri dare, vel quia ad dandum cogitur, debet Judex restituere ipsi litiganti, ut habeat in hac causa locum compositio.

4. Quod, quando litigans dat aliquid animo corrumpendi Judicem et attrahendi illum ut pro se ferat sententiam, quia putat litigans jura pro se in tali negotio non stare, quamvis in rei veritate favorabilis sententia sibi debeatur, tunc Judex agnoscens se ferre sententiam justam et debitam in favorem litigantis, non potest retinere sibi id, quod accepit, sed tenetur restituere ipsi litiganti, antequam exsequatur actionem, pro qua pretium accepit. Sed post actionem jam exsecutam tenetur restituere pauperibus , in quo casu compositio per Bullam habet locum. Quia quando litigans intendit corrumpere Judicem muneribus, aut stipendio consentit tunc in transferendo dominio munerum pro ferenda in suum favorem sententia, et non aliter; ergo data in favorem sententia, quæ est conditio posita, litigans caret jam titulo et jure, ut restituantur sibi munera quæ dedit, quia jam a se dominium illorum abdicavit. Ex alia parte non potest Judex id quod accepit retinere, quia cognoscit datum fuisse sibi pro eo ipso, quod ipse tenebatur facere, nempe pro ferenda sententia justa, et debita ; ergo tenetur retribuere pauperibus, et consequenter potest id per Bullas componere. Tol. Fag. Mald. Nav. Salon. Less. Vill. Trull. quos citat, et sequitur Mendo *d.* **14**, *n.* **138.**

Decimus casus sic jacet in Bulla Castellana: *Se pueden componer los Escrivanos, Notarios, y Secretarios, y los Officiales de justicia, que huvieren en recibido, y ellevando derechos demasiados por raxon de officios contras las leyes y ordinancas, que les estan dadas, non sabiendo*

las personas a quien deven restituir. Circa quod resolvitur :

Quod in tutiore opinione, lex, quæ taxat stipendium pro quolibet instrumento solvendum, non solum est pœnalis, sed etiam absoluta, et obligans in conscientia. Itaque debent Notarii restituere id, quod ultra legis taxationem accipiunt; præcipue si ad taxationis, legem se staturos cum juramento promiserunt. Sed si ignoratur, cuinam injuria illata sit, poterunt per Bullas, id quod ultra taxationem acceperunt, componere. Non tamen caret probabilitate contraria opinio, nempe legem illam esse tantummodo pœnalem, et ita non obligare in conscientia, et consequenter non teneri restituere, neque componere id, quod acceperunt ultra taxam, nisi forte excederet justum laboris pretium; quia tunc tenerentur restituere, quamvis lex non adesset.

Undecimus casus, sic in Bulla Castellana : *Si alguno, injuste, o indevidamente, por rogar, y fa vorecer que no se haga justicia, e que svelten a el que justamente estava preso per delitos llevo dineros, o otras; cosas algunas, se podrà componer en lo que assillevo, satisfaciendo el dano de la parte, a quien se hizo el agravio.*

Hic casus ponitur, supponendo id, quod accipitur pro causa injusta, aut turpi, restituendum esse pauperibus; qui vero opinioni adhæserit contrariæ excusanti a restitutione, non eget compositione, uti dictum est. Hinc adverto, quod si sequatur parti contrariæ damnum, non solum debet accipiens satisfacere tali damno, sed etiam is, qui largitus est aliquid pro illa intercessione injusta, quia tam agens quam intercedens ad damnum concurrerunt.

Duodecimus casus : *Se pueden componer de lo que por ivegos furen obligados a restituir a pobres; pero aviendo intervenido engano en ellos, o ganando a personas, que non pudissen enagenar lo que perdieron, no se pueden componer; y sabiendo a quien se lo ganaron, son obligandos a se lo restituir; y no lo sabiendo, se puedens componer en esto caso, como en el de ariba.*

Vide *dub.* 13, *tr.* 5, *lib.* 3, ubi agitur de ludo et de casibus, in quibus male parta per ludum restitui debeant; in quibus casibus, locum habet compositio, quando ignoratur cuinam fieri debeat restitutio.

ARTICULUS I.

De sex ultimis casibus, qui ponuntur in Bulla.

Decimus tertius casus : *Si alguno, dissimulando en si le que no ay en el, o otra cosa semejante de lo que en este color huviere recidibo, se puede componer, y el que pide limosina fingiendo ser pobre ny lo siendo, de lo que por estæ capsa huvicre recidibo se puede compener ny sabiendo ne ambos estos casos, à quien como dicho es se deve restituir.* Hinc resolvitur :

1. Acquisitum per eleemosynam, ficta paupertate, posse per Bullas componi, quamvis sciatur, quisnam tales eleemosynas erogaverit; quia est multorum opinio, hanc restitutionem non deberi nisi pauperibus, quia erogantes tales eleemosynas intendunt erogare illas Christo in pauperibus ad levandas illorum miserias, et ita eleemosynarum dominium transferunt in pauperes. Et quando Comissarius coarctationem illam assignat : *No sabiendo a quien se deve restituir*, loquitur Commissarius in opinione asserentium deberi eleemosynas restitui ipsis, qui eas erogaverunt, quando paupertate ficta acceptæ sunt. Trull. Henr. Navar. Villal. et alii, quos citat Mendo, *n.* 169.

2. Quod acquisitum fuit fictione alia, v. g. Consanguinitatis, Sanctitatis, etc. si sciatur, cuinam debeat restitui, non posse per Bullas componi, bene tamen si nesciatur.

3. Si id quod fingitur non fuit plus quam impulsiva causa, ut aliquis erogaret, non esset opus compositione, quia non est obligatio restituendi. Quod si accipiens cum fictione fuit causa motiva, ut alter erogaret tenetur restituere, et si ignoraverit personam, potest componere. Impulsiva causa est illa, quæ inclinat ad aliquid dandum, vel faciendum; sed ita inclinat, ut daretur vel fieret, etiamsi talis causa impulsiva non adesset; Motiva est illa causa, sine qua nec daretur, nec fieret.

Quartus decimus casus : *Item en todas las cosas, que alguno huvieren hallado, hecha primiero sufficiente diligencia, non pareciendo sus duenos, ni à quien competen de ser restituidas se puede componer.*

In hoc casu loquitur Bulla in opinione asserentium, non posse quemquam inventa bona retinere post inquisitum diligenter et non in-

ventum dominum. Sed jam supra diximus, contrariam opinionem esse probabilem, et tutam, neque in illa opus esse compositione. Circa bona vero naufragantium, standum est juris, et Bullæ in Cœna Domini dispositionibus.

Decimus quintus casus: *Item el que tuviere alguna o algunas cosas en su poder, de personas, o personas, que no pueden ser avidas para restituir selo aviendo se para ello hecho la debida diligencia necessaria, se podra componer de lo que aquello montare.*

Potest quis habere aliqua bona alterius pro diversis titulis, v. g. Commendationis, Mutui, Oppignorationis, Depositi, aut alicujus alterius contractus, in quo dominium non transfertur. De istis igitur bonis potest fieri compositio, non comparente domino, cui restituenda sunt, nec habita spe illius inveniendi.

Hic advertendum est, id quod quis habet in deposito judiciali, quod vocatur sequestratio, teneri reddere illi, quem Judex assignaverit, nec habentem posse pro auctoritate sua decernere, cuinam illa bona tradenda sint; neque etiam ex ejus arbitrio dependet inquirere, neque curare de inveniendo domino. Et si Judex assignaverit dominum, et talis dominus non inveniatur, tenetur Depositarius tradere depositum Judici, ut ipse decernat de deposito si sit faciendum. Sed si Judex postquam assignavit dominum, et officium suum explevit, non repetit depositum, sed committit. Depositario curam restituendi illud, jam tunc depositum remanet in potestate Depositarii, tanquam si dominus ipse commendavisset. Tunc si dominus non compareat, habet locum compositio.

Decimus sextus casus: *Se pueden componer de los danos que se a y hecho adeundo a casa, consus ganados, o de ortramanera assi en los panes y vinas como en otros qualesquier heredamientos, no sabiendo a quien se huviere hecho el dano.* Casus hic per se patet.

Decimus septimus casus: *Todas las mugeres, que non son publicamente des honestas, se pueden componer, de qualquier dinero o oys, que por causa sea huvieren recibido; y los hombres, si de mugeres, que no tienen maridos, se pueden componer per la misma razon.*

Hic casus loquitur in opinione paucorum asserentium non posse feminas, quæ in occulto turpiter vivunt, referre, nec retinere pro turpitudine pretium; sed cum probabilius sit, posse, non egent compositione. Quod idem dico de viris, sed si tam illi, quam illæ ferrent pretium ab eo, qui non potest talia bona alienare, tenentur restituere, neque componere, possunt, nisi dominus, cui facienda esset restitutio, ignoraretur.

Decimus octavus casus: *Si alguno ha vendido vino aguado por puro, o medido con falsa medida, o huvieren vendido alguna otra cosa con menores pesos, o medidas, o vendido una cosa por otra, o mezclado, o pesado, o mal medido, no sabiendo a quien se huvieren vendido, se pueden componer.*

Casus hic est latissimus, et in tractatu de Restitutione videndum est, quando ob dictas et similes fraudes teneatur quis restituere, et quando excusari possit. Quando vero restituere teneatur, poterit componi, si certus dominus ignoretur.

ARTICULUS II.

Conclusio hujus Bullæ.

Concludit Bullam Commissarius Generalis: *En los casos, y cosas que a qui particularmente no van expressados, attento que la facultad, y comission a Nos dada, y concedida por su Santitad es general, y comprehende otras mas cosas, en que se puede hazer la dicha composition, la remitimos al arbitrio de los Confessores, para que ellos como Medicos espirituales, digan, y declaren a sus penitentes de todo lo que en virtud de esta Bulla, facultad Apostolica se podran componer para el descargo, y satisfacion de sus animas, y conciencias, demas de los casos en esta Bulla declarados.*

Longum esset discurrere per cuncta officia, artes et facultates, ut diceremus casus, in quibus teneantur restituere et componere per Bullas, hi, quibus tales artes et officia prohibentur. De hac materia tractant Mendo, *disp.* 35; Joannes Machado *tom.* 2. *De Perfect. Conf.* Petrus de Onnate, *tom.* 1, *de contract.* qui omnes eruditissime.

Ut regulam propono: Cunctos professores artium, tam liberalium quam mechanicarum, hos etiam, qui Reipublicæ habent officia, Mercatores et eos qui quodcumque contractus genus exercent, posse componi per Bullas et eximi ab obligatione restituendi, pro defectibus in obligatione suarum professionum aut negotiorum, si ignorent cuinam debeatur restitutio, nec ipsi injuste processerint in fi-

ducia accipiendæ Bullæ. Et ita in qualibet professione debent hæc duo puncta disquiri.

Solum hic libet advertere, de quibusnam redditibus Ecclesiasticis possit fieri compositio, et de quibus non, possit quando hi redditus tenentur restitui alio titulo, quam ad officium non recitatum, quia de hoc jam sermo habitus est. Circa quod resolvitur :

1. Episcopum et Parochum, quando defuerunt residentiæ sine causis, quas assignat Trid. *sess.* 23, *de ref. c.* 1, et quando ultra tempus indultum ibi defuerunt, non posse percipere fructus, neque componi pro iis, quia ibidem prohibet Concilium ipsam compositionem, neque Bulla derogat probibitionem.

2. Ecclesiasticum non assistentem Ecclesiæ, non posse percipere distributiones, neque componi pro his; quia hæ habent dominum, cui debeant restitui, nempe assistentes. Ita sentiunt Expositores Bullæ.

3. Omnes Ecclesiasticos non habentes curam animarum posse componi pro fructibus restitutioni obnoxiis ob defectum residentiæ, nisi hi fructus debeantur residentibus, quia tunc nequit fieri compositio.

4. Posse componi per Bullas, vel cum ipso Commissario fructus male perceptos, aut ex eo, quod quis non obtinuerit Canonice beneficium, aut quod incurrerit in censuras post beneficii possessionem, quando isti fructus sic male percepti debentur Ecclesiæ, aut pauperibus; quia Pontifex potest istos fructus tunc componere, aut per Bullas, aut cum ipso Commissario, ut est Administrator ipsorum bonorum, et ita concedit.

Dixi : *Quando debentur Eeclesiæ, aut pauperibus.* Quia si juxta consuetudinem et statutum deberentur successori, non possent componi. Sed si fieret revalidari titulus beneficii, tunc possidens invalide nihil teneretur restituere, quia in hoc casu, ipse est successor beneficii respectu ultimi possessoris. Ita Mendo, *c.* 34, *n.* 42 usque ad 47.

Quæritur, an dilatio componendi se per Bullas et quando sit peccatum mortale? Respondetur : Illam dilationem, quæ in restituendo foret peccatum mortale, futurum etiam mortale peccatum in componendo, quando quis habet bona incerti domini et intendit componere per Bullam. Et quandoque dilatio minor erit peccatum mortale, quia sæpe impossibilitas aut difficultas magna restituendi excusat a restitutione prompta , quæ impossibilitas aut difficultas non poterit a compositione excusare, cum possit parva quantitate fieri.

Quæritur secundo, an qui non habet unde pro integro restituat, habet tamen, unde per Bullas componatur, accipere Bullas teneatur in casibus, quibus per Bullas possit satisfacere? Resp. Videri obligatum esse; quia debet restituere eo modo, quo potest. Probabilior est tamen contraria opinio; quia compositio est privilegium, et nullus tenetur uti privilegio , ut restituere cogatur.

Quæritur tertio, an possit componi per Bullas, qui accepit eleemosynam pro celebrandis Missis et non meminit a quo accepit, vel cui debeat applicare? Resp. negative. Iste autem satisfacit offerendo sacrificium pro his, qui eleemosynas erogaverunt. Mendo cum aliis, *d.* 35, *n.* 31.

CAPUT IV.

DE BULLA DEFUNCTORUM.

In hac Bulla, quam format Commissarius Generalis, ex una clausula Latina, concedit Pontifex indulgentiam plenariam per modum suffragii in favorem animæ, cui applicatur ista Bulla et pro qua taxata erogatur eleemosyna.

DUBIUM I.

De Indulgentia plenaria, quæ per Bullam conceditur animæ in Purgatorio patienti.

Pontificem posse concedere indulgentias, tam in favorem vivorum quam defunctorum est perspicuum, tum per Conciliorum definitiones, tum per continuatam concedendi praxim, sed vivis concedit, ut subditis adhuc suis per modum absolutionis; defunctis vero, utpote jam extra jurisdictionem ejus existentibus, per modum suffragii, tribuens ex Ecclesiæ Thesauro, cujus opes ipse dispensat, quando indulgentiam concedit plenariam id, quod sufficit, ut pro integro solvatur debitum pœnæ, quod anima illa tenebatur pro culpis in Purgatorio pati. Itaque suffragium est subsidium, aut auxilium, quod illi tribuitur, ut solvat in parte vel in toto, et eripiatur a pœnis, quas patiatur.

Quæritur primo, an infallibiliter Indulgentiam lucretur plenariam Bullæ anima, pro qua offertur? Resp. affirmative; concurrentibus cunctis ad applicationem requisitis.

Quæritur secundo quandonam hujus Indulgentiæ beneficio fruatur anima? Resp. Tunc quando erogans eleemosynam taxatam pro bulla applicat illi suffragium; communiter fideles applicant hoc suffragium ubi primum bullam accipiunt; sed possunt non statim applicare, præsertim si se extra statum gratiæ senserint, quia quamvis speculative loquendo non sit opus statu gratiæ in applicante, ut animæ prosit indulgentia, qui tamen tutiorem semitam cupit sequi, differet prudentius applicationem, donec se in statum gratiæ restituat.

Quæritur tertio, an sit utile accipere ultra unam vicem Bullam pro una anima? Respondetur affirmative; quia contingens est quandoque deesse requisitum aliquod, quo deficiente, non habeat indulgentia effectum. Itaque conducit accipere sæpius Bullam pro eadem anima, ut, si semel, aut sæpius defuit requisitum aliquod, suppleatur per aliam Bullam. Singulis annis non possunt ultra duas Bullas pro eadem anima accipi; hæ tamen duæ singulis annis possunt sumi.

Quæritur quarto, an quando quis accipit Bullam defunctorum, possit determinationem relinquere Deo, ut ipse eligat animam, quam voluerit, cui applicentur indulgentiæ? Resp. negative. Mende *d.* 36, *n.* 1.

Quæritur quinto, an possit accipi Bulla pro pluribus animabus, aut pro omnibus, ut inter eas dividatur indulgentia, per quam anima una poterat a pœnis eripi? Respondetur affirmative. Ratio est: quia qui accipit hoc summarium, potest quidquid illi qui vadunt, vel mittunt ad bellum contra infideles; sed illis conceditur, quod possint applicare indulgentiam animabus Purgatorii per modum suffragii, quin coarctentur, ut tantum applicent animæ (quamvis communiter fidelium praxis uni applicet); ergo et ille poterit pluribus applicare.

DUBIUM II.

De aliis difficultatibus circa Bullam.

Quæritur primo, an sit necessarium, quod sit in statu gratiæ ille qui applicat suffragium hujus Bullæ, aut aliam quamlibet Indulgentiam defunctis, ut eis prosit? Resp. 1. Quoad hanc Bullam supponere communiter Auctores, ut videre licet in Trull. *l.* 4, *d.* 10, prodesse Bullam defuncto quamvis accipiens et applicans ei non sit in gratia; quia Pontifex *ex opere operato* applicat ex Thesauro Ecclesiæ hanc indulgentiam per modum suffragii, apponendo pro conditione, solum ut taxata eleemosyna erogetur; quod potest facere peccator; neque ideo privabit animam defuncti applicatione Thesauri, quemadmodum qui erogat eleemosynam per manum servi, aut eleemosynarii peccatoris, non privatur merito et præmio eleemosynæ.

Resp. 2. Quoad aliam quamcumque indulgentiam, quæ defunctis applicatur per modum suffragii, quamvis Cajetanus cum aliis senserit applicantem debere esse in statu gratiæ, ut prosit illi cui applicatur, opinionem tamen contrariam esse probabiliorem, et communiorem. Ratio est, quia status gratiæ tantum requiritur in indulgentia ad tollendum obicem, et ut possit recipi indulgentiæ effectus, qui est relaxare pœnam debitam pro culpa, quæ pœna non potest relaxari illi, cui non est dimissa culpa per gratiam; ergo sufficit esse in gratia illum, qui recepturus est effectum indulgentiæ, nempe animam in Purgatorio existentem, non vero applicantem. Mendo *d.* 36, *n.* 12, ubi citat plures.

Quæritur secundo, quænam eleemosyna taxata sit pro defunctorum Bulla? Resp. Quod extra Indias, eleemosyna est duorum argenteorum; apud Indos vero pro Hispanis defunctis, argenteorum quatuor; pro Indis vero nigris, Hispanis pauperibus, servis, Religiosis utriusque sextus, argenteorum duorum.

CAPUT V.

DE FACULTATIBUS COMMISSARII GENERALIS CRUCIATÆ.

Speciales facultates, quas habet Commissarius Generalis a Pontifice, non circumferuntur Hispanico sermone, sed Latino, et Brevibus quibusdam in favorem Commissarii. Hæ pertinent partim ad animarum salutem, partim ad bonam Cruciatæ expeditionem spectant. Quæ magis veræ fuerint, eas in hoc capite ventilabimus.

DUBIUM I.

De facultatibus in ordine ad bonam Bullæ expeditionem.

Quæritur primo, quamnam facultatem habeat

Commissarius, ut procedat contra delinquentes in Cruciatam? Resp. posse procedere contra illos, iisdem pœnis, quibus quælibet Ecclesiastica jurisdictio, usque ad relaxandum deliquentes sæculari brachio, si pœna capitis judicarit dignos.

Quæritur secundo, quinam putentur in Cruciatam delinquere? Resp. Impedientes, aut retinentes promulgationem Bullæ; rapientes, aut occultantes bona ad Cruciatam pertinentes; opponentes se privilegiis ministrorum Cruciatæ; remorantes, aut malitiose percutientes eos, qui ad bellum contra Infideles vadunt, ne vadant; et alios similes. Inter eos autem, qui ad bellum pergunt, non sunt numerandi ii, qui pro stipendio pugnant, nisi sint pauperes, et eant substituti, et missi ab aliis in Cruciatæ subsidium; quia hi, qui vadunt pro stipendio, si non sunt pauperes, non gaudent Bullæ privilegiis.

Quæritur tertio, an pœnæ pecuniariæ, quas imponit Commissarius, debeant pro integro Cruciatæ applicari? Respondetur affirmative.

Quæritur quarto an pœnæ impositæ ab ordinariis pro quocumque delicto, debeant applicari Cruciatæ? Resp. Olim, omnes pœnas applicandas fuisse, nunc vero dimidium earum. Præcipiturque Ordinariis in virtute sanctæ obedientiæ, ut applicent eas; Ordinariorumque dictis standum est quoad earum quantitatem; quoad fidelitatem vero, Pontifex injungit Religionum Ordinariis, committitque Commissario, ut inquirat, an fideliter se gerant; et ut possit ad fidelitatem compellere.

Quæritur quinto, quosnam officiales possit Commissarius Generalis eligere? Resp. In omnibus Provinciis posse eligere Commissarium, subdelegando eis in toto, vel in partem suam jurisdictionem, et Notarios ad quidquid in hoc negotio se obtulerint. Sed tam Commissarios, quam Notarios approbaturus est Ordinarius prudenti judicio. Potest etiam compellere quoscumque Notarios, ut exhibeant chyrographa ad hoc negotium pertinentia. Commissarius autem Generalis non potest cogi, ut compareat coram alio Judice quam Pontifice, neque Commissarii, et Notarii subdelegati coram alio quam Commissario Generali in rebus ad Cruciatam spectantibus, dum eis attendit; quamvis hos possint punire Ordinarii locorum, in quibus delinquunt, in materia, quæ ad Cruciatam non pertineat.

Quæritur sexto, quamnam potestatem habeat Commissarius in recolligendis Cruciatæ bonis? Resp. Posse admonere omnes habentes bona Cruciatæ, chyrographa, aut instrumenta pertinentia primario, aut secundario ad Cruciatam, ut manifestent Commissario, aut alteri personæ ab eo deputatæ statim ac possint sub pœnis pecuniariis in subsidium Cruciatæ adjudicandis; Episcopos vero et alios Prælatos, sub pœna supensionis, et interdicti ab Ecclesiæ ingressu; reliquos vero sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, a qua solus Pontifex possit absolvere. Qui autem aliquid bonorum, quæ diximus, scienter retinuerit, non poterit beneficio, neque gratiis gaudere Bullæ.

Aliæ facultates, quas habet Commissarius quoad expeditionem Bullæ, vel inferuntur sufficienter ex ipsa Bulla, vel jam in hoc libro tractatæ sunt.

DUBIUM II.

De facultatibus, quas habet quoad animarum salutem.

Quæritur primo, an possit in irregularitatibus dispensare? Resp. affirmative, exceptis illis quæ procedunt ex homicidio voluntario, simonia, apostasia a fide, hæresi, aut mala Ordinum acceptione, aut ex celebratione Missæ, et aliorum Divinorum Officiorum, cum quis censura esset ligatus in contemptum clavium. Potest vero dispensare in reliquis, quæ procedunt ex delicto, ut possint retinere beneficia, et percipere fructus eorum, delendo infamiam et inhabilitatem, quæ ab irregularitate proveniebat, et restituendo exercitium Ordinum non male acceptorum.

Quæritur secundo, in quanam forma possit in his irregularitatibus dispensare? Resp. Quod dispensando, et componendo simul; hoc est imponendo aliquam pœnam pecuniariam in subsidium Cruciatæ, quæ succedit pro pœna irregularitatis.

Quæritur tertio, an hæc dispensatio valeat in foro externo? Respondetur affirmative. Quia Pontifex non coarctat facultatem Commissario ad forum tantum internum.

Quæritur quarto, an valeat quando delictum est publicum? Respondetur affirmative. Eadem ratione.

Quæritur quinto, an possit dispensare Commissarius in aliquo impedimento occulto matrimonii, postquam invalide contractum est? Resp. Posse dispensare in impedimento affinitatis quoad primum et secundum gradum, quod præcessit

ad matrimonium per fornicationem, ut possit matrimonium revalidari, sed cum his limitationibus, nempe ut contrahentes servaverint formam Concilii Trid., quod ista dispensatio valeat solum in foro conscientiæ, et ita Commissarius debet talem dispensationem concedere, verbo aut scriptis, quæ tradantur Confessario, ut lecta statim rumpat. Quod impedimentum sit occultum. Quod matrimonium sit jam contractum. Quod ex ejus dissolutione timeantur gravia scandala, ut communiter timeri possunt. Quod unus ex contrahentibus processerit bona fide, ignarus impedimenti. Quod hic debeat fieri certior de nullitate primi consensus, ut occulte iterum contrahat novo consensu. Et non debet dici nullitatis causa illi, cui redditur ratio nullitatis primi consensus.

Quæritur sexto, an si hoc impedimentum supervenit matrimonio, possit in eo Commissarius dispensare? Resp. Posse dispensare, ut valeat petere debitum, qui contraxit impedimentum.

Quæritur septimo, an possit Commissarius legitimare prolem, quæ nata est ex matrimonio, durante illo impedimento occulto, quo matrimonium contractum fuit? Resp. Posse, quia etiam tribuitur illi hæc facultas. Et valet in opinione omnium Doctorum hæc legitimatio ad actus spirituales, ut ad Ordines, et beneficia suscipienda. In opinione etiam Henr. Trull. et Mendo valet hæc legitimatio ad succedendum in bonis temporalibus parentum, quia non coarctatur a Pontifice.

Quæritur octavo, an possit Commissarius Generalis licentiam dare, ut erigatur Oratorium in privatis ædibus, et ut in eo celebretur Missa? Resp. Posse, si prius visitatum fuerit ab Ordinario ipsum Oratorium. Quia ita affirmat Commissarius ipse in facultatibus suis, quas promulgari jubet; et ut advertit Idelphonsus de Lara, affirmatio Commissarii facit fidem, debetque illi adhiberi assensus.

Quæritur nono, an possit dare licentiam, ut celebretur Missa, et audiatur una hora ante diem, et alia post meridiem, et quibus personis? Respondetur. Posse dare hanc licentiam personis nobilibus, et quas ille censuerit esse sufficientis qualitatis.

SS. D. N. CLEMENTIS

DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ X.

Constitutio in qua Regularium privilegia quoad prædicationem Verbi Dei, et Sacramenti Pænitentiæ administrationem declarantur.

Superna, etc.

Regulares, qui in Ecclesiis sui Ordinis prædicare voluerint, teneri ab Episcopo Diœcesano benedictionem petere, prædicare tamen posse, quamvis illam non obtinuerint. Quod si Episcopus benedictionem nedum non concesserit, sed etiam contradixerit, nec in prædictis quidem Ecclesiis licere Regularibus prædicare, eosque contravenientes ab illo tanquam a Sedis Apostolicæ Delegato censuris aliisque pœnis Ecclesiasticis in vi Constitutionis fel. recor. Greg. XV, prædecessoris nostri incipientis, *Inscrutabili Dei providentia*, coerceri, et puniri posse. Episcopum tamen absque justa, atque rationabili causa contradicere non debere; et hujusmodi benedictionem teneri etiam Regulares petere, si in quibuscumque Oratoriis sui ordinis sermonem coram populo, vel in Ecclesiis, vel ad crates Monasteriorum Sanctimonialium eorum jurisdictioni subjectarum, licet clausis januis, et nullus sæcularis ibi intersit, habere voluerint. Posse autem Episcopum licentiam concessam Regularibus in Ecclesiis, quæ suorum Ordinum non sunt, prædicare volentibus, illos, quamvis ab Universitatibus, aut a Magistratibus laicis nominatos, etiamsi Episcopi Antecessores per tempus immemorabile hanc licentiam absque examine concedere consueverint, quoad doctrinam examinare, si ita ipsius arbitrio, quod moderatum et discretum esse debet, visum fuerit, et licentiam prædicandi semel iisdem concessam ob rationabiles causas, licet occultas, prædicationem tamen concernentes suspendere; non posse tamen Episcopum generatim prohibere Regularibus, quin in Ecclesiis suorum Ordinum prædicent.

Ad hæc Regulares ab Episcopo ad Confessiones sæcularium in sua Diœcesi audiendas approbatos non posse in alia Diœcesi eas absque Episcopi Diœcesani approbatione audire, quamvis pœnitentes subditi sint ejus Episcopi a quo ipsi Religiosi jam fuerunt approbati; et generaliter ab Episcopo ad personarum sæcularium confessiones audiendas nequaquam censeri approbatos ad audiendas confessiones

Monialium sibi subjectarum, sed egere, quoad hoc, speciali Episcopi approbatione ; atque approbatos pro audiendis Confessionibus Monialium unius Monasterii, minime posse audire Confessiones Monialium alterius Monasterii. Itidem Confessarios extraordinarios semel deputatos, atque approbatos ab Episcopo ad Monialium Confessiones pro una vice audiendas, haud posse, expleta Deputatione, in vi approbationis hujusmodi, illarum Confessiones audire ; sed toties ab Episcopo esse approbandos, quoties casus Deputationis contigerit. Ceterum in Monasteriis, ac etiam Collegiis, ubi juxta Regularia instituta vivitur, posse tam Prælatos Regulares, quam Confessario Regularium eorumdem Monasteriorum, seu Collegiorum, audire Confessiones illorum sæcularium, qui inibi sunt vere de familia, et continui Commensales ; non autem illorum, qui tantum ipsis deserviunt. Illos autem Religiosos, qui ad Confessiones audiendas idonei generaliter fuerint, ab Episcopis quoque, et indistincte absque aliqua limitatione temporum, certorumque locorum, aut generis personarum in Diœcesi propria admittendos. Quoad cœteros vero, qui non adeo idonei reperiuntur, si petierint se admitti arbitrio Ordinariorum, relinqui ipsos cum limitata facultate, prout eisdem Ordinariis magis expedire videbitur, probare, et admittere. Semel autem simpliciter approbatos posse in Diœcesi Episcopi approbantis, quovis anni tempore etiam Paschali, et quorumcumque etiam infirmorum Confessiones audire, absque ulla Parochorum, vel ipsius Episcopi licentia. De qua tamen Confessione teneri dictos Religiosos eorumdem infirmorum Parochum illico certiorem reddere ; et hoc posse illis ab Episcopo sub pœna suspensionis a facultate audiendi Confessiones præcipi ; sufficere tamen ut certior ratio hujusmodi fiat saltem per scripturam apud ipsum infirmum relinquendam.

Et eos, qui dictis Religiosis simpliciter approbatis Paschali tempore confessi fuerint, Constitutioni, quæ incipit : *Omnis utriusque sexus*, quoad Confessionem duntaxat satisfecisse censendos. Regulares vero ad ejusmodi Confessiones audiendas prævio examine simpliciter, et absque ulla temporis præfinitione ab ipsomet Episcopo ; secus autem si ab ejus Vicario, aut ab Antecessoribus Episcopis approbatos non posse ab eodem, qui sic approbavit iterum examinari, aut ab iisdem Confessionibus audiendis suspendi, licentias ipsi concessas revocari, nisi nova superveniente causa quæ ipsas Confessiones concernat ; de qua tamen haud necessarium esse ut in actis constet, nec eam teneri Episcopum ipsis Regularibus significare, sed Sedi Apostolicæ duntaxat, ubi eam aperiri postulaverit. Porro si Regulares cum scandalo, aut alias inhoneste vivant, vel aliquod delictum committant, per quod rationabili Episcopi judicio videantur a Confessionibus suspendi, in quo ipsius Episcopi conscientiam oneratam esse volumus, cum præcipua Ministri Sacramenti Pœnitentiæ qualitas sit vitæ integritas, ac morum honestas, utique eam causam ad Confessionis ministerium pertinere, ac proinde nihil obstare, quominus ob eam possit Episcopus Regulares a semetipso approbatos suspendere, aut repellere a Confessionibus audiendis. Attamen Confessiones audiendi facultatem omnibus simul unius conventus Regularibus Confessariis adimi ab Episcopo inconsulta Sede Apostolica nullatenus posse. Ex facultatibus per Mare-Magnum, aliave Privilegia Regularibus cujuscumque Ordinis, instituti, aut Societatis etiam Jesu concessis factam eis non esse potestatem absolvendi in casibus ab Episcopo sibi reservatis. Et per confirmationes dictorum privilegiorum, quas Regulares a Sede Apostolica post Sacrum Concilium Tridentinum obtinuerunt, nequaquam revixisse privilegia prius ab eodem Concilio, aut deinde Apostolicis etiam Decretis sublata, atque extincta, si quæ habebant, absolvendi a casibus Episcopo reservatis.

Et habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis, non ideo a casibus Episcopo reservatis posse absolvere, posse autem Regularem Confessarium in ea Diœcesi in qua est approbatus confluentes ex alia Diœcesi a peccatis in ipsa reservatis, non autem in illa, ubi idem Confessarius est approbatus absolvere, nisi eosdem Pœnitentes noverit in fraudem reservationis ad aliam Diœcesim pro absolutione obtinenda migrasse. Vigore supradictorum Privilegiorum nequaquam licere Regularibus, etiam satisfacta parte, absolvere Pœnitentes a censuris, quoad externum, et judiciale forum, et absolutos ab eis in foro Pœnitentiali utique non censeri absolutos in exteriori judicio, et contentioso. Quinimo censuris Ecclesiasticis irretitos, et denuntiatos ab Episcopis cogi posse gerere se pro talibus, etiamsi a Regularibus fuerint absoluti, quoties exhibitis aliquibus Regularium Apostolicis Privilegiis coram Episcopo, ab eo judicetur ipsa non suffragari casui, de quo

agitur : si dictorum Prilegiorum verba obscura sint, et ambigua non esse ad Metropolitanum provocandum, sed cum ejus sit interpretari, casus est condere, dictorum Privilegiorum interpretationem Sedis Apostolicæ judicio prout alias constitutione Prædecessoris nostri et fel. recor. Clement. IV statutum fuit, esse exequendum.

Non obstantibus quibuscumque, etc., etiam insolitis clausulis. Dat. Rom. an 1670; Kal. Jul. Pont. nostri anno primo.

Nota : In propositionibus damnatis ab Alexand. VII, propositio duodecima videbatur limitata ad solos Mendicantes. Ita enim habet propositio : Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id ab Episcopo facultate. At Clemens X, magis ample loquitur, dum absolute sic pronuntiat : Ex facultatibus per Mare-Magnum, aliave privilegia cujuscumque Ordinis Instituti, aut Societatis etiam Jesu concessis, facta eis non est potestas absolvendi in casibus ab Episcopis sibi reservatis.

THEOLOGIA MORALIS

DE OFFICIIS CONFESSARII

AUCTORE ANONYMO.

LIBER NONUS

MONITUM

Fuit anno 1734 qui Tractatum Theologicum de Officiis Confessarii Venetæ addeet Casuistæ nostri editioni, unde in novissimam quoque quæ *Ravennæ* nomen ıræ se fert, illatus est. Quid causæ fuerit cur adderetur, explicat Præfatio nimirum *uod a multis in hoc opere adhuc desiderabatur. Tractatus quo pastores in cura Inimarum dirigerentur.* Equidem ad hæc beatos Auctoris nostri manes supremi ıuminis vindictam efflagitare crediderim in eum, qui famam captaturus additiones jusmodi suas vocare necessarias intolerando, ne quid gravius dicam, mendacio ıon erubuerit; nam nihil in eo Tractatu est quod multo uberius, ac solidius in a-Croixii voluminibus non haberemus. Quæso cum his Tractatum illum conferaıus. Agitur in prima Sectione *de Officio Confessarii, prout personam Judicis gerit, empe jurisdictione et approbatione ad Sacramentum Pœnitentiæ rite adminisrandum necessaria,* cap. 1; *de benignitate et patientia in audiendis peccatorum onfessionibus,* cap. 2; *de necessitate et methodo interrogandi pœnitentes,* cap. 3; *e absolutione impertienda, differenda, aut deneganda,* cap. 4; *de satisfactione œnitenti indicenda,* cap. 5. Quid horum omisit La-Croixius? omisit? immo non ıcupletissime pertractavit? Adi illum; lib.6, p. 2, a n. 1485 ad n. 1698, *de approbaione, et jurisdictione Confessarii* disserit; *de benignitate et patienta in audiendis*

peccatorum confessionibus, ibid a n. 1704 ad 1745, *de necessitate et methodo interrogandi,* ibid. a n. 1745 ad 1755, et a n. 1883, aliisque in locis, quos ibid. indicatos invenies; *De absolutione impertienda, differenda, aut deneganda,* ibid. a n. 1721 ad 1737, et a n. 1764 ad 1772 et alibi, *de satisfactione* a n. 1230 ad 1301.

Scientiam Confessarii, quæ secundæ Sectionis materies est, persequitur La-Croixius a n. 1787 ad n. 1933. Ad Officium Confessarii, *prout personam gerit Medici,* spectant quæ sequuntur a n. 1701, et a n. 1721 ad 1728 et a n. 1256 ad n. 1263 et 1793. Denique qustiones duas illas, quas veluti appendicem, subjicit Tractatus Theologici Auctor, alteram, *an et quomodo Confessarius emendare debeat errores quos in sacro Tribunali admisit;* alteram, *quos et cira quæ obstringat confessionis sigillum,* fuse examinat La-Croixius, lib. 6, p. 2, a n. 1772 ad 1785 et a n. 1934 ad 2001. Quidni igitur de injuria La Croixio illata postulandus sit hujusce opusculi Auctor, quod in La-Croixio desiderari ea affirmaverit, quæ nec Theologiæ Moralis Magistrum præteriisse silentio decebat, nec revera sunt a La-Croixio aut leviori calamo pertractata?

Hac de causa Tractatus iste omitti nullo moralis Theologiæ detrimento potuisset, nisi consultius duxissemus illum huc rejicere, tum ne quid in hac editione deesset quod in aliis exstabat, tum quod anonymus Auctor in eo omnia collegit, atque uno veluti obtutu inspicienda proposuit, quæ sparsim habet La-Croixius, ac proinde laborem minuit Lectoribus.

SECTIO PRIMA

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM JUDICIS GERIT

Revocari possunt ad quinque potissimum capita, *Primum*, de Jurisdictione et approbatione ad Sacramentum Pœnitentiæ legitime administrandum necessaria; *Secundum*, de benignitate et patientia in audiendis peccatorum confessionibus; *Tertium*, de necessitate et methodo interrogandi Pœnitentes; *Quartum*, de absolutione impertienda, deneganda, aut differenda; *Quintum* denique, de satisfactione Pœnitenti indicenda.

CAPUT I.

DE JURISDICTIONE ET APPROBATIONE AD SACRAMENTUM PŒNITENTIÆ RITE ADMINISTRANDUM NECESSARIA.

ARTICULUS PRIOR.

De ejusmodi Jurisdictione et approbatione in genere.

Quæstio 1. Quid et quotuplex sit ejusmodi Jurisdictio?

Resp. seqq. 1. Potestas ordinis, ut hic accipitur, est facultas a peccatis Christianos omnes absolvendi; quam potestatem in sua inauguratione Sacerdos a Christo Domino accipit, et qua nullo potest crimine, nulla auctoritate humana (quandiu in vivis est), spoliari.

2. Potestas Jurisdictionis ejus Ecclesiam regendi, adeoque intra illam admittendi, et ab eadem arcendi aut separandi quos oportuerit; fideles pascendi Sacramentorum administratione, ac Verbi Divini prædicatione; ferendi Leges, præcipiendi, prohibendi, permittendi, puniendi, eximendi, etc.

3. Duplex distinguitur Jurisdictionis potestas, ordinaria scilicet ac delegata. Ordinaria est, quæ proficiscitur ex potestate et auctoritate extra Sacrum Pœnitentiæ Tribunal, qua quis alterius est Pastor. (Omnes enim Christiani Pastorem habent suum, uno excepto Summo Pontifice qui est supremus omnium Pastor.) Delegata est, quæ legitime datur ab habente ordinariam, v. g. a Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro Diœcesi, a Parocho pro Parochia. In quo tamen notandum est quod Jurisdictio, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ rite administrandum spectat, duplici modo delegatur, vel immediate ipsi Confessario, vel mediate, cum ipsi homini pœnitenti facultas conceditur certum sibi confessarium eligendi, ut Summo Pontifici a Christo Domino concessa fuit; is enim jus in se ipsum quoad forum internum Confessario suo impertit.

4. Ordinaria Jurisdictione pollent ii omnes, quibus ex officio cura animarum commissa est: 1. Summus Pontifex in Christianos omnes; 2. Archiepiscopi in suos Diœcesanos et in Suffragantium subditos, dum eorum Diœceses insipiunt; 3. Episcopi in suos Diœcesanos; 4. Parochi in suos Parochianos; 5. Abbates, qui Jurisdictione quasi Episcopali sunt præditi, in termino suæ Jurisdictionis; 6. Generales Ordinum in omnes Ordinis subditos; 7. Provinciales in suam Provinciam; 8. Denique Superiores locales in loci subditos.

5. Delegatam Jurisdictionem habent ii, quibus a superius laudatis legitime fuit concessa. Ut autem legitime concedatur, requiritur: 1. Ut Sacerdotibus impertiatur; ii enim soli Sacramenti Pœnitentiæ Ministri esse possunt. 2. Ut ea non in alios quam in subditos communicetur. Hinc solus Summus Pontifex potest in omnes Christianos Jurisdictionem mandare, quia ipse solus in eos omnes ordinariam habet; Archiepiscopi et Episcopi in solos Diœcesanos; Parochi in solos Parochianos, et ita de cæteris.

Quæst. 2. — Quid sit approbatio?

Resp. Nomine approbationis intelligitur authenticum testimonium, quo Sacerdos aliquis ad audiendas Confessiones ab Episcopo declaratur idoneus. Quis autem, et a quo, et quando declarandus sit, dicetur inferius.

Quæst. 3. — Utrum in Sacramenti Pœnitentiæ Ministro præter Ordinis potestatem requiratur Jurisdictionis potestas?

Respondeo affirmative. Quod patet: 1. Ex Florent. in Decreto Eugenii et ex Trid. sess.

14, cap. 7, ubi dicitur absolutionem nullam esse, si data sit a Sacerdote, qui neque Ordinariam neque delegatam Jurisdictionem habeat. 2. Quia Pœnitentiæ Sacramentum in aliquo judicio per se necessario consistit atque perficitur. Ut autem legitimum sit judicium, necesse est ut qui judicat, in reum qui judicatur, jus habeat.

Quæst. 4. — *Utrum ad audiendas sæcularium hominum confessiones præter Jurisdictionem in Sacramenti Pœnitentiæ Ministro requiratur Episcopi approbatio?*

Resp. Requiri Episcopi approbationem, nisi Sacerdos ille Beneficium Parochiale obtineat. Sic enim Trid. sess. 23, Cap. 15, de Ref. *Quamvis Presbyteri in sua Ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen S. Synodus nullum etiam Regularem posse confessiones sæcularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut Parochiale Beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, et approbationem quæ gratis detur, obtineat, privilegiis et consuetudine quacumque etiam immemoriali non obstantibus.*

Nota 1. Ante Decretum istud Synodi Trid. sola Jurisdictio ad audiendas fidelium hominum Confessiones in Sacerdotibus requirebatur. Quare cum eam Privilegiati Regulares a Summo Pontifice in Christianos omnes sæculares delegatam haberent, Sacramentum Pœnitentiæ illis administrare, insciis etiam et inconsultis locorum Episcopis poterant. Jam vero ad audiendas Christianorum sæcularium confessiones, in Regularibus etiam privilegiatis præter Jurisdictionem a Summo Pontifice delegatam, Episcoporum approbatio insuper est necessaria.

Nota 2. Parochis sola Jurisdictio sufficit; Unde si eam habeant ab aliis Parochis, etiam diversæ Diœceseos delegatam, spectato jure communi poterunt eorum subditis confitentibus aures dare, eosque rite absolvere insciis atque inconsultis locorum Episcopis; quandiu quidem Beneficium obtinent Parochiale; eo enim amisso, ne quidem eis fas est sine nova Jurisdictione atque adeo approbatione suos olim subditos absolvere.

Nota 3. De Regularibus utriusque sexus nihil omnino sancivit Tridentinum. Sicut ergo prius ad eorum Confessiones audiendas sola erat Sacerdotibus necessaria Jurisdictio; ita et hæc adhuc spectato Concilii Decreto est satis ;ibedeoque possunt Rueglaresquilet apud Sacerdotem quemcumque, etiam sæcularem ac nequaquam approbatum peccata deponere; si modo ad id facultatem a Superiore suo impetraverint.

Nota 4. Quod ad Moniales spectat, eodem prorsus jure quo Regulares ipsi post Tridentini Decretum gaudebant; sed postmodum promulgata est Bulla Gregorii XV, qua prohibetur ne quis deinceps Sacerdos etiam Regularis, Monialium et quidem exemptarum Confessiones audiat, nisi prius ab Episcopo loci fuerit legitime approbatus. Fertur tamen nonnullos Monialium ordines a subsequentibus Pontificibus prærogativa donatos esse, qua Bullæ Gregorii XV derogatur. Qui autem sint illi Ordines? Viderint quorum interest.

Quæst. 5. — *Quodnam sit discrimen Jurisdictionem inter et approbationem?*

Resp. seqq. 1. Jurisdictio in quolibet Sacerdote ita necessaria est, ut ea semota ratum esse Sacramentum Pœnitentiæ nullo modo possit. Secus est autem de approbatione, quæ nec in omni Sacerdote, nec quoad omnes fideles requiritur.

2. Potest Jurisdictio sine approbatione, et vicissim approbatio sine Jurisdictione consistere; nam Parochi Jurisdictione ordinaria pollent in subditos et approbatione carent; nec ea opus habent ad quorumcumque fidelium Confessiones ubicumque gentium audiendas, spectato, ut jam dictum est, jure communi, si modo delegatam Jurisdictionem acceperint. Regulares vero Privilegiati Jurisdictione quidem præditi sunt in omnes Christi fideles sæculares; at ne quidem unum ex illis, nisi ad hanc Jurisdictionem accesserit Ordinarii approbatio, absolvere rite possunt. Præterea solent Episcopi plerique sæcularibus Sacerdotibus approbationem concedere, non tamen Jurisdictione concessa; quare necesse est, ut eam a Parochis, quorum subditos audire confitentes voluerint, delegatam accipiant.

Quæst. 6. — *An satis sit ad ratam absolutionem, ut credatur Confessarium legitima Jurisdictione pollere?*

Resp. Satis esse, si id credatur errore communi, cui occasionem dederit Titulus coloratus. *Communi*, inquam, *errore:* Neque enim sufficit privatus error unius aut alterius; quia sic non est satis idonea ratio asserendi Ecclesiam tunc Jurisdictionem conferre, ubi potest error facile comprehendi; neque agitur de communi animarum bono, sed unius tantum aut alterius. Requiritur præterea, ut communi errori occasionem dederit titulus coloratus, cujusmodi est collatio alicujus Beneficii anne-

xam habentis animarum curam; collatio, inquam, in speciem legitima, reipsa autem nulla ob defectum aliquem occultum, v. g. Simoniam aut Excommunicationem ; tunc enim merito censetur Ecclesia Jurisdictionis supplere defectum, eamque concedere saltem ad singulos actus.

Quæst. 7. — *An Sacerdos non approbatus possit saltem a venialibus rite absolvere?*

Resp. Mos ille diu quidem viguit et communi Doctorum sensu probatur ; sed Innocentius XI, in Decreto suo de Communione quotidiana an. 1679, prohibuit ne quis deinceps Sacerdos non approbatus a peccatis venialibus absolveret (sic enim præcipit Ordinariis : *Non permittant, ut venialium Confessio fiat simplici Sacerdoti non approbato.*) Quare id jam fieri nec licite, nec legitime potest.

Dices : Sed quid de lethalibus jam rite depositis et remissis ? R. Idem esse ac de venialibus; est enim par utrinque ratio, quia utraque materia non est Confessionis necessaria, sed sufficiens duntaxat; adeoque prohibitio ad illa tacite saltem pertinet ; imo oportuit illorum absolutionem severius prohiberi quam venialium, ob graviora incommoda quæ inde consequi possent.

Quæst. 8. — *Cujus Episcopi requiratur approbatio? An Pœnitentis, an Confessarii, an loci in quo Confessiones audiuntur ?*

Resp. Requiri omnino et sufficere approbationem Ordinarii loci, in quo Confessiones audiuntur. Sic enim facile conciliantur præscripta omnia, quæ secum in speciem pugnare videntur. Quare privilegiatis Regularibus fas est quorumlibet sæcularium cujuscumque Diœceseos audire Confessiones in ea Diœcesi, in qua sunt approbati; quia, ut jam observatum fuit, Jurisdictionem habent a summo Pontifice delegatam in Christianos quoscumque. Sacerdotes autem sæculares etsi approbati sint, sicut et Regulares non privilegiati, non possunt, spectato jure communi, fidelibus ex alia Diœcesi accedentibus Pœnitentiæ Sacramentum administrare; quia illi Jurisdictionem hanc non habent delegatam ab Ordinariis aut Parochis, quorum auctoritas ad solos pertinet Diœcesanos aut Parochos.

Excipiuntur tamen : 1. Peregrini; illi enim jure communi, dum iter agunt. Episcopi loci in quo versantur quasi subditi constituuntur, quod saltem ad Pœnitentiæ Sacramentum spectat. 2. Ii qui negotiorum aut alterius rei causa extra Diœcesim suam diutius commorantur, ob eamdem rationem. Usus enim saltem in Galliis invaluit (nam de cæteris Regnis Doctores non ita conveniunt), ut Sacerdos quilibet etiam sæcularis in ea Diœcesi in qua est approbatus, accedentes undecumque fideles absolvat, idque nemine reluctante. Quare merito censentur Prælati aut Parochi subditis suis hanc concedere facultatem, sicque Confessariis quos adeunt requisitam Jurisdictionem mandare.

Quæst. 9. — *Utrum approbatio petita et injuste denegata pro concessa haberi possit ?*

Resp. Non posse; quia Tridentinum omnino requirit ut Sacerdos sit approbatus; si modo Beneficium Parochiale non obtineat. Præterea damnata est ab Alexandro VII, Decreto Inquisitionis dato 24 Sept. an. 1665, sequens propositio : *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.*

Quæst. 10. — *An ab uno Episcopo approbatus possit in aliis Diœcesibus sine nova Episcoporum approbatione fidelium Confessiones audire?*

Resp. Non posse ; licet enim utraque sententia olim videri potuerit probabilis, post Decretum tamen Urbani VIII, an. 1628, negativa omnino tenenda est. Illud etiam certum est quoad Regulares, ut patet : 1. Ex Responsione Innocentii X ; ibi enim declarat Regulares ab uno Episcopo approbatos in una Diœcesi ad Confessiones sæcularium personarum audiendas, nequaquam posse in alia Diœcesi audire Confessiones sine approbatione Episcopi Diœcesani. 2. Quia ab Alexandro VII, 30 Jan. an. 1659, per Decretum Inquisitionis damnata est, « ut falsa et saluti animarum perniciosa » sequens propositio, « Regulares Ordinum Mendicantium semel approbati ab uno Episcopo ad Confessiones audiendas in sua Diœcesi, habentur pro approbatis in aliis Diœcesibus, neque nova indigent Episcoporum approbatione. » 3. Ex Constitutione Clementis X, data Romæ 21 Jun. et publicata 2 Aug. an. 1670, quæ incipit : » Superna magni Patris-familias; » ibi enim idem decernitur his verbis : « Ad hæc Religiosos ab Episcopo ad Confessiones sæcularium in sua Diœcesi audiendas approbatos, non posse in alia Diœcesi eas absque Episcopi Diœcesani approbatione audire; quamvis Pœnitentes subditi sint ejus Episcopi, a quo ipsi Religiosi jam fuerant approbati. » 4. Denique id aperte colligitur ex Trid. laudata jam Sess. 23, Cap. 13, *De Res.* Hic enim

requirit Concilium in Sacerdote approbationem *ab Episcopis;* quo plurali nomine in diversis Diœcesibus diversas Episcoporum approbationes requiri manifeste significatur.

Quæst. 11. — *Utrum possit Episcopus approbare ad certum tempus, ad certum locum, ad certas personas?*

Resp. Posse id constat ex eadem Constitutione Clementis X, in qua sic habetur : « Illos » autem Religiosos, qui ad Confessiones au» diendas idonei generaliter reperti fuerint, » ab Episcopis generaliter quoque et indis» tincte, absque aliqua limitatione temporis » cæterorumque locorum, aut generis perso» narum in Diœcesi propria admittendos ; » quoad cæteros vero, qui non adeo idonei » reperiuntur, si petierint se admitti, arbitrio » Ordinariorum relinqui, ipsos cum limitata » facultate, prout eisdem Ordinariis magis » expedire videbitur, probare et admittere.

Quæst. 12. — *An generaliter apprabatus ad audiendas sæcularium hominum Confessiones censeri debeat approbatus ad audiendas etiam Monialium Confessiones?*

Resp. Non esse censendum, ut declarat idem Clemens X, his verbis : « et generaliter » approbatas ab Episcopo ad personarum » sæcularium Confessiones audiendas nequa» quam censeri approbatos ad audiendas Con» fessiones Monialium sibi subjectarum, sed » egere quoad hoc speciali Episcopi approba» tione. » Quod autem ad Moniales exemptas attinet, si in generali approbatione non excipiantur, censetur illas approbatio complecti, quia earum non meminit Summus Pontifex, adeoque non excipit.

Quæst. 13. — *An approbatio semel concessa, possit deinceps legitime revocari?*

Resp. seqq.: 1. Si Episcopus approbationem ad certum tempus, v. g. ad annum concesserit, finito tempore desinit approbatio ; illius enim duratio non potest progredi ultra tempus ab eo præscriptum, ex cujus pendet arbitrio.

2. Si Episcopus approbationem ad beneplacitum concessit, poterit illam legitime, etiam absque causa quotiescumque videbitur revocare ; quia approbatio ad beneplacitum absolute non conceditur, sed ad tempus, vagum illud quidem atque incertum, at ex approbantis arbitrio definiendum postea si voluerit. Idem dicendum, si concessa sit approbatio cum hac clausula : *usque ad revocationem.*

3. Approbatio absolute concessa potest legitime revocari ; nam per se est revocationi obnoxia, et nullo jure hæc revocatio fit irrita. Deinde sicut potuit primum absque causa ulla legitime denegari ; ita etiam semel concessa, poterit absque causa ulla legitime revocari.

Qui plura volet de approbatione, consulat Studiosus Lector Theologiam hanc Moralem a n. 1485 ad n. 1547.

ARTICULUS POSTERIOR.

De Jurisdictione per casuum reservationem restricta.

Quæst. 14. — *Quid sit reservatio, quidque requiratur, ut casus aliquis reipsa sit reservatus?*

Resp. seqq.: 1. Casuum reservatio aliud nihil est, quam Jurisdictionis restrictio a legitimo Superiore inferioribus Sacerdotibus indicta. Qua fit ut deinceps a quibusdam peccatis accedentes ad se pœnitentes absolvere, nec licite, nec valide possint.

2. Casus reservatus is dicitur a quo absolvendi Jurisdictio legitime ligata fuit ; ut autem casus aliquis vere reservatus sit, multa requiruntur, quorum alia reservatorem spectant, alia ipsa peccata, alia fideles, qui se peccatis hujusmodi obstrinxerunt.

Quoad reservatorem requiritur in eo potestas, tum in ipsos Sacerdotes, quorum Jurisdictionem reservatione sua restringit, tum in ipsos fideles quos deinceps Sacerdotes ii absolvere a reservatis non valent. Hinc Summus Pontifex potest omnes omnino Sacerdotes sua reservatione obstringere, omnesque omnino fideles illi subjicere, quia illorum omnium Supremus est pastor atque Prælatus ; Episcopus vero eos tantum Sacerdotes potest sua reservatione ligare, vel quorum habet subjectam sibi Jurisdictionem, vel quos approbatione sua reddit legitimos Sacramenti Pœnitentiæ Ministros ; idque quoad fideles sibi quomodocumque subjectos, seu quos hujusmodi Sacerdotes deinceps absolvere non valeant vi Jurisdictionis reservatione restrictæ, aut vi approbationis ab eodem concessæ. Atque hæc est universalis Regula, juxta quam pronum erit cuilibet Confessario dijudicare, qua polleat potestate absolvendi a peccatis accedentes ad se Confessionis causa fideles.

Quod autem attinet ad ipsum peccatum, quatuor omnino requiruntur, quorum si vel unum defuerit, reservationi non subjicietur. Primum est ut peccatum sit lethale. Nam etsi venialia improprie saltem reservari possint, nunquam tamen fuerunt hactenus ab

ullo Superiore reservata. Et vero frustra prorsus reservarentur, cum nulla lege teneantur fideles ea Ecclesiæ clavibus subjicere. Hinc licet injuriosa Patris aut Matris percussio sit quibusdam in Diœcesibus reservata, si quis tamen Patrem aut Matrem injuriose percutiendo, levem tantum culpam admiserit, seu ob levitatem materiæ, seu ob defectum sufficientis advertentiæ atque consensus, is in reservationem non incurret. Deinde requiritur ut peccatum sit externum, quia pariter etsi peccata mere interna reservari absolute possint, nunquam tamen reservantur. Hinc sola voluntas peccatum aliquod reservatum admittendi, etsi lethalis sit, reservata non est, nisi in aliquem actum externum prodierit. Ubi observandum est diligenter, ut quis se peccato reservato obstringat, satis non esse secundum jus commune, si culpam lethalem exterius reipsa committat, sed requiri insuper ut actus ille externus gravis per se sit. Nam si levis tantum, etsi peccatum lethale evadat quia ex voluntate lethaliter noxia profectus, non propterea casus reservatus erit censendus. Hinc si quis in templo rem Sacram levis momenti furetur ratus, eam esse pretiosam, peccat ille quidem graviter, non tamen peccatum reservatum admittit, quia materia furti per se tantum est levis, nec nisi ex accidenti objectum peccati lethalis, voluntate scilicet lethaliter prava.

Tertium est ut peccatum sit consummatum in ea ratione, sub qua reservatur. Nam si tentatum duntaxat fuerit aut inchoatum, reservatum non erit; idque præsertim locum habet in peccatis luxuriæ ; quod satis sit indicasse. Itaque si quis rusticus, v. g. cujus pecora morbo laborant, vetulam consulat quam novit esse magicarum curationum peritam, ab eaque audiat quid sibi opus facto, ut medeatur pecoribus; tum herbas inquirat, easque rite paret; sed facti pœnitens vel alia de causa non adhibeat, casum reservatum non admittet, quia delictum non consummavit. Hæc tamen tertia observatio locum nequaquam haberet, si oppositum. Reservator disertis verbis significaretur, ut reipsa significatur in casu bene multis in Diœcesibus reservato, qui est de *procuratione abortus fœtus animati, tum inanimati, etiam effectu non secuto.* Atque adeo licet non consummetur, sed attentetur duntaxat, subjacet reservationi.

Quartum denique est ut peccatum sit certo reservatum. Nam si dubites an reservatum sit, hujusmodi dubio, quod prudenter deponi non possit, reservatum non erit. Duplex autem est dubium : aliud facti, aliud Juris. Dubium facti est, v. g. si pœnitens dubitet an vere commiserit quod esse reservatum certo constat; vel an illud veniale fuerit duntaxat aut lethale, vel an sufficienter consummatum, an sufficienter externum, necne? Dubium juris est v. g. si Confessarius ipse dubitet an peccatum quod audit, sit reipsa inter reservata censendum, quia reservatio verbis æquivocis est concepta, nec vera subjecta sententia deprehendi ullo modo potest; non tamen si dubitet an casus hujusmodi in reservatorum Indice sit aperte conscriptus, quod vel illum non satis attente legerit, vel certe quod hic et nunc non meminerit; nam dubium istud facile potest Indice iterum consulto deponi. Ratio autem istius ac Superioris observationis passim ab Auctoribus assignata, ex illo desumitur Principio, quod in utroque jure locum habet : *Odia sunt restringenda.* Itaque cum reservatio res per se odiosa sit (restringit enim absolvendi potestatem), stricte, quoad fieri potest, sumi debet; hoc est, debent verba quibus concipitur, secundum propriam et strictam significationem intelligi; et cum sensus dubius est, in partem benigniorem accipi.

Jam superest dicendum de iis, quæ ad ipsos peccatorum reos spectant ; hæc autem paucis quæstiunculis facilius absolventur.

Quæst. 15. — *An qui peccant ignorantes reservationem, illi nihilo tamen minus sint obnoxii ?*

Resp. Esse reservationi ut plurimum obnoxios; quia : 1. Reservatio pœna non est, quin præterea non incurrat eam ignorans; sed est duntaxat, ut dictum fuit, Jurisdictionis restrictio ob commodum publicum; ut scilicet fideles a peccatis hujusmodi reservatis in posterum absterreantur ipsa Superiorem adeundi necessitate, atque adeo injecta absolutionem obtinendi difficultate. Quia : 2. Constat posse rite et merito reservari peccata jam pridem commissa, sed nondum Sacramento Confessionis expiata ; atque ita solent nonnunquam Prælati, cum audiunt facinus aliquod ostensionem habens non vulgarem in Diœcesi sua perpetratum, illud sibi reservare. Dixi autem ignorantes reservationem esse illi ut plurimum obnoxios, quia si casus aliquis non ratione sui, sed tantum ob annexam censuram reservatus sit, cum ignorans censuram, non eam contrahat, nec pariter reservationem contrahet.

Quæst. 16 — *Utrum pueri ante pubertatis annum reservatione obligentur?*

Resp. Eos omnino obligari, nisi, ut quibusdam in Diœcesibus contingit, nominatim excludantur; quia licet juxta nonnullos auctores censuris ob judicium non satis maturum obnoxii non sint, nihil tamen est cur reservationi non subjaceant, quæ est Jurisdictionis restrictio, non ipsis, sed Confessariis indicta, præsertim cum res pueris sit utilissima, si a peccatis quibusdam gravioribus jam a teneris annis ipsa reservatione deterreri consuescant.

Quæst. 17. — *Utrum Regulares subjaceant casibus ab Episcopo reservatis?*

Resp. seqq.: 1. Regulares non exempti subjacent; exempti non subjacent, quia quoad hoc non subsunt Jurisdictioni Episcopi. Solus enim Regularium Prælatus v. g. Monialium exemptarum potest sibi casus aliquos reservare; quia iste solus ab omnibus potest eas absolvere, et Jurisdictionem aliis Confessariis impertire.

2. Si Regulares exempti v. g. Moniales habeant Confessarium non exemptum, huic sublata erit Jurisdictio et potestas absolvendi a tali casu, ideoque casus commissus a Moniali exempta censebitur reservatus respectu talis Confessarii; nisi tales exemptæ haberent Privilegium, ut per quemcumque approbatum possint ab omnibus casibus absolvi. Ita Sylvius *p.* 1, *v. casus reservatus, casu* 2.

Quæst. 18. — *Quid de advenis alienæ Diœceseos sit sentiendum quoad casuum reservationem?*

Resp. seqq.: 1. Si quis advena reus peccati alicujus in hac quidem Diœcesi, non tamen in sua reservati, huc accedat Confessionis causa, non poterit ab inferiore Sacerdote absolvi, quia ejus Jurisdictio circa illud peccatum est restricta absolute, nec ab ullo Superiore in totam amplitudinem restituta.

2. Si quis autem advena obstrictus sit peccato aliquo in Diœcesi sua, non tamen in hac reservato, poterit hic absolvi a Regularibus Privilegiatis; quia eorum Jurisdictio quam habent a Summo Pontifice delegatam erga omnes fideles, a nemine fuit restricta circa illud peccatum de quo agitur; non quidem ab Episcopo loci, quia illud, ut supponimus, non reservavit, neque etiam ab Episcopo advenæ, is enim neque Jurisdictionem delegavit, neque illam approbatione sua confirmavit, cum illius approbatione Regulares Privilegiati in alia Diœcesi non egeant. Atque illud constat præterea ex Constitutione Clementis X, « Superna Magn » Patrisfamilias » § 7, ubi declaratur, « posse » Regularem Confessarium in Diœcesi, in qua » est approbatus, confluentes ex alia Diœcesi » a peccatis in ipsa reservatis, non autem in » illa, ubi idem Confessarius est approbatus, » absolvere, nisi eosdem pœnitentes noverit in » fraudem reservationis ad alienam Diœcesim » pro absolutione obtinenda migrasse. » Non poterit tamen absolvi a Sacerdotibus Sæcularibus vel a Regularibus non Privilegiatis; nam quoad advenam illum Jurisdictionem habent ab ejus Prælato vel Parocho delegatam. At incredibile prorsus est velle Prælatum Jurisdictionem, quam in sua Diœcesi reservatione ligatam concedit, extra Diœcesim omnino solutam concedere. Parochus autem non potest jurisdictionem ampliorem ea qua pollet demandare. At Jurisdictio qua reipsa pollet, reservatione est restricta; solutam igitur delegare non potest.

Quæst. 19. — *Quomodo tollatur peccatorum reservatio?*

Resp. Tolli peccati alicujus reservationem est, restrictam inferiorum Sacerdotum circa illud Jurisdictionem restitui in suam amplitudinem. Cum enim peccati reservatio aliud nihil sit, quam restrictio Jurisdictionis a legitimo Superiore Confessariis indicta, ablatio reservationis aliud nihil esse potest, quam ejusdem restrictæ Jurisdictionis solutio, seu in amplitudinem nativam restitutio.

Hinc 1. Potest reservator ipse tollere reservationem duplici modo. Uno, si criminis reservati reo facultatem concedat, certum aut quemcumque libuerit ex inferioribus Sacerdotis Confessionis et Absolutionis causa adeundi; sic enim perspicuum est restrictam prius eorum circa peccatum hujusmodi Jurisdictionem, eo ipso in amplitudinem nativam restitui, atque adeo tolli ejusdem reservationem. Altero modo, si ipse Reservator Pœnitentem in Confessione audiat, eumque rite absolvat; tunc enim peccatum illud Sacramentali Confessione rite expiatum, desinit esse materia Confessionis necessaria, ac proinde reservationi esse subjectum; quia cum nulla perstet in homine pœnitente obligatio, necessitas nulla illud iterum Ecclesiæ clavibus subjiciendi, frustra omnino perseveraret illius reservatio. Hinc consequens est ut licite et valide possit ab eo iterum absolvere inferior quilibet Sacerdos. Quod autem de Reservatore dictum est, idem pari jure de Superiore Reservatoris debet intelligi; potest enim Superior, quidquid potest Reservator inferior; cum et ipsius,

et omnium ejus subditorum Sacerdotum habeat sibi subjectam Jurisdictionem.

Hinc 2. Non potest Sacerdos a Superiore quoad reservata delegatus reservationem tollere, pœnitentem hominem ad inferiores Sacerdotes absolutionis causa remittendo; quia non potest restrictam illorum Jurisdictionem ipse per se solvere, cum eam sibi subjectam non habeat. Sicut enim fustra restringeret, ita et frustra ampliaret. Neque vero delegationis beneficium hanc ei facultatem impertit, sed id unum præstat ut ejus Jurisdictio quoad reservata non restringatur. Revera tamen delegatus tollit reservationem peccatorum, a quibus pœnitentem rite et directe absolvit; quia sic delicta illa, quasi si ab absolvente Reservatore fuissent remissa, desinunt esse materia Confessionis necessaria; quippe quæ fuerint legitimæ Jurisdictioni subjecta, et a legitimo Judice vi Absolutionis remissa.

Quæst. 20. — *An perseveret eorum criminum reservatio, quæ quidem omnia homo pœnitens apud Superiorem ipsum deposuit, et a quibus ob interpositum obicem absolutus irrite fuit?*

Resp. seqq. 1. Certum est amotionem reservationis irrita absolutione necessario non impediri; potest enim reservatio auferri, non ablato peccati reatu, ut reipsa contingit, cum Superior pœnitentem hominem reservatis casibus impeditum ad inferiores Sacerdotes absolutionis causa remittit.

2. Certum etiam est posse reipsa in casu proposito tolli reservationem, si id Superior voluerit. Amotio enim reservationis in ejus libera potestate omnino posita est; quia si quid potuit pro arbitrio non reservare, ita et potest pro arbitrio reservationem auferre.

3. Ex dictis certum est quæstionis hujus solutionem ab expressa vel existimata Superioris voluntate petendam esse. De expressa autem ejus voluntate nullatenus constat; existimatam vero seu virtualem unanimi ferme sensu Doctores inesse arguunt, quia cum homo pœnitens crimina omnia reservata quibus obstrictus est, apud Superiorem deposuit, ab eoque absolutus recessit, etsi ratæ absolutioni obicem nocenter seu innocenter ipse posuerit, is tamen fini reservationis quantum par est satisfecit. Eo enim fine graviora quædam crimina reservantur, ut eorum rei fideles adigantur ad sistendum se Superiori, a quo possint, et paterna animadversione, et congrua satisfactione mulctari, sicque ab illis admittendis in posterum absterreantur. Cum itaque omnia hæc homo iste pœnitens subierit, nihil ulterius videtur superesse quod Superior ab ipso exigere jure possit. Ergo non immerito existimatur velle reservationem auferri. Atque idem etiam est cum homo pœnitens a Superioris delegato absolutionem irritam licet obtinuit, quia sic pariter fini reservationis factum esse satis apertum est.

Sed, inquies, obligaturne tunc pœnitens satisfactionem in Confessione hujusmodi irrita sibi impositam exibere? Resp. Quod tenetur tunc pœnitens, cum primum confitebitur, eam Confessario manifestare; Confessarius vero eam pœnitenti indicere, quia hæc videtur esse Superioris voluntas, ad quam par est ut se uterque conformet.

At dices : numquid satis esset, si ipse per se pœnitens indictam a Superiore pœnitentiam solveret, de ea non admonito Confessario? Resp. Satis non esse, quia tunc pœnitentia illa Sacramentalis non foret, atque adeo vim satisfaciendi a Sacramento inditam non haberet. Quod tamen requirere Superiorem non immerito existimatur, præsertim cum non raro accidat, ut cum pœnitentem ad inferiores Sacerdotes Confessionis causa remittit, pœnitentiam designet quam debeat isti imponere in casuum reservatorum satisfactionem.

Quæst. 21. — *An sublata sit reservatio eorum peccatorum, quæ homo pœnitens ex mera inculpata oblivione reticuit?*

Resp. Reservationem non esse sublatam; quia etsi peccata hujusmodi fuerint indirecte vi absolutionis remissa, non continuo sequitur eorum esse ablatam reservationem. Sicut enim, licet peccatum aliquod lethale ex non reservatis fuerit indirecte remissum, perstat tamen obligatio proprio Sacerdoti seu qui legitima Jurisdictione polleat, subjiciendi; sic indirecta criminis reservati remissione non solvitur obligatio, illud proprio Sacerdoti, qui solus Superior est aut ejus delegatus, manifestandi. Ratio est, quia indirecta absolutio accidit propter necessariam connexionem, quæ inest inter peccati unius remissionem, cum alterius, quod directa Confessionis materia est, remissione. Nulla autem connexio hujusmodi intercedit inter solutionem reservationis et qualemcumque peccati remissionem; cum evidens sit illa duo sejungi ab invicem posse.

Objicies 1. Si pœnitens absoluta peccatorum declaratione sic Superiorem alloqueretur : *Nullius quidem reservati criminis mihi sum conscius. Si quibus tamen reipsa obstringar, eaque deinceps in memoriam redeant, rogo ut illorum mihi auferas reservationem.* Certum est

Superiorem id nunquam pœnitenti denegaturum. Ergo non immerito existimatur velle etiam tacente pœnitente, omnem, si qua sit, reservationem auferre. Resp. 1. N. Ant. Tunc enim Superior pœnitentis precibus annueret vel non annueret, prout spirituali ejus commodo expedire hic et nunc judicaret. Fieri autem potest ut non expediat eum ad inferiorem Sacerdotem remitti, si quo forte esset reservato crimine obligatus. Resp. 2. Omisso Ant., N. Cons., quia voluntas hoc modo existimata locum non habet, nisi cum adiri Superior non potest, a quo facultas expressa imimpetretur. Hic autem quid facilius quam si pœnitens a Superiore, apud quem peccata deposuit, veniam hujusmodi petat? Cur ergo ex voluntate solum existimata erit a reservatione solutus?

Objicies 2. Pœnitens inita apud Superiorem Confessione paratum se ostendit ad reservata delicta ei manifestanda, seque paternæ animadversioni animo congruenti pœnitentiæ subjiciendum. Ergo merito existimatur contentum esse Superiorem, nec quidquam ulterius exigere quoad reservata omissa. Resp. N. Cons. Etsi enim pœnitens se ad hæc paratum ostenderit, nihil tamen eorum reipsa præstitit, necdum consequenter muneri suo satisfecit. Cur ergo eum Superior ab onere se iterum sistendi hoc ipso immunem præstabit? Id certe Superioris nec juri, nec prudentiæ conveniens est.

Quæst. 22. — *Utrum inferior Sacerdos, qui facultatem obtinuit a reservatis criminibus jam in Confessione auditis pœnitentem aliquem semel absolvendi, possit vi illius facultatis absolvere a novis reservatis, quæ idem pœnitens ab hac ultima Confessione admisit?*

Resp. Istius difficultatis solutio peti debet a modo, quo facultas et postulata, et concessa fuit. Nam : 1. Si Superiori significasti velle te ab homicidio voluntario, v. g., absolvere pœnitentem quemdam, qui ad te accessit; annuerit autem Superior; jam non poteris absolvere a furto sacrilego, quo idem pœnitens ab ultima Confessione se obstrinxit. Et ratio est, quia facultas juxta petitionem debet concessa intelligi ; petitio autem tua fuit de homicidio voluntario duntaxat, non de furto sacrilego de quo forte ne cogitasti quidem. 2. Si contra petisti facultatem absolvendi semel aliquem a quibusdam reservatis, quæ nominatim non indicasti, hæcque tibi concessa fuerit ; distinguendum est : si enim petitionem tuam ad ea tantum crimina, quæ tibi jam declarata fuerant, pertinere voluisti, ad ea solum etiam pertinebit concessio. Si vero petitione tua omnia indiscriminatim crimina excepisti, quæ tibi pœnitens cum revertetur, manifestaturus est; tunc poteris eum etiam a novis in quæ lapsus est, absolvere. Et ratio est, quia juxta petentis mentem hæc etiam peccata concedentis voluntas excepit. Si vero, quocumque modo pietieris, ita tibi Superior responderit : *totam meam Jurisdictionem in illum tuum pœnitentem pro una vice impertio.* Tunc certe quæcumque is ad Tribunal tuum peccata deferet, ab illis rite absolves, quia plena in omnia Jurisdictione munitus accedes. Verum ut in hoc aditus omnis scrupulis præcludatur, prudenter aget Confessarius, si declaratis superiori pœnitentis sui criminibus quæ jam novit (tacito semper ejus nomine, ut perspicuum est), facultatem petat, non ab illis solum absolvendi, sed etiam ab aliis, si quibus forte invenerit irretitum. Hac enim potestate concessa, ab omnibus reservatis quocumque tempore admissa fuerint absolvere tutissime poterit.

Quæst. 23. — *An et quomodo inferior Sacerdos possit a reservatis indirecte absolvere?*

Resp. seqq. : 1. Ut ratum sit pœnitentiæ Sacramentum, non requiritur integra materialiter Confessio, seu omnium omnino peccatorum quibus reipsa obstrictus est pœnitens, declaratio ; sed sufficit integra formaliter Confessio, seu omnium manifestatio criminum, quæ discussa diligenter conscientia memoriæ occurrunt, seu eorum certe quæ, habita Confessarii aliorumque adjunctorum ratione, tenetur hic et nunc pœnitens declarare.

2. Indirecta a peccato aliquo absolutio ea dicitur, qua peccatum licet in Sacramento pœnitentiæ saltem ut materia illius idonea subjectum non fuerit, vi tamen Sacramentalis gratiæ remittitur ; quod ea gratia propter legitimam Sacramenti vim reipsa conferatur, et alia peccata rite subjecta remittat per se ; unde fit ut ex accidenti illud etiam necessario deleat ; neque enim potest cum alicujus lethalis culpæ reatu in eodem homine consistere. Itaque si quis inculpata oblivione peccatum aliquod lethale inter confitendum prætermittat, ea tamen quæ ad gratiam Sacramenti consequendam necessaria sunt, præstet; is a prætermisso peccato absolvitur indirecte, a cæteris vero rite declaratis, directe. At illud inter culpam directe remissam et indirecte tantum condonatam discrimen inter-

cedit, quod hæc sit deinceps, cum se primo occasio dederit, in Pœnitentiæ Tribunali legitimo Judici aperienda, ut ab ea absolutio directa impetretur; illa vero nequaquam.

3. Si quis crimine reservato obstrictus, illud in Confessione apud inferiorem Sacerdotem inita ex inculpata oblivione omittit; is non propterea gratiæ Sacramenti obicem ponit, quia juxta id quod jam observatum fuit, ut ratum sit Sacramentum sufficit integra formaliter Confessio, qualis hic intercedit. Adde quod alioqui nunquam posset iste peccator, etiam quoad non reservata ab inferiori Sacerdote recte absolvi; si nempe crimen illud reservatum nunquam deinceps in memoriam rediret; quod absurdissimum est.

4. Si homo pœnitens extra mortis articulum constitutus, sola crimina reservata apud inferiorem Sacerdotem etiam bona fide deponat, irrite absolvetur. Et probatur, quia tunc nulla subjicitur Sacramenti materia. Ut enim peccatum aliquod in Sacramento Pœnitentiæ locum materiæ obtineat, satis non est si in Sacro Tribunali etiam cum dolore debito declaretur, sed requiritur insuper legitima Sacerdotis in illud Jurisdictio, vi cujus possit ab eo directe absolvere. Inferior autem Sacerdos caret omni in crimina reservata Jurisdictione. Ergo si hominem pœnitentem, qui sola subjicit reservata, absolvat, nihil occurret in quod hæc absolutio directe cadere possit, quia deficiet omnis Sacramenti materia. Ergo irritum conficiat Sacramentum est necesse.

5. Si homo pœnitens aliqua necessitate adactus, peccata reservata apud inferiorem Sacerdotem simul cum aliis deponat; tunc cum Superior vel delegatus adiri non potest, rite ac licite absolvetur, a non reservatis quidem directe, et a reservatis indirecte, cum onere tamen crimina reservata legitimo Judici iterum aperiendi. Ratio est, quia tunc peccator materiam exhibet requisitam, dolorem scilicet, propositum et peccatorum declarationem, eamque apud legitimum Judicem qualis est, quoad non reservata, inferior Sacerdos, qui sufficienti Jurisdictione munitus et sciens, et volens ab illis absolvit; nec aliud prorsus quidquam, ut valeat Sacramentum et rata sit absolutio, requiritur. Præterea pœnitens crimine reservato obstrictus, si illud in Confessione apud inferiorem Sacerdotem inita citra culpam omnem omittat, recte tamen absolvetur; ut constat ex dictis superius, et nemo hactenus inficiatur. Jam vero ponamus crimen idem non ex oblivione, sed justa de causa reticeri, non continuo irrita erit absolutio; nam oblivio et reticentia, cum utraque innoxia est, perinde sunt in re ista. Quid ergo si pœnitens crimen aliquod manifestet, Sacramenti gratia privabitur, eadem vero donabitur si illud jure quidem suo, sed tamen sciens volensque occultet? Hæc vero duo inter se cohærere non possunt. Hinc consequens est ut liceat inferiori Sacerdoti absolvere pœnitentem; qui aliqua ad ineundam Confessionem necessitate adactus, peccata reservata simul cum aliis deponit tunc, cum adiri Superior aut ejus delegatus non potest. Nam cum fas sit pœnitenti sic confiteri, ita pariter confitentem absolvere inferiori Sacerdoti licitum esse necesse est.

Objicies 1. Cum iis paucis qui oppositam sententiam tuentur, voluntque ratum esse pœnitentiæ Sacramentum, si pœnitens crimen reservatum in proposita quæstione inferiori Sacerdoti celaverit; irritum vero si illud aperuerit. Repugnat, inquiunt, peccatum aliquod lethale in Confessione diserte exponi et in illud absolutionem directe non cadere, sed illud vi absolutionis directe non remitti. Quid enim aliud est peccatum lethale vi absolutionis directe remitti, quam illud afferri in judicium et in diem proferri sententiam. Id autem fit quoties quis peccatum aliquod lethale nominatim confitetur, et ab eo absolutionem obtinet. Cum igitur non possit crimen reservatum quod diserte aperitur, ab inferiore Sacerdote directe remitti, ita nec indirecte poterit. Resp. N. Ant. Etsi enim ad directam a peccato aliquo absolutionem obtinendam necessaria sit illius declaratio, ea tamen non sufficit, sed requiritur insuper Sacerdotis in illud legitima jurisdictio; quia directa absolutio proprius est Jurisdictionis actus. Itaque nec crimen reservatum, quod simul cum non reservatis declaratur, materia est Sacramenti, neque illud in judicium affertur, neque in idem profertur sententia; quia declaratio illius non fit coram legitimo Judice. Unde tunc peccati illius declaratio eodem prorsus modo se habet quoad absolutionem, ac oblivio et reticentia.

Instabis. Saltem tunc non tenetur pœnitens reservata crimina inferiori Sacerdoti aperire. Cui enim bono illa peccatorum declaratio, a quibus directe pœnitens absolvi non potest, sed quæ iterum legitimo Judici declaranda necessario erunt? Resp. N. Sequelam.

Quia etsi inferior Sacerdos a reservatis directe non absolvat; ut tamen possit a cæteris rite absolvere, debet, quoad fieri potest, integram causam, ipsiusque pœnitentis statum et omnia ejus onera perspecta habere, ne perperam absolvendi periculo objiciatur. Debet ergo pœnitens etiam reservata manifestare, ut conscientiam suam penitus dispiciendam præbeat Confessario. Et vero hæc est manifesta S. Thomæ Sententia in Supplem. quæst. 9, art. 2, ad 4. *Dicendum*, inquit, *quod etiamsi Sacerdos non possit de omnibus absolvere, tamen tenetur pœnitens ei omnia confiteri, ut quantitatem totius culpæ cognoscat, et de illis de quibus non potest absolvere, ad Superiorem remittat.*

Objicies 2. Hæc sententia repugnat Tridentini Decreto declarantis inferiores Sacerdotes in reservatis casibus nihil posse ; possent autem in illos aliquid, si ab illis absolvere indirecte possent. Ergo, etc. Resp. N. Ant. Neque enim asserit Tridentinum inferiores Sacerdotes in peccatores casibus reservatis obstrictos nihil omnino posse, sed in ipsis casibus reservatis. Si quid ergo possunt in hujusmodi peccatores, certe possunt eos a non reservatis directe absolvere; quo fiet ut ex accidenti et indirecte reservata etiam crimina deleantur. Neque tunc inferior Sacerdos in Tridentini præceptum ullatenus peccat, si pœnitentes illos quoad reservata ad Superiorem remittat; quod unum præcipit Tridentinum. Præterea si hæc sententia præcepto Tridentini repugnaret, esset illi pariter opposita sententia, quæ docet ratum esse Pœnitentiæ Sacramentum, cum pœnitens peccata non reservata apud inferiorem Sacerdotem deponit, sed quædam reservata ex inculpata oblivione omittit ; tunc enim etiam posse aliquid inferior Sacerdos in casibus reservatis, a quibus scilicet indirecte absolveret. Id tamen nemo unquam Theologus repugnavit.

6. Si pœnitens nulla confitendi necessitate adactus, apud inferiorem Sacerdotem, cujus vel ignorantiam vel improbitatem compertam habet, peccata reservata etiam simul cum non reservatis deponat ab eoque absolvatur, irrita erit absolutio. Et patet quia peccat tunc graviter pœnitens confessionem absque justa causa sic dividendo, atque ita peccato suo gratiæ Sacramenti manifestum obicem interponit.

7. Si pœnitens reservationem ignorans, aut falso existimans Confessarium a reservatis absolvendi Jurisdictione pollere, reservata peccata simul cum aliis apud ipsum deponat, nulla confitendi necessitate adactus; is vero seu ex culpata ignorantia, seu ex determinata malitia absolutionem impertiat; rata tamen erit absolutio. Et probatur, quia peccatum illud Ministri illicite absolventis vim Sacramenti infirmare non potest, cum nihil quidquam in pœnitente immutet materiam debitam subjicienti, nec Confessarii in non reservata Jurisdictionem aut auferat, aut suspendat, nec requisitæ voluntati officiat, ut patet. Cum ergo concurrant omnia ad pœnitentiæ Sacramentum rite conficiendum necessaria, unde esset irrita absolutio?

Quæst. 24. — *Quinam sint illi casus in quibus fas est inferiori Sacerdoti a reservatis criminibus pœnitentem indirecte absolvere?*

Resp. Plures ejusmodi casus passim a Doctoribus assignantur, sed ad quatuor potissimum revocari possunt. Primus est cum urget præceptum annuæ Confessionis, peccator vero reservatorum criminum reus, nec superiorem, nec delegatum per se aut Confessarium potest convenire. Cum enim possit tunc sine ullo incommodo præceptum hoc observare, nihil omnino est cur id præstare non debeat. Alioqui contingeret aliquando ut a Sacramento Pœnitentiæ per annos multos abstinere licite posset; etiamsi adesset copia inferioris Sacerdotis.

Secundus casus est necessitas suscipiendi Eucharistiam, aut sacrum faciendi, cum neutrum sine gravi offensione aut alio incommodo omitti potest; quia tunc qui sibi peccati lethalis est conscius, cogitur ex Ecclesiæ præcepto Confessionem præmittere ; illud autem observare recte potest Confessione apud inferiorem Sacerdotem inita, cum abest Superior vel delegatus. Cur ergo non teneatur?

Tertius casus est, cum abest quidem absoluta necessitas confitendi, non levis tamen utilitas intercedit ; ut si pœnitens crimine reservato obstrictus, nisi Sacramenti gratia frequenter se communiat, in graviora peccata prolabendi periculo objiciatur; cogatur tamen per multos menses a Confessione abstinere, nisi apud inferiorem Sacerdotem conscientiam exoneret. Tunc autem peccata sua illi potest manifestare, quia integra materialiter Confessio adeo stricte non præcipitur, ut cum tam gravi pœnitentis detrimento exigenda esse videatur.

Quartus casus esse potest, si quis, v. g. prolixam et intricatam Confessionem apud inferiorem Sacerdotem iniens, sub finem peccatum aliquod reservatum subjiciat, nec possit

Confessarius nisi intra aliquot Hebdomadas debitam Jurisdictionem a Prælato obtinere, nec pœnitentem adducere ut talem Confessionem apud delegatum iteret; tunc etiam absolvendus erit ob rationem mox allatam, quia materialis integritas Confessionis debet huic gravissimo pœnitentis oneri posthaberi.

Cæterum meminerit oportet inferior Sacerdos, quoties aliquem a reservatis indirecte absolvit, reum serio monere de onere ista peccata quamprimum apud legitimum Judicem deponendi. Quod si ad id præstandum satis non esse paratum advertat, denegare absolutionem debet, quia ad gratiam Sacramenti consequendam hoc ipso minus quam par est idoneum se exhibet.

Quæst. 25. — *Quid in mortis articulo possit inferior Sacerdos circa peccata reservata?*

Resp. Consentiunt Doctores omnes, cum abest legitimus Sacerdos, vel si adsit ille quidem sed nolit, posse tunc quemlibet Sacerdotem etiam Censuris Ecclesiasticis irretitum confitentem audire, et valide ac directe a quibuscumque peccatis absolvere hominem jam morti proximum. Sed quæstio est an idem possit inferior saltem Sacerdos quoad omnia reservata, etiam cum adest vel facile conveniri potest Superior vel ejus quoad hæc delegatus? Doctores autem varias in partes distinxit istius a Tridentina Synodo factæ declarationis interpretatio, Sess. 14. Cap. 7, de casibus reservatis. *Pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, custoditum semper in eadem Ecclesia Dei fuit, ut in articulo mortis nulla sit reservatio ; atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis et censuris possunt absolvere.* Itaque in assequendo istorum verborum sensu, quæ nonnihil obscuritatis præ se ferunt, totius difficultatis verti cardinem convenit inter omnes.

Quapropter Dico 1. *Inferior saltem Sacerdos, seu is qui ordinariam aut delegatam habet aliunde Jurisdictionem, potest a reservatis in mortis articulo absolvere, etiam cum adest aut facile conveniri potest Superior vel ejus delegatus.*

Probatur, 1. hæc assertio nostra, quia in mortis articulo juxta Tridentinum desinit omnino reservatio. Ergo inferiorum saltem Sacerdotum Jurisdictio, quæ per reservationem restricta erat, jam in totam suam amplitudinem restituitur. Potest itaque quilibet ex illis a criminibus reservatis non minus quam a cæteris omnibus valide et directe absolvere.

Neque dixeris reservationem illam tunc tantum auferri, cum abest legitimus Superior vel ejus delegatus. Concilium enim cum pronunciat nullam esse juxta perpetuam Ecclesiæ praxim in articulo mortis reservationem ; absolute omnino loquitur, nec istud aut aliud quodcumque adjunctum apponit, quo universalis per se propositionis sensus quodam modo coerceatur. Nihil ergo nos nisi frustra et perperam apponere possumus ; præsertim cum solemnia sint et Sacrosancta utriusque Juris Axiomata. *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Beneficium Principis ubi nullum est, præjudicium alterius est late interpretandum. Quæ sunt in favorem animæ, non sunt restringenda.* Quæ omnia quam apte isti quæstioni congruant, ita est manifestum ut in eo demonstrando immorari supervacaneum omnino videatur. Patet enim reservationis in mortis articulo amotionem insigne esse Ecclesiæ beneficium a clementissima Matre charissimis filiis collatum; idque in animarum utilitatem, cujus lata interpretatio, qualem defendimus, noxia nemini esse potest.

Probatur 2. ex fine propter quem voluit Ecclesia omnem in articulo mortis reservationem auferri : *Ne hac ipsa occasione* (reservatione scilicet), *aliquis pereat.* Quasi diceret Tridentinum, ne quis fidelis reservatis criminibus obligatus et in mortis discrimine constitutus, deficiente legitimo Sacerdote, ab hujusmodi peccatis non absolutus decederet; atque ita, si contritus non foret, æternis ignibus addiceretur. Unde sic argumentari possumus : Si tunc etiam cum adest legitimus Sacerdos seu superior, aut delegatus, perseveraret adhuc in mortis articulo reservatio ; nullum tamen animarum jacturæ periculum immineret ex occasione reservationis. Ergo in hoc tantum casu reservatione sublata Ecclesia atque adeo Concilium Tridentinum nulli jacturæ animarum periculo occurrisset. Consequens patet ; periculo enim quod nullum esse ponitur, occurri non potest. Probatur itaque Antecedens. Nam perseverante reservatione in mortis articulo, etiam cum adest legitimus Sacerdos, posset tamen adhuc inferior Confessarius hominem in agone constitutum a reservatis indirecte absolvere, sicut potest justa de causa alium quemcumque pœnitentem tunc, cum bene valet. Hac autem indirecta absolutione non minus quam directa æternæ homini saluti consuleretur ; atque huic uni incommodo subjacet, qui sic absolutus fuisset ; ut si convalesceret, obstringeretur ad sistendum se superiori, a quo posset a reservatis directe absolvi. Qua obligatione juxta omnium omnino

Doctorum mentem etiamnum non eximitur is, qui mortis in articulo ab alio quam a Superiore vel ejus delegato a reservata censura absolvitur. Tanti-ne illud ergo esset incommodum, si pœnitenti indirecte duntaxat absolutio in mortis discrimine par obligatio incumberet, ut in eo solo amovendo *pie admodum* se gessisse Ecclesiam Concilium Tridentinum pronunciare non dubitaverit?

At e contra; si, cum adest Superior vel delegatus, perseveret adhuc quoad inferiores Sacerdotes in mortis discrimine reservatio; homines jamjam morituri variis de causis æternæ Salutis periculo objicientur. Ergo omnino necesse fuit ut si illis Ecclesia occursum voluerit (uti indubitatum est voluisse), reservationem omnem, etiam cum adest legitimus Sacerdos, abstulerit. Consequens est evidens. Probatur autem facile Antecedens. Nam: 1. Si inferior Sacerdos hominem in extremis constitutum a quo accersitus fuit, in confessione audiat reservata crimina declarantem, nec imminere videatur mortis periculum, ex ipso Medicorum judicio tenebitur tunc vel ipse Superiorem adire, vel monere pœnitentem ut delegatum, si quis in loco sit, accersat et apud eum confiteatur. Interea dum accersitur Superior aut ejus delegatus, aut Confessarius ipse Superiorem convenit, effluunt horæ aliquot; Superior urgenti negotio destinetur; Delegatus domi non est, conquiritur, nec nisi post diuturnam inquisitionem reperitur. Itaque confestim ægri domum advolat ille, aut prior Confessarius requisita Jurisdictione tandem munitus; sed jam ægrotus e vivis excessit, non expiatis tamen Sacramentali Confessione peccatis; idque, ut patet, ex ipsa reservationis occasione. 2. Adest in urbe unicus delegatus. At homo morti proximus qui sibi reservati criminis conscius est, variis de causis adduci non potest ut apud eum deponat peccata. Si inferiorem Sacerdotem advocet, novit se ab eo absolvendum non esse, sed ad delegatum remittendum. Quid ergo? Aut pertinaciter apud se statuet Pœnitentiæ Sacramento peccata non expiare; aut certe pressus difficultate confessionem de die in diem differet; sed ita ut morte occupetur antequam accersiri jusserit Sacerdotem. Peribit itaque miserrime, idque ex ipsa reservationis occasione, qua factum est ut pro arbitrio Confessarium sibi eligere non licuerit. Mitto alia incommoda, eaque non pauca, quæ sententiam oppositam quasi sequuntur et comitantur; ut est, v. g., periculum revelationis in accersendo Delegato aut conveniendo Superiore; eam enim cuique ex duobus propositis deducere pronum est.

Objicies 1. Reservatio in mortis articulo non aufertur, nisi propter periculum jacturæ animarum; nulla autem est causa illius auferendæ, cum abest hujusmodi periculum, ideoque nec esse ablatam asserendi. Itaque quoties copia est legitimi Confessarii, cur cessabit reservatio quoad inferiorem Sacerdotem?

Resp. Etsi voluerit Ecclesia reservationem in mortis articulo auferre, ne ejus occasione quisquam periret, non propterea sequitur eam reipsa non auferri, etiam tunc cum nullum adest animarum jacturæ periculum; quia cum lex aliqua ob certum finem indicta est, viget tamen et obligat tunc cum finis ille hic et nunc locum non habet: v. g. in nonnullis Diœcesibus sub Interdicto prohibita est Clericis popina, ne eam Clerici frequentando cæteris fidelibus offensioni sint. At non propterea, cum omne offensionis periculum amovetur, potest Clericus popinam impune adire. Ratio est, quia alioquin Legislator finem lege lata sibi propositum vix unquam assequeretur; sibi enim quisque facile ac temere persuaderet hic et nunc finem hujusmodi non adesse, atque adeo se lege non adigi; sicque leges impune quotidie ex falsa et temeraria persuasione violarentur, etiam tunc cum maxime eas observare necesse esset; atque ita fere omnes ne in irritum reciderent. Quare ut ad propositum redeamus; si tunc tantum auferretur reservatio, cum manifestum est animarum jacturæ periculum imminere; eo ipso salus æterna fidelium ex occasione reservationis evidenter periclitaretur. Nam quibuscumque tandem de periculi certitudine judicandum Ecclesia permitteret, quoties ii in animarum jactura fallerentur. Itaque omni incommodo occurri non potuit, nisi absolute et sine restrictione ulla desineret penitus omnis in mortis articulo reservatio.

Objicies 2. Concil. Trident. in loco laudato jus novum non condit, sed tantum refert confirmatque, quod semper hactenus fuit custoditum ab Ecclesia. Atqui ab Ecclesia semper fuit custoditum ut, dum adest Superior vel delegatus, inferior Sacerdos hominem morti proximum a reservatis non absolveret. Ergo posse illum absolvere in hoc casu perperam ex Concilio Tridentino infertur. Major ex ipsis Tridentini verbis evidens est. Probatur itaque minor istis potissimum Sacrorum Canonum textibus: primus est in capite *si quis,*

ubi dicitur « absolutionem posse dari a quibuscumque Sacerdotibus, si abest Prælatus ordinarius. » Secundus est in capite *Presbyter*, ubi sic legitur : « Presbyter non reconciliet pœnitentes, nisi absente Episcopo ultima necessitas urgeat. » Tertius est in Extravagante *inter cunctas*, ubi sic loquitur Summus Pontifex : « Decernimus pœnitentes posse absolvi in certis casibus, si haberi nequeat recursus ad Episcopum vel Pontificem. » Ergo declarat, si hujusmodi recursus haberi possit, pœnitentes ab inferiori Sacerdote absolvi non posse. Resp. 1. N. Minorem. In laudatis enim textibus non agitur de absolutione Sacramentali, sed de reconciliatione cum Ecclesia quoad publicos pœnitentes, atque luce meridiana clarius innotescit cuilibet textus illos in locis suis perlegenti. Resp. 2. N. Majorem, in qua ponitur id tantum concedere Tridentinum, quod custoditum hactenus in Ecclesia fuit. Concilium enim id non dicit, sed absolute pronunciat in Ecclesia custoditum hactenus semper fuisse, ut nulla sit in mortis articulo reservatio. Quod certe, ut patet, longe diversum est. Imo ex hoc Tridentini Pronunciato confirmatur evidenter quod asseritur, Laudatos Canonum textus non ad Sacramentalem absolutionem, sed ad reconciliationem publicorum pœnitentium spectare. Alioqui quomodo potuisset Concilium absolute et sine addito pronunciare : *Semper custoditum in Ecclesia Dei fuit, ut nulla sit in mortis articulo reservatio* ?

Dico 2. *Solus Sacerdos ordinarius, vel delegata Jurisdictione aliunde munitus, quoad non reservata, potest in mortis articulo a reservatis absolvere, tunc cum adest Superior vel Delegatus.*

Probatur hæc assertio, Concilii textum paulo diligentius expendendo, eumque cum subjecto argumento, cum antecedentibus et consequentibus comparando. *Pie admodum*, inquit Tridentinum loc. cit., *semper custoditum in Ecclesia fuit, ut nulla sit reservatio in mortis articulo, atque ideo omnes Sacerdotes possunt a quibusvis peccatis absolvere.* Hæc particula, *ideo*, propositionem causalem arguit, atque ita idem est ac si dictum fuisset, quod nulla sit in mortis articulo reservatio ; ideo omnes Sacerdotes possunt a quibusvis peccatis absolvere. Hæc autem propositio falsissima est, ut patet, si hæ voces *omnes Sacerdotes*, omnes indiscriminatim etiam non approbatos, etiam Censuris Ecclesiasticis irretitos complectatur, ut volunt nonnulli auctores. Quod enim omnis auferatur reservatio, consequens hoc ipso non est potestatem a quibusvis peccatis absolvendi, omnibus omnino Sacerdotibus impertiri. At e contra verissima est eadem propositio, si hæ voces *omnes Sacerdotes*, ad solos pertineant legitima Jurisdictione et approbatione aliunde munitos. Nam revera omni amota reservatione, eorum jurisdictio prius restricta in totam suam amplitudinem restituitur, et ad omnia omnino peccata pertinet. Ergo vel ineptisssime locutum est Tridentinum, quod nemo sanæ mentis admiserit ; vel certe his vocibus *omnes Sacerdotes*, solos legitima Jurisdictione et approbatione præditos designavit.

Confirmatur 1. Quia in toto capite, ex quo laudata verba desumpta sunt, agitur duntaxat, ut ipse fert titulus, de casuum reservatione. Ergo de his tantum Sacerdotibus ad quos reservatio spectat, seu quorum Jurisdictio reservatione restringitur, sermo est ; non vero de iis qui nulla Jurisdictione muniti sunt, et quorum proinde nihil prorsus interest, sint-ne casus reservati, annon?

Confirmatur 2. Quia post laudata verba quæ expendimus, subjungit Concilium immediate : Extra vero mortis articulum, cum nihil possint Sacerdotes circa reservata, meminerit pœnitentes, etc. Ubi sicut hæc vox *Sacerdotes*, qui dicuntur circa reservata extra mortis articulum nihil posse, cum indefinite posita sit et subsequatur particula negans, quæ universalem propositionem efficiat, supponit pro solis Sacerdotibus qui reipsa Jurisdictione et approbatione muniti sunt : eos enim duntaxat solent pœnitentes Confessionis causa adire. Ita pariter eadem vox *Sacerdotes*, superius posita, etsi habeat particulam *omnes*, pro solis tamen iis, qui audiendis fidelium confessionibus dant operam, debet supponere. Probatur Consequentia, quia de iis duntaxat Sacerdotibus hic loqui Concilium necesse est, seu cum declarat Sacerdotes posse a quibusvis peccatis absolvere in articulo ; seu cum monet eos quoad reservata extra illum articulum nihil posse, seu cum præscribit quid agere debeant, cum audiunt in confessione pœnitentes reservatis casibus irretitos ; necesse, inquam, est Concilium de iisdem Sacerdotibus ista tria enunciare ; alioqui ineptum esset, si eadem vox in una periodo bis usurpata, nunc pro iis, nunc pro aliis, nunc pro omnibus, nunc pro aliquibus duntaxat intelligenda esset, ne minima quidem in adjuncta particula, quæ diversum sensum subindicet.

Confirmatur 3. Quia alienissimum est ab Ecclesiæ Sapientia, potestatem a quibusvis peccatis absolvendi, omnibus indiscriminatim Sacerdotibus, etiam cum adsunt idonei et legitimi, concedere. Nam si fideles in mortis articulo constituti et semota necessitate possent confessionis causa quemlibet Sacerdotem etiam non approbatum aut censura aliqua irretitum accersere ; quoties contingeret ut salutem suam in hoc Decretorio momento Sacerdoti minus idoneo committerent, vel non satis docto si non approbatus, vel improbo si suspensus aut excommunicatus?

Objicies. Indubitatum est in casu necessitatis posse quemlibet Sacerdotem etiam non approbatum aut censura irretitum, imo et degradatum valide absolvere. Resp. Fateor, sed nego id voluisse Concilium in capite laudato definire ; quodque constat ex perpetua Ecclesiæ praxi et unanimi Doctorum sensu, ne uno quidem excepto, non erat hic locus istud definiendi. Præterea Argumentum hujusmodi ad jurisdictionem spectat, de qua in 7 Cap. non agit Concilium, sed de sola casuum reservatione. Hactenus de Jurisdictione et satis ad propositum nostrum. Casuum autem qui in hac materia evenire possunt, solutionem inveniet Lector studiosus in hac Theologia morali Lib. 6, p. 2, a num. 1548 ad num. 1698.

CAPUT II.

DE BENIGNITATE ET PATIENTIA IN AUDIENDIS PECCATORUM CONFESSIONIBUS.

Quæst. 26. — *Quid cavendum et observandum Confessario in audiendis Confessionibus?*

Resp. seqq.: 1. Audiat benigne confitentem, caveatque ne durius increpando, aut loquentis memoriam perturbet, aut erubescenti silentium imponat ; imo potius hortetur paterne ad totam animam effundendam coram Deo veniam promittente. Sic enim nos monet Apostolus ad Galat. 6: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris.* In quo notandum est magnam in primis requiri patientiam et benignitatem in Confessario mulierum, ut audiat nugas, quæ solent ab ipsis admisceri in ipsa Confessione ; ut expiscetur veritatem eorum, quæ declarant, modo fatentes, modo negantes ; ut suadeat non expedire, quod ita crebro repetant Confessiones generales ; ut sinat protrahi Confessionem ad diffusos discursus, quæ verbis valde compendiosis posset peragi ; ut ferat idem peccatum in eadem Confessione iterum atque iterum exprimi, et quidem sine ulla omnino necessitate ; ut insurgentium scrupulorum nubes disjiciat ; ut pusillanimes in spem Salutis æternæ erigat ; ut remissionem injuriarum animo tenacius inhærentium suadeat ; ut inducat ad fugam occasionum proximarum ; ut denique sustineat mulierum levitatem, inscitiam ac inconstantiam.

2. Etsi pœnitentem per se confitentem peccata, quorum post idoneum examen expeditam habet memoriam, melius est non interpellare, juvat tamen aliquando brevibus et selectis verbis excitare ad dolorem in gravioribus peccatis, maxime cum quis non videtur magno cum affectu doloris confiteri.

3. Si pœnitens afferat aliquid enorme, Confessarius caveat, ne ulla det signa admirationis vel indignationis ; sic enim deterret a detegendis reliquis ; increpationem vero duriorem, si qua sit opus, aliquando differret ad finem Confessionis. Caveat etiam signa manuum vel pedum, aliosque motus corporis ; nam circumstantes colligere aut saltem suspicari possunt ad talia signa dici graviora delicta, sicque frangitur sigillum.

4. Vix decet, imo forte dedecet pœnitentem appellare verbis illis honorificis, quæ invenit sæcularis vanitas, sed compellendus iis potius, quæ, servato decore, et Judicis loquentis auctoritatem significent, et pœnitentis affectum, humilitatemque foveant et augeant.

5. Quando pœnitens aliquid omittit, quod necessario addi debet, si ex scripto confiteatur, Confessarius statim interroget, ne postea memoria excidat ; tum enim non est periculum eum turbandi ; si autem de memoria confiteatur, putetque Confessarius se posse postea recordari, mente retineat circa quod peccatum sit, et expectet usque ad finem, ne interrumpendo confundat memoriam pœnitentis.

6. In actuali Confessione ne misceat, neque permittat misceri sermones de rebus non necessariis ad Sacramentum ; sed eas differat donec data sit absolutio ne permisceantur sacra non sacris. Si superflua narret pœnitens, eaque ad Confessionem non pertinentia, v. g. historias inutiles, domesticas quærelas, vel negotia, etc.; eum Confessarius abrumpat,

dicendo opus non esse enarrare illas circumstantias ; quandoque etiam sermonem alio divertat, petendo annon hoc vel illud aliud peccatum admiserit. Si incipiat pœnitens aliorum peccata detegere, statim moneat Confessarius, ut de aliis taceat, ne detrahat ; et pro se confiteatur. Si minus crasse et minus pudice quædam peccata explicet, doceatur honestius ea eloqui, ne alia vice sibi et Confessario faciat scandalum.

7. Denique, sic intendat Confessarius ad ea, quæ pœnitens confitetur, ut ipsa possit continuo in compendium contrahere, et quid, ex quo nascatur, tum cognoscere per se, tum pœnitenti aperire, ut facilior sit emendatio, posita ad radicem securi. Cavendum enim in primis est Confessario, ne nimis cito deproperet Confessiones , maxime sollicitus , ut multos audiat. Unde sapienter monet Gerson p. 2, n. 32, de arte audiendi Confess. Confid. 3. *Eligibilius est paucos audire complete quam multos imperfecte.*

CAPUT III.

DE NECESSITATE ET METHODO INTERROGANDI PŒNITENTES

Quæst. 27. — *Utrum, quando et quomodo Confessarius Pœnitentes interrogare teneatur?*

Resp. seqq. : 1. Lege duplici potissimum caritatis ac Religionis tenetur dare operam Confessarius, ut integra, quoad fieri potest, pœnitentis sit accusatio. Hinc si manifestum illi sit quædam sive incuria, sive pudore, dum noxas detegit animi, omittere pœnitentem, quæ tamen reticeri sine peccato non possunt, quibusque hoc ipso gratiæ Sacramentali aditus intercludatur ; suadet profecto charitas ut Sacerdos tam grave incommodum, quantum in se situm est, appositis interrogationibus diligenter avertat. Cum vero ex hac mutilata peccatorum declaratione sequatur plerumque irritum confici Sacramentum ; exigit suo jure Religio, ut Sacramenti Minister tam impium admitti non patiatur. Quare ejus sunt partes variis et appositis interrogationibus efficere, ut pœnitens nihil omnino celet, quod in pœnitentiæ Sacramento declarandum Auctor ipse Sacramentorum Christus præscripsit. Unde peccare graviter Sacerdotem hac in re parum sedulum unanimis est Doctorum sententia.

2. Sunt multa quæ interroganda passim Confessariis præscribuntur a Doctoribus ; quos inter nonnulli multas assignant interrogationes, quas ante ipsam peccatorum declarationem a Confessario præmittendas esse defendunt, v. g. an pœnitens ab ultima Confessione conscientiam diligenter discusserit? An impositam sibi pœnitentiam exhibuerit? An requisitum dolorem ac propositum afferat? An aliqua rei temporalis aut famæ restitutione obstringatur? Utrum in aliqua peccandi occasione versetur, ad quam dimittendam non sit paratus? An gerat inimicitias quas nolit deponere? An crimine aliquo reservato vel censura obligatus sit? Et alia hujus generis. Hæc tamen ut plurimum interrogare initio Confessionis necesse non est ; tum quia sæpe frustra in iis tempus tereretur (ista enim deinceps ex ipsa confessione satis superque discentur), tum quia non raro juvat Confessionem audire, etsi forte secutura non sit absolutio ; sic enim Confessario pœnitentem apposite adhortandi atque monendi dabitur locus ; et ipsa peccatorum declaratione pœnitens ad dolorem requisitum, si forte ejus expers accesserit, rite præparabitur atque facilius adducetur, superata præsertim illa non levi difficultate, quæ in retegendis noxis animi intercedit. Illud tamen utilissimum videtur, ut, si pœnitens notus Confessario non sit, statim interrogetur de tempore quod ab ultima Confessione elapsum fuit ; id enim et ad peccatorum numerum, et ad ipsum pœnitentis statum facilius dignoscendum plurimum conferet.

3. Nonnulli prohibent ne Confessarius pœnitentem, dum peccata exponit, interrogando interpellet, sed si qua interrogatio aut admonitio interferenda se offerat , jubent illam differri quoad usque pœnitens, quæcumque dicenda paraverat, enuntiarit ; sed hæc prohibitio non est undequaque probanda, cum non levi incommodo obnoxia sit. Plura enim sic differendo e memoria excident Confessarii, præsertim si prolixior et intricatior fuerit Confessio. Itaque consultius omnino erit, quoties res exiget, pœnitentem interrogare vel de peccatorum numero, vel de adjunctis quæ peccati aut speciem immutent, aut augeant numerum, vel de peccandi occasionibus in quibus versari deprehenditur, vel quandiu a certo crimine in quod sæpius lapsus est, abstinuerit ; id enim plerumque necessarium est, ut intelligat Confessarius, sit-ne absolvendus pœnitens aut dimittendus ?

4. Conveniunt omnes officium Confessarii in hoc uno situm non esse, ut pœnitentem circa ea quæ manifestantur peccata interroget; sed requirunt insuper, ut si advertat eum conscientiam, quantum par est, non discussisse, sive in eo sciens, sive ignorans peccaverit; quæ justa cujusque conditionem prætermissa videri potuerunt, ea curet in memoriam pœnitentis inquirendo revocare. Imo etsi discussa diligenter conscientia pœnitens accesserit; si tamen ex adjunctis Confessarius prætermissum aliquod suspicetur, debet tunc ex officio variis appositisque interrogationibus ea peccata quæ omitti potuerunt, elicere. Alioquin interrogandi non essent rustici, qui ob ingenii tarditatem et ignorantiam solent plurima reticere; quanquam suæ tenuitatis ratione conscientiam quantum par est, discusserint; licet enim in jure oblivio et ignorantia, cum utraque inculpata, perinde sint; id tamen nemo hactenus opinatus fuit. Ratio autem ex ipsa sacri hujusce muneris natura desumitur, cum Sacerdos Judicis partes agat, atque reipsa sententiam ferat, non de peccatis solum quæ audit, sed de ipsomet peccatore quem sacramentaliter absolvit et dignum judicat qui cum Deo in gratiam restituatur, et quem ipsi quantum in se est, reconciliet; id præstare juxta æquitatis leges non poterit, nisi peccatoris statum penitus introspiciat, judicetque nihil esse omnino quod isti reconciliationi repugnet. Quoties ergo advertit pœnitentem se penitus non manifestare, debet ipse pro munere dare operam ut quantum Sacramenti ratio exigit, conscientiam suam manifestet.

5. Observant alii in hoc interrogandi munere peccari posse duplici modo, defectu scilicet et excessu. Defectui passim obnoxii sunt indocti Confessarii, qui nihil interrogant prorsus, vel res tantum obvias et vagas. Excessu errant nonnunquam Doctiores, præsertim si ad doctrinam anxia religio intercedat; ipsis enim plures et plures se offerunt interrogationes addendæ, quibus et peccatorum numerum, et speciem, et gravitatem clarius distinctiusque percipiant. Quare, ut in hac re modus aliquis præscribatur, pro certo statuunt Theologi severiorem non esse legem, qua tenetur Confessarius pœnitentem interrogare, quam ea sit qua pœnitens in se ipsum inquirere cogitur; imo et longe mitiorem; hæc enim lex primo loco pœnitentem, secundo tantum obligat Confessarium, ut id suppleat interrogando quod illa perperam se discutiendo omisit. At pœnitens ad exactissimam et anxiam peccatorum suorum inquisitionem et declarationem non adigitur, sed ad humanam duntaxat atque moralem seu hujusmodi qua Sacramentum pœnitentiæ grave nimis et onerosum non efficiatur. Debet itaque Confessarius ab iis interrogationibus abstinere, quibus Sacramenti hujus fastidium odiumque pœnitenti crearet.

Cæterum apposite monent Doctores istam præsertim interrogando moderationem circa res obscenas observandam potissimum esse; tum ne Confessarius pœnitentes interrogationibus curiosis perniciose doceat quæ salubriter ignorabant; ita S. Th. Opusc. 65, de Cautela in Confess., tum ne eis refricata præteritorum memoria in lapsus novi discrimen adducat; tum ne ipse sibi incautius curiositati indulgendo offensionem ac ruinam accersat, atque etiam ne, maxime si adhuc juvenis sit, scandalum pariat vel de se ipso suspicionem faciat; ubi autem opus, verbis utatur honestis. Atque illud imprimis est observandum, ut monet S. Th. loco superius laudato, in audiendis mulierum Confessionibus. Discrete enim interrogandum, non quidquid possibile, sed quod probabile est pœnitentem fecisse.

Multa hoc loco quæri possunt, quæ in hac Theologia Morali studiosus Lector recte exposita reperiet. Unde sufficiat nobis hic loca indicare. *Quæritur* itaque 1. Quomodo practice juvari possit pœnitens, ut integre confiteatur quoad numerum? R. Cons. Lib. 6, p. 2, a n. 921 ad n. 941. *Quæritur* 2. Quomodo specialiter examinari possint homines variæ ætatis, conditionis et status? R. Est in hac Theologia Morali Lib. 6, p. 2, post numerum 1883, Catalogus peccatorum per ordinem præceptorum Dei et Ecclesiæ dispositus, quem utiliter consulet Confessarius et adhibebit pro juvando pœnitente et reducenda peccatorum memoria. *Quæritur* 3. De quibus interrogare specialiter Confessarius debeat pueros, adolescentes, filios-familias, patres, Ecclesiasticos, Judices, etc., Medicos, etc., Mercatores, Opifices, Milites, Rusticos? R. Totum id in hac Theologia Morali reperiet Confessarius. 1. De peccatis puerorum et adolescentum, consulat Lib. 6, p. 2, a n. 1794 ad n. 1805. 2. Obligationes et peccata Patrum et filiorum-familias habet Lib. 6, p. 2, a n. 1812 ad n. 1815; item Lib. 3, p. 1, n. 706, et a n. 1017, 1026, 1032 et 1034. De famulis et ancillis Sermo est *ibid.* a n. 706, 971, 1037 et 1043. 3. De obligationibus Ecclesiasticorum, consulat Lib. 6, p. 2,

n. 1810. Item Lib. 4, n. 1355 et 1370. 4. In quibus maxime peccent Judices, habet Lib. 4, n. 1420, 1428, 1440 et 1469. In quibus advocati ibid. n. 1706. In quibus Referentes, Secretarii, Notarii, Procuratores, ibid. n. 1508. In quibus Accusatores, n. 1509. In quibus Testes n. 1514. In quibus Rei, n. 1521 et 1525. 5. Denique obligationes et peccata Medicorum, Pharmacopæorum, Chirurgorum, habet Lib. 4, n. 1532; Mercatorum, ibid. n. 1439; Opificum, ibid. n. 1539. Militum ac præsertim Officialium belli, Lib. 3, p. 1, n. 867. Rusticorum tandem, Lib. 6, p. 2, a n. 1806.

CAPUT IV.

DE ABSOLUTIONE IMPERTIENDA, DIFFERENDA, AUT DENEGANDA.

ARTICULUS PRIMUS.

De Absolutione impertienda.

Quæst. 28. — *Quandonam teneatur Sacerdos absolutionem concedere?* Resp. seqq. 1. Ut Confessarius pœnitentem sine culpa ulla absolvat, debet, quoad fieri potest, pro certo habere eum ad gratiam Sacramenti suscipiendam esse rite paratum, eaque omnia afferre quæ ex Christi institutione ab illo inquiruntur. Nam : 1. Alioqui cum minori quam par est reverentia sacros ritus et verba absolutionis mystica usurparet nec minus ferme gravi sacrilegio se obstringeret, quam si lapidem aut quid hujusmodi aqua abluendo Baptismatis formulam pronunciaret. 2. Pœnitentem æternæ damnationis periculo aperte objiceret. Si enim reipsa rite paratus non sit, quo fiat ut Sacramenti gratia privetur ; eam tamen sibi concessam esse et culpas condonatas falso sibi persuadebit : unde de eorum venia, sive perfecta contritione, sive iterata Confessione deinceps, promerenda nunquam fortasse curabit. Quare si in hac incuria et ignorantia e vivis excedat, erit de æterna ejus salute penitus conclamatum ; idque culpa Sacerdotis, cujus temerario ausu in irritum absolutus est. 3. Denique, in hoc Sacramento Sacerdos Judicis partes agit, ad quem proinde spectat in sententia ferenda prudentem se ac sedulum exhibere. Id autem non assequetur, nisi morali saltem certitudine exploratum habeat, dignum esse pœnitentem qui absolutus dimittatur.

2. Semotis specialibus argumentis, quibus adduci potest Confessarius ad judicandum pœnitentem rite paratum non esse, aut de eo prudenter dubitandum; debet ei credere, cum asserit se dolore requisito affici et firmum non peccandi deinceps propositum suscepisse. Ratio est, quia juxta Christi institutionem, hujusmodi est pœnitentiæ tribunal, ut in eo pœnitens et rei et accusatoris, et testis simul partes agat. Ergo sicut illi merito creditur accusanti se de criminibus, et testimonium contra se ferenti , ita et in cæteris ei fidem adhibere par est. Unde, inquit S. Thomas multis in locis, in foro conscientiæ creditur homini et pro se, et contra se loquenti; non autem in externo judicio. Et vero quæcumque demum exigantur veri doloris ac propositi signa, hæc omnia ferme in ipso pœnitentis testimonio vim suadendi positam habent. Hinc fit, ut vix possit aliunde comparari ista, quæ in Sacerdote requiritur certitudo.

3. Cavendum imprimis est Confessario ne levioribus argumentis adduci se patiatur ad judicandum pœnitentem rite paratum non esse, cum se reipsa dolere ac serio emendationem proponere asserit. Sic enim ei multiplicem inferret injuriam: 1. Temere judicando eum in re tanti momenti nec serio loqui, nec agere. 2. Ei denegando aut differendo absolutionem ob temerarium hujusmodi judicium, ad quam tamen jus peccatorum declaratione acquisivit. 3. Privando eum fructu bonorum operum, quo carebit quamdiu in Dei inimicitia ob denegatam absolutionem perstabit. 4. Objiciendo eum periculo æternæ damnationis, si contritus non sit et improvisa morte ante impetratam absolutionem occupetur.

Quia tamen non raro accidit, vel ut pœnitens Confessario dare verba non dubitet; vel ut ipse fallatur, falso existimans seu, ex ignorantia, seu ex temeraria quadam fiducia se rite paratum esse ; ideo Confessarius qui legitimis argumentis inducitur ad dubitandum de recta ejus animi affectione, debet illum de iis interrogare quorum notitia juvari possit ad dubium hujusmodi deponendum et moralem certitudinem comparandam; serioque monere etiam debet, posse illum quidem homines fallere, at non item Deum ; nec ei quidquam profuturam absolutionem, nisi ita ut loquitur, res omnino se habeat; imo eum ad peccata quorum jam reus est, sacrilegium gravissimum additurum. Denique efficacia doloris et emendationis argumenta suggerat, ut tandem recte paratum absolvere rite possit.

Quæst. 29. — *Quæ sint certiora animi ad gratiam Sacramenti suscipiendam rite parati indicia?*

Resp. Ab auctoribus sequentia imprimis assignantur. 1. Est accurata peccatorum declaratio, præmisso diligenti examine, eaque a pœnitente ultro suscepta, nulla urgente necessitate, cujusmodi sunt, v. g. festa paschalia, aut alia solemnitas; nullo accedente parentum aut aliorum præpositorum imperio; nulla denique alia causa minus recta et prorsus humana alliciente. 2. Gemitus, lacrymæ, suspiria, aliave hujus generis vehementioris doloris argumenta. 3. Longum et arduum iter Confessionis gratia susceptum, ut nempe Sacerdotem adeat, cujus piis consiliis, adhortationibus, monitis, sperat facilius se a turpi vita ad emendationem traductum iri. 4. Totius ante actæ vitæ noxarum Confessio, eo fine ut præteritarum Confessionum defectus, si qui forte irrepserint, emendentur et conscientiæ pace comparata ac salute in tuto collocata, novam vitæ rationem deinceps instituat. 5. Difficultas gravis superata in retegendo gravi aliquo crimine, quod præ pudore fuerat in aliis Confessionibus prætermissum. 6. Eleemosynæ, jejunia, preces, Missæ Sacrificia ad impetrandum veræ pœnitentiæ beneficium Deo oblata. 7. Morum emendatio jam dudum subsecuta ex proposito ineundæ Confessionis. 8. Occasiones peccandi magna cum animi luctatione abruptæ, aut graves tentationes superatæ. 9. Eorum exhibitio ad quæ se intellexit a Confessario obstrictum iri, cujusmodi sunt restitutio rei alienæ, violatæ aliorum famæ reparatio, cum inimicis reconciliatio et alia hujus generis. 10. Voluntas prompta et alacris subeundi graviores pœnitentias quibus expientur crimina et antidota ad cavendos lapsus adhibendi.

Quæst. 30. — *An liceat absolvere moribundum qui non potest plene confiteri?*

Resp. Valide et licite absolvi potest, et consequenter debet moribundus, qui postquam cœpit confiteri, subito vi morbi periculosi oppressus impeditur, quominus perficere possit. Ratio est, quia in hujuscemodi casu Confessio illa, licet inchoata duntaxat, est formaliter integra et sufficit. Nota tamen quod tenetur postea ægrotus, si forte vis morbi remittat, peccata quæ declarare non potuit explicite confiteri, ut directe absolvantur, quæ fuerant in priori Confessione indirecte tantum dimissa.

Quæst. 31. — *Utrum absolvi debeat moribundus, qui cum nequeat confiteri, dat tamen in præsentia Sacerdotis signa doloris et desiderii absolutionis?*

Resp. seqq. 1. Valide et licite absolvitur moribundus, qui non potest in specie ullum peccatum declarare; attamen ab ipso Sacerdote præsente petit absolutionem.

2. Manifestum est debere absolvi moribundum, qui coram Sacerdote edidit signa contritionis et doloris in ordine ad absolutionem; tum quia per ea signa confitetur in genere se peccasse, ejusque Confessio cum aliter fieri non possit, est formaliter integra et facta legitimo Judici. Tum quia in illa extremitate præsumendum est, nisi contrarium constet, ea signa doloris tendere in ordine ad absolutionem. Quinimo juxta Laymanum signa sunt contritionis, quando æger percutit pectus, aut quando manus oculosve in cœlum tollit; et juxta Dianam, Tract. 3, Resol. 2, quando aliquam imaginem intente respicit; vel juxta Lugo, Disput. 17, Sect. 2, quando dicit: *Miserere Deus,* si videlicet hæc faciat, sciens esse periculum mortis, sitque mentis compos, esto solitus idem facere, nihil cogitans de morte. Si vero omnibus pensatis, dubium sit, an hæc faciat in ordine ad absolutionem, absolvendus est sub conditione, *si sit capax*, vel *si sit dispositus,* juxta citatos Doctores.

Objicies : Moribundus qui per sese dat signum doloris et desiderii absolutionis, si nullum peccatum declaret in specie, nullam subministrat materiam, in quam absolutio possit directe cadere. Sed si ita est, non potest absolvi; ergo, etc. Minor evincitur, quia si absolutio nihil possit directe remittere, jam nihil remittet indirecte. Hoc enim supponit illud. Probatur itaque Major. Quænam enim esset materia, in quam absolutio illa caderet directe? An peccata omnia? An aliqua tantum? Sed non omnia; alioqui ægrotus non teneretur postea, si convalescat e morbo, peccata illa omnia in specie et numero confiteri. Tenetur autem; ergo non fuerunt directe dimissa per absolutionem. Non aliqua tantum; quandoquidem non est ratio potior unius quam alterius, et aliunde omnia uno et eodem generali signo declarantur.

Respondeo : N. Maj. et aio absolutionem illam directe cadere in peccata omnia hujus moribundi; cadere, inquam, directe in peccata illa omnia sub ratione generica peccati, indirecte in eadem peccata sub rationibus specificis ac numericis talium et tot. Ex quo fit ut

pœnitens, si convalescat e morbo, teneatur postea directe peccata eadem subjicere clavibus sub ratione talium et tot, id est, in specie ac numero.

Instabis 1. Per tale pœnitentis signum præcise, Confessarius nihil docetur quod antea non sciret; sciebat enim in genere quemlibet hominem esse peccatorem. Porro ex tali signo nihil aliud cognoscit. Sed ubi Sacerdoti nulla nova cognitio ingeritur, manifestum est nullam intercedere Confessionem. Ergo, etc.

Resp. N. Ant. Nam ante Confessionem tali signo factam, Sacerdos non sciebat hominem illum esse dolentem de peccatis et ea confitentem sibi. Præterea sciebat quidem eum in aliquo certe peccasse; sed illud non sciebat Sacramentaliter. Unde acquiritur ipsi, tum nova cognitio, nempe doloris et confessionis; tum novus modus cognitionis peccatorum : nam ea scit Sacramentaliter, quæ prius Sacramentaliter non sciebat. Denique ut plane appareat quam infirma sit ea ratio præcipua, quæ nonnullos veteres Theologos, Sotum, Ledesmam et Canum, in sententiam contrariam adduxerat : demus peccata cujuspiam nota esse Sacerdoti extra Confessionem, vel quempiam iterum hodie confiteri eidem Sacerdoti peccata eadem, quæ heri confessus erat. Quid? Nonne potuerit in illo utroque casu absolvi, si confiteatur? Nemo profecto est qui neget. Dicant ergo quæ tandem nova cognitio huic Sacerdoti acquiritur, suumque jam argumentum solvant.

Instabis, 2. Tridentinum Sess. 14, Cap. 5, ex eo quod Sacerdos non possit ferre judicium, causa sibi incognita, infert Confessionem in genere non sufficere, sed esse necessariam in specie. Ergo Confessio illa generica non est Confessio sufficiens.

Resp. Conc. Ant. et N. Cons. Ex ipso enim Tridentino ib. peccata quæ non occurrunt memoriæ post diligens examen, intelliguntur inclusa in eadem Confessione, in qua cætera declarantur in specie; et tamen peccata illa non nisi generice declarantur. Igitur aliquo casu generica peccati Confessio potest esse sufficiens, nempe quando non potest haberi Confessio distinctior. Tunc autem Judex non pronuntiat, causa simpliciter incognita, sed solum causa imperfecte cognita. Porro imperfecta illa causæ cognitio sufficit ad absolvendum, quando non potest haberi cognitio perfectior : quæ si posset haberi, jam imperfecta illa cognitio non sufficeret, quia pro nulla reputaretur. Unde tunc Judex censeretur pronuntiare causa incognita. Ex eo igitur quod Judex non possit ferre Judicium et pœnam æquam decernere causa incognita, recte intulit Tridentinum necessitatem confitendi peccata in specie; quia per se et ut in pluribus causa potest hoc modo cognosci, et censeretur incognita, si non cognosceretur hoc modo, quando potest hoc modo cognosci. Sed quando per accidens non potest hoc modo cognosci, tunc non censetur incognita, dummodo cognoscatur meliori modo quo potest.

Instabis 3. Ex tali generica Confessione nulla videtur oriri obligatio sigilli. Ergo ea non est Confessio sufficiens.

Resp. Conc. Ant. et N. Cons. Potest enim esse aliqua Confessio tam generica, ut nullum relinquat locum sigillo. Ratio a priori est, quia quod latere non potest, et per se necessario propalatur exterius in ipsa Sacramenti susceptione, illud non potest cadere sub sigillum. Sed quod peccaverit in genere, qui confitetur et absolvitur, hoc latere non potest, et per se necessario propalatur exterius in ipsa Sacramenti susceptione. Ergo quod peccaverit in genere, hoc non cadit sub sigillum. Alioqui frangeret sigillum qui diceret : talis apud me rite confessus est; perinde enim est ac si diceret : talis peccavit. Cætera vero ad Confessionem peccatorum spectantia, quæ per ipsam Sacramenti susceptionem non erumpunt exterius necessario et per se, ea omnia cadunt sub sigillum, v. g. quod quis peccaverit lethaliter; quod toties in hoc vel in illo etiam venialiter. Sed in genere quod peccaverit, qui confitetur et absolvitur; hæc non est sigilli materia, quamvis possit esse sufficiens materia Confessionis, imo et necessaria?

Quæst 32. — *Utrum absolvi debeat moribundus, qui signa doloris et desiderii absolutionis dederit absente quidem Confessario, sed aliis præsentibus, qui ea Confessario retulerunt, sive in præsentia ægroti, sive in absentia, si quando accedit Sacerdos, inveniat ægrotum jam sensibus destitutum?*

Resp. seqq. 1. Duplex in primis est in hoc puncto modernorum aliquorum sententia. Altera docet nunquam posse, neque valide conferri absolutionem ægroto, qui in absentia Confessarii dedit signa doloris et petiit absolutionem, quamvis per litteras peccata sua absenti Confessario declaraverit, nisi postea, adveniente Confessario, in ejus præsentia dicat pœnitens, quod de omnibus illis peccatis se accusat. Ita plures quos citat Raynaudus per

totam dissertationem de Confessione Epistolari, et fatetur Gonet. Disput. 12, de Absolutione artic. 4, § 1. Sic docuerunt Victoria, Canus, Ledesma, Candidus, et alii quamplures. Altera Theologorum sententia docet cum Eximio Doctore, in eo casu licite et valide posse conferri absolutionem ægroto, qui Confessionem petiit; nec animum retractaverit, quando accedit Sacerdos. Ita omnes nostri, quos citat et sequitur Moya Disp. 6, quæst. 1, et hac tempestate fere omnes externi; adeo ut F. Ludovicus Caspensis Ordinis Capuccinorum, Tract. de Pœnit. Disp. 4, Sect. 22, post approbatam per omnia Eximii Doctoris de hoc puncto doctrinam contra Sotum, opponens sibi, quod ea doctrina fuerit a Clemente VIII damnata et expungi jussa; respondet Doctrinam Eximii Doctoris de Absolutione moribundi sensibus destituti per Sacerdotem præsentem, cui per internuntium voluntas consequendæ absolutionis sit intimata, nequaquam esse damnatam a Clem. VIII, quia alioqui tot Sapientes Doctores post Clementem ei doctrinæ non adhæsissent : et ipse Clemens non dixisset (ut certo postea dixit), se nihil tale unquam vetuisse : imo in eo eventu se omnino impensurum ægro absolutionem et puniturum Parochum, qui absolutionem negaret. Quomodo hæc omnia vera sint, ex dicendis patebit.

2. Assero contra Recentiores mox citatos. Si ægrotus dedit signa doloris, quando absens erat Confessarius, petens Confessionem, et veniens postea Confessarius, inveniat illum sensibus destitutum, satis est quod testes affirment illam petitionem Confessionis non retractatam, ut licite et valide, saltem sub conditione, absolvat. Hæc est expressa S. Thomæ Sententia Opusc. 65, *Tit. de Sacr. Unctionis*, ubi sub finem sic legitur : *Si infirmus, qui petit Unctionem, amisit notitiam vel loquelam antequam Sacerdos veniat ad eum, nihilominus unget eum Sacerdos ; quia in tali casu debet etiam baptizari, et a peccatis absolvi*. Hanc sententiam sequuntur omnes Societatis auctores, testibus *Gormaz*, p. 2, n. 244, et *Moya* disp. 6, quæst 1. Duos supra triginta Auctores pro hac sententia adducit *Diana* part. 3, Tract. 3, Resol. 4. Ejusdem sententiæ defensores triginta quatuor refert *Aversa*, q. 10, s. 17; *Cardenas* in 1 Crisi D. 48, adhuc longe plures : alios præterea invenies apud Raynaudum in Diss. de Confess. Epist. Cap. 4; et apud Moyam, Disp. 6, q. 1.

Probatur jam assertio nostra : 1. Ex Conciliis. Nam Concilium Arausicanum primum Cap. 11, sic statuit : *Subito obmutescens baptizari, aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium, aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu*. Idem desinit Concilium Carthaginense tertium Cap. 34, his verbis : *Ægrotantes, si pro se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium sui dixerint, baptizentur : similiter et de pœnitentibus agendum est*. Rursus Concilium Carthaginense quartum Cap. 76, sic statuit : *Is, qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim conversus fuerit ; dent testimonium, qui eum audierunt, et accipiat pœnitentiam ; et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, et infundatur ori ejus Eucharistia*. Pariter (ut refert Gormaz, p. 2, n. 251) Synodus Visensis in Lusitania anno 1617, celebrata sub Joanne Emmanuele Lib. 1, Tit. 5, Constitut. 2, num. 10, præcipit, ut his, ad quem jam plane sopitum Sacerdos pervenerit, absolvatur, si qui adfuerunt cum is sui compos esset, testentur quod petierit Confessionem.

Probatur 2. Ex S. Leone Papa, qui idem expresse statuit Cap. *His qui, causa* 26, quæst. 6, et in Epist. 89, alias 91, quæ est ad Theodorum Forojuliensem Episcopum, ubi hæc habet : *Si aliqui ægritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant, sub præsentia Sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium et circumstantium prodesse debebunt ut simul, et pœnitentiam, et reconciliationis beneficium consequantur, etc*. Ex quibus sic argumentari licet : Tales ægroti non vult S. Leo ut maneant absque Sacramento Pœnitentiæ, neque absque reconciliatione, sive absolutione a Censuris, si forte sint innodati, juxta ea quæ præscripserat Conc. Carthag. 4, supra laudatum. Ergo in tali casu licite ægrotus absolvitur.

Probatur 3. Ex Rituali Romano *Tit. de Sacram. Pœnit.* § *Ordo ministrandi Sacramentum Pœnitentiæ*, versiculo *Quod si inter*, ubi agens de absolutione ægro impendenda sic præscribit : *Quod si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox et loquela ægrum deficiat : nutibus et signis conetur, quoad ejus fieri potuerit, peccata pœnitentis cognoscere, quibus utcumque, vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium, sive per se sive per alios ostenderit, absolvendus est*. Quod Rituale Paulus V recognitum approbavit 17

Junii 1614, et per expressam Constitutionem, quæ est 85 apud Cherubinum, mandavit observari. Ideoque *Joannes Sanchez* (ut refert *Moya*) dicit hanc sententiam esse fere definitam a SS. Canonibus.

Objicies. Clemens VIII damnavit Confessionem factam absenti, sive per litteras, sive per internuntium ; et absolutionem datam ab absente absenti. Sed Moribundus, qui jussit Sacerdotem absentem vocari, et advenienti jam Sacerdoti nullum potest signum dare, confessus est absenti. Ergo non licet eum absolvere.

Respondeo : 1. Quod assertioni nostræ non obstet Decretum Clementis VIII. Nam nihil dicit contra Confessionem in absentia factam, dummodo sit ordinata ad absolutionem a præsente habendam. Quænam autem hac in re Summi Pontificis mens fuerit, patet ex eo, quod ipse Clemens interrogatus de moribundo, qui post præmissa pœnitentiæ signa, saltemque postquam jussit vocari Sacerdotem, subito obmutuit, essetne absolvendus? respondit se hunc eventum a S. Leone propositum non intendisse comprehendere in suo Decreto, et talem moribundum omnino debere absolvi a Sacerdote, cum venerit, seque si occasio se daret, absolutionem impensurum. Ita respondisse Clementem, testati sunt Cardinalis Bellarminus et Petrus Lombardus Archiepiscopus Armacanus, Testes omni exceptione majores, quorum uterque id testatus est Francisco Florentino, et Leonardo Lessio Societatis Jesu, cum Romæ essent, et scripto etiam manu sua obsignato id firmavit. Posteaque Armacanus Antistes simile scriptum, quo de responso illo Clementis testatur, misit Lovanium ad aliquos illius Academiæ Doctores. Quod quidem scriptum verbatim refert Ægidius Coninck Lib. *de absolutione moribundi.* Accedit testimonium Eximii Doctoris apud Tannerum quæst. 9, num. 16, qui scribit se ex ore Clementis VIII et Pauli V, itemque ex sententia multorum Cardinalium habere, non fuisse unquam mentem Pontificum damnare absolutionem talis moribundi, quæ fieret a Sacerdote præsente. Hinc evidenter apparet Decretum Clementis VIII, non pugnare contra assertionem nostram. R. 2. Quod illa moribundi hujus Confessio non dici debet facta esse absenti. Nam adveniente Sacerdote qui vocatus est, vel adest qui coram Sacerdote et infirmo testimonium perhibeat de Confessione petita, aut de dolore significato ; vel nullus adest. Si primum : jam infirmus præsens confitetur Sacramentaliter coram Sacerdote præsente per interpretem præsentem. Si nullus adest præter Sacerdotem et infirmum sensibus destitutum, jam Sacerdos qui vocatus est, et certior factus de voluntate infirmi ab eo per quem vocatus est : Sacerdos, inquam, præsens excipit Confessionem præsentis. Quo signo, inquies ? Signo infirmitatis extremæ. Videt enim Sacerdos præsens ægroti præsentis voluntatem ; sibi paulo ante absenti manifestatam videt (inquam) hanc voluntatem in ipsa ægroti oppressi infirmitate moraliter perseverantem. Unde potest ac debet illum absolvere, saltem sub conditione ; si tamen Sacerdos videat ægrotum non posse signum aliud dare. Nam si posset et non daret : si v. g. usum linguæ recuperasset, profecto silentium ejus esset signum voluntatis mutatæ. Sed si morbus invaluerit ita ut infirmus nullum possit dare signum speciale, ipsa morbi ingravescentia testatur non retractatum fuisse desiderium remedii necessarii paulo ante significatum ; ac proinde nihil est causæ cur absolutione privetur. Ratio est, quia probabiliter præsumitur esse dispositus, ergo lex charitatis obligat Confessarium, ut proximo in extrema necessitate constituto subveniat, sicut potest. Nec ideo fiet irreverentia Sacramento ; nam Sacramenta sunt instituta ad salutem hominum, ergo non est contra eorum reverentiam, sed maxime est secundum eorum finem, si prout possunt conferantur, ubi extreme periclitatur salus hominis. Deinde ut proximi necessitas excusat ab irreverentia, ita conditio salvat reverentiam Sacramenti ; si enim moribundus non sit capax, non fit Sacramentum.

3. Etiamsi testes in absentia infirmi exponant Confessario pœnitentiæ signa ab illo data, antequam esset sensibus destitutus ; potest Confessarius postea adveniens, talem infirmum sensibus destitutum absolvere : ut patet ex supra dictis, et tenent Auctores gravissimi, quorum triginta refert et sequitur Moysa *q.* 2, ad quos etiam accedunt alii bene multi.

4. Sufficit ad eam absolutionem, quod Sacerdoti constet de voluntate infirmi, non per ipsos, qui immediate viderunt aut audierunt ab infirmo, sed mediate ab aliis, qui ab illis audierunt. Ratio est, quia parum ad rem facit, quod Sacerdos id mediate resciat, cum satis sit Confessionem sensibilem a pœnitente esse positam et directam ad absolutionem a Sacerdote habendam, hocque nunc cognosci a Sacerdote.

5. Etiamsi unicus fide dignus testetur talem moribundum petivisse Confessarium, vel

dedisse signa doloris, tenetur Sacerdos illum absolvere. Ratio est, quia quando non agitur de præjudicio tertii, creditur uni testi. Ita *Gormaz*, *Moya*, *Aversa*, *Diana*, *Herincx*, aliique communissime. Imo fere omnes addunt cum Gormaz n. 238, sufficere, si id testetur etiam infidelis vel Hæreticus, quia cum sint hostes hujus Sacramenti, præsumi non potest quod falso testentur in ordine ad hoc, ut Sacramentum fiat: secus vero, si præsumeretur eos mentiri ad illusionem Sacramentorum, ut per se patet.

6. Sacerdos accersitus etiam moribundum sensibus destitutum debet absolvere, tametsi nemo expresse testetur illum dedisse signa doloris; modo prudenter præsumi possit, dedisse re ipsa : quia fas est administrare Sacramenta in necessitate, quando deficientibus aliis probationibus, prudenter præsumitur, adesse omnia essentialiter requisita : etenim præsumptio habetur pro veritate, quando ea non eliditur et demonstratur hic et nunc fallere, ut habent Doctores in Cap. *Semel malus*, de Regulis juris in sexto. Prudenter autem præsumitur de quolibet bono Christiano, qui prævidit periculum instantis mortis, quod dederit signum contritionis in ordine ad Confessionem : illud quippe prudenter præsumitur factum, quod plerumque fieri solet, ut habent Doctores in legem *in obscuris*, Tit. de Regulis juris. Imo id videtur etiam præsumendum de eo, qui perdite vixit, advertit se esse in mortis discrimine; quia etiam tales homines, ubi vident se in extremæ damnationis periculo, etiam solent ad Deum converti, saltem timore pœnæ. Ita Gormaz n. 263.

Quæst. 33. — *Utrum valide absolveretur moribundus sensibus destitutus, qui nec petiisset Confessionem, nec specialia signa doloris præsente aut absente Confessario dedisset, si hactenus vixerit christiane, si Sacramenta frequentarit, et alia id genus bona opera fecerit?*

Resp. seqq. et 1. Quidem extrinsece probabile est valide absolvi talem moribundum : nam multi Doctores non infimæ notæ, probabilitatem hujus opinionis tenent, quos inter reperitur Herincx, qui multos alios refert ejusdem sententiæ Patronos. Hanc vocat nunc communem Moya disput. 6, Quæst. 4, § 1 et 2, pro qua adductis fuse nominibus, locis et verbis citat graves auctores sexdecim, qui eam absolute tenent, item alios longe plures, qui defendunt ut probabilem, et ex præcepto charitatis in praxi tenendam; quos inter *Bonagratia* Franciscanus in summula Quæst. Regularium extendit suam opinionem etiam ad casum, quo ille moribundus laborat infamia maledicti. Eamdem Alexander Ludovisius Archiepiscopus Bononiensis (qui postea fuit Summus Pontifex Gregorius XV), approbavit et observari præcepit in Memoriali Confessariorum edito Bononiæ, Cap. 1, de forma Sacramenti Pœnitentiæ; et probat auctoritate Sacerdotalis Romani, in quo ex S. Antonino ita præscribitur : Infirmus, qui amisit loquelam vel usum rationis, si bene vivebat, quamvis non petierit Sacramenta, debet præsupponi contritus; et Sacerdos faciat absolutionem ab omni sententia et peccato.

Confirmatur idem ex statutis Synodalibus Ecclesiæ Lemovicensis ann. 1620, in quibus Cap. 21, ita decernitur : Poterit quoque idem applicari remedium ei qui judicio omniumque sensuum usu statim captus est, non petita Pœnitentia, nulloque signo contritionis edito; cum violentia morbi judicatur derepente et ex improviso præventus et oppressus, et christiane vixit, ferrique potest judicium ex actionibus vitæ et moribus, eum libenter pœnitentiæ Sacramentum petiturum fore, si tempus et violentia morbi permisissent : Licet in hoc casu nihil de absolutionis effectu promittere possimus. Sed animarum salvandarum causa nullum remedium omittere debemus, quod Deus potestati nostræ commisit, Deum orantes, ut immensa bonitate et misericordia, quod deest ægrotorum dispositioni, suppleat; cætera inscrutabilibus Dei judiciis commendantes. Ita refert *Morinus* de administratione Sacramenti Pœnitentiæ lib. 10, cap. 10, ubi eamdem sententiam propugnat.

Accedit Auctoritas S. Augustini, qui *tom.* 6, *de adult. conjugiis lib.* 1, *cap. ult.* idem videtur expresse docere. Ait enim, Catechumenum in adulterio viventem, et subita oppressum infirmitate, ita ut dolorem ac desiderium baptismi significare nequeat, baptizandum tamen esse. Et statim subjungit : Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si forte pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupaverit. Nec enim ipsos ex hac vita sine arrha suæ pacis exire velle debet Mater Ecclesia. Quem locum *Leander* a SS. Sacramento tract. 5, disput. 6, quæst. 46; *Delgadillus*, de Pœnitentia cap. 13; *Ludovicus* a Conceptione tract. 5, quæst. 1, aliique auctores bene multi de Sacramento Pœnitentiæ intelligunt. Contra vero sententiæ oppositæ defensores hunc Augustini locum restringunt ad eos, qui in publica pœnitentia versabantur. Sed verba Augustini id non significant : imo

loquitur Augustinus de vivente in adulterio, qui intra se pœnitens forte jaceat, eumque vocat pœnitentem, quia peccator in extremo vitæ periculo præsumitur esse pœnitens. Adde quod etsi Augustinus de pœnitente publico loqueretur, hinc tamen confirmaretur sententia nostra; quia sicut Professio Pœnitentiæ publicæ in eo qui nondum adulteria deseruisset, est ex Augustino argumentum, unde præsumi debet ipsum dolere in extremo vitæ periculo; ita et professsio vitæ Christianæ. Sed iterum audiatur Augustinus ejusdem lib. cap. 26. Non solum incredibile est, inquit, nec in fine vitæ hujus baptizari Catechumenum velle (supplex cap. 28, *aut reconciliari seu absolvi Catholicum*), verum etiam si voluntas ejus incerta est, multo satius est nolenti dare quam volenti negare; ubi, velit an nolit, sic non apparet, ut tamen credibilius sit, eum, si posset, velle se potius fuisse dicturum ea Sacramenta percipere, sine quibus jam credidit non se oportere de corpore exire. Quo loco nihil videtur posse afferri validius in confirmationem opinionis nostræ. His autem omnibus si addatur, quod sententiam hanc nostram viri bene multi pietate ac doctrina eximii sequantur in praxi : erit, ut opinor, cur tuto pronuntietur, hanc sententiam vere esse extrinsece probabilem.

2. Intrinsece probabile est valide absolvi talem moribundum. Nam in casu posito, infirmus dolorem suum de peccatis et desiderium absolutionis probabili signo manifestat. Sed si ita est, facit Confessionem in eo casu formaliter integram, qua dicit in genere, cum aliter non possit, et eo modo quo potest, *peccavi*, ac proinde valide absolvitur. Ergo, etc. Prob. Maj. in qua tota est difficultas. Ac 1. quidem professio Catholicitatis producta ad finem usque vitæ, fuit per totam vitam signum voluntatis recipiendæ absolutionis, saltem in fine vitæ. Ergo illa professio, instante jam fine vitæ, est clara petitio absolutionis. Qui enim dixerat hactenus : cupio absolvi, quando aderit extremum vitæ periculum; ille, purificata conditione periculi, dicit exterius : nunc cupio absolvi. Quanam autem voce id dicit? Vice periculi manifesti cum professione Catholicitatis conjuncti. Quemadmodum si quis dixisset per totam vitam : volo ut hæc res mea tua sit, ubi primum incidero in extremum vitæ periculum; ille, purificata conditione periculi, censeretur actu dicere : volo rem hanc meam nunc fieri tuam. Adde quod sententiam hanc nostram plus quam triginta Auctores apud Vindicem Gob. *prob.* 1, *n.* 23, defendunt et nobiscum asserunt quamdam Confessionem esse, si quis hactenus vixerit christiane, si Sacramenta frequentarit, etc. ideoque talem in subito casu mortis absolvendum esse. 2. Illa eadem Catholicitatis professio cum extremo vitæ periculo conjuncta, probabile signum constituit doloris moraliter præsentis. Nam omnis Catholicus in extremis subito constitutus, solet ad Deum recurrere, eumque sibi precari propitium, deque sua salute sollicitus reformidare gehennam, et exinde vel atteri saltem, aut etiam, si satis advertat, ad contritionem perfectam conari. Credibile etiam est misericordiam Dei sufficienter opitulari misero ad ultimas redacto angustias, et Angelum Custodem non esse bonarum cogitationum ipsi suggerendarum immemorem. Nec refert quod homo vi morbi oppressus plane jaceat consopitus et semianimis : nam verisimillimum est in ipso subiti casus initio rationem infirmi cum morbo luctantem habuisse pauca saltem instantia lucida, eumque tunc fide monente, periculo invitante et gratia Dei juvante recurrisse ad Deum, ut assolet, eo fere modo quo supra dictum est. Ergo satis probabiliter infirmus ille præsumitur habere dolorem de peccatis moraliter præsentem. Quid igitur deest, quo minus intrinsece probabile sit hominem illum valide absolvi? Signum doloris, inquiunt, et genericæ saltem Confessionis, qua dicat intelligibiliter, *peccavi*. Sed contra, neutrum deest : *non dolor*, qui valde probabiliter præsumitur, ut demonstratum est. *Non confessio illa generica*, quia multæ sunt actiones, quæ secundum opiniones probabiles nomine Confessionis venire possunt. Et ratio a priori est, quia etsi extremæ mortis imminentis angustiæ non significent per sese : *peccavi et cupio absolvi Sacramentaliter*, tamen ex quodam quasi Catholicorum instituto id significant in his qui vitam egerunt Catholice. Quid enim? Si facta conventione Catholici omnes ita statuerent : volumus ut in subito mortis periculo, si alio modo confiteri non liceat et interius de peccatis doleamus, ipsa impotentia, ipsæ mortis angustiæ accipiantur in signum hujus : peccavi et cupio absolvi. Quid, inquam? nonne mortis angustiæ id significarent ex instituto? Neque enim refert quod illud ex natura sua non significent : quemadmodum Arcus Cœlestis, licet ex natura sua non significaret terram aquis diluvii denuo non perditam iri, tamen id significavit, ex quo positus fuit a Deo in signum pacis ac fœderis inter Deum et homi-

nem. Potest igitur effectus aliquis naturalis assumi in signum rei alicujus, quam ex natura sua non significat. Atqui generalis voluntas Catholicorum omnium nolentium exire de sæculo sine mediis ad salutem necessariis, omnino æquivalet huic institutioni, de qua supra, ut per se patet. Ergo non deest signum Confessionis. Cum igitur aliunde probabiliter præsumatur dolor et habeatur probabile signum Confessionis et desiderii absolutionis, probabile est infirmum in hypothesi facta valide absolvi. Quod erat probandum.

Objicies. Incertum est an ille de quo agitur infirmus, vixerit ut Christianum decebat, et vitæ discrimen præviderit; atque etiamsi rite vixisset, vita illa præterita non continuo foret signum actuale doloris actu moraliter præsentis et desiderii absolutionis. Ergo talis infirmus non valide absolveretur.

Respondeo. Ex dictis hactenus valde probabile est, quod valide etiam absolvitur is, de quo non constat, an vitæ discrimen præviderit, sive bene, sive male vixerit et invenitur sensibus destitutus et morti proximus : Quia vita et fides Catholica, quam professus est, fundamentum præbet ut judicemus eum, si vitæ periculum advertit, in tali discrimine velle absolutionem et Sacramentum, sine quo credidit vel timet non posse salvari. Satis autem est si prudenter judicetur, eum huc usque vixisse in professione Religionis Catholicæ : quod quidem facile innotescit, vel ex conditione personæ, vel ex aliis circumstantiis, quæ faciant ut prudenter id possit præsumi et probabiliter judicari eum in tanto periculo constitutum, de sua salute in ipso saltem periculi initio cogitasse et probabiliter de peccatis doluisse. Absurdum quippe foret exigere præsumptione vitæ præteritæ innocentis, ubi agitur de remedio peccatorum applicando; ut si medicus præexigeret sanitatem ad remedia decernenda. Quod superest, non dicimus vitam Catholice peractam præcise, esse signum præsentis desiderii absolutionis; sed, si nulla alia circumstantia demonstret evidenter contrarium, vitam Catholice peractam cum extremo illo vitæ periculo conjunctam. Ex his enim duobus tale signum in casu posito constituitur.

Quæst. 34. — *Utrum licite absolveretur moribundus ille, de quo supra dictum fuit?*

Resp. Licite absolvitur talis moribundus, et illud infertur evidenter ex dictis in quæstione præcedenti. Nam in casu necessitatis extremæ ubi agitur de Sacramento tam necessario ad salutem, non modo probabile est, verum etiam et probabilius, et certum est, licitum esse administrare Sacramentum cum materia solum probabili et dubia, quando non potest haberi materia certa, et nullum est sacrilegii periculum. Licitum enim est adhiberi remedium, quod probabiliter profuturum est, et obesse non potest, quando necessitas urget. Atqui si probabile sit moribundum illum valide absolvi in casu posito; jam adest materia probabilis, ut patet; et aliunde nullum est periculum sacrilegii. Et vero undenam esset sacrilegii periculum? An ex parte moribundi? Sed vel advertit se absolvi, vel non : si advertit, profecto in his rerum angustiis prudenter præsumitur conari, ut sit recte dispositus : si non advertit, jam sive sit, sive non sit dispositus, non erit sacrilegii reus. An ex parte Sacerdotis? Sed eatenus sacrilegium committeret, quatenus irreverenter administraret Sacramentum. Porro juxta communem sententiam, in casu extremæ necessitatis abstergit omnem irreverentiæ notam probabilitas materiæ, indigentia subjecti, necessitas Sacramenti, et conditio Sacramento apposita; qua quidem non purificata Sacramentum non est : ut patet in baptismo, qui debet in casu necessitatis conferri sub conditione cum materia probabili solum ac dubia, si non possit haberi certa. Si ergo probabile sit, ut est, moribundum illum de quo supra, valide absolvi; certum est etiam eumdem licite absolvi.

Objic. 1. Rituale Romanum exigit in ipso infirmo signum aliquod doloris et desiderii absolutionis, vel per se, si per ipsum possit haberi; vel per testes, si non possit per ipsum. 2. In casu posito dari potest extrema unctio. 3. Hoc præscribitur et non aliud. 4. Hoc sufficit, quia Extrema Unctio, cum non potest haberi absolutio, potest per accidens remittere peccata mortalia homini solum attrito, inculpabiliter solum attrito. 5. Hæc est praxis antiqua Ecclesiæ, hodieque sat communis. Ex his omnibus patet quod in casu posito non licite absolvitur moribundus.

Respondeo ad 1. Rituale Romanum præscribit quidem ut absolvatur infirmus, qui vel per se si possit, vel per alios si non possit per se, dat signum petitæ coram aliis Confessionis. Sed quid inde? In casu quem ponit Rituale Romanum debet absolvi moribundus : fateor. Ergo in casu nostro non debet absolvi. Neg. Cons. Illud enim ex altero non deducitur.

Ad 2. Non potest semper dari Extrema

Unctio defectu temporis. Proximo autem in extrema necesssitate succurendum est meliori modo quo potest : succurri vero potest per absolutionem sub conditione. Ergo debet, præsertim cum Sacramenta sint propter salutem hominum instituta. Sed etiamsi tempus sineret dari Extremam Unctionem, tamen præmittenda foret absolutio sub conditione : quia 1. Extrema Unctio est per se Sacramentum vivorum, adeoque per se prærequirit statum gratiæ in suscipiente. Ergo si possit adhiberi remedium per se reconcilians hominem Deo, debet illud prius adhiberi; hoc enim postulat reverentia debita Sacramentis vivorum. Quia 2. non æque certum est Extremam Unctionem remittere per accidens peccata mortalia, sicut dicitur in quarto objectionis membro, ac certum est ea remitti per absolutionem. Quia 3. sicut Catholicus ille recte præsumitur desiderare Extremam Unctionem, ita et absolutionem. Ergo et absolutio conferri debet sub conditione, si probabile sit, ut est, eam valide conferri. Extrema autem Unctio, per se loquendo, dari debet semper absolute et sine conditione.

Ad 3. Hoc præscribitur, inquiunt adversarii, nempe dari Extremam Unctionem; et non aliud, nempe dari absolutionem. Esto : sed non idcirco prohibetur, quod non præscribitur. Præscribitur id de quo non disputatur, an fieri debeat : non præscribitur id de quo disputatur; verum, ut dixi, illud non idcirco prohibetur, sed relinquitur prudentiæ, conscientiæ, et charitati prudentis animarum medici.

Ad 4. Patet responsio ex dictis in responsione ad 2.

Ad 5. Fateor antiquam esse praxim Ecclesiæ dandi Extremam Unctionem infirmis, de quibus agitur : sed hinc non sequitur negatam ipsis semper fuisse ab omnibus absolutionem in casu posito. Certe apparet S. Augustinum, de quo supra, hanc illis non fuisse negaturum. Præterea fortasse olim sicut hodie, alia fuit aliorum praxis, ut solet in rebus controversis; nihil enim hoc de casu definitum habemus ab Ecclesia. Si opponant adversarii praxim hodiernam multorum severiorem; opponam et ego illis praxim multorum indulgentiorem, quam demum et meliorem et probabiliorem tenendam esse existimo.

Instabis. Illicitum est in his quæ pertinent ad substantiam Sacramentorum, sequi opinionem tantum probabilem, relicta tutiore. Ergo si solum probabile sit valide absolvi moribundum de quo agitur, jam non debet absolvi.

Respondeo. Conc. Ant. et N. Cons. In casu enim nostro in quo supponitur materiam certam non posse haberi, sed solum probabilem; Sacerdos non confert Sacramentum in materia solum probabili, relicta tutiore : quod est illicitum in omni casu propter periculum nullitatis, cui Minister temere Sacramentum exponeret. Neque etiam deficiente materia certa, confert Sacramentum in materia solum probabili extra casum necessitatis : quod adhuc esset illicitum, utpote adhuc temerarium; sed cum hic et nunc non possit haberi materia certa, et urgeat magna necessitas; Sacerdos postquam, ut debet, conatus est obtinere ex moribundo signum clarum Confessionis et doloris, et postquam suggessit ipsi audienti fortasse vel non ordienti actus Fidei, Spei, Charitatis et contritionis, in quantum permittit augustia temporis; Sacerdos, inquam, videns materiam certam haberi non posse et necessitatem urgere, charitate et necessitate premente, contentus est materia solum probabili, et ex prudentiæ consilio absolvit sub conditione. In quo quidem casu non sequitur opinionem minus probabilem de licitate suæ actionis, in concursu probabilioris contrariæ; sed potius opinionem sequitur probabiliorem de licitate et debito : quippe probabilius et certum judicat, moribundum in tali casu debere absolvi, si probabile sit, ut est, eum in tali casu valide absolvi.

Ex dictis collige, quod, etsi quis actualiter peccando, subito destituatur sensibus, regulariter sine absolutione dimittendus non est : cum rarissime contingat, ut morti vicinus non velit suæ saluti consulere, saltem per attritionem, qua non constat interne carere, quamvis externe sit sensibus privatus : per conditionem enim evitatur injuria Sacramenti et ex alia parte consulitur, quantum fieri potest, saluti moribundi, qui per christianos mores anteactos, in tali articulo et attritus et satis superque Confessionem petere præsumitur. Cui sententiæ suffragantur *Bonagratia* supra laudatus, *Gobat.* Tract. 7, num. 597; *Gormaz* num. 266, aliique bene multi, quos citat et refert *Moya* in confirmationem hujus sententiæ.

Quæst. 35. — *Utrum teneatur Sacerdos absolvere, saltem sub conditione, moribundum de quo supra?*

Resp. Sacerdos tenetur ad absolvendum talem moribundum, illudque evidenter infertur

ex dictis in quæstionibus præcedentibus: Nam si probabile sit absolutionem valituram, in eo casu licet eam impendere. Si autem licet, Sacerdos eam tenetur impendere : una quippe esse potest causa, cur non teneatur, si nempe non liceat. Ergo si licet, tenetur. Sed tamen debet absolvere sub conditione : id enim postulat reverentia Sacramento debita, ut non nisi prudenter administretur. Prudentia vero postularet moralem certitudinem de validitate Sacramenti, qua quidem deficiente in alio casu, deberet absolutio differri : at in casu posito charitas stricte exigit, ut non differatur et ut misero succurratur per remedium probabiliter profuturum. Necesse igitur est, ut cum charitate concilietur prudentia. Porro una superest conciliationis via, nempe conditio apposita Sacramento : *Si capax es,* vel *si recte dispositus es, ego te absolvo,* etc. Ita enim fit, ut Sacerdos in quantum Judex, agat prudenter; et in quantum Pastor, frater et medicus, agat misericorditer et amanter, atque ita prudentiam cum charitate conciliet.

Itaque ex dictis hactenus de absolutione moribundi, qui nullum dedit, nec dare potuit signum doloris et desiderii absolutionis; sic concludere est. Probabile est moribundum illum valide absolvi; ergo in praxi certum est licere eumdem absolvere, ergo et Sacerdotem teneri ad eum absolvendum. Sed non nisi probabile est valituram absolutionem, quia non habetur materia nisi probabiliter sufficiens; et non potest haberi materia certior; et urget extrema necessitas, quæ non sinit absolutionem differri; et charitas jubet ut proximo in extremis constituto succurratur meliori modo quo potest; et Religio vult ut Sacramenta prudenter et reverenter administrentur. His igitur omnibus officiis ut satisfiat, tenetur Sacerdos talem moribundum absolvere sub conditione : quod erat probandum.

N B

Quæst. 36. — *An possit aut debeat Confessarius pœnitentem absolvere contra sententiam suam in re ad mores pertinente opinantem?*

Resp. Hic est quæstionis status, quem, ut facilius intelligatur, in exemplo subjicio. Titius Sacerdos de triplicis contractus injustitia nihil dubitans, dum confitenti Sempronio aures præbet, advertit eum hujusmodi contractus sine Religione ulla inire solitum. Monet itaque et quantum in se est, suadet ut ab iis deinceps abstineat et perceptum hactenus lucrum restituat : negat se id facturum esse Sempronius, quod justos suos arbitretur esse contractus. Jam quæritur, an tunc possit aut etiam debeat Titius Sacerdos, Sempronio sic in sententia persistenti, a qua ratione nulla deduci potuit, absolutionis gratiam impertire? Est autem hic observandum duplicis generis esse opiniones, in quibus a pœnitente potest Confessarius dissentire. Aliæ enim circa ipsum pœnitentiæ Sacramentum versantur et proprie ad Sacerdotem spectant; ut si is existimet se legitima jurisdictione non esse præditum, secus vero pœnitens opinetur. Aliæ pœnitentis conscientiam attingunt; ut quoties ipse putat aliquid nulla sibi lege esse prohibitum aut præceptum, etsi sentiat aliter Confessarius. Est autem indubitatum quoad prius opinionum genus, nec debere, nec posse unquam Sacerdotem pœnitentis sententiæ actionem suam conformare : sic enim a propriæ conscientiæ præscripto aperte aberraret; quod semper ac necessario est cum peccato conjunctum, nisi forte pœnitens vir sit tantæ auctoritatis atque doctrinæ, ut possit merito Confessarius opinionem ejus propria deposita suscipere. Atque hac de re nulla intercedit inter Doctores contentio; sed in posteriori opinionum genere tota sita est altercatio, atque adeo illud unum est quæstionis propositæ argumentum.

His præmissis, Dico 1. Cum Pœnitens imperitus est, nec peritos consuluit, adeoque temere in opinione aliqua adhæret, quæ non probatur a Confessario; debet illum Confessarius sententiam suam edocere, ad eamque suscipiendam, quantum in se situm erit, adducere : quod si ita edoctus et suscepta opinione non discedat, absolvendus non erit. Ratio est, quia tunc pœnitens errorem ad mores spectantem cum pertinacia tuebitur. Ergo se culpa obstringit, qua absolutionis beneficio indignus efficitur. Et vero licet inculpata ignorantia hactenus laborasset, Confessarii tamen, qualiscumque demum ille sit, auctoritas, seria illa admonitio atque adhortatio, jure deberent imperito homini injicere Religionem, eumque inducere ad consulendos Doctores, eorumque standum judicio, si Confessarii peritiam exploratam satis non habeat. Quare cum nihil propterea moveatur, ab inculpata ignorantia ad spontaneum errorem aperte desciscit.

Dico 2. Cum pœnitens ipse est peritus, aut viros peritos jam consuluit, atque eam tenet sententiam, quam etsi non approbet Confessarius, ut tamen manifesto errore implicatam non damnat : tunc non potest solum, sed etiam debet absolvi, seu Confessarius iste sit proprius ejus Sacerdos, seu delegatus. Ratio

est, quia sententia, quæ evidenter falsa non est, etsi quibusdam improbabilis et in praxi periculosa videatur, aliis tamen non minus æquis rerum æstimatoribus tuta prorsus et apposite probabilior videri potest, ac sæpe re ipsa videtur. Quare igitur pœnitens absolutionis beneficio privandus erit, ad quam jus Confessione sua acquisivit, quod eam sententiam sequatur, quam in praxi tutam prudenter existimat? Cum enim sic opinando non peccet, non est culpa ulla sua absolutione indignus.

Sed quot et quantis opposita sententia, si in usum adduceretur, foret obnoxia incommodis et absurdis, vix fingi animo, nedum verbis exprimi potest : 1. enim ponamus virum imprimis doctum et pium, atque in morum disciplina versatissimum, Confessionis causa accedere ad imperitum Sacerdotem, iisque imbutum opinionibus, quæ vix probabilitatis fines attingunt : quid? Ad impetrandam absolutionem cogetur sententiam aliquam cum non levi forte incommodo deponere, quippe quæ non arrideat isti indocto, vel apud alium prolixam aliquando et intricatam Confessionem iterare? Nihil hoc profecto iniquius. 2. Quia, quod absurdissimum est, toties mutare sententiam aliquando pœnitens cogeretur, quoties diversa varii quos adiret Confessarii sentirent : v. g. Adolescens statum Religiosum vel Clericalem amplecti in animo habet, idque ejus consilium mœrorem non levem parentibus creat : quare ut maxime pius est, illati hujusce mœroris culpam (sic enim putat), defert apud Sacerdotem non ita peritum : is negat se posse absolutionis beneficium concedere, nisi prius susceptum consilium sincere abjecerit; neque enim, inquit, fas est filiofamilias de se invitis parentibus statuere. Itaque Adolescens hac admonitione a sententia deterritus, se dictis obtemperaturum serio promittit atque absolutionem obtinet. At paucis elapsis mensibus Pœnitens propositi illius se incusat apud alium Confessarium, qui pariter negat posse se absolutionem impertire, nisi abjectum consilium denuo suscipiat. In re enim salutis, inquit, non carni et sanguini, sed Deo morem gerere hominem Christianum oportet. Ille ad id paratum se significat, atque absolvitur. Deinde tertium adit Confessarium, qui primi sententiam tuetur; tum quartum qui secundi, et sic deinceps alternatim multoties. Quid est hoc aliud, quam Sacramentum pœnitentiæ, rem adeo seriam et sacram adducere in contemptum, hominumque impiorum et imperitæ multitudinis ludibrio exponere? 3. Denique ut multa paucis complectar, quoties potest accidere Confessarium ex ignorantia, pertinacia, pravo affectu, levissima ratione, adeoque temere, imo et falso judicare; pœnitentem vero, præsertim si doctus sit, prudenter et vere judicare? Quid autem iniquius et a ratione magis alienum quam cogi temerarium et falsum judicium, quisquis demum illius sit auctor, prudenti ac vero præferre? sin minus absolutionis beneficio, ad quam tamen verum jus acquisitum est, cum non levi forte detrimento excludi?

Dixi autem pœnitentem in re non evidenter falsa contra sententiam Confessarii prudenter opinantem, absolvendum omnino esse, sive Confessarius sit proprius ejus Sacerdos, sive alienus; quia discrimen inter utrumque Auctores nonnulli constituunt. Nam Parocho seu Sacerdoti proprio impositam esse censent necessitatem absolvendi pœnitentem, qui sic opinatur : at si Parochus non est, facere id minime debere putant. Sacerdos ordinarius, inquiunt, judicium sequi debet Ecclesiæ, non suum; contra vero Sacerdos qui non est ordinarius. Sed hæc distinctio videtur potius arbitrio quam ratione excogitata : cum enim qui Jurisdictionem exercet in Sacramento Pœnitentiæ (quisquis ille sit), Minister Dei et Ecclesiæ sit; si recte judicare velit, eodem modo judicabit. Adde quod cum Ecclesiæ judicium semper sit rectum, ejus judicium pravum esse oportet, quod est Ecclesiæ judicio dispontaneum. Hoc igitur qui sequeretur, peccaret. Ratio pro utraque parte, est quia pœnitenti rite parato Sacerdos qui illum audivit, quicumque demum ille sit, absolutionem denegare sine injuria non potest. Illud enim re ipsa interest inter proprium Sacerdotem et delegatum, quod ille subditum suum audire toties debet, quoties ad ipsum accedit aliqua saltem ductus confitendi necessitate; ad id enim justitiæ lege obstringitur. At non item delegatus Sacerdos, qui propterea dissentienti a se, cum semel audiverit atque absolverit, potest in posterum Tribunali suo interdicere, nisi a sententia desistat, ac denuntiare si redire non dubitet, se aures ei non præbiturum.

Objicies 1. Confessarius in Sacro Tribunali Judicis munere fungitur, cui proinde in opinione controversa pronuntianti debet pœnitens, qui reus est, assentiri. Si minus, peccat haud dubie et peccato suo præbet se absolutione indignum. Respondeo. Confessarius in

Sacro Tribunali, non Judicis tantum, sed Doctoris etiam munus exercet : Judicis quidem, cum de criminum gravitate, de pœna illis debita atque imponenda, de recte parato animo pœnitentis judicat, atque imprimis cum absolutionis profert sententiam. At vero cum de controversa opinione pronuntiat, non Judicis sed Doctoris potius agit partes, cujus in hoc auctoritas in Sacro Tribunali non est potior quam si alibi consulto non assentiretur.

Objicies 2. Par non est, ut se Judex Rei judicio subjiciat, sed potius debet Reus Judicis stare Judicio : secus tamen facit pœnitens in casu de quo agitur. R. Nego Confessarium se judicio Pœnitentis in casu posito subjicere. Neque enim pœnitentis auctoritate ductus, de pristina sententia discedit; ita ut opinionem, quæ ipsi prius in praxi tuta non videbatur, jam vero tutam existimet; sed tantum censet eam a pœnitente tutam existimari, illumque, si forte erret, culpa tamen sua non errare; neque omnino pertinaciæ reum esse, neque proinde indignum, cui absolutionis gratia impertiatur.

Objicies 3. Contra suam opinionem seu conscientiam Sacerdos absolvere pœnitentem nunquam debet; sic tamen absolvit, dum pœnitentem contraria opinantem absolvit. R. Auctores quidem nonnulli docuerunt Sacerdotes aliquando non posse modo, sed etiam omnino debere contra propriam sententiam absolvere. Sed nec Theologice, nec proprie locuti sunt : id enim semper nefas esse constat. Unde ad solutionem difficultatis est observandum, Sacerdotem, qui in Sacro Tribunali pœnitenti jus dicit, duplicem posse in eo gerere opinionem ad duplicem, quæ geminæ huic correspondeat opinioni, conscientiam. Prior est de qualitate rei, de qua controvertitur, sitne vera an falsa, justa an injusta? Posterior est de qualitate personæ, sitne propter opinionem suam digna, an indigna absolutionis Sacramentalis beneficio? Porro Sacerdos, dum pœnitentem absolvit contraria opinantem, utitur posteriori opinione, atque conscientia, qua commonetur pœnitentis sententiam quam retinet, fraudi non esse, neque ob eam Sacramentali gratia privandum esse. Ex quo intelligitur nihil a Sacerdote contra suam opinionem seu sententiam administrari, cum de re quapiam aliter quam credit ipse, sine culpa opinantem absolvit.

Dico 3. Si Confessarius opinionem, quam tuetur pœnitens, putet esse evidenter falsam aut improbabilem, aut nulla vel auctoritate, vel ratione gravi nitatur; non potest eum absolvere, nisi prius ejusmodi opinionem abjecerit. Ratio est, quia tunc Confessarius judicare non potest pœnitentem prudenter ac sine culpa opinari; si monitus ut par est, in errore suo pertinaciter hæreat. Quare omnino indignus est absolutione. Cavendum tamen Confessario imprimis est, ne hac in re sibi plus æquo arroget ac blandiatur, neve temere de opinionum evidenti falsitate aut veritate pronuntiet.

ARTICULUS II.

De absolutione differenda.

Quæst. 37. — *Utrum absolutio Sacramentalis aliquando possit differri?*

Resp. seqq. 1. Confessarius potest ex causa rationabili differre absolutionem, quamvis pœnitens videatur nunc esse dispositus. Ratio est, quia hæc absolutionis dilatio ad octo vel etiam plures dies, potest esse valde utilis pœnitenti, tum ad incutiendum majorem horrorem peccati; tum ad magis probandam firmandamque ejus contra relapsus; tum denique ad concipiendum interea vehementiorem dolorem et solito firmius propositum. Præterea sicuti Ecclesia reservans aliqua peccata, vult pœnitentem quamvis dispositum non absolvi ab unoquoque; ita merito non absolvitur, quamvis dispositus, si Confessarius judicet ei melius esse non absolvi. Quanta autem sit hujusce dilationis utilitas; *ego sane dicere possum* cum Arriaga D. 38, n. 40, *me aliquoties cum aliquibus juvenibus hoc remedio usum et feliciter mihi illud successisse.* Cavendum tamen est, ne pœnitenti disposito negetur absolutio, quando exponeretur periculo moriendi absque illa, aut quando sine nota non posset omittere communionem; aut si propterea privaretur Indulgentiis, quas alio tempore lucrari non posset.

2. Invito tamen pœnitente, regulariter loquendo, absolutio non est differenda, si modo pœnitens est bene dispositus, si Confessus sit integre vera cum pœnitentia interna exterius significata, cum proposito efficaci satisfaciendi Deo et destruendi peccatum, quantum in se est : item evitandi occasiones omnes proximas et voluntarias, et resarciendi omnem injuriam factam proximo, quantum tenetur secundum indubitatam prudentum opinionem.

Ratio est, quia cum pœnitens rite paratus, ad absolutionem jus habeat, injuriosa illi foret absolutionis dilatio, præsertim si prævideat Confessarius illum esse cogendum ad eadem peccata Sacerdoti alteri aperienda : onus enim grave æque ac injustum tunc illi imponeretur.

Dixi, *invito*, nam consentiente pœnitente differri potest aliquando utiliter absolutio, ut supra dictum fuit; licet hoc remedio non sit utendum, nisi raro et prudenter, quando pœnitens bene dispositus cognoscitur.

Dixi, *secundum indubitatam prudentum sententiam*, quod quidem de prudentibus hujus sæculi nolim intelligi; qui propriam suam prudentiam publicæ anteponunt, vel innituntur prudentia sua : *ille*, inquit S. Hieronymus, *innititur prudentia sua, qui suum sensum Decretis Patrum præponit;* sed de iis prudentibus, qui non suis, sed Sanctuarii Ecclesiæque ponderibus jura proximi appendunt; quorum placita et scita tanquam reliquias animi Sanctas Ecclesia perinde atque reliquias corporum beatorum veneratur.

Quæst. 38. — *Quandonam Confessarius absolutionem differre debeat?*

Resp. seqq. 1. Cum omnibus rite expensis merito dubitat Confessarius, an rite paratus sit pœnitens; aut ea signa non exhibeat, quæ moralem certitudinem adducere valeant : debet tunc ut plurimum absolutionem differre, quia alioquin irritum conficiendi Sacramentum periculo sciens volensque temere se exponeret. Id autem per se et semota necessitate lethale peccatum est. Quinam autem sint casus, in quibus Sacerdos de recto pœnitentis habitu dubitare merito debeat? Illi scilicet : 1. Cum pœnitens post iteratam pluries Confessionem in eadem peccata frequenter est lapsus : vix enim credibile est cum vero dolore et sincero emendationis proposito frequentes ipsos lapsus componi posse. 2. Si, cum potuerit facile, violatam alterius famam nondum sarcivit, rem alienam non restituit, in gratiam cum inimico non rediit, peccandi occasionem contra datam fidem non deseruit, aliave gravioris momenti promissa non observavit. 3. Si impositam satisfactionem, medicam præsertim et salutarem, seu ex contemptu, seu ex negligentia non exhibuerit.

Dixi, *in hujusmodi casibus esse ut plurimum differendam absolutionem;* quia potest ac debet absolvi jam agens animam et quisquis in extremo vitæ periculo est constitutus, etsi dubia tantum veri doloris signa exhibeat. Patet ex superius dictis in Artic. 1.

2. Differenda etiam per se est absolutio, si pœnitens, non expiatis jam pridem pœnitentiæ Sacramento peccatis, conscientiam quantum per est non discusserit. Ratio est, quia alioquin exponit se Sacerdos periculo hominem absolvendi, qui forte multas noxas ex nova culpa prætermittit; id autem per se illicitum est : debet enim absolutioni permitti integra, quoad fieri potest, criminum declaratio.

Dixi autem *per se,* quia in sequentibus casibus differenda absolutio non esset, modo nihil aliunde obstaret. 1. Si immineat mortis periculum, ut jam observatum fuit. 2. Si re ipsa videatur pœnitens sincero dolore affici et dilata absolutione defuturam illi redeundi occasionem merito existimetur. 3. Si pœnitens adeo rudis sit, ut ipse per se conscientiam discutere, quantum par est, ægre possit. In his autem et similibus casibus, Confessarius supplere debet, interrogando quod pœnitens in se accusando omittit.

3. Quando occurrit dubium, an teneatur pœnitens, necne, ad aliquid faciendum vel omittendum; Confessarius non prius absolvat, quam vel res discussa fuerit, si discussionem permittat expectare ratio circumstantiarum, vel pœnitens promiserit staturum se consilio et definitioni prudentum : hæc enim præparatio sufficit ad valide suscipiendam absolutionem; porro delectum virorum prudentum qui consulantur, expedit ut plurimum permittere pœnitenti : nam in judicio voluntario nihil videtur incongruentius quam violentia aut coactio.

Caveat autem Confessarius a quorumdam hominum abusu potius quam usu, qui aliquando absolutionem dant pœnitenti sub explicata conditione, vel non futuri relapsus, vel exsolvendæ satisfactionis, vel faciendæ restitutionis, vel vitandæ occasionis proximæ, vel si idonea sit dispositio : hæc enim conditio aut ex natura rei intelligitur, atque ita superflua est; aut si non intelligitur, repugnat naturæ Sacramenti.

Notandum præterea est quod, quando differendam esse absolutionem prudenter judicat Confessarius, hanc differre tantum debet ad breve tempus; quia si diuturna foret absolutionis dilatio, pœnitens forte perstaret in pravo illo, in quo versatur, statu. Cum autem dubium sit an perfecta contritione afficiatur, hinc in periculum et æternæ damnationis, et

jacturæ bonorum operum toto illo tempore incurreret.

Quæst. 39. — *Quandonam debeat Confessarius absolutionem differre pœnitenti, qui in eadem peccata frequenter labitur, aut in peccandi occasione versatur?*

Resp. seqq. 1. Occasio peccandi nihil est aliud quam periculum in peccatum aliquod prolabendi. Hinc duplex distinguitur occasio peccandi, remota scilicet et proxima. Occasio peccandi remota est periculum peccandi remotum, seu hujusmodi ut quis in eo nunquam aut raro admodum peccet. At contra, occasio proxima est periculum proximum seu morale peccandi, seu hujusmodi ut quis in eo frequenter peccare soleat. Hinc occasio peccandi, quæ ratione unius proxima est, ratione alterius est remota tantum, imo et nulla esse potest et vicissim; sæpe enim fit ut quis in aliquo peccandi periculo frequenter re ipsa peccet, in eodem non peccante altero; imo non raro evenit, ut eadem occasio ratione ejusdem, modo proxima, cum scilicet in ea frequenter peccat; modo remota tantum, aut nulla prorsus sit, cum nempe desiit in ea peccare, aut certe rarissime peccat.

2. Jam vero occasio proxima, alia est voluntaria, alia involuntaria. Occasio proxima voluntaria dicitur ea, quæ non physice modo, sed etiam moraliter sine gravi incommodo, aut animi, aut corporis, vel fortunarum deseri potest, licet forte non sine gravi aliqua molestia, quippe quæ ex pravo affectu proficiscatur : v. g. si quis artifex frequens in popina sit, ibique soleat vino caput mentemque obruere; erit ei popina occasio peccandi proxima, eaque maxime voluntaria, quia ut patet, potest ad popinam non accedere, non physice solum seu libere, sed moraliter etiam, hoc est, ita ut nullum quoad salutem æternam, quoad corpus, formam, rem familiarem, aliaque temporalia bona inde sibi damnum accersat. Occasio peccandi proxima, sed minime voluntaria, ea est, quæ vel physice, vel moraliter, modo mox assignato deseri non potest. Unde alia est involuntaria physice, alia moraliter; involuntaria physice, ea dicitur, cujus remotio in libera peccantis hominis potestate sita non est. Si quis v. g. ex innata indole impuris ac importunis tentationibus sit obnoxius, quibus, ferme semper concedat, non corde tantum, sed opere etiam peccando; etsi nulla ex iis quæ sensibus objiciuntur, accedat ad peccandum illecebra. Erunt illi hujusmodi tentationes occasio peccandi proxima, eaque involuntaria physice, quia earum causæ remotio in ejus libera voluntate sita non est. Occasio peccandi involuntaria moraliter ea vocatur, quæ deseri nequit, vel absque peccato, vel absque incommodo valde gravi. Itaque si marito v. g. sit ipsa uxor occasio proxima peccandi, erit illa involuntaria moraliter priori modo, quia scilicet ab uxore discedere sine peccato non potest; si cui vero, vel mercatori ipsa negotiatio, vel Chirurgo ars sua præbeat occasionem peccandi proximam; hujusmodi occasiones erunt illis involuntariæ moraliter posteriori modo, quia nec Mercator negotiationi, nec arti suæ Chirurgus nuntium remittere sine gravi incommodo potest; cum, ut ponitur, quærat inde uterque victum sibi atque familiæ.

His præmissis DICO 1. Si Pœnitens pœnitentiæ Sacramento aliquando expiatus, in eadem peccata frequenter dilabatur post singulas Confessiones, nec in præsenti Confessione vehementioris doloris quam in prioribus significationem ostendat et in iisdem versetur adjunctis, absolvendus non est. *Probatur,* quia frequentes istæ in eadem crimina prolapsiones cum assignatis adjunctis, satis superque arguunt veri doloris ac sinceri propositi defectum; vixque fieri potest ut ipsa Sacramenti gratia inanis toties et inefficax sit ad prohibendos lapsus; unde tunc non leve argumentum est quod rite paratus ad Sacrum Tribunal nunquam accesserit, eumque Sacramenti gratia hactenus caruisse.

Nota autem 1. quod dixi, *si pœnitens frequenter relapsus sit,* quia certum est unum aut alterum intra plures menses v. g. legitimum argumentum non esse, quo inducatur Confessarius ad credendum pœnitentem, nec antea verum dolorem attulisse, nec etiamnum afferre. Itaque hujusmodi lapsus innatæ potius fragilitati, quam obfirmato in nequitia animo adscribendi sunt. Neque vero differenda est pœnitenti absolutio, donec dudum a consuetis criminibus penitus abstinuerit, modo in eadem frequenter lapsus non sit : quia 1. Pœnitenti delicta omnia sua declaranti satis est ad promerendam absolutionem, si veri doloris ac sinceri propositi indicia legitima in præsens manifestet. Quis autem negaverit hujusmodi indicia exhiberi re ipsa posse, antequam pœnitens vitam in melius penitus commutarit? Quia 2. hæc dilatio Sacramenti institutioni manifeste repugnat : neque enim institutum duntaxat fuit ad præteritarum noxarum remissionem, sed etiam ad futuram earumdem

emendationem specialium gratiarum auxilio procurandam.

Nota 2. quod dixi, *nec in præsenti Confessione præbeat vehementioris doloris indicia*, quia si præbeat illa indicia, cujusmodi sunt singultus præter morem, lacrymæ, culparum expiationes jam sponte susceptæ, alacritas animi ad ardua quæque medicamina usurpanda, etc. absolvi iterum poterit.

Nota 3. quod dixi, *et in iisdem versetur adjunctis*, quia si lapsuum occasio amota esset, si novum vitæ genus instituisset, aut alia accidisset mutatio, unde spes emendationis percipi jure posset; dignus haud dubie erit absolutione.

Quæres 1. Quid opus factu, cum audit prima vice Confessarius pœnitentem, qui multorum ejusdem speciei criminum reus est, ut intelligat, sintne hæc iteratæ prolapsiones, an non? adeoque an remittendus, vel absolvendus? R. Confessarius debet tunc pœnitentem interrogare a quo tempore ultimam Confessionem inierit, et si spectato temporis spatio advertat eum ejusdem speciei peccata frequenter admisisse; debet ulterius petere an et ante alias Confessiones multoties in peccata hujusmodi lapsus fuerit, et a quo tempore illis assuetus sit, et an aliquando et quamdiu ab illis prorsus abstinuerit? His autem aliisque hujusmodi interrogationibus facile intelliget, sitne penitus absolutione dignus, necne?

Quæres 2. An lege aliqua teneatur pœnitens istis Confessarii interrogationibus satisfacere; an vero possit vel nihil omnino respondere, vel æquivocatione v. g. responsum eludere? R. debet tunc pœnitens aperte et sincere ad singula respondere; quia cognitio, quam inde potest haurire Confessarius, ipsi sæpe necessaria est ut de pœnitentis habitu recte judicet. Itaque pro diversis responsionibus, diversam omnino feret sententiam ut Judex; diversa præscribet medicamina ut Medicus; ad diversa obstringet ut Doctor. Hinc fit ut jus habeat de rebus hujusmodi pœnitentem interrogandi. Debet ergo etiam pœnitens nihil quidquam omnino de iisdem occultare; vanum enim ac irritum prorsus esset jus Confessarii pœnitentem istis quæstionibus provocandi, si is nulla lege ad respondendum obstringeretur.

Objicies. Lege nulla tenetur pœnitens crimen jam rite declaratum et Sacramentali absolutione condonatum iterum declarare. Ergo non obstringitur ad lapsus præteritos jam alias Confessione rite expiatos, in pœnitentiæ Tribunali iterum aperire. R. Verum quidem est lege nulla pœnitentem teneri crimen aliquod jam rite declaratum, et directe vi absolutionis remissum, denuo retegere et in Confessione subjicere tanquam materiam, in quam iterum cadat absolutio : sed falsum est eum nunquam obstringi ad crimen aliquod iterum et indirecte sacerdoti manifestandum, ut peccatum aliud, a quo nondum absolutus rite fuit, quantum par est declaretur. Id enim variis in casibus necessario accidere manifestum est. Hinc merito damnata est ab Innocentio XI Propositio ista : *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.*

DICO 2. Non est obstringendus Pœnitens ad deserendam peccandi occasionem remotam, etsi maxime voluntaria sit. Patet, quia alioqui esset obstringendus Pœnitens ad deserendum terrarum orbem, cum in eo vix ulla res sit, quæ occasionem peccandi remotam præbere non possit. Itaque qui est in occasione remota, potest et debet absolvi, si aliud nihil impediat; quia propositum efficax emendationis non involvit fugam occasionis remotæ, alioqui, ut jam diximus, et in simili negotio dicit Apostolus 1 Cor. 5, deberemus omnes exire de hoc mundo, in quo nempe omnes *Creaturæ Dei*, ut dicitur Sapientiæ 14, *factæ sunt in odium, et in tentationem animabus hominum, et in muscipulam pedibus insipientium.*

DICO 3. Debet omnino obstringi Pœnitens ad deserendam peccandi occasionem proximam, quoties voluntaria est. Ratio est, quia non potest absque peccato in ea permanere. Qui enim proximo delinquendi periculo se ultro objicit, is eo ipso peccat : ergo multo magis qui in eodem periculo ultro perseverare non dubitat.

DICO 4. Non debet obstringi Pœnitens ad deserendam peccandi occasionem proximam, quæ involuntaria physice est. Patet, quia ad id quod fieri nequit, adigi nemo potest : peccandi autem occasio proxima sed involuntaria physice, ea dicitur cujus amotio in libera hominis potestate sita non est.

DICO 5. Non est pariter obligandus Pœnitens ad deserendam peccandi occasionem proximam, quæ involuntaria moraliter est, seu quæ deseri absque peccato non potest; quia nemo debet adigi ad peccandum, ut peccati alicujus declinet periculum : non enim, inquit Apostolus, sunt facienda mala ut eveniant bona.

DICO 6. Qui versatur in peccandi occasione proxima, sed involuntaria moraliter, seu quæ deseri non possit absque gravi incommo-

cando, non continuo ad eam deserendam est adigendus, sed prius juvabit quædam periclitari medicamina, quibus frequentiores lapsus arceantur, si quæ occasio ex proxima fiat remota. *Probatur*, quia, cum homo pœnitens, etsi in occasione hac perseveret, possit re ipsa, ægre quidem, sed tamen omnino vitam in melius emendare; temere prorsus et injuste adigeretur ad eam cum toto suo damno et incommodo deserendam. Prius ergo emendatio idoneis quibusdam, sed non ita arduis rationibus est tentanda.

DICO 7. Est adigendus pœnitens ad deserendam peccandi occasionem proximam, quæ est involuntaria moraliter, ita ut deseri absque gravi incommodo non possit; postquam tamen tentatis viis omnibus nulla sequitur emendatio. *Probatur*, quia nullum est bonum, commodum nullum temporale, quod æternæ saluti postponendum non sit. Ergo bonorum omnium temporalium jactura ferenda est, cum salus æterna asseri alia ratione non potest, ut hic accidere ponitur. Itaque urget tunc maxime illud Christi præceptum : Si oculus tuus, si manus, si pes scandalizaverit te, erue, abscinde, projice : hoc est juxta, S. Hieronymi interpretationem : si quid non minus charum quam oculus, non minus necessarium quam manus aut pes, sit nobis spiritualis ruinæ occasio, omnino abscindendum est et abdicandum.

Objicies. Si quid probaret hoc argumentum, esset statim pœnitens adigendus ad occasionem hujusmodi deserendam, priusquam ullæ emendationis rationes tentarentur : id tamen a nemine admittitur. R. Nego quod illud sequatur ex argumento adducto in probationem sententiæ nostræ. Nam ad cavendum peccatum lege nulla tenemur ardua quæque medicamina adhibere, cum suppetunt faciliora quæ profutura merito credantur. Itaque hæc prius tentare rationi consentaneum est, quæ si præter spem irrita prorsus esse, ex ipso deinceps usu comperiatur; tum vero nec ferro nec igni parcendum.

Instabis. Ergo pari ratione non erit statim adigendus pœnitens ad deserendam peccandi occasionem proximam, etsi maxime voluntariam; sed illi prius idoneæ emendationis rationes præscribendæ erunt. R. Nego Conseq. Discrimen enim est : 1. Quia occasionis voluntariæ amissio res per se ardua non est, cum nullius commodi saltem alicujus momenti jacturam afferat. 2. Quia non potest homo pœnitens ex ullo honesto ac recto fine in hujusmodi occasione perseverare : unde si in ea perseveret, ex ipso peccati studio perseverabit, atque adeo non sine peccato. Quid igitur mirum, si ad id deserendum adigatur, quod retinere sine peccato non potest?

ARTICULUS III.

De absolutione deneganda.

Quæst. 40. — *Quandonam Confessarius absolutionem denegare debeat?* Resp. Deneganda est pœnitenti absolutio, quoties prudenter existimat Sacerdos, eum ad gratiam Sacramenti percipiendam rite paratum non esse : quia alioquin irritum Sacramentum certo conficeretur, adeoque lethali culpa adstringeret se Sacerdos.

In sequentibus itaque casibus deneganda est absolutio. 1. Si pœnitens rem alienam restituere, et illatam injuriam sarcire nolit, cum possit. Id enim tunc recusat præstare, quod ad impetrandam noxarum remissionem omnino requiritur, atque recusatione novum crimen admittit. Dixi, *cum possit*. Alioquin enim satis erit, si paratum se ad satisfaciendum exhibeat, cum primum facultas aderit. 2. Si injuriam sibi illatam ex animo non condonet; si gravis vindictæ propositum non deponat; si cum aliorum offensione diutius quam par est reconciliationem differat. 3. Si ignoret ea Religionis Mysteria, quorum diserta cognitio ac fides ad salutem necessaria est, et quidem necessitate quæ medii dicitur. Tunc autem vel edocendus pœnitens, vel si per tempus non liceat, remittendus donec quantum par est sit edoctus. Si a peccatis discedere et vitam in melius emendare non studeat, ac pravos habitus v. g. blasphemiæ, luxuriæ et alios hujusmodi non deponat. 5. Si proximam peccandi occasionem, aut offensionem quam aliis præbet, nolit dimittere, cum possit ac debeat. Sed de his supra dictum est. 6. Denique, si nolit admittere pœnitentiam impositam, præsertim si medicinalis sit nec adeo gravis ut facile exhiberi non possit. Atque hæc omnia ad eos etiam pertinent, qui jamjam morituri sunt aut in extrema constituti necessitate : nemo enim absolutione donandus est, quisquis demum ille sit, quem certo constat rite paratum non esse.

DE SATISFACTIONE PŒNITENTI INDICENDA.

Quæst. 41. — *Quænam sint partes Confessarii in indicenda Pænitenti satisfactione.*

Resp. Quatuor potissimum ad istud officium spectant. 1. Est, an semper debeat Sacerdos pœnitentiam aliquam injungere pœnitenti? 2. Quomodo hæc injungenda sit? 3. Qualis? 4. Denique, quanta? Quæ omnia quæstionibus sequentibus dilucidabuntur.

§ I.

Quæst. 42. — *Utrum Confessarius semper teneatur ad pœnam aliquam pœnitenti injungendam?*

Resp. Confessarius debet semper pœnam aliquam pœnitenti injungere; quia, ut jam observatum fuit, quod in Sacro Tribunali Sacerdos munus gerit, hanc ei necessitatem imponit. Sacri enim Ministri partes sunt, dare operam ut Sacramentum ex omnibus suis partibus rite constet : ex iis autem una est pœnæ impositio et culpæ luitio. Præterea ut Judex, in Reos animadvertere debet, ne in crimen proclivitas foveatur.

Excipiunt tamen Doctores mortis articulum, cum æger omni sensu destitutus nihil quidquam valet exequi. Si tamen fas sit, ei pœna vel levissima imponi debet, quam illico luat; vel si dives, injungendæ eleemosynæ; imo justa assignanda, quam si convaluerit, debeat persolvere. Quin adeo consultum erit eum monere, ut forte recuperata sanitate, quam primum licuerit, iteret confessionem, quæ in hoc articulo ob morbi impedimenta et temporis angustias in multis ut plurimum peccat. Tunc autem ex æquitatis lege mulctabitur.

Quæst. 43. — *Quandonam Pænitenti sit imponenda satisfactio?*

Resp. Satisfactio prius est imponenda quam largienda absolutio; nam necessarium est cognoscere affectum acceptantis pœnitentis, ut valide absolutio concedatur. Increpatio vero, si qua sit opus, et exprobratio præmittenda impositioni satisfactionis; nam ad eam acceptandam disponit. Porro exprobratio et exhortatio in eo differunt, quod illa ad detestationem præteriti peccati, ista ad futuræ emendationis propositum per se impellat.

Quæst. 44. — *An et quo crimine se obstringat Confessarius, qui nullam indicit pænitentiam, tunc cum valet pænitens aliquam solvere?*

Resp. Si gravis satisfactio debita sit, peccat graviter Sacerdos illius omissione spontanea. Ita communiter Doctores. Si autem levis, leviter tantum, quia pœna piacularis naturam Sacramenti non constituit, sed complet duntaxat, eo fere modo quo mulcta inflicta humanum judicium. Itaque cum Reus pœna dignus non existimatur, judicium absque punitione perficitur : hinc pœnitentiæ Sacramentum propter omissionem pœnitentiæ irrogationis imperfectum haberi non debet. Rursus sicut in humano Judicio graviter non peccat Judex, qui Reo levem pœnam, quam meritus est, non imponit; ita nec in isto Tribunali sacerdos.

§ II.

Quæst. 45. — *Quomodo pænitenti injungenda sit satisfactio, per modum præcepti, an per modum consilii?*

Resp. Pœna sacramentalis a Sacerdote omnino est impertienda per modum præcepti, non vero per modum consilii. Ratio est, quia Officium, ex quo tenetur Sacerdos pœnam istam infligere, a potestate ligandi proficiscitur. Pœna autem quæ tantum suadetur, non ligat. Præterea Sacerdos pro munere Judicis pœnam decernit, qua pœnitentem castiget : Judex autem in Reum animadvertere non censetur, nisi illum ad pœnam subeundam compellat.

Objic. 1. Pœna sacramentalis absque præcepto indici potest sub hac forma, quæ quasi conditionem habet adjunctam : si hoc feceris, volo ut tibi prosit in remissionem pœnæ, quam noxis tuis meritus es. Hoc enim modo Indulgentiæ conceduntur, quibus non minus quam piis operibus in Sacramento injunctis pœna peccatis debita condonatur. Ergo necesse non est ut pœna imperetur, sed potest recte pœnitentis arbitrio subeunda permitti. R. Illud interest inter Indulgentias et pœnam sacramentalem, quod illas concedendi facultas a potestate solvendi proficiscatur; hujus autem irrogatio a potestate ligandi, ut jam dictum est.

Objic. 2. Per hæc verba : *quidquid boni feceris et mali patienter sustinueris*, etc. impertit Sacerdos piis omnibus pœnitentis operibus virtutem ex opere operato piacularem. Ea tamen non imperat. Ergo secluso imperio potest operibus quæ suadentur virtus eadem impertiri. R. Id omnino falsum est. Hæc enim verba per modum precum adhibentur duntaxat.

§ III.

Quæst. 46. — *Qualis satisfactio pænitenti injungenda sit?*

Resp. Quæcumque in pœnam sacramentalem injungi possunt, ad tria omnino revo-

tur; Orationem scilicet, Jejunium et Eleemosynam. Nomine *orationis* significantur non solum preces Deo aut cœlitibus fusæ, seu voce, seu mente solum adhibeantur; sed etiam Missæ Sacrificium, rerum sacrarum meditatio, Sacramentorum susceptio, discussio quotidiana conscientiæ, pia lectio, devota peregrinatio; denique actus quilibet a virtute Religionis profectus. Nomine *Jejunii* intelliguntur, non solum a cibo et potu abstinentia, sed etiam omnes corporis afflictiones, quæ a viris Sanctis usurpari solent. *Eleemosynæ* tandem nomine significantur ea omnia, quæ passim misericordiæ tum corporeæ, tum spiritualis opera nuncupantur.

Ex his autem tribus operum satisfactoriorum generibus, notandum hoc loco quod monet S. Thomas cum aliis Theologis, Jejunium nempe adversus peccata carnis, Orationem adversus peccata spiritus, Eleemosynam denique adversus peccata contra proximum commode et apposite imponi pro facultate pœnitentis et prudentia Confessarii.

Quæst. 47. — *An opus mere interius, cujusmodi sunt actus fidei, spei, charitatis, aliique id genus, possint recte in pœnam sacramentalem injungi?*

Resp. Tales actus in pœnam sacramentalem injungi recte possunt, quia necesse non est ut omnia quæ sacramentum constituunt, per se sensibus percipiantur, modo fiant aliunde sensibilia. Itaque sicut dolor, etsi sub sensum non cadat, ipsa tamen exteriori pœnitentis significatione sacramentalis quantum par est, efficitur: ita et vocali Sacerdotis irrogatione opus, quod mere interius peragendum est.

Quæst. 48. — *Utrum in pœnam Sacramentalem injungi possit opus jam debitum et imperatum, cujusmodi est Jejunium v. g. tempore Quadragesimæ, Missæ sacrificium diebus Festis.*

Resp. Possunt etiam hæc opera in pœnam piacularem indici, quia præmio digna esse aperte significavit Tridentinum. Quidni ergo et piacularia erunt? Deinde lex quæ opus aliquod injungit, de illius difficultate atque molestia nihil quidquam detrahit. Attamen passim non expedit debita opera in pœnam sacramentalem præscribere: punitio enim quæ in hoc sacro Tribunali adhibenda est, id suo jure videtur exigere; unde nisi diserte Confessarius significet se tantum jam opus debitum injungere, aut id ex adjunctis, aperte inferatur, gratuitum injungi censendum est.

Quæst. 49. — *An injungi possit in pœnam Sacramentalem Eleemosyna, vel jejunium, aut aliud hujusmodi, pro liberandis mortuorum animabus?*

Resp. Recte etiam potest et illud injungi, quia licet tunc satisfactio operis operantis ad illas animas transmittatur; ea tamen quæ Sacramentalis est, seu ex opere operato tota pœnitentis erit. Præterea ipsa attribuendi pium opus demortuorum solatio voluntas, vim habet expiandi peccata, cum actus honestus per se sit, et cum aliqua molestia conjunctus; hancque satisfactionem demortuis pœnitens non concedit, sed totam sibi retinet.

§ IV.

Quæst. 50. — *Quanta Pœnitentibus satisfactio injungenda sit?*

Resp. seqq. 1. Pœnæ indicendæ pœnitentibus Confessariorum arbitrio, non omnino, sed ex parte duntaxat permittuntur: hoc est, nullæ speciales peccatis singulis expiandis statutæ sunt pœnæ; sed potest Sacerdos has vel illas ex consuetis injungere, non ita tamen ut ei liceat pro libito quorumvis criminum etiam gravissimorum Reis pœnas irrogare leviores absque legitima causa.

2. In imponendis operibus satisfactoriis servandæ sunt Regulæ, quæ præscribuntur a Tridentino sess. 14, cap. 8, his verbis: « Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate » criminum et pœnitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones injungere; » ne, si forte peccatis conniveant et indulgentias cum pœnitentibus agant, levissima » quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes » efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut » satisfactio quam imponunt, non sit tantum » ad novæ vitæ custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum » peccatorum vindictam et castigationem; » nam claves Sacerdotum non ad solvendum » duntaxat, sed etiam ad ligandum concessas, et antiqui Patres docent et credunt. » Hic autem locus ut rite intelligatur, ex Doctorum placito diligenter est explicandus.

Dicitur itaque 1. *quantum spiritus et prudentia suggesserit.* Quibus verbis monemur in re tanti momenti temere agendum non esse, sed tum divinam opem et illustrationem sedulo exposcendam esse, tum expendendum quantam hic et nunc pœnitentiam imponere expediat, ne quid excessu vel defectu peccetur.

Dicitur 2, *pro qualitate criminum et pœnitentium facultate.* Quibus verbis declaratur duo

esse imprimis attendenda Confessario : unum est delictorum qualitas et numerus; nam pro gravioribus et pluribus gravior haud dubie pœna indicenda est. Alterum est pœnitentium facultas, qua voce significantur adjuncta omnia, quæ ipsum pœnitentem circumstant : cujusmodi sunt conditio, vitæ institutum, ætas, sexus, valetudo, vires, etc. Neque enim omnia possunt omnes, nec omnia omnibus congrua sunt. Quid enim absurdius, si inopi Eleemosynæ, rustico aut infirmo Jejunia aliæve corporis afflictationes, viro negotioso prolixæ precationes in dies singulos injungantur?

Dicitur 3. *Salutares et convenientes satisfactiones.* Ad quod rite observandum duo requiruntur, quæ infra eodem loco præscribit Concilium. Unum est ut aptæ sint satisfactiones, quibus Deo vindici satisfiat. Alterum ut idoneæ, quibus pœnitentes ab iterata in noxas prolapsione arceantur. Salutares autem eæ habendæ non sunt, quibus præ gravitate subeundis vix pares esse pœnitentes videantur : quo fiat ut illas omittendo novo se crimine obstringant; et quod gravius est, a pœnitentiæ sacramento in posterum avocentur; adeoque ut non in eorum salutem, sed in perniciem exitiumque vertant. Præterea sicut variis morbis adhibendæ sunt medicinæ, ita et diversis criminum generibus diversa præscribi debent remedia : in quo debet suam Confessarius sedulitatem atque industriam, si unquam alias, probare dareque operam ut in arte tam salubri exercitatissimus lectione multa ac meditatione evadat. Sed de his plura in libro tertio.

3. Quando exigit culparum modus satisfactionem imponi solito graviorem, prodest post exaggeratam culparum gravitatem, antiquos referre Canones pœnitentiales; præ quorum vigore leves sunt gravissimæ quæque hodiernæ satisfactiones. Cum tamen eadem sint peccata, proderit et nonnunquam ipsum pœnitentem urgere ut ipse de se statuat; sic enim cognoscitur quomodo sit affectus ad satisfaciendum; si totus se permittat Confessario, imponatur condigna satisfactio : si statuat pro se mollius quam oportet; vel addendum aliquid, vel aliquando imitandi sancti, qui sunt polliciti se præstituros defectum : si statuat durius, temperanda durities etiam citra condignum, exemplo sanctorum qui pro magnitudine contritionis, minuendam duxere pœnitentiam, ut mox dicetur.

4. Triplici de causa aliquid de pœnarum criminibus debitarum quantitate detrahi potest. Prima est, si pœnitens, antequam ad sacrum Tribunal accesserit, piis operibus ac sponte susceptis afflictationibus in se ipsum jam animadverterit. Secunda est intensus dolor lacrymis, suspiriis, aliisque hujusmodi signis aperte significatus; hoc enim dolore pœnitens jam ex parte delictorum expiationem exsolvit. Tertia, Indulgentiæ quas consecuturus est : cum enim eo fine impertiantur, ut iis divinæ justitiæ fiat satis, et pœnæ exsolvantur criminibus debitæ, apertum est earum causa esse satisfactionem sacramentalem quodammodo minuendam.

Porro ex dictis collige, quod satisfactiones illæ sunt omnium optimæ, quæ neque puram satisfactionis, neque puram medicinæ rationem habent; sed utramque permixtam : est autem prudentis peritique Confessarii, scire quæ cujusque respectu ita se habeant. Cæteris paribus, meliores sunt generales particularibus, generales dico et particulares respectu peccatorum, non personarum; quales sunt meditatio passionis Christi, lectio spiritualium librorum, quotidianum examen conscientiæ, opera misericordiæ, humilitatis, etc.

Quæst. 51. — *An Confessarius possit injunctam ab alio Sacerdote pœnitentiam in Sacramento pœnitentiæ immutare?*

Resp. Id potest non tantum idem Confessarius, sed etiam justa de causa alius quilibet sacerdos legitima jurisdictione præditus in peccata, propter quæ pœna hæc a priori Sacerdote imposita fuit; modo pœnitens apud eum peccata eadem iterum deponat. Quoad priorem Confessarium perspicuum illud est : sicut enim in ejus arbitrio posita fuit pœnæ hujusmodi impositio, adeo ut aliam quamlibet modo justam decernere recte potuerit, ita in ejus potestate sita est prioris pœnæ cum altera æque justa immutatio. Unde sequitur idem posse quemvis alium Sacerdotem : nam quod Ministri sint diversi, id ex accidenti se habet; cum eadem in utroque potestas sit : istud enim judicium in eadem causa sæpius exerceri potest, non quidem appellatione superioris Judicis, sed nova sententia ab æquali ferenda, quæ priori omnino æquivaleat.

Dixi autem 1. *Alius quilibet sacerdos legitima Jurisdictione præditus in peccata, quibus luendis pœna ab altero fuit injuncta.* Si enim peccata reservata fuerint, etsi possit ab iis inferior sacerdos iterum absolvere, quod superioris absolutione remota sit reservatio ; istius tamen sententiam commutare non potest, quia in ea peccata quatenus priori sententiæ subjecta Jurisdictionis est expers.

Dixi 2. *Justa de causa ;* cujusmodi est, si mutatione adjunctorum pœna prius imposita, vel gravior, vel minus utilis facta est. Seclusa autem legitima causa, id nequaquam potest; alioquin enim ferret sententiam injustam.

Dixi 3. *Si pœnitens apud illum denuo peccata deponat*, quia pœnæ commutatio actus est judicialis, qui ex æquitatis præscripto exerceri non potest, nisi prius causa distincte ac probe cognita sit.

Porro ex dictis sic statuendum videtur. Satisfactio imposita ab alio sacerdote, si propter negligentiam prætermissa sit a pœnitente, iterum imponenda cum alia. Si durior visa sit pœnitenti; ideoque prætermissa, non prius temperanda, quam cognita fuerit causa prioris confessionis : imo si quis pœnitens culpabiliter et frequenter omittit impositam satisfactionem, utile est absolutionem differre donec impleta sit.

SECTIO SECUNDA

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM DOCTORIS GERIT

Duo duntaxat in hac sectione sunt exponenda : 1. Pertinet ad scientiam, quæ in ipso Sacerdote Confessario requiritur. 2. Est de iis, ad quæ Confessarius ut Doctor tenetur erga Pœnitentes.

Quæst. 1. — Utrum et qualis in Confessario scientia requiratur ?

Resp. seqq. 1. Scientia summa non requiritur, imo per accidens sæpe est minus utilis quam mediocris conjuncta cum naturali judicio et praxi. Qui enim ita subtiliter volunt omnia revocare ad apices theologicos, sæpe se ipsos et alios implicent scrupulis aliisque difficultatibus : unde præstat hic se commodare ad usum Ecclesiæ et aliorum prudentum confessariorum. Notandum est autem, majorem scientiam requiri ad audiendas confessiones hominum indoctorum, quam doctorum, quia hi possunt suas ipsi actiones distinguere et obligationes cognoscere.

2. Ante omnia tenentur Confessarii omnes accuratissime scire, imprimis quomodo ex propriis motivis eliciendi sint actus fidei, spei, charitatis, attritionis et contritionis; debent enim sæpissime pœnitentibus præire in illos actus.

3. Scientia necessaria est Confessario eatenus, ut a non peccatis peccata, et mortalia in communi vel ex genere a venialibus discernat. Ex genere sunt mortalia, quæ contra charitatem Dei et proximi admittuntur; quod intelligetur videndo, an sint contra præcepta justitiæ vel Religionis, contra votum vel conscientiam ; quod accidit iis qui id quod reputant mortale (forte non vere), nihilo tamen minus faciunt. Sciat etiam Confessarius oportet generaliter, quæ mala esse satis apparet, ut septem peccata capitalia et species eorum, quæ statim annexum malum ostendunt ex se ipsis. Caveat autem facile pronuntiare aliquid esse mortale, quod certo non sciat : in dubiis, inclinet potius ad securiorem partem; in difficilioribus noverit dubitare, ut quod per se non potest, alios consulendo resolvat. Interim si res fuerit talis, ut nisi de ea constiterit, dari nequeat absolutio, differenda erit decenter, admonito ut redeat, pœnitente.

4. Debet etiam Confessarius scire circumstantias peccatorum, præcipue eas, quæ mutant speciem actus, et ex quibus potest reddi peccatum mortale : v. g. si tenetur pœnitens ad restitutionem ; si vult perseverare in peccato; si incidit in casus reservatos ; si est in Excommunicatione. Et præcipue eas Excommunicationes scire debet, de qui-

bus ipse non potest absolvere. De aliis vinculis suspensionis et Interdicti et de nota irregularitatis, licet non sit perinde necessaria, aliquatenus certe curanda est cognitio.

5. Sciat etiam quibus in casibus sit iteranda confessio. Præcipuos autem casus iterandæ confessionis ad majorem ipsius utilitatem hic subjicio. 1. Scilicet, cum in pœnitente defecit propositum abstinendi a peccato. 2. Cum ex intentione aliquod peccatum omissum est in Confessione. 3. Cum Confessarium non habuisse potestatem absolvendi constat: quod accideret, si non esse sacerdotem, vel non habuisse Jurisdictionem, vel certe non ejus usum, propter Excommunicationem publicatam, vel suspensionem, constaret. 4. Cum constat, mentis compotem non fuisse Confessarium, vel noluisse absolvere. 5. Si omnino ignorans fuit Sacerdos, adeo ut qua forma ad absolvendum uti deberet, nesciret, vel sermonem pœnitentis non intellexit. 6. Si pœnitens impedimentum habuit, ut excommunicationis. Multi addunt septimum, id est, ob pœnitentiam ex contemptu vel nimia negligentia omissam, cujus pœnitens oblitus est. Propter hoc tamen ultimum iterare potius securitatis quam necessitatis est.

6. Scire etiam tenetur Confessarius, quousque se extendat potestas ei concessa. Qui autem non ex obedientia, sed ex sua voluntate se offert ad audiendas Confessiones, ubi alii præsertim idonei non desunt, illius instructior scientia esse debet. Qui autem dubitat, an sit idoneus, si ei imponitur a superiore, intrepide obediat.

Quæst. 2. — *Quæ Confessarius ut Doctor, pœnitentem admonere et edocere debeat?*

Resp. seqq. 1. Cum pœnitens per errorem existimat factum aliquod esse prohibitum, quod reipsa licitum est, debet ex officio Confessarius hujusmodi errore pœnitentem exsolvere ; idem est de facto non præcepto. *Probatur*, quia cum error ille noxius sit pœnitenti (est enim multarum culparum causa vel saltem occasio), hæ culpæ Confessario, si tacuerit, merito adscribentur : quandoquidem ad eum accedit pœnitens et noxas animi detegit, non ut absolvatur modo, sed etiam cum errat in via salutis, rectum in tramitem reducatur; præsertim cum sæpissime nullus sit alius, qui hanc ei gratiam præstare possit. Vix enim quisquam præter Confessarium illius erroris potest esse conscius ; quem errorem propterea approbare ac confirmare silentio suo videretur.

Excipiunt tamen et merito Auctores, nisi forte ex errore defecto occasio peccatis gravioribus præbeatur. Contingere enim reipsa potest, ut pœnitens factum aliquod, in quo levem inesse culpam falso putabat, jam licitum esse intelligens, illud impune deinceps admittat : quo fiat, ut, quia res per se lubrica est et periculosa, longius progrediatur quam par sit et in gravia sensim crimina dilabatur. Tum enim multo satius est silentio dissimulare quam in grave errantis detrimentum manifestare errorem.

2. Si pœnitens nocenter ignoret facti alicujus improbitatem, quod propterea frequenter admittere non dubitet, cujusmodi sunt v. g. usurarii contractus, in quibus nihil iniquitatis, sed culpa sua deprehendit : debet Confessarius hanc ignorantiam depellere. *Probatur*, quia cum peccet reipsa pœnitens, quandiu in ignorantia sua perseverat, hoc ipso se indignum exhibet absolutione et Sacramentali gratia. Gravi igitur crimine obstringit se Confessarius, si prius non monitum vel absolvat, vel negata absolutione dimittat. Hic tamen audiendi non sunt auctores illi, qui defendunt Confessarium præstare debere damna omnia, quæ alteri accidunt ex omissa admonitione in re illi perniciosa : v. g. cum debet pœnitens aliquid restituere, id tamen ignorat nec eum edocet Confessarius. Ratio est quia Sacramenti Minister ex officio quod gerit, tenetur quidem lege Justitiæ saluti pœnitentis consulere, aliorum tamen temporali commodo nonnisi ex lege charitatis. Si tamen a pœnitente interrogatus, an restituere debeat, id ipse perperam negat, seu ex culpata ignorantia, seu ex determinata malitia, tum quidem cum opere suo in injuriam concurrat illatam alteri, damnum resarcire cogetur, ut quivis alius Doctor, qui pari modo interrogatus, non esse restituendum pronunciaret. At si nihil interroget pœnitens, ipse tamen Confessarius eum esse ære alieno, sed inscienter obligatum intelligens, de restitutione non admoneat; peccabit quidem tunc contra charitatis legem, at non item contra justitiam, ob rationem mox allatam.

3. Qualiscumque demum sit pœnitentis ignorantia, si dubius de re aliqua interroget Confessarium, debet is veritatem illi candide aperire. *Probatur*, quia hoc dubium illiciti per se facti malitiam non amovet : qui enim agit dum dubitat, sitne actio licita, necne, peccato se reipsa obstringit : pœnitens autem Confessarii silentio aut dissimulatione appro-

bari factum existimabit. Hinc peccatorum omnium quæ falsa hac opinione ductus admittit in posterum, ipse Confessarius erit reus.

4. Si pœnitens oblivione vel ignorantia inculpata laboret, debet eum Confessarius de re ignorata vel prætermissa admonere, si non infructuosam fore admonitionem existimet. *Probatur*, quia alioquin errantem pœnitentem et emendationis cupidum non admonens, silentio suo errorem illius confirmat; quod per se nefas est, tum in multis aliis, tum in rebus præsertim, quæ conscientiam et æternam salutem spectant. Plus dico : Confessarius etiam debet de errore pœnitentem admonere; tametsi nulla eluceat spes fructus ex admonitione consecuturi. Nec obstat quod opponunt adversarii, quorum sententiam improbabilem prorsus et ad praxim non adducendam existimo. Satius est, inquiunt, pœnitentem tunc non admonere; quod probant ex dicto S. Augustini relato in Cap. *si quis*. Si scirem nihil tibi prodesse, non te monerem, non te terrerem. Sed in promptu responsio est : in eo enim Augustini loco de admonitione extra Pœnitentiæ Sacramentum agitur, quæ revera adhiberi non debet, cum nullius spes fructus elucet. At ita se res non habet in Sacramento pœnitentiæ : is enim est adhibendi eam finis, ut nempe nullus Sacramenti gratiæ obex interponatur. Quare etsi tunc otiosa videri posset quoad pœnitentis emendationem, utilis tamen est quoad Sacramentum, quod consistere cum hac ignorantia non potest, atque ea de re certiorem fieri pœnitentem necesse est.

SECTIO TERTIA

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM MEDICI GERIT

Quæst 1. — *Quænam sint partes Confessarii ut medici?*

Resp. Confessarius ut medicus tria præstare debet : 1. Pœnitentem practice disponere ad dolorem de peccatis. 2. Eum in satisfactione juvare. 3. Eum etiam debet ad finem hujus sacramenti consequendum juvare, scilicet suggerendo media apta pro cavendis peccatis, præscribendo pœnitentias medicinales, ac dehortando a periculis relapsuum. *Certe*, inquit S. Thomas opusc. 65, de cautela in Confess., *cum videamus Medicos corporum quotidie et legere libros physicales et medicinales corporum, in quibus docentur curare corpora moritura, magna stultitia est non legere libros sanctorum medicinales animarum, in quibus docemur curare animas æternum victuras; majus est damnum unius animæ quam inenarrabilium corporum.* Unde Francolinus *de Discipl. pœnit.* Lib. 3. Cap. 10, n. 12, merito conqueritur de Confessariis, qui ex tædio vel timore humano, pœnitentes præsertim in dignitate constitutos, non admonent de gravitate peccati, nec de periculo animæ; neque increpant, suaviter quidem, attamen fortiter, ita libere peccantes.

Quæst. 2. — *Quomodo Pœnitens juvari et practice disponi possit ad dolorem de peccatis?*

Resp. Dum aliquis per se dicit peccata, vel interrogatus (præsertim si hujusmodi est, ut propter verecundiam vel timorem aliquid possit reticere), non debent aggravari peccata, nec reprehensionibus deterrendus est pœnitens, sed potius compassione et benignitate ostensa animandus, ut cum fiducia et sincere omnia dicat. At dictis jam omnibus peccatis, si parum de eis dolere videtur, det operam Sacerdos, ut peccator eorum gravitatem sentiat, ad quod obtinendum in genere ostendat, quam grave sit peccatum mortale, ex Dei

Judiciis in Angelos rebelles et primos parentes ob unum peccatum : ex punitione debita cuilibet peccato mortali, quo perditur gratia Dei et regnum æternæ beatitudinis; quo filii Dei efficiuntur servi Dæmonis et ad nunquam finiendos inferni cruciatus damnantur, si in eo sine pœnitentia decedant.

Ostendetur etiam vulneris gravitas, ex remedii difficultate : quia ex sanguine Christi, Filii Dei, et tormentis, et demum ex acerbissima morte, medicina ad id sanandum confici debuit. Si qui ad amorem sunt faciliores, ex hoc ultimo, et beneficii, et bonitate Dei, et sua ingratitudine, magis compungi poterunt. Deinde descendendo ad aliqua graviora, ex his quæ dicta sunt, et ad quæ magis videntur pœnitentes propensi, exaggeranda et aggravanda sunt, ut magis ea detestentur. Terrorem etiam vindictæ Dei, nisi abstineant, incutere aliquando convenit. Moneantur certe, quod dolor de peccatis mortalibus, super omnes dolores internos esse debet, et ut doleat quod non habeat veram illam contritionem, quam deberet.

Reprehensio etiam cum ingeniis agrestioribus durior, ne contemnant, est adhibenda. Sapientiores et in dignitate eminentiores, blande et cum dexteritate sunt reprehendendi.

Quantum autem sit opus his uti, discretio et præcipue unctio superna docebit : sed utcumque curet Confessarius ex zelo gloriæ Dei et salutis animarum, partem bonam pœnitentiæ ferre, ut sentiens qui confitetur, quam ei aliena peccata ex caritatis affectu doleant, etiam ipse de propriis doleat.

Demum petat Confessarius, nisi satis appareret, an pœnitens doleat de omnibus, et propositum habeat vitam omnem emendandi, et abstinendi ab omnibus peccatis pro virili et satisfaciendi pro commissis, ut oportet. Si ostendit se minus paratum ad relinquendum statum peccati, ut concubinam, seu artem illicitam; vel ad satisfaciendum, ut in usuris et aliis, quæ restitutionem exigunt : diligenter quidem conetur Confessarius animam proximi sui lucrifacere, rationum momenta adhibendo ut persuadeat; quod si omnino non possit, ne absolvat, sed hortetur (ut dictum est superius), ad bona agenda, mala vero vitanda; suggerat media, ut disponat se ad gratiam Dei, et declaret tandem quanto in periculo sit, et quod non est absolutus.

Eos autem, qui propositum habent relinquendi peccata, consolari debet. Proponat illis spem veniæ, et quod Dei misericordia Christique sanguis effusus supplebunt defectum discussionis ac contritionis, et si qui alii acciderunt in Confessione ; dummodo tamen sincere et integre dixerint, quidquid in memoria habuerunt. Pœnitentes autem nimis dejecti sensu peccatorum, vel scrupulis obnoxii, diligentius erigendi sunt pietatis divinæ exemplis, animandi et pacificandi. Atque etiam, si opus est, recipiat ad se Confessarius, quod Deo respondebit pro ipsis. Peccata insuper cum hujusmodi scrupulosis (quantum licet), interdum extenuare necesse est.

Quæst. 3. — *Quomodo in satisfactione Pœnitens juvetur ?*

Respondeo. Si qua restitutione damni, rei, vel famæ, vel bonorum animæ opus esse, post Confessionem a pœnitente factam, judicet Confessarius, illud pœnitenti significet. Licet autem dicat se velle restituere, vel facere quod debet ; si probabiliter timet Confessarius non expleturum, insinuare potest quod commutationes vel compositiones prodesse possunt : et quamvis simpliciter absolvat, protestetur tamen quod si non restituat, vel faciat quod debet ; peribit ei fructus Confessionis. Promissio vero specialis, vel juramentum, ab hujusmodi pœnitentibus, qui parum dispositi videntur, exigi non debet, nisi in casibus a jure ordinatis. Maxime vero pœnitentem in satisfactione juvabit Confessarius, si diligenter attendat et observet ea, quæ de qualitate et magnitudine satisfactionis indicendæ diximus in Lib. 1, cap. 5.

Quæst. 4. — *Quomodo juvetur pœnitens a Confessario ad finem Sacramenti Pœnitentiæ consequendum?*

Resp. Triplex hujus Sacramenti fructus est. Primus, reconciliari Deo per remissionem peccatorum : huic conjungitur pax et consolatio spiritualis. Alter, vitæ emendatio in futurum. Tertius, augmentum gratiæ et virtutum. Primum (qui hujus Sacramenti proprius effectus et finis est) assequitur pœnitens per actus jam dictos, contritionis, Confessionis et satisfactionis, adhibita absolutione, quæ per virtutem sanguinis Christi, ipsorum complet imperfectionem. Ad secundum et tertium disponitur et juvatur plurimum per Confessarii consilia, instructionem et exhortationem; quæ tamen accommodari debent ad captum confitentis. Sed sigillatim de his duobus in qq. seqq.

Quæst. 5. — *Quomodo juvetur pœnitens a Confessario ad emendationem vitæ?*

Respondeo. Ad emendationem vitæ, curet Confessarius pœnitentem armari contra defectus suos, firma voluntate et sæpe renovata, non offendendi Deum ac ei vere serviendi. Ut autem illud assequatur, juvabit memoria beneficiorum Dei et pœnarum quibus peccator fit obnoxius et mortis cujus adventus hora tam est incerta et judicii Dei qui testis et pars futurus est. Juvabit etiam, si peccatum aliquod accideret, statim pœnitere, et aliquam sibi pœnam propter id infligere, et suo tempore confiteri proponere : alioqui unum peccatum suo pondere in aliud pessumdaret. Juvabit denique eleemosyna, bona societas et evitatio pravæ. Tria autem præcipue omnibus fere possent salubriter proponi.

Primum est, mane se totos offerre Deo cum memoria Jesu Christi oblati pro nobis in cruce, petendo gratiam ne eo die nos labi sinat, præsertim in ea peccata, ad quæ sumus procliviores.

Secundum est, aliquantum temporis quiete se colligendo (quod noctu ante somnum opportune fieri solet), examinare se ipsum, quotidie considerando beneficia accepta a Deo, et mala pro bonis reddita ; petendo veniam et proponendo emendationem.

Tertium est, crebro confiteri Sacramentaliter, quod multorum remedium instar est, et alia pleraque complectitur. Ex his, quæ proponi debeant pœnitenti, discretio Confessarii dictabit. Quædam autem, quæ magis opportuna videntur, magis inculcanda sunt, ut in memoria retineantur. At si promptitudo voluntatis ad consilium capiendum in aliquo cerneretur, sed oblivio timeretur, dici posset ut scriberet, vel rediret tempore magis vacuo, ut id dictatum acciperet.

Quia tamen fere accidit, ut peccata multa unam vel certe paucas habeant radices ; diligenter ex effectibus observet eas Confessarius, ut securim admoveat propriorum remediorum, de quibus fuse tractatur in hac Theologia morali Lib. 6, p. 2, a num. 1825. Ex his seligat et suggerat pœnitenti, quæ aptiora videbuntur, per quæ hoc vel illud peccatum emendet. Speciatim autem monendus est, ut primo pugnet contra illud, quod est maxime scandalosum, periculosum, aut radix aliorum.

Quæst. 6. — *Quomodo juvetur pœnitens a Confessario ad gratiæ augmentum ?*

Respondeo. Tertius Sacramenti pœnitentiæ fructus ac finis est augmentum gratiæ et virtutum, ad quod disponit Confessarius instruendo et hortando.

1. Ad bonum usum gratiæ acceptæ ; tuendo sollicite omnimodam puritatem ; insistendo bonis operibus pro talenti accepti ratione et iis præcipue, quæ charitate in Deum et proximum commendantur : gratum etiam se exhibendo bonorum Deo, omnium Auctori, per memoriam beneficiorum et gratiarum actionem et laudem.

2. Ut se idoneos et quasi vasa capacia ad novam gratiam percipiendam constituant. Rectitudine scilicet intentionis, qua omnia bona et perfectionem ipsam suam, non propter se tantum optent, sed ad proximorum auxilium et Dei honorem referant. Latitudine desiderii vehementis, continui, unici, insatiabilis, efficacis ad utendum mediis omnibus, quæ ad gratiæ incrementum disponunt. Profunditate humilitatis, semper quod sibi deest intuendo, sibi omnino diffidendo et omnem amorem proprium abnegando.

3. Ut ea instrumenta bene exerceant, ex quibus aquam gratiæ intellectus et affectus noster haurire solet. Talia sunt lectio piorum librorum, auditio verbi Dei, meditatio, oratio (maxime mentalis), et usus sacramentorum, Confessionis et Communionis.

4. Fontes ipsi, unde haurire gratiam oportet, ostendendi sunt pœnitentibus : ac primo quidem excitanda est eorum devotio ad Angelos et Sanctos, præsertim ad Matrem gratiæ Mariam. Deinde exhortandi omnes sunt, ad quærendas et implorandas orationes servorum Dei, qui adhuc vivunt, et ut bonorum operum ipsorum participes fieri studeant.

Sed quia uberior est secundus fons Christi mediatoris, admonendi sunt ut ab eo frequentissime hauriant, ipsum intuendo ut virtutum omnium exemplar, ut qui nobis promeruit, ut qui vult et potest augere gratiam omnem, imo ad id invitat, dicendo : *Perfecti estote*, etc.

Uberrimus vero omnium est tertius fons, unde ad alios aqua gratiæ derivatur, scilicet divina opulentia, bonitas, misericordia, amor et quæ spem excitant in Deum. Quia tamen (ut sæpe monere oportet), non omnes omnium capaces sunt, prudens Confessarius videat, ut proportionata cujusque dispositioni vel captui proponat ad gratiæ augmentum.

Et quidem modo prædicto in quovis statu fideles juvari possunt. Jam licet dubium non sit, quin status consiliorum sit aptior ad gratiæ augmentum quam præceptorum in iis

qui ad eum vocantur : non tamen expedit pœnitentes statim ad id stimulare, ne idoneos quidem, quia multi eo magis refugiunt, quo magis sibi persuaderi id sentiunt.

Securum est tamen hujusmodi homines ad perfectiora et saluti viciniora trahere, et cum dexteritate de inspirationibus Dei interrogare, circa perfectionem et statum vitæ assumendum. Si sentiunt in se aliquas, ne surdi sint ad vocationem Domini : *vocabis me et ego respondebo tibi.* Sin vero nullas, admonendi sunt ac dehortandi ut se paratos offerant Deo ad omnia, quæ ipsi gratissima futura sint; et si commode fieri posset, ad exercitia spiritualia essent inducendi; vel prout essent dispositi, ad optima quæque impellendi. Si tamen animadvertat Sacerdos ita dispositum, ut expedire judicet ad consiliorum vitam eum inducere : occasionem elabi de manibus non sinat; vel ad colloquium extra Confessionem invitet. Sed hactenus de Officiis Confessarii, prout Medici personam gerit : restat ut breviter et perpaucis dicamus de iis, quæ præstare debet Confessarius post absolutum Sacramentum.

APPENDIX

DE IIS QUÆ PRÆSTARE DEBET CONFESSARIUS POST ABSOLUTUM SACRAMENTUM

Revocari possunt ad duo capita. Primum de erroribus quos corrigere et defectibus in administratione Sacramenti Pœnitentiæ commissis, quos supplere tenetur Confessarius. Secundum de observatione secreti, seu de sigillo Confessionis.

§ 1.

Quæst. 1. — An et quomodo Confessarius emendare debeat errores, quos in Sacro Tribunali admisit ?

Resp. seqq. 1. Triplex distinguitur errorum genus, quibus in obeundo munere obnoxii sunt Confessarii. 1. Ipsam sacramenti substantiam naturamque attingit, ut si Sacerdos, legitimæ Jurisdictionis expers ad Sacrum Tribunal accesserit, vel si per imprudentiam omiserit absolutionis formulam pronuntiare. 2. Genus ad integritatem ejusdem Sacramenti pertinet, ut si Sacerdos de peccatorum numero, specie, atque adjunctis, quantum par est, non inquisierit; vel si debitam pœnitentiam non imposuerit. 3. Denique genus ipsius pœnitentis aliorumque commodum spectat temporale, ut si eum Confessarius de restitutione, ad quam ex lege justitiæ tenebatur, non admonuerit; vel illi esse restituendum perperam significaverit, aliaque hujusmodi bene multa.

2. Vel 1. Pœnitens ignotus omnino est Confessario, aut jam discessit, nunquam forte huc reversurus. Tunc autem id unum superest Confessario, ut rem totam divinæ Providentiæ committat, et ne error in perniciem pœnitentis vertat, Deum oret, culpamque, si qua fuerit, pro suo merito luere curet; discatque deinceps ad officium attendere diligentius, ne simili unquam delicto se obstringat. Vel 2. Pœnitens notus est Confessario, eumque solet identidem Confessionis causa adire. Tunc is prima occasione præteritæ Confessionis errores emendare facile poterit ac debebit. Vel 3. Est pœnitens ille quidem probe notus Confessario, sed ad eum denuo non est accessurus; seu quia raro sacro Tribunali se sistit, seu quia certo nulli addictus est Confessario. Atque in hoc casu tota est quæstionis hujus posita difficultas, quæ priusquam solvatur, observandum est Confessarium vel nocenter, vel innoxe prorsus errasse ; id enim omnino necesse est ut quam ei necessitatem admissus error imponat, rite definiri possit.

His præmissis Dico 1. *Quoties* Sacerdos ad emendandum errorem convenire pœnitentem cogitur, cavere diligenter debet ne quid ei de auditis in Confessione significet : alioqui sese violati sigilli crimine devinciret : sed moneat duntaxat esse sibi cum eo de re magni momenti, quæ ad conscientiam spectat, in sacro Tribunali agendum; rogetque ut se ei quam primum sistat, diemque certum indicat. Ibi autem quidquid opus erit, aperte eloqui poterit; ac si fuerit irrita prior Confessio, interrogandus erit, an lethale aliquod crimen ab ultima Confessione admiserit; tum an de peccatis nuper depositis iterum se accuset, atque de iis cæterisque omnibus, quorum conscius est, rite doleat. Si annuerit, absolvendus erit.

Objicies. Si Confessarius absolutionem per imprudentiam omiserit, numquid satis erit pœnitentem, cum primum occurret, inscium et incogitantem absolvere? R. Id satis non esse; quia 1. Pœnitens novo, quo se forte obstrinxit delicto, absolutionis efficaciæ obsistet. 2. Ut absolutio efficax sit, debet cum cæteris Sacramenti partibus, dolore scilicet ac Confessione moraliter saltem conjungi. At vel unius diei intervallum potest conjunctionem hanc prohibere. Si tamen pœnitens mox a sacro Tribunali, sed nondum e sacerdotis conspectu recessit, tunc nihil obesse videtur quominus absolvi legitime possit.

Dico 2. Si Confessarius contra Sacramenti substantiam seu innoxie, seu nocenter erraverit, debet errorem emendare quoties id sine suo vel alieno incommodo fieri potest. *Probatur,* quia lege non charitatis solum, sed etiam justitiæ cogitur quisque damnum alteri contra fas, vel nescienter illatum, ne perseveret curare ; cum id præsertim sine cujusquam incommodo fieri potest. At Confessarius pœnitentem non absolvendo cum debuit, aut absolvendo cum legitime non potuit, damnum ei intulit gravissimum : nam 1. Si contritus non fuerit, ut plerisque peccatoribus non raro contingit, sicque inopina morte opprimatur, erit de æterna ejus salute penitus conclamatum. 2. Cum merito putet peccata quæ deposuit, esse rite Sacramentalis gratiæ beneficio expiata ; de iis iterum deponendis deinceps non cogitabit, ad quod tamen divino præcepto adigitur.

Dico 3. Cum in errore hujusmodi ad Sacramenti substantiam pertinente gravis Confessarii culpa intercessit, is illum debet etiam cum proprio et gravi incommodo emendare. *Probatur*, quia cum quis culpa sua grave damnum alteri intulit, debet illud etiam cum proprio incommodo resarcire, graviori vel leviori pro gravitate vel levitate illati damni. Multo igitur magis cum damnum ad æternam animæ salutem pertinet, cum qua nullum potest temporale incommodum jure conferri.

Dico 4. Etsi in errore qui circa Sacramenti substantiam versatur, nulla Confessarii culpa intercesserit ; illum emendare debet, si possit, etiam cum proprio incommodo, quale quidem in hoc casu accidere passim potest. Est contra nonnullos auctores, qui ad errorem hujusmodi, si inculpatus sit, emendandum non adigi Confessarium existimant, cum illum emendare non potest sine aliquo famæ detrimento, et ut quidam ait, sine rubore. *Probatur,* quia istud famæ detrimentum, aut quodvis aliud hujus generis incommodum, si quod forte immineat, tanti profecto non est ut ad illud cavendum æterna pœnitentis salus negligi jure possit ; præsertim cum ad ei consulendum vitam ipsam in apertum discrimen adducere, charitas aliquando nos cogat. Adde quod primum erit Confessario huic famæ suæ detrimento occurrere.

Dico 5. Cum error circa Sacramenti integritatem versatur, debet illum pariter Confessarius, etiamsi inculpatus sit, quoties id sine suo potest incommodo, emendare. *Probatur,* quia pœnitens ad peccata omnia quorum conscius est, rite deponenda lege divina obstringitur. Debet ergo Sacramenti Minister dare operam, quantum in se situm est, ut hanc ille legem observet. Tacente autem Confessario, deinceps pœnitens de peccatis iis quæ omiserat deponendis non cogitabit, ratus Sacerdotem munere suo functum esse, nec quidquam v. g. interrogasse, quod nihil esset de quo interrogaret.

Dico 6. Si vero non possit Confessarius absque gravi incommodo omissæ integritati consulere ; tunc distinguendum est : vel enim illi errori actione sua causam præbuit ; vel omissione tantum. Si actione sua : quia verbi gratia monuit pœnitentem, non esse peccatorum numerum aut adjuncta illa quæ eorum speciem mutant, tam anxie manifestanda ; aut eo modo requisitas interrogationes prætermisit, ut idem et significasse videri possit : tunc debet integram Confessionem etiam cum proprio incommodo procurare, seu sciens volensque peccaverit, seu imprudens. *Probatur.* Quia qui actione sua causa est, cur aliquis legem etiam

citra culpam transgreditur; debet illum de injusto errore monere, ne diutius in hac transgressione perseveret. Si e contra Sacerdos ad Confessionis mutilationem omissione tantum sua seu nocenter, seu innoxie concurrit; tunc non debet ad emendandum errorem pœnitentem convenire, eumque ad sacrum Tribunal inducere, quia Confessarius lege procurandæ integritatis directe non obstringitur, sed pœnitens ipse duntaxat. Confessarius autem interrogare debet, quia Judicis partes agit, qui nisi causa plene cognita fuerit, sententiam recte ferre non potest. Lata vero sententia, jam munere suo functus est et onere interrogandi solutus. Præterea ipse causa non erit, cur pœnitens deinceps omissa in hac Confessione peccata rite ut debet, postmodum non deponat. Quod si non fecerit, id non Confessario qui nihil ad hoc contulit, sed vel imperitiæ suæ, vel oblivioni merito imputabitur.

Dico 7. Si erraverit Confessarius in aliquo, quod ad pœnitentis aut aliorum incommodum temporale pertineat; tunc distinguendum est: vel erravit aliqua actione, seu diserte pronuntiando; *non debes*, aut *debes restituere;* vel omissione sola erravit, scilicet de restitutione non monendo. Si priori modo, rursus opus est distinctione *:* vel enim erravit culpa gravi contra justitiam, et tunc debet omnino pœnitentem monere de errore; alioqui si non moneat, vel si monitus pœnitens jam restituere non possit, cum potuisset antea, ipse Confessarius ad restitutionem obligabitur. Qui enim sciens et volens in furtum v. g. concurrit, illatum damnum præstare debet. Igitur etiam qui consilio suo causa fuit, cur res aliena non sit restituta, parem contrahit obligationem. Cum vero Confessarius sine culpa ulla damnum aliquod intulit, tunc pariter, si possit absque incommodo, debet errorem depellere : alioqui jam pœnitentis ignorantia illi merito adscribitur. Ratio est, quia tenetur quisque justitiæ lege, non modo nullum de industria alteri incommodum creare, sed etiam cavere quantum in se situm est, ne ex actione sua aliquod illi damnum contingat. At si non possit Confessarius absque suo gravi incommodo, illatum resarcire damnum et errorem depellere non cogitur. Cum enim obligatio hujusmodi sine justitiæ læsione contracta sit, adeo stricta censenda non est, ut locum habeat tunc, cum non sine gravi incommodo potest illatum damnum sarcire.

Dices. Sed quid, si pœnitens errorem a Confessario edoctus, restituere nolit, cum possit? R. Hoc ipso solvitur Confessarius restituendi onere, quia sola illius auctoritate ad non restituendum inductus erat pœnitens, hæc autem revocato consilio quantum satis est, removetur.

Denique si Confessarius in damnum alienum sola omissione concurrit, de restitutione facienda pœnitentem non admonendo; tunc sive nocenter, sive innoxie admonitionem prætermiserit, illius autem silentio inductus sit pœnitens in errorem, ratus aliquid vel licere quod prohibetur, vel prohiberi quod licet; debet Confessarius si commode potest, ignoratione hac pœnitentem exsolvere, quia tenetur quisque ex caritatis lege dare operam, ne omissione quidem sua alius ad peccatum etiam innoxie committendum inducatur.

§ II.

Quæst. 2. — *Quos et circa quæ obstringat Confessionis sigillum?*

Resp. seqq. 1. Confessionis sigillum est illud onus impositum ex silentio tegendi, quæ in Confessione sacramentali audita sunt. Confessio autem sacramentalis ea omnis et sola intelligenda est, quam pœnitens apud eum hominem peragit, quem bona fide Sacerdotem esse existimat, eoque animo ut absolutionem consequatur, aut saltem ad illam certo tempore obtinendam rite se comparet. *Eo*, inquam, *animo :* nam licet aliquando contingat pœnitentem absolutionis beneficio justa de causa excludi, ideoque Confessio tunc omnino sacramentalis non sit; hanc tamen ex parte esse hujusmodi spectato pœnitentis animo indubitatum est. Quare peccata quæ in ea manifestata sunt, sigillo sacramentali includi non minus quam si reipsa confectum esset sacramentum, Doctores unanimi sensu pronuntiant. Unde e contra ea Confessio sigilli obligationem nequaquam inducit, quæ sit irridendi tantum aut seducendi causa Sacerdotem; cum tunc vere sacramentalis nullo ex capite dici possit. Neque tamen requirit sigillum, ut Sacerdos pœnitenti aures præbeat animo eum rite absolvendi, ac verum conficiendi sacramentum; alioqui enim pœnitentium securitati satis consultum non esset : vererentur siquidem illi, ne plerumque huic sacerdoti peccata committerent, qui ut ea divulgare posset impune, aures ex sola curiositate aut etiam pernicioso magis consilio confitentibus adhiberet.

2. Obligatio quam parit sigillum sanctissima est, adeo ut nullo unquam casu, cujuscumque boni consequendi aut mali convertendi causa, seu adhuc superstite, seu jamjam vita defuncto

pœnitente, liceat quidquid sigillo Sacramentali obligatum est, quacumque ratione absque sacrilego facinore revelare : in quo differt a naturali Confessionis secretum ; nam illud prodere bonum publicum, privatum incommodum, ipsiusque auctoris emolumentum, præsertim si ad animæ salutem spectet, aliquando ita nos cogit, ut tunc celari sine peccato non possit.

3. Religiosissimum illud de rebus in Confessione auditis silentium a Christo Domino Sacramenti Pœnitentiæ auctore fuit indictum : id quasi suo jure exigente ipsa sacramenti conditione atque natura. Odiosa enim magis ac molesta foret Confessio, quam ferat humana fragilitas ; si cogerentur fideles quæcumque crimina, quorum rei sunt, ultro adaperire, possint autem sacerdotes aut alii quilibet ipsis invitis ea certis in casibus divulgare. Nam cum hoc ipso onus per se gravissimum non leviter aggravaretur, tum esset quod jure fideles timerent, ne præscripti silentio limites seu temeraria Religione, seu ignorantia persæpe excederentur : quo fieret, ut ab usu adeo necessarii animabus curandis remedii, proditionis metus non raro plurimos deterreret. Cui tam gravi incommodo par nullam lex secreti nunquam violabilis creare potest.

4. Sigillum Confessionis potest sine delicto rescindi, quoties accesserit pœnitentis facultas. Cum enim ejus potissimum gratia onus illud Sacerdoti impositum sit, potest sine cujusquam injuria jure suo concedere, cum libuerit. Neque tunc ullo modo honor Sacramento debitus violatur : inde enim potius illud in commendationem quam in odium atque contemptum adducitur ; si quidem non possunt Sacramentum hujusmodi fideles non magis facere ac revereri, cum noverint peccata quæ in illo Sacerdoti committuntur, tam religioso silentio esse tegenda, ut penes eos solos sit illorum revelationem a sacrilego crimine consensu suo vindicare.

Hic autem pœnitentis consensus debet esse omnino spontaneus, nec importunis sollicitationibus, multo minus fraude vel minis extortus ; tum etiam discretus atque disertus. Quare ne tunc quidem sigillum rescindere Sacerdoti fas est, cum prudenter existimat peccati alicujus revelationem, pœnitenti ingratam non fore : nam sæpe contingeret decipi Sacerdotem cum non levi pœnitentis injuria ; deinde etiam eum concessam peccata sua evulgandi facultatem, quoties libuerit, revocare. Parta enim in confessione, notitia semper perseverat Sacramentalis, ita ut illius usus invito pœnitente semper haberi debeat illicitus. Præterea observandum est diligentur istam facultatem a pœnitente petendam non esse, nisi aperte concedat in ejus aut aliorum utilitatem. Atque sic uti ea debet Confessarius, ut maxime caveat ne reverentia debita Sacramento lædatur, neve alii eo usu violari sigillum suspicari ullo modo possint.

His præmissis Dico 1. Sigilli lege tenentur ii omnes, qui vel per se, vel per alios ex confessione Sacramentali, qualis superius descripta fuit, rei cujusque sub sigillum cadentis cognitionem hauserunt. Itaque hujusmodi secreto obligantur. 1. Confessarius ipse, etiam fictus. 2. Superior qui a Pœnitente pro reservatis auditur : Nam si Confessarius ipse eadem de causa illum conveniat, debet haud dubie pœnitentis nomen tegere, nec quidquam omnino proferre, ex quo ille dignosci possit. 3. Qui Sacro Tribunali proximus peccatum aliquod pœnitentis, seu data opera, seu casu tantum audivit. 4. Is cui Sacerdos alterius Confessionem, sive sciens et volens, sive imprudens revelaverit ; qui etiam gravissimo crimine se obstringit, si in hujusmodi revelationem consentiat. 5. Illi coram quibus peccata Confessario manifestata sunt : ut si quis imminente naufragio alta voce multis audientibus conscientiam suam Confessario aperuerit. 6. Is etiam qui a Confessario ex pœnitentis consensu consulitur. 7. Denique interpres, si quo pœnitens in confessione facienda utatur. Ratio horum omnium est manifesta : si cui enim ex mox appellatis liceret Confessionis secretum evulgare, jam sacramentum in odium adduceretur, et ab eo deterrerentur fideles.

Dico 2. Inter illa quæ in Confessione audiuntur aut ex ea cognoscuntur, sigillo intercludi censenda sunt sequentia. Ac 1. Quidem omnia lethalia tum in specie, tum in genere. 2. Peccata, omnia levia non in genere quidem, sed in specie. 3. Omnia adjuncta peccatorum, cujusmodi sunt pœnitentis in crimine socii ac participes, sicut et vitia omnia tum naturæ, tum originis et natalium, quæ una cum peccatis declarantur necessario ; imo et quæcumque alia, quorum manifestatio ex falsa pœnitentis opinione ad integram Confessionem pertinere videtur.

Ratio est, quia alioquin. 1. In odium vocaretur confessio, calumniisque objiceretur. 2. Quia hæc omnia quæ recensita sunt, ad Sacramentum tanquam materia illius pertinent,

quædam quidem per se ut peccata, quædam vero ex accidenti, cujusmodi sunt ea quorum manifestatio ad integram peccatorum declarationem requiritur; quo fiat ut in sacramento necessitatem omnino aut utilitatem aliquam habeant. Quare ut tuto et libere suam in illo conscientiam exonerare fideles possint, debent hæc omnia Sacramentalis silentii lege excipi: etsi quædam vel per imprudentiam, vel citra necessitatem declarentur, quia rudes etiam ac simplices qui hæc necessaria aut utilia esse existimant, debent secure et absque revelationis periculo confiteri. Ergo convenit ea omnia sigillo includi, quæ ipsorum interest occulta esse.

Atque in universum loquendo, violatur sigillum, et quidem directe, revelando aliquod in confessione auditum absque expressa facultate pœnitentis: indirecte vero, aliquid proferendo: vel gestu, nutu, silentio ipso, aliave ratione significando, ex quo deprehendi possit delictum aliquod in Confessione auditum. Unde specialius violatur sigillum. 1. Manifestatione peccati lethalis tum in specie, tum etiam in genere; vel levis, in specie quidem, sed non tamen in genere: nam ut quis ad Sacrum Tribunal se sistit, hoc ipso significat se culpæ saltem levioris reum esse. Ab eo tamen abstinendum est ob periculum offensionis. 2. Si Sacerdos extra Sacrum Tribunal de auditis in Confessione cum pœnitente agat, ipsius venia non prius impetrata; quia si gravissimum per se sit peccata semel confiteri, est etiam permolestum, Judicio Sacramentali jam transacto et completo, peccata eadem a Confessario audire. Si tamen statim post impertitam absolutionem Confessarius aliquod iis esse addendum putet, quæ in Confessione jam dicta sunt, id licite poterit. Pertinet enim illud ad Confessionis complementum, nec cuiquam grave potest accidere. Licet etiam Sacerdoti in sequentibus Confessionibus pœnitentem admonere de errore aliquo in Confessione admisso, illique exponere ac suadere, quam capitalis sit iterata in eadem crimina, quæ alias confessus est, prolapsio; et alia hujus generis. 3. Si Sacerdos ex notitia in confessione comparata ita se gerat cum pœnitente, ut sua illi peccata objicere ac exprobrare quodam modo videatur, etsi ad id nullus præter pœnitentem advertere possit. 4. Si quacumque ratione de pœnitentis criminibus cum iis loquatur, quibus ea esse perspectissima certo novit. Potest enim illud permolestum accidere pœnitentibus, eosque a pœnitentiæ Sacramento avocare. 5. Si Confessarius ultro dicat pœnitentem de crimine aliquo in Confessione se non incusasse, cujus criminis eum revera esse conscium, aut jam certo constat, aut constare deinceps potest. 6. Si peccata manifesta illa quidem, non ut provulgata, sed ut in confessione audita declaret: verbi gratia, homo iste ultimo supplicio addictus sua omnia furta, homicidia, etc., mihi confessus est. Si enim facultas hujusmodi Sacerdoti concessa esset, ea nonnunquam abuteretur in grave pœnitentis incommodum, vel minus publica evulgando, vel minus certa confirmando, quo exosa fieret confessio. 7. Si Sacerdos plurium fratrum aut condiscipulorum excipere solitus confessiones, ex his unum commendet, quod levissima tantum peccata ad confessionem afferat; de cæteris autem reticeat: sic enim tacite significat alios innocentiæ laude non excellere.

Cæterum quilibet is usus notitiæ per Confessionem comparatæ prohibitus non est, quo confessio minime gravis et odiosa efficitur, quia lex secreti in eo solo posita est, ut a Confessione sacramentali invidia omnis arceatur. Unde illum duntaxat usum prohibet, ex quo possit pœnitentibus incommodum et quidem levissimum accidere. Quare non peccat Sacerdos, si parta in Confessione notitia eo utatur, ut pœnitentem magis in spiritu diligat, sæpius pro illius salute Deum oret, majorem illius curam gerat, plura illi conferat beneficia, plura benevolentiæ argumenta ostendat.

Observa denique consultissimum esse de iis, quæ in confessione audita sunt, nulla unquam ratione, nullave de causa meminisse, nisi forte consilium a viro docto capiendum sit; idque tunc ea cautione adhibita, ut qui consulitur, in auctoris notitiam devenire nullo modo possit. Nam alioqui vel levi de his rebus motione rudes ac simplices offenduntur semper; imo et sagaces interdum ex variis adjunctis simul concurrentibus, partim quæ jam noverant, partim quæ nunc primum discunt, in gravissimam suspicionem veniunt; atque adeo reum ipsum manifeste deprehendunt. Quare vix unquam de iis quæ in confessione audita sunt, sine revelationis periculo mentio fieri potest.

Quæst. 3. *An parta in Confessione notitia uti sacerdoti liceat, cum revelationis periculum abest omne?*

Resp. seqq. 1. Usus notitiæ in confessione comparatæ sine periculo revelationis, is habetur, cum Sacerdos parta in Confessione no-

titia ad aliquid faciendum vel omittendum inducitur, ex quo nemo prorsus, ne in suspicionem quidem rei cujuspiam, quæ sub sigillum cadat, merito venire possit : v. g. si Sacerdos advertens in Confessione pœnitentem in gravi prolapsionis versari discrimine, ad illud propulsandum preces superis frequenter adhibeat, piam suscipiat peregrinationem, jejunio corpus aliisque pœnis ultro susceptis affligat. Notitia in Confessione comparata utitur tunc ille quidem, at citra omnem prorsus revelationem. Quis enim esse hujusmodi factis illud Sacerdoti consilium, adeoque pœnitenti discrimen, delictum, habitum, propensionem, aut aliud hujus generis, poterit vel levissime suspicari?

2. Aliud est revelari aliquid in Confessione auditum, aliud Confessionis sigillum præcise violari : etsi enim bene multa non possint citra sigilli violationem revelari, potest tamen sigillum absque ullius omnino rei quæ in Confessione audita sit revelatione violari. Sacerdos etenim, v. g. qui de peccatis in Confessione auditis cum iis loquitur, quibus ea esse perspectissima certo novit, cujusmodi sunt testes oculati aut pœnitentis in crimine socii ac participes ; Sacerdos, inquam, ille nihil quidem penitus revelat; sic tamen reipsa sisigillum violari una est Doctorum omnium sententia.

3. Potest variis modis usus partæ in Confessione notitiæ citra revelationem contingere. Primus, ita ut aliquibus quidem usus iste innotescat, sed nihil quidquam eis quod prius ignorarent manifestetur. Secundus, ita ut usus ille soli pœnitenti fiat manifestus. Tertius, ita ut nemini pateat mortalium.

Itaque Dico. 1. Is usus sacramentatis notitiæ illicitus haberi non debet, qui citra revelationem cujuscumque rei sub sigillum cadentis apparet quidem; sed ita ut noxius pœnitenti nullatenus esse possit, nec illi ingratus videri. *Probatur*, quia sigilli lex in eo posita est, ut omnem a sacramento pœnitentiæ invidiam atque molestiam quoad fieri potest, amoveat. Ergo illum duntaxat Sacramentalis notitiæ usum prohibet, ex quo possit incommodum aliquod accidere pœnitenti, unde illum nonnisi moleste ferat.

Dico 2. Illicitus est usus ille sacramentalis notitiæ, etsi solum pœnitentem non lateat, ex quo ille incommodum aliquod temporale aut percipit, aut sibi imminere non immerito existimat. *Probatur*, quia juxta Doctorum omnium sententiam illicitus est ille usus notitiæ sacramentalis', quo peccatum aliquod pœnitenti objici ac exprobrari videtur; imo quo illud ei in memoriam duntaxat cum pudore aliquo revocatur, etsi solus ipse id possit advertere. Ergo potiori jure usus ille est illicitus, ex quo potest eidem, temporale aliquod detrimentum accidere.

Dico 3. Illicitus est ille usus notitiæ sacramentalis, ex quo pœnitenti damnum aliquod etiam nonnisi temporale, aut reipsa accidit aut accidere quoquo modo potest, etsi usus ille ita clam omnibus adhibeatur, ut ne pœnitens quidem possit in illius vel levissimam suspicionem venire. Ut autem status quæstionis clarior fiat, exemplum subjicio.

Titius Sacerdos optimo quo gaudet Beneficio in gratiam Adolescentis Caii paucos intra dies abdicare se statutum prorsus ac animo deliberatum habet. Caium autem inter bene multos potissimum eligit, quod illum temperato animo, ingenio, doctrina, pietate, certisque dotibus esse ornatum existimet, quibus Clerici maxime commendantur. Cæterum consilium illud suum nemini prorsus mortalium patefecit, nec quisquam omnino est, ne Caius ipse quidem, qui illud possit vel leviter subolere, ætate siquidem florens est adhuc Titius: cum Caio vero nec est consanguinitate ulla, nec familiaritate conjunctus. Caius interea Titium casu nescio quo Confessionis causa adit, atque hujusmodi crimina detegit, quæ mores perditissimos arguunt; ex quo pronum est Sacerdoti colligere contra quam putaverat, esse adolescentem istum destinato Beneficio indignissimum. Quæritur itaque an ea una de causa possit Titius citra Sacrilegium, aut abdicandi se Beneficio consilium prorsus abjicere, aut istud alteri quam Caio conferre. *Resp.* utrumque ei nefas esse.

Probatur; si enim sacramentalis notitia in pœnitentis damnum, ipso tamen penitus inscio, sacerdoti permitteretur, illudque probe scirent fideles; a Sacramento Pœnitentiæ inde procul dubio deterrerentur, quia occultus hujusmodi usus multo potiori jure quam manifestus odiosam atque molestam Confessionem efficeret. Ex usu siquidem manifesto ea tantum ferme incommoda in pœnitentes impendent, quæ pronosse adeoque præcavere facile possint. Usus e contra occultus damna hujusmodi importaret, quibus et prospiciendis nulla sagacitas et declinandis industria nulla par foret. Fideles itaque ne certarum præsertim noxarum manifestatione perniciem sibi aliquam incauti atque inscii accerserent, eas ce-

lare Confessariis sæpissime non dubitarent. Quare pro certo habendum est usum quemcumque sacramentalis notitiæ, seu manifestum, seu occultum, si modo pœnitentibus noxius sit, Sacerdotibus interdici.

Objicies. Tamen Confessio jus nullum potest adimere Confessario ; is autem seclusa Confessione jus habebat Caio Beneficium non conferendi. Ergo post confessionem jus illud integrum perseverat. Cui itaque injurius est, aut quo crimine se obstringit, si jure suo ut prius licite poterat, post Confessionem utatur? R. Non dico jus aliquod Sacerdoti Confessione adimi, sed id unum prohiberi, ne parta per Confessionem notitia in exercendo jure suo abutatur, seu ne ea inductus quidquam in pœnitentis incommodum faciat, quod ea semota nequaquam esset facturus.

Instabis. Indigno homini Sacerdotale Beneficium ultro ac nemine cogente conferre per se semper est nefas. Ergo si compertum habeat sacerdos indignum prorsus esse Caium, qui Sacerdotale Beneficium obtineat, illud ei conferre citra delictum non poterit. R. Id verum esse, si modo ejus, cui Beneficium est conferendum, indignitas alia ratione, quam ex Sacramento sit manifesta. Hac enim notitia nullo unquam casu cum pœnitentis incommodo uti licet.

Quæres. An cum Parœcis vel Scholasticis est præceptum, ut factæ Confessionis testimonium afferant, illud iis etiam debeat concedere Sacerdos, quos justa de causa non absolutos dimittit? R. Debere ; peccat enim graviter Confessarius et violati sigilli fit reus, si pœnitentem absolutionis beneficio fuisse indignum quacumque ratione significet. At id ipsum tunc tacite significaret, cum aliis omnibus quos confitentes audivit, testimonii schedulam tradit ; huic autem soli recusat. Neque tamen tunc Confessarius a veritate deflectit : testari enim non debet se hominem absolvisse, sed quod verum ponimus, aures confitenti præbuisse. Neque etiam pœnitentis delicti sit particeps Sacerdos, tametsi ille hujusmodi testimonio munitus ad Sacram Eucharistiam accedere, vel inire matrimonium non dubitet : quia pœnitentem serio monere debet Confessarius, ne sic imparatus et a peccatis non absolutus audeat Sacramentum aliquod suscipere. Si vero pœnitens admonitioni non pareat, tota culpa penes eum residebit ; Confessarius autem munere suo functus erit. Attamen si res moram aliquam patiatur, quia non statim testimonium accipere aut proferre necesse est ; tunc cui absolutio denegata est, etiam testimonium negandum erit, addita cohortatione ut se diligenter ac rite ad gratiam Sacramenti comparet : postmodum vero revertatur testimonii schedulam una cum absolutionis beneficio accepturus.

Atque hæc sunt, quæ ex optimis auctoribus et sanioris mentis puriorisque Doctrinæ Theologis collecta, de Officiis Confessarii pro instituto nostro nobis erant dicenda.

THEOLOGIA MORALIS

A. P. FRANCISCO ANTONIO ZACHARIA

GRATIAM PAROCHORUM ALIORUMQUE CATECHISTARUM AD CATECHETICAM THEOLOGIAM

REDACTA CUM NECESSARIIS IN EAM REM ADDITAMENTIS

LIBER DECIMUS

Multos equidem novi, eosque doctissimos Catecheticæ doctrinæ explanatores. Nam, ut veteres Patres omittam, quorum opuscula Catechetica in unum colligere, ac notis illustrare animus est, quotus quisque est, qui ignoret Catechismum Romanum Petri Canisii; Catechismum plane aureum dignumque, qui in omnium ferme nationum linguas verteretur; ac Roberti Bellarmini Cardinalis sanctissimi explicationem Symboli Apostolici, itemque Christianæ doctrinæ pro iis, qui erudiunt alios, copiosiorem explanationem a Pontificibus tantopere commendatam? Pougetus quidem, dum Catechistas, ex quorum libris profecit, erudite recenset, Canisium omittit; non desunt tamen, qui id ea arte factum putent, ut ingens ipsius plagium tegeretur; nam plurima Scripturarum ac Patrum testimonia, quæ illius catechismum ornant, hausta videntur expereruditо illo opere Canisii et Busæi: *auctoritates Sacræ Scripturæ et Sanctorum Patrum in catechismo contentæ*. His paullo antiquior Aloysius Lipomanus Veronensis Episcopus, qui librum edidit hoc titulo prænotatum: *Esposizione volgare sopra il Simbolo Apostolico, cioe il Credo, sopra il*

Pater Noster, e sopra i due precetti della Carita. Venetam hujus libri editionem per Hieronymum Scottum curatam anno 1554, memorat Haymus; mihi ad manus est alia ab eodem Scotto parata duobus ante hanc annis, anno nempe 1552. De Ludovico Granatensi, ejusque Introductione in Symbolum quid opus est plura verba facere? Vix notus cuiquam scriptor Societatis Nostræ commemorandus mihi est, cujus tamen Theologia Catechetica Monasterii Westphalorum ann. 1656, excusa, inque libros quinque dispertita nihil exquisitius, doctiusque fingi potest. Is est R. P. Petrus Wittfelt, de quo cum laude meminit Alegambe in Bibliothec. Societatis. Optandum sane, ut Typographus aliquis pereruditum hoc opus iterum in lucem emittat, magno catecheticæ rei emolumento. Marchantii quoque Hortus Pastorum sua utilitate non caret. Sed recentiores aliquos nunc addamus. Bossuetus Meldensis Episcopus in primis adnotandus. Scripsit ille Gallico idiomate *Expositionem doctrinæ Ecclesiæ Catholicæ de rebus ab hæreticis in controversiam vocatis,* quæ gravissimorum virorum suffragiis commendata prodiit Romæ anno 1678, ex italica versione Francisci Nazarii. Huic proximum locum damus Institutionibus doctrinæ Christianæ Petri Ludovici Danes, quæ a selecta eruditione et integerrima doctrina laudantur a doctis quibusque. In Italia (nam Catecheticas Gallorum quorumdam lucubrationes, quas inter sane præstat Turlotii Thesaurus doctrinæ Christianæ, Pougeti nuper memorati Institutiones, cætero qui caute legendæ, nisi correctæ sint, ac Bougeantii nostri Explicatio doctrinæ Christianæ quatuor Tomis comprehensa, atque Italice reddita suadente, atque ob insignem eruditissimi operis utilitatem hortante me, non vacat pluribus recensere), in Italia, inquam, Pinamontius, Ardia, Reggius, Ferrerius e Societate Jesu omnes non multorum annorum intervallo suis libris rem Catecheticam illustrarunt. Alios prætermitto. Nihilo tamen minus injucundum haud fore Parochis, et Catechistis omnibus arbitratus sum, si in tanta Catechismorum copia edocuero quid ad Catecheticas institutiones conferre possit La-Croixii Moralis Theologia. Nam quis e re sua esse non putet, uno, eodemque libro ad universam Moralem scientiam, et ad Catecheticæ præcipuas partes informari? Ita autem id a nobis præstandum, ut quæ in Auctore nostro ad hanc facultatem spectant, ea indicatis tantum locis designemus quæ desunt, cætera breviter quidem, sed perspicue tamen exponamus; vel certe fontes alios, unde hauriri facile possint, denotemus.

LIBER PRIMUS

DE FIDE

CAPUT PRIMUM.

DE NECESSITATE, AFFECTIONIBUS, MOTIVO ET PROPOSITIONE FIDEI.

§ I. *De necessitate fidei.*

Quæst. 1. — An fides omni plane homini sit necessaria ad salutem necessitate medii. Vide l. 2, n. 11 et seqq.

Quæst. 2. — Quarum rerum fides sit necessaria ad salutem. V. l. 2, n. 7, 9, 19 et seqq.

§ II. *De quibusdam affectionibus Fidei.*

Quæst. 1. — An fides sit actus intellectus. Negat Calvinus, qui fidem justificantem dicit esse fiduciam; fiducia autem est actus voluntatis. Dicendum autem (idque de fide est), fidem supponere piam affectionem et imperium voluntatis (non enim credit, nisi prius velit credere), sed tamen esse actum intellectus. Nam 1. Hebr. 11, 2, *fide intelligimus.* 2. Scripturæ fidem a fiducia distinguunt. Ephes. 3, 12, *in quo habemus fiduciam per fidem.* 3. Fides humana est actus intellectus.

Quæst. 2. — An fides sit actus certus. Resp. esse actum quovis naturali non solum intellectus, sed etiam sensuum certiorem. Nam 1 Gal. 1, 8: *licet nos, aut Angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* 1 Pet. 1, 19 : *Habemus firmiorem propheticum sermonem,* nempe ille, quem aure audivimus. 2. Fundamentum fidei firmius est, quam vel habitus principiorum, vel scientiæ, vel sensuum; innititur enim primæ veritati, quæ fallere non potest. Vide l. 2, n. 3.

Quæst. 3. — An fide credenda sint alia, quam quæ sensui, vel intellectui aperte patent. Vide l. 2, n. 3, initio. Et vero Paulus, Heb. 11, 1, fidem vocat *argumentum non apparentium.*

Quæst. 4. — An fides sit actus liber. Resp. affirmative contra Calvinum ex Conciliis Arausicano II; Can. 5; Toletano IV; Can. 4 et Trid. sess. 6; Can. 6; Vide l. 2, n. 3. Ratio est ex Scripturis: 1. Quia homo potest credere et non credere; Marci 5, 36: *Tantummodo crede.* 2. Quia laudatur qui credit, secus qui non credit; Luc. 1, 45 : *Beata quæ credidisti;* Luc. 24, 25. *O stulti et tardi corde ad credendum!*

Quæst. 5. — An fides præstet actui caritatis. Resp. negative contra Calvinum 1, Cor. 23, 13: *Major horum est charitas.*

Quæst. 6. — An fides semel habita possit amitti. Resp. affirmative contra Calvinum, Bezam, aliosque Sectarios; Luc. 8, 13 : *ad tempus credunt,* 1 Tim. 4, 1 : *discedent quidam a fide.*

§ III. *De motivo Fidei.*

Quæst. 1. — An Fides ex testimonio creaturarum, similive motivo sufficiat ad justificationem. V. l. 2, n. 8.

Quæst. 2. — Quodnam igitur est motivum fidei. Resp. esse Dei revelantis infinitam auctoritatem, seu revelationem Dei ex infinita sua Sapientia et veracitate falli et fallere nescii. Sic in humanis dum credimus alteri homini, ei credimus ex ipsius dicentis auctoritate.

§ IV. *De Propositione Fidei.*

Quæst. 1. — Quid et quotuplex sit propositio fidei? Resp. Propositio fidei est, quum doctrina fidei iis, qui eam ignorant, notificatur. Hæc duplex est: privata et publica. Privata est, quando Catechista, vel Concionator auditoribus suis fidem exponit, declarat et credibilem reddit; vel quando sive ex lumine supernaturali, sive ex argumentis credibilitatis quis sibi ipsi fidem proponit. Publica est, quum is, qui a Deo potestatem accepit quid credendum, quid non credendum sit, auctoritative decidit. Exemplum habemus Act. 19, 18. Differunt autem 1.: Quia publica supponit fidem in iis, ad quos dirigitur; privata non supponit, sed gignit. 2. Publica est præceptiva, et obligativa; hæc exhortatoria et consultiva. 3. Publica est Judicis et Superioris; hæc magistri et instructoris. 4. Illa est infallibilis, hæc fallibilis.

Quæst. 2. — An sufficiat ad fidem notitia solum probabilis revelationis. Vide l. 2, n. 6.

Quæst. 3. — Quomodo homini etiam rudi proponi possint et debeant credenda. Vide lib. 2, a n. 30.

Quæst. 4. — Ad quem pertineat publica propositio fidei. Resp. Ad Romanum Pontifi-

cem, vel ad Concilium Episcoporum legitime congregatum et a Romano Pontifice approbatum. Vide Bellarminum, Becanum de *Judice Controversiarum Fidei* et Jacobum Gordonum in Epitome Controvers. Fidei controv. 2 a cap. 11.

CAPUT II.

DE OBJECTO FIDEI.

Objectum fidei, seu id, quod creditur, sunt veritates fidei a Deo revelatæ; quæ quum aliæ scriptæ sint, aliæ traditæ, dicuntur verbum Dei scriptum, aut traditum.

§ I. *De veritate, numero et auctoritate librorum divinæ Scripturæ.*

Vide nostrum librum Prodromum *de usu Locorum Theologicorum*, etc. Tract. 1.

§ II. *De editione vulgata Sacræ Sripturæ.*

Vide loc. cit.

§ III. *De sensu Sacræ Scripturæ.*

Vide loc. cit.

§ IV. *De impressione et lectione Sacræ Scripturæ.*

Vide lib. 7, a num. 372 ad 381.

§ V. *De Verbo Dei tradito.*

Quæst. 1. — Quid sit verbum Dei traditum. Resp. Quod Apostoli vel ex ipsius Christi ore, vel Spiritu dictante acceperunt, non ut litteris consignarent, sed quasi per manus posteris traderent, ab his servandum et ad alios transmittendum.

Quæst. 2. — An igitur sint aliqua fide divina credenda, quæ scripta non sunt. Resp. affirmative cum Catholica Ecclesia contra hæreticos. Pluribus id probat Bellarminus *de Verbo Dei.* Sufficiat hic aliqua afferre ex Scripturis et Patribus. 2. Thess. 11, 14 : *Tenete traditiones, quas accepistis, sive per sermonem, sive per epistolam* 1 Cor. 11, 2 : *Laudo vos, quod sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* 1. Tim. 6, 20 : *Depositum* (doctrinæ meæ), *custodi.* 1 Gal. 8 : *Licet nos, aut Angelus de Cœlo evangelizet præter* (id est contra) *quam quod evangelizavimus vobis* (non scripsimus) *anathema sit.* Minatur quidem Joannes, Apoc. ul. 18, *ei, qui opposuerit ad hæc* (seu suæ Apocalypsi) *plagas scriptas in eodem libro;* at non iis, qui addiderint aliquid Scripturæ, extra Apocalypsim; nam quum, Hieronymo teste, Joannes Evangelium scripserit post Apocalypsim, ipse plagas illas incurrisset; sed illis, qui aliquid addiderint Apocalypsi quasi a se scriptum, quod ipse non scripsit. Ad Patres autem quod attinet, aiunt quidem illi in Scriptura contineri omnia, quæ ad fidem spectant, nempe explicite quæ ab omnibus necessario sciri debent, cætera vero saltem implicite in aliquo generali principio, quale illud est, Ecclesiam esse firmamentum veritatis, in iisque, quæ credenda proponit asphaliæ prerogativa instructam. At alia multa non ita scitu necessaria solum ex Traditione explicita haberi docent iidem Patres. Ex Græcis sufficiat Epiphanius hær. 53 : *Non omnia divina Scriptura possunt accipi; aliqua in Scripturis, aliqua in Traditione SS. Apostoli tradiderunt.* Ex Latinis audi Augustinum, l. 11, de Bap. c. 7 : *Multa non inveniuntur in litteris Apostolorum, neque in Conciliis posterorum, et tamen, quia custodiuntur per universam Ecclesiam, nonnisi ab ipsis tradita et commendata creduntur.* Certe undenam nisi ex Apostolica Traditione constat nobis numerus, et authentia singulorum librorum, et capitum Sacræ Scripturæ? Unde septem esse, nec plura Ecclesiæ Sacramenta? Unde B. M. V. *in partu et post partum* Virginem permansisse? Infantes esse baptizandos, aliaque id genus plurima? Id etiam Ecclesiæ veteri commune fuit, quæ tria hæc solum ex Traditione habuit; nempe 1. Qui libri essent Canonici. 2. Quod esset remedium adversus peccatum originale in lege naturæ. 3. Quid præfigurarent cruenta illius temporis sacrificia. Vide Becanum *in Analog. Vet. et N. Test.* c. 1, q. 7, n. 16.

Quæst. 3. — Quotuplices sint Traditiones. Resp. triplices esse, Divinas, Apostolicas et Ecclesiasticas. Divinæ, quæ et latiore sensu Apostolicæ dicuntur, quod ab Apostolis prædicatæ, sunt dogmata fidei divinitus tradita sine scripto. Apostolicæ sunt, quæ ab Apostolis tanquam Ecclesiæ Rectoribus absque speciali præcepto revelantis Dei inductæ sunt, eæque aut sunt scriptæ, ut Episcopum debere esse unius uxoris virum, etc. vel non scriptæ, ut servandam Quadragesimam, frontem esse ruce signandam, Eucharistiam esse ab je-

junis sumendam; Ecclesiasticæ sunt, quas Apostolorum successores Ecclesiarum Prælati induxerunt, ut Ecclesias, Altaria, vasa sacra debere benedici, Eucharistiam esse pro ægris asservandam, etc.

Quæst. 4. — Quibus indiciis internosci possunt Traditiones divinæ ab aliis. Resp. Divinæ sunt, quæ pro talibus ab Ecclesia semper habitæ sunt, vel quas Sancti Patres testantur esse divinas, vel quæ sunt in usu Ecclesiæ, nec potuerunt induci nisi auctoritate divina. Recole exempla sub finem quæst. 2 allata. Apostolicæ, quæ fidem non concernunt, et tamen ab universa Ecclesia semper retentæ sunt, neque ab aliquo Concilio inveniuntur institutæ. Exempla dedimus quæst. 3. Ecclesiasticæ, quæ ab aliquo Concilio, vel Pontifice, aliove Ecclesiæ Rectore post Apostolorum tempora originem duxerunt.

CAPUT III.

DE SYMBOLO.

Hic de Symbolo agendum. At quum id plane ab instituto Moralis Theologi alienum sit, nihil de eo La-Croixius. Remittimus Lectorem ad *explicationem Symboli*, quam edidit Bellarminus. Unum illud moneo, ubi articulus de Ecclesia explicandus fuerit, recolenda esse, quæ La-Croixius tradit, l. 1, a n. 207.

CAPUT IV.

DE OBLIGATIONE PRÆCEPTI FIDEI.

Vide l. 2, n. 10, et a n. 11.

Quæst. — Etiam quo pacto elici possit actus fidei. Resp. Vide l. 2, n. 153.

CAPUT V.

DE CONFESSIONE EXTERNA FIDEI.

Quæst. 1. — An teneamur aliquando confiteri fidem. Resp. aliquando teneri nos, quidquid sentiant Anabaptistæ clancularii, fratres hortenses, etc. quando nempe hoc Dei honor, Religionis existimatio, vel proximi utilitas exigit. V. l. 2, n. 56.

Quæst. 2. — An liceat aliquando negare fidem, aut simulare. V. l. 2, a n. 55.

Quæst. 3. — An liceat aliquando dissimulare fidem. Resp. V. l. 2, n. 54, initio n. 58, etc.

CAPUT VI.

DE INFIDELITATE ET VITIIS FIDEI OPPOSITIS.

Vide l. 2, n. 71 ad 73 et 76, et seqq. ad 93 et 102, et seqq. et l. 7, a n. 327.

LIBER II

DE SPE.

CAPUT I.

DE NECESSITATE, OBJECTO ET MODO ACTUS SPEI.

Vide l. 2, a n. 116 ad 126.

CAPUT II.

DE ORATIONE DOMINICA.

Quum objectum spei, seu quod speramus sit primario vita æterna, secundario, tum bona illa, quæ in patria visionem Dei consequuntur, ut sunt amor, et fruitio Dei, impeccabilitas animi; tum media ad finem vitæ æternæ; hæc autem omnia comprehendantur breviter Oratione Dominica; hæc explicanda est Catechistæ. De ejus necessitate V. l. 2, n. 2. Explicationem porro aliunde necesse erit haurire, uti et Salutationis Angelicæ, quam ordo poscit explicari post Dominicam Orationem. Plurimum autem ad id conferet aureus P. Segneri libellus inscriptus : *Dichiarazione del Pater noster.*

CAPUT III.

DE SALUTATIONE ANGELICA.

CAPUT IV.

DE VITIIS SPEI OPPOSITIS.

Quæst. 1. — Quale peccatum sit desperatio. Vide l. 2, n. 116, II.

Quæst. 2. — Quid sit præsumptio, et quale peccatum. Vide l. 2, n. 116, III, et n. 126, 127, 128.

Quæst. 3. — Quandonam amittatur spes. Vide l. 2, n. 129.

LIBER III

DE CARITATE

CAPUT I.

DE CHARITATE ERGA DEUM.

Vide l. 2, a n. 130 ad 168.

CAPUT II.

DE CHARITATE ERGA PROXIMUM.

Vide l. 2, n. 168 ad 174, 182 ad 202, et n. 207, et l. 9, p. 1, a n. 713 et 731, et l. 2, n. 208 ad 222, et n. 232 ad 277.

CAPUT III.

DE PRÆCEPTIS DIVINIS IN GENERE.

Gregorius, hom. 30, ait : *probatio dilectionis exhibitio est operis.* Quamobrem ad Charitatem proprie spectat Tractatio de præceptis divinis.

Quæst. 1. — An præcepta Dei observari possint, deturque gratia sufficiens ad illa observanda. Vide l. 3, p. 1, n. 1 ad 6.

Quæst. 2. — Quotuplicia sint præcepta Dei. Resp. Triplicia, alia nempe legis naturæ, alia legis scriptæ, alia demum legis gratiæ. Præcepta legis naturæ dicuntur ea, quæ ipsa natura, sive ratio ante omnem aliam legem cuique dictat servanda; talia sunt: *honora Patrem, ne furare, dilige teipsum.* Præcepta legis scriptæ ea sunt, quæ dedit Deus Moysi tabulis inscripta, et alia ad cæremonias, judicia, regimen Judaici populi pertinentia. Præcepta legis novæ, seu gratiæ sunt tum pure naturalia a Christo non aucta, sed declarata et innovata, tum gratiæ connaturalia de actibus fidei, spei et charitatis. Adde quædam cæremonialia de Sacramentis et Sacrificio Missæ.

Quæst. 3. — An dari possit ignorantia invincibilis, etiam circa jus naturæ. V. l. 1, a n. 270.

Quæst. 4. — An lex vetus desierit obligare, et quando. Resp. Tota desiit obligare lex vetus, non solum quoad præcepta judicialia et cæremonialia, sed etiam Mosaica, quatenus erant a Moyse; nam quatenus sunt a Christo de novo sancita et declarata, obligant non minus nunc Christianos quam olim obligabant Judæos. Desiit autem lex vetus probabilius obligare in ipsa morte Christi, quod videtur significasse scissio Veli Templi. Matth. 17, 51.

Quæst. 5. — An lex vetus sit etiam prohibita servari. R. affirmative; quod patet tum ex perpetua Traditione Ecclesiæ, tum quia lex vetus ex se significat Messiam venturum; non licet autem sive verbo, sive opere significare, quod Messias nondum advenerit. Tempus autem, quo prohibita est servari, plane non constat. Certe non statim prohibita est, ac desiit obligare. Vide Actor. 16, 18 et 21. Probabilius tamen vetita est in divisione Apostolorum, quæ 12 post Christi Ascensionem annis contigit, ut eruditiores opinantur.

Quæst. 6. — An præcepta Decalogi sint omnia naturalia. Resp. Excepto tertio de Sabbati observatione, quod cæremoniale est, ideoque sublatum, omnia esse naturalia, quum omnia ante omnem aliam legem ratio dictet servanda; imo et tertium illud naturale est, si spectetur quoad substantiam, quatenus dictat aliquo die vacandum esse cultui Divino.

Quæst. 7. — Quomodo Decalogus dividatur. Resp. In duas tabulas, nam et totidem illum tabulis Deus digitis suis ipse inscripsit. In primo autem tria consignata erant, quæ ad Deum nos ordinant; septem quæ nos ordinant ad proximum, in posteriora.

CAPUT IV.

DE PRÆCEPTIS TABULÆ PRIORIS.

§ I. *De modis, quibus hæc præcepta obligant.*

Quæst. 1. — Quid prohibeatur primo præcepto, quid præcipiatur. Resp. Vide l. 3, p. 1, n. 6.

Quæst. 2. — Quid secundo præcepto prohibeatur. Vide l. 3, p. 1, n. 246.

Quæst. 3. — Quid tertio præcepto vetetur, quid præcipiatur. Vide l. 3, p. 1, n. 571.

§ II. *De Superstitione et speciebus ejus.*

Quæst. 1. — Quid et quotuplex sit superstitio. Vide l. 3, p. 1, n. 6.

Quæst. 2. — Quid et quotuplex sit divinatio. Vide l. 3, p. 1, n. 7.

Quæst. 3. — Quid et quotuplex sit idololatria. V. l. 3, p. 1, n. 14.

Quæst. 4. — Quid notandum circa imagines et circa cultus varios hominum, vel rerum sacrarum. Vide l. 3, p. 1, a n. 15 ad 24. Cætera huc spectantia vide apud Bougeant, Wittfelt, Danes in Catechismis, et apud Controversistas Bellarminum, Becanum, Petavium et Trombellum, qui de cultu Sanctorum locupletissimum Tractatum an. 1740 Bononiæ edidit.

Quæst. 5. — Quid et quotuplex sit vana observantia. Vide l. 3, p. 1, n. 27 ad 37.

Quæst. 6. — Quid sit maleficium, et quomodo tolli possit. Vide l. 3, p. 1, n. 41.

§ III. *De irreligiositate ejusque speciebus.*

Quæst. 1. — Quid sit irreligio. Vide l. 3, p. 1, n. 45.

Quæst. 2. — Quid sit tentatio Dei. Vide l. 3, p. 1, n. 45 ad 48.

Quæst. 3. — Quid sit sacrilegium. Vide l. 3, p. 1, n. 48 ad 56.

§ IV. *De Blasphemia.*

Quæst. 1. — Quid et quotuplex sit blasphemia. Vide l. 3, p. 1, n. 246 ad 255.

§ V. *De Juramento.*

Quæst. 1. — Quid sit Juramentum. Vide l. 3, p. 2, n. 256.

Quæst. 2. — Quot modis fiat juramentum. Vide l. 3, p. 1, num. 257 ad 259.

Quæst. 3. — Quotuplex sit juramentum. Vide l. 3. p. 1, n. 261.

Quæst. 4. — An et quando licitum sit jurare. Vide l. 3, p. 1, n. 263 et 264.

Quæst. 5. — An in juramento uti liceat æquivocatione. Vide l. 3, p. 1, n. 275 ad 301.

Quæst. 6. — Quæ et quanta sit obligatio juramenti promissorii. Vide l. 3, p. 1, n. 303 ad 306.

Quæst. 7. Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio juramento obligationem contraxit. Vide l. 3, p. 1, n. 347.

Quæst. 8. — De modis quibus tollitur obligatio juramenti. Vide l. 3, p. 1, num. 354.

§ VI. *De Voto.*

Quæst. 1. — Quid sit Votum et quotuplex. L. 3, p. 1, num. 360 et seq.

Quæst. 2.— Quæ requiratur voti deliberatio, et intentio. L. 3, p. 1, num. 363.

Quæst. 3. — Quæ requiratur materia voti. L. 3, p. 1, n. 399.

Quæst. 4. — Quæ et quanta sit obligatio vot. i T. 3, p. 1, n. 427.

Quæst. 4. — Quot modis tolli possit obligatio voti. Vide l. 3, p. 1, n. 480, 482, 503, 506, 537.

§ VII. *De Sabbato.*

Quæst. 1. — Quando sit institutum. Resp. Deus illud instituit primo mundi Sabbato; unde Adam et posteri illud celebrarunt; invalescente autem post diluvium indololatria, intercidit ejus cultus, quem Deus renovavit, prolusorie. Exod. 16, 22, ex professo. Exod. 20, 8; Lege de eo in Monte Sinai data.

Quæst. 2. — Quare sit institutum. Resp. In honorem Dei vivi. Causæ vero Judæis fuerunt: 1. Ut pro beneficio creationis mundi Deo hoc die gratias agerent, quo ille quieverat ab omni opere, quod patraverat. 2. Ut celebrarent memoriam liberationis suæ ex Ægypto, quæ illis fuit Sabbatum] quietis. 3. Ut esset illis nota, qua a gentibus distinguerentur. 4. Ut servis et ancillis sex dierum labore fatigatis, esset quies septimo.

Quæst. 3. — Quo modo sanctificandum fuerit. Resp. Judæi hoc die tenebantur ab omni opere cessare, neque aliquid facere, quod necessarium non esset, Exod. 20, 10; imo ne cibum quidem hoc die coquere licuit Judæis, nec focum accendere, Exod. 35,; 3 nec ligna, aut manna colligere, Exod. 25, 16, n. 15, 32.

Quæst. 4. — An Christiani teneantur illud sanctificare. Resp. Non teneri; abrogata enim est obligatio veteris legis. Vide Gal. 4, 10. Quod si veteres Christiani festive illud celebrarunt, ut legere est in Pseudo-Clementis Constit. l. 7, c. 24, et apud Socratem, l. 6, c. 8, non id factum, quod putarent, se teneri ad ejus celebrationem ex Lege Moysis, sed in detestationem hæreticorum, qui docebant mundum a malo Deo Creatum. Jejunatum quoque est in Occidente, et maxime Romæ hoc die, non ritu Moysis, sed Christiano, sive

quia S. Petrus certaturus cum Simone Mago die Dominica, eo die propter periculum jejunavit, quod secuto prospero eventu; in gratiarum actionem deinceps in morem traxit Ecclesia, ac tandem vertit in abstinentiam, August. Ep. 86 ad Casulam Collat. 3, c. 110; sive quod die Sabbati discipuli æque ac feria sexta in mœrore fuerunt ob mortem Domini; Innoc. I, Ep. ad Decentium, c. 4.

Quæst. 3. — An, et quando Sabbatum sit versum in dominicam. Resp. Certum est, in Dominicam mutatum, neque de hoc dubitat Christianus; at quando id acciderit, non æque. Probabilius est accidisse post primam Pentecosten Christianam; nam deinceps celebrem fuisse Dominicam colligitur ex Act. 21, 7 et 1; Cor. 16, 2, ubi *una Sabbati* dicitur *prima post Sabbatum*, nempe Dominica, ut notat Hieron. ad Hedibiam, Hebræorum more, quo unum sumitur pro primo : *factum est vespere et mane dies unus, id est primus.*

Quæst. 4. — Quo jure et quibus de causis sit mutatum in Dominicam. R. Humano jure mutatum est, nempe ab Apostolis et Apostolicis viris. Aug. ser. 151, de Temp. Causas indicat 6 Synodus, c. 8 : *In ea manna pluit; in ea nasci dignatus est ; in ea Baptismum in Jordane suscepit; in ea pius Redemptor ; etc. a mortuis resurrexit ; in ea Spiritum Sanctum in discipulos effudit.* Vide et S. Leonem Ep. ad Diosc. 81, c. 2.

CAPUT IV.

DE PRÆCEPTIS CONTENTIS POSTERIORI TABULÆ.

§ I. *De obligatione eorum in genere.*

Quæst. 1. — Quid præcipiatur, quid prohibeatur quarto præcepto. Resp. Vide l. 3, p. 1, n. 692 ad 696.

Quæst. 2. — Quid quinto præcepto prohibeatur. Resp. Vide l. 3, p. 1, n. 769, 738, 789 ad 792, 798, 813, 823 ad 831, 853.

Quæst. 3. — Quid sexto et nono præcepto prohibeatur. Vide l. 3, p. 1, 886, 910, 916, 918, et p. 2, 1257.

Quæst. 4. — Quid vetet septimum et decimum præceptum. Vide l. 3, p. 1, n. 935 ad 945, 978, 984 ad 988, 1002 ad 1017 et p. 2, n. 1 ad 4.

Quæst. 5. — Quid octavo præcepto prohibeatur. Vide l, 3, p. 2, n. 1174, 1189, 1190, 1238.

§ II. — *De Magistratibus et eorum potestate.*

Quæst. 1. — An liceat Christianis Magistratus gerere. Resp. Negant Anabaptistæ et Trinitarii in Transilvania ; sed stulte et impie. Nam 1. Jam olim Prophetæ prædixerunt inter Christianos fore Reges et Principes, qui Magistratus gererent. Ps. 11, 10; Psal. 71, 11. 2. Christiani habent Urbes, Dominia, Regna, Respublicas; *at ubi non est Gubernator, populus corruet.* Prov. 11, 14. 3. Neque Christus Regulum Joan. 4, 46, neque Paullus Sergium, Act. 13, 12, jussit Magistratum deponere. At inquies 1. *Unus est Dominus.* Ep. 4, 5. 2. *Nolite servi esse hominum*, 1. Cor. 7, 23. Resp. ad 1, unum esse Dominum summum et independentem; ad 2, prohiberi subjectionem qua ita quis serviat dominis suis, ut eorum causa Deum offendat. Certe Paulus ipse, Rom. 13, *vult omnem animam potestati sublimiori subditam esse.*

Quæst. 2. — An præcepta etiam humana obligent sub peccato et quali. Vide l. 1, n. 642.

Quæst. 3.— An Legislator, uti alii, graviter peccet, si non observet suas leges. Vide l. 1, n. 675.

Quæst. 4. — An liceat aliquando bellum. Vide l. 3, p. 1, n. 868.

§ III. — *De mendaciis, simulationibus, æquivocationibus et restrictionibus.*

Quæst. 1. — An liceat aliquando mentiri. Resp. Nullo casu licet mentiri. Est de fide contra Messalianos, Priscillianistas, etc. Eccl. 7, 14 : *Noli mentiri omne mendacium.* Vide ex PP. Basilium in Regul. brevior. regul. 76; Ambros. in Psalm. 35; Gregorium, 18; Moral. 1, 2; August. Enchirid. capit. 22. Mentiri igitur est intrinsece malum.

Quæst. 2. — An liceat aliquando simulate agere. Vide l. 3, p. 1, a n. 296.

Quæst. 3. — An liceant saltem æquivocationes, restrictiones, etc. Vide l. 3, p. 1, a n. 283.

CAPUT VI.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

§ I. *De Festis Ecclesiæ.*

Quæst. 1. — An præceptum observandi

Festa obliget sub mortali. Vide lib. 3, p. 1, n. 572.

Quæst. 2. — Quæ opera ab Ecclesia prohibeantur diebus Festis. Resp. Vide l. 3, p. 1, n. 573.

Quæst. 3. — Quæ causæ excusent ab observatione Festorum. Vide l. 3, p. 1, n. 583.

Quæst. 4. — Quæ opera Festis diebus præcipiantur. Vide l. 3, p. 1, n. 607, 1.

§ II. *De Missa audienda diebus Dominicis, et Festis.*

Quæst. 1. — An sit præceptum audiendi Missam dictis diebus. Vide l. 3, p. 1, n. 607, 11.

Quæst. 2.— Quæ requirantur, ut quis satisfaciat præcepto audiendi Missam. Vide l. 3, p. 1, n. 608, ad 613.

Quæst. 3. — Quinam obligentur ad Missæ auditionem. Vide l. 3, p. 1, n. 613.

Quæstiones alias habes a n. 613 ad 692.

§ III. *De Jejuniis Ecclesiasticis.*

Quæst. 1. — Unde et quanta sit obligatio jejunandi, vel abstinendi a carnibus. Vide l. 3, p. 2, n. 1260.

Quæst. 2. — Quid requiratur ad jejunium Ecclesiasticum. Vide l. 3, p. 1, n. 1259.

Alia habes n. 1264 ad 1268, 1276 ad 1279, 1284, a 1288, 1297 ad 1351.

§ IV. *De Confessione saltem semel in anno proprio Sacerdoti facienda.*

Vide l. 6, p. 2, a n. 2015.

§ V. *De Communione Paschali.*

Vide l. 6, p. 1, n. 625 ad 654.

LIBER IV

DE SACRAMENTIS

CAPUT I.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

Quæst. 1. — Quid sit Sacramentum in genere. Vide l. 6, p. 1, n. 1.

Quæst. 2. — Quot sint, et quomodo dividantur Sacramenta novæ legis. Vide l. 6, p. 1, n. 2 ad 6.

Quæst. 3. — Quotupliciter sumi possit Sacramentum. Vide l. 6, p. 1, n. 6, initio.

Quæst. 4. — Quænam sint materiæ remotæ, et proximæ, etc. ibid. n. 7.

Quæst. 5. — Quid notandum circa conjunctionem formæ cum materia Sacramenti. Ibid. n. 6 ; Resp. 1 et n. 8.

Quæst. 6. — Quomodo materiæ, et formæ Sacramentorum sint determinatæ. Vide ibid. n. 9 ad 14.

Quæst. 7. — An materiæ et formæ Sacramentorum mutari possint ab Ecclesia. Vide ibid. n. 14 ad 18.

Quæst. 8. — Quinam constituti sint Ministri Sacramentorum. Ibid. n. 48 ad 54.

Quæst. 9. — An Fides, et probitas requiratur in Ministro. Resp. Negative. Ac quod ad fidem spectat, eam non requiri patet ex definitione Ecclesiæ contra rebaptizantes, qui ab hæreticis baptizatos putabant rebaptizandos esse Nempe non esse rebaptizandos post Stephanum Romanum Pontificem statuit Nicæna Synodus, cujus auctoritate nititur Hieronymus contra Luciferianos, et Trident. Sess. 7, c. 4. Adde Patres, ac præsertim Aug. lib. 1, de Bapt. cap. 18. De probitate constat ex eadem Tridentina Synodo c. et ex Augustino contra Donatistas, Tract 1, in Joan. ubi ait : *quid tibi facit malus Minister, ubi bonus est Dominus?* Sed et suffragatur ratio. Nam Christus in Sacramentis est præcipuus operans ; perinde autem est, sive instrumentum sit vivum, sive mortuum, dummodo is, qui eo utitur, vivat.

Quæst. 10. — An et quæ in Ministro requiratur intentio. Vide l. 6, p. 1, n. 54 et seqq.

Quæst. 11. — An, et quæ in Ministro requiratur attentio. Vide ibid. n. 84.

Quæst. 12. — An in administratione Sacramentorum licitus sit usus sententiæ tantum probabilis. Vide l. c. n. 104 et seqq.

Quæst. 13. — Quæ dispositio requiratur ex parte suscipientis. Vide l. c. n. 164 ad 184.

Quæst. 14. — Quid sit Sacramentorum effectus. Resp. Communis omnium effectus est *gratia Sanctificans*, sic dicta, quod hominem sanctum, Deoque carum efficiat. Cæteri peculiares singulorum effectus alibi explicabuntur.

Quæst. 15. — Quid de Sacramentalibus censendum, etc. L. 6, p. 1, a n. 218.

CAPUT II.

DE BAPTISMO

Quæst. 1. — Quotuplex est Baptismus. Vide lib. 6, p. 1, n. 229.

Quæst. 2. — Quid dicendum de Baptismo sanguinis : Vide l. c. a num. 230.

Quæst. 3. — Quid de Baptismo flaminis. Vide l. c. n. 243.

Quæst. 4. — Quænam exortæ sint hæreses circa Baptismum fluminis. Vide l. c. a n. 245.

Quæst. 5. — Quandonam a Christo fuit institutum hoc Sacramentum. Resp. Tertull. Chrysost. Theophylactus putant institutum vel Matth. 28, quando Christus dixit : *docete omnes gentes, baptisantes eos, etc.*, vel quando Act. 1. *loquens de regno Dei* Ecclesiam ordinavit. Sed ante resurrectionem a Christo institutum fuisse vel Joann. 3, 5, quando Christus de eo egit cum Nicodemo, vel quando ipse baptizatus est in Jordane, fert verisimilior sententia. Nam Patres dicunt, tunc inditam aquæ vim ad sanctificandum, quod est instituere Sacramentum. Præterea Joan. 3, 22, dicitur Christus initio suæ prædicationis baptizasse : at quo baptismo? utique non baptismo Joannis, sed suo. Deinde ante passionem suam fecit Apostolos suos Sacerdotes, deditque eis Eucharistiam ; at hæc supponunt Baptismum, nec fuit, cur cum illis dispensaret. Vide August. Tract. 15, in Joann.

Quæst. 6. — Quæ sit materia Baptismi. Vide lib. 6, p. 1, num. 258 et seqq.

Quæst. 7. — Quæ sit forma Baptismi. Vide lib. 6, p. 1, num. 268 ad 271.

Quæst. 8. — Quis sit minister Baptismi. Vide lib. 6, p. 1, num. 271 ad 278.

Quæst. 9. — Quod sit subjectum Baptismi. Vide lib. 6, p. 1, num. 284.

Quæst. 10. — Quæ et quanta sit obligatio suscipiendi Baptismum. Vide lib. 6, p. 1, num. 285 et 286.

Quæst. 11. — An et quæ intentio requiratur in suscipiente Baptismum. Vide l. c. a num. 287.

Quæst. 12. — Quid agendum in variis dubiis circa valorem suscepti Baptismi. Vide l. c. a num. 308.

Quæst. 13. — Quos effectus pariat in suscipiente Baptimus. Resp. Duplicis esse generis hujusmodi effectus : morales nempe, et physicos. Morales sunt : 1. Deletio omnis culpæ tam mortalis quam venialis. Joan. 1, 29 : *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi* (originale, quod est virtute omnia, quia ex ipso omnia scaturiunt). 2. Deletio omnis pœnæ in foro Dei debitæ, non tamen debitæ in foro fori, quales sunt pœnalitates hujus vitæ. 3. Proxima aptitudo ad cœlum. 4. Subjectio Ecclesiæ. 5. Capacitas reliquorum Sacramentorum. Physici sunt : 1. Character, isque indelebilis. 2. Gratia tum sanctificans cum virtutibus donisque Spiritus Sancti cum illa connexis, tum auxilians, qua homo opportunis temporibus excitatur et juvatur ad fomitem peccati superandum, ad Christi jugum fortiter et suaviter ferendum, ad dignam receptionem aliorum Sacramentorum. 3. Aliquando effectus miraculosi in corpore. Sic Judæum quemdam a Paralysi liberatum virtute Baptismi refert Socrates, lib. 7, c. 4, 5.

Quæst. 14. — Quid in cæremoniis Baptismi sit servandum. Vide lib. 6, p. 1, a num. 327.

CAPUT III.

DE CONFIRMATIONE.

Quæst. 1. — Quid sit Confirmatio. Resp. Sacramentum Novæ Legis, quo Baptizatis Sacro Chrismate frons inungitur ab Episcopo, ut accepta Spiritus Sancti virtute donorumque ejus plenitudine, in Christi milites adscribantur, nec erubescant fidem ejus, legemque Evangelicam profiteri.

Quæst. 2. — Unde probetur contra antiquos, recentesque hæreticos, Confirmationem esse Sacramentum Novæ Legis. Resp. 1. Ex Scripturis. Act. 8, 17 et 19, 6, legimus, Apostolos solitos conferre Spiritum Sanctum per manuum impositionem ; quo ritu non ita vulgo usi fuissent, et constanter, nisi ex institutione Christi. Nunc sic. Ritus externus institutus a Christo habens annexam promissionem gratiæ est verum novæ legis Sacramentum, ut fatentur Novatores ; talis est Confirmatio seu manuum impositio ex dictis ; ergo, etc. Nec vero per *Spiritum Sanctum* potest intelligi locis citatis donum linguarum, ut somniant hæretici ; quia hoc donum conferebatur paucis, 1 Cor. 12, 3, et subinde peccatoribus ibid. 13, 1, at Spiritus Sanctus, de quo in Actis, promiscue omnibus conferebatur, qui fideles essent, neque cum effectu nisi essent justi. 2. Ex Patribus , quos fuse recenset Bellarminus.

Sufficiat August. l. 2, contra Petilian. c. 104: *Sacramentum Chrismatis in genere visibilium signaculorum, sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.* Adi et Natalem Alexandrum contra Dallæum.

Quæst. 3. — Quando sit institutum a Christo. Resp. Id in controversia positum esse. Sunt, qui velint institutum a Christo, Matth. 19, 15, quando parvulis imposuit manus; alii volunt, Joan. 20, 22, quando discipulis insufflans dixit: *accipite Spiritum Sanctum;* alii in die Pentecostes, quando misit Spiritum Sanctum in discipulos; alii probabilius in ultima cœna, quando nobis et discipulis promisit Spiritum Sanctum.

Quæst 4. — Quæ sit ejus materia. Vide lib. 6, p. 1, num. 374, 375 ad. 382.

Quæst. 5. — Quæ sit ejus forma. Vide lib. 6, p. 1, num. 374 et 382 ad 384.

Quæst. 6. — Quis sit ejus Minister. Vide lib. 6, p. 1, num. 384 et 385 ad 390.

Quæst. 7. — Quis sit ejus subjectum. Vide lib. 6, p. 1, num. 384 et 390 ad 394.

Quæst. 8. — Quæ sit Confirmationis necessitas. Vide lib. 6, p. 1, num. 394 et 395.

Quæst. 9. — An hoc Sacramentum sit iterabile. Resp. negative. Hebr. 6, 4: *Impossibile est, eos, qui semel participes facti sunt Spiritus Sancti, renovari.* Arnoldus Bonævallis in serm. de Ablut. ped. inter Cypriani opera: *nemo sacro oleo lita iterum linit.* Idem sanxit Cabilonense Concilium II, c. 27. Dum porro Agust. l. 8, de Bapt. ait: *manus impositio, non sicut Baptismus, repeti non potest,* loquitur de impositione manuum non confirmatoria, sed curatoria, vel reconciliatoria. Vide etiam lib. 6, p. 1, num. 402.

Quæst. 10. — Qui sint effectus hujus Sacramenti. Resp. tres. 1. Character. 2. Plenitudo gratiæ. 3. Virtus ex alto, id est auxilia gratiæ, quibus confirmatus, quasi lorica tectus, fidem intrepidus confiteatur.

Quæst. 11. — Quæ sint dispositiones necessariæ, ut fructuose suscipiatur. Resp. Duæ. Prima, ut præcipua Christianæ religionis capita jam norit, qui post acceptum usum rationis accedit. Secunda, ut gratiam, atque innocentiam Baptismalem vel conservarit, vel per pœnitentiam recuperarit. Decet etiam ut jejunus accedat. Audi Aurelianense Concilium c. 3, cujus verba recitantur apud Gratianum c. *ut jejunii de Consecr.* d. 5: *Jejuni ad Confirmationem veniant, perfectæ ætatis moneantur confessionem facere prius, ut mundi donum Sancti Spiritus valeant accipere.* Sufficit tamen contritio; sed Concilium suadet id, quod tutius est.

Quæst. 12. — Quæ sint Cæremoniæ hujus Sacramenti. Vide lib. 6, p. 1, num 394. Resp. 2 et num. 396 ad 403.

CAPUT IV.

DE AUGUSTISSIMO EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

§ I. *De nomine Eucharistiæ, hæresibus circa illam ejusque materia et forma.*

Quæst. 1. — Quid notandum sit circa nomina Eucharistiæ. Vide lib. 6, p. 1, num. 404.

Quæst. 2. — Quænam exortæ sint in Ecclesia hæreses circa Eucharistiam. Vide lib. 6, p. 1, num. 405 ad 414 et Gordonum in *Epitome Controver.* T. 11, Controv. 3, cap. 1 et 2.

Quæst. 3. — Quæ materia Eucharistiæ. Vide lib. 6, p. 1, num. 417 et 418.

Quæst. 4. — Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ. Vide lib. 6, p. 1, num. 419, 420, 428 ad 432.

Quæst. 5. — Quale vinum sit materia Eucharistiæ. Vide ibid. num. 434.

Quæst. 6. — An et quale præceptum sit aquam vino admiscendi. Vide ibid. num. 434. Resp. 2 et num. 437 ad 441.

Quest. 7. — Quotuplex sit forma Consecrationis. Vide lib. 6, p. 1, num. 461 et seqq.

Quæst. 8. — Quis sit Eucharistiæ Minister. Resp. Lutherum *lib. de Captiv. Babylon.* docere, posse hoc Sacramentum a quolibet homine confici, imo lib. *de Missa privata* confici posse a Diabolo. Vah! impium caput! Distinguendum igitur est duplex Ministrorum genus. Alius nempe est hujus Sacramenti Minister conficiens, alius Minister distribuens. Conficere non potest alius, quam Sacerdos legitime consecratus; tum quia solis Apostolis eorumque successoribus dictum est: *hoc facite in meam commemorationem,* non Laicis, non feminis, non diabolo; tum quia qui conficit, conficiendo illud offert, offerre autem, vel sacrificare solius est Sacerdotis. Huc facit etiam Nicæni 1 Concilii Can. 14. Quæ autem conditiones ad materiæ consecrationem, sive licitam, sive validam requirantur, vide lib. 6, p. 1, a num. 442. De Ministro distribuente, vide ibid. a num. 479 ad 483.

§ II. *De Christi reali præsentia in Eucharistia, ac modo ejusdem præsentiæ.*

Quæst. 1. — An in Eucharistia sit vere, et

realiter Corpus et Sanguis Christi Domini. Resp. affirmative, et est de fide contra Zuinglianos dicentes, Euchaıistiam non esse nisi signum Corporis et Sanguinis Christi Domini, et Calvinianos eumdem errorem tegentes iis verbis, quibus contendunt Christum per fidem nobis exhiberi in Eucharistia, et manducari, quum interim tam procul absit ab Eucharistia. Prob. autem ex verbis illis Christi Domini : *Hoc est Corpus meum ; hic est Sanguis meus* ; item : *panis, quem ego dabo, caro mea est, caro mea vere est cibus*, quæ Ecclesia et Patres semper intellexerunt de vero et reali Corpore Christi in Eucharistia existente. V. Coccium in Thesauro, Bellarminum de Eucharistia, Gordonum *Controv. III*, aliosque.

Quæst. 2. — An solus Christus in Eucharistia. Resp. affirmative contra Lutherianos, qui putant simul cum Corpore et Sanguine Christi Domini remanere panis, et vini substantiam. Prob. 1. Ex verbis Christi : *Hoc est Corpus meum, etc.* quæ vera non sunt, si sub speciebus Eucharistiæ remanet panis et vini substantia. 2. Ex Patribus. Tertull. lib. 4, contra Marcionem, c. 4 : *Acceptum panem Corpus suum fecit, dicendo : hoc est Corpus meum.* Cyrillus Catech. 4. Mystag. *Aquam mutavit in vinum, et non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutarit, etc.* 3. Ex pluribus Conciliis contra Berengarium coactis, Vercellensi, Turonensi, duobus Romanis, Lateran. sub Innoc. III, c. 1, Florentino, Tridentino.

Quæst. 3. — An sit retinendum nomen *Transsubstantiationis*, quum non sit in Scriptura. Resp. contra Lutheranos omnino retinendum esse. Nam, ut scite notat Gordonus *Controv. IV*, neque vox *Trinitatis*, neque vox *Personæ*, neque vox *Consubstantialitatis* exstat in Scriptura.

Quæst. 4. — An Christus sit totus sub qualibet specie. Resp. affirmative contra Heshusium Illyricum, aliosque hæreticos, qui sub specie panis asserunt esse tantum Corpus Christi, et sub speciebus vini tantum Sanguinem. Prob. 1. Joan. 6, 41 : *Ego sum panis vivus;* Rom. 6, 9 : *Resurgens ex mortuis, jam non moritur.* 2. Ex Patribus. August. in Psal. 23: *Ferebatur* (Christus) *in manibus suis, quando ait : hoc est Corpus meum.*

Quæst. 5. — An sit totus sub qualibet parte speciei, et quomodo. Resp. esse totum Christum sub qualibet parte speciei. Prob. 1. Ex verbis Christi : *Bibite ex hoc omnes, dividite inter vos.* Apostoli autem non biberunt singuli partem tantum Sanguinis, sed totum, ergo totus Sanguis erat sub parte speciei, quam quisque sumebat, ergo etiam totum Corpus. 2. Ex illo Ecclesiæ : *Fracto demum Sacramento, ne vacilles, sed memento, tantum esse sub fragmento, quantum toto tegitur.* 3. Ex Florentino Concilio in *Decreto unionis*, et Trident. sess. 13, c. 3. Est autem totus in qualibet parte indivisibiliter; de quo Bellarm. l. 3, de Euch. c. 6.

Quæst. 6. — Quamdiu Christus maneat in Eucharistia. Vide lib. 6, p. 1, a num. 469.

§ III. *De usu, dispositione et fructibus Eucharistiæ.*

Quæst. 1. — An usus hujus Sacramenti sit Sacramentum. Resp. negative. 1. Quia alias essent plura Sacramenta, quam septem. 2. Sumptio non efficit, neque significat sanctitatem, sed tantum est applicatio ejus, quod illam efficit, vel significat, sicut applicatio ignis ad ligna non calefacit, nec ignefacit, sed tantum est approximatio ejus, quod calefacit, vel ignefacit.

Quæst. 2. — An saltem sumptio pertineat ad completam essentiam hujus Sacramenti. Vide lib. 6, p. 1, num. 414, et seqq.

Quæst. 3. — Quæ requiratur in suscipiente dispositio animæ. Vide lib. 6, p. 1, a n. 511.

Quæst. 4. — Quæ requiratur dispositio corporis. Vide lib. 6, p. 1, a num. 550.

Quæst. 5. — An sub utraque specie ab omnibus communicandum sit. Vide lib. 6, p. 1, num. 602.

Quæst. 6. — Quid dicendum de Communione quotidiana. Vide lib. 6, p. 1, a num. 664.

Quæst. 7. — Quinam sint effectus Communionis. Vide lib. 6, p. 1, a num. 678.

§ IV. *De cultu hujus Sacramenti.*

Quæst. 1. — An Christus in hoc Sacramento possit adorari. Resp. posse et debere adorari latria. Prob. 1. Deut. 6, et Matth. 4: *Dominum Deum tuum adorabis.* 2. Eadem est excellentia Christi ubivis fuerit, in Præsepio, in Templo, in Cruce, in Cœlo. At, inquiunt hæretici, Christus est ibi ut manducetur, non ut adoretur. Stultum effugium ! Rex honorandus est in mensa sedens, etsi ibi sit, non ut honoretur, sed ut comedat. Vide Gordonum, T. 3, *Controv. V.*

Quæst. 2. — An Ecclesia honore hujus Sacramenti recte instituerit Festum. Resp. Recte instituit. 1. Ut commendaret nobis dignitatem

hujus Mysterii, atque ad gratias Deo reddendas excitaret. 2. Ut hæreses, tum præsentes, tum futuras confunderet.

Quæst. 3. — An recte Ecclesia instituerit, ut hoc die per compita Urbium solemniter deportetur. Resp. Recte id instituit. 1. Iisdem de causis. 2. Ut fidem suam de hoc mysterio protestetur. 3. Ut significet quanta reverentia sit sumendum, quod tanta pompa colitur. 4. Arca, figura hujus Sacramenti, quanto honore circumlata est. Josue 6, 1; Reg. 1 et 2; Reg. 6.

CAPUT V.

DE SACRIFICIO MISSÆ.

Vide lib. 6, p. 2, num. 1 ad 62.

CAPUT VI.

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

§ I. *De nominibus, institutione et necessitate hujus Sacramenti.*

Quæst. 1. — Quibus nominibus appellari soleat hoc Sacramentum. Vide lib. 6, p. 2, n. 580.

Quæst. 2. — An fuerit institutum a Christo. Vide ibid. num. 581.

Quæst. 3. — An sit Sacramentum a Baptismo diversum. Resp. De fide est, esse diversum, quidquid contradicat Lutherus, Melanchton, Calvinus, Kemnitius, etc. 1. Joann. 1 : *Si confiteamur peccata* (non si tantum Baptismi fuerimus recordati), *remittet nobis peccata nostra.* Hebr. 6 : *Impossibile est, eos, qui semel sunt illuminati* (baptizati) *iterum revocari ad pœnitentiam* (per Baptismum), ut explicant Chrys. Theodoret. Œcumenius, Theophylactus, etc, Simoni autem Mago post Baptismum lapso act. 8, non dicitur : *memento baptismi, et reconciliaberis Deo,* sed : *pœnitentiam age, si forte, etc.* Accedit Aug. Ep. 23, ad Bonifac. *Si infans post baptismum propria incipiat habere peccata, illa non regeneratione auferuntur, sed alia curatione* (Pœnitentia) *sanantur.* Præterea adulti in infantia baptizati, quomodo baptismi recordari possunt, quem infantes susceperunt, qui nesciunt quid secum agatur in infantia?

Quæst. 4. — Quando fuerit institutum a Christo. Vide lib. 6, p. 2, num. 582.

Quæst. 5. — Quanta sit necessitas pœnitentiæ. Vide lib. 6, p. 2, a num. 2003.

§ 2. *De materia, et forma hujus Sacramenti.*

Quæst. 1. — Quænam sit materia, et forma hujus Sacramenti. Vide lib. 6, p. 2, n. 583.

Quæst. 2. — Quid præterea sit notandum circa materiam hujus Sacramenti. Vide ibid. a num. 584 ad 597 et 598 ad 920.

Quæst. 3. — Quid addendum circa formam hujus Sacramenti. Vide ibid. a num. 626 ad 638.

§ III. *De dolore et proposito.*

Vide lib. 6, p. 2, a num. 655, ad 672, et a num. 681, ad 915.

§ IV. *De Confessione.*

Vide lib. 6, p. 2, a num. 916 ad 1136, et a num. 1141 ad 1218.

§ V. *De Satisfactione.*

Vide lib. 6, p. 2, a num. 1229 ad 1238, et a num 1273 ad 1301.

§ VI. *De Indulgentiis.*

Vide l. 6, p. 2, a n. 1302 ad 1312, et a n. 1313 ad 1355, et a n. 1367 ad 1376, et n. 1393, et 1334, et 1397, et 1398 ad 1402, et 1404, et a n. 1407 ad 1445.

§ VII. *De Ministro et effectibus hujus Sacramenti.*

Quæst. 1. — Quis sit ejus necessarius minister. Vide l. 6, p. 2, a num. 1480.

Quæst. 2. — An quivis Sacerdos sit aptus hoc Sacramentum administrare. Vide l. 6, p. 2, a n. 1486 ad 1491.

Quæst. 3. — Unde sit jurisdictio Ministris. Vide lib, 6, p. 2, a num. 1549.

Quæst. 4. — An Religiosi censeri debeant apti confessionibus ec. Vide l. 6, p. 2, a num. 1704.

Quæst. 5. — Qui sint effectus hujus Sacramenti Resp. Esse 1. peccatorum omnium cum mortalium, tum venialium remissionem. 2. Aliquando, non tamen semper, totius pœnæ temporalis, semper vero pœnæ æternæ relaxationem. 3. Gratiam reconciliatricem, sive revivificatricem. 4. Auxilia gratiæ, quibus homo juvatur ad resistendum tentationibus ad relapsum provocantibus,

CAPUT VII.

DE EXTREMA UNCTIONE.

Vide lib. 6, p. 2, num. 2085 ad 2106, et num. 2118 et 2119.

CAPUT VIII.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Vide l. 6, p. 2, a n. 2123 ad 2137, et num. 2160 ad 1165, et n. 2206 ad 2213.

CAPUT IX.

DE MATRIMONIO.

Vide lib. 6, p. 3, a num. 8 ad 17, et num. 250 ad 256, et num. 277, et n. 284 ad 287, et n. 402 ad 413.

LIBER V.

DE OFFICIIS JUSTITIÆ CHRISTIANÆ.

CAPUT I.

DE MALO, A QUO DECLINARE DEBET JUSTITIA.

§ I. *De peccatis generatim.*

Quæst. 1. — An homo fidelis in omni suo opere peccet. Resp. negative contra Melanchtonem aliosque hæreticos. Matth. 5, 16: *Videant opera vestra bona;* et 26, 11 : *bonum opus est operata in me.* Sæpe etiam Scriptura laudat innocentiam Enoch, obedientiam Abrahæ, zelum Moysis, non laudat autem, quod malum est. Præterea si omnia opera, quæ facimus, mala sunt, cur Christus, cur Apostoli nos hortantur ad opera bona? Quod si Eccl. 7, 21, dicitur : *Non est homo justus in terra, qui faciat bonum et non peccet,* sensus est, nullum esse ita justum, qui non saltem venialiter interdum peccet.

Quæst. 2. — An omnes actiones infidelium sint peccata. Resp. Vide l. 2, n. 74 et 75, et lib. 5, n. 12.

Quæst. 3. — An omnia peccata sint æqualia. Vide lib. 5, n. 114.

Quæst. 4. — An dentur peccata aliqua de se mortalia, alia de se venialia. Vide l. 5, n. 184, ad num. 198.

Quæst. 5. — Quænam sint præcipuæ divisiones peccati. Vide lib. 5, a n. 2.

Quæst. 6. — Quænam sint peccata de se mortalia, quænam venialia. Vide l. 5, n. 198 et seqq.

Quæst. 7. — An ad peccandum requiratur aliqua advertentia. Vide l. 5, a n. 16.

Quæst 8. — Quænam sint motiva ad detestanda peccata. Vide l. 6, p. 2, a n. 1724.

§ II. *De peccatis capitalibus in specie.*

Vide lib. 5, a n. 188, et l. 6, p. 2, n. 1825.

§ III. *De Tentationibus.*

Vide lib. 6, p. 2, a num. 1906.

CAPUT II.

DE JUSTIFICATIONE.

Quæst. 1. — An homo formaliter justificetur per justitiam ipsi inhærentem, an condonatione peccatorum intrinsecus facta, an justitia creata Christi, qua Christus justus est, homini imputata, ut putavit Lutherus, Calvinus, etc. Resp. Definitum esse a Trid. sess. 6, c. 7, hominem justificari formaliter per justitiam ipsi inhærentem; alias quomodo Deus diceretur in Scripturis per justificationem in nobis habitare, esse, et manere? quomodo justitia compararetur sigillo, pignori, novo indumento, novæ vitæ, et luci? quomodo diceretur homo in justificatione ablui, mundari, sanctificari; Christus igitur est *justitia nostra*, 1 Cor. 3, 30, efficienter tantum, quatenus ipse meruit nobis justitiam illam, qua formaliter et inhæsive sumus justi.

Quæst. 2. — An in justificatione peccatoris vere tollatur peccatum, an solum tegatur, quod aiunt hæretici nostri temporis. Resp. Vere tolli peccatum. Psal. 50. *Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.* De Christo vero aperte Joannes : *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.*

Quæst. 3. — In quo consistat justitia inhærens, qua formaliter reddimur justi. Resp. Duo præstat justitia; reddit hominem Deo gratum, reddit hominem bene dispositum, ut salutariter operetur. Vis primi muneris con-

sistit in Gratia sanctificante, seu habituali; vis secundi consistit in collectione virtutum infusarum et donorum Spiritus Sancti.

Quæst. 4. — An homo adultus debeat se ad justificationem aliquo actu disponere. Resp. De fide est debere; 1 Reg. 7 : *Præparate corda vestra Domino*; Zach. 1, 3 : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* Pluribus autem actibus piis debet homo se ad justificationem disponere, fide, timore Domini, spe, dilectione, pœnitentia, proposito emendationis, susceptione Baptismi, vel Pœnitentiæ.

Quæst. 5. — An justificatus possit ex sua justitia excidere. Resp. contra Manichæos aliosque veteres hæreticos, quos sequitur Calvini grex, posse. Hoc autem supponit Scriptura. Nam Ezech. 18, 24 : *Si averterit se justus a sua justitia.* 1. Cor. 10, 12 : *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Exempla autem habemus in Davide, Saule, S. Petro, etc. *Caritas* quidem *nunquam excidit*, 1 Cor. 13, 8, quantum ex se est; culpa tamen hominis sæpe excidit.

Quæst. 6. — Quibus modis possit se justificatus conservare in justitia, imo et in ea proficere. Resp. 1. Assidua apud Deum deprecatione. 2. Crebro Sacramentorum usu. 3. Studio bonorum operum. 4. Fuga occasionum peccandi. 5. Novissimorum assidua consideratione. 6. Fide viva.

CAPUT III.

DE BONO JUSTITIÆ, QUOD FACERE DEBET HOMO.

§ I. *De bonis operibus generatim.*

Quæst. 1. — An homo possit aliquid suis operibus mereri apud Deum. Resp. ex Trid. sess. 6, c. 16, posse. Audi Eccl. 16, 15, Scripturam dicentem : *Misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum.*

Quæst. 2. An possit homo Deo bonis operibus suis satisfacere pro peccatis. Resp. Posse, si in gratia sit, satisfacere hominem pro temporalibus pœnis, quæ sæpe dimissa culpa remanent. Vide l. 6, p. 2, n. 1332; 1 Cor. 11, 3 : *Si nosmetipsos dijudicaremus* (id est puniremus, ut explicant Patres), *non utique dijudicaremur* (in judicio divino).

Quæst. 3. — Quotuplicia sint opera, quibus Deo satisfacimus. R. Tria vulgo recenseri, ad quæ reliqua reducuntur. Ea sunt Oratio, Jejunium, Eleemosyna.

§ II. *De Oratione.*

Quæst. 1. — Quam vim habeat Oratio. Resp. 1. Penetrat Cœlos. 2. Valet ad meritum. 3. Impetrat remissionem peccatorum. 4. Satisfacit pro pœnis peccatorum. 5. Repellit Dæmones, eorumque tentationes. 6. Valet ad quævis mala advertenda. 7. Impetrat subsidia ad vitam corporalem et spiritualem necessaria.

Quæst. 2. — Quæ conditiones requirantur ad orationem, ut sit infaillibiliter efficax ad impetrandum. Resp. 1. Requiritur fides, qua credas, posse te obtinere quod petis. 2. Fiducia, qua speres te illud obtenturum. 3. Humilitas, qua orans in Dei misericordia, non in sua justitia fidat. 4. Devotio. 5. Petitio utilium, vel necessariorum. 6. Perseverantia. 7. Status gratiæ, ut plurimum, quia : *Oculi Domini super justos et aures ejus in preces eorum;* Psal. 33, 16, non tamen semper.

Quæst. 3. — An aliqua attentio interna requiratur ad essentiam Orationis. Vide l. 4, a n. 1341.

Quæst. 4. — Quo loco et ritu orandum. Vide lib. 4, a num. 1320 et 1321.

Quæst. 5. — Quotuplex sit Oratio. Resp. Duplex est. Mentalis alia, quæ sine voce, alia vocalis, quæ voce fit. Alia est privata, alia publica, quæ nomine totius Ecclesiæ a Sacerdotibus peragitur, cujusmodi sunt Horæ Canonicæ, Liturgia Missæ, Processiones, præsertim Rogationum.

§ III. *De Jejunio.*

§ IV. *De Eleemosyna.*

De his satis actum est supra, ubi de Caritate. Illud restaret, ut de operibus supererogatoriis, sive consilii, de beatitudinibus Evangelicis, fructibus et donis Spiritus Sancti, ac demum de 4, novissimis ageremus. Atque nihil est in Auctore nostro, quod huc trahamus, nisi fortassis quæ, lib. 4, disputat de Statu Religioso, deque votis Religiosorum; sed hæc, vere ut dicam, nihil ad Catechistam spectant. Quamobrem apud alios Catechismi explanatores, atque adeo ascetas consultius erit ista quærere. Hic ergo finis esto Theologiæ Catechisticæ ex La-Croixio, seu Indicis Catechetici in ejus Theologiam uberioris, alioque ordine dispositi, quam soleant ejusmodi Indices passim elaborari.

THEOLOGIÆ MORALIS

AD QUÆDAM GENERALIA AXIOMATA REDACTÆ

SYNOPSIS

A. P. FRANCISCO ANTONIO ZACHARIA

CONCINNATA

MONITUM

Doctus P. Tobias Lohner in suis Institutionibus quintuplicis Theologiæ Tract. V, Cap. III, monet Moralis Theologiæ auditores, *ut generalia principia, et doctrinas præ reliquis bene addiscant, memoriæque firmiter imprimant; hæc enim, quum sint fontes, ex quibus reliquæ Conclusionis particulares emanare solent, si ob oculos semper habeantur, non erit adeo difficile, eadem prudentiæ auxilio, ad particulares casus applicare.* Rem itaque utilissimam præstiturum me putavi, si in Tyrorum hujusce facultatis gratiam, totam veluti sub unum conspectum ponerem hanc nostram Theologiam; illamque ad quædam generalia principia revocarem. A dicto P. Lohner *principia* isthæc mutuatus sum; tum locos addidi Auctoris nostri ad praxim cujusque *principii* spectantes. Jam rem ipsam aggredior.

CAPUT I.

DE AXIOMATIBUS AD ACTUS HUMANOS IN GENERE SPECTANTIBUS.

AXIOMA I.

Nihil volitum, nisi præcognitum.

Vide lib. 1, num. 1, 731 et seqq.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 699, num. 767, et lib. 7, num. 313.

AXIOMA II.

Non inest actui moralitas, si desit voluntati libertas.

Vide lib. 5, num. 13, 14, 74.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 778 et lib. 5, num. 30, 219, 220.

AXIOMA III.

Nihil consensui tam contrarium est, quam vis et metus.

Vide lib. 1, num. 775 et lib. 3, p. 2, num. 631.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 774, lib. 3, p. 2, num. 578 ad 637, lib. 6, p. 3, num. 655.

AXIOMA IV.

Vani timoris nulla est excusatio.

Vide supra, et lib. 6, p. 3, num. 656.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, num. 642 ad 649, lib. 6, p. 3, num. 649.

AXIOMA V.

Scire, et scire debere paria sunt.

Vide lib. 1, num. 701, 705.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 758, lib. 4, num. 1421.

AXIOMA VI.

Non sunt facienda mala, ut eveniant bona.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, num. 271, lib. 3, p. 1, num. 683 et 771.

AXIOMA VII.

Actus agentium non operantur ultra eorum intentionem.

Hoc est : si ad bonitatem, vel malitiam, vel essentiam alicujus actus requiritur intentio ipsius operantis, non potest de tali bonitate, vel malitia plus illi adscribi, quam quantum ille per suam intentionem appetere voluit.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, num. 442, 458, et p. 3, num. 64 et seqq. Adde: qui die jejunii delectatur esu carnium imaginarie tantum, non violat jejunium, nec peccat contra præceptum jejunii, quia quum præceptum positivum per se non extendatur ad actus internos, hic merito locum habet descriptum Axioma, ut docent Dian. p. 1, tract. 9, resp. 37; Layman et alii.

AXIOMA VIII.

Voluntas pro opere reputatur.

Sensus est : Quando aliquis reipsa habet voluntatem efficacem aliquod opus faciendi, tum, etsi ab eo perficiendo contra voluntatem suam impediatur, perinde apud Deum præmium, aut pœnam mereri, ac si opus ipsum perpetrasset.

COROLLARIA.

Vide lib. 5, num. 66.

CAPUT II.

DE AXIOMATIBUS AD INTERNAM ACTUUM HUMANORUM REGULAM SEU CONSCIENTIAM PERTINENTIBUS.

AXIOMA I.

Quod non est ex fide, peccatum est.

Vide lib. 1, Tract. 1. num. 1 et seqq.

COROLLARIA.

Vide ibid. Adde : qui venerando Sacras

imagines aut reliquias, putaret sese idololatriam committere, non esset immunis a tali culpa, si dictam venerationem perageret. Ita communiter apud Bonacinam lib. 2, de peccat. q. 4, punct. 6, num. 13.

AXIOMA II.

Non lædit conscientiam actio, quam probabilis tuetur opinio.

Vide lib. 1, num. 268 et seqq.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 92, 301, et a num 368.

AXIOMA III.

In dubio melior est conditio possidentis.

Vide lib. 1, num. 495 et seqq. ad 510.

COROLLARIA.

Vide lib. 1.

AXIOMA IV.

Dubia in meliorem partem interpretanda sunt.
Vide lib. 1, a num. 294.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 470, num. 511, num. 621, num. 852, lib. 3, p. 1, a num. 195, lib. 7, num. 120.

AXIOMA V.

In dubio tutior pars est eligenda.

Vide lib. 1, num. 470.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, num. 476 et lib. 6, p. 3, num. 98 et seqq.

AXIOMA VI.

Frustra remedium quæritur, ubi nulla est læsio.

Intellige, si finis, ob quem institutum est, obtineri non potest, non debere multum in remedio quærendo aut applicando laborari.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, a num. 541, lib. 3, p. 2, num. 38.

CAPUT III.

DE AXIOMATIBUS AD EXTERNAM ACTUUM HUMANORUM REGULAM, SEU LEGEM SPECTANTIBUS.

AXIOMA I.

Omnia sunt licita, quæ nulla lege aut jure sunt vetita.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, num. 623, 934, lib. 6, p. 2, num. 230 et 2005.

AXIOMA II.

Haberi debent ut infecta, quæ contra jus manifestum sunt confecta.

COROLLARIA.

1. Si res Ecclesiæ vel Pupilli alienentur contra juris formam, invalida est alienatio II. Invalida item est electio facta contra jura. III. Item stipulationes et mandata contra jus facta. Vide etiam lib. 6, p. 3, num. 459.

AXIOMA III.

Impossibilium nulla est obligatio.

Vide lib. 1, num. 778 et 780.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, et lib. 3, p. 1, num. 583.

AXIOMA IV.

Posse quis non dicitur, quod contra jus potest.

Sensus est : quando quis physice quidem actionem aliquam præstare potest, sed ita ut necessario simul aliquam legem violare debeat, tum perinde in morali hominum æstimatione ad talem actionem is censetur impotens, ac si ne physicam quidem potentiam haberet.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, num. 40, *Resp. III*, 6, et num. 674 et seqq.

AXIOMA V.

Legibus et non exemplis est judicandum.

Hoc est, ex legum institutionibus judican-

dum est, quid faciendum sit, non vero ex alienis exemplis.

COROLLARIA.

1. Judex non debet attendere quid antecessores judicaverint, sed quid postulet legum æquitas. 2. Hæres non potest retinere bona ex Testamento relicta. si comperiat esse aliena, etsi sciat ab ipso testatore bona fide propria possessa fuisse, modo tempus ad præscriptionem requisitum non impleverit. Vide etiam lib. 1, num. 848.

AXIOMA VI.

Ratio legis est anima legis.

Sermo est de fine legis. Vide lib. 1, n. 863 ad 877.

COROLLARIA.

Vid. ibid.

AXIOMA VII.

Non urget conscientiam lex humana, quando deterrent mala gravia.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, n. 774 et seqq. et l. 3, p. 1, num. 769, IV, in fine, l. 6, p. 2, n. 339, et 1569.

AXIOMA VIII.

Quum ponitur legis exsecutio, non nocet omissa intentio.

Sensus est : Non requiri intentionem satisfaciendi præcepto, modo actio præcepta ponatur. Vide lib. 1, num. 692 et 693.

COROLLARIA.

Vide lib. 2 et lib. 4, num. 1329.

AXIOMA IX.

Lex pœnalis non urget conscientiam, donec proferat Judex sententiam.

Vide lib. 1, a num. 607.

COROLLARIA.

1. Beneficiatus potest retinere Beneficium, donec declaretur delictum, propter quod ipso facto privatus est tali Beneficio. Azor. Sylv. Mol. aliique apud Bonac. d. 1, q. 1, puncto 7, § 2, n. 11. 2. Donec Judex sententiam ferat, non tenetur qui delictum hæresis admisit, bona sua fisco applicare. Bonac. ib. num. 20. 3. Is, qui ob delictum privandus est bonis, ea potest ante sententiam Judicis distrahere ac donare, non secus, atque ante paratum delictum poterat. Bonac. lib. 1, n. 14. Vide etiam lib. 3, p. 2, num. 292.

AXIOMA X.

Extra Territorium jus dicenti impune non paretur.

Sensus est : Superiori aliquid in loco suæ Jurisdictionis præcipien i sine metu culpæ. ac pœnæ non obtemperare posse, qui illi subjectus non est.

COROLLARIA.

Vide lib 1, num. 682, 683, 684.

AXIOMA XI.

Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.

Hoc est quando lex generaliter pro tota aliqua universitate rerum aut personarum aliquid decernit, nullamque inter res, aut personas distinctionem facit, neque nos distinguere legemque ad hos potius quam ad illos casus debemus extendere.

COROLLARIA.

1. Episcopus remittens alicui decimas Episcopales indefinite, remisisse videtur non solum præteritas, sed etiam futuras. Cap. *Quia circa* 22, *de Privileg.* 2. Omnes homines baptizati debent esse Pontifici subjecti, quum Christus S. Petro indefinite dixerit : *pasce oves meas.* Cap. *Solitæ* 6, de major. et ob. Vide lib. 1, n. 662, 825.

AXIOMA XII.

Consuetudo est optima interpres legum.

Vide lib. 1, num. 572.

COROLLARIA.

Lib. 3, p, 1, num. 674, VI, et p. 2, n. 1259. II. et 1283.

AXIOMA XIII.

Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, interpretatio est facienda.

Sensus est : Quando aut Legislator legem

proponit, aut alius quispiam cum alio contractum init et ambiguis obscurisque verbis utitur, ita explicanda sunt verba illa, ut potius in favorem illius, qui legem accipit, aut ambigua verba non posuit, cedat dispositio, modo jura in speciali aliquo casu non obstent, aut de actus valore non agatur.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 3, n. 125. Fit etiam 1. In contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem esse interpretandum. *C.* 1, *l.* 72, *ff. de reg. Juris.* 1. In probationibus dubio sermone si quis utatur, contra eum interpretationem esse faciendam. *Cap. per tuas* 10, de probat. III. Eum, qui juraverit plenam et meram veritatem in judicio dicere non admitti ad expositionem verborum ambiguorum, quibus ad interrogata respondit, sed contra ipsum ea explicari. *Cap. cum dilecti* 18, de accusat.

AXIOMA XIV.

Auxilium legis frustra invocat qui committit in legem.

Hoc est qui ex actu aliquo contra legem deliberate perpetrato damnum aut injuriam passus est, non potest petere a judice, ut dicti damni reparationem a damnificatore fieri decernat.

COROLLARIA.

Fit 1. Usurarium repetentem usuras audiri non debere, nisi prius restituat. Cap. *quia frustra* 14, de Usuris. 2. Clericum, qui ut Laicus incedit, et tertio monitus non resipiscit, privilegium Clericale amittere Cap. *in audientia* 25, *de Sent. Excommunic.*

AXIOMA XV.

Auctoritas Majorum in illicitis excusat.

Hoc est quando actio aliqua non jure naturæ, sed positivo duntaxat prohibita est, non imputatur ad culpam illi, qui imperio legitimi superioris dispensare in genere valentis illam peregit.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, n. 696 et seqq.

AXIOMA XVI.

Non omnium, quæ a Majoribus constituta sunt ratio reddi potest.

AXIOMA XVII.

Primum in unoque genere est exemplar cæterorum.

COROLLARIA.

Quando Indulgentiæ conceduntur per modum Jubilæi, intelligendum est de Jubilæo Romano, quod cæterorum exemplar est, non de extraordinario. Gobat. p. 2. *Thes Indulg.* n. 303. Vide autem hac de re quæ dicuntur hic lib. 6, p. 2, num. 1380.

AXIOMA XVIII.

Quæ sunt speciali nota digna, non censetur esse allata, nisi expresse nominentur.

Vide lib. 1, n. 837.

AXIOMA XIX.

Privilegium personale adhæret personæ.

Vide lib. 1, num. 831.

AXIOMA XX.

Immunis est a censura, quisquis liber est a gravi culpa, completa.

COROLLARIA.

Vide lib. 7, num. 47, 51, 52.

CAPUT IV.

DE GENERALIBUS AXIOMATIBUS AD VIRTUTES THEOLOGICAS PERTINENTIBUS.

§ I. *De Fidei Axiomatibus.*

AXIOMA I.

Non debet esse suspecta veritas, quam revelasse summa judicatur veritas.

COROLLARIA.

Vide lib. 1, n. 202, 203, 207 et seqq.

AXIOMA II.

Sine fide impossibile est placere Deo.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 3, et seqq.

AXIOMA III.

Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, a n. 53 ad 70.

§ II. *De Spei Axiomatibus.*

AXIOMA I.

Spes quæ videtur, non est spes.

Sensus est, objectum spei esse non posse rem præsentem. Vide lib. 2, n. 118 et 119.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 116. *Resp.* 11, 1.

AXIOMA II.

Spes non confundit.

Vide lib. 2, n. 121, 122.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 116, *Resp.* 11, 11.

§ III. *De Caritatis Axiomatibus.*

AXIOMA I.

Non inest operationi bonitas (meritoria æternæ vitæ), *cui deest meriti radix, Caritas.*

AXIOMA II.

Qui non diligit manet in morte.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 131 et seqq.

AXIOMA III.

Caritas incipit a seipso.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 168, 174 et seqq.

AXIOMA IV.

Diliges proximum tuum sicut teipsum.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 168, 174 et seqq. ad 277 et lib. 3, p. 1, a n. 719 et 731.

CAPUT V.

DE AXIOMATIBUS AD JUSTITIÆ VIRTUTEM PERTINENTIBUS.

§ I. *De Axiomatibus justitiæ in genere*

AXIOMA I.

Cuique jus suum tribuendum.

AXIOMA II.

Jure suo utens nemini facit injuriam.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, n. 1021, 1022, 1024, lib. 4, a n. 168, lib. 6, p. 1, n. 637.

AXIOMA III.

Scienti et consentienti non fit injuria.

Vide lib. 3, p. 2, n. 4.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 5 ad 16 et num. 312, 11, 111.

AXIOMA IV.

Juri suo renuntiare præsumitur, qui juri suo contrarium facit.

COROLLARIA.

Fit 1. Eum, qui acceptat secundum Beneficium incompossibile cum priori, huic renuntiare censeri. 2. Clericum, qui uxorem duxit et vestes clericales deposuit, hoc ipso privilegio Canonis renuntiasse. 3. Eum, qui appellatione interposita ad producendos testes inducias postulavit et demum productioni et allegationi renuntians, attestationes petiit solemniter promulgari, etiam ab appellationis jure recessisse videri.

AXIOMA V.

Vim vi repellere licet. *Capite si vero 3, de Sent. Excomm.*

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, n. 799 ad 821 et n. 867 et 868 et p. 2, n. 1217 et 1218.

§ II. *De Axiomatibus ad Dominum pertinentibus.*

AXIOMA I.

In necessitate extrema omnia sunt communia.

COROLLARIA.

Vide lib. 2, n. 194, lib. 3, p. 2, n. 1146 et lib. 3, p. 1, n. 880.

AXIOMA II.

Quod divini juris est, in nullius bonis est.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 1363 et seqq.

AXIOMA III.

Quod antea nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 84, 86, 90 et n. 256 257, 260.

AXIOMA IV.

Traditionibus, et usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur.

Vide lib. 3, p. 2, n. 708.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 927, 975. Hinc etiam : 1. Si personæ cuipiam particulari res aliqua donetur et postea alteri donetur et tradatur, donum ad hanc, non ad primam personam pertinet. *Glossa Baldi sup. leg. Quoties Cod. de re vindic.* 2. Si domus alicui nuda conventione, alteri vero etiam cum traditione locata sit, non potest hic posterior a priore de sua possessione deturbari.

AXIOMA V.

Nemo potest plus juris transferre in alium, quam ipsi competere dignoscatur.

COROLLARIA.

Fit 1. Si quæ terra data alicui fuerit in feudum vel hæreditatem, sed tantum quoad vixerit, possidendam, non posse eum in uxorem transferre hoc jus per modum ususfructus post mortem ejus continuandi. 2. Non posse Confessarium delegare alteri potestatem absolvendi a casibus reservatis, a quibus ipse absolvere non potest. 3. Eum, qui alteri vendit prædium variis servitutibus gravatum, non posse illum a servitutibus talibus liberare.

AXIOMA VI.

Qui prior est tempore, potior est jure.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 176 et seqq. et lib. 6, p. 3, n. 73. Sic etiam, qui prior aliquam hypothecam accepit, præferendus est illi, qui eam posterius obtinuit. *L. qui prior* 11, *ff. Qui potiores in pignore.*

AXIOMA VII.

Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.

Vide lib. 3, p. 2, n. 480.

COROLLARIA.

Ibid. n. 481 ad 493.

AXIOMA VIII.

Sine Possessione præscriptio non procedit.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a n. 507. Fit etiam 1. Eum qui incapax est possidendi, etiam præscribendi incapacem esse ; atque adeo laicos nunquam res sacras præscribere posse. 2. Neque Commodatarium, Depositarium, Colonum, Inquilinum, Procuratorem, qui rem in pignus accepit præscribere posse, quum non suo, sed alieno nomine eam possideant.

§ III. *De Axiomatibus ad justitiam commutativam et Restitutionem pertinentibus.*

AXIOMA I.

Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 1, 11 et seqq.

AXIOMA II.

Non damnat reparandi damni omissio, si absit mortalis trangressio.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 4 ad 200.

AXIOMA III.

Talis esse debet Restitutio, qualem exigit rationabilis creditoris petitio.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 98 ad 103 et 453, 454.

AXIOMA IV.

Mora sua cuilibet nociva est.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 355 ad 361 et n. 706.

AXIOMA V.

Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a n. 409.

AXIOMA VI.

Paria delicta mutua compensatione tolluntur.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 1238. *Quæres* 1. V. lib. 6, p. 3, n. 156, 4, 1 et n. 162.

§ IV. *De Axiomatibus ad Contractus pertinentibus.*

AXIOMA I.

Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.

Nempe contractuum natura et qualitas non tantum ex forma a legibus præscripta, sed etiam ex conditionibus, quas sibi contrahentes ipsi statuerint, pensanda est, modo conditio talis a legibus non reprobetur, uti reprobatur pactum de dolo in *L. Contractus* 23, *ff. de reg. Jur.*

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a n. 588, lib. 6, p. 2, n. 1301. *Resp.* 3 et ibid. XVI et 1324 et p. 3, n. 363.

AXIOMA II.

Modum suæ rei imponere cuivis licitum est.

COROLLARIA.

Fit 1. Pontificem in Indulgentiis concedendis quæcumque opera exigere posse, quæ sint conditiones quasi essentiales, sine quibus nemo obtinere possit eas Indulgentias. 2. Licite in Sponsalibus contrahendis apponi pacta, quibus securitas Matrimonii firmetur. 3. Testatorem posse Testamento suo varias conditiones inserere, modo non juri contrarias.

AXIOMA III.

Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.

Vide lib. 3, p. 2, n. 751.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 113, n. 9, 120. Sic qui litteras mandantes provideri de Beneficio curato impetraverit, cujus tamen ob defectum ætatis capax, non erat, non potest postea uti Beneficio tali, ubi ad legitimam ætatem pervenerit.

AXIOMA IV.

Præstat Contractui firmamentum qui addit legitimum juramentum

Vide lib. 3, p. 2, a n. 725.

AXIOMA V.

Semper in Contractibus sequimur, quod in regione, in qua aliquid actum est, frequentatur.

COROLLARIA.

Fit. 1. Maritum, si uxorem indotatam ducat, ad eam alendam obligari. 2. Si hæreticus cum catholica Matrimonium in loco catholico ineat, censeri, illud catholico quoque modo id est indissolubili quoad vinculum contraxisse.

AXIOMA VI.

Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 759, ac loca ibi citata: item lib. 3, p. 1, n. 706. *Resp. II. Resol.* 1, n. 3 et lib. 6, p. 3, a n. 157.

AXIOMA VII.

Claudicat pupilli contractus, si absque tutoris assensu est factus.

Vide lib. 3, p. 2, a n. 670.

§ V. *De Axiomatibus aa Testamenta pertinentibus.*

AXIOMA I.

Invalidum est non privilegiatum Testamentum, cui deest necessariæ solemnitatis firmamentum.

Vide lib. 3, p. 2, num. 716, 1118, ubi videbis id debere intelligi pro foro externo.

AXIOMA II.

Non obest Testamento deficiens solemnitas, cujus defectum supplet Privilegii qualitas.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, num. 716, 1118 et 1130.

AXIOMA III.

Meretur Testatoris voluntas ultima, ut sollicite conservetur dispositionis voluntas.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a num. 1129.

AXIOMA IV.

Tandiu Testatoris ambulat voluntas, quandiu superest vivendi facultas.

Sensus est, testatorem, dum vivit, testamentum suum annullare posse, vel pro libito mutare.

COROLLARIA.

Fit 1. Si Testator factum a se testamentum laceret, vel hæredis nomen deleat, vel sigillum auferat, ipso facto censeri voluntatem ultimam mutasse. 2. Si testator aliud testamentum priori dissimile condat, hoc ipso prius testamentum irritasse censeri debere. 3. Idque etiamsi in priore testamento protestatus fuerit se nolle in alio quovis testamento disposita valere, modo in secundo clausulam derogatoriam inseruerit.

AXIOMA V.

Desideria morientium ex arbitrio viventium colliguntur.

Hoc est, quando non satis constat de voluntate testatoris, ad ejus præsumptam voluntatem confugiendum est quæ colligitur ex iis, quæ vel ipse, dum viveret, vel alii ejusdem conditionis homines viventes circa talia bona disponere solebant.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, num. 1129, 1131, 1153, 1163, 1164.

§ VI. *De Axiomatibus ad Justitiam Vindicativam pertinentibus.*

AXIOMA I.

Nemo judex esse potest in propria causa.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, num. 1409 et 1469. Hinc non licet vindicta privati hominis.

AXIOMA II.

De occultis non judicat Prætor.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 2, num. 1603, et lib. 7, n. 47, 3 et 52.

AXIOMA III.

Sanctius est impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare.

COROLLARIA.

Fit 1. Si ebrius aliquem occidat, nec certo constet, quod ea se intentione inebriaverit, spectato jure naturali, vel omnino puniri non posse ut Molina aliique apud Gobat. in *acc. Canon. c.* 20, *num.* 19, censent vel mitiori certe pœna puniendum esse, quam sit ordinaria. Azorius, Fagundez et Comm. Doctores. 2. Eum, qui prudenter dubitat, utrum filius aliquis ex adulterio conceptus sit suus, non posse ab Judice ad eum alendum compelli, S. Anton. Sylv. Navarr. Lessius, Gobat. in *acc. Canon. c.* 28, *num.* 42. Vide etiam lib. 4, num. 1496.

AXIOMA IV.

Ut respiciatur personæ diversitas, non patitur ferendæ sententiæ æquitas.

COROLLARIA

Vide lib. 4, n. 1478, 1492, 1499 et seqq.

AXIOMA V.

Judex debet esse propensior ad absolvendum, quam ad condemnandum.

Vide lib. 4, num. 1473.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, num. 1474 et lib. 6, p. 2, a n. 1253.

AXIOMA VI.

Non agnoscitur latæ sententiæ æquitas, cui deest præscripta Juris solemnitas.

COROLLARIA.

Fit 1. Nullam esse sententiam, reo non audito, aut causa non bene cognita; item reo non citato, ac sine litis contestatione.

AXIOMA VII.

Cum partium jura sunt obscura, reo potius favendum est, quam actori.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, num. 1469 et a num. 1480.

AXIOMA VIII.

Non debet actori licere, quod reo non permittitur.

COROLLARIA.

Fit 1. Si reo denegatur beneficium appellationis, negandum etiam actori. 2. Non licere actori post litem contestatam mutare Procuratorem, aut litem in se tranferre, quum id reo non liceat. 3. Actorem, qui impetravit, ut reus cogatur personaliter comparere, debere et ipsum sistere se judicio in propria persona. Non licet tamen reo, uti licet actori, unum ex variis Judicibus deligere, quia sic posset judicium eludere, *L. quod legatus* 38, *ff. de judic.*

AXIOMA IX.

Non censeri debet sententia Judicis rata, quæ non fertur secundum allegata et probata.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 1496; *Resp.* 3 et 4.

AXIOMA X.

Non requiritur alia probatio, quando præcedit propria confessio.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 1449, 1456 et lib. 6, p. 2, n. 1786; *Resp.* 3, n. 11.

AXIOMA XI.

Nullus defensionibus pluribus uti prohibetur.

COROLLARIA.

Fit 1. Eum, qui hominem a se occisum ab initio negavit, posse, si postea convictus sit, recurrere ad exceptionem, quod ob tutelam corporis occiderit. 2. Eum, qui ex allatis rationibus succumbit, posse ad testes confugere. 3. Eum, contra quem probatum est, jure possessionem aliquam illi non competere, posse se per exceptionem præscriptionis defendere.

Alia ad *Testes* pertinentia Axiomata congerit Lohner, quæ facile ex Doctrinis Auctoris lib. 4, n. 1514 ad 1521, colligi possunt. Sed et plura addi possent circa *præsumptiones* et *probationes*, quæ collegit noster Auctor ibid. n. 1435 et 1436.

CAPUT VI.

DE AXIOMATIBUS AD RELIGIONEM PERTINENTIBUS.

§ I. *De Axiomatibus ad Orationem spectantibus.*

AXIOMA I.

Exaudit Deus infallibiliter, si homo petat convenienter.

Num autem obligatio sit in conscientia orandi cum interna attentione et cum fide ac spe, vide lib. 4, n. 1341, 1348, 1349.

AXIOMA II.

Non implet Ecclesiæ imperium, qui debito modo non recitat canonicum Officium.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 1238, 1241, 1250, ad 1257, 1294 ad 1312, 1324 ad 1341 et 1342.

AXIOMA III.

Non est liber ab omni crimine, qui Officium canonicum sine ulla legitima causa non recitat in tempore.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 1312 ad 1324.

AXIOMA IV.

Obligatur ad divinum officium, quisquis participat Ecclesiasticum Beneficium.

COROLLARIA.

Vide lib. 11 n. 1186. *Resp.* 3 et a n. 1092 ad 1236.

§ II. *De Axiomatibus ad Beneficium Ecclesiasticum spectantibus.*

AXIOMA I.

Nihil prodest Beneficium, quod non est canonice obtentum.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 371 ad 469.

AXIOMA II.

Invalide possidet beneficium, quem jura non agnoscunt idoneum.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, a n. 734.

AXIOMA III.

Qui sentit commoda Beneficii, sentire debet et onera Officii.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, n. 808 ad 862 et 864 ad 883.

AXIOMA IV.

Non est tutus in conscientia, qui plura possidet Beneficia.

Vide lib. 4, a n. 896.

§ III. *De Axiomatibus ad juramentum pertinentibus.*

AXIOMA I.

Non est illicitum juramentum, si debito modo causaque fiat.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, n. 263 et seqq.

AXIOMA II.

Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, a n. 303.

§ IV. *De Axiomatibus ad votum pertinentibus.*

AXIOMA I.

Votum a Deo non respicitur, quod non de meliori bono esse cognoscitur.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, a n. 399.

AXIOMA II.

Ingrata Deo est voventis promissio, si non sequatur rei promissæ redditio.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, a n. 427.

§ V. *De Axiomatibus ad Festorum et Jejuniorum observationem spectantibus.*

AXIOMA I.

Nescit legitime festa observare, qui præsumit serviliter laborare.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, a n. 573.

AXIOMA II.

Frangit Ecclesiasticas abstinentias, qui debitas non observat circumstantias.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a n. 1259.

§ VI. *De Axiomatibus ad vitia Religioni opposita spectantibus.*

AXIOMA I.

Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos transferendum.

COROLLARIA.

Vide lib. 4, a n. 1381 et a n. 1410. Fit etiam, Calicem et similia vasa, aut vestimenta sacra non posse sæcularibus personis pro usu profano vendi, nisi prius exsecrentur.

AXIOMA II.

Vitiat affectum vel cultum superstitio, si desit causæ vel objecti proportio.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 1, n. 7,

AXIOMA III.

Non est immunis a Simonia, qui pretio mercatur bona spiritualia.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, n. 56 ad 199.

CAPUT VII.

DE AXIOMATIBUS AD SACRAMENTA SPECTANTIBUS.

§ I. *De Axiomatibus ad Sacramenta in genere spectantibus.*

AXIOMA I.

Non efficitur validum Sacramentum, nisi verbum accedat ad elementum.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, n. 6 et seqq.

AXIOMA II.

Inanis est Sacramentalis actio, cui deest legitima Ministri intentio.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, a n. 54.

AXIOMA III.

Non debet concedi Sacramenti participatio, ubi non supponitur legitima dispositio.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, a n. 165.

AXIOMA IV.

Repetendum est Sacramentum, quando non adest certitudinis experimentum.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, a n. 123, a n. 310 et p. 2, n. 533 et a n. 1773 et n. 2122.

AXIOMA V.

Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, n. 129 et lib. 6, p. 2, n. 2150 et a n. 2202.

AXIOMA VI.

In morbis desperatis satius est dubium adhibere medicinam, quam nullam.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1. n. 238. IV et n. 271. III et 376 et p. 2, n. 1140 et a 1156 et 2090.

AXIOMA VII.

Supplendum est in Sacramentis sollicite, quod prius prætermissum fuit incaute.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, n. 327, V, et 340 et 375 et p. 2, n. 544 et a n. 2200.

§ II. *De Axiomatibus ad Sacramentum Eucharistiæ pertinentibus.*

AXIOMA I.

Quod vitæ spirituali conservandæ institutum est Eucharistiæ convivium, non est trahendum in mortis perniciosum exitium.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, a num. 511.

AXIOMA II.

Non potest æternum vivere, qui cibum vitæ non sumit in tempore.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, a num. 589.

AXIOMA III.

Sumit Eucharistiam legitime, qui sumit sub una specie.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 1, num. 509, 510 et 611.

AXIOMA IV.

Jure merito vivit de Altari, qui propter Altare studuit operari.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 2, a num. 123.

§ III. *De Axiomatibus ad Sacramentum Pœnitentiæ spectantibus.*

AXIOMA I.

Non remittitur facta a Deo aversio, nisi fiat ad eum conversio.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 2, a num. 655 et 2003 ad 2015.

AXIOMA II.

Sperari non potest a Deo peccati remissio; nisi præcedat ejusdem dolorosa confessio.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 2, a num. 2015.

AXIOMA III.

Non nocet omissa circumstantia, quando salva manet ipsa Sacramenti substantia.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 2, a num. 935 ad 945, 975, et seqq. et a num. 1140.

AXIOMA IV.

Non habet verum emendationis propositum, qui non vult vitare peccandi periculum.

COROLLARIA.

Vide lib. 5, a num. 252 et lib. 6, p. 2, num. 1831.

AXIOMA V.

Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, a num. 1983.

§ IV. *De Axiomatibus ad Sacramentum Matrimonii pertinentibus.*

AXIOMA I.

Nuptias non concubitus, sed consentus facit.

COROLLARIA.

Vide lib. 3, p. 2, num. 328, lib. 6, p. 3, n. 157, 550.

AXIOMA II.

Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 3, num. 157 et 367, 401, in fine.

AXIOMA III.

Duo vincula fortius ligant quam unum.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 3, num. 74, 114, 421.

AXIOMA IV.

Errantis nullus est consensus.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 3, num. 156. V. et a num. 167 et a num. 549.

AXIOMA V.

Actus, qui non valet, ut geritur, saltem valet, ut valere potest.

COROLLARIA.

Vide lib. 6, p. 3, num. 52 et 689.

THEOLOGIA MORALIS

INDEX RERUM SUMMARIUS

LIBER SEXTUS.

PARS TERTIA.

TRACTATUS VI.

DE MATRIMONIO.

CAPUT I.

DE SPONSALIBUS.

CAPUT II.

DE MATRIMONIO SECUNDUM SE.

CAPUT III.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII

LIBER VII.

DE CENSURIS ECCLESIASTICIS, ET IRREGULARITATIBUS.

CAPUT I.

DE CENSURIS IN GENERE.

CAPUT II.

DE EXCOMMUNICATIONE.

CAPUT III.

DE SUSPENSIONE, ET DEGRADATIONE.

CAPUT IV.

DE INTERDICTO.

CAPUT V.

DE IRREGULARITATE.

LIBER VIII.

DE S. CRUCIATÆ BULLA TRACTATUS UNICUS.

CAPUT I.

DE COMMUNI VIVORUM BULLA.

LIBER IX.

DE OFFICIIS CONFESSARII.

SECTIO I.

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM JUDICIS GERIT.

SECTIO II.

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM DOCTORIS GERIT.

SECTIO III.

DE OFFICIIS CONFESSARII, PROUT PERSONAM MEDICI GERIT.

APPENDIX.

DE IIS QUÆ PRÆSTARE DEBET CONFESSARIUS POST ABSOLUTUM SACRAMENTUM.

LIBER X.

THEOLOGIA MORALIS AD CATECHETICAM THEOLOGIAM REDACTA.

FINIS

LIBER V.

FINIS

INDEX

LOCUPLETISSIMUS

CASUUM ET RESOLUTIONUM QUÆ IN TOTO OPERE CONTINENTUR

MONITUM

Cum aliis omnibus Libris, tum præsertim in iis qui de Morali Theologia agunt, maximo semper solet esse studiosis hominibus adjumento eorum quæ in illis pertractantur, Index accuratus. Ne quid igitur esset, humanissime Lector, in hac, quam tibi exhibemus, Morali Theologia, quod omnino desiderares, Casuum omnium et Resolutionum locupletissimum indicem improbo quodam labore summaque diligentia a præstantissimo Societatis Jesu Theologo concinnatum tanquam pro coronide totius operis hic adnectimus.

Hic vero opportune te monitum volo, non omnes Indicis hujus propositiones in generali sensu semper accipiendas esse, sed quandoque aliquas limitandas et restringendas, quod in libro et numero citatis videbis. Illud etiam animadvertendum est, litteras illas compendiosas quæ in hoc Indice passim occurrunt, quæque loca designant, hoc pacto esse intelligendas.

l indicat librum.
p indicat partem libri.
n indicat numerum in margine descriptum.
a n significat ab ipso numero incipiendo tractari de subjecta materia.
d addita numero 2055, significat Decretum aliquod S. Congregationis sub eo numero contentum, quod sequenti numero item marginali denotatur.
a d indicat ab isto Decreto incipiendo tractari de subjecta materia.

Si quando vero occurrit numerus sine libro et parte libri, tum subintelligitur liber et ejus pars quæ ultimo loco supra citata est. Vale.

A

ABBAS.

Abbas tenetur ex officio et justitia aliquando in **eccata** subditorum indagare, eos paterne corripere, **t a** peccatis revocare, lib. 2, num 208. Tenetur ali**uando** etiam cum vitæ suæ periculo adhibere dili**entiam,** quam potest, ut peccata subditorum impe**iat, num.** 208, 211. Fugitivos et apostatas tenetur **equirere,** si absque gravi damno ordinis possit, et **on videantur** omnino incorrigibiles, l. 4, n. 198; **er sententiam** ejectos, si se correxerint, probabiliter **enetur** recipere, num. 198. Non tenetur apostatas et **gitivos** recipere ad eumdem gradum honoris, quem **abuerint,** n. 202. Peccat, si subdito permittat ut su**erflua** pretiosa et statum suum non decentia penes se **abeat,** n. 96. Excommunicationem incurrit si subditos religiosos cum excessu verberet, vel in modo delinquat, l. 7, n. 318. Ab ea absolvi potest a Confessario a se electo, n. 321. Vota religiosi irritare potest, etiam a se semel ratificata, item a Prædecessore æquali vel inferiore confirmata, non tamen a Superiore. Nec irritare potest votum transeundi ad Religionem strictiorem, l. 3, p. 1, n. 482. Videns votum violari, et non contradicens, cum facile possit, videtur dispensare, num. 537. Potest aliquem ex ordine ejicere sub conditione, ut vel aliam Religionem intret, vel ad suam revertatur, l. 4, num. 198. Potest a professuro scripto exigere, ut se obliget ad reformationem, ad strictiorem observantiam, etc., n. 68.

Abbas confirmatus potest ante benedictionem omnia exercere, quæ sunt juridictionis, l. 4, n. 436.

Abbas non potest extra suam Ecclesiam, sine licentia Ordinarii, uti mitra et baculo, neque ea ante se deferre, si alius celebret. l. 6, p. 2, n. 260, 2955; D. 109,

ABBATISSA.

ABORTUS.

ABSENS, ABSENTIA.

ABSOLUTIO.

late, a n. 1769. Quoties absolutio repetitur, toties datur nova gratia, n. 642. Repeti non debet in eadem confessione super eadem peccata, n. 643. Nec repeti debet si pœnitens post confessionem statim redeat, et sola venialia afferat, vel circumstantias mortalium non notabiliter aggravantes, n. 644.

Absolutio potest ab uno pluribus dari simul, n. 645. Etiam potest uni dari a pluribus, n. 646. Si uni detur a pluribus, ordinarie conficiuntur plura Sacramenta, num. 647. Absolutionis verba hæc sunt : *Ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris*, etc. n. 579; a n. 628. Si timeatur censura : *Ego te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, in quantum possum et tu indiges, deinde ego te absolvo a peccatis tuis*, etc. n. 1567. Si plures simul absolverent, possent probabilius uti hac forma : *absolvimus te a peccatis*, n. 649. Sensus verborum formæ absolutionis ex institutione humana hic est : *Quantum est ex me, judicialiter libero te a peccatis*. Ex institutione hic : *quantum est ex me, confero tibi gratiam per se remissivam peccati post Baptismum commissi*, a. n. 641.

Absolutio est valida, si reverentiæ causa dicas : *Absolvo Dominationem, Excellentiam* vel *Majestatem Vestram*, n. 579. Est invalida, si dicas : *Absolvat te Deus*, vel *absolvat te Christus*, ib. Absolutionis forma, quæ communiter adhibetur, est hæc : *Misereatur tui*, etc. ib. In absolvendo ritus servandus est pro consuetudine cujusque loci et Ecclesiæ, n. 579, 653. Absolvendi facultas potest subdelegari etiam in ordine ad ipsum, qui subdelegavit absolvendum, n. 1687.

Absolutio a censura differt a dispensatione, quod illa sit actus justitiæ, dispensatio autem, actus gratiæ, etc. l. 6, n. 13, 127. Data pro foro interno tantum, seu conscientiæ, aliquando nihil juvat in foro externo, n. 14. Dari potest illi, qui ex fiducia ejus obtinendæ censuram incurrit, n. 129. Valida est data in Sacramento pœnitentiæ defectu v. g. doloris invalido, n. 151. Obtenta ex causa falsa probabilius tum tantum est valida, si absolvens intendat absolvere non obstante falsa causa, n. 152. Obtenta ex metu gravi injuste incusso est invalida, n. 153, 155. Ordinarie eam dare potest, qui eam tulit, vel ejus superior, vel successor, vel delegatus, n. 126. Dari solet cum variis cæremoniis, a n. 155. Data extra Confessionem ab eo qui habet potestatem in foro conscientiæ absolvendi, probabiliter est invalida, n. 155. Dari potest absenti et invito, num. 155, 161. Dari potest ab una censura, et non altera, ibid. Data ab Ordinario, non præstita satisfactione, tamen est valida, ibid. Dari potest sub conditione de futuro, ibid. et n. 157. Dari potest ad reincidentiam ab illis qui habent potestatem ordinariam absolvendi, etc. n. 155, 158. Pro foro interno extra Confessionem probabilius fieri non potest, si Bulla habeat *auditis Confessionibus*, n. 161. Pro delicto non valde gravi privatim fieri debet, n. 163. Absolutioni a censuris ob horrenda crimina incursus præmitti debet juramentum de obediendo mandatis Ecclesiæ, n. 164. Si detur in causa necessitatis, reus sub juramento obligari debet ad comparendum coram Superiore, quam primum commode poterit, n. 165. Ut sit valida, ordinarie præmitti debet satisfactio, si fieri possit, a n. 166. Probabiliter est valida, si pars læsa satisfactionem condonet, n. 169. Est invalida, si absolvendus falso dicat se satisfecisse, n. 171. Est invalida pro foro externo, si pœnitens dubitet de obligatione satisfaciendi, n. 172. Est valida pro foro interno, si dubitet an damnum intulerit, ibid. Est invalida, si certus sit se damnum intulisse, et dubitet an satisfecerit, ibid.

Absolutio generalis a censuris, collocationibus beneficiorum ad cautelam præmitti solita, pluribus non prodest, l. 7, n. 122.

Absolutus a censura in foro interno, si nominatim excommunicatus non fuerit, non tenetur se gerere tanquam censuratum, l. 7, n. 154. Simpliciter absolutus a censura dubia, non est opus, ut si comperiat eam certam, de novo absolvatur, n. 160. Absolutus in foro conscientiæ tantum, si crimen deferatur ad Judicem, non indiget nova absolutione, n. 162. In casu necessitatis absolutus, probabilius, si postea commode possit, tenetur comparere in persona propria coram Superiore, n. 165, a laico vel clerico non Sacerdote absolutus a censuris in articulo mortis, probabiliter in loco sacro sepeliri potest n. 263. Ab excommunicatione absolutus in necessitate a non habente potestatem extra eam necessitatem absolvendi, tenetur sub nova excommunicatione incurrenda postea coram habente potestatem comparere, n. 323.

Absolvendi a reservatis potestas ordinaria est favorabilis et late interpretanda, l. 6, p. 2, n. 1684.

Absolutus a reservato cum onere se sistendi superiori, non tenetur se sistere ante Missam, vel Communionem, sed satis est, si prima commoda occasione se sistat, l. 6, p. 2, n. 1697. Si non possit seipsum sistere Papæ, secundum communem non tenetur id facere per alium vel per litteras, ad Episcopos autem aut alios superiores probabilius tenetur, ibid. Absolutus in articulo mortis probabiliter non tenetur se postea sistere superiori vel alteri pro reservatis, nisi hæc habeant annexam censuram, n. 1548.

ABSTINENTIA.

Abstinentia non tantum a carnibus, sed etiam ab ovis et lacticiniis requiritur in quadragesima, et in diebus jejunii extra Quadragesimam, nisi consuetudo permittat ut in his partibus septentrionalibus, l. 2, p. 2, a n. 1259. Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere a carnibus, si possit, aut, qui non potest omnibus diebus, tenetur illis, quibus potest, l. 1, n. 778. Abstinentia a carnibus diebus Rogationum et festo S. Marci obligat sub mortali, l. 3, p. 2, n. 1263. Si festum S. Marci transferatur, in aliquibus Diœcesibus etiam transfertur abstinentia, in aliis omittitur, l. 4, n. 1291.

ACADEMICORUM DOCTRINA.

Academicorum doctrina fuit, ad licite operandum non esse opus ullum judicium formare, sed satis esse hoc agere, ad quod agendum invitarent sensus, vel objecta menti proposita, l. 1, n. 388.

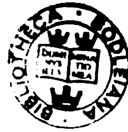
ACATHOLICUS.

Acatholicus Matrimonium contrahens sub conditione : *Si conjux maneat fidelis*, factus Catholicus probabilius potest transire ad secundas nuptias cum catholica, quod tamen propter scandalum facile fieri non debet, l. 6, p. 3, a n. 250. Acatholici converti nolentes, si Romæ dispensationem peterent, eam utique obtinerent, n. 2867. Ante Matrimonium cum impedimento contractum conversi, non possunt ideo dispensari, n. 868.

Acceptatio promissionis. V. *Promissio*.

ACCEPTILATIO.

Acceptilatio est immaginaria quædam solutio, per quam obligatio tollitur, l. 3, p. 2, n. 757.

BENEFICIUM.

Beneficium Ecclesiasticum, est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale auctoritate Ecclesiæ constitutum, l. 4, num. 213. Aliud est sæculare, quod pro Sæcularibus : aliud regulare, quod pro Regularibus est institutum, ibid. Aliud est duplex, quod administrationem vel eminentiam aliquam habet adjunctam : aliud simplex, quod tantum institutum est ad officia divina obeunda sine administratione, vel eminentia singulari, n. 213, a n. 226. Duplex aliud est majus, quod est quasi culmen Beneficiorum et dignitatum : aliud medium, v. g. Decanatus, Abbatia, etc. Aliud minus, in quo exercetur juridictio tantum in foro interno, num. 227. In dubio, an sit simplex, an curatum, censeri debet simplex, n. 228. Canonicatus est Jus spirituale, quod aliquis ad Capitulum spectans habet ad stallum in Choro, etc n. 215. Præbenda est jus percipiendi fructus provenientes a Canonicatu, num. 216. Præstimonium est Beneficium institutum pro Clericis, ut studiis vacent, n. 217. Beneficium titulare, quod in titulum perpetuum sic confertur, ut absque gravi causa non possit auferri, num. 218. Beneficium manuale est, quod ad nutum alterius auferri potest, n. 219. Beneficium monoculare est, quod est unicum in Ecclesia, n. 220. Commenda spiritualis est officium, vel Beneficium, in quo alicui commendatur administratio aliqua spiritualis, n. 221. Manuale probabiliter est re ipsa Beneficium, n. 222. Beneficia Regularia possunt esse in Ecclesia Sæculari, et Sæcularia in Regulari, imo possunt esse in eadem Ecclesia, n. 223. Sæculare vacat per Professionem retigiosam, n. 224. Sæculare probabilius non potest sine dispensatione conferri Regularibus, num. 225. Novitio tamen valide conferri potest, ibid. In Archidiœcesi Coloniensi nullus Regularis ad Sæculare, nec Sæcularis ad Regulare aut sæculare curatum admitti debet sine examine, etc. n. 650. Non omne Beneficium curatum est parochiale, num. 599. Principaliter curatum dicitur, cui a principio Cura animarum est annexa tanquam principale onus. Tantum habitu curatum, si beneficiatus non teneatur actu per se exercitum illius Curæ habere, l. 3, part. 1, a n. 750. Beneficia præsertim curata diu vacare non debent, l. 4, num. 601. Præbendæ Canonessarum non sunt vera Beneficia, n. 230. Capellania tum tantum est Beneficium, si auctoritate Episcopi sit creata et dotata, num. 235. Vicaria perpetua est Beneficium, non vero temporalis, num. 240. Beneficium erigere, est cum approbatione Superioris Ecclesiastici statuere jus percipiendi fructus ob aliquod spirituale officium, num. 271. Plura in eodem altari constitui possunt, num. 272. Aliqua solus Papa, aliqua etiam Episcopus, et Jurisdictionem quasi Episcopalem habens, aliqua 40 annorum possessio mutare potest, num. 273, a n. 296. Etiam solus Papa aliqua unire potest, aliqua Episcopus et Jurisdictionem quasi Episcopalem habens, a num. 274. Si ex duobus æque principalibus fiat unum, neutrum per unionem extinguitur, si autem unum accessorie annectatur alteri, annexum amittit rationem Beneficii, n. 280. Beneficii divisio est, quando de uno fiunt plura, illi autem Jure ordinario possunt dividere, qui possunt unire, a n. 188. Beneficii dismembratio est separatio aliquorum fructuum ab eo : hæc relinquit unum Beneficium, num. 289. Beneficii suppressio est extinctio tituli, per quam Beneficium desinit. Possunt extinguere et dismembrare beneficia, qui possunt dividere et unire, num. 295. Beneficium acquiritur per electionem, præsentationem, vel per liberam collationem. Acquiritur actu, si acquiratur Jus in re; potentia, si acquiratur tantum Jus ad rem, num. 298, 299. Necdum vacans conferri non potest, nec peti aut promitti in specie, a n. 461. Potest vivente adhuc beneficiato incorporari v. g. Monasterio, n. 463. Beneficiorum non Patronatorum Supremus Collator est Papa et ordinarie Episcopus in sua Diœcesi, n. 298, 469. Beneficii provisio, nominatio ad Beneficium, præsentatio, institutio, collatio; investitura, electio, postulatio, confirmatio, admissio, possessio in aliquibus differunt, num. 301. Beneficia tribus modis Papa conferre potest, Jure præventionis, concursus et devolutionis, num, 298, a n. 470. Circa provisionem Beneficiorum Cardinales, Legati Apostolici, Episcopi, Vicarii Generales, Capitula, eorumque Vicarii et Monasteria varia possunt, num. 559. Si idem Beneficium eadem vel diversa die pluribus conferatur vel cedatur uni, vel pluribus sub conditione, uni absque conditione, hic aliis præferri debet, in aliis circumstantiis pro varietate circumstantiarum modo hic, modo alter præferendus est, a n. 576. Conferri debet sine diminutione, a num. 668. Beneficio onera addere soli Papæ licitum est, Episcopis tamen etiam licet ob necessitatem, num. 669. Beneficia plura simul habere ordinarie non licet, et est indispensabile, num. 862, a n. 897. Nec Papa ideo censetur in hoc dispensare, quod sciens aliquem plura Beneficia habere, id toleret, sed ex aliis circumstantiis id colligi debet, a n. 908. Habenti plura Beneficia ex dispensatione, si conferatur adhuc aliud incompatibile, eo ipso priora vacant, num. 912. Beneficia incompatibilia sunt varia, num. 662, a num. 918. Beneficia quatuor modis amittuntur : 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione Juris. 3. Per sententiam Judicis. 4. Per liberam resignationem, num. 884.

Beneficium an digniori sit conferendum. V. *Dignior.*

Beneficium quando dicatur litigiosum. V. *Pacifica possessio.*

Beneficii affectio. V. *Applicatio manuum Papæ.*

Beneficii collatio. V. *Collatio Beneficii.*

Beneficia per concursum. V. *Concursus.*

Beneficii obtentio ratione Coadjutoriæ. V. *Coadjutoria.*

Beneficii fructus. V. *Fructus.*

Ad Beneficium nominatio. V. *Nominatio ad Beneficium.*

Beneficio an onera addi possint. V. *Onera.*

Beneficia parochialia. V. *Parochus.*

Beneficii patronus V. *Patronus.*

Beneficii pensio. V. *Pensio.*

Beneficii permutatio. V. *Permutatio.*

Beneficii possessio. V. *Possessio.*

Beneficii postulatio. V. *Postulatio.*

Ad Beneficium præsentatio. V. *Præsentatio.*

Beneficii obtentio per preces. V. *Preces.*

Beneficii provisio. V. *Provisio.*

Beneficii resignatio. V. *Resignatio.*

Beneficii surrogatio. V. *Surrogatio.*

Beneficii valor. V. *Valor.*

Beneficium vacans esse potest : 1. De Jure tantum. 2. De facto tantum. 3. De jure et de facto simul, l. 4, num. 885. Modi vacationis Beneficii sunt duo, naturalis et civilis, num. 886. Duplex ejusdem Beneficii vacatio in eodem genere dari non potest, n. 890. Vacatio finitur per provisionem legitimam accepta-

l. 3, part. 2, num. 84. Si ea habeas sine delicto, poteris tibi retinere. Si vero ex delicto, teneris restituere pauperibus, ibidem. Bona certa ordinarie possessori justo restitutui debent, ibidem. Bona incerta pro varietate circumstantiarum aliquando restitui debent, n. 84, a n. 92.

Bona inventa jure naturali et gentium fiunt primo occupantis, si nunquam fuerint sub alicujus dominio, l. 3, p. 2, n. 84. Quod si aliquando dominium habuerint, aliquando omnia, aliquando pars illorum restitui debet, a n. 86, a n. 105. Bona derelicta sunt ea quæ Dominus non vult amplius esse in numero rerum suarum : l. 3, p. 2, n. 90. Fiunt primo occupantis, a n. 90. Etiam censentur bona derelicta, si valde diu fuerint perdita, etc.

Bona vacantia sunt, quæ relicta sunt a defuncto qui nec hæredes habuit nequidem intra decimum gradum, nec de bonis illis disposuit, l. 3, p. 2, n. 104. Cujus sint dicta bona, ex consuetudine locorum colligi debet, a n. 104.

Bona hostibus erepta aut bello capta, si sint immobilia, cedunt Principi ; si mobilia, fiunt capientis : nisi consuetudo aliter habeat, l. 3, p. 1, n. 880, l. 3, p. 2, n. 113.

Bona Ecclesiastica immobilia et mobilia pretiosa ordinarie alienari non possunt, l. 4, a num. 1363. Etiam veniunt nomine bonorum Ecclesiasticorum Jura et actiones ad immobilia, etc. a num. 1365. Licitum est Catholicis, ea emere ab Hæreticis, et retinere, quandiu a propriis dominis occupata non sunt, l. 3, part. 2, n. 972.

Bona sæcularia fieri possunt Ecclesiastica sine consensu Principum, l. 4, a n. 1385. Donari, aut vendi possunt Ecclesiis, a n. 1389.

Bona necessaria censentur quæ ad vitam et statum decenter conservandum requiruntur. Superflua quæ ad ea conservanda non sunt necessaria, l. 2, n. 194, 199. Ex necessariis ordinarie non est obligatio dandi Eleemosynam : Ex superfluis probabiliter, etiam graviter indigenti succurrere, est obligatio sub mortali, n. 154, a n. 200.

Bonorum cessio. V. *Cessio Bonorum.*

Bonorum renuntiatio. V. *Renuntiatio.*

Bonum Matrimonii est tripartitum : Fides, Proles, Sacramentum, lib. 6, part. 3, num. 235. Bonum prolis exigit ut in usu Matrimonii non impediatur generatio. Bonum fidei ut abstineatur ab adulterio. Bonum Sacramenti inducit indissolubilitatem, ibid.

BONA FIDES.

Bona Fides pro præscriptione est conscientia bona, sive judicium practicum, saltem probabile, quod res, quam incipis possidere, sit tua, l. 3, p. 2, a n. 497. Ad eam varia requiruntur, ibidem. V. *Præscriptio.*

BREVIARIUM.

Breviaria non videntur ideo prohibita, quod non habeant facultatem imprimendi appressam, l. 4, num. 1742.

BULLA CŒNÆ.

Bulla cœnæ est decretum quod Papa omni anno die Cœnæ Domini, sive Jovis sancto, renovat : per quod fert censuras et reservationes in quædam crimina, l. 6, p. 2, num 1612. Bullæ cœnæ auctor ignoratur, ibid. Præter Hæresim formalem tantum, varii casus in ea reservantur, a num. 1613. Bullæ cœnæ tenor hic est : *Pastoralis Roman. Pontificis vigilantia,* etc. n. 2054. Possunt a Casibus in ea reservatis in foro conscientiæ absolvere Episcopi per se, vel per alium, etc. l. 7, n. 126, l. 6, p. 2, a n. 1620. Quando datur generalis facultas absolvendi ab omnibus censuris, non intelliguntur censuræ casuum Bullæ cœnæ, nisi Papa id exprimat, l. 7, num. 132. Bulla cœnæ per hoc omnes obligat, quod Romæ prumulgetur, et alibi de hoc, uti et de casibus in ea contentis, constet. Certum tamen videtur quod in aliquibus Germaniæ locis quoad aliqua saltem cum illo rigore non obliget, l. 2, n. 687, l. 6, p. 2, a n. 1619. Bulla cruciatæ sic dicitur quod sit in favorem militiœ cruciatæ, id est, rubra cruce in dextera scapula insignitæ : per eam quantitas major debiti incerti mutatur in minorem a Papa ad usum pium l. 3, p. 3, n. 410.

Bulla Jubilæi. V. *Indulgentia Jubilæi.*

BURSA.

Bursa corpalis in sacrificio omitti potest, sine peccato, l. 6, p. 2, n. 330.

C

CADAVER.

Cadaver Clerici mortui male tractans fit irregularis. l. 7, n. 530.

CŒCUS.

Cœcus excusatur a recitatione Horarum, nisi aliqua sciat memoriter, l. 4, n. 1217, 1219, 1230.

CALENDARIUM VETUS.

Calendarium vetus a fidelibus observari potest in locis in quibus novum necdum est receptum, l. 1, n. 585. In locis, in quibus novum receptum est, probabiliter adhuc vetus sequi possunt Catholici, l. 2, n. 113. Exiens e loco, ubi est vetus, ad locum ubi est novum receptum, potest Catholicus se huic accommodare, nisi veniat in terras Hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt ; ibi enim non potest ob scandalum, l. 1, n. 687.

CALIX.

Calix pro sacrificio sub mortali debet esse consecratus, quem Episcopi, Abbates et Sacerdotes privilegiati consecrare possunt, l. 6, p. 2, n. 308. Qui etiam probabiliter censetur consecratus, si in eo non consecrato aliquis celebraverit, ibid. Calix execratur, si notabiliter frangatur, ut fiat inutilis ad sacrificium, n. 255. Ex varia materia, modo vinum non imbibat, confici potest, n. 308, a n. 345. Si calix ex stanno, ære, aut alio metallo ob paupertatem antehac sit consecratus in eo celebrari potest, n. 545. Etiam nunc, quamvis non cogat paupertas calix ex stanno, aut alio metallo per se loquendo, consecrari potest, et in eo celebrari ; etiam in magna paupertate ex plumbo, qui tamen omni mense mundari debet, a n. 346. Probabiliter debet esse consecratus. Praxis sententiæ contrariæ est prohibita, n. 2150.

CAMBIUM.

Cambium est contractus, in quo permutatur pecunia pro pecunia cum lucro illius, qui in alterius gratiam permutat, l. 3, p. 2, n. 1029, 1030. In variis differt a mutuo 1030. Quatuor sunt cambiorum genera : 1. Dicitur cambium minutum, seu manuale, in quo dantur pecuniæ majores pro minoribus, vel contra. 2° Est cambium per litteras, cum campsor in hoc loco

CELEBRATO MISSÆ.

CELEBRIA FESTA.

CENSURA.

CENSUS.

CÆREMONIA BAPTISMI ET CONFIRMATIONIS.

CEREUS.

CERTITUDO MORALIS.

CESSIO BONORUM.

CHARACTER.

CHARITAS DEI.

CHARITAS PROXIMI.

diligere proximum actu interno et formali, omnes in universali complectendo, a num. 169. Præcepto huic optime satisfit, si diligatur proximus propter Deum, n. 183. Potest aliquando quis vi hujus præcepti vitam vel bona sua exponere pro proximo, ad quod tamen non tenetur, n. 168, a n. 1176. Charitas proximi quandoque excusat a jejunio, l. 3, p. 2, n. 1307.

CHARITATIVUM SUBSIDIUM.

Charitativum subsidium Episcopus a Clericis petere potest consentiente Capitulo et Clero, non autem videtur eos ad hoc cogere posse, l. 4, n. 851.

Chirographum. V. *Creditum.*

CHIROMANTIA.

Chiromantia est, si quis ex lineis et partibus manuum consideret temperiem corporis, imo etiam animi propensiones probabiliter conjectet, l. 3, p. 1, n. 8. Est licita, ibid.

CHIRURGUS.

Chirurgus tenetur habere sufficientem scientiam, et tutiora ac probabiliora sequi, l. 1, n. 92, l. 4. n. 153. Secundum artem secans vel adurens morte secuta, non est irregularis, l. 7, n. 529.

CHOREÆ.

Choreæ secundum se non sunt malæ, sed si fiant ex fine malo, aut cum periculo peccati, l. 3, p. 1, n. 387.

CHORUS.

Chori frequentandi probabiliter non est obligatio apud Religiosos, si non sint saltem quatuor, l. 4, n. 882. V. *Absens.*

CHRISMA.

Chrisma Baptismi, si necdum allatum sit, et offeratur baptizandus, qui est in periculo, antiquum adhiberi potest, l. 6, p. 1. n. 342. Si Anno necdum finito, deficiat, potest oleum olivarum affundi, minus tamen consecrato, n. 343. Sive novum sit, sive vetus, perinde est ad substantiam Sacramenti, num. 374. Qui extra necessitatem alio utitur, quam novo, peccat graviter, ibid. Chrisma Confirmationis etiam requirit balsamum præter oleum, in casu necessitatis tamen solo oleo quis confirmari potest, a n. 375. Probabilius simplex Sacerdos illud consecrare non potest, et Episcopo consecranti probabilius necessarii sunt Sacerdotes, a n. 378.

CHRISTIANUS.

Christiano in multis non licet communicare cum Judæo, l. 2, a n. 82. Non licet illi cohabitare, ut ita sit subditus illi, n. 84. Nec illi famulari habitando in propria domo Judæi, n. 86. Nec familiaritas cum eo, ex qua periculum perversionis vel scandali timeri potest, n. 89. Nec illum facere hæredem vel legatarium, nisi consuetudo aliud, n. 88. Nec illi vendere supellectilem sacram, nec cum eo inire Matrimonium, n. 91. Nec vesci azymis ritu Judaico, n. 87. Per se loquendo, est illicitum Cristianis bello aggredi Infideles, n. 3, p. 1, n. 873. Captivi in triremibus Turcarum vel Hæreticorum probabiliter ad vitandam mortem illis cooperantur licite ad rapinas, incendia, etc. l. 2, n. 250, 277. Captivi apud infideles, aut mercatores valide contrahunt Matrimonium sine Parocho et testibus, quamvis Trid. in patria sua sit promulgatum, l. 6, p. 3, a n. 779.

CIBORIUM.

Ciborium debet esse benedictum, l. 6, p. 2, n. 348. Continens particulas sacras non necessario supra corporale collocari debet, apud Germanos tamen est obligatio ad istam reverentiam n. 349. Renovatio ejus singulis Mensibus merito fieri deberet, n. 351, p. 1, a n. 501, In ejus renovatione Sacerdos particulas, vel etiam plures hostias sumere potest, a n. 501. Vermis in eo inventus, et ex speciebus natus, item sordes aliæ ibi contractœ comburi debent, et cineres projici in sacram piscinam, n. 503. Vendi vel oppignorari non potest, p. 2, n. 2055, D. 212.

CINERES BENEDICTI.

Cineres benedici possunt a cantaturo Missam, et aridi distribui debent l. 6, p. 2, n. 2055, D. 85, a D. 170, ad 174. V. *Palmarum Benedictio.*

CINGULUM PRO SACRIFICIO.

Cingulum pro sacrificio debet esse benedictum, l. 6, p. 2, n. 308. Amisit benedictionem, si nulla ejus pars sufficiat ad cingendum, num. 308, 329. Congruentius, est lineum, quam sericum, n. 2055, D. 312.

Circumstantiæ peccatorum. V. *Confessio*, Restitutionis. V. *Restitutio.*

CIRCUMCISIO.

Circumcisio simpliciter et rigorose non contulit gratiam ex opere operato, l. 6, p. 1. n. 2.

CITATIO.

Citatio, ut quis compareat die festo in Judicio, est irrita, l. 3, p. 1, n. 597. Citationes legum fiunt designando libros, quibus illæ continentur, etc. l. 1, a n. 878.

CLAVIS TABERNACULI.

Clavis Tabernaculi a Sacerdote asservari debet, l. 6, p. 2, n. 349, 2055, D. 148.

CLAUDUS.

Claudus non est irregularis, si absque baculo vel pede ligneo ad altare possit accedere, l. 7, n. 504.

CLAUSULA.

Clausulæ generales Rescriptis Romanis adjectæ (uti nunc usu receptum est) nihil operantur, l. 4, a. 655. Derogatoriæ, non semper tollunt vim Rescripti, n. 656. Decreti irritantis ligant etiam ignorantes, etc. n. 657. Clausula *motu proprio*, videtur sanare vitium subreptionis, non autem obreptionis, n. 654. Clausulæ in Rescriptis ad petitionem dispensationis circa Matrimonium plures obligant; aliquando etiam opponuntur tantum ut monitio, ut fiat, quod Juris est, l. 6, p. 3, a n. 940. V. *Rescriptum Romanum.*

Clausulæ fundationum. V. *Fundationes.*

CLAUSURA MONIALIUM.

Clausuram in Monasteria præter Papam introducere possunt Episcopi, Abbates, etc. l. 4, a n. 66. Decreta Pontificum de conservanda clausura, et ubi ea non est, introducendo in plerisque Diœcesibus sunt recepta, n. 67. Quis ad eum egrediendum licentiam dare possit, consuetudo observari debet, n. 69. Causa ingressus, vel egressus debet esse gravissima, legitima ac manifesta, a n. 70, 80. Sine licentia ingrediens vel egrediens incurrit excommunicationem majorem

tempore signatæ gratiæ : alias potest, num. 723. Potest solum exercere illa quæ jure vel consuetudine pertinent ad Coadjutoris officium, nisi coadjutus esset amens aut absens, num. 724. Non tenetur solvere Jura statuta pro ingressu, n. 725. Illi debetur congrua sustentatio a coadjuto, num 726. Pro coadjuto in necessitate supplere debet, num. 727. Posset sibi lucrari fructus, si coadjutus ob excommunicationem eorum esset incapax, num 728. Coadjutorem habens cum futura successione pro certo Beneficio, non potest optare aliud illius loco, nisi Coadjutori data sit facultas etiam in optione succedendi, num. 729. Potest per seipsum renuntiare jus succedendi, non autem obligationem serviendi sine consensu Papæ dimittere, n. 730. Potest per substitutum præstare ea, quæ potest per seipsum, n. 732. Habet prærogativas illius, cujus est Coadjutor, n. 733. Coadjutor Episcopi non sedet celebrans, nisi in faldi, stario, non utitur Baculo, nisi in ordinationibus, etc. l. 6, p. 2, n. 2055, D. 125, 126, 127.

CODICILLUS.

Codicillus est quasi testamentum imperfectum, qui ordinarie fit ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda, l. 3, p. 2, n. 1118.

CŒLIBATUS.

Cœlibatus est status perfectior Matrimoniali, l. 6, p. 3, n. 13.

CŒMETERIUM.

Cœmeterium violatur, uti etiam Ecclesia, per factum in eo homicidium moraliter malum; per moraliter malamproprii vel alterius sanguinis vel seminis effusionem; per sepulturam excommunicati non tolerati, vel infidelis, et per ejus destructionem, l. 6, p. 2, num. 255. Polluta Ecclesia etiam est pollutum cœmeterium, sed non contra, n. 294. Cœmeterium, si auctoritate Episcopi sit profanandum, ossa transferenda sunt ad novum cœmeterium, num. 298.

COGITATIO DE OBJECTO TURPI.

Cogitatio voluntaria speculativa de re turpi non est, per se loquendo, illicita; practica autem est illicita, l. 3, p. 1, num. 897, l. 5, a n. 107.

COGNATIO.

Cognatio est triplex, legalis, spiritualis et consanguinitatis, l. 6, p. 3, n. 512. Legalis est proquinquitas personarum proveniens ex adoptione perfecta, ibid. Hæc dividitur in Paternitatem, Fraternitatem et Affinitatem, n. 589. Paternitas reperitur inter adoptantem, et adoptatum, ac hujus descendentes, quæ cognatio est perpetua, a. num. 589. Fraternitas tantum invenitur inter liberos legitimos adoptantis, et inter adoptatum. Hæc solum tandiu durat, quandiu adoptatio, ibid. Affinitas legalis inter odoptantem et uxorem adoptati, item inter uxorem adoptantis, et adoptatum, hæc durat in perpetuum, ibid. Cognationis legalis impedimentum non contrahitur a liberis adoptivis inter se, n. 594. Gognatio hæc Matrimonio superveniens non privatione petendi debitum, n. 390, 601. Dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum exclusive, vel post Tridentinum, probabiliter tantum usque ad secundum inclusive, num. 512. Cognatio spiritualis est, quæ Jure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas ratione Baptismi vel Confirmationis, num. 512. Ratione Baptismi eam contrahunt infantem in Baptismo suscipiens, baptizans. cum baptizato, ejusque patre et matre, quam cognationem tamen probabiliter non contrahunt parentes propriam prolem in necessitate suscipientes, a num. 595, l. 6, p. 1, n. 346, a n. 357. Ad hanc cognationem contrahendam requiritur attactus baptizandi manu, etc. a num. 363. Ratione Confirmationis eam contrahunt patrinus assistens et confirmans cum confirmato et illius parentibus, si eum tangat. Probabiliter etiam eam contrahit patrinus non confirmatus, num. 391, 400, l. 6, p. 3, a num. 595. Ea dirimit Matrimonium usque ad secundum gradum inclusive, num 512. Contra eam peccans non privatur jure petendi debitum, num. 597. Hæc superveniens Matrimonio impedit usum ejus, num. 601. Hanc contrahens pater in necessitate baptizans suum vel conjugis suæ filium, non privatur jure petendi debitum. Probabiliter etiam non privatur, quamvis extra necessitatem id fecisset, n. 385. Probabiliter etiam non, si assistat velut patrinus omni alio absente, n. 386. Si extra necessitatem eam contrahat, secundum communem privatur jure petendi, non reddendi debitum, num. 387. Si ignoranter eam contrahat, non privatur jure petendi, num. 388. Si uterque contraxerit, probabilius uterque privatur jure petendi debitum, num. 389. Si uterque contraxerit, probabilius uterque privatur jure petendi, non reddendi debitum, num. 387. Si ignoranter eam contrahat, non privatur jure petendi, num. 388. Si uterque contraxerit, prsbabilius uterque privatur jure petendi debitum, num. 389 Cognatio consanguinitatis est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, n. 512. Dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum lineæ transversæ inclusive, ibid. V. *Consanguinitas*.

COGNOMEN.

Cognomen non additur in oratione de Sancto, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 165.

COLLATIO BENEFICII.

Collatio Beneficii est concessio ejus ex solo jure et libertate conferentis absque præsentatione Patroni, l. 4, num. 300. Fieri non potest ante vacationem Beneficii, num. 378, a num. 461. Collatio spectans ad ordinarium collatorem, debet fieri intra 6 menses a die vocationis cognitæ, aut Juris ad acquirendum acquisiti, nisi impedimentum intercurrat, a num. 378. Si collatio Parochiæ sit reservata Papæ, vel alteri competat, examen et præsentatio intra quatuor Menses fieri debet, ibid. Collatio debet esse pura, id est, non conditionata, si tamen fiat sub conditione, quæ jure inest, est valida num. 380. Debet esse certa, num. 381. Debet esse facta in perpetuum: solus enim Papa potest conferre ad tempus, num. 382. Debet esse sine diminutione et fieri gratis, num. 382. Debet fieri libere, n. 384. Collatio Beneficii simplicis ordinarie non prærequirit examen, si notum sit petentem esse sufficienter litteratum, num 385. Si collatio fieri debeat cum vel ex consilio alterius, et fiat sine illo, probabilius est nulla, num, 386. Si fieri debeat cum consensu et fiat sine illo, est nulla, num. 387. Si fieri debet per interventum alterius, valida est, si alter sit præsens, quamvis eam improbet, ibid. Si fieri debeat cum scientia alterius, valida est, si collator illi notificaverit, quamvis fiat sine consensu aut præsentia ipsius, ibid. Si fieri debeat ad supplicationem alterius, valida est, si hæc adsit

quamvis illi non obsecundetur, ibid. Facta ab inferiore, quam Papa, non requirit certa verba, vel scripturam, num. 388. Debet esse acceptata, num. 389. Potest quis prosequi plures collationes, n. 437. Si collatio facta sit alicui in excommunicatione constituto, acceptatio vero fiat post absolutionem ab eo acceptam, acceptatio hæc probabilius est invalida, l. 7, num 221. Si collatio facta sit ante excommunicationem, acceptatio in excommunicatione, hæc probabiliter est valida, ibid. Collatio facta excommunicato excommunicatione minore, probabilius non est ipso jure irrita, sed irritanda, n. 194, 218. Hæc probabilius tum tantum est irritanda, si electus suæ excommunicationis fuerit conscius, n. 195. V. *Beneficium.*

COLLATIO ORDINUM.

Collatio Ordinum, usque ad Diaconatum inclusive, committi potest Sacerdoti non Episcopo, l. 6, p. 2, n. 2212.

COLLATOR BENEFICII.

Collator ordinarius Beneficiorum vocatur, qui jure proprio Beneficium confert, l. 4, num. 370. Inter collatores ordinarios primus est Episcopus, num. 369. Mere laici collatores esse non possunt, per privilegium Papæ, tamen jus illud spirituale obtinere possunt, num. 371. Nec excommunicatus non toleratus collator esse potest, toleratus tamen valide confert, n. 372. Capax Juris conferendi, quamvis forte careat jure, si bona fide sit in possessione, valide et licite confert; item si sit in possessione rei cui jus conferendi est annexum, item si sit hæres vel successor in eo propter quod antecessor possedit Jus conferendi, nisi illi mota esset lis super possessione, tunc enim ante litis eventum illicite et invalide confert, n. 373. Si quis putetur collator per errorem communem, quamvis reipsa non sit, valide confert, n. 376. Nemo potest Beneficium conferre sibi ipsi, num. 377. Conferendi possessio acquiritur per actum unicum, quo quis tanquam Ordinarius ultimo contulit Beneficium, num. 374. Si plures habeant collationem simultaneam, possunt dividere per turnos vel menses, num. 375.

COLLATIUNCULA DIE JEJUNII.

Collatiuncula vespertina non frangit jejunium, l. 3, p. 2, n. 1259, 1298. Ex justa causa licet eam mane vel meridie sumere, ibid. Eam anticipare sine causa, probabiliter est veniale, n. 1278. Quantitas communiter assignatur quarta circiter vel quinta pars prandii, n. 1259, a n. 1299. Qualitas in collatione probabilius etiam spectari debet a n. 1302. Quoad quantitatem, qualitatem et tempus collationis, potissimum attendenda est consuetudo hominum timoratorum in unaquaque Patria, n. 1237.

COLLECTA IN MISSA.

In festis duplicibus et diebus octavis, per se loquendo, tantum est una collecta sive oratio. In semiduplicibus sunt ordinarie tres tantum, l. 6, p. 2, n. 417. Tempore Passionis, item infra octavas Paschæ et Pentecostes, si occurrat commemoratio, tertia collecta omittitur. In Dominicis infra octavas communiter fit commemoratio solius octavæ, n. 448. In Missa de festo simplici aut feria ordinarie dicuntur tres, vel quinque, vel septem aut etiam plures, et secundum communem in numero impari, n. 449. Quando tertia est ad libitum, sumi potest oratio *Fidelium*, vel quæcumque alia in Missali, quæ semper erit ultima, excepta *Fidelium*, quæ extra Missam de requiem est penultima, n. 450. Exposito Venerabili nulla fit pro solis defunctis, ibid. Præscripta ob publicam necessitatem, potest esse tertia ad libitum, vel addi pro quarta. Quod si tertia sit præscripta, debet addi pro quarta, n. 451. In duplici primæ vel secundæ classis ea omitti debet, ibid. Contra Paganos non debet immutari nomine Turcarum etc. n. 2055; D. 293. V. *Commemoratio.*

COLONUS.

Colono propter damnum modicum nihil ordinarie remittitur, secus propter magnum, l. 3, p. 1, n. 1038. Potest illi augeri pensio, si ob cœli clementiam fructus uberiores percipiat, ibid. Quantum et quando pensio illi augeri possit vel debeat, maxime spectandus est usus cujusvis patriæ, ibid. item a num. 1049. Coloni Religiosorum mendicantium eximuntur ab omni exactione, num. 280.

COLOR PARAMENTORUM.

Color aureus sive croceus æquivalet omni colori, l. 6, p. 2, num. 340. In defectu, potest color stolæ vel manipuli esse diversus a colore casulæ, n. 341. Violaceus adhibetur in Adventu, Quatuor-Temporibus, etc. n. 342. Albus die Jovis sancto, a Sabbato sancto inclusive usque ad vigiliam Pentecostes etc. ibid. Ruber in festo Pentecostes, pentecosten per quatuortemporibus, etc. ibid. Viridis ab octava Epiphaniæ usque ad Septuagesimam exclusive, etc. ibid. Niger die Veneris sancto, etc. ibid.

Color festi servatur per octavam, quando fit de octava, et in Dominicis occurrentibus infra octavas, nisi tum adhiberi debeat violaceus, a num. 343. Rubrica de coloribus probabiliter non obligat, hinc melius est quocumque die celebrare in quocumque colore, quam non celebrare, a n. 340.

COLUMBA.

Columbas habere est licitum, l. 3, p. 2, num. 265. Illas in agro tuo pascentes, per se loquendo, non licet occidere, ibid. Alienas per fraudem capiens tenetur eas restituere, nisi consuetudo sit contraria, n. 266. Si se alienis aggregarint, et amiserint consuetudinem redeundi, fiunt alterius, ibid.

COMMEMORATIO ANIMARUM.

Commemoratio Animarum, si incidat in Dominicam, Officium cum Missa transfertur in diem sequentem etiam festo duplici impeditam, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 294.

COMMEMORATIONES IN HORIS ET MISSA.

Commemoratio octavarum Natalis Domini, Epiphaniæ et Corporis Christi, fit semper, l. 4, a num. 1275. Si octava dies Corporis Christi occurrat vel concurrat cum die Octava S. Joannis, fit tantum commemoratio S. Joannis, n. 1278. Si duplex primæ classis eadem die occurrat cum Dominica, vel cum die octava, etc. habet commemorationem de illis ubique, de aliis festis non fit commemoratio, n. 1281. Duplex secundæ classis habet commemorationem de omnibus illis de quibus duplex. 1 classis. Item in primis Vesperis habet commemorationem de duplici quocumque, etc. num. 1282. Duplex majus et minus, item semiduplex ubique habet commemorationem de omnibus, n. 1283. Si officium fiat, v. g. de Confessore non Pontifice, et facienda sit commemo-

ratio de pluribus similibus festis, antiphonæ et versus pro secundo sumitur in 1 Vesperis ex Laudibus, pro tertio ex 2 Vesperis, etc. n. 1284. Quando officium fit de aliquo festo B. Virginis, non fit commemoratio de alio illius occurrente festo, l. 6, p. 2, num 436. Commemoratio de Cruce, ordinaria sufficit, si commoratio de Cruce tanquam de titulo Ecclesiæ sit facienda, n. 2055, D. 159. De B. Virgine facienda est in Ecclesiis titularibus B. Virginis Mariæ, etiamsi in Choro recitetur ejus officium parvum, D. 124. In Missa etiam de duplici, potest fieri commemoratio de SS. Sacramento, si illud sit expositum, n. 452; in Missa privata fit commemoratio illius de quo in Laudibus facta est, excepta Dominica Palmarum, et vigilia Pentecostes, etc. n. 453. In solemni, si sit festum primæ classis, nihil fit de vigila, nec de festo simplici, etc. sit tamen de feria majore, Dominica, etc. a n. 453. Si fieri debeant commemorationes festorum vel feriæ occurrentis, omittuntur collectæ ordinariæ festis simplicibus vel semiduplicibus assignatæ, quæ alias, si aliæ non assigneutur, sumuntur ex Dominica de tempore, num 455. V. *Collectæ in Missa.*

COMMENDA.

Commenda spiritualis est officium vel Beneficium in quo alicui commendatur administratio aliqua spiritualis; alio nomine vocatur Vicaria; estque perpetua vel temporalis, l. 4, num. 221.

COMMENDATARIUS.

Commendatario non defertur liber osculandus in Missa, l. 6, p. 2, num. 2055, D. 140.

Commissarius Bellicus, V. *Belli dux.*

COMMISSIO.

Comissio, quam Papa signavit, censetur revocata a Judicibus inferioribus, l. 4. n. 522. Commissio dispensationis data nomine Sedis Apostolicæ non expirat morte Papæ, l. 6, p. 3, n. 98.

COMMISSIO ALIQUID FACIENDI PRO ALTERO.

Cui commissio data aliquid emendi, vendendi, solvendi, negotiandi pro altero, potest ordinarie procedere secundum voluntatem committentis, et consuetudinem, consideratis circumstantiis rerum et personarum, etc. l. 3, p. 1, a n. 1039, p. 1, n. 927, 1039.

COMMISSIONIS ET OMISSIONIS PECCATUM.

Commissionis peccatum est libere aliquid ponere quod est prohibitum, omissionis est libere aliquid omittere quod est imperatum, l. 5, n. 7. Hæc peccata complentur per applicationem ad effectum aut ad omissionem effectus, a n. 27. Aliqua commissionis et omissionis peccata distinguuntur specie morali, ideoque in confessione explicanda, a n. 139; aliqua nequidem numero distinguuntur, a num. 144. Omissionis peccatum toties multiplicatur, quoties cum morali interruptione reperitur propositum non implendi præceptum, etc. a num. 180.

COMMODATUM.

Commodatum est contractus, quo res aliqua ad solum usum gratuito conceditur ad certum tempus, ante quod finitum commodator illud per se loquendo non potest repetere, l. 3, p. 2, n. 819. Commodatarius potest commodatum commodare alteri, nisi mens commodantis sit contraria, num. 820. Comm[...]
datarius tenetur ad sumptus ordinarios circa r[...]
commodatam, non ad extraordinarios, num. 821. [...]
commodatarius a re commodata damnum patiat[...]
commodator illud tenetur restituere si prævide[...]
vel scriverit vitium rei, secus non, num. 822. Pu[...]
lus, minor, prodigus, commodatum possunt repete[...]
ante tempus definitum, si absque auctoritate tut[...]
rem commodato dederint, num. 823. Si commodat[...]
pereat ex culpa aut negligentia, aliquando et[...]
levissima Commodatarii, hic tenetur damnum re[...]
cire, a n. 179. Commodatum pretiosum ordin[...]
debet præferri bonis propriis vilioribus in peric[...]
constitutis, a n. 182.

COMMODUM.

Commodum rei ordinarie spectat ad dominiu[...]
rei, l. 2, p. 1, n. 705.

COMMUNICATIO CUM EXCOMMUNICATO, VEL JUDÆO.

Communicatio cum excommunicato licita est i[...]
ordine ad confessionem, vel in aliis ad salutem a[...]
mæ spectantibus, etc. l. 7, a n. 285 : In multis casib[...]
non licet communicare cum Judæis, l. 2, a n. [...]
Judæo medico uti in gravi necessitate est licitum, [...]
85. V. *Christianus.*

COMMUNICATIO FACULTATUM EPISCOPIS CONCESSARUM.

Facultates Episcopis a Sede Apostolica ad cert[...]
tantum tempus concessæ cum potestate eas a[...]
communicandi, illas probabiliter possunt aliis co[...]
municare in perpetuum; verum, cum hoc pende[...]
voluntate Sanctissimi, declaratio a S. Sede peti de[...]
bet, l. 6, p. 2, n. 1598.

COMMUNICANTES.

Infra Octavas Epiphaniæ et Ascensionis, si occ[...]
rant alia festa propriam habentia Præfation[...]
tamen *Communicantes* dici debet de Epiphania [...]
Ascensione, l. 2, p. 8, num. 2055. D. 178.

COMMUNIO.

Ad primam Communionem accedere volentes b[...]
modo instruendi sunt, l. 6, p. 1, a n. 651. Optima[...]
eam præparatio est elicere actus Fidei, Spei, Ch[...]
tatis, etc. num. 652. Gratiarum actio post eam f[...]
potest renovando actum amoris erga Christum, g[...]
tias agendo, etc. ibid. Plura circa eam obser[...]
debent, v. g. saltem per unum Miserere exped[...]
dum post sumptam Communionem antequam ex[...]
etc. ibid. Communio quotidiana absolute loque[...]
non expedit omnibus indifferenter, quod ju[...]
prudentis Confessarii relinquendum est; valde [...]
quens autem absolute omnibus adultis convenit, a[...]
664. Frequens Communio non est semper sig[...]
prædestinationis, num 672. Una die sæpius comm[...]
care ordinarie non est licitum, a num. 673. Lici[...]
non est Communionem dare ad explorandam, [...]
eam suscipere ad probandam innocentiam, a n. [...]
Effectus Communionis plures sunt tam pri[...]
quam secundarii, a num. 678. Indigne communi[...]
optime Judæ comparatur; gravius illo adhuc pec[...]
tum dari potest, n. 515. Communio Cleri die J[...]
sancto de manu celebrantis fieri debet, l. 6, p. 2, [...]
2055. D. 133, 135. Sacerdotes communicantes hab[...]
debent stolam, vel pendentem vel in formam cru[...]

etiam est illis illicita, si propter paupertatem coacti sint pacisci pro inæquali pretio, n. 975. Si occupentur in illis contra voluntatem suam, ad quæ non sunt conducti, pro illis licita est occulta compensatio, si aliter compensationem habere non possint, n. 976. Si bona fide compensatione illicita usi sint, tenentur ad restitutionem, si contractum fecerint de ponendo famulatu pro certo stipendio, et non majore, alias non, n. 977.

COMPLEMENTA.

Complementa honoris, aut affectus exhibendi causa dicta, non sunt mendacia, l. 3, p. 1, n. 302.

COMPLENDA IN MISSA.

Defectus qui non sunt circa substantiam Missæ, ordinarie non sunt supplendi, si quis longe progressus sit, vel per hoc inverteret ordinem Missæ, aut admirationem excitaret in adstantibus, l. 6, p. 2, a n. 531. Defectus circa substantialia suppleri et compleri debent, ordinarie etiam, si sit dubium prudens de aliquo commisso, a num. 534. Pro complenda Missa posset Sacerdos latinus post consecrationem resciens panem fuisse ineptum, uti triticeo fermentato, si azymus haberi non posset, et scandalum abesset, n. 537. Si celebrans deficiat, ita ut pergere non possit, si forma primæ consecrationis necdum sit absoluta, nihil suppleri aut compleri debet; secus, si eam absolverit, n. 547. Etiam nihil completur, si deficiat post sumptionem utriusque speciei, n. 548. Si alii desint, complere ordinarie tenentur excommunicati irregulares in peccato mortali existentes, etc. etiam adhuc post unam circiter horam, a n. 549. Si Episcopus ordinans post consecrationem solius panis deficeret, in defectu alterius Episcopi alius Veteranus Sacerdos complere posset. Si post consecrationem utriusque speciei deficeret, Neo-Presbyteri Missam complere possent, n. 551. Si compleri possit a deficiente sumpto, v. g. jusculo, ab hoc et non ab alio jejuno compleri debet, n. 552. Si dubium an deficiens consecrarit, eadem materia sub conditione consecrari potest, n. 553.

COMPLEX.

Complex ordinarie Confessario manifestari non debet, potest tamen Confessarius interrogare necessaria ad confessionem, quamvis per accidens veniret in notitiam complicis, l. 6, p. 2, n. 1144, 1752, 1958. Non expedit ordinarie complicem moneri per Confessarium, quod si aliter fieri non possit: expedit illum a pœnitente manifestari extra Confessionem, ibid. Ad complicis peccatum manifestandum illi ad quem spectat illud emendare vel cavere, Confessarius pœnitentem cogere potest, numer. 1144. Si complex manifestarit Confessario peccata complicis, illa probabilius sunt materia sigilli, n. 1949. Complicem, per se loquendo, valide absolvit Confessarius, quod in Coloniensi, Leodiensi et Mediolanensi Diœcesi est prohibitum, n. 1204. Complex an fateri teneatur complicem, V. *Judex*.

COMPOSITIO RATIONE DEBITORUM.

Si creditor compositionem inierit cum debitore, qui foro cedit, vel si partem debitori remittit ob multas molestias subeundas in petendo, etc. vel si per fraudem ad remittendum sit inductus, etc. debitor, si meliori fortunæ restituatur, adhuc tenetur solvere reliquum, l. 3, p. 2, n. 457. Si debitor nunc offerat partem, ut sic creditorem ad reliquum remittendum inducat, si creditor ideo consentiat remissioni, ut saltem illam partem accipiat, alias non consensurus, debitor non deobligatur a solvendo reliquo, alias liberatur, n. 458. Compositio cum Papa, est conventio in qua Papa debitori indulget, ut major quantitas debiti incerti mutetur in minorem, qualis compositio valide et licite fieri potest, probabiliter etiam in debitis certis, a n. 409.

Compositio talis cum Papa fieri potest probabiliter etiam sine causa justa, si restitutio fieri debeat ex Lege Ecclesiæ, aliis non, n. 411. Si post compositionem illam factam compareat dominus, debitor tenetur ad totum, si diligentia requisita pro domino inveniendo præmissa non sit, n. 412. Episcopus probabiliter ita componere non potest pro sua Diœcesi, sicut Papa, n. 413. Nec princeps temporalis probabiliter id potest, si non sit spes reperiendi dominum, nisi consuetudo sit contraria, n. 414.

Compositio hæc in variis casibus et bonis fieri potest, scilicet fructibus Ecclesiasticis male perceptis, pro medietate legatorum, si nesciantur legatarii, etc. n. 416. Compositionem illam probabilius petere non possunt mercatores, pistores, etc. qui per parva furta defraudarunt ementes ex eadem communitate, qui nunc ignorantur, sed hominibus illius communitatis restituere debent, n. 417.

Compositio illa probabiliter tamen est licita, si creditor notus tam longe absit, ut ex præsumpta ejus venia posset dari pauperibus, n. 418. Hæres componens loco testatoris mortui, qui facultatem componendi habuit, quod probabiliter fieri potest, si eam compositionem petit specialiter pro se, et non agat ut hæres, hoc quod retinetur sibi reservare potest. Alias debet expendere in debita certa defuncti vel hæreditatis, n. 419.

COMPOSITIO LITIS BENEFICIALIS.

Compositio litis beneficialis vel Juris ad Beneficium, si fiat propria auctoritate propter aliquid temporale, est Simoniaca et illicita, l. 4, n. 552, 557. Item Simonia est, si resignes liti beneficiali paciscendo de tuis expensis recuperandis. Item, si resignes huic liti pro obtentione alterius Beneficii, etc. n. 553. Etiam illicitum est si duo litigantes circa plura Beneficia compositionem auctoritate propria faciant, ut hic unum, alter alterum Beneficium habeat, etc. n. 554. Ea probabilius non potest fieri auctoritate Ordinarii, sed Papæ, a n. 555.

COMPROMISSUM.

Compromissum est, si lis vel contractus finiatur judicio arbitri, quem ipsimet litigantes vel contrahentes elegerunt, l. 3, p. 2, n. 759. Pro terminanda lite beneficiali per deputatos a Superiore, fieri potest, adjudicando Beneficium illi pro quo videtur esse jus probabilius, eique imponendo ut pendat alteri certam summam, vel aliud temporale, etc. l. 4, n. 556.

CONCEPTIO SEMINIS.

Conceptionem seminis per pharmacum impedire est illicitum, l. 6, p. 3, n. 336. V. *Semen*.

CONCIO, CONCIONATOR.

Concionis auditio diebus festis est præcepta, non tamen ordinarie sub mortali, l. 3, p. 1, n. 607. Non est obligatio eam audiendi in Parochia, ib. Habenda

sponsi ad sinistrum latus, ad dextrum nomen sponsæ; supra sponsam describat ordine semper ascendendo a proximioribus nomina illorum sponsi agnatorum, qui dicuntur dedisse causam cognationis. Similiter procedat ex parte sponsæ, donec perveniat ad communem stipitem, e quo sint mediate generati; qui si non reperiatur, nulla adest cognatio, n. 607. Debet scire plures sententias vere probabiles, etc. l. 6, p. 2, n. 1791. Tenetur sequi sententias primo, quæ sunt pro valore Sacramenti, dein, per se loquendo probabiliores et tutiores, n. 1737. Quando rigidiores, et quando benigniores, ex circumstantiis determinare debet, n. 1738. Potius debet esse benignus quam rigidus, n. 1256, a n. 1740. Etiam in injungendis pœnitentiis, n. 1259. Debet esse mansuetus, patiens, charitativus, n. 1792. Per prudentiam debet se discrete insinuare, ut fiat omnibus omnia; et instructiones a S. Xaverio datas Missionariis Apostolicis diligenter observare, n. 1786, 1793, 1932. Communiter debet credere pœnitenti, n. 2786, a n. 1792. Prima vice confitentem communiter debet judicare dispositum, n. 1728. Etiam quandoque frequenter relabentem, a n. 1729. Confessario sufficientia signa doloris in pœnitente sunt, si dicat se statim post peccatum, vel in concione esse tactum dolore, et statuisse confiteri; si diu proposuerit confiteri, et post longam luctam se tandem resolverit, etc. n. 1734.

Confessarius Principum, Prælatorum, aut aliorum Magnatum, tenetur pœnitentem monere de sua obligatione, si desit officio suo v. g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, etc. nisi videat ignorantiam esse invincibilem, neque ex ea scandalum aut damnum commune sequi, et monitionem fore in majus malum pœnitentis, etc. l. 6, p. 2, n. 1699.

Confessarius puerorum debet interrogare eos, cur venerint ad confessionem, an credant ad eam spectantia; deinde scitu necessaria eis proponere, si putentur ignorare, etc. l. 6, p. 2, a n. 1734. Eos esse capaces absolutionis colligere poterit, si sciant quid mali eventurum sit malis, quid boni bonis, si pudefiant de mendacio vel impudicitia commissa, si modesti et compositi sint in confessionali, etc. n. 1796. Ordinarie conditionate eos potest absolvere, si dubitet de sufficiente usu rationis, n. 1797. Eos examinare poterit, an diebus festis diligenter audiverint Missam, an parentibus fuerint inobedientes, etc. n. 1799. Si sint absolvendi, debet eos adducere ad dolorem, interrogando, v. g. quo deveniunt post mortem qui peccant, quid patiuntur in inferno vel Purgatorio, etc. n. 1800. Debet illis inculcare horrorem peccati, quia nempe reddit animam turpem ac deformem instar dæmonis, etc. item timorem Dei, qui est ubique præsens, etc. n. 1801.

Confessarius adolescentum et juvenum potest plura applicare, quæ de pueris jam dicta sunt; item debet studiose illis inculcare, quod peccata de quibus timor est vel dubium an sint mortalia, non sint reticenda ex pudore, alioquin nullum peccatum remitti. Item frequentem debet illis inculcare confessionem, etc. l. 6, p. 2, a n. 1802. Poterit illos examinare, præter illa quæ de pueris dicta sunt, an tempus otiose transegerint, pecuniam parentum prodegerint, etc. n. 1803. Non debet ostendere displicentiam, si quandoque alium Confessarium accedant, n. 1804. Caute cum illis debet procedere, ac invitis etiam pia documenta et nonita ingerere, n.

Confessarius rudium et rusticorum fere eadem observare debet quæ puerorum; examinare eos poterit, an blasphemarint per Christi Sanguinem, per Sacramenta, etc. an jurarint et quidem advertenter contra veritatem, etc. a n. 1806. Ad dolorem poterit eos adducere, v. g. interrogando: Si offendisses magnum Principem, qui tibi dedisset omnia, qui offensus posset te afficere omnibus pœnis, etc. numquid doleres te eum offendisse? etc. 1806. Rudes, si ignorent ea quæ necessitate medii scienda sunt, debet ante absolutionem instruere, l. 2, n. 2, l. 6, p. 2, n. 1808. Ignorantem ea quæ sub mortali scire tenetur, potest absolvere, l. 2, n. 2. Si nullam materiam possit elicere, de vita priore examinare debet; item breviter percurrere præcepta Decalogi, Ecclesiæ, aliasque materias ad illos spectantes; si tamen nihil certum habere possit, vel sub conditione absolvere, vel sine ea dimittere debet, etc. l. 6, p. 2, n. 1808. Si pœnitens sit adeo stupidus, ut nequidem necessaria necessitate medii possit capere, si hebetudo proveniat ex peccatis luxuriæ, ebrietatis, etc. differre debet absolutionem, et primo a talibus vitiis abducere, ac postea informare. Si vero ex naturali complexione, poterit ipsi præire in actus Fidei, Spei, Charitatis, Doloris et Propositi, sicque dispositum saltem sub conditione absolvere, etc. n. 1809.

Confessarius Ecclesiasticorum, Judicum, etc. Patrum et Filiorumfamilias, etc. specialia observare debet. *Primo:* Ecclesiasticis maxime inculcare debet ut caveant scandala, casti sint, et sobrii, etc. l. 6, p. 2, n. 1810. Judices, etc. interrogare poterit, an sine justa causa notabiliter distulerint causarum expeditionem, etc. n. 1811. Patres et Matresfamilias interrogare potest, an curent ut subditi præcepta observent, Missas, Catechismos, Conciones audiant, etc. n. 1812. Conjugatorum querelis alterius de altero non facile credere debet, et cavere ut non videatur patronus unius partis, maxime uxoris contra virum, etc. a n. 1822. Conjugatos examinare potest, an imprecati sint conjugi vel prolibus, an debitum negaverint, Matrim. inhoneste usi sint, etc. n. 1812. Filiosfamilias et famulantes maxime examinare debet circa furta, impudicitias, etc. n. 1814.

Confessarius Medicorum, etc. Mercatorum, Opificum, Militum, plura observare debet: primo examinare poterit Medicos, Pharmacopæos, Chirurgos, an infirmos de periculo monuerint, probabiliora et tutiora secuti sint, curationem amore lucri protraxerint, etc. l. 4, a n. 1532. Mercatorem interrogare poterit, an paratus fuerit quodcumque pretium etiam injustum ab emptore accipere, si potuisset; an mercium defectum gravem occultum non aperuerit, fraudulenter egerit, jurarit, etc. l. 4, a n. 1539, l. 6, p. 2, n. 1815. Opifices interroget, an laborarint die festo, plus retinuerint quam pretium contractum, partes materiæ subduxerint, etc. l. 4, n. 1539; l. 6, n. 1816. Bibliopolas examinet, an libros prohibitos vel lascivos vendiderint, defectu laborantes pro integris, etc. l. 4, n. 1539. Argentarios vel Aurifabros, an auro vel argento plus æris miscuerint, an ex rebus furtivis mala fide aliquid emerint, etc. l. 4, n. 1539. Milites et Officiales belli examinet circa superstitiones, etc. moneat quod, si ante prælium vel in communi periculo absoluti sint non recensitis omnibus mortalibus, remoto periculo teneantur se speciatim de omnibus accusare, etc. l. 6, p. 2, n. 1817.

Confessarius hominis scandalosi eum deterrere debet proponendo, hoc proprium esse et singulare de-

nunquam confessus esset. Si vero faciat pro majore securitate conscientiæ, etc. petat, ut primo dicat ab ultima Confessione commissa, dein permittat, quæ occurrunt de priore vita dicere; nec importune in speciem et numerum eorum inquirat, etc. l. 6, p. 2, n. 878. Præcipue curare debet, ut generaliter confitens, studiose eliciat actus prærequisitos, sincerum dolorem et propositum, etc. n. 1879. Pœnitentiam saltem aliquam ipsi imponere debet ob nova peccata addita, et si pœnitens confessa et non confessa misceat, debet imponere pœnitentiam, veluti si nullum ante confessus esset, n. 1880. Eum, qui hactenus sæpius sacrilege vel invalide est confessus, si id advertat. Confessarius non semper statim monere debet de Confessione generali, sed si sit homo anxius, pudibundus, vel plane rudis, interrogare eum poterit circa ætates singulas percurrendo præcepta, et sic eo vix advertente Confessionem generalem elicere; in fine petat an quid grave præterea sit, quod tota vita sua commiserit, etc. num. 1882. Illi, qui fecit Confessionem generalem, ter aut quater adhuc potest permittere, ut addat, quæ incidunt, si non meminerit se ea esse confessum, num. 1883.

Confessarius hominis luxuriosi illi suadere debet, ut occasiones fugiat, quas non caveat, vult ignem contrectare et non uri, lutum tangere, et non maculari, absque eo omnia proposita et protestationes fore nullas : ut otium fugiat, corpus castiget, ut sibi ob oculos ponat cadaver hominis, quem perdite amavit, etc. l. 6, p. 2, n. 1825. Confessionem generalem illi non permittat, nisi una vice tantum, post eam potest ipsi permittere, ut de anno in annum confiteatur, vel ut in genere se accuset, etc. n. 1881.

Confessarius hominis, qui sola peccata dubia, venialia, vel imperfectiones confitetur; si sola dubia confiteatur, non debet eum absolvere absolute, l. 6, p. 2, n. 1884. Si sola venialia, præsertim aliqua in specie confiteatur (quod valde laudabiliter et fructuose ordinarie fit), licet non addat numerum, debet eum absolvere, et si pœnitens semper rediens cum eisdem venialibus hic et nunc non daret sufficientia signa doloris et propositi, excitare eum debet vel ad specialem dolorem circa aliquod veniale determinate, quod creditur efficacius displiciturum, vel suaviter inducere debet, ut ex priore vita aliquod peccatum repetat, de quo dolet, etc. a n. 1885. Si solas imperfectiones confiteatur, quamvis communiter adjunctum habeant aliquod peccatum, in praxi tamen certum aliquod peccatum exquirat, nec permittat, ut pœnitens catalogum adeo longum ejusmodi imperfectionum texat, etc. n. 1888. Si pœnitens non afferat materiam necessariam, etc., eum cum benedictione dimittere debet, nec opus est hoc pœnitenti indicare, n. 1889.

Confessarius mulierum debet esse valde patiens et cautus in conversatione cum illis, et potius severum se illis, quam familiarem exhibere, l. 6, p. 2, a n. 1890.

Confessarius devotionem vel perfectionem profitentium, si omnia extraordinaria sectentur, eos ad veram humilitatem internam reducere debet, et intentionem puram, etc. l. 6, p. 2, n. 1892. Si quibusdam devotiunculis sint addicti et simul hæreant in illis, eos docere debet ista quidem bona esse, sed nihil profutura, sine cura gratiæ Dei semper conservandæ, etc. n. 1893. Si perfectionis capaces sint et avidi, non omnes eodem modo dirigere debet, sed conari, ut intimos animi motus, constitutionemque perspiciat, et instructiones suas capacitati et naturæ accommodet, etc. a n. 1894.

Confessarius habentis consolationes vel desolationes internas, pro diversitate earum pœnitentem dirigere debet ; indicia advenientis consolationis, item præsentis et abeuntis Dei visitationis, quæ varia sunt, novisse debet. Item quomodo visitationes divinæ fiant, quæ diversimode contingere solent. Ita signa boni Spiritus et visitationum divinarum, earumque effectus. Item causas, cur dentur, vel subtrahantur consolationes, quarum plures sunt. Item effectus bonos desolationum et tentationum, etc. l. 6, p. 2, a n. 1896. Desolato suadere debet, ut in desolatione vel tentatione nihil deliberet, vel innovet circa bona proposita, sed persistat in constitutis tempore divinæ consolationis. Item cogitet, quod talia per peccata sua sit meritus ; quod pro pœnis in altera vita subeundis faciat satis ; quod multa et magna pati sit compendiosissima ad perfectionem via, etc. n. 1905.

Confessarius hominis variis tribulationibus agitati vel tribulati, illi cogitandum proponat, Deum Judicem sibi hic esse præsentem, qui certissime puniet; tentationem esse a Dæmone, qui idem erat accusator ; jam agi, ut vel Deo vel Dæmoni placeat, et utri volet placuisse moriturus. Item ut recurrat ad Deum per preces, dicendo : *Domine, vim patior, responde pro me : Domine, adjuva me, salvum fac servum tuum, Domine ; Egone peccabo in conspectu tuo, Domine? non faciam, etc.* Quandoque urgente tentatione sensum doloris sibi faciat per morsum linguæ vel pressionem carnis : cogitet momentaneum quod delectat, æternum quod cruciat : mutet situm corporis, aliquid aliud faciat et phantasiam alio dirigat, etc. l. 6, p. 2, n. 1906. Eum instruat, quod tamdiu necdum succubuerit, quamdiu tentationes molestiam afferunt, et optat, se eas non habere, quod contemnendo potius, quam semper eas confitendo sit superaturus, etc. 1907. Si tentetur pœnitens timore salutis æternæ, prædestinationis, etc., dicat quidquid post hanc vitam de me Deus sit dispositurus, ego in hac vita eum amabo, etc. n. 1908. Si fatigetur tentatione, an potius hæc vel ista mala, aut etiam damnationem æternam subire vellet, quam hoc vel illud peccatum committere, dicat ; neutrum eligo, displicet peccatum ; horreo incendium, nec unum præ alio necesse est, ut eligat, quod si urgeatur aliquid eligere, humiliter se speraturum in Dei bonitate et assistentia divina reponat, etc. n. 1909. Si fatigetur tentatione et timore, ut aliqua de se honesta aspicere non audeat, imo etiam Christum Crucifixum, suadeat, ut directe contrafaciat, permittendo, quidquid inde eveniat, quod erit contra voluntatem, etc. n. 1910. Motiva varia illi proponat, v. g. quod afflictio illa sit immissa vel permissa a Deo, eam dirigente in bonum nostrum, etc. dicat cum Th. de Kempis, l. 3, c. 16 : *Si tua defuerit consolatio, sit mihi sua voluntas et justa probatio pro summo solatio, etc.* a n. 1911.

Confessarius scrupulosi vel meticulosi, debet esse summe patiens et blandus, quandoque etiam austerus, l. 1, n. 529, l. 6, p. 2, n. 1913. Non debet ejus dirigendi curam suscipere, nisi spondeat confidentiam, constantiam, obedientiam in sequendo, etiam seposito judicio proprio, etc. l. 1, n. 527. Ante omnia videat et exploret scrupulorum causas, resolute

sine ulla hæsitatione et distinctione ipsi interroganti respondeat, sequendo semper partem benigniorem, nunquam det rationes sui responsi, quandoque si moraliter certus sit scrupulum afferendum, etiam non auditum ad communionem dimittat; quandoque suaviter irrideat, sollicite moneat, ut nulli scrupulo cedat, sed directe contrarium agat, etc. a n. 528. Remedia contra scrupulos doceat, ut scilicet eos contemnat : Bonorum consuetudinem et vitam pro regula habeat, se assuefaciat ad sequendas sententias mitiores; non judicet quidquam esse mortale, nisi certo sciat; in dubio, si non habeat prudentem rationem dubitandi, tuto contemnat velut scrupulum; toties ad Confessarium non recurrat, etc. num. 511, a n. 534. Debet eum docere privilegia scrupulosorum, quod scilicet in agendo non teneatur adhibere examen et diligentiam, nisi valde mediocrem, nec tantam quantam alii; quod si angatur, nec suppetat consilium, possit libere agere, quod vult, nisi certum et evidens sit esse peccatum, quod nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certus sit illud esse peccatum, et se illud rite confessum non esse, etc. n. 511, a n. 541. Si antehac vixit in consuetudinibus peccandi, scrupulos aliquo tempore permittere debet, ante omnia ad Confessionem generalem disponat, quam si semel fecerit, nunquam amplius permittat eum confiteri generaliter, concedere tamen illi debet ut ter vel quater addat, quæ adhuc incident, et de quibus nescit se rite confessum, postea de præteritis nunquam audiat, nec de illis se examinare permittat, etc. n. 541. Si timeat vel putet se per longum tempus sacrilege vel invalide esse confessum, ordinarie non permittat quidquam repetere, nisi certus sit se illud vel non esse, vel male esse confessum, l. 6, p. 2, n. 1220. Quamvis scrupulosus non sit, tamen eum ad Confessionem repetendam obligare non debet, nisi moraliter certum sit antehac invalide esse confessum, et si semper fuerit timoratæ conscientiæ, et solitus se debite ad Confessionem præparare, nec voluntarie aliquid omittere, prudenter præsumat, recte esse confessum, etc. Si vero non fuerit conscientiæ timoratæ, etc. eum ad Confessiones repetendas obliget, etc. a n. 1221. Si peccatum reticuit, petat quale illud fuerit, et an quando fecit, putaverit esse mortale, item an putaverit esse mortale illud sic reticere, etc. n. 1223. Si reticuit ex verecundia, vel cum gravi remorsu conscientiæ ante Confessionem vel Communionem, interroget, an quoties confessus est intermedio tempore, semper fuerit memor obligationis confitendi, et tamen perrexerit tacere. Quod si affirmet, Confessiones intermedias repetere debet, alias non, etc. n. 1224. Si fuerit obligationis semper memor, et eidem Confessario, cui jam semper confitetur, semper confessus fuerit, si hic peccatorum mortalium aliquam adhuc memoriam habeat, sufficit, si in genere dicat : *Accuso me de illis peccatis, quæ tibi ab illo tempore confessus sum, a quo tempore etiam bis, v. g. in mense sacrilege confessus sum, et communicavi, quia illud peccatum reticueram, etc.* Si autem idem Confessario confessus non fuerit, vel hic peccatorum nequidem confuse recordaretur, communiter absolutionem differre, et ut se examinet remittere illum debet, quod si occasio redeundi non foret, jubeat edicere, quæ occurrunt, et examinatum absolvat, n. 1225.

Confessarius alicujus de re aliqua, vel de vitæ statu deliberantis, proponat, ab hac electione pendere æternitatem felicem vel infelicem, finem omnis hominis et omnium actionum esse in hac vita servire Deo secundum sanctissimum ejus beneplacitum et in altera vita æternum salvari; directioni divinæ hominem se totum debere committere, etc. l. 6, p. 2, a n. 1915. Item electioni animum totum serio debere intendere, aliis negotiis tantisper sepositis, animum habere pacatum; rationes nullas admittere, quæ non sint e cœlo; in omnibus Dei honorem et æternam salutem spectare, etc. cujusvis status bona et commoda naturæ suæ magis convenientia, etc. a n. 1918.

Confessarius Parochi debet esse approbatus, l. 6, p. 2, a n. 1539.

Confessarius Monialium. V. *Moniales Approbatio.*

Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare nisi habeat speciale privilegium a Papa, l. 7, n. 443. Potens dispensare, potest etiam absolvere ab omnibus reservationibus et censuris, quæ proveniunt ex peccato, ob quod dispensatur; non tamen, si aliunde proveniant, l. 6, p. 3, n. 958. Etiam non potest absolvere si supplicans nolit, aut non possit dispensationem acceptare, si tamen dispensatio aliquando acceptanda foret, absolvere posset, n. 959. Si in Rescripto addatur, ut injungatur pœnitentia gravis, potest injungere levem, si supplicans ante confessus est, et pœnitentiam proportionatam accepit, vel si lucratus est indulgentias, vel si cum tali dispositione accedat, propter quam gravis pœnitentia possit mutari in levem, n. 952. Confessarius pro expedienda dispensatione electus, si minus bene peregerit officium suum, alius eligi potest, cui Rescriptum præsentetur, et qui expediat, n. 969. Confessarius delegatus probabilius Breve Romæ datum expedire non potest, si Matrimonium cum consanguinea, ob urgentissimas etiam causas, jam contractum sit, n. 989. Confessarius mendicans habens jurisdictionem Episcopalem nequit dispensare in voto absoluto Castitatis in ordine ad contrahendum Matrimonium, n. 462. Confessarii Societatis JESU habent facultatem commutandi vota non reservata, l. 3, p. 1, n. 531. Etiam possunt absolvere a casibus Papæ reservatis extra Bullam Cœnæ, l. 6, p. 2, n. 1611.

Confessarius tempore Jubilæi quilibet approbatus a quolibet etiam Religioso et Moniali sine licentia Superioris sui, eligi potest, non tamen a Religioso Societ. JESU, l. 6, p. 2, n. 1464. A Regulari probabiliter etiam eligi potest approbatus a solo Prælato alterius ordinis, qui tamen a Sæculari eligi non potest tempore Jubilæi, n. 1465. Eligendus debet esse approbatus respectu eligentis, v. g. a Moniali, debet esse specialiter pro Monialibus audiendis approbatus, etc. num. 1467. Probabilius etiam requiritur ut eligendus sit approbatus ab Ordinario illius loci, in quo sit Confessio, n. 1466. Nec extra extremam necessitatem eligi potest excommunicatus, suspensus, irregularis, depositus, degradatus, nec complex criminis, si illi per Episcopum potestas absolvendi complicem sit sublata, n. 1468. Neque eligi potest in ordine Prædicatorum Regularis ab Episcopo approbatus inscio vel invito Superiore, quod in aliis Ordinibus fieri potest, sed tali approbationi non facile fidendum est, n. 1469. Probabiliter eligi non potest Regularis exemptus approbatus ab Ordinario, si per sententiam Judicialem et notoriam prohibitus sit audire Confessiones Sæcularium ob inscitiam vel si-

CONFESSIONIS PRÆCEPTUM.

CONFESSIO.

traxit tres malitias in Confessione exprimendas, item qui unam habuit voluntatem fornicandi cum tribus, etc. a n. 923. Qui per tres actus furatus est eidem tres ducatos, non satisfacit, dicendo : furatus sum tres ducatos; sicut nec qui uno actu tres ducatos furatus est spectantes singulos ad diversos homines, n. 925. Qui uno actu dubitavit circa tres fidei articulos, etc. satisfacit, dicendo, semel dubitavi de fide, etc. E contra, qui uno actu odit tres homines, etc. hunc numerum hominum debet adhere, sicut etiam ille, qui uno actu statuit per septimanam Horas omittere, numerum dierum addere debet, etc. n. 926. Si quis die jejunii sæpius comederit carnes, debet numerum addere, etc. n. 927. Qui per horam continuat actum, facit unum peccatum, si vero aliquoties retractet, toties novum peccatum committit, in Confessione explicandum, n. 928. Qui continuo tempore in mortali absolvit, v. g. decem Pœnitentes vel totidem Eucharistiam ministrat, istum numerum hominum addere debet, num. 929. Qui comedit carnes die jejunii incidente, v. g. in quatuor Tempora, satisfacit dicendo : semel in die jejunii comedi carnes, etc. n. 930. Qui furatus est 100 et primo bona fide confessus est se furatum esse, 50, si postea reddatur certior, quod fuerint 100, probabilius satisfacit, si in sequenti confessione dicat se furatum esse, 50. Idem est de blasphemia, etc. a n. 931. Qui post examinatam diligenter conscientiam aperuit in genere statum, tempus, consuetudinem, dicendo toties circiter, etc. quamvis postea distinctius recordetur hujus, vel illius, in hoc vel illo loco, cum hac vel illa persona commissi peccati, vel etiam numerum determinatum, communiter non obligatur de novo confiteri, a n. 934, 936. Actus externus peccati simul est confitendus, a n. 941. Non autem effectus peccati, a n. 943.

In Confessione explicari debet species infima peccati, quæ præcipue desumitur vel ex objecto aut modo tenendi actus peccaminosi notabiliter diversi, vel ex legibus formaliter diversis, contra quas agitur, etc. l. 6, p. 2, n. 915, 945, 952. Secundum speciem peccata confiteri debent, sicuti erat conscientia tum quando committebantur; si tum quando rem malam egisti, invincibiliter ignorabas ejus malitiam, vel non advertebas ad aliquam circumstantiam malam, licet postea ante confessionem malitiam illam intelligas, non teneris quidquam confiteri, et si confiteri velis, quia times, nec forte peccaris, addere debes, te eo tempore non scivisse, vel non advertisse ad istam malitiam, etc. E contra si dum aliquid egisti, erronee apprehendisti aliquam malitiam in objecto, vel in actione tua, quamvis re ipsa non inesset, tu eam contraxisti et teneris hoc in Confessione explicare, etc. n. 946. Qui cum dubio operatus est, an inesset actioni malitia mortalis, an hujus vel illius speciei, quamvis postea certo resciat nullam in ea fuisse malitiam mortalem, tamen confiteri debet se operatum esse cum illo dubio, quod habebat, dum operabatur, etc. ibid. Qui tunc agnoscit se, v. g. ter detraxisse, non satisfacit dicendo : accuso me si detraxerim, n. 479. Qui ex ignorantia vincibili festi, v. g. omisit Missam, satisfacit discendo : Missam die festo non audivi, etc. n. 948. Qui ex ignorantia culpabili voluit, v. g. peccare cum muliere, ignorans ejus statum, hoc in Confessione explicare tenetur, etc. num. 949. Qui ex errore putavit esse diem festum, quo non audivit Sacrum, satisfacit dicendo non audivi Sacrum die festo; aliquando tamen error apperiti debet, v. g. Si quis confiteatur : non jejunavi pridie Circumcisionis, addere debet, et putabam me obligari, etc. n. 950. Probabiliter etiam exprimi debet, an peccatum factum sit cum conscientia dictante esse peccatum, an cum dubitante, an esset peccatum, n. 951. Qui tres injurias proximo intulit, v. g. uni furatus est, alteri detraxit, alium occidit, debet species infimas explicare, dicendo : uni furatus sum, uni detraxi et unum occidi. Similiter, qui semel se exposuit periculo ebrietatis et semel periculo turpis delectationis, non satisfacit dicendo : bis me exposui periculo peccandi mortaliter, sed species singulas explicare debet, n. 952. Non sufficit dicere speciem infimam peccati, quod quis fecit quomodocumque, sed dici debet illa species infima, quæ re ipsa est admissa, etc. n. 953. Probabilius dici debet species mali, quod quis voluit, vel optavi proximo suo, l. 2, n. 182.

In Confessione explicari debet peccatum secundum circumstantias mutantes speciem, quæ notabiliter augent vel minuunt malitiam peccati, quæ præcipue continentur hoc versu : *Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando,* l. 6, p. 2, n. 915, a n. 954. Qui blasphemavit, sed sine advertentia ad malitiam, qui delectavit se objecto turpi, sed sine pleno consensu in delectationem, etc., has circumstantias exprimere debet ; item, qui furatus est sartori acum, qui aliam acum non habebat, qua laboraret et lucraretur; item, qui comedit carnes die jejunii, non recordans esse jejunium, etc., si hoc confiteri velit, tenetur addere, se tum de ea prohibitione non cogitasse, n. 958. Circumstantiæ generales peccatorum, v. g. quod sint contemptus Dei, injuria, inobedientia, etc., non sunt necessario addendæ in Confessione, nisi sint intentæ, a n. 964. Circumstantia consuetudinis non est, per se loquendo, necessario aperienda in Confessione, a n. 968. Si vero ea sit causa vel occasio proxima actuum objective malorum, tenetur se accusare de negligentia, si eam emendare neglexerit, ad quod sub mortali tenebatur, n. 969. Etiam confitenda est, si adhuc sit volita, et pergat esse proxima occasio relabendi; hinc qui blasphemat, v. g. et voluntarie pergit augere, vel retinere talem consuetudinem, confiteri debet, dicendo : blasphemavi sæpissime, et ita advertenter induxi vel emendare nolui consuetudinem blasphemandi, n. 970. Etiam aperienda est, si Confessarius de ea interroget, a n. 971. Qui aliquid operatur ex consuetudine mortaliter mala sine ulla prorsus advertentia ad malitiam (quod rarissime fit) non tenetur hoc in Confessione explicare, etc. a n. 973. Circumstantiæ tantum aggravantes probabiliter sunt addendæ in Confessione, a n. 975. Opinio negans eas esse addendas in Confessione, non est damnata, n. 978.

In Confessione explicari debet species peccati contra Fidem, Spem et Charitatem, l. 6, p. 2, n. 979.

Contra Fidem, v. g. An defecerit a fide ad Judaismum, Paganismum, non vero an dubitaverit de Eucharistia vel de Purgatorio, etc. a n. 979.

Contra Spem : v. g. Peccavi, quia sperabam Deum facile remissurum peccatum ; non vero, peccavi cum spe veniæ, vel cum proposito confitendi, etc. n. 982.

Contra Charitatem : v. g. Qui induxit alterum ad

si Sacerdos post Consecrationem committat mortale, item, etc., n. 511, a n. 515. Qui in Confessione inculpabiliter omisit mortale, tenetur illud ante Communionem confiteri, sit illius recordetur, non vero, si sedeat in scamno communicantium, et sine gravi scandalo vel nota recedere non posset, n. 511, 539, 512. Qui in Confessione se accusavit de mortali tanquam dubio, si illud ante Communionem agnoscat esse certum, probabilius tenetur illud confiteri tanquam certum, n. 540.

Confessio. V. *Pœnitentia.* Confessionis sigillum. V. *Sigillum.*

CONFIRMATIO.

Confirmatio est unctio Chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati ab Episcopo, l. 6, p. 1, n. 374. Instituta est a Christo, n. 3. Materia ejus remota essentialis est Chrisma confectum ex oleo olivarum et balsamo, proxima est unctio in fronte per manus Episcopi in formam Crucis facta, n. 374, a n. 375. Unctio debet immediate fieri ab Episcopo, nullo instrumento mediante, n. 374, 380. Peccat mortaliter, qui utitur alio Chrismate, quam illo anno consecrato, quamvis ad substantiam perinde sit, sive novum, sive vetus, n. 714. Forma ejus vera et necessaria in Ecclesia latina est : *Signo, vel consigno te signo Crucis, et confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, etc.* n. 374. Per illam formam significari debent, saltem ex præcepto : 1. Persona confirmantis, saltem implicite. 2. Actus, tam signandi per formam Crucis, quam ungendi per sacrum Chrisma. 3. Persona confirmandi. 4. Unitas divinæ essentiæ. 5. Trinitas personarum, num. 382. Forma ejus apud Græcos est : *Signaculum Donationis Spiritus S.* quæ valida est, num. 383. Iterari non debet, ib. Si mutatio materiæ vel formæ sit Theologice substantialis, non Sacramentum, si tantum accidentalis, fit Sacramentum, n. 18. Mutatio materiæ autem tunc est Theologice substantialis, quando materia juxta communem usum et existimationem hominum non est re et nomine eadem cum illa, quam Christus instituit ; si autem eadem sit, est tantum accidentalis ; similiter mutatio formæ est theologice substantialis, si non maneat sensus per verba a Christo intentus, qui, si maneat, est tantum accidentalis, n. 21, 29. Mutatio formæ accidentalis ordinarie variis modis fieri potest : 1. Per diversum idioma. 2. Per verba synonyma. 3. Per transpositionem. 4. Per interruptionem. 5. Per additionem. 6. Per subtractionem. 7. Per corruptionem. 8. Per substitutionem aliorum verborum ; per horum aliqua tamen sæpe fit mutatio substantialis, præsertim per substitutionem, a num. 29. Substantialis mutatio est et invalidat Sacramentum Confirmationis, si Chrisma benedictum mutetur in non benedictum, num. 23. Si quis sine necessitate plures confirmet, dicendo : *Ego vos confirmo,* probabilius tantum peccat venialiter, num. 44. Minister ejus est solus et omnis Episcopus. Ex commissione Papæ potest etiam esse simplex Sacerdos, a n. 284. Episcopo ad benedicendum Chrisma pro Confirmatione probabilius necessarii sunt Sacerdotes, num. 793. Peccat Episcopus, si in aliena Diœcesi sibi non subditos confirmet consensu, saltem tacito, proprii Episcopi, n. 384. Etiam peccat venialiter, si confirmet necdum ipse confirmatus, confirmat tamen valide, n. 387. Peccat graviter, si longo tempore non confirmet sine causa, num. 384, 388. Debet eam conferre in Ecclesia, num. 389. Chrisma debet esse ex oleo olivarum et probabilius etiam ex balsamo, a num. 375 ; in articulo mortis deficiente Chrismate conferri posset solo oleo infirmorum, 376. Imprimit characterem animæ, num. 383. Subjectum Confirmationis sunt omnes et soli baptizati nondum conformati, num. 384, a n. 390. Peregrini possunt confirmari ab Episcopo loci, ubi morantur, n. 392. Dubitans de sua Confirmatione potest eam petere sibi dari sub conditione, n. 393. Non est per se necessaria ad salutem, a n. 394. Eam negligens per accidens aliquando peccat, v. g. ratione scandali, vilipensionis, etc., num. 394. Sub veniali saltem prærequiritur ad Tonsuram et Ordines, n. 394, l. 6, p. 2, n. 2223. In suscipiente sufficit intentio habitualis, forte etiam interpretativa, l. 6, p. 1, n. 169. Prærequiritur status gratiæ, saltem per contritionem, quæ sufficit, n. 185, a n. 189. Cum obice suscepta reviviscit, et causat gratiam obice remoto, n. 199.

Cæremoniæ Confirmationis. V. *Cæremoniæ.* Patrini ejus. V. *Patrinus.*

CONFIRMATIO ELECTIONIS.

Confirmatio electionis est approbatio, qua Superior roborat electionem vel postulationem factam, l. 4, n. 300. V. *Electio.*

CONGELATIO VINI VEL SANGUINIS.

Congelatum vinum necessario solvi debet, priusquam consecretur ; quod fieri potest complectendo Calicem manibus, vel ignem aut calidos pannos applicando, l. 6, p. 2, n. 556. Congelatio impediri potest per carbones accensos ad latus corporalis admovendo, et calicem illis quandoque obvertendo, etc., n. 558.

CONGREGATIONES SACRÆ.

Congregationes sacræ Romæ variæ sunt, nempe S. Officii, Rituum, Tridentini, Indicis librorum, Episcoporum, Regularium, Cardinalium, l. 1, n. 214. *Congregatio S. Officii* constat multis viris primariis, inter quos 5 Cardinales, quorum 3 adesse debent, ut aliquid concludatur. Habet hæc potestatem inquirendi, citandi, procedendi in omnibus causis tam hæresim manifestam quam schismata, divinationes, Sacramentorum abusum concernentibus, uti etiam, circa sollicitationem ad turpia in confessione. *Rituum* præest consultationibus de moribus Ecclesiæ, de ritibus Sacramentorum, de Horis Breviarii ; de cultu et canonizatione Sanctorum habetur semel in anno tantum. *Tridentini* resolvit dubia circa decreta morum contenta in Tridentino ; habetur singulis mensibus semel. *Indicis librorum* instituit examen circa libros prohibitos, eorumque catalogos et indices. *Episcoporum* dirimit dubia ac lites circa Jura, immunitates, privilegia Patriarcharum, Archiepiscoporum, etc., *Regularium* respondet ad dubia a Regularibus proposita, etc., *Cardinalium* agit de propaganda fide ; habetur semel quolibet mense, etc., n. 214. Sacra Rituum Congregatio varia edidit decreta, l. 6, p. 2, n. 2055.

Congregationum harum declarationes non sunt infallibiles, nisi fiant de speciali mandato Papæ, et nomine ipsius toti Ecclesiæ, post rem cum eo collatam, l. 1, n. 215. Si in aliqua congregatione damnetur opinio post informatum Papam, et ex mandato illius, si illa rite communicetur toti Ecclesiæ, erit infallibilis, et opinio illa amittet probabilitatem, a n. 216. Congregationis Rituum responsiones dantur

dem tori sibi reservare debent, liberis esse vivendi exemplum, etc., l. 6, p. 4, n. 349. V. *Generatio prolis.*

Conjugata cognoscens duos solutos gravius peccat, quam conjugatus cognoscens duas solutas, l. 6, p. 3, n. 348. Conjugatus etiam in solo Matrimonio rato, absque uxoris licentia vel justo divortio ad sacros Ordines promoveri non debet, cum expressa tamen et spontanea licentia uxoris potest; quo casu etiam uxor debet continentiam profiteri, l. 6, p. 2, n. 2220. Si sine licentia uxoris et expresso ejus consensu sacros Ordines suscipiat aut Castitatem voveat, fit irregularis, et tenetur redire ad uxorem ac debitum reddere, quod tamen petere non posset, n. 2220, l. 7, n. 520. Si sacros Ordines suscipiens putet uxorem mortuam, si illa postmodum consentiat, potest illis ministare, l. 7, n. 520. Conjugatus, post sententiam perpetui divortii assumens Religionem, peccat mortaliter, si neget se conjugatum, l. 6, p. 3, num. 450. Conjugatus non est capax Beneficii Ecclesiastici, l. 6, p. 2, num. 2220, l. 4, num. 767, Præbendarum, l. 4, n. 233. Post justum divortium potest conjugatus Ordines sacros suscipere, vel Religionem ingredi, l. 6, p. 2, num. 2220. Conjuges quid possint circa bona dotalia, paraphernalia, antiphernalia, propria, communia, ex specialibus Juribus locorum decerni debet, l. 3, p. 1, n. 1014, a n. 1017. Bonorum dotalium dominium habet uxor; usum fructum et administrationes maritus, num. 1017. Paraphernaliorum plenum dominium et administrationem de jure communi habet uxor, n. 1018.

Anti-phernaliorum seu contra-dotalium dominium, etiam quoad usum fructum, est penes maritum, num. 1019. Communium medietas, quoad jus ad maritum, et medietas ad uxorem spectat; quoad usum autem et administrationem omnia spectant ad maritum tantum; potest tamen universaliter loquendo, uxor etiam renuente marito ex bonis communibus ea expendere, quæ necessaria sunt ad impediendum damnum familiæ, etc. a num. 1020. Obligationes mutuas plures habent v. g. uxor maritum rixis vel aliter verbis, ad gravem iram vel blasphemiam non provocet, nec maritus verbis contumeliosis vel infamatoriis uxorem afficiat, ut uxor spreto viro dominium non vindicet, nec ille domus gubernationem et rem familiarem negligat, etc., a num. 708. Conjugi post divortium alimenta debentur, si illud fiat culpa mariti, non vero si culpa solius uxoris, a num. 710. Si illud fiat ob culpam utriusque, vel sine culpa alterutrius, vir adhuc tenebitur uxorem alere, num. 712. Si vir se alere nequeat, uxor eum alere tenetur, num. 713. Vir certus de adulterio uxoris, in foro conscientiæ non tenetur ad alimenta illi præstanda, n. 714. Partem acquisitorum, dotem, etc. probabiliter illi tenetur restituere, a n. 715. Conjux primo sibi subvenire potest, probabiliter tamen etiam neglecta vita propria potest in necessitate subvenire alteri, dein conjunctione naturali sibi junctis, tertio junctis conjunctione spirituali, etc., n. 719. Viro in extrema necessitate primo tenetur succurrere filius, secundo pater, tertio uxor; in communi necessitate prius tenetur uxor, quam pater et filius, etc., a n. 731. Marito licet (rarius tamen) uxores ebriosas aut sectantes consortia prava, post gravem increpationem aliquoties factam, verberibus moderatis excipere, n. 734. Conjugalis actus. V. *Actus conjugalis.* Conjugale debitum. V. *Debitum conjugale.* Conjugum delicta. V. *Delicta conjugum.*

CONSANGUINITAS.

Consanguinitas est conjunctio personarum ex eo proveniens, quia una descendit ab altera, vel ambæ ab eodem, l. 6, p. 3, n. 603. *Nomina consanguinitatis sunt :* Cognatus, Cognata; Paterna linea, Materna linea, Pater, Mater, Liberi, Filius, Filia, Frater, etc. n. 602. *Linea Consanguinitatis* est Collectio personarum ab eodem stipite descendentium, continens et distinguens gradus inter eas, n. 603. *Gradus Lineæ* est distantia unius personæ ab altera intra eamdem lineam, ib. *Stipes* dicitur illa persona, a qua cæteræ, de quarum cognatione quæritur, descendunt, ibid. Linea consanguinitatis alia est recta, alia transversa; *Linea recta* est in qua soli illi collocantur, quorum unum est principium alterius. *Linea transversa*, quæ etiam collateralis appellatur, est illa in qua tales collocantur, qui licet descendant ab eodem communi stipite, unus tamen non descendit ab altero, n. 604, 606. Linea transversa alia est æqualis, alia inæqualis. *Æqualis* est, si personæ a se mutuo non descendentes, æqualiter distent a communi stipite, v. g. frater et soror. *Inæqualis* est, quando personæ a se non descendentes distant inæqualiter, v. g. ego et patruus meus respectu avi mei, ib. Regulæ graduum Consanguinitatis sunt sequentes : *Prima.* Tot sunt gradus in linea recta tam ascendente quam descendente, quot sunt personæ, una dempta. *Secunda.* In linea transversa æquali, tot gradibus distant personæ inter se comparatæ, quot gradibus distant singuli a communi stipite, v. g. ego, frater et soror distamus uno gradu a patre, qui est stipes, ideoque sumus consanguinei in primo gradu, etc. *Tertia.* In linea transversa inæquali tot gradibus distant personæ inter se comparatæ, quot gradibus distat a communi stipite persona illa, quæ est remotior, v. g. patruus meus distat ab avo meo uno gradu, ego autem disto ab eodem avo meo duobus gradibus; hinc ego etiam duobus gradibus disto a patruo meo, n. 605. Omnes gradus consanguinitatis non dirimunt Jure naturæ, n. 608. Consanguinei in quinto et quarto gradu non sunt impediti ad Matrimonium contrahendum, num. 613.

CONSCIENTIA.

Conscientia est actus intellectus, quo judicamus aliquid hic et nunc agendum vel omittendum esse vel fuisse, tanquam bonum vel malum, l. 1, n. 1. Alia est *physice recta*, quæ enuntiat objectum, sicuti a parte rei est. Alia *physice erronea*, quæ aliter enuntiat, quam a parte rei sit. Alia est *ethice*, sive *moraliter recta*, quæ est conformis appetitui recto. Alia *ethice erronea,* quæ est illi difformis, n. 5. Physice recta potest esse ethice erronea, n. 6. Physice erronea potest esse ethice recta, n. 7. Propter ignorantiam invincibilem, physe erronea non est ethice recta, e contra tamen propter ignorantiam invicibilem, physice erronea non est ethice recta, n. 8. Divisio ejus in rectam et erroneam potissimum intelligitur de ethice recta et erronea, n. 9. Etiam dividi potest in rectam et non rectam, recta in certam et tantum probabilem; certa in talem cum evidentia, et sine evidentia; probabilis in conformem objecto et simul appetitui recto, et in difformem objecto, sed conformem appetitui recto, ad quam spectat invincibiliter erronea. Non recta in erroneam quæ est difformis objecto et appetitui recto, et temerariam quæ, licet sit conformis objecto,

CONSECRATIO.

CONSECRATIO EPISCOPI.

CONSECRATOR ECCLESIÆ.

CONSENSUS AD MATRIMONIUM.

copula cum alio, etc., n. 223, 238. Sub conditione turpi vel impossibili, nisi sciretur intentionem fuisse expresse restrictam ad eas, sufficit, et habentur pro non adjectis, a n. 239. Sub conditione non reddendi debitum, in casu, quo alteri non licebit exigere, probabilius sufficit, num. 241. Consensus sub conditione honesta de futuro, est contractus sponsalium tantum, et non Matrimonii; hinc, ut fiat Matrimonium, consensus ille probabilius renovari debet, n. 223. Consensus et Matrimonium contrahentium moraliter saltem debent simul existere, num. 229. V. *Matrimonium.*

Consensus in adulterium conjugis ordinarie censetur adesse, quando compars non prohibet adulterium compartis, cum absque gravi incommodo possit, l. 6, p. 3, n. 434.

Consensus requisitus ad peccatum. V. *Peccatum Veniale.*

Consensus requisitus ad valorem contractus. V. *Contractus.*

CONSENTIENS IN DAMNUM.

Consentiens in damnum alienum, si suo consensu sit causa efficax damni, tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, n. 20. Etiam tenetur ad restitutionem, si consentiat, antequam sit posita causa efficax damni, quamvis sciat illam sine se adhuc ab alio esse ponendam, a n. 34. Consentienti in damnum suum voluntate effective et efficaciter cessiva Juris, non debetur restitutio; debetur autem, si consentiat voluntate affectiva tantum et inefficaciter, a n. 485.

CONSILIARIUS.

Consiliarii Principum debent esse prudentes, probi, incorruptibiles, et sensa sua depromere audentes, etc., l. 2, n. 4, 6. Possunt per se loquendo, respondere secundum opinionem probabilem alienam contra sibi probabiliorem, l. 1, n. 92, l. 4, n. 1546. Inquirentes in Auctores faventes, cujuscumque sententia stare volentes, quacumque ratione nitatur, male agunt, l. 4, n. 1547. Non possunt surripere aliquid ad compensandum laborem, qui putant non correspondere æqualem mercedem, l. 3, p. 1, n. 973. Ut occulta compensatio illis liceat, debent esse certi de injuria a n. 974. Consilium dans. V. *Consulens.*

Consolationes Divinæ. V. *Visitationes Divinæ.*

CONSTITUTIO.

Constitutione *Sixti V*, redduntur inhabiles ad Religionem, qui magno ære alieno sunt gravati; hanc inhabilitatem *Clemens VIII* sustulit, relicta tamen prohibitione et pœnis; hinc tales valide, sed illicite profitentur, l. 3, p. 2, n. 444. Constitutione hac non comprehenduntur Moniales, nec Equites Ordinis militaris, nec gravati debitis incertis, nec illi, qui absque culpa gravi inciderunt in impotentiam solvendi, nec illi, quibus creditores id permittunt, etc., ibid. Constitutio *Trid. Sess.* 25, *c.* 16, *de Regularibus*, irritans donationes et renuntiationes, quæ fiunt ab ingredientibus Religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi sive Vicarii, intra duos menses proximos ante Professionem, et Professio postea subsequatur, non habet locum in codicillis, testamentis aut donationibus mortis causa, nec ea prohibentur donationes modicæ, sed renuntiationes Beneficii Ecclesiastici; item eæ, quæ fiunt ante ingressum Religionis, intuitu, vel causa impulsiva ingrediendi, qualis intentio in dubio præsumitur, si non multo ante ingressum factæ sint; item, sub conditione Professionis edendæ factæ, etc., n. 1125.

CONSUETUDINARIUS.

Consuetudinario quandoque neganda vel differenda est absolutio, l. 2, p. 2, a n. 1819. Prima vice qua se accusat de peccatis suæ consuetudinis, absolvi potest, num. 1820. Etiam statim absolvi potest, qui ex consuetudine, quam jam expellere non potest, sæpe relabitur, num. 1821. Etiam per se loquendo, absolvi potest, si iterum habeat signa novi doloris et propositi, ibid. Quamvis dubitaretur de vero dolore aut proposito, tamen supposita confessione per se loquendo, habet jus aliquod ad solutionem, saltem sub conditione accipiendam, ibid. Si recidat ex sola fragilitate intrinseca, ordinarie toties absolvi potest, quoties prudenter judicatur serio dolore et emendationem proponere, num. 1822. E contra, si recidat ex occasione aliqua extrinseca, ordinarie absolvi non debet, nisi eam removerit, etc., num. 1831. Consuetudinario in mollitie efficacia remedia sunt: Confessio frequens apud unum eumdemque Confessarium, etiam ter in hebdomade, si fieri possit; ut proponat hac die, hac nocte, in honorem Sancti, quem maxime colit, et Passionis Christi abstinere ab omni turpi tactu sui ipsius, etc., a num. 1829. Si veniat semper cum eisdem peccatis, vel, si neglexerit omnia media sibi præscripta, nec jam det specialia signa pœnitentiæ vel sperandæ emendationis, vel si sæpe confiteatur, et tamen nihil emendet, cum facere posset, absolutio illi negari aut differri debet, num. 1765. Sufficientia in eo doloris sinceri signa sunt, si statim post peccatum, aut in concione dolore tactus, aut post longam luctam statuerit confiteri; item, si agnoscat et dicat se magnum peccatorem, vel ab initio graviora peccata confiteatur, vel se jam accuset de peccatis antehac voluntarie commissis, etc., nisi aliud manifeste constet, num. 1734. Quæ media contra specialia vitia illi præscribenda, et quæ pœnitentiæ illi injungendæ. V. *Confessarius consuetudinarii.* Spes emendationis ejus est, si a confessione facta rarius vel difficilius peccarit; si sæpius sibi vim fecerit contra tentationem, si occasiones aliquas relapsus vitarit; si media contra relapsum præscripta adhibuerit; si occasiones externas vitarit; si novum dolorem manifestet, etc., num. 1821. Consuetudinarius in blasphemando, jurando, tenetur sub mortali talem consuetudinem serio conari tollere, quod si faciat, et tamen labatur, poterit aliquando excusari, si non conetur, absolutio ei negari potest, lib. 3, p. 1, n. 246. Si habeat consuetudinem jurandi non falso, quamvis eam nunquàm retractarit, non peccat, nisi venialiter, n. 271. Si habeat consuetudinem jurandi falso, sed inadvertenter, quam non retractavit, si juramenta non proficiscantur ab illa consuetudine, sed ex passione et motu subito, non peccat mortaliter; si vero proficiscantur ex consuetudine non retractata, quamvis plane inadvertenter fiant, peccat peccato non in se, sed in causa seu voluntate, quam habet, non removendi consuetudinem, a num. 272. Sicut consuetudo amandi Deum sufficit, ut actus ex ea procedentes quasi imperceptibiliter sint meritorii, ita sæpe sufficit consuetudo jurandi, ut actus ex ea procedentes quasi imperceptibiliter sint demeritorii, num. 274. Per se loquendo, non tenetur circumstantiam consuetudinis in confessione aperire; nisi ea sit volita adhuc, et pergat esse o-

quam ponitur et sine qua hic et nunc non poneretur consensus voluntatis, si hæc non subsistat, contractus est nullus; si vero addatur causa impulsiva, quæ de se non erat hic et nunc sufficiens ad obtinendum consensum, voluntatem tamen aliunde motam magis impellebat, licet hæc non subsistat, contractus est validus, n. 592. In dubio an causa apposita fuerit motiva, an tantum impulsiva, censeri debet tantum fuisse impulsiva, ibid.

Contractui demonstrativo apposita demonstratio falsa eum non irritat, nisi contractus esset onerosus, num. 593. Alternativus, in quo, ordinarie loquendo, ad debitorem spectat electio, hic satisfacit, si alterutram partem impleat; si autem factus sit in favorem creditoris, optio ad hunc spectabit, et si una pars disjunctionis deficiat, manet obligatio determinate ad alteram, et si ille, qui jus habet eligendi, alterutrum elegerit, variare non potest, n. 594. Copulativus hoc habet, quod omnes dispositionos pluralis numeri ad minus debeant impleri in duobus, in dubio autem minimum ordinario secundum est, etc. n. 595. Conditionalis communiter effertur per unam ex his particulis : *Si, nisi, si non, sine hoc, casu quo, cum, dummodo, nec alias, nec aliter, quando, etc.* Item per ablativum absolute positum; ante conditionem impletam contractus hic simpliciter non est, sed ad minimum suspenditur, et non obligat, nisi conditio impleatur in specifica forma, et non tantum æquivalenter, n. 596. Si conditio sit necessaria, non suspendit contractum, nisi contrahens dubitasset de eventu, n. 597. Si ea sit impossibilis, contractus nullus est, n. 598. Si sit turpis, et illa intendatur, contractus est irritus, n. 599. Si fiat cum puella sub hac conditione : *si nupserit*, validus est contractus, si religionem ingrediatur; probabiliter etiam validus est, si maneat cælebs, sed quoad hoc judicari debet ex circumstantiis : si additum fuerit : *si nubat meo consanguineo*, invalidus est, si non nubat. Si vero fuerit vidua, et addita fuerit conditio : *si non nubat*, invalidus erit, si nubat n. 600. Si fiat sub hac conditione, *ut vivat caste*, si occulte fornicetur, probabiliter adhuc validus est contractus, sed hic inquirendum est in voluntatem testatoris, v. g. n. 604. Si fiat sub hac conditione : *si aliquid non fecerit*, si sit dispositio per ultimam voluntatem, statim valet; si vero non sit dispositio ultimæ voluntatis, expectanda erit mors ejus, qui impleturus erat conditionem, qua posita hæredes ejus rem obtinebunt, n. 601. Si promissa is non sciverit conditionem fuisse appositam, quam alias certo implevisset, vel si eam implere non potuerit; si sit contractus ultimæ voluntatis vel gratuitus, erit validus, non vero, si sit contractus onerosus, n. 602. Si quis alicui promiserit rem aliquam sub certa conditione, et postea eamdem rem promittat alteri sub alia conditione, quæ prius impleatur, prima promissio tamen prævalet, n. 603. Si consensus revocetur ante impletam conditionem contractus, qui solo consensu perficitur, fit communiter absolutus et validus, n. 605. Pœna contractui addita solvi debet ab illo, qui culpabiliter non servat contractum. Arrham contractui appositam amittit, qui dedit, si contractu stare nolit; si vero, qui eam accepit, resiliat, duplum solvere debet, nempe reddere quod accepit, et tantumdem addere, n. 606. Ad valorem contractus requiritur consensus liber ab inadvertentia, ignorantia et errore circa substantiam contractus, non autem circa qualitatem tantum, n. 578, a n. 612, 620. Etiam requiritur consensus liber a vi et metu, n. 578, a n. 630. Metus tamen juste incussus etiam ab extrinseco, non impedit valorem contractus, nec probabilius, si incutiens metum tantum simulet se alicui facturum, a num. 634. Etiam metus injuste, ab altero contrahente incussus, spectato jure naturæ, non invalidat contractum, n. 636. Aliqui tamen contractus, si fiant ex metu gravi injuste incusso, sunt irriti jure positivo, nempe : Matrimonii, Professionis Religiosæ, promissionis vel traditionis ex rebus Ecelesiæ, promissionis et solutionis dotis; quod etiam aliqui dicunt de sponsalibus, renuntiatione Beneficii Ecclesiastici, Jurisdictione extorta, absolutione a censuris et aliis, votis simplicibus, etc. Reliqui contractus per talem injustum metum extorti non sunt ipso jure positivo irriti, sed tantum irritandi, n. 578, a n. 637. Si metus non incutiatur ad contractum extorquendum, ex illo tamen fiat contractus, hic probabilius irritari potest, n. 639. Si metus sit ab aliquo tertio incussus, contractus adhuc jure positivo rescindi potest, n. 640.

Contractus rescindi non potest, nisi ad arbitrium injuriam passi, n. 641. Metus levis etiam injuste incussus et dans causam contractui, non impedit valorem; ejus, nec facit rescindibilem jure positivo facit tamen rescindibilem Jure naturæ et pro foro eonscientiæ, si de se rescindi possit, n. 642. Consensus respectu contractus debet esse plene deliberatus, a n. 650. Etiam debet esse externe manifestatus, a n. 654. Etiam debet esse mutuo acceptatus, si contractus sit onerosus, a n. 656. Si dubium intercurrerit, circumstantiæ et verba attendi debent, ordinarie standum est pro valore contractus; si autem verba sint indifferentia ad significandum animum se nunc obligandi, prius vel postea, non teneris contractui, a n. 661. Contrahere possunt omnes, qui habent plenum usum rationis et materiam, de qua contrahant, neque Jure prohibentur, num. 578, 666. Non possunt contrahere infantes, ebrii, dormientes, amentes, prodigi, filii familias, uxores, Religiosi, pupilli, minores, etc., exceptis quibusdam casibus, num. 578, 614, a n. 666. Quorum bona sunt confiscata vel confiscanda, aliquando adhuc contractus celebrare possunt, n. 684. Materia contractus debet esse moraliter possibilis, a n. 685. Etiam debet esse existens, saltem in spe, a n. 888. Etiam debet esse de re licita, a n. 690. Debet esse propria illius, qui Jus transfert, a n. 694. Debet esse aliena, respectu acquirentis Jus, n. 697. Debet esse certa et aliquo modo determinata, a num. 698. Debet esse non prohibita, n. 700. Effectus contractuum præcipui sunt 17 : Obligatio, actio, exceptio, periculi et commodi translatio, damnum moræ, compensatio, traditio rei conventæ, translatio dominii vel partis dominii, possessio juridica, solutio, potestas præscribendi, interdicta possessoria, vendicatio rei, restitutio, evictio, ædilitiæ actiones, restitutio in integrum, n. 701.

Contractus sine solemnitatibus videntur esse irriti, vel saltem irritabiles, exceptis ultimis voluntatibus, quæ valde probabiliter obligant in conscientia, quamvis fiant omissis solemnitatibus, a n. 716.

Contractus firmantur præcipue 4 modis : promissione, juramento, fide jussione, hypotheca vel pignore, n. 725.

Contractus finiuntur generaliter sublato uno saltem contrahentium, et non succedente alio; item interitu rei, de qua erat conventum, præcipue autem 4 modis : solutione, acceptilatione, novatione et consensu

CONTRACTUS MATRIMONIALIS.

CONTRADICTORIÆ OPINIONES.

CONTRITIO.

CONTUMACIA, CONTUMAX.

Crimen adulterii Matrimonium dirimit, si fiat vivente alterius conjuge, et vel Matrimonium initur de præsenti, vel saltem datur fides de ineundo post mortem conjugis; sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit acceptata, et uterque sciat alterum esse conjugatum; sufficit etiam, ut dirimat, si adulter dubitet, utrum tempore adulterii vixerit alter conjux, ibid.

Crimen raptus impedit Matrimonium, secundum Trid., quandiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi libere consentiat, probabiliter tamen Tridentini decretum tantum comprehendit raptum, qui fit causa Matrimonii, ibid. Crimina notoria et publica non relinquunt reo Jus se defendendi in Judicio, l. 4, n. 1408. Crimina excepta, in quibus non est opus servare omnem Juris ordinem, sunt : 1. Læsæ Majestatis; 2 Hæreseos; 3. Sagarum; 4. Proditionis; 5. Conjurationis; 6. Falsæ monetæ; 7. Latrocinii. In his tamen aliisque omnibus non potest aliter procedi, quam recta ratio et jus naturale dictet, n. 1418. V. *Delictum.*

CRUX.

Crux ad Missam requiritur : usus habet, ut sit simul Crucifixus, l. 6, p. 2, 308, 318. Sufficit, si pro icone Altaris depictus sit, aut aliter fabrefactus Crucifixus; item Crux, qualis est in depositione Christi, ubi B. Virgo Christum de Cruce depositum tenet; item Crucifixus depictus in Tabernaculo, aut charta aliqua, si alius facile haberi non possit; probabilius non sufficit Crux vel Crucifixus depictus in pariete aut in tabula ad latus, nec imago Christi bajulantis Crucem; n. 319.

Crux probabilius tantum sub veniali ad Missam requiritur; hinc melius est etiam ex sola devotione celebrare sine omni Cruce, quam ob defectum ejus non celebrare, n. 320.

Crux etiam exponi debet (ut declaravit S. Congreg.), quando expositum est Venerabile, n. 321. Cruces in Missa non fiunt manu plicata vel inflexa, sed recta et digitis conjunctis, n. 2035, D. 242, n. 441. Crucis signum fit cum patena, D. 175. Cruces fiunt per duas lineas, alteram rectam versus Sacerdotem; alteram diametraliter transversam. Quæ super Calicem fiunt, non excedunt pallæ magnitudinem, quæ autem fiunt super Calicem et Hostiam, simul incipi debent a labio extremo Calicis usque ad spatium imminens primæ parti Hostiæ versus Sacerdotem; non debet tamen manus deprimi ad Hostiam, sed recta trahitur hæc Crux æqualiter alte super Calicem et Hostiam n. 491. Cruci post Missam reverentia fieri debet aperto capite, n. 2055, et D. 180. Crux in processionibus deferenda est a Regularibus cum velo pendente seu pallio, D. 151. Tolerari non debet, quod in locis publicis et sordidis stent depictæ diversæ Cruces et Sanctorum imagines in derisum Christianæ Religionis, D. 35. Crucis imaginem passim, videmus in ære vel lapide sculptam, quam sine scrupulo omnes prudentes calcant, quod malum non est, si non fiat animo injuriandi aut irreverenter tractandi, l. 3, p. 1, n. 23.

Crux cui erant applicatæ indulgentiæ, si frangatur, probabilius non manent Indulgentiæ, si reficiatur, quod valet de Cruce Caravacensi, si frangatur una pars transversa, l. 6, p. 2, n. 1385.

CULPA.

Culpa alia est Theologica, alia Juridica. Theologica est peccatum seu offensa Dei; Juridica est omissio diligentiæ debitæ, l. 3, p. 2, n. 170. Juridica alia est latissima, si sit dolus apertus; alia latior, et est dolus præsumptus; alia lata, quæ est omissio diligentiæ communis a similibus hominibus adhiberi solitæ; alia levis, quæ est omissio diligentiæ a providentioribus in re simili adhiberi solitæ; alia levissima, et est omissio diligentiæ exactissimæ, ib. item, n. 819. Spectato jure naturæ non est obligatio restituendi pro damno sine ulla culpa Theologica illato, n. 172. Jure positivo sæpe statutum est, ut reparetur damnum, quamvis causatum sit absque omni culpa, saltem Theologica, præscindendo a contractu; probabiliter tamen non obligat in conscientia, nisi accedat sententia Judicis, a n. 171, n. 409, 819. Potest ex contractu esse obligatio reparandi damna causata absque ulla culpa Theologica, modo fiat cum Juridica etiam levissima, si contractus factus sit in utilitatem accipientis; si vero factus sit in utilitatem dantis, accipiens tenetur tantum ex culpa latiore et lata; si factus in utilitatem utriusque, accipiens tenetur ex culpa latiore, lata et levi, n. 176, 819. Si abfuerit omnis culpa Theologica, secundum communiorem et probabiliorem, est obligatio restituendi; ratione talium contractuum, etiam ante sententiam Judicis, et quamvis compensatio non exigatur, n. 177. Si absque omni culpa etiam Juridica, v. g. equus conductus in via perierit, conducens ad nihil obligatur, n. 178. Qui precario utitur re aliena, tenetur tantum ex culpa latiore et lata, num. 179.

Culpa seu negligentia, quæ respectu unius est levis, potest esse gravis respectu alterius, n. 180. Quando nescitur, an res perierit casu, an vero ex culpa, v. g. conductoris, ordinarie huic pro foro externo incumbit onus probandi, et quod res perierit, et quod perierit sine sua culpa, num. 183. Si nulla intervenerit culpa Theologica, ordinarie non est obligatio ante sententiam Judicis compensandi damna, quæ quis causat in officio v. g. Tutoris, Consiliarii, Confessarii, Judicis, etc., num. 184. Si damnum grave causatum sit per culpam Theologicam levem seu venialem, non est obligatio gravis ad illud reparandum ante sententiam Judicis, et præscindendo a speciali de hoc contractu, a n. 185. Probabilius videtur esse obligationem levem restituendi partem gravis damni proportionatam culpæ veniali, a num. 191.

CULTUS BEATORUM ET RERUM SACRARUM.

Licitum est in templis ad cultum exponere imagines Dei, l. 3, p. 1, n. 15. Cultus debetur B. V. Mariæ, in quantum est affecta specialibus prærogativis a Deo, n. 16. Illicitum est ad cultum aut venerationem exponere in oratoriis, aut locis publicis seu privatis, vel Ecclesiis, tam Sæcularibus quam Regularibus imagines hominum cum Sanctitatis seu Martyrii famà defunctorum, antequam ab Apostolica Sede canonizentur, aut Beati declarentur, n. 17, V. *Imagines.*

Cultus Sanctorum et Beatorum. V. *Sancti.*

Curata Beneficia. V. *Beneficium*, *Parochia.*

CURATELA, CURATOR.

Curatela est obligatio procurandi bona Minorum, l. 3, p. 2, n. 1117. Curator datur principaliter rebus Minorum, secundario personis, ib. Tenetur curam gerere pupilli, ejusque bona rite et fideliter administrare, omnia ejus jura, et bona, et actiones conservare, bona alias peritura vendere, pecuniamque co-

DEVOLUTIO BENEFICII.

DEUS.

DIACONUS.

DICTAMEN CONSCIENTIÆ.

DIES.

DIES IRÆ.

DIFFICULTAS.

DIGITUS.

DIGNITAS.

suorum Religiosorum, non tamen Confessarii licet privilegiati, si non sit Parochus, l. 3, p. 2, n. 1307, 1311. Causæ dispensandi in jejunio sunt plures, v. g. impotentia, debilitas, labor, etc., a n. 1307. In dubio, an causa sufficiat, dispensari potest, n. 1308. Pro dispensatione universali videtur requiri certitudo causæ rationabilis nunc existentis, n. 1308. Qui eam obttnuit ab initio Quadragesimæ ob morbum, si plane sanetur post 8, v. g. dies, probabilius cessat dispensatio, n. 1309. Si dubitet, an perfecta sanitas sit obtenta, pro reliqua parte Quadragesimæ manet dispensatus, n. 1309. In jejunio dispensare non potest Abbatissa, nec Medicus, n. 1310. In dubio, an grave damnum secuturum sit ex jejunio, probabilius adhuc opus est dispensatione, nisi periculum esset in mora, ib. Si Episcopus in Quadragesima dispenset in esu carnium, in dubio an sæpius de die carnes vesci possint dispensans interrogandus est, n. 1312. Qui dispensatus est ad carnes valetudini servientes, v. g. gallinas, probabilius non potest comedere nocivas, v. g. porcinas n. 1313. Qui dispensatus est ad carnes in genere, illi licet comedere quascumque, etiam nocivas, ib.

DISPENSATIO IN JURAMENTO ET LEGE.

Dispensatio legislatoris excusat ab observatione legis, si ex justa causa facta sit, l. 1, n. 796. In lege Dei sine justa causa Pontifex dispensari non potest, nec Episcopus in lege Ecclesiæ, n. 796.

Dispensatio in juramento sine justa causa, etiam a Papa facta, est invalida, ib. Dispensans causa non præcognita, quæ revera legitima est, probabiliter valide dispensat, ibid.

DISPENSATIO IN IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

In dispensationibus matrimonialibus in forma pauperum obtinendis plura observari debent et in petitione exprimi, v. g. an copula intercesserit ignoranter, an scienter, sive per fraudem, etc., l. 6, p. 13, n. 931. Dispensatio probabilius est irrita, si Matrimonium intra gradus prohibitos scienter contractum sit ante dispensationis expeditionem, n. 989. Dispensatio data in petitione debiti, non servit post obitum conjugis, n. 371. Si petatur in consanguinitate, affinitate, publica honestate, etc., plura exprimi debent, v. g. an impedimentum sit occultum, an pro contracto vel contrahendo Matrimonio, etc., n. 914. Si pro cognatione spirituali petatur, expedit exprimere, a quo tempore sit contracta, an ex Baptismo, etc., n. 917. Si pro impedimento criminis, exprimi debet, an sit ex machinatione vel adulterio, vel ex utroque, a quo tempore sit contractum; quomodo sit occultum, etc., n. 918. In secunda dispensatione aliquando mentio facienda est prioris, n. 921. Si petatur in consanguinitate, aut affinitate et intervenerit copula, hoc probabiliter non est necessario exprimendum, n. 922. Si in obtenta pro foro externo ponatur, *nisi copula intervenerit*, probabiliter non obstat ejus valori, si hæc sit occulta, n. 922. Si affinitas provenerit ex copula illicita, hoc exprimi debet, n. 925. Etiam exprimendum est, si Matrimonium cum scientia impedimenti, vel præmissa copula initium sit cum intentione facilitandi dispensationem, n. 925. Etiam exprimi debet, si scienter contractum sit in gradu prohibito, si ignoranter quidem, sed neglectis proclamationibus, si sit consummatum, etc., a n. 926. Dispensatio, ut fiat in impedimentis dirimentibus, requiritur causa justa, v. g. exstinctio magnæ litis vel odii inter agnatos, ablatio scandali, inæqualitas Matrimonii, nisi consanguineis vel affinibus nubatur conservatio facultatum in eadem familia, etc., n. 818. Omnis dispensatio, ut sit licita, requirit causam aliquam, n. 819. Plures causæ eam justificant, v. g. personarum numerus, prærogativa meritorum, ætas tenera vel provecta, locus, tempus, pietas, utilitas populi, Religio, utilitas Ecclesiæ, necessitas, scandalum, majus bonum, etc., n. 820. Dispensandi potestas extenditur ad casus, in quibus tenet ratio a Jure, dispensationem concedente, expressa, n. 822. Etiam trahitur ad necessario et de se connexa, n. 823. Circa eam in gradibus prohibitis Tridentinum habet sequentia : Si quis intra gradus prohibitos scienter Matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, et spe dispensationis consequendæ careat, etc., n. 830. Dispensatio in secundo gradu fieri potest cum personis principalioribus, nobilibus etiam ex solo patre, n. 831. Obtenta per supplicam, in qua pro sola causa adducebatur copula carnalis, habita, si hæc facta sit post præsentationem supplicæ et ad nutum Papæ, est invalida, n. 935. Etiam invalida est, si scribatur quartus gradus pro tertio, n. 916. Si scribatur tertius gradus pro sit post, est valida, ib. Probabilius opus est nova dispensatione, si copula quarto, eam impetratam, ejusque exsecutionem Ordinario commissam, n. 925. Eam pro Matrimonio contrahendo tenetur quis in Subdiaconatu constitutus petere, si alias diversa bona prænobilia una cum subditis perventura sint ad Principem Acatholicum, cum infallibili ruina multorum millium animarum, etc., et superior tenetur eam concedere, n. 905. Dispensatio impedimenti, si data sit pro foro conscientiæ tantum, si nemo præter sponsos illud denuntiet, illi conjungi possunt, non vero si alius post proclamationes illud denunciet, n. 488. Ex causis falsis, vel per errorem, vel sine sufficiente causa obtenta ordinarie est invalida, n. 901. Obtenta ex causa falsa per ignorantiam vel simplicitatem allegata in impedimento dirimente probabiliter est valida, l. 1, n. 796. Si in forma gratiosa data, tum sufficit causam verificati, quando gratia fit, licet postea deficiat, l. 6, p. 3, n. 903. Si data in forma commissaria, sufficiet causam verificari tempore exsecutionis, n. 903. Sine causa et illicite a legislatore data utens non peccat, n. 904. Sede vacante commissa Episcopo vicino, potest hic eam expedire novo etiam Episcopo electo, n. 880. Ab Episcopo data in casibus occultis, juvat tantum pro foro conscientiæ, n. 885. Per eam proles legitimantur, si sequatur Matrimonium, ib. Roma data prius non sortitur effectum quam ab Ordinariis, quibus commissio data, recognita fuerit, n. 881.

DISPENSATIO PRO ORDINIBUS.

Dispensatio pro Ordinibus tam a Dataria quam Secretaria sic petitur : v. g. petitur extra tempora, seu dispensatio in interstitiis pro NN. Clerico, etc., in solatium patris senio confecti ; vel quia jam est subdiaconus, etc., l. 6, p. 3, n. 931. Extra tempora et in interstitiis, si petatur, certa pecunia solvi debet, ib. Dispensatio in ætate 13 mensium datur, v. g. ob penuriam Sacerdotum, ob utilitatem egregiam Ecclesiæ, ob solatium parentum, etc. Petitur hoc modo : Dispensatio in ætate 13 mensium petitur pro NN. Diœcesis N. in solatium patris senio confecti, etc., et certa pecunia solvi debet, ib. In irregularitate, sive ex defectu, sive ex delicto, si hoc occultum sit,

Dispositiones ad pias causas, V. *Episcopus. Legata pia.*
Dispositiones animæ et corporis ad Communionem suscipiendam. V. *Eucharistiæ susceptio.*
Dispositio ministrantis Sacramentum. V. *Minister.*
Dispositio suscipientis Sacramentum. V. *Susceptio.*

DISPUTATIO CUM HÆRETICIS.

Disputatio formalis Laici de Fide cum Hæreticis illicita est Jure positivo Ecclesiæ; in Germania tamen et similibus locis, ubi Catholici Hæreticis sunt permixti, hoc abrogavit consuetudo, l. 2, n. 92.

DISSIMULATIO.

Dissimulatio formalis et proprie dicta est, quando quis per facta externa intendit aliud significare quam in animo sentiat, quæ est illicita, l. 3, p. 1, n. 297. Materialis vel improprie dicta est, quando quis prævidet per signa sua externa ab alio aliud intelligendum, quam in animo habeat, quod ipse tamen non intendit, hæc licita est, n. 298. Materialis, si respiciat objectum vel circumstantiam vitiosam, est illicita, si objectum indifferens, est licita, n. 299. Dissimulatio cum quis nec verbo, nec facto dat signum illius, quod habet in mente, per se loquendo, est licita, n. 300. V. *Simulatio.*

DISTANTIA.

Distantia unius horæ excusat ab auditione Sacri die festo subinde saltem intra annum, si accedat debilitas, pluvia, aut similis incommoditas, etc., l. 3, p. 1, n. 687.

DISTINCTIO SPECIFICA PECCATORUM.

Distinctio specifia est distingui in aliquo essentiali, quod notabiliter differat ab aliis, l. 5, n. 118. Distinctio specifica intrinseca peccatorum desumitur a prædicatis essentialibus; intrinseca ab objectis, n. 119. Distinctio specifica alia est Logica, alia Physica, alia Methaphysica, alia Ethica vel Theologica, de hac ultima quæritur in peccatis, n. 120. Distinctio specifica peccatorum quoad Confessionem, desumi potest ex eo quod peccata sint contra dictamina specie diversa, n. 126. Item ex objecto, vel modo tendendi actus peccaminosi notabiliter diverso in genere moris, a n. 128, l. 6, p. 2, n. 945. Item ex legibus formaliter diversis, contra quas agitur, a n. 132. Distinctio specifica peccatorum commissionis et omissionis desumitur ex eo, si commissio et omissio sint circa diversa, sæpe etiam, si sint circa eamdem virtutem et objectum, a n. 139.

DISTINCTIO NUMERICA PECCATORUM.

Distinctio numerica peccatorum desumitur ex diversis objectis numero totalibus, et ab interruptione actuum morali, l. 5, n. 146. Distinctio numerica fit per interruptionem, si contraria accedat voluntas et propositum; item, si voluntas convertatur voluntarie et deliberate, vel etiam involuntarie et indeliberate ad aliquid aliud adhuc compossibile cum exsecutione prioris intenti, tunc ordinarie multiplicantur peccata, si singuli actus habeant aliquid, in quo consummentur, nec sibi invicem subordinentur, etc., n. 146, 177. Fit per retractationem, si voluntas fuerit retractata formaliter, sive absolute et efficaciter, et iterum resumatur, etc., num. 146, a n. 174. Actus malus physice unus tendens in plura numero objecta, est mortaliter, plura numero peccata in confessione explicanda, n. 146, a n. 149. Actus physice plures sunt unum numero peccatum, quando ita uniuntur, ut in æstimatione prudentum censeatur una actio in genere moris; item si spectent ad eamdem consummationem peccati, et intendantur ex eodem fine principali, etc., n. 146, a n. 167, 177.

DISTRACTIO.

Distractio ministri omnimoda aut plane extasis invalidat Sacramentum; non alia, quamvis sit peccaminosa, l. 6, p. 1, a n. 84. Distractio in Horis, Missa, in aliis rebus divinis. V. *Attentio.*

DIVES.

Dives non peccat diu negans omnes eleemosynas, cum proposito dandi loco et tempore meliori, l. 2, n. 194. Diviti non est facile neganda absolutio omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, ib. Dives quando teneatur dare eleemosynam. V. *Eleemosyna.*

DITIOR FACTUS EX RE ALIENA.

Ille dicitur ditior factus ex re aliena, si ratione illius habeat, quod alias non haberet, l. 3, p. 2, n. 141. Ditior factus ex re aliena, quam bona fide possedit, tenetur rem illam, vel quatenus inde factus est ditior, restituere, n. 114, a n. 141.

DIVINATIO.

Divinatio est, cum quis opem dæmonis tacite vel expresse invocat, ut cognoscat res naturaliter incognoscibiles, quæ est illicita, l. 3, p. 1, n. 8. Alia est, quæ fit per pactum expressum, alia per tacitum seu interpretativum cum dæmone. Prima a mortali excusari non potest, secunda aliquando a mortali excusatur, n. 8. Expresse censetur invocare dæmonem, qui vel verbis dæmonem invocat, vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit aut putat dæmonem cooperari. Is vero tacite pascitur, qui vanis et naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoscendum vel efficiendum, qui a peccato excusari non potest, n. 8. Divinatio ex somnis, voce avium, etc. est licita; illicita vero, si ex iis aliquid nosci aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt, n. 8. Non est mortale per Astrologiam velle cognoscere aliquod contingens liberum, judicando cognitionem illam esse tantum conjecturalem et incertam, n. 9. Somniis credere non est mortale, si quis propter illa aliquid non malum operetur, n. 10. Si quis, ex joco, ex mediis vanis, quæ scit esse improportionata, tentet videre aut experiri, quid accidat, raro excusari potest a mortali, n. 11. Peccat graviter, qui coquit partem aliquam animalis veneficio interfecti, ut sic cognoscat veneficium, n. 12. Venialiter peccare potest, qui cum altero pactum init, ut præmoriens appareat superstiti, n. 13. Peccant qui Ægyptios de fortuna consulunt, n. 8. Divinatio quæ fit per fortes divinatorias ad futurum vel occultum aliquid cognoscendum, est superstitiosa, aliquando etiam, quæ fit per fortes consultorias; non vero plerumque quæ fit per fortes divisorias, n. 8. Divinatio est ejusdem speciei, si fiat per aves, stellam, aquam, etc. Si autem sacra misceantur profanis, accedit species Sacrilegii contra Religionem, l. 6, p. 2, n. 991.

DIVORTIUM.

Divortium dicitur a *divertendo*, quia conjuges ab invicem discedunt, l. 6, p. 3, n. 7. Quandoque est

DOLUS.

DOMICILIUM.

DOMINIUM.

intuitu instantis alicujus periculi, ex quo mortem metuit, vel si donatarius ante eum moriatur, n. 814. Transit ea in donationem inter vivos, si donator promiserit se eam non revocaturum, n. 814, a n. 816. Hæc donatio fieri debet in præsentem, non valet in absentem sine nuntio ad hoc destinato, vel epistola, n. 814. In dubio, an sit facta inter vivos, an mortis causa, censetur facta inter vivos, n. 818. Donationes aliqui facere non possunt, nisi in causa pias, v. g. carentes usu rationis, muti et surdi nati, senes deliri, pupilli vel impuberes, etc., in foro conscientiæ tamen donationes eorum sunt validæ, n. 762. Donare mortis causa possunt omnes et soli qui possunt testari. Etiam filii familias et minores 25 annis, n. 814. Non tamen usurarius, nisi ad pias causas, nec surdus et mutus a nativitate, qui inter vivos probabiliter donare potest, n. 814. Donans creditori aliquid, debiti sui immemor, si ita comparatus fuit, ut, quamvis fuisset memor debiti, nihilominus donasset, non est liber debito ; si autem memor debiti non donasset, sed dedisset pro soluto, est liber suo debito, n. 452. Si quis donet v. g. gemmam per famulum suum donatario ferendam, famulus autem per fraudem et ex culpa gravi ferre eam differat usque ad mortem donantis, et tum eam perdat, probabilius tenetur valorem gemmæ reddere et hæredibus donantis et donatario, n. 220.

DONUM.

Donum datum ante sponsalia, nec est arrha, nec sponsalis largitas, l. 6, p. 3, n. 138. Illius dominium acquiri potest sine ullo onere, n. 138. Si donum acceptans aliquid redonet, per hoc non spondet Matrimonium, ib. Si donans dedisset sub conditione secuturi Matrimonii, vel quia putabat esse vera sponsalia, pars altera in conscientia tenetur reddere, ib. Donum matutinum est, quod maritus secundo die nuptiarum dat uxori pro pudicitiæ thesauro sibi credito, n. 141. Ejus dominium spectat ad uxorem, ususfructus ad maritum, n. 141.

DORMIENS.

Dormiens contrahere non potest, l. 3, p. 2, n. 666.

DUBIUM.

Dubium aliud est objectivum, sive rei, circa quam versatur intellectus dubitans; aliud formale, sive actus intellectus dubitans circa rem; de hoc solo hic agitur, l. 1, n. 67.

Dubium est suspensio intellectus, quasi in æquilibrio hærentis inter duo contraria, quorum neutri assentitur, neutri dissentit, a n. 68. Dubium negativum est, quando intellectus non habet motivum sufficiens ad judicandum. Positivum, quando habet motivum sufficiens, et tamen nullum ponitur judicium, a n. 71, l. 6, p. 2, n. 599. Dubium Juris est, quando dubitatur de lege aliqua vel obligatione legis aut consuetudinis, vel de valore actus. Facti est, si de alio quam istis dubitetur, l. 1, n. 74. Dubium speculativum est, quod versatur circa rem secundum se spectatam, præscindendo a circumstantiis et ab operatione exercenda. Practicum, quod versatur circa rem omnibus circumstantiis affectam et in praxi exercendam, a n. 74.

Dubium generale, quod sæpe cum speculativo confunditur, est, quando generatim dubitatur. Abstractum, quod est proprie practicum, quando in particulari dubitatur, n. 45, 67. Qui operatur cum conscientia practice dubia, peccat, et quidem peccato ejusdem speciei, cujus est illud, de quo dubitat, n. 45, 77. Ex conscientia speculative dubia formari potest practice certa, ex duabus scilicet opinionibus dubiis, et in utramque partem probabilibus, unam eligendo, etiam alienam et minus tutam, ex motivo aliquo rationabili, n. 92.

Dubium debet practice resolvi ante operationem per motivum aliquando rationabile, n. 45, a n. 78. Stante dubio speculativo dictamen practicum formari potest, n. 80. In dubiis præferenda sunt benigniora, a n. 294, 596. In dubio de facto principali, illud non præsumitur, n. 88. In dubio de homicidio, tanquam actu principali facto, illud præsumitur in ordine ad incurrendam irregularitatem, non vero in ordine ad alios effectus, n. 89. Si factum principale sit certum et dubitetur de accessorio, quod est favorabile facienti, illud præsumitur factum, n. 90. Si constet de actu externo rite peracto, actus interni requisiti præsumuntur adfuisse, n. 91. In dubio, an aliquid faciendum sit sub peccato, necne; item, an aliquid faciendum sit sub mortali vel veniali, standum est pro parte benigna, a n. 294. In dubio, an expediat, vel an Superiori licitum sit subdito concedere facultatem alteri confitendi, pro subdito standum est, l. 6, p. 2, n. 1666. In dubio, an peccatum sit reservatum, absolutio ab eo probabilius a quocumque Confessario dari potest, n. 1599, 1604. In dubio, an privilegium sit revocatum, censeri debet non revocatum, l. 1, n. 852. In dubio, an Simonia commissa sit, necne, præsumitur non commissa, l. 3, p. 1, a n. 195. Ubi verba sunt dubia, Ecclesia præsumit Simoniam, n. 197. In dubio, an aliquid non essentiale in Missa sit omissum et supplendum, ordinarie hoc est eligendum, quod videtur minus incommodum et minorem admirationem in adstantibus causaturum, l. 6, p. 2, n. 533. In dubio an Consecratio valide perfecta sit, vel an materia sit sufficiens, si illud sit prudens, ordinarie illa repeti debet et materia certa substitui, etc., a n. 534. In dubio melior est conditio possidentis, non tantum in materia justitiæ, sed etiam in aliis locum habet et intelligi debet, quod, quando neutra pars sufficienter probatur, possessoris causa debeat sustineri, l. 1, a n. 495. In dubio an non res, quam quis ab alio acceperit, vel primo occupavit, spectet ad alium, debet pro quantitate dubii restitui ; quod si dubitans eam accepit a possessore bonæ fidei et diligentiam in indaganda veritate adhibuisset, posset etiam manente dubio rem illam retinere, l. 3, p. 2, n. 562. In dubio, an qui ex pluribus sint domini rei, illa pro qualitate dubii est inter eos dividenda, n. 566. In dubio, an quis bona, an mala fide possessionem inceperit, præsumitur, quod bona ; si autem actu sit in mala fide et non sciat, quando aut quomodo inceperit, præsumitur quod mala, n. 567. Qui bona fide rem consumpsit et post dubitat, an ex illa sit factus ditior, ad nihil tenetur, n. 568. In dubio, an plus an minus restitui debeat, ita dubitans tenetur tantum ad minus, n. 568. In dubio, an res sit sua, quam alius bona fide, possidet, ita dubitans non potest eam eripere, si autem alius mala fide eam possideat, potest, a n. 569. In dubio, an debitum sit solutum, ita dubitans probabiliter ad nihil tenetur, si creditor etiam dubitet ; alias tenetur, n. 571. Si quis aliud solverit ex voto dubie valido, putans se ad hoc teneri, quamvis postea resciat se potuisse non solvere,

Episcopus quid possit et debeat circa Confirmationem. V. *Confirmatio.*

Episcopi Consecratio. V. *Consecratio Episcopi.*

Episcopi Electio. V. *Electio.*

Episcopi facultas. V. *Facultas.*

Epistola decretalis. V. *Canon.*

ERECTIO BENEFICII.

Erigere Beneficium est cum approbatione Superioris Ecclesiastici statuere Jus percipiendi fructus ob aliquod officium spirituale, l. 4, n. 271.

Erectionem aliquorum Beneficiorum approbare potest solus Papa, aliquorum etiam Episcopus, n. 71.

ERROR.

Error communis facit suppleri Jurisdictionem, l. 6, p. 1, a n. 112. Si absit titulus coloratus, probabiliter adhuc facit eam suppleri; secundum communiorem tamen Ecclesia tum non supplet, a n. 115. Error ministri, per se loquendo, non invalidat Sacramentum, si intendat facere quod Christus instituit. a n. 62.

Error ministri circa personam quæ suscipit Sacramentum, per se loquendo, non obstat ejus valori, nisi tantum in Matrimonio, a n. 68.

Error personæ, non vero qualitatis, nisi ea sit finis Matrimonii, irritat Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 512, a n. 54. Error quandoque excusat ab incurrenda censura, l. 7, n. 97. Error in supplica vel Rescripto quandoque obstat valori dispensationis, l. 6, p. 3, n. 937.

Error in illis commissus significari debet, vel debet impetrari revalidatorium seu gratia, etc., l. 4, a n. 666. Si in Rescripto præter causam in supplica allatam alia adjungatur, non obstat valori dispensationis, l. 6, p. 3, n. 937. Etiam valori ejus non obstat si causa allegata sit omissa et alia in Rescripto substituta, n. 937. Ex errore factum est ejusdem speciei cum illo quod fit ex vero judicio, l. 6, p. 2, n. 950. Error in plerisque est majus malum ignorantia, quandoque est melior quam ignorantia, l. 1, n. 117, a n. 702.

Error circa necessaria ad finem ultimum est malum maximum, n. 702. Si quis ex errore etiam per annos 30 legit quatuor Missas de septimana et postea in fundatione inveniat quod ad 3 tantum obligetur, probabilius non obligatur ad quatuor propter præscriptionem, l. 4, n. 853. V. *Ignorantia.* Errores commissi in Missa a Confessario, in extrema Unctione, in Ordinationibus. V. *Suppletio.*

Error quis invalidet contractum. V. *Contractus.*

Error qui est impedimentum Matrimonii. V. *Impedimenta Matrimonii.*

Errores hæreticorum circa Baptismum varii sunt quibus opposita docet Ecclesia, l. 6, p. 1, a n. 245. Item circa Eucharistiam, a n. 405. Item circa Extremam Unctionem, l. 6, p. 2, a n. 2085. Item circa Ordinem, a n. 2123. Item circa Matrimonium, l. 6, p. 3, a n. 8.

Esus humanæ carnis. V. *Humana caro.*

EVAGATIO MENTIS.

Evagatio mentis culpabilis et notabilis, in quibus requiritur attentio ad implendum præceptum obligans sub mortali, est mortalis; in aliis est ordinarie tantum venialis, l. 5, n. 347. V. *Attentio.*

EVANGELIUM S. JOANNIS.

Evangelium S. Joanni legitur in fine Missæ semper, nisi nona lectio fuerit Evangelium cum Homilia; hoc enim tum legitur in fine, l. 6, p. 2, n. 470. Sub veniali non licet illud legere omni lumine extincto, n. 369. Qui illud non pronunciat præ timore vel balbutie suspendendus est a Missarum celebratione quousque illud rite pronunciare assuescat, n. 2055. D. 211. Probabiliter non est pars Missæ, l. 3, p. 1, n. 663.

EUCHARISTIÆ MINISTER.

Eucharistiæ conficiendæ minister est solus Sacerdos, l. 6, p. 1, n. 52. Ejus ex officio dispensandæ est etiam solus Sacerdos habens Jurisdictionem vel privilegium, n. 479. Licite eam ministrat quivis Sacerdos qui rationabiliter præsumit Pastorem factum suum approbaturum, num. 479. Pro viatico licite eam ministrat in defectu Pastoris quivis Sacerdos tam Regularis quam sæcularis, n. 479. Etiam pro Paschate, n. 479, 483. Potest Sacerdos extra Missam sibi ipsi eam ministrare, n. 479, 489. In necessitate etiam dispensare potest Diaconus et sibi et aliis, a n. 479. Idem in articulo mortis potest etiam laicus, secluso scandalo, quod tamen ob consuetudinem contrariam non facile practicandum, n. 479, 482. Licite aliis ministratur quando licite celebratur, l. 6, p. 2, n. 223. In Eucharistiæ ministro præter gratiam etiam requiritur reverentia, l. 6, p. 1, n. 487. Conficiens in mortali peccat mortaliter, n. 86, a num. 91. Distribuens in mortali probabilius tantum peccat venialiter, sed toties quod hominibus eam distribuit, n. 488, a n. 94. Si hostia vel particula inter distribuendum decidat, locus ille tegendus esse re aliqua munda et postea abluendus, etc., n. 494. Particulæ repertæ ordinarie sumi debent a Sacerdote, a n. 496, 550. Pestiferis probabiliter non necessario ministratur; si autem ministretur, non debet fieri medio aliquo instrumento, a n. 484, 487. Pueris ministrari non debet ante annos discretionis nisi pro viatico, saltem in Ecclesia latina, n. 457, a n. 645. Nec amentibus qui nunquam usi sunt ratione; quod si de usu rationis dubitetur, aut aliquando ratione usi sint, nec sciantur amisisse in mortali, viaticum illis daris debet, n. 487, a n. 654. Semifatuis et in Paschate et in articulo mortis dari debet, si sint capaces absolutionis et aliquando usi sint ratione, num. 487, 608. Fatuis cum aliis accedentibus ad Communionem ea dari non debet, n. 659. Phrenetico debet dari viaticum si absit periculum irreverentiæ, quod cum hostia non consecrata probari potest, a n. 660. Energumeno non tantum pro Paschate et viatico dari debet, sed etiam crebro dari potest, si pœnitentiam egerit et absit periculum irreverentiæ, num. 487, 662. Surdis et mutis a nativitate, si sciant hunc cibum a profano distinguere, non tantum in Paschate et in articulo mortis sed etiam pro discretione Confessarii sæpius dari potest, num. 487, 683. Surdis, mutis et cæcis a nativitate dari non debet, num. 663. Morte plectendis, si pœnitentiam præ se ferant, in loco honesto, si fieri possit, dari debet, numer. 487. Indigno et peccatori publico, per se loquendo, dari non debet, num. 136, 487. Laico species vini ordinarie dari non debent, n. 487, a n. 509, n. 611. Pars hostiæ minoris laico dari potest si sit causa rationabilis, num. 487, 508. Prima vel secunda absolutio laico dari non debet, n. 510. In delatione et ministratione ritus Ecclesiæ observari debet scilicet ut distribuatur vel ad ægrum deferatur cum stola et superpelliceo vel alba, nisi aliud suadere necessitates ut distribuatur digitis anterioribus, nisi Chiraga vel aliud impedimentum adsit ut non distribuatur in paramentis

pus meum, hic Calix est Calix Sanguinis mei, n. 463. Per To *Meum* et *mei* intelligi debet Corpus et Sanguis Christi, in cujus persona loquitur Sacerdos, n. 464. In forma Calicis, verba illa : *Novi et æterni testamenti* significant quod Sanguis Christi sit confirmatio testamenti, id est promissionis, qua Christus nobis promisit vitam æternam per suum Sanguinem, vel quod hoc Sacramentum Sanguinis Christi sit veluti proprie dictum testamentum quo continetur ultima voluntas Christi, destinantis nos ad æternam hæreditatem, n. 465. Forma consecrationis dubia est, si consecrans dicat : Illud est Corpus meum; Iste est Sanguis meus; Hæc est Caro mea, etc., n. 461. Valida sed illicita est : Hic cibus, hic potus, hic calix, hæc res, contentum sub his speciebus, est Corpus meum vel Sanguis meus, etc., ib. Invalida est, si dicas : Hic (adverbialiter) est Corpus meum; item : Hoc Corpus est meum, hic Sanguis meus, etc., ibid. Sub conditione forma iterari debet, quando aliquid omissum quod probabiliter ad ejus valorem requiritur, aut si prudenter dubitetur de recta pronuntiatione formæ, a n. 123. Mutatio formæ substantialis est si non maneat sensus per verba a Christo intentus, v. g. si Sacerdos consecrans per To *Meum* vel *mei* intelligat tantum suum corpus vel suum sanguinem Sacerdotis, etc. Si autem sensus per verba a Christo intentus maneat, est tantum accidentalis, v. g. hic cibus est Corpus meum, hic potus est Sanguis meus, etc., a n. 18, 29, 461. Consecrantis intentio debet esse vel actualis, vel virtualis, n. 47, a n. 54, 57. Si Sacerdos advertens ciborium consecrandum cum Hostiis minoribus poni in corporali, intendat consecrare, quamvis postea non amplius ad illas reflexionem expressam habeat, valide consecrat; quod si advertat ciborium poni extra corporale, et postea reflexionem non habeat, probabilius non consecrat; hinc in praxi tales Hostiæ erunt de novo in alia Missa sub conditione consecrandæ, n. 458. Si Sacerdos nihil intenderit circa consecrationem guttarum vini quæ in calice sunt separatæ a vino, fundo viciniores probabilius consecrantur, non remotiores, n. 459. Intentio consecrandi quidquid est in calice formari potest, num. 459. Non debet fieri intentio consecrandi particulas Hostiæ non continuas positas in patena vel corporali; aliud est de particulis panis in ciborio contentis, quas consecrandi intentio formari debet, ibid. Lampas aut aliud lumen ante Eucharistiam in Templo ardere, et ordinarie cum lumine foras deferri debet, n. 487.

EUCHARISTIÆ SUMENDÆ PRÆCEPTUM.

Datur præceptum divinum de sumenda Eucharistia, l. 6, p. 1, n. 586, 594. Obligat fideles adultos omnes, probabilius etiam non baptizatos, a n. 595. Si quis ante Baptismum, etiam bona fide communicasset, non satisfecisset huic præcepto, hinc talis tenetur specialiter procurare Baptismum, ut hinc præcepto possit satisfacere, a n. 595. Quando per se obliget, incertum est, n. 599. Obligat in Paschate omni anno, nempe intra 15 dies, numerando 8 ante et 8 post Pascha ; deinde in periculo vitæ sub mortali, nisi paulo ante sumpta sit, n. 586, a n. 600, n. 652. Obligat sub tempus adepti plene usus rationis, num. 598. Obligat sæpius in vita, n. 386. Qui post viaticum sumptum peccavit mortaliter, non obligatur de novo communicare, n. 586. Qui in periculo mortis non communicavit, non tenetur postea communicare, ib.

Eucharistia in re suscepta, non est necessaria necessitate medii, n. 586, 588. Nequidem in voto est necessaria necessitate medii, a n. 589. Datur præceptum communicandi pro viatico, a n. 586, 604. V. *Viaticum*. Datur præceptum communicandi pro Paschate, n. 86, 603, a n. 625. V. *Paschalis Communio*. Non datur præceptum sumendi sub utraque specie, nisi pro illo qui sacrificat, n. 602. Communionem negligens semel Paschalem et semel in periculo mortis pro viatico sumendam committit duo specie peccata in confessione exprimenda, l. 6, p. 2, n. 116.

EUCHARISTIÆ SUSCEPTIO.

Eucharistia tribus modis sumi potest, scilicet pure materialiter, sacramentaliter et spiritualiter, l. 6, p. 1, n. 512. Spiritualis communio, sive desiderium digne communicandi, non causat gratiam ex opere operato, sed operantis tantum, n. 512. In suscipiente Eucharistiam, si sit homo adultus aut aliquando compos rationis fuerit, debet esse intentio suscipiendi saltem habitualis vel interpretativa, quæ ultima etiam in moribundo sufficit, n. 170, 178, 513. Ante sumptionem prærequiritur immunitas a censura, status gratiæ, confessio mortalium, n. 185, a n. 189, n. 511, 514, a n. 533. Si sit necessitas gravis celebrandi vel communicandi, qualis est in periculo mortis, vel si hostia pro morituro consecrari debeat, vel si parochus ex officio celebrare debeat, vel si alias diu abstinendum esset a communione, etc., et nullus confessarius sit præsens, absens autem sine magna difficultate adiri non possit vel non adsit linguæ gnarus aut approbatus, suscipi potest præmissa contritione, n. 511, 514, a n. 533. Status gratiæ debet adesse antequam hostia attingat stomachum, n. 516. Qui recordatur mortalis quandiu species sumptæ sunt præsentes tenetur conteri vel confiteri, n. 516. Indigne communicans est similis Judæ; non tamen committit peccatum omnium gravissimum, n. 515. Dubius de peccato mortali ante sumptionem tenetur confiteri, n. 511. Qui sine infamia non potest recedere a scamno communicantium aut communionem omittere tenetur elicere perfectam contritionem et non sufficit attritio, n. 511, a n. 517, n. 542. Non prærequiritur expletio pœnitentiæ, n. 519. Nec amor purissimus, n. 520. Nec fides actualis, n. 186, 523. Nec devotio actualis, n. 193, 523. Nec opus est ut inter peccatum et communionem longa intercedat mora, n. 521. Communicans cum veniali peccat venialiter, n. 513, 522. Melior dispositio facit causari majores gratias, a n. 524. Qui in confessione inculpabiliter omisit mortale tenetur illud ante communionem confiteri si illius recordetur, n. 539. Confessus mortale tanquam dubium si ante communionem agnoscat illud esse certum, probabilius tenetur illud confiteri tanquam certum; contrarium tamen est probabile, a n. 540. Sumptio Eucharistiæ qua posita causatur gratia prius tum est quando pars aliqua specierum physice tangit et recipitur in stomacho, n. 415. Probabiliter etiam tum est quando fit trajectio ex ore versus stomachum, n. 477. Si sine sumptione per miraculum poneretur in stomacho, causaret gratiam si talis homo consentiret, n. 416. Qui moritur dum hostia adhuc est in ore non accipit gratiam sacramenti, n. 449. Christus manet præsens sub speciebus minimis etiam imperceptibilibus donec fiat earum mutatio tanta ut connaturalis substantia panis et vini corrumpatur, a n. 469. Si una gutta vini consecrata infundatur mari, Christus manet præsens donec species vini corrumpantur, n. 470. Etiam manet præsens si una hostia consecrata

EXCUSANTIA A RESTITUTIONE.

dedisset pro soluto, quod ex circumstantis colligi potest, n. 452. Solvens creditori creditoris in foro conscientiæ liberatur, si debita sunt ejusdem rationis, nec alius creditor si præferendus, quod etiam valet pro foro externo, si solvens aliquo modo obligatus erat creditori creditoris, quod id, quod solvit, vel si creditor creditoris licite facere possit occultam compensationem in bonis creditoris solventis, a n. 453. Compensatio debiti an et quando excuset. V. *Compensatio debiti.* Si debitum remittatur aut fiat compositio, V. *Compensatio ratione debitorum.* Debitor putans si per se vel per alium debitum manifestaret vel rogaret quod dominus liberaliter condonaret, excusatur a restitutione; si dubitet, tenetur interrogare vel restituere, n. 462. Per transactionem debitor liberatur a restitutione, si certus non sit rem alteri esse debitam, aut per se sententiam adjudicatam, n. 464. Si debitor plectatur morte, an hæredes liberentur a restitutione, V. *Debitor.* Excommunicatio non excusat a restitutione, n. 466. Mors creditoris non excusat a restitutione, si hæredem habeat; si non, nec creditor de debito diposuerit, debet dari pauperibus, vel ad pias causas, n. 467. Quod si a mortuis resurgeret, necdum datum esset pauperibus, ipsi deberet fieri restitutio, n. 457. Quando præscriptio excuset a restitutione, V. *Prescriptio.* Dubius an res sit sua, quando excusetur, V. *Dubium.* Possessor bonæ fidei putans rem esse alienam, quando excusetur, V. *Possessor bonæ fidei.*

EXSECUTOR LITTERARUM APOSTOLICARUM.

Exsecutor litterarum Apostolicarum alius dicitur merus, cui committitur nudum exercitium exsecutionis absque exercitio Jurisdictionis; alius mixtus, qui simul partes judicis assumit, l. 4, n. 659. Merus non cognoscit de sub vel obreptione, sed hanc advertens nude cessat ab exsecutione, mixtus debet examinare narrata, etc., a n. 659. Quid uterque observare vel quomodo procedere debeat, accurate habet *Rosa* n. 661. Post 30 dies potest recurri ad secundum, si primo constitutus sit negligens vel malitiosus, n. 662. Exsecutor dispensationem Matrimonalium ordinarie debet esse graduatus in Theologia vel Jure Canonico; possunt tamen Superiores Societatis JESU communicare facultatem alicui de Societate non Doctori aperiendi litteras S. Pœnitentiariæ, l. 6, p. 3, n. 978. In dispensatione in gradu prohibito non potest pergere, si mulier sit rapta, n. 980. Ut valide dispenset, debet se diligenter informare de veritate precum, n. 982. Potest informationem capere ab ipsis sponsis, si dispensatio concessa sit tantum pro foro conscientiæ, non vero si pro foro externo agatur, n. 982.

EXSECUTOR TESTAMENTI.

Exsecutores testamenti nominari possunt unus vel plures ex hæredibus vel non hæredibus, nec tantum masculus, sed etiam fœmina; non tantum Laicus, sed etiam Clericus et Religiosus, l. 3, p. 2, n. 1129. Nullus cogi potest, ut sit exsecutor, ibid. Si nullus nominatus sit, exsecutio pertinet ad hæredem, ibid. Exsecutor non potest officio fungi per alium, nisi id testator ei permiserit, vel si committatur exsecutio nudi facti jam declarati, ibid. Exsecutor religiosus. V. *Religiosus.* Exsecutor piorum legatorum. V. *Legata pia.* Executor intra annum legata, nisi justo impedimento excusetur, exsequi tenetur et legata pia intra sex menses; quod si negligat, ad hoc tam a Judice Ecclesiastico, quam sæculari compelli potest, n. 1129, 1135. Si post annum a monitione Judicis exsequi negligat, omni emolumento privatur et jus exsecutionis devolvitur ad Episcopum, num. 1129. Tenetur omnia exsequi secundum mentem testatoris, ibid. Invito hærede non potest rem legatam dare legatario, ibid. Debet legata omnibus distribuere æqualiter pro rata, si bona non sufficiant, ibid. Tenetur reddere rationem exsecutionis, exceptis iis quæ testator jussit dari secreto, ibid. Nullum illi debetur salarium, si tamen damnum ex illo patiatur, vel sit etiam administrator bonorum, illud debet assignari a Judice, ibid. Si plures exsecutores sint designati divisim, potest quilibet solus exsequi; si conjunctim, communiter omnes debent concurrere, n. 1251.

EXEMPTIO REGULARIUM.

Eximuntur Regulares Jure communi a Lege Diœcesana, non vero a lege jurisdictionis; tunc tamen plerique eximuntur a Jurisdictione Ordinariorum et non obligantur præceptis Episcopalibus, excepta celebratione festorum et cessatione a divinis tempore interdicti; item non obligantur ad obviandum Episcopo introeunti, etc., l. 4, a n. 368. Omnes exempti manent subjecti Nuntio a latere, vel habenti hujus potestatem, n. 169.

EXEMPTIO A LEGE.

Exemptionem a lege quærere per media de se licita est licitum, l. 1, n. 784.

EXSILIUM.

Ad exsilium damnatus censeri debet damnatus non ad perpetuum, sed temporale, l. 1, n. 616.

EXORCISTA.

Exorcistæ munus est manus imponere supra vexatos a spiritibus immundis, etc., l. 7, p. 2, n. 2241.

EXPENSÆ.

Expensæ a possessore rei alienæ factæ, aliæ sunt necessariæ, aliæ utiles et aliæ voluntariæ, l. 3, p. 2, n. 209. Expensæ necessariæ et probabilius etiam utiles detrahi possunt in restitutione a possessore tam bonæ quam malæ fidei, n. 221, 362. Expensæ necessariæ in foro conscientiæ probabiliter detrahi possunt saltem quoad partem, n. 222. Expensæ factæ in fructus naturales et mixtos naturæ respondentes si adhuc exstent et ad dominum redituri sunt, a possessore bonæ fidei possunt detrahi, non vero factæ in fructus bona fide consumptos ex quibus est factus ditior, quæ tamen a possessore malæ fidei deduci possunt, qui fructus illos tenetur restituere, num. 223. Expensæ factæ in fructus industriales deduci non possunt, ibid. Inter expensas computari non debent casus fortuiti, nec damna per accidens causata, n. 224. Pro expensis ordinariis probabilius plus non potest detrahi quam dominus ipse fuisset expensurus, n. 224. Expensæ necessario factæ a possessore malæ fidei in rem, ratione suæ injuriæ, detrahi non possunt, illæ tamen detrahi possunt quæ independenter ab injuria fuissent necessario faciendæ, n. 225. Pro expensis compensatio detrahi debet ex fructibus perceptis, n. 229. Expensæ quanam a damnificante in restitutione impendi debeant, ex circumstantiis et voluntate creditoris colligi potest, a n. 365.

F.

FACTUM, FACTOR.

FACULTAS DISPENSANDI.

FACULTAS ABSOLVENDI.

FACULTAS LEGENDI LIBROS HÆRETICOS.

FACULTATES NUNTIORUM APOSTOLICORUM ET EPISCOPORUM.

FALCIDIA.

FAMA.

FAMILIARIS PAPÆ.

nus non potest esse rationabiliter invitus, quoad hæc tamen potius restringenda est, quam laxanda famulorum libertas n. 935, 1038. Valide contrahit, proclamatur et jungitur Matrimonio a Parocho loci, in quo moratur, l. 6, p. 3, n. 751.

Fatuus. V. *Amens.*

Favorabile. V. *Lex.*

FESTORUM OBSERVATIO.

Festa sub mortali sunt observanda, l. 3, p. 1, n. 572. Die festo prohibentur omnia opera servilia, hoc est, quæ et versantur circa materiam externam et vel mechanica vel illiberalia sunt, vel requirunt tantum laborem corporis et ab operariis tantum et servis fieri solent; talia censentur ducere jumenta, currus, navigium onustum mercibus; item terere colores, colorare asseres vel pannos, dealbare parietes; item imprimere. Etiam servile videtur, lineas notis musicis subjici solitas serio et per se ducere item ex proposito reficere retia: per longum tempus et magno nisu ea attrahere; item sculpere in cera, creta, gypso, item portare lecticam, etc., maxime hic ratio habenda est usus et consuetudinis, n. 573. Ad rationem operis servilis impertinens est, qua intentione fiat, an lucri aut recreationis causa, an cum labore et defatigatione, an non, an longo, an brevi tempore, etc., num. 573. Quæ licita sunt die festo, etiam licite fiunt ob lucrum, num. 576. Festo die licita sunt ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere; item jumenta ducere sine onere, item pingere, scribere, studere, docere, item rationes inire vel computus, designare in charta opus alteri fabricandum; item venari sine magno apparatu, piscari arundine; item molere, distillare, si non requiratur notabilis cooperatio servilis: item licitum videtur in Typographiis post divina litteras collocare, etc., a n. 573, 596. Illicitum est die festo Hereticis laborem imponere, probabiliter autem non perpetuo amentibus, infidelibus vel cathecumenis, n. 579. Mandans, ut sex famuli die festo per unam horam laborent, probabilius peccat mortaliter, a n. 580. Causæ excusantes ab observatione festi sunt præcipue septem: *Prima* est dispensatio. V. *Dispensatio in observatione Festorum. Secunda* est consuetudo: per eam licent nundinæ in festis passim haberi solitæ, item præparatio deliciarum non necessariarum, ut cupediarum, placentarum et similium ciborum artificiosorum; item emptiones et venditiones recularum parvi momenti; item per eam videtur licitum molere, non tamen advehere frumenta et farinam avehere; item per eam excusantur, qui tempore messis die festo sub vesperum acuunt falcem, vel præparant materiam pro labore sequentis diei necessariam, etc. n. 583, 585. *Tertia* est pietas in Deum, per quam licent ad cultum Dei proxime spectantia, ut pulsare campanas, circumferre imagines, laborare otii vitandi causa, si tentatio aliqua aliter vinci non posset, etc., n. 583 587. *Quarta* est caritas erga proximum, per quam licent actus judiciales pauperum, orphanorum, etc. Item agitatio causarum civilium rusticanarum in parvis oppidis. Item emptio et venditio rusticorum aliis diebus impeditorum; item labor pro paupere, cui ratione gravis necessitatis tum liceret laborare, etc., num. 583, 587. *Quinta* est necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ, si scilicet sine gravi incommodo aut detrimento aliquid omitti non possit; sic excusantur judicia, quæ celeritatem requirunt; servi et ancillæ coacti a dominis laborare, aut reficientes suas vestes, cum id aliis diebus non possint; pauperes privatim sine scandalo laborantes, coqui, pistores, laniones et similes. conflatores ferri et vitri, concoctores laterum, calcis, etc. Item in messe, vindemia, fæno laborantes, quando alias ratione tempestatis et pluviarum probabile damnum timeretur, item apparatum facientes, qui commode præveniri non potuit, si recitanda est comœdia die festo; item fabri ferrarii equos ob necessitatem itinerantium calceantes, sartores in operibus necessariis, vel si bona fide vestem appromiserint, quam reipsa putaverant ante diem festum perficiendam, etc., num. 583 a num. 588. *Sexta* est utilitas non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam vel splendorem: sic licet in adventu Principis perficere theatra, ignes, vestes, etc., præstat tamen in hoc casu petere veniam a Pastoribus, n. 583. *Septima* est parvitas operis seu temporis; sic excusantur a mortali, qui laborando non excedit duas horas et si labor non sit nimis servilis et fatigans corpus, etc., num. 583, a num. 594. Etiam prohibentur die festo opera forensia, id est, actiones. quæ quamvis non sint serviles, tamen nimis animum et cultum divinum impediunt; tales sunt actiones judiciales, quæ dicuntur *Placitum* et sunt citatio partium, formatio processus sive cognitio causæ et sententia; item actiones, quæ ad decisiones causarum, tam civilium quam criminalium, tam sæcularium quam ecclesiasticarum spectant: probabilius etiam prohibetur executio sententiæ latæ die non festo, etc. Non vero prohibentur oblatio libelli etiam pro causa temporali, informatio Judicis, celebratio contractuum a Notariis facta, secluso scandalo, præsentatio, institutio, collatio, provisio Beneficiorum, exercitium actus voluntariæ Jurisdictionis; v. g. adoptatio alicujus in filium, Judicia, quæ de partium consensu fiunt per Judicem, Arbitratorem, etc., num. 573, a num. 596. Festo die non præcipitur, sub mortali auditio concionis, nisi quis teneatur discere necessaria ad salutem, num. 607. Festo die auditio Missæ cum morali et humana præsentia præcipitur sub mortali omnibus baptizatis, non amentibus, infantibus aut catechumenis, num. 607, 739, 746. Non obligantur ad Missam audiendam Hæretici, num. 613. Nec ad eam obligatur, qui est simul surdus, cæcus et mutus a nativitate, imo, quamvis non sit simul mutus, num. 616. Neque obligantur pueri ante septennium; post illud autem impletum obligantur, num. 615. Obligatur Sacerdos ipsemet celebrare, si alias Missam audire non possit; num. 614. Regulares exempti obligantur servare festa, quæ Episcopus cum consensu Cleri et populi indicit et consequenter audire Missam; etiam obligantur ad illa festa, quæ populus vovit approbante Episcopo, si hæc approbatio censeatur esse per modum præcepti, alias non, num. 617. Qui partes Missæ simul audit a diversis celebrantibus, non satisfacit, a num. 608. Qui medietates successive audit, satisfacit, peccat tamen venialiter, si id sine justa causa faciat, num. 607, a num. 611. Satisfacit, qui sub Missa recitat Horas canonicas, vel pœnitentiam in Confessione injunctam, n. 607. Etiam satisfacit Missæ inserviens, quamvis recedat allatum necessaria, nisi negligeret actionem substantialem, n. 607. 945.

Peccat qui non audit Missam integram venialiter si omittat parvam partem, mortaliter, si notabilem, n. 607. a num. 662. Partes autem Missæ variæ sunt: *Pars essentialis*, in qua consistit Sacrificium et pro-

nientes non habentes; ex occulta fornicatione prægnantes, si metuant, ne id advertatur, si prodeant; scientes alteri, a quo perdite amantur, peccati occasionem secuturam, si prodirent, etc. a num. 674. Excusat ab auditione Missæ omnis et sola causa, quæ est mediocriter gravis, sive quæ involvit notabilem vel saltem mediocrem incommoditatem in bonis animi, corporis, honoris aut fortunarum, propris vel Proximi, a n. 675. Qui habet privilegium in oratorio domus suæ audiendi Missam, non tenetur eam dato stipendio procurare; si autem gratis habere possit, aut nihilominus legatur, tenetur ibi audire, si alibi non possit, n. 676. Dubius, an habeat causam sufficienter excusantem, si simul dubitet; an auditio Missæ non sit sibi allatura grave incommodum, non obligatur, n. 679. Excusatur, qui exeundo posset retardare sanitatem, quod tamen cuivis non facile proponi debet, n. 679. Fœminæ, quæ non solent adire Ecclesias, nisi famulis comitantibus, tenentur hos modico stipendio conducere, ut Missam audiant, num. 677. Major utilitas spiritualis non excusat, nisi sit conjuncta cum necessitate, num. 683. Quæ distantia excuset, ex diversitate auræ et personarum, item ex circumstantia loci, temporis et consuetudinis resolvi debet, n. 674. Communiter non excusat distantia mille pasuum et universaliter loquendo de hominibus mediocriter valentibus, abstrahendo a malignitate tempestatis, videtur excusare distantia ter mille passuum, id est, unius bonæ horæ apud nos, seu ferme quinque quadrantium, quod si sit pluvia vel auræ intemperies, probabiliter excusat distantia unius horæ, n. 687. Excusati ab auditione Missæ ex causa debent saltem eo die abstinere a a servilibus ea intentione, ut colatur Deus; n. 691.

FESTUM SIVE OFFICIUM.

Festo Corporis Christi Eucharistia deferri debet a celebrante manibus, et non Sacerdotum humeris, non per vias Hebræorum, nec cani debent cantiones vulgari sermone illo festo, l. 6, p. 2, n. 2055, a D. 7 ad 12. Si festum illud incidat in vigiliam S. Joannis Baptistæ, de vigilia nihil fit illo anno et jejunium celebratur in Feria quarta proxime præcedenti, D. 14. Infra Octavam illius festi non est agendum de officiis translatis ritu duplici primæ classis non decoratis, D. 15. In officio de die infra octavam Corporis Christi non legitur nona lectio de festo simplici. Si autem festum illud simplex occurrerit eo die, quo fit de festo duplici infra eamdem octavam, tunc non omittitur, sed legitur nona lectio de eodem simplici, dummodo festum illud non sit duplex primæ classis, D. 19. Infra octavam illam non sunt dicendæ Missæ votivæ privatæ, aut de Requiem. D. 19. Infra octavam illam occurrentibus eadem die duobus festis duplicibus, de translato agendum est per octavam, nisi fuerit ex solemnioribus primæ classis. D. 10. Illo festo non debet fieri processio cum Sacramento sine pluviali et illud transeuntes debent facere genuflexionem, D. 21, 22.

Si festum Annuntiationis B. Virginis venerit in Feria quinta in Cœna Domini, Missæ aliquæ privatæ ante Missam ordinariam legi debent, ut omnes præcepto audiendi Missam satisfacere possint, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 136. Si venerit in Feria sexta in Parasceve, vel in Sabbato Sancto, transfertur ejus officium una cum præcepto audiendi Misam et vacandi ab operibus servilibus ad Feriam secundam post Dominicam in albis, protracto ad aliam diem festo in ea occurrente, nisi fuerit duplex primæ classis. Quod si duplex primæ classis alicubi occurreret, ubi annuntiatio celebraretur sub eodem ritu, adhuc duplex illud esset transferendum et celebrandum de Annuntiatione. Similiter, licet Annuntiatio sit secundæ classis, si tamem haberetur reponendum officium primæ classis, agendum esset de Annuntiatione. Quod si Annuntiatio ulterius protraheretur ob festum altioris ritus in ea occurrens, non ideo protrahenda esset obligatio audiendi Missam et vacandi ab operibus servilibus, D. 296.

Festo Conceptionis B. Mariæ Virginis in officio, de eo non debet aliud nomen adhiberi, quam Conceptionis, l. 7, p. 2, n. 2055, D. 162.

Festum Expectationis partus B. Mariæ Virginis, si die decima octava Decembris celebretur, in officio de ea ad Laudes omittendæ sunt Antiphonæ, quæ occurrunt in illa feria in proprio de tempore, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 300. Si venerit in Feria quarta Quatuor Temporum, de Feria fit solum commemoratio in officio et Missa et non dicitur nona lectio de ea in officio nec Evangelium in fine Missæ, D. 301.

Festum Nominis B. Mariæ Virginis si occurat in festo Exaltationis sanctæ Crucis, vel in alio altioris ritus, transfertur et non omittitur, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 284. Si concedatur pro festo aliquo ritus duplex sine expressione majoris vel minoris concessio intelligitur de duplici minori, etiamsi ad honorem Deiparæ facta fuerit, ib. Si festum illud venerit in die octava Nativitatis B. Virginis, officium erit de Nomine, omissa in utriusque Vesperis et Laudibus commemoratione de die octava, quæ commemoratio nunquam fit, si fiat officium de Nomine et in secundis Vesperis de Nativitate cadentibus in Sabbato, non fit commemoratio de Nomine, D. 285, 286.

Festum Septem Dolorum B. Mariæ Virginis, quod in multis locis celebratur feria sexta post Dominicam Passionis, si impediatur ab officio majoris ritus aut dignitatis, transfertur in Sabbatum sequens non impeditum et non ulterius, D. 303.

Festum S. Josephi si venerit in Feria quinta in Cœna Domini servatur præceptum vacandi ab operibus servilibus et audiendi Missam : hinc ante Missam solemnem aliquæ privatim celebrari debent et in Missa solemni antiquus mos Cleri omitti non debet ob aliquarum Missarum celebrationem, D. 135, 136.

Festum Angelorum Custodum si concurrat cum festo duplici minori, primæ et secundæ Vesperæ Angelorum dividendæ sunt a Capitulo, D. 250.

Festum S. Raphaelis Archangeli ubi celebratur, ad octavam benedictionem dicitur, *Cujus festum*, non vero, *quorum festum*, D. 253.

In festo Conversionis S. Pauli ad octavam benedictionem non dicitur, *Cujus conversionem colimus*, sed *cujus festum*. Idem fit in officiis Translationis, Apparitionis, Inventionis et similium, D. 252.

Festum S. Luciæ, si transferatur in feriam secundam ratione Dominicæ Privilegiatæ, Vesperæ fiunt de die Octava Conceptionis cum commemoratione S. Luciæ, D. 248.

Festum S. Antonii de Padua possunt tam Minores Conventuales, quam Observantes Reformati S. Francisci in propriis suorum Ordinum Ecclesiis celebrare eo die, in quem incidit, si Reformati a processionibus abstineant eodem loco, D. 235.

Festum S. Thomæ Cantuariensis ubi celebratur sub ritu duplici, si in eo occurrerit Dominica, die se-

FEUDUM.

Feudum est contractus similis Emphyteusi, l. 3, p. 2, n. 1057. Si Vassallus seu feudi acceptor fidelitatem et obsequium personale domino directo non exhibeat, perdit feudum, ib. Vassallus non potest feudum, nequidem titulo gratuito alienare, nec inter proles dividere, nec gravare sine consensu domini directi, qui nunquam tenetur consentire, n. 1064. Potest Vassallus feudum relinquere, quando volet, ib. Mortuo domino debet successori domini præstare juramentum, et investiri intra annum et diem, alioquin cadit feudo, ib. Idem debet mortuo Vassallo præstare ejus successor, ibid. Vassallus probabiliter gaudet privilegiis domini directi respectu talium bonorum, ib. Si reddat rem deteriorem, debet compensare, num. 1065. Non potest contra dominum præscribere, n. 524. Interdum in feudo etiam debet aliquid persolvi in recognitionem domini directi, num. 1057. Quid Juris sit circa feuda, pendet a consuetudine locorum, quæ varia est, ib.

FIDEICOMMISSUM.

Fideicommissum est ultima voluntas qua testator hæredem gravat verbis ut totam vel partem hæreditatis alteri restituat, l. 3, p. 2, n. 1121.

Fideicommissis non potest renuntiare minor sine decreto Judicis, n. 1117.

FIDEJUSSIO.

Fidejussio est contractus quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non solverit, l. 3, p. 2, n. 1105. Pro ea licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur; cum de se sit pretio æstimabilis, n. 890, a n. 1105. Fidejussor non plus obligatur quam principalis, n. 1105. Regulariter inveniri non potest fidejussor, ibid. Debitor tenetur de omni damno sua culpa fidejussori accidente, ibid. Fidejussor pro reo, si hic aufugit, non est plectendus capite, ib. Creditor potest acceptare moderatum pretium ut fidejussorem a periculosa vel molesta fidejussione liberet, n. 1107. Fidejussor potest aliquando, non tamen ordinarie, cogere debitorem ut eum a fidejussione liberet, ib. Creditor compelli non potest ut, habito uno fidejussore, admittat alium; quod si alterum admiserit, primus liberatur, ib. Si fidejussor antea idoneus postea deficiat, debitor non tenetur alium substituere, n. 1108. Successor non obligatur fidejussione sui antecessoris, nisi sit hæres vel ille in officio, v. g. decani constitutus fidejusserit cum consensu capituli, n. 1109.

Fidejussio facta pro minorenni probabiliter non obligat, ib. Fidejussor probabiliter non tenetur solvere debita antequam a Judice cogatur, ib. Si plures in solidum fidejusserint pro aliquo, quilibet potest excipere contra creditorem ne solus conveniatur, n. 1110. Si unus eorum coactus fuerit solvere totum, potest a creditore petere Jus agendi contra alios, ib.

FIDELITAS DEI.

Fidelitas Dei infinita in hoc consistit quod Deus sit necessario determinatus ad hoc factis implendum quod promisit verbis, l. 2, n. 122.

FIDELIS.

Fidelis qui scit elicere actum dilectionis Dei et cum aliqua reflexione operatur facile satisfacit præcepto de diligendo Deo, l. 2, n. 143.

Fidelie cum infidelis committens crimen machinationis non potest eum ducere etiam conversum, nec committens crimen adulterii cum appromissione matrimonii, l. 6, p. 3, n. 628.

FIDES.

Fidei præceptum datur, l. 2, n. 2, 50. Probabiliter etiam est naturale, n. 53. Sæpius in vita obligat n. 1, 10, 51. Obligat pueros inter fideles educatos, quando usum rationis perfecte consecuti, mysteria fidei audiunt apprehenduntque quod illa credere sit res necessaria ad salutem, et quidem sub mortali, nisi inadvertentia vel invincibilis ignorantia eos excuset, n. 41. Etiam obligat infideles adultos, quando ratio ipsis dictare incipit res fidei sufficienter esse propositas et contrariam sectam esse falsam; imo quando nostra fides ipsis proponitur ut probabilior, quamvis sua in fidelitas ipsis adhuc videatur probabilis tenentur vel ad credendum quantum possunt, vel ad adhibendam majorem diligentiam in inquirendo, n. 41, a n. 43. Etiam obligat quando urget tentatio quæ aliter vinci non possit, quod plerumque intelligitur de tentatione externa, v. g. si Tyrannus urgeat ad negandam fidem, in tentatione interna consultius est animum alio divertere, a num. 41. Etiam obligat quando ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. g. Spei, Caritatis, Pœnitentiæ, etc., n. 41. Etiam obligat in hora mortis et semel in anno, n. 41. Etiam obligat eum de præsenti vel primo quoque tempore, qui per hæresim vel aliud peccatum infidelitatis amisit habitum fidei, n. 52. Quæ et quarum rerum fides sit necessaria ad salutem. V. *Credere*. De necessitate medii ad salutem etiam requiritur fides de Deo ut remuneratore bonorum per vitam æternam in cœlo, etc., num. 7. Omni omnino homini adultero ratione utenti fides actualis est necessaria ad salutem necessitate medii, a n. 11. Multa credenda sunt, quæ excedunt captum nostri intellectus, n. 3. Ad actum fidei non sufficit, quod voluntas non repugnet; sed requiritur imperium positivum, ut intellectus huic parti assentiatur præ altera, non obstante etiam ratione in oppositum, num. 4. Potest voluntas facere ut assensus fidei sit in se firmior, quam mereantur motiva credibilitatis impellentia ad judicium de honestate et necessitate fidei, ibid. Non potest voluntas pro libitu suo repudiare assensum supernaturalem fidei, quando habitus est et illum adhuc meretur pondus rationum ad eum impellentium; quod si pondus rationum illum assensum non amplius mereatur, voluntas illum suspendere aut etiam repudiare potest, n. 5, a n. 43.

Fides ex testimonio creaturarum aut simili motivo non sufficit ad justificationem, n. 8. Aliqua ad justificationem certo requiritur, n. 14. Ad eam non sufficit fides in voto, n. 15, nec fides habitualis, id est, semel habita et non retractata, n. 16. Sed requiritur actus fidei Theologicæ formalis seu ex motivo formali, quod est auctoritas Dei dicentis, vel virtualis, id est, si quis aliquando habuerit fidem explicitam circa mysteria credenda, illam adhuc ita retineat, ut permaneat in aliquo saltem suo effectu, n. 8, a n. 16. Non tantum ad primam, sed etiam ad quamvis aliam justificationem in Sacramento Pœnitentiæ, vel vi contritionis obtinendam prærequiritur fides, a n. 18, n. 25. Ad attritionem supernaturalem etiam prærequiritur, num. 19. Etiam prærequiritur ad omnem actum bonum meritorium præmii supernaturalis, a n. 21. Non prærequiritur ad Orationem, l. 4,

FILIUS-FAMILIAS.

Beneficio, nisi mediate, illegitimi vero, etiamsi sint legitimati, non possunt in Ecclesiis, ubi eorum patres habent aut habuerunt Beneficium, obtinere Beneficium qualecunque, etiam dissimile, nec pensiones super fructibus Beneficiorum, quæ patres habent vel habuerunt, imo nec ullo modo ministrare in illis Ecclesiis, a num. 763. Filii, quas possunt dare eleemosynas. V. *Eleemosyna.*

FINIS LEGIS.

Finis legis dicitur cessare contrarie, si reddatur illicitus aut impossibilis; tantum negative cessare dicitur, si per observationem legis non obtineatur finis a lege intentus, l. 1, n. 864.

Finis legis aliquando distinguitur a materia legis, aliquando non, ibid. Alius est adæquatus, sive sunt omnia, quæ a lege intenduntur, et propter quæ obtinenda lex fertur, alius inadæquatus seu pars aliqua illorum, quæ lex intendit, ibid. Si finis legis cesset contrarie, cessat obligatio legis, n. 865. Quando finis non distinguitur a materia legis cessante fine legis, non potest manere obligatio legis, ibid. Cessante fine inadæquato legis, non ideo cessat lex, n. 866. Cessante fine adæquato legis in aliquo particulari, etiam in eo cessaret obligatio legis, sed hoc probabilius fieri non potest, si finis adæquatus legis humanæ quoad communitatem maneat, a n. 867.

FINIS MATRIMONII.

Finis Matrimonii in statu innocentiæ fuit propagatio generis humani; in lege naturæ et scripta fuit simul remedium concupiscentiæ, in lege gratiæ habet eosdem fines, et præterea elevatum est Matrimonium ad rationem Sacramenti, l. 6, p. 3, n. 236.

Finis illius essentialis est mutua corporum traditio et radicalis obligatio reddendi debitum. Finis accidentalis primarius est generare et ad Dei cultum educare prolem, secundarius est remedium concupiscentiæ. Fines extrinseci sunt sanitas corporis, mutuum juvamen, pax inter familias, divitiæ, honor, voluptas. Aliquem ex his intendens præter finem intrinsecum non peccat, a n. 236, 288.

FISCUS, PROCURATOR FISCALIS.

Procurator fiscalis probabiliter non tenetur ad restitutionem, si sit causa, cur fiscus non accipiat mulctam per legem impositam delicto, nec alius juste interrogatus fraude vel mendacio sibi vel aliis ob delictum imponendam declinans, nec is, qui per fraudem impedit, ne alius accusetur, tenetur probabiliter ad mulctam alioqui pendendam; nec, qui falso defendunt reum, etc., l. 3, p. 2, a n. 82.

FŒDUS.

Fœdus cum Turcis et hæreticis in praxi ordinarie est illicitum Christianis, l. 3, p. 1, n. 872.

FÆMINA.

Fœmina, si tantum ex levitate sine prava intentione utatur veste virili, peccat tantum venialiter, alias mortaliter. Si ex necessitate, nullo modo, l. 2; n. 234. Peccat graviter, si data opera ei se conspiciendam offert, quem scit in se vel sui aspectu in particulari scandalizandum. Tenetur etiam rem præceptam omittere semel aut iterum, v. g. sacrum die festo ad peccatum illud evitandum, a n. 243. Tenetur etiam ab ornatu muliebri, saltem ad breve tempus; præsertim, si ille est inconveniens et superfluus, abstinere probabilis sub mortali, si prævideat aliquem in particulari probabiliter lapsurum, non vero tenetur sub mortali abstinere, si in genere tantum aliquos in se scandalizandos putet, modo eorum lasciviam non intendat, ibid. Denudans collum vel pectus ex intentione mala probabilius peccat mortaliter; illum morem inducens peccat mortaliter, n. 243, 248. Permittens tactum sui vel osculum turpe ac venereum in secreto, peccat mortaliter, si non impediat, quando commode potest; quod si dubitet, an id fiat ab altero malo fine, non tenetur impedire, n. 249. Acceptans munera ab amasio ea largiente ex malo fine, regulariter peccat graviter, quamvis ipsa non consentiat ejus intentionibus, n. 264.

Fœmina, quæ non solet ire ad Ecclesiam, nisi famulis comitantibus, tenetur hos modico stipendio conducere, ut die festo Missam audiant, l. 3, p. 1, n. 677.

Fœmina non potest ferre censuras, l. 7, n. 19. Potest habere clavem jurisdictionis, non Ordinis, ib. Ad altare ministrare non debet, l. 6, p. 2, n. 388. Nequidem est capax primæ tonsuræ, n. 2213. Est capax Matrimonii, quamvis sine vitæ periculo parere non possit, l. 6, p. 3, n. 792. Etiam illius capax est impotens retinere semen intra matricem, n. 764.

Fœmina dubie impotens, si per secundum virum reddita sit stabilis ad copulam, non ideo reddenda est primo, n. 805. Putant aliqui eam ineptam ad generandum, si sit annorum 50, alii, si sit 45, sed attendenda est complexio et naturalis vigor, n. 178. In usu Matrimonii animum alio distrahens, ne natura excitetur, peccat venialiter, n. 351. In ipso actu, copula necdum consummata, probabilius non licet fœminæ per tactus se ipsam provocare, aut per virum, ut seminet, n. 335. Si rapta fuerit, id in supplica narrari debet, n. 980. Fœminarum carminatricum benedictiones et preces ad morbum depellendum adhibere, superstitiosum est, 3, p. 1, n. 27.

FŒTUS.

Fœtum animari prius, quando nascitur, nequidem est probabile, quod si probabile esset, tamen adhuc committeret homicidium in aliquo abortu, l. 3, a n. 828.

Forensia opera. V. *Festorum observatio.*

Forma Sacramenti Pœnitentiæ. V. *Pœnitentia.*

Forma absolutionis a censura. V. *Absolutio a censura.*

Forma Consecrationis Eucharistiæ. V. *Eucharistiæ Sacramentum.*

Formæ Sacramentorum. V. *Sacramentum.*

FORMA MATRIMONII.

Forma Matrimonii est mutuus consensus externis signis expressus, quatenus habet rationem acceptationis, l. 6, p. 3, n. 223.

FORMA ACTUS.

Forma actus et conditio ad actum differunt, quod illa sit, quæ dat esse rei, hæc vero, sine quo essentia actus potest subsistere, actui tamen adjicitur et aliquando ita necessario, ut si desit, post se trahat nullitatem actus, l. 4, n. 735.

ipsum, poterit id fieri per alium, a num. 814. Si fundatio requirat, ut per seipsum celebret, si legitime impediatur, non tenetur substituere alterum, etc., a num. 819. Si fundatio præscribat, ut in certo loco, tempore, Altari, die, Missæ legantur, hæc citra necessitatem, vel sine causa rationabili sæpius negligens peccat graviter, a num. 823. Si fundatio non præscribat quoties et ad quam intentionem celebrandum, videat, quod similes fundationes exigere soleant, vel quid antecessores impleverint, etc., a n. 831.

Fundator ipse non potest post perfectam et ab Episcopo admissam erectionem Beneficii, adjicere novas leges aut conditiones alternativas, nec addere nova onera, nec imposita minuere; nec hæres vel Patronus potest negligere conditionem a fundatore appositam, etc., a n. 838. Potest Episcopus cum causa utili Ecclesiæ, fundatore adhuc vivente et consentiente, etiam in perpetuum mutare aliquam conditionem appositam. Fundatore autem mortuo probabilius non potest nequidem cum consensu Patronorum, in conditione a fundatore requisita dispensare, aut mentem ejus immutare, quem aliquando interpretari potest, a n. 839. Nec Papa ordinarie potest legibus a fundatore positis derogare, n. 842. Contra vel ultra onera et conditiones fundationibus appositis probabiliter præscribi potest saltem 40 annorum præscriptione, a num. 852. Fundationem onera Episcopus cum consensu Patroni, aut etiam sine illo, si irrationabiliter sit invitus, reducere probabiliter potest etiam in perpetuum, si redditus ad onera præstanda non sint amplius sufficientes, non autem potest numerum Missarum imminuere ex fundatione Beneficii vel Capellaniæ, etc., debitum, n. 854. Si fructus omnes uno anno emaneant, non est obligatio ad ullum onus; si ex parte, est obligatio pro rata, sed ad Episcopum spectat imminuere, num. 855. An fundationem unius Altaris Episcopus possit transferre alio, etc. V. *Episcopus*.

FURIOSUS.

Furiosus non potest contrahere, l. 3, p. 2, n. 666.

FUR, FURTUM.

Furem ut liceat occidere, non sufficit unus aureus, sed requiritur res magni momenti respective ad illum cui aufertur, si illa aliter servari aut recuperari non possit, l. 3, p. 1, n. 798, a n. 807. Fugientem cum re magni momenti, v. g. equo, etc., si aliter recuperari non possit, licet occidere, n. 810, 941.

Furtum est injusta et occulta rei alienæ ablatio domino rationabiliter invito, n. 935. Est mortale, si quantitas ablata sit notabilis, a n. 935. Differt a rapina specie, quia superaddit modum tendendi in rem alienam notabiliter diversum, etc., a n. 912. Species furti variæ sunt, præsertim apud Juristas, n. 944.

Furtum non mutat speciem ex hoc, quod fiat a Judice vel Magistratu, quamvis magis dedeceat, l. 6, p. 2, n. 1086. Illi additur sacrilegium, si quis furetur rem sacram vel profanam e loco sacro, si locus sacer pro ea respondere debeat, a n. 1089.

Furti sacrilegi gravitas desumi debet ex materiæ quantitate, etc., si sit res temporalis pretio æstimabilis; quod si sit res adæquate sacra, v. g. Reliquiæ, ex ejus dignitate aut raritate, saltem extra districtum Romanum, desumitur : in districtu autem Romano non videtur in his dari parvitas materiæ, l. 3, p. 1, n. 1003. Si quis rem auferat domino vidente et non contradicente, vel dominum putet esse contentum, non committit furtum : quod si ex metu vel verecundia non contradicat, furtum committitur, a n. 345. Faciens sumptus nimios, quos scit se non posse refundere, censetur ordinarie furari, l. 3, p. 2, n. 17, 380. Rem alienam accipiens, vel in cujus domo res aliena invenitur, non præsumitur fur, nisi aliunde sit suspectus, quod rem clam acceperit et occultet, etc., num. 1186.

Fur rem consumens in extrema necessitate, si res mansit domini, tenetur postea, si possit, compensare sola damna causata domino usque ad tempus necessitatis; si autem rem per commixtionem fecerit suam, post necessitatem etiam rem tenetur restituere, n. 288. Surripere sibi necessaria in extrema necessitate licet, non vero in gravi necessitate tantum, l. 3, p. 1, a n. 948. Non licet surripere alteri in pari necessitate constituto, n. 951. In gravi necessitate totius Reip. licet divitibus auferre superflua, quæ necessaria sunt ad rem sublevandam, n. 956. In necessitate gravi urgente, privato licitum est surripere necessaria ad illam sublevandam, n. 957. Quantitas ad furtum mortale requiritur notabilis et gravis, v. g. respectu cujuscumque etiam ditissimi Regis, duo ducati, respectu inferioris Principis, unus ducatus; respectu viri perillustris aut mercatoris valde divitis, unus imperialis; respectu mercatoris mediocriter divitis, medius imperialis, respectu tenuioris civis aut rustici, duo solidi; respectu hominis utcumque pauperis, sesqui solidus; respectu plane pauperis, etiam unicus solidus, etc. n. 978, 987. Gravitas furti non est præcise mensuranda ex quantitate rei ablatæ, sed simul ex aliis circumstantiis, n. 978, a n. 984. Gravitas illa absolute desumi potest ex materia requisita ad sustentationem unius diei, a n. 985. Qui furatur rem gravem, cum animo statim restituendi, saltem usque ad materiam levem, non peccat graviter, n. 1002. Qui furatur aliquid complens peccatum mortale, si nihil cogitet de prioribus ablatis, vel si restituisset usque ad materiam cum hoc levem; aut, si haberet voluntatem restituendi præcedentia; aut si nunc non obligaretur ad præcedentia restituenda; non peccat nisi venialiter ultimum illud auferendo, l. 5, n. 293, l. 3, a num. 1004. Qui semel complevit materiam gravem et iterum furatur etiam aliud leve, quod cum priore materia ablata facit unum, iterum probabilius peccat mortaliter, num. 294, l. 3, p. 1, num. 1007. Si quis per plura furta parva uni vel pluribus facta habeat intentionem paulatim ditescendi, vel grave damnum inferendi, peccat graviter. Sicut et ille peccat graviter, qui surripit materiam levem, quæ cum aliis præcedentibus complet materiam gravem, cum voluntate eam cum aliis retinendi, l. 3, p. 1, a n. 1004, p. 2, n. 244. Etiam peccat graviter, qui post levia furta, quæ non potest restituere, addit aliud leve, quo compleatur quantitas gravis, nisi voluntatem efficacem habeat restituendi priora furta saltem usque ad materiam levem, lib. 3, p. 1, num. 1006, p. 2, a num. 254.

Furta parva coalescunt, quamvis fiant in diversis negotiis, p. 1, n. 1008. Si plura plures levia furta committant, quæ simul graviter nocent alicui; si aliter de altero non sciat, nullus peccat graviter. Si singuli conspirent, singuli peccant graviter. Si non conspirent, alter tamen exemplo suo moveat alterum, probabilius singuli peccant graviter. Si se non mutuo moveant, avertant tamen per omnia simul sumpta causari grave damnum alteri, probabilius singuli

dicitur, quando in Matutino non est dictum *Te Deum laudamus*, nisi in Cœna Domini et Sabbato Sancto, n. 465. *Credo*, dicitur in omni Dominica, nisi fiat *de Requiem;* item in solemni votiva pro re gravi vel causa publica Ecclesiæ, v. g. precibus 40. Horarum, item in omnibus dedicationibus; item in festis incidentibus infra octavas habentes *Credo*, non in vigilia incidente infra octavam, nec in Rogationibus. Etiam dicitur *Credo* in Missa de Sancto, vel Beato, cujus insignes Reliquiæ habentur in Ecclesia, in qua legitur Missa; si autem Missa fieret extra hanc Ecclesiam, non ideo dicitur *Credo*, sicuti nec de Beatis, si non adsit Reliquia, n. 466, n. 2055. D. 234. Octavæ totæ habent *Credo*, si festum habeat, quamvis Officium non fiat de Octava, num. 467. Regulariter MUC non credit, id est, Martyres, Virgines et Viduæ, Confessores, nisi sint Doctores, non habent *Credo;* in festo Patroni titularis Ecclesiæ tamen dicitur *Credo*, non autem Patroni Capellæ vel altaris. Etiam dicitur *Credo* in festis principalibus Sanctorum apud Regulares, non tamen Beatorum, nisi sit Missa solemnis aut habeantur Reliquiæ notabiles, n. 468, 2055. D. 234. Non dicitur *Credo* in Missis privatis, ideo solum quia SS. Sacramentum est expositum, n. 2055. D. 287. Nec dicitur *Credo* in Sabbato, quando Missa legitur de Dominica alioqui omittenda, n. 468.

Gloria vana. V. *Vana gloria.*

Gradus Consanguinitatis. V. *Consanguinitas.*

Gradus. V. *Promotio.*

GRÆCUS.

Græci baptizant infantes totos immergendo in aquam calidam, l. 6, p. 1, n. 266. Græcus probabilius invalide ordinaretur Sacerdos per materiam in latina Ecclesia tantum usitatam, scilicet, per traditionem Patenæ, n. 16.

GRASSATOR PUBLICUS.

Grassator publicus et raptor, per se loquendo, non possunt a quovis occidi, l. 3, p. 1, n. 796.

GRATIA.

Gratiæ status prærequiritur probabilius sub mortali in conficiente Sacramentum extra necessitatem ante actum Sacramentis essentialem consummatum, l. 6, p. 1, n. 88, a n. 91, n. 102. Etiam sub mortali, per se loquendo requiritur in suscipiente Eucharistiam, antequam hostia attingat stomachum, n. 514, 516. Probabiliter non requiritur sub mortali in distribuente Eucharistiam, num. 94. Nec in Confessiones audiente, dummodo sit in gratia, antequam Absolutionis formam absolverit, num. 102. Varios errores docuerunt circa gratiam Jansenius, Sinnichius, et aliqui religiosi Duacenses, l. 3, p. 1, n. 1.

Gratia, si *neutri*, conceditur illi litiganti tantum, qui Apostolice provisus est, dicitur *si neutri*, quia datur tantum sub conditionem, si neutri eorum sit Jus quæsitum, etc. l. 4, n. 550.

Gratia, *si nulli*, est similis et conceditur si nulli ex pluribus, quam duobus collitigantibus sit Jus quæsitum, *n.* 551. V. *Privilegium.*

Gratiosa surrogatio. V. *Surrogatio.*

GRAVIDA.

Gravida non potest reddere nec petere debitum conjugale, si ex eo periculum mortis, vel etiam abortus probabile timeatur proli jam conceptæ, quod si absit et reddere et petere potest, l. 6, p. 3, n. 351.

GULA.

Gula est inordinatus appetitus cibi et potus, committitur 5 modis : 1. Si edas ante tempus, 2. Si nimis exquisita, 3. Si plus justo, 4. Si voraciter, 5. Si nimis exquisite præparata. Est ex genere suo veniale; l. 5, n. 307. Est etiam vitium gulæ comedere sine necessitate, n. 309. Delectationem cibi et potus intendere directe, est illicitum, n. 310. Qui comedit et bibit propter solam voluptatem, peccat saltem venialiter, qui autem comedit et bibit propter voluptatem eam referendo ad comestionem et utilem digestionem nullo modo peccat, a n. 312.

H

HABITATIO.

Habitans in Parochia plene acatholica, si soleat reliqua Sacramenta a vicino Catholico Parocho accipere, etiam tenebitur pro Matrimonio coram eo comparere, l. 6, p. 3, n. 782. V. *Domicilium.*

HABITUS.

Habitus Clericalis. V. *Clericus.*

Habitus et Tonsura sive corona ordinatorum pro diversitate Ordinum et subjectorum est diversa; sic Sacerdos habet parem majori Hostiæ, Diaconus paulo minorem, etc., l. 6, p. 2, n. 2316.

Habitum Religiosus ad horam dimittens, per se loquendo, peccat tantum venialiter, l. 1, n. 671.

Hæreditas. V. *Renuntiatio hæreditatis.*

HÆRES.

Hæredes institui possunt omnes homines etiam amentes, surdi, muti, servi, imo et communitas, nisi specialiter quis prohibeatur, sicuti prohibentur et secundum Jura incapaces sunt Apostatæ et Hæretici, eorumque receptores, fautores, defensores, qui tamen probabiliter ante sententiam Judicis non tenentur ad ejus restitutionem; item civitas hostium et communitas Judæorum : item damnati ad metalla, etc., l. 3, p. 2, num. 1153. Hæredes varie dividuntur: alius est hæres ex testamento, alius ab intestato. Hæres ex testamento vel est universalis et ex asse, vel partialis, seu ex parte tantum. Uterque horum vel est hæres necessarius, qui necessario institui debet, ut sunt omnes in recta linea descendentes et post hos ascendentes, nisi sit justa causa exhæredandi; vel non necessarius, quem testator libere instituit, ibid. Hæredibus necessariis Jure novo debetur triens hæreditatis et si sint plures liberi, quam quatuor, semissis, idque absque ullo gravamine, modo et conditione, ibid. Ab intestato, aut testamento rupto vel irrito succedunt hæredes ante omnes alios : 1. Patri succedunt liberi legitimi et in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, pater et mater defuncti et in eorum locum avi et aviæ. 3. His quoque deficientibus, fratres et sorores ex utraque parte conjuncti, idque æquis portionibus, exclusis iis, qui ex solo patre vel matre conjuncti sunt. 4. Si ex fratribus vel sororibus utrinque conjunctis unus mortuus libero reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes; si tamen fratres et sorores utrinque conjuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex una tantum parte conjunctis, non in stirpes, sed ca-

HÆRESIS.

HÆRETICUS.

tem habitualiter, ut a suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei, l. 2, n. 92. Probabilius dantur in Germania etiam Hæretici tantum materiales, n. 94.

Hæretico famulari non licet, si famulus Catholicus ob conversationem illam sit in proximo periculo deficiendi a fide, si communiter impediatur in observatione præceptorum Ecclesiæ, nisi hic excuset notabile incommodum, quod si raro impediretur, vel ex causa justa impediatur, quominus die festo templum adeat, licet illi famulari, a n. 102. Si quis ex justa causa serviat Hæretico et diebus vetitis habeat unum ferculum quadragesimale ultra panem, non licet illi vesci carnibus, n. 106. Antequam quis addicat operam Hæretico, debet expresse apponere conditionem, ut permittatur observare præcepta Ecclesiæ. n. 107. Apud eos illicitum est Catholico administrare Officia, quæ nullam communicationem habent cum ipsa Hæresi: alia non n. 108. Licitum est eos sepelire loco sacro, si ante mortem dederint manifesta signa conversionis: item ubi consuetudo habet nisi sit nominatim excommunicatus; nullo tamen modo licitum est Sacerdoti Catholico ad ejusmodi sepulturam concurrere more Catholico, etc., a n. 110.

Hæreticos formales denuntiandi est obligatio, ubi Bullæ Romanæ id mandantes usu receptæ sunt, quæ in his partibus non videntur usu receptæ quoad punctum denuntiationis, a n. 215. Matrimonia personæ hæreticæ cum catholica regulariter sunt illicita; ex gravi tamen causa in Germania sunt licita, si adsint conditiones requisitæ, v. gr. si absit periculum perversionis saltem proximum; si detur libertas educandi proles catholice; si non sit facile invenire parem et convenientem inter Catholicos; si Hæreticus non sit vitandus: si sit consuetudo et absit scandalum, etc., nec opus est dispensatione, si pars hæretica promittat conversionem, si credatur id serio facere; et si causæ adsint, facilius permittitur Matrimonium Catholici cum Hæretica quam Hæretici cum Catholica, n. 92, 95.

In casu ubi Matrimonium cum persona hæretica est licitum, est pactum adjunctum, ut aliqua saltem pars prolium educetur Catholice, nihil præjudicando Juri catholici parentis circa reliquas proles, non licet autem pactum de ulla prole educanda in Hæresi, n. 98. Licitum etiam est Parocho Catholico benedicere nuptias personæ Catholicæ cum Acatholica, non vero duorum Hæreticorum, quorum nuptiis in Germania ex justa causa licite assistit, si in Parochia sua habitet, n. 99. Si post Matrimonium tale contractum et susceptas proles parenti Catholico sit moraliter possibile facere, ut proles educentur Catholice, ad hoc sub mortali tenetur, non autem, si prævideat gravissima incommoda, quæ subire moraliter erit impossibile imbecillitati humanæ, v. g. exilium, privatio bonorum, gravissima jurgia certo in perpetuum duratura, etc., n. 100. An eorum libros legere liceat. V. *Liber Hæreticorum*. Cum illis disputare in Germania et locis, ubi Catholici sunt mixti Hæreticis, est licitum, num. 92. Sacris eorum licet interesse, non ita tamen, ut quis cum eis communicare censeatur, num. 54. Hæreticorum, quandiu judicat suam sectam esse credibiliorem vel æque credibilem, non tenetur determinate credere, tenetur tamen ulterius inquirere, nec ille, qui a puero in Hæresi enutritus persuasum habet, nos abjicere et persequi Verbum Dei, esse idololatras, etc., stante hac persuasione nos audire potest, si tamen tali oriatur dubium de sua secta, tenetur ulterius inquirere, quod si fides nostra sufficienter proponatur, tenetur amplecti, num. 41, 49. Obligatur præceptis Ecclesiæ, l. 1, num 674. Obligatur præcepto Confessionis, l. 6, p. 2, num. 2002, 2025. Etiam probabilius tenetur communicare in Paschate, l. 6, p. 1, num. 626. Non obligatur diebus festis audire Missam, l. 3, p. 1, num 613. Non licet ab eo petere laborem servilem diebus festis, l. 2, num 259. Potest tamen illi dari opus faciendum, quamvis putetur die festo laboraturus, sicuti etiam Catholico, num. 260. Est incapax Beneficii Ecclesiastici, l. 4, num. 738. Potest affici Censuris, lib. 7, num. 17. Valide baptizat et contrahit Matrimonium, quamvis non credat hoc esse Sacramentum, l. 6, p. 1, n. 47. Hæreticus Ordinis Teutonici more Hæreticorum solitam faciens professionem, non fit inhabilis ad Matrimonium, l. 6, p. 3, n. 582. Hæreticis parentibus nati in Germania non sunt infames et conversi sine dispensatione ad sacros Ordines promoveri possunt, l. 6, p. 2, n. 2218.

HECTICA.

Hectica laborans excusatur a redditione debiti conjugalis, l. 6, p. 3, n. 395.

HERMAPHRODITUS.

Hermaphroditus, in quo sexus fœmineus prævalet, aut etiam uterque sexus est æqualis, est irregularis, incapax Ordinis et Professionis Religiosæ, l. 4, n. 23, l. 6, p. 2, a num. 2214, l. 7, num. 493. Si per dispensationem ordinatus est et postea prævaleat sexus fœmineus, iterum est irregularis et exercitii Ordinis incapax, l. 7, num. 498. An sit capax Matrimonii. V. *Matrimonium*.

Herus. V. *Dominus*.

Hierotheca. V. *Monstrantia*.

HISTRIO.

Histrio sive ludio publicus, id est, qui in publicis obscœnis spectaculis agit, est irregularis, l. 7, a n. 514.

HOMICIDA.

Non licet se ipsum absque auctoritate divina directe et ex intentione occidere, l. 3, p. 1, n. 769, 771. Indirecte sæpe licet, n. 769. Pœnitentiis indiscretis vitam notabiliter abbreviare est illicitum, ib. Etiam illicitum est se ipsum mutilare, nisi sit necessarium ad conservationem totius corporis, ib. Se ipsum occidens privatur sepultura Ecclesiastica, nisi id factum sit ex furore, amentia, vel passione gravissimæ tristitiæ, turbata phantasia, vel ante mortem vere doluerit, vel dubium sit, an a se ipso, an ab alio, v. g. in aquam sit præcipitatus, in dubio vero utrum deliberate an ex animo turbato factum sit, privandus est sepultura Ecclesiastica, nisi ex circumstantiis contrarium colligatur, ibid. Quandoque est gravis, quandoque etiam nulla obligatio vitam servandi vel prolongandi, a n. 769. Non licet abstinere, v. g. a vino, directe ea intentione, ut etiam hora citius moriatur, n, 773. Licitum est abstinere a parte cibi et potus communis, quamvis mors inde sequatur citius, dummodo sumatur, quodnecessarium est; n. 674. Non est obligatio vitam prolongandi a n. 772. Nec est obligatio eam conservandi mediis extraordinariis, nisi Reip. vel Ecclesiæ necessitas postulet, n. 775. Pro injuste ad mortem damnato licitum est se offerre, non vero pro juste ad eam damnato, num. 780. Licitum

HOMICIDIUM.

HOMO.

HONOR.

HORÆ CANONICÆ.

habeat : *Volo ut proximus de sanguine præsentetur, quamvis septem annorum, dummodo Clericus, ita tamen ut ante annum 12, non obligetur ad Horas ;* si hæc approbata fuerit ab Episcopo, talis non tenebitur ad Horas ante annum 12, num. 1198. Si lis moveatur post collatum titulum, sed ante captam possessionem Beneficii, non est obligatio recitandi Horas; hinc si neuter litigantium possideat, neuter obligatur. Si autem lis moveatur post possessionem Beneficii, ille, qui possidet, obligatur tunc saltem, si moraliter certo speret fructus servitio respondentes sibi applicandos, num. 1199. Deserviens Beneficio etiam ad Commendam temporalem tantum, si fructus percipiat, tenetur ad Horas. ib. Habens plura Beneficia satisfacit una recitatione Horarum ; tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt Beneficia, seu Patroni Beneficiorum, num. 1186. Pensionarii non obligantur, nisi fruantur pensione titulo Clericali, ibid. Neque tenetur Coadjutor, si non administret, ibid. Obligatio Horas recitandi tanta est, ut quisque habens hoc onus recitandi peccet mortaliter, si illas vel notabilem earum partem omittat, num. 1201. Qui per officium tantum unam Horam integram vel paulo plus omittit, probabilius peccat mortaliter, sicuti et ille, qui ex Matutino 9 lectiones cum Responsoriis, aut partem æquivalentem uni Horæ omittit, item probabilius ille, qui interruptim per totum Officium omitteret, quantum est integra parva Hora, non vero, qui minus omittit, quam totam parvam Horam, a num. 1201, l. 5, num. 296. Ultimis tribus feriis Septimanæ Sanctæ est obligatio, sub veniali etiam in privato Officio ad lamentationes Jeremiæ addendi litteras hebraicas Aleph. Beth., etc., saltem, ubi in Choro canuntur, n. 1206. Probabiliter in Confessione explicari debet, quot Horæ sint omissæ, l. 4, num. 1201. Probabiliter Horas omittens unum tantum mortale committit, quamvis sit simul Sacerdos, Parochus et Monachus, l. 6, p. 2, a num. 1122. Probabiliter non peccat contra Justitiam Beneficiatus Horas omittens, contrarium tamen videtur probabilius, l. 4, num. 1207, 1216. Si Beneficiatus Horas neglexerit, tenetur in conscientia ante sententiam et declarationem restituere fructus tali negligentiæ respondentes, neque compensatur hæc restitutio per eleemosynas ante neglectam recitationem ex fructibus Beneficii datas, n. 1201, 1208. Etiam ad restitutionem illam tenetur, qui per alium Officium recitavit, item ille, qui per ebrietatem causavit in se infirmitatem, ob quam nequit legere Horas, si ea intentione id fecerit, ut se ab Horis eximeret, alias non tenetur, a num. 1209. Si quis per biennium vel ultra Horas omiserit, obligatur ad restituendum totum, si absque gravi incommodo possit, saltem successive per partes, num. 1211. Non tenetur ad restitutionem, qui alio titulo, quam Beneficii, ad Horas obligatur, nec ille, qui ex naturali oblivione, justo impedimento, bona fide, invincibili ignorantia, aut aliter absque culpa eas omisit, num. 1201. Illi, qui alia onera habent, quam precum, v. g. Pastores, Episcopi, etc. Horas omittentes, probabilius non tenentur ad restitutionem etiam fructuum aliis functionibus et oneribus respondentium, num. 1201, 1214. Qui habet Beneficium valde tenue, v. g. cujus redditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquet, probabiliter non tenetur ad restitutionem ob Horas aliquoties neglectas, num. 1201. Nec ille tenetur ad restitutionem, qui parvam Officii partem omisit, licet fructus respondentes parti omissæ sint magni, nec ille probabiliter tenetur, qui notabilem partem ex multis levibus constatam omisit, num. 1212. Nec ille obligatur ad restitutionem, qui eas legit sine attentione interna, quamvis peccaret graviter, num. 1213. Restitutio hæc fieri potest vel pauperibus amicis vel aliis, vel etiam ipsi Beneficiato, si pauper est, item potest impendi in fabricam domus, vel meliorandos agros Beneficii, item probabiliter pro illa possunt legi Missæ pro defunctis, aliquando etiam compensari potest offerendo Officium aut preces ad tuam intentionem recitatas pro defunctis, num. 1201, 1212. Si restitutio hæc aliis, quam jam dictis fiat, per eam obligationi non satisfit, nisi consuetudo illud ferat, probabile tamen est, quod si restitutio post omissionem Horarum fiat in alios usus pios, per eam satisfieri obligationi, num. 1201. Satisfit etiam huic obligationi per eleemosynam datam post neglectas Horas, quamvis eam dans non cogitet de debito, vel non intendat dare in satisfactionem obligationis, num. 1215.

Excusant a recitatione Horarum : 1. Infirmitas gravis v. g. notabilis dolor capitis, ita ut sine incommodo vel incremento morbi legi non possit; et si ob infirmitatem, omnes legi non possint, dubium autem sit, an aliquæ possint legi, non est ad eos obligatio, qualis obligatio etiam non est, si æger ex lectione Horarum verisimiliter credat aliquam cruditatem stomachi, vel capitis gravationem, vel virium lassitudinem, vel febrim tardius remissuram; quamvis bonam diei partem confabulationibus expendat, aut etiam libros recreationis causa legat, item, dum convalescit et adhuc vires sunt imbecilles, potest recitationem Horarum ad dies aliquot differre et aliquando etiam prius celebrare, quam orare Horas, n. 1217, a num. 1223. In dubio an infirmitas sit gravis, an levis, standum est judicio Medici vel Superioris, vel etiam alterius viri prudentis, imo et proprio : quod si dubium resolvi non possit, probabiliter adhuc non est obligatio Horas recitandi, n. 1225. Qui ob infirmitatem non potest recitare debito tempore, potest autem alio, non excusatur, sicuti etiam ille, qui commode potest et solet legere cum socio, ad hoc tenetur, 1217, 1226. Comparatur etiam infirmitati et excusat lassitudo tanta, v. g. per longum iter, quæ faciat impotentiam moralem, quod raro fiet, num. 1227. 2. Excusat a recitatione Horarum cæcitas, nisi cæcus aliquas horas sciat memoriter, num. 1217, 1219, 1230. 3. Excusat dispensatio, n. 1217, 1233. 4. Carentia inculpata Breviarii, nisi sciat aliquas memoriter, ad quas tenetur, n. 1217, 1230, l. 1, n. 778. Occupationes aliæ, v. g. studium, Confessionum exceptio, Concio, etc., secundum se non excusant a recitatione Horarum : hinc Concionatores, Confessarii, etc. tenentur prevenire, si possunt, quod si non possint, excusantur, l. 4, n. 1217, a num. 1228. Qui non potest recitare omnes, tenetur ad eas, quas potest, a n. 1218, l. 1, n. 778. Qui non habet Officium diei, tenetur aliud substituere, l. 4, n. 1221. Qui dubitat, an Horam aliquam, vel partem dixerit, si conjecturam aliquam habeat, quod dixerit, v. g. quia nihil solet omittere, nec solet posteriorem Horam orare ante priorem, scit autem se posteriorem orasse, vel reperit signum, quod ponere solet, etc., non tenetur eam repetere, imo male facit repetendo, quod magis valet de scrupuloso, a n. 1235, num. 1237. In recitatione Horarum varia observari debent, n. [illegible] Satisfit substantiæ, si recitantur lingua hebraica, græca vel latina; probabiliter tamen apud nos peccat

JEJUNIUM ANTE COMMUNIONEM.

A JEJUNIO EXCUSANTIA.

JESUITA.

Jesuitarum Moralis non est corrupta, l. 1, n. 166. Illis non est permissa laxitas opinionum, n. 469.

IGNORANTIA.

Ignorantia est privatio scientiæ eorum, quæ quis scire potest, l. 1, n. 700. Varie dividitur : alia est puræ privationis, quæ est mera carentia scientiæ; malæ dispositionis, quæ simul includit positivum errorem. Alia vincibilis, quando quis scire potest; alia invincibilis, quando quis scire non potest. Alia culpabilis, quando quis potest ac debet scire, et negligit; alia inculpabilis, quando quis vel non potest, vel non tenetur scire. Alia est affectata, quæ directe est volita et quæsita, alia simplex, quam quis directe non quærit, habet tamen, quia negligit inquirere, ut sciat. Alia est ignorantia Juris, quæ est circa leges vel obligationes legum; alia facti, quæ est de aliquo facto vel non facto, n. 701.

Ignorantia in plerisque est minus malum, quam error, quandoque est majus malum, quam error, n. 417, a n. 704..

Ignorantia circa necessaria ad finem ultimum est maximum malum, n. 702. Si sit invincibilis, excusat a peccato, non vero si sit vincibilis et culpabilis, n. 699. Si sit vincibilis, non est peccatum distinctum ab eo cujus est causa, l. 6, p. 2, n. 948. Si sit affectata omnis legis divinæ, id in Confessione exprimendum est, n. 948. Si sit culpabilis, quandoque in Confessione exprimi debet, n. 949. Invincibilis Dei, si daretur, excusaret a peccato, l. 5, a n. 25. Invincibilis legum positivarum dari potest, l. 1, n. 719. Etiam invincibilis aliquarum legum naturalium dari potest, a n. 720. Argumenta contraria non urgent, a n. 727. Invincibilis etiam Juris naturæ et pro statu naturæ lapsæ excusat a peccato formali, a n. 734. Invincibilis et inculpabilis est, quando nulla specialis notitia nequidem confusa, nec ulla ratio dubitandi in universum aut in particulari concurrit de eo, quod ignoratur vel circa quod erratur; item, si alicui inciderit prudens cogitatio, ne forte objectum sit malum et operatio inhonesta, et ipse sufficientem diligentiam adhibuerit, neque tamen potuerit rescire veritatem, ignorantia vel error est ipsi invincibilis et inculpabilis; item in rebus inter Classicos Auctores controversis, et incertis, ignorantia vel error est invincibilis, si nitatur gravi motivo, a n. 748.

Ignorantia et error sunt peccata, quando sunt objectum legis illa prohibentis, et nihilominus libere habentur; si autem nulla prudens cogitatio inciderit de ignorantia vel errore per peccatum incurrendo, licet postea ex peccato, vel propter peccatum sequantur, non sunt voluntaria, neque pecccatum, a n. 751. Quæ ex ignorantia vel errore vincibili sequuntur, imputantur ad peccatum, si aliquo modo fuerint præcognita, et simul obligatio illa præcavendi et inquirendi, non vero opus est, ut prægnoscantur in individuo vel in se specie in se ipsis, a n. 755, l. 5, a n. 17. Ex ignorantia vel errore, sine actuali advertentia vel libertate secuta, non sunt proprie peccata in se, sed denominantur talia per negligentiam præteritam in inquirenda veritate, l. 1, n. 757. Si negligentia in excludenda ignorantia vel errore sit per veram pœnitentiam retractata, vel jam adhibeatur sufficiens diligentia in acquirenda scientia, quæ tamen obtineri non possit, ignorantia et error non erunt amplius peccatum, n. 760. Quantitas diligentiæ necessariæ ad hoc, ut ignorantia vel error sit inculpabilis, taxari potest, quæ taxatio prudentium judicio est relinquenda, pensatis omnibus, quæ ad præceptum, personam et operationem pertinent, a n. 761. Sufficientem diligentiam adhibet homo indoctus, si consulat viros doctos talis artis peritos et carentes morali suspicione, quod decipiat homo doctus, si doctores aliquos inspexerit, aut leges ipsas mediocri diligentia consideraverit, perpenderitque motiva in utramque partem, sufficientem diligentiam impendit, si tum adhuc ignoret vel erret, non peccat, n. 764. In rebus operabilibus et incertis sufficit ea diligentia per quam homo pervenit ad judicium prudens pro hac vel illa parte, generaliter sufficit diligentia mediocris, a n. 765. Ignorans pœnam transgressioni annexam, eam non incurrit; probabiliter etiam eam non incurrit, quamvis ignorantia sit vincibilis et mortaliter culpabilis, modo non sit crassa et supina, vel affectata talis, quæ æquivalet scientiæ, n. 767, l. 6, p. 2, n. 1614, l. 7, n. 93, a n. 95. Ignorantia legis in foro externo allegari potest pro excusatione, quæ probari debet, l. 1, n. 772. Ignorantiæ invincibili æquivalet oblivio naturalis, n. 773. Ignorantia, quæ invalidat contractum, V. *Contractus.*

ILLEGITIMUS.

Illegitimus dicitur, qui natus est extra Matrimonium, l. 3, p. 2, n. 1162, l. 4, n. 751. Talis non est, qui natus est ex conjugata, etiamsi constet, quod sub tempus conceptionis mater cum adultero habuerit copulam, si etiam marito sub tempus conceptionis ad eam aditus patuerit, l. 7, n. 506. Neque etiam natus e conjugibus voto castitatis obligatis, n. 507. Neque si alteruter conjux altero invito post consummatum Matrimonium in Religione sit professus; secus, si bimestri ante consummatum Matrimonium, ib. Illegimitus dicitur naturalis, si intra tempus, quo conceptus et natus potuerit esse validum Matrimonium inter parentes, quod si non potuerit esse, dicitur spurius, l. 4, n. 751, l. 3, p. 2, n. 1162.

An et quando possit illegitimus institui hæres. V. *Hæres.*

Illegitimus naturalis quomodo et a quo legitimari possit; item quando æqualiter succedat cum legitimis. V. *Legitimatio.*

In dubio reputatur legitimus, l. 4, n. 54, l. 6, p. 2, n. 2217. Non utitur insigni Patris, nisi baculo seu barra interjecta, quæ incipiat a sinitris, et desinat in imum latus dextrum, l. 4, n. 765. Est incapax Beneficii ecclesiastici, n. 750.

Illegitimus sequitur originem seu domicilium matris in ordine ad effectum suscipiendi sacros Ordines; si pater et mater ignoretur ordinari potest in loco in quo inventus est, l. 6, p. 2, n. 2182. Cum illegitimo occulto ad ordines sacros Episcopus probabilius dispensare non potest; probabiliter potest. Cum notorio ordinarie dispensat solus Papa ad Ordines majores et Beneficium curatum, Episcopus ad Minores aut Beneficium simplex, num. 2216, l. 4, a n. 762. Si pro illegitimo petatur dispensatio, exprimi debet, an sit natus ex utroque parente soluto, an ex alterutro conjugato vel constituto in Sacris, alias dispensatio nulla est, l. 6, p. 2, n. 2216. Est irregularis, l. 7, n. 505.

Illegitimus et irregularis ex defectu natalium potest admitti ad Religionem, non tamen ad Prælaturam, etc., l. 4, n. 8.

549. Error in persona est impedimentum dirimens, n. 512, a n. 550. Error in nomine non obstat Matrimonio, n. 551. Error circa qualitatem ordinarie non invalidat Matrimonium et quamvis error illa fuerit causa contractus Matrimonialis, tamen probabilius non invalidat, n. 512, 552. Error in qualitate, si qualitas sit finis Matrimonii, invalidat Matrimonium, num. 553. Si quis dicat : *Duco præsentem quam puto esse filiam Consulis*, Matrimonium est validum quamvis non sit filia Consulis. Si autem dicat: *Duco filiam Consulis, quam puto esse præsentem*, Matrimonium est invalidum si non sit filia Consulis, etc., a n. 554. Si quis petierit filiam natu minorem quem viderat formosam, quæ cum negetur mittit, qui natu majorem videat cui ostenditur natu minor formosa, hic ex errore illo affirmat natu majorem esse formosam ideoque Matrimonium per procuratorem contrahitur, an hic error invalidet Matrimonium maxime ex intentione principalis contrahentis desumi debet, a n. 555.

Dicitur II. Conditio scilicet strictæ servitutis quæ quatuor modis inducitur, Jure belli, nativitate, justa condemnatione, emptione, l. 6, p. 3, num. 512, 560. Matrimonium etiam stricte servorum ideo non est irritum quia domini non consenserunt. Imo per se loquendo nec illicitum, a n. 260. Si liber contrahens sciverit conditionem servilem, non dirimit Matrimonium, n. 551. Si eam ignoraverit, uterque resilire potest, n. 562. Si ignoraverit et persona serva intra breve tempus, scilicet 6 menses, erat futura libera, probabilius adhuc Matrimonium est invalidum; si tamen dominus servam collocet in Matrimonio cum libero ignorante servitutem, est invalidum secundum communem, n. 563. Servitus ignorata, quamvis ignorantia crassa, dirimit Matrimonium, non autem ignorantia affectata, n. 564.

Dicitur III. Votum scilicet solemne Castitatis per susceptionem Ordinis sacri vel per solemnem Professionem in Religione approbata sponte emissum, l. 6, p. 3, n. 512. V. *Votum*.

Dicitur IV. Cognatio. V. *Cognatio*.

Dicitur V. Crimen, quod quadruplex distingui possit. I. Machinatio concurrente utraque parte cum intentione Matrimonii cum conjuge superstite. 2. Machinatio unius tantum partis ex intentione Matrimonii, et adulterium absque alio contractu vel promissione Matrimonii. 3. Adulterium cum contractu vel promissione Matrimonii. 4. Raptus, l. 6. p. 3. n. 512. 614. Per machinationem intelligitur crimen homicidii, et non solus conatus occidendi, lib. 6. p. 3. n. 512, 615. Hoc impedimentum etiam incurrit vir uxorem in adulterio deprehensam occidens ex consilio seu intentione contrahendi cum alia, n. 615. Solus machinas illud incurrit, n. 616. Etiam illud incurrit, etiamsi præmisso adulterio secundario tantum sit machinatus, n. 617. Illud etiam incurrit uxor, ex consilio Matrimonii cum alio, virum occidens, n. 618. Hoc impedimentum contrahitur, sive promissio matrimonii antecedat, sive sequatur adulterium, non vero contrahitur, si promissio facta ante adulterium revocetur; quod si illa prius revocetur post adulterium, adhuc contrahitur, n. 619, 623. Si promissio adulterorum fiat de Matrimonio contrahendo ante mortem alterius conjugis, impedimentum criminis contrahitur, a n. 620. Si uterque adulter sit conjugatus, uterque probabilius debet habere notitiam Matrimonii, saltem unius, ut hoc impedimentum contrahatur, ad quod tamen etiam sufficit dubium de vita prioris conjugis, si reipsa vivat, num. 622. Si fides Matrimonii data sit in priore Matrimonio, et adulterium commissum in posteriore, non contrahitur, num. 623 Nec contrahitur si non fuerit verum adulterium; etiam non contrahitur, si putaverint vivere alterum conjugem, qui tamen mortuus erat, ibid. Si fides Matrimonii, sit data ante, et adulterium sit commissum post notitiam conjugii, impedimentum hoc contrahitur, n. 624. Si promissio fiat animo ficto, non contrahitur, n. 625. Promissio acceptata sufficit, ut contrahatur, n. 626. Promissio sub conditione de futuro probabiliter non sufficit, ut contrahatur hoc impedimentum, nisi fiat absoluta durante vita alterius conjugis, n. 627. Si crimen machinationis committatur a fideli et infideli, fidelis fit inhabilis ad Matrimonium cum illo infideli, etc., n. 628. Ut hoc impedimentum contrahatur, varia requiruntur. 1. Ut adsit machinatio mortis alterius conjugis, sive ab alterutro conjuge sive ab adultero facta, effectu, id est, morte secuta. 2. Ut machinatio fiat animo ineundi Matrimonium determinate inter conjugem superstitem et adulterum, vel cum qui simul est machinatus. 3. Quando unus tantum machinatus est, ut adsit adulterium, et si desit adulterium, ut uterque sit machinatus. 4. Ut, ubi requiritur adulterium, illud sit formale et perfectum. 5. Ut adulterium fuerit verum, id est, commissum cum vero, vel a vero alterius conjuge. 6. Crimina ista non dirimunt, nisi respectu complicis in tali crimine, n. 629. Impedimenta criminis non incurruntur in locis, in quibus Tridentinum non est receptum, n. 641. Ubi Tridentinum autem receptum est, incurruntur etiam ab ignorantibus illa, n. 642.

Dicitur VI. Disparitas cultus sive Religionis, quæ dirimit Matrimonium inter baptizatum et non baptizatum etiam catechumenum; inter baptizatos vero tantum impedit, l. 6. p. 3, n. 512. V. *Religiosa Professio*, *Matrimonium*.

Dicitur VII. Vis sive violentia gravis metus (qualis cadit in virum constantem) injuste incussus ad Matrimonium extorquendum, l. 6, p. 3, n. 512. V. *Metus*.

Dicitur VIII. Ordo, scilicet sacer sive major, quem qui non coactus suscepit, invalide Matrimonium contrahit, l. 6, p. 3, n. 512. V. *Ordo*.

Dicitur IX. Ligamen, propter quod, quandiu quis ligatus conjugi adhuc viventi, invalide contrahit cum alio, l. 6, p. 3, n. 512. V. *Matrimonium*.

Dicitur X. Honestas sive impedimentum publicæ honestatis, quod est propinquitas personarum orta ex sponsalibus vel Matrimonio rato, vi cujus neuter sponsorum valide contrahit cum consanguineis alterius, etiam illegitimis, l. 6, p. 3, n. 680.

Impedimentum hoc etiam oritur, quando sponsalia vel Matrimonium initur per procuratores, vel per parentes ex consensu sponsorum; non tamen oritur, si sponsalia vel Matrimonium sit nullum ex defectu consensus, ib. Etiam non oritur hoc impedimentum ex sponsalibus invalidis sed validis usque ad primum gradum tantum, n. 512, 681, 685. Ex matrtrimonio rato dirimit ad quartum gradum inclusive, n. 512, 681. Hoc impedimentum probabilius etiam oritur ex sponsalibus clandestinis, et Matrimonio clandestine inito, ubi Tridentinum est receptum, ib. Sponsalia iniens cum puella, post Matrimonium ratum cum matre vel sorore puellæ, tenetur ducere puellam, cum Matrimonium cum matre vel sorore ejus o

etiam in Matrimoniis infidelium locum habent : 1. Error in persona. 2. Impotentia perpetua. 3. Consanguinitas primi gradus in linea recta. 4. Ligamen in actuali Matrimonio. Cætera sunt dispensabilia, nec habent locum in Matrimoniis infidelium, n. 818, a n. 827.

IMPERFECTIO.

Imperfectio est actio vel omissio repugnans consilio in re ad mores spectante, quæ ex se nec prohibita, nec imperata, cui quando deliberate committitur, communiter subest peccatum, l. 5, n. 212.

IMPOSITIO MANUUM.

Impositiones manuum ab initio Ecclesiæ fuerunt multiplices, l. 6, p. 1, n. 371, p. 2, n. 2130. In ordinatione Presbyteri apud Latinos est duplex manuum impositio, n. 2130. Prima manuum impositio probabiliter est de essentia Presbyterii, hinc ubi ea omissa, licite repetitur sub conditione ejusmodi Ordinatio, a n. 2137. Secunda manuum impositio pro conferenda potestate absolvendi, utraque manu fieri debet, nec sufficit unius manus impositio apud latinos, sicut apud Græcos, n. 2156. Manuum impositio certo videtur valida, si ab Episcopo imponantur indutæ chyrothecis, n. 2157.

IMPOTENTIA MORALIS.

Impotentia moralis est, quando aliquid spectata conditione vel infirmitate nostra non videtur impleri posse, quamvis absolute vires non excedat; sive quando aliquid fieri vel omitti non potest sine gravi incommodo, l. 1, n. 780, l. 7, n. 92. Ea excusat ab observatione legis, l. 1, n. 778. Qui non potest totum servare, tenetur ad eam partem, quam potest, si præceptum commode possit, aut dividi soleat, et in ejus parte salvetur ratio finis præcepti, alias non, a n. 778. Excusat, per se loquendo, ab incurrenda censura, l. 7, n. 92. Etiam a reincidentia in censuram, n. 158.

Impotentia excusans a jejunio, censetur adesse, si sine notabili damno jejunium servari non possit, l. 3, p. 2, n. 1307.

Impotentem se reddens ad observandam legem, ad quam obligatur, peccat negligendo media ordinaria, et ex natura rei proxime necessaria ad observationem legis, etc., l. 1, a n. 782. Non autem peccat dedita opera aliquid faciendo, ut totaliter desinat esse legi subjectus, n. 784.

Impotentem se reddens ad servandum præceptum sub censura latum, eam incurrit, si impotentiam prævidens non præveniat, etc., l. 7, n. 92.

Impotentem se reddens ad solvenda debita, ordinarie peccat contra justitiam et tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, n. 380.

Impotentiam solvendi debita potens tollere et non faciens, peccat contra justitiam, n. 384, 409, 428.

Impotens solvere debita, quando excusetur. V. *Excusantia a restitutione.*

Impotens solvere omnibus, quid agere debeat. V. *Creditor.*

Impotens in uno genere bonorum satisfacere, probabilius non tenetur in bono diversi generis satisfacere, l. 3, p. 2, a n. 297.

IMPOTENTIA SOLVENDI DEBITUM CONJUGALE.

Impotentia absoluta dirimit Matrimonium contrahendum, l. 6, p, 3, n. 786. Perpetua et evidens, si antecedat, solvit Matrimonium absque experimento, n. 512, 787. Si sit verisimiliter evidens requiritur juramentum conjugum deponentium de veritate, quod non possunt coire et pro singulis, septem manus propinquorum vel vicinorum deponentium de credulitate, quod conjuges verum deponant, nec tum requiritur triennale experimentum, ibid. Si impotentia sit dubia, præter juramentum conjugum et septimæ manus, requiritur triennale experimentum: quod si unus conjugum neget impotentiam, hic non indiget istis septem juramentis ex parte sua, sed ea tantum ex parte affirmantis necessaria sunt, etc., ibid. Inspectio, quamvis sit indecens, aliquando tamen est necessaria, ut huic vel illi secundæ nuptiæ concedi vel negari possint, n. 788.

Impotentia censetur perpetua, si tolli non possit sine vitæ periculo, sine miraculo, sine peccato, n. 79[illegible]. Censetur esse ex maleficio, si vir, qui incalescit ad alias mulieres, aut ad pollutionem in sommo, frigescat ad suam sibi alioquin dilectam : item, si mulier subito arctetur ad accessum viri sibi alioquin dilecti; quæ si adhibita diligentia tolli non possit irritat Matrimonium, n. 790. De impotentia dubitans, licite contrahit, n. 795. Perpetua antecedens Matrimonium etiam respectiva tantum, illud dirimit, n. 804. Matrimonio superveniens semper duratura, illud non dirimit, etiam ratum tantum, n. 801. In hermaphrodito dirimit Matrimonium etiam consummatum, si impotentia superveniat ex mutatione sexus, ibid. In dubio, an impotentia præcesserit, an supervenerit Matrimonio, videtur ordinarie præsumendum esse, quod subsecuta sit, si dubium oriatur post aliquot annos a contracto Matrimonio, n. [illegible]. Si impotentia emendari possit sine periculo mortis vel gravis morbi, tenetur uxor, quæ v. g. nimis arcta est, probabiliter admittere incisionem, aliaque remedia naturalia, præsertim si hujus vitii conscia contraxit cum ignorante illud ; non vero, si ipsa bene disposita defectus sit ex parte viri, qui v. g. habet membrum virile nimis crassum, l. 6, p. 3, n. 798. Si vir actum conjugalem perficere non possit cum virgine, quem potest cum corrupta, claustra pudoris dilatari possunt, probabiliter etiam propriis digitis mariti, n. 799.

Si impotentiam post inchoatum experimentum triennii uterque fateatur et signa requisita adsint, experimentum illud triennii abbreviari potest, non vero, si impotentia sit ex maleficio, n. 803. Ut post triennii experimentum procedatur ad separationem, varia adhuc observari debent, etiam quæ n. 7[illegible], dicta sunt de impotentia verisimiliter impotenti, n. 803. Si quia post triennii experimentum Matrimonio solutus deprehendatur potens et pars altera aliud Matrimonium modo consummaverit, probabiliter tenetur redire ad prius Matrimonium; si tamen impotentia fuerit ex maleficio, probabiliter non tenetur, n. 804.

Impotentia naturalis, quæ judicabatur perpetua, si advertatur depulsa, redeundum est ad prius Matrimonium, quamvis secundum modo sit consummatum, n. 806.

Impotentia temporali laborans et alteri parti nihil dicens probabiliter, per se loquendo, non peccat, n. 797.

Impotentia seminandi intra vas Matrimonio superveniens facit, ut illicite tentetur copula, nisi sit adhuc spes intra vas seminandi, n. 318. In dubio, an impotentia antecesserit, vel obsecuta sit Matrimo-

IMPRECATIO.

IMPROPERIUM.

IMPUBES.

INADVERTENTIA.

INÆQUALITAS PECCATORUM.

INCENDIUM.

INCENSATIONES IN CHORO ET MISSA.

INCESTUS, INCESTUOSUS.

INCLINATIONES IN MISSA.

l. 6, p. 2, num. 480. Solius capitis fit versum Crucem, quoties dicitur : *Gloria Patri. Oremus.* Ad Gloria in excelsis, quando dicitur : *Deo, Adoramus, Gratias agimus, Jesu Christe, Suscipe deprecationem.* Ad Credo, quando dicitur: *in unum Deum, Jesum Christum, Adoratur,* etc., n. 481.

Inclinatio humerorum fit post Psalmum *Judica*, quando dicitur : *Deus, tu conversus vivificabis nos*, etc., n. 481. Profunda reverentia fit, quando Sacerdos accedit, vel recedit ab Altari ; quando descendit ad infimum pedem, volens Missam incipere, ad Confiteor, etc., n. 483. Genuflexio fit, quando transit, accedit, vel recedit ab Altari ubi Venerabile est expositum vel reconditum : quoties accedit vel recedit a medio Altaris, et quoties se convertit ad populum, et iterum ad Altare, ubi Venerabile est expositum, etc., n. 484.

INCOLA.

Incolæ urbis vel provinciæ, quam Tyrannus occupavit, licite manent inter iniquos possessores, eosque, cogente imperio, juvant excubiis, fossione, contributione, etc., l. 2, n. 250.

INCONSIDERATIO.

Inconsideratio, quæ est luxuriæ filia, est, quando quis in modo delinquit, inconsiderate agens, quæ personam et statum dedecent, quæ est mortale, quando præceptum aliquod Dei graviter obligans prætermittitur, l. 5, n. 301.

INCONSTANTIA.

Inconstantia, quæ est luxuriæ filia, est, quando quis ex affectu voluptatum a piis propositis mox deficit; quæ est mortale, quando finis ultimus ponitur in creatura, etc., l. 5, n. 301.

INCORRIGIBILIS.

Incorrigibiles e Religione ejici possunt, l. 3, num. 198.

INDICIA.

Indicia dicuntur, ex quibus factum colligi potest. Hæc sunt triplicia, scilicet : *Magna*, quæ reddunt factum valde credibile. *Majora*, quæ illud reddunt fere vel quasi moraliter certum, quæ etiam dicuntur vehementia. *Maxima*, quæ undequaque convincunt et plenam probationem faciunt, l. 4, n. 1442.

Indicia an hic et nunc sint magna, majora, aut maxima, difficulter sæpe disjudicari potest, n. 1444. Ad capturam, imo et ad specialem inquisitionem contra aliquem instituendam, requiruntur indicia magna, et quo persona est dignior, vel inquisitio ignominiosior, eo majora requiruntur indicia, num. 1443. Ad condemnationem requiruntur maxima; ib. Ad torturam magna non sufficiunt, nec requiruntur maxima; si enim hæc adsint, tortura est illicita, sed sufficiunt majora, ib. Si sufficientia ad torturam indicia sint, tamen ad eam procedi non debet, si in contrarium alia etiam adsint, quæ æque innocentiam probant, ac ista alia culpam, n. 1446. Non est indicium sufficiens ad condemnationem alicujus præcise hoc, quod a 12 vel etiam pluribus sagis sit accusatus tanquam magus, et dicatur ab eis visus in saltu, etc., imo indicium hoc nequidem videtur esse sufficiens ad torturam, et probabiliter nequidem ad capturam, nisi alia indicia graviora accedant, n. 1448. In aliis criminibus, si duo rei nominent tertium socium, sufficit ad comprehensionem et torturam, non tamen ad condemnationem, n. 1449.

INDIGNATIO.

Indignatio est inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet se indigne ab alio tractari : communiter est veniale; posset tamen esse mortale, si cresceret usque ad deliberatum odium et contemptum personæ gravem. Quod si ex justo rationis judicio procedat, nullum est, l. 5, n. 346.

INDIGNUS.

Indignus. V. *Dignior.* Indigno, per se loquendo, non licet ministrare Sacramentum, l. 6, p. 1, a n. 137.

Indissolubilitas Matrimonii. V. *Matrimonium.*

INDUCENS AD MALUM.

Inducens ad damnificandum mandato, consilio, consensu, etc., tenetur ad restitutionem, l. 3, p. 2, n. 21.

Inducens alterum ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur ex caritate, quoad potest, eum revocare ad meliorem statum; si id faciat fraude, dolo, injuria, etc., tenetur ad id ex justitia, n. 342, 344. Inducens Religiosum ad Apostasiam, obligatur ex justitia suadere illi redditum, quoad potest, et compensare Monasterio incommoda et damna causata, n. 342.

Inducens vexationibus aliquem ad blasphemias, imprecationes, contumelias, etc., peccat graviter, l. 2, n. 262.

Inducens ad peccatum sive consilio, sive jussione, sive consensu, etc., ejusdem speciei, peccatum committit, l. 6, p. 2, n. 1132.

Inducens alterum ad peccatum, committit duplicem speciei malitiam : primo contra caritatem, deinde malitiam illius peccati, ad quod inducit, l. 6, p. 2, n. 984.

INDULGENTIÆ

Indulgentia est gratia, qua, certo aliquo opere præstito, debita Deo pœna temporalis, per applicationem satisfactionum Christi et Sanctorum, remittitur, etc., l. 6, p. 2, n. 1401. Alia est totalis, sive plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ non tantum pœnitentiam injunctam per Confessarium vel Canones, aut secundum hos injungi debitum, sed etiam omnem Purgatorii pœnam tollit, quæ tantum accidentaliter differt a Jubilæo. Alia partialis, qualis est unius vel aliquot annorum, etc., num. 1391. Etiam dividitur in localem, quæ alicui loco, templo, Altari conceditur : in realem, quæ grano, numismati, Rosario, etc., applicatur et in personalem, quæ conceditur alicui personæ, ut eam lucretur vel in articulo mortis, vel quoties tale opus peregerit, num. 1313. Quod Indulgentiæ in Ecclesia concedi possint, est de fide, num. 1314. Concessio earum respectu vivorum, est partim solutio, partim absolutio; respectu defunctorum autem est mera solutio, quæ fit cum potestate jurisdictionis in thesaurum Ecclesiæ, et non in personam, cui applicantur Indulgentiæ, num. 1315. Ut Indulgentiæ licite et valide concedantur, debet præter remissionem pœnæ adesse aliud motivum justum et proportionatum : quod si motivum seu causa sit aliqua et non sufficiens probabiliter manent secundum partem, et si

liter non sunt revocatæ, præsertim pro defunctis datæ, l. 1, n. 861, l. 6, p. 2, n. 626, 1390. Si conceduntur ad septem annos, septennium illud incipit currere a die dati Brevis Romæ, l. 6, p. 2, n. 1377. Si plenaria concedatur ad 7 annos simpliciter, non numeratur annus Jubilæi, nisi additum esset : *ad 7 annos proximos*, n. 1378. Si in Brevibus Indulgentiarum addatur clausula : *Volumus autem, ut si alia Indulgentia in dicta Ecclesia perpetuo vel ad tempus nondum elapsum duratura, concessa sit, præsentes sint nullæ*, videtur intelligenda, si eodem die aliæ indulgentiæ concurrant, clausula hæc tamen non comprehendit Altaria privilegiata pro defunctis, n. 1379, 2055. D. 267. Per plenarias probabilius omnes pœnæ remittuntur, nisi addatur in brevis : *ex pœnitentiis injunctis*. Ut tamen omnes plene pœnæ remittantur, non debet retineri affectus ad ullum veniale et omnia opera præscripta plane fieri debent, n. 1406. Quando in Brevi additur : *In forma Jubilæi*, intelligitur indulgentia plenissima, non autem, ut probabile est, omnes favores Jubilæi, n. 1380. Quando conceditur Indulgentia, v. g. 100 dierum, intelligitur quod tum remittatur tam multum pœnæ alioquin persolvendæ in Purgatorio, quam remitteretur per pœnitentiam 100 dierum persolutam secundum rigorem Canonum, n. 1381.

Indulgentiæ cessant per revocationem ab eo, qui concessit, vel ab ejus successore aut superiore; revocatio tamen Romæ facta effectum non habet in his partibus, priusquam innotuerit. Etiam cessant tempore elapso, quo concessæ sunt; item conditione deficiente, si cum conditione aliqua datæ sint, n. 1382. Affixæ loco vel rei, desinunt, si locus vel res destruatur; non tamen cessant, si v. g. Ecclesia paulatim destruatur et reædificetur, n. 1383. Applicatæ Rosario vel grano, eo amisso, probabilius pereunt, nec rei simili applicari possunt, ibid. Probabilius etiam cessant, si crux frangatur, cui applicatæ erant, quamvis illa reparetur, n. 1385. Non cessant cessante causa ob quam datæ sunt, dummodo hæc a principio fuerit proportionata, l. 6, p. 2, n. 1384. Etiam non cessant morte concedentis, nec renuntiatione, n. 1386.

Circa indulgentias Jubilæi plura observanda sunt, scilicet, quod anno Jubilæi in Urbe durante suspendantur tantisper extra Urbem omnes indulgentiæ plenariæ quoad vivos, etiam in carceribus ; (non tamen in periculo mortis constitutos, nec quoad defunctos) item facultates aliæ, etc., l. 6, p. 2, n. 1391. Jubilæum est Indulgentia plenaria a Papa concessa visitantibus aliquas Ecclesias et alia certa opera facientibus, cum extraordinariis facultatibus circa absolutionem a peccatis et censuris reservatis et circa commutationem votorum, etc., n. 1393. Jubilæum aliud est universale, quod toti Ecclesiæ ; aut particulare, quod alicui tantum Ecclesiæ conceditur. Universale vel est ordinarium Anni sancti, quod in primis sæculis omni anno centesimo, jam autem sæpius celebratur, etc.; vel extraordinarium, quod ex variis causis extra Annum sanctum concedi solet, n. 1394. Circa Jubilæum Anni sancti multa observanda sunt, v. g. quod in Anno sancto probabiliter aliquis toties possit lucrari Indulgentias, quoties opera præscripta præstat ; quod satisfaciat, qui Sabbato ante primam Dominicam confitetur ; item, qui confitetur et communicat ultima Dominica claudente Jubilæum, etc., n. 1391, a n. 1398.

Indulgentiæ pro defunctis manent Anno sancto, n. 2055, D. 268. Jubilæum extraordinarium durat per dies 15, id est, per tres Dominicas et 12 dies feriales. Potest tamen ex ordinatione Ordinarii inchoari quocunque die septimanæ, etc., n. 1397. Qui illud neglexit lucrari in patria, potest alibi, dum ibi durat, lucrari, imo etiam in patria, si tempore publicationis ex invincibili ignorantia illius notitiam non habuit, n. 1391. Si duobus diebus immediatis occurrant duo Jubilæa, quorum singula Confessionem et Communionem requirunt, non est opus bis confiteri et communicare, dummodo in gratia quis perseveret; alia tamen opera repetere debet, n. 1391. Bullæ Jubilæi quoad favores large sunt interpretandæ, n. 1395. Non expirant morte concedentis, n. 1396. Anno sancto suspenduntur Indulgentiæ omnes pro vivis, etiam affixæ granis, numismatibus, etc., plures autem aliæ manent, v. g. immediate concessæ pro defunctis, item non plenariæ ab aliis concessæ quam a Pontificibus, etc., non tamen manent immediate concessæ pro vivis et applicabiles defunctis, quales sunt Agoniæ, Animarum, Communionis generalis, etc., a n. 1401. Etiam non suspenduntur Anno sancto facultates absolvendi, etc., concessæ ad alium finem, quam lucrandi Indulgentias, etc., n. 1403. Suspensio illa Indulgentiarum et facultatum incipit a primis vesperis Nativitatis Christi et desinit cum fine vesperarum ejusdem vigiliæ, tumque priores reviviscunt, n. 1404. Post absolutum Romæ Annum sanctum solet Papa etiam concedere pro aliis Provinciis extra Italiam, si requiratur et tam illi, qui Romæ lucrati illud sunt, possunt in aliis partibus illud iterum lucrari, lib. 6, par. 2, n. 1405. Ad Indulgentias Anni sancti requiritur Confessio et visitatio certarum Ecclesiarum, non tamen Communio, quæ præter Confessionem et orationem ad ordinarias Indulgentias requiritur, n. 1400, 1407, a n. 1414.

Ad Indulgentias Jubilæi, præter Confessionem, Communionem et orationem requiritur jejunium, processio vel visitatio templorum et eleemosyna, n. 1407. Si modicum quid ex operibus præscriptis omittatur, v. g. ex 5 *Pater* orandis unum, etc., probabilius impeditur effectus indulgentiæ, n. 1408. Opera omnia præscripta tutius est fieri in una septimana tempore Jubilæi, n. 1409. Ad lucrandas Indulgentias, per quas ex opere operato obtinetur remissio pœnarum, sufficit, si ultimum opus et quando hoc est aliquid successivum, si ultima ejus pars fiat in gratia, n. 1410. Si opus ultimum vitietur ex circumstantia venialiter mala, probabilius est adhuc obtineri Indulgentias, n. 1411. Si opus ultimum expletum sit in mortali, probabilius non reviviscit Indulgentia, remoto peccato, n. 1412.

Indulgentia obtinetur, dum completur ultimum opus, n. 1413. Si pro Indulgentiis lucrandis præscribatur Confessio, probabiliter etiam requiritur ab eo, qui habet sola venialia; quæ sententia, quia tutior, merito tenenda est, n. 1414. Secundum eos, qui Confessionem venialium non requirunt, si quis non confessus, die ultimo, etiam post Communionem, ante expletam septimanam incideret in mortale, tenetur adhuc confiteri, ut indulgentias lucraretur, n. 1415. Pro lucrando Jubilæo non sufficit confessio sacrilega, sufficit tamen valida et informis, si dari possit, dummodo intra tempus Jubilæi reviviscat, n. 1416. Confessio requisita fieri potest uno vel etiam duobus diebus ante Dominicam primam, vel Dominica ultima cum Communione, etc., n. 1417. Si in Anno sancto Papa dicat : *Contritis et Confessis*, non

cit ei injuriam, quæ compensari debet; vel saltem per tertium, cum defraudato debet fieri transactio, ut acquiescat, etc., a n. 284. Pro injuria voluntaria et culpabili corpori illata, ordinarie debet fieri restitutio, n. 296, a n. 305.

Injuria gravis est, si quis vi vel fraude inducat alterum ad mortale, levis ordinarie est, si inducat ad leve; qui sic induxit, tenetur ex justitia, quantum fieri potest, removere damna inde alteri nata, et removere causas ulterioris lapsus, etc,, a n. 343.

Injuria contra honorem, nomine generico dicitur contumelia, 1223. Contra famam potest esse sine contumelia, n. 1225. Contra famam specie distinguitur ab injuria contra honorem, n. 1226.

Injuriæ factæ contra parentes, quæ adversantur pietati, sunt diversæ speciei ab injuriis alteri proximo factis, v. g. odium, detractio, irrisio, etc., l. 6, p. 2, 1005. Etiam diversæ speciei injuriæ sunt, quas pater infert filiis, et quas nepotibus; item quas conjux infert conjugi, n. 1007. Etiam injuria a patre facta filio distinguitur specie ab injuria a filio facta patri; item facta fratri vel sorori specie differt ab ea quæ fit parentibus : non tamen ea, quæ fit fratri, specie differt ab ea, quæ fit sorori; nec quæ fit contra alios propinquitatis gradus, specie differt etc., a num. 1008. Quæ fit in Superiorem, ut talis est, specie differt ab injuria ipsi non ut Superiori illata, n. 1010.

INJUSTITIA.

Ordinarie est injustitia, suadere alicui, vel juvare aliquem, ut huic potius (in particulari eum determinando) furetur, quam alteri, l. 2, a n. 225. Etiam injustitia est dare Beneficium vel aliquid spirituale pro pretio temporali, l. 3, p. 1, a n. 119.

INNOCENS.

Innocentem nunquam licet directa intentione et scienter occidere, l. 3, p. 1, n. 822. Innocens ad mortem capiendus a satellitibus ejus innocentiam scientibus, potest eos occidere, non vero, si nescirent ejus innocentiam : nec innocens incarceratus licite occidit custodes carceris, n. 815. Innocentes non licet in urbem obsessam repellere, aut fame enecare, num. 833. Eos, per se loquendo, etiam in bello justo non licet occidere, n. 880, 885. Innocens inter sagas a dæmone repræsentari potest, l. 4, n. 1452. Innocens ob alterius culpam a sponsalibus recedens accepta acquirit et donata juste repetit, l. 6, p. 3, n. 130. Innocens conjux ordinarie non tenetur ad divortium ob adulterium alterius conjugis, n. 447. Externe tantum delictum condonans divortium adhuc intentare potest : sicuti etiam, si nocens condonationem non acceptarit, a n. 452. Innocens delicti conscius, si ante vel post sententiam divortii petat, vel alteri petenti libere reddat debitum, hoc ipso pro foro externo præsumitur condonare, etiam pro foro interno ordinarie censetur condonare, si tactus, amplexus, oscula exerceat : si ad mutuam familiaritatem, mensam, etc., redeat, n. 458.

INNOCENTIÆ STATUS.

Innocentiæ seu Justitiæ originalis status constituebatur per varia dona cum gratia et donis supernaturalibus, quo stante pars hominis superior perfecte erat subjecta Deo et pars inferior per speciales Dei gratias et dona perfecte subjiciebatur superiori, etc., l. 5, n. 69.

INOBEDIENTIA.

Inobedientia ex contemptu potestatis Superioris aut Legis proficiens est mortalis : venialis autem, si absolute obedire et subjici velis, hic et nunc tamen in re modica obedire nolis, etc., l. 5, n. 236, 298. V. *Religiosus.*

INOPS.

Inops in ordine ad dispensationem Matrimonialem obtinendam dicitur, qui nihil habet, l. 6, p. 3, n. 856. V. *Pauper.*

INQUIETUDO.

Inquietudo cordis est inordinata applicatio mentis ad acquirendas vel conservandas divitias. Quando retrahit a spiritualibus, vel aliis, ad quæ obligamur, est mortalis, l. 5, n. 300.

INQUISITIO.

Inquisitio alia est generalis, quando in genere quæritur, an leges serventur; alia specialis, quando de certa persona et certo crimine quæritur; alia mixta, quando vel sola persona, vel solum crimen est speciale, l. 4, n. 1428. Generalis potest instituí a Judice sine ulla data occasione, ex solo officio; non tamen de occultis eliciendis, de quibus nulla est fama, ibid. In inquisitione generali subditus etiam interrogatus sub juramento, non tenetur, imo non potest procedere criminosum occultum, ibid. Si in hac inquisitione, ex relatione duorum vel trium, deprehendatur alicujus criminis auctor, potest per tales testes contra illum procedi, ibid. Inquisitio generalis licita est Judici, quando crimen est manifestum et auctor ignoratur; non tamen particularis, nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint, ibid. Specialis sine justa causa institui non potest, in qua Judices et Principes plura observare debent, a n. 1429. Inquisitio in sagas cautissime institui debet, n. 1431. Ad inquisitionem specialem instituendam requiruntur indicia magna et quo inquisitio futura est ignominiosior, aut damnosior, eo majora requiruntur indicia, n. 1443.

INSIDIÆ.

Insidiis contra hostem uti licet, dummodo absint mendacia, l. 3, p. 1, n. 880.

INSORDESCENS IN CENSURA.

Insordescens in Censura dicitur, qui animo pertinaci, et cum contemptu Potestatis Ecclesiasticæ perseverat in ea per annum, l. 7, n. 287. Insordescens in Censura lata in causa Hæresis, habetur veluti Hæreticus ipso jure, et absque alia sententia, n. 288. Insordescens in ea lata ob causam, quæ non est Hæresis, habetur tanquam leviter suspectus de fide, et specialiter de potestate Clavium in Ecclesia, etc., n. 289. Insordescens in excommunicatione lata in causa criminali, habetur pro convicto de eo crimine, non autem in causa civili, n. 290. In Censura insordescens non videtur ordinarie ipso facto privatus Beneficiis Ecclesiasticis, etc., n. 291. Insordescens in ea per annum, etiamsi in articulo mortis sit absolutus, potest tamen privari sepultura Ecclesiastica, n. 291.

INSPIRATIO DIVINA.

Inspirationes Divinas negligere, quæ tendunt ad opera consilii, non est peccatum; eas tamen contemnere, peccatum est : uti etiam peccatum est eas non sequi, quæ tendunt ad opus præceptum, l. 5, n. 211. Si contra eas deliberate committantur imperfectiones, communiter subest peccatum, n. 212.

INSTALLATIO.

Installatio facta a Capitulo, quod habet jus eligendi et confirmandi, habet vim confirmationis, l. 4, n. 426.

INSTITUTIO IN BENEFICIO.

Institutio in Beneficio est attributio sive concessio ejus facta ex præsentatione Patroni, l. 4, n. 300. Alia dicitur *Collatoria* Tituli, per quam datur jus in Beneficio, quæ fieri potest tam ab inferiori, quam Episcopo; alia *Auctorisabilis*, quæ respondet Beneficio curato, et fit ab Episcopo vel ejus Vicario, aliquando etiam ab Abbate vel Monasterio. Item alia est *Verbalis* per quam voci vel scripto confertur jus Beneficii; alia *Realis*, per quam fit inductio in possessionem, n. 359. Ad eam non est opus scriptura vel alia cæremonia; expedit tamen eam scripto fieri, etc., ib. Institui non potest habens Beneficium incompatibile cum eo, quod præsentatur, nisi aliud intendat dimittere, aut a S. Sede sit dispensatus, n. 365. Nemo potest seipsum instituere, n. 360. Institutio facta ab Episcopo independenter a voluntate Patroni, est invalida, nisi hic resciens censeatur velle cedere juri suo, n. 356. Ad eam prærequiritur præsentatio, si eidem competat præsentatio et institutio, nisi utraque conveniret ex diverso jure, n. 363. Instituens ordinarie non potestate præsentatis eligere quem vult. Quod si Patroni non consentiant etiam moniti, potest Episcopus uni gratificari, vel tertium etiam aliquem eligere, neutrum e præsentatis possit eligere absque atroci scandalo facti, n. 364. Institutionis executio suspenditur, si processum sit et appellatum judicialiter, et est irrita, si fiat inscio vel invito Patrono, n. 366. Potest institutio fieri extra Diœcesim vel territorium instituenti, l. 4, n. 366. Ea fieri non debet ante elapsum terminum edicti, ubi consuetudo est illud publicandi, etc., n. 367. Si quis ante institutionem se in administrationem ingerat, non semper privatur omni jure suo quæsito, nec semper incidit in pœnas statutas, n. 368.

INSTRUCTIO PAROCHORUM ET CONFESSARIORUM.

Instructio Parochorum et Confessariorum, quomodo in impedimentis occultis dispensationem a S. Pœnitentiaria impetrare debeat, hæc est : scribere potest quicunque in quacunque lingua sine ullis sumptibus. In supplica exponitur casus, circumstantiæ debitæ et causæ, item nomen illius, ad quem rescriptum remitti debet, et civitas, ad quam dirigi debet; etc., lib. 6, part. 3, n. 909.

INSTRUMENTUM FINGENS.

Instrumentum fingens amisso Originali, si absit præjudicium tertii, non committit crimen falsi, agit tamen illicite, l. 3, p. 2, a n. 1123.

Integritas Confessionis. V. *Confessio.*

INTENTIO.

Intentio in genere est voluntas efficax finis obtinendi per media; sive actus voluntatis efficaciter tendens in aliquod objectum habendum vel ponendum, l. 4, n. 1324. Intentio dividitur 1. In *formalem*, quæ est voluntas efficax nunc in se existens, quæ satis percipitur ab eo, qui eam habet; et in *virtualem*; quæ aliquando extitit, et non revocata, sed adhuc existit, saltem in virtute sua. 2. In *habitualem*, quæ neque in se, neque in aliquo suo effectu existit; attamen existit, et necdum est revocata; et in *interpretativam*, quam homo nunquam habuit; est tamen ita comparatus animo, ut eam haberet, si de ea cogitaret. 3. In *explicitam*, qua aliquid in se clare cognitum volumus; et in *implicitam*, qua tendimus in aliquid solum confuse cognitum, volendo aliquid sub quo vel in quo continetur. 4. In *directam*, qua aliquid in seipso volumus; et in *indirectam*, qua vel volumus causam, aut aliquid cum re connexum; vel non impedimus rei existentiam, quando possumus, et debemus, l. 4, n. 1324. Intentio aliqua ad Deum requiritur ad Orationem, n. 1323. Ad satisfaciendum pro Horis, non requiritur intentio formalis vel explicita orandi, sed sufficit virtualis; non autem sufficit pure habitualis aut mere interpretativa, sufficit tamen implicita seu indirecta orandi, etc., a n. 1325. Non requiritur expressa intentio recitandi attente et studiose, n. 1327. Signa sufficientia intentionis orandi varia sunt, v. gr. si quis sumpto Breviario iverit ad locum, in quo orare solet; si caput saltem initio detexerit, crucem formarit, etc. Item certus est de intentione sufficiente, si timeat, ne hanc non habeat, etc., num. 1328. Intentio nova, vel primæ intentionis renovatio non requiritur, si plures Horæ consequenter recitentur; neque etiam ea requiritur; si fiat interruptio, et postea prosecutio Horæ, num. 1329. Intentio satisfaciendi non requiritur ad recitationem Horarum, sed sufficit intentio ponendi onus debitum, ibid. Qui Horas orasset, etiam nolens satisfacere præcepto, tamen satisfecisset, ibid. Intentio Ministri conficientis Sacramentum saltem debet esse virtualis et absoluta, l. O, part. 1, num. 47, a n. 54. Debet esse intentio faciendi hoc, quod facit Ecclesia, num. 54. Non sufficit indirecta, num. 55. Nec sufficit habitualis, num. 56. Nec interpretativa sufficit, n. 57. Conditionata an et quando valeat, num. 47, a n. 78. Virtualis sufficit; pro praxi tamen expedit confectioni Sacramentorum præmittere formalem, si Minister sic reflectat, num. 58. De intentione sufficiente et requisita ad validam Sacramentorum confectionem imprudenter dubitat Minister, si hanc studiose, non omiserit, aut positive non excluserit, vel oppositam non habuerit, num. 59. Etiam coacta sufficit, si Matrimonium excipias, num. 60. Intentio debet esse determinata ad materiam et personam, num. 61. Intentio inducendi novum ritum, per se loquendo, non invalidat Sacramentum, num. 62. Si intentiones conficientis vel conficientium Sacramentum sint reipsa implicitæ et indirecte contrariæ, validum vel nullum est Sacramentum, tum secundum intentionem quæ prævalet; quod si neutra prævaleat, Sacramentum non conficitur, a num. 69, 74. Intentio conditionata sub conditione præsente vel præterita purificata, sufficit ad confectionem Sacramenti, non vero sub conditione futura, num. 47, a num. 78. Intentioni conficiendi Sacramenta conditiones extrinsecæ absque gravi causa addi non debent, num. 82. Ad validam Sacramentorum susceptionem in adultis ratione utentibus non sufficit intentio sive consensus pure indirectus, vel in causa, sed ad eam requiritur et sufficit saltem intentio interpretativa (si pœniten-

tiam excipiat) lib. 6, part. 1, numer. 163, 166. Etiam ad eam non sufficit intentio sub conditione de futuro contingente, num. 167. Intentio ad valorem Sacramenti requisita in adulto suscipiente, non est uniformis, num. 186. Ad Baptismum sufficit habitualis, imo implicita tantum, num. 168. Ad Confirmationem habitualis sufficit forte etiam interpretativa, num. 169. Ad Eucharistiam, saltem habitualis, in moribundo etiam interpretativa sufficit, num. 170, 172. Ad Pœnitentiam, saltem habitualis, imo et implicita vel interpretativa sufficeret, si dolor aliquo signo externo expressus fuisset, num. 171. Ad extremam Unctionem sufficit interpretativa, num. 172. Ad Ordinem non sufficit interpretativa, num. 173. Ad Matrimonium non sufficit interpretativa ; quandoque tamen non sufficit habitualis, n. 174. Quæ intentio requiratur in applicante Sacrificium; V. *Applicatio Missæ*. Pro consecrandis parvis Hostiis sufficit intentio ante habita, quamvis postea, dum major Hostia consecratur, ad illas expressa reflexio non habeatur, l. 6, p. 1, n. 452.

In ordinando, si adultus sit, requiritur intentio saltem implicita recipiendi talem Ordinem, nec sufficit interpretativa, l. 6, p. 2, a n. 2228. In Ordinante probabiliter adhuc est sufficiens intentio Ordinandi, quamvis sub pœna excommunicationis præcipiat, ne ullus habens impedimentum audeat suscipere Ordines, etc., n. 2232.

In admittente Beneficium, quod habet annexum Ordinem Sacrum, debet esse intentio saltem conditionata clericandi, et Sacrum Ordinem suspiciendi intra tempus a Jure requisitum, etc., l. 4, n. 734, a n. 859.

Intentio satisfaciendi præcepto non requiritur ad illud implendum, l. 1, n. 692. Nec obstat impletioni præcepti intentio illi non satisfaciendi, n. 693. Intentio faciendi hoc, quod præceptum est, communiter requiritur ad impletionem præcepti a n. 694.

Intentio bona operibus nostris præfigi debet, quæ diversimode fieri potest v. g. Quidquid facio, vel faciam, mi Deus, ideo esse volo, quia tibi placet a me fieri, etc., l. 5, n. 347. Omnia actu et formaliter semper ad Deum referre non est obligatio, aliquo tamen modo ea ad Deum referre tenemur, l. 5, a num. 208.

INTERCESSOR.

Intercessor, Internuntius, etc.', non possunt surripere aliquid ad compensandum laborem, cui putant mercedem non correspondere, l. 3, p. 1, n, 973. Ut illis liceat compensatio occculta, debent esse certi de injuria, n. 974.

INTERDICTUM.

Interdictum est constitutio prohibens sine pœna : sive est Censura Ecclesiastica, prohibens divinorum Officiorum, Sacramentorum aliquorum, et Ecclesiasticæ sepulturæ usum, quatenus talis est, l. 1, n. 878, n. 410. Interdictum aliud est locale, quod immediate locum afficit: aliud personale, quod immediate afficit personas; aliud mixtum, quod immediate afficit locum et ejus incolas, l. 7, n. 410. Interdictum tam locale, quam personale, aliud est generale, quo locus Generalis, v. g. Civitas, Provincia, etc., interdicitur. Aliud est Particulare, quo locus vel persona particularis interdicitur, ibid. Interdicta, Civitas, etiam comprehendit suburbia ; item Parochia, Sacellum et Cœmeterium contiguum; item Familia, etiam Clericos illius Familiæ; non vero populus interdictus comprehendit Clericos, studiosos, peregrinos; etc., l. 7, n. 410, 414, 416. Interdictum cessat, si Communitas interdicta dissolvatur, in quam, ut talem illud cadebat; non vero, si afficiebat personas certas, lib. 7, n. 411. Etiam cessat, si generaliter interdictus domicilium mutet, non vero, si particulariter interdictus illud mutet, n. 413. Si feratur ad certum tempus propter delictum præteritum, hoc tempore elapso, cessat absque ulla absolutione, n. 426. Interdictum plures habet effectus, verb. grat. prohibitionem divinorum Officiorum, administrationis Sacramentorum (excepto Baptismo, Confirmatione et Pœnitentia) Sepulturæ Ecclesiasticæ, etc., a n. 418. Interdictum ferre possunt iidem, qui excommunicare et suspendere, num. 424. Locale et Personale Generale, quod Jure communi et impositum, nec reservatum, tolli potest ab Episcopo, vel alio habente Jurisdictionem in Communitatem interdictam; non tamen a Religiosis Privilegiatis, ibid. Ferri potest Interdictum Personale ob culpam mortalem: Generale in Communitatem ob peccatum valet grave cum contumacia commissum a capite, vel præcipuis membris, a n. 424. Ad illud tollendum requiritur signum externum, n. 428. Interdictus personaliter est inhabilis ad omne Beneficium Ecclesiasticum, l. 4, a n. 779. V. *Canon*. Interdictum possessorium est adjumentum adipiscendæ, retinendæ aut recuperandæ possessionis, quod est mutiplex, v. g. *Quorum bonorum, quorum legatorum : Uti possidetis, et utrobi; Unde vi aut clam et precario*, etc., l. 3, p. 2, n. 711.

INTERPRES.

Interpres, per quem quis confitetur, vel confiteri voluit, licet postea non confiteatur, obligatur ad servandum Sigillum, lib. 6, par. 2, n. 1933, 2952.

INTERPRETATIO LEGIS.

Interpretatio legis est actus prudentiæ, quo declaratur sensus legis non ita claræ. Ea locum habet in lege naturali et positiva, tam divina quam humana, l. 1, n. 823. In interpretatione legis præceptivæ vel pœnalis debet servari proprietas verborum in sensu naturali, secundum usum communem hominum: si autem nomen sit analogum, stat pro famosiori analogato, n. 824. In Interpretatione Legislatoris præcise stare non obligamur : si post legem, promulgatam dicat, se aliter intelligere, quam verba proprie sumpta sonent ib. In interpretatione Legis favorabilis, lex extenditur ad proprietatem verborum, etiam in sensu civili, etc., n. 825. Interpretatio legis odiosæ vel penalis debet esse benignior, n. 826. Si interpretatio prohibeatur, ea tantum prohibetur, quæ est frivola et contra mentem Legislatoris, aut saltem talis, quæ fiat ex professo typis mandanda, n. 8[illegible]. Ea locum non habet, quando Legislator interrogari potest, ib. Interpretatio Privilegii concessi in bonum Communitatis, etc., ampla esse debet. Privilegii privatio facti per modum dispensationis a communi lege restringi debet, num. 839.

INTERRUPTIO.

Moralis interruptio actus, et non solum physica multiplicat peccatum numero in ordine ad Confessionem, v. g. si interveniat contraria voluntas et propositum, si cessetur ab actu, voluntarie et libere, etc., l. 5, num. 146. Interruptio verborum nimis

articulum sinistri pollicis, ibid. Nec surdaster, n. 502. Surdus tamen probabilius est talis, ibid. Talis non est claudus, si absque baculo et pede ligneo functiones Ordinis obire possit, n. 504. Talis est illegitimus, n. 505. Talis non est natus ex conjugata, etiamsi constet, quod sub tempus conceptionis mater cum adultero habuerit copulam, si etiam marito sub tempus conceptionis ad eam aditus patuerit, n. 506. Talis non est natus e conjugibus voto Castitatis ligatis, n. 570. Nec si unus conjugum altero invito post consummatum Matrimonium in Religione professus esset, ibid. Talis autem esset, si alteruter conjux bimestri ante consummatum Matrimonium esset professus in Religione, ibid. Talis non est Judæus, qui sic habitus, aut infidelis conversus, nisi relabatur, n. 508. Talis communiter censetur exposititius, n. 509. Talis præsumitur Ordinatus tribus mensibus ante annum 24 completum, credens id non fore graviter illicitum, n. 511. Talis non est infamis infamia publica et populari, seu legali et canonica, n. 513. Talis est histrio sive ludio publicus, n. 514. Talis est conjugatus, qui uxore non consentiente Ordines suscipit, aut Castitatem vovet; non autem, si putet hanc mortuam, aut si hæc postmodum consentiat, n. 510. Talis non est Diaconus dans nomen militiæ, in qua nunquam pugnæ interfuit; etiam male vivens cum concubina non attentato Matrimonio, n. 521. Talis est, qui concurrit ad mortem alicujus ut Justitiæ Minister aut Comminister, alias non, n. 522. Talis est Advocatus Judicem instigans ad mortem accelerandam, aut dicens in particulari, hunc reum esse morte dignum, alias non, n. 523. Talis est testis in causa sanguinis effectu secuto, n. 524. Talis probabiliter non est nuntius publicus judicii criminalis, n. 525. Nec occidens injustum invasorem pro defensione suæ pudicitiæ aut bonorum temporalium magni momenti, aut defensione vitæ innocentis, n. 526. Nec ille, qui non potest fugere, nisi cum magna ignominia, n. 527. Nec Clericus aut etiam Episcopus in bello pugnans, si hoc sit necessarium, n. 528. Nec Chirurgus secundum artem secans vel adurens morte secuta, n. 529. Nec Clericus Chirurgiam exercens per sectionem et adustionem, nisi sequatur mors, ibid. Talis est male tractans cadaver Clerici mortui, aut percutiens Clericum etiam factum Hæreticum, n. 530. Talis est campanam ideo pulsans, ut reus securius ducatur, aut ut Judex in fine pulsus legat mortis sententiam, aut ad seditionem, n. 531. Talis fit, qui vulneravit aliquem non lethaliter, si mors sequatur ex alia causa antecedente, n. 53. Talis in necessitate licite communicat, qui si possit, tenetur confiteri non reservata et indirecte absolvi a reservatis, l. 6, p. 1, n. 538. Ad Beneficium vel pensionem Ecclesiasticam promoveri, non potest, l. 4, n. 780.

IRREGULARITAS.

Irregularitas est impedimentum Canonicum, susceptionem Sacrorum Ordinum et susceptorum usum impediens, l. 7, n. 529. Ea dividitur: 1. In eam, quæ ex delicto, et quæ ex defectu. 2. In totalem vel proprie dictam, quæ omni Ordine suscipiendo et suscepti exercitio privat; et in partialem quæ aliquo tantum Ordinis ministerio privat, vel solo ascensu ad Ordinem superiorem, ibid. Irregularitas non est Censura, n. 430. Ea inhabilitat ad Ordines suscipiendos, etiam primam Tonsuram, et impedit exercitium Ordinum susceptorum; item invalidat collationem Beneficii factam in irregularitate constituto, ad cujus functiones ille inhabilis est, n. 432. In ea exercens actum Ordinis, aut suscipiens Ordinem, peccat graviter, ibid. Beneficium in ea impetrans, obtenta hujus dispensatione, licite ille retinet, ibid. Si ea post acceptum Beneficium incurratur, non privat Beneficio ipso facto, nisi leges id clare exprimant, n. 439. Nec privat jure eligendi, quod est Beneficio annexum, n. 440. Illa non est semper signum, quod quis ad statum Ecclesiasticum non sit vocatus, n. 1442. Ea non incurritur, nisi in jure expresse habeatur, n. 433. Ut incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus, consummatus et mortalis, ibid. Ea tollitur non per absolutionem, sed per dispensationem, ibid. Irregularitas ex defectu natalium etiam tolli potest per Professionem in Religione approbata, quoad Ordines, et non quoad Prælaturas ibid. In Irregularitatibus ex defectu dispensare potest solus Papa, et qui ab eo privilegium habet, ibid. In Irregularitate illegitimi probabiliter dispensare potest Episcopus; item alii habentes jurisdictionem quasi Episcopalem: item Capitulum Sede vacante, ad Ordines Sacros, item ad Canonicatum Ecclesiæ Collegiatæ, et ad inferiora Beneficia Ecclesiæ Cathedralis, quæ non requirunt Sacrum Ordinem; item ad administrandum in Ordinibus Sacris bona et forte etiam mala fide susceptis; l. 4, n. 762. In Irregularitate cum Bigamis dispensare potest ad Ordines, Beneficia, Dignitates, Papa, l. 4, n. 769. In ea cum veris vel interpretativis Bigamis dispensare non potest Episcopus ad ullos Ordines, nec ad ministrandum in eis, nec ad Tonsuram aut ullum Beneficium, n. 770. In Irregularitate veri servi vel mancipii solus Papa dispensare potest, a n. 773. Irregularitas ex infamia, si sit ipso Jure vel per sententiam Judicis inducta, non tollitur per pœnitentiam, nec per ingressum Religionis, sed per dispensationem illius, qui legem induxit, vel alterius, qui ab eo privilegium habet, l. 7, n. 516. Si sit inducta per infamiam tantum, non indiget dispensatione; sed tollitur per factum contrarium, id est, constantem vitæ emendationem, n. 517. Ea, quæ sola pœnitentia triennali non tollitur, directe tolli potest a solo Papa, indirecte per ablationem infamiæ, n. 518. Subjectum capax Irregularitatis est solus homo baptizatus et mas; item impubes completo septennio capax peccati mortalis, a numer. 444. Irregularitatem incurrit, v. g. Sacerdos hujus Diœcesis suspensus ab hoc Episcopo, si celebret etiam in alio Episcopatu, n. 448. Irregularitas eo ipso in aliquo desinit, quo eligitur in Papam, n. 447. In ea suscipiens Ordines, aut actum Ordinis exercens, novam incurrit, n. 451. Omnis Irregularitas tolli potest per dispensationem, aliquæ etiam tolluntur per Baptismum; aliquæ per Professionem Religiosam, n. 458. In ea dispensandi dans potestatem, non dat ad eam, quæ est ex homicidio injusto, nisi id clare exprimatur, n. 459. Si Irregularitas ex defectu feratur pro tempore, quo durat ejus causa, hac ablata, cessat, n. 462. Si quis plures Irregularitates incurrerit ejusdem generis, debet dispensari in singulis in genere vel communi, n. 463. Si irregularitas incurratur a Clerico excommunicato excommunicatione majore, suspenso, interdicto, temere exercente actum Ordinis, est reservata Papæ, n. 464. Quam in ea dispensandi potestatem habeant Episcopi, V. *Episcopus*; Quam Archiepiscopi, V. *Archiepiscopus*; Quam Prælati Regulares, V. *Prælatus*;

Quam Cardinales, V. *Cardinalis*; Quam Capitulum Sede vacante, V. *Capitulum*.

Irreligiositas, V. *Religionis Virtus*.

IRRISIO.

Irrisio est, qua quis præsens vel absens objicitur risui, lib. 3, par. 2, n. 1223.

IRRITATIO VOTI.

Irritatio voti est volitio, ut illud votum nullum sit, ita ut nullo etiam casu postea reviviscat. Hoc directe facere potest ille, cujus potestati dominativæ alterius voluntas est subjecta, l. 3, p. 1, n. 482. Indirecte vota irritare potest, qui non præcise voluntas voventis, sed voti materia est subjecta, ita ut in hancjus habeat. Sic, v. g. pater, mater, etc. filiorum; conjux, conjugis; Dominus vel Domina, famularum, etc. n. 503. Differt a dispensatione, quod hæc sit ablatio obligationis facta nomine alieno, scilicet Dei: irritatio autem fit ablatio obligationis facta nomine proprio per potestatem dominativam in personam voventem, aut in rem, de qua fit votum, num. 483. Omnia vota, qualiacunque sint, etiam sine causa directe irritari possunt ab illo, cujus potestati alterius voluntas subjecta est, n. 482. Etiam mere interna irritari possunt, a n. 486. Vota Christianorum, secundum communem, non possunt directe irritare, Papa, vel alii Prælati Ecclesiæ; potest tamen Papa directe irritare vota, quæ Religiosi post vota sua substantialia emittunt, n. 484. Vota Religiosorum irritari possunt ab eo Superiore, cui adhuc subjecti sunt, non a cujus subjectione jam liberi sunt, etc. n. 482, a n. 494. Impuberum vota semper irritare potest pater. Tutor tantum ad annos pubertatis; Curator tantum ad annum Majoratus, sive 25 completum pupilli necdum emancipati; item mater, etc. n. 482, a n. 488. Puberum vota illa tantum potest irritare pater, quæ gubernationi domesticæ et administrationi præjudicant, non alia, a n. 488. Vota uxoris, quæ usui Matrimonii, educationi prolis, vel administrationi familiæ præjudicant, potest irritare maritus; et eadem vota mariti potest irritare uxor, n. 482, 493. Vota irritare potest ille, qui ea semel ratificavit, n. 482. Ea Superior irritare potest, quæ a prædecessore æquali vel inferiore confirmata sunt n. 482. Non potest Superior propria vota sua irritare, n. 485. Votum quod vovisti esse non dispensabile aut commutabile, irritari potest, n. 502. Vota irritandi potestas venit hoc ordine: Pater, Tutor, Curator: Avus ex parte patris nihil potest vivente matre, etc. n. 492. Vota indirecte tantum irritata reviviscunt, quando alteri desinunt præjudicare, n. 503. Potest probabiliter alter conjugum alterius conjugis votum irritare de non petendo debito conjugali, n. 504. Dominus potest irritare vota famulorum, quæ servitio præjudicant, n. 505. In dubio, an votum sit irritabile; item an non sit emissum vel confirmatum extra tempora subjectionis; item, an executio non sit destinata in tempus libertatis, videtur illud posse irritare superior, n. 500.

Irritans Decretum, V. *Decretum*.

ITE MISSA EST.

Ite Missa est, dicitur in Missa, quando dictum est *Gloria in excelsis*. Dicitur facie ad populum conversa, l. 6, p. 2, n. 469.

Iteratio V. *Suppletio*.

JUBILÆUM.

Confessio venialium probabiliter etiam requiritur ad lucrandum Jubilæum, l. 6, p. 2, a n. 1414. Sacrilega non sufficit, n. 1416. Requisita ad Jubilæum. V. *Indulgentia Jubilæi*.

In Jubilæo et post illud quid possit Confessarius. V. *Confessarius in Jubilæo*.

JUDÆUS.

Judæus infidelis conversus non est irregularis, quia sic natus, nisi relabatur, l. 7, n. 508. Si adsit periculum irreverentiæ, potest illi dari panis benedictus, aqua benedicta, l. 2, n. 83. Quæ communicatio cum eo sit licita, et quæ non, V. *Communicatio cum Judæo*.

JUDEX.

Judex competens est, ad cujus jurisdictionem causa aliqua spectat, l. 4, a n. 1436. Causæ mixti fori Judex esse potest Ecclesiasticus, et etiam sæcularis; causæ mixtæ, id est, quando aliquid utroque Jure prohibitur, Judex Ecclesiastici est Ecclesiasticus; Laici Laicus, a n. 1412.

Judex sæcularis peccat, si personas aut causas mere Ecclesiasticas ad se trahat; uti etiam, per se loquendo, Ecclesiasticus, si mere civiles, num. 1408, a num. 1410.

Judex sæcularis non potest de Simonia cognoscere, lib. 3, p. 1, n. 235.

Judex Ecclesiasticus si accipiat pretium pro sententia, committit Simoniam, num. 170. Si fecerit sumptus propter contumaciam, v. gr. illos solvere debet reus, n. 171. In prima instantia Episcopus semper debet cognoscere de causis suorum subditorum, etiam Beneficialibus, nisi lis oriatur inter provisos a Sede Apostolica, aut ab Ordinariis circa Beneficia Sedi Apostolicæ reservata, l. 4, n. 1416.

Judex potest sine juris ordine reum plectere in criminibus exceptis, qualia sunt: 1. Læsæ Majestatis. 2. Hæreseos. 3. Sagarum. 4. Proditionis. 5. Conjurationis. 6. Falsæ monetæ. 7. Latrocinii, etc., n. 1406. a num. 1418. In propria causa nemo Judex esse potest, excepta causa competentiæ fori, num. 1409.

Judex delegatus potest causam subdelegare, numer. 1416.

Judex debet habere scientiam, accelerare Justitiam, causam exsequi, a n. 1420. Carens scientia necessaria absolvi non debet nisi facta renuntiatione officii; vel nisi firmum habeat propositum renuntiandi, ib. Si ex imperitia male judicet, tenetur ad interesse parti læsæ, ad expensas litis, etc. ib. Si agnoscat errorem a se commissum in præjudicium litigantium, tenetur errorem illum impedire; si citra infamiam possit, ib. Peccat mortaliter contra officium suum, si causarum expeditionem valde notabiliter differat sine justa causa, et tenetur damna ex iniqua dilatione secuta parti læsæ restituere, etc. ibid. Stare debet pro pia causa, num. 1422. Sequi debet benigniora, a num. 1473. Debet agere secundum leges et publicam scientiam; nisi scientia privata obstet, num. 1269. Si utrinque sit probabilitas, tenetur decidere pro parte probabiliore, et sequi probabiliora etiam in sententiis interlocutoriis circa præparatoria litis, circa examen testium, citationem, confessionem rei, concessionem termini etc., n. 1409, a n. 1480, l. 1, n. 360, 364. Si utrinque sit probabilitas æqualis, non potest favere uni parti, sed potest suadere compositionem, vel etiam adhibere sortes, maxime in

lite circa Beneficia. Quod si partes nec in compositionem, nec in sortes consentire velint et maneat rationum æqualitas, potest Beneficium applicare cui volet, n. 1492, 1495. Non potest suadere compositionem, si putet opinionem pro una parte esse moraliter certam, n. 1495. Circa materiam Sacramenti debet ferre sententiam secundum opinionem tutiorem, n. 1490. Probabiliter tantum nocentem et non convictum punire non potest, n. 1496. Juridice probatum innocentem, quem scit privata scientia esse nocentem, condemnare non potest, n. 1469. Juridice probatum nocentem, quem scit privata scientia esse innocentem, tenetur conari omni modo liberare, cum condemnare eum probabilius non possit, ib. Probabilius illi non licet uni parti litigantium suggerere argumenta, sed debet esse impartialis, n. 1478. Potest generaliter interrogare de complicibus, non autem de hoc vel illo nominatim, a n. 1467. Non debet interrogare super criminibus, de quibus nulla habet indicia, n. 1433. Illicite jubet reum adduci ad energumenum, ut ab eo convincatur criminis, n. 1432. Non potest petere a mago, v. g. ut furem ostendat, ibid.; peccat Confessionem injuste extorquendo, v. g. reum inebriando; nec potest, ea sic facta, procedere ad punitionem, n. 1440, l. 5, n. 338, 340. Etiam peccat apprehendo denuntiatum a dæmone, l. 4, n. 1450. Non potest duobus reis imperare duellum ad recreationem spectatorum. n. 1487. Peccat acceptando munera, a n. 1490, 1499. Spectato jure naturæ munera acceptare posset, ut majorem diligentiam adhiberet, quam tenetur; vel ob alium extraordinarium laborem, etc., quod tamen facere, videtur jure positivo illicitum, a n. 1500. Acceptata ex donationibus jure naturæ validis, sed jure positivo illicitis, probabiliter in foro conscientiæ non tenetur restituere ante sententiam condemnatoriam, accepta autem ad redimendam vexam aut sententiam injustam, aut aliter involuntarie data, ante omnem sententiam restituere debet, n. 1502.

Si Judex absque sufficiente stipendio a Republica constitutus sit, potest aliquid acceptare in suppletionem stipendii, si hoc consuetudine approbatum sit; quod tamen non facile est permittendum, n. 1503. In Curia Apostolica munera pro Justitia vel gratia obtinenda graviter sunt prohibita, num. 1504. Minora munuscula ex urbanitate oblata, etc. Judex acceptare potest, n. 1505.

Judex delegatus si recipiat aliquid a partibus præter victualia, quæ paucis diebus consumi possunt, etc,, tenetur ad restitutionem, non obstante remissione eorum, qui ea dederunt, n. 1502, l. 3, p. 2, n. 461. Tenetur reo providere de bono Advocato, l. 4, n. 1471. Etiam tenetur reo statum causæ manifestare, et quæ sint indicia, quo modo probetur delictum, etc., n. 1521. Debet relinquere liberum aditum ad carcerem iis, quorum opera reus utitur ad sui defensionem, n. 1472. Tenetur, per se loquendo, reo concedere tempus communicandi, sive sumendi Viaticum, ad quod concedendum cogi potest, l. 6, p. 1, n. 586, a n. 607. Probabiliter ad hoc concedendum reo non tenetur, si sit priculum fugæ, etc., l. 6, p. 1, n. 607. Non tenetur executionem differe, ut reus communicet jejunus, ib.

Ut Judex habeat moralem certitudinem, sufficit legitima confessio accusati; vel si ea habenda sit per testes, præter accusatorem requiruntur duo testes jurato deponentes de eodem facto, quod sensu externo ipsimet perceperint, et qui sunt omni exceptione majores, l. 4, n. 1437. Non potest esse Judex in causa, in qua fuit Advocatus, n. 1469. Illicite ob munus acceptum postponit cum damno eorum causas, qui diutius expectarunt, et citius expediri deberent, n. 1500. Peccat, si procedat ex odio vel alio fine malo, n. 1408. Ferens sententiam in mortali, per se loquendo, non peccat, n. 1423. Si inferenda sententia erraverit ex humana fragilitate, per oblivionem, etc., non obligatur in conscientia ad restitutionem damni ex propriis; debet tamen sententiam revocare, si sine gravi incommodo possit; quod si injustam sententiam tulerit dolo vel magna imperitia, tenetur ad restitutionem damni, n. 1496. Sententia injusta Judicis non obligat in conscientia; in foro externo tamen servanda est, ib.

Judex tenetur pretium pro ferenda sententia justa acceptum restituere, non vero pro sententia injusta acceptum, n. 1498.

Judex probabiliter non tenetur mulctam restituere Fisco, si hanc reo non imposuerit, vel sine causa relaxaverit aut imminuerit, l. 3, p. 2, n. 83. Quæ Judici servanda circa inquisitionem. V. *Inquisitio.* Quæ ei liceant circa torturam, V. *Tortura*, *Reus*. Judicis auctoritas quando excuset a restitutione, V. *Excusantia a restitutione.*

Judex competens in Matrimonio, est Judex Ecclesiasticus, l. 6, p. 2, a num. 17. In causis de dote, sponsalitia largitate, alimentatione, successionibus, hæreditatibus, Judex competens est civilis, potest tamen ecclesiasticus, postquam cognovit principaliter de Matrimonio, incidenter et accessorie cognoscere de causa dotis; item, si sit causa pia, vel conveniatur ratione pietatis, etc., ib. Si agatur de valore vel invaliditate Sponsalium, spectat ad Judicem Ecclesiasticum, n. 18. Etiam ad Judicem Ecclesiasticum spectant causæ circa proclamationes, contractum, valorem partes Sacramenti Matrimonii Benedictionem Sacerdotalem et similia, a n. 19. Etiam principaliter ad Judicem Ecclesiasticum spectant causæ de gradibus cognationis, divortii, impedimentis, quamvis, in quantum concernunt naturales contractus, possint etiam pertinere ad sæcularem, n. 21. Quando agitur de possessorio Matrimonii, secundum Canonistas spectat tantum ad Judicem Ecclesiasticum, n. 22. Si agatur de aliquo puniendo, v. gr. ob Matrimonium initum cum impedimento, sine proclamationibus, clandestine, quamvis ad Judicem Ecclesiasticum spectet declarare, an clandestinitas intervenerit, causa punitionis tamen probabiliter est fori mixti; et si attingatur causa sanguinis solus Laïcus est Judex competens, n. 23. Causa concubinatus notabiliter etiam est fori mixti; quod si Judex Laicus mulctarit concubinarium, probabiliter adhuc potest Ecclesiasticus eumdem corrigere, a n. 23.

Si Judex Ecclesiasticus condemnarit vel absolverit Laicum in delicto mixti fori, non potest Judex Laicus eumdem propter idem delictum molestare, n. 24. Si agatur de divortio quoad vinculum, solus Ecclesiasticus est Judex; idem etiam Judex est, si agatur de divortio quoad torum tantum aut habitationem ratione Hæresis vel adulterii, nisi consuetudo alicubi esset contraria, n. 25. Quandiu lis pendet apud Judicem Ecclesiasticum super causa divortii, probabiliter non potest Laicus se ingerere pro muliere in dotis repetitionem nisi ab Ecclesiastico prius fuerit decisum, quod mulier juste divertat ob culpam viri, n. 26. Ad Judicem Laicum spectat causa Clerici conjugati; nisi authentice probet, se initiatum Tonsura,

JUDICIUM.

JUDICIUM CONSCIENTIÆ.

JUDICIUM TEMERARIUM.

JURAMENTUM.

relaxari potest, n. 335. Jurans non ludere, v. g. chartis, si juraverit vel voverit absolute, nihil cogitando, an de lusu tantum immoderato et periculoso intelligeret, an etiam de moderato, non tenetur abstinere a lusu moderato; si intellexerit etiam de moderato, tenetur etiam ab hoc abstinere : an autem de lusu moderato, vel immoderato intellexerit, ex circumstantiis colligi debet, l. 3, p. 1, a n. 452. V. *Votum*. Jurans vel vovens non bibere vinum, tenetur efficaciter non desiderare bibere, potest tamen in Missa sumere utramque ablutionem, aut si sit Laicus, ablutionem post Communionem, quod si non possit servare juramentum vel votum, nisi parum vini bibat, tenetur parum sumere, etc., a n. 459. V. *Votum*.

Juramenti obligatio ex neutra parte est ita personalis, quin possit fieri et acceptari per Procuratorem. Sæpe ea etiam transit ad hæredes, v. g. si quis Deo juraverit dare eleemosynam pauperibus, hæredes ex Justitia ad hoc tenebuntur, etc., a n. 337. Adjuratus ab alio, ad nihil tenetur, n. 346. Ab impletione juramenti varia excusant, v. g. : 1. Si, quod bonum erat tempore juramenti propter circumstantias, postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris boni, vel melius sit omitti, quam impleri. 2. Si juramentum mutetur in opus aliud aperte melius et Deo gratius, nisi factum esset in gratiam hominis. 3. Si status rei notabiliter mutetur. 4. Si res jurata sit inutilis ad intentum, maxime si sit magis illius destructiva. 5. Si ita ferant conditiones, quæ in quovis juramento promissorio tacite includuntur : scilicet, *Si potero : Salvo Jure Superioris : Nisi res notabiliter mutetur : Nisi obligatio tollatur*, l. 3, p. 1, a n. 347.

Juramentum contra Leges Civiles prohibentes vel jubentes, item latas pro Communitate non obligat, n. 350. Obligatio juramenti tolli potest per irritationem ab omni illo Superiore, Marito, ac Domino a quo et quomodo irritari possunt suorum Vota, item ab iisdem irritari possunt juramenta promissoria facta in gratiam hominis, quotiescunque ipsa promissio seu contractus ab illis infirmari potest, n. 354. In juramentis dispensare et ea commutare possunt, qui habent potestatem ordinariam vel delegatam, vel Privilegium dispensandi in votis, ibid. Juramentum factum in favorem hominis non potest relaxari aut remitti, nisi ab eo, cui factum est, aut cui ille et promissa materia est subjecta; qui etiam remittere potest, etsi talis favor ei juratus esset propter Deum, ib. Juramentum suorum subditorum in temporalibus Potestas Civilis probabiliter videtur relaxare posse indirecte, non tamen directe, ib.

Juramenta, quibus vendentes jurant non vendere minori, vel ementes non emere majori pretio, probabiliter non obligant; et si obligarent, posset quisque hanc obligationem sibi remittere, etc., n. 356.

Licet juramentum sit principaliter factum propter Dei cultum et honorem; si tamen cedat in utilitatem hominis, a quo sit acceptatum, non potest commutari vel dispensari sine hujus consensu, si scilicet illi per suam acceptationem sit jus aliquod acquisitum, qui si remittat, desinet obligatio, etiamsi esset ad causam piam. Quod si ita jurans esset impubes, juramentum ejus irritari posset, n. 358. Juramenta Deo facta includunt Votum et sunt reservata, n. 555. Juramentum interpositum de non petenda dispensatione juramenti probabilius est invalidum, n. 359.

Juramentum de quo dubitatur, an sit emissum, non obligat, l. 1, n. 470. Variæ sunt jurandi formæ l. 3, p. 1, n. 256.

Juramenta per Deum, Sanctos, vel alias creaturas sunt ejusdem speciei; item probabiliter perjurium assertorium, et promissorium; execratorium tamen videtur specie distingui a perjurio simplici, l. 6, p. 2, a n. 996.

Juramentum, quod quis non vult implere, quod scit esse falsum, de quo dubitat an sit falsum, sunt peccata ejusdem speciei : expedit tamen de his seorsim interrogare pœnitentes, etc., n. 999.

JURISDICTIO.

Jurisdictio est auctoritas sive potestas in alium ut subditum. Hæc duplex est : alia ordinaria, quæ est ratione officii vel alterius juris, et alteri subdelegari potest : alia delegata, quæ legitime datur ab habente ordinariam, cujus morte expirat, quæ subdelegari non postest nisi specialem hujus commissionem delegatus habeat, l. 6, p. 2, num. 1548, l. 7, n. 17.

Jurisdictio Confessarii est auctoritas in aliquem, in quem in foro interno accipit potestatem distinctam a potestate Ordinis; quæ si habeatur ratione proprii officii curæ Animarum, est ordinaria, qualem habet Papa, Episcopus, Parochus, etc., a quibus si concedatur alteri, vel tacite expresse, dicitur delegata, ib. Delegata exterior expirat morte delegantis; non tamen interior nisi successor eam revocet, l. 6, p. 2, num. 1548. Delegata in dispensando, v. g. in consanguinitate, etc., ordinarie expirat, si delegatus semel plene officio suo functus sit, l. 6, p. 3, num. 883.

Jurisdictio Sacerdotum probabilius nunc immediate habetur jure Ecclesiastico, ita, ut Christus potestatem commiserit Ecclesiæ dandam Sacerdotibus, l. 6, p. 2, n. 1549.

Jurisdictionem suam omnes Apostoli probabilius immediate acceperant a Christo, atttamen subordinatam dispositioni Petri, n. 1550. Jurisdictionem suam Episcopi probabilius nunc habent mediante Papa, n. 1551.

Jurisdictionem in omnes Christi Fideles habent Religiosi exempti, et cum ipsis in Privilegiis participantes, immediate a Papa, supposita tamen approbatione Episcoporum, ubi hæc requiritur, et obtenta etiam facultate suorum, n. 1552.

Jurisdictionem quoad venialia habet quivis Sacerdos, etiam in Religiosos Societ. JESU, quod tamen *Claudius* Generalis dissuadet, l. 6, p. 2, n. 1553. Sine Jurisdictione absolutio est invalida, n. 1548.

Jurisdictio vi, fraude vel metu extorta probabilius sufficit ad valide absolvendum, n. 1554. Sola consuetudine non acquiritur, nisi accedat consensus saltem tacitus Superioris, vi cujus datur jurisdictio. Non sufficit autem consensus interpretativus vel prudenter præsumptus, neque ratihabitatio de futuro, sed requiritur consensus tacitus de præsenti existens et aliquo signo manifestatus, v. g. si Superior videat vel sciat simplicem Sacerdotem audire Confessiones, et non prohibeat, quando sine incommodo posset, etc., n. 1548, a n. 1555. Acquiritur ratione domicilii vel quasi domicilii, n. 1548.

Jurisdictio confertur per voluntatem, qua Superior dat potestatem in suos subditos ad audiendas illorum Confessiones, cujus collatio requirit approbationem velut conditionem saltem futuram

n. 1486. Ea acceptari debet, num. 1558. In articulo et probabilius etiam in periculo mortis, eam habet omnis omnino Sacerdos etiam excommunicatus et degradatus, si alius desit, si præsens sit alius jurisdictionem habens, tunc hic absolvere debet, qui si nolit quivis alius id præstare potest, n. 1548, a n. 1559.

Jurisdictio amittitur per excommunicationem; hinc excommunicatus non toleratus omni Jurisdictione est privatus, nec potest eam delegare alteri; attamen toleratus valide absolvit, quamvis illicite; nisi requiratur, et conteratur, a n. 1546. V. *Excommunicatus*. De Jurisdictione in ordine ad Sacramentum ministrandum dubius, si eam aliquando habuerit, ministrat, alias illicite, l. 6, p. 1, n. 20. Cum Jurisdictione mere probabili, et multo magis cum jurisdictione mere dubia absque positiva probabilitate illicite datur absolutio, nisi excuset necessitas in qua sub conditione dari debet, quando expedit veniale aliquod adjicere, a quo directe detur absolutio; quod si ex probabili ratione dubium resolvatur, licite datur absolutio, l. 6, p. 2, n. 1548, 1571. Quando jurisdictio bona fide putatur adesse, ejus defectum supplet Ecclesia, n. 1548, 1572.

Jurisdictio Superiorum Religiosorum non est conclusa certis finibus locorum, l. 6, p. 2, n. 1548, l. 7, n. 28.

Jurisdictio Judicis. V. *Judex*.

JUS.

Jus Canonicum est Lex sive Regula recte vivendi, a summis Pontificibus vel Conciliis constituta et approbata; quod etiam vocatur Jus Pontificium, Sacrum, et quandoque, sed late, divinum. Habet universim 6 partes quarum : 1. Decretum Gratiani; 2. Libri quinque Decretalium; 3. Liber sextus Decretalium; 4. Constitutiones Clementinæ; 5. Extravagantes Joannis XXII; 6. Extravagantes communes, l. 1, n. 878. Citationes illius fiunt diversimode, a n. 878. Potest antecedenter irritare vim juramenti, l. 3, p. 2, n. 747.

Jus Civile est Jus Cæsareum, sive collectio Legum, quibus omnes Imperio Romano subjecti diriguntur ad pacem, tranquillitatem, aliaque commoda temporalia et publica. Habet secundum plures 5 partes : Prima sunt institutiones Justiniani. 2. Sunt 50 libri Pandectarum. 3. Est Codex novus Justinianæus. 4. Sunt Authenticæ seu Novellæ. 5. Sunt Feudorum consuetudines, l. 1, n. 879. Discrepat a jure Canonico in computatione graduum Cognationis et Affinitatis quoad lineas transversas, non quoad lineam rectam, l. 6, p. 3, n. 705.

Jus Gentium est lex non scripta, quæ per liberam omnium aut fere omnium nationum confessionem et usum recepta, vim obligandi habet, l. 1, n. 606.

Jus Naturale a variis varie describitur, l. 1, num. 606.

Juspatronatus est potestas nominandi vel præsentandi Clericum ad Beneficium Ecclesiasticum vacans, l. 3, p. 1. n. 127, l. 4, n. 298, 330. Est duplex; scilicet, *Juspatronatus Ecclesiastici*, quod alicui competit, quia Beneficium fundavit ex bonis Ecclesiasticis; et *Juspatronatus Laici*, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus, vel aliis, de quibus fundans, licet fuerit Ecclesiasticus, libere potuit disponere, Beneficium fundavit. Quod si proveniat Titulo partim Ecclesiastico, partim Laicali, ac competat patrono tum Ecclesiastico, tum Laico; dicitur *Mixtum*, l. 4, n. 298, 331. Si juspatronatus datum sit Laicis, et hi sint in possessione præsentandi, præsumitur esse Laicale. n. 331. Si datum sit Ecclesiasticis, Monasteriis, etc., censetur Ecclesiasticum, n. 332. Etiam dividitur in *Hæreditarium*, quod transit ad quoscunque hæredes; et in *Gentilitium*, si fundator voluerit pertinere ad gentem seu familiam aliquam; et in *Mixtum*, si fundator in eo, qui debet providere, exegerit, ut non tantum esset hæres, sed etiam de certa familia, n, 334.

Juspatronatus semel constitutum; potest per Episcopum mutari de Hæreditario in Gentilitium vel Mixtum, et contra, si fundator, ipse id petat, ibid. Etiam dividitur in *Personale*, quod personæ est affixum, et in *Reale*, quod rei alicui adhæret, l. 3, p. 1, n. 127. Reale potest transire ad emptorem per accidens et ratione rei, cui annexum est; quæ res si ideo pluris vendatur, probabilius est Simonia, et tam juspatronatus, quam pretium illi respondens, amittitur, a n. 128.

Jus personale nec vendi, nec elocari potest, nec sine consensu Episcopi per donationem ad Laicum transire potest, etc., n. 130. Si res cui juspatronatus est annexum, ad longum tempus, v. gr. ad annos 10 elocetur Jus illud secundum communem transit ad conductorem, non autem si ad breve tempus elocetur, n. 131.

Juspatronatus permutari potest cum alia respirituali, n. 132. Diversimode acquiritur, scilicet, per fundationem Ecclesiæ, vel per cessionem fundi, in quo ædificetur; item per liberam ædificationem; item per donationem, etc., l. 4, a n. 335.

Juspatronatus potest competere pluribus, qui illud fundaverunt etc., num. 336. Non competit fundanti vel ædificanti, nisi sequatur dotatio, ib. Competit Clerico, qui ex redditibus sui Beneficii ædificavit Ecclesiam, quandiu vivit post mortem ejus competit successori, si Ecclesia non sit Collegiata; quæ si sit Collegiata, competit Collegio Clericorum, num. 337. Non potest competere Infideli, quamvis Ecclesiam ædificaret, aut emeret arcem, cui annexum est; nec potest competere Hæretico, qui illud amittit, si sit publice denuntiatus; qui si sit toleratus, probabilius illud non amittit : idem est de excommunicato, l. 3, p. 1, num. 134, l. 4, a num. 349. Juris patronatus etiam capax est femina, item infans, pupillus, illegitimus tam spurius quam naruralis; item irregularis; etc., l. 4, a num. 349.

Juspatronatus potest ab uno transire ad alterum, 1. Successione per hæreditatem vel testamentum. 2. Donatione. 3. Permutatione. 4. Venditione, a n. 341. Si in Jurepatronatus gentilitio fundator dixerit : *Hoc juspatronatus reservo mihi et meis descendentibus*, intelliguntur in recta linea procreati ab ipsis; si dixerit : *mihi meisque agnatis*, intelliguntur positi in linea etiam transversa, etiam feminæ, salva semper prærogativa propinquioris gradus etc., n. 345. Qui illud bona fide possidet, quamvis reipsa illi non competat, potest, etiam post motam litem circa petitorium, præsentare; et institutio facta annullari non potest, quamvis postea appareat non habuisse jus quod si ante institutionem defectus innotescat, hæc fieri non debet, etc., num. 352. Quomodo juspatronatus probetur, videri debet Tridentinum, etc., num. 353. Præscribitur tempore immemoriali, si Titulus allegari possit, num. 354. Juripatronatus, etiam Laicali, potest Papa valide sine causa et cum causa etiam licite derogare; id tamen ordinarie non facit, num. 357. Extinguitur diversimode : 1. Per-

loquendo peccat tantum venialiter, si non observet leges suas, quibus directe non obligatur, a n. 674. Si legem interpretetur. V. *Interpretatio legis.*

LEGITIMA.

Legitima est pars illa bonorum, quæ secundum leges relinqui debet hæredibus, id est, necessariis, qui præteriri non possunt : potest etiam relinqui sub conditione honesta, quæ sit in potestate hæredis, l. 3, p. 2, n. 1156.

Legitima descendentium est triens, sive tertia pars hæreditatis, si non sint plures quam quatuor liberi; si plures, semis, sive media pars hæreditatis. Similiter ascendentium legitima est triens hæreditatis, idque absque ullo gravamine, modo et conditione, quæ alioqui pro non appositis habentur; quod si illis non relinquatur legitima, competit iis actio ad petendum complementum ; vel rescindendum testamentum, ut ipso jure nullum, si causa idonea exhæreditationis non sit incerta et probata, n. 1153. Si parens ducturus secundam uxorem cum illa paciscatur, ut nec ipsi nec prolibus secuturis sit ullum jus ad legitimam, hoc pactum proles evertere possunt; hinc si parens volebat excludere proles nascituras, debebat, priusquam ulla nasceretur, se abdicare bonis, solo usufructu sibi reservato, n. 1157. Si quis testamento facit pro Monasterio, in quo profitetur, et moriatur ante ascendentes, his debetur sua legitima, non aliter, ac si in sæculo fuisset mortuus, n. 1158. Repudiatio legitime facta a Religioso sine licentia sui superioris est invalida, n. 1160.

LEGITIMATIO, LEGITIMUS.

Legitimus censetur jure civili, qui natus post Sponsalia inter patrem et matrem, etiamsi Sponsus matrem deserat et aliam ducat, l. 4, n. 751.

Legitimus est qui nascitur ex Matrimonio non baptizatorum; item natus ex Matrimonio ab utroque Fidei contracto mala fide, eo quod putarent subesse impedimentum dirimens, si hoc revera non suberat. Natus autem ex muliere et viro post Matrimonium ratum professo in Religione est spurius. Item natus ex viro facto Præsbytero, et uxore id permittente post ratum vel consummatum Matrimonium, quamvis simpliciter et quoad civilia non vocetur, est tamen illegitimus secundum quid, l. 4, n. 752.

Legitimus est, qui natus ex Matrimonio, quamvis contrahentes habuerint impedimentum occultum dirimens, si præmiserint proclamationes, quas si non præmiserint, censetur illegitimus. Etiam censetur legitimus natus ex Matrimonio publico, quod bona fide saltem ab uno ex contrahentibus putabatur esse validum, quamvis revera fuerit invalidum, et licet postea sequeretur divortium, n. 753. In dubio, an quis sit legitimus, an illegitimus, censeri debet legitimus, l. 4, n. 754, l. 6, p. 1, n. 2217. Quamvis sciatur, quod uxor ante Matrimonium habuerit copulam cum pluribus, tamen, si proles nascatur post septimum mensem ab inito Matrimonio, præsumitur legitima ; item, quamvis mater dicat, illum esse illegitum, qui antehac habitus est pro legitimo, habendus est legitimus. Idem est, si parentes dicant, se non fuisse veros conjuges, nisi accedant alia indicia. Item, si sciatur duos contraxisse cum impedimento dirimente, et dubitetur, an contraxerint mala fide, proles censeri debet legitima, etc., lib. 4, n. 754. Qui publice habetur pro legitimo, probabilius non potest se pro tali gerere, si certum sit esse illegitimum; posset tamen talis urgente gravi causa promoveri ad Sacros Ordines, etiam sine dispensatione, si hæc haberi nequeat sine propria, aut parentium infamia, n. 755. Expositítii censeri debent legitimi. V. *Expositítius.*

Legitimatio est restitutio natalium quoad ea, quæ jure positivo illegitimis denegantur, l. 4, a n. 756. Ea fit illegitimorum naturalium per subsequens Matrimonium parentum, etiam contractum in articulo mortis, vel post intermedium aliud Matrimonium, si ab Ecclesia reputetur validum, quamvis forte reipsa esset invalidum, n. 757. Si quis per fornicationem natus ex Titio et Bertha moriatur illegitimus, et relinquat proles ex vero conjugio, si Titius et Bertha tunc prius ineant Matrimonium, relictæ proles ab illegitimo legitimantur, n. 758. Non legitimantur per subsequens Matrimonium spurii spectato jure Canonico, nisi impedimentum abfuerit tempore nativitatis, n. 759.

Légitimari possunt tam spurii, quam naturales per solum supremum principem illorum, aut ex ejus commissione per alium, v. g. in Imperio Romano per Comitem Palatinum, etc., n. 761, l. 3, p. 2, n. 1168. Princeps Ecclesiasticus legitimat tantum ad favores Ecclesiasticos ; et Sæcularis ad Sæculares, lib. 4, n. 761.

Legitimati per rescriptum Principis non succedunt cum legitimis, nisi fuerint legitimati ante hos legitimos, l. 3, p. 2, n. 2168.

LEPROSUS.

Leprosi licite contrahunt Matrimonium, l. 3, p. n. 467.

Lepra laboranti alter sanus non tenetur reddere debitum, nec cohabitare; n. 395.

LEX.

Lex et Præceptum est recta agendorum aut omittendorum ratio, l. 1, n. 561.

Lex, Præceptum, Mandatum, Regula, Norma, Permissio inter se aliquo modo differunt, a n. 561.

Lex seu Præceptum dividitur in affirmativum et negativum : in naturale et positivum; hoc in juris divini et humani, etc., n. 604, l. 5, n. 7. Leges et Præcepta humana etiam Superioris sæcularis ordinarie obligant sub peccato, l. 1, n. 642.

Lex civilis, si non sit pure pœnalis, sed lata intuitu boni communis, obligat in conscientia, l. 3, p. 2, n. 1173. Leges de solvendis vectigalibus obligant in conscientia, n. 269.

Lex humana constituens impedimenta dirimentia absolute obligat in omni casu, l. 6, p. 3, n. 526.

Leges materialiter diversæ sunt, quando secundum entitates suas sunt plures et distinctæ, v. g. quando una est a Deo, alia ab homine, etc. Formaliter diversæ sunt, quando una affert diversam ab alia vim obligativam, quod faciunt, quando versantur vel circa materias notabiliter diversas, vel circa eamdem quidem materiam, sed ex diversis motivis formalibus, vel si materia et etiam motivum sit idem, quando aliunde constat, quod Legislator velit afferre diversam vim obligativam; præcipue autem diversæ sunt ratione finis, in quem tendunt, etc., l. 5, a n. 132, l. 6, p. 2, n. 945.

Legis motivum aliud dicitur intrinsecum, ut est honestas virtutis, vel inhonestas vitii, ad quam virtutem vel vitium ex se aut ex circumstantiis pertinet hoc quod præcipitur vel prohibetur : aliud

LIBELLATICUS CONTRACTUS.

dere reum non citatum, vel non auditum, vel non condemnatum, n. 788.

Mala fides. V.

MALEDICTIO.

Maledictio est, qua quis alicui imprecatur malum, sub ratione mali; est mortale ex genere suo, l. 3, p. 2, n. 1223, l. 5, n. 303. Est tantum veniale, et aliquando etiam nullum, si quis irrationabili creaturæ tantum intendat maledicere, ib.

Malefactorem se opponentem, ne comprehendatur quod liceat occidere. V. *Lictor.*

MALEFICIUM.

Maleficium est vis nocendi aliis ex pacto et cooperatione dæmonis. Aliud dicitur amatorium, seu philtrum, cujus usus est ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dæmone hominis, phantasiam commovente, nihil tamen in voluntatem agente. Aliud dicitur veneficium, quo alicui personæ, vel ejus bonis damnum infertur, l. 3, p. 1, n. 41. Variis mediis tolli potest, v. g. Exorcismis et Ecclesiæ Sacramentis, destructione signorum, per quæ dæmon nocet, remediis petitis ex medicina, etc. Item per aliquid de se non malum, quod tantum impediat continuationem pacti etc., a n. 41. Uti licet effectu maleficii, si semel positus, postea sit independens a commercio dæmonis; non vero si sit alteri nocivus, aut quamvis non sit nocivus, si debeat conservari a dæmone, num. 43. A medico mago probabilius curationem admittere, vel petere non licet, n. 44. Maleficam lavare, crines illi abradere libet, si putetur in pilis maleficium occultari, etc., n. 42.

Maleficum licet inducere, imo etiam cogere ut maleficium tollat, si id licito modo possit; id autem non licet, si non possit tollere, nisi per novum maleficium; vel si dubitetur an possit sine novo maleficio tollere, n. 41.

Maleficium inducens, ut exerceat opus maleficii aut ut furem occultum ostendat, aut materiam præparans, circa quam operetur, peccat graviter, l. 2, n. 271.

MALITIA OBJECTIVA ET INTRINSECA.

Malitiam objectivam illa retinent, quæ ea retinent propter quæ alias prohibentur, ita ut si ad illa accederet sola advertentia et libertas, eo ipso essent formalia peccata, l. 5, n. 48.

Malitiam intrinsecam habent ea, in quibus illa inveniuntur, quæ pro bono communitatis humanæ servando licita esse non debent, ib.

MALUM.

Malum, cujus metus Matrimonium irritat, aliud est absolute grave, id est, quod plerique habent pro gravi seu valde molesto, v. g. infamia, verberatio gravis, amissio majoris partis bonorum, etc. Aliud est respective grave, quod solum tale est respectu apprehensionis, aut conditionis personæ, l. 6, p. 4, n. 655.

MANDANS.

Mandans dicitur ille, qui de facto jubet, quamvis de jure careat potestate jubendi, quam si habeat, et innuat, se velle, aut cupere, ut fiat, censetur jubere, l. 3, p. 2, n. 23.

Mandans damnificationem sive dicto, sive facto, sive expresse, sive tacite, tenetur ad restitutionem; non autem, si mandatum ante executionem retractet, et hoc mandatario innotescat: nisi hic judicaret revocationem non esse seriam, vel illius revocationis invincibiliter immemor damnum exsequeretur, tunc enim mandans teneretur ad restitutionem damni, n. 20, 25. Etiam tenetur ad restitutionem damnorum, quæ causat mandatario, nisi forte aliter cum eo contraxisset, n. 24. Non tenetur ordinarie restituere damna, quæ mandatarius intulit excedens fines mandati, n. 26.

Mandans incurrit Censuram, si mandet aliquid sub Censura prohibitum, licet eo non mandante alius id mandasset, l. 7, n. 64. Si mandet hoc, quod ab exsecutore sine illius vel alterius mandato nihilominus ponendum erat, probabiliter non incurrit, n. 65. In dubio, an sine mandato effectus fuisset secuturus, probabilius incurrit, n. 66. Quando præterea eam incurrat. V. *Censura.*

MANDATUM.

Mandatum et Præceptum significant idem, l. 1, num. 565.

Mandatum non expirat morte mandantis in variis casibus, v. g. si quis mandarit dari eleemosynas, item si sit favoribile doti matrimonali, vel alicui scholastico, etc., n. 566. Per mandatum in jure Canonico intelligitur constitutio circa mores, l. 1, n. 878. Vide *Canon.*

MANIFESTANS DAMNIFICANTEM.

Non manifestans dicitur, qui post damnum illatum Dominum non admonet, nec revelat, l. 3, p. 2, n. 41. Non manifestans damnificantem tunc tantum tenetur ad restitutionem, si ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, etc., tenetur manifestare, v. g. custos nemorum, etc., n. 20, 48. Qui a fure partem rei furtivæ accepit, ut non menifestet, tenetur restituere; non autem, si fur aliquid dederit de suo, n. 45. Si famulus non manifestet, cum extraneus furatur, probabilius tenetur restituere probabiliter autem non, si alius famulus, vel domesticus aliquid furetur, et ipse non manifestet n. 46. Si quis interrogatus de prædonibus, in via neget, se eos advertisse, cum tamen vere advertenit, tenetur ablata restituere; non vero si non interrogatus tacuerit, n. 47.

MANUUM COMPOSITIO IN MISSA.

Manus ante et post Missam lavari debent, l. 6, p. 2, a n. 412.

Manus post Consecrationem semper tenendæ sunt supra Corporale, aut deponuntur in illo; extra Consecrationem ponuntur super Altare, proxime ad Corporale, l. 6, p. 2, n. 486. Qui non utuntur ritu Ambrosiano, etc., nunquam manus extendunt ultra latitudinem Corporis, sive Casulæ, n. 487. Junctæ ita teneri debent, ut digiti altum respiciant, ib.

Manus prius elevatæ junguntur ad *Gloria in excelsis*, *Credo*, *Veni Sanctificator*, *Sursum corda et Gratias agamus*, in Præsentatione, etc., n. 488. Manus junctæ super Altare tenentur, postquam Sacerdos ascendit et dicit : *Oramus te, Domine, per merita*, etc., n. 489. Quando dextra aliquid signatur in Altari, tum sinistra ponitur super Altare, si autem Sacerdos se ipsum, vel alios signet, admovet eam suo pectori, etc., 490. Manu recta et digitis conjunctis fiunt Cruces in Missa, etc., n. 491.

Manus Sacerdotis ad *Hanc igitur oblationem*, debent

et non præcise ex respectu ad totum, l. 1, n. 665. Materiam esse gravem, vel levem, ex variis colligi potest ; scilicet ex repugnantia, quam habet cum Caritate in Deum, proximum, vel seipsum, ex S. Scriptura, ex verbis legis, etc. n. 666. Materia de se gravis probabilius potest substare obligationi levi, a n. 668. V. *Lex*.

Materia facti. V. *Factum*.

Materiæ Sacramentorum. V. *Sacramentum*.

MATRIMONIUM.

Matrimonium significat contractum, quo mas et femina de præsenti tradunt sibi mutuum in sua corpora dominium ad usum humanæ generationis, l. 6, p. 3, n. 1.

Matrimonium est necessarium, n. 8. Matrimonium inter baptizatos est Sacramentum a Christo institutum, per quod datur gratia ad multiplicandam Ecclesiam per honestam generationem et educationem prolium, l. 6, p. 1, a n. 3, l. 6, p. 3, n. 10, 223. Matrimonium solis nutibus inter Fideles contractum est Sacramentum, n. 231. Inter baptizatum initum, non est Sacramentum, n. 277.

Matrimonium dicitur tale, vel quia communiter matres facit, vel quia est matris munus, vel quia est præcipue matrum onus, n. 1. Matrimonium est quoad statum imperfectius Virginitate et Cœlibatu, n. 13. Materia ejus ex qua, et proxima, est mutuus consensus externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis, n. 223. Idem consensus est forma, quatenus habet rationem acceptationis, n. 223. Minister ejus non est Sacerdos, sed sunt ipsi contrahentes, l. 6, p. 1, n. 52, l. 6, p. 3, n. 223, 284. Mutatio materiæ matrimonii est substantialis respectu matrimonii contrahendi, si corpus ex apto mutetur in perpetuo ineptum ad copulam, e contra, si ex fecundo fiat sterile, est accidentalis tantum, et valebit matrimonium, l. 6, p. 1, a n. 18, 28. Mutatio materiæ Sacramenti matrimonii non est facta ab Ecclesia, nisi remote et materialiter tantum, n. 17.

Matrimonii causa efficiens sunt contrahentes, l. 6, p. 3, a n. 226.

Matrimonii essentia statui debet in vinculo conjugali, significante conjunctionem Christi cum Ecclesia, cujus causa sit ipse contractus seu consensus, n. 225. Matrimonium ex natura exigit indissolubilitatem, est tamen quandoque solubile, etiam quoad vinculum, n. 12. In variis circumstantiis est solubile quoad torum et habitationem, a n. 440. V. *Divortium*. Dividitur in legitimum seu legale, quod conformiter ad leges naturæ perficitur solo consensu contrahentium, quale est apud Infideles, fuitque in lege naturæ, et judaica, quod ex causis dissolvi potest, l. 6, p. 2, n. 2. Inter Fideles est Sacramentum, et indissolubile, n. 405.

Matrimonii consummati indissolubilitas probabilius habetur jure divino ex ratione Saeramenti in nova lege, n. 404. Secundo dividitur in ratum, quando contractus est factus, sed carnalis copula necdum secuta, n. 2, 223. Est solubile, n. 225.

Matrimonium ratum quibusdam casibus manet solubile, n. 404.

Matrimonium ratum ob varias causas dissolvi potest a Papa, l. 6, p. 3, n. 414. Eo soluto conjuges valide et licite possunt transire ad alias nuptias, n. 415. Tertio dividitur in consummatum, quando est copula carnali perfectum ; quod est omnino indissolubile quoad vinculum, non tamen quoad torum, n. 2, 223, 225.

Matrimonium consummatum, et ratum differunt essentialiter in ratione significationis, n. 414.

Matrimonium præsumitur initum ex variis signis, v. g. ex verbis, quibus contractus Matrimonii iniri solet, ex consummatione Matrimonii, ex solemni deductione sponsæ ad domum viri, etc., n. 270. Matrimonia plura successive sunt eidem homini licita, n. 16. Non plura simul, n. 11.

Matrimonium post Sponsalia non est diu differendum, n. 63. Matrimonii usus est licitus, n. 9. Matrimonium inter absentes contrahi potest, n. 258. Ad hoc requiritur mandatum principalis contrahendi cum certa persona ; dein actus Procuratoris exprimentis coram Parocho et Testibus consensum sui principalis, etc., n. 259. Sic contractum probabilius est Sacramentum, a n. 266.

Matrimonium ordinarie invalide vovetur, l. 3, p. 1, n. 399.

Ad Matrimonium ineundum non sufficit intentio interpretativa ; quandoque tamen sufficit habitualis, l. 6, p. 1, n. 174. Prærequiritur status gratiæ, n. 185, 189, 195. Per contritionem sufficit, n. 190. Susceptum cum obice reviviscit, et causat gratiam obice remoto, num. 202. Ad valorem Matrimonii requiritur in viris annus 14, in feminis 12 completus, nisi malitia ætatem suppleat, l. 6, p. 2, num. 512. Matrimonium contrahens num. 1119. Adulterans non committit proprie sacrilegium, num. 1120.

Matrimonium ficte contrahens dupliciter peccat, l. 6, p. 3, n. 356. Regulariter tenetur feminam illam ducere, n. 257.

Matrimonium contrahens cum illo, quem scit habere Votum Castitatis, Virginitatis, Cœlibatus, Sacrorum Ordinum, vel Religionis, peccat graviter, n. 362.

Matrimonium valide et licite contrahitur cum pacto continentiæ, n. 223. Licite contrahitur in remedium concupiscentiæ, non autem tantum ob voluptatem carnis, ib. Matrimonium non potest esse mere probabile quoad praxim, n. 417. Contractum juxta opinionem probabilem de valore, in praxi debet censeri certo validum, ibid. Licite contrahitur cum opinione tantum probabili, n. 538.

Matrimonium non irritant blanditiæ, et preces importunæ, n. 657. Matrimonii capaces sunt Spadones, qui uno testiculo carent : item Thlibii, seu Thlasii, si eorum testiculi necdum ita sint attriti, quin adhuc possint semen perficere : item curati ab hernia per sectionem, ita ut uterque testiculus in inguine sit cum visceribus reconditus, et insulsus; item Hermaphroditi, qui contrahere possunt secundum sexum prævalentem ; quod si neuter prævaleat, datur illis optio, si jurent, quod in illo sexu permanere velint; si tamen conjuge mortuo sexum mutet, validum est Matrimonium, n. 789. Matrimonii incapaces sunt Eunuchi, ibid. Senes sunt capaces Matrimonii, si natura vel arte calere possint ad coitum, n. 791. Æger ordinarie est capax Matrimonii, ibid. Vir non potens penetrare vas femineum, non est capax Matrimonii, n. 793. Mulier impotens retinens semen intra matricem, est capax Matrimonii, n. 794.

Matrimonii usum probabiliter impedit susceptio vel baptizatio propriæ prolis extra casum necessitatis, l. 6, p. 1, n. 358. Valide contrahunt Matrimo-

MATUTINUM.

METUS.

MILES.

MILITIA.

MINISTER SACRAMENTORUM.

voce pronuntiet, vel aliquid in ea mutet, aut omittat, peccat graviter, vel leviter, pro gravitate materiæ. Quod si faciat ex contemptu, peccat mortaliter, uti etiam, si id faciat ex negligentia magna, etc., n. 86.

Minister simulans formaliter et proprie administrationem Sacramenti ob metum gravem quemcunque, illicite agit ; etiam simulans materialiter, agit illicite, et peccat mortaliter, si adsit circumstantia aliqua vitiosa. l. 6, p. 1, a n. 149. Sicut administrationem, ita et susceptionem Sacramenti simulans, peccat, n. 157. Simulans materialiter circa rem plane indifferenter se habentem ad Sacramentum per se loquendo, non agit illicite, si non adsit vitiosa circumstantia, sic licite Confessarius super pœnitentem indispositum post Confessionem aliquid orat, et format Crucem, etc. Item indispositum cum S. Communione transit, et S. Hostiam occulte in Ciborium reponit, postquam coram ipso dixisset : *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat, etc.* Si autem accedat vitiosa aliqua circumstantia, agit illicite ; sic illicite agit, dando alicui pro Viatico v. g. vel indisposito pro Paschate, ad vitandum scandalum, Hostiam non consecratam, etc., a n. 158. Simulans celebrationem Missæ et consecrationem Hostiæ in ea, peccat mortaliter, et gravius, quam si consecraret, et communicaret in mortali, n. 161. Simulans materialiter ex metu gravissimo injuste incusso, se contrahere matrimonium, per se loquendo, non peccat, n. 162.

Minister Sacramenti probabilius peccat mortaliter Sacramentum conficiens in mortali extra necessitatem, n. 88, a n. 94. A Ministro non tolerato extra necessitatem extremam Sacramentum petens illicite agit ; in extrema autem necessitate agit licite, si v. g. alias aliquis esset moriturus sine Baptismo, Pœnitentia, etc., a n. 209. Item licite suscipit, aut petit quis Sacramentum a Ministro tolerato ex causa rationabili, et quando alius deest, quamvis prævideat eum indigne ministraturum, si digne ministrare possit, a n. 211.

Minister Sacramentorum tenetur ea ministrare vel ex Justitia, vel ex caritate, l. 6, p. 1, n. 133. Per se loquendo, peccat mortaliter, si ministret indigno, n. 86, a n. 137. In mortali constitutus ministrans indigno duplex specie distinctum Sacrilegium committit, num. 148. Peccatori publico ordinarie negare debet Sacramentum tam privatim, quam publice petenti, non autem semper cum periculo mortis, vel gravis infamiæ, etc., a n. 136. Si publice confessus sit, et occasionem proximam peccandi deseruerit, Eucharistiam illi ministrare poterit, n. 141. Si dubitet de ejus Pœnitentia, Sacramentum illi negare debet ; si dubitet de crimine, Sacramentum negare non debet, nisi suspicio de crimine esset publica et violenta, num. 142. In articulo mortis illi Sacramentum negare non debet, n. 143. Peccatori occulto publice petenti non debet negare Sacramentum, si per hoc notabiliter infamaretur ; occulte autem petenti negare debet nisi novisset crimen ex sola Confessione, a n. 144. Occulte indignum, v. g. propter irregularitatem, petentem Sacros Ordines, etiam publice rejicere debet, n. 146. Si unus sponsorum etiam publice sit indignus, v. g. quia est Hæreticus, probabilius videtur alterum licite posse cum eo contrahere, et Sacramentum Matrimonii ministrare, si adsint conditiones ad contrahendum cum tali Hæretico requisitæ, et ipse absque gravi suo incommodo contractum omittere non possit, num. 151.

Minister Sacrificii est solus Sacerdos, l. 6, p. 2, n. 308, 148. In Missa ordinari requiritur Minister sub peccato, et quidem masculus ; in necessitate potest quis sibi ipsi respondere, vel cœptam Missam sine Ministro prosequi, vel adhibere feminam, pro Ministro, quod in aliquibus locis consuetudine inductum est, quæ consuetudo tamen merito improbatur, n. 308, a n. 385.

Ministri in Missa patris sui, possunt esse filii legitime ante Ordinationem nati, non autem nati illegitime, n. 389.

Ministri errores in Missa communiter corrigi non debent, l. 6, p. 2, n. 390. Instruendi sunt Ministri, ut respondeant clare exprimendo verba æquali voce cum Sacerdote, etc., n. 391.

MINORENNIS.

Minoribus volentibus datur Curator post annos expletos pubertatis usque ad annum 25 completum : invitis communi Jure non datur, nisi in certis casibus, l. 3, p. 2, n. 668, 1117.

Minoribus omnia bona Tutorum sunt hypothecata, ib.

Minorum bona qua cura administrari debeant, etc. V. *Curator.*

Minorennis, si acceperit pecuniam mutuam quam totam in lusum et lasciviam profuderit, nil tenetur restituere, l. 3, p. 2, n. 451.

Minorum bona immobilia et pretiosa sine decreto Judicis alienari non possunt : nec potest Minor sine ejus decreto remittere, vel renuntiare hæreditati, legatis, fideicommissis, aliisque juribus sibi acquisitis nisi Religionem sit ingressus, n. 1117.

Minor, si Curatorem habeat, nihil per se efficere potest, quo ullo modo vel alteri obligatur, vel alium sibi obliget, nisi sit pubertati proximus, tunc enim alium sibi obligare potest, ib. Sine auctoritate Curatoris donationes facere non potest, nisi quæ ejus conditionis adolescentes donare possunt : qui tamen ab illo dona accepit, non tenetur ea restituere, nisi legitime repetantur, ibid.

Minor, si Curatorem semel susceperit, tenetur illi subesse usque ad annum 25 expletum et si litem habeat, tenetur ad eam sumere Curatorem, exceptis causis spiritualibus, si Curatore careat : valent acta per illum, ita tamen, ut si læsus est, restituatur in integrum, l. 3, p. 2, n. 1117. Circa quæ Minores possint valide contrahere, saltem pro foro Conscientiæ, et de eorum beneficio restitutionis in integrum. V. *Pupillus.*

Si Minorennis bona sua, etiam immobilia necessario distrahere debeat, ut solvat debitum, ad quod in Conscientia obligatur ; item si alicui in dotem aliquid donaverit, item, si servum libertate donaverit, etc., illius actiones validæ, l. 3, p. 2, a n. 679.

Minorennis non habens Curatorem, si contrahat de rebus mobilibus, etiam aliquantulum pretiosis et non occurrentibus in quotidiano usu, obligatur naturaliter et civiliter, n. 680. Si a Principe veniam ætatis obtinuerit, id est, facultatem libere administrandi res suas, non obstante minore ætate, tamen non poterit alienare immobilia, aut constituere in hypothecam : et facultas illa prius concedi potest masculis post 20, femellis post 18 annum expletum, si judicio et moribus valeant, n. 681.

MIRACULUM.

Miraculum fingens ordinarie peccat mortaliter et

NOTORIUM.

Notorium dicitur, quod coram majore parte communitatis factum est, vel quod transiit ad notitiam majoris partis communitatis, l. 4, n. 786, l. 6, p. 2, n. 1656, l. 6, p. 3, a n. 869.

Notorium Juris est, quod notum est vel per sententiam Judicis, vel per confessionem Rei in Judicio. Notorium Juris improprie dicitur, quod jus evidenter præsumit ex conjecturis ab ipso jure inductis. Notorium Facti, quod notum est per magnum numerum personarum, vel cujus testis est populus. Notorium Fama est, si rumor de re pervenerit ex sufficientibus indiciis ortus, ad majorem partem Communitatis. Ad hoc, ut quid sit notorium, requiritur scientia viciniæ, vel majoris partis ipsius, dummodo non sint minus, quam 10 personæ in loco, lib. 3, par. 2, n. 1190, a n. 1219, l. 4, n. 786, l. 7, a n. 178.

Notorium simpliciter est, quod multis notum est, ita, ut in Judicio negari non possit, l. 7, n. 179. Si quid fiat in foro, censetur notorium; non autem, si coram septem in domo privata, etc., n. 182. V. *Delictum.*

NOVATIO.

Novatio contractus, est prioris debiti in aliam obligationem translatio, l. 3, p. 2, n. 758.

NOVITIUS.

Novitii ordinari possunt, si habeant alias conditiones requisitas, scilicet titulum congruæ sustentationis, l. 6, p. 2, n. 2197. Majoribus Ordinibus initiari possunt probabiliter ab Episcopo loci, in quo est Novitiatus, n. 2199. Ut ordinentur, de rigore non indigent licentia Superioris Regularis, n. 2237. Non possunt, per se loquendo a Prælato dimitti ad alienum Episcopum, nisi Religio habeat privilegium suos dimittendi ad quemcunque, ibid. Si Superior vel Prælatus Novitio non posset dare dimissoriales, peti possent ab Episcopo loci, in quo est Monasterium, ib.

Novitius non habet titulum paupertatis, n. 2197, 2288. Novitii probabiliter gaudent privilegio Religionis, 2237.

Novitius probabiliter incurrit reservationem casuum sui Ordinis, n. 1665. Novitii ad habitum Regularem admissi, si habiles sint, ad Professionem admitti, et in alio Monasterio ejusdem Religionis collocari debent, si in proprio commode ali non possint, n. 87, 102.

Novitius valide testari potest absque Superioris sui licentia, l. 3, p. 1, n. 1153. Novitii non obligantur ad legendas Horas, l. 4, n. 1186. Novitium a Religione adducens absque vi, vel fraude, si importune sine justa causa id faciat, probabiliter peccat mortaliter, et tenetur ex Caritate, quantum potest, iterum suadere ingressum: si per vim, fraudem, vel metum gravem id faciat, peccat graviter contra Justitiam, l. 3, p. 2, n. 342, a n. 345. V. *Religiosa Professio, Religiosus.*

Numerica distinctio peccatorum. V. *Distinctio Peccatorum.*

An numerus faciat veniale transire in mortale. V. *Peccatum.*

Numerus peccatorum. V. *Confessio.*

NUNTIATURA COLONIENSIS.

Nuntiatura Coloniensis complectitur Colonienses, Moguntinenses, Trevirenses, Argentinenses, Spirenses, Wormatienses, Monasterienses, Osnabrugenses, Paderbornenses, Leodienses, Luxemburgenses, et Rhenanas partes, cæterasque Germaniæ inferioris, et Duci Clivensi, et Juliacensi subjectas Provincias, Ducatus, Civitates, et loca omnia huc pertinentia, l. 6, p. 3, n. 832.

Nundinæ. V. *Festorum observatio.*

NUNTIUS APOSTOLICUS.

Nuntius Apostolicus potest non tantum subditos, sed etiam quoscunque Sacerdotes pro sua Provincia approbare ad audiendas Confessiones, l. 6, p. 2, n. 1494. Potest Superiori Regulari communicare potestatem approbandi suos, ibid.

Nuntius Apostolicus potest subditos suæ Provinciæ ordinare; n. 2264; potest Sede vacante dare dimissoriales illius subditis, n. 2264; Potest cum arctatis Beneficio dispensare in temporibus, et interstitiis, n. 2298.

Nuntius Apostolicus probabiliter potest dare dimissoriales omnibus subditis suæ Provinciæ, in hoc tamen standum erit consuetudini, n. 2264.

Nuntius Apostolicus potest intra primum annum Sedis vacantis subdito illius dare dimissorias, et eum facere ordinari etiam non arctatum, si consuetudo habeat, n. 2264. Non potest absolvere censuratos ab inferioribus Prælatis, nisi appellatio ad ipsum facta sit, l. 7, n. 137. Pro tempore suæ Legationis habet facultatem absolvendi a casibus Bullæ Cœnæ, quam etiam aliis potest committere, lib. 6, p. 2, n. 1617. Potest etiam adiri pro absolutione a Censuris Papæ reservatis, si is adiri non possit, lib. 7, n. 143. Dispensare non potest cum pauperibus pro Matrimoniis contrahendis in gradu tertio, si attingatur secundus, l. 6, p. 3, n. 862, 863. Non videtur etiam dispensare posse, si unus sponsorum sit Acatholicus, etc., a n. 864. Dispensare potest cum Acatholicis post contractum Matrimonium conversis etiam in secundo gradu, si primus non attingatur n. 807. Facultatem habet specialem concedendi potestatem legendi, et retinendi libros Hæreticos, lib. 7, n. 390. Potest subditus suæ Nuntiaturæ pro quocunque pio opere concedere 100 aut plurium dierum Indulgentias; semper tamen minus, quam annum, l. 6, p. 2, n. 1322. Pro templo, vel Capella dare potest 7 annorum, et 7 quadragenarum, etc., ibid. Si concedat pro eodem loco in duobus festis anni, durabunt ad triennium tantum: si in uno festo, ad septennium tantum, sicque expirabunt, nisi prorogentur, ibid. ad Nuntium Apostolicum recurrendum est, si casus moram patiatur, et ille specialem facultatem a S. Pœnitentiaria habeat, quam ab ea non habeat Episcopus, l. 6, part. 3, n. 839; potest Nuntius Apostolicus facultates communicabiles aliis communicare pro toto tempore Nuntiaturæ suæ, n. 847. Per Regulam Cancellariæ initio cujusvis Pontificatus promulgari solitam, revocantur facultates Nuntiis Apostolicis concessæ immediate ab antecessore Papa, n. 848. Nuntius Apostolicus Coloniensis plures et magnas habet facultates absolvendi, tenendi et legendi libros Hæreticorum, dispensandi in variis gradibus, et impedimentis Matrimonii, in Irregularitatibus, Vota commutandi, Beneficia Ecclesiastica conferendi, etc., n. 832.

NUNTIUS PUBLICUS.

Nuntius publicus judicii criminalis probabiliter non est irregularis, l. 7, n. 525.

ejusdem, in suffragiis facienda est commemoratio de B. V. Maria, D. 124. Officium de Sancto, cujus habentur insignes Reliquiæ in Ecclesia, vel ejus Sacristia, dici potest, l. 6, p. 2, a n. 379, de B. Stanislao Kostka Officium a quibuscunque Sacerdotibus ad Societatis JESU Ecclesias confluentibus recitari potest festo ejus die; non tamen de B. Aloysio recitare poterit Officium Sacerdos sæcularis, qui festo ejus die in Dominicam incidente Missam de eo legeret, l. 4, n. 1249. Ad Officium Defunctorum in die Animarum, secundum communem est obligatio gravis, etiam pro illis, qui utuntur Breviario Romano : sententia contraria in praxi non videtur satis tuta, a n. 1289. Officium Defunctorum ad Vesperas dici potest pridie; sed ad Matutinum pro die Animarum non debet dici pridie, sed ipso die, l. 6, p. 2, n. 2055 ; D. 33, 87, n. 2066.

Officia varia et Missæ. V. *Festum.*

Qualia Officia et quando recitari debeant. V. *Horæ Canonicæ.*

Officium Dedicationis. V. *Dedicatio.*

Officia susceptorum Ordinum varia sunt, l. 6, p. 2, n. 2214.

Officium Judicis, Medici, Chirurgi petens aut suscipiens indigne, si probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter, l. 4, n. 1420.

Oleum benedictum. V. *Extrema Unctio.*

Omissio partium in Missa quando sit mortale, et quando veniale tantum. V. *Missa.*

Omissio quænam invalidet formam Sacramenti, V. *Sacramentum*, *Baptismus*, *Confirmatio*, etc.

Omissionis peccatum. V. *Commissionis peccatum.*

ONERA.

Nulli præterquam Papæ licitum est, in provisione ullum onus Reale, vel Personale addere Beneficio, vel aliquo augere, quod ex fundatione illi non inest : pro magna tamen utilitate Ecclesiæ potest Episcopus Beneficio, dum vacat, novum onus adjicere, quod cum Beneficio transibit ad providendos, etc., l. 4, n. 669, 851. V. *Episcopus.* Onera etiam pia, et quæ Beneficio insunt exigere sub novo pacto, ordinarie est Simonia, n. 670. Onera per præscriptionem tolli, vel accedere possunt, a n. 852. Onera etiam in perpetuum reduci possunt ab Episcopis, si redditus non sint amplius sufficientes ad ea præstanda, n. 854.

Onera Missarum ex legatis, vel Eleemosynis contracta post Tridentinum, nec Episcopi, nec Abbates, aut Generales Ordinum reducere possunt, sed pro illis recurrendum est Romam, ibid. Non est obligatio ad ullum onus, si uno anno toti fructus emaneant; si ex parte tantum, est obligatio pro rata; sed ad Episcopum spectat imminuere. n. 855.

OPERARI.

Ad operandum licite, non requiritur judicium directum de licitate actus, sed sufficit judicium reflexum de probabilitate judicii directi, l. 1, n. 287.

OPERARIUS, SIVE OPIFEX.

Operarii, sive opifices, v. g. sartores, sutores, etc., peccant, si jurant se tali die opus perfecturos, quod sciunt (vel dubitant) non futurum : si plus materiæ exigant, quam sit ad opus necessarium, aut partes alicujus momenti, quæ supersunt, retineant sine consensu Domini : si diem festum per se, vel per famulos suos violent sine gravi causa, etc., l. 4, n. 1539. Opifex non potest surripere aliquid ad compensandum laborem, cui putat non correspondere æqualem mercedem, l. 3, n. 973. Ut occulta compensatio liceat, debet esse certus de injuria, n. 974. Si propter paupertatem, coactus sit pacisci pro inæquali pretio, non licet illi occulta compensatio; n. 975. Opifex Catholicus famulis Hæreticis valde peritis licite apponit carnes in Quadragesima, si alias noliut apud ipsum manere et absit scandalum, l. 2, n. 258.

Opera diebus Dominicis et festis præcepta, prohibita, servilia, forensia, etc. V. *Festorum observatio.*

Opera satisfactoria, requisita ad Indulgentias lucrandas, vel Jubilæum. V. *Indulgentiæ.*

OPERA SATISFACTORIA.

Opera nostra non sunt tantum conditio, ad cujus præsentiam nobis applicantur merita Christi, sed sunt vera causa meritoria, possuntque de condigno esse satisfactio pro pœna temporali peccatis remissis debita, etc., l. 6, p. 2, a n. 1302. Opera, in quantum sunt satisfactoria, debent esse pœnalia, a n. 1304. Omnia opera meritoria etiam sunt satisfactoria, n. 1306. Opera. ut sint satisfactoria, requiritur ex parte operantis imprimis status vitæ, deinde status gratiæ, n. 1307. Ut sint satisfactoria de condigno requiritur ex parte operis, ut sint voluntaria, libera, moraliter bona, posita ex aliqua saltem intentione satisfaciendi, supernaturalia, etc. Ex parte Dei requiritur promissio de acceptando opere in finem satisfactionis, a n. 1308. Opera nostra satisfactoria, antequam fiant, possunt applicari alteri, a n. 1327. Etiam applicari possunt ignoranti, nolenti, etc., n. 1328. Si ille, cui applicantur, sit incapax vel iis non indigeat, probabiliter statim a Deo conceditur alicui satisfactio, sive vivo, sive defuncto, secundum interpretativam voluntatem facientis opera, n. 1330. Non est gravis obligatio ad illa, non sunt tamen negligenda, in hac vita, n. 1311. Honestum est et utile, illa applicare defunctis, n. 1321, a n. 1336. Applicatio illa fieri potest alteri, quamvis is, qui applicat, satisfactione ipse indigeat, n. 1332. Opera autem antecedenter facta, postea frustra, alteri transcribuntur, n. 1333. Etiam opera post mortem, sibi applicanda invalide a vivente nunc applicantur alteri, n. 1334. Si subditus suum opus applicet contra applicationem Superioris, poterit peccare contra obedientiam, sed subditi applicatio prævalebit, n. 1335.

Quibus animabus, quomodo et quæ opera satisfactoria illis utilius applicentur et maxime prosint, etc. V. *Defuncti.*

Opinans circa obligationem restituendi. V. *Dubium.*

OPINIO.

Opinio in genere est judicium incertum nitens motivo fallibili, vel infallibili, sed non cognito ut tali, etc., l. 1, n. 95. Alia est probabilis, alia improbabilis, alia speculativa, alia practica, n. 96. Probabilis varie definitur, communissime autem dicitur judicium incertum, nitens motivo absolute et respective gravi, a n. 103. Probabilis, seu quæ nititur motivo gravi, est actus prudens, a n. 97. Probabilis magis se habet ad verum, quam ad falsum, n. 101. Non habet se indifferenter ad verum et falsum, a n. 357. Probabilis falsa, quæ nititur prudente et gravi motivo, melior est, quam ignorantis, n. 417. Probabilis alia est intrinsece talis, cujus motivum

ORATIO.

PARAMENTA.

PARENS.

PAROCHIA.

PAUPER.

PECCARE.

PECCATOR PUBLICUS.

PECCATUM.

PECUNIA.

PENSIO BENEFICII.

ea transferri nisi in capacem primo habendi pensionem, etc., n. 1174. Ea ob varias causas amittitur, v. g. si quis tanto tempore non gestet habitum Clericalem, ut ab omnibus reputetur Laicus; si per se ipsum exerceat officium sæculare criminale : si assumat militiam sæcularem, etc., non vero amittitur per privationem omnium Beneficiorum ob delictum, nec per assumptionem ad Papatum, Cardinalatum, etc., a n. 1175. Ea cessat moriente illo, in cujus utilitatem alteri facta est, nisi ante mortem in alium sit translata, n. 1179. Item cessat, si a pensoniario gratis remittatur, etc., n. 1180. Extinguitur ordinarie per mortem pensionarii; posset tamen Papa eam facere perpetuam ex plenitudine potestatis, n. 1116. Semel extincta non reviviscit, n. 1181. Ipsa pensio secundum se probabilius non videtur posse pecunia redimi sine auctoritate Papæ; fructus autem ejus propria auctoritate vendi possunt, etc., a n. 1182. Ea secundum commune spectat ad hæredes, mortuo pensionario, n. 951.

Pensionario solutio pensionis semel facta a Beneficiato, vel alio cum ejus consensu, tribuit quasi possessionem in posterum exigendi pensionem, etc., l. 4, n. 1153.

Pensionarius varia habet jura, v. g. agendi contra Beneficiatum et ejus successores, regrediendi ad Beneficium, si pensio non solvatur, etc., n. 1154. Etiam varias habet obligationes, v. g. sub onere non faciendi fructus suos et restituendi; tenetur quotidie orare Officium B. Virginis, ex Constitutione Pii V, etc., n. 1116, 1118, a n. 1155, pensionarius non tenetur ad Horas, si fruatur pensione ob obsequia sæcularia, n. 1186.

Pensionarius probabiliter pensionem suam expendere potest in usus profanos, n. 1355. Superfluos fructus pensionis non tenetur impendere in usus pios, sed de iis libere potest disponere, n. 1157.

PERCUSSIO CLERICI.

Percussio Clerici, quæ fit suadente Diabolo, habet adjunctam excommunicationem, l. 7, n. 300. V. *Excommunicatio.* Illa autem censetur fieri suadente Diabolo, quando fit injuriose sine justa causa et si sit sacrilegium interne et externe grave, etc., n. 301. Censetur eo notoria et publica, ideoque percussor vitandus, si multis notum sit ita, ut in judicio negari non possit et fama illius sit a fide dignis, quæ faciat mortalem certitudinem, etc., a n. 178. Percutiens Clericum, Hæreticum factum, fit irregularis, l. 7, n. 530.

Percutiens laicum putans esse Clericum, contrahit malitiam sacrilegii, non excommunicationem, n. 322.

Percussor Clerici absolvi debet in foro fori, secundum formulam in pontificali Romano præscriptam, quamvis forte prius absolutus sit in foro Conscientiæ, quod tamen pro Germania consuetudine et non usu est abrogatum, n. 324. Ut talis absolvatur, varia observari debent, n. 32.

Percutiens Canonessam, an incurrat excommunicationem latam in percussores Clericorum, n. 215. V. *Canonessa.*

PEREGRINATIO, PEREGRINUS.

Omnis pia peregrinatio excusat a jejunio, l. 3, p. 2, n. 1345.

Peregrinus proprie dicitur, qui aliquo venit animo non manendi, sed tantum subsistendi ad dies aliquot, vel ad summum per minorem anni partem, lib. 1, n. 682. Non obligatur legibus sui domicilii, dum ab eo abest, ibidem. Antequam exeat e suo territorio, probabiliter non tenetur v. g. audire Missam in festo speciali sui territorii, si antequam exea. nullum fiat Sacrum, vel si præter illud, quod jam fit, postea fiat aliud, etc. Si autem fiat unum tantum, antequam exeat, illud probabiliter tenetur audire, n. 684. Si ideo exeat, ut eximatur a lege, per se loquendo, non tenetur lege, n. 683. Regulariter non tenetur præceptis specialibus loci in quo moratur, n. 685. Non obligatur præceptis juris communis, si non sit in usu in loco, in quo moratur; alias illis tenetur, n. 687, 689. Si sit speciale præceptum et in loco, e quo exit et speciale in loco, ad quem venit, probabiliter nullo obligatur, n. 686. Si acquirat domicilium in aliquo loco, statim tenetur præceptis illius loci; item, si acquirat quasi domicilium, n. 688. Tenetur legibus de contractibus loci illius, in quo moratur; item illis, quæ sunt specialiter ad cavendum damnum vel injuriam loci, ad quem venit, n. 689.

Peregrini brevi tempore alicubi commorantes, non possunt ligari Censuris locorum, l. 7, n. 17.

Peregrinus servans ritum Romanum licite utitur Ritu et Missali Diœcesis, in qua reperitur, l. 6, p. 2, n. 368.

Peregrinus per pagum transiens invalide contrahit coram Parocho illius loci, l. 6, p. 3, n. 754. Item, qui ex causa exiguo tempore domo abest, non potest contrahere coram Parocho illius loci : aliud est, si alicubi pro majori anni parte habitationem fixerit, vel eo venerit animo manendi, saltem majori anni parte, n. 512.

Peregrini possunt sibi eligere locum Baptismi, l. 6, p. 1, n. 275.

Peregrinus, quoad reservationem judicandus est juxta diœcesim, in qua versatur, l. 6, p. 2, n. 1599. Habens reservatum, in Diœcesi, ubi non est reservatum, absolvi potest a quocunque approbato ordinarie sine onere sistendi se suo Episcopo, n. 1681.

PERICULUM REI.

Periculum rei pertinet ad Dominium rei, quod transfertur in alterum per contractus illos, per quos transfertur dominium, l. 3, p. 2, n. 705.

PERICULUM MORTIS.

Periculum mortis est, quando sub dubio vel timore mors expectatur, l. 6, p. 2, n. 1559. In eo omnis homo, regulariter loquendo, tenetur elicere contritionem et procurare moralem certitudinem status gratiæ, a n. 2009. V. *Articulus mortis.*

PERICULUM PECCATI.

Periculum peccati est aliquid inclinans seu disponens ad peccatum, l. 5, n. 252, 274. Dividitur in proximum et remotum, materiale et formale, etc. Proximum dicitur, quod habet frequentem conjunctionem cum peccato : Remotum, quod eam non habet, n. 252. Proximum aliud est absolute tale, aliud respective tantum. Absolute proximum (quod etiam intrinsece periculum dicitur) est, cui ex natura sua convenit habere frequentem conjunctionem cum peccato. Respective proximum (quod etiam extrinsece periculum dicitur) est qui ex varia conditione hominum convenit quandoque habere, et quandoque non habere frequentem conjunctionem cum peccato,

etc., n. 253, proximum aliud est materiale, aliud formale. Materiale est, quod de se, secundum circumstantias suas exteriores, solet esse conjunctum cum peccato, quamvis nen conjungatur ob specialem conditionem subjecti; Formale est, quod hic et nunc, consideratis omnibus circumstantiis extrinsecis, et intrincesis, solet esse conjunctum cum peccato, numer. 454. Formale aliud certum, aliud probabile, aliud leve. Certum est, quando quis firmiter sibi persuadet, se in tali occasione peccaturum, probabile est, quando non quidem ita firmiter, ob prudens tamen motivum merito credit, vel valde timet ne cadat. Leve est, quando non putat quidem se peccaturum, timet tamen aliquo modo, et fieri posset, ut caderet, n. 255; periculo formali se exponens peccat graviter vel leviter prout materia peccati fuerit gravis vel levis, a n. 256. Si periculum etiam de se absolute proximum, desinat esse formale; in necessitate illi se exponens non peccat, a n. 259. Nec peccat exponens se periculo levi peccandi, a n. 272.

Periculum, ut vitari debeat, prudens esse debet, n. 275.

Periculum seu occasio proxima peccandi per se, non est in mercatura, nec in militia, n. 276. Censetur esse periculum proximum, si puella procum admittat ad lectum; nec absolvi potest, nisi habeat propositum nunquam amplius illum admittendi, n. 281. Inter pericula proxima etiam sunt ordinarie choreæ uocturnæ, et aliquando etiam popinarum frequentationes, n. 282.

Periculo ebrietatis se exponens ordinarie peccat mortaliter, a n. 328. V. *Occasio peccandi.*

Perjurium. V. *Juramentum.*

PERMISSIO.

Permissio est facultas ponendi vel omittendi, aliquid, l. 1, n. 569.

Permittens non semper intendit vel approbat hoc, quod permittit, ib.

Permittens peccatum eo fine, ut peccatum fiat, vel ut peccantem punire possit, peccat : non vero, si permittat, ut plura peccata vel majora in posterum impediat, et alterum emendet, l. 2, n. 255, 276.

PERMIXTIO.

Permixtio rei alienæ cum tua, si fiat communi consensu vel casu, dominium totius est commune utrique; si fiat inscio vel invito altero, et si res diversi generis, quæ per ordinariam humanam artem sperari non possint, tu acquiris dominium totius, non autem si separari possint, l. 3, p. 2, a n. 116. Si facias permixtionem pecuniæ alienæ, cum tua, inscio vel invito domino, cum voluntate habendi totam ut tuam, acquiris ejus dominium tunc saltem, si tua fuerat in majori quantitate, etc., a n. 118.

PERMUTATIO BENEFICIORUM.

Permutatio generaliter sumpta convenit omni contractui; specifice sumpta est contractus, in quo res, prout a pretio contradistinguitur, commutatur cum alia re, permutatio Beneficiorum est reciproca eorum resignatio facta invicem inter permutantes, sive si duo unum vel plura sua Beneficia in manus Ordinarii, vel alterius Episcopali auctoritate præditi, resignent cum conditione, ut ille postea alteri alterius Beneficium conferat, quod Episcopus quandoque instituere potest, etc., l. 4, n. 884, 1081. Ea est favorabilis, num. 1081. Facta coram Ordinariis in mensibus reservatis, per Concordata Germaniæ est licita, n. 884. Facta cum compensatione inæqualitatis ordinarie est illicita, n. 884, a n. 1104. Facta hac lege, ut expensæ litis vel Bullarum refundantur per recipientem, videtur illicita et Simoniaca, n. 884, per eam probabilius vacant Beneficia, a n. 1082.

Permutari non potest Beneficium cum non Beneficio; probabiliter tamen potest quis Ordinatus super quibusdam Missis legendis, juncto his patrimonio, hunc suæ Ordinationis titulum permutare cum Beneficio alterius apud Ordinarium, n. 1084. Ad permutationem probabilius requiritur jus in re in Beneficiis, etc. n. 1085.

Permutari possunt Beneficia necdum possessa; item possessa cum non possessis, etiam solo verbo a Papa collata, etiam electiva, etiam exempta, etiam Dignitas cum simplici Beneficio, a n. 1086.

Permutare ea potest, qui accepit Beneficium animo illud dimittendi; item illegitimus, qui obtinuit Beneficium in Ecclesia, in qua habet aut habuit ejus pater, etc. l. 4, n. 1088. Potest ea fieri per Procuratorem, num. 1089. Ordinarie ad eam requiritur consensus permutantium, item Patronorum et Electorum, a n. 1090. Eam admittere debet aliquis Superior, n. 1092. Si duo Episcopi permutent, ea fieri debet coram Metropolitano. Si Episcopus cum Capitulo, coram Archiepiscopo, etc. n. 1093. Eam auctorizare possunt Episcopus loci, in quo est Beneficium ; item Legatus a latere, in sua Provincia; item habentes auctoritatem quasi Episcopalem : item alii inferiores, si probent consuetudinem legitime præscriptam , etc. 2, n. 1094.

Etiam in mensibus papalibus permutationes ab Ordinariis admitti possunt, n. 1098. Ea fieri apud Ordinarium non potest nisi inter duos, n. 1099. Ea apud Ordinarium requirit causam justam, v. g. necessitatem vel saltem utilitatem Ecclesiæ, vel majorem Dei cultum; etiam sufficit utilitas vel commoditas permutantium, si hæc redundet in utilitatem Ecclesiæ, alias non, etc., a n. 1100. Si ea fiat, varia exprimi debent, v. g. qualitas Beneficii, si qui desuper sit Ordinatus, etc., a n. 1102. Ea fieri potest cum variis pactis et conditionibus, v. g. ut fiat compensatio pro incommodo subeundo apud Pontificem, etc., n. 884, a n. 1105. Non est statutum certum tempus intra quod Beneficia permutata conferri debeant, n. 1108. Probabiliter ab utroque permutante ea publicari debet, n. 1109. Si ea non habuerit effectum saltem absque culpa permutantium, probabiliter possunt propria auctoritate redire ad sua beneficia, ad quod tamen alii requirunt declarationem Superioris, l. 4, n. 1110. Si ea necdum completa, alter vel moriatur vel fiat incapax, antequam tuum Beneficium illi conferatur, illius tamen Beneficium tibi modo collatum sit, tuum tertio alicui conferendum erit tanquam vacans; quod si tuum necdum dimiseris, si Beneficia sint compatibilia, poteris illud retinere cum tuo, dummodo in permutatione fraus nulla intercesserit, n. 1111. Si alter, cujus Beneficium tibi collatum, moriatur, antequam tu resignaveris; vel si ex culpa tua permutatio effectum non habuerit, probabiliter nec alterius Beneficium tibi debetur, nec ad tuum redire poteris, etc., n. 1112. Si ea fuerit nulla propter patronorum contemptum, poterunt illi alios ad ista Beneficia præsentare, n. 1113. Si permutans intra 20 dies a præstito consensu moriatur, Beneficium alteri conferri poterit

POLYGAMIA.

POSSESSIO.

POSSESSIO BENEFICII.

POSSESSOR.

POSTULATIO AD BENEFICIUM.

POTESTAS ABSOLVENDI.

POTUS.

PRÆBENDA.

PRÆCEPTUM.

PRÆSENTATIO AD BENEFICIUM.

PRÆSTIMONIUM.

PRÆSUMENS.

PRÆSUMPTIO.

PRIVATIO BENEFICII.

PRIVILEGIUM.

Confessionibus excipiendis suspendi ab Episcopo ob causam, v. g. si cum scandalo, aut alias inhoneste vivant, etc. Non tamen possunt Regulares omnes unius Conventus a Confessionibus suspendi ab Episcopo, inconsulta Sede Apostolica, n. 1507.

Regulares illi approbantur ab Episcopo, qui approbantur a suis Superioribus ex speciali facultate concessa ab Episcopis, l. 6, p. 2. n. 1519. Regulares habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis, non ideo a casibus Episcopo reservatis absolvere possunt; potest tamen Regularis Confessor in ea Diœcesi, in qua est approbatus, confluentes ex alia Diœcesi a peccatis in ipsa reservatis non autem in illa, ubi idem Confessor est approbatus, absolvere, nisi eosdem pœnitentes noverit in fraudem reservationis ad alienam Diœcesim pro absolutione obtinendam migrasse, l. 6, p. 2, a n. 1508. Regularibus non licet absolvere pœnitentes a Censuris, etiam satisfacta parte, quoad forum externum et judiciale, et ab eis absoluti in foro Pœnitentiali, non censentur absoluti in exteriori judicio et contentioso, etc., a n. 1508. Regularis approbatus in hac tantum Diœcesi, non potest eligi ordinarie in alia Diœcesi ad audiendas Confessiones, a n. 1512. Regularis approbatus potest socium suum Regularem in quacunque Diœcesi absolvere, n. 1515. Regulares indigent in pluribus locis speciali approbatione Episcopi pro excipiendis Confessionibus Monialium. a n. 1528. Regularis in certo loco approbatus, v. g. Coloniæ, si Diœcesim mutet, non ideo desinit ejus approbatio; sed Coloniam rediens potest sine nova approbatione ibidem Confessiones audire, num. 1541.

Regulares itinerantes confiteri possunt a Superiore designato, etiam non approbato ab Episcopo; maxime autem statutis suis et consuetudini se conformare debent, l. 6, p. 2, n. 1524.

Regulares nen exempti incurrunt casus ab Episcopo reservatos, l. 6, p. 2, n. 1645. Regularis exemptus non potest sine speciali facultate Sedis Apostolicæ absolvi a casibus Ordinis reservatis, nisi a Superiore, vel de consensu Superioris talis Ordinis. Quod si Episcopus, et non superior Religiosus habeat potestatem absolvendi a Reservatis Papæ, probabiliter poterit talis exemptus absolvi ab Episcopo, n. 1663. Regulares non videntur, per se loquendo, posse absolvere a casibus, qui vere sunt Bullæ Cœnæ, l. 6, p. 2, a n. 1618. Non possunt absolvere a Reservatis Episcopo, sine illius licentia, n. 1628. Nec absolvere possunt ab excommunicationibus, quas Ordinarii sibi specialiter reservant, n. 1628.

Regulares tenentur ad Officium de principali Patrono loci; qui tamen non obligantur ad Octavam ejusdem, quam habere possunt. Non tenentur ad Festa minus principalia Patronorum, nisi sint descripta in Kalendario Romano, vel proprio dictorum Regularium. Laudabile tamen est, si etiam de his recitent, maxime, si populus a servilibus abstineat. Non videtur illis esse prohibitum plures Patronos sub ritu 1 et 2 Classis et cum Octava celebrare, l. 4, num. 1258, lib. 6, par. 2, num. 2055, D. 179, 280.

Regulares tenentur celebrare Festum de Dedicatione Ecclesiæ Cathedralis sub ritu duplici secundæ Classis sine Octava, quam quamvis videantur celebrare posse, merito tamen non celebrant. De Dedicatione autem Ecclesiæ illius Conventus, in quo morantur, uti de Titulari illius Ecclesiæ sub ritu duplici primæ Classis cum Octava celebrare tenentur, lib. 6, par. 2, n. 2055, D. 5 et 6, 280. Item, n. 2062, l. 4, n. 1257.

Regularis, qui est Episcopus, debet Officium recitare juxta ritum suæ Diœcesis, non vero Regulæ et occurrente Festo Regulæ in Festo Diœcesis, hoc erit præferendum, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 69. Non debent nominare Superiores suos in Canone, D. 146. Eorum præcedentia præcipue est ab antiquitate Ordinis, D. 224. Possunt uti pluviali in Processionibus, D. 308. In Processionibus deferunt Crucem cum velo pendente, D. 151. Superiores eorum communiter non veniunt nomine Ordinariorum, D. 147. Possunt in suis templis annuntiare Festa et Jejunia, D. 157.

Regulares Episcopi non possunt de Beatis suæ Religionis recitare Officium et in propriis Cathedralibus Missam celebrare et Altare prædictis Beatis erigere, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 233. Regulares exempti quæ Festa observare teneantur. V. *Festorum observatio*. Facultates, quæ Regularibus conceduntur, sunt triplices: aliæ directe et primario conceduntur populo Christiano, aliæ Ordini et personis ejus; aliæ æque directe et primario propter bonum Ordinis et populi Christiani. Secundi generis facultates a Superioribus in illis Ordinibus restringi vel tolli possunt, in quibus eas non habent Regulares, nisi ipsis communicentur a Superioribus, l. 6, p. 2, n. 1547. Regularibus concessa privilegia vivæ vocis oraculo, secundum sententiam communiorem sunt revocata, l. 1, a n. 850.

Regulares Confessarii approbati non possunt in impedimento ipso Consanguinitatis dispensare; possunt tamen ex licentia suorum Provincialium dispensare ad petendum debitum conjugale propter cognitionem consanguinei conjugis in secundo gradu, l. 6, p. 5, n. 818. Regularibus mendicantibus, item Societati JESU concessa privilegia ad dispensandum cum licentia Provincialium in petitione debiti pro conjugibus incestuosis, vel adulteris, vel ligatis voto Castitatis, vel qui contraxerunt cum voto absoluto Castitatis, etc., videntur esse vivæ vocis oracula, quæ secundum communiorem sententiam sunt revocata, n. 891. Quid in iis adhuc possint Societatis JESU Regulares V. *Societas JESU*. Quod Regulares vi alicujus Privilegii dispensare possint in primo gradu post Matrimonium contractum, aut in aliis impedimentis dirimentibus eodem modo, quo Episcopi, vix tenuiter est probabile, nec in praxi sequi licet, etc., n. 892. Regulares per sua Privilegia possunt sicut ab aliis Censuris Papæ reservatis, ita etiam duellantes absolvere, præterquam in Italia extra urbem, l. 7, n. 126.

Regulares Confessarii, gaudentes Privilegiis Mendicantium, quod per Bullam dispensare possint in omnibus votis, in quibus de potestate ordinaria possint Episcopi, non est certum. Non possunt saltem dispensare in illis, in quibus possunt Episcopi in casu urgentis necessitatis, l. 6, p. 2, n. 1596. Si Episcopi urgeant, non possunt Regulares in suis templis sine benedictione, nec in alienis sine licentia Episcoporum prædicare, n. 1596.

Regulares a pluribus eximuntur, v. g. jure communi eximuntur a Lege Diœcesana, ad quam spectat convocari ad Synodum, ad sepulturas, ad solutionem alicujus rei in signum subjectionis, decimationum, hospitiorum, etc. Non tamen a lege Jurisdictionis, ad quam pertinet Examen pro Ordinatione vel Cura, datio Curæ, prædicatio Evangelii, punitio delictorum, etc., l. 4, num. 168. V. *Exemptio*.

Regulares non possunt salva Immunitate Ecclesiastica se obligare Communitati sæculari ad non emenda plura bona immobilia, etc., l. 4, num. 1391. Regularis inique vexatus appellare potest, et a Conventu suo recedere, l. 7, n. 117.

Regulares ipso facto incurrunt Excommunicationem Papæ reservatam, si sine speciali licentia Parochi præsumant Clericis aut laicis dare Extremam Unctionem, Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare, nisi habeant Privilegium, etc., l. 6, p. 1, n. 479. Regulares Mendicantes et Societatis JESU possunt in suis templis per se vel per alios Sacerdotes illic celebrantes communicare quoscunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo, et festo Paschatis; nisi esset necessitas, vel licentia Episcopi, etc., n. 479. Regularibus non licet sine licentia Episcopi vel Parochi publice Eucharistiam deferre per plateas ad ægrum, n. 497.

Regulares possunt a Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis, excepto die Paschatis, publice SS. Eucharistiæ Sacramentum ministrare, l. 6, p. 1, n. 637, l. 6, p. 2, n. 2195. Regularis si curet imprimi librum de rebus sacris cum sola approbatione Ordinarii, et non cum licentia superioris, peccat graviter, l. 7, n. 382. V. *Religiosus.*

Reiteratio. V. *Suppletio.*

REITERATIO SACRAMENTI.

Quando est prudens dubium de valore Sacramenti collati, debet iterari saltem sub conditione : item, si hoc quod omissum est, probabiliter ad valorem requiratur, quamvis probabilius non requiratur : item, si sit opinio probabilis de hoc, quod quis sit invalide baptizatus, ordinatus, etc., l. 6, p. 1, a n. 123. Si sæpius occurrat nova causa prudenter dubitandi de valore Sacramenti jam sæpius collati, debet successive sæpius iterari sub conditione, n. 127. Quando moraliter certum est Sacramentum fuisse invalidum, absolute iterari debet, n. 128. Quando nulla est prudens causa de ejus valore dubitandi, sed tantum oriuntur leves scrupuli, nequidem sub conditione iterari debet, etc., a n. 129.

RELAPSUS.

Relapsus frequens in peccata non est semper signum, quod defuerit dolor et propositum in pœnitente, l. 6, p. 2, a n. 1729.

Relaxatio juramenti. V. *Juramentum.*

RELIGIONIS VIRTUS.

Religionis virtus est virtus moralis, qua interior et exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus est animi submissio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur : externus est, quo internum testamur, ut oratio, Sacrificium, etc. Vitia illi opposita alia sunt, quæ opponuntur per excessum, ut superstitio cum suis speciebus; alia per defectum, ut Irregularitas cum suis, quæ vel tendit directe ad irreverentiam Dei, ut tentatio Dei, vel tantum ad irreverentiam rerum sacrarum; ut sacrilegium, Simonia, etc., l. 3, p. 1, n. 6, 45.

Religionis Votum, V. *Votum.*

RELIGIO SIVE RELIGIOSUS STATUS.

Religiosus status est Fidelium ad divinæ Caritatis perfectionem tendentium editis votis perpetuæ Paupertatis, Castitatis et Obedientiæ stabilis in communi vivendi modo, ab Ecclesia approbato, l. 4, n. 1. Ad essentiam ejus non requiruntur vota solemnia, nec votum omnimodæ paupertatis vel obedientiæ, sed simpliciter tria vota substantialia secundum certam Regulam emissa, a n. 1. In illis Papa dispensare potest, ut quis desinat esse Religiosus ; non vero, ut manens talis, illis non obligetur, n. 1. Religionem ingredi possunt et in ea profiteri omnes et soli, qui sunt sui juris; qui autem sunt aliis obstricti, sine eorum consensu non possunt. Etiam Religionem ingredi et in ea profiteri possunt spurii nati ex sacrilegio, incestu, adulterio, non tamen filii Presbyterorum, quorum parentes ante vel post in eadem Religione sunt professi, l. 4, n. 8, 175. Qui vovit Religionem, tenetur experiri tyrocinium et postea profiteri, si judicet Religionem eam sibi conducere. Si autem se male gerat eo fine, ut e tyrocinio dimittatur, non est tutus in conscientia, etc., l. 4, n. 176, 183. Si post primam instantiam non admittatur ad Religionem, quam vovit, an teneatur facere plures instantias, aut aliam Religionem ingredi, pendet ab intentione voventis. Quod si credat se admittendum, si manifestet se vovisse, probabiliter ad hoc non tenetur, n. 184. Etiam non tenetur ingredi Religionem in qua collapsa est disciplina, n. 175. Qui vovit laxiorem, licite ingreditur strictiorem ; non tamen contra, ibid. Qui vovit experiri Religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi et perseverandi et in laxiore, ib. Qui vovit perseverare in Religione, communiter tenetur voto, n. 185.

Religio sive Monasterium non obligatur ex fidejussione Religiosi propria auctoritate facta, nisi quatenus in ejus utilitatem versum est, l. 3, p. 2, n. 1105. Religiones cum Religiosis suis in eorum Irregularitatibus dispensare possunt; etiam in homicidio voluntario, dummodo non sit notorium ; etiam in Irregularitatibus, in quibus possunt Episcopi vi Tridentini, etc. Sed quid universaliter Religiones possint cuivis Ordini notum erit, l. 7, n. 460. A Religionis ingressu aliquem (etiam Novitium) abducens vel detinens sine vi et fraude, probabiliter graviter peccat id irrationabiliter faciendo et tenetur ei rursus suadere ingressum ex Caritate; ad nihil tamen ex Justitia tenetur illi, vel Religioni, l. 3, p. 2, n. 342, 345. Per vim, fraudem vel metum gravem aliquem a Religione impediens, vel abstrahens, peccat graviter contra justitiam et tenetur Religioni vel Monasterio ad compensationem damnorum ; quod etiam probabile est, si quis a Novitiatu aliquem retraheret, vel ex eo extraheret : quod si vis et fraus, eorumque efficacia tollatur (quod in praxi raro fiet) non tenetur ad compensanda damna post sublatam vim et fraudem caussata, a n. 347. Sine vi aut fraude professum vel votis adstrictum a Religione abducens probabilius non tenetur Monasterio ad compensationem damnorum temporalium inde secutorum, n. 349. Pro abductione a Religione obligatio restituendi frequenter cessat vel ex toto, vel saltem ex parte, quando defectus Religiosi abducti facile suppletur per alium æque aptum et utilem, n. 350. Ex variis causis ingressus in eam dissuaderi potest, v. g. si status ille sit ingredienti futurus noxius; si in illa Religione vel Monasterio dissolute vivatur ; si complexio volentis ingredi sit tali instituto inepta, etc., n. 346. Cogens aliquem vel aliquam ad Religionem per metum gravem, peccat mortaliter et cogens aliquam ad Religionem simul incurrit Ex-

RELIGIOSA PROFESSIO.

RELIGIOSUS.

RELIQUIÆ.

REMEDIA.

REMISSIO DEBITI.

RENUNTIATIO HÆREDITATIS.

REPERCUSSIO.

RESCRIPTUM.

probabiliter tamen hoc tantum intelligitur de Indultis, quæ illis dantur, qui ante reservationes non fuerunt ordinarii Collatores, Electores, vel Patroni, n. 495.

RESERVATIO CASUUM.

Reservatio Casuum est negatio jurisdictionis circa aliquod peccatum, quæ certe in Ecclesia datur, l. 6, p. 2, n. 1599. Dividitur in Pœnalem, quæ fit in odium seu pœnam alicujus peccati, etc., et in Medicinalem, quæ fit propter bonum Fidelium, vel ob rectam gubernationem alicujus Communitatis, etc., a n. 1601.

Reservatio fieri potest ab omnibus illis, qui habent potestatem ordinariam conferendi jurisdictionem, n. 1600. Ea fieri potest vel directe, cum quis jurisdictionem Confessarii, quam restringit, habet sibi subordinatam: vel indirecte, cum jurisdictionem Confessarii non habent sibi subordinatam, n. 1603. Si Episcopus sic statueret : *Volo, ut qui hoc commiserit, non possit a me absolvi, sed peccatum, et Censura sit Papæ reservata;* illud peccatum non ideo esset reservatum Papæ, sed Episcopus posset ab eo absolvere ; a reliquis tamen Confessariis per hoc indirecte sustulisset jurisdictionem in tale peccatum, n. 1635. Etiam sine causa facta est valida, n. 1685.

Reservari possunt atrocia et graviora delicta, etiam venialia reservari possent, et multo magis mortalia negative dubia; de facto tamen non solent reservari, nisi certo mortalia. Etiam reservari possent peccata mere interna, jam autem non reservantur, nisi in actum aliquem externum prodierint, a n. 1604. Etiam reservantur peccata occulta, n. 1607.

Reservationem incurrit secundum communem etiam ille, qui ignorat eam suo peccato esse annexam, a n. 1607. Si pœnitens, dum confiteretur, nesciat suum peccatum esse reservatum, Confessarius id sciens non videtur eum posse absolvere, n. 1696.

Reservationem Casuum papalium probabiliter non incurrit, qui non scit eam peccato suo esse annexam, aut de illa reservatione annexam non cogitavit, quando peccabat, n. 1614. Casus Papæ reservati per Bullam Cœnæ plures sunt, a n. 1609, n. 2654. Extra Bullam Cœnæ sunt plurimi et quotidie fiunt plures per varias Constitutiones etiam hisce temporibus emanantes, n. 1510. Per Clementem VIII, reservati sunt undecim, n. 1599. Episcopis de jure communi nunc probabiliter nullus Casus est reservatus, n. 1625. In Diœcesi Coloniensi Episcopo sunt reservati Casus sequentes : Apostasia, Homicidium voluntarium, incendium Ecclesiæ, Sodomia, Raptus virginum, Incestus cum consanguineis aut affinibus in primo vel secundo gradu, aut cum Sanctimonialibus, Adulterium manifestum, injectio manuum violenta in parentes cum læsione, Blasphemia magna, serioque prolata, Veneficium, Sortilegium, ligatura et omne maleficium, quo impeditur actus Matrimonialis in conjugibus, Perjurium manifestum. Casus tamen occulti hic non reservantur Casibus in hac Diœcesi reservatis. Ann. 1715, die 26 Maii per decretum, additum est peccatum complicis criminis carnalis externi mortaliter peccaminosi, in quo Decreto etiam explicatum est per casus occultos (qui hic reservati non sunt) intelligi casus mere internos et omnes externos etiam occultos reservatos esse. Item in eo adimitur Confessario complici, quoad hoc jurisdictio, licet hæc illi in approbationibus eousque expeditis concessa fuerit, n. 1336.

In Hildesiensi plures reservati sunt, v. g. veneficia, incantationes, sortilegia, etc., n. 1642.

In Leodiensi reservati sunt viginti et unus, v. g. Hæresis, Apostasia, homicidium voluntarium, etc. Omnes hi Casus reservantur, etiam quando sunt occulti; ubi notandum, quod nemini, quamvis potestatem habeat absolvendi a Casibus reservatis, concessa sit venia absolvendi ab Hæresi, Apostasia et homicidio voluntario; item a casu complicis in materia venerea, id est, a peccato mortali externo in materia venerea cum pœnitente perpetrato, 1643.

In Moguntina reservati sunt tantum tres, etiamsi sint occulti : 1. Homicidium voluntarium. 2. Stuprum violentum. 3. Crimen incendiariorum, n. 1627.

In Monasteriensi a multis consequenter Episcopis antehac reservata est sola percussio Clerici : quid nunc præterea reservetur, docet nova Agenda Pastoralis, n. 1640.

In Osnabrugensi plures reservati sunt, non tamen occulti, n. 1639. In Paderbonensi septem reservati sunt, etiam occulti, n. 1639.

In Ruremundana tredecim sunt reservati; ubi notandum, quod in hac Diœcesi nullus Confessarius extra mortis periculum (licet alias potestatem a reservatis absolvendi habeat) possit absolvere a peccato quolibet mortali externo contra Castitatem, complicem in eodem secum peccato, nisi ad hoc sit approbatus; nec absolvere possit ab Hæresi, neque a casu lascivorum conventiculorum juventutis utriusque sexus, sine expressa ad hoc ab Ordinario obtenta facultate, n. 1614.

In Trevirensi sunt undecim reservati ; ubi observandum, quod, quamvis quis generalem facultatem hic habeat a reservatis absolvendi, ordinarie tamen specialis requiratur facultas, ut quis absolvere possit Sacerdotem, qui se cum filia spirituali commiscuit; vel eum, qui graviter percussit Clericum, n. 1638.

Apud Regulares possunt sibi superiores propria auctoritate reservare solos undecim casus Clementinos, l. 6, p. 2, n. 1662. A quo Regulares absolvi possint a casibus reservatis. V. *Regularis*.

In Societate Jesu qui casus reservati sint. V. *Societas Jesu*. Regulares non exempti incurrunt etiam casus Episcopo reservatos, n. 1646.

Reservatio Episcopalis habet vim tantum intra Diœcesim reservantis : hinc pœnitens viator a casu in sua Diœcesi reservato, in alia Diœcesi, ubi ille reservatus non est, a quocunque Sacerdote approbato absolvi potest sine onere sistendi se suo Episcopo, nisi fieret in fraudem reservationis. Quod si in hac Diœcesi reservatum esset, et non in propria, probabilius in hac Diœcesi Confessarius eum absolvere non posset, maxime si hic figeret quasi domicilium : quod si hic non figeret domicilium, probabiliter absolvere eum posset, l. 6, p. 2, n. 1631. Extra Diœcesim suam peccans probabilius adhuc incurrit reservationem Episcopi sui reservantis, n. 1632. Eam probabilius non incurrunt impuberes, n. 1691.

A reservatis absolvere potest : 1. Ipse reservans. 2. Ejus in spirituali jurisdictione Superior. 3. Cui ipse delegavit. 4. Sacerdos inferior, quando Superior adiri non potest ; v. g. a Papalibus potest absolvere Episcopus eos, qui Romam ire non possunt. Nullus tamen inferior per se et directe, extra periculum mortis, absolvere potest a reservatis Superiori, nisi id ex jure vel Privilegio concedatur. V. *Absolutio*. Si Superior adiri non possit, et sit causa urgens, potest inferior

RESERVATIONES FRUCTUUM.

RESIDENTIA.

Residentia personalis perpetua requiritur in Beneficiis curatis, a qua hic et nunc esse causas vel circumstantias deobligantes Papa declarare potest, n. 865. Sola consuetudo etiam immemorialis non deobligat curatos a residentia, nisi suppleat Vicarius perpetuus, n. 856. Ad residentiam obligantur Episcopi, Parochi, etiamsi tres aut quatuor tantum habeant subditos, et quamvis habeant Coadjutores; nisi tota cura sit translata in Vicarium perpetuum, similiter ad eam tenentur, qui Parochiam babent in Commendam, et omnes illi ad eam obligantur; quamvis illis statim post possessionem moveatur lis in petitorio, n. 678. Qui in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis obtinent Dignitates, Canonicatus, Præbendas vel Portiones, si intra annum ultra tres menses absint, primo media parte fructuum, secundo vero non omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, privantur; quæ tamen est pœna non latæ sed ferendæ sententiæ, n. 862.

In residentia Beneficii pure simplicis solus Papa, et non Episcopi dispensare possunt in perpetuum, sed solum ad tempus ex justis causis. Quod si fundatio aliqua requirat residentiam personalem, et fructus ita imminuti sint, ut non respondeant isti oneri, potest Episcopus in residentia dispensare, n. 870.

In residentia quoad illos, qui Dignitates obtinent, non possunt dispensare Capitula, nec Episcopi, nisi ex causis in Jure expressis, quod omnibus permittit tres menses de anno, n. 871. Per consuetudinem induci potest, ut sine residentia percipiatur corpus fructuum, non tamen distributiones, n. 872.

Causæ a residentia excusantes variæ sunt, v. g. Doctio Theologiæ, vel Juris Canonici; studium Theologiæ vel Juris Canonici, quod per quinque annos a residentia excusat, obsequium Papæ vel Episcopi ad utilitatem Ecclesiæ, meritum illius, cum quo dispensatur, etc., n. 862, 865, 869, a n. 872.

In Episcopis requiritur residentia ad jus alternativæ, n. 477.

In quas residentias Societatis Jesu feminis ingressus sit prohibus. Vid. *Societas Jesu.*

RESIGNATIO BENEFICII.

Resignatio est spontanea proprii Beneficii demissio facta coram legitimo Superiore id acceptante. Hæc duplex est, scilicet, *tacita*, quæ est dimissio Beneficii, quæ absque verbis vel scriptura inducitur a Jure ipso per quamdam interpretationem voluntatis Beneficiati sufficienter declaratæ ex facto aliquo ad renuntiandum apto : et *expressa*, quæ rursus est duplex, scilicet, *pura* quæ fit sine conditione et pacto apposito coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest, et *conditionata*, seu in favorem, eaque vel est *simplex in favorem*, ut quando fit absque reservatione; vel est *qualificata*, quando scilicet fit reservato sibi jure regressus, vel pensione vel fructibus aliquibus, l. 4, n. 884, 952. Nomine resignationis ordinarie venit plura et non conditionata, nisi materia subjecta et circumstantiæ aliud postulent, n. 953. Conditionata ut sit valida, plura requiruntur, v. g. ut Beneficium sit resignantis; ut fiat libere : ut fiat in manibus ejus, qui potest admittere, etc., n. 884.

Resignationi variæ conditiones apponi possunt, v. g. ut Beneficium conferatur alicui designato; ut resignatarius vicissim ipsi permittat suum Beneficium; ut sibi reserventur omnes vel aliqui fructus, etc., n. 954, 1064, 1066. Ob utilitatem Ecclesiæ facta est favorabilis: in favorem tertii facta est odiosa et in genere censetur odiosa, n. 955. Si resignatio sit pura et a Superiore admissa, hoc ipso adest vacatio Beneficii, n. 956.

Si resignatio sit in favorem alicujus et litteræ sint expeditæ secundum communem hoc ipso non adest vacatio, n. 957.

Resignatio conditionata qualificata ob simoniam juris humani nonnisi in Pontificis manibus fieri potest, quod etiam verum est de resignatione simplici, hæc tamen probabiliter etiam in manus Ordinarii fieri potest, maxime, si fiat sine modo obligatorio, quamvis addita deprecatione. ut personæ certæ conferatur, idque observari potest, ubi non recepta Bulla S. Pii V quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, l. 4, n. 884, 1014. Si bona fide resignatio fiat auctoritate propria, aut coram non Superiore, resignans amittit possessionem, sed non Titulum; si conditionate resignet nulliter, idque scienter, amittit Titulum l. 4, a n. 958.

Si Resignatarius resignationem non publicet, amittit Titulum et Beneficium vacat per Resignationem. Si resignans moriatur intra 20 dies Beneficium vacat hujus morte, si resignarit pure et moriatur, ac pariter moriatur resignatarius per litteras forma *dignum* nominatus, sed necdum provisus, Beneficium ordinarie videtur vacare per resignationem et non per mortem hujus resignatarii, etc., n. 958. In casibus, in quibus amittitur Titulus, etiam amittitur possessio, n. 959. Si resignatio sit irrita. resignans non perdat Titulum, fructus ad hunc spectant; si autem titulum amiserit vel deposuerit caret fructibus, l. 4, n. 960. In resignatione pura et valida, fructus per se loquendo, spectant ad successorem, resignatione autem facta in favorem, fructus usque ad diem consensus a Superiore præstiti debentur resignanti, a die consensus præstiti resignatario, n. 961.

In resignatione pura fructus civiles spectant ad resignatarium, nisi resignans eos sibi reservarit, aut consuetudo sit contraria. Oppositum est in morie[illegible] etc. In resignatione in favorem, fructus civiles debentur resignanti usque ad tempus acceptationis, naturales autem et mixti adhuc pendentes probabiliter partim ad resignantem, partim ad resignatarium, etc., n. 962.

Resignans usque ad tempus resignationis tenetur ex fructibus solvere pensiones et onera realia Beneficio imposita, post resignationem etiam nullam factam tenetur resignatarius, si fructus percipiat, etc., n. 963.

Resignans, post resignationem admissam, non tenetur amplius vi Beneficii ad Horas, ad quas statim post collationem acceptam probabiliter tenetur resignatarius, si fructus percipiat, etc., n. 964. Si Beneficium requirat Residentiam, pure resignans, post resignationem a Superiore admissam non tenetur residere, etiamsi ei reservati sint omnes fructus, [illegible] stallum in Choro. Resignans in favorem tenetur residere, quandiu fructus percepit, uti et resignatarius statim a possessione capta, l. 4, n. 965. Si alicui [illegible] Dignitate constituto detur commissio a Papa ali[illegible] dicendi et ille post commissionem acceptam, Dignitatem resignet, probabilius commissionem [illegible] retinet; nisi talis commissionis factus sit in[illegible] etc., n. 966. Omnia commoda et jura, quæ competebant resignanti ratione Beneficii, ordinarie transeunt in resignatarium, n. 967.

tionis obvenisse, l. 4, n. 1003. Si resignans moriatur intra 20 dies, Beneficium apud Papam sic resignatum probabilius non reservatur Papæ, quod videtur certum, si resignatio tentata sit apud Ordinarium, a n. 1004. Si quis Beneficium sic vacans a Papa impetret, debet exprimere mensem obitus, et probabiliter etiam addere debet modum quod sic vacet per obitum intra 20 dies, num. 1006. Si quis resignarit apud Papam, et Papa moriatur ante præstitum in Camera magnum consensum, quem postea præstat resignans, qui tamen intra 20 dies moriatur, tenet resignatio, quæ probabiliter non tenet, si vivente Papa datus est magnus consensus, num. 1007.

Resignatio fieri debet dignis, et qualitates a Jure requisitas habentibus; aliquando etiam dignioribus, num. 1008. Non potest fieri illis, quibus non potest fieri collatio. Quod si in favorem Laici facta resignatio sit admissa a Papa sub hac clausula: *quamprimum clericali caractere fuerit insignitus*, quamvis ille prius post mortem resignantis fiat Clericus, valet resignatio, l. 4, n. 1009. Non Potest fieri criminosis, infamibus, excommunicatis, suspensis, irregularibus, mente captis, illitteratis, illegitimis, bigamis minoribus 14 annis, etc., n. 1009, l. 7, n. 119.

Resignatio fieri potest senibus et infirmis, si apti sint officio satisfacere; item minoribus 14 annis, etiam sine consensu Curatoris; item in favorem Capituli, Conventus habentis Dignitatem, etc., l. 4, num. 1010. Fieri non potest consanguineis, etc., a n. 1011.

Resignatio ordinarie necessario fit in manibus Superioris, qui habet potestatem ordinariam Beneficiatum ab hoc Beneficio removendi, sine cujus auctoritate facta nulla est, l. 4, a n. 1015.

Resignatio Cardinalatus, Patriarchatus, Primatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, Beneficii exempti, etc., a Papa tantum admitti potest, nisi privilegium vel consuetudo aliud habeat, l. 4, n. 1022.

Resignationes in favorem tertii solus Papa admittere potest; et si coram alio quam Papa fiant a sciente id esse invalidum, ita resignans Beneficio privari potest, n. 1051, 1054. Resignationes Beneficiorum in Diœcesibus Episcoporum Suffraganeorum Archiepiscopus admittere non potest, n. 1023.

Resignationes puras omnium Beneficiorum in Diœcesi sua possunt admittere Episcopi, etiam patronatorum et electivorum, saltem accedente consensu Patronorum et Electorum, ibidem. Resignationes recipere non potest Vicarius Episcopi sine speciali mandato hanc potestatem determinare exprimente, n. 1024.

Resignationes nullum Capitulum, Sede plena, regulariter loquendo, recipere potest, Sede autem vacante, probabilius Capitulum recipere potest resignationes puras Beneficiorum spectantium ad collationem etiam solius Episcopi, ib. Episcopi possunt resignationes in omni mense admittere et non obstantibus Concordatis Beneficia resignata conferre, quæ alias sunt suæ collationis, n. 1025.

Resignatio ut fiat, et ut ab Ordinario admitti possit, debet adesse justa causa, quarum plures sunt, v. g. senium, incommoda valetudo, si resignans sit corpore impeditus, quominus commode præstet officia; etc. Quod si resignatio fiat in favorem apud Papam, sufficit voluntasgratificandi resignatario, l. 4, a n. 1026. Resignationem Superior admittere aut rejicere debet intra mensem extra Curiam; probabilius autem non tenetur Beneficium resignatum conferre intra mensem, sed intra sex menses a die acceptatæ resignationis, a n. 1029. Si resignatio fiat apud Papam in favorem, potest ejus prorogatio certo modo fieri ad duos annos, n. 1031.

Resignatio fieri potest per Procuratorem, a n. 1032. V. *Procurator*.

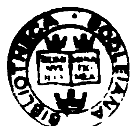
Resignans tenue Beneficium, ut obtineat pingue, si ipse credat pingue brevi vacaturum, et sciat aliquem tertium obtinuisse a Papa Indultum pro primo vacaturo, ideoque suum resignet, ut hoc conferatur illi tertio, et ipse pingue brevi vacaturum obtineat, hoc obtinere non potest, l. 4, n. 468. Beneficium pinguius alicui conferri potest sub conditione, ut resignet vel amittat illud, quod habet; si hoc, quod confertur, cum priori sit incompatibile, et probabiliter etiam quamvis hoc, quod confertur, cum priori sit compatibile, n. 1066.

Resignatio cum reservatione fructuum vel pensionis licita est apud Papam, l. 4, n. 1055. Si pensio reservata in resignatione conditionali sit nulla, etiam nulla est resignatio, n. 1057. Si Beneficium pure resignatum sub reservatione pensionis Collator inferior alicui contulerit, collatio est valida, sed non impositio pensionis ab eo facta, n. 1058.

Resignatio in favorem factam coram alio quam Papa, est simoniaca, si cum admittente ineatur pactum de non conferendo alteri nisi designato, etc., l. 4, n. 1052. Etiam est simoniaca, si fiat sub reservatione fructuum vel pensionis coram Ordinario, n. 1056. Etiam est simoniaca facta sub conditione, ut tibi refundantur expensæ factæ pro Beneficio obtinendo, v. g. in lite, solvendis statutis, etc., n. 1059. Etiam est simoniaca facta in favorem cum pacto, ut resignatarius solvat omnes expensas pro Bullis, n. 1060. Etiam probabiliter ordinarie est simoniaca facta sub pacto, ut resignatarius refundat expensas factas pro Beneficio, v. g. pro redemptione vexæ ab Hæretico intentatæ, si fructus ex Beneficio modo perceperit, etc., n. 1061. Simoniaca est, quæ fit sub conditione, modo vel pacto quod de Jure non inest, nec adjicitur Auctoritate Apostolica, etc., n. 1063. Etiam est simoniaca, si fiat cum pacto etiam tacito, ut resignatarius tibi solvat, quod debet, etc., n. 1064.

Resignatio Simoniaca nulla est, etiamsi juramento firmata sit, n. 1065.

Resignationes Beneficiorum publicari debent in Ecclesia ex loco publico; nisi Beneficia resignata Romæ in Consistorio conferantur, aut sint coadjutoriæ cum futura successione, l. 4, a n. 1067. Si factæ sint in Curia de Beneficiis, intra montes, intra 6 menses publicari debent; si factæ extra montes, intra 9 menses; si factæ apud Ordinarium et Ordinarius provideat, intra 3, si Papa provideat intra 9 menses, qui menses in resignationibus apud Ordinarios numerantur a die factæ provisionis in resignationibus apud Papam a die datæ, in qua prima supplica a Papa signata est et a Datario recognita; quod tempus etiam currit minori 14 annis ignoranti resignatum sibi esse Beneficium, n. 1071. In actu publicationis debent manibus teneri et exhiberi litteræ resignationis et provisionis in originali vel in copia authentica, etc., n. 1075. In publicatione debet clara et intelligibili voce exprimi resignatio et facta gratia, qualitas Beneficii, nomina et cognomina resignantis et resignatarii, etc., ib.

SACERDOTIUM.

ante Beneficium, si verba illud requirentia sint negativa, v. g. *Nullus, nisi qui actu sit Sacerdos, habeat Beneficium.* Quod si sint affirmativa, v. g. *Instituatur Sacerdos, qui Missas celebret*, graves Doctores putant sufficere, quod sit Clericus aptus fieri Sacerdos; et hoc verum est in Beneficiis Parochialibus, uti etiam, si verba dicant, *Instituatur qui Missas celebret.* In fundationibus tamen maxime ad mentem fundatoris attendi debet et ad morem loquendi per talia verba, a n. 814. Etiam prærequiritur Sacerdotium actu, si verba illud requirentia respiciant actum præsentationis, v. g. *Præsentetur Sacerdos, qui Missas celebret.* Si respiciant potius officium præsentati, v. g. *Præsentetur, qui Missas per se celebret*, vel si fundator simpliciter dicat Beneficium, esse Sacerdotale, satis est habere annum 25 et intra annum fieri Sacerdotem, n. 816. Dispensatus in ætate ad Sacerdotium, si in supplica non sit petita dispensatio pro Beneficio, hoc ipso non est capax Beneficii Curati, simplicis tamen hoc ipso videtur esse capax, n. 822.

SACRAMENTALIA.

Sacramentalia sunt actus externi Religionis, sive ritus Religiosi ad decentem et devotam Sacramentorum administrationem ab Ecclesia instituti, l. 6, p. 1, a n. 218. Non habent vim causandi gratiam ex opere operato, aut remittendi peccata vi sua et per se, sed tantum, quatenus in nobis pios motus excitant, vel per modum impetrationis, n. 218, 221. Falsam illis materiam supponens, peccat graviter, n. 218. Quæ circa agnos Dei sint notanda. V. *Agnus Dei.* Quæ circa res benedictas. V. *Benedictio.*

SACRAMENTUM.

Sacramentum est res sensibilis, ex institutione Christi habens vim sanctitatis sive gratiæ justificantis efficiendæ et significandæ, l. 6, p. 1, n. 2. Sacramenta sunt 7, a n. 3.

Sacramenta varie dividuntur : 1. Alia dicuntur *Vivorum*, quæ per se causant secundam gratiam tantum, uti Confirmatio, Ordo, Matrimonium; alia *Mortuorum*, quæ de se causant primam gratiam, uti Baptismus et Pœnitentia. 2. Alia sunt *Formata*, quæ in suscipiente habent suum effectum, et causant gratiam; alia *Informia*, quæ quidem valida sunt, effectum suum tamen non habent. 3. Aliud est *Permanens*, uti Eucharistia; aliud *Transiens*, quod præcipue consistit in actione, quæ physice transit. 4. Aliud est *Caracteristicum* quod Caracterem imprimit, ideoque iterari non potest; aliud *non Caracteristicum*, quod talem non imprimit, ideoque iterari potest, n. 5. Materia Sacramentorum dicitur res sensibilis et actio. Forma dicuntur verba, vel quod eorum loco ponitur, etc., inter hanc et illam, ut Sacramentum sit validum, requiritur tanta conjunctio, ut in sensu morali una alteram afficiat; si quis tamen confessum absolvat post horam, facit valide, tantam enim distantiam patitur Sacramentum Pœnitentiæ, non alia, a n. 6. Materia et formæ Sacramentorum ita sunt determinatæ, ut si hæ res et verba non adhiberentur, sed vel nulla, vel simpliciter alia, non fierent Sacramenta; quod est de Fide, n. 9. Materiæ Sacramentorum sunt determinatæ ad certa prædicata, simulque ad aptitudinem pro certis usibus, n. 10. Formæ Sacramentorum determinatæ sunt ad certam significationem et sensum, quem Christus intendit, qui per verba formarum sacramentalium censetur intendisse illum sensum, in primis quo significatur proprius effectus Sacramentorum, deinde quem Concilia, SS. PP. et Doctores communiter designant tanquam a Christo intentum, a n. 11. Materiæ et formæ non sunt uniformiter in omnibus Sacramentis determinatæ a Christo, n. 13. Materiæ et formæ Sacramentorum, secundum quod determinatæ sunt a Christo, non possunt mutari ab Ecclesia proxime et formaliter, a n. 14 ; materiæ vel formæ essentialis invalidat Sacramentum, non vero accidentalis, l. 6, p. 1, a n. 18.

Quæ mutatio materiæ vel formæ sit substantialis, quæ accidentalis, etc. V. *Confirmatio. Eucharistiæ Sacramentum.*

Faciens mutationem materiæ vel formæ substantialem, per se loquendo peccat mortaliter, uti et faciens mutationem accidentalem valde notabilem, v. gr. in forma Baptismi omittens *To Et.* Item in Ecclesia Latina pro Consecratione adhibens panem fermentatum, vel formam græcam; item in forma Consecrationis omittens, *Novi et æterni testamenti;* item formam Consecrationis dicens in lingua vulgari, etc., a n. 40. Faciens absque necessitate mutationem, de qua dubitat, an sit essentialis, peccat mortaliter, n. 45. Exponens se periculo faciendi mutationem essentialem, potest contra diversas virtutes peccare mortaliter, n. 46. Omittens non essentiale, putans illud esse essentiale, non conficit Sacramentum defectu intentionis, n. 66.

Sacramentorum Ministri, etc. V. *Minister Sacramentorum.*

Error Ministri an, et quis obsit valori Sacramenti. V. *Error.*

Causa efficiens principalis est Christus, homo est causa ministerialis, n. 53. Sacramentum ideo non causat majorem gratiam, quia administratur a digniore, n. 90. Quæ intentio ad illud requiratur. V. *Intentio.* Quæ attentio. V. *Attentio.* An et quando reiterari debeat. V. *Reiteratio Sacramenti.* An illud liceat ministrare indigno. V. *Minister Sacramentorum.* Ejus administratio a concubinario absque causa illicite petitur, lib. 2, n. 243. Subjectum Sacramentorum capax est solus homo viator, l. 6, p. 1, a n. 164, 179. Suscipiens vel conficiens Sacramentum. V. *Susceptio.* Quando ad Sacramentum sufficit consensus habitualis, valide conferri poterit in amentia nolenti, si illud rationis compos voluerit, aut voluisse præsumatur, vel ore tantum renuenti, et corde consentienti, etc., a n. 176.

Omnia Sacramenta valide suscepta cum obice, reviviscunt et causant gratiam obice remoto a n. 197. Etiam reviviscunt quoad remissionem venialium sublato obice, n. 204. Etiam reviviscunt quoad remissionem pœnarum talibus peccatis debitarum, num. 205. Quomodo reviviscant, etc. Vide *Reviviscentia.*

Quomodo et quando Sacramenta prærequirant statum gratiæ. V. *Gratia.*

Quando agitur de valore Sacramenti, quam sententiam sequi debeat tam administrans quam suscipiens. V. *Minister Sacramentorum, Opinio.*

Additio in collatione Sacramenti quæ illud invalidet. V. *Additio.*

Corruptio vocis quæ invalidet Sacramentum. V. *Corruptio vocis.*

Interruptio quæ invalidet formam Sacramenti. V. *Interruptio.*

Significatio vocum an nunc mutari vel institui possit in ordine ad formam Sacramenti. V. *Significatio vocum.*

SACRIFICIUM.

n. 50. Sacerdos prout offerens præcise, probabilius non participat ex opere operato ullum fructum, sed tantum, in quantum est unus ex illis, pro quibus offertur, n. 51. Sacerdos illud complere debet, n. 185.

Sacrificium Missæ in variis convenit et in variis disconvenit cum Sacramento Eucharistiæ. Convenit cum eo, quod si eadem realiter actio, per quam ponitur, nempe eadem Consecratio, quod sit idem terminus ultimatus actionis, etc. Cum eo disconvenit, quod Sacramentum includat aliqua, v. g. species panis et vini quæ non includit sacrificium; item quod Sacramentum per se immediate ordinetur ad sanctificandum hominem : sacrificium ad cultum et honorem Dei, etc., a n. 61.

Sacrificii Minister. V. *Minister.*

SACRILEGIUM.

Sacrilegium est violatio rei sacræ, l. 3, p. 1, n. 48. Aliud est personale, quo persona sacra violatur, v. g. per actum venereum ; aliud locale, quo locus, v. g. templum violatur per pollutionem, aut alium actum venereum exteriorem aliud reale, quo res sacræ violantur, v. g. si quis indigne tractet vel administret sacramentum, etc. n. 48, 915, 935, l. 6, p. 2, n. 1022. Etiam committitur quamvis ille, cujus res est consentiat, v. g. si quis percutiat Clericum consentientem, etc. Item, si vis inferatur Ecclesiæ instar arcis munitæ ad defensionem innocentium ; item, si quis furetur Reliquias etiam devotionis causa, etc. l. 3, p. 1, a n. 49. Etiam sacrilegium committitur, si quis re consecrata vel benedicta utatur ad turpitudines ; si verba sacra , præsertim sacræ scripturæ applicet rebus obscœnis, etc. l. 6, p. 2, n. 1066. Materia et species sacrilegii in Confessione explicari debent, l. 3, p. 1, n. 48. Si Confessarius pœnitentem suum sollicitaverit in sacramento, vel paulo post etc. additur species sacrilegii in Confessione applicanda l. 6, p. 2, n. 1041. Circumstantiæ sacrilegii in Confessione explicari debent, v. g. persona sacra, quæ peccavit. vel cum qua peccatum commissum est; item res sacra, qua quis abusus est, etc., a num. 1059. Si Sacerdos simul et Religiosus peccet contra Castitatem, videtur probabilius unum tantum sacrilegium committere in Confessione explicandum, n. 1062. Si quis rem sacram e loco sacro furetur, probabilius duo specie sacrilegia committit in Confessione explicanda, n. 1093.

Sævitia conjugis quando sit causa divortii. V. *Divortium.*

SAGA.

In sagas cautissime inquirere debent Principes et Judices, l. 4, n. 1431. Illis non facile credendum, dum alios accusant, num. 1448. In earum congressibus potest dæmon repræsentare innocentes, n. 1452.

Sagas explorare per submersionem in aquam, etc., est illicitum, l. 3, p. 1, a n. 37.

Sagas cogere verberibus et tormentis ad tollendum vel omittendum maleficium est licitum, non vero eum in finem occidere a non Superiore, lib. 3, p. 1, n. 817. Saga, si se offerat ad notas in alio ostendendas, per quas cognoscatur etiam esse maleficus non licet eum sistere coram saga, l. 2, n. 271.

SANCTIO.

Sanctio est constitutio aliquid sub pœna prohibens, l. 1, n. 878. V. *Canon.*

SANCTORUM ET BEATORUM CULTUS.

Qui cultus exhiberi possit illis, qui cum Sanctitatis vel Martyrii fama decesserunt. V. *Imago.*

Illis cultus exhiberi potest, qui per communem Ecclesiæ consuetudinem, vel immemorabilem temporis cursum, etc., coluntur, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 168. Beati non sunt invocandi in publicis precidus, præterquam in adultis et approbatis; nec eorum Reliquiæ in Processionibus circumferendæ, D. 229. Festa devotionis in eorum honorem celebrari possunt, D. 230. Reliquias eorum licet exponere in Ecclesiis, in quibus de illis celebrari licitum est, D. 232. Non licet de illis celebrare, aut Altaria illis erigere, Episcopis Regularibus in propriis Ecclesiis Cathedralibus, licet gaudeant privilegiis suæ Religionis, D. 233. In Missis eorum non est dicendum symbolum, nisi adsit Reliquia, D. 234. Nomina eorum quando in Kalendariis apponi, et in Martyrologio referri possint. V. *Beatus.*

Sancti in cœlo non possunt satisfactiones sibi residuas alicui applicare, l. 6, p. 2, n. 1331.

Sapiens. V. *Prudens.*

SARTOR.

Sartores, quibus res traditur perficienda vel immutanda, tenetur etiam ex culpa levi, imo levissima, l. 3, p. 2, n. 819. Sartores injuriam faciunt, si pro aliis emant merces majori pretio, si minori possunt, l. 2, p. 1, n. 1044. Quod si vendentes sartoribus aliquid de pretio remittant, eo quod sint Parochiani, vel sæpe ab iis emant, possunt partem sibi remissam retinere, l. 3, p. 2, n. 927. Sartores peccant, si jurent se certo die opus perfecturos quod sciunt (vel dubitant) non futurum; item si plus materiæ exigant. quam ad opus sit necessarium, aut partes alicujus momenti, quæ supersunt, retineant sine voluntate Domini; item si diem festum sine gravi causa violent per se vel per famulos suos, etc., l. 4, n. 1539. Sartores, qui bona fide appromiserunt vestem, quam reipsa putarant ante diem festum perficiendam, excusantur, si laborent per mediam noctem usque in festum, si alioquin passuri essent incommodum, nec excusare possunt, l. 3, p. 1, n. 592.

Sartores singulis anni festis laborantes per horam unam, non peccant mortaliter. Si autem eodem die mane per unam, et a meridie per unam, et iterum vesperi per unam laborent, peccant mortaliter, l. 5, n. 295. Sartores non excusantur a jejunio; l. 3, p. 2 n. 1331.

Satelles. V. *Lictor.*

SATIO.

Sata in alieno solo, cedunt solo; possunt tamen impensæ repeti, si bona fide sata sint, etc., l. 3 p. 2, n. 133.

SATISFACTIO PARTIS.

Satisfactio partis est restitutio honoris, famæ, bonorum, etc., debita illi qui læsus est; ea, si possit, absolutioni a Censura ob læsionem lata ordinarie præmitti debet, ut absolutio valeat, l. 6, p. 2, a n. 1451. In articulo mortis absolutionis præmitti debet quædam cautio de satisfaciendo parti læsæ, a n. 1621. Satisfactio absolutionis a Censura, ut hæc sit valida, quæ et quando præmitti debeat. V. *Absolutio.*

rum inducit : quod si positive ad peccatum non inducat, sed tantum prævideat illud secuturum, adhuc in praxi in confessione peccatum illud exprimere debet, uti etiam personas, quibus scandalum dedit, si per hoc diversa in illis peccata causaverit, ib et l. 6, p. 2, a n. 986. Suadens minus malum inclusum in majori volenti majus facere, probabilius non videtur peccare peccato scandali; neque probabiliter tum, quando illud minus in majori nullo modo continetur, l. 2, n. 222. Inducens aliquem ad ebrietatem voluntariam, ut impediat majus peccatum, probabilius agit illicite et peccat peccato scandali, n. 224, l. 5, n. 348. Præiens alicui exemplo suo ad ebrietatem, qui sine exemplo illo se tamen inebriaret, non peccat peccato scandali, l. 5, n. 333. Suadens determinato ad furandum, ut huic in particulari furetur minus, vel etiam æquale, ut sic impediat, ne alteri furetur majus vel æquale, probabilius agit illicite et peccat peccato scandali, teneturque ad restitutionem, l. 2, n. 221, a n. 225. Pingens aut exponens imagines plane obscœnas, easque palam retinens, peccat mortaliter peccato scandali, n. 236, l. 3 p. 1, n. 887. Etiam ordinarie peccat mortaliter componens aut agens comœdias notabiliter obscœnas; item illas spectans, audiens; aliquando etiam permittens, l. 2, a n. 237, l. 3, p. 1, n. 887. Sæpe peccat mortaliter ratione scandali ponens opus indifferens vel veniale l. 2, n. 221. Ordinarie non peccat mortaliter peccato scandali inducens aliquem ad veniale, n. 232. Qui dedit scandalum, ordinarie tenetur illud compensare bono exemplo, non tenetur autem ad restitutionem; nec contrahit speciem malitiæ contra justitiam ex peccato alieno, si pure negative se habuerit et tantum furtum alterius non impediverit, cum non tenebatur ex justitia, l. 2, n. 221, l. 6, p. 2, n. 988.

Scandalum absque necessitate vel utilitate propria vel aliena permitti non potest, l. 2, n. 243. Requiritur major necessitas, ut permittatur scandalum pusillorum, quam pharisaicum, ib. Permitti debet, si alioquin salus propria periclitaretur, ib. Bona spiritualia non necessaria ad salutem non tenetur quis omittere vel differre ob scandalum pharisaicum; ob scandalum pusillorum facilius differri vel omitti debent, si fructus ex dilatione brevi speretur, n. 243, 245. Ad vitandum grave scandalum pusillorum per se probabilius quædam opera præcepta aliquando omitti debent, a n. 243. Raro, vel nunquam teneris in bonis propriis gravem jacturam facere, ne proximus ex infirmitate inde accipiat occasionem peccandi, n. 246. Nec teneris abstinere ab eo, quod per se malum non est, nec specialiter prohibitum ex eodem fine, n. 247.

Quando et a quibus femina vel puella quandoque abstinere debeat ratione scandali. V. *Femina. Puella.*

SCHEMA CONSANGUINITATIS.

Schema consanguinitatis, l. 6, p. 3, n. 512.

SCHISMATICUS.

Schismatici possunt affici Censuris, l. 7, n. 17.

SCIENTIA IN BENEFICIANDO.

Scientia tanta requiritur in Beneficiando, quæ sufficiat ad prudenter exsequendum officium Dignitati vel Beneficio annexum, alioqui tam promovens quam promotus peccat mortaliter. Quod si Beneficiandus nequidem sciat legere latine, ejus præsentatio ad Beneficium est ipso jure irrita, l. 4, n. 789. Ignorans idioma loci, est incapax Beneficii Curati in tali loco, nisi forte Papa id sciens censeatur dispensare, n. 790. V. *Beneficiandus.*

SCRIPTURA SACRA.

Scripturæ sacræ impressio latina tantum vetus et et *vulgata* esse debet, ejusque interpretationes non approbatæ ab Ordinariis imprimi non debent, l. 7, n. 372.

Scripturæ sacræ vulgariter redditæ et Testamenti Novi in vulgarem linguam conversi usus omnibus permitti non debet et lectio ejus juste pluribus prohibetur, n. 373, 377. In Germania non peccant, nec excommunicationem incurrunt, qui sine expressa facultate Ordinarii legunt Biblia versa a Catholicis et usu publico approbata. In Belgio ex consuetudine honestis et prudentibus personis sæcularibus Bibliorum lectio permittitur. Idem de Gallia notum est. Quod tamen sine consensu saltem Parochorum vel Confessariorum fieri non deberet, n. 374. Librum versionis Gallicæ Montensis Novi Testamenti (cui titulus, *le Nouveau Testament de Notre-Seigneur* Jésus-Christ, *traduit en français selon l'édition vulgate, avec les différences du Grec.*) Montibus Hannoniæ et Lugduni impressum legere, retinere, vendere, imprimere, imprimi facere, sub pœna excommunicationis est prohibitum, n. 375. Scripturæ sacræ lectio non est omnibus necessaria ad salutem, n. 378. Ejus versiones ab hæreticis factæ Jure communi sunt prohibitæ, n. 380.

SCRUPULUS, SCRUPULOSUS.

Scrupulus est inanis apprehensio et hinc ortus timor et anxietas alicubi esse peccatum, ubi non est, l. 1, n, 511. Distinguitur a dubio, quod dubium sit suspensio judicii, quæ si fiat ex motivo rationabili, est prudens : quod si quis per errorem judicet aliquid esse peccatum, quod peccatum non est, est conscientia erronea et non scrupulus, contra quam si quis operetur, peccat, n. 521. In judicando aliquem esse scrupulosum, maxima circumspectione opus est; et an aliquis meticulosæ conscientiæ scrupulosus sit, judicio viri docti, probi, ac prudentis, etc., relinqui debet, qui prima aut secunda vice, quando alterum confitentem audit, illud vix judicare potest, etc., a n. 515. Signa conscientiæ scrupulosæ varia sunt, v. g. pertinacia judicii, qua Doctorum consiliis non acquescit; frequens judiciorum mutatio ex levi apparentia; nimia anxietas et perturbatio ; judicium Confessarii quod sit scrupulosus, etc, n. 511, a n. 524. Quisnam scrupulosus sit, etiam dignosci potest ex discrimine, quod est inter laxum et scrupulosum, quod in variis consistit, n. 526. Scrupulorum causæ variæ sunt, v. g. suggestio dæmonis, consortium cum scrupulosis, incauta lectio casuum, occulta superbia, melancholia, etc, n. 512. Licet operari manente scrupulo, si judicetur esse scrupulus et ut talis contemnatur, n. 511. Scrupuli sunt partim utiles ex variis causis ; et partim noxii a n. 513. Quæ sint contra scrupulos remedia, et quomodo cum scrupulosis agendum ; quæ regulæ scrupulosis observandæ ; quæ sint scrupulosorum privilegia, etc. V. *Confessarius scrupulosi.*

Scrupulosus præter alias regulas has observare debet, v. g. quod nec Deus, nec Ecclesia obligat ad hoc,

SCURRILITAS.

SCUTUM AUREUM.

SECRETARIUS.

SECRETUM.

SEDES VACANS.

SEMEN HUMANUM.

SEMINARIUM CLERICORUM.

SEQUESTRUM.

SERVITUS.

SERVUS.

SIGILLUM CONFESSIONIS.

SOCIETATIS CONTRACTUS.

lucrandum idoneis, commune aliquod lucrum faciant : quod, uti et damnum, pro ratione, et rata cujusque dividunt inter se, l. 3, p. 2, n. 1097. In eo plus lucrari debet, qui confert pecuniam et operam suam, quam qui vel solam pecuniam, vel solam operam, ibid. Capitale seu sors ordinarie perit contribuendi, potest tamen etiam juste servari, et super lucrum percipi, si ad contractum illum adjungantur duo alii assecurationis et venditionis, ibid. Diversis modis fieri potest, v. gr. si fiat in pecoribus, ut tam pecora ipsa, quam emolumenta et effectus, ipsaque detrimenta et damna danti, et accipienti sint communia; item, ut pecorum dominium spectet ad solum dantem, etc., a num. 1097. Variæ ad eum requiruntur conditiones, v. g. ut fiat in negotiatione honesta et licita, ut singuli aliquid in commune conferant; ut expensæ, lucrum et damna sint communia et æqualia secundum proportionem illius, quod in commune confertur, etc., a num. 1098. Diversimode quoque dissolvitur, v. g. mutuo consensu sociorum; renuntiatione unius ex illis, non tamen ante tempus in pacto determinatum; publicatione bonorum alterius socii; cessione bonorum propter contracta debita : elapso tempore, pro quo societas constituta est, etc., num. 1104.

SODOMIA.

Sodomia imperfecta est congressus cum debito quidem sexu, sed extra vas naturale. Perfecta est congressus duorum ejusdem sexus, l. 6, p. 2, n. 1022, l. 3, p. 1, n. 918. Potest etiam simul habere alias malitias, v. g. adulterii, incestus, etc., l. 3, p. 1, n. 918. Si mutuo se polluant duo mares vel duæ feminæ ex affectu ad eumdem sexum (si adsit aliqua conjunctio et commixtio corporum) est quoad malitia sodomia, l. 6, p. 2, n. 1082. Si duo mares cognati committant sodomiam, probabiliter etiam contrahunt speciem incestus, ib. Fornicatio vel sodomia hominis baptizati cum non baptizato, probabiliter specie diversa est ab illa, quæ sit inter duo baptizatos, n. 1044.

Qui Sodomiam commisit, probabiliter in confessione addere tenetur, an fuerit agens, an patiens, num. 1080. Etiam probabilius femina dicere tenetur, in qua parte sui corporis sodomita semen effuderit, n. 1081.

Sodomia est peccatum gravius furto, l. 3, p. 1, n. 919.

SOLEMNITATES CONTRACTUUM.

Solemnitates quomodo requirantur ad contractus, ultimas voluntates ; etc. V. *Contractus*. Quomodo ad alienationem bonorum Ecclesiasticorum, Religiosorum, etc. V. *Alienatio*.

SOLEMNITATES FESTORUM.

Solemniter consuevisse fieri Officium, significat Festum populi aut Cleri cum apparatu, l. 6, p. 2, n. 2055. D. 200.

SOLIDI.

Solidi 500, quid faciant. V. *Donatio*.

SOLLICITATIO AD TURPIA.

Sollicitatio ad turpia, si fiat occasione Confessionis, addit speciem sacrilegii in Confessione explicandam. Quod si sacerdos non occasione Confessionis, sed alia fornicetur, cum filia Confessionis, probabiliter contrahit novam speciem malitiæ, probabiliter etiam non, l. 6, p. 2, n. 1041. Sollicitans ad turpia in Confessione sub excommunicatione est denuntiandus, l. 2, n. 316.

SOLUTIO.

Solutio est extinctio obligationis per impletionem debiti in specie ; de ea in Jure plura recepta sunt, v. g. quod non sit valida, nisi fiat creditori, vel personæ ab illo, aut a Jure loco ipsius designatæ ; quod censeatur facta, si etiam creditori nolenti sit oblata et deposita, etc. l. 3, p. 2, a n. 756.

SORORES TERTIARIÆ ORDINIS S. FRANCISCI.

Sorores Tertiariæ Ordinis S. Francisci illæ tantum sunt Religiosæ, quæ in Religione approbata secundum certam regulam a Sede Apostolica approbatam tria vota substantialia emittunt, l. 4, n. 1.

SORTES DIVINATORIÆ, DIVISORIÆ.

Sortes divinatoriæ an et quæ sint licitæ. Vide *Divinatio*.

Sortes divisoriæ, quæ fiunt sine superstitione, plerumque sunt licitæ ; non tamen in Electionibus Ecclesiasticis, nec in electionibus ad officia sæcularia, nisi sint plures æque apti et digni, l. 3, p. 1, n. 8.

SPADO.

Spado an sit capax Matrimonii. V. *Matrimonium*.

SPECIES.

Species est completa essentia rei : sive, est hoc, quod res secundum se tota est, l. 5, n. 118.

Species peccatorum. V. *Confessio*.

Specifica distinctio peccatorum. V. *Distinctio*.

Specificatione quando acquiratur dominium. Vide *Dominium*.

SPECTATIO.

Spectatio turpium comœdiarum, etc., quale sit peccatum, V. *Comœdia turpis*.

SPES.

Spes, quæ est secunda Virtus Theologica; est amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum et Divina præ omnibus aliis concupiscibilibus nobis concupiscimus quæ includit desiderium boni quod optamus a Deo, et confidentiam illud obtinendi, l. 2, n. 116, 118. Objectum materiale Spei pro altera vita est Beatitudo æterna : pra hac sunt media ad illam, n. 119. Motivum Spei est bonitas Dei et ejus perfectiones, scilicet, ejus fidelitas in servandis promissis, et potentia ad ea servanda, a num. 120. Actus spei utilis ad salutem debet esse supernaturaliss, n. 124. Datur præceptum divinum de actu spei eliciendo sæpius in vita, n. 1.

Actus Spei practice elici potest hoc modo : *Spero, mi Deus, remissionem omnium peccatorum, gratiam in fine vitæ, etc.*, n. 154.

Contra spem peccatur mortaliter, sperando sive amando magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam cœlestia : item desperando de consequendo Deo, de venia peccatorum, etc., item præsumendo de Misericordia Dei : item Deum odio habendo, odio scilicet abominationis seu aversionis, num. 116. Ea amittitur per peccatum, quo amittitur fides, et per quodvis mortale spei directe oppositum, num. 123,

SPONSALIA.

Item sub hac : *si impedimentum cesset*, conditione nempe impleta; etiam sine novo consensu, a n. 84. Inita sub conditione : *si pater consentiat*, obligant, si non contradicat: vel si prius consentiat et diu post contradicat; vel si prius moriatur, quam interrogetur, etc., non obligant, si primo consentiat et statim post contradicat, etc., n. 86. Si inita sint sub conditione absque determinatione certi temporis, v. g. *repromitto si prius facias te promoveri Doctorem*, conditio impleri debet, quamprimum moraliter poterit, n. 87. Inita cum duabus conditionate, sunt cum posteriore valida, n. 88.

Si post sponsalia conditionata sit secuta copula, ordinarie fiunt absoluta, n. 89. Si puella dicat se repromisisse v. g. Titio sub conditione, hic autem dicat repromisse absolute. Titio probabiliter incumbit probatio, quod conditio adjecta non fuerit, n. 90. Si puella dicat sibi promissum Matrimonium sub conditione copulæ, quam admisit, hic autem conditionem neget, est absolvendus, n. 91. Impediens conditionem licitam et honestam, manet obligatus etiam conditione non impleta, pars altera autem manet libera, et resilire potest, n. 92.

Sponsalia inter consanguineos vel aliter impeditos absolute inita, sunt invalida ; quod si post promissionem factam egerint de dispensatione impetranda, fiunt conditionata et probabilius valida, a n. 93. Si sub conditione dispensationis obtinendæ sint inita, illa pars tenetur eam procurare, quæ facilem forem dispensationem dicendo copulam obtinuit, etc., n. 95. Non sunt sponsalia juxta mentem Ecclesiæ, si fidelis promittat infideli sub conditione, si fiat fidelis, n. 96.

Sponsalia, ubi *Tridentinum* non est receptum, transeunt jure antiquo in Matrimonium per quævis signa externa maritali affectu exhibita, v. g. per copulam quæ signa non tenent, ubi *Trid.* receptum est, l. 6, p. 3, n. 57. Quæ verba constituant sponsalia, et quæ non. V. *Verba vim sponsalium habentia.*

Sponsalibus varia pacta addi possunt, v. g. ut vir perpetuo habitet in domicilio uxoris ; ut post mortem uxoris teneatur restituere ejus hæredibus tot nummos in eadem specie, quot accepit, etc., n. 142. V. *Pactum.*

Ad sponsalia quæ requiratur ætas. V. *Ætas.*

Sponsalia impuberum. V. *Impubes.*

Sponsalia per varia dissolvuntur, v. g. per Matrimonium validum cum alia initum; per mutuum consensum ; per superveniens impedimentum dirimens Matrimonium ; per atrox crimen alterius sponsi solvuntur ex parte innocentis, etc., l. 6, p. 3, n. 156. Etiam dissolvuntur probabilius per illatam sponsæ a tertio vim seu stuprum, n. 161. Non dissolvuntur per fornicationem sponsi gravi metu coactam, ibid. Si uterque fornicetur post sponsalia, probabilius uterque resilire potest, n. 162. Sola præsumptio commissæ fornicationis probabilius non dissolvit sponsalia, n. 163.

Si sponsa admittat tactus et oscula impudica, sponsus resilire potest, tamen probabiliter vice versa, nisi nimis frequenter faciat, n. 156, 164. Si unus incidat in hæresim, dissolvuntur, n. 165. Qui injuriam passus est, dissolvere ea potest, non alter n. 166. Mutatio notabilis, quæ si ante sponsalia contracta fuisset prævisa, sponsalia impedivisset, ea dissolvit, n. 156, 167. In dubio, an mutatio illa impedivisset sponsalia, resilire volenti, si cum juramento affirmet, vel neget se ea non contracturum fuisse, si scivisset, credendum est; si nihilominus contraxisset, non dissolvuntur, n. 168. Per inimicitias inter parentes sponsorum ortas dissolvuntur, imo etiam per certum earum periculum, n. 169. Per inimicitias inter ipsos sponsos ortas, si pax reduci non possit, etiam dissolvuntur, n. 156, 169. Vehemens suspicio gravis morbi et prudens metus exhæredationis probabilius non videntur esse causa sufficiens ea dissolvendi, n. 170. Fœtens halitus; item, si sponsus vel sponsa fiat notabiliter deformis : item, si sponsus, qui laborare deberet, comperiatur habere herniam , etc., probabiliter sunt causa sufficiens dissolvendi sponsalia ; sed attendi debet, an illis non obstantibus contracturus fuisset, n. 171.

Si uterque sponsus in æqualem paupertatem incidat, videtur probabilius utrumque resilire posse, n. 172. Si unus sponsorum repente fiat multo ditior vel honoratior, consulendum est alteri, ut non multum repugnet dissolutioni, si ea petatur, n. 173. Si unus sponsorum etiam invitus ita abhorreat ab altero, ut dicat malle se quidlibet pati, quam Matrimonium illud inire, ordinarie est causa sufficiens dissolutionis; sed magna hic cautela opus est, n. 174.

Si sponsa quæ a sponso non putabatur esse pauper, dotem non afferat, est causa sufficiens dissolvendi sponsalia, n. 175.

Si omnibus consideratis causa dissolvendi sponsalia maneat dubia, ut ea dissolvantur, debet accedere declaratio Judicis ; ut pro foro conscientiæ dissolvantur propria auctoritate, sufficit certitudo moralis, num. 176.

Sponsalia per ingressum in Novitiatum Ordinis religiosi probabilius dissolvuntur ex parte illius, qui in sæculo remanet, non autem ex parte alterius, num. 187.

Sponsalia puberum etiam juramento firmata, vel votum iis adjectum, dissolvi possunt mutuo consensu, sed ex justa causa tantum, a n. 213, n. 157. Si dissolvantur mutuo consensu sine justa causa, peccatur saltem venialiter, n. 158. Si unus petat eorum relaxationem sine justa causa, potest alter aliquid in compensationem exigere ; si cum justa causa petat, alter nihil potest exigere, n. 159. Si unus injuste inductus in relaxationem sponsalium consentiat, relaxatio est invalida, n. 160. Indirecte quærens injuste relaxationem sponsalium peccat graviter, ibid.

Sponsalia etiam jurata, ut propria auctoritate dissolvantur propter impedimentum aliquod Matrimonii, sufficit non tantum fama, et quælibet probatio moraliter certa ; sed etiam unicus testis fide dignus, qui deponat de certa scientia impedimenti, n. 215.

Sponsalia etiam juramento firmata ob causam, vel defectum, qui si fuisset cognitus, ea impedivisset, si postea innotescat, dissolvi possunt, n. 177. Si post cognitum defectum sponsalia antea valida ratificaveris, præsertim copula secuta, resilire non poteris, n. 186.

Sponsalia ob quos defectus dissolvi possint. V. *Defectus*

Sponsalia dissolvendi causa. V. *Causa dissolutionis Sponsalium.*

SPONSALITIA LARGITAS.

Sponsalitia largitas est donum, quod post sponsalia datur sponsæ sub conditione saltem tacita, si Matrimonium sequatur, etc., lib. 6, p. 3, n. 135. Si Matrimonium ex justa causa non sequatur, illius dominium manet penes dantem, n. 136.

SUPERSTITIO.

SUPPLETIO.

SUPPLICA.

cum vacaverit et vacet ad præsens, debetque vacatio verificari tempore Datæ, et indubitate probari posse : quod si beneficium non vacet, sicuti narratum est, gratia est nulla, a n. 634. Etiam narrari debet modus quo vacat, sub pœna nullitatis, nisi conferatur ex devolutione, quod in Gallia fieri opus non est, n. 636. Etiam exprimi debet nomen illius, per cujus cessum vel decessum vacat; item nomen sancti istius Ecclesiæ, in qua est Beneficium; item Diœcesis, in qua est, maxime autem nomen supplicantis sive impetrantis, n. 637. Etiam ordinarie sub pœna nullitatis supplicans narrare debet mentem vacationis, n. 638. Etiam narrare debet, si Beneficium sit reservatum vel affectum a Papa; item causam amotionis, si petat idem Beneficium. Quod si petat Parochialem, eo quod in ejus provisione non esset observata forma *Trid.* et *Pii V* satis est, si hoc narret, n. 639. Si alicui tertio ejus certum competat Beneficii per collationem, electionem, præsentationem, id narrare debet; item, si alter sit in possessione Beneficii saltem colorata et solo etiam facto, id ordinarie narrare debet, maxime si illud detenuisset per annum, nisi jam dimisisset, n. 640. Etiam narrare debet litem de Beneficio; item, si impetrare volens possideat sine titulo vel per intrusionem, n. 641. Etiam narrare debet, si habeat aliud Beneficium, etiam tenue, et addere debet, an sit curatum, item an habeat pensionem in titulum, et quando ratione paupertatis petit aliud Beneficium, quale habeat patrimonium; item, an habeat præstimonium, etc., n. 642. Etiam exprimere debet valorem Beneficiorum, quæ vult simul habere. In Hispania, Gallia, et Germania tamen sufficit exprimere, non excedere valorem 24 Ducatorum secundum communem æstimationem, n. 643. Si promiserit resignare Beneficium præhabitum, promissionis hujus probabiliter mentionem facere debet, n. 644. Etiam narrare debet, si habeat aliquam Dignitatem; item, si pluries fuerit dispensatus in ordine ad idem Beneficium. Quod si gratia motu proprio concedatur, non est opus, ut mentionem faciat de Beneficiis obtentis, n. 645. Etiam narrare debet sub pœna nullitatis, si aliquod Ecclesiæ statutum obstet impetrationi apud Papam n. 646. Si aliquid supplicæ inferat non faciens ad substantiam rei, nec attingens causam gratiæ, licet hoc falso exprimat, probabilius non vitiat Rescriptum, n. 647. Si impetrare velit per Rescriptum in forma gratiosa, debet mittere testimonium idoneitatis dandum ab Episcopo originis, quod non requiritur, si Rescriptum detur in forma *Dignum*, n. 648. Hæc dicta requiruntur, quando Beneficium a Papa impetratur, non, si ab Ordinario, n. 649. Si quis supplicarit pro habendo Beneficio tanquam vacante per mortem, cum possessor adhuc viveret, impetratio est irrita, n. 651. Si plura impediant gratiam obtinendam sufficit, per se loquendo, singula per diversas supplicas narrari, et per diversa Rescripta dispensari, nisi gravitas unius augeatur per alterum, vel non satis explicari possit sine altero, ib. In supplica pro dispensatione non necessario debet fieri mentio dispensationis antehac in eadem materia negatæ, dispensationis autem ad eumdem finem obtentæ probabiliter mentio fieri debet, l. 1, n. 811.

Supplica, quando sit sub vel obreptitia, et quid tunc operetur, V. *Rescriptum*, *Dispensatio*, *Clausula*. Error in supplica commissus quando quomodo corrigendus, V. *Error*.

In supplica ad Pœnitentiam non est opus exprimere vera nomina oratorum, sed potest dici Titius, Caia, etc. Nec opus est exprimere Diœcesim vel locum originis ipsorum, sed satis est, si petat Rescriptum dirigi, v. g. Coloniam ad Patrem N. qui tradet oratori, et orator eliget Confessarium, qui exsequatur, l. 6, p. 1, n. 953.

Supplicans, si interea, urgente præcepto confiteatur et absolvatur ab habente potestatem etiam in reservata et censuras, potest cum rationabili causa expectare ad quodcunque tempus, et tum eligere, qui secum dispenset, n. 959.

SUPPRESSIO BENEFICII.

Suppressio Beneficii est extinctio Tituli, per quam Beneficium desinit, quæ potest esse temporalis vel perpetua, l. 4, n. 295. Ea requirit causam necessariam, quæ probanda est; item solemnitates, etc., ib. Supprimere non potest alius Episcopo inferior, nisi per viam unionis, ib.

SURDASTER, SURDUS.

Surdaster, id est, qui non est plane surdus, sed graviter audiens vel altera tantum aure surdus est, non est irregularis, et ordinari potest. surdus autem probabilius est irregularis, l. 7, n. 502.

Surdus absolvi debet, si unum aut alterum peccatum indicaverit, si omnia explicare non possit; nisi scripto ea exhibere possit, lib. 6. par. 2, n. 1140. Surdis suadendum, ut confiteantur scripto, n. 1165. Surdo et muto a nativitate Communio dari potest; si sciat hunc cibum a profano distinguere, non vero si simul etiam a nativitate cæcus fuerit, l. 6, p. 1, n. 487, 663. V. *Homo*.

SURROGATIO.

Surrogatio est, si unus collitigantium, vel aliquis tertius in jura vel ad jus, quod forsitan alteri in dicto Beneficio competit, surrogetur, etc., l. 4, a n. 534. Ea conceditur, ut lites amputentur, et ne Beneficia diu vacent, n. 536. Per surrogationem nemini fit injuria, et surrogatus continuat possessionem, quam habuit defunctus, nisi tertius aliquis interea possessionem ceperit, n. 537. Surrogatio dari solet supersiti collitiganti vel ex reservatione, vel ex lite ipsa, n. 538. Ad eam prærequiritur lis legitime introducta, etc., n. 541. Ea fieri potest a Papa, etiam, ubi lis fuit super solo possessorio, quæ tamen non impedit Ordinarium vel Patronum, quominus provideat, etc., n. 542. Si unus collitigantium moriatur, superstes etiam ab Ordinario surrogari potest, n. 548. A surrogatione excluditur intrusus; item, qui Beneficium viventis impetravit, ut eo mortuo facilius subrogaretur; item, si lite pendente moriatur ille, qui per trienium pacifice possederat, collitigans subrogari non potest, etc., a n. 543. Ad eam obtinendam nullum tempus collitiganti est præscriptum, n. 545. Si ea concessa sit alicui tertio, et collitigans eam petat infra mensem ab impetratione vel concessione facta tertio, hæc tertio facta redditur nulla, ib. Ea etiam datur ad possessionem, quod si fiat, dicitur surrogatio gratiosa quæ magnam vim habet, etc., a n. 546. Si executori demandetur, ut surroget, dicitur rigorosa, quæ pluribus indiget, n. 547. Regula de surrogandis non est ubique in usu, num. 549.

SUSCEPTIO PROPRIÆ PROLIS.

Susceptio vel baptizatio propriæ prolis extra casum necessitatis probabiliter non impedit usum Matrimo-

biliter non suspenditur a superiore, n. 398. Ab exercitio Ordinis non est suspensus a jure eligendi, n. 401. Ab aliquo Ordine, non potest promoveri ad Beneficium requirens usum talis Ordinis, etc., l. 4, n. 778. Suspensus ab officio simpliciter, probabiliter non est suspensus a Beneficio vel fructibus ejus, l. 7, n. 397. Ab officio tantum particulari, potest promoveri ad Beneficium super alio officio fundatum : idem applicari debet suspenso a Beneficio, l. 4, n. 778. A Beneficio, non est suspensus a jure eligendi, præsentandi, Beneficium conferendi, l. 7, n. 485. Ab omni officio et Beneficio, promoveri non potest ad Dignitates vel Beneficia Ecclesiastica ; promotio tamen ejus etiam probabiliter non est ipso jure irrita, sed irritanda, uti et si suspensus ab omni officio tantum promoveatur ad Beneficium curatum vel simplex, l. 4, n. 778, l. 7, n. 399. Suspensus absolute intelligitur ab officio et Beneficio vel Ordine, nisi aliunde aliud constet, ib. Suspenso Capitulo vel Conventu non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ib. Suspensus per annum probabilius non tenetur suspensione ultimo die anni Bissextilis, n. 402.

SUSPICIO TEMERARIA.

Suspicio temeraria est, quæ sufficientibus indiciis destituitur, videtur ex genere suo esse tantum veniale, maxime si procedat ex errore intellectus, quo indicia ut sufficientia apprehenduntur : si vero ex malevolentia in suspicione gravi persistatur, probabiliter erit mortale. Item, si adsit gravis temeritas, l. 3, p. 2, a n. 1175. Discernitur a Judicio firmo, quod tale habens interrogatus, an rem pro certo habeat, respondeat sibi rem certam aut fere certam videri ; habens autem suspicionem respondeat, se non esse moraliter certum, sed facile posse falli, ib. Varia sunt motiva eam cavendi, n. 1189. Ratione illius non debetur alia restitutio, quam ut hæc deponatur, n. 1239. *Judicium Temerarium, Temerarium.*

SUSTENTATIO CONGRUA BENEFICIATI.

Sustentatio honesta et congrua Clerici Beneficiati censetur, quæ necessaria est ad status et familiæ sustentationem secundum conditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis et regionis, in qua habitat, l. 4, n. 904, 1355. Honestæ et congruæ sustentationis nomine veniunt omnia ad se et familiam suam sustentandam necessaria, uti sunt cibus, potus, vestitus, habitatio medicinæ, hospitalis non tantum pauperum peregrinorum, sed etiam urbanorum, eleemosynæ, ordinaria donaria, honestæ recreationes, etc., ibid. V. *Clericus.*

SUSURRATIO.

Susurratio est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis, quam susurro per se sublatam tenetur restituere, l. 5, n. 303. Si susurratio differt specie a detractione, l. 8, p. 2, num. 1110.

SUTOR.

Sutor peccat, si juret se tali die opus perfecturum, quod scit (vel dubitat) non futurum ; item, si plus materiæ exigat quam necessarium sit ; item si diem festum sine gravi causa violet per se, vel per famulos suos, etc., l. 4, n. 1539.

SYMBOLUM APOSTOLORUM.

Symbolum S. Athanasii in choro laudabilius recitatur stando, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 166. Symbolum sive *Credo*, quando dicatur in Missa. V. *Gloria.*

SYNODUS COLONIENSIS.

Synodus Coloniensis prohibet Curatis et Vicecuratis in conviviis nuptialibus choreas agere, invitos adhortari, ut liberaliter contribuant conjugibus, etc., l. 6, p. 3, n. 510.

SYNONIMA.

Synonima mutatio verborum, an invalidet formam Sacramenti. V. *Substitutio.*

T

TABACUM.

Tabaci cujuscunque usus ante Missam et Communionem indecens est, l. 6, p. 2, n. 560. Probabiliter tamen non frangit jejunium, l. 3, p. 2, n. 1295, l. 6, p. 1, n. 550, a n. 569. V. *Jejunium ante Communionem.*

Tabellio. V. *Notarius.*

TABERNACULUM SS. SACRAMENTI.

In Tabernaculo SS. Sacramenti non sunt retinendæ Reliquiæ, nec vasa sacrorum oleorum, nec aliud, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 23. Illud in Cathedralibus non debet esse in Altari majori, D. 24. Ante ostiolum ejus non est retinendum vas florum vel quid simile, sed collocandum in humiliori et decentiori loco, D. 25. Claves ejus cui committi possint. V. *Clavis Tabernaculi.*

TACITURNITAS.

Taciturnitas, per se loquendo, est aliquid indifferens ad consensum et dissensum, l. 6, p. 2, n. 272. Filius vel filia omni metu secluso tacens, dum parens nomine ipsius Matrimonium contrahit, vel contraxisse audit, præsumitur consentire, quæ præsumptio pro foro conscientiæ locum non habet si dicat se non consensisse, vel ob reverentiam parentis tacuisse, ib. Tacens censetur consentire, si agatur de ejus commodo et favore, non autem si de incommodo vel præjudicio ; item, si det signum consensus interni ; item, si alias negare vel contradicere deberet, ib.

TACTUS.

Tactus turpes seu impudici qualia sint peccata. V. *Luxuria.*

Tactus impudici an et qui liceant inter conjuges. V. *Conjugium.*

Tactus impudici an liceant inter sponsos. V. *Sponsi.*

TEMERARIUM.

Temerarium est, ex indiciis secundum se indifferentibus, aut raro cum aliquo effectu conjunctis, effectum talem colligere, l. 3, p. 2, num. 1179. Temerarium est ex nomine baptismali conjicere, an aliquis sit probus vel improbus, fidelis vel infidelis, etc., num. 1181, item ex sola deformitate corporis suspicari morale vitium alicujus, n. 1182. Item si quis emat venenum, et non a te, nec ad te spectet impedire damnum, quod inde oriri potest, suspicari illud emi ad nocendum ; e contra si a te emat vel ad te spectet impedire damna, quæ inde oriri possunt, potes timere et suspicari malum animum,

in titulo *Confessarius*, Confessarius hominis variis tribulationibus agitati.

TENTATIO DEI.

Tentatio Dei est dictum vel factum, quo quis explorat aliquam perfectionem divinam. Ea duplex est : alia est *formalis*, quando quia expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit, v. g. petendo miraculum, quo patefiat Fidem Catholicam esse veram ; item dando se præcipitem ex turri, ut experiatur, an Deus sit misericors eum eripiendo a læsione, etc. Hæc ex genere suo est mortale. Alia est *implicita* vel *interpretativa*, quando quis, etsi expresse non intendat Deum tentare, id tamen petit vel agit, quod ex natura sua ei deferri videtur, v. g. si quis se committat periculo, a quo vel nullo modo, vel vix possit eripi, nisi miraculose ; si petat, ut Deus voluntatem suam aliquo miraculo ostendat ; si absque justa causa se offerat ad Martyrium, etc. Hæc plerumque est tantum veniale, imo sæpe nullum peccatum, si justa causa adsit, l. 3, p. 1, a n. 45.

TESTAMENTUM.

Testamentum est voluntatis justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum dicta hæredis institutione. Hoc duplex est, aliud est *in scriptis*, seu *clausum*, quod testator sive sua, sive alterius manu scriptum septem testibus idoneis ad id rogatis et vocatis coram offert, profitendo id esse suum testamentum, dein sua, si possit, alioquin octavi testis manu subscribit, quod etiam singuli alii testes faciunt, simul apponendo sigillum. Aliud est *nuncupativum*, quod requirit tantum, ut septem testes idonei convocati audiant et intelligant testatoris voluntatem coram eis scripto vel voce articulata prolatam et ut tale etiam valet, si sine debita solemnitate factum sit et dubitetur an testator voluerit conficere clausum, an apertum, l. 3, p. 2, n. 1118. Ad causas profanas factum apud rusticanos sufficiunt 5 testes, si plures haberi non possint, nec subscriptione opus est, si litterati non sint, ib. Tempore pestis sufficit, si septem testes singuli separatim adhibeantur et probabiliter duo vel tres testes sufficiunt, inter quos etiam femina et Notarius ipse (si non sit consanguineus, vel affinis defuncti) esse potest ; nec opus est, ut sint rogati, etc., imo probabiliter sufficit, ut nuncupativum sit, si Parochus coram uno teste scribat, ib. Ad pias causas factum cum duobus testibus etiam validum est in foro externo et in foro conscientiæ sufficit scriptura, nutus, vel aliud signum testatoris sine ullo teste, n. 1118, a n. 1130. In testamento ad pias causas non est necessaria hæredis institutio ; et licet morte interveniente non fuerit absolutum, validum tamen est quoad legata pia in eo expressa, ib. Factum principaliter ad causas pias sine solemnitatibus etiam validum est, saltem in foro conscientiæ, quoad legata profana, n. 720, 1118. Factum ad causas pias non solemne, revocat aliud solemne quamvis mentionem hujus non faciat, n. 1118. Testamentum sine solemnitatibus a jure civili requisitis factum ad causas non pias, invalidum est in foro externo quoad legata non pia, in foro autem interno probabiliter est validum et obligat, si constet de voluntate testatoris, non possunt tamen quibus per testamentum tale aliquid relictum est, uti occulta compensatione, quod dictum est ex *Busemb.* a n. 716 et 1119. V. *Hæres.* Testari de bonis suis libere possunt omnes homines, nisi naturali vel positivo jure prohibeantur. Naturali autem prohibentur infames, furiosi, amentes, nisi lucida intervalla habeant, vel in una tantum materia delirent et non in aliis. Positivo autem , surdus simul et mutus a nativitate, prodigus, servus, usurarius publicus, filiusfamilias de bonis adventitiis (si ante Clericatum advenerint) impubes, captivus apud hostem, damnatus ad metalla, si bona ejus confiscentur, professus Religionem, a n. 1153. V. *Religiosus.*

Testamentum Novitii vel Clerici factum sine solemnitatibus ad causas non pias, probabiliter est validum, n. 1110, 1153. Ad testamentum militis sufficiunt duo testes non rogati, etiam inidonei, modo non sint impuberes, nec cæci vel servi ; imo probabiliter nec hi requiruntur; sed jure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) sufficit solus nutus. Potest etiam miles plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, pro parte intestatus decedere, etc., ib. Testari, an et de quibus possit Clericus. V. *Clericus.* Testamentum usurarii est ipso jure irritum, nisi ante mortem restituerit, n. 845. Testamentum valide fit ab excommunicato vitando, l. 7, n. 213. Ejus confectio tam activa quam passiva interdicitur hæreticis, eorumque fautoribus, percutientibus et insequentibus Cardinalem; Reis læsæ Majestatis; usurariis manifestis, nisi cautionem præstent, ib. Promittens testari pro aliquo, si intestatus decedat, alter probabilius nihil retinere potest, nec occulta compensatione uti, l. 3, p. 2, n. 1120. Amisso originali testamento fingere novum est illicitum, a n. 1123. Exsecutores testamenti qui, etc. V. *Exsecutores testamenti.* Testatoris obligationes præsertim reales onerant communiter hæredem, n. 1169. De fraude in testamento dubitans. V. *Fraus.* In dubio quis legatarius, quid legatum sit, etc., quid fieri debeat; item dispositiones ad pias causas. V. *Legatum.* Quando in testamento ponitur hæc clausula : *si sine liberis accessero, volo ut prædium cedat Ecclesiæ;* si testatori nascatur proles posthuma, sed solum semestris vel octomestris, quæ statim moriatur, prædium illud debetur Ecclesiæ, n. 1138. Quando aliquis constituitur hæres sub hac clausula : *ut si moriatur absque prole legitima, bona redeant ad amicos ;* si illa profiteatur in Monasterio, hæreditas Monasterio relinqui potest in perpetuum, nisi substitutio facta sit in aliam causam piam, n. 1139. Quando alicui fit legatum sub hac clausula : *lego illi* 200, *si nubat; si autem ingrediatur Religionem, lego* 100, si illa Religionem ingrediatur et testator ideo legaverit 200, ut eam absterreret a Religione, conditio habetur pro non adjecta et debentur illi 200, si autem ideo legaverit, quia maritanda eget majori dote, debentur tantum 100, a n. 1140. V. *Legatum.* Quando testator relinquit, ut pro anima sua celebrentur, v. g. 100 Missæ, absque assignatione certæ eleemosynæ pro illis, congrua aliqua non ab hæredibus, sed ab Episcopo præscribi debet, l. 6, p. 2, n. 78, 93. Si testator assignatis, v. g. 100 florenis, voluerit fundari in perpetuum per se Missam anniversariam et Missæ illis 100 florenis respondentes statim per errorem v. g. Præsidis in Monasterio legantur, hæres non tenetur, si citra suam causam error accidit, eas solvere ; quod si faciat, nihilominus tenetur anniversarium instituere, n. 151. Obligatus pro testatore singulis annis curare Missam, si id pluribus annis non potuerit, non videtur teneri

Festa duplicia et semiduplicia translata, præferenda sunt Officio S. Benedicti semel in hebomada concesso, D. 307. Festum habens Octavam, si transferatur, quid fieri debeat. Vid. *Octava.* Si festa eadem die occurrant, quid fieri debeat. V. *Commemorationes in Horis et Missa.* Translato festo, ordinarie non tranfertur indulgentia, D. 298.

TRANSPOSITIO VERBORUM IN FOMA SACRAMENTI.

Transpositio verborum in forma Sacramenti, si sensum non mutet, non invalidat formam ejus, l. 6, p. 1, n. 32.

TREBELLIANICA.

Per Trebellianicam intelligitur in materia testamentorum quarta pars bonorum, quæ hæredi fideicommissario competit, l. 3, p. 2, n. 1117.

Tribulati quomodo consolandi. V. *Confessarius hominis tribulati.*

TRIBUTUM.

Tributa ut juste imponantur, debet esse necessitas et proportionare ad illam exigi, l. 3, p. 1, n. 268. In dubio, an sint justa, si constet de potestate imponendi tributa et sit dubium negativum, censeri debent justa : si dubium sit positivum, probabilius etiam censeri debent justa et solvi, etiamsi tum quoque dubitetur, an Princeps vel Magistratus illa hic et nunc imponere possit, a n. 277. Ut novum tributum Princeps vel Magistratus imponere possit, debet illi esse probabilius, quod sit justum, n. 279. Quid per eam intelligatur, a quibus et quando solvenda, quibus rebus imponenda, etc., V. *Gabella.*

TRIDENTINUM.

Tridentinum circa Matrimonia clandestina non est pubicatum in Hibernia et Scotia : item nec in Suecia, Dania, Pomerania, Prussia, Saxonia et Anglia; item nec in Polonca, quod tamen aliqui tantum de quibusdam Poloniæ locis admittunt, etc., E contra in Hollandia, Zelandia, Frisia et aliis locis confœderatis est promulgatum; item in Hungaria, Silesia; probabilius etiam in Francia, etc., l. 6, p. 3, n. 512, 767. V. *Decretum.*

TRIENNALIS POSSESSIO.

Triennalis possossio pacifica Beneficii vel fructuum tollit potestatem super illis possessorem molestandi, impetrationes quaslibet contra illum irritat, lites ei motas extinguit, etc., ectc., l. 4, a n. 689. Idem facit possessio triennalis Commeudæ perpetuæ, officiorum Ecclesiasticorum, etc., n. 691. Ea etiam juvat contra Minorem et impuberem; contra provisum a Papa de Beneficio etiam reservato, si excipias per obitum in Curia, etc. Item juvat sæcularem, si triennio possederit Beneficium regulare et Regulare, si sæculare, etc., a n. 692. Ut quis juvetur privilegio Regulœ Triennali, plura requiruntur, v. g. habilitas personæ, bona fides, possessio pacifica, titulus saltem coloratus; ut non habeantur plure Beneficia incompatibilia, etc., a n. 695. Etiam probabiliter confert titulum et tutum reddit in conscientia, n. 716. Qui præterea ea juventur et qui non etc., V. *Regula de triennali.*

TRISTITIA.

Tristitia de bono alterius, in quantum ex eo aliquis sibi vel aliis timet damnum, non est per se loquendo peccatum nisi sit inordinata, l. 5, n. 303. Ex eo orta, quod nobis desit bonum, quod alter habet si sit bonum honestum, quod alteri non invidemus, est laudabilius, si autem sit circa temporalia vel nobis improportionata, interdum est veniale, ib. Orta ex bono alterius, in quantum alter illo est indignus, non est peccatum, erit tamen mortale, si vel Dei providentiam quis arguat, vel si ita afficiat, ut homines ducat ad malum imitandum, ib. Orta ex eo, quod alter sibi æqualis vel non multum inæqualis in excellentia crescat et se fiat superior et incrementum excellentiæ apprehendat ut sibi malum, est invidia et peccaminosa, nisi motivum dolori et objectum displicentiæ sit solum suum malum, a n. 303. Tristitia mercatoris orta ex eo, quod homines non potius apud se, quam alium emant, est licita, nisi doleat quia hoc est bonum alteri, quod est illicitum et peccaminosum, n. 305. Ex tristitia in adversis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optans se non fuisse natum, maledicens diei, in qua natus, etc., si tantum intendat maledicere diei, etc., videtur esse tantum veniale, aliquando etiam nullum. Si autem intendat optare malum homini, vel sibi, vel alteri, etc., est mortale, n. 303. Tristitia de vita alterius. V. *Mors.*

TURPIA.

Turpia et ad libidinem provocantia describentes, repræsentantes vel pingentes peccant graviter, l. 2, n. 243.

Turpiloquia. V. *Luxuria.*

Tutela inculpata. V. *Homicidia.*

TUTOR.

Tutor differt a Curatore, quod ille solum detur impuberibus, etiam invitis et principaliter Tutor datur personis, ut curet earum educationem et institutionem; secundario vero datur etiam bonis illorum. Curator vero datur Minoribus post annos expletos pubertatis usque ad 25 completum; etc., l. 3, p. 2, n. 1117. Tutores sive sint testamentarii, id est, relicti ex testamento aut codicillo patris : sive sint dativi, id est, constituti a Judice vel Magistratu; sive sint legitimi, id est, a lege præscripti, tenentur idem jurare, quod Curatores, ib. Si fideliter bona administraverint debetur eis præmium, ib. Si omiserint negotiari, cum tenerentur, possunt pupilli ab eis accipere 5 pro 100, ib. V. *Cautela, Curator.*

Tuta vel tutior opinio. V. *Opinio.*

Typographus. V. *Festorum observatio.*

V.

VACATIO BENEFICIORUM.

Vacatio Beneficiorum. V. *Beneficium.* Vacans Papæ, si intra trimestre a die notæ vacationis in loco Beneficii non conferatur aut apostolice provisus publicetur, Ordinarius illud conferre potest, etc., l. 4, n. 517.

VAGUS.

Vagus dicitur, qui certam et constantem sedem habitationis nullibi habet; item, qui post relictam corpore et animo pristinum domicilium iter facit, quærens, ubi domicilium figat; non tamen ille qui

nominatim expresso ratione sui talis potestas committeretur, l. 4, n. 552. Etiam potest Episcopus Vicario subdelegare causam sibi a S. Sede delegatam, nisi sola exsecutio sine cognitione causæ demandata sit; vel personæ delegatæ industria requiri videatur, ib. Vicarius ex vi generalis commissionis non potest conferre Beneficia ; nec admittere resignationes vel permutationes; nec præsentare vel eligere ad Beneficia, ad quæ potest Episcopus : potest tamen præsentatos instituere. Item instituere, qui suppleant, dum vacat Beneficium, non tamen alios subrogare, etc., l. 4, n. 250. Si illi ab Episcopo commissa sit collatio Beneficii, potest illud conferre etiam extra Diœcesim existens : quod si conferat indigno, Episcopus alteri conferre potest, n. 251. Succedens alteri Vicario Episcopi potest exsequi antecessori suo demandata sub nomine Dignitatis, l. 6, p. 3, n. 889. Potest sine speciali mandato Episcopi ferre Censuras, l. 7, n. 24. Quando aliqua delegatio vel expeditio Roma inscribitur ad Officialem Episcopi, per hunc ultra montes et maria intelligitur Vicarius ejus, nisi statutum vel consuetudo sit alicubi contraria, l. 4, n. 247. Vicario Episcopi Missam cantanti solemnem non ministrant Canonici, neque fit circulus ante ipsum, l. 6, p. 2, n. 2055, D. 28. Non potest Episcopo absente celebrare Missas Conventuales, nec Pontificales, ib. D. 29. Incipit et dirigit processiones cum consilio Capituli, absente Episcopo, D. 30. Non debet facere consuetos circulos ante Episcopum, sicut Canonici, D. 103. Episcopus, in festo Purificationis B. V. Mariæ candelam dat primæ Dignitati ante Vicarium, D. 132. Ad Missam Vicarii non debent accendi quatuor Candelæ, nec assistere duo Capellani, n. 176. Vicarius ut Vicarius non potest absente Episcopo, Missas cantare solemnes. SS. Sacramentum aut sacras Reliquias paratus deferre, nec aliis se immiscere functionibus Ecclesiasticis, sed tantum præesse, ut omnia suo ordine fiant, D. 181.

Vicarius generalis in spiritualibus non videtur posse dare dimissoriales pro ordinandis, nisi Episcopo id specialiter concedente, aut in remotis agente, l. 4, n. 246, l. 6, p. 2, n. 2234.

VICARIUS PAPÆ.

Vicarius Papæ potest suis dare dimissorias, et eos facere ordinari, Sede Apostolica vacante, l. 6, p. 2, n. 2263.

VIDUA, VIDUUS.

Viduis graviter illicita est delectatio venerea aut sensibilis de copula præterita, l. 6, p. 3, n. 287, 450. Rationalis tantum approbatio copulæ habitæ citra periculum sensitivæ delectationis, est licita, sed periculosan. 350. Vidua nobilis quando excusetur a jejunio. V. *A jejunio excusantia*. Viduus spondens 1000 imperiales sponsæ, quæ sine illorum sponsione in Matrimonium consentire noluit, si hæc minus habilis post inveniatur ad copulam, et viduus propter habilitatam sub tanto pretio eam duxerit, hic non videtur teneri ad 1000 imperiales dandos ; sed, quia in foro externo probare non poterit illud fuisse unicum suum motivum, suadenda est compositio, num. 400.

VIGILIA.

Vigilia S. Mathiæ, si incidat in unum diem a Bacchanalibus, justa causa est, cur Episcopus dispenset, et ut pluribus Diœcesibus, v. g. Coloniensi, Monasteriensi, Viennensi, etc., statutum est, ut jejunium etiam a Religiosis anticipetur in priore Sabbato; ipsa autem Vigilia manet affixa suæ diei, a qua jejunium separari potest. Quod si festum S. Mathiæ incidat in diem Cinerum, eo die observatur in foro, in Choro autem postridie; si incidat in diem Veneris ante Quinquagesima, jejunatur die Jovis. Quod hic dicitur de jejunio transferendo, idem aliqui admittunt, si Vigilia hæc incidat in diem v. g. Patroni, vel omnino solemnem. Si vero Ordinarius ex causa nihil disponat, omnia more consueto servanda sunt l. 3, p, 2, n. 1273, l. 6, p. 2, n. 2082. Si Vigilia S. Joannis incidat in festum Corporis Christi, jejunatur feria quarta proxime præcedente, de Vigilia vero nihil fit eo anno, l. 3, p. 2, n. 1273, l. 6, p. 3, n. 2055, D. 14.

VINCULUM MATRIMONII.

Vinculum Matrimonii consummati inter fideles est indissolubile, l. 6, p. 3, a n. 401. Apud Judæos in Lege veteri probabilius fuit solubile a viris, non a feminis, sed jam non amplius, a n. 403. Vinculum Matrimonii rati, sed non consummati, dissolvi potest, si alter profiteatur in Religione, vel etiam in Ordine Melitensi, vel si Papa dispenset, num. 412, 414. Non autem mutuo consensu, nec per impotentiam supervenientem, nec per susceptionem sacri Ordinis num. 412. Nec per vota simplicia in Societate Jesu, num. 413. Nec per adulterium, n. 429. Vinculum Matrimonii etiam consummati dissolvitur per mortem alterius conjugis, n. 401, 418. Item dissolvitur, si infidelis, ideo parti conversæ cohabitare nolit, quia conversa est, vel non sine injuria Creatoris; vel si ex contubernio immineat periculum perversionis, num. 401, 406. Item, si sexus unius conjugis mutaretur, num. 416.

VINDICATIO REI

Vindicatio est actio realis ad persequendum in judicio rem suam quoad dominium et possessionem ; ad quam requiritur, ut alter, contra quem agitur, rem corporaliter possideat, etc., l. 3, p. 2, n. 712.

VINDICTA.

Vindicta inordinata est peccatum, non autem ordinata, v. g. si Superiores irascantur culpis subditorum, eosque puniant seu vindicent, lib. 5, n. 346.

VINUM PRO CONSECRATIONE.

Vinum congelatum probabilius manet consecrabile, lib. 6, p. 1, n. 24, 434. Necessario tamen solvi debet, priusquam consecretur, quod fieri potest complectendo Calicem manibus, vel ignem aut calidos pannos applicando, non halitu, etc. Et ne congeletur, commodius ad latus corporalis admoventur carbones accensi, et illis quandoque Calix obvertitur, lib. 6, par. 2, a num. 556. Vide *Eucharistiæ Sacramentum.*

Violatio jejunii quomodo distinguatur specie. Vide *Jejunium.*

Violatio legis. V. *Lex.*

Violatio secreti. V. *Secretum.*

substantialem, et sit de re parvi momenti, Votum est Validum ; item, si sit tantum circa materiam impulsivam ; alias nullum est, n. 363. Si finis voventis sit venialiter malus, præter peccatum, quod est desiderium illius finis, etiam committitur veniale contra Religionem, n. 422.

Votum non vovendi, si sit absolute excludens omnem libertatem vovendi, nullum est ; si autem excludat tantum temeritatem vel imprudentiam, validum est ; quod si postea cum reflexione ad prius votum, temere fiat votum, illud est validum, si sine illa reflexione fiat, etiam est validum, nisi vovens antea habuisset expressam voluntatem se nunquam in posterum obligandi, eaque moraliter duret, l. 3, p. 1, n. 416. Votum non petendi dispensationem, si sit absolutum, est invalidum : si autem sit eam non petendi sine causa, quæ etiam in dubio de intentione præsumitur, est validum, n. 418. Votum non admittendi Prælaturam vel Dignitatem, ex bono fine emissum est validum, n. 419. Votum Religiosi, impuberis, uxoris, servi, de re per se quidem bona et honesta, sed illis legitime quoad substantiam interdicta, est irritum ; quod si materia tantum quoad modum interdicta sit, sub conditione impetratæ licentiæ, est validum, n. 420. Votum factum in gratiarum actionem pro re mala præterita, probabiliter est validum, n. 421. Votum rei illicitæ, vanæ etc., est invalidum et qui vovet mortaliter mala, vel ob finem mortaliter malum, peccat mortaliter etiam contra Religionem, esto exterius tantum fiat sine animo explendi vel promittendi ; qui vero ex fine extrinseco vovet leviter mala, peccat leviter, eodem modo etiam peccat, qui talia vota exsequitur, n. 399, a n. 422. Votum rei indifferentis vel ob finem indifferentem imprudenter factum, est tantum veniale, n. 425. Votum factum ex metu injuste incusso ad votum ipsum extorquendum, est invalidum ; factum autem ex metu non ad id extorquendum incusso, validum est, n. 363.

Votum soli Deo factum tantum obligat ad hoc, quod melius est : simul homini factum, obligat ad omne, quod non est certo illicitum, l. 1, n. 439. Obligatio voti tanta est, quanta tum quantitas materiæ permittit; tum intentio voventis designat, l. 3, p. 1, n. 427. Obligationi Voti personalis non potest satisfieri per alium, potest autem voti realis, si fiat ex re propria voventis, n. 427, 477. Vota realia defuncti hæres solvere tenetur, non vi voti, sed ex justitia : idem fere est, si communitas aliquid vovit, in quod posteri non consenserunt, qui tamen vi pacti vel statuti interdum tenentur, n. 427. Si quis Religionem ingressurus voveat Ecclesiæ, verb. grat. calicem, et sub finem Novitiatus instituat Monasterium hæredem, et Possessionem emittat, Monasterium ad nihil tenetur, nisi Parochus nomine Ecclesiæ promissionem acceptasset, vel vovens ante Professionem moreretur, n. 478. Si quis vovet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licite potest, v. g. rogando, persuadendo, etc., nec alter eo voto tenetur, nisi illud ratificaverit, n. 427. Obligatio voti quanta sit, ex his regulis discerni potest : 1. Votum obligat secundum intentionem voventis, et non ultra. 2. Quando non constat de intentione voventis, juxta naturam materiæ promissæ obligatio censeri debet. 3. Si post discussam voventis intentionem et materiam inspectam adhuc dubium sit, qualis sit voti obligatio, verba promissionis attendi debent, et secundum communem usum accipi. 4. Si omnibus illis consideratis adhuc dubia sit obligatio voti, votum in favorem voventis interpretari debet. 5. Illa materia est gravis respectu voti, de qua posset dari præceptum obligans sub mortali. 6. Qui vovet talia, qualia etiam præcipi solent, censetur ad tale opus se obligare, quale a fidelibus præstari solet ex præcepto. 7. Qui se obligat ad finem, etiam se obligat ad media ordinaria, non extraordinaria. 8. Si voto non sit additum tempus implendi, obligat quamprimum commode fieri potest. 9. Quando obligationi voti nullus est præfixus finis, censetur votum perpetuum, l. 3, p. 1, n. 428. Obligatio voti potest esse levis, quamvis materia sit gravis, n. 427, 429. Si totalis materia sit levis absolute, obligatio ejus non est gravis. nec graviter peccatur, etiamsi tota omittatur, n. 427, 448. Si sint plures materiæ leves, quas quis diversis votis pro eadem die vovit, quæ simul sumptæ faciant gravem, si vota facta sint ex diversis motivis, obligatio ad eas probabilius non est gravis; si autem ex eodem motivo particulari facta sint, probabilius obligatio ad eas videtur esse gravis, et peccari graviter, si una die tantum omitteretur, ut inde resultaret materia gravis. Verum hic in intentionem voventis inquirendum est, et in dubio de illa standum est pro minima obligatione, n. 449. Si sit materia parva, quam quis vovit singulis diebus, si votum sit affixum diei, obligatio cum die probabilius transit, et nunquam fit gravis, quotiescunque etiam omittatur : quod si diei affixum non erat, probabilius ad materiam gravem perveniri potest, et obligatio fieri gravis ; an autem affixum sit diei, necne, recurrendum est ad intentionem voventis, et in dubio præsumendum, quod vovens noluerit obligationes unius diei copulari cum obligatione alterius diei, ideoque semper tantum peccare venialiter, n. 450. Si materia, quam quis vovit, sit certa et determinata, et hæc pereat, non tenetur vovens ad aliam, n. 427. Qui vovit aliquid pro certo tempore, illo transacto ordinarie ad nihil obligatur, nec prævidens impedimentum tenetur prævenire, nisi jam sit in tempore obligationis, n. 427, 447. Si tempus ideo designarit, ne nimium differretur executio voti, adhuc tenetur post illud tempus ; si autem intenderit ita affigere tempori, ut cum eo finiretur obligatio, elapso tempore non amplius tenetur, a n. 442. Qui vovit jejunare integro anno sine interruptione, si tempore aliquo intermedio omittat, tenetur novum annum incipere ; quod si expressam illam voluntatem non habuerit, satisfacit postea supplendo, etc., n. 445. Qui vovit sine certo loco v. g. ingredi Religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcunque Monasterium illius ordinis, et loca aliquot non nimis dissita pro admissione adeundo ; quod si post ingressum remittatur, saltem cum justa causa, satisfecit voto, l. 3, p. 1, n. 427. Qui vovit sine certa qualitate, v. g Religionem, satisfacit ingrediendo quamcunque, ib. Qui vovit sine certa quantitate, satisfacit dando quantumcunque voluerit, modo non tam parum, ut videatur potius irridere, quam implere votum, ib. Qui vovit curare legi Missam, et Sacerdoti stipendium dedit, quamvis resciat illum non legisse, ad nihil tenetur ultra, n. 430. Qui vovit Castitatem, peccat ineundo Matrimonium, quamvis mutuo consensu ambo vellent esse casti, n. 431. Qui vovit orare Rosarium, satisfacit orando cum aliis ; item, si per tempus aliquod decades ab invicem interrumpat, n. 332. Qui vovit quotidie audire Missam, satisfacit die festo audiendo unam ; probabili-

VOTUM PRO ELECTIONE.

URBANITAS.

USURA, USURARIUS.

FINIS INDICIS CASUUM.

Abrincis. — Ex Typis Fleury et Cie.

